Források a magyar görögkatolikusok történetéhez
6. kötet: 1939–1972

COLLECTANEA ATHANASIANA

I. Studia

II. Textus/Fontes

III. Manualia

IV. Institutiones

V. Varia

VI. Ars Sacra Byzantino-Carpathiensis

Sorozatszerkesztők:

Szabó Péter és Véghseő Tamás

FORRÁSOK A MAGYAR GÖRÖGKATOLIKUSOK TÖRTÉNETÉHEZ

6. kötet: 1939-1972

Szerkesztette:

Véghseő Tamás

Közreműködtek:

Földvári Katalin – Varga Anett

Sárándi Tamás – Suslik Ádám

Nyíregyháza

2022

COLLECTANEA ATHANASIANA
II. Textus/Fontes
vol. 4/6.

Kiadja a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
H-4400 Nyíregyháza, Bethlen G. u. 13–19.
Tel. +36/42/597–600
www.szentatanaz.hu
szentatanaz@szentatanaz.hu

Felelős kiadó:
Dr. Véghseő Tamás, rektor

A kötet az MTA-SzAGKHF Lendület
Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport
kutatási projektje keretében jelent meg.

www.byzhun.hu
www.byzantinohungarica.com
byzhun@gmail.com

© Véghseő Tamás, 2022

Borítóterv:
E-Kultúra Soft Kft.

A borítón:
Dudás Miklós hajdúdorogi püspök 1957-ben
Magyar nyelvű Szent Liturgia a Szent Péter-bazilikában 1965. november 19-én
Dudás Miklós hajdúdorogi püspök papjai körében 1964-ben
(Görögkatolikus Püspöki Levéltár tulajdonában)

ISSN 2060-1603
ISBN 978-615-6201-23-2

Tartalom

Előszó 7
A dokumentumok jegyzéke 17
Dokumentumok 51
A forrásokban szereplő fontosabb személyek életrajzi adatai 797
Névmutató 811

Előszó

A Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskolán 2009-ben megalakult Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport több sikeres OTKA (illetve NKFIH)-projekt után 2018. július 1. óta a Magyar Tudományos Akadémia (2019-től Eötvös Loránd Kutatóhálózat) Lendület-kutatócsoportjaként működik. Ez a nagy jelentőségű váltás nemcsak a kutatás feltételrendszerében hozott lényegi változást, hanem a kutatócsoport szakmai tevékenységében is. A Lendület-pályázatban támogatást nyert kutatási projekt ugyanis kifejezetten a magyar anyanyelvű és identitású görögkatolikusok történetére fókuszál, míg a korábbi évek kutatási projektjei a történelmi Magyarország minden görögkatolikus közösségét vizsgálat alá vonták. A külső szemlélő számára talán nem túl jelentősnek tűnő váltást a kutatócsoport 2013–2017 közötti kutatási projektje[1] készítette elő, melynek forrásfeltáró tevékenysége során egyre inkább feltűnővé vált a *magyarországi görögkatolikusok* között a *magyar görögkatolikusok* történelmének, sajátos útkeresésének feltáratlansága. Az elsősorban a 18. századra összpontosító kutatás során összegyűjtött források rendszerezése azt a felismerést eredményezte, hogy a magyar nyelvű görögkatolicizmusnak fontos emlékei vannak már a század utolsó negyedéből is. Ebből a felfedezésből indult ki a fő kutatási irány mellett az a munka, mely 2014-ben – mintegy első kísérletként – a *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1778–1905* (Nyíregyháza, 2014. Collectanea Athanasiana II. Textus/Fontes 4/1) című forráskiadvány megjelenéséhez vezetett. Ez a kötet a 2013–2017 közötti kutatási periódusban folytatás nélkül maradt, mivel – ahogy fentebb már említettük – a forrásfeltárás akkor a magyarországi görögkatolikusok történelmének 18. századi forrásaira fókuszált, és eredményezett összesen tizenhárom forráskiadványt.[2]

A Magyar Tudományos Akadémia Lendület-pályázatára benyújtott projektum[3] egyháztörténeti szekciójának[4] forrásfeltáró tevékenysége értelemszerűen az eddigi munka folytatására és kiegészítésére irányul. Az első kutatóév eredményeként napvilágot látott két forráskiadvány,[5] melyek az 1906–1916 közötti

---

1 *Görögkatolikus egyház- és művészettörténeti források feldolgozása és közreadása, adattárak (történeti névtár és sematizmus) kiadása, digitalizált adatbázisok készítése (18-20. század),* 2013-2017, K 108780.

2 *Források a magyarországi görögkatolikus parókiák történetéhez,* Nyíregyháza, 2014–2017. Collectanea Athanasiana, II/5–9. (A 8. kötetnek három, a 9.-nek két alkötete van).

3 *A magyar görögkatolikusok identitáskeresése, önszerveződése és egyházszervezeti fejlődése az első magyar nyelvű liturgikus szövegek megjelenésétől (18. század második fele) Dudás Miklós hajdúdorogi püspök haláláig (1972).*

4 A projektben három fő kutatási irányt (szekciót) jelöltünk ki: egyháztörténetit, kánonjogit és egyházművészetit.

5 *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1906-1912,* Nyíregyháza, 2019,

időszakból összesen 928 forrást közölnek. Megítélésünk szerint ezek a válogatott dokumentumok segítenek megérteni a magyar görögkatolikusok története szempontjából döntő jelentőségű évtized eseményeit. A második kutatóév az 1917-től 1937-ig (Miklósy István első hajdúdorogi püspök halálának éve) közötti két évtized kutatására fókuszált.

A második és harmadik kutatóév munkatervét a koronavírus okozta világjárvány sajnálatos módon megzavarta, s ez a publikációs elképzeléseink átalakítását is eredményezte. 2020-ban 390 forrást adtunk közre az 1917-1925 közötti évekből,[6] majd 2022-ben következett az újabb kötet az 1926–1938 közötti bő évtized forrásaival.[7]

A forráskiadványok sorát jelen kötet zárja, mely az 1939–1972 közötti időszak, vagyis Dudás Miklós püspök egyházkormányzatának forrásaiból nyújt válogatást.

Ezek a forráskiadványok képezik majd azt a forrásbázist, melyre a projekt zárópublikációja, a magyar görögkatolikusok történelmét, szervezeti fejlődését és művészetét bemutató magyar és angol nyelvű nagymonográfia épül. Ez az elképzelés indokolja azt, hogy a források kiadásával egyidejűleg nem történik meg feldolgozásuk eredményének bemutatása bevezető tanulmány formájában.

Jelen kiadvány tehát az 1939–1972 közötti évekből tartalmaz levéltári forrásokat. Ezek mellett beillesztettünk a kötetbe néhány rövidebb újságcikket, illetve visszaemlékezést, melyek többnyire kiegészítik a levéltári forrásokat, valamint egyes esetekben pótolják azokat.

A levéltári forrásokat az alábbi külföldi és hazai, egyházi és állami levéltárakból gyűjtöttük:

— Vatikáni Apostoli Levéltár, Vatikánváros Állam
— Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának Történeti Levéltára, Vatikánváros Állam
— Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
— Esztergomi Prímási Levéltár
— Görögkatolikus Püspöki Levéltár, Nyíregyháza, Debrecen

A szentszéki levéltárakból származó dokumentumok döntő többségét az Államtitkárság (Segreteria di Stato), illetve a budapesti Apostoli Nunciatúra iratanyagából válogattuk. A közreadott források másik nagy csoportját a magyar kormányzati szervek iratanyagából válogatott források képezik. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a miniszterelnökség, valamint a külügyminisztérium levéltárának vonatkozó irataiból válogattunk.

A hazai egyházi levéltárak közül a legtöbb iratot a Görögkatolikus Püspöki Levéltár fondjaiból válogattuk. A magyarországi görögkatolikus egyházban 2015 óta zajló átalakulások miatt átszervezés alatt álló gyűjtemény korábban a Hajdúdorogi Egyházmegye – nyíregyházi székhelyű – levéltára volt. Az egyházszervezeti változások következtében a Hajdúdorogi Egyházmegye főegyházmegyei rangra emelkedett, és az iratok egy része az új, debreceni székhelyére került át. Nyíregyházán, a régi székhelyen szerveződő, de jogi értelemben új Nyíregyházi Egyházmegye hivatalainak, intézményeinek és parókiáinak anyaga maradt.

A kötetben szereplő tételek felépítése azonos. A sorszámmal ellátott címben megadjuk a dokumentum jellegét, tárgyát, a szerző és a címzett nevét és tisztségét. Ha mellékletről van szó, akkor a sorszám mellett betű szerepel. A következő adatsor a dokumentum keletkezési helyének és dátumának megadása. Ezt követi a levéltári jelzet (illetve jelzetek, ha több levéltárban is megtaláltuk a dokumentumot) és/vagy lelőhely.

A források átírásakor betűhív átírásra törekedtünk. A fogalmazványokban talált szövegváltoztatásokat, illetve a dokumentumokra később felvezetett megjegyzéseket a szöveg alatt vagy lábjegyzetben közöljük.

* * *

Az 1939–1972 közötti évek forrásai az alábbi eseményekbe engednek betekintést:

1. Kötetünk korszakhatárai megegyeznek Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök főpásztori szolgálatának kezdő és záró dátumával. Az előző kötetbe már felvettük a Miklósy István megyéspüspök 1937. október 31-én bekövetkezett halála után keletkezett, az utód kiválasztására vonatkozó iratokat. Az új hajdúdorogi megyéspüspök kinevezésének folyamat meglepően hosszúra nyúlt. Ennek elsődleges oka az volt, hogy a Szentszék nehezen tudott lemondani arról a csábító lehetőségről, hogy a magyarországi görögkatolikusok új püspökének kinevezésével egy időben megoldja az Egyesült Államokban 1924-ben létrehozott görögkatolikus egyházszervezet problémáját is. Ez utóbbi első főpásztora, a magyar érzelmű Takách Bazil püspök másfél évtized alatt se tudta elfogadtatni magát a ruszin hagyományokat őrző híveivel. Ezért a hajdúdorogi püspöki szére való áthelyezése ideális megoldásnak tűnk Róma számára. Ezt a magyar kormány se ellenezte, bár Takách püspök hivatalosan csehszlovák állampolgár volt. 1938 végére a Szentszék egy névtelen, de hiteles dokumentációt is tartalmazó levél hatására letett Takách püspök áthelyezéséről, akire Európába vissztérve kínos jogi procedúra várt volna. Így került a hajdúdorogi püspök-jelöltek listájának első helyére a máriapócsi

732 p. Collectanea Athanasiana II. Textus/Fontes 4/2, ISBN: 9786155073809. *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1912-1916,* Nyíregyháza, 2019, 855 p. Collectanea Athanasiana II. Textus/Fontes 4/3, ISBN: 9786155073816

6 *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1917-1925,* Nyíregyháza, 2020, 809 p. Collectanea Athanasiana II. Textus/Fontes 4/4, ISBN: 978-615-6201-01-0

7 *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1926-1938,* Nyíregyháza, 2022, 702 p. Collectanea Athanasiana II. Textus/Fontes 4/5, ISBN: 978-615-6201-18-8

születésű Dudás Miklós bazilita szerzetes, kinek alkalmasságát lényegében senki se vitatta. Egyedül fiatal kora – mindössze 35 éves volt – támasztott kételyeket. Végül az 1939 februárjában trónra lépő XII. Piusz március 25-én a fiatal bazilitát nevezte ki.

2. Dudás püspök kinevezésével egyidejüleg jelentős geopolitikai változások is zajlottak, melyek közelről érintették a görögkatolikus egyházat. Az első bécsi döntés (1938 novembere), Kárpátalja visszatérése (1939 márciusa), majd pedig a második bécsi döntés (1940 augusztusa) következtében Magyarország görögkatolikus népessége jelentősen megnőtt. Ez több egyházszervezeti és egyházkormányzati kérdés tisztázását is szükségessé tette. A kötetünkbe felvett források jelentős része tárgyalja az ebbe a témakörbe tartozó kérdéseket:

2.1. A Hajdúdorogi Egyházmegye „reintegrációja", vagyis az 1912-ben kiadott alapító bullában (Christifideles graeci) felsorolt parókiák visszasorolása a hajdúdorogi főpásztor joghatósága alá.

2.2. A Miskolci Apostoli Kormányzóság és főpásztora, Papp Antal érsek helyzetének rendezése, illetve ezzel összefüggésben a Magyarországhoz visszatért Munkácsi Egyházmegye kormányzatának kérdése.

2.3. A visszatért észak-erdélyi területeken riasztó méreteket öltő rítus- és felekezetváltások problémája, ami tragikus módon az erdélyi magyar görögkatolikusság felszámolódásához vezetett.

2.4. A magyar nyelvű görögkatolicizmus létjogosultságát bizonyítandó, Dudás püspök felvette a kapcsolatot Tamás Lajossal, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatójával és Ivánka Endre professzorral, akik a magyar nyelvű liturgikus kéziratok összegyűjtésével – sajnos rövid életű – kutatási programot indítottak a magyar görögkatolikus múltjának feltárása érdekében.

3. Dudás püspök kísérletet tett a Hajdúdorogi Egyházmegye székhely-kérdésének megoldására is, s a hajdúdorogiak ellenkezését figyelmen kívül hagyva a Szentszéknél a nyíregyházi székhely véglegesítése mellett érvelt.

4. Sztojka Sándor munkácsi megyéspüspök váratlan halála után a Szentszék 1943 decemberében Dudás püspököt nevezte ki munkácsi apostoli kormányzóvá. Dudás püspök annak tudatában vállalta a feladatot, hogy a közelgő Vörös Hadsereg Kárpátalja megszállása után új társadalmi rend kiépítésére fog törekedni, amiben az egyházaknak nem jut szerep. Megkezdte a felkészülést a várható nehézségekre, s ennek jegyében püspökké szentelte a később vértanúságot szenvedett Romzsa Tódort, illetve a Szentszéknél előkészítette Chira Sándor felszentelését.

5. 1944 végén Dudás püspök már nem tudta ellátni a Munkácsi Egyházmegye kormányzását, s azt átadta Romzsa Tódor segdpüspöknek. Ugyanakkor Ppp antal érsek, miskolc apostoli kormányzó 1945 karácsonyán bekövetkezett halála miatt újabb kormányzói feladat várt rá. Némi bizonytalankodás után a Szentszék őt nevezte ki miskolci apostoli kormányzóvá. Ezzel egy több

évtizedig, 2011-ig tartó gyakorlat vette kezdetét, mely szerint a hajdúdorogi püspökök egyben a miskolci apostoli exarchátust is kormányozták.

6. A háború befejezése után a Vörös Hadsereg fenyegető árnyékában fokozatosan kiépülő új rendszer kommunista vezetői kemény egyházellenes harcot hirdettek, mely a görögkatolikus klérust is érintette. Egymást követték a papok elleni támadások, rendőri atrocitások, letartóztatások, valamint a hívek megfélemlítését célzó demonstratív akciók.

7. 1948 nyarám a külügyminisztériumban megfogalmazódik a magyar görögkatolikus egyház felszámolásának terve. Míg a Szovjetunióhoz csatolt Kárpátalján, Romániában és Csehszlovákiában ez véres valósággá vált, Magyarországon – az ortodox egyházszervezet tagoltsága miatt – a görögkatolikus egyház felszámolása nem valósult meg.

8. A világhábrú után ismét napirendre került az úgynevezett „görögkatolikus szórvány" kérdése. Vagyis azon hívek egyházjogi státusza, akik nem a Hajdúdorogi Egyházmegye alapító bullájában felsorolt, vagy később alapított parókiákhoz, illetve nem a Miskolci Apostoli Kormányzóság valamelyik egyházközségéhez tartoztak. Az akkor érvényben lévő kánonjogi szabályozás értelmében ezek a görögkatolikus hívek a területileg illetékes római katolikus ordinárius joghatósága alatt álltak, akinek kötelessége volt a bizánci rítusú katolikus hívekről való gondoskodás. Ugyanakkor a gondoskodás kereteit és módjait maguk az ordináriusok jelölték ki. Így gyakorlattá válhatott például az is, hogy egy római katolikus megyéspüspök úgy „gondoskodott" a joghatósága alatt álló görögkatolikus jegyespárról, hogy egy latin szertartású plébánost jelölt ki az esketésre. Még akkor is, ha néhány kilométer távolságra rendelekzésre állt görögkatolikus pap... Ez és az ehhez hasonló gyakorlat célja a görögkatolikus hívek latinizálása volt. Mivel az ötvenes és hatvanas években az ország keleti és északkeleti régióiból tömeges migráció indult meg a főváros és a dunántúli ipari központok felé, a görögkatolikusok sajátos asszimilációja a római katolikus egyházba riasztó méreteket öltött. Csak a II. Vatikáni Zsinat után tudta elérni Dudás püspök azt, hogy a Szentszék kiterjessze a hajdúdorogi ordinárius joghatóságát az ország egész területére. 1968-ban – lényegében a 24. órában – indult meg a szórványhelynökség szervezése.

9. A szórványhelynökség felállítása mellett még két, pozitívumnak mondható fejlemény történt a görögkatolikus egyházban a kommunista rendszer első huszonöt évében. Ezek egyike a nyíregyházi hittudományi főiskola és papnevelő intézet felállítása 1950 szeptemberében. Dudás püspöknek ez a váratlan intézkedése alig néhány héttel követte a szerzetesrendek feloszlatását és a békepapi mozgalom megalakulását. Az egyházi iskolák két évvel korábban lezajlott államosítása nyilvánvalóvá tette, hogy a berendezkedő kommunista rendszer csak minimális egyházi oktatási intézményrendszert tűr meg. Ebben a szövegkörnyezetben meglepőnek tűnik, hogy a Vallás- és közoktatásügyi Minisztérium egyszerűen tudomásul vette Dudás püspök bejelentését, mely szerint új főiskolát és papnevelő intézetet létesít a püspöki székházban.

Ugyanakkor az állampárt uralta oktatási kormányzat megengedő hozzáállása nem volt indokolatlan. Ebben az időszakban ugyanis még érvényben volt az az 1947-ben megfogalmazott direktíva, mely szerint a magyarországi görögkatolikus egyházat is el kell szakítani a katolikus egyháztól és a Moszkva által kontrollált ortodox egyházba kell olvasztani. Ebben a szövegkörnyezetben a nyíregyházi intézményalapítás tudomásul vétele logikus lépésnek tűnik. Ekkor ugyanis a görögkatolikus papnövendékek képzése a budapesti Központi Szemináriumban, illetve a Hittudományi Kar utódintézményében, a Római Katolikus Hittudományi Akadémián zajlott. Vagyis a leendő görögkatolikus klérus együtt nevelkedett a római katolikus papnövendékekkel, szintén római katolikus nevelők és oktatók irányítása alatt. Ennek a ténynek pedig fontos szerepe volt a görögkatolikus egyházat az római katolikus egyházzal összekapcsoló kötelékek kialakulásában és erősítésében. Amennyiben a görögkatolikus papnövendékek kikerülnek ebből a környezetből és egy olyan intézménybe kerülnek, melynek működését az állampárti apparátus a legelső pillanattól kezdve szorosan ellenőrizheti és befolyásolhatja, az mindenképpen előnyös fejlemény a cél, vagyis a görögkatolikus egyház Rómától való elszakítása szempontjából. Bár néhány évvel később ez a direktíva érvényét veszítette, a nyíregyházi intézmény működése az ellenőrzés, a befolyásolás és a zsarolás (t.i. Dudás püspök zsarolása a szeminárium betiltásával) tekintetében továbbra is előnyös volt az államhatalom számára.

10. A szeminárium és a hittudományi főiskola megalapítása mellett a másik pozitív fejlemény az 1965. november 19-én a római Szent Péter-bazilikában a II. Vatikáni Zsinat résztvevőinek jelenlétében bemutatott magyar nyelvű görögkatolikus liturgia volt. Ennek jelentősége abban rejlett, hogy a Hajdúdorogi Egyházmegye hivatalos liturgikus nyelve az ógörög volt és az alapító bulla értelmében a magyar nyelvet kifejezetten tilos volt (lett volna) a liturgiában használni. A vatikán magyar görögkatolikus liturgia egyfajta gesztus volt a Szentszék részéről, mellyel jelezte a magyar görögkatolikusok felé, hogy a II. vatikánum szellemében Róma korábbi mereven elutasító álláspontja immár a múltté. A görögkatolikus emlékezet ezt az eseményt – nyíregyházi intézményalapítással együtt – mindeddig a „csoda" kategóriába sorolta. Ma már tudjuk, hogy a vatikáni magyar liturgia az Állami Egyházügyi Hivatal kezdeményezésére került napirendre, sőt Dudás püspök kiutazási engedélyének feltétele is volt. A Szentszék és a Magyar Népköztársaság között egy évvel korábban létrejött részleges megegyezés szövegkörnyezetében ez a PR-akció is megtalálja a maga magyarázatát.

11. A fentebb említett három esemény – a szórványhelynökség felállítása, a nyíregyházi papnevelő intézet és főiskola megalapítása és a vatikáni magyar liturgia – minden mellékzönge és sötét árnyalat ellenére pozitívumnak számított a kommunista rendszer fojtogató egyházpolitikájának évtizedeiben. Gyakorlatilag minden más fontosabb eseményt és körülményt meghatározott az 1950-ben útjára indított békepapi mozgalom, az 1951-ben felállított Állami

Egyházügyi Hivatal, valamint 1947-től az ÁVO, majd ÁVH, illetve III/III-as alosztály ténykedése. A békepapi mozgalom célja a papság és a főpásztor közötti egység megbontása és állandó ellentétek szítása volt. Az Állami Egyházügyi Hivatal az egyházak életének legapróbb zugaiba is betolakodva akadályozta a hitélet szabad gyakorlását. Az állambiztonsági szervek egyházi alosztályai a titkos felderítés mellett a megtorlás előkészítését végezték el mindazok ellen, akik az állam által meghatározott szűk keretekből kilépve próbálták az egyház küldetését megvalósítani. A görögkatolikus egyházban mindhárom szervezet legfőbb célpontja Dudás Miklós püspök volt. Élete végéig állandó küzdelmet folytatott a békepapokkal szemben, az ÁEH különböző rangú képviselőivel és az őt körülvevő egyházi és világi ügynökökkel. Püspöki szolgálatának kereteit ez a küzdelem jelentette a 1945 utáni Magyarországon.

12. Dudás Miklós püspök működésének sajátos mozzanata volt az a rövid időszak, amit 1957-ben a svájci Arosában, egy egyházi fenntartású szanatóriumban töltött. A fenti körülmények figyelembe vételével nem meglepő, hogy az egyébként is sokat betegeskedő főpásztor egészségi állapota vészesen leromlott, s orvosi javaslatra tüdőbajára a svájci alpokban keresett enyhülést. Mivel a Keleti Kongregáció nagylelkűen minden költséget magára vállalt, „mindössze" az államhatalom engedélye volt kétséges. Az Állami Egyházügyi Hivatal ezúttal is engedékenynek bizonyult és Dudás püspök megkapta az engedélyt. a püspök svájci tartózkodásának az ad külön jelentőséget, hogy ezekben a hónapokban szabadon fogalmazhatott azokban a leveleiben, melyeket a Keleti Kongregációnak vagy a pápának írt, s nem kellett attól tartania, hogy az államhatalom szervei tudomást szereznek a azok tartalmáról. Szeretett volna Rómába is elutazni, de ezt meglepő módon a Keleti Kongregáció kifejezetten megtiltotta neki. A római dikasztériummal folytatott levelezése egészen sajátos forráscsoportot alkot kötetünkben.

13. Minthogy kutatásaink korszakhatárát Dudás püspök 1972-ben bekövetkezett halála jelenti, forráskiadványunkat a hányatott sorsú főpásztor utolsó éveinek dokumentumaival zárjuk. A „vég kezdetét" a püspök helyettesének, Rojkovich István helynöknek az öngyilkossága jelzi 1970 nyarán. A tragikus esemény után a következő megrázkódtatást Dudás püspök számára a papnövendékek lázadása jelentette 1971 karácsonyán. Mivel a papnevelő intézet a püspöki székházban működött és a püspök napi kapcsolatban állt a papnövendékekkel és elöljáróikkal, a papnevelés megújítását követelő „kispapok lázadása" nagyon érzékenyen érintette a betegeskedő főpásztort. Olyannyira, hogy 1972 januárjában megfogalmazta és a Szentszéknek, illetve az ÁEH elnökének be is nyújtotta lemondását. VI. Pál pápa nem fogadta el a lemondást és 1972 júniusában további kitartásra buzdította a megfáradt főpásztort. A püspök egészségi állapota azonban ekkor már végzetesen leromlott: 1972. július 15-én – 69 éves korában – szívinfarktus következtében elhunyt.

***

Jelen kötetünk 440 dokumentum a korábban kiadott öt kötet 2070 dokumentumával együtt képezik kutatásaink forrásbázisát. A források feldolgozását egy monográfiában végezzük el, melyben a történeti rekonstrukciót az egyházművészeti és a kánonjogi fejlődés szempontjaival egészítjük ki.

Reményeink szerint ez a 2023 tavaszán magyar és angol nyelven megjelenő monográfia alkalmas lesz arra, hogy bemutassa a magyar görögkatolikusság múltját a hazai és a nemzetközi tudományos közösségnek, valamint az érdeklődőknek a görögkatolikusok közösségén belül és azon kívül.

Nyíregyháza, 2022. szeptember 14-én

Dr. Véghseő Tamás
vezető kutató

Rövidítések

AAV	Archivio Apostolico Vaticano
ACO	Archivio della Congregazione per le Chiese Orientali
Arch. Nunz. Ungh.	Archivio della Nunziatura di Ungheria
Arch. Nunz. Vienna	Archivio della Nunziatura di Vienna
EPL	Esztergomi Prímási Levéltár
é.n.	év nélkül
fasc.	fasciculus
fol.	folio
Források 4/2. kötet	Véghseő Tamás–Katkó Márton Áron: *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1906-1912,* Nyíregyháza, 2019, Collectanea Athanasiana II. Textus/Fontes 4/2.
Források 4/3. kötet	Véghseő Tamás–Katkó Márton Áron: *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1912-1916,* Nyíregyháza, 2019, Collectanea Athanasiana II. Textus/Fontes 4/3.
Források 4/4. kötet	Véghseő Tamás: *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1917-1925,* Nyíregyháza, 2020, Collectanea Athanasiana II. Textus/Fontes 4/4.
Források 4/5. kötet	Véghseő Tamás: *Források a magyar görögkatolikusok történetéhez, 1926-1938,* Nyíregyháza, 2022, Collectanea Athanasiana II. Textus/Fontes 4/5.
GKPL	Görögkatolikus Püspöki Levéltár
h.n.	hely nélkül
ikt.sz.n.	iktatószám nélkül
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Segr. Stato	Segreteria di Stato
S.RR.SS. AA.EE.SS.	Segreteria di Stato, Sezione per i Rapporti con gli Stati, Archivio Storico, Fondo Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari
VKM	Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

* * *

A szerkesztő köszönetet mond Marosi Anitának, Ujteleki Zsuzsának és Zakor Ivettnek a kötet összeállításában nyújtott segítségükért.

Dokumentumjegyzék

1. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Eugenio Pacelli bíboros-államtitkárhoz Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1939. január 24. 51

2. Eugenio Pacelli bíboros-államtitkár átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1939. január 31. 51

3. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Budapest, 1939. február 7. 52

3a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Bányay Jenő hajdúdorogi káptalani helynök átirata a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Nyíregyháza, 1939. január 28. 53

4. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Vatikánváros, 1939. február 15. 54

5. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Budapest, 1939. március 3. 55

5a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Sztojka Sándor munkácsi püspök átirata Angelo Rotta budapesti nunciusnak a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Ungvár, 1939. február 27. 56

6. A Keleti Kongregáció és a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja közös tanácskozásának nyomtatott munkaanyaga Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1939. március 20. 58

7. Giuseppe Cesarini, a Keleti Kongregáció asszesszorának feljegyzése a Keleti Kongregáció és a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának közös tanácskozásáról, valamint a XII. Piusz pápa döntéséről
Vatikánváros, 1939. március 20. és 25. 66

8. A Keleti Kongregáció dekrétum-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspökké történő kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1939. március 25. 67

9. Giuseppe Cesarini, a Keleti Kongregáció asszesszorának átirat-fogalmazványa Giovanni Battista Montinihez, az Államtitkárság szubsztitutusához Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1939. március 27. 68

10. Az Államtitkárság értesítése Giulio Cesarininek, A Keleti Kongregáció asszesszorának Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1939. március 27. 68
11. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának feljegyzése Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1939. március 30. 69
12. Dionisie Njaradi, kőrösi püspök átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában
Róma, 1939. március 31. 69
13. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspöki kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1939. március 31. 70
14. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspöki kinevezéséről és a Munkácsi Egyházmegye helyzetéről
Budapest, 1939. április 6. 71
15. Dionisie Njarady kőrösi püspök jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a Munkácsi Egyházmegye helyzetéről
Róma, 1939. április 7. 73
16. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta, budapesti nunciushoz Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspök szentelése tárgyában
Vatikánváros, 1939. április 20. 76
17. Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspök köszönölevele Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához
Máriapócs, 1939. április 24. 76
18. Angelo Rotta, budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspök szentelése tárgyában
Budapest, 1939. április 25. 77
19. Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához püspökké szentelése tárgyában
Máriapócs, 1939. május 4. 78
20. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspöknek
Vatikánváros, 1939. május 6. 79
21. Dionisius Njarady kőrösi püspök jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a bazilita rend helyzetéről Kárpátalján
Kőrös, 1939. május 16. 79
22. Angelo Rotta, budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspök szentelése tárgyában
Budapest, 1939. május 19. 81
22a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Papp Antal érsek, miskolci apostoli kormányzó jelentése Dudás Miklós püspökszenteléséről
Miskolc, 1939. május 15. 82

23. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Giulio Cesarini érseknek a Keleti Kongregáció asszesszorának a kárpátaljai baziliták helyzetéről
Budapest, 1939. május 30. 83
24. A Keleti Kongregáció felterjesztése XII. Piusz pápához a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Vatikánváros, 1939. június 3. 85
25. Giulio Cesarini, a Keleti Kongregáció asszeszorának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Vatikánváros, 1939. június 5. 86
26. Domenico Tardini érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirata Giulio Cesarini, a Keleti Kongregáció asszeszorának a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Vatikánváros, 1939. június 16. 87
27. Giulio Cesarini, a Keleti Kongregáció asszeszorának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Vatikánváros, 1939. június 20. 88
28. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Giulio Cesarini érseknek a Keleti Kongregáció asszesszorának a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Vatikánváros, 1939. június 24. 88
29. A Keleti Kongregáció feljegyzése a Dudás Miklós hajdúdorogi püspökkel lezajlott tárgyalásról
Vatikánváros, 1939. július 1. 89
30. Keleti Kongregáció dekrétuma a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Vatikánváros, 1939. július 3. 91
31. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában
Vatikánváros, 1939. július 29. 92
32. Giulio Cesarini, a Keleti Kongregáció asszeszorának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz Dudás Miklós hajdúdorogi püspök apostoli vizitátori kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1939. augusztus 17. 93
33. Giovanni Battista Montini érsek, az államtitkárság általános ügyek részlegének vezetője távirat-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciushoz Dudás Miklós hajdúdorogi püspök apostoli vizitátori kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1939. augusztus 23. 94
34. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi egyházi közigazgatás rendezése tárgyában
Budapest, 1940. szeptember 14. 95
34a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Serédi Jusztinián hercegprímás pro memoriája az erdélyi egyházi közigazgatás rendezéséről
Budapest, 1940. szeptember 7. 97

35. Andrea Cassulo bukeresti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyába
Bukarest, 1940. október 13. 100
35a. Cassulo nuncius jelentésének melléklete: a nuncius és a román görögkatolikus püspökök bukaresti értekezletének jegyzőkönyve
Bukarest, 1940. október 2. 101
36. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában
Budapest, 1940. október 19. 102
37. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában
Budapest, 1940. október 19. 104
37a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: a nuncius leirata Sándor Imre általános helynöknek
Budapest, 1940. október 19. 105
38. György István gyimesbükki római katolikus plébános levele Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről
Gyimesbükk, 1940. október 23. 107
39. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a bécsi döntések következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában
Budapest, 1940. október 26. 109
39a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi püspök kérvénye XII. Piusz pápához az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Nyíregyháza, 1940. október 14. 110
39b. Dudás Miklós püspök kérvényének melléklete: az 1910-es magyar és az 1930-as román népszámlálás statisztikai adatai
39c. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Sztojka Sándor munkácsi püspök átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának az egykor a Munkácsi Egyházmegyéhez tartozó erdélyi és felvidéki parókiák tárgyában
Ungvár, 1940. október 4. 118
40. Alexandru Nicolescu gyulefehérvár-fogarasi metropolita kérvénye XII. Piusz pápához a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában
H.n., d.n. 121
41. Kozma János püspöki tanácsos, Szent Miklós Magyarországi Uniós Szövetség titkárának felirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz
Miskolc, 1940. október 29. 129
42. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a bécsi döntések következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában
Vatikánváros, 1940. október 31. 130

43. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a székelyföldi görögkatolikus hívek felekezetváltása tárgyában
Vatikánváros, 1940. október 31. 132
44. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában
Budapest, 1940. november 2. 133
44a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Sándor Imre kolozsvári általános helynök átirata Rotta nunciusnak az erdélyi rítus- és felekezetváltások tárgyában
Kolozsvár, 1940. október 30. 135
44b. Rotta nuncius jelentésének melléklete: részlet Dudás Miklós hajdúdorogi püspök Rotta nunciusnak küldött átiratából az erdélyi felekezetváltások tárgyában
H.n., d.n. 136
45. Ulicsák Béla szatmárnémeti parókus felterjesztése Hóman Bálint vallás- és Közoktatásügyi miniszterhez a városban élő magyar görögkatolikusok helyzetéről.
Szatmárnémeti, 1940. november 2. 137
46. Gergely Viktor gyimesbükki parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről
Gyimesbükk, 1940. november 5. 140
47. Kozma János püspöki tanácsos, Szent Miklós Magyarországi Uniós Szövetség titkárának felirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz
Miskolc, 1940. november 10. 144
48. Luigi Maglione bíboros-államtitkár utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak a székelyföldi görögkatolikus hívek felekezetváltása tárgyában
Vatikánváros, 1940. november 11, 147
49. Gergely György kézdiszentkereszti parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről
Kézdiszentkereszt, 1940. november 13. 148
50. Aloisiu Ludovicu Tautu kanonok, a szentszéki román követség egyházi tanácsosának állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus egyházszervezet rendezése tárgyában
Róma, 1940. november 15. 153
51. Gergely Viktor gyimesbükki parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről
Gyimesbükk, 1940. november 22. 159
52. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában
Budapest, 1940. november 23. 164
53. Gergely Viktor gyimesbükki parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről
Gyimesbükk, 1940. december 7. 166

54. Rosca Mihály nyárádkarácsonyi görögkatolikus paróchus levele a Keleti Egyház szerkesztőségének a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről
Nyárádkarácsony, 1940. december 11. 168
55. Gergely Viktor gyimesbükki parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről
Gyimesbükk, 1940. december 17. 169
56. Andrea Cassulo bukaresti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Bukarest, 1940. december 21. 170
56a. Cassulo nuncius jelentésének melléklete: Alexandru Nicolescu metropolita, gyulafehérvár-fogarasi érsek átirata a nunciusnak
H.n. d.n. 171
57. Aloisiu Ludovicu Tautu kanonok, a szentszéki román követség egyházi tanácsosának állásfoglalása az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Róma, 1940. december 23. 172
58. A szentszéki román követség emlékeztetője az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Róma, 1941. január 3. 192
58a. A szentszéki román követség emlékeztetője mellett elhelyezve: Mariu Theodorian Carada román szenátor levele Valerio Valeri érsekhez
Bukarest, 1940. december 18. 195
59. Gergely György kézdiszentkereszti parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről
Kézdiszentkereszt, 1941. január 15. 197
60. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a székelyföldi görögkatolikus hívek felekezetváltása tárgyában
Vatikánváros, 1941. január 15. 198
60a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Tisserant bíborosnak az észak-erdélyi helyzetről
Budapest, 1940. december 12. 199
60b. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Rotta nuncius jelentésének melléklete: Iuliu Hossu szamosújvári püspök átirata a nunciusnak az észak-erdélyi helyzet tárgyában
Kolozsvár, 1940. december 8. 200
60c. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Hossu püspök átiratának melléklete: jegyzőkönyv az alfalui rítusváltásokról
Kolozsvár, 1940. november 20. 201
60d. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Hossu püspök átiratának melléklete: Gheorghe Stanean gyergyótölgyesi parókus jelentése a rítusváltásokról
Gyergyótölgyes, 1940. november 26. 201
60e. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Hossu püspök átiratának melléklete: Gergely Viktor gyimesbükki parókus jelentése a hatóságilag kikényszerített rítusváltásokról
Gyimesbükk, 1940. november 25. 202

61. Giulio Barbetta, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának munkatársa utasítás-fogalmazványa Andrea Cassulo bukaresti nunciusnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Vatikánváros, 1941. január 19. 207
62. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában
Vatikánváros, 1941. január 29. 207
63. Andrea Cassulo bukaresti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államitkárnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Bukarest, 1941. január 29. 210
64. A Keleti Kongregáció, a Konzisztoriális Kongeregáció és a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja közös tanácskozásának munkaanyagának kiegészítő dokumentumai
Vatikánváros, 1914. február 211
64a. Cyrill Korolevskij állásfoglalása a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezésekről
64b. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak Traianu Frenţiu nagyváradi püspök helyzetéről
64c. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak Traianu Frenţiu nagyváradi püspök helyzetéről
Budapest, 1941. január 27. 215
65. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Vatikánváros, 1941. február 8. 216
65a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Traianu Frentiu nagyváradi püspök kérvénye XII. Piusz pápához az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Nagyvárad, 1941. január 18. 217
66. Andrea Cassulo bukaresti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Bukarest, 1941. február 25. 219
66a. Cassulo nuncius jelentésének melléklete: Alexandru Nicolescu metropolita, gyulafehérvár-fogarasi érsek átirata a nunciushoz
Bukarest, 1941. február 25. 220
67. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Budapest, 1941. március 15. 221
67a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Nyíregyháza, 1941. március 14. 222

67b. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Miklósy István hajdúdorogi püspök felterjesztése XV. Benedek pápához a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Nyíregyháza, 1915. szeptember 21. 224
67c. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi püspök felterjesztése XII. Piusz pápához a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Nyíregyháza, 1941. március 14. 226
68. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Angelo Rotta budapesti nunciusnak a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Nyíregyháza, 1941. március 20. 228
69. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi rítus- és felekezetváltoztatások tárgyában
Budapest, 1941. március 29. 229
69a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a letartóztatott bazilita szerzetesek és az erdélyi rítus- és felekezetváltoztatások tárgyában
Nyíregyháza, 1941. március 22. 230
70. A Keleti Kongregáció beterjesztése a pápa audienciára a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Vatikánváros, 1941. április 26. 232
71. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciushoz a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Vatikánváros, 1941. május 1. 234
72. A hajdúdorogi hívek felterjesztése XII. Piusz pápához a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Hajdúdorog, 1941. május 1. 235
73. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában
Róma, 1941. május 29. 242
74. Petei görögkatolikus hívek kérvénye parókusukhoz a magyar nyelvű liturgia érdekében
Pete, 1941. június 10. 244
75. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciushoz a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Vatikánváros, 1941. június 24. 244
76. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Budapest, 1941. július 11. 245
77. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi templomrombolásokról
Róma, 1941. július 15. 246

77a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése
Budapest, 1941. május 24. 247
77b. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Iuliu Hossu szamosújvári püspök átirata Tisserant bíboroshoz a ditrói görögkatolikus templom lerombolása tárgyában
Kolozsvár, 1941. május 18. 248
77c. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Gergely János gyergyóvárhegyi parókus jelentése Iuliu Hossu szamosújvári püspöknek a ditrói görögkatolikus templom lerombolásáról
Gyergyó-várhegy, 1941. április 11. 249
77d. Tisserant bíboros átiratának melléklete: a ditrói görögkatolikus templom építőanyagának, berendezésének és felszerelésének licitjegyzéke
Ditró, 1941. március 17. 250
77e. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Iosif Pop marosvásárhelyi kerületi esperes jelentése Iuliu Hossu szamosújvári püspöknek a ditrói görögkatolikus templom lerombolásáról
Marosvásárhely, 1941. május 17. 250
77f. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Aureliu Rusu közjegyző jelentése Iuliu Hossu szamosújvári püspöknek az oklándi görögkatolikus templom lerombolásáról
Marosvásárhely, 1941. március 27. 252
77g. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Iuliu Hossu szamosújvári püspök átirata Tisserant bíboroshoz a mezőpaniti görögkatolikus templom lerombolása tárgyában
Kolozsvár, 1941. június 24. 253
77h. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Josif Pop marosvásárhelyi kerületi esperes jelentése Iuliu Hossu szamosújvári püspöknek a mezőpaniti görögkatolikus templom lerombolásáról
Marosvásárhely, 1941. június 18. 254
77i. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Aloisiu Ludovic Tautu kanonok, a szentszéki román követség egyházi tanácsosának átirata Tisserant bíboroshoz az erdélyi román görögkatolikus papokat ért atrocitásokról
77j. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Popoff Mihály érseki helynök adminisztároti kinevezésének olasz fordítása
Budapest, 1941. április 12. 259
78. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Angelo Rotta budapesti nunciusnak a rítusváltások szabályairól és gyakorlatáról
Róma, 1941. április 17. 260
79. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök pro memoriája az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Nyíregyháza, 1941. június 25. 262
79a. Dudás püspök pro memoriájának melléklete: idézetek az érintett parókiák híveitől érkezett levelekből
80. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Budapest, 1941. július 21. 268
80a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Serédi Jusztinián hercegprímás átirata Rotta nunciusnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Budapest, 1941. július 15. 269
81. Aloisiu Ludovic Tautu kanonok, a szentszéki román követség egyházi tanácsosának állásfoglalása az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában
Róma, 1941. október 31. 270
82. Fodor Antal nyírcsaholyi paróchus felterjesztése Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről
Nyírcsaholy, 1941. november 22. 275
83. Mosolygó József tokaji parókus, zempléni főesperes jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről
Tokaj, 1941. december 16. 276
84. Papp János hajdúdorogi parókus jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről
Hajdúdorog, 1942. január 3. 277
85. Sándor Imre általános helynök átirata Serédi Jusztinián hercegprímásnak az erdélyi rítusváltoztatásokról
Kolozsvár, 1942. január 19. 278
85a. Sándor Imre helynök átiratának melléklete: Lőrincz József ditrói plébános jelentése
Ditró, 1941. március 17. 279
85b. Sándor Imre helynök átiratának melléklete: Ditró község elöljáróinak nyilatkozata
Ditró, 1941. november 28. 280
85c. Sándor Imre helynök átiratának melléklete: Lőrincz József ditrói plébános jelentése
Ditró, 1941. november 25. 281
85d. Sándor Imre helynök átiratának melléklete: az erdélyi rítusváltásokról szóló összefoglaló a Szentszék számára
86. Mosolygó József tokaji parókus, zempléni főesperes jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről
Tokaj, 1942. január 23. 291
87. Mosolygó József tokaji parókus, zempléni főesperes jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről
Tokaj, 1942. február 3. 292
87a. Mosolygó főesperes jelentésének mellékletei: a Tokajban terjesztett röplapok
88. Szárazberki görögkatolikus hívek felterjesztése Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz az egyházközségüknek a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában
Szárazberek, 1942. február 8. 294

89. Turzán József esperes, ópályi parókus Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről
Ópályi, 1942. február 16. 295
90. Összefoglalás a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetsége igazgatósági üléséről
Kispest, 1942. február 26. 296
91. Az Erdélyi Bizottság felterjesztése Kállay Miklós miniszterelnökhöz az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában
Budapest, 1942. március 9. 302
91a. Az Erdélyi Bizottság felterjesztésének melléklete: Papp György kánonjogász egyezménytervezete
92. A Budapest Rózsák terei görögkatolikus parókia felterjesztése Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában
Budapest, 1942. március 22. 315
93. Mosolygó József tokaji parókus, zempléni főesperes jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről
Tokaj, 1942. április 9. 316
94. Czirják János vasúti tisztviselő levele Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről
Zilah, 1942. április 11. 317
95. Ivánka Endre professzor levele Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak tervezett erdélyi körútjuk tárgyában
Kolozsvár, 1942. április 13. 319
96. Tamás Lajos, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatójának átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz a magyar nyelvű liturgikus kéziratok felkutatása tárgyában
Kolozsvár, 1942. április 13. 320
97. A Nyíri Esperesi Kerület papaságának nyilatkozata az erdélyi magyar görögkatolikus helyzetéről
Nyírcsászári, 1942. április 15. 321
98. Fodor Antal nyírcsaholyi paróchus felterjesztése Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről
Nyírcsaholy, 1942. április 23. 322
99. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök felhívás-fogalmazványa az egyházmegye papságához a magyar görögkatolikus múltra vonatkozó emlékek beküldésére
Nyíregyháza, 1942. május 5. 323
100. Turzán József esperes, ópályi paróchus felirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről
Ópályi, 1942. május 29. 323
101. Tamás Lajos, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatójának átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz a magyar nyelvű liturgikus kéziratok felkutatása tárgyában
Kolozsvár, 1942. június 12. 324

102. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirat-fogalmazványa Tamás Lajos, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatójához a magyar nyelvű liturgikus kéziratok felkutatása tárgyában
Nyíregyháza, 1942. június 16. 325
103. A Keleti Egyház Kongregációjának instrukciója Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátornak
Róma, 1942. június 19. 325
104. Mosolygó József tokaji parókus, zempléni főesperes jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről
Tokaj, 1942. június 27. 333
105. Papp János hajdúdorogi parókus jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről
Hajdúdorog, 1942. június 28. 334
106. Jakab Ferenc joghalgató jelentése Papp György kanonoknak a székelyföldi magyar görögkatolikus parókiákról
Székelyudvarhely, 1942. július 5. 334
107. A MAGOSZ körlevele az erdélyi magyar görögkatolikus papsághoz Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátor látogatása tárgyában
Budapest, 1942. július 27. 337
108. Antonino Arata, a Keleti Kongregáció asszesszorának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciushoz a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában
Vatikánváros, 1942. július 29. 337
109. Szentiványi Róbert római katolikus plébános jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátor kolozsvári látogatásáról
Kolozsvár, 1942. augusztus 6. 338
110. Kozma János püspöki tanácsos jelentése Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátornak az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről
Miskolc, 1942. augusztus 10. 341
111. Farkas Gyula görögkatolikus tábori lelkész jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátorral folytatott beszélgetéséről
Kolozsvár, 1942. augusztus 11. 347
112. Tamás Lajos, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatójának átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz a magyar nyelvű liturgikus kéziratok felkutatása tárgyában
Kolozsvár, 1942. augusztus 14. 348
113. Kozma János püspöki tanácsos jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről
Miskolc, 1942. szeptember 12. 349
113a. Kozma püspöki tanácsos jelentésének melléklete
114. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirat-fogalmazványa Kállay Miklós miniszterelnökhöz Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátor erdélyi útjáról
Nyíregyháza, 1942. szeptember 19. 351

115. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a Christifideles graeci bulla érvénytelenítése tárgyában
Róma, 1942. október 7. 352
115a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Mariu Theodorian Carada román szenátor levele a bíboroshoz a Christifideles graeci bulla érvénytelenítése tárgyában
Bukarest, 1942. szeptember 5. 353
116. A Rendkívüli Egyházi Ügyek, a Keleti Egyház és a Konzisztoriális Kongregáció közös tanácskozása Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátor jelentése tárgyában. Nyomtatott összefoglaló és mellékletek
Vatikánváros, 1942. december 19. 355
117. Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátor 1942. október 1-jei jelentésének mellékletei
117a. Várady Imre, egyetemi tanár állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról
Kolozsvár, 1942. augusztus 27. 375
117b. Dávid László teológiai tanár állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról
Kolozsvár, 1942. augusztus 12. 380
117c. Papp György, hajdúdorogi püspöki titkár állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe az erdélyi rítusváltoztatásokról
Nyíregyháza, 1942. augusztus 17. 385
117d. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe
Nyíregyháza, 1942. szeptember 1. 391
117e. Josif Pop marosvásárhelyi helynök és főesperes állásfoglalása a székelyföldi görögkatolikus parókiákról
Marosvásárhely, 1942. augusztus 25. 396
117f. Ioan Suciu nagyváradi segédpüspök állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe
Nagyvárad, 1942. augusztus 4. 409
117g. Ioan Suciu nagyváradi segédpüspök állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe
Nagyvárad, 1942. július 30. 411
117h. Napholcz Pál jezsuita provinciális állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról
Budapest, 1942. szeptember 12. 415
117i. Iuliu Hossu szamosújvári megyéspüspök állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe, a rítusváltoztatásokról és a hitelhagyásokról
Kolozsvár, 1942. augusztus 12. 419
117j. Sándor Imre, a Gyulafehérvári Egyházmegye általános helynökének állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról
Kolozsvár, 1942. augusztus 12. 428
117k. Scheffler János szatmári megyéspüspök, nagyváradi apostoli kormányzó állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról
Szatmárnémet, 1942. augusztus 30. 434

117l. Ioan Suciu nagyváradi segédpüspök állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe
H.n., d.n. 443
117m. Ioan Suciu nagyváradi segédpüspök állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról
Nagyvárad, 1942. augusztus 4. 445
118. Aloisiu Ludovicu Tautu, a szentszéki román követség egyházi tanácsosának szóbeli jegyzéke és Domenico Tardini érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának válasza az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában
Róma, 1942. december 22. 447
118a. Tardini titkár átiratának mellékelete: Tautu tanácsos szóbeli jegyzéke
119. Dănilă Papp tábornok, Románia szentszéki nagykövetének átirata Lugi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában
Róma, 1942. december 22. 450
120. Luigi Maglione bíboros-államtitkár utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak (Tisserant bíboros megjegyzésével) az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában
Vatikánváros, 1943. január 11. 451
121. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása és a rítusváltások tárgyában
Budapest, 1943. január 16. 453
122. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása és a rítusváltások tárgyában
Budapest, 1943. január 23. 454
123. A Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának feljegyzései Rotta nuncius jelentésével kapcsolatban
1943. február 1. és 4. 456
124. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása és a rítusváltások tárgyában
Budapest, 1943. február 5. 457
124a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: a nuncius átirata Alexandru Rusu máramarosi és Iuliu Hossu szamosújvári megyéspüspököknek
Budapest, 1943. február 5. 459
124b. Rotta nuncius jelentésének melléklete: a nuncius átirata Scheffler János szatmári megyéspüspöknek és nagyváradi kormányzónak, valamint Sándor Imre gyulafehérvári általános helynöknek
Budapest, 1943. február 5. 460
125. A Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának feljegyzései Rotta nuncius jelentésével kapcsolatban
Vatikánváros, 1943. február 15. 462

126. Luigi Maglione bíboros-államtitkár átirat-fogalmazványa Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Egyház Kongregációja titkárának az erdélyi rítusváltások tárgyában
Vatikánváros, 1943. február 27. 462
127. A Vallás- és közoktatásügyi minisztérium átirata Serédi Jusztinián hercegprímáshoz Saverio Ritter érsek erdélyi apostoli vizitációja tárgyában
Budapest, 1943. április 30. 463
127a. Az átirat melléklete: Wettstein János berni követ jelentése a külügyminisztériumnak a Ritter érsekkel folytatott beszélgetésről
128. László Gyula tanító levele Kozma János miskolci parókushoz a zilahi és a szilágysági magyar görögkatolikusok helyzetéről
Miskolc, 1943. június 26. 465
129. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi rítusváltások tárgyában
Budapest, 1943. augusztus 4. 466
130. Serédi Jusztinián bíboros, esztergomi érsek átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában
Esztergom, 1943. augusztus 10. 469
131. Luigi Maglione bíboros-államtitkár átirat-fogalmazványa Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Egyház Kongregációja titkárának az erdélyi rítusváltások tárgyában
Vatikánváros, 1943. augusztus 18. 470
132. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Egyház Kongregációja titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi rítusváltások tárgyában
Vatikánváros, 1943. augusztus 19. 470
133. Giulio Barbetta prelátus, a Rendkívüli egyházi Ügyek Kongregációja munkatársának feljegyzése az erdélyi rítusváltások tárgyában
Vatikánváros, 1943. augusztus 18. 472
134. Luigi Maglione bíboros-államtitkár utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak az erdélyi rítusváltások tárgyában
Vatikánváros, 1943. augusztus 26. 472
135. A Vallás- és közoktatásügyi minisztérium átirata Serédi Jusztinián hercegprímáshoz Saverio Ritter érsek erdélyi apostoli vizitációja tárgyában
Budapest, 1943. szeptember 29. 473
135a. Az átirat melléklete: Perczel Tamás követségi titkár jelentése Kállay Miklós külügyminiszternek a Mons. Sette pápai kamarással folytatott beszélgetésről
136. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában
Róma, 1943. szeptember 30. 475
137. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában
Róma, 1943. október 16. 476
138. Luigi Maglione bíboros-államtitkár utasításfogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában

Budapest, 1943. október 21. 477
139. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában
Budapest, 1943. november 11. 478
140. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában
Budapest, 1943. november 20. 479
141. A Keleti Kongregáció átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában
Vatikánváros, 1943. december 15. 481
142. Luigi Maglione bíboros-államtitkár távirata Rotta nunciusnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspök munkácsi apostoli kormányzóvá való kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1943. december 20. 482
143. A Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetsége kolozsvári tagozatának kérelme Serédi Jusztinián hercegprímáshoz a Hajdúdorogi Egyházmegye reintegrációja tárgyában
Kolozsvár, 1944. január 2. 482
144. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspök munkácsi apostoli kormányzóvá történt kinevezése tárgyában
Budapest, 1944. január 7. 485
145. Észak-Erdélyi magyar görögkatolikusok kérelme Serédi Jusztinián hercegprímáshoz és a katolikus püspöki karhoz a Hajdúdorogi Egyházmegye reintegrációja tárgyában
Szatmárnémeti, 1944. február 28. 486
146. Sándor Imre kolozsvár általános helynök átiratak Gigler Károly esztergomi irodaigazgatóhoz az erdélyi magyar görögkatolikusok kérvénye tárgyában
Kolozsvár, 1944. március 9. 487
146a. Sándor helynök átiratának melléklete: feljegyzés az erdélyi magyar görögkatolikusok ügyéről
H.n., d.n. 488
146b. Sándor helynök átiratának melléklete: Dávid László jogász jelentése az erdélyi magyar görögkatolikusok ügyéről
147. Beresztóczy Miklós, a Vallás- és közoktatásügyi Minisztérium tanácsosának átirata Serédi Jusztinián hercegprímáshoz a kolozsvári magyar görögkatolikusok kérvénye tárgyában
Budapest, 1944. június 15. 491
147a. Beresztóczy tanácsos átiratának melléklete: A MAGOSZ kolozsvári tagozatának kérvénye Horthy Miklós kormányzóhoz
Kolozsvár, 1944. január 2. 492
147b. Beresztóczy tanácsos átiratának melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Antal István igazságügyi és megbízott vallás- és közoktatásügyi miniszternek
Nyíregyháza, 1944. május 22. 492
147c. Beresztóczy tanácsos átiratának melléklete: Ambrózy Gyula, a kormányzói kabinetiroda vezetőjének átirata Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatási miniszternek

148. Angelo Rotta budapesti nuncius számjeltávirata az Államtitkárságnak Chira Sándor segédpüspöki kinevezése és felszentelése tárgyában
Budapest, 1944. augusztus 6. 493
149. Angelo Rotta budapesti nuncius számjeltávirata az Államtitkárságnak Romzsa Tódor segédpüspöki kinevezése és felszentelése tárgyában
Budapest, 1944. szeptember 4. 494
150. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Romzsa Tódor segédpüspöki kinevezése és felszentelése tárgyában
Róma, 1944. szeptember 6. 494
151. Domenico Tardini érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának távirat-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak Romzsa Tódor segédpüspöki kinevezése és felszentelése tárgyában
Vatikánváros, 1944. szeptember 8. 496
152. Véghseő Dániel kanonok, hajdúböszörményi parókus visszaemlékezése a város szovjet megszállásának hétköznapjairól
Hajdúböszörmény, 1944 október 496
153. Bohdan Volosin, munkácsi egyházmegyés pap, Romzsa Tódor püspök megbízottjának jelentése a Vörös Hadsereg által megszállt Kárpátalja vallási helyzetéről
Róma, 1945. július 29. 499
154. Domenico Tardini érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirat-fogalmazványa Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának
Vatikánváros, 1945. szeptember 28. 505
155. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának
Vatikánváros, 1945. október 8. 506
156. Domenico Tardini érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirat-fogalmazványa Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának
Vatikánváros, 1945. október 17. 508
157. Mindszenty József hercegprímás átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a zsidók üldözésekor tanúsított magatartásról és az egyházmegye háborús kárairól, üldözött papjairól
Esztergom, 1945. november 3. 509
158. Papp Antal c. érsek jelentése Mindszenty József hercegprímásnak a zsidók üldözésekor tanúsított magatartásról és a kormányzóság háborús kárairól, üldözött papjairól
159. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök jelentése Mindszenty József hercegprímásnak a zsidók üldözésekor tanúsított magatartásról és az egyházmegye háborús kárairól, üldözött papjairól
Nyíregyháza, 1945. november 25. 512
160. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Romzsa Tódor munkácsi apostoli adminisztrátori kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1946. február 14. 515
161. Luigi Maglione bíboros-államtitkár utasítás-fogalmazványa R. Fornihoz, a prágai nunciatúra ügyvivőjéhez Romzsa Tódor munkácsi püspökké történt kinevezéséről
Vatikánváros, 1946. március 11. 516
162. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirat-fogalmazványa Keresztúri Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszterhez Regős Dénes bazilita szerzetes internálása tárgyában
Nyíregyháza, 1946. június 17. 517
163. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Papp Antal érsek halála tárgyában
Vatikánváros, 1946. szeptember 26. 518
163a. A Szentszék sajtóközleménye Papp Antal érsek halála tárgyában
Vatikánváros, 1946. augusztus 21. 519
164. Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Papp Antal érsek halála tárgyában
Vatikánváros, 1946. október 11. 520
165. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Papp Antal érsek halála és utódlása tárgyában
Vatikánváros, 1946. október 16. 521
165a. Tisserarant bíboros átiratának melléklete: a bíboros levele Mindszenty József hercegprímáshoz Papp Antal érsek halála és utódlása tárgyában
Vatikánváros, 1946. október 16. 521
166. Mindszenty József hercegprímás átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Papp Antal érsek halála és utódlása tárgyában
Vatikánváros, 1947. január 21. 522
167. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Papp Antal érsek halála és Dudás Miklós hajdúdorogi püspök apostoli kormányzói kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1947. január 22. 523
167a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Mindszenty József hercegprímás levele XII. Piusz pápához Papp Antal érsek halála és Szántay-Szémán István káptalani helynök megválasztása tárgyában
Esztergom, 1946. április 26. 524
168. Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Papp Antal érsek utódlása tárgyában
Vatikánváros, 1947. február 10. 524
168a. Tardini érsek átiratának melléklete: Angelo Rotta nuncius átirata Grősz József kalocsai érsekhez
Budapest, 1945. április 5. 525
168b. Tardini érsek átiratának melléklete: Montini érsek átirata Mindszenty hercegprímásnak Papp Antal érsek utódlása tárgyában

Vatikánváros, 1946. augusztus 24. 526
169. A szórványokban élő gör. kat. hívek Országos Bizottságának felterjesztése a Magyar Katolikus Püspöki Karhoz a szórvány egyházjogi helyzetének rendezése tárgyában
Budapest, 1947. február 17. 527
169a. A felterjesztés melléklete: statisztikai adatok
169b. A felterjesztés melléklete: kísérőlevél Mindszenty József hercegprímáshoz
170. Papp György kanonok kérvénye Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához az észak-amerikai magyar görögkatolikusok lelkipásztori ellátása tárgyában
Róma, 1947. december 14. 532
170a. Papp György kanonok kérvényének melléklete: a kanonok önéletrajza hitelesítő aláírásokkal
Róma, 1947. december 14. 533
170b. Papp György kanonok kérvényének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi püspök ajánlólevele
Nyíregyháza, 1947. július 16. 535
170c. Papp György kanonok kérvényének melléklete: Mindszenty József hercegprímás ajánlólevele
Esztergom, 1947. október 25. 536
171. Mindszenty József hercegprímás levele XII. Piusz pápához Romzsa Tódor munkácsi püspök utódlásának tárgyában
Esztergom, 1947. november 18. 536
171a. Mindszenty bíboros levelének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Romzsa püspök meggyilkolásáról
h.n., é.n. 537
172. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Amleto Cicognani washingtoni apostoli delegátushoz Papp György kanonok észak-amerikai dispozíciója tárgyában
Vatikánváros, 1948. január 29. 538
173. Saverio Ritter, prágai nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának Romzsa Tódor püspök haláláról és Chira Sándor püspöki kinevezése tárgyában
Prága, 1948. február 7. 539
173a. Ritter nuncius jelentésének melléklete: Manajló Teofíla szerzetesnővér beszámolója Romzsa Tódor püspök haláláról
173b. Ritter nuncius jelentésének melléklete: František Šilhan jezsuita provinciális beszámolója Romzsa Tódor püspök haláláról
174. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök jelentés-fogalmazványa Mindszenty József hercegprímásnak a fogságot szenvedett görögkatolikus papokról
Nyíregyháza, 1948. március 2. 545
175. A Vatikáni Államtitkárság feljegyzése Romzsa Tódor munkácsi püspök haláláról
Vatikánváros, 1948. május 20. 545
176. Legeza Ödön nyíradonyi parókus jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a községben 1948. június 5-én lezajlott egyházellenes atrocitásról
Nyíradony, 1948. június 9. 546

177. Legeza Ödön nyíradonyi parókus feleségének magánlevele gyermekeinek a községben 1948. június 5-én lezajlott egyházellenes atrocitásról
Nyíradony, 1948. június 9. 548
178. Dudás Bertalan bazilita provinciális jelentése a Szentszéknek a magyarországi helyzetről
Róma, 1948. július 15. 550
179. A magyar külügyminisztérium feljegyzése a görögkatolikus egyház felszámolásáról és a felállítandó magyar ortodox egyházba olvasztásáról
Budapest, 1948. augusztus 27. 556
180. Gennaro Verolino prágai nuncius jelentése Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának a Munkácsi Egyházmegye helyzetéről
Prága, 1948. október 18. 557
181. Pálfy Ernő, Szabolcs vármegye főispánjának átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz Legeza Ödön és Fodor István parókusok áthelyezése tárgyában
Nyíregyháza, 1948. december 30. 558
182. A Belügyminisztérium sajtóközleménye Dudás Miklós megyéspüspök kihallgatásáról
Budapest, 1949. január 9. 559
183. Valerio Valeri, a Keleti Kongregáció asszesszorának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Marina Gyula munkácsi egyházmegyés pap jelentése tárgyában
Vatikánváros, 1949. február 5. 560
183a. Marina Gyula munkácsi egyházmegyés pap jelentése egyházmegyéje helyzetéről
Róma, 1949. február 5. 560
183b. Marina Gyula munkácsi egyházmegyés pap jelentése a Hajdúdorogi Egyházmegye helyzetéről
Róma, 1949. február 5. 563
184. „Egy kispap" aláírással névtelen levél Rákosi Mátyás pártfőtitkárnak a Katolikus Papok Országos Békebizottságának alakuló gyűlésén való részvétel tárgyában
Nyíregyháza, 1950. július 30. 564
185. Bába Miklós, nyíradonyi parókus visszaemlékezése az országos békepapi mozgalom megalakulásának körülményeiről
Nyíradony, 1950 nyár 565
186. Véghseő Dániel kanonok visszaemlékezése az országos békepapi mozgalom megalakulásának körülményeiről
Hajdúböszörmény, 1950 nyár 566
187. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszternek a nyíregyházi papnevelő intézet és hittudományi főiskola megalapítása tárgyában
Nyíregyháza, 1950. szeptember 6. 566
188. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök körlevélben jelenti be a nyíregyházi papnevelő intézet és hittudományi főiskola megalapítását
Nyíregyháza, 1950. szeptember 15. 567

189. A Vallás- és közoktatásügyi Minisztérium átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a nyíregyházi papnevelő intézet és hittudományi főiskola megalapítása tárgyában
Budapest, 1950. szeptember 21. 568
190. A Keleti Kongregáció feljegyzése Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök letartóztatásának híréről
Vatikánváros, 1951. január 27. 569
191. A Népszava tudósítása A Hajdú-Bihar megyei papi békebizottság megalakulásáról
Budapest, 1951. március 9. 569
192. Véghseő Dániel kanonok visszaemlékezése a Hajdú-Bihar megyei békepapi mozgalom megalakulásának körülményeiről
1951 márciusa 570
193. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök Vattamány Imrét helynökké, Nagy Bélát irodaigazgatóvá nevezi ki
Nyíregyháza, 1951. augusztus 30. 571
194. Kossa István, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz Bubnó Andor és Bubnó László terményrejtegetési ügyének tárgyában
Budapest, 1951. november 6. 571
195. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Kossa István, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez Bubnó Andor és Bubnó László terményrejtegetési ügyének tárgyában
Nyíregyháza, 1951. november 26. 572
196. Az Államvédelmi Hatóság operatív terve Dudás Bertalan bazilita szerzetes megfigyelésére
Budapest, 1952. január 22. 573
197. Véghseő Dániel kanonok visszaemlékezése fia, Véghseő Sándor Miklós, hajdúböszörményi segédlelkész elhurcolásáról és fogvatartásáról
1952 március 574
198. Ivan Kopolovics protoijerej jelentése az Orosz Orthodox Egyházat felügyelő Kormánytanácsnak a magyarországi görög katolikus egyházról (fordítás)
Munkács, 1952. szeptember 25. 575
199. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Angelo Dell'Aquahoz, az Államtitkárság szubsztitutusához Dudás Miklós hajdúdorogi püspök levele tárgyában
Vatikánváros, 1956. március 17. 577
199a. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához a XII. Piusz pápához írt levele tárgyában
Nyíregyháza, 1956. március 2. 578
200. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardininek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának pro-titkárának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök egészségi állapota és Vattamány Imre helynök ügyében
Vatikánváros, 1956. július 7. 578
200a. Papp György kanonoknak, a kanadai magyar görögkatolikusok lelkipásztorának jelentése Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció

asszesszorának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök egészségi állapotáról, valamint Vattamány Imre és Nagy Béla ügyéről
Hamilton, 1956. június 21. 579
201. Papp György kanonoknak, a kanadai magyar görögkatolikusok lelkipásztorának jelentése Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök egészségi állapotáról
Hamilton, 1956. augusztus 16. 580
202. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átiratfogalmazványa Papp György kanonoknak, a kanadai magyar görögkatolikusok lelkipásztorának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök egészségi állapota tárgyában
Vatikánváros, 1956. augusztus 23. 581
203. Csáti József, az Állami Egyházügyi Hivatal előadójának jelentése a máriapócsi búcsúról
Nyíregyháza, 1956. szeptember 12. 582
204. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a püspök egészségi állapota tárgyában
1956. szeptember 21. előtt 590
205. Papp György kanonoknak, a kanadai magyar görögkatolikusok lelkipásztorának jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök egészségi állapota tárgyában
Hamilton, 1956. október 2. 591
206. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átiratfogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz egészségi állapota tárgyában
Vatikánváros, 1956. október 24. 591
207. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Acacio Coussa-hoz, a Keleti Kongregáció asszesszorához egészségi állapota tárgyában
Nyíregyháza, 1957. február 20. 592
208. Hajdúdorogi hívek kérelme XII. Piusz pápához Vattamány Imre parókus védelmében
Hajdúdorog, 1957. március 10. 593
209. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Acacio Coussa-hoz, a Keleti Kongregáció asszesszorához külföldi gyógykezelése tárgyában
Nyíregyháza, 1957. március 14. 598
210. A Keleti Kongregáció feljegyzése Dudás Miklós hajdúdorogi püspök gyógykezelése tárgyában
Vatikánváros, 1957. március 16. 599
211. Csáti József miniszteri biztosi kinevezése a Hajdúdorogi Egyházmegyei Hatóság mellé
Budapest, 1957. március 16. 599
212. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök távirata a Keleti Kongregációnak svájci gyógykezelése tárgyában
Nyíregyháza, 1957. április 4. 600
213. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök jelentése XII. Piusz pápához a svájci Arosából a magyar görögkatolikus egyház helyzetéről
Arosa, 1957. május 6. 600

213a. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök jelentése XII. Piusz pápához
Arosa, 1957. május 6. 601
214. Domenico Tardini, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának protitkárának átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának a magyarországi egyházmegyékben kánonjogellenesen kinevezett helynökök ügyében
Vatikánváros, 1957. május 25. 606
214a. Tardini pro-titkár átiratának melléklete: a Zsinati Kongregáció dekrétuma, mely elmozdítja a magyarországi egyházmegyékben egyházjogellenesen kinevezett helynököket
Vatikánváros, 1957. január 21. 607
214b. Tardini pro-titkár átiratának melléklete: Rojkovich István hajdúdorogi általános helynök kérelme XII. Piusz pápához Vattamány Imre hajdúdorogi és Nagy Béla budapesti parókus ügyében
Nyíregyháza, 1957. április 30. 608
214c. Tardini pro-titkár átiratának melléklete: Grősz József kalocsai érsek kérelme XII. Piusz pápához a magyarországi egyházmegyékben egyházjogellenesen kinevezett helynökök ügyében
Kalocsa, 1957. május 11. 610
215. Domenico Tardini, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja vezetőjének átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1957. május 18. 611
216. Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának átiratfogalmazványa Domenico Tardini, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja vezetőjéhez egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1957. május 24. 612
217. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átiratfogalmazványa Dudás Miklós püspökhöz egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1957. május 24. 613
218. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában
Arosa, 1957. június 13. 614
218a. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában
Arosa, 1957. június 12. 614
219. A Keleti Kongregáció belső feljegyzése Hollós János segédpüspöki kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1957. június 15. 617
220. Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának átiratfogalmazványa Dudás Miklós püspökhöz egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1957. július 4. 617

221. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában
Arosa, 1957. július 9. 618
222. A Vatikáni Államtitkárság feljegyzése a Dudás Miklós hajdúdorogi püspök által írt jelentésről
Vatikánváros, 1957. július 10. 619
223. Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Pavlo Myskiw protoarchimandritához, a bazilita rend generálisához egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1957. július 18. 620
224. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök gratuláló levele Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához püspökké szentelésének 20. évfordulója alkalmából
Arosa, 1957. július 19. 621
225. Domenico Tardini pro-államtitkár átirata Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a pápához írt jelentése tárgyában
Vatikánváros, 1957. július 20. 622
225a. Tardini pro-államtitkár átiratának melléklete: a pro-államtitkár átirat-fogalmazványa Dudás Miklós püspöknek
Vatikánváros, 1957. július 20. 623
226. Acacio Coussa, a Keleti Kongregáció asszesszorának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a pápának írt jelentése tárgyában
Vatikánváros, 1957. július 23. 624
227. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini pro-államtitkárnak Vattamány Imre hajdúdorogi parókus ügyében
Vatikánváros, 1957. július 24. 624
227a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Liki Imre, a nyíregyházi Papnevelő Intézet rektorának levele Pavlo Myskiw protoarchimandritához, a bazilita rend generálisához Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Nyíregyháza, 1957. július 12. 625
228. Pavlo Myskiw protoarchimandrita, a bazilita rend generálisának átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Róma, 1957. július 25. 626
229. A Florentinum szanatórium vezetőjének távirata a Keleti Kongregációnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspök esetleges római látogatása tárgyában
Arosa, 1957. július 26. 627
230. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Arosa, 1957. július 27. 627
231. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Arosa, 1957. július 28. 629

232. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Arosa, 1957. július 29. 630
233. A Keleti Kongregáció feljegyzése Dudás Miklós hajdúdorogi püspök esetleges római látogatása tárgyában
Vatikánváros, 1957. augusztus 1. 631
234. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini pro-államtitkárnak Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Vatikánváros, 1957. augusztus 1. 632
235. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Vatikánváros, 1957. augusztus 1. 633
236. Nicholas T. Elko, pittsburgh-i apostoli exarcha átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Pittsburgh, 1957. augusztus 1. 633
237. Gustavo Testa berni nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök esetleges római látogatása tárgyában
Bern, 1957. augusztus 3. 636
238. Antonio Samoré érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Vatikánváros, 1957. augusztus 7. 637
239. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek az esetleges római látogatása tárgyában
Vatikánváros, 1957. augusztus 8. 638
240. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Gustavo Testa berni nunciusnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspök esetleges római látogatása tárgyában
Vatikánváros, 1957. augusztus 8. 638
241. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Vatikánváros, 1957. augusztus 8. 639
242. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Nicholas T. Elko, pittsburgh-i apostoli exarchához egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1957. augusztus 9. 640
243. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Antonio Samoré érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Vatikánváros, 1957. augusztus 8. 640

244. Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus kérvénye Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához a Zsinati Kongregáció 1957. január 21-i határozatának felülvizsgálata tárgyában
Hajdúdorog, 1957. augusztus 12. 641
244a. Vattamány Imre paróchus kérvényének melléklete: újságcikk 1946-ból
245. A Keleti Kongregáció feljegyzése Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Vatikánváros, 1957. szeptember 4. 647
246. A Keleti Kongregáció feljegyzése Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében
Vatikánváros, 1957. szeptember 9. 648
247. A nyíregyházi papnevelő intézet elöljáróinak és növendékeinek üdvözlő levele Eugenio Tisserant bíborosnak papi jubileuma alkalmából
Nyíregyháza, 1957. október 15. 648
248. Eugenio Tisserant bíboros köszönőlevél-fogalmazványa a nyíregyházi papnevelő intézet elöljáróinak és növendékeinek
Vatikánváros, 1957. november 12. 649
249. A Keleti Kongregáció feljegyzése egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1957. november 15. 650
250. Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Dudás Miklós püspökhöz egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1957. november 20. 653
251. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában
Arosa, 1957. november 29. 654
252. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában
Arosa, 1957. november 30. 655
253. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában
Arosa, 1957. december 10. 655
254. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges római látogatása tárgyában
Locarno-Muralto, 1957. december 20. 656
255. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspökhöz a püspök esetleges római látogatása tárgyában
Vatikánváros, 1958. január 2. 657
256. A Miskolci Apostoli Kormányzóság papi békegyűlésének határozata
Miskolc, 1958. január 14. 658

257. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges római látogatása tárgyában
Arosa, 1958. január 15. 658
258. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Angelo Dell'Acquához, az Államtitkárság szubsztitútusához Dudás Miklós hajdúdorogi püspök esetleges római látogatása tárgyában
Vatikánváros, 1958. január 16. 659
259. A Keleti Kongregáció feljegyzése egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1958. január 21. 660
260. Összefoglaló Pietro Villa, ostiai segédpüspök látogatásáról Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspöknél
Vatikánváros, 1958. január 28. 663
261. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz a püspök hazatérése tárgyában
Vatikánváros, 1958. február 26. 664
262. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja vezetőjéhez egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1958. február 17. 665
263. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja vezetőjéhez egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1958. február 26. 666
264. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában
Lugano-Sorengo, 1958. március 9. 667
265. Gustavo Testa berni nuncius átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Bern, 1958. március 11. 669
265a. Testa nuncius átiratának melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában
Lugano-Sorengo, 1958. március 9. 669
265b. Testa nuncius átiratának melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában
Lugano-Sorengo, 1958. március 10. 670
266. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini, pro-államtitkárhoz egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1958. március 28. 671
267. Domenico Tardini, pro-államtitkár átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában
Vatikánváros, 1958. április 12. 672
268. Csala László, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának átirata Dudás Miklós püspöknek egyes görögkatolikus papok kongruájának megvonása tárgyában
Budapest, 1959. április 22. 672
269. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök végrendelete
Nyíregyháza, 1959. április 26. 673
270. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Csala László főelőadóhoz (Állami Egyházügyi Hivatal) Csáti József miniszteri biztos jogkörének tárgyában
Nyíregyháza, 1959. május 22. 674
271. Csáti József egyházügyi főelőadó javaslata az Állami Egyházügyi Hivatalnak egyes görögkatolikus papok kongruájának elvonására
Nyíregyháza, 1959. július 30. 675
272. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirat-fogalmazványa Miklós Imrének, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettesének aktuális kérdésekről
Nyíregyháza, 1959. augusztus 14. 678
273. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirat-fogalmazványa Olt Károlynak, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének Anarcs és Téglás lelkészségek fennmaradása tárgyában
Nyíregyháza, 1959. augusztus 31. 679
274. Csala László, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának átirata Dudás Miklós püspöknek egyes görögkatolikus papok kongruájának megvonása tárgyában
Budapest, 1959. november 3. 680
275. Buhalla István miniszteri biztosi megbízatása a Hajdúdorogi Egyházmegyei hatóság mellé
Budapest, 1959. december 18. 681
276. Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettesének átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz Liki Imre János tanári működési engedélyének megvonása tárgyában
Budapest, 1960. október 14. 681
277. Szántay István, az Actio Catholica főtitkárának átirata Madai Andrásnak, az Állami Egyházügyi Hivatal csoportvezetőjének a borsodi görögkatolikus békepapok Dudás püspökhöz írt levele tárgyában
Miskolc, 1961. január 11. 682
277a. Szántay főtitkár átiratának mellékelete: borsodi békepapok névtelen levele Dudás Miklós püspökhöz
278. Madai András, az Állami Egyházügyi Hivatal csoportvezetőjének feljegyzése Dudás Miklós püspök és a Miskolci Apostoli Kormányzóság papjai közti konfliktusról
Budapest, 1961. január 30. 683

279. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Olt Károlyhoz, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez Juhász Dénes helynöki kinevezése és a kormányzóság miskolci irodájának tárgyában
Nyíregyháza, 1961. február 4. 685
280. Madai András, az Állami Egyházügyi Hivatal csoportvezetőjének jelentése Olk Károly elnöknek Juhász Dénes helynöki kinevezése tárgyában
Budapest, 1961. március 15. 685
281. Madai András, az Állami Egyházügyi Hivatal csoportvezetőjének feljegyzése Dudás Miklós püspök és a Miskolci Apostoli Kormányzóság papjai közti konfliktusról
Budapest, 1961. szeptember 4. 687
281a. Madai feljegyzésének melléklete: a Miskolci Apostoli Exarchátus papjai körében köröztetett névtelen levél Dudás püspök ellen
281b. Madai feljegyzésének melléklete: borsodi görögkatolikus békepapok névtelen levele Dudás püspökhöz
282. Lobkovitz László miskolci egyházügyi főelőadó jelentése az Állami Egyházügyi Hivatal budapesti központjának Dudás Miklós püspök Sajószögeden elmondott pédikációjáról
Miskolc, 1961. szeptember 11. 690
283. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Madai András, az Állami Egyházügyi Hivatal főosztályvezető-helyettéséhez a II. Vatikáni Zsinaton való részvétele tárgyában
Nyíregyháza, 1962. július 7. 691
284. Timkó Imre professzor, a Római Katolikus Hittudományi Akadémia tanárának jelentése a Keleti Kongregációnak a magyar görögkatolikus egyház helyzetéről
Róma, 1962. november 8. 692
285. Az Állami Egyházügyi Hivatal feljegyzése a hivatal képviselői és Dudás Miklós hajdúdorogi püspök közötti beszélgetésről
Budapest, 1963. július 2. 712
286. Prantner József, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspökhöz a miniszteri biztos visszahívása tárgyában
Budapest, 1964. március 19. 714
287. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Prantner József, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének a miniszteri biztos visszahívása tárgyában
Nyíregyháza, 1964. március 20. 714
288. Az Állami Egyházügyi Hivatal feljegyzése a Dudás Miklós püspök 25. éves jubileuma alkalmából rendezett ünnepségről
Budapest, 1964. május 15. 715
289. Madai András és Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadóinak jelentés-fogalmazványa a miskolci kiszállásukról
Budapest, 1964. május 23. 717
290. Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának kiszállási jelentése
Budapest, 1964. június 9. 720

291. Lóránt Vilmos az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának jelentése a Debrecenben végzett kiszállásról
Budapest, 1964. június 12. 722
292. Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának jelentése a Nyíregyházán végzett kiszállásról
Budapest, 1964. augusztus 1. 724
293. Madai András és Lóránt Vilmos az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadóinak jelentése a Debrecenben végzett kiszállásról
Budapest, 1964. augusztus 1. 725
294. Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának jelentése a Nyíregyházán és Máriapócson végzett kiszállásról
Budapest, 1964. szeptember 8. 726
295. Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának jelentése a Nyíregyházán és Máriapócson végzett kiszállásról
Budapest, 1964. szeptember 25. 727
296. Madai András és Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadóinak jelentése a Debrecenben végzett kiszállásról
Budapest, 1964. november 16. 729
297. Hamvas Endre kalocsai érsek átirata Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspöknek a Szent Péter-bazilikában tartandó magyar görögkatolikus liturgia tárgyában
Kalocsa, 1965. augusztus 23. 730
298. Hamvas Endre kalocsai érsek átirata Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspöknek a Szent Péter-bazilikában tartandó magyar görögkatolikus liturgia tárgyában
Kalocsa, 1965. augusztus 23. 731
299. „Dr. Mátyási Miklós" fedőnevű ügynök jelentése a vatikáni magyar liturgiáról (részletek)
Budapest, 1965. november 24. 732
300. „Kárpáti Lajos" fedőnevű ügynök jelentése a vatikáni magyar liturgiáról
Budapest, 1965. december 10. 733
301. Dudás Miklós megyéspüspök körlevele a vatikáni magyar liturgiáról
Nyíregyháza, 1965. december 15. 737
302. Trencsényi Sándor rendőr százados, a Szabolcs-Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III-as alosztálya munkatársának jelentése az illegalitásban működő bazilita szerzetesekről
Nyíregyháza, 1966. december 28. 738
303. A Szabolcs-Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III-as alosztályának intézkedési terve az illegalitásban működő bazilita szerzetesekkel szemben
Nyíregyháza, 1968. január 29. 741
304. Maximilien de Fürstenberg bíboros, a Keleti Kongregáció prefektusának átirata Dudás Miklós megyéspüspökhöz a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztése tárgyában
Róma, 1968. augusztus 6. 744
305. Dudás Miklós megyéspüspök körlevele a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztéséről
Nyíregyháza, 1968. október 1. 746
306. Az Új Ember cikke a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztéséről.
Budapest, 1968. október 27. 747
307. Hamvas Endre kalocsai érsek átirata Dudás Miklós püspöknek a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztése tárgyában
Kalocsa, 1968. november 21. 749
308. Timkó Imre professzor magánlevele Berki Feriz protoierej, a Magyar Ortodox Egyház esperes-adminisztrátorához a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztése tárgyában
Budapest, 1968. november 30. 751
309. A Magyar Katolikus Püspöki Kar körleve a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztéséről
Budapest, 1968. december 4. 752
309a. A római katolikus egyházmegyékben élő görögkatolikus lelkipásztori ellátásra vonatkozó jogszabályok
310. Maximilien de Fürstenberg bíboros, a Keleti Kongregáció prefektusának leirata Dudás Miklós megyéspüspökhöz a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztése tárgyában
Róma, 1968. december 17. 757
311. Dudás Miklós püspök átirat-fogalmazványa Prantner Józsefnek, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztése és a Szórványhelynökség felállítása tárgyában
Nyíregyháza, 1969. január 7. 758
312. Prantner József, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének átirata Dudás Miklós püspöknek a Hajdúdorogi Egyházmegye Szórványhelynökségének felállítása tárgyában
Budapest, 1969. január 14. 758
313. Dudás Miklós megyéspüspök átirata Timkó Imre kanonoknak püspöki vikáriussá történő kinevezése tárgyában
Nyíregyháza, 1969. február 20. 759
313a. Dudás Miklós megyéspüspök megbízólevele Timkó Imre kanonoknak, püspöki vikáriusnak
314. A Szabolcs Szatmár Megyei Rendőrfőkapitányság III/III. Alosztályának határozata a bazilita szerzetes megfigyeléséről
Nyíregyháza, 1969. április 29. 761
315. Dudás Miklós püspök átirat-fogalmazványa Prantner Józsefnek, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének a Szórványhelynökség felállítása tárgyában
Nyíregyháza, 1969. június 26. 762
316. Timkó Imre püspöki vikárius átirat-fogalmazványa Herling Jakabhoz, az Állami Egyházügyi Hivatal Katolikus Főosztályának vezetőjéhez a Hajdúdorogi Egyházmegye Szórványhelynökségének felállítása tárgyában
Budapest, 1969. június 30. 763
317. Kozma Lajos görögkatolikus szórványlelkész feljegyzése a római katolikus plébánosokkal történt kapcsolatfelvételről
Budapest, 1969. augusztus 21. 764
318. Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettesének átirata Dudás Miklós püspökhöz a Hajdúdorogi Egyházmegye Szórványhelynökségének felállítása tárgyában
Budapest, 1969. szeptember 2. 766

319. Timkó Imre püspöki helynök felirata Kisberk Imre székesfehérvári apostoli kormányzóhoz a görögkatolikus szórvány megszervezése tárgyában
Budapest, 1969. október 25. 766
319a. Megállapodás a budafoki római katolikus kápolna használatáról
320. Timkó Imre kanonok, püspöki vikárius átirata Bánk József váci megyéspüspökhöz a görögkatolikus szórványhelynökség megszervezése tárgyában
Budapest, 1969. október 25. 768
320a. Kozma Lajos szórványlelkész felterjesztése Timkó Imre kanonok, püspöki vikáriushoz a Váci Egyházmegye területén megszervezett görögkatolikus misézőhelyek tárgyában
Budapest, 1969. október 24.- 769
321. Szabó Imre püspök, esztergomi apostoli kormányzó átirata Timkó Imre kanonok, püspöki helynökhöz az Esztergomi Főegyházmegye területén megszervezett görögkatolikus misézőhelyek tárgyában
Esztergom, 1969. november 12. 770
322. A Belügyminisztérium III/III-1-b. alosztályának jelentése bazilita szerzetsnők illegális fogadalomtételéről
Budapest, 1970. július 8. 771
323. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Maximilien de Fürstenberg bíboros, a Keleti Kongregáció prefektusának Rojkovich István helynök haláláról
Nyíregyháza, 1970. augusztus 19. 773
324. A Szabolcs Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III. alosztályának javaslata a fogadalmat tett bazilita szerzetesnők elleni hatósági fellépésre
Budapest, 1970. szeptember 7. 773
325. Buhalla István egyházügyi tanácsos jelentése a Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Papi Szenátusának üléséről
Nyíregyháza, 1971. április 14. 775
326. A Szabolcs Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III. alosztályának jelentése a az illegalitásban élő bazilita szerzetesekről
Nyíregyháza, 1971. szeptember 21. 777
327. A nyíregyházi papnevelő intézet papnövendékeinek levele Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspökhöz
Nyíregyháza, 1971. december 23. 785
328. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez lemondása tárgyában
Nyíregyháza, 1972. január 26. 787
329. Buhalla István, az Állami Egyházügyi Hivatal tanácsosának feljegyzése Dudás Miklós püspök lemondása tárgyában
Nyíregyháza, 1972. február 4. 787
330. A Miskolci Apostoli Kormányzóság vezető papjainak átirata Ijjas József kalocsai érsekhez, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnökéhez Dudás Miklós püspök, kormányzó utódlása tárgyában
Mucsony, 1972. március 15. 790
331. Maximilien de Fürstenberg bíboros, a Keleti Kongregáció prefektusának leirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a püspöki joghatósága kiterjesztésének újabb trienniumra szóló meghosszabbítása tárgyában
Róma, 1972. március 20. 791
332. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök utolsó körlevele az egyházmegye és az adminisztratúra papságához és híveihez
Nyíregyháza, 1972. június 21. 792
333. Timkó Imre kanonok átirata Miklós Imre államtitkárhoz, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez Dudás Miklós püspök, kormányzó utódlása tárgyában
Budapest, 1972. július 15. 793
333a. Timkó Imre kanonok átiratának melléklete: Bubnó László főesperes levele
Homrogd, 1972. július 3. 794
334. A hajdúdorogi székeskáptalan bejelenti az Állami Egyházügyi Hivatalnak Timkó Imre kanonok káptalani helynökké választását
Nyíregyháza, 1972. július 18. 795
335. A Miskolci Apostoli Adminisztratúra konzultori testülete bejelenti az Állami Egyházügyi Hivatalnak Timkó Imre kanonok káptalani helynökké választását
Ózd, 1972. július 18. 796

1. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Eugenio Pacelli bíboros-államtitkárhoz Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1939. január 24.

ACO Bizantini – Hajdudorog 545/37. fol. 50rv. Fogalmazvány

S. Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Num. di Prot. 545/37
Vaticano 24-I-39
Allegati N. 1
Bozze Plenaria
Card. Pacelli
Segretario di Stato

Mi onoro inviare a Vostra Eminenza Reverendissima le bozze della Ponenza per la Plenaria che la Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientalis e la Sacra Congregazione degli AA. EE. SS. dovranno prossimamente tenere per la provvista della Sede Residenziale di Hajdudorogh. Se Vostra Eminenza pensa che la Relazione e i documenti allegati rispecchino sufficientemente e chiaramente il pensiero di codesta Segreteria di Stato, sarò vivamente lieto di averne comunicazione cortese dell'Eminenza Vostra, cosi che questo Sacro Dicastero possa senz'altro disporre per la loro stampa definitiva.

Sarà, per mia premura concertare con Vostra Eminenza la data migliore per la convocazione della Plenaria.

2. Eugenio Pacelli bíboros-államtitkár átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1939. január 31.

ACO Bizantini – Hajdudorog 545/37. fol. 51r. Tisztázat

Segreteria di Stato
di Sua Santità
No. 444/39
Dal Vaticano, 31 Gennaio 1939
A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Eugenio Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale

Eminentissimo e Reverendissimo Signor Mio Oss.mo,

Mi è regolarmente pervenuto il venerato Foglio[1] dell'Eminenza Vostra Reverendissima N. 545/37, del 24 Gennaio 1939, con le annesse bozze della Ponenza relativa alla provvista della Sede residenziale di Hajdudorogh in Ungheria.

Ho esaminato con tutta premura la relazione e i documenti allegati, e sono lieto di assicurare l'Eminenza Vostra che da parte mia nulla osta alla stampa definitiva dell'accennata Ponenza e alla convocazione della Plenaria.

Profitto volentieri dell'occasione per esprimerLe i sensi della più profonda venerazione, con cui, baciandoLe umilissimamente le mani, mi professo

di Vostra Eminenza Reverendissima
Umil.mo Dev.mo Servitor vero
E. Card. Pacelli[2]

3. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Budapest, 1939. február 7.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 1r. Tisztázat

143/39
Nonciature Apostolique en Hongrie
Budapest, 7 Febbraio 1939
N. 1987/39

Con allegato.
A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Eugenio Tisserant
Segretario della S. Congregazione Orientale

Eminenza Reverendissima,

Già in un mio Rapporto N. 1739/38, in data 17 Novembre 1938, indirizzato all'Eminentissimo Cardinale Segretario di Stato, accennavo che alcune parocchie greche appartenenti prima del Trattato del Trianon alla Diocesi di Hajdudorog, erano ora ritornate all'Ungheria: ciò rispondeva a verità. Qui acchiuso infatti mando una lettera del Vicario Capitolare di Hajdudorog a me indirizzata (di cui ho fatto copia per questo Archivio) dove appunto mi prega di far opera perché le quattro parrocchie già dismembrate dalla Diocesi di Hajdudorog in forza della Bolla „Ad ecclesiastici regiminis" del 2 Settembre 1937, ora ritornino alla primitiva sede.

1 Lásd: 1. számú dokumentum.
2 Kézírással az iratra felvezetve: *„15-2-39. mandato col si stampi"*

La domanda mi sembra ragionevole, anche se forse meno a proposito viene citato il Canone 207. Se la domanda è accolta, naturalmente bisognerà tenere calcolo nel prossimo Decreto della Santa Sede circa la sistemazione ecclesiastica dei territori recentemente tornati all'Ungheria.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della Profonda venerazione, mi onoro raffermarmi

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
umilissimo e devotissimo in G. C.
+ Angelo Rotta Arc.
Nunzio Apostolico

3a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Bányay Jenő hajdúdorogi káptalani helynök átirata a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Nyíregyháza, 1939. január 28.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 1/1rv. Tisztázat

143/39
Nunziatura Apostolica di Budapest.
Allegato al N. 1987/39
N. 137. sz. 1939.

Excellentissimo ac Reverendissimo Domino
Dno Angelo Rotta Archiepiscopo,
Nuntio Apostolico, etc. etc.,
Budapestini

Excellentissime ac Reverendissime Domine,
Domine Archiepiscope, Nuntie Apostolice!

Paroeciae necnon filiales bysantini ritus ad Dioecesim nostram Hajdudorogensem pertinentes et vi Pacti „Trianon" in finibus Reipubliae Cecoslovacae positae, die 2. Septembris a. 1937. per bullam „Ad ecclesiastici regiminis", Dioecesi rutheni rit. Munkacsensi sunt adiunctae.

Nuperrime – mense nempe Novembris anni elapsi – paroeciae, de quibus sermo est et infra enumerantur: 1./ Bodrogmező, 2./ Bodrogszerdahely, 3./ Kisdobra et 4./ Zemplén, unacum filialibus, iterum revenerunt in sinum Hungariae simulque intra fines territorii almae matris Dioecesis graeci rit. Hajdudorogensis.

Suprafatae paroeciae per bullam „Christifideles" die 17. Novembris a. 1912. editam perpetuo adhaerent Dioecesi nostrae Hajdudorogensi.

Cum deinde haec paroeciae ab Ordinariatu nostro competenti facillime et sine omni impedimento administrari possint, praeterea sint graeci rit. non vero rutheni ritus catholici, cessante causa finali iurisdictionis, Sua Excellentia

Revma Episcopus Munkacsensis, qui in oppido Ungvár residet, iuxta can. 207.§ 1. C. I. C., regimen et iurisdictionem harum paroeciarum diutius exercere non debet.

Nihil aliud audeo rogare, nisi ut Dioecesis nostra – quoad fines septemtrionales – in integrum restituatur et regimen necnon iurisdictio illarum paroeciarum clementissime iterum Ordinariatui Hajdudorogensi competenti reddatur.

Humillime obsecro Excellentiam Vestram Revmam, ut supra relata Sedi Apostolicae benigne aperire et potenti auxilio clementer perficere dignetur, ut Ordinariatus noster exercitium verae iurisdictionis super has paroecias necnon filiales iterum recipiat.

Altis gratiis favoribusque commendatus profundo cum venerationis et obsequii cultu permaneo in

Nyiregyháza (Hungaria), die 28. Ianuarii a. 1939.

Excellentiae Vestrae Revmae

humillimus servus

Eugenius Bányay

Vicarius Capitularis

4. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Vatikánváros, 1939. február 15.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 2rv. Fogalmazvány

S. Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"

Num. di Prot. 143/39

Vaticano, 15-2-39

(Indirizzo)

Mons. Rotta

Nunzio in Ungheria

(Testo)

In relazione al Rapporto[3] di Vostra Eccellenza Reverendissima in data 7 febbraio corr. (n. 1987/39), La prego di volere interpellare Mons. Stoyka, Vescovo di Munkacs per sapere se nulla ha da osservare circa un eventuale ritorno alla diocesi di Hajdudorogh delle quattro parrocchie ivi menzionate.

3 Lásd: 3. számú dokumentum.

5. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Budapest, 1939. március 3.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 3rv. Tisztázat

Nonciature Apostolique en Hongrie

N. 2046/39.

Budapest 3 Marzo 1939.

Con Allegato.

A Sua Eminenza Reverendissima

Il Signor Cardinale Eugenio Tisserant

Segretario della S. Congregazione della Chiesa Orientale

Città del Vaticano.

Eminenza Reverendissima,

Invio qui acclusa la risposta del Vescovo di Munkács (di cui ho fatto copia per questo Archivio) circa la domanda rivoltagli da codesta S. Congregazione, pel tramite di questa Nunziatura, come dal Venerato Dispaccio[4] dell'Eminenza Vostra Reverendissima in data 15 Febbraio 1939, N. 143/39.

Nella lettera che scrissi in proposito a Monsignor Stojka non feci alcun accenno alla S. Congregazione, presentando la domanda come proveniente da mia iniziativa. Ciò per salvaguardare meglio e più completamente la piena libertà di azione di codesta S. Congregazione nelle sue decisioni.

Monsignor Stojka, come si rileva, per suo conto ritiene ragionevole il ritorno delle quattro parrocchie alla primitiva Diocesi di Hajdudorog, ma, basandosi sullo stesso criterio, domanda che la parrocchia di Rudabányácska (Vedi mio Rapporto N. 1731/38 in data 15 Novembre) con le relative succursali, di due delle quali ultimamente fu formata la parrocchia di Beregdaróc, – già appartenenti alla Diocesi di Munkács e dal 1924 affidate all'Amministrazione Apostolica di Miskolc, – ritornino ora alla primitiva Sede.

La domanda mi sembra ragionevole, ed in una sistemazione definitiva della questione bisognerà, a mio debole parere, tenerne calcolo. E' vero che cosi si assottiglia l'Amministrazione Apostolica di Miskolc, del che certo Monsignor Papp non sarà molto soddisfatto; però a detta Amministrazione furono recentemente annesse le cinque parrocchie di Eperjes ritornate all'Ungheria: praticamente quindi un compenso territoriale vi è.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della più profonda venerazione, mi onoro raffermarmi

dell'Eminenza Vostra Reverendissima

4 Lásd: 4. számú dokumentum.

umilissimo e devotissimo in G. C.
+ Angelo Rotta – Arc.
Nunzio Apostolico

5a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Sztojka Sándor munkácsi püspök átirata Angelo Rotta budapesti nunciusnak a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Ungvár, 1939. február 27.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 3/2rv. Tisztázat

Nunziatura Apostolica di Budapest
Allegato al N. 2046/39 del 3 Marzo 1939
2038/39
II.

Munkácsi Püspök
Numerus: 400/39.-
Excellentissime ac Revme Domine Archiepiscope,
Perillustris Nuntie Apostolice,

Relate ad aestimatissimas litteras Excellentiae Tuae Reverendissimae ad infrascriptum Ordinarium de die 21-a Februarii a. c. sub Nro 2022/39 directas, habeo honorem summa cum reverentia certiorem reddere Excellentiam Tuam Reverendissimam de sequentibus:

I. Paroeciae 1. Bodrogmező, 2. Bodrogszerdahely, 3. Kisdobra et 4. Zemplén, quae olim ad Dioecesim hajdudorogensem pertinebant, in sensu Constitutionis Apostolicae „Ad ecclesiastici regiminis incrementum" de die 2-a mensis septembris a. D. 1937 his verbis: decernimus denique, ut paroeciae omnes, necnon filiales byzantini ritus, ad diversas ecclesiasticas circumscriptiones modo pertinentes, et in Cechoslovacae ditione positae, quae a Sacra Congregatione cuius res est rite definientur, a sua quaeque dioecesi dismembrentur, atque Dioecesi munkacevensi Ruthenorum adiungantur, de facto adiunctae sunt Dioecesi munkacsensi. Quia autem supradictae paroeciae cum filialibus suis ecclesiis nuper de facto ad Hungariam redierunt, ex parte Ordinarii Dioecesis munkacsensis nullum impedimentum adest, ut supradictae paroeciae per Decretum Sanctae Sedis iterum ad pristinam Dioecesim hajdudorogensem redirent. Liceat mihi reverenter annotare, ut supradictae paroeciae usuqe ad canonicam erectinem Dioecesis hajdudorogensis, factam per Bullam: „Christifideles graeci" de die 8-a Junii a.D. 1912 pertinebant cum aliis 70 paroeciis ad Dioecesim munkacsensem quae quasi „mater omnium ecclesiarum graeci-ritus in Hungaria" nominatur, quia in fuita plena Hungaria e Dioecesi munkacsensi fuerunt erectae Dioeceses: Fragopolitana /Presov/, Crisiensis, Magno Varadensis, Samosujvarensis, et novissime Hajdudorogensis. Et nunc mater omnium ecclesiarum gr. rit., nempe Dioecesis munkacsensis

in sequelam decreti viennensis iterum distributa est in duas partes. Minor pars Dioecesis cum 35 paroeciis pertinet ad Hungariam. Ad istam partem pertinet residentiale oppidum quoque Ungvár cum ecclesia cathedrali, Capitulo, Lyceo theologico et institutionibus totius Dioecesis munkacsensis. Ad Hungariam pertinet etiam oppidum titulare Dioecesis Munkács. Altera, maxima pars Dioecesis cum 290 paroeciis remanserit in Cechoslovaccha republica sub iurisdictione Exc. ac Rev. Dni Apostolici Visitatoris ad tempus in sensu Decreti Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali de die 15-a m. Novembris a. D. 1938 sub No. 653/38 editi et in protocollo Nuntiaturae Apostolicae Budapestini sub Nro 1774/38 registrati. Quia vero maxima pars Dioecesis dismembrata est a spirituali necnon oeconomico centro almae Dioecesis munkacsensis, sine qua existere haud potest, Deo adiuvante speramus, ut etiam ista altera pars Dioecesis adiungitur in futuro ad Hungariam, ubi pro Ecclesia nostra a schisma orientali immune pulcherius futurum tutatur, pro gente autem nostra Ruthena certa materialis existentia, sicuti fuit in praeterito per mille annos. Sine significatione politica possum affirmare, ut maxima pars gentis nostrae Ruthenae in Subcarpatorussia, nunc Karpatska Ukraina desideranter desiderat coniungere cum Hungaria. Sic dicta Karpatska Ukraina ita spectatur nunc, qua nidus periculosissimus schismatis et animi hitleristici. Sed Deus providebit…

II. In sensu decreti Rev. Nuntiaturae Apostolicae pragensis sub Nro 10.736[5] et 10.832 de anno 1924 a iurisdictione episcopi munkacsensi una paroecia, Rudabányácska et 18 ecclesiae filiales subtrahuntur et subiectae sunt iurisdictioni Administraturae Apostolicae Borsod-Miskolcensis in territorio Hungariae. Ex 2 filialibus posterius erecta est paroecia, et quidem Beregdaróc. Si sub I supradictae 4 paroeciae per decretum Sacrae Sedis redirent ad pristinam Dioecesim hajdudorogensem, reverentia qua per est exoro simili modo subiicere iurisdictioni Ordinarii almae Dioecesis munkacsensis supradictas duas paroecias, nempe 1. Rudabányácska et 2. Beregdaróc et 3. ecclesiae filiales: Széphalom, Hosszuláz, Kölcse, Csaroda, Fejércse, Beregsurány, Tarpa, Tákos, Tiszabecs, Tiszacsécse, Milota, Sonkád, Kispalád, Botpalád, Magosliget, Uszka et Tiszakóród, summatim 17.

III. Secundum Constitutionem Apostolicam ad Ecclesiastici regiminis incrementum, supra iam citatam: „item Dioeceses Neosoliensem … Munkacsensem suffraganeas hucusque Metripolitanae Ecclesiae strigoniensis, ab hac provincia ecclesiastica separamus earumque episcopos a Metropolitico iure Archiepiscopi strigoniensis subtrahimus easque Apostolicae Sedis immediate subiicimus." Enixe exoro, ut Sancta Sedes Apostolica pro parte Dioecesis Munkacsensis in Hungaria restituere dignetur statum praeteritum, id est Dioecesim munkacsensem in Hungaria rogo ad Metropolitanam Provinciam strigoniensem, qua suffraganeam adiungere.

Qui ceterum ea qua par est veneratione et obsequii cultu permaneo

5 Lásd: Források, II/4/4, 317. számú dokumentum.

Ungvarini, die 27-a mensis februarii a. D. 1939.
Excellentiae Tuae Reverendissimae
in Christo addictissimus:
+ Alexander Sztojka
episcopus Munkacsiensis

6. A Keleti Kongregáció és a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja közös tanácskozásának nyomtatott munkaanyaga Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1939. március 20.

ACO Bizantini – Hajdudorog 545/37. fol. 52/1–15. Nyomtatvány.

Sub Secreto S. Offici
S. Congregazione per la Chiesa Orientale
e
Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straord.
Prot. Num. 545/37
Bizantini (Hajdudorogh)
Nomina del P. Nicola Dudas dei Basiliani di S. Giosafat a Vescovo di Hajdudorogh
Relazione

Eminentissimi Padri

Con la morte di Mons. Stefano Miklósy – nato in Rákócz (diocesi di Munkacs) il 22 agosto 1857 ed eletto alla sede di Hajdudorogh il 22 giugno 1913 – avvenuta piamente in Nyiregyhaza (Ungheria) il 29 ottobre 1937, la S. Sede pensò dapprima alla possibilità di dare a detto Prelato un successore nella persona di Mons. Basilio Takacs, Ordinario dei Ruteni Podocarpatici negli Stati Uniti d'America. Sembrava, infatti, opportuno togliere Mons. Takacs ad un ambiente fattoglisi in parte tenacemente ostile e dove egli si era frequentemente trovato in imbarazzo e a disagio; né appariva difficile il suo trasferimento in una diocesi ungherese, poichè egli è originario dell'Ungheria, entro i cui confini è nato il 27 ottobre 1879 in Vuckovoje (diocesi di Munkacs), e sul suo nome già si era espresso favorevolmente lo stesso R. Governo Ungherese.

Il passaggio, peraltro, di Mons. Takacs dagli Stati Uniti ad Hajdudorogh recava seco la necessità di sostituirgli altro degno e più capace Prelato nell'ufficio di Ordinario dei Ruteni Podocarpatici. Per tale posto alla S. Sede non si offriva scelta, attese le particolari e turbate circostanze così delle diocesi rutene in Cecoslovacchia come dell'Ordinariato Podocarpatico negli Stati Uniti. Il solo nome del P. Basilio Dudás, religioso dei Basiliani di S. Giosafat,

appariva fornito delle qualità richieste: e in tal senso la Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientalis svolse i passi opportuni.

Ma da un lato risultò che il P. Dudás, ungherese qual'è di nascita e di nazionalità, non sarebbe riuscito gradito agli ambienti prevalentemente «ucraini» dell'Ordinariato Podocarpatico negli Stati Uniti; dall'altro apparve conveniente mantenere ancora per qualche tempo in America Mons. Takacs, onde non dare l'impressione che la S. Sede, sensibile alle critiche e alle minacce dei detrattori di lui, lo rimoveva da un posto ch'egli ha tenuto con leale e coraggiosa sottomissione alla Sede Apostolica, le cui decisioni nella questione del clero uxorato ha fatte sue energicamente, se pur con qualche errore di comprensione del vero stato delle cose e degli animi.

Tolta, quindi, la possibilità di provvedere immediatamente alla sede di Hajdudorogh con un trasferimento di Mons. Takacs, la Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientalis impostò la soluzione della vacanza, avendo unicamente riguardo alla sede stessa. E parve subito da scartarsi l'idea di trasferirvi Mons. Antonio Papp, Arcivescovo tit. di Cizico e Amministratore Apostolico a Miskolcz delle parrocchie rutene delle diocesi di Presov e di Munkacs in territorio ungherese, sia per la non più giovane età di lui (nato il 7 novembre 1867), sia perché di caratteristiche liturgiche nettamente rutene e, quindi, meno adatto all'insieme dell'ambiente di Hajdudorogh, ove si usa il rito bizantino nella lingua ungherese, ad onta della Bolla «Christifideles» dell'8 giugno 1912.

Non rimaneva, perciò, che considerare, per la sede di Hajdudorogh, il nome del P. Basilio Dudás. Infatti, il Nunzio Apostolico in Ungheria Mons. Rotta in un suo Rapporto del 23 dicembre 1937 (All. I) al Cardinal Pacelli, Segretario di Stato, aveva indicato sei nominativi: quattro del clero secolare (Ladislao Sereghy, Alessandro Mihalovits, Nicola Bihon e Victor Melles) e due del clero regolare (P. Dudás e P. Giovanni Liki): ma dei primi tre si diceva la fama non essere del tutto buona, del quarto si rilevava la scarsa autorità, dell'ultimo (P. Liki) si notava, insieme alla età assai giovane (nato il 2 gennaio 1904), l'essere egli piuttosto sconosciuto e non avere ancora dato segno alcuno della sua attività.

Che il Governo Ungherese gradisca il nome del P. Dudás, anzi lo ponga al primo posto, risulta dalla comunicazione dello stesso Ministro degli Esteri al Nunzio Apostolico (ved. Rapporto succitato, All. I). E Mons. Rotta, in un altro Rapporto del 12 gennaio 1938 al Card. Segretario di Stato, ripeteva: «Il candidato da preferirsi, non ostante la sua giovine età, sarebbe P. Dudás più accetto al Governo, al clero ed al popolo che lo conosce, uomo di buono spirito, energico ed istruito». Nè diversamente pensava l'Eminentissimo Card. Seredi il quale ebbe a dichiarare al Card. Segretario della Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientalis che il P. Dudás sarebbe stato un «ottimo candidato».

Sul P. Dudás, che durante il 1937 e 1938 fu negli Stati Uniti d'America per Missioni fra i Ruteni, si è espresso molto favorevolmente, con il Delegato Apostolico Mons. Cicognani, il P. Procopio Neuzil O. S. B., Abate di S.

Procopio in Lisle, Ill. e Direttore dell'Opera di Apostolato fra i Russi negli Stati Uniti. Inoltre, Mons. Bohacewskyj, Ordinario dei Ruteni Galiziani negli Stati Uniti, pur non conoscendo il P. Dudás personalmente, scrisse a Mons. Cicognani che ne aveva udito parlare con molto favore. Infine, un'inchiesta condotta, per incarico del Delegato Apostolico, da Monsignor Giorgio Casey, Vice-cancelliere di Chicago, confermò la di lui buona riputazione e mise in rilievo il suo zelo e la sua attività nel dare Missioni e predicare Ritiri Spirituali.

Appurato che presso la Sacra Congregazione del S. Offizio nulla esistesse a carico del P. Dudás, la Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientalis chiese informazioni su di lui al P. Dionisio Tkacuk, Archimandrita generale dei Basiliani di S. Giosafat (All. II) e a Mons. Luigi Stepinac, Arcivescovo di Zagabria (Allegato III).

Le informazioni date da P. Tkacuk sono veramente favorevoli, sotto ogni aspetto. Soltanto, in esse si fa cenno:

1° ad una certa propensione di P. Dudás verso la permanenza del clero ruteno uxorato in America;

2° ad un suo eccessivo spirito nazionalista ungherese, avvertito già, durante il suo soggiorno nel Collegio Germanico-Ungarico, da Mons. Stepinac, attuale Arcivescovo di Zagabria;

3° ad un suo tenace attaccamento all'uso della lingua ungherese nella liturgia.

Ma quanto al primo e al terzo rilievo, la Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientalis, alla fine del novembre 1938, approfittò della presenza in Roma di P. Dudás, venutovi con il Pellegrinaggio Ungherese, per sondarne il pensiero e l'animo potè constatare l'assoluta dirittura delle intenzioni del P. Dudás, desideroso soltanto che nella questione del clero uxorato ruteno in America si usi, pur con la dovuta fermezza, molto tatto e nessuna asprezza, e legato all'antica abitudine, che neppure la S. Sede oggi contrasta e condanna, della lingua ungherese nella liturgia, secondo l'uso della diocesi di Hajdudorogh. Per il secondo rilievo, quanto dice Mons. Stepinac indica piuttosto un timore che non una realtà: nè va dimenticato che le stesse espressioni dell' Arcivescovo di Zagabria manifestano al riguardo un pensiero di carattere nazionalistico, intorno al quale è lecito il dissenso. Del resto la S. Sede, come è stata, rimane, ovunque, vigile custode del bene delle anime, e ne saprebbe tutelare la libertà spirituale da confusioni o passioni politiche.

Eminentissimi Padri,

Alle Sacre Congregazioni pro Ecclesia Orientalis e degli Affari Ecclesiastici Straordinari sembra che abbiate elementi sufficienti per rispondere, nella Vostra illuminata saggezza, al seguente

DUBBIO

Se convenga proporre al S. Padre la nomina di P. Nicola Dudás a Vescovo di Hajdudorogh.

Allegati

Allegato I

Lettera del Nunzio Apostolico Mons. Rotta al Cardinale Segretario di Stato. 23 dicembre 1937.

Per mezzo di varie persone ho fatto una inchiesta sui possibili nomi di candidati. Eccone il risultato.

PRETI SECOLARI: Ladislaus Sereghy, circa 46 anni celibe. Ha molti parenti tra i sacerdoti della diocesi. La sua vita precedente pare non sia senza macchia, sembra sia dedito al bere.

Alessandro Mihalovits, di circa 42 anni, celibe. Ha molti parenti, piuttosto debole di carattere, non gode di autorità tra i sacerdoti. Finora non si è distinto, benchè non gli sia mancato modo ed occasione. Qualcuno accenna anche, non so con quanto fondamento, al defectus natalium.

Nicola Bihon, di circa 40 anni, celibe. Di molto ingegno e di qualità superiori alla media. Però un informatore di chi mi ha fornito queste notizie affermava anche che la vita del Bihon ha dato luogo a qualche sospetto. Però ciò disse uno solo dei suoi informatori, di questi alcuni ritengono che egli non sia gradito al clero, specialmente dispiace in lui l'idea esagerata che ha di se stesso, finora non ha dato segno di attività, non ostante le sue qualità e le occasioni che non sarebbero mancate.

Victor Melles, di circa 48 anni. E scrupoloso, nel clero gode fama di uomo bonus, ma non di autorità.

CLERO REGOLARE: Nicolaus Dudás. Nato il 27 ottobre 1902. Compì i suoi studi a Roma con molto onore al «Germanicum». Dell'Ordine dei Basiliani, priore di Maria-Pócs. Nato in Maria-Pócs, figlio di un agricoltore possidente che gode di una certa autorità nel paese. Suo fratello è parimente padre basiliano nel Monastero di Maria-Pócs. Sua sorella è moglie di un agricoltore di Maria-Pócs. I suoi parenti non esercitano influsso alcuno su di lui. Padre Dudás è di nazione ungherese, ed il suo patriottismo non lascia nulla a ridire. Con le autorità governative vive in ottimi rapporti. La sua formazione teologica è eccellente. Conosce, oltre l'ungherese, l'italiano e le lingue slave e sufficientemente anche il tedesco. Il suo modo di comportarsi è molto educato. Sulla sua condotta morale nulla a ridire, anzi gode ottima fama. La sua attività è nota a tutti. Finora ha fondato il nuovo Monastero dei Basiliani in Hajdudorog, parimenti ha introdotto in Ungheria le Suore basiliane. Le sue qualità come oratore pur non essendo straordinarie sono però notevoli. I discorsi e le conferenze di detto Padre si distinguono per chiarezza e solidità.

Il mio informatore aggiunge che alcuni sacerdoti greci gli attribuiscono anche qualche difetto. Dicono che è un po' autocrate, però, osserva il mio informatore, che, dato lo stato di sonnolenza della vita ecclesiastica

dei Greci di Ungheria, tale tendenza potrebbe quasi considerarsi come utile in un loro Vescovo. Alcuni altri gli imputano di far troppo risaltare la sua superiorità scientifica e morale, e che qualche volta nell'agire non è troppo circospetto.

Padre Giovanni Liki. Nato il 2 gennaio 1904, a Maria-Pócs. Della sua famiglia non si è potuto raccogliere notizie concrete, e la sua persona non è troppo nota ai sacerdoti di rito greco, però tutti affermano che è colto in teologia, gode di buona fama ed è monaco modestissimo. Della sua attività non ha dato ancora alcun segno, forse la ragione può essere pure la mancanza fin qui di occasioni. Fino adesso si è occupato nell'insegnamento della teologia e nel dare missioni ed esercizi.

Se ci dovessimo fermate all'Ungheria pare non si possa porre gli occhi che sul Padre Dudás, per quanto un po' giovine, non avendo che 35 anni.

(Omissis).

Il Governo. Il 17 di questo mese ho fatto visita a questo Ministro degli Esteri. Egli ha profittato dell'occasione per darmi in iscritto due nomi di candidati per il Vescovado di Hajdudorog, che il Governo raccomandava alla Santa Sede. Nella nota figurava in primo luogo il nome di Mons. Takács ed in secondo quello di Padre Dudás. Il giorno seguente però mi mandò il suo segretario di gabinetto per dirmi che era incorso un errore, e che in primo luogo doveva figurare il Padre Dudás nel secondo Mons. Takács. In un modo o nell'altro sta che da parte del Governo non vi è alcuna difficoltà per l'eventuale nomina di Mons. Takács.

(Omissis).

Quale accoglienza avrà la nomina dell'uno o dell'altro da parte del clero e dei fedeli di Hajdudorog?

Da varie fonti mi consta che Padre Dudás è molto quotato e che generalmente si fa il suo nome come del successore di Mons. Miklósy, e ritengo che la sua nomina sarebbe bene accolta.

Allegato II

Informazioni del P. Tkacuk, Archimandrita generale dei Basiliani di S. Giosafat.

Romae, die 15 novembris 1938

Excelsis litteris ad me datis die 29 sept. a. c. num. 545/37 S. Sedes a me postulat, ut accuratas porrigam informationes de persona Reverendi Patris Nicolai Dudás, nostri Ordinis sacerdotis de aptitudine ad regendam dioecesim Hajdudorogensem. Hoc libentissime praestando loco praeambuli in medium profero, praedictum religiosum fuisse meum discipulum, dum Philosophiae magistri munus obibam, tum tempore mei generalatus totius Ordinis idem P. Dudás superioris Mariapócensis Monasterii officia gerebat et superioris regionis dicti per Hungariam, unde bene ipsius talenta, indolem et virtutes

perspicere poteram. Ideo ex mea satis clara scientia et experientia in conscientia et coram Domino haec respondenda esse censeo ad singula puncta mihi in adnexo scripto proposita.

1. Vocatur Michael in religione Nicolaus Dudás. Natus est 27 octob. 1902 in Mariapócs, nunc dioecesis Hajdudorogensis e parentibus catholicis, legitimo matrimonio junctis.

2. Parentes ipsius sunt honesti incolae pagi Máriapócensis.

Genitores conditione agricolae, exiguae sed decentis fortunae. Nullo vero, haereditario morbo laborat P. Nicolaus noster. Frater eiusdem germanus, natu minor, est pariter bonus religiosus Basilianus.

3. Est religiosus Basilianus a iuventute, uti inferius dicetur.

4. P. N. Dudás gaudet semper bona valetudine et satis robusta ad sustinendos labores sacerdotales. Staturae est mediae, aspectus et exterioris formae omnino decentis.

5. Est pius, devotioni atque exercitiis spiritualibus applicatissimus, indole docilis, obediens, reveretur optime suos superiores, prudens, bona fama et aestimatione merito gaudet tum qua religiosus tum qua concionator et missionarius.

6. Habilitate in rebus agendis gaudet, uti in gerendis suis muneribus demonstraverat, ubi cum multis et diversae conditionis hominibus res pertractare debebat, et fundatio alterius conventus hungarici (in Hajdudorog) ipsius meritis est magna ex parte adscribenda.

7. Peracto in Munkacevensi Monasterio novitiatu, in renovato iam ibi Ordine Basiliano, quem ingressus erat post completa integra studia gymnasii et optime superato examine maturitatis dicto, dein Philosophiae studio ter triennium in domibus studiorum Ordinis in Polonia vacabat cum optimo successu, inter primos discipulos adnumeratus est. Dein Romam missus in Collegio Germanico degens, per quatuor annos in Gregoriana Universitate theologiae studiis operam dabat, optimas notas accipiendo in examinibus, gradus solitos academicos consecutus laureâque doctoris theologiae donatus est. Linguam liturgicam paleoslavicam satis bene callet. Ipse tamen cum aliis sacerdotibus Hungaris in Hungaria saltem, lingua vulgari hungarica Liturgiam (excepta consecratione, quam graece profert) et omnia officia divina peragit. Sacras caerimonias et cantum ecclesiasticum novit bene. Praeter linguam hungaricam et illas quas in gymnasio didicerat, latinam nempe, graecam et germanicam ; didicerat italicam, ucrainicam seu ruthenam, item et polonicam satis bene callet.

8. Nec libros nec scripta ediderat typis ulla, cum semper valde occupatus esset.

9 et 10. In Ordinem ingressus erat 10 ian. 1921, vota simplicia 14 oct. 1922, professionem solemnem emiserat 18 oct. 1925; philosophiae studuit a 20 oct. 1922 ad 30 iunii 1924; theologiae a 1 feb. 1924 ad 30 iun. 1928, ab hoc tempore ad 1 iuli 1931 docuit clericos basilianos linguam graecam, germanicam,

hungaricam, ab an. 1932 ad 7 apr. 1937 superior monasterii Máriapócsensis monasterii et superior regionis seu viceprovinciae Hungaricae. A mense aprili 1937 ad finem maii 1938 munere missionarii in Statibus Foederatis Amer. Septentrionalis fungebatur.

Disciplinae religiosae est P. N. Dudás optimus cultor, pariter missiones et exercitia spiritualia maxima cum assiduitate tradebat et dirigit, tum clero tum simplici populo fideli, lingua hungarica et ruthena, prout fert necessitas.

11. Ubique in concionibus sanam doctrinam catholicam profitetur filialemque Sedi Apostolicae reverentiam ostendit.

12. Quinam vero ipsius animus quoad clericorum coelibatum sit, mihi non est notum neque clarum. In America etenim videtur ipse quadantenus in favorem uxorati clemi animo transiisse, parum adhue perspectas habendo miseras sequelas huiusce conditionis cleri, familia gravati.

13. Civiles auctoritates debita reverentia et cum prudenti cautione tractat.

14. In hungaricis scholis educatus et a Patribus senioribus Basilianis, antiquae observantiae, qui ad reformatos accesserunt, instigatus, nimio spiritu nationalistico hodierno hungarico laborat, fervidum se ubique hungarum monstrando. Sunt autem graeco-catholici in Hungaria Rutheni origine, nuper magyarizati. Hic exageratus spiritus apud P. Nicolaum conspicitur non solum ab alis religiosis nostris, sed etiam socii ipsius in Collegio Germanico dem clare videbant, cuius rei testis oculatus est Excell. Aloisius Stepinac, Archiepiscopus Zagrabiensis.

Est P. Dudás strenuus hucusque amator adhibendae linguae hungaricae in liturgia et officio ecclesiastico. Desiderant Hungari sacerdotes et Basiliani, ut post longum usum huius linguae tali praescriptione S. Sedes constringatur ad approbandam hanc eorum praxim qua legitimam, licet incepta sit mala fide et ulterius sit mala perseveratura fides eorum.

15. Exceptis his defectibus sive emendatis, ad gubernandam dioecesim Hajdudorogensem aptus est P. Dudás censendus.

16. Enumeratur ab aliquibus Basilianis etiam P. Ioannes Emericus Liki (qui natus est 2 ian. 1904. ingr. in Ord. 16 sept. 1922, vota soll. em. 18 sept. 1927 presb. ord. 24 aug. 1930), pariter in Germanico Collegio degebat et in Universitate Gregoriana lauream consecutus, accedit ad dotes Patris Dudás. Monstrat quandam instabilitatem characteris, sed tamen non est tam exagerato animo nationalistico repletus et in hac re differt ad Patre Dudás.

Allegato III

Informazioni di Mons. Luigi Stepinac, arcivescovo di Zagabria.

Relate ad litteras Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali de die 21 novembris a. c. sub. num. 545/37 quoad informationes circa Revmum P. Nicolaum (Michael) Dudás O. S. B. M. propositum pro Sede ritus bizantini in Haidudorogh (Hungaria) respondeo quae sequuntur:

1. P. Nicolaus (Michael) Dudás, ubi, quando natus sit, an ex legitimis natalibus atque parentibus catholicis et cuinam dioecesi sit adscriptus, non sum memor amplius, nam illum nonnisi ex Collegio Germanico-Hungarico novi, quando Romae in universitate Gregoriana studebat.

2. Nihil scio de eius familiae conditione; item nihil scio an ulla hereditaria mentis aut corporis infirmitate

laboret.

3. Quantum scio caelebs semper erat.

4. Bona valetudine gaudebat et honesta dignitate erat.

5. Erat pius, bonae indolis ac publica aestimatione gaudebat.

6. Quantum scio habilis est in rebus agendis, an etiam in re oeconomica nescio.

7. Studuit Romae in facultate theologica Universitatis Gregorianae ubi gradum doctoris in theologia est assecutus. Linguam liturgicam, sacras caeremonias atque cantum ecclesiasticum quantum scio, rite novit. Quaenam sit cultura eius litteraria non possum exacte respondere, at puto sat ampla. Quoad linguas, callet linguam hungaricam, latinam, ucraino-russicam, italicam, germancam, at uti saepe fit non in eadem mensura.

8. An libros sive scripta ediderit nescio.

9. Curriculum eius vitae sacerdotalis mihi notum non est, nam illum nonnisi ut studentem theologiae novi.

10. Quando ordinem S. Basilii Magni ingressus sit nescio. Eius autem vivendi ratio in Collegio Germanico-Hungarico laudabilis erat.

11. Sanam doctrinam generatim semper professus est. Quod tamen mihi non placuit haec sunt: Audivi saepius in Collegio ab alio Basiliano (P. Liki, qui simul cum illo et P. Jecsak, O. S. B. in Collegium venit) se i. e. Basilianos in Hungaria in Missae sacrificio uti lingua hungarica praeterquam in Consecratione, quod fit graece, si bene memor sum, vel vetero-slavice. Hoc autem mihi omnino absonum videtur, nam talem concessionem Sancta Sedes nunquam dedit, quantum scio, ac proinde est abusus periculosus. Ita dico audivi! Sedi Apostolicae debitam reverentiam secus ostendebat.

12. Animus eius quoad clericorum caelibatum bonus erat.

13. Quomodo se habeat erga civiles loci potestates, nescio.

14. An in negotia saecularia ultro se immisceat nescio. Dum in Collegio erat, nimio, si bene memor sum, desiderio, pro restitutione historici regni Hungariae ardebat.

15. Omnibus attentis, aptus est quidem alicui parvae dicecesi regendae. At in concreto haec addere debeo: Si ipse qua episcopus conaretur fideles ucrainos ritus bizantini quod germanice dicitur «magyarisieren» i. e. imponere eis linguam hungaricam ut decursu temporis Hungari fierent, timeo valde, ne paulatim fideles isti fidem catholicam amittant. Nihil enim est, quod tam nocet unioni in illis regionibus, quam conatus adimendi linguam ac ritum illorum. Populus autem ucrainus saltem 40.000.000 numerat mea opinione.

16. Hunc candidatum probabiliter cognoscit etiam Mons. Njaradi, episcopus crisiensis in Jugoslavia.

Zagrebiae die 25 novembris 1938.

7. Giuseppe Cesarini, a Keleti Kongregáció asszesszorának feljegyzése a Keleti Kongregáció és a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának közös tanácskozásáról, valamint a XII. Piusz pápa döntéséről

Vatikánváros, 1939. március 20. és 25.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 53r–54v. Fogalmazvány.
AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1937–1959, pos. 76. fasc. 56. fol. 35r–36r. Másolat.

Prot. N. 549/37

Plenaria Mista della S. Congr. per la Chiesa Orientale e degli AA. EE. SS. – 20/III/1939

Bizantini (Hajdudorogh)

Nomina del P. Nicola Dudás dei Basiliani di S. Giosafat a Vescovo di Hajdudorogh – sono presenti gli Eminentissimi Signori Cardinali Granito di Belmonte, Dolci, Tedeschini, Salotti, Tapponni, Sibilia, Marmaggi, Maglione Prefetto AA. EE. SS., Cremonesi, Tisserant Segretario Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale, Pellegrinetti, Caccia Dominioni, Massimi, Mercati.

Gli Emi PP. sono chiamati a rispondere al seguente dubbio:

Se convenga propone al Santo Padre la nomina di P. Nicola Dudas a Vescovo di Hajdudorogh.

L'Eminentissimo Ponente Card. Pellegrinetti parla brevemente della origine di questa diocesi, che non è di data remota (a. 1912). Pio X di S. m., fondandola, ordineva la lingua greca nella liturgia, ma di fatto la lingua greca non è stata mai adoperata completamente, ed ora viene usata solo nelle Consacrazione. – Si augura che la S. Sede faciliti l'uso di una sola lingua nella liturgia in quella regione, permettendo che l'obbligo della lingua greca venga abolito.

Per quanto riguarda il Candidato, l'Eminentissimo Ponente, dopo aver in breve riassunto le informazioni raccolta dalla Sacra Congregazione e constatato, come sia necessario che Mons. Takacs resti in America, è di parere che si possa proporre al S. Padre la nomina del P. Dudas a Vescovo di Hajdudorogh – sia per la sua pietà, sia per la sua formazione scientifica, sia per il ministero già esercitato.

E' vero che si oppone al P. Dudas di essere troppo magiarizzante, ma c'è da osservare che egli è molto molto docile e quindi si atterrà alle direttive della S. Sede; e poi ormai siamo in una zona tutta magiarizzata. – Per quanto riguarda l'accusa che gli si fa di essere cioè troppo propenso alla permanenza del clero

uxorato in America, c'è da osservare che le sue idee circa il celibato sono rette. Egli ha solo desiderato che la lotta fosse condotta in America riguardo al celibato, con fermezza si, ma con tatto e senza asprezza alcuna.

Il Card. Decano trova che, dopo la elaborata esposizione della Sacra Congregazione e l'efanziente relazione dell'Eminentissimo Ponente si debba rispondere l'affirmative, dando al Dudas salutari consigli circa la liturgia.

Sono in voto gli Eminentissimi Dolci, Tedeschini, Salotti, Tapponni, Sibilia, Cremonesi; Massimi; Mercati; Tisserant, Maglione. –

Il Card. Tapponni raccomanda che non si tralasci l'occasione per inculcare la disciplina del celibato.

Gli Emi Marmaggi e Sibilia raccomandano che si interroghi in merito a P. Dudas anche l'Eccmo Mons. Niaradj.

Il Card. Marmaggi avrebbe preferito che il governo ungherese non avesse fatto alcun nome. Gli risponde l'Eminentissimo Segretario di Stato che c'è realmente un modus vivendi per essi il governo ungherese però indicare dei nomi, ma che la S. Sede non è tenuta a scegliere sia essi, e che se la scelta cade su soggetti non indicati, la S. Sede è tenuto a sentire il governo se c'è politicamente nulla contro il soggetto scelto.-

L'Eminentissimo Tisserant dice come fu costituita la diocesi; cioè con elementi rumeni e ruteni; e di qui si spiega come la S. Sede volle dare una lingua comune per la liturgia – la lingua greca. Oggi però che le parrocchie rumene sono in Romania, e la magiarizzazione è di fatto al completo nella diocesi di Hajdudorog l'uso della lingua ungherese non darebbe scandalo.

Conclude l'Eminentissimo Maglione che la osservazione di Mgr. Stepinac avrebbero fatto alquanto temere, se non manifestassero un pensiero di carattere nazionalistico, ma che tutto considerato si poteva proporre al Santo Padre la nomina di P. Dudas a Vescovo di Hajdudorog.

G. Cesarini Assessore

In Audientia SSmi diei 25 m. Martii a. 1939

Il Santo Padre, udita la relazione, si è benevolmente degnato di disporre che circa il Rev. Dudas si prendano informazioni anche da Mons. Niaradj, dopo di che si può addivenire alla nomina

G. Cesarini Assessore

8. A Keleti Kongregáció dekrétum-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspökké történő kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1939. március 25.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 2rv. Fogalmazvány

S. Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"

Num. di Prot. 245/39

Decretum

Cum per mortem Ecc.mi ac Rev.mi D. P. D. Stephani Miklosy sedes residentialis Hajdudoroghensis pro catholicis ritus byzantini vacaverit, ed adhuc vacet, SS. D. N. Pius Div. Prov. PP. XII, praehabito consilio Ompuratorum Patum Sacrarum Congregationem „pro Ecclesia Orientali" et „pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis", in Audientia diei 25 mensis martii a. 1939, referente infrascripto Adsessore, ad praedictam sedem residentialem Hajdudoroghensem promovere dignatus est Rev.mum P. Nicolaum Dudas, monachum Ordinis Basiliani S. Josaphat, utpote virum prudentia, pietate, fidelitate praeclarum. Voluit insuper B. P. ut de hoc per Sacram Congregatio nem pro Ecclesia Orientalis Decretum conficeretur. Contrariis quibuscumque Datum… 25-4-39, in festo Annunciationis

9. Giuseppe Cesarini, a Keleti Kongregáció asszesszorának átirat-fogalmazványa Giovanni Battista Montinihez, az Államtitkárság szubsztitutusához Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1939. március 27.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 55rv. Fogalmazvány

S. Congregazione „Pro Ecclesia Orientale"
Num. di Prot. 545/37
Vaticano 27.3.39
Mons. Montini
Sostituto Segreteria di Stato

Prego Vostra Eccellenza Reverendissima di volere cortesemente interessarsi perché sia inviato al Nunzio Apostolico in Ungheria il seguente telegramma cifrato.

Congregazione Orientale desidera che Mons. Njaradi sia immediatamente et segretamente interrogato circa qualità Padre Dudas eligendo Vescovo Hajdudorogh. Attendesi risposta telegrafica cifrata.

10. Az Államtitkárság értesítése Giulio Cesarininek, A Keleti Kongregáció asszesszorának Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1939. március 27.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 56r. Tisztázat.

Segreteria di Stato di Sua Santità
Dal Vaticano, li 27 Marzo 939

Il Sostituto della Segreteria di Stato di Sua Santità si reca a premura di assicurare che si è provveduto oggi stesso alla spedizione del telegramma richiesto col foglio N. 545/37[6] in data odierna, di cotesta S. Congregazione.

Lo scrivente profitta volentieri dell'occasione per confermare i sensi del suo distinto ossequio.

11. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának feljegyzése Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1939. március 30.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 58r. Tisztázat.

Ho parlato con S. E. Mons. Nyaradi a proposito del R. P. Dudas. Egli mi ha detto che la scelta è ottima, non si potrebbe trovare di meglio. Perciò penso che bisogna dar corso subito, affinchè le bolle siano pronte al più presto. Abbiamo bisogno urgente di un vescovo giovane e zelante, anche in vista di possibili altri cambiamenti politici. Prego di non dimenticare questo. E' già tanto tempo che è vacante la Sede di Hajdudorog.

30.III.1939
Tisserant

12. Dionisie Njaradi, kőrösi püspök átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához Dudás Miklós püspöki kinevezése tárgyában

Róma, 1939. március 31.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 59rv. Tisztázat.
AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1937–1959, pos. 76. fasc. 56. fol. 37r. Másolat.

Sacrae Congregationi Pro Ecclesia Orientali
Città del Vaticano.

De P. Nicolao Dudas, OSBM, pauca sunt mihi nota. De ejus vita qua theologi Romae in Collegio Germanico-Hungarico pluries audivi ab ejus collega hodierno archiepiscopo Monsign. Stepinac eum semper nimio hungarico nationalismo laborasse, licet in antenatis suis sit ruthenae originis.

Studia theologica summa cum laude absolvit. Sacerdos ordinatus varia inferiora exercebat munera suo in Ordine, ut vicarii domus, socii magistri novitiatus, professoris, missionarii, tandem superioris monasterii in Mariapocs in Hungaria. A confratribus ejus audivi ultimis temporibus eum nimium esse

6 Lásd: 9. számú dokumentum.

nervosum et incuriae diditum. Confratres ejus eum timent et qua episcopum non desiderant.

Catholicae Ecclesiae adhaeret, quod certe commune est filiis divi Basilii. In praesenti nullas habeo positivas rationes, e quibus morali cum certitudine affirmare audeam eum incuria affectum negotiis Dei uti par est manum appositurum esse, ut conscientia catholica inter fideles hajdudoroghensis dioeceseos augeatur ac vita religiosa ibidem profundior reddatur.

Valde opportunum esse puto, si suo tempore a S. Sede ei clarae ac determinatae directivae quoad usum linguae hungaricae in Liturgia darentur et si in conscientia obligatus esset tam ipse prouti et tota dioecesis istas strictissimae observare.

Summa cum reverentia erga S. Congregationem persisto
Romae 31/III. 1939.
deditissimus in Christo Rege
+ Dionysius Njaradi,
episcopus Crisiensis.

13. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspöki kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1939. március 31.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1937–1959, pos. 76. fasc. 56. fol. 34rv. Tisztázat.

Sacra Congregazione Orientale
Città del Vaticano 31 marzo 1939
Prot. N. 545/37
Sua Eminenza Reverendissima il Sig. Card. Luigi Maglione
Segretario di Stato di S. S.
Vaticano
(con allegati)

Eminentissimo e Reverendissimo Signor mio Ossequissimo,

mi onoro inviare a V. Eminenza Reverendissima copia[7] del Verbale della Plenaria – Mista delle Sacre Congregazione per la Chiesa Orientale e degli Affari Ecclesiastici Straordinari – tenuta il 18 marzo corrente in merito a la „Nomina del P. Nicola Dudas, dei Basiliani di S. Giosafat, a Vescovo di Hajdudorogh".

Avendone, l'Eccellentissimo Mons. Assessore di questo S. Dicastero, riferito al Santo Padre, nell'Udienza del 25 marzo, Sua Santità Si degnava disporre che

7 Lásd: 7. számú dokumentum.

sul P. Dudas si assumessero informazioni anche dall'Eccellentissimo Mons Njaradi, Vescovo di Crisio, in conformità del suggerimento dato da alcuni Eminentissimi Signori Cardinali nella Plenaria surricordata: dopo di che, si poteva procedere alla nomina.

Mons. Njaradi giunto a Roma ieri l'atro, é stato da me personalmente interrogato ieri mattina: egli mi ha detto che la scelta é ottima e non si potrebbe trovare di meglio. Vero é che in una nota, rimessa stamane alla Sacra Congregazione – (ne unisco copia[8] per V. Eminenza) – Mons. Njaradi accenna a voci di confratelli del P. Dudas, secondo cui questi sarebbe „nimium nervosum et incuriae deditum" cosicché i suoi confratelli „eum timent et qua episcopum non desiderant". Ma trattasi di voci autorevolmente contraddette dalle informazioni date dai Superiori Maggiori e, comunque, non tali da infirmare il valore della scelta.

Mi permetto, quindi, pregare l'Eminenza Vostra di volere disporre perché cotesta Segreteria di Stato inviti telegraficamente il Nunzio Apostolico a: 1) chiedere al P. Dudas il suo consenso all'elezione 2) comunicare al R. Governo Ungherese la nomina 3) significare alla S. Sede che se ne può dare pubblica notizia.

Con sensi di profonda venerazione Le bacio umilissimamente le mani e mi confermo di Vostra Eminenza Reverendissima umilissimo devotissimo servitor vero
Eugenio Card. Tisserant
segr.

14. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspöki kinevezéséről és a Munkácsi Egyházmegye helyzetéről

Budapest, 1939. április 6.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 81. fol. 76r–77r. Tisztázat.

N. 2192/39.
Budapest, 6 Aprile 1939.

A Sua Eminenza Reverendissima Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano.
Oggetto: P. Dudás e notizie circa la Rutenia.

Eminenza Reverendissima,

8 Lásd: 12. számú dokumentum.

Ricevuto il Cifrato N. 29 ho chiamate in Nunziatura telegraficamente il M. R. Padre Dudás per domandare il suo consenso alla nomina a Vescovo di Hajdudorog.

È venuto difatti stamani: egli ha accettato pur riconoscendo che è un dono pasquale poco gradito, perchè conosce persone e cose e comprende che la croce impostagli sulle spalle è molto grave.

Ho pigliato occasione di domandargli informazioni sullo stato delle cose in Rutenia. Egli mi ha detto che ritiene molto utile il ritorno della Rutenia all'Ungheria, perchè non solo il cattolicismo vi si terrà così saldo, ma anche perchè agli scismatici verrà a mancare il terreno, e già si cominciano a vedere i segni. Era il Governo Ceco che per dividere sempre meglio i ruteni, come procurava di acuire la lotta tra Ukraini e Russofili, così cercava di allargere ed approfondire il solco tra cattolici e scismatici.

Gli ho domandato anche il suo pensiero su Monsignor Sztojka ed ho rilevato che il suo giudizio non è tanto disastroso. Monsignor Sztojka, per quel suo fare molto alla mano, forse troppo, è molto amato dal popolo che lo conosce perchè egli ha fatto la visita pastorale si può dire in tutte le parrocchie. Sulle accuse specifiche contro di lui non può dir nulla nè pro nè contro per non essere al corrente della cosa. Non è certamente un modello di vita spirituale fervente e, senza essere un goloso, ama però la bonne chère: perquanto egli ha avuto occasione di trattarlo nè ha riportato un'impressione non cattiva. Una sua rimozione sarebbe – almeno nelle attuali circostanze, – molto dannosa e verrebbe sfruttata contro la Chiesa.

A proposito poi dei seminaristi della Diocesi di Munkács che studiavano ad Olmütz (Vedi mio Rapporto Numero 2176/39 in data 2 corrente) la questione è praticamente sciolta. Il Rettore del Seminario di Olmütz fu imprigionato dai Tedeschi, ed i seminaristi di Munkács furono rimandati alle loro case. Essi arrivarono a Ungvár, all'insaputa del Vescovo, come mi ha assicurato il P. Dudás, la sera stessa del giorno in cui Monsignor Sztojka aveva ricevuta da me la lettera in merito ed egli aveva spedito un telegramma alla Nunziatura, che comunicai alla Santa Sede nel mio Rapporto sopra indicato.

Riguardo all'andamento del Seminario di Ungvár, P. Dudás mi ha detto che aveva proprio terminato ultimamente un ritiro spirituale in mezzo a quegli alunni e che ne aveva riportato buona impressione per il loro contegno. Il Rettore è ottima persona, il Vicerettore Martina[9] (che studiò Diritto Canonico due anni a Roma al Collegio Germanico) non è persona di molto vita spirituale, molto abile in materia amministrativa e si da un pò troppo agli affari di pubblica amministrazione ed alla politica. Sulla sua condotta morale non ha saputo dir nulla. Per una tradizione secolare la camera del Vicerettore del Seminario è considerata come una „caupona spiritualis", cosa certo non edificante.

9 Helyesen: *Marina*

Per quanto riguarda i suoi confratelli basiliani della Rutenia ammette che delle imprudenze nel campo politico furono commesse da qualcuno dei Padri; per costoro s'imporrà un cambiamento di residenza fuori dell'Ungheria.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della più profonda venerazione, mi onoro raffermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima umilissimo ed obbedientissimo

+ Angelo Rotta arcivescovo
Nunzio Apostolico

P.S. Di questo Rapporto invio contemporaneamente copia all'Eminentissimo Segretario della S. Congregazione per la Chiesa Orientale.

15. Dionisie Njarady kőrösi püspök jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a Munkácsi Egyházmegye helyzetéről

Róma, 1939. április 7.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 81. fol. 94r–96r. Másolat.

Copia.
Eminentissimo Domino
Domino Cardinali Tisserant A secretis S. C. Orientalis etc.
Citta del Vaticano.

Objectum: Dioecesis Mucacsiensis.
Apostolica Administratura.
Dioecesis Pitsburgensis.

Liceat mihi Eminentiam Vestram in assignatis tribus quaestionibus mea cum sententia adire tamquam Apostolici Visitatoris in Subcarpathia.

Si hodiernus episcopus diocesis Mucacsiensis translatus erit, puto majore cum fructu in eadem sede episcopali laboraturum esse hodiernum episcopum Pitsburgiensem Basilium Takacs et quidem ex sequentibus rationibus:

Ille in ista regione est natus, educatus et qua professor in Academia theologica, qua spiritualis in seminario theologorum et qua membrum variarum organisationum in eadem dioecesi magno cum fructu operabatur et ab omnibus aestimabatur. Semper primum locum tenebat, qua de causa ad episcopatum Pitsburgensem nominatus erat.

Oportunum esse videtur Excellentissimum episcopum Papp ex Miskolc tamquam metropolitam vel saltem sub titulo Archiepiscopi denuo ad sedem dioecesis Mucacsiensis transferre eique tamquam seni et aegrotanti successorem et coadjutorem episcopum Takacs constituere. Episcopus Takacs

talem translationem non sine magno gaudio acciperet, hodiernus autem archiepiscopus Papp satisfactionem haberet et sine magna responsabilitate se ad mortem praeparari posset. Tali in casu puto opportunum fore parochias, quae nunc sub jurisdictione archiepiscopi Papp existunt, transferre ad dioecesim Hajdudoroghensem, nam in his omnibus parochiis hungarica lingua in Liturgiam per abusum introducta erat, prouti in omnibus parochiis dioecesis Hajdudoroghensis. Si hoc non fiet, statim nova una ratio pro shismaticis erit in territorio dioecesis Mucacsiensis, et praterea permulti sacerdotes dioeceseos Mucacsiensis ex obtutu ad desideria Gubernii Hungarici et ex sic dicto patriotismo hungarico introducent sua marte linguam hungaricam in Liturgiam, quod maximo damno fidelium inserviet et permultos a fide catholica abducet in sinum schismaticorum.

In locum Excellentissimi Domini episcopi Takacs puto optimum fore, si S. Sede Mons. Augustinum Vološin nominaret. Ille est vir pulcherrimis a Deo dotibus praeditus, vir prudens, eruditus, optimus qua paedagogus, eximius orator, primi ordinis scriptor, organisator, independens, in laboribus indefessus, vero spiritu ecclesiastico plenus, optimus administrator etc. etc.

Maxima pars sacerdotum dioecesis Pitsburgiensis „E Volosin congnoscit et aestimat. Linguam anglicam sine magna difficultate brevi tempore ediscet, nam germanicam linguam optime callet et co[10] linguarum possidet.

facta erit, adest maxima apes, quod episcopus in dioecesi Mucacsiensi et Volosin in America magno cum successu laborare poterunt.

Magna immo possum dicere maxima necessitas urget, ut in hodierna Subcarpathia statim Apostolica Administratura aperiatur cum sede in Hust, vel si verum est, quod ephemerides scribunt centrum Subcarpathiae fore Mucacsevo, tunc in urbe Mucacsevo. In urbe Mucacsevo sedem suam, ecclesiam cathedralem, residentiam habet schismaticus episcopus. Schismatici non expectabant a Gubernio fundationes pro dioecesi, sed statim initio suas agitationis ivenerunt pro episcopo suo domum unam, po cum auxilio Gubernii et cathedralem ecclesiam et residentiam et seminarium condiderunt. Aequali modo urget maxime cessitas ut etiam nostri ibi facinat. Apostolicus Administrator debet esse missionarius non autem magnas, et melius est, si est pauper, quam si qua magnas ante oculos suorum pauperiorum fidelium ostendebat.

1. Ratio urgens errectionis Apostolicae Administraturae est sequens:

Ista regio sic dicta Maramaros usque ad annum 1734. erat separata schismatica dioecesis, et quando transii ad s. Unionem usque ad novissimam tempus semper ibi erat „Foranaeus Vicariatus dioecesis Mucacsiensis speciali Consistorio et judicio martimoniali". Ista regio habebat suum quasi parvum seminarium, ex quo plurimi sacerdotes exierunt.

10 A csillaggal jelölt helyeken a papír sérülése miatt szöveghiány.

2. Ibi est schisma radicatum et certe numerum 100.0000 Ecclesiae catholicae arripuit. Adhuc est possibilis contractio parte catholicorum, si ibi unus verus missionarius cum auxilio PP. Basilianorum et SS tice missiones facerent. Alia ibi via non datur et imminet periculum defectus fide catholica totius illius regionis, si positio hodierna permanserit.

3. Ungvar qua centrum Mucacsiensis dioeceseos in periferia invenitur – 6 klm a finibus Slovachiae. ditus ad regionem Marmarosensem est diffilicis, et prouti praxis docet, episcopi Mucacsienses non faciebant ibi veras visitationes et certe dantur ibi parochiae, quae numquam suum episcopum videbant. Sacerdotes erdotes secundi vel tertii ordinis, vel pro poena constituebantur.

4. Ad is Apostolicam Administraturam pertinere possent:

Archidiaconatus Maramarosensis, Ugocsaensis, et una pars Beregensis cum districtu Borzsovaensi et olocensi.

Puto parte S. Sedis nihil attendendum ad varias excusatione materiales, quae adducuntur contra aperiit domum pro Apostolico Administratore, in qua hodie capelanus et cantor parochiae habitant. Si Gubernium hungaricum salarium Apostolico Administratori dare renuerit, constituatur ibi unus canonicus et certo certius fame non morietur, prouti non sunt mortui schismatici episcopi, qui nec domum propriam nec ecclesiam habebant per diuturnius tempus.

[Si sedes Subcarpathiae in urbe Mukacevo colocata fuerit, prouti ephemerides hungaricae scribunt, eo magis necessaria erit ibi sedes Apostolici Administratoris errigenda, quod sine omni difficultate erit. Ad tempus poterit Apostolicus Administrator parochus ibi esse et qua talis ex proventibus parochialibus facillime poterit 2 capellanos et unum tertium sacerdotem, qui ei tamquam cancellarius inserviret, sustentare, nam parochia est ditissima. Sed adest magna spes, quod Gubernium hungarium dabit salarium etiam Administratori Apostolico, si episcopus hoc petierit.

In urbe Mucacsevo prouti et Hustii scholae mediae inveniuntur et ibi sine omni difficultat poterit Apostolicus Administrator parvum seminarium aperire pro educandis candidatis futurorum sacerdotum. Theologos nonnullos Romam mittere, alios autem in seminario reformato Ungvarini educare.

Tamquam candidatos pro Apostolicis Administratoribus recomendare audeo: canonicum et rectorem seminarii Mucacsiensis P. Alexandrum Chyra et Ludovicum dr. Minja, spiritualem ejusdem seminarii, qui apud me per 4 menses tamquam cancellarius erat. Uterque est in eadem regione natus, ibi educatus. Meliores ibi non invenio. In casu, si impossibile esset Excellentissimum Takacs tamquam coadjutorem cum jure successionis Ungvarinum cum Archiepiscopo Papp transferre, unus ex his duobus eligatur tamquam coadjutor Archiepiscopi Papp.

Si magnae difficultates ex parte Gubernii hungarici erunt pro remotione Excellentissimi Episcopi Stojka, quod praevidendum est praesertim nunc, tranferatur ad tempus ad sedem, ubi est nunc Archiepiscopus Papp. Ratio patet.

Haec omnia juxta meam optimam et scientiam et conscientiam scripsi prae oculis habendo solummodo bonum fidelium et Ecclesiae.

Maxima cum aestimatione erga S. Congregationem persisto

Romae, feria V. M. S. Hebdomadis 1939.

Deditissimus in Christo Rege

+ Dionysius Njaradi

episcopus Crisiensis Apostolicus Visitator.

16. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta, budapesti nunciushoz Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspök szentelése tárgyában

Vatikánváros, 1939. április 20.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 3/1rv Fogalmazvány

S. Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"

Num. di Prot. 245/39

Vaticano 20-4-39

Mons. Rotta

Nunzio in Ungheria

In plico a parte vengono spedite a Vostra Eccellenza Reverendissima le Bolle per la Consacrazione di Mons. Nicola Dudas, Vescovo eletto di Hajdudorogh.

L'Eccellenza Vostra vorrà sollecitamente concertare con l'Em.mo Card. Primate le modalità della Consacrazione stessa, la quale dovrebbe essere fatta da S. E. Reverendissima Mons. Papp con due vescovi consacranti di rito latino.

Quello che è necessario è che la Consacrazione avvenga al più presto.

17. Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspök köszönölevele Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához

Máriapócs, 1939. április 24.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 5r. Tisztázat.

Eminentissime Princeps!

Cum ex miseratione Divina et Sanctae Sedis Apostolicae gratia ad sedem episcopalem Hajdudorogensem clementissime praeconisatus sim, ex infirmitate mea reconvalescens statim propero, ut et Eminentiae Vestrae Reverendissimae summas dicam gratias pro paterna illa fiducia ac benevolentia, quam erga humilitatem meam Eminentia Vestra Reverendissima ostendere dignatus est.

Gratum mihi est uti hac occasione ad sollemnem promissionem Eminentiae Vestrae Reverendissimae, S. Congregationis pro Ecclesia Orientali a secretis Cardinali exhibendam, quod tam ego quam omnes sacerdotes et fideles

Dioeceseos Hajdudorogensis praeprimis in hoc erimus, ut sanctam unionem cum Ecclesia Romana fidelissime servemus et in omnibus rebus Eminentiae Vestrae ac illi S. Congregationi semper oboedientissimi remaneamus.

Liceat mihi humillime supplicare Eminentiam Vestram Reverendissimam, ut dignetur adnexum folium cum filiali homagio meo data occasione Santissimo Domino Nostro clementer porrigere.

Sacram exosculando purpuram, benedictionem Eminentiae Vestrae Reverendissimae humillime pet

Máriapócsini, die 24. Aprilis anni 1939.

Eminentiae Vestrae

servus oboedientissimus

P. Nicolaus Dudás O. S. B. M.

Episcopus nom. Hajdudorogensis.

18. Angelo Rotta, budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspök szentelése tárgyában

Budapest, 1939. április 25.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 4r. Tisztázat

Nonciature Apostolique en Hongrie

N. 2248/39.

Budapest, 25 Aprile 1939.

A Sua Eminenza Reverendissima

Il Signor Cardinale Eugenio Tisserant

Segretario della S. Congregazione per la Chiesa Orientale

Città del Vaticano

Eminenza Reverendissima,

Ho ricevuto ieri il venerato Dispaccio[11] della Eminenza Vostra Reverendissima N. 245/39 in data 20 Aprile ed il Plico contenete le Bolle per Monsignor Dudas, Vescovo eletto di Hajdudorog. Ho mandato a chiamare telegraficamente detto Monsignore. E' venuto stamane. Gli ho date tutte le istruzioni necessarie in conformità alle presrizioni contenute nel sopra indicato Dispaccio. Gli ho consegnate le Bolle.

Egli poi invierà direttamente a codesta Sacra Congregazione le Formule di giuramento debitamente sottoscritte insieme con l'attestato dell'avvenuta Consacrazione.

Egli si farà consacrare al più presto, con tutta probabilità a Máriapócs verso la metà di Maggio, di poi subito prenderà possesso della Diocesi.

11 Lásd: 16. számú dokumentum.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della più profonda venerazione, mi onoro raffermarmi
dell'Eminenza Vostra Revma
devotissimo ed umilissimo in G. C.
+ Angelo Rotta – arc.
Nunzio Apostolico

19. Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához püspökké szentelése tárgyában

Máriapócs, 1939. május 4.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 7r. Tisztázat.

Monasterium Mariapócsense 4. Maji 1939.
Eminentissime Princeps!
Acceptis Bullis Supremis de nominatione mea episcopali clementissime editis instructionibusque consecrationem meam episcopalem respicientibus summa qua par est veneratione refero Eminentiae Vestrae Reverendissimae, quod consecratio mea in venerabili ecclesia monasterii mei Mariapócsensis celebrabitur, etquidem die 14. Maji a. c. ab Excellentissimo Domino Antonio Papp titulari Archiepiscopo Cysicensi assistentibus Excellentissimis Dominis Andrea Kriston Episcopo coadjutore Agriensi et Zoltano Meszlényi Episcopo coadjutor Strigoniensi.
Professionem fidei Catholicae necnon jusjurandum, quae pro orientalibus praescribuntur emittenda, die 3. Maji emisi coram Excellentissimo Domino Antonio Papp titulari Archiepiscopo Cysicensi, cujus in fidem folia ab Excellentissimo Domino Nuntio Apostolico mihi tradita rite subsignata sigilloque munita praesentibus reverenter adnecto.
His omnibus Eminentiae Vestrae Reverendissimae humillime relatis enixe rogo Eminentiam Vestram Reverendissimam, ut pro me meisque in futuro proximo sacerdotibus ac fidelibus a Sanctissimo Domino Nostro Apostolicam Benedictionem benigne impetrare dignetur.
Sacram exosculando purpuram, benedictionem Eminentiae Vestrae Reverendissimae humillime peto
Eminentiae Vestrae
servus obsequentissimus
P. Nicolaus Dudás O. S. B. M.
nominatus Episcopus Hajdudorogensis.

20. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspöknek

Vatikánváros, 1939. május 6.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 6rv. Fogalmazvány

S. Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Num. di Prot. 245/39.
Vaticano, 6-V-39
Mons. Nicola Dudas
Vesc. eletto di Hajdudorogh
(Ungheria) Mariapocs

Ringrazio Vostra Eccellenza Reverendissima della Sua cortese lettera[12] in data 24 aprile p. p., e Le esprimo le vivissime felicitazioni di questo Sacro Dicastero, e mie personali, per la fiducia e benevolenza testimoniateLe dal S. Padre con la nomina a Vescovo di Hajdudorogh.
Il compito che Le incombe è veramente grave e delicato. Ma Ella lo affronterà con serena fiducia nell'assistenza dello Spirito Santo e con filiale conformità alle prudenti sollecite direttive della Sede Apostolica: così da adempierlo efficacemente, a gloria del Signore e a salvezza delle anime.
Intanto…

21. Dionisius Njarady kőrösi püspök jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a bazilita rend helyzetéről Kárpátalján

Kőrös, 1939. május 16.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 81. fol. 62r–96r. Tisztázat.

OBJECTUM: De hodierno statu PP. Basilianorum necnon SS. Basilianarum in Subcarpatia in territorio dioecesis Mucacsiensis.

Caritas me cogit, ut ex epistola P. Sabol, OSBM., quam hodie accepi Dominationem Tuam de hodierno statu PP. Basilianorum et SS. Basilianarum in territorio dioecesis Mucacsiensis certiorem reddam. Memoratus Pater est vir fide dignus. Quando tamquam Apostolicus Visitator Hustii eram, tradidi illi Institutum pro educatione discipulorum in scholis mediis et redactionem mensilis folii „Blahovistnik". Ille sequentia scribit:
1. De hodierno statu SS. Basilianarum.

12 Lásd: 17. számú dokumentum.

„Coram me habeo epistolam a SS. Basilianis in Unguar ad SS. Basilianas Prešovii scriptam. 13 Sorores tristissimos nuntios transmittunt. Tota epistola plena est memoris, accusationis et fere desperationis SS. Istae epistolam ad Excellentissimum Dominum episcopum Stojka miserunt rogando, ut reditum Hegumenae-Generalis Superiorissae Magdaleneae ex Hust Unguarinum permitteret. Episcopus laudabat earum caritatem erga Hegumenam, sed sine verbis nihil aliud fecit. Nunc locum Superiorissae M. Ambrosia tenet, sed pro domo, prouti est Unguarina, non est sat apta, licet jam natu major et qua soror valde bona. Episcopus tamquam Superiorissam Unguarini habere vult S. Iraenaeam, 22 annos natam, quae nunc in Slovachia degit, et de hac re neque audire vult.

Sorores Unguarini omnino derelictae sunt sie exhortatione, sine conferentiis, sine comissario. Vix accipiunt confessionem et quotidianam s. Liturgiam.

Octo sorores frequentant scholam pro educandis ludi magistrabus. Lectiones in scholis in lingua hungarica traduntur, libri in eadem lingua confecti et responsa item in lingua hungarica requiruntur. Vix ulla vel alia soror ex parte linguam hungaricam callet, prouti et omnes discipulae. Praeter tres professores ex Subcarpatia omnes alii sunt ex Hungaria. Hungari Sorores tam domi quam in schola permultum pati debent. Omne verbum et omnis gressus earum episcopo est notum. Sorores, quae scholam pro educandis ludi magistrabus frequentant, omnes interesse debent, indecentibus exercitationibus corporis discipularum in sala seminarii discipulorum."

Ex omnibus gestis et locutionibus aperte patet, desiderium esse Excellentissimi Episcopi Stojka sorores Basilianas ad ruinam deducere.

Una vice Episcopus a sorore Iraena quaerebat, ad quid Basilianae tot candidatas susciperent, et ad quid moniales scholas pro educandis ludi magistrabus frequentarent.

Excellentissimus Episcopus nulla sub conditione Hegumenae Magdalenae Unguarinum redire permittit, licet illa cum tribus aliis sororibus moniales in Subcarpatiam introduxerit, organisaverit, pro scholis et pro educatione puellarum tam multa et fecerit et perpassa sit, prouti nemo alius in Subcarpatia. Omnes natu majores Sorores remotae sunt et solummodo juniores relictae sunt et illae nunc sine sua Hegumena veram vitam spiritualem vix ducere poterunt, praesertim, quando in suo Episcopo non protectorem sed hostem vident.

Omnes status in Europa sorores extranaeas suscipiunt, quamdiu proprias non habent, exceptionem in hac re Hungaria catolica facit, quae unam natu majorem Hegumenam in Polonia natam, sed a multis annis jam civem Chechoslovacchiae, non permittit suscipere et pro bono animarum laborare, licet diabolicam activitatem permultorum extranaeorum permittat. Adhuc magis est deplorabilis conditio in ista re, quod omnes veri catolici in hac re diabolicam politicam episcopi vident, et ex illa concludunt, quod episcopus

catholicus ad ruinam adducere intendit in Subcarpathia unicum Ordinem Basilianarum.

Impossibile est pro damnatione talis actionis episcopi verba sat apta invenire.

II. De hodierno statu Basilianorum in Subcarpatia.

„Etiam ego, scribit idem Pater Basilianus, nunc in emigratione dego. Die 19. Aprilis 1939. correptus eram a militibus, et et in carcerem deductus eram. Die 20. Aprilis sub tutela armatorum militum ad fines Slovachiae deductus et ibi derelictus sub tali conditione, ut numquam mihi aditus in Subcaprathiam pateat. Nunc Prešovii dego. Excellentissimo Episcopo Stojky scripsi et iterrogavi illum, qua de causa mecum tale quid factum esset. Episcopus me meamque activitatem tamquam monachi et redactoris prius semper laudabat et mihi maximis cum laudibus Hungaros tamquam veros, excultos catholicos describebat. Promittebat et mihi et omnibus Ucrainis sub Hungaris verum paradisum…Ad epistolam episcopus nihil respondit. Ego rogabam illum pro interventione apud Gubernium ut in Subcarpathiam redire possem, nam exinde omnes natu majores monachi exire debebant: ita PP. Bulyk, protohegumenus, Burdjak, Kotović, Kalinec, Rešetylo, Myskiv, Kuhar; magistrum novitiorum expulerunt ad fines Poloniae, sed Poloni illum recipere noluerunt. Expulsi sunt adhuc tres fratres laici.

Prouti res se nunc habent, interrupta erit in Subcarpathia omnis missionaria activitas Basilianorum, quae ibi tam necessaria est. Quinque monasteria schismaticorum activitatem suam interrumpere coacti non erant, dum econtra ab episcopo at a catholico Gubernio activitas PP. Basilianorum et SS. Basilianarum impeditur..."

Excellentissimus Episcopus Stojka etiam sequentia verba pronuntiavit coram aliis:

„Episcopus Njaradi abiit. Certe numquam amplius talem ambulationem desiderabit. Sacerdotes respiraverunt et animum collegerunt..."

Crisii-Križevci-Jugoslavia die 16. Maji 1939.

Humillimus in Christo Rege

+Dionysius Njaradi,

episcopus Crisiensis.

22. Angelo Rotta, budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Dudás Miklós kinevezett hajdúdorogi püspök szentelése tárgyában

Budapest, 1939. május 19.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 9r. Tisztázat.

Nonciature Apostolique en Hongrie

N. 2322/39
Budapest 19 Maggio 1939
(con Allegato)
A Sua Eminenza Reverendissima
il Signor Cardinale Eugenio Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale
Città del Vaticano

Eminenza Reverendissima,

Come Vostra Eminenza Reverendissima già sa, S. Ecc. Mons. Dudás, nuovo vescovo di Hajdudorog è stato consecrato a Mariapócs il 14 corrente da S. Ecc. Mons. Antonio Papp coll'assistenza di due vescovi latini, come conconsecranti, Mons. Andrea Kriston e Mons. Zoltano Meszlényi.

Mons. Papp nella lettera che compiego dà notizia ufficiale dell'avvenuta Consacrazione; perciò la invio all'Eminenza Vostra Reverendissima per codesto Archivio. Mi consta che gli altri documenti, quali professione di fede etc già furono inviati direttamente costà da S. Ecc. Mons. Dudás.

Chinato al bacio della Sacra Porpora coi sensi della più profonda venerazione ho il piacere di raffermarmi

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
umilissimo e devotissimo in G. C.
+ Angelo Rotta
Arciv. tit. di Tebe, Nunzio Apostolico.

22a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Papp Antal érsek, miskolci apostoli kormányzó jelentése Dudás Miklós püspökszenteléséről

Miskolc, 1939. május 15.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 9/1rv. Tisztázat.

Nunziatura di Budapest – Allegato al Rapporto N. 2322/39. del 19 Maggio 1939.

Miskolci Gör. Szert. Kath. Apostoli Kormányzóság
774/1939. szám
Excellentissimo ac Reverendissimo Domino
Domino Angelo Rotta
Archiepiscopo, Nuntio Apostolico
Budapest

Excellentissime ac Reverendissime Domine Archiepiscope!
Nuntie Apostolice!

Summa, qua per est, reverentia significare audeo Excellentiae Tuae Reverendissimae, quod Reverendissimus Dominus Nicolaus Dudás, SS. Theologiae Doctor, O. S. M. B. praesentavit mihi Bullam denominationis

Suae in Episcopum Hajdudorogensem Romae die 25-a Martii a. 1939. clementissime subscriptam. Vigore facultatis a S. Sede Apostolica concessae ac in ipsa Bulla contentae una cum Excellentissimis ac Reverendissimis Episcopis conconsecrantibus: Andrea Kriston episcopo auxiliario Agriensi ac Zoltano Meszlényi Dr-e S. Theologiae, episcopo auxiliario Strigoniensi die 14-a Maii a. 1939. in Ecclesia O. S. M. B. Máriapócsensi, ubi imago Thaumaturga B. Mariae Virginis custoditur, Reverendissimum Dominum Nicolaum Dudás post emissionem professionis fidei ac iuramenti praescripti magna cum sollemnitate in episcopum Dioecesis Hajdudorogensis consecravi.

Nominatus Excellentissimus ac Reverendissimus Episcopus vere magna cum pietato ac devotione plenitudinem S. Ordinationis accepit.

Quando de his omnibus iuxta ritum nostrum Graecum rite peractis Excellentissimam Tuam Reverendissimam certiorem reddere audeo, simul humillime rogo, ut de consecratione episcopali Excellentissimi ac Reverendissimi Domini Nicolai Dudás rite peracta relationem meam benignam via S. Congregationis pro Ecclesia Orientali Ss. Domino Nostro Pio XII. clementissime prosternere dignaretur.

De cetero precibus ac favoribus Excellentissimae Tuae Reverendissimae enixe commendatus summa, qua par est, reverentia perenno

in Miskolc, die 15-a Maii a. D. 1939.
Excellentiae Tuae Reverendissimae
addictissimus in Christo:
Antonius Papp
Archiepiscopus Cizycensis,
Administrator Apostolicus.

23. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Giulio Cesarini érseknek a Keleti Kongregáció asszesszorának a kárpátaljai baziliták helyzetéről

Budapest, 1939. május 30.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 81. fol. 56r–58v. Másolat.

Nunziatura Apostolica di Ungheria
allegato al Rapporto Nr. 2364/1939 del 30 Maggio 1939.
Copia
N. 2362/39.
Budapest, 30 Maggio 1939.

A Sua Eccellenza Reverendissima Monsignore Giuseppe Cesarini
Assessore della S. Congregazione per la Chiesa Orientale
Città del Vaticano.

Eccellenza Reverendissima,

Rinvio all'Eccellenza Vostra Reverendissima qui acchiuso il Memoriale mandatomi in data 24 Maggio col Dispaccio di codesta Sacra Congregazione N. 653/38, perchè ne prendessi visione.

Negli stessi giorni ricevevo pure un Pro-memoria di S. E. Monsignor Njaradi circa le Suore Basiliane della Rutenia, che mi racomandava vivamente.

Ho letto il Memoriale del Superiore Generale dei Basiliani: ma ritengo che nè S. E. Monsignor Dudás nè il P. Matteo Jőcsák si sentirebbero di sottoscrivere in tutto a quanto vi si espone: in parecchi punti so che essi giudicano diversamente.

Da parte di questa Nunziatura si è fatto quanto si poteva in merito. Ho inviate due Note al Governo (alle quali non ho ancora ricevuto risposta), ho parlato dell'affare col Ministro degli Esteri, ho raccomandata la cosa a S. E. Monsignor Sztojka: la Santa Sede poi si è direttamente interessata della questione, e non senza frutto, perchè so che il Conte Teleki, Presidente del Consiglio, di ritorno da Roma, parlò della cosa con Mosignor Dudás per raccomandargli la proposta della Santa Sede di uno scambio dei Padri tra la Rutenia e Máriapócs, proposta che non sembra di troppo gradimento del P. Generale.

Purtroppo, sia pure con la migliore intenzione del mondo, sulle quali io non voglio discutere, si è fatto della politica ucrainizzante tanto dalla parte dei Padri come delle Suore Basiliane: correre ora ai ripari non è tanto facile, quando le teste non cambiano e l'animus perdura. Ulteriori passi da parte della Nunziatura col Governo li crederei inopportuni ed anche inefficaci, tanto più che ancora perdura il regime militare nella Rutenia, per quanto è sperabile che presto abbia a lasciare il posto al regime civile.

Del resto si muovono tanti lamenti contro il contegno dell'Ungheria, ma come sono trattati gli stessi Padri, appunto per la stessa ragione, dalla Polonia?

Per quanto riguarda le Suore anche qui le stesse dolenti note. Ricevuto il Memoriale di Monsignor Njaradi ed il venerato Dispaccio dell'Eminentissimo Cardinale Segretario di codesta S. Congregazione in data 13 Maggio 1939. N. 653/38, sapendo che Monsignor Dudás era a Budapest, lo chiamai in Nunziatura e gli feci leggere detto Memoriale. Egli vi trovò delle notizie ed apprezzamenti non esatti. Quelle benedette Suore p.e. sono cocciute, non vogliono convivere pacificamente con quelle di Máriapócs. Io l'ho pregato d'interessarsi presso Monsignor Sztojka perchè conceda alla Suora Maddalena di venire da Huszt ad Ungvár. Anche Monsignor Dudás è del parere che essa sola, per quanto anch'essa di spirito ucraina, ma però più prudente e più saggia delle altre, per il prestigio che ha può avere autorità per indurre le altre a cambiare registro. Ho discusso con lui sull'idea d'inviare un Visitatore Apostolico per le Suore, idea che Monsignor Dudás ha trovato molto utile. Egli però desidererebbe che il Visitatore fosse un religioso latino; ma stante la

difficoltà di trovare chi conosca bene le lingua rutena ed anche e più l'ambiente, io ho escluso l'idea mostrandomi piuttosto favorevole che esso sia un religioso basiliano e più precisamente lo stesso Monsignor Dudás.

Egli ha già rapporti con Monsignor Sztojka, conosce bene le Suore e, come Vescovo, gode anche autorità presso il Governo ungherese, potrebbe essere quindi la persona più adatta. Monsignor Dudás è rimasto un pò perplesso, ad ogni modo di ha promesso che avrebbe parlato dell'affare delle Suore a Monsignor Sztojka (che egli mi dice moralmente molto depresso) e poi mi avrebbe riferito. Finora però nessuna risposta. Se tarderà a darmela, non mancherò di sollecitarla. Questa soluzione credo sia la migliore, e la sola anche che permetta di raccogliere informazioni certe secondo il desiderio espressomi dall'Eccellenza Vostra col Suo pregiato Dispaccio in data 26 Maggio 1939 N. 653/38.

Sono periodi di transizione, e quando vi sono cambiamenti di regime, specialmente se questioni di nazionalismi vi sono in giuoco, nascono sempre difficoltà ed urti: purtroppo se non vi è un poco di souplesse e di spirito di adattamento, le difficoltà non solo non si possono vincere, ma la posizione si aggrava. Dalla lettura dei due Memorandum sopra indicati, parrebbe che molta parte della colpa debba ricadere su Monsignor Sztojka: orbene Religiosi e Suore col loro modo di agire lo mettono in condozioni molto imbarazzanti: non sarebbe bene che essi facessero un pò di esame di coscienza? chissà che non dovrebbero conchiudere con la recita del Confiteor, dove un mea culpa non sarebbe fuori di posto.

Di questo Rapporto invio contemporaneamente Copia all'Eminentissimo Cardinale Segretario di Stato.

Coi sensi della più profonda stima godo rafermarmi dell'Eccellenza Vostra Reverendissima

Firmato: Angelo Rotta
Nunzio Apostolico

24. A Keleti Kongregáció felterjesztése XII. Piusz pápához a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Vatikánváros, 1939. június 3.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 5rv. Fogalmazvány

143/39
Udienza
Diocesi Di Hajdudorogh e di Munkacs
Assegnazione di parrocchie

Alcune parrocchie bizantine, che prima del Trattato del Trianon appartenevano alla diocesi ungherese di Hajdudorogh, in forza della Bolla

„Ad ecclesiastici regiminis" del 2 settembre 1937 (circoscrizioni ecclesiastiche della Cecoslovacchia) vennero unite alla diocesi rutena di Munkacs.

Tornata la diocesi di Munkacs all'Ungheria, Hajdudorogh domanda che dette parrocchie siano nuovamente incorporate alla loro diocesi originaria, cioè ad Hajdudorogh stessa.

Conviene in tale domanda il Nunzio Apostolico in Ungheria e non si oppone il Vescovo di Munkacs. Questi, peraltro, chiede, a sua volta, che due parrocchie, già della diocesi di Munkacs e poi attribuite all'Amministrazione Apostolica di Miskolc viene compensata dall'attribuzione a tale Amministrazione di ben cinque parrocchie che appartenevano alla diocesi di Presov (Eperjes) e che ora, ritornate all'Ungheria, sono state assegnate ad essa.

La Sacra Congregazione per la C. O. chiede pertanto al Santo Padre di volerSi degnare di autorizzare i seguenti provvedimenti:

a) assegnazione alla diocesi di Hajdudorogh delle parrocchie e loro chiese figliali, sinora appartenute alla diocesi di Munkacs: 1) Bodrogmezo 2) Bodrogszerdahely 3) Kisdobra 4) Zemplen

b) assegnazione alla diocesi di Munkacs delle parrocchie, e loro chiese figliali, sinora appartenuta all'Amministrazione Apostolica di Miskolcs: 1) Rudabanyacska 2) Beregdaroc

Ex Audientia SSmi[13]
diei 3 m. Junii a. 1939

Il Santo Padre si è degnato di approvare le anzidette proposte, purché nulla ci sia in contrario per parte della Segreteria di Stato

G. Cesarini Assessore

25. Giulio Cesarini, a Keleti Kongregáció asszeszorának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Vatikánváros, 1939. június 5.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 6r–7r. Fogalmazvány

S. Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Num. di Prot. 143/39
Vaticano, 5-VI-1939
Mons. Tardini
Segret. Sacra Congregazione AA. EE. SS.
Allegati N.

13 Innentől Cesarini kézírásával

Nell'Udienza del 3 giugno corrente, il Santo Padre Si è degnato consentire che le quattro parrocchie ungheresi di rito bizantino Bodrogmezo, Bodrogszerdahely, Kisdobra e Zemplen, prima del Trattato del Trianon appartenenti alla diocesi di Hajdudorogh e successivamente assegnata alla diocesi cecoslovacca di Mukacevo dei Ruteni, tornino – ora che quest'ultima diocesi è nuovamente tutta in territorio ungherese – a far parte della diocesi di Hajdudorogh. La stessa Santità Sua si è degnata approvare che le due parrocchie ungheresi di rito bizantino Rudabanyacska e Beregdaroc, già della diocesi di Munkacs dei Ruteni e por attribuite all'Amministrazione Apostolica di Miskolc, vengano nuovamente assegnate alla stessa diocesi di Munkacs.

Il Santo Padre, peraltro mi ha commesso di interpellare codesta Segreteria di Stato per conoscere se ai divisati provvedimenti nulla si opponga.

Nell'eseguire l'Augusto mandato, credo utile inviare copie dei Rapporti dell'Eccellentissimo Nunzio Apostolico in Ungheria relativi alle questioni suaccennate.

26. Domenico Tardini érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirata Giulio Cesarini, a Keleti Kongregáció asszeszorának a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Vatikánváros, 1939. június 16.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 8rv. Tisztázat

Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari
Vaticano, li 16 Giugno 1939
N. 3666/39
A Sua Eccellenza Reverendissima
Monsignor Giuseppe Cesarini
Assessore della Sacra Congregazione Orientale

Eccellenza Reverendissima,

Con i relativi allegati, mi è pervenuto il pregiato Officio[14] dell'Eccellenza Vostra Reverendissima N. 143, del 5 corrente mese, con il quale chiede se da parte della Segreteria di Stato nulla osta alla riunione alla diocesi di Hajdudorog di quattro parrocchie di rito bizantino ora ritornate in Ungheria, le quali erano state unite alla diocesi di Munkacs dalla Bolla Ad Ecclesiastici regiminis del 2 settembre 1937.

Con la stessa lettera Vostra Eccellenza chiede se nulla osta alla riunione alla diocesi di Munkacs delle due parrocchie ungheresi di rito bizantino

14 Lásd: 25. számú dokumentum.

Rudabanyacska e Beregdaroc, già della stessa diocesi di Munkacs, e dal 1924 attribuite all'Amministrazione Apostolica di Miskolc.

Mi reco a premura di significarLe che da parte della Segreteria di Stato nulla osta ai due accennati provvedimenti e profitto dell'occasione per raffermarmi con sensi di distinto ossequio

di Vostra Eccellenza Reverendissima
Dev.mo Servitore
Domenico Tardini

27. Giulio Cesarini, a Keleti Kongregáció asszeszorának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Vatikánváros, 1939. június 20.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 9rv. Fogalmazvány

S. Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Num. di Prot. 143/39
Vaticano, 20-VI-39
ons. Rotta
Nunzio in Ungheria

Nell'Udienza del 3 giugno corrente, il S. Padre Si è degnato stabilire che ritornino alla diocesi di Hajdudorogh le parrocchie (e chiese filiali): a) Bodrogmezo b) Bodrogszerdahely c) Kisdobra d) Zemplen, attualmente appartenenti alla diocesi di Munkacs. Inoltre, Sua Santità ha deciso che ritornino alla diocesi di Munkacs le parrocchie (e loro chiese filiali) a) Rudabanyacska b) Beregdaroc, attualmente appartenenti all'Amministrazione Apostolica di Miskolcs.

Prima di emettere i relativi Decreti questo Sacro Dicastero desidera conoscere da Vostra Eccellenza Reverendissima se vi sia qualche particolare clausola da inserire nei medesimi.

28. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Giulio Cesarini érseknek a Keleti Kongregáció asszesszorának a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Vatikánváros, 1939. június 24.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 10r Tisztázat.

Nonciature Apostolique en Hongrie
N. 2436/1939.
Budapest 24 Giugno 1939.

A Sua Eccellenza Reverendissima
Monsignore Giuseppe Cesarini
Assessore della Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale.

Eccellenza Reverendissima,

In risposta al pregiato Foglio[15] Nr. 143/39 in data 20 corrente devo significare all'Eccellenza Vostra Reverendissima che per mio conto non vedo quale clausola speciale possa essere necessaria nei Decreti di codesta Sacra Congregazione per il ritorno di parrocchie alle loro Diocesi primitive, a ragione delle mutazioni territoriali avvenute.

A me pare sufficiente l'accenno a queste mutazioni come motivazione dei suddetti Decreti.

Naturalmente dei due Decreti sarà bene inviare anche copia autentica per la Diocesi od Amministrazione, dalla quale si fa il distacco.

Ad ogni modo, ad abundantiam, se Vostra Eccellenza lo crede, può sentire il parere del neo-Vescovo di Hajdudorog, S. E. Monsignor Dudás, in occasione della sua prossima venuta a Roma col pellegrinaggio ungherese alla fine di questo mese.

Con i sensi di ben distinta stima e cordiali ossequi mi è gradita l'occasione per raffermarmi

dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
devotissimo ed obblig. in C. I.
+ Angelo Rotta Arc.
Nunzio Apostolico

29. A Keleti Kongregáció feljegyzése a Dudás Miklós hajdúdorogi püspökkel lezajlott tárgyalásról

Vatikánváros, 1939. július 1.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 11r–12v. Tisztázat.

1 luglio 1939

Mons. dudas in Congregazione ha stamane trattato delle seguenti questioni:

a) Desidera avere delle Reliquie autenticate, essendocene presso la Curia di Hajdudorogh di quelle che mancano della relativa autenticazione. – Gli ho detto che ne faccia domanda alla Sacra Congregazione, la quale trasmetterà la domanda stessa al Vicariato di Roma, raccomandandola.

b) I canonici di Hajdudorogh chiedono che la S. Sede conceda loro le insegne così come le hanno gli altri canonici delle diverse diocesi ungheresi, Munkacs compresa. Essi propongono una fascia di sta rosso-oro-rosso pendente dal collo e recante all'estremità la corona di S. Stefano cui segue una medaglia che da un lato porterebbe l'immagine della Madonna „Patrona d'Ungheria" e

15 Lásd: 27. számú dokumentum

dall'altra il nome del Pontefice Pio XII, come quello che concederebbe a detti Canonici l'uso delle insegne. – Gli ho detto che può fare la domanda relativa, dopo di essersi accertato se le medaglie che hanno i Canonici delle altre diocesi ungheresi recano il nome del Re d'Ungheria che concesse le insegne oppure il nome del Re d'Ungheria sotto il quale fu eretto il Capitolo Cattedrale. A una domanda di Mons. Dudas per sapere chi dovrebbe pagare le spese della confezione di dette insegne ho osservato che le spese stesse debbono rientrare nelle spese generali che sostiene il Capitolo.[16]

c) Quanto alle quattro parrocchie che per il nostro decreto in corso di redazione ritornano alla diocesi di Hajdudorogh, mi ha chiesto quale sarà la situazione giuridica dei sacerdoti che vi sono addetti. Gli ho detto che de jure tutti i sacerdoti in quelle parrocchie investiti di beneficio passano alla diocesi di Hajdudorogh; per gli altri, cappellani avventizi ecc. i due Vescovi (Munkacs e Hajdudorogh) si accorderanno.

d) Quanto ai cambiamenti di rito ha dichiarto che, mentre sarà sempre pronto a non opporsi alle domande che si riferiscano a ragazze desiderose di entrare a fare parte di Congregazioni Religiose di rito latino, sarà intransigente ogniqualvolta si tratti di domande suscitate da illeciti proselitismi di sacerdoti di rito latino. Ha inoltre osservato che il Cardinale Primate considera suoi sudditi tutti i fedeli orientali che vivono fuori delle diocesi di Munkacs, Hajdudorogh, Miskolc e dà egli stesso, per tali fedeli, i consensi quale vescovo a quo. Infine, ha domandato se potrebbe, nel caso, chiedere un intervento diretto della S. Sede circa domande di passaggi di rito che egli non consideri opportuni e che invece la Nunziatura Apostolica voglia concedere.[17]

Gli ho ricordato 1) la Sacra Congregazione reprime, ogniqualvolta giungano a sua conoscenza, passaggi di rito fomentati da illecite suggestioni 2) la Sacra Congregazione nella prassi, per le domande che le giungono, considera vescovo a quo quello del luogo di nascita o di battesimo o dei genitori orientali della persona in questione 3) in pratica, la Nunziatura Apostolica, quando si tratta di casi controversi, non usa delle sue facoltà, ma sottopone alla Santa Sede la controversia sorta fra il vescovo a quo e il vescovo ad quem.[18]

e) La sede di Hajdudorogh è in Nyjregyhaza, città importante di circa 50.000 abitanti e dove risiedono tutte le autorità civili dei capoluoghi e le principali istituzioni scolastiche della regione: mentre Hajdudorogh è un centro piccolo, di poco più che 10.000 abitanti, con il solo sindaco e con le sole scuole elementari. Non è quindi il caso di pensare ad un trasferimento nella località che dà nome alla diocesi. Ma in questa vi è la Cattedrale e in quella che è la sede attuale vi è solo chiesa parrocchiale. – Gli ho suggerito di domandare alla

16 Margón kézírással: A margón: *„domandare il parere del Card. Seredi. Facendo osservare che a canonici orientali, tali insegne non vanno"*

17 Margón kézírással: *sí*

18 Margón kézírással: *??*

Santa Sede l'erezione in Concattedrale – com'è per Munkacs (Ungvar) e per Piana de' Greci (Palermo) – della chiesa di Nyiregyhaza.[19]

f) Per la chiesa parrocchiale di Miskolcs, che appartiene a Hajdudorogh e di cui Mons. Papp, Amministratore Apostolico, ha soltanto l'uso, Mons. Dudas osserva che non sarebbe prudente, per ragioni politiche, fare passare la chiesa stessa come dipendente da Mons. Papp. Infatti, le parrocchie amministrate da Mons. Papp hanno tutte un'origine slovacca e invece Miskolcs ha una caratteristica spiccatamente ungherese ed è considerata come una delle località più importanti della Ungheria.

g) Ha lamentato l'imprudenza di alcuni monaci basiliani (ad es. P. Cristoforo Miskiw, ora diretto in Brasile) che scrivono a confratelli in Ungheria esprimendosi apertamente con violenza contro il governo ungherese e il suo dominio in Rutenia. – Gli ho detto che dia copia degli scritti incriminati.

h) Ha domandato quali abiti vescovili egli debba portare, cioè se come tutti gli altri vescovi oppure con distintivi che indichino la sua qualità di monaco. – Gli ho detto che lo chieda ufficialmente alla Sacra Congregazione e gli ho insinuato la foggia di vestire all'orientale; ma egli mi ha risposto che tutti i vescovi orientali dell'antico impero Austro-Ungarico non hanno mai vestito all'orientale e che tuttora anche in Jugoslavia convertono all'orientale; gli stesi dissidenti usano la foggia orientale solo limitatamente alla loro residenza.[20]

i) Per le Suore Basiliane nella diocesi di Munkacs crede che sarebbe molto opportuno il ritorno dalla Slovacchia di Madre Maddalena. Essa avrebbe nulla a temere dal Governo Ungherese.

l) Il suo giudizio su Mons. Stoyka, sostanzialmente favorevole, lo invierà per iscritto domani domenica 2 luglio 1939.

c. e. f.

30. Keleti Kongregáció dekrétuma a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Vatikánváros, 1939. július 3.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 14r Fogalmazvány.

143/39
Bizantini Hadjud. M

Decretum

Cum per novam delimitationem civilium finium Regni Hungariae, paroeciae ritus byzantini Bodrogmezo, Bodrogszerdahely, Kisdobra et Zemplen, necnon earumdem ecclesiae filiales, quae dioecesi Munkacsiensi Ruthenorum, in ditione Reipublicae Cecoslovachae, per Bullam „Ad ecclesiastici regiminis" diei

19 Margón kézírással: *bene*

20 Margón kézírással: *vestiti orientali*

2 mensis septembris anno 1937, adscriptae fuerant, nunc in Regno Hungarico denuo contineantur, SS.mus D. N. Pius, Div. Prov. PP. XII, in Audientia[21] diei 3 mensis junii anno 1939, referente infrascripto Adsessore Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali, necnon praehabitis favorabilibus votis Exc.rum ac Rev.orum PP. DD. Angeli Rotta, in Regno Hungariae Apostolici Nuntii, Alexandri Stoyka, Episcopi Munacsiensis Ruthenorum, Nicolai Dudas, Episcopi Hajdudoroghensis, statuuere dignatus est ut praedictae paroeciae ritus byzantini et earumdem ecclesiae filiales dioecesi Hajdudoroghensi iterum adsignentur, ita ut Episcopus Hajdudoroghensis tamquam legitimus Pastor easdem valide et licite regat. Quoad, vero, sacerdotes, praedictis paroeciis et ecclesiis filialibus addictos, decernitur, ut a dioecesi Munkacsiensi Ruthenorum in dioecesim Hajdudoroghensem ii transeant qui beneficium aliquod inamovibile, relate ad paroecias vel ecclesias filiales supradictas, acquisierint; pro illis vero qui nullum, ver amovibile tantum, beneficium in iis paroeciis et ecclesiis habuerant, Episcopi dioecesis Munkacsiensis Ruthenorum et dioecesis Hajdudoroghensis inter se conveniant, casus controversos, si opus sit, ad Apostolicum Nuntium in Regno Hungariae deferentes.

Contrariis quibus libet minime obstantibus

Datum Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Ecclesia Orientali, die 3 mensis Julii, anno 1939.

31. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a bécsi döntés egyházkormányzati következményei tárgyában

Vatikánváros, 1939. július 29.

ACO Bizantini – Hajdudorog 143/39. fol. 13rv Tisztázat.

Nonciature Apostolique en Hongrie
N. 2555/39.
Budapest, 29 Luglio 1939

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Eugenio Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Città del Vaticano.
Eminenza Reverendissima,

Ho ricevuto i due Decreti inviatimi da codesta Sacra Congregazione per rettifiche negli ambiti delle Diocesi di Munkács e di Hajdudorog in conseguenza dei mutati confini politici dell'Ungheria. Ho inviati i rispettivi

21 Lásd: 24. számú dokumentum

Decreti ai Vescovi ad quos; ho creduto però bene di farne copie autenticate, che ho mandato ai Vescovi a quibus, cioè al Vescovo di Munkács ed all'Amministratore Apostolico di Miskolc, per loro norma.

Ho raccomandato a tutti che nell'esecuzione procedano ex aequo et bono per evitare qualunque ricorso alla Nunziatura, concesso agli interessati alla fine dei due Decreti. Speriamo che la raccomandazione abbia effetto.

Prostrato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della più profonda venerazione, mi onoro raffermarmi

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
umilissimo e devotissimo in G. C.
+ Angelo Rotta Arc.
Nunzio Aplco

32. Giulio Cesarini, a Keleti Kongregáció asszeszorának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz Dudás Miklós hajdúdorogi püspök apostoli vizitátori kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1939. augusztus 17.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 81. fol. 40rv. Tisztázat.

Dal Vaticano 17 Agosto 1939.
Prot. N. 558/39.
A Sua Eminenza Reverendissima
Il Sig. Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità

Eminenza Reverendissima,

In assenza dell'Eminentissimo mio Superiore, e in mancanza di Udienze ordinarie, mi onoro pregare l'Eminenza Vostra Reverendissima di volere cortesemente e autorevolmente riferire al Santo Padre, onde averne al più presto le sovrane decisioni, quanto segue:

Nelle diocesi di Munkacs de' Ruteni esistono monasteri di Basiliane in stato di grave turbamento, così disciplinare che finanziario. Le condizioni non facili, da tempo già lamentate, si sono rese particolarmente pericolose in seguito agli avvenimenti politici, verificatisi a cominciare dal Novembre 1938, che hanno costituito tali monasteri, – prima in territorio cecoslovacco e quindi ruteni-carpatico–, in territorio ungherese. Ne sono seguite espulsioni e fughe di monache in Slovacchia, atteggiamenti diffidenti delle autorità politiche verso le Monache e di queste verso il Vescovo Mgr. Stoyka, ritenuto ostile ai Ruteni e perciò ai Basiliani e alle Basiliane, ecc.

La S. Congregazione pro Ecclesia Orientali, inteso il Nunzio Apostolico Mgr. Rotta, nonché Mgr. Dudas, Vescovo di Hajdudorogh, avrebbe pensato di affidare a questo Prelato il compito di compiere in detti Monasteri una Visita Apostolica.

Mgr. Dudas è disposto ad accettare, anzi suggerisce che tale Visita cominci al più presto, prima dell'anno scolastico prossimo (4 Settembre): soltanto consiglia di non togliere, durante la Visita, la giurisdizione su detti Monasteri di Basiliani, al Vescovo Mgr. Stoyka.

La S. Congregazione sarebbe del parere di accedere al consiglio di Mgr. Dudas e di affidargli subito la Visita progettata, nella quale il Vescovo di Hajdudorogh potrebbe aggiungersi, perché lo coadiuvino, persone ecclesiastiche, gravi e prudenti, così della diocesi di Munkacs de' Ruteni come di altre diocesi ungheresi. Essa avrebbe un carattere prevalentemente morale disciplinare, ma dovrebbe anche dirigersi all'esame dello stato finanziario dei Monasteri e all'indagine se le opere esterne di questi siano conformi allo spirito dell'Ordine, e meritevoli di sviluppo, oppure aliene o superflue.

Qualora il Santo Padre Si degni approvare tale Visita Apostolica, sarò vivamente grato all'Eminenza Vostra per la cortese comunicazione che vorrà farmene, così che questo S. Dicastero possa redigere subito il Decreto relativo.

Profitto volentieri dell'occasione per rinnovarLe i sensi della mia profonda venerazione, con la quale mi chino al bacio della S. Porpora e con distinto ossequio mi professo di Vostra Eminenza Reverendissima

Umilissimo, Devotissimo e Obblmo
G. Cesarini Assessore

33. Giovanni Battista Montini érsek, az államtitkárság általános ügyek részlegének vezetője távirat-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciushoz Dudás Miklós hajdúdorogi püspök apostoli vizitátori kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1939. augusztus 23.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 81. fol. 39r. Távirat-fogalmazvány.

Telegramma per Budapest
Spedito il 23 agosto 1939
No 41

Congregazione Orientale autorizza inizio visita apostolica Monsignore Dudas secondo criteri esposti officio 22 luglio mantenedo però giurisdizione Vescovo Munkacs. Seguirà spedizione decreto.

Montini

34. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi egyházi közigazgatás rendezése tárgyában

Budapest, 1940. szeptember 14.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 147r–154r. Tisztázat.

N. 4030/40.
N. Pr. 217.
Budapest, 14 Settembre 1940
Si invia relazione del Card. Serédi circa Transilvania.
Con allegato.
A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano

Eminenza Reverendissima,

Per l'occasione dell'onomastico di Sua Eminenza il Cardinale Seredi (che è in visita pastorale per tutto il mese di Settembre) gli inviai i miei auguri, manifestandogli insieme il mio desiderio di un prossimo incontro per studiare di comune accordo le questioni abbastanza complesse nel campo ecclesiastico riguardanti la parte della Transilvania recentemente ritornata all'Ungheria. Sua Eminenza invece mi ha mandato l'accluso Pro-memoria, di cui ho fatto copia per questo archivio.

L'invio subito all'Eminenza Vostra Reverendissima, perchè tale documento, che rispecchia anche, non ne dubito, il pensiero del Governo Ungherese, potrà servire per orientarsi nell'intricata questione, tanto più che l'Eminentissimo Serédi, nella lettera con la quale mi accompagnava questo Pro-memoria mi scrive „lo stesso (cioè il contenuto del Memorandum) ho suggerito anche al Regio Governo Ungherese, nella speranza che in questo modo potranno regolarsi le questioni a prima vista assai difficili."

Come Vostra Eminenza potrà rilevare, l'Eminentissimo Cardinale Serédi si fa eco della mentalità ungherese, della quale quell'accentuazione in sè così poco simpatica del Partonato Regio è un indice.

Non è per ora il caso di entrare in merito alle singole proposte, solo mi permetto qualche osservazione.

Per quanto riguarda il valore del Concordato tra la Santa Sede e la Romania, non condivido l'idea di una probabile caducita del Concordato per detta Nazione. Per quanto riguarda il territorio ritornato all'Ungheria, mi rendo conto del modo di vedere di Sua Eminenza circa la cessazione del valore del Concordato, tanto più che qui è sempre stato considerate come un'ingiustizia lo strappo dall'Ungheria delle regioni della Transilvania, per il che il Governo

Rumeno fu sempre considerato dal Governo Ungherese come une padrone in casa d'altri.

Sulla questione della Diocesi di Maramaros non credo difficile un accordo col Governo ungherese: bisognerà però con tutta probabilità modificarne i confini ridando alle antiche Diocesi di Munkacs e di Hajdudorog le parrocchie di rito non rumeno ad essa attribuite. Anzi su questo punto già mi hanno scritto i due Vescovi di queste Diocesi, ed io ho detto loro che facciano dei Memorandum da inviarsi alla Santa Sede.

In ritorno delle Diocesi di Szatmár e Gran Varadino a vita autonoma e distinta corrisponderà senza dubbio al pensiero del Governo Ungherese, come già accennai in miei precedenti rapporti; e come pure già dissi la nomina di Monsig. Napholcz non incontrerà buona accoglienza. Qui è corsa le voce che egli abbia già presentato costì le dimissioni. Nel caso la questione sarebbe senz'altro sciolta.

E vero che il Governo Ungherese non ha alcuna difficoltà che Mons. Marton, vescovo di AlbaJulia continui ad esercitare la giurisdizione sulla parte della sua diocesi ora tornata all'Ungheria (circa 100 parrocchie). Me lo aveva anche detto il Ministro degli Esteri Csaky nell'ultimo colloquio che ebbi con lui. Il Governo Ungherese in tale materia segue una linea di condotta già seguita anche con la Cecoslovacchia; perchè, sino all'entrata in vigore del Modusvivendi tra la Santa Sede ed il Governo Cecoslovacco, quindi fino al 1937, permetteva che, almeno nominalmente, i Vescovi di Cassovia e Rosnavia continuassero nella loro giurisdizione sulle parti delle Diocesi rimaste in Ungheria, che, fino a quell'epoca erano rette da semplici Vicari Generali.

Ma non credo che la Romania sarà dello stesso parere, tanto più che nel Concordato al N. III vi è la clausola che proibisce l'esercizio della giurisdizione fuori dei confini dello Stato e viceversa. Quindi la reciprocità accennata dall'Eminentissimo Cardinale Serédi sarà molto discutibile.

Ora sto raccogliendo dati che servano per mettere in maggior luce lo stato delle cose nel campo ecclesiastico in quelle nuove regioni.

Da quanto riferiscono i giornali, i protestanti che ritornano all'Ungheria sono circa 640000: piú di 500000 sono calvinisti, 60000 unitari, il resto luterani.

La Transilvania fu considerata sempre come una rocca forte del protestantesimo per l'Ungheria. Ora, esclusi i tedeschi circa 60000, gli altri sono in grandissima parte di nazionalita magiara, per il che essi ritornano all'Ungheria coll'etichetta di patriotti. Quanti siano precisamente i Cattolici non lo so ancora con esattezza; sono certamente in molto maggior numero, ma vi figura in buona parte l'elemento rumeno-cattolico, che sulla bilancia del patriottismo conta assai poco. Donde il timore che i protestanti abbiano af farsi valere più che non abbiano diritto, tanto più che nelle sfere dirigenti i protestanti sono sempre, ancor oggi, molto infulenti.

Intanto l'occupazione dei territori delle Transilvania ritornati all'Ungheria si è compiuta felicemente e, secondo riferiscono i giornali, anche tra il vivo

entusiasmo delle popolazione di origine ungherese ed il rispettoso contegno dei cittadini di origine rumena. Incidenti non sono mancati; il più grave è avvenuto presso Kolozsvár, dove delle cosiddette guardie di Maniu hanno tirato sui soldati ferendone gravemente quattro. La reazione è stata immediata e sedici di quelle guardie furono uccise.

Secondo la stampa di quì, i Rumeni, prima di allontanarsi hanno commesso atti di vandalismo e di saccheggio, asportando tutto il possibile: non sono mancati anche atti delittuosi contro elementi ungheresi. Domani, Domenica vi sarà a Kolozsvár l'ingresso solenne di Sua Altezza il Reggente Horty; sarà accompagnato da Ministri, Senatori, Deputati, e, se il tempo sarà favorevole, riuscirà una manifestazione grandiosa.

Ora si è radunata a Budapest una Commissione mista Magiaro-Rumena per fissare esattamente in confini e trattare tutte le questioni di ordine economico e finanziario connesse con i mutamenti territoriali.

Per quanto posso giudicare, non mi pare che spiri un'aria troppo favorevole all'auspicata amicizia fra le due Nazioni.

Chinato al bacio della Porpora, con i sensi della mia profonda venerazione, ho l'onore di confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima umilissimo ed obbidientissimo in Iesu Christo.

+Angelo Rotta Arc.

Nunzio Apostolico.

P.S. All'ultimo momento ricevo una lettera del P. Napholcz S. J. nella quale mi comunica con piena sua soddisfazione l'avvenuta accettazione da parte del S. Padre della sua rinunzia all'Episcopato.

34a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Serédi Jusztinián hercegprímás pro memoriája az erdélyi egyházi közigazgatás rendezéséről

Budapest, 1940. szeptember 7.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 149r–153r. Tisztázat.

Nunziatura Apostolica di Budapest
Allegato al N. 4030/40 in data 14 Settembre 1940
Ad Nr. 6324/1940.

Progetto sul riordinamento ecclesiastico dei territori ritornati all'Ungheria nell'anno 1940 secondo l'arbitrato di Vienna.

Questi territori, mentre erano sotto il regime rumeno, furono sottomessi al Concordato rumeno (10 Maggio 1927. – A.A.S., XXI. p. 441-451) ratificato ai 7 Luglio 1929 (A. A. S., p. 452-256) ed in quanto alla circoscrizione territoriale

e giurisdizionale mandato in esecuzione con la costituzione apostolica Solemni Conventione di Pio XI, 5 Giugno 1930 (A. A. S., XXII, p. 380-386).

1. Ora secondo i principi esposti da Benedetto XV ai 21 Novembre 1921 nel Concistoro segreto (A. A. S., XIII, p. 521-524), a cagione dei cambiamenti essenziali in una Parte Contraente, vale a dire nella Rumenia, Il Concordato Rumeno probabilissimamente in tutta la Rumenia, ma certamente nei territori ritornati all'Ungheria, perdette il suo valore giuridico.

Veramente nell'allocuzione in quel Concistoro segreto Benedetto XV disse così: „Nemo est qui ignoret, post recens immane bellum, vel novas natas esse Respublicas, vel Respublicas veteres, provinciis sibi adiunctis crevisse. Jam vero, ut alia omittamus, quae huc possumus afferre, patet quae privilegia pridem haec Apostolica Sedes, per pactiones sollemnes conventionesque, aliis concesserat, eadem nullo iure posse hasce Respublicas sibi vindicare, cum res inter alios acta neque emolumentum neque praeiudicium ceteris afferat. Item Civitates nonnullas videmus ex hac tanta conversione rerum funditus novatas extitisse, adeo ut quae nunc est, non illa ipsa possit haberi moralis, ut aiunt, persona, quacum Apostolica Sedes olim convenerat. Ex quo illud natura consequitur, ut etiam pacta et conventa, quae inter Apostolicam Sedem et eas Civitates antehac intercesserant, vim iam suam omnem amiserint. Verum si qui Rebuspublicis vel Civitatibus quas diximus praepositi sunt, velint cum Ecclesia pacisci concordiam aliis condicionibus quae mutatis temporibus melis congruant, sciant Apostolicam Sedem – nisi quid aliam ob causam sit impedimento – non recusaturam quominus ea de re cum ipsis agat, ut cum aliquot iam agere instituit."

2. Siccome dunque il Concordato rumeno non resta in vigore in Ungheria, con un atto della Santa Sede anzi tutto bisognera far cessare l'unione aeque principale tra le Diocesi di Szatmár e Gran-Varadino, giuridicamente staccando l'una dall'altra e restituendo a ciascheduna la sua vita indipendente dall'altra.

Col medesimo atto si dovrà riannettere a queste Diocesi i loro antichi territori che ora formano in Ungheria le Amministrature Ap. di Szatmár e Gran-Varadino e che furono dismembrati dal Concordato rumeno.

3. La nuova Diocesi di Maramaros di rito bizantino eretta durante il regime rumeno delle parrocchie dismembrate dalle Diocesi: Fogaras e Alba Julia, Gran-Varadino, Cluj-Gherla, Hajdudorog, Munkács e Stanislaopoli (vedi Pio XI, cost. Solemni Conventione, 5 Giugno 1930 (A. A. S., XXII, p. 381-386) con alcune modificazioni potrà restare tale quale, però il Reg. Governo non rinunzia al diritto che compete al Supremo Patrono di dare o negare il suo consenso all'erezione di nuove Diocesi.

Sarebbe però molto conveniente di restituire le parrocchie di rito greco-ruteno di questa nuova Diocesi alle Diocesi di Hajdudorog e di Munkács, poichè per queste il Vescovo di Maramaros dovette avere un Vicario generale di rito greco-ruteno.

4. Le altre Diocesi di rito latino e bizantino potrebbero rimanere tali quali.

5. Sicome però parecchie delle Diocesi tanto di rito latino che di rito bizantino vennero tagliate dalle nuove frontiere politiche, io per mezzo di S. E. il Reg. Ministro dei Culti e P. I. ho suggerito al Reg. Governo Ungherese di non impedire che gli Ordinari residenti fuori dell'Ungheria per mezzo d'un loro Vicario Generale possano far uso della loro giurisdizione ecclesiastica ed amministrare così anche le parti ritornate in Ungheria delle loro Diocesi. Così Mons. Márton da Vescovo (di rito latino) di Alba Julia ha già nominato un Vicario Generale a Kolozsvár, e da Amministratore Ap. ne ha nominato uno per Szatmár, un'altro per Gran-Varadino. Debbo però notare che il Reg. Governo Ungherese domanda la reciprocità, vale a dire che pure gli Ordinari ungheresi di rito latino e bizantino possano amministrare per mezzo di Vicari generali le parti delle loro Diocesi rimaste in Rumenia.

6. Con il riordinamento delle Diocesi ritornate in Ungheria queste dovranno staccarsi dalla giurisdizione dei Metropoliti rumeni e sottomettersi al diritto metropolitano degli Arcivescovi ungheresi.

Vale a dire Szatmár a Eger, Gran-Varadino a Kalocsa; le Diocesi di riti orientali a Strigonia.

7. La nomina dei vescovi delle Diocesi ritornate all'Ungheria si farà secondo il medesimo sistema secondo cui si faceva e tuttora si fa la nomina dei Vescovi ungheresi finchè il Supremo Patrono non potrà far uso del suo diritto. Siccome Mons. Paolo Napholcz, eletto Vescovo di Szatmár e Gran-Varadino non prese possesso delle Diocesi finora aequeprincipaliter unite, anzi non si fece nemmeno consacrare: converrebbe che riguardo alla sua persona venga interrogato anche il Reg, Governo Ungherese, se non sia vera la notizia che Mons. Napholcz abbia rinunziato.

8. I beni rimasti o ritornati in Ungheria delle Diocesi, come pure dei Capitoli di Szatmár e Gran-Varadino di rito latino, debbono restituirsi ai futuri Vescovi, rispettivamente ai Capitoli tuttora esistenti. I beni delle altre Diocesi ritornate in Ungheria dovranno ugualmente consegnarsi alle medesime. Lo stesso si dica anche dei Capitoli di queste Diocesi. Tali beni però saranno pochissimi poichè il Governo Rumeno „espropriando" – li per un prezzo ridicolo, ne pagò l'equivalente in titoli, di cui formò il così detto „Patrimonio Sacro". Ora sarà dovere del Reg. Governo Ungherese di domandare che le Rumenia paghi il prezzo reale dei beni ecclesiastici „espropriati", o se ciò non fosse possibile, domandi almeno l'equivalente dei suddetti titoli. In ambedue i casi il prezzo venga restituito agli enti ecclesiastici nella proporzione dei loro beni „espropriati." Se non ostante questa restituzione gli enti ecclesiastici ritornati all'Ungheria per mancanza di congrua non potranno, o difficilmente potranno sviluppare la loro attività, visto che quello che in questo riguardo la Rumenia pattuì nel Concordato, non può legare il Reg. Governo Ungherese:

Occorrerà sistemare la questione con un accordo tra l'Ungheria e la Santa Sede. Nel frattempo l'Ungheria cercherà di dare ai suddetti enti un modesto sussidio.

Di quello che fu detto sopra, segue che il Consiglio Dirigente (composto dai Mons. Glattfelder, Madarász e Lindenberger) che finora amministrò i beni rimasti in Ungheria delle Diocesi di rito latino di Szatmár e di Gran-Varadino, come pure i beni del Capitolo di Szatmár: dovrà restituire immediatamente questi ultimi assieme con i loro redditi al Capitolo di Szatmár; gli altri invece a cagione della vacanza delle Diocesi di Szatmár e di Gran-Varadino di rito latino avvenuta con le dimissioni di S. E. Mons. Fiedler secondo le norme del diritto patronato sede vacante dovra consegnare alla Commissione da nominarsi dal Reg. Ministro dei Culti e P. I., quale Delegato perpetuo del Supermo Patrono, che amministrerà poi i medesimi fino alla presa di possesso dei futuri Vescovi. I redditi di questi ultimi durante la vacanza passeranno al Fondo Culto. Dai redditi finora avuti bisognerà pagare il debiti; il resto potrà servire per investimenti utili per l'economia delle mense Episcopali di Szatmár e di Gran-Varadino nella proporzione dei redditi.

Ecco quello che penso sul riordinamento delle cose ecclesiastiche nelle parti ritornate all'Ungheria dalla Rumenia. Quello poi che ho suggerito al Reg. Governo Ungherese, vorrei ugualmente suggerire anche alla Santa Sede.

Strigonia, 7. Settembre 1940.
Justiniano Card. Serédi
Principe Primate di Ungheria,
Arcivescovo di Strigonia.

35. Andrea Cassulo bukeresti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyába

Bukarest, 1940. október 13.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 311r–313r.
Tisztázat.

Bukarest, 13 Ottobre 1940
No 6505/40 (1 all.)
Oggetto: Chiesa Unita
A Sua Eminenza Reverendissima il Signor Cardinale L. Maglione
Segretario di Stato di S. S.
Città del Vaticano
9602/40

Eminenza Reverendissima,

Ho ricevuto il venerato officio dell'Eminenza Vostra Reverendissima in data 30 Settembre u.s., no 8442/40 circa la nuova situazione della Chiesa Unita e arbitrato di Vienna.

Mentre prendo atto di quanto l'Eminenza Vostra Reverendissima mi dice a tale proposito credo che un buon lavoro di preparazione potrà essere fatto dai Vescovi uniti che partono per Roma. Parlando essi con l'Eccellenza Vostra Reverendissima e con l'Eminentissimo Cardinale Segretario della Sacra Congregazione Orientale, accenneranno senza dubbio alle eventuali modalità da servire di base alla S. Sede per la nuova riorganizzazione della gerarchia di rito bizantino rumeno.

Al ritorno degli Eccellentissimi Prelati da Roma, sarà nostra cura di preparare tutto quello che l'Eminenza Vostra Reverendissima molto opportunamente mi ha suggerito. Nell'adunanza preliminare tenuta qui il 2 Ottobre corr., già si era accennato ai documenti da servire di base al lavoro.

In questa intesa mi è grato intanto professarmi, chinato al bacio della S. Porpora

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
umo devmo servitore
+Andrea Cassulo, Arciv., Nunzio Ap.

35a. Cassulo nuncius jelentésének melléklete: a nuncius és a román görögkatolikus püspökök bukaresti értekezletének jegyzőkönyve

Bukarest, 1940. október 2.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 312r.
Másolat.

All. al Rapp. No 6505/40 – 13 Ott. 1940
Copie

Processo verbale della conferenza vescovile tenuta nel palazzo della Nunziatura Apostolica di Romania il giorni di 2 Ottobre 1940 sotto al presidenza di S. E. Mons. Andrea Cassulo, Nunzio Apostolico, presenti L.L.E.E. Mons. Alessandro Nicolesco Metropolita, Valerio Traiano Frentziu, Vescovo di Oradea e Giovanni Balan, Vescovo di Lugoj.

1. Alle 10 o 45', S.E. il Nunzio Apostolico apre la conferenza, exprimando le sue simpate pel dolore causato alla Chiesa rumena unita, invitando gli Eccellentissimi Vescovi di aver confidenza nella Provvidenza, la quale anche dal male puo tirare frutti buoni.

Il Metropolita ringrazia Sua Eccellenza per tutto che ha fatto anche in questa occasione per il bene della Chiesa Rum.

2. Invitati da Mons. Nunzio gli Eccellentissimi Metropolita ed il Vescovo di Oradea fanno il loro rapporto su quello che è succeduto colla cessione.

Mons. Nunzio li ringrazia pregandoli di mandare rapporti precisi ed una carta appena i confini saranno fissati definitivamente.

3. Alla domanda di S.E. il Preside, che misure debbano prendersi pel momento per una buona amministrazione delle diocesi, I tre vescovi, in

unanimità dicono: 1. I confini delle diocesi non sono stati cambiati dalla S. Sede; perciò ciascun Vescovo deve continuare di amministrare tutta la sua diocesi affidata a lui dalla S. Sede.

2. Secondo la proposta di Mons. Balan e subito necessario che la S. Sede deleghi poteri metropolitani al Mons. Frentziu (motivi: 1 – lo chiede l'organizzazione canonica, 2 – Oradea e la più vecchia delle 3 diocesi, 3 – è più ricca, 4 – Mons. Fretziu fu chiesto Metropolita dal Governo ungherese nel 1918.)

4. Mons. Balan chiede alla S. Sede si realizzare adesso la proposta de erezione della diocesi di Bucarest, essendo assolutamente necessaria la presenza continua residenziale di un Vescovo nella Capitale – se il Metropolita, per varie ragioni vuol rimanere a Blaj.

Tutti tre vescovi sono di perfetto accordo e pregano instantissime la S. Sede di compiere appena possibile questo voto di tutti.

5. Tutti tre Vescovi chiedono alla Santa Sede di non lasciare gli emissari della diocesi di Hajdudorogh disturbare i fedeli ed il clero, perchè lavorano già.

S. E. Nunzio promette di transmettere a alla S. Sede i voti del Episcopato rumeno unito con tutta la sincerità e chiude la conferenza.

Giovanni Balan, vescovo di Lugoj
notario

36. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában

Budapest, 1940. október 19.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 217r–218v. Tisztázat.

N. 4171/40.
N. Pr. 227.
Budapest 19 ottobe 1940.
25-X-40
Oggetto: Circa Diocesi di Maramures.
A Sua Eminenza Reverendissima Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano.
9197/40

Eminenza Reverendissima,

Come ho promesso nel mio Rapporto N. 4148/40 N. Pr. 225 in data 12 Ottobre c.a., ritorno sull'argomento della diocesi di Maramures, dando

relazione dei colloqui che su questo argomento ebbi il 14 e 18 corrente con l'Eminentissimo Cardinale Serédi.

Nel primo colloquio egli mi manifestò il suo vivo dispiacere per la posizione presa dal Governo in tale questione, senza nemmeno – e pour cause – avergliene dato previa conoscenza, arrivando a conclusioni non degne di approvazione. Mi aggiunse pure che aveva scritto una lettera in merito al Presidente del Consiglio conte Teleki a che ne aspettava la risposta; che il giorno seguente, il 15 corrente, il Ministro dei Culti, Homan sarebbe andato da lui ed egli non avrebbe mancato di fargli rilevare gli errori in cui il Governo era incorso.

Ieri poi sono ritornato da Sua Eminenza per conoscere il risultato del colloquio con il Ministro Homan e quindi il pensiero del Governo in merito. Sua Eminenza mi ha detto che egli aveva spiegato al ministro Homan i lati difettosi del progetto, e questi il aveva riconosciuti: il Ministro poi, circa la questione di Maramures, aveva detto che con il ritorno alla diocesi nativa di Hajdudorog di circa 20 parrocchie ora appartenenti alla diocesi greco rumena di Gran-Varadino, questa, già relativamente piccola, diminuirebbe ancora; mentre, d'altra parte, diminuirebbe pure la diocesi di Maramures con l'attribuzione di undici parrochie rutene a Munkacs e di una ventina ad Hajdudorog (però è da notarsi che sei o sette parrocchie rumene già attribuite a Munkacs, ora dovrebbero essere assegnate a maramures) – Quindi, pur riconoscendo alle due diocesi la loro esistenza giuridica, dovrebbero, Maramures e Gran Varadino, riunirsi, aeque principaliter, sotto un solo vescovo, che sarebbe così vescovo di Gran-Varadino e Maramures.

Questa è la formola che cerdo sarà presentata alla Santa Sede per salvare capra e cavoli; stante che il conte Teleki – come mi consta aliunde, – il quale da buon Transilvano non si lascia facilmente togliere un chiodo che si è ficcato in testa, è persuaso che l'esistenza, almeno autonoma, della diocesi di Maramures, per ragioni della data della sua erezione, e per altre di carattere locale, non può essere accettata dall'anima transilvana. Però il conte Teleki, che è un buon cattolico, posto dinnanzi ad una volontà decisa della Santa Sede, chinerebbe certamente la testa.

L'impressione che ho riportato dal colloquio con sua Eminenza, si è che questi non sembra contrario alla formula di transazione, a cui ha fatto accenno il Ministro Homan.

Per completare il quadro dirò che il vescovo di Maramures, il quale mi aveva telegrafato appena seppe dell'indiretto non riconoscimento della sua sede da parte del Governo per domandare il mio intervento – nel che io l'avevo prevenuto –, venne da me ieri sera per insistere ancora per il riconoscimento della sua diocesi ed anche per patrocinare il ritorno di Sua Eccellenza Monsig. Frentiu a Gran Varadino: cosa quest'ultima che, date tutte le circostanze, non credo sia di possibilea attuazione.

Ad ogni modo ritengo che l'Eminenza Vostra ora possa farsi una idea dello stato della questione di Maramures, come la si prospetta a Budapest. Aggiungo poi ad abundantiam, che io ho procurato di non compromettere in alcun modo la Santa Sede.

Due ore dopo la pubblicazione del progetto di legge, io ebbi il colloquio con il Ministro degli Esteri, di cui già riferii, quindi io non potevo agire che in mio nome, non certo per un incarico speciale dell'Eminenza Vostra Reverendissima: espressi quanto io perrsavo im merito e per far gentilmente rilevare l'indelicatezza, diremo così, in subiecta materia, inaudita la Santa Sede, del modo di procedere del Governo ed anche il difetto sostanziale del Progetto; ma ciò solo in via amichevole ed a voce.

Quindi in nessun modo è voncilata la libertà della Santa Sede per quella qualunque decisione che nella sua prudenza Essa crederà di prendere; tanto più che la Santa Sede non solo puo rendersi conto delle circostanze attuali di persone e di cose, ma essà conosce nella loro realtà i precedenti dell'erezione di detta diocesi; precedenti che io più o meno ho creduto di indovinare, ma che naturalmente non mi sono noti per conoscenza diretta. Ora, anche questo è un elemento importante per un giudizio completo della questione.

In questi giorni sono arrivati a Budapest, chiamativi dal Governo tanto Sua Eccellenza il Ministro Apor come Monsig. Luttor appunto per riferire sulle questioni che riguardano il riassetto della Transilvania nel campo religioso.

Di questo rapporto che può interessare anche la Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale, invio copia anche all'Eminentissimo Cardinale Tisserant.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della mia profonda stima, ho l'onore di confermarmi, dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissimo ed obbedientissimo in I. C.
+ Angelo Rotta Arc.
Nunzio Apostolico

37. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában

Budapest, 1940. október 19.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 304rv.
Tisztázat.

N. 4173/40.
N. Pr. 229.
Budapest 19 Ottobre 1940.
Oggetto: Circa „Siculi" della Transilvania
(Con allegato)
A Sua Eminenza Reverendissima Il Signor Cardinale Luigi Maglione

Segretario di Stato di S. S.
Città del Vaticano.
9626/40

Eminenza Reverendissima,

Credo utile, in via informativa inviare copia all'Eminenza Vostra Reverendissima di una lettera che ho ritenuto conveniente mandare all'Illustrissimo e Reverendissimo Mgr. Emerico Sándor, Vicario Generale pei Latini in Kolozsvár. La lettura della lettera ne spiega la ragione. Fu monsig. Dudás, Vescovo di Hajdudorog che mi diede la dolorosa notizia della defezione di parecchi dei cosidetti Siculi, di animo e di lingua ungheresi, dalla Chiesa Cattolica per passare al Calvinismo, per meglio dimostrare così di essere Ungheresi e non Rumeni, e ciò pare dietro istigazione di alcuni ufficiali ungheresi dell'esercito occupante.

Ho parlato della cosa anche coll'Eminentissimo Cardinale Serédi e l'ho pregato di richiamare su questo tasto doloroso l'attenzione del Presidente Teleki nel prossimo colloquio che avrà con lui.

Più presto si verrà ad una sistemazione della questione di quella trentina di parrocchie circa, già appartenenti alla Diocesi di Hajdudorog e più tardi incorporate alla Diocesi rumena di Fagaras, più facile sarà ovviare a tali gravi inconvenienti.

Di questo Rapporto concernente questioni interessanti anche la S. Congregazione per la Chiesa Orientale invio copia all'Eminentissimo Cardinale Tisserant.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della mia profonda venerazione, ho l'onore di confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissimo ed obbedientissimo in I. C.
+Angelo Rotta Arc.
Nunzio Apostolico

37a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: a nuncius leirata Sándor Imre általános helynöknek

Budapest, 1940. október 19.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 305rv.
Másolat.

Nunziatura Apostolica di Budapest allegato al N. 4173/40. N. Pr. 229.
(Copia)
4166/40.
19 Ottobre 1940.
Illustrissimo ac Reverendissimo D. D. Emerico Sandor Vicario Generali
Kolozsvár
9626/40

Illustrissime ac Reverendissime Domine,

Haec epistula ratione negotii de quo agitur potius deberet dirigi ad Illustrissimum ac Reverendissimum Vicarium Generalem Archiepiscopi Fogarasiensis pro fidelibus rumeni ritus in Transilvania, quae nunc ad Hungariam rediit. Sed quisnam sit et quinam eius commorationis locus, ignoro; quare ad Dominationem Tuam Reverendissimam eam dirigo ea quoque de causa quod cum agatur de periculo spirituali pluribus fidelibus incumbente avertendo, omnes qui animarum curam gerunt, cuiuscumque ritus sint, saltem ex charitate, ad id operam suam praestare debent. Sed ut evidens est cum supradicto Vicario Generali Dominatio Tua dignabitur nomine huius Nuntiaturae de hoc negotio conferre, ut collatis consiliis et viribus, simul collaboretis ad desideratum finem obtinendum.

En de quo agitur. Ad hanc Nuntiaturam notitia perventit plurimos ex sic dictis Siculis, ritui graeco-catholico addictos et fideles paroeciarum, quae olim ad Dioecesim Hajdudorogensem pertinebant nunc mutatis politicis conditionibus, quo melius se hungarice sentire demonstrent, potius a catholica fide desciscere paratos esse, quam ulterius ad ritum graecum-rumenum pertinere, et iam plurimos hac de causa a catholica fide defecisse. Quod est sane lugendum.

Qua de re, si vera sunt exposita, rogarem Dominationem Tuam nec non Vicarium Generalem Archidiocesis Fogarasiensis, ut operam vestram praestare velitis ad avertendos istos fideles a tali exitiali proposito.

Ut bene Dominatio Tua novit, Ecclesia, pia mater, desideriorum timorum suorum fidelium, rationem habere solet, et pro suo posse eis satisfacere satagit, sed Ecclesia non tumultuario modo agit, sed prudenti et maturo consilio, praesertim quando, ut in casu negotium est valde implexum, cum agatur de aptandis normis regiminis ecclesiastici novo ordini politico nunc in ista parte Transilvaniae existente.

Quare, velitis, rogo, istis fidelibus, ope praesertim parochorum utriusque ritus, patientiam suadere, et in eis fiduciam in maternam bonitatem Ecclesiae fovere. Rogo quoque ut, si in hoc negotio aliqua suggerenda habeatis, mihi velitis libere exponere, ut bono istorum fidelium aptiori quo potest modo provideatur.

Gratias in antecessum agens, eo quo par est obsequio gaudeo me obsignare, Dominationis Tuae Illustrissimae et Reverendissimae

(fto. Angelo Rotta Nunzio Apostolico)

Archiepiscopum tit. Thebar., Nuntium Apostolicum.

38. György István gyimesbükki római katolikus plébános levele Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről

Gyimesbükk, 1940. október 23.

GKPL I–1–a 443/1942. Tisztázat.

Sz: 292/1940. D. a J. Kr!

Főtisztelendő Titkár Ur!

F. év okt. 17. kelt becses levelére röviden, de gyorsan a következőket jelentem. Kérdéseire csak a feleleteket irom. Megértik bizonyára.

A plébánia neve a románok alatt Parochia greco catolica din Ghimesfaget. Gergely Viktor esperes lelkész (Magyar uralom alatt fungens főesperes volt, Balázsfalva felmentette a román uralom alatt.) 1882. jan. hóban, 1904-ben szentelték fel s azóta itt van. Káplán nincs. Gergely Viktor nős, felesége él és 8 gyermeke van. Páratlan magatartása volt ugy a magyarság, mint mindenkivel szemben. (Gergely Viktor bátyja Gergely János) most Várhegyen van Csik vm és Viktor fia Gergely György kézdisztkereszti gör. kat. lelkész az erdélyi orsz. gyül. képviselőinek bevallása szerint is kivételek az összes gör. kath. papok közül. / Ahol és ahol lehetett prédikált magyarul is de rendes templomi prédikációit románul kellett végeznie. A legideálisabb viszony volt nemcsak a helybeli róm. kath. latin szert. hanem a többi szomszédos vagy távoli róm. kat. papokkal is. Az alap hivő nélkül szervezett gör. keleti kollégával is megvoltunk kellő távolságban.

A paróchia területén a román állam semmiféle gör. kat. intézményt nem létesitett, görög keletit azonban elegendő hivő nélkül igen. El is futott a honvédek jöttére néhány hivőstül együtt.

Fontos statisztikával nem szolgálhatok, mert ilyen nem volt s most sincs. 1823-iki rk „Canonica visitacio" szerint a mostani gyimesbükki gör. kat. plebánia területén mintegy 650 lélek volt, ennek 1/3-ada gör. kath., 2/3-ada róm. kath. volt. A mostani arány is ilyen lehet. Ezen területen van körülbelül 12.000-től 15.000-ig s ennek egyharmada gör. kath., 2/3-ada róm. kath.

A Gyimesbükk anyaközség 6700 körüli lelke fele gör. kath., a másik fele róm. kath.

Egy róm. kath. hivem tért erőszakkal gör. keletire, de már visszajött. Néhány vadházas gör. kath. áttért ortodoxra, mert az orthodox kolléga megeskette őket, de tán 3 vagy 4 csak, több nem. 1937-39-ig valami 70 ujszülött róm. kath. gyermeket a gör. szert. irt el a felsőbb bizalmas rendeletre a polgári anyakönyvvezető, de Gergely Viktor a törvény szerint járt el, kimondta nem az én hiveim, nem keresztelhetem őket, illetve nem mondhatom gör. kath. szertartásuaknak. És ezért 1 1/2 évig megvonták tőle az államsegélyét, még a papságától is meg akarták fosztani a bukaresti vezetők az érsek tiltakozása

ellenére. Budapestre igazgatták, ki akarták tenni. Gyermekeit előhaladásukban akadályozták, a legkisebb leányát a képesítőn a románból 2-szer buktatták meg. A legnagyobb leánya, noha – pedig folyékonyan beszélt, irt románul – végig kitüntetéssel végezte ugy közép iskoláit, mint az egyetemet 7 v. 8 éven keresztül nem adtak állást neki.

S ezen hősi magatartás után bejöttek a honvédek. Örömmel fogadtuk mindnyájan. Az ünneplések letelte után a helybeli csendőrmester – sajnos magyar és nem oláh – felszólitotta, hogy azonnal misézzék magyarul és prédikáljon magyarul.

„Hát Romániában vagyunk a felszabadulás után is?" A csendőrök irják elő a papnak a szertartást stb?! Kérdem én, sült székely római katholikus, tán magyarnak mondható pap.

Hiába mondta Gergely Viktor: Uram, nem én csináltam a szertartást stb, nem én semmisithetem meg. De aztán a hajdudorogi magyar gör. kat. püspök is megengedte a román nyelvet átmenetileg, most is meg kell tartani, az okosság azt irja elő, mert az elhirtelenkedett eljárással nemcsak a vallásnak, hanem a magyar nemzeti eszmének is többet ártunk. Mind hiába!

Pár nap mulva sürgönyileg hivta be a járási katonai alezredes parancsnok és kitevés terhe alatt irta elő a magyar nyelven való misézést és prédikálást. S hozzá gör. kath. kántor nem lévén egy magyarul tudó róm. kath. templomkerülő állami tanító – azt rendelte, hogy menjen és a magyar gör. kath. szmisén énekeljen magyarul. Olyan tanító, ki a saját rk. templomában sem igen dőtögette el a szentelt bizet, hogy tudjon ez a gör. kath. szertartásból egy szemernyit is?! Végül másnap bementünk Csikszeredába s a vármegyei csendőrparancsnokság előtt a róm. kath. felcsiki kerületi főesperes vezetésével megmagyaráztuk, hogy ez a parancs kivihetetlen teljesen. Magyar szertartásos könyv sincs. Ez a parancsnok ur megengedte a csendes-olvasott román nyelvü misét és magyar prédikációt. S igy nem teszik ki Viktort.

Istenem! a románok Budapestre akarták tenni, a magyarok Bukarestbe! Sze nem zsidó, hogy labdázzanak vele, lelkiismeretes, jó magyarérzésű okosbelátásu 36 éves illetve 59 éves pappal!

S a többi erdélyi gör. kath. pappal is miért oly kegyetlenül?! Miért bujt az a Szászrágen vidéki ev. ref. 100%-os magyar?! kolléga ur katonaruhába csatlósaival és saját kezüleg miért verte azokat a gör. kat. papokat?! Jól van, ha retorziókép kiteszik, de ne üssék, verjék rogyásig, s hozzá magát papnak valló ember, pribék és nem pap! Ezzel vajon mit használunk a magyar eszmének, hogy keresztény eszmét ne is emlitsük?!

Most imár várjuk a gyimesbükki gör. kath. egyházközségnek valamelyik püspökség joghatósága alá való beosztását és annak az erélyes, törvényes okos intézkedését. Minél gyorsabban, ellenesetben ezek a vitéz urak fenekestül felforgatnak mindent!

Engedelmet kérek, de ezek hallása, látása után én sült székely magyar róm. kath. pap azt kell mondjam, ezekért kár volt minket felszabaditani,

szenvedtünk volna a tulmaradt testvéreinkkel ellenségeinktől, nem esett volna oly rosszul, mint saját fajunktól. Azt a jellemtelenséget fel sem tételezhetjük, hogy a miniszterein hirdessék a megbocsátást és bizalmasan adjon ki kinzást. Félfüllel ugy hallom, hogy nagy téritési folyamatot indit a katonai hatóság, hogy mi lesz belőle, nem tudom. De hogy a katonai közigazgatásból semmi okosat, alapos maradandót nem várhatunk, az bizonyos. ezeket tudom, mondom s nevem aláirásával bizonyitom.

Krisztusban méltatlan testvére: György István rk. plébános

Gyimesbükk, 1940. X. 23.

U.i. Csak azt jegyzem meg, hogy 188.-ben születtem Gyergyóalfaluban, 1905. jun. 27. szentelt fel Majláth kegyelmes atyám és 20 éve mult jul. 1 a gyimesbükki őrállomásomnak Gergely Viktor gör. kath. paptestvérrel a legnagyobb egyetértésben hiveinkkel együtt!

39. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a bécsi döntések következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában

Budapest, 1940. október 26.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 170r–180r. Tisztázat.

N. 4205/40.
N. pr. 234.
Budapest Disz-tér 5, 26 Ottobre 1940.
Oggetto
Invio Pro-memoria circa confini Diocesi in Transilvania.
Con due allegati.
A Sua Eminenza Reverendissima Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano.
9478/40

Eminenza Reverendissima,

A quanto mi consta presto il Governo ungherese farà pervenire all'Eminenza Vostra Reverendissima il suo progetto circa la desiderata sistemazione nel campo ecclesiastico della parte della Transilvania ritornata all'Ungheria. Perchè vi si parlerà senza dubbio di modificazioni nell'attribuzione di parrocchia alle varie Diocesi di rito greco, ai Vescovi di Hajdudorog e di Munkács, che mi avevano manifestati il loro desiderata in merito, io raccomandai di stendere una supplica motivata per giustificare dinnanzi alla Santa Sede le loro richieste.

Monsignor Vescovo di Hajdudorog la dirige direttamente al Santo Padre, quello di Munkács invece l'ha diretta all'Eminentissimo Cardinale Segretario

della S. Congregazione per la Chiesa Orientale, al qual egli la fece già pervenire da tempo. Io invio copia di quest'ultima all'Eminenza Vostra Reverendissima, mentre contemporaneamente mando copia della supplica, qui acclusa, del Vescovo di Hajdudorog all'Eminentissimo Cardinale Tisserant.

Credo conveniente inviare subito all'Eminenza Vostra i due documenti, così potrà orientarsi meglio quando si tratterà di dare un giudizio sul Memoriale del Governo ungherese circa questa materia.

Il Vescovo di Munkács parla pure nella sua supplica dell'attribuzione alla sua Diocesi di cinque parrocchie della Diocesi di Eperjes (Preŝov) rimaste in Ungheria, e che furono attribute all'Amministrazione Apostolica di Miskolc. Le ragioni che egli porta non sono disprezzabili, come del resto non furono disprezzabili le ragioni che consigliarono di attribuirle a S. E. Monsignor Papp.

Ad ogni modo tale oggetto esula dall'argomanto che interessa la Transilvania, e quindi per ora, almeno, non è di attualità: quindi per ora un dilata, a mio debole parere; se ne potrà discorrere, se sarà il caso, più tardi.

Nella questione di massima riguardo alle suppliche sopraindicate dei Vescovi di Munkács e di Hajdudorog credo si possa essere d'accordo con loro.

Per le parrocchie di lingua rutena non ci può essere questione, così pure circa quelle dove i fedeli di lingua ungherese sono in maggioranza: qualche dubbio ci potrebbe essere per le altre; per le quali però, oltre le ragioni della loro appartenenza anteriore alla Diocesi di Hajdudorog, vi è pure il fatto di essere situate in territorio, dove la popolazione circostanze è in grandissima parte di lingua ungherese. Bisognerà anche tener conto che i censimenti risentono un pò dello spirito del Governo sotto il quale si compiono; nessuna meraviglia quindi che parecchi che prima, nel censimento ultimo, nel 1930, si dichiararono rumeni, nel censimento prossimo si dichiarino poi ungheresi. Anche il sapere quali siano le idee del Governo ungherese in merito potrà servire di norma per facilitare la soluzione della questione.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della più profonda venerazione, mi onoro raffermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissmo ed obbidientissimo

+Angelo Rotta Arc.

Nunzio Apostolico

39a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi püspök kérvénye XII. Piusz pápához az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Nyíregyháza, 1940. október 14.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 171r–173r. Tisztázat.

Nunziatura Apostolica di Budapest – Allegato al N. 4205/40

del 26 Ottobre 1940 N. pr. 234.

Beatissime Pater!

Infrascriptus Episcopus Hajdudorogensis ad Pedes Sanctitatis Vestrae provolutus humili subiectione exponit statum paroeciarum Graeci Ritus Catholicarum, quae in territorio nuper Regno-Hungariae restituto inveniuntur et in Bulla „Christifideles Graeci Ritus" dioecesi Hajdudorogensi adscriptae fuerunt.

Supra mentionata Bulla „Christifideles Graeci" – anno Domini 1912 – dismembratis diversis dioecesibus Ruthenis ac Rumenis dioecesi Hajdudorogensi attribuit atque assignavit paroecias illas Graei Ritus Catholicas, quarum fideles quodad nationalitatem Hungari in vita quotidiana lingua hungarica utebantur.

Infelici vero exitu belli mundialis conventioneque pacis in civitate Galliae „Trianon" inita 75 paroeciam per Bullam „Christifideles Graeci" dioecesi Hajdudorogensi annexae sub imperium Rumenorum positae fuerunt. His paroeciis a dioecesi propria Ordinarioque eius per lineam – sic dictam demarcationis – abscisis nova illarum ordinatio necessaria videbatur. Ideoque Excellentissimus ac Reverendissimus Dominus Theorodus Valfre di Bonzo tunc tempore Vindobonae Nuntius Apostolicus supplicationem Episcoporum Rumenorum obsecundans, administrationem temporalem paroeciarum a dioecesi Hajdudorogensi avulsarum statim post occupationem militarem hoc modo ordinavit:

Decreto[22] sub n. 16.475. de die 10. Maii a. 1919. maiorem partem paroeciarum dioeceseos Hajdudorogensis ab exercitu Rumenorum occupatarum iurisdictioni Episcopi Magno-Varadinensis Demetrii Radu commisit, uti S. Sedis delegato. Alteram partem paroeciarum item obsessarum curae et iurisdictioni Archiepiscopi Fogarasensis tradidit, tamquam S. Sedis delegato.

Tertio vero pars illarum paroeciarum, quamquam sub imperio Rumeno remansisset, tamen ulterius sub iurisdictione Episcopi Hajdudorogensis relicta est.

Definitivae ordinationi harum paroeciarum a dioecesi Hajdudorogensi conventione pacis in Trianon avulsarum Constitutione Apostolica „Solemni Conventione" provisum est.

Vi huius Constitutionis Apostolicae praedictae paroeciae a dioecesi Hajdudorogensi excardinatae in sequentes dioeceses Rumenas incorporatae sunt:

I. In Archidioecesim Albam Juliensem et Fogaras:

Árkos	Nagyborosnyó	Nagykászon
Csikszentgyörgy	Csiklázárfalva	Gelencze

22 Lásd: Források, II/4/4, 62. számú dokumentum

Illyefalva	Lemhény	Lisznyó
Kézdiszentkereszt	Torja	Abásfalva
Alsóboldogfalva	Bözödujfalu	Sóvárad
Szárazajta	Székelyszenterzsébet	Székelyudvarhely
Oláhzsákod	Gyergyóalfalu	Csikszentdomonkos
Szépviz	Gyimesbükk	Kisteremi
Gyergyószentmiklós	Gyergyóvasláb	Nyárádandrásfalva
Nyárádbálintfalva	Harasztkerék	Nyárádkarácson
Kebeleszentivány	Marosvásárhely	Székelysárd
Szentháromság	Szentlőrinc	

II. In Dioecesem Magno-Varadiensem:

Amac	Szatmárzsadány	Nagykároly I.
Csomaköz	Domahida	Gencs
Kismajtény	Reszege	Szaniszló
Érdengeleg	Érendréd	Mezőterem
Portelek	Vezend	Éradony
Érkörtvélyes	Értarcsa	Gálospetri
Piskolt	Vasad	Érkenéz
Érselénd		

III. In novam vero Dioecesim Maramuresensem:

Batizvasvári	Szatmárnémeti I.	Szatmárnémeti II.
Szatmárudvari	Józsefháza	Nagykároly II.
Nagykolcs	Csengerbagos	Óvári
Pete	Szamosdob	Vetés
Kökényesd	Nagypeleske	Sárközujlak
Szárazberek	Turterebes	Nagyvárad-Olaszi
Csedreg	Peregul	

Novis confinibus inter Hungariam et Romaniam iudicio arbitrorum Vindobonae delineatis paroeciae supra enumeratae fere omnes Regno Hungariae restitutae sunt, quinque solum in Romania remanserunt, – nempe: Alsóboldogfalva, Bözödujfalu, Oláhzsákod, Illyefalva et Lisznyó, quae nunc ad Archidioecesim Albam Juliensem et Fogarasiensem pertinent.

Ad statum praesentem harum paroechiarum plenius cognoscendum notandum esse duco, numerum fidelium per 20 annos imperii Rumeni in nonnullis paroeciis sat notabiliter dimminutum esse. Ex relationibus fide dignis apparet, quod schisma – tamquam religio status – e parte potestatis civilis tanto favore gaudebat, ut nonnulli fideles graeci ritus catholici, praesertim rumeni partim ex nimia servilitate erga potestates, partim vero, ut ab iniusta vexatione liberentur, etiam a fide sua catholica defecerunt. Hanc apostasiam

clerus Rumenus impedire non potuit, quam vis id praestare laudabili conatu studuerit.

Rebus coram Domino religiosissime consideratis, ac unice S. Matris Ecclesiae prosperitatem animarumque salutem prae oculis habens in conscientia me coactum sentio humillimam supplicationem meam Sanctitati Vestrae summa qua par est reverentia proponere. Secundum mentem et iudicium exiguitatis meae tum Ecclesiae Catholicae prosperitas, tum animarum quies et interna pax id postulare videntur, ut paroeciae supra enumeratae – quarum fideles quodad nationalitatem maxima ex parte hungari sunt – post reditum ad Regnum Hungariae etiam dioecesi Hajdudorogensi restituerentur.

Paroecias nostras, de quibus agitur, Nuntius Apostolicus Vindobonensis propterea seiunxit a dioecesi Hajdudorogensi et subdidit iurisdictioni Excellentissimorum Episcoporum Rumenorum, quia „illae – ut ait rescriptum[23] Nuntii supralaudati sub numero 17.673. die 29. Junii[24] 1919. – per demarcationis lineam nullam cum Ordinario proprio communionem habent." – Causa haec dismembrationis novis regnorum finibus Vindobonae statutis non tantum sublata est, sed paroeciae illae nunc etiam compactum territorium constituunt cum caeteris dioeceseos Hajdudorogensis paroeciis ita, ut fideles illarum cum Episcopo Hajdudorogensi sine ullo obstaculo communicare possent.

Triginta vero paroeciae in „Vicariatu Siculi" per novos fines omnino seiunctae sunt ab archidioecesi Fogarasiensi et in communicatione cum praesenti suo Ordinario prorsus impeditae sunt.

Dioeceses Magno-Varadiensis, Maramuresensis et Fogarasiensis dismembratione supra memoratarum paroeciarum in ulteriori existentia non forent periclitatae. Dioecesis enim Magno-Varadiensis intra fines Hungariae habet nunc 178 paroecias (in Romania remanserunt 30) et sic etiam post dismembrationem 22 paroeciarum remanerent ei 156 paroeciae.

Nec dioecesi Maramuresensi, quae habet 201 paroecias in Hungaria, notabile detrimentum causaret seiunctio 20 paroeciarum, quae antea ad dioecesim Hajdudorogensem pertinebant. Archidioecesis vero Fogarasensis exceptis paroeciis olim ad dioecesim Hajdudorogensem pertinentibus fere completa in Romania remansit.

Restitutionem nominatarum paroeciarum dioecesi Hajdudorogensi iustitiae convenire demonstrant indicia statistica tam hungarica ex anno 1910., quam rumena ex anno 1930., quae in tabella heic supplicationi annexa inveniuntur.

Necessitatem restitutionis dictarum paroeciarum dioecesi Hajdudorogensi magis adhuc patefaciunt animarum discrimen et pericula iis imminentia. In multis enim paroeciis inter fideles labii hungarici curam animarum tales habent

23 Lásd: Források, II/4/4, 80. számú dokumentum
24 Helyesen: Julii

sacerdotes, qui linguae hungaricae ignari, nec doctrinam Christianam fidelibus hungaricis praedicare, nec illorum confessiones audire valent.

Praeterea adest adhuc alia, tristissima causa, quae hanc restitutionem urgere videtur. Fideles enim nostros hungaros in Transylvania habitantes propter ritum suum orientalem et quia nunc ad dioeceses rumenas pertinent, multi religionem et nationalitatem confundendo passim pro rumenis habent. Ideoque nonnulli fidelium nostrorum, ut a tali confusione ac insinuatione liberentur non tantum ritum suum nativum, sed et ipsam fidem Catholicam relinquunt in persuasione illa erronea, quod tantum hoc modo a suspicione infidelitatis erga nationem hungaricam liberari possunt. Ingenti repletus dolore saepe accipio litteras, in quibus sacerdotes vel fideles nuntiant mihi periculum imo aliquando factum apostasiae ad Calvinismum vel Unitarianismum, supplicando, ut quamprimum denuo dioecesi Hajdudorogensi adiungantur et sic ulteriarum apostasiarum causa tolleretur.

Haec omnia unice cura et sollicitudo animarum immortalium mihi suggerebat. Caeteroquin totam hanc causam ima cum humilitate depono ad Pedes Sanctitatis Vestrae, paratus mandata suprema ac altissima animo obsequentissimo recipere ac religiosissime adimplere.

Altissimis gratiis favoribusque commendatus, in osculo Pedum beatorum cum profundissimo venerationis et obsequii cultu emorior

in Nyiregyháza, die 14. Octobris a.D. 1940.

Sanctitati Vestrae obsequentissimus in Christo filius:

+ Nicolaus Dudás

Episcopus Hajdudorogensis graeci ritus Catholicorum.

39b. Dudás Miklós püspök kérvényének melléklete: az 1910-es magyar és az 1930-as román népszámlálás statisztikai adatai

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 176r–179v. Tisztázat.

Paroecia:	Hungari	Rumeni	Graeci catholici	Graeci orientales
Csikszentdomonkos	16.651/17056	8/18	735/727	2/94
Csikszentgyörgy	13824/12888	15/306	418/700	24/115
Gyergyóalfalu	10.286/11.010	16/83	542/470	3/26
Gyergyószentmiklós	15970/17127	812/509	1327/595	12/205
Gyimesbükk	9767/8177	1774/2723	2665/3143	35/245
Lázárfalva	9312/9197	10/208	382/108	683/687
Nagykászon	6344/5142	23/132	1097/827	10/27
Szépviz	22378/22722	1324/2127	1333/1753	29/744

Vasláb	4123/4341	824/1462	980/1491	9/43
Árkos	17753/17756	128/2186	239/558	529/2032
Gelencze	17291/16639	1869/2456	523/508	1720/2311
Kézdiszentkereszt	12855/12392	60/282	223/199	71/251
Lemhény	10732/10338	2586/2839	304/212	2662/2712
Lisznyó	6872/6905	3684/2486	333/330	4555/2982
Nagyborosnyó	18176/15030	3794/1644	550/65	3626/1652
Torja	9782/9536	14/127	273/214	219/203
Abásfalva	17090/16941	298/430	759/559	521/480
Szárazajta	4637/5211	2/81	363/459	169/216
Székelyszenterzsébet	2920/2531	2580/2927	44/33	2851/3159
Székelyudvarhely	41697/39087	135/1137	302/478	100/796
Szováta	9419/9176	15/215	525/586	3/45
Harasztkerék	5254/4880	54/69	225/167	101/137
Kebeleszentivány	1079/1314	570/504	547/580	105/136
Kisszentlőrinc	729/661	237/331	315/306	23/16
Kisteremi	656/569	15/111	205/226	9/10
Maros-Vásárhely	23505/26250	2468/11196	2291/5450	1457/5902
Nyárádandrásfalva	10619/10626	114/247	469/438	168/202
Nyárádbálintfalva	1198/1090	215/243	377/402	14/10
Nyárádkarácsony	4519/4786	14/77	342/493	18/56
Szentháromság	4567/4766	8/45	212/136	11/19
Székelysárd	1470/893	593/590	346/239	480/481
Amacz	419/342	523/600	534/597	-/1
Domahida	5756/5278	161/923	1300/1390	6/64
Kismajtény	2504/1263	1001/1341	1281/1338	1/7
Pete	2168/1296	12/166	706/621	-/29
Szamosdob	656/455	910/943	1053/953	-/21
Szatmárnémeti	33094/30308	986/13941	6977/15921	55/1767
Szatmárzsadány	234/72	1315/1431	1477/1451	-/1
Vetés	1713/1075	54/736	896/1077	-/5
Csomaköz	4473/2671	5/528	691/630	1/24
Érdengeleg	716/297	699/954	802/963	1/1
Érendréd	1434/890	331/983	759/958	6/24
Gencs	1482/1105	15/249	466/401	-/2
Mezőterem	1953/190	362/638	712/626	-/24

Nagykároly	15772/9912	216/4434	3893/4928	25/941
Portelek	759/704	498/595	556/622	-/2
Reszege	1692/384	501/687	577/704	-/5
Szaniszló	3485/2391	1273/1746	2099/1782	2/34
Vezend	68/28	923/965	930/963	-/-
Csengerbagos	971/645	583/999	798/878	8/176
Nagypeleske	2757/2708	1/174	1163/1214	-/69
Óvári	2308/2418	26/184	646/769	-/23
Éradony	3058/2983	4/179	193/347	1/13
Érkenéz	432/1136	605/1014	879/1021	3/20
Érkörtvélyes	8429/8156	34/1303	1298/1992	12/149
Érselénd	3576/3211	35/858	1167/1604	17/146
Értarcsa	2480/2265	136/635	589/687	7/22
Érvasad	529/3539	1386/1872	1514/1879	15/11

Secundum hanc tabellam statisticam status ac prospectus harum paroeciarum olim ad dioecesim Hajdudorogensem pertinentium in sequentibus describi potest.

In territorio ubi paroeciae hae inveniuntur secundum conscriptionem Hungaricam (1910) vivunt Hungari 548.453, Rumeni 45.277 secundum conscriptionem Rumenam (1930) Hungari 511.711, Rumeni 109.628, quod ostendit Hungaros in hoc territorio secundum utramque conscriptionem ingenti majoritate vivere.

Incolae ejusdem territorii quodad confessionem sic dividuntur: Iuxta conscriptionem Hungaricam: Graeco-catholici: 68.892. Schismatici: 24.954. Iuxta conscriptionem Rumenam: Graeco-catholici: 91.071. Schismatici: 48.994. Caeteri incolae sunt Catholici ritus Latini, vel ad diversas sectas protestanticas pertinent.

Cum schismatici fere omnes Rumeni sint, numerus eorum detrahendus est ex summa incolarum Rumenorum, ut numerum Rumenorum graeco-catholicorum rescire possimus, reliqui graeci ritus catholici Hungari sunt. Itaque secundum conscriptionem ex anno 1910, quae occasione erectionis dioeceseos Hajdudorogensis et Romae prae oculis habebatur numerus omnium Rumenorum in hoc territorio: 45.277

demptis schismaticis in hoc territorio viventibus: 27.954

manent Rumeni graeco-catholici in hoc territorio: 17.323

Si igitur ex numero omnium catholicorum graeci ritus in territorio viventium: 68.892

eximitur numerus Rumenorum graeco-catholicorum: 17.323

invenimus in hoc territorio Hungaros graeci ritus catholicos: 51.569. –

In hoc ergo territorio vivebant graeci ritus catholici: Hungari 51.569, Rumeni vero tantum 17.323, quod notabilem majoritatem Hungarorum graeco catholicorum ostendit. –

Conscriptio vero ex anno 1930 simili methodo in hoc eodem territorio tantum 30.437 Hungaros graeci ritus catholicos numerat. Divergentia inter duas conscriptiones exinde aliquantulum intelligi potest, quod fideles graeci ritus Catholicos in Regno Romaniae passim pro Rumenis habebant. –

Confrontatis duabus hisce conscriptionibus paroeciae olim ad Dioecesim Hajdudorogensem pertinentes secundum fidelium illarum nationalitatem sequenti modo dividi possunt:

I. Paroeciae, quarum fideles juxta conscriptionem et Hungaricam et Rumenam majori ex parte Hungari sunt:

Csikszentdomonkos, Csikszentgyörgy, Gyergyóalfalu, Lázárfalva, Nagykászony, Árkos, Gelencze, Kézdiszentkereszt, Lemhény, Lisznyó, Nagyborosnyó, Torja, Abásfalva, Szárazajta, Székelyszenterzsébet, Szováta, Harasztkerék, Kisteremi, Nyárádandrásfalva, Nyárádkarácson, Szentháromság, Székelysárd, Domahida, Pete, Gencs, Nagypeleske, Óvári, Éradony, Érselénd Nagyvárad-Olaszi, Kökényesd, Sárközujlak, Szárazberek, Turterebes, summatim: 34. –

Ad Nagyvárad-Olaszi notandum esse duco, quod in hac civitate possunt paroeciae Rumenae quoque, sed est una, cujus fideles omnes sunt Hungari, et antea quoque ad Dioecesim Hajdudorogensem pertinebat. –

II. Paroeciae, quarum fideles juxta conscriptionem ex anno 1910 majori ex parte Hungari sunt:

Székelyudvarhely, Marosvásárhely, Szatmárnémet I. Szatmárnémeti II, Vetés, Csomaköz, Érendréd, Nagykároly I., Nagykároly II., Érkörtvélyes, Értarcsa, Gálospetri, Batizvasvár, Józsefháza, Nagykolcs, Szatmárudvari. – Summatim: 16. – In civitatibus Szatmárnémeti et Nagykároly, duae-duae exstant paroeciae nostrae, quarum una-una secundum historicas noticias ad dioecesim Munkácsiensem pertinebant cum fidelibus mere Hungaris, alterae duae ad dioecesim Magno-Varadiensem pertinebant cum fidelibus partim Rumenis partim Hungaris. –

In hoc ergo territorio nuper Hungariae restituto exstant 36 paroeciae graeci ritus cum fidelibus maxima ex parte Hungaris juxta conscriptionem tum Hungaricam, tum Rumenam, 14 vero, quarum fideles tantum secundum conscriptionem Hungaricam sunt majori ex parte Hungari. – Reliquae 21 paroeciae juxta utrumque conscriptionem Rumenos habet fideles commixtos cum sat multis Hungaris. – Quodad ritum vero geographicum existunt in territorio, cujus populatio summa ex parte Hungariae est et circumdatae sunt pagis mere Hungaricis. –

39c. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Sztojka Sándor munkácsi püspök átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának az egykor a Munkácsi Egyházmegyéhez tartozó erdélyi és felvidéki parókiák tárgyában

Ungvár, 1940. október 4.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 174r–175v. Másolat.

Nunziatura Apostolica di Budapest-Allegato al N. 4205/40
del 26 Ottobre 1940. N. pr. 234.
Ab Episcopo Munkacsensi Ungvár/Hungaria
5361/1940. sz.
Eminentissimo ac Reverendissimo Domino Domino
Eugenio Card. Tisserant,
Secretario. S. Cong. pro Ecclesia Orientali
Roma.
9478/40

Eminentissime ac Reverendissime
Domine Princeps Cardinalis, Pater in Christo Benignissime!
In sequelam novissimae delimitationis finium inter Regnum Hungaricum et Regnum Romaniae, factae die 30. Augusti a. D. 1940 per II. decretum vindobonense, liceat mihi in re novae delimitationis finis almae Dioeceseos Munkácsensis gr. rit. cath. Ruthenorum sequentia exponere Sacrae Congregationi pro Ecclesia Orientali:

I°. Sacra Congergatio pro Ecclesia Orientali decreto suo de die 26. Aprilis a. D. 1922. undecim (11) paroecias ruthenas ad Dioecesim Munkacsensem pertinentes, sed tunc in territorio rumenico sitas, a iurisdictione Ordinarii Dioeceseos Munkacsensis, tunc in Cechoslovaccha Republica residentis, subtraxit, atque attribuit Administraturae Apostolicae Bukovinensi, cum residentia Siret, tunc in territorio Rumeno existentis. Posterius autem istae paroeciae in sensu Constitutionis Apostolicae de nova circumsciptione et ordinatione Hierarchia Dioecesium ritus tam latini, tam graeci-rumeni in Romaniae Regno, quae incipitur „Sollemni Conventione" de 5. Junii a. D. 1930 (Conf. AAS. No 9. de die 2. Septembris 1930) attribuit iurisdictioni Ordinarii nove erectae Dioecesis Maramuresensis ritus graeci-rumeni, cum residentia in urbe Baia-Mare, hungarice Nagybánya, - tunc in Romania. Istae paroeciae sequentes sunt: 1o rumenice: Bistra – ruthenice: Kraszna-Bisztra, - hungarice: Petrovabisztra cum 2 filialibus, 2orum Campulung – ruth. Dovhopole, - hung. Hosszúmező; 3orum Costiui, - r. Kosztyil, - h. Rónaszék; 4orum Craciunești, - r. Kracsunovo, - h. Tiszakarácsonyfalva cum 1 filiali; 5o Lunca, - r. Luh, - h. Lonka; 6orum Poienile (Poiana de submute), - r. Ruszpolyána, - h. Havasmező; 7orum Remeti, - r. Remeta, - h. Pálosremete; 8orum Repedea, - r. Ruszkirva, - h. Oroszkő; 9orum Rona de sus, - r. Visnya Runa, - h. Felsőróna; cum 1 filiali; 10orum Ruscova, - r. Ruszkova, - h. Visóoroszi; 11orum Sigeth, - r. Sigot, - h. Máramarossziget cum 4 filialibus.

Quia supradictae paroeciae cum filialibus in praeterito usque ad annum 1922 pertinebant ad Dioecesim Munkacsensem, die autem 30. Augusti 1940 ad Hungariam redierunt, in quo regno invenitur fere tota Dioecesis Munkacsensis cum residentia episcopali, Capitulo, et cum institutionibus Dioecesanis, spectans denique ad id, ut supradictae paroeciae sunt omnes graeci-ritus rutheni, sicuti tota Dioecesis Munkacsensis, Dioecesis autem Maramureşensis est ritus rumeni, - enixe exoro, ut Sancta Sedes Apostolica supradictas 11 paroecias iurisdictioni Ordinarii Dioeceseos Munkacsensis iterum subiicere dignetur. Paroeciae istae plene cohaerent cum corpore Dioecesis Munkacsensis, urbs autem Sigeth-Szihot-Máramarossziget, qua locus centralis, in praeterito residentia Vicarii Generalis Ordinarii Munkacsensis fuit, pro territorio s.d. Máramaros, restitutio cuius valde interest Ecclesiae.

Reverenter annoto, ut in urbe Sigeth-Szihot-Máramarossziget invenitur etiam paroecia ritus graeci-rumeni, quae sicuti in praeterito, nunc quoque pertinere debet ad Dioecesim Armenopoltanam, i.e. novissime ad Dioecesim Maramureşensem cum residentia in Baia-Mare (Nagybánya).

II°. Nuntiatura Apostolica in fuita Cechoslovaccha Republica in rescripto suo de die 16. Novembris a.D. 1931 sub No 10.274/31 certiorem reddidit Ordinarium Dioecesis Munkacsensis de eo, ut in sensu supremae voluntatis Augustissimi Pontificis de die 21. Octobris a. D. 1931 sex (6) paroecias ritus graeci-rumeni, tunc in territorio Reipublicae Cechoslovacchae sitas, quarum Ordinarius residebat in Regno Romaniae, in Dioecesi Armenopolitana cum residentia in urbe Gherla-Szamosujvár, subtraxit a iurisdictione Ordinarii Dioeceseos Armenpolitanae, atque attribuit, - donec aliter provideatur – iurisdictioni Ordinarii Dioecesis Munkacsensis, tunc in Cechoslovaccha Republica residentiam suam habentis.

Istae paroeciae sequentes sunt: 1o rumenice Apşa de jos, ruthenice Nizsnya Apsa, hungarice Alsó Apsa superior finis pagi cum 2 filialibus; 2o ruth. Nizsnya Apsa, - hung. Alsó Apsa, - rum. Apşa de jos inferior finis pagi cum 1 filiali; 3o. r. Szerednya Apsa, - hung. Középapsa, - rum. Apşa de mijloc superior finis pagi cum 1 filiali; 4o r. Szerednya Apsa, - rum. Apşa de mijloc, - hung. Középapsa inferior finis pagi cum 1 filiali; 5o r. Bila Cerkov, - h. Tiszafehéregyháza, - rum. Biserica Alba; 6o r. Szelo Szolotvina, - hung. Faluszlatina, - rum. Sat Slatina cum 1 filiali.

Quia supradictae paroeciae ritus graeci-rumeni in sequelam decisionis II. decreti vindobonensis a die 30. Augusti 1940 iam attribuuntur cum pristina sua Dioecesi Armenopolitana ritus graeci-rumeni in regno Hungaricae, in casu si sub Io enumeratae paroeciae attribuuntur iurisdictioni Ordinarii Dioeceseos Munkacsensis, - dignum et iustum est, ut istae paroeciae per Supremum

Decretum Sanctae Sedis redierent ad pristinam Dioecesim Armenopolitanam, resp. Maramureşensem, cum qua territorialiter in contactu sunt.

III°. Excellentissimus Dominus Antonius Papp, Archiepiscopus tit., Administrator Apostolicus in urbe Miskolc die 10. Octobris a.D. 1939 sub No. 1354 communicavit mecum, ut Sancta Sedes Apostolica vi decreti Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali de die 17. Novembris 1938 quinque (5) paroecias, et quidem: 1o. Cirókaófalu, 2o. Nagypolány, 3o. Takcsány, 4o Zemplénoroszi et 5o Zellő cum ecclesiis filialibus in Hungaria sitas, a iurisdictione Ordinarii Dioecesis Fragopolitanae in Presov (Slovacchia) residentis subtraxit, atque attribuit Administraturae Apostolicae Miskolcensi in Hungaria.

Quia Roma locuta est, causa finita. Attamen in nexu supremae ordinationis Sanctae Sedis liceat mihi summa cum reverentia in altam attentionem recommendare Eminentiae Tuae Reverendissimae sequentia:

Secundum aestimatissimas litteras Reverendissimae Nuntiaturae Apostolicae Budapestini sub No. 2213/1939 de die 13. Aprilis 1939 paroeciae rutheni ritus ad Dioecesim Munkacsensem pertinentes – numerice 42 – quae in Slovacchia remanserunt, ex suprema voluntate Augustissimi Pontificis administrationi Excellentissimi Domini P. Petri Gojdics, Episcopi Fragopolitani sunt commissae, donec aliter provideatur. Sub titulo vicissitudinis Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali administrationi Ordinarii Dioeceseos Munkacsensis attribuere dignetur.

Reverenter annoto, ut supradictae paroeciae minime sunt territorialiter in contanctu cum Administratura Apostolica Miskolcensi, quia distantia inter Miskolc et inter supradictas paroecias superat 200 km. Ab urbe Miskolc per 2 Dioeceseos – Hajdudorogensem et Munkácsensem – opportet transire, ut attingat dictas 5 paroecias. Istae paroeciae inveniuntur inter paroecias Dioeceseos Munkacsensis cum distantia ab Ungvár 70 km. Supradictae paroeciae pertinent ad s.d. Subcarpathiam et gubernantur civiliter a gubernio in urbe Ungvár. Denique summa cum reverentia annoto, ut fideles supradictarum paroeciarum sunt rutheni, qui festa celebrant secundum Kalendarium vetus, in omnibus ita, sicuti in vicina Dioecesi munkacsensi. Fideles autem in Administratura Apostolica Miskolcensi fere omnes hungari et in celebratione festorum utuntur Kalendario novo, i, e, Gregoriano.

De ista re hucadusque propterea non feci relationem, quia exspectavimus adiunctionem Slovacchiae ad Regnum Hungariae. Quia autem fines Slovacchiae sunt definitive statutae, data est ratio ad ordinationem supradictae quaestionis. Memoratae paroeciae denique Directorium eccl., necnon lectiones spirituales turhenicas tantum apud nos possunt sibi acquirere.

Summa cum reverentia exoro ac exspecto supremam ordinationem Sanctae Sedis Apostolicae in praesentibus causis, ac in osculo S. Purpurae, in altis gratiis favoribusque commendatus permanere gaudeo

Ungvárini, die 4-a Octobris a. D. 1940.

Eminentiae Tuae Reverendissimae addictissimus in Christo servus:
episcopus munkacsensis
graeci-ritus catholicorum.

40. Alexandru Nicolescu gyulefehérvár-fogarasi metropolita kérvénye XII. Piusz pápához a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában

H.n., d.n.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 190r–204r. Tisztázat.

A Sua Santità Pio Papa XII. Pontefice Massimo gl. r.
Vaticano
9297/40

Beatissimo Padre,

La grave preoccupazione per la sorte della parte della nostra Chiesa Romena-Unita passata in seguito all'Arbitrato di Vienna, del 30 Agosto 1940, all'Ungheria, in piena coscienza della responsabilità che preme specialmente sopra il sottoscritto Arcivescovo Metropolita, Capo Canonico, immediato della Provincia ecclesiastica di Alba-Julia e Făgăraş, ci obbliga a chiedere a Vostra Santità di degnarsi concedere il permesso si esporre nella questione della nota Diocesi di rito bizantino-magiaro di Hajdudorog, quanto segue:

La Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale col suo decreto[25] No. 482/1933, 9 Aprile 1934, ha restituito definitivamente e per sempre alle Diocesi di Rito Bizantino-Romeno 67 Parrochie:

I All'Arcidiocesi di Alba Iulia e Făgăraş: (35 parrochie) Arcuş (Arkos), Boroşineul Mare (Nagyborosnyó), Imper (Nagykászon), Ciucsângiorgiu (Csikszentgyörgy), Lăzăreşti (Csiklázárfalva), Ilieni, (Ilyefalva), Ghelinţa (Gelencze), Lemnia (Lemhény), Lisnău (Lisznyó), Boian (Kezdiszentkerzt), Turia (Torja), Aldea (Abósfalva) Bodogaia (Alsóboldogfalva), Bezidul nou (Bözödujfalu), Sărăţeni (Sóvárad),

Aita-seacă (Szározajta), Eliseni (Székelyszenterzsébet), Odorheiu (Székelyudvarhely), Jacu (Oláhzsákod), Joseni (Gyergyóalfalu), Sândominic (Csikszentdomonkos), Frumoasa (Szépviz), Ghimeş-Făget (Gyimesbükk), Gheorgheni (Gyergyószentmiklós), Voşlab (Gyergyóvasláb), Sântandreiu (Nyárádandrásfalva), Bolintineni (Nyárádbálintfalva), Roteni (Harasztkerék), Crăciuneşti (Nyárádkarácsony), Ivăneşti (Kebeleszentivány), Târgul-Mureş (Marosvásárhely), Şardu-Nirajului (Székelysárd), Troiţa (Szentháromság), Lăureni (Szentlörincz), Tirimioara (Kisterem).

25 Lásd: Források, II/4/5, 166. számú dokumentum.

II. Alla Diocesi di Oradea-Mare: (22 parrocchie) Amaţ (Amács), Sătmărel (Szatmárzsadány), Ciumeşti (Csomaköz), Domăneşti (Domahida), Ghenciu (Gencs), Moftinul mic (Kismajtény), Carei (Nagykároly), Resighea (Reszeg), Sanislău (Szaniszló), Andrid (Endréd), Dindeşti (Erdengeled), Tiream (Mezőterem), Vezend (Vezend), Portiţa (Portelek), Eriuadon (Éradony), Curtuiuşeni (Érkörtvélyes), Tarcea (Értarcsa), Galoşpetreu (Gálospetri), Pişcolt (Piskolt), Vaşad (Vasad), Gheniz (Érkenéz), Şilindru (Érselind).

III Alla Diocesi di Maramures: (10 parrochie) Culciul Mare (Nagykolcs), Boghis (Csengerbagos), Ora (Óvári), Petea (Pete), Doba (Szamosdob), Vetiş (Vetés), Botiz (Batizvasvári), Satu'Mare (Szatmár), Odoreu (Szátmárudvari), Jojib (Jozsefháza).

Cosi rimasero alla diocesi di Hajdudorog soltanto le seguenti parrochie romene situale nel Regno di Ungheria, fuori del territorio delle Diocesi romene: Csegöld, Csengerujfalu, Porcsalma, Nyiracsád, Nyiradony, Nyirábrány, Álmosd, Bagamér, Hosszupályi, Kakad, Nagyléta, Pocsaj, Vértes, Makó.

Beatissimo Padre,

Dopo aver esposto questa situazione attuale delle nostre parrocchie che appartennero per pochissimi anni – dal 17 Novembre 1912 fino alla fine dell'anno 1918 – alla Dioecesi di Hajdudorog, meno le 14 Parrochie rimaste dopo la guerra mondiale sul territorio ungherese, esprimiamo la preghiera unanime dell'Episcopato, dei nostri fedeli, e del Governo del nostro Paese, affinchè non sia cambiato questo stato di cose facendo eventualmente ritornare quelle parrochie alla Diocesi di Hajdudorog. Si lascino sotto l'amministrazione ordinaria dei Vescovi romeni, come furono amministrate sempre, prima dell'erezione della Diocesi di Hajdudorog, dagli Ordinari rumeni, e di nuovo subito dopo la guerra mondiale.

Si affermava da parte contraria che i fedeli delle parrochie sopra enumerate fossero magiari, ma questa asserzione non corrisponde per niente alla verità storica, come si può cogliere dagli stessi autori ungheresi.

Lo scrittore Moldován Gergely, professore di Università ungherese, nel suo libro „A Románság" pp. 369, 380, cita il cronista magiaro Simon Kézai, il quale riconosce che nel territorio siculo (dei Szekler) dove si trovano 35 delle parrochie in litigio, i Siculi abitarono da tempi antichissimi insieme coi Valacchi (Romeni).

Anche le Csikmegyei Füezetek, No. 15 (1894), 409-410. Virtós Mózes, riconosce l'esistenza dei Romeni nella provincia di Csik (Ciuc) superiore ed inferiore, fin dall'anno 1222. –

Lo scrittore Orbán Balázs, grande patriota magiaro, riconosceva ancora nel 1860, maggioranze romene in quanranta cinque comuni della terra sicula e, per quasi la metà dei comuni siculi ammetteva considerevoli minoranze romene.

Per le parrochie romene dell'Ovest della Transilvania, citeremo anzitutto il Schematismus venerabilis cleri graeci-ritus catholicorum diocesis Munkaciensis

ad annum MDCCCXIII, Cassoviae, ex typographia Ellingeriana, dove si riconosce una parrochia romena (Valachica) con 2014 fedeli, accanto ad una parrochia rutena con 4031 fedeli nella sede della diocesi stessa, a Hajdudorog.

Nell'opera Az osztrák-magyar monarchia irásban és képben, Budapest, 1891, edita sotto il patronato del Principe ereditario Rodolfo e dell'Arciduchessa Stefania, si riconosce che Nyiradony è colonia romena, accanto a Nyír-Lugos és Kálló-Semjén; che a Nagykároly (Careiimari) esistono 1600 romeni, a Satu-Mare più di 3000 romeni e che i romeni vivono in grande numero sopratutto in Nagyléta, Pocsáj, Zsuka ecc.

Nell'opera del Dr. Hunfalvy Egyetemes Földrajz, Budapest, 1886, Vol. II; troviamo, fra altri, questi dati: Gyimesbükk con maggioranza romena, Csikszt-Domokos con popolazione romeno-magiara, Csügés, con popolazione romena, Szátmárnémethi, con 955 romeni, Nagy-Károly con popolazione romena. Negli altri comuni non si indica la nazionalità, non essendo la scopo del libro.

La Gyergyószék lustrája, a. 1661, riconosce l'esistenza dei romeni nel villaggi: Tekéröpatak, Ujfalu ed in tutti i comuni del distretto Gyergyó, dei quali poi molti furono creati nobili sotto il Principe Giorgio Rákoczy.

Veszely Károly, Egyháztörténelmi adatok, Vol. I. Koloszwár 1860, constata rumeni nel territorio siculo negli anni 1630, 1697, 1700, 1717.

Jozsef Benkö, nell'opera Transilvania (tom. II anno 1778, pp. 229-240, constata l'esistenza dei Romeni ed i loro Decanati ecclesiastici nella terra sicula: Decanato Szováthiensis, Udvarhelyensis, Háromszékensis ed Illyésfalvensis.

Lo Schemazismus dicasteriorum ed officialium Magni Principatus Transilvanensis pro anno 1828, constata Decanati ecclesiastici romeni a Marosvásárhely, Udvarhely, Háromszék, (Polyánensis), poi in sede Csik, Gyergyó et Kászon, citando anche i nomi dei Decani: Giovanni Man, Stefano Boer, Petrus Szőcs, Michele Visoli.

Anche in Orbán Balázs, Székelyföld leirása, Pest 1869, Vol. II, si riconosce l'esistenza dei Romani in moltissimi comuni della terra sicula. Omettiamo di citarli uno per uno. Ma giova citare però il Lessico del Lenk von Treuenfelds, dell'anno 1839, il quale cita non meno di 130 Comuni (tutti i comuni della terra sicula ammontano a 429) dove i romeni sono in maggioranza. Poi ne menziona altri 122 comuni di carattere siculo-romeno, cioè avendo minoranze considerevoli romene. –

Si parlava dunque il romeno nella prima metà del secolo XIX in 252 Comuni cioè in quasi 60% della totalità dei comuni della terra sicula. Mentre dopo la statistica ungherese del 1910 vi esistevano appena 39 comuni, cioè 9% con maggioranze romene.

Nell'opera di Balogh Pál del 1902, A népfajok Magyarországon si trova la situazione della popolazione sulla base della numerazione o coscrizione dell'anno 1890 e si conosce anche la situazione di un mezzo secolo prima, adoperando per la parte ungherese propriamente detta la „Geografia" di

Fényes Elek ed il Lessico Geografico del Colonnello austro-ungarico Ignazio Lenk per la Transilvania. – Secondo questo autore magiaro, a Piskold, dunque nel comitato Bihár, queli che parlano il romeno sono ancora fra 30-40%, a Vasad la maggioranza assoluta, a Gálospetri fra 1-10%, a Értarcsa fra 30-40%, a Bagamir fra 1-10%, a Kakad fra 1-10%, a Nagyléta fra 20-30%, a Vértes fra 1-10%, a Hosszupályi lo stesso. – Avanti con un mezzo secolo vi fu maggioranza romena a Piskod, Érselind e Érkenéz, rumeno fino ad oggi.

Fra le parrochie del comitato di Satu-Mare, secondo lo stesso Balogh Pál, abbiamo maggioranza assoluta a Batizvasvári, quasi assoluta a Pete e fra 1-10% a Czegöld. E lui che constata ancora: „probabilmente abitò una popolazione rutena nei comuni ungheresi di religione greco-cattolica del Turmezò: cosi a Csegöld, Rozsály, Adorján, Sárközujlak, Batiz, Nagypeleské".

„Abbiamo molto prove che i magiari greco-cattolici all'intorno della Tisza superiore sono di origine ruteni. Alcuni ritengono ruteni magiarizzati anche i greco-cattolici dei Comitati Hajdu e Szabolcs."

Continua l'elenco dei romeni secondo lo stesso Balogh: fra 1-10% in Ovári, 10-20% a Vetés, 1-10% a Szatmár, maggioranza assoluta a Szatmárudvari, fra 40-50% a Nagykolcs (-1-10% a Kiskolcs) 30-40% a Jozsefháza, maggioranza a Szamosdob, fra 40-50% a Csengerbagos fra 1-10% a Csengerujfalu, fra 30-40% a Domahida, maggioranza a Moftinul Mic (Kismajtény) fra 20-30% a Gencs, maggioranza assoluta a Vezend, Portelek; maggioranza a Dengeleg, fra 10-20% a Erendréd, maggioranza assoluta a Reszege, maggioranza a Szaniszló, fra 10-20% a Csomaköz, fra 1-10% a Erkörtvélyes, fra 1-10% a Nágykároly, fra 30-40% a Mezöterem. Avanti con cinquanta anno ebbero maggioranza romena Mezöterem, Vezend, Portelek, Reszege, Szaniszló, - dice lo stesso Balogh; -

Nel Comitato Szabolcs vi sono rumeni a Nyiracsád fra 1-10% (benchè i graeci-cattolici siano la maggioranza), in Nyiradony secondo lui non vi sarebbero rumeni, in Nyirábrany fra 40-50%.

Ritornando alla terra sicula Balogh constata una maggioranza romena a Gyimesbükk ed una maggioranza simile nel 1840 anche a Gyimes-Felsölok e Gyimesalsólok, giacchè gli abitanti, dice lui, sarebbero rumeni immigrati dalla Moldavia.

Sulla valle del Maros il Balogh constata romeni: 1-10% a Gyergyótekeröpatak, 1-10% a Gyergyóujfalu, maggioranza assoluta a Vasláb, avendo i magiari soltanto 1-10%. Ma 50 anni prima era popolazione magiaro romena a Gyergyóalfalu, magiaro-armeno-romena a Gyergyószentmiklós. Nelle valli dell'Olt, Szépviz, Fiság e Kászon, constata 1-10% rumeni a Csikjenőfalva, 10-20% rumeni a Csik-Borzsova e lo stesso a Csildelul. Fra gli anni 1830 – 1840 però vi era popolazione magiaro-romena a Csikszentdomonkos, Csik-szt-Simon, Csik-szt-Marton, Csik-Kosmás, Csik-Szépviz, Csik-szt-miklós, Csik-Szt-györgy, Csik-Bankfalva, Kászon, Altiz, Kászon-Feltiz, Kászon-Impér e Kászon-Jakabfalu. – Riconosce popolazione romena fino a quella

data dell'edizione del suo libri a Csik-szt-tamás, Csik-csicsó, Csik-csomortany, 10-20% Csik-Lazáfalva, 30-40%. –

Nel Comitato Háromszék vi sono Romeni: 1-10% a Gelencze, 1-10% a Lisznyó; fu popolazione magiaro romena fra gli anni 1830-1840 a Gelencze, Kézdi-Polyán, Lemhény, Nagyborosnyó, Alsó-tórja, Illyefalva, Arkos. Constata romeni a Bereczk, Kézdi-Mártonos, Sosmezö, a Esztelnek, Kisborosnyó, Dobolló, Markus, ora magiarizzati.

Beatissimo Padre,

Mi accinsi di paragonare le statistiche ufficiali ungheresi degli anni 1880, 1890, 1900, 1910 per i Comuni: Amácz, Szatmárzsasány, Nagykocs, Csengerbagos, Csegöld, Csergeruyfalu, Ovári, Pete, Nagy-Porcsalma, Szamosdob, Vetés, Csomaköz, Domahida, Gencs, Kismajtény, Nagykaroli, Reszege, Szanisló, Erdengeleg, Erendred, Mezöterem, Portelek, Vezend, Erádony, Erkörtvélyes, Ertarcsa, Gálospetri, Nyiracsád, Nyiradony, Piskolt, Nyirabrany, Ervasad, Almosd, Bagamér, Erkenéz, Erselind, Hosszupályi, Kakad, Nagyleta, Pocsaj, Vértes, Makó, Batizvasvári, Szátmarnémethi, Szatmárudvari, Jószefháza, Nyárád-Andrásfalva, Nyárádbalintfalva, Haraszkérék, Nyarádkarácsonfalva, Kebeleszentiván, Maroswásarhély, Székelysárd, Szentháromság, Szentlörencz, Kisteremi, Csikszépvis, Csiksentdomokos, Gyimesbükk, Gyergyóvasláb, Gyergyóalfalu, Gyergyószentmiklós, Abásfalva, Alsóboldogfalva, Bözödujfalu, Oláhzsákod, Székelyudvarhely, Szóvata, Szárazajta, Szenterzsébet, Arkos, Nagyborosnyó, Nagykásson, Csikszentgyörgy, Csiklázarfalva, Gelencze, Illjésfalva, Lemhény, Lisznyó, Kézdiscentkereszt, Torja, Bedò, Csanălos, Nagyszanto, Esztrò, Mezòbandvarhegy, Mezòcsavás, Csikszentivány, Nagyernye, Harczó, Marosszentgyörgy, Rónaszék, Maramarossziget, Aknászlatina, Nagyszöllös, Felsöbánya, Nagybánya, Tàsanàd, Szilagysomlyó, Zilah, Arad, Koloszvár, Szamósujvar, Dés, Dicsöszentmárton, Nagyenyed, Brassó, Torda. – e constatai che anche secondo la statistica ufficiale magiara del 1910, i rumeni avevano maggioranze di rimpetto ai magiari in: 1. – a) Amácz, Szatmarzsadány, Szamosdob, Kismajtény, Reszege, Portelek, Vezend, Érvasad, Érkenéz, Nyárádbalintfalva, Kebeleszentivány, Szentlőrincz, Gyergyövasláb, Oláhzsakod;

b) dirimpetto ai cosi detti magiaro greco-cattolici, cioè che solo deve contare nel nostro caso, i rumeni-greco-cattolici ebbero maggioranze nei Comuni: Nagykolcs, Csengerbagos, Szaniszló, Érdengeleg, Mezöterem, Piskolt, Pocsay, Jozsefháza, Gyimesbükk.

2) Constatai poi, in modo speciale che i compositori delle statistica ufficiale abbassavano in modo assolutamente illecito il numero dei Rumeni per aumentare simultaneamente quello dei magiari nei Comuni. Csengerujfalu, Pete, Vetés, Csomaköz, Domahida, Gencs, Nagykároly, Erendréd, Ertarcsa, Gálospetri, Nyiradony, Nyirabrany, Almosd, Bagamér, Nagyléta, Vértes,

Batizvasvári, Szatmarudvari, Harasztkerék, Nyarádkarácsonfalva, Szekelysárd, Szentháromság, Kisteremi, Csikszépviz, Lemhény.

3) Constatai pure che le Parrochie:

1) a)-b) benchè con maggioranze romene furono incorporate a Hajdudorog unicamente perchè nella rubrica della statistica:

„Sanno parlare l'ungherese" si notava che lo sanno parlare nella maggioranze dei casi. – Un questo modo potranno essere incorporate di certo, col tempo, alla medesima Diocesi molte altre delle nostre Parrochie. Con l'istruzione elementare, secondaria ed universitaria, col servizio militare, aumenterà sempre più il numero dei conoscitori della lingue ungherese, ed allora non vediamo come si potranno salvare dalla scomparizione tutte le nostre Diocesi antiche rumene dell'Ungheria.

Ma affinchè si veda chiaramente, che fede si possa annettere alle statistiche ufficiali ungheresi, ci si permetta di citare il libro giubilare: L'Evoluzione e l'organizzazione della statistica ufficiale magiara, edito a Budapest nel 1896 a spese e per mandato dell'ufficio di statistica magiara e scritto dal Gustav Bokor. Alla pagina 148 sotto il Capitolo VIII: le coscrizioni in Ungheria, leggesi questo passo caratteristico: „Un punto di vista difficile sopra ogni dire è molto discusso fra di noi, è quello che investiga la nazionalità ed interroga sulla lingua materna. E' certo che il sentimento nazionale esprime una appartenenza spirituale, dunque qualche cosa che appena si può contenere nel foglio di censimento, questa stampa statistica la più democratica. Probabilmente dovremmo restare anche d'ora in avanti alla lingua materna, ma sarebbe bene che nelle Istruzioni o altrove, illuminassimo il popolo che sotto questo non intendiamo la lingua nella quale la rispettiva persona imparò a parlare, ne quella in quale parlarono i suoi genitori." E nella nota sulla stessa pagina constata l'autore, che questo principio fu già pubblicato e communicato al popolo nel 1890 da parte di molti autorità municipali.

Se si segue questa inaudita norma, domandiamo in sincerità tutti quelli di buona fede, che fede si possa dare alle statistiche magiare, vero groviglio di errori, snaturando esse la realtà delle cose, la situazione reale etnica d demografica?

Affinchè si veda chiaramente con che intenzioni mal celate siera chiesta da parte degli magiari la creazione della Diocesi di Hajdudorog, citeremo ciò che definisce come scopo della nuova Diocesi il giornale Pesti Hirlap di Budapest, No. 10, Settembre 1912: „Il futuro Vescovo dovrà portare una lotta permanente contro i Romeni; lo scopo della diocesi non può essere meramente ecclesiastico, ma la sua missione principale dovrà essere la lotta spietata per la magiarizzazione dei Romeni".

Il Giornale Budapesti Hirlap nel No. 161 del 1912, paragonava la nuova Diocesi magiara ai cannoni fabbricati durante la rivoluzione magiara del 1848/9 dall'eroe magiaro Gabor Aron, dalle campane delle chiese, essendo la

sua missione la distruzione del nemici del magiarismo, diffondendo lo spirito magiaro e la lingua magiara.

Il primo titolare della detta Diocesi di Hajdudorog, Stefano Miklóssy in una dichiarazione pubblica, pubblicata dall'Agenzia di stampa del Governo magiaro Magyar Kurir, numero 13 Gennaio 1914, subito dopo la sua nomina a Vescovo, diceva che „il dovere del nuovoVescovo è di insegnare ai Romeni l'ungherese."

La tendeza magiarizzatrice avuta da quelli che chiesero la fondazione della Diocesi di Hajdudorog apparisce evidentemente e sopra ogni dubbio anche dal fatto che, benchè la Bolla Christifideles Graeci le fissa come lingua liturgica la lingua greca antica, interdicendo l'uso della lingua magiara nelle cerimonie liturgiche (ad linguam liturgicam quod attinet hujus novae erectae diocesis, praecipimus ut sit graeca antiqua) e, benchè la Nunziatura Apostolica di Vienna, col suo Rescritto del 28 Ottobre 1912 interdiceva l'abuso di ceberare le Sacre Funzioni nella lingua magiara (in nonnullis Hungariae paroeciis abusum irrepsisse lingua hunarica in liturgicis actionibus utendi quae cum liturgica non sit nullimode qua talis adhiberi potest, eo vel magis, quod saepe Apostolica Sedes illicitam hanc praxim damnaverit eliminandamque praeceperit), con tutto ciò il Vescovo introdusse dappertutto la lingua magiara come lingua liturgica. Cosi il „Direttorio liturgico" dell'anno 1914 del quale conosciamo una copia, da tutti i testi liturgici, le preghiere de i canti li lingua magiara.

Immediatamente dopo la sua installazione il nuovo Vescovo diede ordine affinchè in tutte le scuole elementari parrochiali, la lingua d'insegnamento sia la magiara, eliminando del tutto la lingua romena dalle scuole fondate e mantenute dalle nostre Parrochie di rito romeno.

A casua di questa tendenza magiarizzatrice, nella primavera dell'anno 1913 si ebbero mosse sanguinose da parte dei fedeli che difendevano la loro avita lingua. mosse seguite da fucilazioni, arresti, incarceramenti e condanne di preti e di fedeli; ed i circoli ultra-nazionalisti hanno mandato al nuovo Vescovo per pacco postale un ordigno il quale scoppiando ha cagonato la morte del Vicario generale della Diocesi Jaczkovitz e di altri impiegati diocesani.

Ci sia permesso, Beatissimo Padre, anche da un altro lato, presentare qui, la tendenza pericolosa per noi Romeni di questa Diocesi, organo di magiarizzazione: Il 14 Marzo 1914 il Governo di Budapest, nel suo Voto sulla causa della Diocesi di Hajdudorog ha riconosciuto il carattere romeno di 13 Parrochie di quelle tolte alle nostre Diocesi, cioè: Amácz, Szatmárzsadány, Szamosdob, Kismajthény, Reszege, (colla filiale Mezöpetri) Portelek, Vézend, Ervasad, Erkenéz, Pocsaj, della Diocesi di Oradea-Mare; Oláhzsákod (colle filiali) Gyergyovasláb (colla filiale Gyergyóujfalu), Kebeleszentivany (colle filiali) delle Diocesi di Blaj, - riconoscendo dunque implicitamente che in un momento hanno indotto in errore la Santa Sede, presentandole anche queste come parrochie di lingua magiara. Nello stesso Voto però, il detto governo chiedeva altre dieci parrochie non comprese nell'elenco della Bolla

Christifideles Graeci, cioè: Nagyszantó, Szatmarhegy, Erdöd (filiale della Parrochia Nagymadarasz) Gilvács (filiale della Parrochia Krasznaterebes) Krasznabeltek (filiale della Parrochia Gyöngy) della Diocesi di Oradea-Mare; Felső bánya e Nagybánya della Diocesi di Gherla; Nagyernye, Kolozsvár, Nyárádremete (filiale della Parrochia Felsőköhér).

Ma i giornali ungheresi di quel tempo chiedevano energicamente l'annessione alla nuova Diocesi anche delle nostre Parrochie di Turda, Nagyenyed, Brasov ecc. Dunque, è evidente per ogni uomo di buona fede che questa diocesi di Hajdudorog era come un polipo che fa capolino per metastasi su tutto territorio della nostra provincia ecclesiastica di Alba-Iulia e Făgăraş. Ma dove rimane allora il principio della territorialità delle Diocesi dello stesso rito?

Beatissimo Padre,

La vita, l'attivita ed i metodi della Diocesi di rito orientale magiara di Hajdudorog hanno dimostrato a tutti, fino alla più chiara evidenza, con che scopo e fine è stata essa fondata, quello di servire come srtumento di magiarizzazione dei fedeli di rito romeno e ruteno. Il bene spirituale delle anime di questi sciagurati fedeli, i quali hanno perduto la loro lingua materna in seguito ai sistemi di snazionalizzazzione adoperati da governanti senza scrupoli, conosiuti a tutto il mondo, non postulava per niente la creazione di uno strumento si pericoloso, diretto a distruggere la lingua materna dei fedeli, e di spingerli al pericolo della defenzione, ed in seguito della dannazione. I Vescovi Romeni hanno curato sempre che a quelli che non capivano bene il romeno l'istruzione religiosa sia impartita, quando era necessario, anche in lingua ungherese. Nell'anno 1913, quando questa Diocesi fu eretta, proteste si elevarono da tutte le parti, da parte dei nostri fedeli contadini ed intellettuali minaciati di essere inseguiti con lo strumento della snazilionalizzazione, fino nel più sacro santuario della loro coscienza: la Fede e la Chiesa. Moti si segnalarano verso una defezione in massa, arginata solo da alcuni nostri buoni fedeli intellettuali. Ma se oggi, quando il nostro popolo è straziato da tante sciagure e da tanti dolori, si tentasse di fare un nuovo attentato alla loro coscienza, alla loro fede, solo conforto che gli è rimasto, le ripercussioni sull'intero nostro popolo, dissidente o unito, sarebbero enormi e le conseguenze incalcolabili. Perciò noi, Beatissimi Padre, adempiamo un dovere di grande responsabilità che ci incombe come Pastori di questa parte del gregge di Cristo, unito alla Chiesa Romana, di pregare Vostra Santità, con tutta l'insistenza e gravità che la causa comporta di degnarsi a non dare ascolto alle eventuale richiesta di ripristino delle nostre pene e dei nostri dolori. Conosciamo già i metodi che saranno, anzi che sono già adoperati per far ritornare i nostri fedeli alla sopra detta Diocesi di Hajdudorog: i fedeli stessi saranno costretti col terrore e con mene di variatissime specie, di chiedere il riannesso alla detta Diocesi magiarizzatrice; Sacerdoti saranno espulsi perchè in mancanza di Sacerdoti

romeni, Sacerdoti magiari di Hajdudorog occupino le loro Parrochie; oppure le autorità militari e civili ordineranno semplicemente, come è già avvenuto, di non più osare di celebrare i Sacri Misteri nella nostra lingua liturgica, ma in quella magiara, non approvata dalla Suprema Autorità ecclesiastica.

Stà nelle mani di Vostra Santità di lasciare che ciò che ci fu restituito definitivamente e per sempre nel 9 Aprile 1934, anzi, nel 1919, col Decreto[26] della Nunziatura Apostolica di Vienna, resti fermo per tutti i tempi. Allora questa Diocesi, per ciò che ci riguarda noi altri romeni, sarà stata un doloroso incidente passaggero, che appena ha rannuvolato il cielo sereno della nostra Chiesa.

Prostrato al bacio del sacro piede,
mi professo di Vostra Santità umile servitore:
+ Alessandro Nicolescu
Arcivescovo Metropolita di Alba Iulia e Fagaras

41. Kozma János püspöki tanácsos, Szent Miklós Magyarországi Uniós Szövetség titkárának felirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz

Miskolc, 1940. október 29.

GKPL I–1–a 443/1942. fol. 451–452. Tisztázat.

SZEMISZ
„Ut omnes unum sint!"

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úr!
Kegyelmes Uram!

A Szemisz illetve a Keleti Egyház iránt érdeklődő székelyföldi papokkal való s előző levelemben már bejelentett tájékozódásaim során most Torjáról kaptam levelet, honnan a gör. kath. papot magyarellenes viselkedése miatt eltávolították. Községe a románok alatt hozzácsatolt (egyesített) Karatnavolállal együtt szín magyar volt. (1910-ben csak 3+2 román anyanyelvű lakos) A plébános levele szerint már a világháború előtt is csak a latin szert. templomba jártak. Később sokan reformátussá vagy felekezetnélkülivé lettek, hogy az oláh jelzőtől szabaduljanak. „Nagy része most latin szert. szeretne lenni, mert a gör. kath. vallás itt még magyar szertartás mellett is oláhnak számít, már pedig ők magyarok! Polgári vonatkozásban az abszolút többség már „áttért", csupán az egyházi rész van hátra. A gör. kath egyház még magyar szertartásával is csak erőszakos dolog, mert egyrészt román vallás jellege van, a hívek egyáltalán nem tartanak fel kapcsolatot papjukkal, másrészt mert a jobbágyok és a cigányok vallása. Írásom hangja talán egy kissé szokatlan, de szilárd meggyőződésem,

26 Lásd: Források, II/4/5, 167. számú dokumentum.

hogy minden székelyföldi plébánián ez a helyzet. Legfeljebb van „aki bevallja, van aki hallgat róla."

A sorok közül ebből sok mindent ki lehet olvasni, azt is, hogy itt mégis csak a magyar szertartási nyelv segítene. De hát még a visszacsatolás után is sok marad ebben a részben a nehézség.

Arra gondolok: nem volna-e jó, ha a vicariatus szervezésének előkészítése során, melyre nézve Excellentiád bizonyára már mindet megtett, mindjárt abban az irányban is lépéseket méltóztatnék tenni, hogy a leendő vikáriusi székhelyre egy alapos képzettségű s jó hangú gör. kath. kántornak való is kerüljön (állami tanító bizonyos erre vonatkozó marsrutával, vagy nyugdíjas megfelelő külön tiszteletdíjjal, akit föl lehetne majd használni szép magyar ének bevezetésére és betanítására is. (Kántori kurzusokra esetleg!) A magyarság és a ritus szépsége mégiscsak visszatartaná azt a már „áttért" abszolút többséget a plébános urak ellenkező meggyőződése ellenére is.

Ne méltóztassék rossz néven venni kéretlen „eszmetermelői" tevékenységemet, de egyrészt az ottani szegénység és zilálttság, másrészt az itteni pap- és kántorhiány miatt olyan sivárnak látom a helyzetet, hogy minden – csak némi kp is biztató és menekvést igérő – szalmaszálba is kapaszkodnék. Háromszékben különben is csak afféle klérosznikok kiképzéséről lehetne szó, mert a vármegye területén békében sem volt egyetlen iskolánk sem.

Nagyméltóságodnak fölszentelt jobbját csókolva vagyok

Miskolcon, 1940. október 29-én

Engedelmes fia és szolgája: Kozma János[27]

42. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a bécsi döntések következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában

Vatikánváros, 1940. október 31.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 219rv.
Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Dal Vaticano 31 Ottobre 1940
9-XI-40
Prot. N. 544/40
A Sua Eminenza Reverendissima il Sig. Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità

27 Az aláírás alatt:
Csokaly (Bihar) 12 apostata
Szatmár-németi 1200 apostata
Gyimesbükki -

Vaticano

Eccellentissimo e Reverendissimo Signor Mio Ossequiosissimo

Questa S. Congregazione ha presso accurata visione del Rapporto[28] che Mgr. Rotta, Nunzio Apostolico in Ungheria, ha inviato all'Eminenza Vostra Reverendissima in data 19 corrente, sotto il N. 4171/40 N. di Prot. 227, relativo alla diocesi di Maramures. Ho rilevato che la questione ha fatto qualche passo innanzi, mercè l'interessamento prudente dell'Eccellentissimo Mgr. Nunzio e l'appoggio dell'Eminentissimo Cardinale Serédi, i quali non hanno mancato di richiamare l'attenzione delle Autorità governative sui lati deboli del loro progetto, mirante a non riconoscere l'esistenza giuridica di quella diocesi.

La proposta che viene ora affacciata è quella dell'unione aeque-principaliter delle due diocesi di Oradea Mare e Maramures. Ma la S. Congregazione non si nasconde le gravi conseguenze che deriverebbero al cattolicismo romeno dall'accettazione per parte della Santa Sede di una tale formula di soluzione. L'esistenza, nella Transilvania passata all'Ungheria, di tre diocesi romene di rito bizantino è l'unica forza di coesione del cattolicismo orientale in quella regione. Con tre diocesi si può benissimo insistere per la istituzione di una Provincia Ecclesiastica speciale, mentre se le diocesi fossero ridotte a due, più difficile sarebbe questa istituzione, per non dire impossibile. Si verrebbe così anche ad impedire a Mgr. Frențiu di rientrare in sede e questa sarebbe una misura assai grave per parte del Governo ungherese, mentre è desiderio di questa S. Congregazione che quell'Eccellentissimo Prelato ritorni al suo posto.

Alla base della proposta dell'unione aeque-principaliter delle due diocesi sta il progettato scambio di parrocchie romene, rutene e ungheresi tra queste diocesi e quelle di Hajdudorog e Munkacs, e l'Eminenza Vostra avrà notato, dalla lettera del 24 ottobre diretta a Vostra Eminenza circa la riorganizzazione ecclesiastica della Transilvania, che la S. Congregazione ha già anche riferito in Udienza circa la questione della unica giurisdizione del rito bizantino nello stesso territorio.

Siccome Mgr. Rotta, nel citato Rapporto, afferma che il Conte Teleki „posto dinanzi ad una volontà decisa della Santa Sede, chinerebbe certamente la testa" sarei grato alla Eminenza Vostra se volesse compiacersi di interessare Sua Eccellenza Mons. Rotta e l'Eminentissimo Cardinale Serédi nel senso desiderato da questa S. Congregazione.

RingraziandoLa del cortese ufficio, Le rinnovo i sensi della profonda venerazione, con la quale, baciandoLe umilissimamente le mani, mi confermo di Vostra Eminenza Reverendissima obbedientissimo e devotissimo Servitor vero

Eugenio Card. Tisserant
Segr.

28 Lásd: 36. számú dokumentum.

43. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a székelyföldi görögkatolikus hívek felekezetváltása tárgyában

Vatikánváros, 1940. október 31.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 308rv. Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Vaticano, 31 Ottobre 1940.
7-XI-40
Prot. N. 505/40.
A Sua Eminenza Reverendissima il Signor Card. Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Vaticano
9601/40

Eccellentissimo e Reverendissimo Signor Mio Ossequiosissimo,

Il Rapporto[29] che S. E. Mgr. Rotta, Nunzio Apostolico a Budapest, ha inviato all'Eminenza Vostra Reverendissima in data 19 corrente sotto il n. 4173/40 N. Pr. 229, ha suscitato sensi di viva preoccupazione in questo S. Dicastero.

La defezione forzata di cattolici orientali che passano al Calvinismo per mostrarsi maggiormente ungheresi, dietro istigazione di ufficiali dell'esercito occupante, è cosa talmente grave che mi sembra sia necessario un qualche passo energico presso le autorità competenti, affinchè cessi al più presto e defitinivamente una propaganda di tal genere.

L'argomento dell'appartenenza di una trentina di parrocchie, già di Hajdudorog, ad una diocesi romena, non deve essere un pretesto per la defezione, perchè ci sono tanti esempi di vescovati che hanno alle loro dipendenze fedeli di varie lingue e di varii riti.

L'intervento di Mgr. Rotta presso il Vicario Generale dei Latini in Kolozsvar a presso l'Eminentissimo Card. Serédi è stato molto commendevole e dimostra lo zelo apostolico dell'Eccellentissimo Nunzio a Budapest, ma io penso che se codesta Segreteria di Stato potesse in qualche modo intervenire, si potrebbero ottenere i buoni effetti desiderati.

RingraziandoLa fin da ora per quanto vorrà fare in proposito, profitto dell'occasione per baciarLe umilissimamente le mani e con profondo ossequio confermarmi

della Eminenza Vostra Reverendissima
umilissimo e devotissimo servitor vero
Eugenio Card. Tisserant

29 Lásd: 36. számú dokumentum.

segr.
G. Cesarini Assessore

44. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában

Budapest, 1940. november 2.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 316r–320r. Tisztázat.

N. 4255/40.
N. Pr. 240.
Budapest 2 Novembre 1940.
7-XI-40
Oggetto: Circa progetto sistemazione ecclesiastica della Transilvania con 2 Allegati
A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Citta del Vaticano
9703/40

Eminenza Reverendissima

Stasera questo Ministro degli Esteri conte Csacky, dietro suo invito, mi ha ricevuto in udienza. Mi ha consegnato copia del pro-memoria del Governo Ungherese circa il riassetto desiderio nel campo religioso in Transilvania.

Il Governo ha cambiato, e giustamente, la prima idea riguardo alla trasmissione del memoriale alla Santa Sede: il testo ufficiale del pro-memoria l'ha inviato al Ministro Apor, il quale domanderà udienza al Santo Padre per presentarglielo personalmente.

Perchè intorno alla sostanza del pro-memoria già ho riferito all'Eminenza Vostra Reverendissima, mi accontento ora di fare qualche breve osservazione su qualche punto di esso.

Nel N. IV. si accenna al movimento sviluppatosi, specialmente tra i Siculi, per il passaggio al rito latino. Su questo punto assai delicato mi permetto di accludere la lettera che il Vicario Generale del Vescovo di Alba Iulia, per le parrocchie di rito latino ora ritornate all'Ungheria, Monsig. Emerico Sándor mi ha inviato in data 30 Ottobre.

Vi si leggono cose dolorose sui pericoli della Fede per non pochi cattolici di rito rumeno. Sullo stesso argomento ricevo lettera del Vescovo di Hajdudorog, di cui annetto un estratto. In quanto riferisce il Vescovo di Hajdudorog vi è però qualche inesattezza; perchè esiste un Vicario Generale dell'Arcivescovo

di Fagaras per le parrocchie dell'Archidiocesi rimasta in Ungheria, come risulta dall'acclusa lettera di Mgr. Sándor ed è il Reverendissimo Giuseppe Pop. Arcidiacono parroco rumeno di Marosvásárhely; se poi il numero delle parrocchie scoperte sia esatto non lo saprei dire.

Mi permetto di richiamare l'attenzione dell'Eminenza Vostra Reverendissima sopra tale questione, perchè è urgente, a mio debole parere, prendere misure energiche affinchè il male non si trasformi in cancrena.

Si potrebbe forse concedere ampie facoltà alla Nunziatura da potersi in pleno subdelegare ai Vicari Generali Latini per i passaggi di rito, quando vi sia pericolo per la Fede ed anche inaudito Episcopo „a quo". Sarebbe anche necessario forse che il Vescovo di Hajdudorog potesse inviare i suoi sacerdoti nelle parrocchie, che anticamente erano di sua giurisdizione, specie nel territorio dei Siculi: detti sacerdoti, usando, sia pure per semplice tolleranza la lingua ungherese nelle funzioni liturgiche, possono dare soddisfazione al senso ungherese così esasperato e forse sovraeccitato dai Calvinisti locali, dei Siculi di rito Orientale. Ma come fare ciò? Un pronto distacco di queste parrocchie dalle loro Diocesi attuali per subordinarle al Vescovo di Hajdudorog? sarebbe la soluzione più logica e più facile; ma è ciò possibile in brevissimo tempo? La Santa Sede nella sua prudenza ed esperienza forse potrà trovare qualche altro mezzo pratico, in via eccezionale e transitoria, ma che in questo momento io non saprei escogitare.

L'importante si è che presto si trovi una soluzione per impedire la rovina di tante anime.

Tanto della lettera del Vicario Generale di Kolozsvár, come del brano di quella di Monsig. Vescovo di Haidudorog, invio anche copia all'Eminentissimo Cardinale Segretario della Sacra Congregazione Orientale.

Circa il N. V. del Progetto ho solo da rilevare che non capisco il perchè della disgiuntiva posta dal Governo. L'Amministratore Apostolico degli Armeni, a suo tempo, mi fece visita e fu anche invitato dall'Eminentissimo Cardinale Primate alla Conferenza autunnale degli Ordinarii ungheresi il 16 Ottobre scorso.

Al N. VI. non mi sembra fondata l'esclusione eventuale dell'esercizio della giurisdizione dell'Arcivescovo greco-rumeno di Fagaras dall'Ungheria, perchè non è vero che le parrocchie dell'Archidiocesi di Fagaras in Ungheria siano solo quelle che dovrebbero ritornare alla Diocesi di Hajdudorogh vi sono anche parrocchie puramente rumene.

Al N. VII. Ne è curiosa la motivazine, quasi che sia stato e sia necessario il permesso o la tolleranza del Governo Ungherese perchè il Vescovo di Alba Iulia possa essere suffraganeo dell'Arcivescovo di Bucarest.

Come già scrissi in altre circostanze, sarebbe si vantaggioso a questi Vescovi rumeni di essere suffraganei dell'Arcivescovo di Strigonia perchè questi potrebbe avere un titolo più forte per interessarsi di loro; però in contrario c'è la suscettibilità dei Vescovi rumeni, che sono contrarii a tale soggezione, e

poi il fatto che anche prima del 1918, nella Transilvania unita costituivano una provincia a se.

Ora ridotti praticamente a due Vescovi non potrebbero costituire decorosamente una provincia ecclesiastica; sarebbe forse utile, almeno in via provvisoria, renderli immediatamente soggetti alla Santa Sede, con l'obbligo, come è naturale, di riconoscere, al pari degli altri Ordinari Ungheresi che non sono suffraganei dell'Arcivescovo di Strigonia, quell'aliquale Autorità che gli compete nella sua qualità di primate di Ungheria.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della mia profonda venerazione ho l'onore di confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissimo ed obbedientissimo in Iesu Christo
+Angelo Rotta Arc.
Nunzio Apostolico

44a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Sándor Imre kolozsvári általános helynök átirata Rotta nunciusnak az erdélyi rítus- és felekezetváltások tárgyában

Kolozsvár, 1940. október 30.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 317rv. Tisztázat.

Nunziatura Apostolica di Budapest – Allegato al N. 4255/40 N. Pr. 240.
Num. 322-1940.
Kolzsvár, die 30 Octobris 1940.
Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Domino Angelo Rotta
Archiepiscopo tit. Thebar., Nuntio Ap.
Budapestinum
9703/40

Excellentissime ac Reverendissime Domine,

De mandato[30] Excellentiae Vestrae Reverendissimae diei 19 mensis huius, Num. 4166, in causa mutationis ritus fidelium graeco-rumenorum in Transilvania quae sequuntur, quo par est obsequio summo, referre audeo.

Litterarum Excellentiae Vestrae exemplaria remittenda curavi Excellentissimo Domino Iulio Hossu Episcopo Kolozsvár-Szamosujvárensi Rumenorum, atque Illustrissimo Domino Iosepho Pop, Archidiacono-parocho rumeno in civitate Marosvásárhely, Vicario Generali Archiepiscopi Rumeni Fogarasiensis pro fidelibus eiusdem dioecesis in parte Transilvaniae, quae ad Hungariam reversa est; eosdemque ut Excellentiae Vestrae referant rogavi.

30 Lásd: 37a. számú dokumentum

Quod ad meam de negotio hoc sententiam adtinet, imprimis ea quae Excellentiae Vestrae de plurimorum ritum suum rumenum mutandi proposito relata sunt confirmare possum. Verum etenim est multos in territorio hoc esse fideles ritus rumeni, eos etiam qui inter Siculos ad dioecesem Hajdudorogensem ante pertinebant, et alios quoque in Transilvania, ritum rumenum relinquere statuisse. Qui si ad nostrum ritum latinum transire desiderant, a parochis latinis omni cum caritate et studio monentur ut propositum suum mature deliberent ac mandatis S. Sedis obediant. Obest tamen plurimum animus hominum, qui cuiusvis morae impatiens est, atque studium illud, quo se a labe, ut dictitant, hoc quo ipsi et nationalitate Rumeni arguuntur, quam maturrime se liberare intendunt. Quam ipsorum impatientiam haeretici, qui in Transilvania plurimi et opibus potentes exsistunt, augere conantur eaque abutuntur. Quo fit ut pagi integri a fide catholica deflectant ac haeresim, quae se Hungaricam iactat, Calvinianam amplectantur. Quod factum lugubre sane advertens parochis nostris instructiones remisi eosque ut fideles ritus rumeni in fide catholica omni cura roborare satagent, atque illos, qui desiderent, interim sollicitudine pastorali caritateque catholica amplectantur, donec negotium mutandi ritum ad normas iuris persolvetur.

Ne tamen labor hic nostrorum incassum agatur, neve haeretici ob tarditatem formae iuridicae actiones suas perversas continuare valeant, necessarium mihi esse videtur ut S. Sedes inter circumstantias has singulares facultates quoque singulares elargiendo periculis fidei sanctae subveniat. Imprimisque illam, qua a consensu Ordinarii a quo requirendo, qui consensus difficulter nimis et non nisi cunctanter concedi solet, dispenestur. Maxime vero opportunum his temporibus foret, si Sedes Apostolica facultatem a s.m. Pio X Episcopo nostro b.m. Gustavo Carolo de Mailáth elargitam, vi cuius ipse similes inter circumstantias fideles ritus rumeni etiam absque consensu Ordinarii rumeni, quotienscumque ruina spiritualis imminebat, ad ritum latinum auctoritate Apostolica adsumere valebat, renovare dignetur.

Quae Excellentiae Vestrae fideliter referens, profundae venerationis sensibus s. anulum deosculor et persisto Excellentiae Vestrae Reverendissimae observantissimus servus

Emericus Sándor
Vicarius Generalis.

44b. Rotta nuncius jelentésének melléklete: részlet Dudás Miklós hajdúdorogi püspök Rotta nunciusnak küldött átiratából az erdélyi felekezetváltások tárgyában

H.n., d.n.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 319r.
Másolat.

Nunziatura Apostolica di Budapest

Allegato al N. 4255/40
N.p. 240.

(Copia da una lettera di S. E. Mgr. Dudas,
Vescovo greco-cattolico di Hajdudorog, inviata alla Nunziatura)

Ultimis diebus nuntium accepi de ulterioribus apostasiis. In civitate Szatmárnémeti 1200 graeci ritus catholici a fide defecerunt ac sectae calvinisticae se adscripserunt.

Pater Provincialis P.P. Basilianorum Rumenorum nuntiavit mihi, paroecias nostras in Vicariatu Siculi plusquam 35 sine ullo Ordinario remansisse. Secundum notitiam ejus E. ac R. Archiepiscopus Fogarasiensis non constituit vicarium, imo et decani reliquerunt paroecias suas et in territorium Romaniae migrarunt.

fto. Nicolaus Dudas
Episcopus Hajdudorogensis.

45. Ulicsák Béla szatmárnémeti parókus felterjesztése Hóman Bálint vallás- és Közoktatásügyi miniszterhez a városban élő magyar görögkatolikusok helyzetéről.

Szatmárnémeti, 1940. november 2.

GKPL I–1–a 443/1942. Másolat.

Nagyméltóságu Vallás és Közoktatásügyi Miniszter Ur!

Alulirottak annak idején a hajdudorogi görög katholikus Püspökséghez beosztott szatmárnémeti görög katholikus magyar egyházközségnek vagyunk a hivei és ahhoz a tiz parochiához tartozunk, amelyek a román megszállás idején el lettek választva a hajdudorogi gkath. Püspökségtől és a megszállás egész ideje alatt a megszállo hatalom általa legmostohább bánásmodban részesültünk.

Amiért pedig mostan Nagyméltóságod kegyes szine elé vagyunk bátrak járulni sorainkkal, arra az a körülmény késztet bennünket, hogy bennünket mindannyiunkat Szatmár-Németiben, meg a szatmárnémeti gkath. Magyar esperesi kerületben, magyar nemzetiségi mivoltunkban és önérzetünkben lekicsinyelnek és megbántanak, továbbá ugy a hatoságok, mint magánosok részéről is – magyar voltunkat tagadásba veszik, minek következtében bennünket sem az általunk betöltött eddigi állásainkban meghagyni, sem pedig az újonnan jelentkezöket kinevezni, alkalmazni nem hajlandok és mint görög katholikusok a fizetés tekintetében is rövidséget szenvedünk. – Kevesebbet utalnak ki részünkre, mint a más vallásu ugyanazon állást betöltö honfitársaink részére. -

Ilyen körülmények között magyar görög katholikus vallásu hiveink az egész város területérül, meg az esperesi kerületböl is, továbbá a Szatmári részen lévö román görög katholikus parochiához odaeröltetett magyar nemzetiségü gkath. hivek is – mert a román megszállás idején ez az eröltetés is megtörtént és sok olyan egyént reáeröltettek arra, hogy ámbár magyar nemzetiségüek, mégis kényszeritették őket, hogy a szatmári román gkath. parochiának legyenek hivei – ezek ma igen sokan márol holnapra az anyakönyvezetö hivatalok elött görög katholikus vallásukbol átiratkoznak, átmennek reformátusnak, romai katholikusnak, egyszerüen csak azért, mert ezen vallásváltoztatás után a hatoság, amely még tegnap nem ismerte el ezeket a vallásukat megváltoztatott egyéneket magyarokul, ma ugyanaz a hatoság minden további nélkül hüséges magyarokul tekinti őket, állást ad nekik; állásukban meghagyja öket és egyenlü fizetsét ad nekik a többiekkel, amikhez azonban – a mi szerény véleményünk szerint – nekünk görög katholikus magyaroknak is, megvannak ugyanazon igényeink, jogaink. – Ezen meggyözödésünknek a leszögezéséért, érvényre juttatásáért járulunk mi tisztelettelje sorainkkal Nagyméltóságod magas szine elé és a velünk szemben megnyilvánulo egyenlötlen és meg nem érdemelt bánásmod megszüntetését kérjük.

Huszonkét éve keresztül viseltük többi magyar testvéreinkkel egyetemben a kisebbségi sorsot, türtük az elnyomatást, üldöztetést és ma, amikor visszakerültünk édes Magyar Hazánkhoz, ma ugyanezen jelenségekkel találjuk szembe magunkat. Teljesen érdemtelenül, mert a szatmárnémeti gkath. magyar egyházközség és egyházkerület mindig magyar volt és annak is fog maradni mindenkor. Bennünket a mi öseink tanitottak meg erre a magyar önérzetre, a mi édes anyáink csepegtették lelkünkbe a magyar föld iránti szeretetet, mi ezt soha sem fogjuk megváltoztatni. Azoknak a tévesen gondolkozoknak kell megváltoztatni a véleményüket, akik azt hiszik, hogy vallásváltoztatás után nekik szabad és joguk van arra, hogy valakit ök – ezért a vallásváltoztatásért – hüséges magyaroknak minüsitsenek. Nem erre nekik nincsen joguk és nagyon helytelen eljárás, amely semmiképen sem épitő munka, de bomlaszto irányzat, minden tekintetben. – Mi magyarok voltunk és maradunk is, de a mi görög szertartásunkat is meg akarjuk örizni. És ebben nincsen joga senkinek sem kételkedni. – Ha erre okot soha sem szolgáltattunk!

Losonc és az anyaországnak többi gyüjtötábora tudna beszélni arrol, hogy a szatmárnémeti gkath. magyar egyházközségnek, meg esperesi kerület falvainak az ifjai is tömegesen menetek át a határon az anyaországba csak azért, hogy megtarthassák magyarságukat, hogy ne legyenek román katonák és magukat a magyar haza rendelkezésére bocsássák. Követték öket az öregebbek, azután egész családok, ugy hogy hitközségeink szinte elnéptelenedtek. Mi az itt maradtak emberfeletti viaskodással tartottunk ki magyarságunk mellett és ezt a mi magyarságunkat ma tagadásba veszik. Bozga István 19 éves suszter, magyar katonának kívánt jelentkezni a minap. Bizonyitványt kapott az egyháztol, hogy hivünk és magyar nemzetiségü. Nem vették figyelembe. Arra biztatták, hogy

legyen református, mert csak ebben az esetben lesz száz százalékos magyar. Az itteni csatolt jegyzökönyv szerint azzá lett.

Árti István törvényszéki tisztviselö szintén kapott az egyháztol ilyen bizonyitványt. Hasonlo okokbol a csatolt jegyzökönyv szerint ő romai katholikus lett.

Jakab Béla Ferenc postatisztnél hasonlo az eset. Ő két gyermekével lett a jegyzökönyv tanusága szrint romai-katholikus. És ezekhez hasonlo eset van a mai napig Szatmár-Németiben vagy 600. -

Annak kieszközléséért, hogy a hiveinktöl ne tagadtassék meg magyar voltuknak az elismerése és hogy az anyakönyvvezetöség elött folyamatban lévö vallásváltoztatás – amely homlokegyenest ellenkezik a magyar törvény szellemével és az apostoli szentszék szándékaival – beszüntettessék, egyházközségünk a mellékelt beadványt adta be a Városparancsnoksághoz. Minthogy azonban erre a beadványra válasz hozzánk még nem érkezett, – Nagyméltoságod ajkárol kivánunk itélkezést hallani arra vonatkozolag, hogy a szatmárnémeti görög katholikus egyházközség és kerület hivei nem lehetnek-e olyan magyarok, mint a reformátusok, – akik csak a 16. század ota szerepelnek magyar hazánk történetében, vagy pedig mint a romai katholikusok, hiszen történelmileg beigazolt dolog az, hogy a kereszténység felvételekor a magyarok görög katholikusok is lettek.

Felmerült lelkünkben ez a kérdés azért is, mert a Magyar Haza 1912-ben a romai apostoli Szentszékkel egyetemben egyházmegyét alapitott a magyar görög kaholikusok számára, ölelő karjába zárt minden görög katholikus magyart és mint jo édes anya szeretetének sokféle megnyilatkozásával halmozott el bennünket és nem tudjuk elhinni és nem is fogjuk elhinni sohasem, hogy ez a jo édes magyar Haza valaha visszavegye tölünk szeretetét, akik a megszállás 22 nehéz esztendeje alatt, olyan sokat szenvedtünk és türtünk édes magyar Hazánkért, és amelyhez mindenkor hüségesek kivánunk lenni és maradni.

Mély tisztelettel járulunk azért Nagyméltoságodhoz és hodolattal kérjük, kegyeskedjék mint legilletékesebb nyilatkozni arra nézve – és magas határozatát városunk és megyénk hatoságaikoz megküldeni – hogy a hajdudorogi görög katholikus Püspökség megalapitásakor hozzácsatolt parochiák hivei magyar görög katholikusok. Ök – mint ilyenek – a magyar haza többi romai. Kath. vagy református polgáraival hasonlo elbánásban részesitendök; az anyakönyvvezetöség elött ma folyo, de sem a magyar törvények, sem a romai apostoli szentszék szándékaival meg nem egyezö vallásváltoztatások legazonnal beszüntettessenek, mert ezek a görög katholikus hivek hüségükkel, munkájukkal, életükkel és vérükkel – a miként a multban, ugy a jelenben, meg a jövöben is – a magyar Haza mellett állottak és állanak, és annak fejlödését tehetségük és képességük szerint a legöszintébb igyekezettel készek elöre vinni, elömozditani.

Alázatos tiszteletünk kifejezésével vagyunk Nagyméltoságodnak

Szatmár-Németi, 1940 évi, november ho 2-án

A Szatmár-Németi görög kath. egyház és kerület nevében és képviseletében: Ulicsák Béla esperes-lelkész

46. Gergely Viktor gyimesbükki parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről

Gyimesbükk, 1940. november 5.

GKPL I–1–a 443/1942. Másolat.

D. a J. Kr!

Nagyságos és főtisztelendő Uram!

F. évi október hó 27.-én kelt ng. sorai végtelenül megleptek, mert én nem kértem föl arra senkit, hogy az ellenem elkövetett méltatlanságok miatt szót emeljen. Én a méltánytalanságokat és igazságtalanságokat mint a jó Istennek rendelését és irántam megmutatott szeretetének jeleit törelmes lélekkel viseltem mindig, viselem most is és viselni fogom a jövőben is, mert az én életem egy szakadatlan kálváriajárás volt. Hasonlitottam azon határkőhöz, amely az utszélen van, senkit sem bánt, de azért minden szekérnek a tengelye megakad benne. B. e. Dr. Lucin balázsfalvi érsek Uram azzal vigasztalt, hogy legyek büszke arra, mi szerint engem mindenki támad, mert ez annak a jele, hogy vagyok valaki és valami egy egy jelentéktelen senkit vagy semmit nem támad senki; és az engem ért sok támadás bizonysága annak, hogy személyemnek sulya van, mert egy senkivel nem érdemes harcolni és nem is harcol senki.

A Székelyföldön, Szépvizen papi családból születtem s alig hogy kikerültem az utca porába „oláh”-nak tekintettek. B.e. apám elvitt Balázsfalvára az elemi iskola III-IV. osztályába, hogy sajátitsam el a liturgia nyelvet, és ott „székely”-nek tituláltak; és visszatérve a csiksomlyói római kath. főgimnáziumba ujra „oláh” lettem. Beiratkozva a balázsfalvi teológiára ismét „székely”-lyé vedlettem, hogy pappá szentelésem után a székelyek előtt „oláh” legyek, és a románok „székely”-nek tartsanak. A dorogi püspökséghez való csatlakozásom után, az otthoniak inkább „oláh”-nak tartottak, míg régi egyházmegyém papjai „székely”-nek tekintettek. Balázsfalvához való visszacsatoltatásom után a románság „székely”-nek tartott, míg a magyarság román papnak titulált és most Erdélynek hazatérése után ismét csak „oláh” lettem. Nem sok paptársam járta meg ezen tekervényes utat. A dorogi püspökség szervezése alkalmával, az apostoli Adminisztrátor Ur egyházi és közigazgatási információk alapján kinevezett esperesévé, amely állásomba b.e. és atyai lelkületü Jaczkovics Mihály vikárius Ur iktatott be. Ezen tényt soha nem tudta nekem megbocsátani a románság és 1918 óta 22 éven át, nem volt olyan esztendő, amelyben ellenem valami feljelentést ne tettek volna, sokszor egyszerre 2-3 minisztériumba is; és közigazgatási hatóságok, ügyészség, hadbiróság stb. állandóan

foglalkoztak az én jelentéktelen személyemmel. Ha egyebet nem tudtak kitalálni, prédikációimba magyaráztak bele elképzelt dolgokat, csakhogy meghurcolhassanak (mint az utóbbi két évben is történt). Hirlapi cikkekben támadtak: 1924-ben az „Universul”; 1935-ben a „Dimineata” és 1937-ben a „Curentul”-ban jelentek meg cikkek ellenem. Az utóbbiakat megőriztem, és 1-1 példányát idemellékelem, bizonyságul annak, hogy milyen tárgyilagossággal irtak rólam és hogyan ferditették el szándékosan a dolgokat.

Ezen utóbbi cikkek hatása alatt, mivel megtagadtam vagy 70 gyermeknek a megkeresztelését, akiket a polgári anyakönyvvezető a törvények felrugásával és a szülők kategóriukus, ismételt tiltakozása dacára, önkényesen gör. kath.-mk anyakönyvelt, habár ugy a polgári, mint az egyházi törvény szerint római kath.ok voltak: a minisztérium követelte az érsek urtól, hogy bocsásson el engem a papság kötelékéből, mint állam ás nemzet ellenest (mert betartottam a törvényeket). És minthogy ezt az Érsek Ur nem tehette, mert semmi bünöm nem volt, a miniszter a kongruámat egyszerüen elvonta és 1 ½ évig egy fillért sem kaptam. Csak az Érsek Urnak vagy 6-szori irásbeli és 4-szeri szóbeli közbejárására folyósitotta ujból a kongruámat, de az elmaradt 2.300 P kongruám ott maradt örökre.

Az utóbbi hirlapi támadásoknak még következett volna a folytatása: a dorogi püspökséghez való csatolása az egyházközségemnek (amelyet korlátolt felfogással nekem tulajdonitottak); az esperesi kinevezésem, hogy a dorogi püspökség ellen való tiltakozáson nem vettem részt; hogy hogy elgáncsoltam a hiveimnek irásbeli tiltakozását stb. stb., mind be voltak adva sorozatos cikkekben, amelyekkel egyszersmindenkorra ki akartak végezni; és csak az Érsek Urnak személye akadályozta meg, hogy ne folytassák tovább ellenem az annyira alaptalan és igazságtalan és végtelenül elfogult támadásokat; beszüntetve az ő kérésére a további cikkek közlését, amelyek az én felnőtt gyermekeimet majdnem a kétségbeesésbe kergették.

Ezelőtt 10 évvel a csiki esperesi kerületemet felosztották, és engem a gyergyói kerülethez csatoltak.

N. b. levelében méltóztatik javasolni, hogy kérjem a dorogi püspökséghez való visszacsatolásomat. – Ezen ügyben különösen – mint kivétel nélkül a többiekben is – ugy fogok beszélni, mintha a fejem az epitrakélion alá volna hajtva gyónásra.

Én személyemben a legszivesebben megtenném ezt, és egész lelkemből óhajtója és akarója vagyok ennek, de még sem tehetem, mint lelkipásztora összes hiveimnek.

Az 1912. évben történt elcsatolását a községemnek – a Campeanu akkori esperesem által félrevezetett hiveim – nekem tulajdonitották, és soha meg nem bocsátották és még 1939-ben is többször vita tárgya volt az az ő körükben. Több mint 10 évig egy része hiveimnek gyónni sem jött el hozzám, és csak 1921-ben, amidőn népmissziót tartottam nekik egy Rómában és egy Budapesten végzett paptanárral, tudtam megtörni a jeget annyira a lelkületükben, hogy

kezdettek visszatérni az elhagyott utra. És most 22 évi idegen uralom után könnyen el lehet képzelni, hogy milyen lehet az ő elgondolásuk.

¼ része a hiveimnek szivesen látná a visszacsatolást, vannak közömbösek is, de a többség nem óhajtja ezt, és én mint az összesnek lelkipásztora – személyes óhajom ellenére lelkiismeretem szavára hallgatva, csak semleges lehetek ez ügyben. Ha a visszacsatolás megtörténik, szivvel-lélekkel teszek eleget kötelességemnek; de ezen álláspontomat – szerény véleményen szerint – minden lelkiismeretes papi embernek respektálnia kell, és gondolom egyetlen lelki ember sem találtatik, aki ezért engem igazságosan el tudna itélni vagy megbélyegezni. Hiveim fiatalabb nemzedéke között végtelen sok van olyan, aki még keresztet sem tud vetni magyarul, és ezekre is tekintettel kell lennem.

Végtelenül rossz benyomást és visszahatást szült hiveim lelkületében a katonai parancsnokság azon erőszakos és indokolatlan eljárása, amellyel megtiltotta, hogy románul misézzem vagy prédikáljak.

1913-ban amidőn b. e. Jaczkovics Mihály vikárius ur beiktatott hivatalomba, mérlegelve az itteni helyzetet, és megértéssel és belátással kezelve az ügyet, meghagyta, hogy minden szertartást végezzek románul, mint azelőtt, hogy a hivek lelki nyugalmát és békéjét ne zavarjuk meg. Ezt az itteni viszonyok tekintetbe vételével be is tartottam, és mindig románul végeztem a szentmisét és a templomi prédikációt. 1913 novemberében egy pár hivem, aki a községnek oly részében lakik, ahol a római kat-ok többségben vannak, és igy a társalgás nyelve magyar volt közöttük, kifejezte azon óhaját, hogy a temetést végezzem magyarul, ha lehet. Erre 1913. november 18.-án 274. sz. a. kérdést intéztem Debrecenbe a Püspök Urhoz, hogy a temetést végezhetem-e magyarul? amire 1913 november 23-iki keltezéssel 3407 sz. alatt azon választ kaptam, hogy „a temetés, keresztelés és esketés magyarul is végezhető, ha a fél kivánja.” És ezt azonnal meg kezdettem, és minden erőszakos eljárás nélkül odajutottam, hogy 1918-ban a temetéseknek több, mint a felét magyarul kivánták hiveim; így lassan és észrevétlenül haladva a kitűzött cél felé, de „de ajtóstól berontani nem lehet” és a mostani erőszakos eljárás 100-szor többet rontott, mint használt az ügynek. Én a szentmise nyelvét megváltoztatni nem tudom, mert ahhoz nincs hatalmam, és ez nem is volna inyére hiveim tulnyomó többségének; de az erőszakos eljárás miatt – mivel kiutasitással fenyegettek meg 22 éves kálváriám elismerése fejében – a szt. misét csak olvasva végzem, ami nálunk eddig ismeretlen dolog volt, és a nők egy része a szt. mise alatt letérdel és végig sirja az olvasott szt. misét, míg mások otthon sirják ki magokat.

Én nem tudom elképzelni, hogy állami és nemzeti érdek követelje az ilyen kellemetlen érzések és benyomások kierőszakolását, amely végeredményben csak a vallási közömbösséghez és idővel a teljes vallástalansághoz vezet.

Sajnos ha igy tart a gör. kath. vallásuakkal szemben tanusitott türelmetlenség, amikor a dorogi püspökséghez visszacsatolnak, csak üres templomokat és hívő nélküli egyházközségeket fognak visszacsatolni.

Saját fülemmel hallottam egy értekezleten, hogy a vármegyei katonai parancsnok ur felszólitotta a jelenlevő római kath. papságot (csak egyedül én voltam gör. kath.) hogy ne respektáljanak semmi egyházi tiltó rendelkezést és az összes gör. kath-okat vegyék át a latin ritusra, hogy majd amikor helyreáll a normális és törvényes állapot, befejezett tények elé legyen állitva a gör. kath. egyház. Mint gör. kath-ok megbizhatatlanok, de ha ritusukat elhagyják és törvény ellenesen kath-ok lesznek, mindjárt államhü, megbizható, karakteres emberekké válnak. Roppant furcsa eljárás!

Az eredmény már mutatkozik. Szépviz anyaegyházban az összes hiveink elhagyták a görög ritust (a kántort kivéve), ugy szintén Pálfalva leány egyházban, ahol egyetlen egy hivünk sem maradt. Az erőszakos térités vigan folyik, fenyegetések az országból való kiutasitással stb. Már megkezdték a munkát az én parókiám filiáiban is, ahol többen megijedtek és jelentkeztek ritusuk elhagyására, biztatva és erőltetve lévén olyan római kath. pap megbizottai által, aki hadilábon áll a magasabb erkölcsi renddel, nem is szólva a „Codex J. C. 98. canonjának 2. és 3. §-áról, amelyekről nem akarnak tudomást szerezni.

Ha ennek a törvénytelen és erkölcstelen eljárásnak nem lehet véget vetni, az egész székelyföldi gör. kath. paróchiákból nem marad meg más, mint Vasláb; Gyimesbükk egyrésze; Szépviznek 3 leányegyháza (Kostelek, Lórész és Bükkloka egy része), ahol a lakosság románul beszél, és román a ruházata is, valamint Kaszonnak egy része is. A többi a legrövidebb idő alatt megsemmisülésre van itélve.

Életemben sok kicsiny lelkü és nagy szenvedélyü emberrel volt dolgom, de ilyeneket, mint amilyenek most felszinen vannak, el sem tudtam volna képzelni; és sajnos római kath. pap is van közöttük, de nem az én községemből való, aki korrekt, jellemes személy.

Én a magyarság ellen nem tiltakozom, hisz ezért kellett 22 éven át szenvednem, és dacára annak, hogy román uralom alatt éltem és mindig hurcoltak, Csügés filiában, Hidegség és Agyagospatak tiz esetben kizárólag magyarul prédikáltam az egész román uralom alatt minden nyomás ellenére.

Most öregségem kezdetén a legnehezebb probléma elé állittatom az által, hogy hiveim és közém egy mesterséges szakadékot akarnak beékelni, amely teljesen áthidalhatatlanná válik, – ha még tovább folyik a türhetetlen eljárás – amely elveszi minden munkakedvemet és lelki erőmet.

Erőszakkal tériteni nem lehetett soha és az ilyen eljárás jóra nem vezethet és megbosszulja magát.

Lassu, fokozatos, megértő munka meghozza idővel a gyümölcsét, de az ilyen erőszakos csak ellenszenvet ébreszt, és elidegeniti teljesen a lelkeket azon eszmétől, amelynek eléréséért dolgozni akarunk és kell is.

Sajnos! Mindent le nem irhatok és már eddig is tulságosan igénybe vettem nb. türelmét, de mint lelki ember előtt ki kellett nyitnom szivemet, hogy megkönnyebbüljek.

Fiam irta, hogy tőle információkat méltóztatott kérni, de mivel ő 1918-ban I-ső gimnazista volt, majd egy pár nap mulva az én bemondásom alapján felelni fog a feltett kérdésekre objektiven, sine ora et studio.

Emberileg érhető kell legyen, hogy nem óhajtjuk miszerint neveink szerepeljenek a nyilvánosság előtt (semmilyen formában) mert 3 felnőtt leányom a körülmények kényszerető hatása alatt (férjhezmenés) Romániában van, ott van egy nővérem, és több sógorom és sógornőm, számtalan unokával; ott van bátyámnak 4 gyermeke hivatalban; de ott vannak családomnak legnagyobb és legengesztelhetetlenebb ellenségei (a dorogi püspökség előtti esperesem: Campesnu családja), kik irányitották ellenem a támadások túlnyomó részét; amely család, ha valamelyik lapban meglátná neveinket még vadabb támadásra indulna ellenünk oda át; ami ott levő leányaimnak helyzetét teljesen lehetetlenné tenné és elviselhetetlenné (1 tanárnő és 2 tanitónő) amit el kell kerüljünk minden áron.

A küldött könyveket megtartom, és uj év után árukat kiegyenlitem, most nem levén olyan helyzetben, mivel kongrua cimen csak havi 50 P-t akarnak a gör. kath. papoknak adni, míg a római kath-oknak kiadták azon összeget, amelyet a román uralom alatt élveztek.

Kegyes elnézését és bocsánatát kérve, hogy oly hosszan visszaéltem becse türelmével, kérem, hogy tárgyilagosan szemlélve az én rendkivüli helyzetemet, ne itéljem el, mert lelkiismeretem azt mondja, hogy ezt nem érdemlem meg.

Ájtatos imáiba ajánlva magamat és zaklatott hiveimet, vagyok

Gyimesbükk, 1940. november 5.-én legméltatlanabb oltástestvére: Gergely Viktor gör. kath. espereslelkész

47. Kozma János püspöki tanácsos, Szent Miklós Magyarországi Uniós Szövetség titkárának felirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz

Miskolc, 1940. november 10.

GKPL I–1–a 443/1942. fol. 417–420. Tisztázat.

Szent Miklós Magyarországi Uniós Szövetség
SZEMISZ „Ut omnes unum sint!"

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úr!
Kegyelmes Uram!

A „Katolikus Ösvény" – a Miskolci alsóvárosi plébánia hivatalos értesítője – mint a csatolt szám mutatja – ráduplázott az A.C-ra és a már leközölt rectificatis után leközölte a sérelmes „Könnyharmatos virágcsokor" c. cikket eredeti alakjában. Szántay prelátus úr a Szemisz nevében tiltakozott s követelte levélben a szerkesztőtől (a MÁV-telepre kihelyezett káplán), hogy a jövő szám

megfelelő helyén hozza le a Mihalovich prelátus úr helyesbítő cikkét. Megírta a dolgot az A.C-nek is, sőt talán Egerbe is. (Ez utóbbit nem tudom biztosan.)

A múlt héten jártam Szatmárnémetiben és Batízvasváriban. Ulicsák panaszolja, hogy a honvédek neki is kellemetlenkedtek s csak nagynehezen tudta megértetni velük, hogy nem román minden gör. kath- oláh. Utóbb mégis annyira jutott, hogy most már, aki igazolja – mint közszolgálati ember – hogy az Ulicsák egyházközségéhez tartozik, az megkapja a fizetését. Azonban folyik a reformátosítás és jobbik esetben a latinosítás. Róm. kath. káplánkák Szatmáron (Batizon) és Lázáriban a templomban hirdetik, hogy most könnyű alkalom van a rítusváltoztatásra. Ugyanezt a panaszt hangoztatta Tamás Pompiliu László, a batizvasvári pap is a batizi plébánossal szemben.

Abban reménykedtünk, hogy a román törvény szerint való könnyed vallás- és rítusváltoztatások érvénytelenek lesznek. – Most Feri Pesten olyasmit hallott, hogy érvényben hagyják, mert a latin klérusnak újabban igen kedvére van, magának a hercegprímás Őeminentiájának is. A románok által elkényszerített híveiket ugyanis mind visszakapják s még újakat is kapnak az oláhság-ruténság bélyegétől szabadulni igyekvő görögkatolikusokból.

Erdélyből újabban Székelykeresztúrból kaptam levelet. Annyi érdemlegeset tudtam meg belőle, hogy Alsóboldogfalva és Székelyszenterzsébet Romániában maradtak. Más forrásból viszont megtudtam, hogy a románnak hitt Kisteremi visszajött. Az említett két parókia filiái is ottvesztek az Alsóboldogfalvához tartozó Újszékely kivételével.

A szépvízi papot kiutasították. A rk. plébános sok elkereszteléséről és rítusváltoztatásról panaszkodik, de már mind visszatértek latinnak. Gergely Viktor gyímesbükki esperes magatartását azonban, mint kiváló magyar emberét, dícséri.

Szépvíz filiáiban Bükklokán és Csíkszentmihályban templom épült. Kostelek-ből (Schemat. 160. l.) parókiát csináltak, paplakot is építettek. Parókia lett Csíkszereda is, de papja elmenekült. (Gergely György szerint nem életképes, mert csak állami tisztviselő hívei voltak.) Templom épült Csíkszentkirályon is. (Csíkszentgyörgy filiája), Csügésen (Gyimesbükk filiája) is.

A szépvízi plébános leveléből ide írok néhány sort:

„A felszabadulás óta épen az a tény, hogy minden gör. kath.-t úgy az állam, mint maga az egyház is románnak tekintett, megmozdította az embereket, hogy szabaduljanak meg ők, de főkép irtódzik annak még csak a veszélyétől is, hogy magyar nemzeti hovatartozandóságukat többé kétségbe is vonhassák. Ennek következménye, hogy a szépvízi járás területén addig 73 rítusváltoztatási bejelentés történt túlnyomólag (tehát nem tisztán, kt) azok részéről, akiket a román impérium tántorított el és akik amúgy is csak államilag változtattak rítust, de egyházilag semmi lépés sem történt a változtatás érdekében.

A gyergyóalfalui papot (Boér György) okt. 24-én szintén áttették a határon. (A román éra alatt is tartott magyar prédikációkat, de egyébként magyarellenes volt.)

Ulicsáknál találkoztam Tohotán György vetési esperessel. Ulicsák igen derék embernek és jó papnak mondja. Honvédeink azonban megverték és kiutasítással fenyegették. A kivándorlás gondolatával foglalkozik, talán azóta el is költözött. (A felesége Brebán nagybányai kanonok rokonsága.) Bíztattuk, hogy maradjon.

Iratokat mutatott románul és magyar fordításban is. Ezek szerint a román katonai parancsnokság 1938 óta kétszer kért fegyelmit ellene a levente-oktató följelentése folytán. (Premilitator=levente!) Állandóan magyarul prédikált, ez volt a fővád s a leventékhez is mindig magyarul beszélt. „Ahelyett, hogy román szellemet terjesztene, a határszélen magyarosít és a jun. 24-i nemzeti ünnepen alig 5 percig tartó román beszéd után félóránál is tovább beszélt »Árpád édes nyelvén.«"

Batizvasváriban, épen míg ott voltam (nov. 1. és 2) 40 gör. kat. embert fogtak el és kísértek Szatmárra, közöttük olyanokat is, kik alig tudnak románul. „Ezek most már románok lesznek" – mondta Tamás, a lelkész. – „Amit Románia 20 év alatt ki nem faragott belőlük, azt a katonák 2, perc alatt kifaragják. Nagy a községben miatta az elkeseredés."

Azért irom Excellentiádnak ezeket a dolgokat, hogy talán egyik-másik beválik sürgető argumentumnak. A román sereg bejövetele után 10-12 napra Radu püspök már apostoli adminisztrátorunk volt 919-ben. Most baj, hogy az illetékesek odafönt annyit késnek. Minden percért kár! Feri érdeklődött a min, elnökségen, de ott senki sem tudja, hogy áll az ügy. Azt mondják, hogy semmiféle akta náluk nincsen, nem is tudnának intézkedni. Persze nem tudom, hogy kivel vagy kikkel beszélt. Állítólag azonban az államtitkár nem tud semmit róla, hogy valami készülne, vagy történnék. (Lehet, talán csak nem mondja.)

Amit Excellentiád Pócson kegyes volt terveiből velem bizalmasan közölni – nagyon rosszul jön ki nekem! – igen sokat beszélnek róla. Sok ugyan elhallgatott s most már (kb. a szögedi gyűlés óta) sem komolyan, sem tréfálva, sem velem sem mással nem beszél róla, de annál többet beszélnek mások főleg a nyíregyházi A.C. gyűlés óta. Egyik úr állítása szerint Véghseő-től hallották a dolgot. Félek, hogy valami non putarem közbejöhet a már zavaros körülmények folytán s a végén megmosolyognak, mint aki savanyúnak találja a szőllőt.

Azonban ettől teljesen függetlenül, csekélységem érdekét teljesen kikapcsolva is, nagy kívánatos volna, ha megmozdulnának az illetékesek rendezni a visszacsatolások ügyét, mert a késedelmes húza-vona alatt szatmárvidéki és székelyföldi parókiáink elvéreznek.

Szerettem volna személyesen referálni ezeket, de nem tudok rá időt szakítani. Így is még egyszer el fog kelleni mennem Batizvasváriba, mert most – csak a halottak-napi vakációt használhatván fel – mindössze 3 drb anyakönyvi kivonatot találtam meg s még 4 drbra (2 keresztelésre és 2 esketésre) szüksége van a családnak. (Zsidótörvény!)

Tamás pedig nem tudja kikeresni, mert 1809-től jó pár éven át cirill betűkkel s rovatozás nélkül vezették az anyakönyvet, ő pedig azt olvasni sem tudja.

Magamat Excellentiád kegyébe s imáiba ajánlva, fölszentelt jobbját alázattal csókolva vagyok.

Miskolcon, 1940. nov. 10-én

Nagyméltóságod legkisebb fia és szolgája:

Kozma János

48. Luigi Maglione bíboros-államtitkár utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak a székelyföldi görögkatolikus hívek felekezetváltása tárgyában

Vatikánváros, 1940. november 11,

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 307rv. Fogalmazvány.

N. 9626/40

S. E. R. M. Ang. Rotta

10-XI-1940

9626/40

Mi è pervenuto il pregiato Rapporto[31] dell'Eccellenza Vostra Reverendissima n. 4173 del 19 ottobre circa i „Siculi" della Transilvania.

Ho appreso con vivo dolore la notizia della defezione dalla fede di parecchi „Siculi" della diocesi di Hajdudorogh[32] accecati da un esagerato nazionalismo.

La S. Congregazione Orientale,[33] giustamente preoccupata dalle deplorevoli[34] conseguenze che derivano alla religione dalla propaganda calvinista che si cela sotto l'idea nazionalistica,[35] ha sollecitato l'intervento della Segreteria di Stato presso cotesto Governo affinchè impedisca tale subdola propaganda.[36] Prego, pertanto l'Eccellenza Vostra dal non desistere dai passi già compiuti sià presso il Governo che presso l'Eminentissimo Card. Seredi[37] finchè non avrà ricevuto dal Governo qualche formale assicurazione che la tranquillità.

Da parte mia non tralascio di far le può vive pressione con questo sig. Ministro allo stesso fine.

Profitto

---

31 Lásd: 37. számú dokumentum

32 *della diocesi di Hajdudorogh* utólag beszúrva

33 A következő mondatrész áthúzva: *la quale non mi sembra favorevole al ritorno delle parrocchie*

34 A *deplorevoli* helyett eredetileg: *incredibili*

35 c*he si cela sotto l'idea nazionalistica* utólag beszúrva

36 Ez után utólag kihúzva: *che in ultima analisi sotto futili pretesti stacca dei buoni fedeli dalla Chiesa cattolica*

37 *„Serédi"* után több szövegváltozat áthúzva: *il quale certamente sa il quale essendo pastore di anime*

49. Gergely György kézdiszentkereszti parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről

Kézdiszentkereszt, 1940. november 13.

GKPL I–1–a 443/1942. Másolat.

Gergely György kézdiszentkereszti gör. kat. lelkész 1940. XI. 13-án kelt leveléből.

A román rezsim alatt a hiveink hitélete nem esett, mert a papság létszámának emelkedése arányában az is emelkedett. A testvéregyházak közötti viszony – néhány lényegtelen eset kivételével, ahol a papok személyi okokból nem tudtak összemelegedni –, a régi volt; teljes békességben éltek annál is inkább, hogy a hiveink nagy része nem vallotta magát románnak.

A „nemzeti egyház jellege" anyagi előnyökkel járt, amennyiben a papi birtokot kiegészitették 32 holdra és a templomnak is juttattak 5 hold birtokot mindenütt, ahol csak állami tartalék-birtok volt. Ezen kívül némely jelentős segélyeket adtak templomépitésre és a papokat is segitették, azonban az ortodoxiának a türelmetlensége miatt az utóbbi időben ezek megszüntek és papjainknak sok kellemetlensége volt. Kezdetben szépen viselkedtek velünk, azonban az utóbbi időben csak elvben ismerték el az egyemlőséget, de a valóságban nem. Pl. nemzeti ünnepeken ők voltak előnyben. Még Balázsfalván is az ort. kápolnába mentek a hatóságok és az érseki templomban csak képviseltették magukat. Az iskolások is valláskülönbség nélkül az ort. kellett menniük. Ugyanez volt a helyzet, fogadalomtételeknél, zászlószenteléseknél és iskolaszenteléseknél is. Ott is ahol életerős parókiáink vannak (2-3000 lélekkel) és ahol nincsen ort. parókia és hivek, még ott is ők végezték az ünnepi ténykedéseket. Átlag az volt az elvük, az állami vezetőknek, hogy ott ahol érdekeink nem kereszteződnek, ott minket is segitettek, ha a papunk egy befolyásos politikus pártfogására tudott szert tenni. Különösen itt Háromszéken többször próbálkoztak, hogy a papjainkat áttéritsék hiveinkkel együtt, különböző igéretekkel és aki szembe mert szállni velük, azt teljesen mellőzték és nehézségeket okoztak nekik. A „nemzeti jelleg" a román rezsim alatt nem járt hátrányokkal, azonban most több esetben hallottam, hogy hiveinknek egy része azzal indokolja a ritusváltoztatást, hogy nem akarja magát kitenni továbbra is arra, hogy románnak tekintsék. Az uj magyar rezsimmel szemben a legjobb reményeink lennének, azonban a jószántu ritusváltoztatási akció mellett több helyen dobszóval hivták a hiveket a községházához, hogy áttérjenek és igy olyan kilátások előtt állunk, hogy mielőtt visszakerülnénk a Hajdudorogi püspökséghez, Háromszéken, Udvarhelyen és Csik egyes parókiáiban nem lesznek hiveink.

A székelyföld gör. kat. parókiáinak a helyzetképe a következő lenne:

A hosszabb ideig ittartózkodó papok, Háromszéken a következők voltak: Nagyborosnyón: Áron Gyula (3 évig) aki elment a bécsi döntés után. Gelencén: Botei János volt (a román uralom kezdetén elhalálozott Bokor András után) aki 1933-ban elment Torda környékére. Utána Calugar Flaviu volt, akit a bécsi döntés előtt áthelyeztek, Brassó második (uj) parókiájába, ahol előzőleg is lakott. Lemhényben 1931-ben egy pár hónapig volt egy Gherman János nevü tanitóból lett pap, akit a hivek nem szerettek a gyors románositó rendszeréért és igy el kellett menjen. Lisznyón Radu Miron volt, aki a bécsi döntés után elment. Szentkereszten 1927–31-ig Ariedan Jenő volt (aki innen Ditróba ment és onnan ezelőtt 1 és fél évvel Gyergyószentmiklósi alesperes lett és a bécsi döntés után távozott). 1933 nov. 25-től én vagyok itt. Szentgyörgyön (Uj parókia) Pastrau Gyula volt, aki a döntés után távozott. Torján Francu Sándor (volt járásbiró) 1931–33-ig volt, azonban Kézdivásárhelyen, majd Szentkereszten lakott, ahol meg is halt. Utána Szakács Márton volt fél évig és 1936-tól a honvédség bevonulása utánig Borda Sándor volt, aki az átmeneti idő alatt kellemetlenségek következtében szept. 18. körül elment. Szárazajtán Boér György volt, aki 1936 körül Gyergyóalfaluba ment. Utána Sütő János volt kb. 1 évig, majd ez év egy pár hónapjában egy újonnan fölszentelt pap volt, aki Gyulafehérváron végezte a theologiát és negyed éven bebizonyitotta, hogy édesapja gör. kat. volt igy átjött Balázsfalvára. – A bevonulás előtt eltávozott, mivel felesége regáti tanítónő volt. – Baróton a legelső Stoian nevezetű elcsapott jegyzőből lett pap volt, aki rövidesen ortodox lett és megszervezte az ottani ort. parókiát. – Utána Talnariu János volt kb. két évig és most, egy év óta egy Serban nevezetű gyergyói fiú, aki a honvédek megérkezése után Szászrégen mellé költözött.

Csíkban: Csíkszentgyörgyön Sándor János 1938-ban ment nyugdíjba és utána egy róm. kath-ból lett ortodox, majd gör. kath. pap egy hónapi tevékenykedés után úgy a gör. kath. mint a római kath. hívek egyrészét áttérítette ortodoxnak és a templomot erőszakkal, a vármegyei vezetők segítségével elvette. – Majd visszaperelték és botrányos élete miatt el kellett hagynia az újonnan számára létesített ortodox parókiáját és nemsokára rá meghalt. Nevére nem emlékszem. – Utána egy évig Huszár Román fiatal nőtlen pap volt, akit október elején áttettek a határon a katonai hatóságok.

Csíkszépvizen 1924-ig boldogult nagyapám, Gergely György volt. 1924-ben és 1925 elején Pop Viktor volt, aki Szamosújvár környékére ment. 1929-től Costea Avisalon volt 1940 év első feléig, aki Vaslábra ment át (és akit a hirtelen eltávozott gyergyószentmiklósi esperes saját hatalmából megbízott az esperesi teendők ideiglenes végzésével.) Gyimesbükkön édesapám volt 1904 óta. – Kászonimpérben kb. 1922-23-ig Boér Artur volt a háromszéki esperesi kerület főesperese, tb. kanonok. Utána Gergely János nagybátyám (volt udvarhelyi főesperes volt) 2 évet és azután Gyergyóvárhegyre ment. 1926 óta Boldor János volt, akit október elsején áttettek a határon. – Gyergyóalfaluban Bájás Gyula volt kb. 1936-ban beállott haláláig és utána Boér György. Lázárfalván,

(ahol 1912-ben a híveink római kath. lettek) egymásután vagy három kétesmúltú (kettő közülük ort. végzettségű, áttért) pap volt, akik hamarosan továbbállottak, miután kompromittálták magukat. Hosszabb ideig Borgovan Mihály nőtlen pap volt. Csíkszeredában a román imperium kezdetétől Vlád Izidor volt, akit októberben a csíkszentkirályi térítései miatt kiutasítottak az országból. Szentdomokoson Solnay János van még a régi időkből. Ditróban (új parókia) Ariesán volt, (aki a róm. kath. nagyon rossz viszonyban volt). 1938 vagy 39 elején Szentmiklósra került, amint már említettem.

Udvarhelymegyében: Abásfalván Todorán György volt. Bözödújfaluban Candit Lic, majd Todorán János. Alsóboldogasszonyfalván rövid ideig Ploscariu János volt. Homoródkarácsonyfalván Lupu Vazul volt. Szenterzsébeten Salantiu (Szalánci) Jusztin, majd Rusu Simon voltak. Románzsákodon Boér Sándor volt. Udvarhelyen kb. 1922-ig Gergely János volt, majd László Gyula és végül Iván György kerületi esperesek. Az udvarhelyi főesperes az kerülete papságával jónak látta eltávozni a honvédség bevonulása előtt. El lehet mondani, hogy a Székelyföld részére nehezen lehetett papot kapni, mivel kevés volt a magyarul jól tudó papság a fiatalabb korosztályok között. A legtöbb helyen ortodoxból lett, vagy rovottmúltú egyéneket küldöttek, akik nagyon sok esetben többet ártottak, mint használhattak volna. A Székelyföldön hosszabb ideig paposkodva úgy tünt fel, mintha büntetés lett volna.

A politikában és közéletben a nagy többség intensiv részt vett, különösen a vándorpapság. Csíkban pl. apám és Solnay kivételével mind exponálták magukat politikában. (Talán Boér György sem!) A befolyásuk a hívekre nőtt és a hatóságok előtt az uralmon levő pártnak a tagjai tudtak érvényesülni. A regáti tanítók segítségével az ortodoxia mindent megpróbált, hogy híveinket megszerezze. 1937-38 körül minden székelyföldi falucskában létesítettek egy-egy ort. paptanítói állást, aki az igazgató is lett volna, azonban a közoktatási miniszter közbenjárására nem töltötték őket be, mivel a tanítókban úgyis túltermelés volt.

A papokat inkább a főispánok próbálták megkörnyékezni, nagy anyagi előnyöket biztosítva. Pl. mikor idejöttem, 1933-ban, miniszteri rendeletre a főispánok minden község költségvetésében egy bizonyos összeget beírtak a román papok részére, mint segélyt, tekintettel a hívek számának a kicsiségére. Ezen összegeket tetszésük szerint osztották szét a román egyházak papjai között. Két évben én is részesültem ilyen segélyben, azonban, mikor a főispán odahívott és tudomásomra hozta, hogy elsősorban legyek román és csak azután katholikus, szemrehányást tevén, hogy egyetlenegy hívet sem szereztem a római katholikusok közül, én megmondotta, hogy nem tehetek eleget kérésének a kánonokra hivatkozva, – szó nélkül elbocsájtott, de többet nem kaptam tőlük egy banit sem, se az egyháznak, se nekem.

A Székelyföldön az orthodoxia nagyon próbált terjeszkedni. Parókiákat létesítettek Csíkban: Tusnád, Csíkszereda, Mádéfalva, Gyimesbükk, Szépvíz, Gyszentmiklós, Ditró, Tölgyes és Békáson s ezeken kívül még 5 volt

tervbevéve. Háromszéken Barót, Nagyborosnyó, Csernáton, Ozsdola és még több, a megye alsó részein, melyeket nem ismerek pontosan. (Most két éve a munkatervbe lett véve majdnem minden második község részére egy-egy ort. kápolna építése.) Bennszülött híveik nem voltak, csak a hivatalnokok és néhány vadházas, akiket minden akadály ellenére megeskettek. Annyira jutottunk volt, hogy nem is lehetett kisebb hivatalokba (irodaszolga, erdőpásztor) jutni, ha nem tértek át az ort. vallásra, úgy a gör. kath, mint más felekezetűek. A régieket elbocsájtással fenyegették, ha nem tértek át. A nagy pompával épített templomok most üresek.

A gör. kat. és ort. egyházak viszonya átlag nagyon rossz volt (Kutya-macska-barátság!) A latin egyházzal 3-4 esetben nagyon jó volt a barátság, a többiekben közömbös, hideg, bizalmatlan és ellenséges.

Egyházaink legtöbb helyen kaptak földet, azonban az ortodoxia itt is előnyben volt. Csak használatra adták, a tulajdonjog az államé volt és így nem is kellett fizetni a földért.

Sok új és szép templom épült, azonban sajnos, a legtöbbnek nincs híve. Új parókiák: Csíkszereda, Marosfő, Kóstelek, Szenttamás, Szentkirály és Ditró (Csíkban) és Sepsiszentgyörgy és Barót Háromszéken. Az udvarhelyiek közül Homoródkarácsonyfalva és Máréfalva. Még néhány létesült az utóbbi időkben, de nem kaptak papot és nem is tudom őket névleg. Kulturházak nem épültek. A papság anyagi helyzete, a kepét kivéve, hasonló volt a római katholikusokéhoz. Az új parókiák közül csak esetleg Marosfő (Csík) lesz életképes.

Gör. kath. iskoláink nem voltak, csak államiak.

Az egyházainkat, egyes helyeken, ahol a papnak megvoltak a politikai pártfogói és ő is aktiv részt vett a politikában, jelentős összegekkel támogatta az állam. (Pl. Csíkban Vlád szeredai plébános a csíki magánjavak erdőiből több parókia részére egyenként 2-3 milliós vágterületet szerzett.)

Ami az 1912-ős, hajdudorogi püspökséghez való csatolást illeti, a magyar anyanyelvű hívek örvendettek, a románoknak pedig nem tetszett. Úgyszintén a naptárváltozással is. (Az utóbbiak a vaslábiak és Szépvíz három leányegyháza s Gyimes egy része.

Az 1918-as forradalom az egyházat nem érintette. A gyulafehérvári gyűlésen Csíkmegyéből csak egy ügyvéd jelent meg. A másik két megyéből sem voltak papok, tanítók és hívek. Az 1918-as államváltozás és később a Balázsfalvához való csatolás a románoknak kedvükre volt, a magyaroknak nem volt kedvükre.

A régi magyar impérium alatt és úgyszintén a megszállás ideje alatt is, az említett három parókia kivételével a családokban a társalgás nyelve magyar volt. Csíkban a négy felekezeti iskolában magyar volt a tanítás nyelve. Vasláb, Gyímesbükk és Szépvíz leányegyházainak templomaiban román volt a prédikáció nyelve, a többiben pedig magyar. Az 1916. évi román betörés után a liturgikus nyelv a magyar lett, kivéve az említett 3 egyházközséget, ahol megmaradt a román. A magyarajkú parókiákon a reggeli és esti zsolozsmát nem végezték egyik nyelven sem. Csak kizárólag a szentmisét végezték magyarul, a

temetés és esketéseket – ez utóbbiakat egyes helyeken még Hajdudorog előtt is.

A román impérium alatt megszünt a templomainkban a magyar nyelv használata, kivéve a szentlecke és evangélium olvasását és a prédikációt. A mai helyzetről sokat nem írhatok, mert papjaink nagy részét kiutasították. Különben a katonai parancsnokság Csíkban elrendelte a magyar misézést. Itt erre föl én is bevezettem, habár nem kaptam engedélyt erre a fölöttes hatóságoktól.

A híveink egy jelentős része román eredetűnek tartsa magát, még azok is, akik nem tudnak románul, azonban mindnyájan, (a 3 parókia kivételével) várják a visszacsatolást és szeretik a magyar liturgikus nyelvet. Vannak olyanok is, akik székelyeknek tartják magukat.

Telepítések nem történtek.

A hívek száma természetes szaporodás útján növekedett. A református vidékeken sok visszatérés történt, különösen Udvarhely megyében, azonban most ismét elhagytak. Erőszakos térítések csak szórványosan történtek hivatalnokok és állami alkalmazottak között, természetes, az ortodoxia javára. Önkéntes áttérések nem voltak. A visszahatás a magyar rezsim helyreállítása óta folyamatban van, felelőtlen elemek megfélemlítése következtében tömegesen hagyják el vallásukat a híveink, részben róm. kath. részben reformátusok lesznek.

A román állam által elrendelt naptáregyesítést a magyarok jól fogadták, míg a románok elmagyarosításnak magyarázták. Az erdélyi gör. kat. egy-két év alatt belenyugodtak, az ort. azonban kevésbé, különösen a regátban, hol még most is vannak olyanok, kik a régi naptár szerint ünnepelnek.

A román impérium alatt a gör. katholikusok szerve az AGRU (Asociatiunea Geuverniala a Romanilor Uniti) volt, de a Székelyföldön nem működött. A schizmatikus törekvések ellen a papok tartották a harcot. Az Unirea cikkeit nem ismerjük, de hogy sok megnemengedett dolog történt a Székelyföldön, azt tapasztalatból tudjuk. Ne tessék rossz néven venni, hogy néhány esetet megemlítek.

Szászrégenen fölül a gör. kath. falvakban és határaikban a ref. hívek a kereszteket kivágták. Régen mellett egy ref. pap tiszti ruhába öltözve végigjárta a papjaink egy részét és megverette, sőt ő is tettleg bántalmazta őket. Egyik gör. kath. községben 400 gör. kath. iskolás növendéknek 6 ref. tanítója van, akik eltiltották a keresztvetést. Vasúti pályamunkásoknak sem igen akarnak gör. katholikusokat fölvenni. Ez a türelmetlenség a gyengéket vallásuk elhagyására készteti, az erősebbeket pedig ellenséges érzületre változtatja, ami nem államérdek. Sajnos, szinte elhihetetlen esetek történtek, amint kijelentette a Csíkból behívott képviselők legmarkánsabb alakja, a gyímesbükki róm. kath. lelkész és édesapám előtt: „Mint magyar ember, szégyenlem megmondani, hogy mit követtek el Marosvásárhely környékén a román papsággal."

Meg vagyunk győződve, hogy a civil közigazgatás beálltával minden a régi kerékvágásba fog zökkenni és az elkövetett hibák orvosolva lesznek, mert ha tovább tartana ez az egyoldalú türelmetlen eljárás, a parókiáink kb. négy kivételével (a 3 vármegyében) teljesen hívek nélkül maradnak.

50. Aloisiu Ludovicu Tautu kanonok, a szentszéki román követség egyházi tanácsosának állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus egyházszervezet rendezése tárgyában

Róma, 1940. november 15.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 324r–333v. Tisztázat.

Considerazioni del can. Mons. L. Tautu de tenersi presenti in occasione della nuova sistemazione della chiesa greco-rumena della Transilvania ceduta alla Ungheria

Il Governo ungherese di Budapest ha il proposito di sistemare la Chiesa Cattolica di rito bizantino-romena della Transilvania cedutagli per l'arbitrato di Vienna, secondo i suoi interessi politici. Vuole prima di tutto ridurre il numero delle parrocchie delle tre diocesi cattoliche di rito bizantino-romeno passate interamente in suo dominio. A questo scopo vuole arrivare forzando i fedeli di molte parrochie a passare sia al rito latino, sia a quello protestante calvinista, oppure di chiedere sotto la pressione del terrore e della persuasione, il riannesso alla diocesi di lingua magiara di Hajdudorogh. Ridotto in questo modo il numero delle parrochie appartenenti alle diocesi bizantino-romene di Baia-Mare ed Oradea-Mare, vuole unire queste due diocesi aeque principilater, riconoscendole un solo Vescovo, ad Oradea-Mare. Vuole puoi sottoporre le diocesi rumene cosi sistemate, a modo di quella bizantino-magiara di Hajdudorogh, al Metropolita Primate di rito latino di Gran (Esztergom). A tutti questi suoi propositi vorrebbe ottenere l'approvazione ed il concorso della Santa Sede.

Ma, la Santa Sede, Madre universale di tutti i popoli, di tutte le Chiese, anche di quelle di rito orientale unite con Essa, esaminerà senza dubbio questo problema da tutti i punti di vista, pesando i vantaggi ed i svantaggi che per essa risulterebbero in seguito a tale sistemazione; terrà presente tutte le conseguenze e ripercussioni che tali sistemazione potrà produrre presso tutti i fattori che riguarda la questione.

Gli elementi od i fattori di questo problema sono i seguenti:

1) la Chiesa greco-rumena stessa – Questa Chiesa, che è, dopo quella ruteno-ucraina la seconda più numerosa Chiesa di rito orientale unita a Roma, nella sua esistenza di 240 anni ha lottato sempre per la sua autonomia, per la

sua separazione dalla Gerarchia della Chiesa di rito latino, per il suo diritto di formare a sè una provincia eclesiastica di rito-bizantino romeno, cioè di lingua romena, independente da qualunque Gerarchia di rit latino, sottoposta solo alla Santa Sede Apostolica Romana. E questa sua autonomia la ottenne da parte della Santa Sede per la creazione della provincia ecclesiastica di Alba-Julia e Fagaras nel 1853 (Bolla di Pio IX Ecclesiam Christi, del 26 Novembre 1853), le fu riconosciuta questa autonomia per decretti Imperiali e leggi di Stato tanto nella Monarchia austro-ungarica di prima della guerra mondiale, quanto nello Stato romeno formatosi dopo. – Il tentativo di sottoporrla a qualunque Gerarchia estranea al rito ed alla lingua romena urterebbe al più vivo i diritti acquisiti da questa Chiesa e produrrebbe la piu deprimente impressione sull'intero Clero e popolo romeno unito.

Il tentativo dismembrare qualunque numero di parrochie dalle loro diocesi madre di rito e di lingua romena e di sottoporle alla diocesi di rito greco-magiaro di Hajdudorogh, verrebbe interpretato dal Clero e dal popolo di questa Chiesa come un attentato alla sostanza ed all'esistenza stessa della loro Chiesa, commesso col concorso ed aiuto della Santa Sede, e contribuirebbe alla scossa ed alla diminuzione della fiducia e del inconcusso attaccamento di questa Chiesa, Clero e popolo, che sempre hanno mostrato e confessato verso la Santa Sede Apostolica Romana. Tanto più che non solo le parrochie la di cui annessione alla diocesi magiara di Hajdudorogh viene chiesta adesso non sono di origine magiara, - se non si vuol sostenere che i convertiti e battezzati nel rito greco dal Vescovo Ieroteo chiamato nel 955 dai due principi magiari Bulcs e Gyula in Ungheria di allora, sono sopravissuti sino ai nostri tempi, - ma le stesse parrochie dalle quali è stata composta ed eretta la detta diocesi greco-magiara di Hajdudorogh sono parrochie di origine rutena e rumena, magiarizzate nel corso degli ultimi sessanta anni per mezzi di magiarizzazione fortemente applicati dai governi ungheresi in questo periodo di tempo, specialmente dopo l'Ausgleich del 1868.

Giova ricordare a questo proposito la deprimante impressione che fece sul popolo romeno intero e sulla Chiesa romena Unita in ispeciale, la creazione di questa diocesi nel 1912-13, quando mosse sanguinose avvennero con arresti, fucilazioni, incarceramenti, di sacerdoti ed in fedeli che si opposero alla annessione alla diocesi di Hajdudorogh, mosse che finirono con lo scoppio nel palazzo vescovile di Nyiregyhaza, dell'ordigno mandato dai circolo irredenti romeni di quei tempi per pacco postale al primo vescovo della nuova diocesi, Miklossy, scoppio che cagionò la morte del Vicario generale Jazkoviks, e di altri impiegati diocesani; e con la manifestazione di un notevole movimento avvenuto ne seno del clero e del popolo cattolico romeno di quel tempo per un ritorno alla Chiesa romena dissidente, dalla quale sorse quella Unita nel 1700. –

Benchè, come misura di precauzione e di previsione, il Governo ungherese ha espulso dal territorio della Transilvania occupata centinaia di sacerdoti,

di fedeli, intellettuali e contadini di qualche prestigio ed influenza, con tutto ciò tali mosse e movimenti di opposizione contro si violenta riannessione a Hajdudorogh, possono avvenire di nuovo al momento che si presenterà propizio ed opportuno; tanto più se questi saranno fomentati dal clero e dal popolo romeno tanto unito che dissidente della Romania libera. Un cauto e vigile procedimento è consigliato dunque già di questa sola considerazione.

2) La Chiesa romena dissidente – Tale sistemazione deve essere considerata anche alla luce degli effetti e ripercussioni che potrebbe avere sulla Chiesa bizantino-romena dissidente. E' incontestabile che nell'ultimo tempo un orientamento sempre più accentuato verso la Chiesa di Roma cominciò a manifestarsi tanto nel governo romeno quanto presso gli uomini responsabili della vita pubblica romena e nel seno della Chiesa romena dissidente stessa. Determinò tale orientamento la situazione geografico-politica sempre più seria e minacciata della Romania. Circondata da tutte le parti da popoli slavi, l'isola romanica del Sud-Est europeo, che è la Romania, vedeva sempre piu chiaro che, per la sua conservazione ed esistenza, un legame sempre più stretto, politico e spirituale, con le forze politiche e spirituali dell'occidente latino, compresa fra queste anche la Chiesa Cattolica di Roma, è diventato una necessità vitale.

Si domanda, se in tali circostanze politico-diplomatiche un colpo vibrato col conscio e deliberato concorso e collaborazione della Santa Sede Apostolica, sul corpo della Nazione romena, sarebbe un atto prudente e conforme ai lungimiranti e sempre permanenti fini spirituali superiori, della Chiesa Cattolica, intesa sempre al ritorno delle popolazioni dissidenti dell'oriente al grembo dell'unico ovile di Christo? Un tale atto di concorso da parte della Santa Sede all'opera di snazionalizzazione, per mezzo della Chiesa stessa, abbassata a strumento politico in mano di governanti poco scrupolosi, produrrebbe un grave e forse definitivo allontanamento di tutto il popolo romeno dal suo già si felicemente cominciato cammino di orientamento verso la Chiesa Romana ed aumenterebbe nel seno della Chiesa Romena dissidente sempre più già il latente sospeto e convinzione, che la Chiesa Romana non è una vera e costante tutrice del carattere nazionale dei riti e dei popoli orientali, carrattere al quale, come di sà, le Chiese orientali cosi anche quella dissidente romena, tengono di più che ai loro principi dogmatici stessi.

Il Governo ungherese – Per il Governo ungherese tale sistemazione rappresenta un puro interesse politico, quello di aumentare il numero della sua decrescent popolazione con tutti i mezzi, leciti ed illeciti, anche di quelli che contradicono e ledono i principi e diritti naturali della libertà di lingua e di coscienza religiosa dei popoli, principi e diritti tante volte altamante proclamati e difesi dai Sommi Pontefici di tutti i tempi.

Argomenti involti nella apparenza di verità saranno invocati: che il bene e la salute delle anime di quei infelici fedeli chiederebbero l'incorporazione di quelle parrochie da una diocesi la di cui lingua liturgica non la capiscono ad

altra la di cui lingua sarebbe la loro lingua materna; che i fedeli interessati stessi chiederebbero una tale incorporazione con domande liberamente firmate e presentate. –

Ma tutti questi non sono che pretesti sotto i quali si nasconde l'interesse politico mal celato. Diffatti la salute di quelle anime non chiede per niente un tale riodinamento; perchè, astraendo dal fatto che quelle parrochie non sono parrochie di origine magiara, ma parrochie rutene e romene i di cui fedeli hanno perduto la loro lingua materna in seguito ai violenti metodi di magiarizzazione applicati senza scrupoli dai vari Governi ungheresi, al bene ed alla salute loro spirituale è sufficientemente provvisto anche nel seno delle diocesi alle quali di presente appartengono, per la predica e l'instruzione che viene loro intensamente impartita anche nella loro lingua che comprendono. Basta visitare queste parrochie per vedere che la vita spirituale confessioni e communioni sono altretanto frequenti che nelle parrochie di lingua puramente rumena. Rimane poi sempre diritto in piede il naturale ed imprescrittibile diritto di questi sciagurati di ritornare lentamente per l'opera della Chiesa bisantino romena all'uso della loro lingua di origine la quale li fu violentemente strappata con mezzi di magiarizzazione contrari al diritto naturale.

Quanto poi alla libertà con la quale quei infelici chiederebbero loro stessi l'incorporazione alla diocesi di lingua magiara di Hajdudorogh, basta immaginarsi che libertà può essere quella sotto la pressione degli organi dell'amministrazione civile e militare, ed orbati dell'assistenza naturale dei loro pastori, sacerdoti ed intellettuali più cospicui, cacciati ed espulsi sotto vari ed ingiusti protesti; orbati cioè proprio degli elementi che per la natura ed in seguito alla loro, influente posizione potrebbero scizzare qualche atto di protesta ed opposizione. –

Non si potrà dire mai di tali richieste che in simili circostanze siano state fatte spontaneamente e liberamente, e la Chiesa, padrona a custode del diritto naturale e della libertà di coscienza, non potrà mai approvare o ratificare un tale procedimento di cambiare rito o confessione, ma dovrà piuttosto protestare con tutta l'energia contro tale modo di fare proseliti tra fedeli di altro rito e di altra lingua; non potrà mai approvare e benedire tali procedimenti di arricchire ed aumentare il numero della propria nazione al discapito di altre lingue e nazioni.

4) Il Governo Romeno – E' del tutto ovvio che il Governo romeno non potrà restare a lungo impassibile di fronte a questa dolorosa amputazione del corpo della sua nazione per lo strappo di una cosi cospicua parte della sua gente, come sono i Romeni cattolici di rito bizantino della Transilvania, i quali, malgrado i arbitrari ed artificiali confini li considera come parte delle stessa unica ed indivisibile razza e nazione romena; ma si vedrà costretto di ricorrere a misure di compenso. Ed in questo riguardo la situazione della Chiesa Cattolica in Romania, alla luce della realtà, è più debole e più vulnerabile che di quella di Transilvania. Diffatti, se il Governo ungherese prende delle misure, che nelle

chiese cattoliche di rito bizantino romeno della Transilvania ceduta non si possa celebrare e predicare in romeno, le stesse misure possono essere prese al rigore riguardo la Chiesa cattolica di rito latino della Romania, la quale, come è noto, ha piuttosto fedeli ungheresi, tedeschi, polachi, italiani e francesi.

Se il Governo ungherese non ammette che nelle scuole elementari e secondarie della Transilvania ceduta l'istruzione venga impartita nella lingua materna degli scolari, niente di piu facile che il Governo romeno si veda costretto a prendere simili misure per le scuole delle Congregazioni cattoliche della Romania.

Se il Governo ungherese non vuol riconoscere come diocesi indipendenti la diocesi romena di Baia Mare con due cento cinquanta sette parrochie e centinaia di filiali, e con 187 parrochie e centinaia di filiali quella di Oradea Mare, rimaste quasi interamente nell'Ungheria, la situazione della Diocesi latina di Bucarest, con non più di 35 parrochie vere, di quella di Jassy con non più di 50 parrochie e di quella magiaro-latina di Alba Julia, con 79 parrochie rimaste in Romania, è infinitamente più debole, e nulla di più possibile che il Governo romeno si veda costretto a riesaminare lo Statuto giuridico di queste diocesi, per le quali, come si sà, ha pagato e paga ancora con tutte le sciagure e calamità sopravenute al Paese per la cessione di tanti territori suoi nazionali, tutto il personale ecclesiastico, con Capitoli, Seminari e parroci.

Certo, tali misure non potrebbero essere prese se non dopo unamodifica o denuncia del Concordato che tutt'ora esiste fra la Romania e la Santa Sede. Ma la base stessa di questo Concordato, cioè l'organizzazione della Chiesa cattolica di ambi e due i riti in Romania, non è stata forse fondamentalmente scossa in seguito al dislocamento territoriale delle diocesi ai termini dell'Arbitrato di Vienna? E' questo Concordato sostenibile ancora in tutta la sua integrità dopo un si esenziale mutamento del soggetto stesso, la Chiesa Cattolica in Romania? Certo, il Governo romeno attuale, come tutti i Governi precedenti è anche oggi rispettuoso dei diritti naturali della Chiesa Cattolica e del suo Capo il Romano Pontefice, come tante sue manifestazioni lo dimostrano, rispettuoso degli impegni assuntisi verso la Santa Sede. Ma quod uni iustum alteri aequum. Vedendo si gravemente ridotto il numero dei suoi connazionali in Ungheria, in seguito alle misure distruttrici prese dal Governo rispettivo, non sembrerà del tutto naturale anche per il Governo romeno di difendersi e compensarsi con uguali misure ugualmente giustificate anche per lui? In presenza a tale violenta mutilazione di una parte si esenziale del suo popolo, come è la Chiesa bizantino-romena della Transilvania ceduta, mutilazione che nella ipotesi del Governo ungherese dovrebbe consumarsi con la participazione e concorso della Santa Sede stessa, potrà resistere il Governo romeno Legionario alla pressione dell'opinione pubblica romena, pressione che non l'avvicinarsi del momento decisivo della realizzazione di tale proposito, si farà sempre più energicamente sentita ed esercitata, di non ricorrere alle sopra menzionate

misure di rappresaglia e compensarsi almeno in parte per la perdita di una si cospicua parte della sua gente?

Insomma il Governo romeno non aspetta di più che la Santa Sede mostri per la popolazione cattolica di rito romeno bizantino della Transilvania ceduta la stessa premura e sollicitudine come ha sempre mostrato per i fedeli e gli interessi della Chiesa Cattolica magiara e slaba di rito latino in Romania.

Come appare dunque non c'è nessun motivo serio, nè il bene delle anime nè il postulati del diritto naturale che tale attentato sulla entità del popolo e della Nazione romena della Transilvania sia compiuto con la partecipazione della Santa Sede Apostolica Romana. –Anzi, vi sono tutti i motivi che a tali tentativi si resista con tutta l'energia possibile, se bisogno, con le estreme conseguenze. Un tale atteggiamento della Santa Sede, tutrice dei diritti dei popoli, grandi o piccoli, desterebbe l'applauso di tutto il mondo e fortificherebbe la fiducia dei popoli e delle Chiese orientali, tanto dissidenti che cattoliche, nello spirito di giustizia e di equità della Santa Chiesa Romana.

5) La Chiese Orientali Dissidenti – E' del tutto necessario che questo problema rituale e giurisdizionale della Chiesa bizantino-romena della Transilvania venga postato su un piano più alto, superiore, quello degli interessi generali, universali, della Chiesa Cattolica Romana.

Senza dubbio, che la soluzione del detto problema avrà la sua ripercussione in tutte le Chiese orientali, unite o dissidenti. Queste Chiese che tengono tanto al loro carattere nazionale si vedranno minacciate tutte se, per qualche contingenza di cose, arrivassero in circostanze simili.

Cioè perderebbero molto dalla fiducia che in simili circostanze avrebbero un forte ed inconcusso appoggio nella Sede Apostolica Romana per la difesa del loro rito e della loro lingua. L'interesse della Santa Sede deve essere di far aumentare e non diminuire la fiducia delle diverse Chiese orientali nell'autorità e nello spirito di giusta protetrice dei riti e delle lingue orientali. Non si può presupporre che la Santa Sede sacrificherebbe per futili motivi, anche questi non di ordine religioso, ma di ordine puramente politico, il suo glorioso titolo che lo ebbe sempre, di essere la fautrice e prottetrice dei diversi riti orientali, come sempre hanno altamente dichiarato i Romani Pontefici.

Tutto compreso e facendo il bilancio reale dei vantaggi e svantaggi che per la Santa Sede risulterebbero dal soddisfare le proposte e richieste del Governo ungherese, sembra indubbio che Essa dovrebbe mostrarsi ferma e procedere almeno con grande precauzione nel venir incontro a tali richieste. Perchè oltre la soddisfazione di un efimero successo politico diplomatico che avrebbe il Governo ungherese da tutta questa spinosa questione, i svantaggi, le possibili sfavorevoli, talune gravi, conseguenze che risulterebbero tanto nell'ordine ideale che in quello pratico per la Chiesa stessa superano di gran lunga quel futile e passeggero vantaggio. Non solo, si urterebbe al vivo il cuore della Chiesa Cattolica di rito bizantino romeno, non solo si scuoterebbe fortemente

le fiducia di tutte le Chiese Orientali, unite o dissidenti, verso la materna cura della Santa Sede, la quale non si mostrerebbe abbastanza forte nel resistere a richieste di carattere puramente politico, metterebbe il Governo romeno nell'inesorabile necessità di prendere da sè le contro misure di compenso, dirette certamente contro importanti interessi della Chiesa Cattolica in Romania.

Questo è dunque il bilancio dei vantaggi e svantaggi che risulterebbero da questa spinosa questione. –

Roma, li 15 Novembre 1940

51. Gergely Viktor gyimesbükki parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről

Gyimesbükk, 1940. november 22.

GKPL I–1–a 443/1942. Másolat.

F. hó 11.-én kelt nb sorait véve hálás köszönetemet fejezem ki érettök. A rendkivüli és szakadatlan zaklatásoknak kitett helyzetünkben, végtelenül jól esik a bátoritó szó, bárhonnan is jöjjön, de különösen a gör. kat. részről jövő együttérzés.

A nb. soraiban érintett dolgokra rövidesen reflektálni szeretnék, szoros összefüggés nélkül, de a tények reális felsorolásával.

Tudatában vagyok a mai nehézségeknek, amelyekkel jár minden átmenet, hisz már volt többször részem – Isten kegyelméből – ilyenekben, ugy egyházi, mint politikai téren.

Sajnos! Nagyságodnak a helyzetünk jobbrafordulására vonatkozó optimizmusát nem tudom osztani, mert ezt a tények nem engedik. Tapasztaltam saját magamon és káromon a regátiak türelmetlenségét, de ez csak 1 %-a volt annak, ami most Erdélyben folyik. Az ember el sem hinné, ha nem látná a saját szemeivel. Egyik székely róm. kat. intelligens ember, akinek jó érzését és méltányos gondolkodás módját a megváltozott helyzet sem tudta elferditeni, látva, hogy mi történik itt, azt kérdezte, hogy „európai, alkotmányos jogállamban élünk-e, vagy valahol Kínában?" Ez nagyon jellemző, pedig ő nem is érzi saját magán a méltánytalanságokat. Nincs szó arról, hogy ki voltál? mi voltál? milyen magatartást tanusitottál? mert a fékeveszett gyülölet orgiáit üli minden személyválogatás nélkül.

100%-os magyarnak nevezett református atyafi, felmászik az út szélére állitott kat. keresztre, ahol a „corpus"-t ábrázolva, felhivja hittestvéreit, hogy „imádjatok, mert én vagyok Krisztus", azután a keresztet kivágva a Marosba dobják. Felmerül a jogos kérdés, hogy valjon a Szt. István országában vagyunk-e? vagy valahol a Bolsevikiában.

Csik megye tisztán kat. és igy csak a latinokkal van baj, de oly mérvü, hogy azt elképzelni is lehetetlen. Itt már nincs – egy-két kivétellel – sem jó érzés, sem izlés, sem belátás, sem egyházi törvénytisztelet, mert a primitiv szenvedélyek kerültek felül.

Minden községben dobszóval a községházához voltak rendelve a gör. katok és ott ki lett adva az ukáz, hogy aki nem hagyja el azonnal a vallását, átteszik a határon.

Az egész Közép és Alcsik-ban, csak egyedül maradtam, mint gör. kat. pap és az összes átállási nyilatkozatokat hozzám küldik. (A román törvény szerint a vallás elhagyását csak a polgári anyakönyvvezetőnél kell bejelenteni, aki a lelkészt értesiti erről.) Naponkint 160-t is kapok ilyent. Ahol a hivek nem mennek el jelentkezni, a jegyző megy a házakhoz segédlettel, éretlen gyerkőz tanitócskákkal, hogy terrorizálják őket. Sőt egy szt. Ferencrendi szerzetes is találtatott, aki csatlakozva az előbbiekhez, két paróchiánk filiáiban házról-házra járt, önkényüleg elfoglalta az újonnan épült papi lakunkat és két templomunkat, és azokban istentiszteletet is tartott és tart minden engedély nélkül. (Róm. kat. templom nincs ott.) Ez ellen normális körülmények között nem is lehetne kifogást emelni, de amidőn prevarikálás a célja, megengedhetetlen. Ezen két filiában több, mint 150 éve a gör. kat. pap látta el mindig a kevés számu, odabevándorolt róm. kat. hivőt: mivel nagy távolságban, havasok között, életveszélyes, nyaktörő erdei utakon lehet csak odajutni, ahová a kényelmes plébániákhoz szokott, gazdag róm. kat. plebános urak, nem vették maguknak soha azt a fáradságot, hogy elmenjenek, most pedig önálló plébániát igértek neki, ha átállanak.

A gör. kat. hiveimet (kettő románul még beszélni sem tud) kidobták még az utkaparó állásból is 11 évi szolgálat után, minden kárpótlás nélkül és a román éra alatt az összes utmesterek magyarok voltak itt.

Már majdnem ott állunk, ahol voltak a szentirásbeli bélpoklosok, hogy kiáltani kell a szembejövőnek: „vigyázat! óvakodjatok! mert gör. kat. közeledik!"

Bátyám, aki jelenleg Gyergyóvárhegyen pap, szintén hajdudorogi esperes volt. Egyik fia Székelyudvarhelyen hivatalnok és egy képviselő előtte is kijelentette a kivánságát, hogy hagyja el a vallását. Ehhez nem kell bővebb magyarázat, mert eléggé jellemzi a helyzetet.

„Consummátum est!" Az összes székelyföldi g. kat. paróchiák, amelyek Hajdudoroghoz tartoztak, egyetlen egy hivő nélkül maradtak, kivéve Vaslábot és Gyimesbükköt, Szépviz paróchiának 2 filiáját, ahol 3-4 család maradt és Kászonnak 5-6 családját, mert ott is már vagy 200-an kénytelenek voltak engedni a terrornak, és elhullottak. Ez utóbbiban kántorunk biztatta a hiveinket, hogy ne hagyják el vallásukat. A csendőrségre hivták és 6 napi határidőt szabtak neki, hogy az alatt hagyja el a vallását. Nem tett eleget a felhivásnak. Erre ujra idézték és 6 órai halasztást kapott, amely alatt ha el nem hagyja a vallását, átteszik a határon Romániába. Itt született, székely ember. Simon Péter a neve és át kellett állnia, hogy ne hurcolják tovább. A csendőrök

házról-házra jártak és ugy terrorizálták hiveinket vallásuk elhagyására. Reveláció rám nézve, hogy amióta el lettünk szakitva Magyarországtól, ott a csendőröket a hittéritő, missziós munkára is kiképezték. Amig a „sötétnek" nevezett Balkánon voltunk, el sem tudtuk volna képzelni, hogy ilyen dolgok is lehetségesek. Most pedig a „vallásszabadság klasszikus földjének" nevezett Erdélyben csodálkozva látjuk a szomoru valóságot.

Azt nem szabad mondani hiveinknek, hogy ne hagyják el vallásukat, mert akkor kiutasitanak az országból. A 20. század Európájában vagyunk-e vagy hol? Az embernek megáll az esze ezen tömeg őrület láttára.

Az én paróchiám is ki lett már kezdve a széleken és filiáiban, csak az én derék plebánosom utasitotta vissza az ilyen kényszeredetten átállóknak az elfogadását, amiért állandó meghurcoltatásoknak van kitéve: „Szólj igazat és betörik a fejed!"

Fiamnak paróchiájában egyetlen-egy hivője sem maradt. Ez a helyzet általában az összes erdélyi vegyes községekben, kivétel nélkül. Amint értesülve vagyok Szatmáron már vagy 2000-en hagyták el a gör. kat. vallást és ebből 1500 kálvinista lett. Hasonló a helyzet a Maros mentén és Udvarhely megyében is, a szentistváni eszme nagyobb dicsőségére. A mezőségen 400 gkat. gyermeknek 6 református tanitója még a keresztvetést is megtiltotta.

Sajnos! itt már nem szórványos esetekről, és nem egyes kisebb hivatalnokok tulbuzgóságáról vagy tulkapásiról van szó, hanem egy rendszerről.

A kilátásba helyezett elégtételekről beszélni tehát naiv és hiu ábránd, mert a tiltakozások is teljesen meddők.

Komoly értesülésem van arról, hogy jelentve lett ezen visszaélés a legmagasabb helyekre, ahol azt a kitérő választ adták, hogy most nincs idő ilyen dolgokkal foglalkozni, ami átirva a hétköznapi nyelvre azt jelenti, hogy ismerik ezeket és helyeslik.

Egyetlen gör. kat. sem maradt a székely földön és annak a 4 papnak, akik 3 esperesi kerületből itt maradtunk nem sokára a vándorbotot kell kezünkbe vennünk, mert nem marad egy hivünk sem.

A normális viszonyok helyreállása után sem remélhető ezeknek a visszatérése, amint a tapasztalat mutatja.

1912-ben elállott Lázárfalva paróchiánk befolyásolt és félrevezetett lakossága. B.e. Jaczkovics Mihály vikárius urral 1913-ban vizsgálatot tartottunk ott és megállapitást nyert az eljárás törvénytelensége, mire az akkori budapesti kormány döntése az átállást semmisnek jelentette ki azzal, hogy az átállottak továbbra is gör. kat-oknak tekintendők.

Az átállottak és ott lakó római kat-ok részére azonban Gyulafehérvár helyi plebániát szervezett ott (mert addig nem volt) és mai is mind róm. katok, mert a 22 évi román uralom sem tudta visszahozni őket, habár többször helybeli papot is küldtek oda, de ilyen kényszert soha sem alkalmaztak, mint most velünk szemben.

Sajnos! igy fog történni a most elállottakkal is és igy nyugodtan el lehet helyezni a keresztet az egykor doroghoz tartozott parochiák fejéhez a felirattal, hogy „fuerunt".

Nevetséges és szégyenteljes volt az ortodoxia erőlködése, hogy minket megtéritsen, de a mostani helyzetet össze sem lehet hasonlitani azzal.

Az érsekség 700 paróchiája közül az enyém volt a legnépesebb (3800 lélek) és a legnagyobb területen fekvő (a széle a paróchiámnak tour-retour 56 km) de a 22 év alatt csak 2 férfi és 1 nő lett ortodox a hiveim közül, akik vadházasságban élvén, nálunk nem tudtak megesküdni. Most meg 100-val kell elhagyniok ritusukat.

A lelket, a lelkiismeretet nem lehet máról holnapra átformálni s a lelki kényszer meg fogja bosszulni magát a nép demoralizálásában, amely velejárója és következménye az ilyen erőszakos eljárásnak.

Békásban van 5 paróchia vagy 10.000 román gkat. hivővel, akiknek papját hir szerint mind kiutasitották; és most a baptista szekta ünnepel és vigan terjeszkedik ott, erős fészke lévén Békásban, amely ellen roppant kevés eredménnyel harcolt az egyház, habár Rómában végzett missziós pap müködött ott több mint 10 éven át. Most bő az aratásuk, ami alig hiszem, hogy állami érdek lenne.

A bécsi döntés után a hiveim aggodalommal kérdezték, hogy vajjon milyen lesz az elbánás velük szemben? Több szentbeszédben igyekeztem megnyugtatni az aggodalmaskodókat, hivatkozva a megszálló honvédség elindulásakor a legmagasabb felelős helyeken tett kijelentésekre, amelyek megnyugtatók voltak ezen tekintetben és most szégyenkezve kell felelnem a hiveimnek, akik elvesztették a bizalmukat a kijelentések komolyságában és sajnos nem alaptalanul.

De hiába kesergünk ezek fölött, mert csak akiknek hatalmában állana ezen gyülölet hullámot megállitani, vagy legalább mérsékelni, inkább élesztik azt az ország felmérhetetlen kárára, mert a szivekben elrejtett keserüség nem szolgálja a lelki megnyugvást, amelyre pedig szükség volna, a mai rendkivüli, nehéz helyzet közepette.

A küldött könyveket megtartom még az esetben is, ha el kell mennem más paróchiára, ahol szükségüket nem tudom venni, már csak összehasonlitás szempontjából is, amit próbálgatok, megállapitván a különbségeket és azon tényt, hogy sokkal rövidebbre vannak fogva, mint a mienk.

Nagyon jó lélekre vall, hogy családi viszonyaim iránt is érdeklődni kegyes volt.

Két leányom férjnél van (tanitók, tanitónők) egy tanárnő leány. Egyik vejem katolizált az esküvő előtt, de 10 éven át állandó zaklatásnak volt kitéve emiatt a regáti kollégái részéről. Volt esztendő, hogy 22-szer kellett bemennie Bukarestbe, hogy igazgatói állását megtarthassa, ami csak Caliani vezérigazgató (gör. kat. pap) segitségével sikerült. A másik emiatt nem mert katolizálni, csak reverzálist adott.

Hogy milyen volt a magatartásuk jellemezze azon körülmény, hogy a bécsi döntés után elment hozzájuk Főtisz. László Ignác gyergyószentmiklósi róm. kat. főesperes, volt főgimn. hittanár, és kérte, hogy ne menjenek vissza a Regátba, mert ő felelőséget vállal, hogy nem esik bántódásuk. De amint a következmények mutatták, nagyon jó volt, hogy elmentek, mert ugy is kiutasitották volna őket, amint megtörtént mindazokkal, akik a döntés szerinti jogukkal élve, itt akartak maradni.

Megtörtént, hogy a regáti férfiak elmentek és róm. kat. székely feleségeik itt maradtak, mert nem akarták elhagyni öreg szüleiket és ki lettek utasitva a nők is férjeik után, még pedig csak egy pár órai türelmi idővel. Ez lett volna a sorsa az én leányaimnak is és igy bár mint szülőnek végtelenül fáj az elszakadás, a körülményeket mérlegelve, azt kell mondanom, ez volt az egyedüli lehetséges és helyes megoldás. És ezeknek a visszatérése ki van zárva az itteni körülmények miatt.

Tanárnő leányom szivesen jött volna haza és érdekében 3 helyre is adtam be kérelmet, hogy állást nyerhessen, de még válaszra sem méltattak. És igy ő is kényszerült megtartani állását Brassóban, mert itthon nem kaphat mást és mint munkanélküli nem ülhet.

Tudom, csodálkozni fog Nagyságod ezen dolgokon, de ha felemlitem, hogy ellenem is feljelentések történnek és itt maradt gyermekeimekt is állandóan zaklatják és jelentgetik – sötétben bujkáló aljas alakok – meg fogja érteni ezen álláspontomat. Sőt hogy brutális őszinteséggel nyilatkozzam, vannak elkeseredett pillanataim, amidőn azon gondolkozom, hogy nem lett volna-e jobb, hogy itt maradt gyermekeim is átmenjenek annak idején, ott lévő leányaim, számos tekintélyes rokonságom gondoskodva elhelyezésükről. Jogvégzett fiam a községházán jegyzőgyakornokoskodik, egy leányom itt tanitónő és állandó jelentgetéseknek van kitéve, – felelőtlen és erkölcstelen elemek részéről, – amelyek elveszik az ember minden kedvét.

Tudom, hogy a fiam által küldött helyzet jelentés nem fogja kielégiteni a várakozását, de egyrészről az összes gör. kat. paróchiáink erőszakos megsemmisitése miatt teljesen céltalan, tárgytalan és haszontalannak látszik a mi irka-firkánk, másrészről meg a lelkiállapotunk olyan, hogy az ember még egy pár gondolatát sem képes koncentrálni. Sokszor alig vagyok képes arra is, hogy megtartsam a vasárnapi és ünnepi szt. beszédeimet.

Sirva jönnek a hiveim panaszkodni, hogy kényszeritve vannak szertartásunk elhagyására és mi tehetetlenségünkben még vigasztalni sem tudjuk őket. Az elfogult hatóságok azt várnák tőlünk, hogy még mi biztassuk hiveinket vallásuk elhagyására. Ez milyen észjárás? mert én felfogni nem tudom. Sokszor voltam életemben sulyos körülmények között, de ilyeneket nem éreztem soha. A lelkigyötrődés és küzdelem tulságosan az idegekre megy, amit nem lehet sokáig kibirni.

A türelmetlen regátiak támadtak, hurcoltak állandóan, de csak engemet személyemben, mig a hiveimnek békét hagytak, de most azok sincsenek

megkimélve, állandó zaklatásoknak lévén kitéve, addig mig egy sem marad közülök.

A változás után reméltem, hogy kevés hátralevő napjaimat lelkinyugalomban fogom tölteni, de keservesen csalódtam.

Bükkloka vagy Tatárbükk (Fögetel) nem Gyimesbükk, hanem Szépviznek (Frumoasa) a filiája.

Szives elnézését kérem, hogy ismét ily hosszasan vettem igénybe nb. türelmét; még sokkal többet is mondhatnék, de ezekből is elég világos képet lehet alkotni az itteni helyzetről és a volt dorogi paróchiákról, amelyekért fáradni már teljesen fölösleges, mert nincsenek.

Ájtatos imáiba ajánlva gyötrődő lelkületemet és zaklatott hiveimet vagyok

Gyimesbükk, 1940. nov. hó 22.-én legméltatlanabb oltártestvére: Gergely Viktor gör. kat. esp. lelkész.

52. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában

Budapest, 1940. november 23.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 407r–408v. Tisztázat.

N. 4363/40.
N. Pr. 250.
Budapest, 23 Novembre 1940.
Oggetto: Colloquio con S. E. il Card. Serédi.
A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano
10642/40

Emineza Reverendissima,

Quest'oggi ho avuto un colloquio con l'Eminentissimo Cardinale Serédi, venuto incidentalmente a Budapest, e mi sono intrattenuto con lui sulle questione del giorno, che interessano la Santa Sede. Credo utile riferire brevemente intorno agli argomenti trattati.

Sulla questione del Memorandum presentato costì dal Governo Ungherese circa il riordinamento nel campo ecclesiastico della Transilvania occupata, gli ho detto che esso non era riuscito gran che di soddisfazione alla Santa Sede. L'Eminentissimo non se nè è meravigliato ed ha deplorato che una certa mentalità laico-liberale, che regna sempre qui nelle alte sfere, si sia manifestata anche in detto memoriale. Naturalmente io ho insistito in modo speciale sulla

questione della Diocesi di Maramures e sul modo non troppo corretto con cui ha agito il Governo Ungherese mostrando gi ignorare l'esistenza di una Diocesi, che la Santa Sede aveva con tutto il diritto eretta, e di aver ridato per suo conto, inaudita la Santa Sede, vita autonoma alle due Diocesi riunite di Gran Varadino e di Szatmar, nella legge circa le rappresentanze delle varie confessioni religiose per la Camera Alta. Il Cardinale Serédi ha convenuto nella giustezza di queste e di altre osservazioni fatte da me in merito, ed io ho soggiunto che, capta occasione non mancasse di far rilevare la cosa al Governo.

Sulla questione dei così detti „Siculi" e degli altri che o per pressioni esercitati sopra di essi, o per avversione contro i Rumeni, passarono al Protestantesimo, io ho pregato l'Eminentissimo Cardinale di fare opera anche lui presso il Governo nel senso desiderato dalla Santa Sede. Egli mi ha detto che non mancherà di richiamare di nuovo su questo doloroso argomento l'attenzione del Conte Teleki, lieto che finalmente – il 26 corrente – cessi in quelle regioni il regime militare, nell'azione del quale e ignoranza e spirito di violenza hanno spesso una parte non piccola, e che, subentrandovi il Governo civile, il quale da maggiore affidamento di serietà e di giustizia, sia permesso anche al Governo centrale un'azione più diretta. Egli però aggiunge che sarebbe molto utile concedere subito, date le circostanze straordinarie, una maggior facilità per i passaggi di rito, ed anche far ritornare sollecitamente le parrocchie già dipendenti dalla Diocesi di Hajdudorog di rito greco-cattolico, alla primitiva Diocesi: cose queste che anche io avevo già raccomandata nel mio Rapporto antecedente.

Circa la nuova legge contro gli ebrei, che è in preparazione, egli non sa ancora precisamente in che consista, ma non ha mancato di scriverne al Conte Teleki in favore almeno degli ebrei convertiti, anche per non creare una situazione che sia in contrasto con la legislazione della Chiesa.

Sulla non avvenuta visita del Ministro dell'Agricoltura Conte Teleki al Santo Padre, in occasione del suo recente viaggio a Roma, cosa certo deplorevole, Sua Eminenza il Cardinale Serédi ne aveva già scritto a questo Ministro degli Esteri, manifestandogli il suo dispiacere, sicuro come era, che la cosa non aveva potuto non fare triste impressione alla Santa Sede. Il Ministro degli Esteri gli rispose, praticamente riconoscendo la gaffe che era stata commessa, ed assicurando che ciò non sarebbe più accaduto per l'avvenire.

Di fatti, appena io ebbi sentore della proggettata visita a Roma di questo Ministro dell'Industria, Giuseppe Varga, m'interessai subito della cosa presso questo Ministero degli Esteri, dove però mi è stato assicurato che la visita al Santo Padre era già in programma.

Con Sua Eminenza il Cardinale Serédi ho parlato dei probabili candidati per la successione al defunto Vescovo Monsig. Stefano Breyer di venerata memoria nella sede di Giavarino; ma ciò riferirò a suo tempo.

Intanto qui nulla di nuovo nella vita politica è da rilevare: l'adesione dell'Ungheria al patto tripartito non ha fatto gran che impressione; perchè l'Ungheria è realmente di già sull'Asse – e come! – e quindi tale adesione non è che la codificazione di uno stato di fatto. Si direbbe che l'attuale Governo Ungherese ne sia uscito rafforzato; perchè il Conte Teleki ora si mostra più combattivo nella sua lotta contro gli estremisti di destra, specialmente contro i Crocefrecciati.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della mia profonda stima, ho l'onore di confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissimo e obbedientissimo mi sc.

+Angelo Rotta Arc.

Nunzio Apostolico

53. Gergely Viktor gyimesbükki parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről

Gyimesbükk, 1940. december 7.

GKPL I–1–a 443/1942. Másolat.

D. a J.Kr!

Nagyságos és Főtisztelendő Uram!

Két leveléből irányomban kisugárzó jóindulata bátorit fel arra, hogy fölkeressem ujból a jelen soraimmal.

Van egy Sándor nevü fiam, aki Kolozsváron a mezőgazdasági akadémián III. éves hallgató, miután a katonai behivások miatt elvesztett teljes két évet.

Gör. kath. vallása miatt a helyzete Kolozsváron lehetetlenné és elviselhetetlenné vált.

Legutóbbi leveléből szószerint közlöm a következő idézeteket:

„Amidőn beiratkozásra jelentkeztem és az igazgató látta, hogy gör. kath. vagyok, kijelentette, hogy ha ugy akarom, hogy jól végezzek és valamikor állást is kapjak, térjek át a róm. kath. vallásra. Azt mondotta, hogyha nem térek át, megtörténhetik, hogy nem is fogom tudni elvégezni a fakultást, és ha elvégezném is, állást ugy sem kapni soha.

Azután az összes tanáraim, amidőn látták indexemet és azt, hogy gör. kath. vagyok, figyelmeztettek, hogy hagyjam el vallásomat, ha ugy akarom, hogy jól legyen dolgom és végezni tudjak. Két gör. kath. kollégám átállott és most csak egyedül vagyok. A mult héten az igazgató felhivott az irodájába azt kérdezte, hogy mikor akarok átállni a róm. kath. vallásra? Megmondtam, hogy nem fogok átállani, amire azt felelte, hogy ha végezni akarok, álljak át. A megelőző félévben volt egy orthodox tanárom, aki ma róm. kath. és ez a legelfogultabb velem szemben. Olyan róm. kath. kollégáim, akik a mult

években 1500 Lei havi ösztöndijat élveztek a román államtól, a legjobban panaszolják az elszenvedett elnyomást. Az össze tanárok az órák alatt azt kérdezik tőlem, hogy mikor szándékozom átállni a róm. kath. egyházhoz? Sőt a mult héten egyik tanárom behivta három kollégámat és megbizta őket, hogy vegyenek rá vallásom elhagyására. Megmondta nekik, közöljék velem, hogyha nem hagyom el vallásomat, hiába tanulok, mert a vizsgán mind elbuktatnak. Kijelentettem neki, közöljék megbizójukkal, hogy imkább itt hagyom az akadémiát, de vallásomat nem hagyom el. Napok telnek el anélkül, hogy a kollégáim egy szót is szóljanak hozzám; kerülnek, mintha bélpoklos volnék. Helyzetem teljesen elviselhetetlenné vált."

Nem folytatom tovább, mert eddigiek is eléggé épületes képet mutatnak. Ugy látszik már nem a tanitás a fő, hanem a hittérités és az elfogult gyülölet hirdetése, és beplántálása az ifju szivekbe.

Hallomásom szerint Debrecenben is van mezőgazdasági akadémia, ahol gondolom kell lennie több gör. kath. hallgatónak is.

Minthogy egyáltalán nem vagyok ismerős senkivel ot, mert az 1916. évi meneküléskor voltam benne egy párszor (alázattal kérem Nagyságodat, kegyeskedjék ottani ismerős körei által megtudni, hogy van-e ott akadémia? s ha van karácsonykor átmehetne-e a fiam a kolozsvári akadémiáról oda? milyen föltételek vannak? bennlakás? tandíj? stb.

Ha nem volna az az elfogult atmoszféra, ami Kolozsváron uralkodik, megpróbálnám, hogy fiam ott folytassa tanulmányait, mert ellenkező esetben félbe kell szakitania, vagy ki kell vándorolnia, amit ő nem óhajt és én még kevésbé.

Sajnos e türelmetlenség alig leküzdhető nehézség elé kezdett állitani. Dec. 5.-én 300 erőszako vallásváltoztatási jegyzőkönyvet hoztak hozzám. A mai napon Rakottyás telepen, elszigetelve lakó 60 tisztán gör. kath. lakos lett – egy Mihálykó János (augusztusban még „Mihalca" volt) nevü gkath.-ból hirtelen róm. kath--sá vedlett állami tanitó és az ott állomásozó katonák zászlósa által kiutasitás kilátásba helyezésével kényszeritve, hogy hagyja el azonnal vallását. És a kényszernek engedve ma már jelentkeznek is.

Ezekhez már nem nem kell kommentár, csak lelkierő, ami már fogytán kezd lenni.

…

Ájtatos imáiba ajánlva keserüséggel telt lelkemet és zaklatott hiveimet, akiket már téli éjszakán – minden ok nélkül – dobnak át a határon (10 gyermekes családot), 30 km-es erdők és lakatlan területeken; vagyok

Gyimesbükk, 1940. december hó 7.-én legméltatlanabb szolgája az Urban Gergely Viktor gör. kath. lelkész.

N.B. Érthető idegességem miatt rossz az irásom.

54. Rosca Mihály nyárádkarácsonyi görögkatolikus paróchus levele a Keleti Egyház szerkesztőségének a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről

Nyárádkarácsony, 1940. december 11.

GKPL I–1–a 443/1942. Tisztázat.

Főtisztelendő szerkesztőség!

A Keleti Egyház 1940 szeptemberi 9 (69.) számú folyóirat birtokában lévén abból olvastam különös a székelyföldi görög katolikus magyarságról részletesen és tárgyilagosan leírt tudósítást, amely nagy örömmel töltött el. Én alatt írt aki 40 éves papságom mind a székely földön töltöttem s munkálkodtam a jó Isten segedelmével s különösen az 1914-18 évi nehéz időkben mint a hajdudorogi fő egyházmegyéhez csatolt nyárádkarácsoni magyar gör. kath. plebánia mellett adminisztráltam, még a következő anyaegyházakat. 1. Nyárádbálintfalva, 2. Harasztkerék, 3. Szentháromság, 4. Nyárádandrásfalva, 5. Baczkamadaras és az ezen anyaegyházakhoz tartozó filiákat örvendetes eredménnyel és az impériumváltozás után, 1921-ig.

Hogy milyen küzdelmes volt a gör. kat. egyház helyzete az ortodox egyház presioja folytán. Isten a tudója. Ezek mint egy álom multak el. És jött a bécsi döntés, amely után bekövetkezett a görög katolikusok tömeges áttérése. Kevés a rom. kath. a nagy többség a református felekezetbe. Igy tudomásom szerint a szovátai virágzó gör. kath. egyházból 80 % rom. kath. Nyárádandrásfalva 90%. Harasztkerék 90% Baczkamadaras 95 lélek, Székelyvaja egészen Nyárádkarácsonban 87 lélek. Az áttérések még folyamatban vannak.

A helyzet komolyságát habár mint illetéktelen egy ajánlott felterjesztésben közöltem volt a méltóságos hajdudorogi magyar gör. kath püspök urral, amelyre semmi enyhitő választ nem kaptam. A gör. kat magyarság sorsa itt meg van pecsételve. Bocsánatot kérek ezen panaszom és lelki fájdalmaimért de némi megnyugvást ad az a tudat, hogy az Isteni Megváltóért szenvedni és tűrni gyönyörűség.

Mély tisztelettel Rosca Mihály gör. kath. plebános
Nyárádkarácson
1940. dec. 11.
Maros Torda vm.
Nyárádkarácson
940. XII. 11.

55. Gergely Viktor gyimesbükki parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről

Gyimesbükk, 1940. december 17.

GKPL I–1–a 443/1942. Másolat.

Nagyságos és Főtisztelendő Uram!

Egyszerre vettem f. hó 10.-én kelt lapját és 13.-án kelt nb. felvilágositó sorait. Fogadja mindkettőért leghálásabb köszönetemet.

Az isteni gondviselés majd meg fogja mutatni, hogy merre irányuljon majd fiamnak a sorsa.

Nb. lapját olvasva, az az impressióm, hogy egy levelét nem kaptam meg, mivel azt irja, hogy nem kapott még választ a püspökhelyettesitésre vonatkozólag. Én ilyen kérdéssel nem kaptam egy levelet sem mert ha kapok, azonnal válaszoltam volna.

Az Érsek Ur nevezett ki vikáriust, aki Marosvásárhelyen lakik és ott mint kerületi esperes működött eddig. Főgimnáziumi pap-tanár volt Balázsfalván, de gyenge szervezete nem birta az iskolát és paróchiát kért Gáltőn (Alsó-Fehér m.), ahol müködött egy néhány éven át, és talán 2-3 évvel lett kinevezve Maros-Vásárhelyre esperesnek.

A neve Pop József, született 1896-ban. A székelyudvarhelyi Suciu Péter fiatal pap, Csiki származásu, gyergyó-vaslábi fiu. Nőtlen pap, és végtelenül vallásos, buzgó, istenfélő ember. A vallásban tulzásról nem lehet beszélni, de nála talán ez a kifejezés is helyén van. Udvarhely megyében Máréfalván volt a paróchiája, de inkább Homoród-Szent-Mártonon és vidékén az unitáriusok között tartózkodott és nem tudom, hogy mikor és hogyan jutott Udvarhelyre, az ottani esperes eltávozása után. Valószinüleg vagy az Érsek Ur, vagy a helyettese intézkedése tette oda. 1934-ben vette fel az egyházi rendeket: magyarul jól tud, de az idegen imperium neveltje.

A ritus változások ma is vigan folynak Csikban, napi 50-60 értesités jön a cimemre, de már kezdettem beletörődni a változhatatlanba.

Fogadja leghálásabb köszönetemet és meg nem érdemelt nb. jóindulatát. Gyimesbükk, 1940. december hó 17.-én.

Legméltatlanabb testvére az Urban:
Gergely Viktor gör. kath. esp. lelkész

56. Andrea Cassulo bukaresti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Bukarest, 1940. december 21.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 126r–128r.
Tisztázat

Nonciature Apostolique en Roumanie
Bukarest 21 Dic. 1940
Nr. 6764/40 (1 alleg.)
ogg. Chiesa unita
Eminentissimo e Reverendissimo Sig. Card. Luigi Maglione
segr. di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano
374/41

Eminenza Reverendissima,

Facendo seguito al mio telegramma n. 68 del 21 c. mi affretto a trasmettere l'acclusa lettera di S. E. Mons. Nicolesco, arcivescovo metropolita di Alba Julia e Fagaras, relativa alla Diocesi di Haidudorog.

Questa questione colle sue difficoltà del passato è ben nota alla S. Sede senza che io mi indugi a dare al riguardo ulteriori informazioni. Mi permetto soltanto di far rilevare che, subito dopo le decisioni di Vienna, la questione, chiusa a suo tempo con un Decreto della Sacra Congregazione Orientale che aveva rimasso le cose al loro posto si è ora riaperta e in una maniera sempre più viva e violenta.

Mons. Nicolesco ha fatto subito presente in unione coi suoi Confratelli il pericolo a cui veniva esposta nuovamente la Chiesa unita e tornato da Roma, dopo l'ultima sua visita, era venuto colla convinzione che la S. Sede non avrebbe per ora deciso tale questione, nel pensiero di risolverla a suo tempo, quando si sarebbe provveduto alla riorganizzazione generale delle Diocesi di rito bizantino in Transilvania.

La lettera dell'Arcivescovo accenna ad una prossima riunione plenaria e al lavoro attivo spiegato dalla parte ungherese. Credo che le informazioni venute da Roma sieno infondate. In ogni modo, è mio dovere di chiamare l'attenzione dell'Eminenza Vostra Reverendissima su tale fatto e sulle apprensioni di Mons. Nicolesco. In un momento cosi grave e già tanto doloroso per la Chiesa unita, un provvedimento quale lo invoca Mons. Dudas, temo provocherebbe qui, anche presso il Governo rumeno, un'impressione ben penosa e forse nociva per gli interessi generali della Chiesa in Romania.

Che gli ungheresi restino ungheresi con tutti i loro diritti e che i rumeni sieno anhe essi rispettati nell'esercizio dei loro diritti è cosa equa e giusta. Magiarizare o rumanizare le popolazioni è contrario al pensiero della Chiesa

e ai diritti naturali di ciascun popolo. Tale culto nazionale è stato sempre ed è causa di gravissimi dissensi e perturbazioni. Bisogna, se si vuole la pace fraterna, che i Governi sieno padri e non tiranni delle minorità e che i Vescovi e i sacerdoti, invece di fare del nazionalismo eccessivo, facciano dell'apostolato spirituale per salvare le anime, come le vuole la Chiesa. Se non si cambia strada su tale punto, invece di corrispondere alla nostra missione, mettiamo inciampi e sicreano difficoltà all'azione nostra.

Chino al bacio della S. Porpora, mi onoro professarmi Vostra Eccellenza Reverendissima um.mo servitore vero

+Andrea Cassulo, arciv. di Leont.
Nunzio Ap.

56a. Cassulo nuncius jelentésének melléklete: Alexandru Nicolescu metropolita, gyulafehérvár-fogarasi érsek átirata a nunciusnak

H.n. d.n.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 127rv.
Másolat.

Copia
Alleg. al Nr. 6764/40
374/41
Mitropolia romana unita di Blaj

Eccellenza,

E forse la terza volta che Le scrivo sulla benedetta diocesi di Haidudorogh, con animo ripieno di dolore profondo. – Mi arriva da Roma la notizia assolumente certa che si vuole risolvere dietro la richiesta del vescovo Dudas di Haidudorogh la questione delle nostre parrocchie, 67 in numero, che per un lasso di 6 anni soltanto appartennero a quella malaugurata diocesi. – Quando io vi fui a Roma mi si disse che non si affrettano colla soluzione definitiva, perche fino alla pace dove si sistemeranno definitivamente le frontiere dei singoli regni vi è ancora tempo abbastanza. Prudenza dunque ci vuole che si vada adagio. Come era naturale approvai anche io questo consiglio della Segreteria di Stato e del Cardinale Tisserant. Non si deve ripetere lo sbaglio fatto nel 1912 quando a furia di fretta si creò questa diocesi, affinche andasse poi in frantuni, passati 6 anni. – Non so chi spinge le cose e non so perché la Santa Sede, che si muove lentamente, ora voglia fra qualche settimana risolvere definitivamente questa questione riunendo le due Congegazioni degli Affari straordinari e della Orientale in una sola e decidere sul caso. – S'immagini, Eccellenza, che eco tremenda avrebbe nel nostro paese la eventuale retrocessione di quelle parrocchie alla diocesi magiara di Haidudorogh.

Tutti il paese rumeno sarebbe sossopra, ed io veramente non sarei responsabile per le eventuali conseguenze fatali per l'Unione colà la Santa

Sede. Agitati come sono ora gli spiriti per le atrocità ungheresi che Vostra Eccellenza conosce appieno, mancherebbe quello che anche Roma dasse retta alle domande ungheresi, alle domande dei governi ungheresi, affinche si separassero quelle parrocchie dalle diocesi madri per cadere preda di maggiarizzazione per mezzo della Chiesa, col consenso e cooperazione di Roma. Ma io rifiuto di pure pensare a questa probabilità o possibilità. – Le prego dungue e scongiuro di intervenire a Roma di andare lentamente in quest'affare per non aver da rimpiangere conseguenze non desiderate da nessuno, sopratutto non da perte mia, che spesi e spendo tutti i mieie sforsi per l'Unione con Roma Santa. Non si lasci andare in frantuni questo ideale. – Io l'ho avvertità, Eccellenza; come di dovere da buon tempo, perché conosce quale sia lo stato d'animo dei nostri fedeli. – Dai rapporti che Le mandai risulta una sola cosa che il governo – militare ungherese, ed anche le autorità amministrative ungheresi hanno costretto con forza e violenze inaudite i fedeli nostri di passare sia al rito latino; sia alle confessioni protestanti, sia di chiedere che fossero incorporate alla diocesi di Haidudorogh. Domando però a Vostra Eccellenza, da quando constituisce la forza e la violenza fonte di diritto? Crederei tutt'altro! Ne ho diecine e diecine di rapporti su questo punto, e ne ha anche Vostra Eccellenza, perche ne fornii informazioni a suo tempo.

Ergo caveant consules!

Con sentimenti di filiale affetto

Alessandro Nicolesco

arcivescovo e metropolita di Alba Julia e Fagaras.

57. Aloisiu Ludovicu Tautu kanonok, a szentszéki román követség egyházi tanácsosának állásfoglalása az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Róma, 1940. december 23.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 343r–376r. Másolat.

Dispaccio nella vertenza delle parrocchie romene unite della Transilvania con la diocesi magiara di Hajdudorogh

I

La reazione della chiesa romena –

La violenta reazione che provocò nel seno della Chiesa romena – unita della Transilvania la creazione della diocesi magiara di Hajdudorogh nel 1912

(Bolla Christifideles Graeci), è un evidente indizio, che qualche elemento di disturbo doveva contenere quel nuovo ordinamento.

Se una Chiesa intera, l'Episcopato, il Clero ed il popolo, la quale durante due secoli di sua esistenza si mostrò tanto devota e docile verso la Catedra di Pietro, e della quale la stessa Bolla di erezione della nuova diocesi diceva che „Rumeni….catholicis totius Orientis virtutum omnium exemplum se praebuerint", sorse con tanta violenza contro questo nuovo ordinamento, è segno indubbio, che vitali interessi di essa furono lesi e che immane pericolo rappresentava per essa questa nuova diocesi.

L'atteggiamento ufficiale dell'Episcopato romeno di quel tempo verso questa nuova diocesi è stato espresso in tanti e tanti promemoria, presentati per il tramite della Nunziatura di Vienna, i quali devono trovarsi nell'Archivio di quella Nunziatura od in quello della Segreteria di Stato. Lo studio ed il riesame di quelli Promemoria è certamente utile anche oggi per la conoscenza dell'intero problema. Noi li segnaliamo in quanto li abbiamo potuto trovare su indizi dell'Archivio Metropolitano di Blaj. Cosi il Metropolita di Blaj Victor Mihalyi diede già, a richiesta del grande Cardinale Rampolla, che resse allora la Segreteria di Stato, una relazione[38] in materia il 8[39] Agosto 1896 (No. 60 presid.) quando il movimento per la lingua liturgica magiara e per una diocesi di tale lingua era in sviluppo. – Quando il pericola era già iminente, i Promemoria dell'Episcopato romeno a succedevano a pochi intervalli; cosi: quello del Mitropolita Mihalyi del 10 Novembre 1911[40]; altro del 14 Febbraio 1912 (Nr. 1030)[41]; 17 Febbraio 1912 (Nr. 1043)[42]; 29 Maggio 1912 (Nr. 3658)[43]; 29 Agosto 1912 (No. 6200)[44]; a quello del Vescovo Demetrio Radu di Oradea, del Novembre 1914.

La reazione dei fedeli, intelletuali e contadini, e del Clero si mostrò in due forme: per la grandiosa assemblea del 29 Maggio 1912 ad Alba Julia, alla quale intervennero più di 20.000 fedeli, da tutte le parti della Transilvania, fino dalle remote provincie di Bihor, Salaj, Satu-Mare e Maramures. Il Memorandum di questa grande assemblea fu rimesso alla Nunziatura di Vienna per lo stesso Mitropolita Mihalyi.

Altri Memorandum di protesta furono presentati alla Santa Sede per il tramite della stessa Nunziatura in Agosto-Settembre 1912; cf. per esempio quello col No. 5130/. – L'altra forma di opposizione del popolo alla nuova diocesi era, che non lasciarono entrare nelle loro chiese il Vicario generale della nuova diocesi Jaczkovics in occasione della visita canonica che intraprese nella

38 Lásd: Források II/4/1. 100. számú dokumentum.
39 Helyesen: 7.
40 Lásd: Források II/4/2. 147. számú dokumentum.
41 Lásd: Források II/4/2. 207. számú dokumentum.
42 Lásd: Források II/4/2. 216. számú dokumentum.
43 Lásd: Források II/4/2. 367. számú dokumentum.
44 Lásd: Források II/4/3. 59a. számú dokumentum.

primavera dell'anno 1913, nelle parrocchie romene annesse; questo avvenne nelle parrocchie di Kismajtény (Moftinul Mic), Szamosdob (Doba), Reszege, Piskolt, Szaniszló ecc. I parroci di Kismajtény e Szamosdob con 14 fedeli, furono tratti in arresto e condannati dalle autorità civili a carcere da 6 mesi a 2 anni; mentre il Clero rimandava le lettere del nuovo Ordinario, non volendo ne leggerle ne eseguirle; i fedeli si astenevano di frequentare le chiese da loro costruite, nelle quali si cominciò, contrariamente alle precise e cattegoriche disposizioni della Bolla, si celebrare in ungherese. I neonati li portavano a battesimo nelle parrocchie rimaste sotto la giurisdizione dei Vescovi romeni ed i loro morti stessi li sepellivano senza sacerdote. Cosi avvenne questo nelle parrochie di Kismajtény, Szamosdob, Portelek e Veszend.

Cosi accanita e forte fu l'opposizione del Clero e del popolo romeno unito contro questa diocesi ottenuta dalla Santa Sede da parte del Governo ungherese con frode, come strumento politico per la snazionalizzazione dei Romeni, „un vero cannone di acciaio, distruttore delle nazionalità", come la definiva la stampa ungherese di quel tempo.

Tutti i guai e tutta l'accanita opposizione dei Romeni contro questa diocesi si trovano fedelmente esposte in vari libri di autori, tra i quali notiamo: Ion Georgescu, Canonico di Oradea, „La Presse Péroidique en Roumanie", il capitolo: „L'évéché magyar de Hajdudorogh"; dello stesso: Gheorghe Pop de Băseşti (in rumeno), la biografia di un grande personaggio della nostra Chiesa nella quale espone largamente gli eventi di quei anni (1912-1913); poi, i Memoriali romeni di Nicolae Jorga, „L'évéché magyar de Hajdudorogh et les droits de l'Eglise roumaine unie" (Bucarest 1912); dello stesso: „Encore una fois l'Evéché magyar de Hajdudorogh" (Bucarest 1913). – La lettura di questi libri è utile per conoscere a fondo ciò che significò per la Chiesa romena unita l'erezione di quella diocesi di Hajdudorogh.

La frode alla base della nuova diocesi –

Dicevamo sopra che la detta diocesi fu strappata alla Santa Sede per frode. Questo è del tutto vero. Difatti, il movimento greco cattolico magiaro iniziato e patronato, putroppo, da Sacerdoti e Vescovi e da intellettuali ruteni rinnegati e magiarizzati (come per esempio il parroco Bacsinsky della stessa parrocchia ruteno-romena di Hajdudorogh, poi altri come Roskovics, Danilovics ecc.), mirò prima ad ottenere l'approvazione della lingua liturgica magiara. Quando il Sant'Uffizio, con il suo Decreto[45] del 2 Settembre 1896 condannò questa tendenza qualificandola „abuso da estirparsi", fu cambiata la tattica; si comniciò a lavorare per ottenere prima una diocesi di carattere magiaro; avendo una Catedrale, l'uso della lingua liturgica magiara doveva seguire da se. Cosi fu che il Governo magiaro con un lungo Memorandum

45 Lásd: Források II/4/1. 109. számú dokumentum.

(del 16 Giugno 1911), contenente sei capitoli, chiedeva alla Santa Sede (nel terzo capitolo) una diocesi di lingua greca-antica, affermando e vantando la nuova diocesi da erigersi come una istituzione, la quale accanto alla celebre Badia di Grottaferrata ed al Monastero Basiliano di Máriapocs, contribuirà al rifiorimento della cultura greco-bizantina nel centro dell'Europa Centrale. Ciò che fa meraviglia è come poteva essere si facilmente creduto che in Ungheria, paese di coltura occidentale cattolica e protestante, senza nessun contatto con l'Oriente bizantino, senza veruna continuità di tradizione bizantina, possa essere risuscitato, o piuttosto nuovamente creato, un centro di cultura ecclesiastica greco-bizantina. Ma tutti gli argomenti, anche i più fallaci ed inverosimili, erano buoni per poter ottenere dalla Santa Sede questo valorso e potente strumento di magiarizzazione dei rumeni e dei ruteni. – Difatti, benchè la Bolla di costituzione della nuova diocesi diceva espressamente: „Ad linguam liturgicam quod adtinet, praecipimus ut sit graeca-antiqua, vernacula vero in functionibus tantum extraliturgicis toleretur, eodemque modo quo in ecclesia latini ritus iuxta Sanctae Sedis decreta illa uti fas est….vetita prorsus hungarica lingua quam, cum non sit liturgica, in sacra Liturgia, numquam adhibere licet" e si dava una tregua di tre anni per poter istruirsi il Clero nella lingua greca-antica (V.A.A.S. a. 1912 pag. 432-33), uno dei primi atti del nuovo Ordinario di quella diocesi fu di introdurre la lingua liturgica magiara anche nella sacra Liturgia ed il Clero fu costretto di introdurla immediatamente, senza aspettare almeno il termine di tre ani prefisso dalla Bolla. Fu dunque una frode per estorcere dalla Santa Sede la nuova diocesi la richiesta del Governo ungherese di una diocesi di lingua greca, quando la sua intenzione fu di introdurre subito, già dal principio, e dapertutto al lingua magiara condannata dal S. Uffizio nel suaccennato Decreto e proibita severamente dalla Bolla stessa. – Frode fu poi, quando il Primate di Ungheria Vaszary Koloz riferi il 9 Novembre 1911[46] alla Santa Sede che tutto l'Episcopato cattolico di Ungheria (compresi anche i Vescovi romeni presenti), abbiano accettato in unanimità la creazione della nuova diocesi greca di Hajdudorogh, quando l'Episcopato romeno subito, il giorno dopo, cioè il 10 Novembre 1911[47], presentò al Nunzio di Vienna una lettera nella quale esprimeva le più categoriche riserva sulla fondazione della nuova diocesi. – Frode fu anche quello, che il Governo ungherese presentò alla Santa Sede un elenco delle parrocchie che dovevano essere incorporate alla nuova diocesi, come tutte di carattere magiaro, quando di fatti tra queste erano almeno una cinquantina di parrocchie di carattere romeno, come quello stesso Governo riconobbe più tardi, almeno di 13 di queste parrocchie.

Cosi fu, che il Santo Papa Pio X di B.M. in seguito alle rimostranze fatte dai Vescovi romeni Radu e Hossu Basilio, in una loro audienza avuta dal detto

46 Lásd: Források II/4/2. 146. számú dokumentum.
47 Lásd: Források II/4/2. 147. számú dokumentum.

Santo Papa, questo non indugiò a riconoscere dicendo: „Mi hanno ingannato", e ordinò subito la revisione della Bolla „Christifideles".

Detta Bolla fu poi difatti presa in revisione, benchè il Governo ungherese la contrastava in tutti i modi possibili, e la pratica della revisione arrivò a tal punto che nel suo Votum[48] del 14 Marzo 1914, il Governo ungherese fuu costretto a riconoscere il carattere romeno di 13 parrocchie e si dichiarò disposto a retrocederle alle loro diocesi di origine, sotto certe condizioni.

Venne poi la grande guerra ed i lavori per la revisione della Bolla furono sospesi. Finita la guerra, con l'annessione della Transilvania alla Romania, anhe una buona parte (67) delle 83 parrocchie romene, strappate ingiustamente alle loro diocesi di origine, le quali le convertirono, fondarono, curarono e le nutrirono per si lungo tempo, vennero restituite conformemente alle nuove circostanze create dai Trattati di pace, cioè quelle incorporate alla Romania (67) alle diocesi romene, e quelle rimaste in Ungheria (16) rimasero alla diocesi di Hajdudorogh. – Ma una vera e studiata revisione, a base di principi e criteri veri e canonici, non fu fatta. Giuridicamente e canonicamente dunque la sospesa e non ultimata revisione deve essere ripresa e continuata dopo seri ed approfonditi studi ed a base di principi e criteri saldi e perentori, per risolvere, per eliminare per sempre questo doloroso ed insieme pericoloso litigio tra la Chiesa romena-unita e la diocesi magiara di Hajdudorogh. La restituzione della ingiusta situazione del 1912-1913, riconosciuta come tale dalla Santa Sede ed in parte anche dal Governo ungherese, non può essere considerata una soluzione nè soddisfacente nè definitiva. L'intero complesso del problema deve essere dunque riesaminato e dopo maturo studio deve essere trovata la soluzione che, tenendo conto della giustizia di ambe e due le parti, sembrerà la più soddisfacente e la più ragionevole. – Questa vertenza deve essere risolta non a base di considerazioni politiche, ma secondo criteri esclusivamente eclesiastici, i soli a garantire una soluzione duratura, capace a sopravivere a qualunque possibili contingenze politiche.

La vertenza puo e deve essere risolta. –

Questo problema può e deve essere risolto; presupponendo però che da tutte e due le parti ci sia la buona volontà ed il sincero desiderio di arrivare ad una pace e tranquilità stabili e durature tra le due parti in litigio, senza nascoste mire e tendenze di soprafazione e proselitismo a danno dell'altra parte. –

Dicevamo che la vertenza può essere risolta, perchè alla Santa Sede non manca nè l'esperienza nè la sincera volontà di mettere fine ad una dannosa querella e rivalità tra due dei suoi figli ugualmente amati.

Casi similari nella storia –

48 Lásd: Források II/4/3. 374a. számú dokumentum.

Nella quasi bimilennaria esistenza della Chiesa di Cristo non è il primo caso questo che Essa è chiamata a mettere ordine, ed a dare una giusta ed equa soluzione per due parti in litigio. Basta ricercare gli Annali degli ultimi tre secoli, per vedere che vi furono casi, se non identici, almeno similari, dai quali si possono tirare utili principi e criteri anche per la soluzione della nostra vertenza. – Quando simili casi Le si presentavano, la Chiesa Romana, secondo i suoi provati principi di misurata saggezza e giustizia, mirò sempre di togliere abusi con tendenze di proselitismo politico ed ecclesiastico, arginando il pericolo di soprafazione diretto contro la parte la quale, per ragioni di contingenti circostanze politiche od ecclesiastiche, si trovava in situazione più debole o di inferiorità.

Cosi, per esempio, quando nell'anno 1627, una tendenza si fece mostrare per celebrare la liturgia romana in lingua armena, - dunque nell'ambito dello stesso rito –, la Sacra Congregazione de Propaganda Fide intervenne prontamente (30 Gen. 1623) stroncando tale tendenza ed abuso, con la saggia motivazione „quia per huiusmodi facultates summopere Ecclesiarum communicatio cum Ecclesia Romana impeditur" (V. Collectanae Pro. Fide, Vol. I. No. 33). Non è forse il caso di tener presente anche nella nostra vertenza questa saggia motivazione? In caso della mutilazione per l'approvazione del proselitismo nazionale ed ecclesiastico magiaro ai danni della Chiesa romena-unita della Transilvania ed a favore del cosi detto rito bizantino-magiaro di Hajdudorogh, strumento politico nelle mani dei Governi ungheresi, è da sperarsi un avvicinamento o piuttosto un allontanamento dei fratelli di sangue ma, purtroppo, ancora separati in fede, della numerosa Chiesa romena dissidente?

Un caso, almeno in parte simile al nostro, avvenne quando i Latini ed i Maroniti nell'anno 1740 cominciarono a far proseliti tra i Melchiti di lingua siro-araba del prossimo Oriente. La Santa Sede intervenne impedendo per sempre un tale proselitismo. „Praeterea omnibus et singulis Melchitis catholicis graecum ritum servantibus ad latinum ritum transire deinceps expresse vetamus. Missionariis vero omnibus districte mandamus, sub paenis etiam infra exprimendis, aliisque arbitrio nostro decernendis, ne quidem ex illis huiusmodi transitum a graeco ad latinum ritum suadere praesumant, aut etiam cupientibus, inconsulta Apostolica Sede, permittant…aut eorum (Melchitarum) transitum a graeco ad Mariniticum ritum suadere, vel eos, qui sponte transire vellent, nisi forte peculiaris a Romano Pontifice licentia interveniret, acceptare praesumant" (Cf. la Bolla di Benedetto XIV Demandatam, del 24 Dic. 1743 Mansi 46, 336 e 335; oppure Fonti della Codific. Orient. fascic. XV pag. 571). E la Sacra Congregazione Propaganda Fide, nella sua Istruzione per i Melchiti del 15 Febbraio 1746, confermata da Benedetto XIV il 18 Marzo 1746, Praeclaris Romanorum Pontificum, benchè non obbligava 'qeui greci e Siriani, i quali per lo passato abbandonando il proprio rito sono passati tra i Maroniti"…..di rilasciare il rito maronita e „di ritornare al proprio antico

rito", proibiva però severamente „che in avvenire verum Graeco (cioè di rito greco) possa passare al maronita senza averne precedentemente ottenuto la permissione dal Romano Pontefice" (V. ibid col. 444 o Fonti pag. 573). La Bolla Demandatam statuisce ancora in materia che quelli passati "coram persona a nobis deputanda semel profiteri debeant in quo ritu vivere malint, in eoque imposterum, omni variandi facultade adempta, perseverare teneantur" (ibid Fonti pag. 575) – Non mostra forse la Santa Sede qui la ferma volontà di arginare il proselitismo a danno di altre lingue ed altri riti?

Lo stesso fermo atteggiamento mostrò la Santa Sede quando si trattava di fermare la sostituzione della lingua russa a quella polacca a danno nazionale ed ecclesiastico dei Polacchi nell Polonia, Lituania e Russia. Il S. Ufficio il 11 Luglio 1877 in proposito ai seguenti dubbi:

1) – Utrum in cultu supplettorio, quem dicunt, pro lingua polonica, quae ex immemorabili in uso est, absque S. Sedis auctoritate substituere linguam russicam licitum sit?

2) – Utrum S. Sedes huiusmodi substitutionem linguae russicae toleraverit vel tolerare censenda sit?,

rispondeva: Ad 1. et 2 Negative (V. Collectanea Prop. Fide No. 1475). –

Quando poi si trattava di mettere fine al movimento nazionale di alcuni Slavi per introdurre nella S. Messa la lingua liturgica slava invece di quella latina, sempre nell'ambito dello stesso rito, la S. Sede per tramite della S. Congregazione dei Riti, dopo lungo e maturo studio, prese dei saggi provvedimenti i quali possono servire anche per altri casi similari. Dispose cioè che tale privileggio può essere conservato dalle parrocchie che usavano lo slavo di almeno trent'anni, ma doveva essere considerato reale, dovendo comporsi con le dovute garanzie, l'elenco di tali parrocchie privileggiate, e vietando poi per sempre che tale proselitismo sia fatto nell'avvenire o che si adoperino tutte e due le lingue nella stessa parrocchia. „Praedicto ecclesiarum privilegiatuarum indice semel confecto et publicato, nulli prorsus licebit in aliis ecclesiis, quacunque ratione vel quovis praetextu, linguam paleoslavicam in sacram liturgicam inducere: si quid vero secus aut contra contigerit attentari, istiusmodi ausus severa coercitione reprimatur". La stessa S. Congregazione dichiarava poi che l'interruzione temporanea dell'uso del privileggio, per motivi di forza maggiore, questo non deve essere considerato estinto. „Sanctitas Sua declarare dignatus est praefatis ecclesiis privilegium extinctum non fuisse si usus linguae paleoslavicae intra postremos annos intermissus fuerit non voluntarie sed ex necessitate ob externas causas impedientes, velut ex deficientia paleoslavorum Missalium aut sacerdotum eiusdem linguae peritorum".

(Cf. Collectanae, Nr. 1785, 13 Febbraio 1892; Nr. 2015, 5 Aug. 1898; Nr. 2091 14 August 1900; Nr. 2132, 14 Mart. 1902). – Questi provvedimenti mostrano chiaramente non solo usata cura e premura depone la S. Sede nello studio di simili intricate e delicate questioni, ma che essi possono somma

ministrare anche al nostro caso qualche indizi e punti di indirizzo, specialmente ciò che riguarda l'interruzione per gli stessi motivi indicati nel decreto dell'uso della legittima lingua liturgica romena nelle parrocchie di carattere romeno rimaste sotto la giurisdizione della diocesi di Hajdudorogh, la quale, contro lo chiare disposizioni della Bolla „Christifideles", non le diede nè libri liturgici, nè Sacerdoti parlanti la loro lingua, od almeno di quelli di lingua greca antica imposta dalla Bolla, ma le imposero, come è noto, la lingua liturgica magiara.

Giova notare qui, che tutti questi provvedimenti restrittivi sono stati presi dalla Santa Sede dirimpetto a riti e lingue storiche multisecolari e legitimamente esistenti nella Chiesa Cattolica e non verso un rito ed una lingua fatta liturgica solo da pochi decenni, contro i categorici divieti del S. Ufficio e della Bolla „Christifideles" stessa che lo chiamava "probrissimus abusus".

La S. Sede dunque può risolvere in modo ragionevole e soddisfacente queste vertenza, perchè ne ha l'esperienza ed i criteri di casi precedenti. Ma Essa lo deve anche farlo, per ragioni superiori di utilità ecclesiastica. Prima, per la pace e transuilità di coscienza di quelle sciagurate anime che senza loro colpa, solo per la forza delle circostanze, sono arrivato nell'infelice stato di perdere in parte la conoscenza della loro lingua materna e cosi diventate l'oggetto di rivalità di due nationi vicine e facile bersaglio di quelli che pro tempore e secondo le mutevoli circostanze detengono il dominio civile sopra di esse. La Chiesa ama l'ordine e la stabilità; deve dunque anche qui con sagge e prudenti misure creare ed assicurare uno stabile e duraturo ordine. – Ma lo deve fare poi, anche per assicurare l'esistenza della Chiesa romena unita stessa, alla quale, tra le molte Chiese di rito orientale, spetta, secondo ordinamenti della divina Providenza una speciale missione, cioè quella di essere il ponte di passaggio al grembo della Chiesa di Cristo della notevole massa del popolo romeno, brancolante ancora nelle tenebre dell'errore e dello scisma. Chi compirà questa missione se la Chiesa romena-unita non esisterà più? I magiari greco-cattolici? Ma non si sà forse dalla storia che i vari tentativi e nobili sforzi dei romani pontefici per attirare i Romeni alla Chiesa Romana non prodavano a nulla e che uno dei principali motivi per il quale il popolo romeno si tenne sempre lontano dal cattolicesimo era proprio questo, che gli si offriva sempre sotto forma e per il tramite dei Re e del popolo ungherese? Saranno i signori greco-cattolico magiari, che non sono capaci di convertire il forte numero (un terzo almeno dell'intera nazione) dei protestanti calvinisti, luterani ed unitariani che si trovano tra loro, che convertiranno al cattolicesimo il popolo romeno dissidente? Per quello che conosce qualche cosa delle cose orientali, solo denunciare questa idea sembra un paradosso, una impossibilità.

Ma la diocesi magiara di Hajdudorogh, cosi come è ideata dai suoi promotori e sostenitori, è la morte della Chiesa romena-unita. Organizare la diocesi di lingua magiara di Hajdudorogh cosi come è chiesta da parte magiara, cioè come un polipo che stendesse le sue braccia fino al profondo del corpo della Chiesa romena della Transilvania, significa a mettere sul suo corpo una cangrena che

col tempo la coprirà del tutto e finirà per distruggerla. Se questo pericolo nel 1912 sembrava una tenuta probabilità dell' avvenire, come lo dimostrano i vari Promemoria dei Vescovi romeni di quel tempo e la violenta istintiva reazione di tutto il popolo romeno, oggi, nel tempo dei metodi totalitari, applicati sotto i nostri occhi in Polonia, Moravia, Boemia, Lorena ed Alsacia – per non enumerare che i casi piu conosciuti nell'opinione pubblica mondiale – oggi, come dicevamo, è una realtà che si presenta terrifiante dinanzi agli occhi di tutti i Romeni. Che ragioni potrebbe avere la Santa Sede di punire in questo modo la seconda piu numerosa delle Chiese orientali unita a Roma, scatenando contro di essa un pericolo si minacciante che la porterebbe al totale scomparimento e privarsi in questo modo di un collaboratore si prezioso nella conquista dei dissidenti cosi numerosi che stanno ancora lontano dal vero ovile di Cristo? Se per la Santa Sede sarebbe indiferente che i bizantino-romeni siano bizantino-romeni o bizantino-magiari, per i romeni stessi questo non è per niente del tutto indiferente, come non può essere indiferente nè nei piani generali della missione della Chiesa di Cristo.

I responsabili che per volontà di Dio saranno chiamati a decidere in questa vertenza si acorgeranno certamente che qui non si tratta solo di far un piacere ad un tale o tale governo, o ad una tale o tale nazione, ma si tratta di Chiese e di anime, si tratta anche dei piani generali d'avvenire della Chiesa di Cristo.

II.
Il fondamento giuridico della revisione in corso –

Esaminiamo adesso, nella seconda parte di questo nostro dispaccio le possibilità di trovare una soluzione a questo si delicato e nelle sue conseguenze, si importante problema.

Prima di tutto, per precisare bene il fondamento giuridico di questa vertenza, si deve tener presente che le parrocchie qui in litigio non sono parrocchie di origine bizantino-magiara, bensi parrocchie anticamente bizantino-romeno o bizantino-rutene. Si consulti qualunque perito conoscitore della storia ecclesiastica di quei popoli, e si vedrà che ungheresi di rito orientale, bizantino, non sono esistiti mai o almeno non nei ultimi nove secoli. I cosi detti ungheresi greco-cattolici, cosi insistentemente reclamati dal Governo ungherese e dalla diocesi magiara di Hajdudorogh, sono ruteni e rumeni magiarizzati per mezzo dei sistemi i magiarizzazione conosciuti al mondo già dal tempo di prima della guerra mondiale, la quale scoppiò, come si sà, tra altri motivi, anche per quello della oppressione e forte snazionalizzazione delle molte minoranze etniche dell'ex Impero Austro-ungarico e specialmente du quelle dell'Ungheria.

Il secondo momento da tenersi presente è poi, che per ordinata revisione della Bolla „Christifideles graeci" da parte dal defunto Papa di B.M. Pio X, è stato riconosciuto che errori asai gravi attavano alla base di quel ordinamento. In seguito per l'ordinata revisione la base stessa della detta Bolla è diventata

labile e viziosa. Perciò sarà da riesaminarei l'intero complesso del problema, - almeno in quanto riguardo i Romeni, i quali hanno presentato le loro rimostranze già dal primo momento contro la creazione di quella Diocesi. – Dunque nessuna delle parrocchie tolte alle diocesi romene di Oradea-Mare, Gherla-Baia Mare, e l'Arcidiocesi di Blaj, possono essere considerate come definitivamente attribuite alle diocesi di Hajdudorogh, prima che siano nuovamente riesaminate a base di criteri giusti e canonici. Perchè, contestata ed annessa la contestazione di una questione l'intera od almeno una parte di essa diventa labile.

I due criteri - Dopo questo due considerazioni preliminari, evidenti, per tutti, due sono i criteri secondo i quali crediamo noi che questa vertenza può essere in modo soddisfacente risolta.

Primo è quello del carattere stesso delle parrocchie in litigio, carattere constatato a base storica ed a base dell'odierno sentimento di appartinenza dei loro fedeli ad una od ad altra nazione. Nessuna parrocchia i di cui fedeli dinanzi a persone autorizzate della Santa Sede confesserenno unanimamente di essere romeni, può essere attrbiuita alla diocesi magiara di Hajdudorogh; come anche nessuna i di cui fedeli liberamente e senza alcuna pressione si confesseranno di essere magiari, potrà essere data ad una diocesi romena; eccezione fatta per quelle, le quali non potranno essere aggiudicate ad una o ad altra parte, per la ragione del secondo criterio che esporremo appresso, della unica giurisdizione sullo stesso territorio dello stesso rito. – Piu difficile sarà la decisione riguardo alle parrocchie nelle quali, dopo la consultazione dei fedeli, risulterà una parte romena ad altra magiara. Qui, dove non scioglierà il problema il principio dell'unica giurisdizione, sarà da farsi dalle parti interessate il necessario sacrifizio pro per bonum pacis.

Oltre questo criterio dell'appartinenza ad una o ad altra fazione, il principio dell'unica giurisdizione si dovrà pure applicare senza dubbio, tanto per escludere per sempre da nuove rivalità e proselitismi fra le due fazioni in litigio, rivalità che daranno occasioni a continui turbamenti delle coscienze e delle parrocchie stesse, quanto, come è stato detto sopra, per arginare il pericolo dell'absorzione della intera Chiesa romen-unita da parte della propaganda e del proselitismo magiaro, che sarà sostenuto ed aiutato con tutti i mezzi dei quali può disporre un governo civile, absorzione che non si vede in quanto potrebbe essere nell'interesse della Santa Sede e della Chiesa Cattolica. Invece, per l'applicazione di tale principio saranno tagliat a corto tutti i tentativi delle due parti di sobillarsi e di anientarsi vicedevolmente ed una sicura e stabile pace regnerà tra le due forme della Chiesa dello stesso rito bizantino-romeno e magiaro.

L'applicazione dei detti due criteri sarà relativamente facile alle parrocchie confinarie delle diocesi interessate (Oradea-Mare, Baia Mare e Hajdudorogh). Più difficile sarà forse l'applicazione dei detti criteri alle parrocchie del cosi detto Vicariato siculo, dove la mescolaza è più accentuata e le parrocchie

di rito bizantino non sono di quella forza che quelle confinarie. Ma data la straordinaria lontananza di queste parrocchie, dalla pretendente diocesi magiara di Hajdudorog, (circa 400 klm. e di più) l'applicazione del criterio della appartinenza nazionale, confessata dai fedeli nemanco sarà forse necessaria di farla, essendo esclusa a priori la possibilità e la legitimità di una giuridizione del Vescovo di Hajdudorogh a tale distanza e proprio tra la massa di altre numerose parrocchie incontestabilmente romene. La pretenzione di aver giurisdizione sopra quelle parrocchie non avrebbe altro scopo che una pura tendenza proselitistica, tanto su questi fedeli non siculi nè magiari, ma magiarizzati, quanto anche su quelli delle parrocchie incontestabilmente romene, quando alla salute di quelle anime può essere provvisto molto bene per altri opportuni provvedimenti.

L'applicazione dei due criteri alle parrocchie confinarie –

Premesso questo, vediamo come si presenta in concreto l'applicazione dei suddetti due criteri tanto alle parrocchie confinarie quanto a quelle del si detto Vicariato siculo.

Quanto alle parrocchie confinarie, si devono discriminare prima di tutto quelle di carattere incontestabilmente romene; carattere che é notorio, che è confessato e domistrato dai Vescovi romeni stessi. Per un certo numero di queste parrocchie ha riconosciuto il Governo ungherese stesso il loro carattere romeno, quando alle insistenze dei Vescovi romeni e della Santa Sede dovette acconsentire nel 1914, cioè solo due anni dopo la fondazione delle detta diocesi, alla revisione della Bolla „Christifideles". Queste parrocchie sono:

- per la diocesi di Oradea Mare:

Amácz (Amaţi), Szatmárzsadány (Sătmărel), Kismajtény (Moftinul Mic), Reszege (Resighea), Portelek (Portelic), Ervasad (Varşad) Vezend, Erkenéz (Cheniz), e Pocsaj (Pocei) oggi in Ungheria);

- per la diocesi di Baia Mare:

Szamosdob (Doba);

- per la diocesi di Hajdudorogh:

Pocsaj (Pocei);

- per l'Arcidiocesi di Blaj:

Olahzsákod, Gyergyövasláb (Voşlăbeni) e Kebeleszentivány (Ivăneşti). Ma, a questo elenco unilaterale devono essere aggiunte anche quelle altre parrocchie di carattere incontestabilmente romeno le quali sono: Per la diocesi di Oradea Mare: Csomaköz (Ciumeşti), Gencs (Ghenciu), Mgykároly rom (Careii Mari Rom.), Szaniszló (Sanislău), Erendréd (Andrid), Erdengeleg (Dindeşti), Mezőterem (Tiream), Éradony (Adoni), Ertarcsa (Tarcea) Piskolt (Pişcolt): 9 – Per la diocesi di Baia Mare: Nagykolcs (Culciul Mare), Csengerbagos (Boghiş), Batisvasvári (Botiz), Szatmarnemeti rom. (Satu Mare rom.) Szatmarudvari (Odorău) e Jozsefhaza (Jojib): 6;

Per la diocesi di Hajdudorogh: Bedő (Bedeu), Csengerujfalu (Uifalău), Nyiracsád (Aciad), Nyardony (Niradoni), Nyirabrany (Abram) e Nagyleta romena (Leta Mare rom.); 6

Rimarebbero dunque di carattere non certamente romeno ma né magiaro, cioè di carattere indeciso da decidersi per una consultazione locale dei fedeli: Per la diocesi di Oradea Mare: Domahida (Domăneşti), Erkörvelyes (Curtuiuşeni), Gálospetri (Galoşpetreu), Erselend (Silindru): 4;

Per la diocesi di Baia Mare: Ovári (Ora), Pete (Petea), e Vetés (Vetiş): 3

Per la diocesi di Hajdudorogh: Csegöld, Porcsalma, Almosd, Gabamer, Hosszupálji, Kakad, Vertes: 6

Oltre queste rimarà da decidersi la sorte delle parrocchie rutene appartenenti oggi a queste diocesi:

di Oradea Mare: Oradea Mare rut.: 1

di Baia-Mare (o piuttosto Vicariato ruteno speciale), Careii Mari rut., Satu Mare rut. Nágypeleske (Peleşuk Mare), Szárosberek (Berciu), Kokényesd (Porumbeşti), Turterebes (Turul lung): 6

Applicando dunque il criterio del carattere nazionale delle parrocchie troviamo che, mentre sono ancora sei parrocchie di carattere romeno nella diocesi di Hajdudorogh, (non contando quelle cinque o sei delle Russia Subcarpatica), le parrocchie di carattere indeciso o, nel migliore dei casi, con fedeli che si dichiarerebbero preferire la lingua magiara, ci sono (non contando le parrocchie rutene): nelle diocesi di Oradea Mare e Baia Mare, de tutto 7 ed in quella di Hajdudorogh 6, totale 13.

Per evitare una eventuale consultazione dei fedeli, che non solo produrrebbe grande perturbazione nelle loro anime, ma nelle date circostanze, e sotto la pressione dei presenti dominatori, è sicuro che non potrebbe essere effettuata con garanzia di libertà e di oggettività, col consenso degli Eccellentissimi Ordinari interessati, si potrebbe arrivare qui ad una transazione; cioè, che, in ricambio delle cinque parrocchie di carattere romeno (meno Bedő che non solo è una parrocchia di carattere romeno ma si trova nelle vicinanze di Oradea Mare tra altre parrocchie romene), della diocesi di Hajdudorogh e delle altre 6 parrocchie di carattere non deciso, sempre nelle diocesi di Hajdudorogh, tutte tolte alla diocesi madre di Oradea-Mare, il Vescovo di Hajdudorogh rinunciasse per sempre non solo alle quattro parrocchie di carattere non deciso della diocesi di Oradea-Mare ed alle altre tre di stesso carattere della diocesi di Baia-Mare, ma anche ed ogni tentativo per l'avvenire di elevare qualche pretenzione su altre parrocchie delle suaccennate diocesi.

Questa sarebbe, se non una soluzione giusta – perchè non è giusto che parrocchie anticamente romene, create, curate e nutrite spiritualmente dalle diocesi romene –, siano cedute ad altri che non hanno sudato sul campo del loro allevamento spirituale –, ma nelle circostanze date et propter bonum pacis, accettabile, perchè il Vescovo di Hajdudorogh riceverebbe per sempre undici parrocchie già romene, mentre lui rinuncierebbe a sette parrocchie non

sue, ma il di cui carattere romeno alquanto dubbio rimarebbe a constatarsi per consultazione locale.

In ogni caso l'attribuzione alla diocesi di Hajdudorogh delle sopra dette parrocchie di carattere incontestabilmente romeno, trovantesi oggi (dal 1934) definitivamente incorporate alle diocesi di Oradea-Mare e di Baia Mare, sarebbe non solo un ripetersi dell'errore del 1912-1913, ma significherebbe aprire una nuova fonte di dolori e di perturbamenti per i fedeli della chiesa bizantino-romena, la quale per niente non merita una tale ingiustizia, nè potrebbe capire come la Santa Sede sia disposta a regalare ad una diocesi straniera parrocchie tolte alle sue diocesi.

L'estremo limite fino al quale si potrebbe andare, senza provocare la passiva ed attiva resistenza della Chiesa romena-unita, come nel 1912-13, sarebbe di toglierle le parrocchie il di cui carattere non è decisamente romeno, ma a nessun costo potrebbe acconsentire questa Chiesa di perdere tante parrocchie da sè, per tanti anni, dirette e curate.

Molte poi delle parrocchie chieste dalla diocesi di Hajdudorogh non le si possono attribuire anche per ragioni del secondo criterio, quello del l'unica giuridizione, il quale verrebbe gravamente leso e perturbato per l'attribuzione alla diocesi di Hajdudorogh delle seguenti parrocchie:

dalla diocesi di Oradea Mare:

1) Nagyszalonta (Salonta Mare), non può essere ceduta alla diocesi di Hajdudorogh, perchè, benchè prima solo una semplice filiale, con pochi fedeli di lingua romena, nell'anno 1927, è stata erreta in parrocchia, la qualen el 1934 numerava 388 fedeli, accanto ad una forte parrochia dissidente romena di 950 anime. Il Vescovo di Oradea insieme coi zelanti fedeli della nuova parrocchia hanno fabbricato una grandiosa chiesa che costò più di due millioni di lei, hanno comprato una casa parrochiale a piu di 600000 Lei. La regione e frammista con ungheresi e romeni dissidenti.

E' la sola, parrocchia romena unita, fra la massa dei dissidenti romeni di quella regione, è la diocesi di Hajdudorogh non ha in quelle parti nessuna altra parrocchia.

2) Mezöbicacs (Bicaciu) benchè in sè una sola filiale senza importanza, notevole, ma in rapporto ai romeni dissidenti della regione ci ha qualche importanza. Intorno vi sono numerosi villaggi dissidenti, i quali, certo, non dalla diocesi magiara di Hajdudorogh saranno attirati verso l'unione con la Chiesa cattolica.

3) Várodless, Váradszökis e Fugyivásárhely, si trovano all'Est del centro della diocesi romena di Oraeda-Mare e ne hanno abbastanza forti parrocchie romene dissidenti. Poi parrocchie nettamente romene appartenenti alla diocesi romena di Oradea-Mare come: Nagyürögd (Nojorid), Körösgyéres (Girişul de Criş) Bihárszentandrás (Sânt' Andrei), Nagyszántó (Santăul Mare) si trovano all' Ovest di questi comuni, non contando le cinque parrocchie bizantino

romene della città residenziale del Vescovo romeno di Oradea-Mare. Come si incrocieranno le due giurisdizioni essendo tra loro una dannosa rivalità col grande danno delle anime?

4) Biharpüspöki (Episcopia Bihor) è una nuova parrocchia romena fondata nel 1923 con 386 fedeli (compresa la filiale Bors), dove il Vescovo di Oradea ha costruito una bella chiesa che è costata piu di un millione di Lei. Accanto alla parrocchia ortodossa romena, pure con chiesa nuova, ha diritto di esistere anche la parrocchie romena-unita che si trova solo a 4 klm. dalla sede Episcopale.

5) I 155 fedeli romeni-uniti di Bihár, accanto ai 3.042 ungheresi calvinisti 535 latini e 130 romeni dissidenti; i 423 fedeli romeni uniti di Bihárfelegyháza, accanto ai 1310 ungheresi lutherani ed ai 90 romeni dissidenti; come pure i 200 fedeli romeni-uniti di Bihárdyoszeg accanto ai 4608 ungheresi calvinisti, 468 latini e 635 romeni dissidenti, - hanno pure il diritto di avere almeno una filiale del loro rito e lingua romena. Di più che la diocesi di Hajdudorogh non ha in quelle parti nessuna parrocchia.

6) Csokaly (Ciocaia) con 237 romeni-uniti, accanto a 826 ungheresi calvinisti, è una parrocchia nuova del 1933, provvista del Vescovo romeno di Oradea da una bella chiesetta.

7) Székelyhid (Secueni), capo luogo di sub-prefetturan tra 2605 ungheresi calvinisti, 1785 latini e 120 dissidenti, con i suoi 402 fedeli è una ben organizzata e fiorente parrocchia bizantino-romena, fondata nel 1923, provvista da una nuova bella chiesa e casa parrocchiale, trovantesi sul territorio giurisdizionale del Vescovo bizantino-romeno di Oradea.

8) Ersemjén (Simian), con 347 fedeli romeni-uniti, tra 2217 ungheresi luterani e 484 latini, è una nuova parrocchia bizantino-romena dell'anno 1929, gravitante verso Valea lui Mihai, capo luogo di sub-prefettura.

9) Ermihályfalva (Valea lui Mihai), capo luogo di sub-prefettura, con 1408 fedeli romeni-uniti, 3800 ungheresi calvinisti e 1235 latini, non con tando i circa 4000 ebrei, è una potente parrocchia romena fondata nel 1923.

E' da notare che le parrocchie Érsemjén, Ermihályfalva e quella contestate di ErseléND, Erkörtvélyes, Eradony, Galospetri, si trovano tra in contestate parrocchie romene di Ervasad, Erkenéz e Ertarcsra, come anche quelle di Mezöterem e Gencs all'Est di Nagykaroly, Kismajtény, Szaniszló, Portelek, e Vezend. Come sarà li, in quelle regioni una doppia giurisdizione bizantina del Vescovo rumeno e di quella magiaro con tutte le conseguenze derivantesi?

10) Kaplony (Căpleni) antica parrocchia romena, restaurata nel 1924 si trova non lontana dalla numerosa parrocchie romena di Lucăceni di 1064 fedeli.

Per le altre, come Erkörtvelyes, Galospétri, l'accluso Elenco dà la loro situazione numerica esatta.

- dalla diocesi di Baia-Mare

11) – Le contestate parrocchie: Vetés, Pete (con le filiali) e Ovári, hanno una posizione periferica riguardo alla diocesi stessa, benchè Vetés e Pete si trovino solo a 12 km. da Satu-Mare centro con quattro parrocchie de 12.000 fedeli bizantino-romeni. Non potendo essere sollevata obiezione contro il loro riannesso a Hajdudorogh dal punto di vista della giurisdizione unica, la loro sorte dovrà essere decisa forse, dopo la consultazione dei fedeli sul loro sentimenti di apartinenza nazionale.

12) – La nuova parrocchia di carattere puramente romeno di Halmi (Halmei) non può essere ceduta alla diocesi magiara di Hajdudorogh, opponendosi il secondo criterio.

13) – Non può essere il caso della annessione a Hajdudorogh delle parrocchie romene contestatendi Nagykolcs (Culciul Mare) e Joszefháza (Jojib), trovandosi esse molto ad Est dalle forti parrocchie incontestabilmente romene di Satu-Mare, Odorău e Botiz ed altre ancora, come per esempio Apatău, Potău, e Băbăşeşti, per ambo due i criteri: il loro carattere incontestabilmente romeno e per l'intreccio delle due giurisdizioni dello stesso rito, con tutte le sua dannose conseguenze.

14) – Quanto alle parrocchie rutene contestate di Nagypeleske, Szárazberek, Kökényesd, Turterebes e Sárközujlak, appartenenti al Vicariato ruteno speciale della diocesi di Maramureş (Baia-Mare) dal punto di vista della giurisdizione unica, non vi sarebbe ostacolo per essere annesse alla diocesi magiara di Hajdudorogh, avendo esseruna situazione periferica, dunque il criterio dell'appartinenza nazionale dovrà essere applicato qui.

15) – Anche la sorte delle parrocchie rutene di Oradea Mare di Careii Mari e di Satu-Mare deve essere decisa alla luce del principio della giurisdizione unica, cioè in collegamento alla sorte delle potenti parrocchie romene du queste tre città. Ad Oradea-Mare vi sono cinque parrocchie romene bizantine: quella della Cattedrale, Olosig, Joşia, Oraşul Grădini e Velenţa; a Careii Mari esiste una forte parrocchia bizantino-romena contando più di 7.000 fedeli, con quattro Sacerdoti; la chiesa romena e rutena si trovano accanto, quasi nello stesso cortile; la parrocchia rutena contra 602 fedeli; a Satu-Mare esistono quattro parrocchie bizantino-romene con più di 12.000 fedeli.

Come mai potranno coesistere sotto due varie giurisdizioni tutte queste parrocchie, la rivalità e la continua tendenza delle due parti di far nuovi proseliti tra i fedeli dell'altra parte non sarà certamente a profitto delle anime. Non solo questo inconveniente, ma il carattere ruteno di quelle parrocchie pure chiede che esse rimangano sotto la giurisdizione degli attuali Vescovi romeni, perchè solo sotto la loro giurisdizione a queste parrocchie potrebbe essere assicurato il loro carettere ruteno.

16) – In questa circostanza non devono essere dimenticate nè le 5 o 6 parrochie romene della Russia subcarpatica, le quali hanno carattere romeno e specialmente quella di Apşa de Sus, de Jos e de Miljog, e Slatina. Nella chiesa di quest'ultima parrocchia è sepolto uno dei più grandi Vescovi della

diocesi di Oradea Mare, Mihail Pavel, il secondo fondatore delle scuole di Beiuş. Conviene che la venerata tomba di questo grande Vescovo romeno non si trovi in una chiesa amministrata da una giurisdizione straniera. La Santa Sede farebbe un grande dono alla Chiesa romena-unita facendo ritornare la parrocchia di Slatina sotto la giurisdizione del Vescovo romeno di Baia Mare.

Alla luce di quest'ultimo criterio dunque, sono le seguenti parrocchie che, nel caso, potrebbero, da questo punto di vista, essere date alla diocesi di Hajdudorogh:

- Dalla diocesi di Oradea Mare – Erselénd, Erkörtvélyes e Domahida: 3; dalla Diocesi di Maramures: Vetés, Pete, Ovari, e le parrocchie rutene Nagypeleske, Turterebes, Sarazberek, Kökenyesd e Sárközujlak: 5; mentre la Diocesi magiara di Hajdudorogh, dovrebbe restituire alla Diocesi di Oradea Mare la parrocchie confinaria Bedö e le cinque – sei parrocchie della ex Russia Subcarpatica alla diocesi bizantino romena di Baia Mare.

Questo sarebbe l'estremo sacrifizio al quale potrebbe essere costrette le diocesi bizantino-romene, senza gravi conseguenze per la pace dei loro fedeli. – Certo, anche questo prevvio consenso degli Eccellentissimi Vescovi interessati, i quali, prima di essere presa qualunque decisione, dovrebbero essero assolutamente consultati in materia.

L'Applicazione dei due principi alle parrocchie del cosidetto Vicariato siculo

La situazione delle parrocchie del cosi detto Vicariato siculo, trovantesi nella regione detta dei Szekler, deve essere studiata a parte. – Per aver un giusto concetto della situazione di là, bisogna togliere di mezzo una confusione che spesso viene fatta riguardo alla origine dei greco-cattolico di quelle parti. Si vuol far credere che i fedeli di rito bizantino della regione detta dei Szekler siano dei siculi magiari. Ma niente di vero di tutto ciò. I greco-cattolici di quelle parti sono, come quelli delle parrocchie confinarie, veri ed autentici romeni, ma magiarizzati alquanto in alcune parti, ma non affato tutti. – I Szekler – che non sono che dei magiari, portati qui come colonisti dai Re di Ungheria, specialmente dal Re Santo Ladislao, alla fine del secolo XI° – XIII°, per costituire la guardia – confine contro le incursioni nel loro Regno dei vari barbari, come i Besseni ed i Cumani che minacciavano il Regno di Ungheria dall'Est e dal Sud-Est, come fece pure il Re Andrea II coi Sassoni colonizzati li con lo stesso scopo, incominciando col secolo XIII, - sono tutti di rito latino e formano la parte più cospicua e più valorosa della diocesi latina di Alba Iulia. Il cattolicesimo latino lo ricevettero i Szekler insieme coi loro confratelli magiari al tempo del Re Santo Stefano, abitando, anzi formando, insieme la stessa nazione magiara di quei tempi; ma più tardi, nel secolo XVI-XVII°, una parte tra loro passò al protestantesimo calvinista, luteriano ed anche unitariano. Gli stessi storici magiari riconoscono che la patria primivita dei Szekler era tra

gli ungheresi, ad Occidente, dove si trovano menzionati dai primi documenti dell'Evo Medio, e di dove furono poi colonizzati nelle regioni roeintali della Transilvania, come guardia-confine. (Cfr. per esempio, tra gli altri, ciò che dice lo storico magiaro attualmente Ministro dei culti in Ungheria, Hóman Bálint, nel grosso libro di propaganda ungherese „Transilvania" (Budapest 1940 pag. 48 s., dove tra il filo della tortuosa argomentazione si apprende però che anche lui ammette la teoria della colonizzazione dei Szekler nelle attuali regioni da questi abitate, cioè i distretti di Marostorda Csik, e Háromszék ed Udvarhely). – La teoria, che i Szekler sarebbero dei residui degli antichi Unni, qui stanziati dopo la disfatta dell'Impero di Atilla (450), non si può sostenere seriamente, nè la sostiene alcun storico moderno magiaro o straniero, essendo una quasi impossibilità che due tre mila unni avessero potuto sopravivere più di 400 anni, fino all'arrivo dei loro confratelli di razza e di stirpe gli Ungheresi, venuti anche loro dalle steppe dell'Asia Centrale, Benchè varie infiltrazioni di Besseni, Cumani, Slavi e Romeni sono avvenute certamente fra di loro.

(Si può notare anche, tra parentesi, come una conferma di ciò che è stato detto sopra, che il nome di Székely o Székhely, non è un nome di popolo derivante da una provincia, od esprimente una nazione, come per esempio Galli, Itali, Daci, Goti, Unni, Slavi, Germani ecc., ma è una denominazione data e quelli abitanti che sono stati colonizzati intorno e nelle vicinanze dei szék cioè della sedia, sedio, seggio degli amministratori reali; come lo dimostra l'etimologia stessa della parola che è composta di que parole: szék: seggio e hely: luogo, cioè luogo del seggio, cioè gli abitanti sul territorio del luogo di seggio della amministrazione delle imposte e della giustizia, dove difatti furono con preferenza colonizzati i Szekler dai Re di Ungheria, e ditati da loro con vari privileggi ed esenzioni, come guardia-confine che prestavano servizi di difesa alla Patria. Il nome del luogo passò poi agli abitanti stessi: Szekly ed i cronisti e geografi del Medio Evo gli chiamavano Zaculi e poi Siculi, che nulla ha a che fare con is Siculi della Sicilia).

La verità è, che i Szekler ed i Romeni abitarono insieme da molti secoli, frammisti per comuni e comuni od anche nello stesso comune, essendo i Romeni ortodossi, cioè di rito orientale bizantino, mentre i Szekler erano sempre cattolici di rito latino o più tardi anche protestanti, calvinisti, luterani ed unitariani. In seguito a questa convivenza, molti dei Romeni, ivi già secoli abitanti, sono stati assorbiti dai Szekler passando sia al cattolicesimo di rito latino, sia al protestantesimo calvinista od unitariano, specialmente quelli della classe colta, come spesso avviene che un popolo che detiene la dominazione civile, e trovandosi in una situazione economico-politica privileggiata, assorbe l'altro meno favirito dalla sorte e trovandosi in situazione econominco-politica inferiore o più debole; oppure, la religione (il rito) dell'elemento dominante politicamente ed economicamente, è più attraente che la religione ed il rito dell'umile popolo condannato a vivere in condizione di servo. – Cosi avvenne questo tra i Romeni ed i Magiari-Székler, come lo dimostrano i

molti nomi di origine romena di tanti Szekler (cf. per esempio nel comuna di Szépviz – Frumoasa ed altri), come anche il numero sempre decrescente dei Romeni della regione cosi detta sicula (cf. per. es. il Comune di Lazarfalva-Lăzăreşti, il quale nel 1811 aveva 362 fedeli romeni e nel 1937 solo 11). – Ma di una assorzione in massa dei Szekler da parte dell'elemento romeno di rito bizantino-ortodosso, in virtu della naturale cosmosi di convivenza, è una asserzione che nessun uomo serio potrebbe sostenerla. Piuttosto i Romeni sono stati assorbiti dai Szekler-Magiari, come dicevamo sopra; i forti metodi poi di magiarizzazione messi in opera dagli Ungheresi, specialmente dopo l'incorporazione del Principato di Transilvania (1848) alla Ungheria, è molto più ancora dopo l'Ausgleich del 1867, hanne fatto il loro compito in modo più accentuato ancora.

Il processo di riromanizzazione di questi assorbiti che cominciò mano a mano e molto lentamente a prodursi sotto il dominio romeno degli ultimi 22 anni, non ha prodotto nemanco da lontano il risultato raggiunto in questa riguardo dagli Ungheresi coi loro violenti metodi di magiarizzazione negli ultimi 70 anni della loro dominazione (1867-1918). –

L'applicazione alle parrocchie e filiali del cosidetto Vicariato siculo del primo criterio sopra accennato, cioè quello della consultazione dei fedeli di rito bizantino stessi, darebbe forse un risultato variato. Molti di quei fedeli si dichiarerebbero Romeni e pretenderebbero la lingua liturgica romena, specialmente quelli che vivono in comuni isolati, o formano la maggioranza dirimpetto agli altri abitanti del comune, magiari-latini, calvinisti ed unitariani. Mentre può darsi che una parte dei greco-cattolici coabitanti in comuni con forte maggioranza magiara-latina, calvinista od unitariana, abbiano il sentimento nazionale romeno alquanto attrofiato, paralizzato e, forse, dichiarerebbero specialmente nelle attuali circostanze, sotto forte pressione ed intimidazione dell'amministrazione magiara, essendo anche privi dei loro naturali capi, i sacerdoti e gli intellettuali, di preferire la lingua ecclesiastica magiara. Perciò, l'applicazione del primo criterio forse non darebbe qui un risultato di poter sciogliere la questione solo non l'aiuto di questo, dovendo, forse, dare prevalenza al secondo criterio, cioè a quello dell'unica giurisdizione.

Ma già al lume del primo criterio, il Governo ungherese stesse ammesse nel 1914 (Votum del 14 Marzo) il carettere romeno di queste tre parrocchie e delle loro filiali: Oláhzsákod (Jacodul, oggi solo filiale di Codreni, senza notevole numero di fedeli), Gyergyávasláb (Vasşlăbeni) e Kebelesentiványi (Ivăneşti). Ma oggi sono certamente anche altre molte di quelle 35 parrocchie già tolte nel 1912 a poi restituite (1919-1934) all'Arcidiocesi di Blaj, che si confesseranno ancora romene.

Notiamo le più importanti e più sicure: La Capitale stessa della regione si detta sicula, Marosvásárhely (Tărgul Mureş) ha un numero di Romeni uniti, organizzati in 3 grandi parrocchie (di 2604, 2041, e 774: 5429 fedeli). Parrochie

di carattere romeno devono esser considerate poi anche: Széklzsánd (Şradul Nirajuli), Kiszenttárincz (Lăureni), Kiskeremi (Tirimioara), Szovata (Sovata), Gyergyöalfalu (Joseni), Gyimesbükk (Gimeşfăget), Nyskásson (Jmper), Gelencze (Ghelinta), Lemhény (Lemnia); non contando le filiali fortemente romene, come: Nyárádszéréda (Miercure Nirajului) Csábófalva (Hundorf), Homorodalmás (Mereşti), Marefalva (Satul Mare Odorhei) ecc.

Una più esatta conoscenza della situazione locale, ciò che potrebbe fornire solo l'Ordinariato romeno di Blaj, darebbe un risultato anche più favorevole ai Romeni. Ma già queste poche indicazioni possono bastare per far vedere quanto ingiusto sarebbe a dare in blocco tutte le parrocchie di rito bizantino della regione cosi detta sicula al Vescovo magiaro di Hajdudorogh.

Ma se l'esame del carattere nazionale delle parrocchie e delle filiali di rito bizantino della regione sicula potrebbe dare, forse, specialmente tra le presenti circostanze quando la libertà di pronunciarsi del popolo non è per niente assicurata, un risultato favorevole alla diocesi di Hajdudorogh, l'applicazione dell'altro criterio, cioè del l'unica giurisdizione mostra ad evidenza la confusione ed il danno che per le anime produrrebbe una tale aggiudicazione delle dette parrochie alla proselitista diocesi magiara di Hajdudorogh.

Difatti, le parrocchie reclamate si trovano in preponderenza nei seguenti Decanati bizatino-romeni dell'Arcidiocesi di Blaj: Gyergyö (Gheorgheni), dove oltre le parrochie appartenenti, nell'ipotesi, alla diocesi di Hajdudorogh: Szépviz (Frumoasa), Gyimesbükk (Ghhimeşfăget), Gyorgyoalfalu (Joseni), Csikczereda (Miercurea Ciuc), e Csikszentdomonkos (Dântdominic), rimarebbero parrochie appartenenti alla giurisdizione dell'Ordinario romeno di Blaj o di Cluj, di carattere non contestato romeno e non chieste dallo Vescovo ungherese: Bicazul Ardelean, con 2609 fedeli, Bilbor con 1604 fedeli, Borsec, con 240, Corbu con 1211, Coşnea con 677, Dămuc, con 2627, Ditrău con 304, Gălăuţaşi con 584, Hodoşea de Ciuc con 884, Livezi con 519, Mureşi Isvor con 414, Poiana Mărului con 698, Suc Cetate (con 3170, Şărmşi con 1453, Telec con 1985, Topliţa con 1141, Tulgheş con 1424, Valea Bradului con 1126 e Voşlăbeni con 1127 fedeli; Tutto il Decanato di Szászrégen (Reghin) con 37 forti parrocchie e parrecchie diecine di filiali, tutto Decanato di Şărmaş con 32 grandi parrochie rimarebbero all'Ordinario romeno; nel Decanato Marosvásárhely (Tg. Mureş) dalle 33 parrocchie 12 appartenerebbero alla diocesi magiara di Hajdudorogh e 19 all'Ordinario romeno; nel Decanato di Teke (Teaca) all'Ordinario romeno con 24 parrocchie; quelle dei Decanati di Székelyudvarhely (Odorhei) e Brassó (Brasov) passerebbero quasi tutte all'Ordinario di Hajdudorogh.

E' possibile una tale commistione di parrochie ed un tale intreccio di giurisdizione dello stesso rito sullo stesso territorio quando questa divisione di giurisdizione non la chiede nessun interesse ecclesiastico od il bene delle anime; lo chiede però l'infinito desiderio de magiari di arricchire la loro nazione con elementi strappati ad altri popoli. Ma se questi arditi missionari

ardono tanto del zelo di fare proseliti per la religione cattolica, perchè non lo indirizzano vero id loro fratelli di sangue e di stirpe, quali sono gli ungheresi calvinisti, luterani ed unitariani che si trovano tra loro in coi bel numero; Avrebbero tanta ricca messe da cogliere; e, invece, si gettano su di altru messe volendo mietere e cogliere dove non hanno seminato nè irigato, sulla povera Chiesa romena-unita, la quale nella sua semplicità e paupertà non vuole altro che adempiere la missione che ad essa crede essere affidata dalla Providenza. Gesu Cristo non ci ha mandato di turbare gli ovili degli altri Pastori legitimi ma di conquistare le pecore smarrite e di riadurle al vero ovile. La Chiesa romena-unita vuole, con l'aiuto e la grazia del Signore, adempiere a questo suo compito, non disturbando o distruggendo gli ovili di altri pastori legittimi; ma per poter corrispondere a questa sua missione crede che non sia nello spirito del vero cristianesimo cattolico che altre Chiese la indeboliscano e la assorbino.

L'allegazione poi che i greco-cattolici si vanno facendo protestanti, se a loro non viene concesso il ritorno alla diocesi magiara di Hajdudorogh, a nostro giudizio non è che uno spaurecchio che viene sventolato davanti gli occhi della Santa Sede, per poter vincere piu sicuramente la partita in litigio. Dovrebbero mostrare in quali parrocchie questo avviene e sopratutto se questo avviene spontaneamente, senza nessuna loro mischia nella facenda. I fedeli romeni non lo faranno questo male, se lo fanno i greco-cattolici magiari, ciò che non possiamo credere, è un brutto segno per questi a loro tanto amati e desiderati confretelli di sangue che mostrano un si debole attaccamento alla Chiesa ed alla fede cattolica.

I fedeli greco-cattolici della Chiesa bizantino-romena, i quali per merito dei Governanti senza scrupoli hanno perduto la pratica della loro lingua materna, hanno avuto in questa Chiesa sempre l'adequata alimonia spirituale, anche nella lingua da loro intesa e parlata; e certamente, che la avranno anche per l'avvenire. Mentre non cosi sarebbe per i fedeli greco-cattolici di lingua romena i quali verrebbero infelicemente assegnati alla diocesi magiara di Hajdudorogh. E' opportuno di dichiarare qui che la Chiesa bizantino-romena si oppone non solo all'annessione delle sue parrocchie alla diocesi magiara di Hajdudorogh, ma essa non consente nè al temporaneo rinvio di questa parocchie sotto l'amministrazione del detto Vescovo, per il semplice motivo che questa temporanea amministrazione pregiudicherebbe alla sutazione di diritto e non sarebbe altro che una preparazione alla definitiva perdita di questa parrocchie.

la Chiesa bizantino-romena unita mette la sua sorte nelle mani della Santa Sede e dei Suoi illustri rappresentanti che avranno il grave compito di decidere in questo delicato problema, con piena fiducia che loro la risolveranno secondo i principi di giustizia ecclesiastica e canonica, evitando a lasciarsi

influenzati da interessi o considerazioni straniere al dominio ecclesiastico, tenendo presente solo i permanenti e generali interessi della Chiesa di Cristo e di quella bizantino-romena, la quale vuole tendere con tutti suoi sforzi al voto supremo del nostro Santo Redentore: fiat unum ovile ed unus Pator.

Per meglio intuire la situazione reale ed il rapporto delle varie confessioni esistenti nelle parrocchie e le filiali in questione, accludiamo qui due elenchi con dati statistichi tolti dagli Schematismi più recenti contenenti tali dati delle diocesi interessate. Così per le parrochie confinarie delle diocesi di Oradea-Mare e Baia-Mare, abbiamo adoperato lo Schematismo della diocesi romena di Oradea del 1934, lo Schematismo della diocesi di Maramureş (Baia-Mare) del 1936 e lo Schematismum Ven. Cleri delle diocesi aeque principaliter unite di rito latino di Satu-Mare e di Oradea Mare del 1934. Per le parrocchie e filiali del cosi detto Vicariato siculo, abbiamo adoperato per greco-cattolici lo Schematismo dell'Arcidiocesi bizantino-romena di Blaj dell'anno 1937, e per gli altri Culti, quello del 1932, ultimo della detta Arcidiocesi, che contiene dati di tal genere riferentesi a tutti i Culti.

Roma, il 23 Dicembre 1940

N. B. Gli allegati originali si trovano annessi alla copia presentata alla S. Congr. Orientale.

58. A szentszéki román követség emlékeztetője az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Róma, 1941. január 3.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 247r–253r. Tisztázat.

4-I-41
Ecc. A M Barbett.
Légation Royale de Roumanie Près le Saint-Siège

Aide – Memoire

Au commencement de ce siècle vivait en Hongrie un très petit nombre de catholiques de rite grecque ayant le hongrois comme langue maternelle. Il est évident que ces fragments éthniques très petits et extrêmement dispersés, ne pouvaient pas provenir de l'union d'une Eglise maghyare orthodoxe avec Rome, vu qu'une Eglise pareille n'a jamais existé dans l'histoire. Il s'agissait uniquement de quelques éléments ethniques d'origine roumaine et ruthène,

qui au cours du XIX – siècle et sous l'influence de l'administration hongroise avaient perdu l'usage de leur langue. Se basant sur l'existence de ces petits grouppements le Gouvernement hongrois avait essayé d'obtenir la création d'un Evêché catholique de rite grecque et de langue lithurgique maghyare. Se rendant compte que le Saint Siège ne voulait pas obtempérer à ce désir, vu que l'admission d'une nuovelle langue liturgique Lui paraissait indésirable, le Gouvernement hongrois a changé de tactique. En effet en 1912 une demande directe et urgente fut faite par l'Empereur François Joseph en sa qualité de Roi Apostolique, pour demander la constitution d'un Evêque catholique de rite et de langue grecque. Cette demande a été basée sur des données statistiques dictées par l'intérêt politique, mais loin de correspondre à la réalité. Ainsi furent reclamées pour l'Evêché en question 83 paroisses avec 73.000 croyants dont pas pas un quart n'étaient de langue maghyare. Contrairement aux usages canoniques, les Evêques des diocèses en question ne furent pas consultés et aucune liste des paroisses à céder ne leur fut montrée.

Cédant à la demande du Roi et du Gouvernement de Hongrie, Sa Sainteté Pie X a accordé la création de cet Evêché (de Hajdu-Dorogh) par la Bulle „Christifideles graeci" de 1912.

La constitution de cet Evêché a été saluée par la presse et l'opinion publique hongroise comme une grande victoire nationale et ceci certainement avec raison. La langue lithurgique grecque a été immédiatement changée en maghyare, quoique cette dernière n'ait jamais été admise par les fors compétents comme langue lithurgique. Mais il s'agissait avant tout d'une action purement politique, pour laquelle la réligion ne devait servir que de prétexte, le but réel étant la dé-nationalisation d'un certain élément ethnique roumain.

Cette tendance a tout de suit provoqué une explosion de colère de la population roumaine, ainsi qu'une profonde agitation nationale et politique.

Les diocésains roumains du nouvel Evêché se sont mis en résistence passive et ont en grande partie cessé de fréquenter les églises et d'user des consolations de la réligion, attitude évidement peu chrétienne et explicable seulement par l'attachement extraordinaire des „Uniates" à leur langue lithurgique traditionnelle.

Les inspections canoniques du Vicaire de l'Evêché de Hajdu-Dorogh, manifestement inspirées par le désir d'imposer dans les églises la langue nouvelle, ont donné lieu à des incidents d'une grande violence avec intervention de la force armée et finissant par des procès et des condannations pénales de prêtres, d'intellectuels et de paysans roumains.

Le peuple roumain de Transylvanie a protesté contre le démembrement des Evêchés roumains dans une réunion monstre à laquelle assistèrent plusieurs dizaines de millers de paysans avec leur clergé et leurs intellectuels en tête.

Dans le Parlement de Budapest plusieurs interpellations suivies de discussions orageuses se sont déroulées.

Dans l'ancien Royaume de Roumanie la création de l'Evêché de Hajdu-Dorogh ne fut pas mois ressentie comme un coup porté aux intérêts de la nation roumaine. La presse du Royaume a mené pendant longtemps une campagne d'une grande violence et l'opinion publique roumaine toute entière s'est montrée révoltée à ce point contre la politique du Gouvernement hongrois, qu'on peut dater depuis lors la fin de la politique d'alliance du Roi Carol I-er avec l'Autriche Hongrie.

L'exitation éxtraordinaire de l'opinion publique roumaine a attiré jusqu'à l'attention de la Russie des Tzars, décidée de détacher la Roumanie de son alliance avec la double Monarchie. Une équipe d'agents de la fameuse „Ohrana" choisie exprès parmis des éléments bessarabiens, fut envoyée en Hongire pour commettre à Debreczen l'odieux attentat à la bombe, dont tomba victime le Vicaire de l'Evêché de Hajdu-Dorogh. Le but de cette manoeuvre abjecte a été de provoquer une répression sévère de la part du Gouvernement hongrois et partant d'une nouvelle vague d'indignation en Roumanie, capable d'enlever à l'alliance officielle ses dernières sympathies.

Si entre 1912-1914, lorqu'une alliance formelle existait entre la Roumanie et l'Autriche-Hongrie, la création de l'Evêché de Hajdu-Dorogh a pu provoquer une réaction aussi passionnée de la part de tous les Roumains, il est aisé à prévoir quelle en serait la réaction en ce moment quand la Roumanie se trouve tellement aigrie à la suite d'un traitement inique et des persécution bien connues. Un simple examen du passé nous montre abondamment quel serait l'avenir dans le cas d'une réintégration de l'Evêché en question. Il est certain qu'une décision prématurée provoquerait une nouvelle tension de nature à empêcher toute entente et même toute discussion plus calme. Un tel résultat serait certainement contraire à l'attitude constante du Saint Siège lequel poursuit avec tant de ténacité le noble but d'un rapprochement entre les parties adverses.

Une entente amiable entre les deux Gouvernements en question n'est dailleurs nullement impossible. Elle est au contraire même très probable. Des informations données par le Gouvernement roumain à sa Légation auprès du Saint Siège, il résulte que lors des déliberations de la commission roumano-hongroise, instituée pour le règlement des questions résultantes de l'Arbitrage de Vienne, il a été décidé d'élaborer de commun accord un statut pour les Eglises catholiques de rite latin et grecque, de la partie cédée de la Transylvanie, statut qui devait être en suite soumis à l'approbation et à la ratification du Saint Siège. Les Nonciatures Apostoliques de Bucarest et Budapest consultées à ce sujet, ont donné aux procédés envisagés leur entier consentement.

Entre temps les travaux de la dite commission ont été suspendus de par la volonté unilatérale du Gouvernement hongrois, mais, d'après les informations fournies par le Gouvernement de Bucarest, la reprise des travaux de la commission serait imminente. Il est plus qu'évident que la ré-intégration prématurée de l'Evêchée de Hajdu-Dorogh préjugerait d'une

façon dangereuse et inutile tout accord, tandis qu'au contraire l'ajournement prudent d'une décision en cette matière en faciliterait la solution par un accord bi-latéralet équitable.

Il serait d'ailleurs peu conforme aux usages d'une bonne procédure d'établir d'un côté le principe d'un accord librement négocié et conclu, et de s'adresser de l'autre côté à un for tiers pour demander une décision anticipée et rendant tout accord inutile. Il est une règle de droit universellement reconnue, qu'on ne peut choisir deux voies pour arriver à la solution d'un litige. Le principe „via electa" est donc opposable au Gouvernement hongrois jusqu'au moment ou l'impossibilité d'un accord serait devenue évidente.

En ce qui concèrne la demande de l'Evêque de Hajdu-Dorogh, que son Evêché soit ré-intégré dans les limites territorielles de la Bulle papale de 1912, il serait en outre à objecter que Sa Sainteté le Pape Pie X s'est rendu compte de la tempête politique provoquée par la création de cet Evêché. Par ses célèbres paroles „Mi hanno ingannato", prononcées dans l'audience accordée à l'Evêque roumain Vasile Hossu, Sa Sainteté e reconnu d'avoir été induit en erreur et a donné en conséquence l'ordre de procéder à la révision de la dite Bulle. Si cette révision n'a pas pu être faite tout desuite, cela se doit uniquement aux méthodes procédurales du Gouvernement hongrois qui a trainé les choses jusqu'en 1914, lorsque la guerre mondiale éclatant, la question devint d'une actualité secondaire. Cette révision a cependant eu lieu ultérieurement, lorsqu'en 1934 les paroisses de l'Evêché de Hajdu-Dorogh situées en Roumanie furent restituées à leurs anciens diocèses. En tout cas il reste établi que la „restitutio in integrum" d'une institution est impossible si cette institution a été dès son origine frappée de ce qu'on appelle en langue juridique „vice" et si en outre elle a été soumise par son constituant lui-même au procès de la révision.

En examinant ces considérations avec un esprit objectif, on arrive forcément u résultat que toute décision pérmaturée de cette question serait contraire à l'esprit du droit et innopportune du point de vue d'une entente entre deux nations. En ajournant la décision la solution du problème, actuellement épineuse, pourra au contraire se produire d'elle-même et sans la moindre friction.

Rome, le 3 Janvier 1941

58a. A szentszéki román követség emlékeztetője mellett elhelyezve: Mariu Theodorian Carada román szenátor levele Valerio Valeri érsekhez

Bukarest, 1940. december 18.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 262rv. Tisztázat.

Bucarest le 18 Decemvre 1940[49]

Monseigneur

J'etais sur le point de vous écrire pour vous souhaiter de bonnes fêtes et une nouvelle année paicifique; lorsque j'apprend, avec une trés grande inquiétude, que les Hongrois auraient demandés a Rome l'incorporation de paroisses roumains a ce malheureux evechés de Haydu Dorog, qui a fait tant de mal a la chretienté. Vous savez que les Hongrois n'ont pu tromper Pie X que trés peu de temps et qu'il s'excusait auprés des évêques roumains en leur disant:

Mi hanno inganato et en leut prometant de revenir sur ce qu-il avait accordé.

C'est seulement parcequ'il est mort trop tôt, que c'est Benoit XV qui à rendu les paroises roumaines à leurs évêques canoniques. Je ne crois pas qu'il serait a présent possible de revenir.

Je tiens cependant de mon devoir vous attirer l'attention sur l'extrene gravité de la question. A caus de Haydu Dorogh il a eté serieusement question que tous les roumains unis revienent au schisme. A présent les conséquences seraient beaucoup plus graves, qu'alors. Il serait vraiment trés malheureux que, juste au moment où, vous devez le savoir, un grand nombre d'évêques non unis essaient a trouver la manière de réaliser l&Union de tous les Roumains, On Vient de parler de nouveau de Haydu Dorogh.

Sachez donc, que si sur cette questions on ferait aux Hongrois la moindre concession, au lieu de marcher vers l&Union, on arriverait a la desunion génerale. Cette réalité m'oblige a vous supplier d'empêcher avec votre autoritá un coup que ne servirait qu'a renforcer le schisme en l'engrandissant. Car dans un tel cas presque tout le clérgé unis et la totalité du peuple transylvain se soumentraient au Patriache de Bucarest, pour se separer de Rome. Tel serait le resultat des désirs des Hongrois, juste alors que c'est plus que possible que le succeseur du Patriarche Nicodem, dont la demission est trés prochaine, pourrait inaugurer son election en adressant une lettre irénique au Saint Pére.

Je vous assure que je suis consterné par la nouvelle que j'ai recqu et que me force a m'adresser a Votre Excelence en l'implorant d'impêcher á tout prix une telle catastrophe.

Je finis en vous souhaitant de bonnes fêtes et d'agréez l'expression de ma haute consideration.

Carada

Cette lettre est presqu'une copie de celle que j'ai ecrit en méme temps au Cardinal Marmiaggi. Je m'adresse une aux anciens nonces à Bukarest, car à qui

49 A lap tetején kézírással: *7-I-41 Mandatami dal Nunzio di Vichy* (A Vichy-kormánynál akkreditált nuncius Valerio Valeri érsek volt, aki 1933–1936 között bukaresti nuncius volt.)

d'autres pourrais-je mieux donner l'alarme. Ici l'hiver a comencé, ce qui me force à garder presque continulment la chambre.

59. Gergely György kézdiszentkereszti parókus jelentése Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak a székelyföldi görögkatolikusok helyzetéről

Kézdiszentkereszt, 1941. január 15.

GKPL I–1–a 443/1942. Másolat.

L. J. Cr!

Nagyságos és Főtisztelendő Uram!

Méltóztassék megengedni, hogy további információ szempontjából a csikmegyei vallási csendéletből még egy pár adattal szolgálhassak.

A mult év. ok. havában, hatalmi tultengésben szenvedő, egészen más természetü hivatásukról megfeledkezett egyének (akik azt hitték, hogy a kat. egyház egy kaszárnya, amelyben bárki is kiélheti szadisztikus hajlamait minden felelősség nélkül) belevegyültek vallási kérdésekbe és meg nem engedett eszközökkel hittéritési munkát kezdettek, amelyet hatósági közegek, felelőtlen elemek, érettlen gyerkőc tanitócskák és közeli multjukat mindenáron feledtetni óhajtó egyének hajszoltak és hajszolnak a végletekig.

Azt hiszem, hogy megelőző leveleiben közöltem, hogy minden községben dobszóval a községházához rendelték a gör. kat. vallásu lakókat és ott ki lett adva nekik a szigorú rendelet, hogy vallásukat azonnal hagyják el, mert különben azonnal ki lesznek utasitva az országból. Kászonban a csendőrség a gör. kat, kántornak 6 napi időt tüzött ki vallásának elhagyására és minthogy nem engedelmeskedett, az őrsre lett hivatva, hogy tudtára adták, hogyha 6 óra alatt nem jelentkezik vallásának elhagyására, azonnal ki lesz toloncolva. Igy tehát ő is „önként" jelentkezett. Ilyenformán az összes hivek jelentkeztek kivétel nélkül. De még ezzel sem lett befejezve ezen dicső munka, mert ujra a községházához rendeltettek dobszóval a volt gör. kat-ok, ahol egy nyilatkozatot kellett aláirniok, hogy „önként és erőltetés nélkül" hagyták el a vallásukat és ugyanakkor egy másik kész kérést nyomtak a markukba, amelyet el kellett vinni a róm. kat. plébánoshoz, amelyben kérik, hogy a pápai Szentszék engedje meg a szertartás változtatásukat. Ezen kérés mellé vétivet is adtak, amelyet ellenőrzés véget vissza kellett vinni az elöljáróságnak, az illetékes plébános aláirásával ellátva.

A kászoniak annak dacára, hogy „önként és erőltetés nélkül" hagyták el a szertartásukat, minden második vasárnap fuvart küldtek utánam Háromszékre (27 km.), hogy átjöve oda, nekik istentiszteletet tartsak.

Most vizkereszt alkalmával is fuvart küldtek utánam, hogy az Erdélyben szokásos házról-házra való házszentelést elvégezzem náluk. Meg is jelentem, de alighogy meglátogattam egy néhány házat, megjelent a csendőrség és

községi biró és betiltották a házszentelést azon indoklással, hogy itt nincsenek gör. kat-ok. És ez a XX. század Európájának, alkotmányos jogállamban, a vallásszabadság klasszikus földjének nevezett Erdélyben történik. A gör. kat. lakosság elkeseredése leirhatatlan s midőn minden munkaalkalom és kereseti lehetőség nélkül kimondhatatlan nélkülözésnek van kitéve, a lelkinyugalmuknak ilyetén megzavarása, megbocsájthatatlan bünnek tekintendő az ország magasabb érdekeinek szempontjából.

Meggondolatlan rk. papok már templomainkat is kezdték elfoglalni minden engedély nélkül. Az ilyen eljárások csak a vallási közömbösséghez és végül a teljes vallástalansághoz fognak vezetni, amit bizonyit azon tény is, hogy a szertartásuk elhagyására kényszeritett egyének közül – pusztán dacból, a tisztán kat. Csik megyében – a református és baptista felekezetekre is jelentkeztek többen.

Kötelességemnek tartottam ezen dolgokat tájékoztatás szempontjából nagybecsü tudomására hozni.

Fogadja mindenkori nagybecsülésem illő kifejezését.

Kézdiszentkereszt, 1941. január 15.

Legalázatosabb szolgája: Gergely György

Nb. Remélhetőleg közelebbről el fogom hagyni Háromszéket és román vidékre fogok átköltözni, mert itt összes hiveinknek erőszakos elvétele után egzisztenciám lehetetlenné vált.

60. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a székelyföldi görögkatolikus hívek felekezetváltása tárgyában

Vatikánváros, 1941. január 15.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 228r.
Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Città del Vaticano, 15 gennaio 1941
20-I-'41
Prot. N. 591/40
A Sua Eminenza Reverendissima
il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano
(con copia di cinque documenti)

Eminentissimo e Reverendissimo Signor mio oss.mo,

Mi onoro d'inviare all'Eminneza Vostra Reverendissima copia di cinque documenti che si riferiscono alla situazione dei cattolici romeni nei territori transilvani passati all'Ungheria.

BaciandoLe umilissimamente le Mani, con sensi di profonda venerazione, mi confermo dell'Eminenza Vostra Reverendissima umilissimo e devotissimo Servitor vero

Eugenio Card. Tisserant
segr.
G. Cesarini Assessore

60a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Tisserant bíborosnak az észak-erdélyi helyzetről

Budapest, 1940. december 12.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 229rv.
Másolat.

Nonciature Apostolique en Hongrie
Copia
Allegato I al foglio No 591/40 del 15.I.941.
No 4478/40
Budapest, 12 Dicembre 1940
A Sua Eminenza Reverendissima il Signor Cardinale Eugenio Tisserant
Segretario della S. Congr. Orientale
Città del Vaticano

Eminenza Reverendissima,

Invio qui accluso un memoriale di S. E. Mons. Hossu, Vescovo di Cluj-Gherla. In esso egli ritorna sul doloroso argomento delle vesazioni e dei pericoli, a cui sono esposti i cattolici di rito greco-rumeno. I rapporti che egli annette per confermare la verità di quanto dice non sono posteriori al 26 Novembre, giorno della cessazione dell'infausto regime militare.

Mons. Hossu, che è venuto da me personalmente, ora spera che le cose abbiano a mettersi meglio. Io gli ho detto di vigilare e di riferire, non solo a me ma anche alle Autorità civili superiori se non si riparano gli errori commessi.

Purtroppo le relazioni assai tese fra l'Ungheria e la Rumania specialmente dopo le adunanze rumene tenute giorni sono ad Alba Giulia ed a Bucarest rendono difficile un ritorno alla normalità ed anche il rimpatrio dei sacerdoti espulsi, per un senso di rappresaglia, data l'irritazione degli animi in Ungheria.

Speriamo che il buon senso ed il sentimento della giustizia e dell'equità abbiano ad avere il sopravvento.

Profitto dell'occasione per significare a Vostra Eminenza che S. E. Mons. Frențiu non è riuscito ad essere ricevuto né dal Presidente del Consiglio nè

dal Ministro dei Culti, come egli sperava. Ha parlato con i Sottosegretari degli Esteri e dei Culti, ai quali ha dato spiegazione sulla sua condotta.

Non ostante l'atmosfera a lui sfavorevole è ottimista sul risultato finale. Auguriamoci che non s'inganni.

Chinato al bacio della S. Porpora con sensi di profonda stima ho l'onore di confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima umilissimo e devotissimo in Gesù Cristo.

+ Angelo Rotta, Nunzio Ap.

60b. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Rotta nuncius jelentésének melléklete: Iuliu Hossu szamosújvári püspök átirata a nunciusnak az észak-erdélyi helyzet tárgyában

Kolozsvár, 1940. december 8.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 230r.
Másolat.

Episcopia de Cluj-Gherla
Allegato II, al foglio No 590/40 15.I.941
Copia
No 7947/40
A Sua Eminenza Reverendissima Eugenio Cardinal Tisserant
Segretario della S. Congregazione Orientale
Città del Vaticano

Eminenza Reverendissima,

Il nesso col mio ultimo rapporto No 7392/40 credo mio dovere di coscienza a trasmettere altri due rapporti di due sacerdoti per illustrare sempre più la situazione tragica della nostra Chiesa unita di quelle parte dei siculi.

Similmente un verbale sulle dolorose lagnanze di un fedele che si è presentato a me.

Faccio l'intervenzione presso il Presidente del Consiglio nella speranza che Sua Eccellenza, come saggio uomo di stato darà gli ordini necessari per mettere fine all'azione che violenta la libertà della coscienza e della religione.

Chinato al bacio della S. Porpora ecc.
Kolozsvar-Cluj, 8 dicembre 1940
fo Giulio Hossu
Vescovo di Cluj-Gherla
(L. S.)

60c. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Hossu püspök átiratának melléklete: jegyzőkönyv az alfalui rítusváltásokról

Kolozsvár, 1940. november 20.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 231r.
Másolat.

Allegato III al foglio No 591/40 del 15.I.941
Copia

Verbale

Scritto oggi 28 Novembre 1940 nella Cancellaria vescovile di Cluj.

Il sottoscritto Kapoţ Gregorio domiciliato nel comune di Joseni (Alfalu) Provincia Ciuc dichiaro quello che segue: Due o tre settimane dopo l'ingresso delle truppe magiare nella Transilvania hanno annunziato nel nostro comune ed ad intorno che tutti i romeni di religione greco-cattolica che non passeranno volentieri alla religione romano-cattolica saranno espulsi all'infuori del confine.

Sentendo questo la populazione si è atterrita ed ha cominciato di passare alla religione romano-cattolica. Fin'oggi sono passati 500-600 fedeli, non rimanendo che circa 110 fedeli greco-cattolici.

Tutti quelli passati hanno espresso il loro desiderio di tornare alla religione nella quale hanno vissuto fino adesso. Si dice che se tutti passeranno a quella romano-cattolica, e noi non ne avremo più nessun diritto.

Ho dichiarato tutte queste a Sua Eccellenza nostro vescovo per mostrarci che cosa ci rimane da afer: passare anche noi, i pochi rimasti alla religione romano-cattolica o che cosa fare.

Dato in Cluj, Cancellaria vescovile, 28 Novembre 1940, sottoscrivendo
fo Kapoţ Gregorio

60d. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Hossu püspök átiratának melléklete: Gheorghe Stanean gyergyótölgyesi parókus jelentése a rítusváltásokról

Gyergyótölgyes, 1940. november 26.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 232r.
Másolat.

Allegato IV al foglio No 591/40 del 15.I.941
Copia
Ufficio Parrocchiale Greco-Cattolico di Tulgheş-Ciuc
No 263/40

Venerato Ordinariato Vescovile,

Con filiale ossequio porta alla Vostra conoscenza la seguente:

Nella parrocchia Gyergyotolgyes del comitato Ciuc del distretto trattuale di Gyergyoszentmiklos sono avvenuti fatti veramente dolorosi per la Chiesa. Nei giorni passati ha ricevuto dal sindacato una trentina di processi verbali contenti il cambiamento di rito da quello greco-cattolico a quello latino. Il numero di quelli che son passati è di 115 (centoquindici) anime. E il male non si è fermato quì. E ci sono state chiamate ancora dieci famiglie di romeni pure per passare al rito latino. E gli uomini sono costretti. Di paura di non perdere quello che in una vita hanno guadagnato, passano. Gli è stato detto: o passate al rito latino o si non, dovete partire al di là della frontiera, in Romania. Così non si tiene conto della coscienza e della libertà degli uomini.

Io non potevo e non posso protestare. Sarebbe lo stesso perché non si otterrebbe nulla. Di più, in questi torbiti tempi di cambiamenti non si può dire niente, perché ti possono prendere in qualunque tempo via dalla casa e portari in altri loughi. Simili casi ci sono ancora avvenuti. Nessuno si può difendere.

Ho esposto la vera relatà al Venerato Ordinariato per aver la conoscenza di questi casi, pregando Vostra Eccellenza di communicarmi cosa devo fare in queste circostanze.

Gyergyotolgyes, 26 novembre 1940

con filiale ossequio Sac. Giorgio Stanean, amministr. parroch.

60e. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Hossu püspök átiratának melléklete: Gergely Viktor gyimesbükki parókus jelentése a hatóságilag kikényszerített rítusváltásokról

Gyimesbükk, 1940. november 25.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 233r–239r. Másolat.

Allegato V. al foglio No 591/40 del 15.I.941

Copia

Eccellenza Vostra,

Devo chiedere scusa per la mia audacia di indirizzarmi direttamente a Vostra Eccellenza.

La via gerarchica mi pare dopo lunga in causa delle cose che vorrei farle note.

Due settimane dopo l'occupazione della mia parrocchia si è presentato da me il comandante di gendarmi del villaggio, e mi ha comunicato che lui ha un ordine di comucarmelo: che da oggi in poi non ho più il permesso di celebrer in rumeno nella chiesa, e né di predicare se non in ungherese essendo dato che noi appartenevamo alla diocesi di Haidudorogh. L'ho pregato di far noto ai superiori che non è mia competenza di cambiare la lingua liturgica, e che in quei sei anni di appartenenza alla diocesi suddetta, ho celebrato in rumeno e con l'approvazione pure del vescovo essendo dato che la lingua liturgica

approvata per quella diocesi colla bolla „Christi Fideles Greci" non è stata quella ungherese ma il greco (la quale non è stata usata né allora nè adesso).

Dopo ciò ho detto la Santa Messa come prima, non ho predicato in tre domeniche consecutive, per la grande meraviglia dei fedeli, ai quali non ho voluto notificare il motivo, sperando nel cambiar d'attitudine dalla parte dei conducenti, i quali si sono mischiati in questa questione, fuori di competenza.

Allora si è presentata di nuovo la suddetta persona e mi ha domandato perché non predico? Perché la mia attitudine la considerano come un rifiuto e una protesta chiara. Gli ho comunicato che io pure nel tempo della guerra mondiale ho predicato in rumeno e non mi ha fatto nessuna obbiezione, essendo poi la maggioranza dei fedeli che vengono nella chiesa di lingua materna rumena, io mi devo accomodare.

Dopo un paio di giorni ricevo una citazione telegrafica per presentarmi al comandante militare della pretura. Sono andato e mi hanno comunicato lo stesso, pure che non ho più il permesso di celebrare in rumeno. Io ho risposto che allora non celebrerò più in nessuna lingua finché l'autorità competente non darà una decisione in questione.

A ciò il comandante mi ha comunicato che mi espelleranno come un nemico dello stato. E questo accadde dietro il consiglio di un prete latino. Questo ha fatto la teologia a Vienna ma per la vita scandalosa pubblica che mena pure adesso con la sua economa, è stato sospeso dal suo vescovo, per quale motivo ha prodotto uno scandalo nella chiesa contro il suo vescovo quando questo nell'occasione della Cresima predicando dall'ambone è stato minacciato dai fedeli. Il vescovo ha messo sotto interdetto per un mese il villaggio.

E questo prete fa il rifferente intruso al comandante militare. In fine il comandante ha forzato di dire la Santa Messa sontanto letta, e, nella chiesa durante la liturgia, di cantare un maestro del villaggio alcuni inni ungheresi della liturgia latina.

Gli ho detto che questo è un'assurdità, e che non possiamo fare della Santa Messa un miscuglio di legumi.

Insomma dopo molte pertrattazioni siamo arrivati a ciò: la santa Messa si deve dire sotto voce, la predica in ungherese e alla fine un maestro deve cantare il Credo ungherese dopo ogni liturgia solenne.

Dopo questo mi ha detto di andarmene al comando della gendarmeria provinciale. Sono andato accompagnato dal mio prete latino e dall'arciprete latino pure i quali hanno spiegato abbondantemente e largamente che ciò che loro chiedono da me è una cosa illegale e assurda. Un risultato positivo è chiaro non ho ottenuto fino adesso, se non una risposta titubante.

D'allora in poi dico la Messa sottovoce, durante la quale molti fedeli piangono con l'amarezza del animo.

Il parroco latino – uomo di carattere integro – vedendo questa situazione assurda, ha scritto senza che io sappia alla redazione del „Keleti Egyház" di Miskolks, chiedendo la loro intervenzione contro questo abbuso mai udito.

Di la mi hanno risposto che è lontana dall'intenzione del Governo questa procedura arbitraria, mi hanno promesso satisfazione, ma questa ancora ritarda.

Contro di noi si manifesta una tale intolleranza come non ho potuto mai immaginarmi.

Dopo la decisione di Vienna i fedeli mi domandavano ansiosi quale trattamento avremo. Basato sulle dichiarazioni officiali, alte, che si sono fatte alla partenza dell'armata occupante, ho cercato di tranquillizzarli. Ma adesso devo rispondere con vergogna ai fedeli che hanno perduto la fiducia nella serietà delle dichiarazioni, e non senza motivo.

Non c'è più ne buon senso, ne concordia, ne rispetto delle disposizioni ecclesiastiche, e dominano gli istinti primitivi.

Siamo quasi li, dove erano i lebrosi del Sant'Evangelo, e dobbiamo gridare da lontano: badate guardateci! si avvicina un greco-cattolico!

Accidentalmente (forse per errore) sono stato chiamato anche io ad una conferenza tenuta in pretura, dove ero il solo romeno greco-cattolico. E alla mia presenza il comandante militare del comitato ha detto ai sacerdoti romano-cattolici, agli insegnanti ed ai notai amministrativi di fare tutto il possibile che i greco-cattolici lascino la loro fede, di non tenere conto di nessuna proibizione ecclesiastica, così che quando verrà l'amministrazione normale civile la chiesa greco-cattolica sia messa di fronte ai fatti compiuti. E questo consiglio si è eseguito e si eseguisce prontamente.

Intere parrocchie delle nostre sono state costrette di abbandonare il rito, e di tutta la provincia dei siculi soltanto in Ghimesfaget e Voslabeni abbiamo ancora fedeli, gli altri sono passati tutti.

Nel Ciuc medio e basso sono il solo prete greco-cattolico rimasto, e ogni giorni ricevo centinaia di dichiarazioni di passaggio ad altra confessione. In altri luoghi si mettono le dichiarazioni sulle porte delle chiese rimaste abbandonate.

Nella parrocchia recentemente eretta a Coşnea, che apparteneva alla parrocchia Frumoasa un religioso francescano col nome P. Beniamin di Csik-Somlyó ci ha occupato la casa parrocchiale e la chiesa greco-cattolica con proprio potere, come anche quella della figliale Cighieş; che apparteneva alla mia parrocchia di Chimeş Föget, predendo possesso di tutte e due e celebrando in esse. In tempi normali non farei nessuna obbiezioni contro la celebrazione, ma facendosi con scopo di prevaricazione, non posso preterire questo abuso.

Essendo conosciuto personalmente dall'Illustrissimo Sándor Imre, il vicario di Cluj (che è originario di Ciuc) gli ho scritto per intervenire a sistemare questo abuso, promettendo che non porto alla conoscenza della mia superiorità questo scandalo culturale, finché non conoscerò le misure prese da sua Illustrità in questo causa.

Dopo che il caso è apparso anche in un giornale locale, mi sento slegato dall'obbligazione presa.

I fedeli di Coşmea e Cigheş sono stati terrorizzati dal notaio, dal podestà, dagli insegnanti e gendarmi, e minacciati coll'espulsione se non abbandoneranno subito il rito.

Essendo vicini al confine, hanno ceduto. Il detto religioso ha la sua parte in questa specie di missionarismo.

Fino adesso quelle suddette filie figuravano soltanto come alcuni casali di montagna, adesso invece gli si è creato un notariato – per facilitare la mistificazione – e gli uomini ambiziosi delle località desiderosi di arrivare podestà, hanno secondato gl'intrusi alla conversione dei nostri fedeli.

Nelle dette filiali sono soltanto chiese greco-cattoliche e i pochi romano-cattolici che in decorso di 150 anni sono immigrati là sempre sono stati proveduti con quelle spirituali esclusivamente dei sacerdoti greco-cattolici, perché i sacerdoti romano-cattolici essendo ricchi abituati a parrocchie comode, non si son stancati d'andare per le vie non percorse di montagna 50-60 km. col pericolo della vita – e adesso là hanno già greato parrocchie romano-cattoliche nella casa e nelle chiese greco-cattoliche.

In tutti i paesi si annunciato e i greco-cattolici sono stati chiamati in questo modo alle case del sindacato, dove gli si è comunicato la dolorosa notizia di lasciarsi la fede, perché se non, saranno espulsi dal paese.

Il nostro cantore di Cason-Imper ha incoraggiato i nostri fedeli di non lasciarsi intimidati. E' stato citato alla gendarmeria dove gli si è dato un termine di 6 giorni per lasciare la sua religione. Non si è sottomesso. E' stato citato di nuovo e gli ha comunicato che se nel tempo di 6 ore, non si presenta alla casa del comune per cambiare la sua religione, con la forza sarà mandato di là della frontiera. Con l'oppressione ha dovuto cedere. In verità si mette l'interrogazione dove siamo? In Europa, in un paese costituzionale di fatto e in Ciuc?

Questi abusi dal principio son portati – per intermediari – alla conoscenza del vescovo greco-cattolico di Nyiregyháza, quale è intervenuto personalmente ai fori superiori per cessare una volta queste procedure arbitrarie. Ma secondo l'informazione da una fonte assolutamente sincera hanno risposto che adesso non hanno tempo di occuparsi con tali questioni, quello che significa nel linguaggio comune che conoscono e approvano questi casi.

E' inesplicabile la mentalità che un greco-cattolico non è degno di fiducia ed è dubioso, e se lascia la sua religione da un giorno all'altro diventa un cittadino loiale, uomi di fiducia e di carattere. Le sue concezioni dicono proprio il contrario.

Nella mia filiale di Cighieş e in quella parte della mia parrocchia appartenente al comune politico di Lunca de Jos sono state passate ancora circa 200 famiglie cedendo alla oppressione e al lavoro svoltosi da parte degli uomini incoscienti e mancati di responsabilità.

Nei comitati di Odorgei e Treiscaune „non abbiamo nessun fedele, e in Ciuc tra le parrocchie appartenenti una volta alla diocesi di Hajdudorogh

soltanto il Ghimeş – Faget e Voslabeni c'è ne sono ancora una parte, quale hanno potuto resistere fino adesso.

In Bicaz abbiamo 5 parrocchie greco-cattoliche romene, e quotidianamente sono espulse diecine di famiglie contadinesche, senza nessun motivo, lasciando così la loro casa e spogliati di tutto, partendo in questo modo in mezzo all'inverno verso la rovina totale materiale.

I sacerdoti di là sono espulsi e gli anabattisti godono. I greco-cattolici sono mandati fuori di tutti gli uffici, e anche i due cantonieri della strada nazionale e i miei fedeli, i quali non sanno bene il rumeno, sono mandati fuori del loro incarico dopo 11 anni di servizio e senza nessun risarcimento.

Anche a un figlio di mio fratello (quale sacerdote in Subcetate funzionario a Odorhei) gli si è proposto da parte di un deputato di lasciare la sua religione? E' una mentalità inesplicabile.

Per di più aspetterebbero che noi sacerdoti invitassimo di lasciare la loro religione e le chiese. Quì è una pazzia collettiva.

I sacerdoti romeno-cattolici con tutto che ne hanno un ordine scritto di Sua Illustrità Sàndor Imre (quale lo letto anch'io) di non ricevere perché illegale, faciono dimenticato il Canone 98 del C. I. C., con eccezione il parroco del mio villaggio che è il più corretto sacerdote di queste parti, il quale non riceve nessuno di questi nostri fedeli, perciò è attaccato, denunziato, che è un ostacolo per la magiarizzazione dei romeni.

Il comandante militare lo ha rimproverato e minacciato, ed è stato messo al corrente anche il Ministero. Ma e un uomo intecro, quale non può essere intimidato e di esser portato a calpestare i canoni ecclesiastici.

Fino adesso come mostrano i segni, rimane senza nessun risultato il cercare di portar rimedio a questi abusi e riportarli all'osservanza dei canoni ecclesiastici e in conseguenza di dichiarare invalidi questi cambiamenti di rito, illegali dal punto di vista ecclesiastico.

Certamente soltanto la Santa Sede Apostolica può far la giustizia e se ciò non si chiederà al quanto più presto, il destino delle nostre parrocchie greco-cattoliche dalla intera regione di Secuime è finito in 1 o 2 anni e si può mettere al loro capezzale la croce con l'iscrizione che sono passati.

Se si farà una intervenzione in qualche direzione, dalle ragioni ben facili da capire, quale emanano dalle gravi circostanze di quì e la mia situazione estremamente esposta, prego umilmente di non fare nessuna menzione della sorsa d'informazione nella mia persona.

Ghimeş-Faget Ghimeş, il 25 Novembre 1940
il più umile obbediente
fo Vittorio Gherghely
Parroco greco-cattolico

61. Giulio Barbetta, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának munkatársa utasítás-fogalmazványa Andrea Cassulo bukaresti nunciusnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Vatikánváros, 1941. január 19.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 129rv. Fogalmazvány.

S. E. R. G. Andrea Cassulo
N. Apost.
N. 374/41
19-I-1941
Barb.

Mi i regolarmente giunto il pregiato Rapporto[50] dell'Ecc. V. Rev. n. 6764 del 21 dicembre sc. col relativi allegato circa la Chiesa Unita.

Prego l'Ecc. V. di calmare le appressioni dell'ottimo Mgr. Nicolescu, di assicurarlo che la S. Sede tiene in gran conto ciò che egli Le ha esposto sul ritorno delle 67. parrocchie alla diocesi di Hajdudorog, e che, come sempre, le decisioni, che saranno prese senza alcuna fretta si ispireranno unicamente al superiore interesse del bene delle anime.

Vostra Eccellenza poi potrà anche esortare il Prelato a non dar troppo credito alle notizie da riceve da Roma, se non emanano dai competenti organi della S. Sede.

Nell'accusarLe ricevimento degli altri suoi Rapporti nn. 6760, 6782, 6787 Le porgo i più vivi ringraziamenti e profitto

62. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában

Vatikánváros, 1941. január 29.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 68r.–69r. Tisztázat.

li 29 Gennaio 1941
1420/41

Eminentissimo e Reverendissimo Signor mio Oss.mo,

50 Lásd: 56. számú dokumentum.

Ho ricevuto ieri mattina la visita del Reverendissimo P. Paolo Gerinczy, Abate premostratense di Jaszo in Ungheria. Egli si presentò come mandato a Roma dal presidente del consiglio ungherese, S. E. il Conte Teleki, per parlare al S. Padre di questioni riguardanti lo stato della Chiesa in Ungheria.

Per prima, mi disse che aveva dispiaciuto al Governo ungherese la nomina di un „comissario per i Basiliani ruteni", giacchè questi fanno in Podocarpazia una politica ucrainizzante e pro-tedesca. Risposi che la Congregazione dei Basiliani avendo in Ungheria una piccola provincia di una trentina di membri, la Sacra Congregazione, per evitare le questioni politiche, aveva nominato un provinciale magiaro e tre consiglieri, un magiaro, un ruteno ed un rumeno, sembrandole che le minoranze etniche dovevano avere posto nella direzione della provincia. La cosa mi sembrava tanto più giustificata, che la Congregazione era di origine rutena ed avrebbe una stragrande maggioranza rutena in Ungheria (Podocarpazia), se nella primavera del 1939 non fossero state sottoposte le case di Podocarpazia a tali maltrattamenti che molti padri e tutti gli aspiranti e studenti dovettero rifuggiarsi ad Olomouc, ove sono tuttora. Non ho avuto l'impressione che il Governo avesse eccezioni da presentare su l'uno o l'altro dei quattro membri del consiglio provinciale, ma piuttosto lamentele generali sulla congregazione dei Basiliani, come tale.

Il P. Gerinczy passò poi a parlarmi di S. E. Mons. Frenţiu, rimproverandolo perchè avesse parlato al convegno contro il ritorno della Transilvania all'Ungheria, prima del lodo di Vienna; perchè era partito a Balasfalva (al. Beiuş) prima dell'arrivo della truppe ungheresi in Oradea Mare; perchè era tornato in sede soltanto quando le cose cominciavano a guastarsi in Romania. Risposi che fino all'accettazione dell'arbitrato di Vienna S. E. Mons. Frenţiu doveva comportarsi come vescovo rumeno; che era stato biasimato dalla S. Sede per la sua partenza da Oradea ed invitato a tornarvi subito, ciò che fece appena ricevutone l'ordine, andando quasi immediatamente a Budapest per fare atto di deferenza verso il Governo ungherese. Rilevai quanto mi aveva dispiaciuto che il Vescovo sia stato ricevuto male, giacchè non gli era stato concessa l'udienza, nè del Presidente Teleki, nè del Ministro Homan. Il Padre rispose che le udienze vennero rifiutate perchè S. E. Mons. Frenţiu era tornato in Ungheria non con un passaporto ungherese, ma con un passaporto rumeno munito di vista ungherese. Osservai che non aveva avuto molto tempo per cambiare passaporto, che vi era un lasso di tempo di sei mesi riconosciuto dalla convenzione fra i due paesi per l'opzione e che non sembrava giusto fargli un rimprovero sulla sua eventuale opzione fino alla fine di quel periodo.

Il Padre aggiunse che il Governo ungherese intendeva di espellere S. E. Mons. Frenţiu, ma avrebbe aspettato il suo ritorno da Roma. Risposi che mi rincresceva vedere nel Governo ungherese tale disposizione d'animo, perchè si capiva bene che non era tanto questione della persona del vescovo, presentato nel 1912 dal governo austro-ungarico, ma si voleva creare una vacanza, che

supplita con S. E. Mons. Rusu permetterebbe poi d'insistere presso la S. Sede per la suppressione della diocesi di Baia Mare.

Ritornando sui Ruteni, il Padre disse che la Germania era il peggiore nemico dell'Ungheria. Osservai che non così parlava il testè defunto Ministro Csaky, nè collimava tale giudizio colla politica dell'Ungheria, che aveva ottenuto dalla Germania la Podocarpazia nel 1939 e la maggior parte della Transilvania nel 1940. Disse ancora che il Pres. Teleki voleva sinceramente un trattamento equo per le minoranze. Confessai che l'avrei volentieri creduto, perchè da diverse parti avevo sentito eloggi del Presidente Teleki, ma temevo che egli fosse isolato in questo suo sentimento; e addussi come prova di altre disposizioni gli abusi e soprusi dei militari prevalentemente in Podocarpazia, riferendomi esplicitamente soltanto al trattamento fatto a S. E. Mons. Nyarady, uomo che era rimasto sempre estraneo alla politica ed era un vero vescovo, preoccupato soltanto del bene delle anime. Aggiunsi che il timore delle minoranze di ricadere sotto un governo oppressore era fundato su una storia ben lunga, che gli Ungheresi avrebbero ottenuto tutt'altro risultato se avessero trattati le loro minoranze, come fece a Francia dal 1648 al 1870 con gli Alsaziani, i quali, benchè di razza e di lingua alemanica, son rimasti sempre i migliori patriotti francesi.

Ecco, Eminentissimo e Reverendissimo Signore, le grande linee di una conversazione che mi è sembrato utile riferire all'Eminenza Vostra Reverendissima. Altri particolari sono: il P. disse che S. E. Mons. Stoyka non gode più la fiducia del Governo ungherese ed ora si trova in relazioni con l'Illustrissimo e Reverendissimo Mons. Vološyn; disse ancora che andando a Oradea sarebbe stato andato a visitare S. E. Mons. Suciu, ausiliare, ma il Ministro Homan glielo proibi, dicendo: „Se vai a vedere il Suciu, tu sei un traditore dell'ungarismo". Finalmente parlammo del libro sulla Transilvania pubblicato al momento dell'arbitrato, a cui il Presidente Teleki scrisse una prefazione; disse che il Ministro Homan gli aveva detto che il mio ringraziamento conteneva riserve. Risposi che avevo letto il libro prima di rispondere ed avrei avuto molte riserve da fare, perchè il valore scientifico era ben piccolo, ma mi ero fermato ad un solo punto, l'omissione di qualunque allusione alle numerose iscrizioni romane trovate in Transilvania negli ultimi vent'anni.

Le bacio umilissimamente le mani, Eminentissimo e Reverendissimo Signore, e mi confermo con sensi di profondo ossequio dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissimo devotissimo servitore vero

Eugenio Card. Tisserant

63. Andrea Cassulo bukaresti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államitkárnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Bukarest, 1941. január 29.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 81r–83v.
Tisztázat

Nonciature Apostolique en Roumanie
Bukarest 29 gen. 1941
nr. 6902/41
oggetto: Diocesi Haidudorogh e Governo rumeno
Eminentissimo e Reverendissimo Sig. Card. Luigi Maglione
segr. di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano
1142/41

Eminenza Reverendissima,

Ieri sera, dopo di avere avuto un colloquio col Ministro Cretziano circa le questioni delle Scuole di Timişoara e attività pastorale del Vescovo di Alba Julia delle quali ho riferito a parte in data odierna, il Ministro, per incarico del Generale Antonesco, si è raccomandato in modo speciale perchè la Chiesa Unita non debba ricadere sul fatto avvenuto nel 1912 a proposito delle Parrocchie rumene annesse alla Diocesi magiarizzata di Haidudorogh. A tale proposito, il Ministro mi diceva che il Rappersentante rumeno presso la S. Sede aveva già fatto un passo onde non si favorisse questo movimento che tendeva a magiarizzare la populazione rumena e accennava anche al numero delle Parrocchie che di nuovo si vorebbe distaccare dalle nostre Diocesi unite per aggregarle di nuovo a quella Diocesi.

Ho detto al Ministro che la Nunziatura non aveva mancato di far rilevare alla S. Sede l'importanza e la delicatezza di tale fatto e che la S. Sede, come fa sempre, non avrebbe mancato di esaminare, al disopra di ogni tendenza politica e umano interesse, la cosa che, specialmente in questi momenti esige un esame tutto speciale prima che una decisione sia presa. Dopo questo, il Ministro, mostró di essere soddisfatto della mia dichiarazione. Mi sono, per altro, accorto[51] che il Governo rumeno si preoccupa molto di tale questione, come che se ne interessano e se ne preoccupano i Vescovi e il Clero della Chiesa Unita di Transylvania. A questo proposito, ho inviato ora alla S. O. Orientale un articolo pubblicato sull'Unirea di Blaj, periodico cattolico, con tendenza nazionalista avanzata, ove si parla della questione, indicando l'attività che si spiega nel campo ungherese per far tornare la S. Sede sul provvedimento preso

51 A lap szélén kézzel: *un po' tardi*

nel 1912. É un articolo un pó tendenzioso, e si mostra la fiducia che si ha nella S. Sede, ma dice anche la tensione degli animi pieni di penosa preoccupazione.

Or non è molto, ho dovuto far rilevare alla S. Sede lo stato d'animo dell'Arcivescovo Metropolita di Blaj a tale riguardo. Vedo che anche il Governo si raccomanda vivamente perchè non si ritorni su un passato che ha dato causa a tante difficoltà. Senza entrare nel merito delle ragioni che si presentano da una parte e dall'altra, secondo il mio umile avviso, credo sia veramente opportuno soprassedere sulla decisione da prendersi.

É certo, del resto, che se le Parrocchie ora aggregate alle Diocesi della Chiesa Unita venissero di nuovo date ad Haidudorogh, data la tendenza cosi forte per la nazionalizzazione, i fedeli rumeni sarebbero esposti a perdere in un tempo più o meno lontano, la lingua materna, la liturgia rumena, le loro tradizioni rumene. Tale è lo spirito che domina la parte dirigente anche ecclesiastica di quelle regioni. Io non discuto le intenzioni, lo zelo delle persone che possono essere degnissime, ma il fatto è questo: si tenta di attirare tutto a noi.

Ora, se quelle popolazioni rumene, e sono tanto numerose e importanti per le decisioni avvenute, sono passate in territorio ceduto all'Ungheria, parmi che si dovrebbe tener conto di questo gruppo etnico cosi importante lasciando che svolga la sua attività religiosa culturale, conforme alle sue tradizioni millenarie.

Comprendo che esse deve mostrarsi fedele al Governo sotto il quale è venuto a trovarsi, cooperando con gli altri cittadini al benessere comune, ma non si costringa a vivere una vita che non è la sua. E un diritto naturale, contro il quale nessuno puo mettere ostacolo.

Domando venia, Eminenza, se mi sono indugiato, un po troppo su questo punto, ma l'ho fatto perché so che una parte del clero si è mostrato, in queste ultime circostanze non sempre buono contro i suoi confratelli rumeni, per quanto anch'essi non sieno immuni da difetti.[52]

Chino intanto al bacio della S. Porpora, mi onoro professarmi di Eminenza V. Reverendissima,

umilissimo, devotissimo servo
+Andrea Cassulo, arciv. di Leontopoli
Nunzio Ap.

64. A Keleti Kongregáció, a Konzisztoriális Kongeregáció és a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja közös tanácskozásának munkaanyagának kiegészítő dokumentumai

Vatikánváros, 1914. február

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol.113r–118r.
Nyomatavány.

52 A lap szélén kézzel: *insomma chi ha ragione?*

(Sub Secreto S. Officii)

Adunanza mista delle Sacre Congregazioni Concistoriale – per la Chiesa Orientale e degli Affari Ecclesiastici Straordinari

Circa la situazione religiosa delle popolazioni cattoliche della Romania passate sotto il dominio ungherese in seguito all'Arbitrato di Vienna (30 agosto 1940) ed eventuali provvedimenti della Santa Sede in proposito

Supplemento

Febbraio

1941

Eminentissimi Padri,

Si è stimato opportuno di sottoporre alla considerazione degli Eminentissimi PP. i seguenti documenti giunti dopo la stampa della Ponenza:

1º Voto del P. Cirillo Korolevskij sulla concessione della lingua ungherese per la sacra Liturgia nelle chiese di rito bizantino situate in Ungheria e sulla sistemazione ecclesiastica dei territori nuovamente annessi a quello Stato (vedi Relazione, II, pp. 27 e seguenti);

2º Rapporto n. 6837 di S. E. Mons. Cassulo N. A. a Bucarest circa il divieto fatto dal Governo romeno, a Monsignor Marton, Vescovo di Alba-Julia, di visitare le 168 parrocchie passate all'Ungheria (vedi Relazione, III, p. 34, Osservazioni);[53]

3º Rapporto n. 4458 di S. E. Mons. Rotta N. A. a Bucarest circa il ritorno di Mons. Frenţiu a Oradea-Mare (vedi Relazione, IV, p. 35).

4º Rapporto n. 4631 di S. E. Reverendissima Mons. Angelo Rotta, Nunzio Apostolico di Budapest sulla nuova grave situazione di Mons. Frenţiu, Vescovo di Oradea-Mare.

64a. Cyrill Korolevskij állásfoglalása a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezésekről

Num. I

Voto del P. Cirillo Korolevskij

Il Voto molto voluminoso e pieno di erudizione storica e orientalistica, viene riportato qui in riassunto, giacchè si diffonde soprattutto sulla eventuale concessione della lingua ungherese nelle chiese di rito bizantino situate in Ungheria, questione non toccata direttamente nell'attuale Ponenza. Tale lavoro, in cui l'autore mette a profitto anche la sua esperienza, giacchè nel 1923-24 visitò la Romania e le regioni adiacenti, può esser utilmente considerato in un secondo tempo.

53 Mivel nincs görögkatolikus vonatkozása, nem közöljük.

Per quel che riguarda l'oggetto principale della Ponenza, cioè la sistemazione ecclesiastica dei territori nuovamente annessi all'Ungheria, P. Cirillo arriva alla stessa conclusione dell'Episcopato romeno e cioè:

1º guadagnare tempo. „Nessun medico fa un'operazione quando l'ammalato ha la febbre, e la guerra non è finita. Chissà come finirà? Nesuno lo può dire";

2º permanenza delle 3 diocesi di rito bizantino romeno, cioè Maramures, Oradea Mare, Cluj-Gherla;

3º dichiarare che le tre suddette diocesi dipenderanno fino a sistemazione definitiva, esclusivamente ed immediatamente dalla S. Sede;

4º i reliquati di diocesi di Oradea Mare e Cluj Gherla rimasti in Romania saranno amministrati da Esarchi nominati dal Metropolita di Blaj: il reliquato di Blaj rimasto in Ungheria, può esser affidato al Vescovo viciniore, cioè al Vescovo di Cluj-Gherla.

Circa la spinosa questione della ricostituzione o meno della diocesi bizantino-magiara di Hajdudorog com'era prima del 1919, che divide così passionatamente gli animi degli ungheresi che vi sono favorevoli e dei romeni ad essa rigidamente contrari, il P. Cirillo fa sua la tesi dell'Episcopato romeno.

Dopo aver mostrato con particolare dovizia di testimonianze, in ben 35 pagine dattilografate, la tattica ingenosa, benchè non sempre leale, svolta dai nazionalisti ungheresi, laici e chierici, dal 1873 fino all'8 giugno 1912, per indurre la S. Sede all'erezione della diocesi magiara di rito bizantino di Hajdudorog, arriva alla conclusione che la diocesi in parola deve restare com'è oggi e per conseguenza che le parrocchie da essa canonicamente distaccate e attribuite alle diocesi romene nel 1930 con la Const. Apostolica Solenni Conventione (v. Relaz., p. 8) non devono più esserle attribuite. Ciò per le seguenti ragioni:

1º perché la diocesi di Hajdudorog è stata in gran parte „un'intrapresa prettamente nazionalista e politica";

2º perchè sarebbe contrario al bene delle anime, atteso che dal 1918 al 1940 in molte parrocchie non si è più parlato ungherese, ma solo romeno: e i sacerdoti mandati dal Vescovo di Hajdudorog non sanno il romeno, o non lo vogliono parlare;

3º un mutamento nell'attuale situazione potrebbe avere conseguenze incalcolabili per l'avvenire del cattolicismo in Romania: „l'unione dei romeni (alla Chiesa di Roma) del 1700 è in gran pericolo…. Roma ci abbandona: noi abbandoniamo Roma".

Poichè, però, il Governo ungherese sembra fare della ricostituzione della diocesi di Hajdudorog una questione di onore nazionale, P. Cirillo pensa che un espediente atto ad indurlo a rinunziarvi, sarebbe appunto sostituire alla ricostituzione in parola una concessione che solleticasse l'orgoglio nazionale ungherese; vale a dire il riconoscimento ufficiale da parte della S. Sede della lingua ungherese quale lingua liturgica „tanto per l'eparchia di Haidudorog che per un certo numero di parrocchie delle eparchie rumene".

In altri termini la diocesi di Hajdudorog rimarrebbe come si trova adesso: in compenso la S. Sede vi riconoscerebbe l'uso liturgico della lingua ungherese (già in atto) come una „moneta di scambio". „Facciamogli capire (al Governo ungherese) che questa è un'immensa concessione, negata dalla S. Sede già per ben sette volte".

Secondo il P. Cirillo:

1º non vi è alcuna difficoltà canonica alla concessione della lingua ungherese nella liturgia; anzi, entro certi limiti, è più consentanea all'indole della Chiesa Orientale;

2º il bene delle anime vuole che l'ungherese sia concesso lì dov'è l'unica lingua conosciuta dal popolo: ora questo è il caso, secondo il P. Cirillo, dell'attuale eparchia di Hajdudorog;

3º la giustizia distributiva esige che quello che vien concesso ai romeni lo sia anche agli ungheresi o a quelli cui piace dirsi tali.

Gli Eminentissimi PP. avranno notato che il P. Cirillo, è in contrasto con l'Episcopato romeno su due punti:

1º egli sostiene che l'erezione di Hajdudorog se in gran parte fu un'impresa politica non lo fu, però, del tutto: sicchè riconosce, almeno all'antico Vicariato di Hajdudorog, il diritto di usare l'ungherese nella liturgia, giacchè nel corso dei secoli le popolazioni, originariamente rutene e rumene, sono state completamente assimilate dai magiari per processo naturale e non per imposizione violenta come dicono i romeni;

2º egli afferma che la lingua ungherese nella liturgia dovrebbe esser concessa anche ad un certo numero di parrocchie delle eparchie rumene (Vicariato dei Siculi) giacchè di fatto ivi si parla e si conosce solo l'ungherese: il principio determinante la concessione dovrebbe essere il guidizio del Vescovo. Sembra da preferirsi il criterio sostenuto da Mons. Tautu (v. Somm., n. XV, p. 107 e segg.) secondo il quale, ponendo come fondamento il principio dell'unica giurisdizione sul medesimo territorio, si dovrebbero provvedere sacerdoti di rito bizantino romeno, ma a conoscenza della lingua ungherese, per quelle parrocchie del Vicariato Siculo che desiderassero l'uso della lingua ungherese nella liturgia.

Tutto considerato, sembra che la questione della concessione della lingua ungherese nella liturgia debba esser studiata in un secondo tempo, e solo nel caso che il Governo ungherese si irrigidisse nelle sue richieste. Prima poi di prender una decisione pare esser necessario conoscere direttamente la reali necessità dei fedeli: il che potrebbe esser accertato da un Visitatore Apostolico inviato appositamente dalla S. Sede nelle regioni in questione.

***

64b. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak Traianu Frenţiu nagyváradi püspök helyzetéről

NUM. III

Rapporto di S. E. Mons. Rotta, Nunzio Apostolico a Budapest circa il ritorno in Sede di Mons. Frenţiu.

Budapest, 9 dicembre 1940.

Eminenza Reverendissima,

Oggi è venuto da me Sua Eccellenza Mons. Frenţiu, Vescovo greco-cattolico di Gran Varadino, per fare atto di ossequio.

Egli mi ha detto che non ha avuto alcuna difficoltà a rientrare in sede, dove è stato trattato bene dalle Autorità locali. In questi giorni si sarebbe presentato al Conte Teleki ed al Ministro Homan: gli ho fatto accenno alle accuse che gli si muovono contro da parte del Governo ungherese, pregandolo di spiegar bene le cose nei suoi colloqui per dissipare le nubi che offuscano l'orizzonte. Ciò che egli farà.

Mi ha detto che le vessazioni ora sono cessate in Transilvania, che i preti internati od imprigionati furono rimessi in libertà, e che si spera che per Natale possano fare ritorno anche gli espulsi. Gli ho raccomandato di riferirmi poi il risultato dele udienze che avrà col Presidente del Consiglio e con il Ministro dei Culti. Dio voglia che le cose si possano appianare.

Di questo Rapporto invio copia anche all'Eminentissimo Cardinale Segretario della Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale.

Chinato al bacio della sacra porpora, con i sensi della mia profonda venerazione, ho l'onore di confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima

+Angelo Rotta, Nunzio Apost.

***

Mons. Rotta venuto recentemente a Roma ha informato la Segreteria di Stato che Mons. Frenţiu, benchè lo avesse domandato, non fu ricevuto nè dal Presidente del Consiglio Conte Teleki, nè dall'allora Ministro degli Esteri Conte Csaki.

***

64c. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak Traianu Frenţiu nagyváradi püspök helyzetéről

Budapest, 1941. január 27.

NUM IV

Rapporto di S. E. Mons. Rotta, Nunzio Apostolico a Budapest circa la nuova grave situazione di Monsignor Frenţiu.

Budapest, 27 gennaio 1941.

Eminenza Reverendissima,

Sabato scorso mi era stata data, da persona di solito bene informata la dolorosa notizia che S. E. Mons. Frenţiu, Vescovo Rumeno-Cattolico di Oradea Mare era stato espulso dall'Ungheria.

Stante la gravità della cosa, mi sono fatto un dovere di bene informarmi in merito da fonte sicura. Fortunatamente la notizia non corrisponde a verità; però, come mi si comunica da fonte ufficiale, ora è in studio la questione del diritto di cittadinanza di Mons. Frenţiu.

Questi, quando alla fine di novembre od ai primi di dicembre, entrò in Ungheria, vi entrò con passaporto diplomatico rumeno per il quale domandò il visto alla Legazione ungherese di Bucarest. Tale modo di procedere ed il non aver egli domandato alla Legazione ungherese un Passaporto ungherese, viene considerato qui come un'opzione da parte sua per la cittadinanza rumena. Il che se verrà riconosciuto ufficialmente, importerà, delle gravi conseguenze di ordine giuridico.

Di tale Rapporto invio copia all'Eminentissimo Cardinale Segretario della Sacra Congregazione della Chiesa Orientale.

Chinato al bacio ecc.

65. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Vatikánváros, 1941. február 8.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 46r.
Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Vaticano, 3 Febbraio 1941.
Prot. N. 545/40.
8-2-41
A Sua Eminenza Reverendissima il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Vaticano.
(con allegato)
1432/41

Eminentissimo e Reverendissimo Signor Mio Oss.mo,

Per il tramite della Nunziatura Apostolica d'Ungheria, l'Eccellentissimo Mgr. Valerio T. Frenţiu, Vescovo di Oradea Mare, mi ha mandato una lettera, con preghiera di presentarla al Santo Padre.

In essa l'Eccellentissimo Prelato fa rilevare nuovamente la delicatezza della questione riguardante la cessione di parrocchie alla diocesi di Hajdudorogh, e le gravi conseguenze che ne deriverebbero per gli interessi cattolici della Chiesa Romena.

L'affermazione di Mgr. Frenţiu circa le premure che farebbe il Vescovo di Haidudorogh per la soluzione della questione e la fretta della Santa Sede nell'accelerarne lo studio, è completamente ingiustificata, come l'Eminenza Vostra Reverendissima ben conosce.

Sarei grato a Vostra Eminenza se avesse la bontà di presentare al Santo Padre la supplica qui unita.

Profitto volentieri della circostanza per baciarLe umilissimamente le mani e con sensi di profondo ossequio confermarmi della Eminenza Vostra Reverendissima umilissimo e devotissimo Servitore vero

Eugenio Card. Tisserant
segr.
G. Cesarini Assessore

65a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Traianu Frentiu nagyváradi püspök kérvénye XII. Piusz pápához az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Nagyvárad, 1941. január 18.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 47r.
Tisztázat.

Episcopia Romana Unita de Oradea
Nr. 226/1941
giunta 21 gen. 1941
Oradea-Nagyvarad il 18 Gennaio 1941
1432/41
Beatissimo Padre,

Dopo tanta strage dei fedeli, dopo tanta violenza adoperata verso i sacerdoti, dopo espulsioni e carceri, immerso non soltanto nel dolore ma pure nelle lagrime, mi do premura di rivolgere alla Vostra Carità. Beatissimo Padre, le nostre angosciose inquietudini, ben sapendo che non basta soffrire per il gregge e provedere alle sue necessita spirituali e materiali, ma pure prevenire i colpi e le prove che potrebbero infirmare le loro anime nella fede cattolica e nella fiducia verso la Sede di Pietro, proprio in questi momenti di prova dolorosissima chè il mio popolo subisce attraverso la flamma ardente dell'odio il piu accanito.

Non mi si elibere un passaporto per poter porgere con le mie mani il mio cuore di Pastore, a Voi Beatissimo Padre, Pastore dei Pastori, di cui vigilanza

tanto cresce, quanto per noi pesa il pericolo, di cui affetto tanto aumenta quanto aumentano le minaccie di una più grande desolazione per noi. Perciò sento l'urgente dovere, di inviare a Voi, Beatissimo Padre, questa lettera, testimone della mia sollecitudine per i miei fedeli e della mia grande confidenza verso la Santa Sede.

La Diocesi rumena unita di Oradea-Granvaradino, assieme a quella di Cluj-Gherla e quella di Baia Mare e compresa nel territorio rumeno ceduto all'Ungheria.

Quando nel 1912, con la Lettera „Christifideles graeci ritus", Papa Pio X. a. p.m., erresse il nuovo vescovato cattolico di Hajdu-Dorogh, nell Ungheria.[54]

no tentati fortemente dall „ortodossia", lo saranno certemente dai settari protestanti, nelle case dei qualli potrebbero pregare, inneggiare e sentire predica nella loro lingua.

Un mezzo nelle mani dello stato Ungherese per magiarizzare i Rumeni.

E con timore penso al Concordato con la Romania; pensiero che esprimo per stendere dinanzi al cuore di Vostra Santità, tutto il male che potrebbe invadere nella nostra Chiesa, se si ripetesse la storia del 1912 riguardo a Hajdu-Dorogh.

Rivenire senza indugio e consultazione dei Vescovi Romeni trovatisi in Ungheria, su di una questione tanto grava per la nostra Chiesa, per la cagione di accomodarsi alla Lettera „Christifideles", alla qualle i beneficiati non si sono accomodati pei primi, e di cui testo, le di cui intimazioni e comandi non furonno prese in considerazione, sarebbe confermare un comportamento che pareggia alla disubbidienza.

Beatissimo Padre, abbiamo fiducia che al nostro popolo, in tutte le sue parrocchie, non mancherà la libertà di pregare pubblicamente nella sua lingua, chè alla mia Diocesi non saranno smembrate le più belle parrocchie, le più fiorenti in vocazioni di ogni genere di vita santa, specialmente di vocazioni sacerdotali.

Se la nostre argomentazione e soprafatta dagli altrui argomenti, ripetuto una sola parola: „veni et vide".

A questa lettera do compagnia fedele e forte le legrime del mio povero popolo fedele che vive „quasi in barbarica captivitate" (Sto Giovanni Crisostomo: Lettera al Papa Innocenzio). lagrime che tengon le veci di ambasciatore presso la Vostra universale Carita, come le nostre ragioni presso l'ispirato animo di Vostra Santità.

A richiesta presentero le mie proposizioni, e documenti per confermare i miei detti.

54 Szöveghiány

Implorando la benediziona apostolica, confesso l'attaccamento alla Cattedra di Pietro, e mi professo di V. Santita umillissimo, ubbedientissimo e devotissimo in Gesu Cristo servitore

Valerio Traiano Frențiu

Vescovo di Oradea/Granvaradino

66. Andrea Cassulo bukaresti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Bukarest, 1941. február 25.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 41r–43r. Tisztázat.

Nonciature Apostolique en Roumanie
No. 7055/41 (1 alleg.)
Bukarest 25 Febbr. 1941
oggetto: Chiesa Unita
Eminentissimo e Reverendissimo Sig. Card. Luigi Maglione
segr. di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano
1939/41

Eminenza Reverendissima,

Avendo comunicato a S. E. Mons. Arcivescovo Nicolesco quanto l'Eminenza V. Reverendissima si compiaceva di significarmi a proposito della decisione relativa all'annessione di parrochie ad Haidudorogh, il Prelato mi ha risposto colla lettera della quale accludo copia.

Si vede chiaro che la venerato parola dell'Eminenza V. Reverendissima lo ha molto confortato e rassicurato e credo che, realmente tale autorevole parola avrà giovato a sollevare gli animi che tanto si preoccupano delle cose loro in Transilvania.

La questione di Haidudorogh della quale si interessano tutti i rumeni, compreso il Governo, è per essi di vitale importanza poichè temono a ragione che le Parrocchie che andassero annesse a quella Diocesi, verrebbero subito magiarizzate. Il punto quindi molto importante è quello che le Parrocchie rumene, pure passate in territorio ungherese, rimangono annesse alle Diocesi di Oradea, Cluj, Baia Mare. Queste tre Diocesi, già interamente rumene, ora in gran parte, se non del tutto, passate sotto l'Ungheria, sarebbe bene che venissero riorganizzate entro i nuovi confini fissati dalla decisioni di Vienna, ma sempre sotto la giurisdizione del proprio Pastore. Se il Governo ungherese, come mi auguro, rispetterà la popolazione rumena nei suoi diritti etnici, sono convinto che avrà in esse buoni cittadini desiderosi di concorrere anch'esse al

bene comune. Oltre a questi benefici che sono comuni ai due paesi, c'è anche l'altra considerazione alla quale accenna Mons. Nicolesco, il fatto cioè, della imparzialità della S. Sede su queste questioni fra ungheresi e rumeni.

I nemici del bene hanno sempre voluto far credere che la S. Sede ha il cuore e lo sguardo più verso Budapest che verso Bucarest. Mi sono sempre sforzato di insistere e di inculcare che la S. Sede non ha preferenze per alcuno e tratta gli interessi delle anime al di sopra di ogni umana considerazione.

Nel pensiero che la lettera di Mons. Nicolesco e queste mie modeste riflessioni torneranno utili e gradite all'Eminenza V. Reverendissima, con sensi di profonda venerazione mi inchino al bacio della S. Porpora, lieto di professarmi di V. Eminenza Reverendissima,

umilissimo, devotissimo servo
+ Andrea Cassulo, arciv.
Nunzio Ap.

66a. Cassulo nuncius jelentésének melléklete: Alexandru Nicolescu metropolita, gyulafehárvár-fogarasi érsek átirata a nunciushoz

Bukarest, 1941. február 25.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92B. fol. 42rv. Másolat.

alleg. a N. 7055/41 – 25 febbr. 1941
Copia: 7054/41
Blaj, 18 febb. 1941
No. 9-1941 presid. 1939/41
A S. E. Mons. A. Cassulo, n.a.
Bucarest

Eccellenza,

Mille grazie per la Sua lettera No. 6966/41 nella quale mi comunica la risposta di Sua Eminenza il Segretario di Stato Card. Maglione per cio che riguarda la diocesi di Haidudorogh e li eventuali pericoli che comporterebbe la sua rinascita per la nostra Chiesa rumena.

La risposta e veramente consolante per noi altri. Un alto dignitario della Chiesa come Sua Eminenza non giuoca colle parole. Se dunque dice che tiene in gran conto tutto cio che gli esposi in questa causa e che le decisioni saranno prese senza fretta inspirandosi solamente al superiore interesse del bene delle anime, io ne sto tranquillo e mi sottometto pienamente alla Providenza che non ci abbandonera preda ai nostri avversari. In te Domine speravi non confundar in aeternum!

La notizia poì che Vostra Eccellenza ci aiutera mai sempre, potendo io contare sicuramente sui sentimenti del tutto fraterni di Mons. Nunzio, mi è un argomento in più che tutto andrà bene.

Le prego dunque, Eccellenza, di voler porgere a Sua Eminenza Maglione gli omaggi del mio cuore riconoscente e l'assicurazione che Sua Eminenza si è conquistato nei nostri cuori un posto d'onore. Lo consideriamo come una delle colonne della Santa Unione nel seno del nostro popolo. Perchè più di quello che si penserebbe forse, la soluzione secundum justitiam della questione di Haidudorogh è collegata intimamente all'avvenire della Santa Unione con Roma in mezzo a tutto il popolo rumeno, il quale guarda a Roma giudice imparziale che sa salvaguardiare gli interessi superiori della fede senza ledere i diritti dei popoli e delle Chiese di Dio. Sara anche questa volta la soluzione adottata una pruova in più della saggezza eterna di Roma eterna.

Con sentimenti di filiale affetto, sono di Vostra Eccellenza umile servitore
Alessandro Nicolesco
arc. e metr. di Alba Julia e Făgăraş

67. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Budapest, 1941. március 15.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 7rv. Tisztázat.

Nonciature Apostolique en Hongrie
N. 5066/41
Budapest 15 Marzo 1941.
Con tre allegati.

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Eugenio Tisserant
Segreterio della Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale
Città del Vaticano.

Eminenza Reverendissima

Sua Eccellenza Monsig. Dudas era venuto da me, giorni sono, per spiegarmi la delicatissima posizione in cui si trova per la questione della sede della Diocesi di Hajdudorog.

Da una parte, le parole della Bolla che designano Hajdudorog come sede, parole di cui fanno largo uso quei di Hajdudorog per insistere nella loro domanda, pronti, una parte notevole di essi, a quanto dicono di passare allo scisma, se la sede non si fissa nella loro città, o meglio borgo.

Dall'altra, le gravi difficoltà che importerebbe una decisione in tale senso, avuto riguardo anche alla piccolezza e manchevolezze dell'ambiente, non che alla sua eccentricità e quindi alle difficoltà di accesso,

Io gli ho consigliato di portare tutto a conoscenza dell'Eminenza Vostra per avere una norma autorevole di condotta in tale questione. Le ragioni che porta Monsig. Dudas in favore della sua tesi mi sembrano degne di essere prese in seria considerazione.

Mons. Dudas, per quanto riguarda i P. P. Basiliani della Subcarpazia, egli accenna ad un mio intervento. E' vero, ho parlato anche della cosa, ancora una volta, con questo Ministro degli Esteri, proponendogli pure che, qualora sia provata la colpevolezza di detti Padri, che credo si riduca in pratica a leggerezza ed imprudenza, sempre biasimevole data anche la delicatezza della loro posizione, si lasciasse alla Santa Sede di provvedere. A questa non mancherebbero i mezzi per imporre a tali Padri una linea di condotta, che sia conforme ai legittimi desideri del Governo Ungherese.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della mia profonda venerazione, ho l'onore di confermarmi

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
umilissimo e devotissimo in G. C.
+ Angelo Rotta arc.
Nunzio Apostolico

67a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Nyíregyháza, 1941. március 14.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 1/1–3r. Tisztázat.

Nunziatura Apostolica di Budapest – Allegato al N. 5066/41

Eminentissime ac Reverendissime Domine
Domine Cardinalis, Patrone mi Colendissime!

Maxima illa ac paterna benevolaentia, quam Eminentia Vestra Reverendissima erga personam meam humillimam causasque Dioeceseos meae in praeterito ostendere non dedignavit, fundamentum mihi praebet, cui innixus praesentes quoque Dioeceseos meae angustias alto judicio Eminentiae Vestrae submittere benignamque in illis ordinationem exorare audeo.

Sicuti annis elapsis in relationibus meis oralibus Eminentiae Vestrae Reverendissimae iteratis vicibus exponere non ommisi, erectio residentiae episcopalis in oppido Hajdudorog propter institutorum necessariorum deficientiam summas patitur difficultates, imo impossibile prorsus videtur. Non tantum aedificia necessaria ibi desiderantur, sed desunt omnes illae scholae superiores, quibus centrum dioecesanum sine notabili Ecclesiae detrimento minime carere potest. Gubernium Hungariae nunc paratum quidem est omnibus illis obligationibus satisfacere, quas vi bullae „Christifideles graeci" in se assumpsit, incapacem tamen se declaravit ultra haec etiam scholas

superiores in Hajdudorog instituere. Cum vero hae scholae superiores in civitate Nyiregyhaza omnes praesto sint, nihil aliud mihi remansisse videbatur, quam p. m. praedecessoris mei electionem sustinendo acceptare, ut Gubernium residentiam episcopalem, seminarium dioecesanum, aedes pro canonicis ac clericis junioribus ibi mihi extruat. Eoque magis ausus sum talem propositionem acceptare, quia Eminentia Vestra Reverendissima in ultima audientia anno elapso benigne mihi concessa declarare dignatus est, nullam fore majoris momenti difficultatem, ut sic rebus stantibus pro sede residentiali Episcopi Hajdudorogensis civitas Nyiregyhaza designetur atque ecclesia ejus in gradum concathedralis evehatur.

Tali solutioni, quam gubernatio expedita ac Dioeceseos futura evolutio multis ex capitibus postulant et omnino correspondet indigentiis sacerdotum aeque ac fidelium, nonnuli incolae Hajdudorogenses sese opposuerunt, imo schismate minitantur. Ego tamen rebus coram Domino religiosissime consideratis in plena responsabilitatis meae conscientia pesuasus sum, quod bonum Ecclesiae ac Dioeceseos necnon fidelium id exigunt, ut sedes residentialis Dioeceseos Hajdudorogensis in Nyiregyhaza stabiliatur, ubi non careret scholis atque institutis necessariis. In hac persuasione mea confirmarunt me non tantum fere omnes sacerdotes mei, sed etiam Eminentissimus ac Reverendissimus Dominus Cardinalis Primas Hungariae aliique Excellentissimi Episcopi, quorum consilium hac in re non parvi momenti expetivi.

Ideoque supplicem libellum misi ad Sanctissimum Dominum Nostrum feliciter regnantem, ut Suprema sua ac augustissima auctoritate et decisione hanc rem ad bonum Dioeceseos definitive ordinare dignetur. Quia jam etiam apud nos advenit tempus vernale et constructio aedificiorum supra memoratorum jam brevi incipi deberet, humillime ac omni qua par est veneratione rogo Eminentiam Vestram Reverendissimam, ut propter bonum Dioeceseos meae favorabilem decisionem Beatissimi Patris nobis conciliare dignetur, ut temporum vicissitudinibus jam per duodetriginta annos retardata institua in brevi construi possint.

Fas sit mihi hac occasione uti, ut Eminentiam Vestram Reverendissimam de tristissimis eventis in causa PP. Basilianorum in brevi certiorem reddam. Cognito facto sante deplorabili, quod auctoritas civilis quosdam Patrum nostrorum ob vetitam ac vere inprudentem correspondentiam cum exteris detinuit, statim adivi ipsum gubernatorem territorii Podcarpatiae, ut in favorem Patrum apud eum interveniam. Proh dolor non successitt rem de toto amicabiliter componere, id tamen potui adipisci, quod Patres donec causa illorum finiatur non in publico quodam custodia detinentur, sed inprimis apud Patres Jesuitas Budapestini nunc vero in monasterio nostro in Füzesmikola /in gruppo Rumeno/ commorari possunt. Jam pluries pertactavi cum diversis officialibus civilibus ad quos res pertinet, intra aliquot dies vero ex commissione Excellentissimi ac Reverendissimi Domini Nuntii Apostolici pertractabo rem cum ipso capite Gubernii comite Teleki et spero, quod in

brevi tempore prosperum eventum Eminentiae Vestrae Reverendissimae nuntiare potero. Res Fratrum meorum in Ordine semper tamquam propriam causam tractabam et in futuro quoque paratus sum omnes adhibere conatus, ut justae eorum causae semper et ubique efficaciter defendantur.

Me, Dioecesim meam fidelesque mihi commissos altis gratiis ac favoribus Eminentiae Vestrae Reverendissimae summa qua par est veneratione recommendans Sacramque Purpuram filiali subjectione deosculando permaneo

in Nyiregyháza, die 14 Martii a. D. 1941.
Eminentiae Vestrae Reverendissimae
humillimus in Christi servus
+ Nicolaus Dudás
Episcopus graeci ritus Hajdudorogensis.

67b. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Miklósy István hajdúdorogi püspök felterjesztése XV. Benedek pápához a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Nyíregyháza, 1915. szeptember 21.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 1/4–6r. Másolat.

Sanctissime Pater,

Infrascriptus episcopus summa in humilitate exoro Sanctitatem Vestram, dignetur benigne annuere, ut

I. sedes mea episcopalis, quae in sensu bullae erectionis, anno 1912. editae „Christifideles Graeci" oppido Hajdudorog adjungitur – servato alioquin nomine originali „Dioecesis Hajdudorogensis" – in civitatem Nyiregyháza transferri hicque stabiliari possit, simul statuere,

II. ut ecclesia parochialis S. Nicolao Archiepiscopo Myrensi dedicata Nyiregyházaenses, quae sat ampla et fini huic aptissima est, ad cathedralis gradum et dignitatem evehatur.

Rationes, quivus petitio haec nititur, sunt sequentes:

1./ Palatium episcopale, seminarium clericorum, domusque canonicorum, cuncta haec e fundamento erigenda aedificia a regimine hungarico brevi jam tempore construi intenduntur.

2./ Domicilium nunc in civitate supranominata habeo, quia hic tantum inveni domum aptam conductitiam, in qua cum aulicis, canonicis, officioque meo dioecesano convenienter considere potui.

3./ Civitas Nyiregyháza jam ea de causa aptissimam se praebet pro sede episcopali, quia hic est locus centralis dioecesis Hajdudorogensis, quem in locum viae ferreae ex septem regionibus totam amplectentibus dioecesim, concurrunt.

4./ Haecce civitas quadraginta numerans milia civium, e quibus 5 milia catholici ritum sequuntur graecum, institutis culturalibus largiter provisa,

officiis magistratibusque superioris gradus ornata, dignitati episcopali omni ratione respondet.

5./ Communitas civitatis Nyiregyháza, in testimonium fervedissimi erga episcopatum Hajdudorogensem sensus, 250 milia coronarum in aere parato fundumque magni valoris in finem a dificationis obtulit ea sub conditione, ut residentia episcopalis, seminarium clericorum, domus canonicorum etc. in civitate Nyiregyháza exstruantur.

6./ Animarum curatores, magistri scholarum fideliumque ingens numerus precibus iteratis ferventibus me regimenque hungaricum edibant supplicantes, ut in bonum commune dioecesis in sinu civitatis Nyiregyháza, sedes questionata stabiliatur.

7./ Oppidum Hajdudorog, a quo dioecesis mea nomen mutuatur, ideo tantum ante erectionem pro sede episcopali commandatum est, quod numerus fidelium parochiae istius, vel maximus fuit inter parochias erigendae dioeceseos, ibidem vicarius episcopi Munkacsensis sedem habuit: necnon quod in negotio erigendae pro graeco-catholicis labii hungarici fidelibus dioecesis, iteratis vicibus ibidem consultationes peragebantur. Inhabilitas tamen hujus loci tunc in sua nuditate vel maxime apparet, si contemplamur, quod

8./ oppidum Hajdudorog in rebus culturalibus adeo remansit, ut – praescindendo a scholis elementaribus instituto omni careat, quod pro educanda juventute in loco residentiali episcopi nullo pacto omittendum esse agnoscitur. Praeter hunc defectum

9./ oppidum de quo agitur nulla habet officia administrationalia, judicaria, eruditionalia, cum quibus contactum sustinere episcoporum propter bonum Ecclesiae summopere interest.

10./ Idem oppidum unicam lineam viae ferreae habet. In margine est situm dioeceseos. Difficulter tantum a sacerdotibus et fidelibus appropinquari potest. Nullum adest ibidem hospitium, ubi visitantes episcopum sacerdotes distinctiorisque conditinis fideles mansionem inveniant. Denique

11. oppidum Hajdudorog situm est in regione humida, malarica, valetudini nociva. Aqua in puteis ejus est pestilens: quibus de causis hicce oppidum morborum contagiosorum stabile est latibulum.

Benignissime Pater! Commodum salusque Ecclesiae ex una parte, detrimentum vero „diminutio ex altera sic juxta se posita levabunt, quinimmo tollent Sanctitatis Vestrae sollicitudinem, quae circa decisiones questionum majoris momenti exoriri consueverunt.

Petitionis meae, cui bis centum milia fidelium meorum vota suppliciter se adjungunt, eo majori cum fiducia sperare audeo faustam e paterno Sanctitatis Vestrae gratia resolutionem, quum in Hungaria plures dentur dioeceses, quarum antistites non in iisdem resident civitatibus, a quibus nomen ipsorum dioeceses mutuantur. Sic e. gr. episcopus lat. rit. Csanadiensis residet in civitate Temesvár; episcopus gr. rit. Munkacsensis residet in Ungvár; archiepiscopus gr. rit. Gyulafevérvárensis residet in Balázsfalva.

Minime itaque novum sive insolitum apparebit, si pro sede episcoporum dioecesis Hajdudorogensis in perpetuum civitas „Nyiregyháza" designabitur.

Supplicationem meam summa in demissione iterando, in osculo s. Pedum emorior

in Nyiregyháza /Hungaria/ die 21. Septembris a. D. 1915.

Sanctitatis Vestrae

humillimus in Christo filius

Stephanus Miklósy m. pr.

episcopus graec. rit. Hajdudorogensis.

67c. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi püspök felterjesztése XII. Piusz pápához a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Nyíregyháza, 1941. március 14.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 1/8–10r. Tisztázat.

Beatissime Pater!

Infrascriptus Episcopus Hajdudorogiensis ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus humili ac filiali subiectione expono causas quasdam in Dioecesi mea nunc tempore actuales, ut illae supprema ac augustissima Sanctitatis Vestrae decisione ad Dioeceseos emolumentum fideliumque salutem absolvi possint.

In bulla „Christifideles Graeci…" qua Dioecesis Hajdudorogiensis erecta est, Sanctissimus Dominus P. P. Pius X. – propositioni tunc temporis gubernii Hungarici annuens – pro loco sedis residentialis episcopalis oppidum Hajdudorog designavit. – Causae quibus gubernium nominatum Sanctae Sedi Apostolicae hanc propositionem praestabat erant characteris plane localis.

Oppidum Hajdudorog pro sede residentiali non fuisse adaptatum inde maxime videri potest quod p. m. praedecessor meus sedem suam ne ad diem quidem ibi fixare valuit. Deficientibus aedificiis ac institutis necnon propter magis expeditam Dioeceseos gubernationem, sacerdotum fideliumque commodum – aliquot mensibus in civitate Debrecen peractis – inde a primis exordiis in Nyiregyháza residere coactus est. Talem sedis residentialis electionem temporum ac rerum circumstantiis causatam firmisque argumentis corroboratam iam anno 1915 nunciavit Sanctae Sedi Apostolicae suppremamque Sancti Patris comprobationem et decisionem exorabat.

Huius supplicationis copiam humiliter annectens in conscientia mea coactum me sentio Sanctitatae Vestrae omni sinceritate exponere quod instituta ad clerum iuniorem formandum, ludimagistros ac ac cantores erudiendos necnon iuventutis utriusque sexus educationem fovendam necessaria nec in praesenti quidem tempore in oppido Hajdudorog construi possunt. Item summas pararet difficultates quod Hajdudorog caret omnibus illis officiis

publicis in quibus res paroeciarum, scholarum ac fidelium nostrorum quasi quotidie aguntur.

Post duodetriginta annos a Dioeceseoe erectione elapsos hodie quoque perdurant omnes illae difficultates quae in supplici libello p. m. praedecessoris mei expositae sunt et nec in praesenti nec in tempore proxime futuro superari ac eliminari posse posse videntur.

Attamen tum Dioeceseos regimen tum exigentiae quae in cleri iunioris nempe ac ludimagistrorum educatione apparent quasi invinciviliter me impellunt ad supramemorata instituta Dioecesana extruenda. Et iam gubernium quoque Hungaricum paratum se praebet illorum in civitate Nyiregyháza erectioni opes suas adiungere. Sic rebus stantibus ac causis urgentissimis convinctus conveni cum gubernio Hungarico magistratuque civitatis Nyiregyháza, ut palatium eppale, seminarium dioecesanum, aedes pro canonicis ac institutum pro iuvenibus aeducandis in Nyiregyháza construerentur.

Huic tum Dioecesi nostrae tum universitati fidelium nostrorum favorabili solutioni incolae quidam Hajdudorogienses se opposuerum qui magis vanae gloriae ac privatae utilitatis cupiditate ducti quam Ecclesiae dioeceseoeque bonum prae oculis habendo id sibi vindicant ut praeter supramemorata aedificia ac instituta etiam scholae superiores in Hajdudorog fundarentur, quae in Nyiregyháza jam omnes praesto sunt. Ad hoc vero gubernium Hungaricum in praesenti plane ineps est.

Verum est quod fideles isti Hajdudorogienses in hunc finem summam pecuniarum notabilem obtulerunt, quae tamen etiam cum summa a gubernio ad eundem finem praeliminata a longe non sufficit, ut oppidum tantopere derelictum in centrum ac caput Dioeceseos nostrae evehi possit.

Fallaci spe emolumentorum inverisimilium ac instigatione malitiosa exacerbati et agitati minationibus insolitis ac ab animo catholico maxime alienis utuntur ut hanc supradictam resolutionem, ut scilicet sedis episcopalis cum institutis ad totius Dioeceseos progressum in Nyiregyháza fundarentur, impediant. Imo nonnulli ab ipsa fide deficere et fratres suos in schisma secum trahere conantur.

Confido providentiae Divinae adorandae et non desino humiliter depraecari ut hoc periculum ac animarum detrimentum Deus omnipotens avertat; ego quoque omni conatu ac indefesso labore operam dabo, ut fideles rebelles in animo quietes reddere valeam.

Rebus coram Domino religiosissime consideratis id mihi persuasum est, quod universale emolumentum totius Dioeceseos salusque gregis mihi commissae id postulant, ut sedes residentialis Episcopi Hajdudorogiensis – non obstantibus minationibus incolarum Hajdu dorogensium – in civitate Nyiregyháza stabiliatur.

Ut vero animarum agitationi quamprimum finis apponatur secundum mentem meam multum iuvaret, si questio residentiae Episcopi Hajdudorogiensis supprema Sanctitatis Vestrae auctoritate solveretur. Ideoque

totam hanc causam nostram ad pedes Sanctitatis Vestrae humili supplicatione deponens exoro, dignetur petitioni p. m. praedecessoris ac meae – derogando ordinationi bullae „Christifideles Graeci…" – benignissime annuere, ut

I.o sedes mea episcopalis – servato alioquin nomine originali „Dioecesis Hajdudorogiensis" – in civitatem Nyiregyháza definitive stabiliri possit, simulque statuere

II.o ut – intactis relictis ecclesiae cathedralis Hajdudorogiensis iuribus ac privilegiis – ecclesia nostra Nyiregyháziensis S. Nicolao Myrensi dedicata ad concathedralis gradum ac dignitatem evehatur.

Hanc meam supplicationem ima cum humilitate renovando in osculo Pedum beatorum profundissimo obsequii cultu permaneo

in Nyiregyháza /:Hungaria:/, die 14. Martii anno Domini 1941.

Sanctitatis Vestrae

obsequiosissimus in Christo servus

Nicolaus Dudás

Episcopus graeci ritus Hajdudorogiensis.

68. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Angelo Rotta budapesti nunciusnak a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Nyíregyháza, 1941. március 20.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 3rv. Tisztázat.

167/41

Illustissime ac Reverendissime Domine!

In causa resolutionis supremae quoad sedis residentialis translationem fas sit mihi rogare Dominationem Vestram Illustrissimam, ut mihi atsi non officialiter notificare dignatur, quaenam S. Sedis dispositis hac in re expectari potest, ac quando.- Ego enim hucusque – sicuti ab Romae, anno elapso exporui – omnino persuasus fui, sedem residentialem Episcopi Hajdudorogensis jam tempore p. m. praedecessoris mei definitive in civitate Nyiregyháza stabilitam fuisse. Tantummodo nunc – quando jam ad aedificia construenda et instituta erigenda aggredere volui – dubia quaedam exorta sunt. Ad labores jam omnia parata sunt, tempus quoque vernale urgat, ideoque multum ab hoc dependet, ut quamprimum rescire possim supremam S. Sedis revolutionem, quam Dioeceos nostrae futurae evolutioni – juxta preces meas – favorabilem fore omnino spero. – Nihil aliud praedecessor meus et ego quoque prae oculis habuimus, quam majorem Dei gloriam, bonum Ecclesiae ac Dioeceseos fideliumque exigentias justissimas.-

Dioecesim meam fidelesque mihi commissos necnon humilitatem meam piis Dominationis Vestrae Illustrissimae precibus reccommendans permaneo

in Nyíregyháza, 20. Martii a. D. 1941

frater in Christo addictissimus

+ Nicolaus Dudás

Episcopus Hajdudorogensis.-

69. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi rítus- és felekezetváltoztatások tárgyában

Budapest, 1941. március 29.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 464r–408v. Tisztázat.

N. 5144/41

N. pr. 333.

Budapest, 29 Marzo 1941.

Oggetto: Circa i cattolici della Transilvania.

Con allegato.

A Sua Eminenza Reverendissima Il Signor Cardinale Luigi Maglione

Segretario di Stato di Sua Santità

Città del Vaticano

4177/41

Eminenza Reverendissima,

Sapendo che Monsignor Sigismondo Mihalovich, Segretario Generale dell'Azione Cattolica in Ungheria, aveva fatto un giro di studi e propaganda nella Transilvania ungherese, l'ho invitato a darmi le sue impressioni, che qui riassumo in poche parole.

È stato bene impressionato dello spirito del Clero latino, che è zelante, lavoratore e….. povero, come pure di quello della popolazione cattolica di rito latino.

Ha dato notizie tristi sullo stato delle cose rigurdanti le parrocchie di rito bizantino nella regione dei Siculi, che anticamente erano sotto la giurisdizione del Vescovo greco di Hajdudorog. Quei fedeli rimasti senza sacerdoti e mossi da un forte spirito nazionalistico in senso ungherese o si sono dichiarati per loro conto di rito latino, mentre molti purtroppo hanno aderito al protestantesimo.

In proposito S.E. Monsignor Dudás ha inviato giorni sono una lettera all'Eminentissimo Cardinale Tisserant, di cui credo conveniente darne copia all'Eminenza Vostra Reverendissima, per le notizie che vi si contengono su questo punto come su altri di comune interesse.

La propaganda protestante è assai assidua in Transilvania, aiutata anche da un numero veramente grande e sproporzionato di impiegati protestanti governativi e locali. Sopra tale questione che s'impone oramai anche per il resto dell'Ungheria, so che l'Eminentissimo Cardinale Serédi, con la cooperazione degli altri Vescovi, sta raccogliendo in segreto dati statistici per poter fare

un'azione positiva ed efficace presso il Governo sulla base di documenti sicuri. Campagna questa veramente importante e necessaria.

Specialmente in Transilvania, dove i protestanti sono in lieve maggioranza sui cattolici di rito latino, si presentano come i veri esponenti dell'idea magiara e sfruttano questa falsa loro asserzione per fare propaganda e distaccare dalla religione rumena molti fedeli sotto la bandiera del patriottismo. Naturalmente i protestanti di scrupoli ne hanno pochi, ogni mezzo è buono allo scopo ed hanno maggior libertà di mosse che i cattolici perchè non legati da quelle norme disciplinari che regolano la vita cattolica.

Appunto per questo a me sembrava più conveniente che stante le circostanze così straordinariamente pericolose, si dovesse concedere maggior facilità di passaggio dal rito orientale al latino per salvare se non il rito almeno la fede dei Siculi, non potendosi subito ricorrere a quella che sarebbe stata misura radicale, di restituire tali parrocchie alla giurisdizione del Vescovo di Hajdudorog.

Si è creduto invece caso di restringere la facoltà di passaggio di rito, riserbando tale autorizzazione esclusivamente alla S. Congregazione Orientale ed imponendo delle tasse così elevate, che ritengo siano destinate a fare cattiva impressione.

Mentre prima, la tassa era di dieci Pengő per un passaggio individuale a 20 Pengő per passaggio collettivo di famiglia, ora si sono fissati 100 Pengő per un passaggio individuale e nel caso di una famiglia di quattro membri Pengő 400.

Ma su tale punto credo parlerà costì il Reverendissimo P. Noots dei Premostratensi.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della più profonda venerazione, mi onoro raffermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima umilissimo ed obbedientissimo sc.

+Angelo Rotta Arc.
Nunzio Apostolico

69a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a letartóztatott bazilita szerzetesek és az erdélyi rítus- és felekezetváltoztatások tárgyában

Nyíregyháza, 1941. március 22.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 465r–466r. Másolat.

Nunziatura Apostolica di Budapest All. al N. 4144/41
N.p. 333.
A Hajdudorogi Püspöktől
Tárgy: Copia epistolae ad Eminentissimum ac Reverendissimum Cardinalem Eugenium Tisserant directae.

„Eminentissime ac Reverendissime Domine Domine Cardinalis, Patrone mi Colendissime! Obligationem meam esse duco, ut de colloquio in causa PP. Basilianorum cum Excellentissimo Domino Dr. Nicolai Kozma die 15. Martii habito Eminentiae Vestrae Reverendissimae referam. – In hoc colloquio exponendo statum difficilem Ordinis per detentionem novem Patrum causatum rogavi Regentis Hungariae Commisarium, ut pro Patribus his reditum in sua monasteria permittere dignetur. Hanc petitionem meam corroboravi declaratione ex commissione Excellentissimi ac Reverendissimi Domini Nuntii Apostolici facta, Sanctam Sedem nempe inclinari, ut per praeceptum sub s. oboedientia daturum Patribus illis prohibeat, ne litteras ad exteros sine P. Provincialis scitu scribant, vel qualemcumque activitatem justis Gubernii Hungarici desideriis oppositam exerceant. – Post diuturnam argumentationem ex utraque parte prolatam Excellentissimus Dominus Regentis Commissarius paratum se praebuit permittere, ut tres Patres nunc in monasterium PP. Jesuitarum Budapestini commorantes in monasterium nostrum Máriapócsense transeant et ibidem scholasticorum nostrorum aeducationi incumbant. Hi Patres hoc modo in monasterium Máriapócsense translati, nempe P. Satmari P. Mondik, P. Sidej, juxta promissum ejusdem Regentis Commissarium post duos vel tres menses etiam in territorium Podcarpatiae redire poterunt. – In causa vero aliorum sex Patrum, nominatum Antonii Stankaninec, Losan, Malinicz, Zavadjak, Drebitka, Meresij ne diversis quidem adhibitis argumentis eventum desideratum obtinere successit. Excellentissimus Dominus Regentis Commissarius enim aperte declaravit, quod praesentes circumstantiae politicae non permittunt ei, ut desiderio Sanctae Sedis Apostolicae satisfacere possit, quamquam hoc ei quoque uti homini catholico summopere dolorosum sit. – Status enim rerum – juxta ejus mentem – talis est, quod impossibile ei videtur, ut pro reditu horum Patrum in territorium Podcarpatiae eventualibusque hujus reditus consectariis responsabilitatem in se assumat, saltem in his mensibus vernalibus. – Valde me contristat, quod interventione mea successum magis favorabilem obtinere non potui. – Non minus tristis ac dolendus est status paroeciarum graeci ritus catholicarum in Transsylvania, quae olim ad Dioecesim Hajdudorogensem pertinebant. Ex epistola Victoris Gergely paroci Gyimesbükkiensis in terra Siculorum summo animi dolore rescivi, fere omnes paroecias olim Hajdudorogenses in Vicariatu Siculorum sine parocho remansisse et consequenter fideles pastoribus destitutos quasi de toto dispersos esse. Multi, in fide firmiores, ad ritum latinum trasierunt, plurimi vero et a fide deficientes diversis sectis protestanticis sese adscripserunt. Hanc notitiam tristissimam quasi unanimiter confirmarunt Illustrissimi Domini Emericus Sándor Administrator Apostolicus et Sigismundus Mihalovich praelatus domesticus Suae Sanctitatis dicendo, fideles graeci ritus catholicos hungaros in Transsylvania viventes in statu valde deplorabili esse. Juxta mentem tam Illustrissimorum Dominorum supra memoratorum, quam ipsius

capitis Gubernii Hungarici comitis Teleki ad fideles illos in fide confirmandos ac conservandos apostatasque ad S. Ecclesiam reducendas id maxime juvaret, si paroeciae illae jurisdictioni episcopi Hajdudorogensis subderentur, ut sic prouti ja min supplici libello meo anno elapso exposui sine suspicione infidelitatis erga nationem suam Hungaricam fidem suam juxta ritum suum nativum orientalem exercere possint. –

Liceat mihi hac occasione etiam humillimam supplicationem meam de die 14. Martii a.c. iteratim altae benevolentiae Eminentiae Vestrae Reverendissimae commandare ac filiali submissione rogare, it non dedignetur Eminentia Vestra Reverendissima per aliquem ex officialibus S. Congregationis mihi notifiare, quando ac quaenam resolutio suprema hac in re expectari potest. – Altissimis gratiis Eminentiae Vestrae Reverendissimae causas nostras omni fiducia recommendans Sacramque Purpuram humillime deosculans permaneo in Nyiregyháza die 22 Martii a.D. 1941. Eminentiae Vestrae Reverendissimae servus in Christo addictissimus Nicolaus Dudás m.p. Episcopus Hajdudorogensis."

70. A Keleti Kongregáció beterjesztése a pápa audienciára a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Vatikánváros, 1941. április 26.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 5r–6r. Fogalmazvány

Udienza

Ungheresi=Hajdudorogh

Trasferimento canonico della sede in Nyiregyhaza

Mons. Nicola Dudas O. S. B. M., Vescovo di Hajdudorogh, rinnova la domanda che già, nel 1915, era stata presentata, alla Santa Sede, dal suo predecessore, Mons. Stefano Miklosy, per il trasferimento canonico della sede, da Hajdudorogh in Nyiregyhaza. Nella Bolla di erezione della Diocesi (1912), fu indicata la città di Hajdudorogh come sede della diocesi stessa, sia perché il numero dei fedeli di rito bizantino che ne costituivano la parrocchia era forse maggiore di quello delle altre parrocchie, sia perché in Haidudorogh, ove risiedeva il vicario del vescovo di Munkacs, si erano tenute varie riunioni allo scopo di ottenere che fosse eretta la nuova diocesi. D'altra parte, però, la cittadina di Hajdudorogh è – secondo l'esposto fatto nel 1915 e sostanzialmente confermato ora da Mons. Dudas – priva di istituzioni culturali e di scuole medie, non ha uffici amministrativi, giudiziari, scolastici, è toccata soltanto da una linea ferroviaria, è posta al punto estremo del territorio diocesano, in regione umida, malarica, insalubre. Di fatto, la sede del vescovo fu, fino dal principio, fissata in Nyiregyhaza, che risulta luogo centrale rispetto al territorio diocesano, contava già nel 1915 ben 40.000 abitanti dei quali 5.000 seguivano il rito bizantino, è centro ferroviario importante cui convergono sette linee

ferroviarie, è provvista di istituzioni culturali nonché di uffici amministrativi e giudiziari.

Il Governo Ungherese ha promesso di sussidiare – in soddisfazione degli oneri gravanti su di esso per la Bolla di erezione della diocesi – la costruzione dell'episcopio, del seminario maggiore e di quello minore, e delle case per i membri del capitolo diocesano. Lo stesso Governo, d'altra parte, dichiara che non è in grado di fare sorgere in Hajdudorogh, oltre quelle che già sono in Nyiregyhaza, le scuole superiori previste dalla Bolla „Christifideles" del 1912.

Tutto essendo già predisposto per la costruzione, in Nyiregyhaza, degli edifici suindicati, Mons. Dudas chiede alla Santa Sede di volere finalmente accedere alla istanza già avanzata nel 1915 e di stabilire:

a) La diocesi conserva il nome di diocesi di Hajdudorogh

b) La sede del vescovo, e gli edifici delle istituzioni centrali della diocesi, vengono definitivamente, e canonicamente, a tutti gli effetti, fissati in Nyiregyhaza

c) La cattedrale di Hajdudorogh conserva tutti i suoi diritti e privilegi e onori

d) La chiesa di S. Nicola da Mira, in Nyiregyhaza, viene elevata a dignità di concattedrale.

Il Nunzio Apostolico in Ungheria, Eccellentissimo Mons. Rotta, trasmette la domanda di Mons. Dudas rilevando come le ragioni addotte in sostegno di essa gli sembrino degne di essere prese in seria considerazione.

La difficoltà, unica ma non lieve, che si oppone alla facile soluzione della questione è il fatto che i fedeli di Hajdudorogh, facendosi forti delle dichiarazioni esplicite della Bolla costitutiva nonché dell'avere essi raccolto somme non indifferenti per la costruzione degli edifici che avrebbero dovuto servire a sede del vescovo, del seminario, delle canoniche, si mostrano assai ostili all'idea che la sede venga trasferita in Nyiregyhaza e alcuni di loro minacciano addirittura di passare allo scisma.

Tutto considerato, si potrebbe – secondo la Sacra Congregazione – procedere per gradi, così da diminuire la tensione sorta presso i fedeli di Hajdudorogh e dare tempo alla situazione di chiarirsi. In un primo tempo, cioè, ci si potrebbe limitare a elevare a concattedrale la chiesa di S. Nicola da Mira in Nyiregyhaza, autorizzando, intanto, per modum facti, Mons. Dudas a predisporre e procurare l'erezione degli edifici centrali diocesani in Nyiregyhaza; successivamente, poi, a edifici ultimati, la Santa Sede potrebbe prendere atto della situazione determinatasi e dichiarare formalmente che la sede della diocesi è Nyiregyhaza, pur restando alla diocesi stessa il nome di Hajdudorogh.

Se il Santo Padre consente nella proposta della Sacra Congregazione, questa, prima di redigere il documento formale che erige la chiesa di S. Nicola da Mira in concattedrale, interesserà il Nunzio Apostolico a Budapest perché appuri in quale precisa misura il R. Governo Ungherese contribuirà alla

costruzione degli edifici centrali diocesani in Nyiregyhaza e accerti che l'inizio della costruzioni, autorizzate di fatto dalla S. Sede, incontrerà non soltanto il gradimento del Governo stesso ma anche un più sereno atteggiamento dei fedeli di Hajdudorogh, così da evitare qualsiasi pericolo di grave perturbamento degli animi.

Ex audientia SSmi – die 26a m. Aprilis an. 1941[55]

Il S. Padre si è degnato approvare la proposta, come enunciata sopra, compresa la riserva ultima.

Mg. Card. Tisserant

Segr.

71. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciushoz a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Vatikánváros, 1941. május 1.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 2rv. Fogalmazvány

S. Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Num. di Prot. 167/41
Vaticano, 1 maggio 1941
Mons. Rotta
Nunzio in Ungheria

In riferimento all'officio[56] di Vostra Eccellenza Reverendissima del 15 marzo c. a. (n. 5066/41), questo Sacro Dicastero, facto verbo cum SS.mo nell'Udienza del 26 aprile p. p., non avrebbe difficoltà dichiarare concattedrale la chiesa di S. Nicola da Mira in Nyiregyhaza, autorizzando, nello stesso tempo, il Vescovo di Hajdudorogh a dare mano alla costruzione degli edifici diocesani nella città stessa di Nyiregyhaza.

L'autorizzazione alla costruzione suindicata dovrebbe, peraltro, essere data semplicemente in via di fatto, allo scopo che, con il passare del tempo, quei fedeli di Hajdudorogh, oggi contrari al trasferimento canonico della sede, si acquetino di fronte al fatto compiuto e accettino poi, senza ulteriore resistenza, il provvedimento Pontificio che deciderà quel trasferimento.

Ad ogni modo, prima di dare esecuzione al progetto così delineato, sarà bene che cotesta Nunziatura Apostolica informi questo Sacro Dicastero sui seguenti punti:

a) in quale misura il R. Governo Ungherese è disposto ad impegnarsi per sussidiare la costruzione degli edifici diocesani in Nyiregyhaza;

55 Innentől végig Tisserant kézírásával.
56 Lásd: 67. számú dokumentum.

b) se il R. Governo Ungherese non solamente accetta ma addirittura desidera che la sede canonica della diocesi passi da Hajdudorogh a Nyiregyhaza;

c) se si prevede che i fedeli di Hajdudorogh non si agitino in forme pericolose contro l'inizio delle costruzioni, una volta che queste non sono congiunte ancora con il trasferimento canonico della sede.

Nell'attesa di una Sua sollecita e cortese risposta…

72. A hajdúdorogi hívek felterjesztése XII. Piusz pápához a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Hajdúdorog, 1941. május 1.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 8/1–5r. Tisztázat.

Ad Papam Gloriosissimum Pium XII.
Memorandum item deprecatio humillima
Fidelium hungaro-graeco-catholicorum Hajdudorogiensium.

Pater Sanctissime!

Ex Hungaria, Communitas Civitatis Nobilis Hajdudorog maxima cum Reverentia, perfectissima cum Caritate humilitateque puerili appropinquat Personae Excelsissimae Vestrae Sanctitatis – Personae Altissimae illius Sanctitatis, Qui Pater verus habetur ab Occidente Orienteque.

Veniam Vestrae Sanctitatis maxima cum Reverentia rogámus, quod deprecationibus nostris – praesertim graviori tempore praesente – Personae Addictissimae, Tribunali Sancti Petri nos adiungimus, sed in rebus Ecclesiae Universae, ad gloriam Sanctae Unionis, nec non caritatem et exsemplum illius Salvatoris Divini prae oculis habentes, qui Ipse abit pro uno infirmo, relinquens iustos nonagintanovem /Mt. 18,12./ praeces nostras, rogationesque querelasque gemitusque nostros effundimus, - et remaedium ac sanationem illic quaerimus, ubi omnes reperiunt consolationem et verum solatium!

Pater Beatissime!

Papa Pius X. die 7. mensis junii anno 1912 bullam edidit /Christifideles graeci…/ - quod constat – ad erectionem dioeceseos hungaro-graeco – catholici Hajdudorogiensis. Bulla haec ad verbum sequentia decernit: „Huius dioecesis ita finibus circumscriptae Sedem episcopalem in urbe vulgo „Hajdu-Dorogh", quae satis ampla est vitaeque commodis provisa, et a qua dioecesis ipsa nomen mutuatur, perpetuum in modum erigimus et instituimus; ecclesiam vero, quae beatae Mariae Virgini a Praesentatione ibidem dicata extat, quaeque decora et opportuna dignoscitur, paroecialem ut antea extituram, sub eodem titulo et invocatione ad cathedralis gradum et dignitatem item perpetuo evehimus et extollimus."

Decreta haec Antecessoris Vestrae Sanctitatis usque ad hunc diem non sunt effecta. Episcopus dioecesanus non Hajdudorogini, sed oppidi sic dicti „Nyiregyháza" se habitat.

Quod Hajdudorog Civitas Nobilis, Quae tam beata erat propter hanc electionem ad eam ipsam calide sentientis cordis Vestrae Sanctitatis, tunc statim non confugivit propter sanationem iuris ad Tribunal Sancti Petri, explicat hoc bellum omnium contra omnes a. D. 1914, postea rebellio horrenda in Hungaria, post haec omnia autem noluit perturbare – ex mere humanitate – episcopum suum iam valde senilem, qui assuescit tunc secundum personam Ejus sede per se et contra decretum electa.

Cum autem huius dioeceseos Hajdudorogiensis primus episcopus Stephanus Miklosy mortuus est a. D. 1937 – iam vacante Sede episcopali pronunciabat Civitas haec Nobilis Hajdudorog ante Foro communitatis hungaro-graeco-catholicismi sibi iam olim a Sancta Sede iudicatum et datum ius Residendi et exspectavit beate, fide cum vivente Christiana, corde salutari, anima cum iubilante episcopum novum a Sancta Sede datum ac quadringenties millia sonantes obtulit cum cuncti populi suffragiis ad exstructiones aedificiorum episcopalium necessariorum.

Episcopus novus autem non tantum nec consecratus fuerat in Ecclesia Cathedrali sua, sed ineunte hoc anno palam et publice promulgare ausus fuit sedem suam in futuro non Hajdudorogini, sed oppidi sic dicti „Nyiregyháza" eligere!

Pater Sanctissime!

Ubi est hic dignitas auctoritasque Bullae Papalis? – ubi est hic sanctitas a Sancta Ecclesia edictae vocis? – ubi est hic disciplina obligata erga Successorem Sancti Petri? – potest quis extorquere ac pedibus subvertere vocem Capitis Ecclesiae Sanctae, Locumtenentisque Christi? – sic offenduntur duodecim millia hominum, habitantes Civitatis Nobilis Hajdudorogini, qui fides suas vere praestant Christo, Papaeque et Ecclesiae! Exseccatio Sancti Petri et Sancti Pauli ingravescit illis, qui non tenent decreta sanctae Bullae Papalis, - et nunc iterum iterumque certe ac definite eludere colunt necnon redarguere conantur praecepta Bullae Papalis? interrogatur Sanctus Locumtenens Christi a duodecim millia pueris ad Sanctam Sedem fidelibus, et cum eis magna pars dioeceseos Hajdudorogiensis.

Et cur? Pater Sanctissime! cogitant duodecim millia hominum? Quia Hajdudorog non habet theatra splendida, scolas altiores, locos ad relaxationes?

Ad episcopatum aliquem necesse sunt non lapides mortui, sed fides ac oblatio! Haec adsunt in Civitate Nobili Hajdudorog! Et tantum hic reperiuntur! In oppido alio sic dicto „Nyiregyháza" episcopus habet tantum vix quinque millia fidelium, sed nec religio, nec oblatio tanta illic non est. Communitas fidelium hic negligens, despiciens. Ad educationem sacerdotum ac magistrorum in spiritu Christi non habentur conditiones valde convenientes.

Oppidum ipsum lutheranum, in radice, in spiritu nec perfecte est hungarum, sed sic dictum „tirpacum"!

Pater Beatissime! Animo cum desperato rogamus Sanctitatem Vestram dignatur Antecessoris Suae voces ratas esse iubere! – a quibus vocibus etiam Sanctitas Vestra tenetur! Dignatur leniter unico praecepto restituere fidem conquassatam tot hominum in vi divino vocis Papalis! et dignátur praescribere episcopo dioecesano relata decreta Bullae obsequi! ut sedes residentiaque episcopalis realis vere Hajdudorog habeatur!

Iam orta sunt adhuc quoque permulta detrimenta in animis propter questionem sedis episcopalis, sed – „caveant consules" – si Bullam snctam Pii X., quae in Civitate Nobili Hajdudorog in animis est flagrata, episcopus pro nihilo habebit!

Sedem episcopalem Hajdudoroginum sic iubendi cupimus a Patre Sanctissimo pro Unuone quoque.

Fama est hungaro-graeco-catholicismum exstirpare conantur. Ipse quoque episcopus ideo non migrat Hajdudoroginum, quia solo et explicite Hajdudorog fieri posse castellum et arx hungaro-greco-catholicismi, - sed ipsa Sancta Sedes - /sit verbis venia!/ - non vult stabilisare confirmareque Graecismum, immo absumere, quin in ritum Latinum liquefacere.

Maxime nobis constat, Locumtenentem Christi hodie quoque in statu Leonis XIII. esse: „non ut latini, sed ut catholici fiant" – et sentitur a nobis ea calida caritas, quae ex corde Patris Sanctissimi ad nos radiatur, ad nos hungaro-graeco-catholicos, - ideo anima cum valde anxia exponimus – hanc famam cum migratione episcopi ad oppidum sic dictum „Nyiregyháza" tam corroborari, ut permulta decem millia hungaro-graeco-catholicorum, qui verbis et orationibus Sancti Basilii Magni, Chrysostomi ac Sancti Gregorii profitentur unitam fidem sanctam catholicam, qui in ea fide nati sunt, pro ea etiam martyrium patiantur, - ab-alienaret in viam Schismae.

Confirmatio huius famae nec faceret effectum faventem regnorum vicinorum hodie adhuc in schisma degentibus fidelibus orthodoxis, - qui propter hoc nedum propius accederant Unioni Sanctae, quae desiderium tam fervens est omnium nostrorum! – sed eo magis nitentur schisma sua, quippe iure interrogare possint, quid factum est ex sententia solita Unionum Sacrarum: ut ritum suum ipsis servare liceat!

Denique Pater Beatissime! firmiter statuere possumus – ad munitionem fidei Christianae Catholicae in toto dioecesi, ad educationem sacerdotii futuri prosequentis, ad eruditionem magistrorum cantorumque – locus aptissimus utillimusque Civitas Nobilis Hajdudorog esse habetur quae est tranquilla, modesta, laborosa, religiosa sacrificans novit diligitque ritum suum Graeco-catholicum, auctoritatem honorat, - ita, ut Pius X. vere inspiratione divina decrevit – sub anathema horribili – Hajdudorog esse sedes dioeceseos huius!

Pater Sanctissime! Multa blaterant inimici huius Civitatis – ex mente iniqua ultioneque – contra illam Civitatem Nobilem Hajdudorog. Ius iurandum

possumus dare illa omnia mendacia esse. Adversarii progressionis, fidei-vitae Unionisque spargunt haec omnia ad Hajdudoroginum. Intelligentia tota hungaro-graeco-catholicorum – tam ductores publici, quam centum ac centum magistri sacerdotesque, tam magistratus in Hajdudorogino perspiciunt facem robustam, quae per lucem eius – scilicet per fidem christianam – in hac vita a Deo aversa, perlucescit, per ignem eius vero – scilicet per caritatem christianam – calefacit!

Ac ut omnes contrarios huius Civitatis devincere possumus, maxime cupimus ante Reverendissimum Dominum Nuncium Patris Sanctissimi in Hungaria Budapestini apparere cum legatione, et refutare omnes accusationes, quae Civitatem Nostram attingunt, - et quas hic commemorare pertractareque Patrem Beatissimum dignas esse non tenemus!

Et nunc alte procumbimus ad genua Sanctitatis Vestrae, ad Fontem iustitiae vere divinae, et clamamus: dignatur leniter nobis benedicere, dignatur nobis iustitiam veram dare, quae unice potest tutari pacem duodecem millia hominum animarum, atque vigorem illorum millia ac millia fidelium permultorum, qui omni casu consentiunt congrediunturque Hajdudorogino.

Dignatur leniter Pater Beatissime ratam esse iuberi Bullam Sanctam a X. Pio datam, dignatur Unionem Sacram ad victoriam perducere ac sua constitutione altissima, quae constitutio orat atque obsecrat episcopum dioecesanum ad tenedum subsequendumque edictum Papale, dignatur leniter fundare confirmareque unum dioecesim assiduum, fidelem Christo Domino, adhaerentem maxime Patri Sanctissimo et Ecclesiae!

Nosmet ipsos gratiosissimae Benedictioni commendamus
Patris Dilectissimi Sanctissimique veri filii ac verae filiae:
Hajdudorogini die 1. a. D. 1941.
Stephanus Tóth dr.
Georgius Ravna
Iudex Supremus Civitatis.

A felterjesztés magyar fordítása

Szentséges Atyánk!

Magyarországról, a Nemes Hajdudorog Város Közönsége a legmélyebb tisztelettel, a legnagyobb szeretettel és gyermeki alázattal járul a Szentséges Atya Magas Szine elé, - annak a Szent Atyának a Szine elé, - ki valódi atyja Krisztus által Nyugatnak és Keletnek.

Legnagyobb tisztelettel kérjük Szentséges Atyánk bocsánatát, amiért kérelmünkkel – különösen a mai sulyos időben – Magas Szine elé, Szent Péter Itélőszéke elé járulunk, de az Egyetemes Egyház érdekében, a Szent Unió dicsőségére, és annak az Isteni Megváltónak – ki elindult egy veszendőért, elhagyva a kilencvenkilenc igazat, a szeretetet és példáját szemünk előtt látva,

öntjük ki kérelmünket, panaszunkat, sóhajtásunkat és ott keresünk orvoslást sebünkre, ahol milliók találnak vigaszra és igazságra.

Szentséges Atyánk!

X. Pius pápa 1912 junius 7.-én – amint tudni kegyeskedik – bullát adott ki a magyarországi hajdudorogi görögkatolikus egyházmegye felállitására. Ez a bulla szóról-szóra a következőket rendeli el: Huius dioecesis ita finibus circumscriptae Sedem episcopalem in urbe vulgo „Hajdu-Dorogh", quae satis ampla est vitaeque commodis provisa, et a qua dioecesis ipsa nomen mutuatur, perpetuum in modum erigimus et instituimus; ecclesiam vero, quae beatae Mariae Virgini a Praesentatione ibidem dicata extat, quaeque decora et opportuna dignoscitur, paroecialem ut antea extituram, sub eodem titulo et invocatione ad cathedralis gradum et dignitatem item perpetuo evehimus et extollimus.-

Szentséges Atyánk Elődjének ezek a rendelkezései a mai napig sincsennek végrehajtva. Hogy Hajdudorog Nemes Városa, mely boldog volt a Szent Atya iránta melegen érző szivének erre a kiválasztására, akkor nem fordult jogorvoslatért mindjárt Péter Itélőszékéhez, azt megmagyarázza az 1914 évben bekövetkezett világháboru és az azt követő forradalom, majd pedig nem akart háborgatni – merő udvariasságból – egy öreg Főpásztort, ki hozzászokott önkényesen és a Szentszék ellenére választott lakóhelyéhez.

Mikor azonban 1937-ben az egyházmegye első püspöke Miklósy István meghalt, már széküresedés idején Hajdudorog Nemes Városa hangoztatta a magyar görögkatolicizmus Fóruma előtt a Szentszéktől neki itélt és adott székhely jogot, - és boldogan, krisztusi élő hittel, áldozatos szívvel, ujjongó lélekkel várta uj püspökét és 400.000 pengőt ajánlott fel egyhangu lelkes határozattal a szükséges épületek felállitására.

Uj püspöke azonban nem csak, hogy nem szenteltette magát saját egyházmegyéje Katedrálisában, de ez év elején nyiltan és világosan kihirdette, hogy székhelyéül nem a pápai bullában neki rendelt Hajdudorogot, hanem Nyiregyházát választja.

Szentséges Atyánk!

Hol van itt a pápai bulla tekintélye? – hol van itt a Szent Egyház adott szavának a szentsége? – hol van a püspök köteles fegyelme Péter Utódjával szemben? – igy botránkozik meg tizenkétezer Egyházhoz, Pápához, Krisztushoz hü magyar görögkatolikus, Hajdudorog Nemes Városának lakói!

Szent Péter és Szent Pál átka nehezedik arra, ki nem tartja be a bulla rendelkezéseit! – és most ujra és végérvényesen ki akarják játszani, meg akarják hazudtolni ennek a szent bullának szavait? – kérdezi Krisztus Helytartójától tizenkétezer Szentszékhez hüséges gyermek és velük együtt az egyházmegye komoly része!

És miért – Szentséges Atyánk! – gondolja tizenkétezer ember? Mert Hajdudorognak nincs fényes szinháza, magas iskolája és szórakozó helyei? Egy püspökséghez nem holt kövek kellenek, hanem hit és áldozat! És

amiért ez Hajdudorogon meg van, éppen azért nem jön ide az egyházmegye püspöke? És elmegy egy másik városba, hol alig ötezer hive van, de ahol a hivek között hitet és áldozatot nem lehet találni, a papság és tanitóság krisztusi szellemben való nevelésére nincs meg még a megfelelő légkör sem! Maga a város lutheránus, gyökerében, szellemében pedig még csak nem is teljesen magyar, hanem ugynevezett tirpák!

Szentséges Atyánk! Kétségbeesett szivvel kérjük, kegyeskedjék érvényt szerezni Elődje adott szavának, mely Szentséges Atyánkat is köti! Kegyeskedjék egyetlen rendelkezésével visszaállítani annyi embernek a pápai szó isteni erejében megrendült hitét, és kegyeskedjék utasitani az egyházmegye püspökét a bulla idevágó rendelkezéseinek a betartására! hogy a valóságos püspöki székhely valóban ez az alkalmas, hivő város Hajdudorog legyen!

Már eddig is mérhetetlen lelki kár származott a székhely kérdésnek halogatásából, de kiszámithatatlan következményekkel járhat az, ha az egyházmegye püspöke továbbra is semmibe veszi az idevágó pápai bullát, amelyet Hajdudorogon annyira tisztelnek és ismernek, és amely ott a lelkekbe van égetve.

Ezt a rendelkezést kérjük Szentséges Atyánktól a legalázatosabban – az Unió érdekében is!

Az a hir van elterjedve ugyanis, hogy a magyar görögkatolikusságot ki akarják irtani a föld szinéről. Az egyházmegye püspöke is azért nem költözik Hajdudorogra, mert egyedül Hajdudorog lehetne a magyar görögkatolikusság vára, erődje, - de a Szentszék a görögkatolikusságot nem akarja erősiteni, sőt inkább elsorvasztani s a latin szertartásba beolvasztani! Meg vagyunk győződve, hogy Krisztus Helytartója ma is XIII. Leó álláspontján van és marad mindig – non út latini, sed catholici fiant, - és érezzük azt a meleg szeretetet, amely Szentséges Atyánk szivéből felénk, magyar görögkatolikusok felé sugárzik, és éppen ezért aggódó szivvel mondjuk el, hogy az egyházmegye püspökének Nyiregyházára való költözésével ez a hir oly erős tápot kapna, hogy a görögkatolikusság tizezreit, akik Szent Bazil, Aranyszáju, Szent Gergely imáival és szavaival vallják az egységes katolikus hitet, akik ebben születtek, ezért vértanuk is lennének, - téritené a schizma utjára!

Ennek a hirnek a megerősödése nem tenne jó hatást a szomszédos országok ma még szakadásban levő orthodox hiveire sem, akik ezáltal nem hogy közelebb jönnének a szent Unióhoz, - ami mindnyájunk legforróbb vágya! – de mégjobban meggyökeresednének szakadásukban, mert hiszen joggal kérdezhetnék: mi lett a szent Uniók szokásos megállapodásából – ut ritum suum ipsis serváre liceat!

Végezetül Szentséges Atyánk! bátran állithatjuk, hogy a keresztény krisztusi katolikus hitnek az egész egyházmegyében való megerősödésére, a jövendő papság Krisztusban felvértezett rendjének nevelésére, a buzgó tanitóság és kántortanitóság tanitására legalkalmasabb hely Hajdudorog Nemes Városa, mely csendes, szerény, dolgos, vallásos, áldozatkész, ismeri és módfölött

szereti a maga görög szertartását, tekintélytisztelő, - ugy, hogy X. Pius pápa valóban isteni sugallatra és a mindenható Ur Isten kezének vezetésére rendelte el – borzalmas átok alatt – ennek a városnak székhellyé való tételét!

Szentséges Atyánk!

Sokat mondanak Hajdudorog Nemes Városának ellenségei elfogultságból és bosszuból erre a városra! Esküre tett kézzel esküdhetünk és állithatjuk, hogy ezek mind az igazságnak meg nem felelő állitások. A haladásnak, a hitéletnek, az Uniónak és a magyar görögkatolikusságnak ellenségei szórják ezeket a rágalmakat Hajdudorogra. Az egész magyar görögkatolikus inteligencia, - országos vezető emberek épp ugy, mint száz és száz tanitó és pap – mindnyájan Hajdudorogban látják a fáklyát, mely fényével – hitével – világit, és tüzével – szeretetével – melegit!

És hogy Hajdudorog rágalmazóit igazságos párviadalban legyőzhessük, hajlandók vagyunk Szentséges Atyánk magyarországi Nunciusa előtt bármilyen küldöttséggel megjelenni és megcáfolni minden vádat, amely városunkat éri, s amelyeket itt felhozunk és tárgyalunk Szentséges Atyánkhoz nem tartjuk méltónak!

Most pedig leborulunk az Isteni Igazság földi Forrásához, Szent Atyánk elé és kérjük áldjon meg minket! Adjon nekünk igazságot, amely igazság egyedül tudja biztositani tizenkétezer lelki békéjét, de mindazoknak a magyar görögkatolikusoknak a lelki békéjét is, akik minden körülmények között együtt éreznek és együtt haladnak Hajdudoroggal! Méltóztassék érvényt szerezni a pápai bullának, kegyeskedjék diadalra vinni a Szent Uniót és Magas Rendelkezésével, mely kéri az egyházmegye püspökét a pápai bulla /Christifideles graeci../ betartására – ujabb századokra kegyeskedjék megvetni alapját egy buzgó, Krisztushoz hü, Szentséges Atyjához ragaszkodó egyházmegyének!

Szentséges Atyánk kegyelemteljes áldásába ajánlva magunkat maradtunk Krisztusban igaz gyermekei:

Hajdudorog, 1941 május 1.-én.
dr. Tóth István
ügyvéd
Hajduvármegye tb. főügyésze
Hajdudorog, Telefon: 13.
Ravna György
Dr. Doroghi Farkas Ákos
A Magyar Görögkatholikusok Országos Szövetsége elnöke

73. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a második bécsi döntés következtében szükségessé vált egyházi közigazgatási átszervezések tárgyában

Róma, 1941. május 29.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 481r–488v.

Sacra Congregazione Orientale
Roma, 29 Maggio 1941.
Prot. N. 505/40.
A Sua Eminenza Reverendissima il Signor Card. Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Vaticano.
4597/41

Eminentissimo e Reverendissimo Signor Mio Oss.mo,

Questa S. Congergazione ringrazia vivamente l'Eminenza Vostra Reverendissima per la cortese comunicazione fatta con il venerato Rapporto del 17 corrente n. 3774/41 e per l'invio di copia d'una lettera di Mgr. Rotta in data 19 corrente n. 5403, concernenti la situazione religiosa dei territori transilvani passati sotto la sovranità ungherese.

Accedendo ben volentieri al desiderio manifestato dalla E.V., mi onoro esprimere brevemente il subordinato pensiero della S. Congregazione sulle varie questioni.

I) il Vicariato Siculo. – Il Governo Ungherese accorderà a Mgr. Nicolescu il permesso di visitare le parrocchie di sua giurisdizione a patto che il Governo Romeno permetta la stessa cosa a Mgr. Marton.

Purtroppo le condizioni di salute di Mgr. Nicolescu in questi giorni si sono aggravate e i medici prevedono prossima la fine. La S. Congregazione si preoccupa per l'eventuale vacanza nella sede. E' stato deciso di impedire la nomina del Vicario Capitolare, provvedendo invece alla designazione di un Amministratore Apostolico in tal caso si potrebbe pensare anche a Mgr. Frențiu.

Sembrerebbe insieme opportuno di affidare l'amministrazione delle parrocchie del Vicariato Siculo all'Eccellentissimo Mgr. Hossu, Vescovo di Cluj-Gherla, che avrebbe maggiore facilità di visitare quelle parrocchie: ciò tornerebbe certamente più gradito al Governo Ungherese.

2) La persona di Mgr. Frențiu – E' chiaro che la sua posizione in Oradea Mare diventa ogni giorno più insostenibile. A ciò aggiungasi che Mgr. Frențiu ha lasciato desiderare quanto alla amministrazione del patrimonio diocesano e non incontra molto nel clero e nel laicato. Tolto da Oradea Mare e rientrato in Romania, Mgr. Frențiu potrebbe in un primo momento essere fatto amministratore apostolico dei reliquati delle diocesi di Oradea

Mare e Cluj-Gherla, con opportune istruzioni della S. Congregazione circa l'amministrazione dei beni. In caso di vacanza nella Sede Metropolitana di Blaj, egli potrebbe esservi trasferito, prima come Amministratore Apostolico e poi, anche, come Metropolita. Si prevede che la nomina sarà bene accolta dal Governo Romeno e si spera anche dal clero dell'Archidiocesi.

3) Provvista delle diocesi d'Oradea Mare. – Partito Mgr. Frențiu, la S. Congregazione penserebbe di trasferire in Oradea Mare l'Eccellentissimo Mgr. Balan, attuale Vescovo a Lugoj (Romania). La sua nomina ad Oradea dovrebbe incontrare il gradimento del Governo Ungherese, atteso che Mgr. Balan ha studiato all'Università di Vienna e di Budapest e conosce benissimo la lingua ungherese.

4) Con la nomina di Mgr. Balan a Oradea Mare, l'attuale Vescovo Ausiliare, Mgr. Suciu, potrebbe essere trasferito a Lugoj in qualità di Vescovo residenziale, venendo così incontro al desiderio del Governo Ungherese di eliminare dall'Ungheria Mgr. Suciu.

5) La diocesi di Maramures dev'essere conservata nello stato attuale, e perciò la S. Congregazione vedrebbe con piacere il riconoscimento giuridico del Governo Ungherese, come viene fatto sparare da Mgr. Rotta nella sua recente lettera.

Con le precedenti proposte si verrebbero a concedere al Governo Ungherese tre favori: I) il Vicariato Siculo affidato all'Amministrazione del Vescovo di Cluj-Gherla; 2) Mgr. Frențiu e 3) Mgr. Suciu ritirati. In compenso la Santa Sede chiederebbe due favori: I) il riconoscimento ufficiale della diocesi di Maramures; 2) la nomina di Mgr Balan a Vescovo di Oradea Mare.

6) Per la questione dei passaggi in massa al rito latino, della propaganda protestante, dello scambio eventuale di parrocchie fra le varie diocesi, delle parrochie vacanti, della situazione economica del clero e delle istituzioni romene….., questa S. Congregazione ritiene che sarebbe forse opportuno riprendere in considerazione l'idea di mandare sul posto un Visitatore Apostolico, possibilmente con carattere vescovile, il quale potrebbe raccogliere le necessarie informazioni imparziali che darebbero modo di prendere una decisione.

Quanto alla persona del Visitatore Apostolico la S. Congregazione si rimette all'Eminenza Vostra, rammentando la proposta già fatta circa S.E. Mgr. Ritter.

Tutte le proposte che sono venuto facendo non hanno carattere di decisione alcuna, ma sono semplici idee che dovrebbero essere maggiormente studiate a vagliate in vista di una confacente sistemazioni di cose in quelle regioni. La S. Congregazione ha chiesto anche il parere all'Eccellentissimo Mgr. Cassulo, Nunzio Apostolico in Romania.

Se venissero accettate tali proposte dalla persone interessate, sarebbero salvaguardati i principi generali che sono stati esposti nell'Adunanza Plenaria Mista tenuta il 6 febbraio u.s., nella quale si e raccomandato di non prendere

decisioni definitive, ma solo provvedimenti provvisori di carattere urgente per il bene delle anime.

Ringraziando sentitamente l'E.V. per l'interesse e per l'appoggio con cui segue le vicende religiose di quelle regioni, mi è gradito profittare della circostanza per baciarLe umilissimamente le mani e con sensi di profondo ossequio confermarmi della Eminenza Vostra Reverendissima u.mo e dev.mo servitor vero

Eugenio Card. Tisserant
Segr.

74. Petei görögkatolikus hívek kérvénye parókusukhoz a magyar nyelvű liturgia érdekében

Pete, 1941. június 10.

GKPL I–1–a 443/1942. Tisztázat.

Főtisztelendő Buteán Gusztáv g. kath. lelkész Urnak
Pete.-

Alulirott petei lakosok mély tisztelettel kérjük a Főtisztelendő Urat, hogy a községben és a község határában levő keresztek feliratait a románfeliratok eltüntetésével magyar felirattal ellátni és az Isten tiszteletet magyar nyelvel végezni méltóztassék.

Kérésünk támogatására felhozzuk, hogy Pete község lakosai közül csak egy páran tudnak románul s igy a község mintegy 90%-a sem a keresztek feliratait elolvasni sem pedig az Istentisztelet nyelvét megérteni nem tudják s igy nem tudják teljes lelki odaadással dicsérni az Istent és teljes lélekből imádkozni.

Kérésünk megismételve a Főtisztelendő Ur jó szivére hivatkozva vagyunk
Pete, 1941 évi junius hó 10-én.
alázatos hivei:

194/1941
A fenti szám alatt a hivektől áttvettem
Pete, 1941. junius hó 12-én
Butean Ágoston lelkész

75. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciushoz a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Vatikánváros, 1941. június 24.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 10r. Fogalmazvány

S. Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Num. di Prot. 167/41
24 giugno 1941
Mons. Rotta
Nunzio in Ungheria

Mi richiamo all'officio di questo Sacro Dicastero in data 1 maggio c. a., per pregare Vostra Eccellenza Rma di volere dargli, se già Le è possibile, qualche risposta, e per comunicarLe, insieme, che è oggi giunto alla Sacra Congregazione un memoriale, firmato dai signori Dr. Stefano Toth e Giorgio Ravna „Judex Supremus Civitatis", ed una petizione firmata da 6787 nomi: in quei documenti si chiede al Santo Padre di non permettere che la sede episcopale passi, anche di diritto, da Hajdudorogh a Nyiregyhaza.

76. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Budapest, 1941. július 11.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 11r. Tisztázat.

Nonciature Apostolique en Hongrie
N. 5725/41.
Budapest 11 Luglio 1941.

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Eugenio Tisserant
Segretario della S. Congregazione per la Chiesa Orientale
Citta del Vaticano

Eminenza Reverendissima,

In relazione al venerato Foglio[57] N. 167/41 in data 24 Giugno 1941, con il quale l'Eminenza Vostra Reverendissima mi chiedeva una risposta, se possibile, ad un precedente officio di cotesta Sacra Congregazione sulla questione della sede episcopale della Diocesi di Hajdudorog, ho l'onore di comunicare all'Eminenza Vostra che della cosa avevo già parlato con Monsig. Dudas. Egli mi disse che non avrebbe potuto dare ancora una risposta definitiva perché era in trattative.

In questi ultimi giorni, però, alla vigilia della sua partenza per Roma venne in Nunziatura e mi disse che le cose erano buon punto e le difficoltà si potevano dire appianate e che avrebbe parlato espressamente di ciò con l'Eminenza Vostra.

57 Lásd: 75. számú dokumentum.

Ritengo quindi che Vostra Eminenza avrà a quest'ora tutte le informazioni necessarie per prendere una decisione in merito.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della mia profonda venerazione ho l'onore di confermarmi

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
umilissimo e devotissimo in G. C.
+ Angelo Rotta arc.
Nunzio Apostolico

77. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi templomrombolásokról

Róma, 1941. július 15.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 79r–96r.
Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Roma, 15 Luglio 1941
Prot. N. 505/40

A Sua Eminenza Reverendissima il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di S. S.
Città del Vaticano
(con dieci allegati)
6157/41

Eminentissimo e Reverendissimo Signor Mio Osserv.mo,

Considerato che questa S. Congregazione e la Segreteria di Stato di Sua Santità si sono finora scambiate la documentazione riguardante i territori transilvani passati all'Ungheria, ritengo opportuno inviare all'Eminenza Vostra Reverendissima copia dei seguenti documenti:

1) lettera di Mons. Rotta in data 24 maggio u.s. No 5449/41 con cui accompagna:

2) un Rapporto di Mons. Hossu del 18 maggio u.s. No 3934/41 (e 4 allegti) circa la demolizione della Chiesa di Ditrò;

3) un altro Rapporto di Mons. Hossu in data 24 giugno u.s. No 4714/41 (con un allegato) circa la demolizione della Chiesa di Panit;

4) un Rapporto di Mons. Tautu del 10 luglio corr. (con un allegato) circa vessazioni al clero e ai fedeli romeni e circa l'istituzione di una speciale „amministrazione" per le parrocchie „ortodosse" dell'Ungheria.

Nell'Udienza del 12 corr. ho riferito al Santo Padre sulle nuove distruzioni di chiese nel Vicariato Siculo; Sua Santità ha appreso con rammarico tali notizie ed ha rinnovato la Sua paterna benedizione a Mons. Hossu e alle popolazioni fedeli che hanno da soffrire.

BaciandoLe umilissimamente le Mani e con sensi di profonda venerazione mi confermo dell'Eminenza Vostra Reverendissima umilissimo e devotissimo servitor vero

Eugenio Card. Tisserant
segr.

77a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése

Budapest, 1941. május 24.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 80r.
Másolat.

1. Copia in allegato a Foglio No 505/40.
15-7-941
Nunziatura Apostolica in Ungheria
No 5449/41
Budapest, 24 Maggio 1941
A Sua Eminenza Reverendissima il Sig. Card. Eugenio Tisserant
Segretario della S. Congr. per la Chiesa Orientale
Città del Vaticano
6157/41

Eminenza Reverendissima,

Sua Eccellenza Mons. Hossu è venuto a farmi visita e mi ha pregato di inviare all'Eminenza Vostra Reverendissima l'acclusa relazione su alcuni deplorevoli fatti avvenuti in Transilvania. Mi aggiungeva però che, dovendo egli essere ricevuto nello stesso giorno dal Presidente del Consiglio dei Ministri Ungherese Bardossy, non avrebbe mancato di sottoporre tali fatti alla sua considerazione per invocarne provvedimenti. Egli sperava che il Presidente del Consiglio, che è bene intenzionato, non avrebbe mancato di tener conto delle rimostranze presentategli. Ne ho presa nota anche io e non mancherò, capta occasione, di dire una parola in merito a che di ragione.

Chinato al Bacio della Sacra Porpora…..
fo +Angelo Rotta, Nunzio Apost.

77b. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Iuliu Hossu szamosújvári püspök átirata Tisserant bíboroshoz a ditrói görögkatolikus templom lerombolása tárgyában

Kolozsvár, 1941. május 18.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 81r–82r. Másolat.

2. Copia in 2º allegato al Foglio No 505/40, 15.7.941
Ordinariato di Cluj-Gherla
No 3934/941
A Sua Eminenza Reverendissima Eugenio Card. Tisserant
Segretario della S. Congr. Orientale
6157/41

Eminenza Reverendissima,

In nesso col mio rapporto No 2215/941 dell'8 maggio credo utile trasmettere qui accluso, con tutta la riverenza, un rapporo ricevuto dal Vicariato Siculo, riguardo alla demolizione della nostra chiesa greco-cattolica romena di Ditrò, che ha durato parecchi giorni, in un villaggio con 90% abitanti cattolici di rito latino, ed un altro anteriore dell'amministratore della parrocchia.

Questo accadeva nel mese di Febbraio di quest'anno. L'incoronazione dell'opera è stata la pubblicazione della vendita, a licitazione publica, del materiale risultato dalla distruzione della chiesa, dell'altare, ambone, paramenti, calice, ecc., come risulta dalla copia quì acclusa.

Inoltre umilmente trasmetto la descrizione della demolizione di una altra chiesa della terra sicula. Questa descrizione l'ha fatta il primo curatore della chiesa, a quel tempo notaio publico, il fratello di S. E. Vesc. Rusu.

E' facile immaginare in che stato di animo si trovano e vivono i fedeli della nostra chiesa di quelle parti, e con quale orrore prendono notizia di tali inuaditi sacrilegi i nostri fedeli di tutte le parti. Le inchieste sono inutili perché i fedeli temono ulteriori retorsioni. Mi sento, però, obligato in coscienza di portare questi casi dolorosissimi, da secoli, senza precedenti in queste parti, a conoscenza della Santa Sede per illustrare l'atmosfera e lo stato d'animo nel quale si trovano la chiesa e i fedeli. Perché, benché il numero delle chiese distrutte finora si limita a cinque, senza generalizzare per niente da parte nostra, il dolore e l'impressione è generale, perché da generazioni non hanno sentito casi simili, e poi se soffre un membro, soffre tutto il corpo mistico della Chiesa.

Cercheremo di fare processo civile per i singoli casi ed espetteremo la sentenza della giustizia.

Tutte queste cose le abbiamo portate a conoscenza del Regio Governo e porterò anche quest'ultimo caso, rispettivamente la licitazione publica del materiale della chiesa demolita di Ditrò e dei sacri untensili.

Ringraziando di tutto cuore tutta la paterna bontà e potente protezione della Santa Sede impartiteci sempre, e la singolare cura di Vostra Eminenza Reverendissima, chinato al bacio della Sacra Porpora….

Cluj, 18 Maggio 1941
fo + Giulio Hossu
Vescovo di Cluj-Gherla

77c. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Gergely János gyergyóvárhegyi parókus jelentése Iuliu Hossu szamosújvári püspöknek a ditrói görögkatolikus templom lerombolásáról

Gyergyó-várhegy, 1941. április 11.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 83r. Másolat.

3. Copia in allegato 3o al Foglio No 505/40, 15-7-941
Ufficio distrittuale gr. catt. di Gheorgheni.
No 211-1941
6157/4

Venerato Ordinariato,

Nella parrocchia Gyergye-Ditro (Ditrau, prov. Csik) come mi riferiscono i fedeli che costretti sono passati ai romano-cattolici, per ordine del notaio Gal Miklos, il podestà Csiby Tamas, il sacerdote rom.-catt. Dott. Lörinez Jozsef ed il cappellano Jugasz, la nostra chiesa è stata aperta con forza e demolita fino al fundamento, l'iconostasi, i banchi, le sedie sono state gettate nella via e quasi distrutte. Nella canonica hanno aperto un dispensario: i vestimenti sacri ed altri oggetti ecclesiastici, non si sa dove sono e che cosa hanno fatto con essi. I nostri fedeli costretti tutti a passare non osano interessarsene, perché se facessero questo, sarebbero minacciati coll'espulsione o col carcere.

Io ho rapportato subito il caso al delegato arcivescovile, e non so che cosa si è fatto in poi. Umilmente prego di intentare processo al Tribunale per essere puniti i colpevoli e costretti a rifare la chiesa che è stata edificata appena 4-5 anni fa.

Gyergyo-Varhegy (Subcetate), 11 aprile 1941
umile servo
Giovanno Gergely
parroco amministratore distrittuale

77d. Tisserant bíboros átiratának melléklete: a ditrói görögkatolikus templom építőanyagának, berendezésének és felszerelésének licitjegyzéke

Ditró, 1941. március 17.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 84r.
Másolat.

4. Copia in Allegato 4o al Foglio no 505/40 del 15.7.941
Il Vice-prefetto della provincia di Csik, in virtù dell'ordinanza No 2006/1941 kig. No 799/fkvi.

Avviso di licitazione

del mobiliere sequestrato per debiti publici in virtù dell'ordinanza dell'anno 1927 No 600 pargr. 67-69, si prefige la licitazione pubblica.
Il nome sopra cui si fa l'esecuzione: La Chiesa gr. catt. di Ditrò Domicilio „ „ „: Ditrò
Luogo di prima licitazione: La Chiesa gr. catt. di Ditrò
Tempo della prima licitazione: 24 marzo 1941 ore 9 a.m.
Luogo di secondo licitazione: come sopra
Tempo della seconda licitazione: 2 aprile 1941 ore 9 a.m.
1) 35.000 pezzi mattoni……. 1,200 Pengő
2) tavolo dizzingo per tetto 120 mq……... 800 Pengő
3) legname per tetto…… 100 Pengő
4) porte e finestre…… 400 Pengő
5) Mobiliere interno di chiese: banchi, altare, ambone.. 500 Pengő
6) Paramenti, calice stindardi…….. 100 Pengő
7) Sassi per fundamento……... 100 Pengő

Ditrò il 17 marzo 1941

L'admanuazione non si è potuto fare, il destinatario trovandosi in luogo sconosciuto
L. S. indecifrabile
firma indecifrabile

77e. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Iosif Pop marosvásárhelyi kerületi esperes jelentése Iuliu Hossu szamosújvári püspöknek a ditrói görögkatolikus templom lerombolásáról

Marosvásárhely, 1941. május 17.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 85r.
Másolat.

5. Copia in Allegato 5 al Foglio no 505/40, 15-7-41
No 707/1941

A Sua Ecc. Dott. Giulio Hossu
Vescovo di Cluj-Gherla
6157/41

Eccellenza Reverendissima,

Con filiale sottomissione, ma anche con profonda tristezza devo ropportare, che dopoche l'autunno scorso, dopo l'entrata delle truppe magiare, è stata bruciata la nostra chiesa di Homorodszentmarton, e sono state distrutte le nostre chiese di Okland (Ocland), Homorodkarácsonyfalva (Craciunel) e Homorodalmas (Mereşti), tutte chiese nuove, belle, nel mese di febbraio corr. è stata distrutta anche la bella chiesa di Gyergyóditrò (Ditrau). Dopo la demolizione, che ha durato qualche giorno, è stata publicata la vendita all'asta, non soltanto del materiale, ma anche dei paramenti e dei vasi sacri. Non ho conoscenza se la vendita è stata fatta, ma me ne informerò e rapporterò.

Si afferma dalla parte del sacerdote Giovanni Gergely, l'administratore interimale del decanato di Georgeni, sotto l'administrazione del quale appartiene Ditrau, che la demolizione è stata comandata dal sacerdote latino, il segretario e il podestà locale, per il motivo che la chiesa ha sofferto tali danni all'occasione del terremoto del mese di ottobre che la demolizione è stata necessaria.

E questa si constata soltanto dopo 4 mesi dopo il terremoto, di ciò risulta, che con altri edifici non si occupano, e senza essere avvisata l'autorità ecclesiastica competente, affinché essa faccia il necessario, benché almeno uno dei sopradetti doveve sapere, che anche i greco-cattolici hanno un Vescovo.

Per identificare i demolitori e per l'identificazione della nostra chiesa oggi ho fatto denunzia al Tribunale di Csikszereda (Miercurea Ciucului), contro demolitori sconosciuti e indennisazione.

Lo stesso faccio per le altre chiese distrutte
Bacio la sacrata mano
fo Giuseppe Pop, Decano (protopope)

Marosvasarhely (Targus-Mures), il17 Maggio 1941

77f. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Aureliu Rusu közjegyző jelentése Iuliu Hossu szamosújvári püspöknek az oklándi görögkatolikus templom lerombolásáról

Marosvásárhely, 1941. március 27.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 86r–88r. Másolat.

6. Copia in Allegato 6o al Foglio 505/40, 15-7-941
A Sua Eccellenza Dott. Giulio Hossu, Vescovo di Cluj-Gherla

Il sottoscritto dott. Aurelio Rusu ex notaio pubblico di Ocland (Okland) prov. di Odorheiu, dopo l'entrata delle truppe ungheresi in questa località, nel giorno 12 settembre 1940 – io e la mia moglie siamo rimasti li, decisi di fare uso del diritto che ci dava la convenzione di Vienna, la quale assicurava i diritti già avuti per ogni cittadino – inclusi pure i romeni, i quali erano decisi di non abbandonare i posti e rimanere al loro dovere. Volevo rimanere per potere poi diffendere pure gli interessi della Chiesa, di cui ero il Primo Curatore, e pure il fatto che gli impiegati romeni fuggirono prime che le truppe ungheresi entrino ed i fedeli furono forzati ad abbracciare l'eresia del unitarianismo, antitrinitario e questo accade in un villaggio dove avevamo una bella chiesa e dove si diceva la S. Messa.

I romeni cattolici avevano una bella canonica comperata dalla „Casa nazionale ungherese" colla somma di 120.000 Lei. Per la costruzione, sia della chiesa che della canonica abbiamo ricevuto importanti somme dalla S. Sede, per mezzo dell'Arcivescovo di Blaj.

Nel secondo giorno dopo l'entrata delle truppe ungheresi, 14 sett. 1940, mi hanno destituito del uffizio, e così essendo più libero ebbi il tempo di salvaguardare i beni materiali della chiesa e difendere i suoi interessi.

Con grande dolore vengo a portare notizia a Vostra Eccellenza che ancora nel tempo del regime militare (3 mesi) cominciando colla fine di mese di settembre demolirono la nostra bella chiesa, fatto continuato poi dalla parte dei civili. Tutti i miei tentativi di impedire ciò, non riusci. Alla presenza della mia moglie ho pregato il sacerdote latino di prendere la chiesa per il loro rito – essendo dato che loro hanno una miccola cappella ma fummo rifiutati! Ciò che è triste è il fatto che proprio il sacerdote latino insistette per demolire la nostra chiesa, invocando come pretesto, che fu edificata sopra un terreno che era una volta la proprietà della podesteria, benché ciò era trascritto giuridicamente come proprietà della nostra chiesa.

Era uno spettacolo doloroso vedendo demolire la chiesa che 5 anni prima era edificata. – Alla fine del mese di ottobre non potei più vedere lo spettacolo della demolizione che andava fino alle fondamenta, mi sono deciso di partire per Târgu-Mureş. –

La stessa sorte abbero le chiese di Mârtinis (Szentmárton), Crâciunel (Karácsonfalva) e Aldea (Alásfalva), tutte queste della Pretura di Ocland, e sotto il regime militare e sotto il comando della stessa persona, il ten. col. Török.

Le ultime due, secondo le notizie avute dalle persone fide degne, furono demolite, mentre quella di Ocland fu demolita sotto gli sguardi dei miei occhi, e quella di Mârtiniş prima fu incendiata e poi demolita: ciò vidi della maniera con quale andavo a Tg. Mureş. Tutte queste chiese furono costruite con mezzi percuniari dati dalla S. Sede.

Secondo le informazioni che ritengo, la canonica fu presa – brevi manu – in possessione della casa nazionale ungherese e vendute prendendo tutta la somma, benché non avevano diritto, perché le spese di transformazione e riparazione furono date da noi? Sarebbe dunque il caso che almeno queste spese siano restituite ed i profanatori puniti ed obligati alla restituzione per via di giustizia.

Eccellenza,

Quando vi faccio note queste barbarie – delle quali gli ungheresi non si possono lamentare dalla parte dei romeni e che dopo 6 mesi, ho ancora il cuore ferito di indicibile dolore quando mi rammento lo spettacolo della demolizione della nostra bella chiesa di Ocland, fatto, che la mia persona non può concepire, come mai, tali sacrilegi possono rimanere senza sanzioni e sopratutto quandi ci penso che li ungheresi hanno ricevuto in regalo quel territorio aiutati dall'Italia, la quale non può permettere che in tali circostanze, gli ungheresi, possano avere qualunque diritto di demolire le chiese di qualsiasi confessione, specialmente quelle unite alla S. Sede.

Prego Vostra Eccellenza di fare tutto il possibile affinché queste barbarie che gridono vendetta al cielo siano menzionate.

Prego Vostra Eccellenza di ricevere l'assicurazione del pio profondo rispetto

Targuş-Mureş; li 27 Marzo 1941
con filiale obbedienza
Dott. Aurelio Rusu
già curatore della chiesa gr. catt. romena di Ocland.

77g. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Iuliu Hossu szamosújvári püspök átirata Tisserant bíboroshoz a mezőpaniti görögkatolikus templom lerombolása tárgyában

Kolozsvár, 1941. június 24.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 89r. Másolat.

7. Copia in Allegato 7o al Foglio 505/40, 15-7-941
Ordinariato di Cluj-Gherla.

No 4714/41
A Sua Eminenza Reverendissima Eugenio Card. Tisserant,
Segretario S. Congr. Pro Ecclesia Orientali
6157/41

Eminenza Reverendissima,

Col mio rapporto No 3934/41 del 18 maggio p.s., ho creduto mio dovere di coscienza di portare a conoscenza di Vostra Eminenza Reverendissima la distruzione della nostra chiesa di Ditrò del Vicariato Siculo, commessa nel mese di Febbraio scorso. Speravamo che sarà l'ultimo caso di distruzione di chiesa. Speranza vana. Ricevo adesso un rapporto dal vicario delegato arcivescovile protopopa di Marosvarhely (Targu Mureş) Iosif Pop sulla distruzione della chiesa di Panit (Mezöpanit), che per la fedele illustrazione del dolorosissimo caso, accludo qui in traduzione. Porterò anche questo caso sulla coscinza di Sua Eccellenza il Ministro dei Culti e a Sua Eccellenza il Presidente del Consiglio. Inviterò il delegato arcivescovile di ricorrere al promotere della la giustizia publica. Soffriamo in calità di fedeli greco cattolici romeni, senza parlare degli insulti giornalieri, nei sentimenti più intimi come uomini, perché romeni.

Preghiamo il Signore che ci protegga per l'avvenire.

Non chiediamo inghieste, che rimangono senza frutto. Tutti temono le conseguenze. Preferiscono per ora soffrire. Per noi basta sapere che il Padre comune ha conoscenza della distruzione di chiese, non nei primi giorni della occupazione militare, ma dopo nove mesi, in piena amministrazione civile.

Inconcussi nella fede avitica romana, attaccatissimi alla Santa Sede, chiediamo la Paterna Benedizione di conforto.

Con sentimenti divivissima riconoscenza, Eminentissimo Principe, chinato al bacio della Sacra Porpora…

Kolozsvár (Cluj), il 24 Giugno 1941
fo Giulio Hossu, Vesc. di Cluj-Gherla

77h. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Josif Pop marosvásárhelyi kerületi esperes jelentése Iuliu Hossu szamosújvári püspöknek a mezőpaniti görögkatolikus templom lerombolásáról

Marosvásárhely, 1941. június 18.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 90r–93.
Másolat.

8. Copia in Allegato 8o al foglio No 505/40 del 15.7.941
No 826-1941.

Eccellenza Vostra,

Con profondo dolore Vi comunico il fatto della demolizione di una nuova chiesa presso la città di Targu-Mureş.

Nella filiale di Panet-Mezopanit nel anno 1940 fu edificata una chiesa che non si poté terminare.

Questa chiesa non li faceva piacere agli ungheresi ed avevano torto contro i romeni (ne anche 100 fedeli gr. cattolici) perché non restano contenti con la vecchia chiesetta di legno situata sulla collina.

Prima, hanno tentato di persuadere la persona della quale abbiamo comperato il terreno, e di dire che fu comperato colla forza. Ora, quell'uomo non osò di dire ciò, perché c'erano testimonianze che provavano che con un anno prima, voleve vendere il terreno con 25.000 Lei. Ora, noi l'abbiamo pagato con 40.000 lei. Allora hanno cominciato a incolpare i nostri fedeli di Panet che la chiesa fu construita col denaro del comune e della provincia e che gli ungheresi del villaggio vi furono forzati di prestare i loro lavori per trasportare il materiale di costruzione.

Ciò non è vero! I nostri fedeli hanno pregati gli ungheresi di aiutarci ma liberamente, dando a coloro che ci aiutavano di mangiare e bere.

L'aiuto del comune fu 50.000 Lei, e quello della provincia di 30.000 Lei. Invece la filiale di Pânet ha venduto un terreno con 90.000 lei, un terreno della Chiesa con più di 70.000 lei. Dunque i fedeli ricevettero 80.000 lei, ma hanno dato 230.000 lei. Il notaio il quale non cessa di dare ai romeni epiteti ingiuriosi, come quello di „romeno puzzolente" e che non lascia i romeni di avere accesso all'uffizio, domandò più volte i nostri fedeli: che cosa vogliono fare con la chiesa e che sarebbe meglio darla al comune per altri scopi „più alti".

A ciò Le ho scritto una lettera pregandolo che se vuole informazioni riguardanti la chiesa, di domandare a me, dato che i fedeli di Pânet non avendo sacerdote, non possono fare niente.

Le ho detto che noi vogliamo terminare la chiesa, e che sarebbe una vergogna lasciare la sola Casa del Signore di legno, e che se ci aiuterà in questo desiderio. Le saremo riconoscenti. Le cose parevano aqquietate, quando non molto tempo fà, andarono nel villaggio parrecchi signori a capo con il barone Atzel Ede – al quale mi pare che gli accadde qualche cosa di spiacevole in Romania – il quale incitò con il suo discorso nuovamente gli animi. E' difficile controllare ciò che disse, perché gli ungheresi non lo dicono ed i romeni hanno paura di domandare, ma ho sentito che tra le altre cose ha istigato le donne le giovani di iscriversi nella società di tiro, e per meglio riuscire di immaginarsi che invece della mèta „egy olah fej": una testa di romeno.

E poi avrebbe detto, che lui il barone Azel ha sentito che i sacerdoti romeni mirano di acquistare i terreni dati per la legge della riforma agraria – che la legge li può dare questi terreni – ma voi disconsiderate ogni legge e fermateli di mettere il piede su questi terreni.

Con il suo aiuto si fece il progetto di demolire la chiesa. Nel giorno 15. VI, organizzarono una festa di benedizione della bandiera, alla quale prese parte anche il barone.

Probabilmente decisero che per quella festa la chiesa non deve esistere più.

Giovendì, li 12 VI, dalle ore 10 fino a mezza notte ha demolito la tettoia e una parte del muro. I poveri romeni stavano chiusi nelle case ove pregavano e piangevano stando pronti, aspettando la morte. Ciò che accadde seppi venerdì a mezzogiorno. Immediatamente notificai ciò che è successo a Pânet ai giandarmi e al Parroco pregandolo di identificare i malfattori e di cessare colla demolizione della chiesa. Mi hanno domandato che, da dove lo so che loro vogliono continuare. Li ho risposto, che ho tristi esperienze della regione sicula; ove per giorni interi hanno continuato la distruzione.

Uscirono fuori. Non so che cosa decisero, ma appena venuta la sera la continuarono la demolizione, lasciando solo le torri sostenute da travi. Udendo ciò, informai nuovamente la Pretoria. Ma nonostante ciò, durante la notte di sabato hanno demolito pure le torri. Il materiale – legno e ferro – l'hanno rubato, rimanendo appena una parte di mattoni. Il pretore, il quale fece la cosi detta inquisizione, mi parlò per telefono quasi una mezz'ora tentando di convincermi di non scandalizzarmi di ciò che accade a Pânet perché fu una specie di sfidamento contro coloro che edificarono la chiesa colle spese del comune. Le ho dato la spiegazione, che ho mentovato più sopra. Le dissi che io non posso disporre della chiesa, ma che devo difendere i suoi diritti di coscienza, e che chiederò la riparazione dei danni, e la punizione dei malfattori della chiesa, della giustizia, quale deve essere gelosa del suo nome.

Non punire i malafattori, ciò significherebbe che si dà una specie di incoraggiamento per continuare pure in altri villaggi, ove loro pure volevano passare a Hârtâu, villaggio vicino, ove abbiamo una chiesa nella stessa situazione come quella di Pânet.

Ciò che è curioso è il fatto che le autorità hanno rapportato che nella notte di giovedì una frande fortuna ha demolito la chiesa.

I poveri fedeli stanno desolati e mesti nel più profondo nel loro animo essendoché loro pure nella Romania erano uomini pacifici senza offendere neanche allora gli ungheresi.

Adesso aspetto il risultato dell'inquisizione, e se questo sarà nullo, allora chiederò la mano della giustizia, mandando accusa alla Procuratura.

Per potere lavorare con le autorità locali – le quali tenteranno di annullare le mie intenzioni e con le quali, nell'interesse generale, devo essere in buoni rapporti – prego Vostra Eccellenza di darmi ordine di intervenire alla Procuratura del Regno, potendo così giusificare la mia azione come ordinata dall'autorità.

Prego umilmente di portare notizia di ciò al Governo e alla S. Sede senza dire delle colpe del barone, perché non ne ho le prove sufficienti, benché secondo il mio parere, il barone è colpevole di ciò.

Tali agitatori situati in posti di responsabilità ci sono ancora. Ho udito che un tenente colonnello, il quale istruisce i giovani „levente", andando a Voiniceni, villaggio puramente romeno ma con nomi magiarizzati, ancora prima del 1918 ebbe delle parole vementi contro i sacerdoti ed i maestri romeni i quali hanno romanizzato gli ungheresi, lasciandoli solo i nomi vecchi. Di Voiniceni sono adanti a Ceuaş ave abbiamo una bella chiesa, alla quale si deve togliere la torre e trasformarla in casa culturale.

Con tale agitazione non si può arrivare a nessuna mèta, se non al caso di Pânet. Io il credo capaci di tutte le infamie, ma fare prova e cosa molto difficile, perché ci esponiamo a tutti i cavilli e vendette. In ciò che riguarda i giovani „levente" mi sovvengo che nel villaggio Sângeorgiul de Mureş, i giovani romeni non vollero alla istruzione prescritta.

Alla inquisizione dei giandarmi dichiararono che „proprio sponte" si sono decisi di astenersi – benché le autorità vollero fare colpevoli i sacerdoti romeni – finché non cesseranno con gli insulti alla loro nazione.

Gli fanno cantare dei canti pieni di offesa per i romeni. E così loro non possono più sopportare ciò.

Non so come andò a finire la loro protesta.

Bacinado la mano, rimango,

M.V. Tg. Mureş li 18 Giugno 1941

figlio devoto:

(senza firma)

77i. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Aloisiu Ludovic Tautu kanonok, a szentszéki román követség egyházi tanácsosának átirata Tisserant bíboroshoz az erdélyi román görögkatolikus papokat ért atrocitásokról

Róma, 1941. július 10.
AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 94r–95r.
Másolat.

9. Copia in allegato 9o al foglio 505/40, 15.7.941
6157/4
A Sua Eminenza Reverendissima il Sig. Card. Eugenio Tisserant
Segretario della S. Congr. per le Chiese Orientali

Eminenza Reverendissima,

Con profonda venerazione oso a segnalare a Vostra Eminenza anche i seguenti fatti, che svelano all'evidenza le intenzioni e i metodi dell'attuale regime nella Transilvania ceduta riguardo ai Romeni in genere e quelli Uniti in specie:

1. Tre zelantissimi sacerdoti celibi, della diocesi di Oradea-Mare, Leontino Paşcadi (parr. Szillágyfüzes), Agostino Egri (parr. Erhatvany) e Giovanni Pintea (ex-alunno del Coll. Pio-Romeno), parr. a Erkavas) sono stati messi

a domicilio forzato, senza verum motivo ragionevole. Essi, come zelanti sacerdoti, si sono offerti di compiere le funzioni anche nelle parrocchie vicine, prive di sacerdoti. Ma per il regime, che vuole quelle parrocchie romene orbate dei loro legittimi pastori, chiedano sacerdoti magiari da Hajdudorog, questo era una cosa che mette in pericolo l'ordine pubblico. E perciò detti sacerdoti non possono uscire dalle loro parrocchie per provvedere ai bisogni religiosi dei fedeli privi di pastori. – Questa misura arbitraria getta anche una interessante luce sulla spontaneità colla quale si afferma che i fedeli delle parrocchie romene chiedono il ritorno alla diocesi di rito magiaro di Hajdudorog.

2. Le violenze e il terrore coi quali e fedeli di rito romeno vengono costretti da parte degli organi amministrativi di domandare il passaggio ai culti di lingua magiara si susseguono ininterrottamente. Possediamo un mucchio di tali pretese „libere" dichiarazioni. – Il criterio che si segue è questo: I fedeli abitanti in comuni misti dal punto di vista confessionale, vengono costretti a chiedere il passaggio alla confessione di lingua magiara che forma la maggioranza del comune, indifferentemente se quella è calvinista, unitariana, luterana o cattolica di rito latino; basta che si faccino magiari. Il sì vantato cattolicesimo del Governo ungherese si svela quì un tutta la sua nudità.

3. Per proseguire questo scopo di magiarizzazione con tutti mezzi il regime ha decretato anche l'istituzione di una Metropoli ortodossa-magiara. Di fatti nel Bollettino Ufficiale del Governo (Budapesti Közlöny) del 13 aprile 1941 Nr. 84, è apparso il Decreto firmato dal Regente Horthy, col quale il Dott. Michele Popoff, un capellano militare russo, appartenente alla diocesi Ortodosso-Russa di Praga, laureatosi in filosofia profane all'Università Ungherese di Debreczen, viene nominato"Arcimandrita e Luogotenente Metropolitano" per gli ortodossi magiari di rito greco e ruteno abitanti sul territorio d'Ungheria. Sono sottoposti a questo Vicario metropolitano espicitamente le parrocchie ortodosse rutene della Russia Subcarpatica (Munkács), i Decanati ortodossi delle provincie di Bekes, Bihar, e tutte le altre parrocchie ortodosse „magiare" le di cui fedeli chiederanno di esser incorporati a questa organizzazione ecclesiastica. Anche 40 parrocchie ortodosse romene (28 solo del cosidetto territorio Siculo) sono incorporate a questo Vicariato metropolitano ortodosso magiaro. – A prima vista questo ordinamento parrebbe un giusto provvedimento per i fedeli ortodossi ruteni e romeni dei territori occupati rimasti senza una propria organizzazione ecclesiastica. Ma de fatti è una travestizione dell'ortodossia in colori magiari; che rappresenta un pericoloso strumento rivolto contro l'esistenza delle Chiese di rito bizantino rutene e rumene Unite alla Santa Sede – Non il cattolicismo importa per i nuovi dominatori, ma il magiarismo in tutte le forme e con qualunque mezzo.

Ho tenuto esser mio dovere di segnalare questi fatti inecipibilmente autentici, per comletare il quadro che Vostra Eminenza Reverendissima e la S. Congregazione devono avere sul movimento e la situazione delle Chiese orientali tanto unite che dissidenti.

Prostato al bacio della Sacra Porpora….
fo Can. Luigi Tautu
Rettore della Chiesa romena, Colsultore ecclesi. della Legazione di Romania.

77j. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Popoff Mihály érseki helynök adminisztároti kinevezésének olasz fordítása

Budapest, 1941. április 12.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 96rv. Másolat.

10. Copia in Allegato 10o al foglio 505/40, 15.7.841

Decreto del Regente di Ungheria Horthy per l'organizzazione delle parrocchie Ortodosse di Ungheria pubblicato nel No 84 del 13 Aprile 1941, della Gazzetta Ufficiale ungherese „Budapesti Közlöny".[58]

Sulla proposta del Ministero per i Culti e l'Istruzione Pubblica, e nel interesse dell'amministrazione delle Parrocchie greco-ortodosse rimaste oggi senza autorità superiore, come anche in vista dell'ordinamento provvisorio dell'appartenenza il codeste parrocchie, in base del diritto di suprema ispezione del Capo dello Stato magiaro, applicando il rescritto del 16 Luglio 1779 (Declaratio Illyrica) parte I punto 20, abbiamo nominato il Signor Michele Popoff Vicario Generale greco-ortodosso Luogotenente di Metropolita, Amministratore della Chiesa greco-ortodossa magiara e greco-ortodossa rutena (magiaro-russa), cioè per la Chiesa greco-ortodossa magiara della Russia Sub-Carpatica, per la Chiesa greco-ortodossa di Munkács, per le Parrocchie magiare greco-ortodosse raggruppate nei Decanati magiari greco-ortodossi delle Provincie di Bekes e Bihar, per le Parrocchie greco-ortodosse magiare di Budapest, Szeged, Szentes ed Elek, per le Parrocchie di origine

58 Az eredeti közlemény: A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére az ezidőszerint egyházi főhatóság nélkül lévő magyarországi görög keleti egyházközségek igazgatásának és hovatartozásának ideiglenes rendezése érdekében dr. Popoff Mihály görög keleti nagyprépost, érseki helynököt - a magyar államfőt megillető legfőbb felügyeleti jog alapján, az 1779. évi július hó 16. napján kiadott legfelsőbb felvilágosító leirat (Declaratorium Illyricum) I. része 20. pontjának megfelelő alkalmazásával - a görög keleti magyar és görög keleti rutén (magyar-orosz) egyházrészek, nevezetesen a kárpátaljai görög keleti magyar-orosz egyházrész, a munkácsi görög keleti egyházrész, továbbá a Békés és Bihar vármegyei görög keleti magyar esperesi kerületekben tömörült görög keleti egyházközségek, valamint a budapesti, a szegedi, a szentesi és az eleki görög keleti magyar egyházközségek, a hódmezővásárhelyi, a karcagi, a kecskeméti és a miskolci görög alapítású egyházközségek, végül a székelyföldi görög keleti magyar egyházközségek adminisztrátorává kinevezem. Kelt Budapesten, 1941. évi április hó 12 napján. Horthy

greca di Hodmezövásárhely, Karczag, Kecskemet e Miskolcz e infine per le parrocchie greco-ortodosse magiare della terra Sicula.

ss. Horthy
ss. Homan Balint

Dato a Budapest il 12 Aprile 1941.

78. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Angelo Rotta budapesti nunciusnak a rítusváltások szabályairól és gyakorlatáról

Róma, 1941. április 17.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 282r–285r. Másolat.

Copia.
Prot. 1310/28.
Roma, 17 Aprile 1941.
A Sua Eccellenza Reverendissima Mgr. Angelo Rotta
Nunzio Apostolico in Ungheria
Budapest.

Eccellenza Reverendissima,

Ho preso in attenta considerazione i rilievi che l'Eccellenza Vostra Reverendissima faceva, sia in una lettera privata del 15 marzo p.p. al compianto Mgr. Cesarini sia in un Rapporto (corredato di Allegato) all'Eccellentissimo Cardinale Segretario di Stato, circa l'avocazione alla S. Sede delle facoltà – già attribuite ai Nunzi e ai Delegati Apostolici – per il passaggio di rito, come pure circa le tasse stabilite da questo S. Dicastero per il passaggio di rito.

Avendo avuto, il nuovo Assessore di questa S. Congregazione l'onore di una udienza dal Santo Padre il 7 corrente, lo incaricai di riferire a Sua Santità su tale delicato argomento e di riceverne le sapienti direttive. Ed ecco quanto la Santità Sua si è degnata di esprimere al riguardo:

I) Rimane riservata alla Santa Sede la facoltà di concedere il passaggio di rito;

2) le domande di passaggio di rito debbono essere fatte individualmente e non „in massa";

3) la tassa potrà essere ridotta in misura proporzionata alle condizioni economiche del richiedente.

Ad illustrazione di questi tre punti, permetta l'E.V. che Le esponga la seguenti considerazioni:

Per ciò riguarda il primo punto, Ella certamente non ignora che la Santa Sede, nell'adottare il noto provvedimento, si è lasciata guidare unicamente da criteri di ordine generale e basandosi su tutti quegli elementi di giudizio di cui era in possesso.

In questi tempi, in cui nulla di definitivo vi è nella struttura politica e geografica delle Nazioni e degli Stati, è spiegabile come non si potesse lasciare al criterio individuale dell'uno o l'altro Rappresentante Pontificio, di decidere sul passaggio di fedeli cattolici da un rito all'altro; il quale passaggio, specialmente in certi luoghi e nelle attuali circostanze, potrebbe essere promosso e determinato – anche artificialmente ed anche in vaste proporzioni – da moventi politici. Ciò che, senza dubbio, sarebbe per portare gravi turbamenti e gravi conseguenze.

Con questo non si vuole intendere che esista, ora, un'avversione pregiudiziale, da parte della Santa Sede, ad accogliere domande di passaggio di rito, ché, anzi, Essa è disposta ad accoglierle ogni volta che siano suffragate da giuste e convenienti ragioni, e presentate per il tramite della Nunziatura Apostolica (che dichiarerà il proprio pensiero in merito) con i pareri dei vescovi a quo e ad quem – come venne indicato nella Circolare (riservata) di questa S. Congregazione – inviati alla Nunziatura stessa da ciascuno dei due vescovi.

Del resto, è noto alla E.V. come la Santa Sede abbia, in tempi recenti, largamente facilitato l'afflusso e la partecipazione dei fedeli alla vita liturgica del rito per essi più comodo o da essi preferito, concedendo che potessero frequentare le chiese di qualsiasi rito cattolico e di ricevere in esse i Sacramenti (fatta eccezione per il Battesimo, il Matrimonio e i funerali, che debbono essere amministrati e aver luogo nelle chiese del rito cui i fedeli appartengono).

Se, però, l'uno o l'altro fedele chiede ed insiste per passare ad altro rito, è ovvio che la Santa Sede possa, anzi debba esigere che tale richiesta sia basata su motivi giusti e ragionevoli di ordine spirituale o familiare dei singoli fedeli, e non sia determinata da particolari e contingenti ragioni di carattere nazionale e politico.

Quanto al punto secondo, è chiaro che la presentazione, in massa, di domande anche individuali per il passaggio di rito lascierebbe trasparire l'esistenza di una agitazione a carattere politico: ciò che muterebbe aspetto alla questione. La minaccia di conversioni al calvinismo o al protestantesimo, accennata dall'E.V. non è certamente vana; ma può, anch'essa, tradire il movente politico, specialmente in quei casi in cui esuli completamente, dalla richiesta di passaggio di rito, la ragione di ordine spirituale e familiare. Se si accettassero indifferentemente in un determinato Paese (Ungheria) domande cumulative – od anche domande individuali presentate in massa – per il passaggio di rito, il fenomeno produrrebbe il pericolo che i cattolici orientali di un altro Paese (Romania) passino allo scisma sotto pretesto che i loro fratelli, al di là delle frontiere, vengono abbandonati da Roma. Il passaggio anzi allo scisma

(orientale) da parte dei cattolici romeni di rito bizantino sarebbe, in tal caso, più facile che non il passaggio al calvinismo da parte dei cattolici orientali in Ungheria: perchè il culto dei calvinisti ungheresi non presenta, per sè, attrattive speciali per i cristiani di rito bizantino, abituati a cerimonie sfarzose: mentre il passaggio dei cattolici romeni allo scisma orientale, conserverebbe loro tutte le abituali manifestazioni di culto e di devozione, meno l'ubbidienza al Papa.

Del resto l'E.V. comprende benissimo che, nelle attuali circostanze, il criterio generale che la Santa Sede intende seguire (in questa come in altre importanti questioni), è quello del „nihil innovetur", fino a che le cose siansi ristabilite su basi pacifiche. Ciò non impedirà, però, - come già Le ho detto – che la Santa See accolga, caso per caso, quelle domande di passaggio di rito, che siano dettate o suggerite da ragioni di ordine spirituale o familiare.

Per ciò che riguarda il terzo punto, l'E.V. avrà potuto facilmente comprendere che, nell'elevare la tassa per il passaggio di rito, questa S. Congregazione ha inteso porre una remora al crearsi di movimenti artificiali per il passaggio in massa, dei fedeli da un rito all'altro. Rimane però inteso che l'.E.V. è autorizza a ridurre la tassa fino a 50 o a 30 pengo, a seconda delle possibilità economiche dell'Oratore, ed anche a dispensare totalmente, in quei casi in cui si tratti di vera ristrettezza finanziaria.

Voglio sperare che quanto sono venuto espondendo possa sufficientemente chiarire all'E.V. le ragioni che hanno determinato l'adozione dei recenti provvedimenti, per i quali Ella aveva espresso i Suoi dubbi e le Sue incertezze.

Profitto dell'occasione per confermarLe i sensi del mio ben distinto ossequio, con cui mi professo

della Eccellenza Vostra Reverendissima aff.mo come fratello

firmato: E. Card. Tisserant, Segretario

Antonino Arata, Arcivescovo tit. di Sardi

Assessore.

79. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök pro memoriája az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Nyíregyháza, 1941. június 25.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol.69r–77r. Tisztázat.

Pro memoria.

Brevis expositio status ecclesiarum graeci ritus catholicarum, quae in Bulla „Christifideles Graeci" Dioecesi Hajdudorogensi adscriptae sunt, hodie vero sub jurisdictione Excellentissimorum Episcoporum Rumenorum restant et causae, quae illarum reatitutionem urgere videntur.

In terra Siculorum 35 tales paroeciae existunt, quas Bulla „Christifideles Graeci" Dioecesi Hajdudorogensi adscripsit, etquidem: Árkos, Nagyborosnyó, Nagykászony, Csikszentgyörgy, Lázárfalva, Gelence, Illyefalva, Lemhény, Lisznyó, Kézdiszenkereszt, Torja, Abásfalva, Alsóboldogfalva, Bözödujfalu, Sóvárad, Szárazajta, Székelyszenterzsébet, Székelyudvarhely, Oláhzsákod, Gyergyóalfalu, Csikszentdomonkos, Szépviz, Gyimesbükk, Kisteremi, Gyergyószentmiklós, Gyergyóvasláb, Nyárádandrásfalva, Nyárádbálintfalva, Harasztkerék, Nyárádkarácsony, Kebeleszentiván, Marosvásárhely, Székelysárd, Szentháromság, Szentlőrinc.

In comitatibus vero Bihar et Szatmar 42 tales paroeciae existunt, nempe: Amac, Szatmárzsadány, Nagykároly I., Csomaköz, Domahida, Gencs, Kismajtény, Reszege, Szaniszló, Érdengeleg, Érendréd, Mezőterem, Portelek, Vezend, Éradony, Érkörtvélyes, Értarcsa, Galospetri, Piskolt, Vasad, Érkenéz, Érselénd, Batizvasvári, Szatmárnémeti I., Szatmárnémeti II., Szatmárudvari, Józsefháza, Nagykároly II., Nagykolcs, Csengerbagos, Óvári, Pete, Szamosdob, Vetés, Kökényesd, Nagypeleske, Sárközújlak, Turterebes, Nagyvárad-Olaszi, Csedreg, Peregul. Hae omnes duabus tantum exceptis (Székelyszenterzsébet et Oláhzsákod) judicio arbitrorum Vindobonae Regno Hungariae restitutae sunt.

Fideles harum paroeciarum omnes, vel saltem maxima ex parte hungaros esse demonstrant:

1. Bulla „Christifideles Graeci" anno 1912. emanata, quae ideo has paroecias Dioecesi novo erectae Hajdudorogensi adtribuit, quia incolae illarum Hungari erant et in vita quotidiana lingua hungarica utebantur.

2. Eventus conscriptionis tum Hungaricae ex anno 1910., tum rumenicae ex anno 1930., qui hungaricam majoritatem harum paroeciarum clare ostendit. Data harum conscriptionum anno elapso S. Congergationi Pro Ecclesia Orientali praesentata sunt.

3. Decisio arbitrorum Vindobonensium tam a Hungaris quam a Rumenis acceptata, qua pagi antea enumerati tamquam etnographice hungarici Regno Hungariae adjudicati sunt.

4. Litterae fidelium harum paroeciarum ad me directarum, in quibus illi sese hungaros profitentes supplicantur, ut quamprimum iterum jurisdictioni Episcopi Hajdudorogensis subjiciantur. (Excerpta ex his litteris sub fine adjunguntur.)

Fideles hi decisione arbitratus Vindobonensis ad patriam suam reversi etiam Dioecesi suae Hajdudorogensi quamprimum adjungi anhelant et desiderium petitionesque suas talibus corroborant argumentis:

a.) Multi sacerdotum rumenorum, qui in his paroeciis curam animarum habebant, territorium Hungariae dereliquerunt et sic plures paroeciae usque ad hodiernam diem parocho orbatae sunt, fideles vero in praedam impiorum animarum piscatorum derelicti.

b.) In multas vero paroecias tales mittebantur sacerdotes, qui linguam hungaricam non sufficienter callebant ideoque fidelibus non plaene acceptabiles videbantur nec illorum fiduciam sibi conciliare potuerunt exinde vero non parva pericula animis immortalibus imminent.

c.) Accedit infelix illa erronea persuasio in territorio hoc specialiter late diffusa, quod si quis fidem suam juxta ritum orientalem profitetur ipso hoc facto jam Rumenus est. Fideles autem, cum ex origine Hungari sint, desiderant, ut saltem nunc in patria sua nationalitatem suam libere profiteri valeant, ideoque omni animi desiderio a Dioecesibus rumenis sejungi cupiunt. Hoc clare demonstrant litterae illorum, ex quibus excerpta sub fine adnexa sunt.

Hisce fidelium petitionibus instantissimis permotus anno elapso supplicem libellum misi ad Sanctam Sedem Apostolicam petendo restitutionem harum paroeciarum Dioecesi Hajdudorogensi. Nunc vero seposito omni respectu humano ac unice Ecclesiae bonum animarumque salutem prae oculis habens in omni sinceritate aperio hac in re mentem meam. Re coram Domino religiosissime perpensa ac in plaena conscientia responsabilitatis, qua uti Episcopus supremo animarum Pastori teneor, animarum salutem id postulare judico, ut huic fidelium petitioni humillimae pro temporum possibilitate satisfaciatur et paroeciae illae saltem ad interim jurisdictioni Episcopi Hajdudorogensis submittantur tamquam Administratoris Apostolici ad nutum. Rationes:

Hac in re non agitur de quaestione quadam politica, sed de salute aeterna tot animarum immortalium. Fideles enim illarum paroeciarum, ut a suspicione infidelitatis erga nationem suam hungaricam liberentur, inde ab initio omnibus adhibitis conatibus a jurisdictione Excellentissimorum Ordinariorum rumenorum eximi studebant. Quoniam autem hoc illis hucusque permissum non erat, multi illorum legi cuidam rumenae innixi ritum suum nativum in latinum mutaverunt. Ubi vero deerant fratres Hungari catholici ritus latini, non pauci proh dolor et ab ipsa fide defecerunt diversisque sectis protestanticis sese adscripserunt. Hoc quidem non propter vim quamdam ab extra allatam, sed ex illa erronea persuasione, quod a suspicione alienae nationalitatis aliter liberari non possunt. Sic apostasiae illae non tam ex ammissione fidei evenerunt, quam magis infelicis rerum circumstantiis causatae sunt. Ideoque spe omnino bene fundata affirmare possum, apostatas illos in sinum S. Matris Ecclesiae non difficulter reversuros fore, si paroeciae illae juridsictioni Episcopi Hajdudorogensis subderentur, ut sic homines illi infelices nunc tantopere deplorandi fidem suam graeco-catholicam sine suspicione alienae nationalitatis profiteri valerent.

Haec ad interim saltem ordinatio paroeciarum enumeratarum non obstantibus temporum praesentium vicissitudinibus incertis mihi omnino urgens esse videtur, nec illam sine magno animarum discrimine ad longius differri posse judico. Timendum enim est, ne conversio apostatarum si et

ulterius in haeresi remanebunt per inveterationem erroris difficilis, ne dicam impossibilis evadat.

Ratio gravissima est ulterius periculum animis reliquorum fidelium imminens. Etenim illi quoque multum in animo inquietantur, qui hucusque in fide sua laudabili constantia perseveraverunt. Magno enim dolore se afflictos esse affirmant, quia conatus eorum ad maternam Dioecesim revertendi tamdiu effectum suum non obtinuit. Bene enim recordantur facti, quod anno 1919. quam festinanter illi a Dioecesi Hajdudorogensi sejuncti fuerunt. Exercitus enim Rumenorum frangendo conventionem internationalem die 23. Aprilis anni 1919. occupavit territorium hoc de quo agitur et dum in distantia quinquaginta millia passuum (50 chilometrorum) pugnae adhuc saeviebantur jam die 10. Maji Excellentissimus Dominus Valfrè di Bonzo tunc tempore Nuntius Apostolicus decreto suo sub n. 16475. paroecias has a juridsictione Episcopi Hajdudorogensis exemit et jurisdictioni Episcopi Magnovaradiensis submisit tamquam S. Sedis Delegati. Timendum est ne fideles quoque hucusque constantes videndo tantam retardationem in restitutione paroeciarum suarum Dioecesi Hajdudorogensi in spe sua falliti et animo exacerbati in periculum apostasiae deveniant.

Fas sit mihi mentionem facere et nonnullarum quaerelarum, quae ad me contra quosdam sacerdotes rumenos pervenerunt. Supremus inspector scholarum v.g. nuntiavit mihi catechetas quosdam rumenos loco doctrinae christianae rudimenta linguae rumenicae pueris hungaricis inculcasse. Imo et tale quid mihi relatum est, quod catecheta notam insufficientem discipulis dedit, quia illi ad quaestiones lingua rumenica respondere non potuerunt. Talia facta fideles hungaricos multum inquietant et consequentias minime desiderabiles habere possunt.

Sub fine notandum esse adhuc duco, talem ad interim paroeciarum memoratarum ordinationem nemini prorsus nocere. Illa enim peracta fideles rumeni graeci ritus catholici ulterius remanent sub jurisdictione Episcoporum suorum, ipsae vero Dioeceses rumenae in ulteriori existentia minime periclitarentur.

Cum haec omnia in plena animi sinceritate patefacere studuerim id unum adhoc addendum habeo, quod minime sensum quemdam terrestrem, vel cogitationem politicam prae oculis habui. Unice Ecclesiae bonum animarumque sollicitudo haec mihi suggerebant, quibus permotus in conscientia mea coactum me sentivi facere adhuc hunc conatum, ut tali ordinatione jurisdictionis in hoc territorio periculum animis immortalibus imminens averteretur.

In Nyiregyháza, die 25. Junii anni 1941.

Nicolaus Dudás

Episcopus Hajdudorogensis graeci ritus catholicorum.

79a. Dudás püspök pro memoriájának melléklete: idézetek az érintett parókiák híveitől érkezett levelekből

Allegatum ad „Pro memoria" Nicolai Dudas Episcopi Hajdudorogensis de die 25. Junii anni 1941.

Excerpta ex quibusdam litteris fidelium gr. r. catholicorum ad me directis in causa restitutionis paroeciarum Dioecesi Hajdudorogensi, quae ab illa anno 1919 sejunctae sunt.

Parochus Csikszentdomonkosensis scribit die 21. Septembris a. 1940. „Ima reverentia Excellentiam Vestram adeo Paroeciae Csikszentdomonkos et Csikszenttamás etiam ante occupationem rumenam ad Dioecesim Hajdudorogensem pertinebant. Fideles mei nunc valde desiderant ad eandem reverti et si hoc tempore proxime futuro non eveniet, timendum est, ne Ecclesiam gr. r. catholicam derelinquant."

Parochus Gyergyóvásárhegyensis, archidiaconus ad hon. sciscitatur de reannexione a longo tempore expesctata et ad informandum communicat totum comitatum Udvarhely discessione sacerdotum rumenorum sine parocho gr. r. catholico remansisse. In comitatu Háromszék est unus tantum sacerdos. Ex comitatu Csik effugerunt 4 parochi cum archidiacono. „Grex sine pastore remansit et pastores protestantici conantur seducere animas.

Michael Rosca die 28. Octobris implorat auxilium, ne ecclesiae gr. r. catholicae in terra Siculorum praeda protestantismi fient.

Fideles Kászonimpérienses post discessum parochi sine pastore relicti periculo dispersionis objecti obtestantur Episcopum Hajdudorogensem pro benigno adjutorio.

Mulier quaedam Lisznyóiensis scribit die 9. Dec. 1940.: „Fideles gr. r. cath. comitatum Háromszék inhabitantes sunt plane omnes labii hungarici. Sacerdotes fere ex omnibus paroeciis profugerunt. Quia major pars incolarum pagi nostri Lisznyó ad sectam reformatam pertinet nos quoque ad illos accessimus. Sed minime sumus contenti et expectamus occasionem conversionis."

Fideles Vetésiensis die 12. Oct. 1940. scribunt: „Supplicamur Excellentiae Vestrae, ut interventione sua efficere dignetur reannexionem paroeciae nostrae Dioecesi Hajdudorogensi. Illa et antea quoque ad Hajdudorog pertinebant et nos nunc quoque corde et spirito ei adhaeremus. Fideles nostri ad unum hungarici labii sunt. Nos valde infelices essemus, si ductu ac pastorali directione Vestra et ulterius privati esse debemus. Jam ultra 30 dies parocho et cantore orbati sumus." (132 fideles)

Fideles Érszekntkirályenses scribunt: „Fideli adhaesione religioni nostrae simulque sensu sincere hungarico supplicamur Excellentiae Vestrae, ut conatus necessarios adhibere dignetur, quominus paroecia nostra quamprimum Diocesi Hajdudorogensi iterum adscribatur. Sacerdotem accipere desideramus, qui

religionem nostram in lingua materna hungarica foveret inter nos. Nunc sumus sine pastore, ideoque enixe rogamus quam citissimam decisionem, ut totalis perversio paroeciae nostrae deficientiaque a Matre Roma impediri possit." (66 fideles)

Fideles Érkenézienses scribunt: „Subsignati in nomine totius paroeciae humiliter rogamus, ut nos iterum in Vestram Dioecesim assumere Vestra Excellentia dignetur. Nos et antea ad eandem pertinebamus."

Fideles Domahidenses scribunt: „Nos a Diocesi Hajdudorogensi contra voluntatem nostram sejunxerunt. Orationes rumenas nemo fidelium intelligebat et maximo dolore nos afflixit, quod etiam Evangelium in lingua rumenica nobis praedicabatur. Nunc jam liberati sumus, sed proh dolor sine pastore remansimus." (123 fideles)

Fideles Érseléndienses scribunt: „Quaerela nostra haec est: Nos contra voluntatem nostram Dioecesi Magnovaradensi adjuncti sumus. Per annos 22 sub continua oppressione eramus et in ecclesia nostra ne unum quidem Pater noster nobis in lingua nostra hungarica cantare permissum fuit. 99 % 1500 fidelium tantum linguam hungaricam loquuntur. Enixe rogamus, ut nunc demum Dioecesi Vestrae adscribi possimus. Non habemus parochum et fideles magnopere murmurant, quod non possunt s. missam audire. Confidimus, quod petitio nostra in brevi adimplebitur, nos enim nihil aliud volumus, quam restitutionem status pristini. (14 fideles)

Fideles paroeciae Sárközujlak scribunt: „Nos et antea Dioecesi Vestrae incorporati fuimus. Nunc parochum habemus, qui tantum lingua rumenica utitur. Humillime rogamus Excellentiam Vestram, ut suam curam paternam et id nos extendere dignetur simulque procurare, ut sacerdotem hungarici labii habere possimus." (65 fideles)

Fideles Vetésienses scribunt: „Excellentissimus Dominus Episcopus Maramuresensis nominavit ad nos sacerdotem talem, quem nos acceptare non potuimus, quia ejus praesentia nobis tum in spiritualibus tum in materialibus magnum damnum casusaret. Expectamus prudentem ordinationem Vestram laetumque nuntium, quod nos iterum ad graeco-catholicos Hungaros pertinemus et capitibus elevatis nos gr. r. catholicos profiteri possumus et hoc non jam significabit nos eo ipso Rumenos esse. Dignetur nos certiores reddere, in quonam statu est causa nostra apud Sanctam Sedem." (subsignati 3 fideles)

Fideles Peteenses scribunt: „Nos subsignati in nomine et ex comissione omnium fidelium nostrorum rogamus Excellentiam Vestram, ut reannexionem nostram Dioecesi Hajdudorogensi, quod ardentissimum cordium nostrorum desiderium est, in suam benevolentiam recipere idque efficace dignetur. Hac in causa jam scripsimus Episcopo nostro Maramuresensi, sed in vanum. Magno cordis dolore nuntiamus nos linguam rumenicam non intelligere. Summa beatitudo pro nobis foret, si nobis jamliceret bonitatem Divinam lingua nostra hungarica laudare." (fideles 57)

Fideles Érkörtvélyesienses scribunt: „Conventus generalis fidelium ponderatis rationibus gravibus ab omnibus dolenter expertis proclamat ecclesiam gr. r. catholicam Érkörtvélyesiensem episcopatui gr. r. catholico Hajdudorogensi sponte sua denuo adjunctam. Argumenta: Ecclesia nostra et ante occupationem Rumenorum ad eandem Dioecesim pertinebat. Fideles sine exceptione sunt labii hungarici. Paroecia nunc tempore parocho caret et interdum tantum advenit ad nos sacerdos quisdam, qui nec linguam nostram bene cognoscit. Ecclesia nostra jam pluries ad varia fora litteras supplices mittebat, quaerelae nostrae tamen nondum sanatae sunt." (fideles 61)

Fideles Érseléndienses scribunt: „Sumus fideles olim optimae famae, sed quia linguam rumenicam non intelligimus in lingua vero Hungarica nunquam doctrinam christianam habuimus in vita spirituali apud nos regressus observari potest. Post liberationem ab imperio Rumeno pluries jam scripsimus ad Episcopum Magnovaradensem, ut nobis ad Dioecesim Vestram transire permitteret, vel saltem consensum suum daret, ut parochi Vestri Bagamérensis vel Álmosdensis nobis in spiritualibus inservirent, donec decisio S. Sedis Romanae ad nos perveniret. Responsum tamen favorabile hucusque non accepimus." (fideles 10)

Nyiregyháza, die 25. junii anno 1941.
Nicolaus Dudás
Episcopus Hajdudorogensis
graeci ritus catholicorum. –

80. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Budapest, 1941. július 21.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 99rv.
Tisztázat

N. 5769/41
N. Pr. 3935
Budapest 21 Luglio 1941.
Oggetto: Circa parrocchie di rito bizantino in Transilvania
A Sua Eminenza Reverendissima Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano.
(con Allegato)

Eminenza Reverendissima,

Stamane, poco prima di spedire il plico, ricevo la lettera dell'Eminentissimo Cardinale Seredi che accludo e di cui ho fatto copia per questo Archivio.

Egli si riferisce ad una lettera a me indirizzata il 7 Settembre 1940 e che era una semplice accompagnatoria di un suo memorandum in materia circa la sistemazione delle parrochie di rito bizantino in Transilvania, memorandum[59] che inviai all'Eminenza Vostra Reverendissima in data 14 dello stesso mese N. 4030/41 N. Pr. 217.a.[60]

Non aggiungo parola, perchè già parecchie volte ho sollecitato una soluzione di tale questione, avuto riguardo anche alle probabili conseguenze tristi, che altrimenti ne potevano seguire.

Ritengo che la Santa Sede, dopo la recente visita di Sua Eccellenza Mgr. Dudás, avrà in mano elementi sufficienti per iniziare almeno una soluzione in una questione così delicata.

Che, se è intenzione della Santa Sede di inviare un Visitatore, penso sarebbe bene sollecitare la cosa.

Di tale Rapporto invio contemporaneamente copia alla Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale.

Chinato al bacio della Sacra Porpora, con i sensi della mia profonda venerazione, ho l'onore di confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissimo ed obbedientissimo …
+Angelo Rotta …
Nunzio Apostolico

80a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: Serédi Jusztinián hercegprímás átirata Rotta nunciusnak az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Budapest, 1941. július 15.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 100r.
Tisztázat

Nr. 4699/1941.
Excellentissimo ac Reverendissimo Domino
Angelo Rotta
Archiepiscopo, nuntio apostolico
Budapest.

Excellentissime ac Reverendissime Domine Nuntius Apostolice!

Ex Transylvania – recentissime ex Nagyvárad – non paucae veniunt querelae, quae – proh dolor – veritate niti videntur.

59 Lásd: 34a. számú dokumentum.
60 Lásd: 34. számú dokumentum.

Harum difficultatum haud parvi momenti est quaestio parochiarium graeci ritus a dioecesi Hajdudorogensi ante immane bellum seiunctarum et iurisdictioni episcopi Rumeni ritus subiectarum. Rebus notabiliter mutatis etiam in hac causa fideles restitutionem in integrum seu reversum ad dioecesim Hajdudorogiensem instantissime exoptant imo postulant ita ut si eorum vota absque successu remanerent haud possent impediri quominus sectae protestanticae adhaereant.

His praemissis in mentem revocando litteras meas[61] die 7. Sept. a. 1940 ad Excellentiam Vestram Reverendissimam directas liceat mihi iterum rogare Excellentiam Vestram ut solutionem huiusmodi rerum - ne periculum sit in mora – ad felicem exitum conducere dignetur.

Quod superest, sincerae venerationis sensa Excellentiae Vestrae libentissime testor.

Strigonii, die 15. Julii 1941.

Justinianus Card. Serédi

Princeps, Primas Hungariae, Archiepiscopus Strigoniensis.

81. Aloisiu Ludovic Tautu kanonok, a szentszéki román követség egyházi tanácsosának állásfoglalása az észak-erdélyi görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő visszasorolása tárgyában

Róma, 1941. október 31.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol.59r–67r. Másolat.

S. Congregatione degli Affari Ecclesiastici Straordinari

Mittente Mons. Luigi Tautu

Oggetto: „Il vero criterio per risolvere la vertenza con la diocesi di Hajdudorog"

N. di Protocollo 8495/41

Can. Tautu

Il vero criterio per risolvere la vertenza colla diocesi di Hajdudorog.

Per trovare il vero criterio col quale si possa risolvere giustamente la grave vertenza che esiste tra la Chiesa bizantino-romena unita e la nuova creazione della cosi detta Diocesi bizantino-magiara di Hajdudorog, bisogna esordire dalla essenziale differenza che intercorre tra la Chiesa di rito latino da una parte e le Chiese orientali dall'altra.

61 Lásd: 34a. számú dokumentum.

La Chiesa cattolica di rito latino è per se stessa universale, sopra nazionale. Ad Essa puo appartenere qualunque personna, senza perdere la sua nazionalità e lingua. Un francese, per esempio, o, italiano, facendosi cattolico di rito latino, non perde la sua nazionalità di francese o italiano, in qualunque parte del mondo vivesse. – Per questa ragione la Chiesa di rito latino è piu adatta per le missioni in terre lontane, perché essa convertendo un popolo di pagani o di altre religioni non toglie loro il loro carattere nazionale. Il giaponese rimane giaponese, il cinese rimane cinese, ecc. ecc…, facendosi cattolico di rito latino.

Mentre non cosi nelle Chiese orientali. Le Chiese orientali sono per essenza legate da una Nazione. In Esse rito e Nazione si confondono interamente, in tal modo che una personna di un rito (anche derivato) passando ad un altro rito, perde non solo il rito avuto prima, ma anche la sua nazionalità, fondendosi definitivamente colla Nazione al di cui rito è passato. – La Chiesa bizantino-slava è per gli slavi, la Chiesa bizantino-greca è per i Greci, la Chiesa bizantino-romena è per i romeni, la Chiesa armena è per gli Armeni e cosi via per tutti i riti orientali, i quali sono legati essenzialmente da una Nazione alla quale servono. Per questa ragione il cattolico (od anche schismatico) di qualunque rito orientale, passando ad un altro rito orientale, insieme col rito perde anche la sua nazionalità, confondendosi nella nazione al di cui rito passa. – Cosi, per esempio, un Orientale di rito ruteno, passando al rito bizantino-romeno, perde insieme col rito anche la sua nazionalità, diventando romeno; uno di rito bizantino-romeno passando a quello bizantino-magiaro, perde anche la sua lingua e nazionalità, diventando magiaro; un Maronita passando al rito armeno diventa Armeno non solo per rito, ma anche per lingua e nazionalità. – Questo si dica di tutti i riti orientali tra loro.

Questo fatto innegabile ed universale per utti i riti orientali mette in rilievo il grande pericolo che rappresenterebbe la creazione o l'approvazione di un cosi detto rito bizantino-magiaro. Esso non avrebbe altro scopo che di far proselitismo tra i fedeli delle Chiese bizantino-rutena e bizantino-romena, arrivate per fatto di contingenze politiche nel dominio del Regno di Ungheria.

Di fatti, i riti orientali finora esistenti non si hanno fatto una concorrenza illecita e pericolosa, in modo da strappare uno all'altro i fedeli in raguardevole numero. I passaggi da un rito orientale ad un altro sono avvenuti finora sporadicamente senza causare notevole danno uno all'altro. – Ma col cosi detto rito bizantino-magiaro, non è cosi. Questo rito, secondo l'intenzione dei suoi promotori, è ideato semplicemente come uno strumento politico per nazionalizzare altri riti coi quali viene in contatto ed in specie quello ruteno e romeno. – Questo si vede evidentemente dal fatto che prima dell'anno 1867 nessuno ha sentito il bisogno di un cosi detto rito bizantino-magiaro. –

Ma da quell'epoca in poi, i Governi ungheresi mettono in azione tutto l'apparato dello Stato: scuole elementarie e secondarie, Giustizia, Esercito, Amministrazione pubblica, ecc., per magiarizzare tutte le minoranze etniche, specialmente quella rutena e romena, le quali, nello stesso tempo sono

anche di rito orientale; e dopo aver compiuta questa azione durante alcune generazioni, vengono e chiedono che questi fedeli „magiari" di rito orientale vengano ascritti al rito bizantino-magiaro, in ispecie alla diocesi magiara di Hajdudorogh. – Perchè non si è sentito il bisogno di una diocesi di lingua magiara prima dell'anno 1912? Perchè solo a quest'epoca esistevano già in considerevole numero i Ruteni ed i Romeni magiarizzati.

Ma può la Santa Chiesa, Madre di tutti i popoli, riti e lingue, ammettere un tale procedimento? E se si, per quali ragione?

La ammissione di un nuovo rito o piuttosto di una nuova lingua liturgica è una cosa grave, che la Santa Chiesa non può ammettere, se non per ragioni e circostanze di grave portata. Ce lo insegna la storia: quando nel secolo IX si trattava di ammettere la nuova lingua liturgica slava, cioè il rito bizantino-slavo, i Papi di quel tempo Adriano II e Giovanni VIII, hanno esitato e oscillato per qualche tempo prima di ammettere questa grave innovazione.

(Adriano II nella sua lettera „Gloria in Excelsis Deo" a Rostislavo e Kozelo dell'anno 869 approva la lingua liturgica slava; Giovanni VIII nella sua „Praedicationes tuae" diretta a S. Metodio, Apostolo degli Slavi, la proibisce; nella lettera „Industriae tuae" diretta a Svatopulco la approva parzialmente. Altre proibizioni della stessa innovazione si trovano nelle lettere dei Papi: Stefano V, „Quia te zelo", allo stesso Svatopulco, e nel suo „Commonitorio" ai suoi Legati; di Giovanni X „Cum religio vestrae dilectionis" a Giovanni di Salona e „Divinae Omnipotentis Dei" a Tomislao Re dei Croati; di Giovanni XIII a Boleslao, Duce dei Boemi; di Gregorio VII, „Huiusmodi salutationis" a Venceslao, Duce dei Boemi ecc.)

Ma, introdotta, parte per circostanze del tempo, parte per approvazione tacita od esplicita dei Romani Pontefici, c'era sempre una grave ragione per ammettere questa grave innovazione, cioè: la speranza che in tal modo più facilmente potrà essere guadagnata alla Fede cattolica di Cristo la grande massa dei popoli slavi di quel tempo, i Moravi, i Boemi, i Bulgari e più tardi i Russi.

La stesse ragioni hanno mosso poi, più tardi, i Romani Pontefici di tollerare prima e di approvare dopo, tacitamente od esplicitamente, anche le altre lingue liturgiche orientali, la sira, araba, armena e poi la romena, cioè per facilitare il ritorno di questi popoli e Chiese dissidenti al grembo della vera Chiesa di Cristo e di assegnare loro il compito di far ritornare, per mezzo loro, anche gli altri residui dei loro popoli rimasti fuori della Chiesa di Cristo, nella scisma. – Solo in vista di una tale missione e con tale scopo è stato approvato che queste Chiese continuino ad adoperare la loro lingua nella liturgia, introdotta già nel tempo della loro dissidenza. –

Tale approvazione è stata dunque concessa limitata ad un ben determinato scopo ed ad una ben determinata missione, tanto più che esse non rappresentavano vicedevolmente nessun pericolo di proselitismo od absorbzione di una per l'altra. –

Ma la diocesi o Chiesa bizantino-magiara che missione di tale genere è chiamata a compiere? Chi deve essa fare ritornare alla Chiesa di Cristo? quando i Magiari nella loro totalità sono stati e sono anche oggi cattolici di rito latino e protestanti?

Forse per far ritonare alla Chiesa cattolica i protestanti? Ma ai protestanti non può essere consentito un tale favore, perchè loro essendo prima della loro dissidenza ed apostasia cattolici di rito latino, volenda tornare al cattolicesimo, devono ritornare al rito latino, come dice un ben provato principio di diritto canonico:

„ne ab ipso suo crimine commodum referre videantur" (V. Instr. C. S. de Propaganda Fide, diei 15 Jul. 1876, Collect n. 1459). –

Oppure deve essere concesso questo favore del rito bizantino-magiaro per conservare nella Fede cattolica i „magiari" già di rito bizantino? Dato che questi fossero di numero notevole, - ciò che non è il caso –, e supposto que chesti „magiari" attualmente di rito bizantino non potrebbero tornare, come sarebbe giusto ed equo, al loro rito di origine, cioè a quello bizantino-ruteno e bizantino-romeno, dal quale furono strappati per i noti metodi di maggiarizzazione, messi in opera dai governo magiari, - in modo eccezionale, per sè, una tale concessione potrebbe forse essere consentita. Ma questa concessione si potrebbe fare solo per conservare nella Fede cattolica questi „magiari" di conquista, ma non per conquistare altri orientali, Romeni e Ruteni, alla razza magiara, perchè in questo modo il rito si digraderebbe a puro strumento politico nelle mani di una nazione per snazionalizzare un'altra nazione, ciò che non sembra essere decoroso per la Chiesa di Cristo. –

Ma anche in questo caso si dovrebbe prender prender delle misure di garanzia e di precauzione quanto mai efficaci, le quali, secondo il nostro modesto parere, dovrebbero essere le stesse quali sono richieste attualemente da alcuni governi, tra questi anche da quello ungherese, per ricosnocere la cittadinanza, cioè la pertinenza alla Patria, dei sudditi dei territori recentemente da loro annesi: si deve cioè constatare di che nazione e lingua materna (nel nostro caso di che rito) erano i genitori ed i nonni del richiedente. – Cioè, ciascum Orientale deve essere relegato a quel rito al quale appartenevano già i suoi genitori e nonni. –

In concreto, non si dovrebbe riconoscere a nessun Orientale la pertinenza ad un rito orientale se i suoi genitori e nonni non erano già di quel rito. Ciò che si potrebbe constatare mediante i certificati di battesimo dei genitori e dei nonni, vedendo in quale lingua e da quali parrochie sono stati eseguiti questi atti religiosi. –

Un principio giusto ed equo, capace di arginare l'indebito ed ingiusto acquisto di fedeli altrui; principio che solo è addatto di mettere al riparo i fedeli di un rito orientale dall'ingiusto proselitismo di altre nazioni e riti più favoreggiati dalle loro vicende politiche.

In ogni caso si deve pensare, che è preferibile di perdere (relativamente) un 50-60.000 „magiari" magiarizzati, cioè Romeni e Ruteni che per circostanze politiche hanno perduto l'uso della loro lingua, che di addolorare il cuore di un milione e mezzo di Romeni Uniti e di allontanare per sempre dalle avvicinamento alla Fede cattolica di un numero di almeno 15 milioni di Romeni ortodossi.

Nè si può dire che con questo criterio si annienta la libertà di ciascuno di sciegliersi il rito quale gli piace, perchè già questa libertà è abbastanza ristretta, giacchè la Chiesa concede solo raramente e per motivi ragionevoli, il cambiamento di rito. Eppoi questo arginamento della libertà di cambiare rito – (chiamiamo rito diverso anche i riti derivati, nell'ambito dello stesso rito primario) –, è tanto più motivato e ragionevole da concedersi, quando il cambiamento si fà solo per ragioni ed influsso di ordine politico.

Nè questo criterio cambia i principi iscritti nel Codice di Diritto Canonico (Can. 98) riguardo alla ascrizione ed al cambiamento di rito; perchè in casi speciali (per esempio di matrimonio di rito misto) e bene motivati, la Chiesa sempre potrà concedere, come eccezione, il cambimento del rito. –

Il grave pericolo che poteva rappresentare per le due Chiese Unite, romena e rutena, l'approvazione di una diocesi di lingua magiara, è stato sagacemente intuito dalla Suprema Autorità Ecclesiastica, quando nel 1912, per ragioni allora sembranti convenienti, fu costratta di consentire alla creazione di una tale diocesi, cioè la approvò non di lingua magiara, ma di lingua greca-antica. Questa saggia misura teneva conto tanto del principio storico e giuridico essenziale dei riti orientali già esistenti, quanto delle ripetute e solenni dichiarazioni fatte da vari Sommi Pontefici (come Pio IX, Leone XIII ed altri), che la Chiesa cattolica Romana, tiene a rispettare tutti i privileggi, consuetudini ed il rito (il di cui elemento essenziale è certamente la lingua) delle Chiese orientali, ritornate o pronte a ritornare nel seno della Chiesa cattolica. –

Non è certo colpa della Santa Sede che delle sue buone intenzioni è stato abusato e che la Bolla „Christifideles" dei 6 Giugno 1912 per la quale venne creata la diocesi bizantina di Hajdudorogh, non è stata eseguita come fu data ed intenzionata, e non è nemanco oggi. – E' il caso di domandarci, di fatti, come tali dichiarazioni solenni, dei Sommi Pontefici, potrebbero essere conciliate con l'approvazione di un rito e lingua liturgica tendente ad assorbire altri riti ed altre lingue?

In somma, il grave abuso presente della diocesi di Hajdudorogh, che comporta gravi pregiudizi ai diritti e privileggi delle Chiese bizantino-romena e rutena dell'Ungheria, non si dovrebbe più tollerare. Quale fiducia avranno le Chiese dissidenti di rito oritentale (romena e russo rutena) nella Santa Chiesa Romana, vedendo che Essa tollera che la Chiesa e la Religione di Cristo sia adoperata come strumento politico per far perdere alle genti la lingua e gli usi dei loro avi?

La diocesi magiara di Hajdudorogh si trova fuori legge, con grave discapito e pregiudizio per i diritti e privileggi di altre Chiese Unite alla Chiesa Romana, e questo abuso deve cessare quanto prima; per la pace ed il decoro della Santa Chiesa Romana.

La Chiesa di rito bizantino-romeno per i Romeni, quella di rito bizantino-slavo per gli Slavi, di rito armeno per gli Armeni, di bizantino-magiaro, se c'è, per i Magiari. Ma il rito deve essere constatato a base del rito nel quale furono battezzati i genitori e gli avi ed a nessun Orientale sia concesso di abbandonare il rito di questi. Questo per la pace ed il buon ordine fra le Chiese di vari riti orientali.

Questo è l'unico criterio col quale si può mettere giustizia nello stato cosi gravemente perturbato delle Chiese di rito bizantino dell'Europa Centro-Orientale.

Roma, li 31 Ottobre 1941

82. Fodor Antal nyírcsaholyi paróchus felterjesztése Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről

Nyírcsaholy, 1941. november 22.

GKPL I–1–a 443/1942. Tisztázat.

A Nyírcsaholyi Gör. Kat. Egyház lelkészétől.
189/1941.

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Úr!
Kegyelmes Atyám!

Folyó évi május 1-én elküldött 130/1941 számu jelentésemet sajnos még sulyosabb dolgokkal kell kiegészítenem. Tisztelettel jelentettem, hogy forrong az egész Nagykároly és Szatmár környéki görögkatolikusság. Azt is jelentettem, hogy gyűlölnek bennünket anyaországi hittestvéreket, mert nem segítünk kétségbeejtő helyzetükön.

Mostmár tovább mennek és kifejezetten Nagyméltóságodat teszik felelőssé rettenetes helyzetükért. Nyíltan és mindenütt hangoztatják, hogy csak azért olyan szerencsétlenek, mert nagyméltóságod nem képviseli kellő eréllyel a római Szentszéknél érdeküket. Különben már régen vége lett volna megpróbáltatásuknak. De ezen a véleményen vannak a más vallásu vezető emberek is. Oláh érzelemmel vádolnak minden görög vezető embert, amiért nem teszünk semmit felszabadult hittestvéreinkért. A napokban a királyi tanfelügyelő azzal fogadott, hogy a felszabadult Kismajtényban hittant nem tanul vagy száz magyar gyermek, mivel románul nem akarnak tanulni, magyar hitoktató pedig nincsen. Miért nem ad a Püspök úr? Margittáról jelentette az

ottani igazgató hittestvérünk, hogy sokan kérik a magyar liturgiát már régen, de hiába. Ő mint mondotta latin rítusú lesz és sokan követik vagy aposztaták lesznek, de nem akarnak tovább románok lenni.

Kérem Nagyméltóságodat kegyeskedjék valakit a dolgok kivizsgálására kiküldeni és intézkedni, hogy megszűnjék az agitáció Nagyméltóságod személye ellen. Látnák be végre az illetékesek is, hogy ilyen rettenetes helyzetben nem élhetnek felszabadult hittestvéreink sem.

Kérésemet ismételten nagyméltóságod atyai jóindulatába ajánlva és szentelő jobbját csókolva vagyok

Nyircsaholy 1941. november 22-én

Nagyméltóságodnak engedelmes fia

dr. Fodor Antal paróchus

83. Mosolygó József tokaji parókus, zempléni főesperes jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről

Tokaj, 1941. december 16.

GKPL I–1–a 443/1942. Tisztázat.

427/941 szám.

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Ur!

Kegyelmes Uram és Atyám!

Az a nagy öröm, mely hiveinket az ország gyarapitása alkalmával elfogta tünő félben van a lelkekből, hiszen ezektől az eseményektől egyházmegyénk integritásának gyors visszaállitását remélte. Nem tudja, de nem is akarja megérteni, hogy ebben a kérdésben hosszu idő óta semmi intézkedés nem történik, holott a román megszállás idején erdélyi fajtestvéreik sorsát igen rövid idő alatt áldozatul dobták a tulzó és nem mindig igaz uton járó román nyelvü egyházi közigazgatásnak. Sulyosbbitja a helyzetet az, hogy hiveink közül sokan Erdélyben kaptak hivatali állást, kiket nemzeti és faji mivoltukban ér támadás, midőn illetékes lelkészük egyszerüen románoknak tekinti őket, gyermekeiket román nyelven hitoktatják, a templomban a hivek részéről nem engedik meg, hogy magyarul énekelhessenek. Éppen azért a hiveink között elkedvtelenedés, aggodalmaskodás észlelhető, melynek azonban már nyiltan kifejezést adnak és keresni kezdik, hogy jogos igényeik kielégitése ki miatt és mi miatt marad el.

A nyugtalanságnak ez a megnyilvánulása nem csak a tokaji hitközség kebelében állapitható meg, hanem ugyanez a helyzet Zemplén és Borsod megye minden községében, hol görög szertartásu katolikus magyarok élnek.

Hivatali kötelességemnek tartom, hogy ezekre a nyugtalanitó jelenségekre e hódolatteljes felterjesztésemben felhivjam Nagyméltóságod magas figyelmét

azon legalázatosabb kérelemmel, hogy egyházmegyénk integritásának gyors helyreállitását szorgalmazni méltóztassék.

Szentelő Jobbjának csókolása mellett vagyok

Tokaj 1941 december 16.

Nagyméltóságodnak engedelmes fia: Mosolygó József zempléni főesperes.

84. Papp János hajdúdorogi parókus jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről

Hajdúdorog, 1942. január 3.

GKPL I–1–a–443 3654/1942. Tisztázat.

Hajdudorogi Gör. Kat. Lelkészi Hivataltól

4/1942. szám

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Úr!

Kegyelmes Atyám!

Szomoru hireket kell közölnöm Hajdudorog gör. kat. hiveiről. Hiveim lelkületét teljesen felkavarta az erdélyi parochiák ügye, s jan.1.-én nem töröddve az erős hideggel nemzeti zászlók alatt felvonultak a községháza udvarára, s ott népgyülést tartottak. A népgyülésen Dr. Farkas József tekintélyes ügyvéd tartott igen erős beszédet, melyben sulyos szemrehányásokkal illette az Apostoli Szentszéket. Azt hangoztatta, hogy a római pápa eljátszotta tekintélyét a világ előtt, mióta oly erélytelenül kezeli az erdélyi parochiák visszacsatolásának ügyét. E parochiákat X. Pius pápa alapos megfontolás és néprajzi utánajárás alapján csatolta egyházmegyénkhez, mindenképen méltatlan, hogy Őszentsége néhány románbarát biboros terrorjára megváltoztatta e határozatot. Magyar becsületünket nem találjuk meg a katolikus Egyházban, majd elismernek magyarnak a görögkeletiek.

Beszédének óriási hatása volt. A tömeg zárt sorokban tüntető felvonulást tett a templom előtti utvonalon, s hogy nem tudtak bejönni a templom meggyalázására, az teljesen csak a templomudvar erős vasrácskeritésének köszönhető. Hiveim azóta tüntetően távolmaradnak a templom látogatásától, s különösen a hivatalos nagymiséket kerülik.

Igen kérem Nagyméltóságodat, kegyeskedjék minden lehetőt megtenni ezen szomoru ügy orvoslására. Kegyeskedjék értésére adni a Szentszéknek, mily mérhetetlen rombolást visz végbe az emberek lelkében a visszacsatolással járó érthetetlen huzavona. Virágzó hitéletünk, egyesületi életünk mind-mind a sárba tiporva, karácsonyi gyónóink száma alig éri el a szokásosnak egy harmadát. Bármerre néz az ember, kimondhatatlan katolikus üldözés mindenfelől, az emberek nyiltan hirdetik magukról, hogy ők nem katolikusok.

Sok egyébb fájó dolgot is tapasztalhatunk, talán üdvös lenne a központból küldeni ki valakit az emberek megnyugtatására.

A Nagyméltóságod szentelő Jobbját csókolva vagyok

Hajdudorogon 1942 január 3.-án

Nagyméltóságodnak Krisztusban engedelmes fia:

Papp János Tb. kanonok, főesperes, parochus.

85. Sándor Imre általános helynök átirata Serédi Jusztinián hercegprímásnak az erdélyi rítusváltoztatásokról

Kolozsvár, 1942. január 19.

EPL D/c. Serédi 582/1942. Tisztázat.

Püspöki Általános Helytartóság – Kolozsvár

3087–1941. szám.

Főmagasságu és Főtisztelendő Biboros,

Hercegprimás, Esztergomi Érsek Ur,

A mult évi őszi püspökkari értekezleten dr. Hossu Gyula gör. kat. román püspök ur őnagyméltósága szóvá tette a ditrói gör. kat. templom lerombolását. Ezen alkalommal bátor voltam megjegyezni, hogy mélyen sajnáljuk egy katolikus templomnak lebontását, de a tárgyilagos igazság kedvéért le kell szögeznünk, hogy a ditrói gör. kat. templomot a román hatóságok erőszakolására, katolikus magyar pénzen épitették és a nép elkeseredett hangulatára való tekintettel látták indokoltnak a közigazgatási hatóságok lebontását.

Megjegyzésem igazolására ditrói plébánosunk jelentését mellékleteivel együtt másolatban mély tisztelettel ./. megküldeni bátorkodom.

Püspök Urunk utasitására a ritusváltoztatások ügyében helytartóságunk az Apostoli Szentszék informálására pro memoria iratot állitott össze. Püspök Urunk szándéka az volt, hogy ezen iratot személyesen adja át Rómában, szándékát azonban nem valósithatta meg, mert Romániából kiutazási engedélyt nem kapott.

Ezen iratunk másolatát mély tisztelettel ./. mellékelve, alázattal kérem Eminenciád tanácsát, kivánatos-e, hogy iratunkat – esetleg változtatással – az Apostoli Szentszékhez felterjesszem.

A szent bibort hódolattal csókolva, vagyok Főmagasságodnak

Kolozsvár, 1942. évi január hó 19-én alázatos szolgája Sándor Imre püspöki ált. helytartó.

Főmagasságu és Főtisztelendő

dr. Serédi Jusztinián

biboros, hercegprimás, esztergomi

érsek urnak

Esztergom.[62]

85a. Sándor Imre helynök átiratának melléklete: Lőrincz József ditrói plébános jelentése

Ditró, 1941. március 17.

582/1942

Másolat.

D. a J. Kr.!

Nagyméltóságu Püspök Ur, Kegyelmes Atyám,

Kegyes felhivására mély alázattal jelentem az alábbiakat:

1./ Amikor 1932. szept. 15-én a ditrói plébániát elfoglaltam, Arisean Eugen gör. kat. plébánost már Ditróban találtam. Nem volt sem plébániája, sem temploma. Azzal a programmal jött Ditróba, hogy romanizáljon. És ezt meg is tette. A közbirtokosságnak és községünk pénzein plébániát vásárolt és templomot épitett.

A felszabadulás Gyergyószentmiklóson találta. De azonnal eltünt. Nem merte megvárni hogy ellene a közvélemény vagy a nép itélete megnyilatkozzék. Ezzel az elfutásával állitotta ki magáról az önvád-bizonyitványát. Mert más gör. kat. paptestvéreink helyükön maradtak.

2./ Az utolsó esztendőben Crecu Emil volt Ditróban a gr. kat, plébános. A bécsi-döntést követő reggel, hajnalban eltünt Ditróból. Pedig itt volt a faluban egy ezred román katonaság. Nem volt, amitől félnie. Mégis elvitte a lelkiismerete, mert tudta, hogy Ditróban semmi keresni valója nincsen.

3./ Crecu Emil, bár ismételten hivtam, még csak nem is vizitelt nálam.

4./ Ariesan Jenő meghivásaimat is visszautasitotta. Valósággal került. Bucsus templomi ünnepélyekre ha meghivtam, asztalomhoz hivtam, nem jött el, nem fogadta el.

5./ 1933. adv. 4. vasárnapján Páll Gábor M.P. képviselő jelölt a ditrói községházán választási program-beszédet tartott. Mint helyi tagozati elnök én nyitottam meg a gyülést és tartottam beszédet. A beszédemet félremagyarázták. Perbefogtak. A per közel másfél évig tartott. Vádlóim voltak: Csubuca Petru erdőőr, Donescu Dionisie áll. isk. tanitó, Lascu Alexandru jegyzé és Ariesan Eugen gr. kat. paptestvérem.

---

62 Az irat hátoldalán: *„Mt Dr. Sándor Imre ppi ált. helytartó, Kolozsvár*
A ditrói templom és a vallásváltoztatások ügyében folyó hó 19-én kelt 3087 számú nagybecsű sorait köszönettel tudomásul vettem. A beadványtervezethez hozzátennivalóm nincs. Elküldését a magam részéről is csak ajánlani tudom. A cél érdekében valónak gondolom, azonban, hogy a beadványt ne a keleti kongregációhoz, hanem Maglione biboros államtitkár úr őeminenciájához irányítsa Mtgod.
A szövegben azonban meg sok latin grammatikai és sok sajtóhiba van. ezeket mindenesetre gondosan ki kell még javítani."

6./ Szöcs Pétert, Szöcs Gergelyné 20 éves fiát nem engedte meg hogy eltemessem. Csak azért, mert a Szöcsöket hivatalból románoknak minősitették. De amikor Ő ment oda temetni, nem engedték közel se. A hozzátartozók a hátukon vitték ki a halottat a temetőbe. Pap nélkül.

7./ Korpos Sándor róm. kat. és Lukács Viktória rom. kat. szülők hiveim 1934. dec. hónapban született Rózália nevü gyermekét minden tiltakozásom ellenére megkeresztelte. Még a keresztelési értesitőt sem küldötte meg. Kétszer felhivtam hivatalos átiratban a keresztelési eset áttételére hozzám, még csak nem is válaszolt.

8./ Hadnagy János s. lelkészem előtt és előttem többször kijelentette hogy neki Bukarest az irányadó, nem pedig az egyházi előírások.

9./ Többször vitatkozott uri kat. férfiakkal, (Dr. Puskás Levente, Dr. Józsa Andor stb.) s amikor meggyőzték, nyiltan azt hangoztatta Vae victis. Ez volt az argumentuma.

10./ Az állami iskola irodájában 1938. tavaszán, kijelentette nekem szemtől-szembe, hogy tekintsem én őt a legnagyobb ellenségemnek, és ahol csak tud és amivel csak tud, ártani fog nekem mindig és mindenütt. És igyekezett is ezt megtenni.

11./ Bérmálkozáshoz 1939. május 29-én, 30-án amikor Márton áron Kegyelmes Atyánk bérmált Ditróban: Ariesan Eugen nem engedte azokat a Szöcs nevü és Kulcsár nevü bérmálkozásra nálunk jelentkezetteket, akik pedig még nem voltak megbérmálva. Csak azért, mert románoknak kezelték ezeket, nevük miatt.

12./ Mint az állami iskolaszék elnöke, minden harcban ami az iskolánk, katolikus iskolánk ellen ment, és számtalan volt ilyen, részt vett. Sehol sem volt egyetlen szava sem a katolikus iskola javára.

Ditró, 1941. március 17.

Kegyelmes Atyám legkisebb papja:

Dr. Lőrincz József s.k.

plébános

85b. Sándor Imre helynök átiratának melléklete: Ditró község elöljáróinak nyilatkozata

Ditró, 1941. november 28.

Másolat.

Nyilatkozat.

Hogy Ditróban csak egy-két ujonnan bevándorolt gr. keleti vallásu hivő és egy-két gr. keleti vallásu hivatalnok (csendőr, tanitó) lakott azt, mint ditrói községi birók, lelkiismeretesen igazoljuk.

2./ Igazoljuk azt is, hogy Ditróban, a nevük miatt gör. katolikusoknak tartott hivek, magukat még a román csendőrségen is, a román törvényszéken is magyaroknak tartották, vallották, sulyos meghurcoltatások között is.

3./ Igazoljuk azt is, – hogy ezek a gör. kat.-nak tartott hivek állandóan a róm. kat. templomot látogatták, onnan a csendőrség sem tudta kitiltani, – a csendőrség sem tudta a gör. kat. templom látogatására serkenteni, sem a pap, gr. kat. pap szép szóval csábitani.

4./ Hogy mennyire rk.-nak és magyarnak tartották magukat, – a törvényszéki meghurcoltatásukon kivül azzal igazolták fényesen, hogy amikor Szöcs Mihályné fia meghalt, s amikor a román csendőrök nem engedték Dr. Lőrincz József rk. plébánosnak, hogy ezt a halottat eltemesse, akkor a gyászoló család és rokonsága a felvonuló gr. kat. román papot nem engedte a temetéshez, – és inkább a halottat, – pap nélkül –, a hátukon vitték ki a temetőbe.

5./ Igazoljuk, – hogy Ditróban gr. keleti és gr. katolikus templomra szükség egyáltalán nem volt –, s hogy azokat a község és közbirtokosság pénzén mégis megépitették, – ezt kizárólagosan, és nyiltan is hirdetett románositási céllal tették.

6./ Mindezeket és számos és kegyetlen meghurcoltatással járó románositási esetet az egész falu ismeri és bizonyitja.

Ditró, 1941. nov. 28.

P.H.

Bajkó Ignác s.k. v. községi főbiró.

Kovács Alajos s.k. v. községi főbiró.

Olvashatatlan sk k. főbiró.

85c. Sándor Imre helynök átiratának melléklete: Lőrincz József ditrói plébános jelentése

Ditró, 1941. november 25.

Másolat.

ad. – 510 – 1941. szám. –

D. a J. Kr.!

Nagyméltóságu Püspök Ur, Kegyelmes Atyám,

Hivatkozással a 3087-1941. sz. m. leiratra, jelentésemet az alábbiakban teszem meg.

A./ 1./ A ditrói görög katolikus templomot, ép ugy, mint a görögkeletit tisztán politikai, sovén románizálási célból épitették. Hogy ez a valóságnak megfelel, azt Ditró minden polgár igazolja. Ennek igazolására csatolom a ./. alatt a v. községi birók nyilatkozatát. ./. 1.

2./ A Gazetta Ciucului c. Gyergyószentmiklóson megjelent román ujság majdnem minden számában hirdette, hogy a gr. unit. és gr. ort. templomok csiki rendeltetése a székelyek elrománositása. Nekem is járt ezekből a lapokból, de – de mert annak idején csak az ilyen vonatkozásu példányokat őriztem meg, – egyik házkutatás során az ügyészségi közegek magukkal vitték.

3./ A románok Ditróban 520. görög románt számoltak. – Az 1941. jan. 31-én megtartott magyar népszámlálás szerint kitünt, hogy Ditróban, egyetlen román gr. katolikus v. gr. keleti sincs.

4./ Azok közül, akiket a románok, – nevük hangzása miatt, (Szőcs, Kulcsár, stb.) románoknak tartottak, – egyetlen egy sem tudott románul.–

5./ Igen könnyen igazolható, – a románoknak kezelt hivek által, – hogy közülök soha senki sem kivánta a ditrói román gr. katolikus templom épitését.

6./ Én mint e falu róm. kat. plébánosa igazolom, – hogy a románoknak tartott hivek, – mind a római katolikus templomot látogatták, amiért nekem is, a hiveknek is állandóan kellemetlenségeket kellett elszenvednünk, ugy a gr. kat. plébános Ariesan Eugen, valamint a román csendőrök részéről.

7./ Szőcs István ditrói lakóst, azért mert a legtekintélyesebb volt a hatalom által románoknak tartottak közül, és mert a legnagyobb öntudattal tartott ki a magyarság és róm. templom mellett, – számtalanszor meghurcolták, törvényszékre idézték és sulyosan el is itélték

8./ Hogy mennyire magára volt a gr. katolikus pap Ditróban, hogy mennyire nem volt értelme a gr. kat. plébánia erőszakolásának, – mi sem igazolja fényesebben, mint az, – hogy amikor 1939. május 29/30-án Casullo András pápai nuncius meglátogatta a ditrói egyházközségeket, s amikor az 5000 lelket befogadó rk. nagy templom is szüknek bizonyult a hivek számára, ugyanakkor, – a gr. kat. plébános temploma előtt, – egyetlen asszony jelenlétében volt kénytelen üdvözölni a magas vendéget, a pápai nunciust, – mert még csendörséggel sem tudtak többet toborozni. ./. 2.

B./

1./ A ditrói gr. katolikus templom épitéséhez – magyar pénzt használtak abban a vonatkozásban, hogy a katolikus és magyar megye segélyét vették igénybe. Ennek igazolása a megyénél könnyen lehetséges.

2./ A ditrói politikai községet sulyos összeggel sarcolták meg, azt a mellékelt bizonyitványon igazolom. ./. 3.

3./ Ugyancsak kaptak segélyt a ditrói közbirtokosságtól is erre a célra, amit szintén mellékelten igazolok. ./. 4.

C./

1./ Magyar uralom idején, évtizedeken keresztül egyetlen vallásváltoztatás sem fordult elő. – Anyakönyveink igazolják.

2./ Csak az én időmben, – az anyakönyvek tanusága szerint 36 személy téritettek erőszakkal román vallásra. Adósság elengedésével, nyugdij kijárással, hivatalba-juttatással, perek megszüntetésével stb-vel csábitották hiveimet. Ezek a hivek – bármelyik pillanatban készek ezen állitást, tényt, tanuk előtt is igazolni. A hazatérés pillanatában a megbánás és az igazi öröm könnyei között tértek vissza fennti hiveim. Hazugság volt, amit nekik az átállásért igértek.

D./

1./ Hogy Ariesan Eugén milyen paptestvérem volt, azt az ide mellékelt külön iven igazolom. ./. 5.

Ditró 1941. nov. 25.
Kegyelmes Atyám legkisebb papja
Dr. Lőrincz József s.k.
plébános.
P.H.
582/1942

85d. Sándor Imre helynök átiratának melléklete: az erdélyi rítusváltásokról szóló összefoglaló a Szentszék számára

De Immutatione Ritus in Transylvania

Catholicorum ritus latini et orientalis graeco-rumeni in Transylvania frequens ad alterius ritum transitus ansam dissensionis et molestiae praebere solet. Quam rem in se difficilem implicant nationum populorumque, inter quos diversorum rituum fideles adnumerantur, simultates perdolendae et inimicitiae, quae his praesertim temporibus animos perturbant et occupatos tenent. Cum vero, postquam Transylvania Septentrionalis in Hungariam reversa est, fidelium ritus orientalis ad ritum latinum transeundi desiderium frequentius et vehementius appareat; cumetiam sacerdotes nostri latini de iniustitia ac de actionibus circa immutationem ritus vetitis accusentur; negotium hoc fusius, sincera fide, atque maxima cum veritate obiectiva consideremus necesse est.

I

De ritus immutationibus in Transylvania ante imperium rumenum factis

Transitus graeco-catholicorum ad ritum latinum iam dudum satis frequens in Transylvania erat, potissimum autem tempore ante bellum mundiale, et eo saeviente, numero augebatur.

Quod quidem ex naturali quadam et necessaria evolutione factum esse videtur. Constat enim ritum orientalem hominibus, qui in Occidentis cultura et moribus vivunt, haud convenire, atque etiam curam pastoralem apud orientales, temporibus praesertim anteactis, haud exigentiis occidentalium satisfecisse. Quare schismaticos ipsos saepius audivimus asserere se, siquidem Ecclesiam acceptent Catholicam, latinum tantum ritum, quippe qui culturae et animo occidentalium solus sit conformis, fore assumpturos. Nir igitur mirum est, quod Siculorum in Transylvania illi, qui a proavis suis ritum byzantinum quidem, sed minime rumenum hereditate acceperant, ad latinum transire ritum immutabiliter desideraverunt, eoque magis quod, quamvis veri originariique hungari sint, ab aliquibus rumeni affirmati sunt.

Sed ex ipsis etiam rumenis haud pauci erant, qui cum diutius inter hungaros viverent, et conscientiam originis suae et nationalitatis amiserint, seipsos per

evolutionem utique saecularem inter hungaros assimilatos senserunt. Qui, quos rumeni nominis pudebat, firmiter apud se statuerunt ut seipsos in cultu religioso quoque concivibus hungaris accomodarent. Qui etiam, nisi ad ritum latinum transeundi facultatem obtinuissent, potius ad Calvini, vel Unitariorum seu Arianorum haeresim defecerunt.

False igitur assertum a quibusdam est immutationes ritus his temporibus a potestate status Regni Hungariae fuisse coactas et vi extortas. Quod luculenter vel ex eo patet, quod graeco-catholicorum ad ritum latinum transitus neque primis imperii rumeni in Transylvania annis omnino intermisit, certe iam ab omni potestatis hungaricae influxu independenter. Ita ab anno 1918 usque ad annum 1924, donec actiones rumenorum nationales evolutae sunt sunt et saevierunt, fideles 101 a ritu graeco-rumeno ad latinum transierunt.

II
De iisdem ritus immutationibus sub imperio rumeno

Anno 1928 lata est lex illa „De regimine cultuum generali", cuius dispositiones duae potissimum rem nostram tangunt.

Et una quidem, per quam transitus ab uno ad alterum cultum religiosum facillimus efficitur, altera vero, quae ritum rumenum a ritibus catholicis ceteris, a latino nempe, rutheno et armeno, uti religionem quoque diversam, eamque rumenam, discernit, ita ut immutatio ritus a rumeno ad ritus ceteros catholicos, atque vicissim, forma civili eadem facillima, qua transitus ad religiones viversas, regatur (Lege pentru regimul general al cultelor, Art. 21, et 45). Legis huius ratio manifeste studium propagationis nationalis erat. Rumeni etenim principium tenent eos, qui religionem rumenam aliquam, sive schismaticam quam orthodoxam vocant, sive graeco-catholicam seu unitam, profiteantur, omnes et solos veri nominis et iuris pleni rumenos esse. Lege igitur hac apte adhibita, propagatio nationalis rumena prompta et expedita sperabatur.

Spes tamen haec nationalis legislatores, saltem initio, fefellit. Catholici enim latini, ii quoque qui ad ritum eundem transierant, ritui suo constanter adhaeserunt. Immo vero hungari, qui ad ritum byzantinum adhuc pertinebant, cum sacerdotes rumenos non curam spiritualem, sed magis propagationem nationalem exercere viderent, nostra templa nostrosque sacerdotes latinos magis magisque frequentare ceperunt. Quin etiam graeco-catholicorum haud pauci, ita in pagis Güdüc et Csikszenttamás, consuetudinem popularem et adamatam domos in festo Epiphaniae benedicendi, potius omiserant quam sacerdotes rumenos acciperent.

Brevi tamen bellum quoddam immane nationalisationis, seu rumenisationis quod aiebant, per legem illam in nostros inlatum est. Et ipse quidem status reipublicae violentia, qua pollebat omni, schisma orientale, graeco-catholici vero ritum suum rumenum eadem sane methodo propagare studuerunt. Hoc ipso tempore et ille „numerus valachicus" provocari incepit, vi cuius,

qui minoritates vocantur, ab officiis suis exclusi sunt. Factiones vero politicae rumenae inter se de nationalismo integrali certantes effecerunt ut populi rumeni intolerantia, atque in conpopulares hungaros odium, perniciose augerentur.

Propagationis autem nationalis huius exaggeratae media praecipua erant, quae sequuntur. Et primo quidem templa schismatica et ea unita rumena in regionibus pure hungaricis et latinis sunt erecta, eaque in territoriis, quae vi a nostris expropriata sunt, sumptibusque violenter a nostris iniusteque exactis. Templis vero rumenis ita erectis, mox iisdem mediis paroeciae quoque, et scholae rumenae ibidem erectae sunt, atque sacerdotes rumeni et ludimagistri, vel potius propagatores nationales, dimissi sunt.

Iam hi pollicitationibus, sermonibus suis suavibus et fallacibus falsisque, postea et minis ac territionibus religiones, quae rumenae audiunt, ac nationalitatem cum iisdem coniunctam rumenam, prpagaverunt. Qui vero miserabiliter seducti ad schisma defecerunt, vel saltem ad ritum rumenum, utique iuxta leges civiles tantum, transierunt, favoribus pecuniariis oeconomicisque detenti sunt.

Postremo, cum neque mediis his callidissimis rumeisatio intenta feliciter satis procederet, vis iniusta feracissimaque adhiberi incepit. Vectigalibus nempe et praestationibus intolerabilibus omnes, qui studio huic nationali obstitere, pressi sunt; deinde officiales publici ab officiis et occupationibus suis, a metallibus fossores, a fabricis et officinis operarii, a tabernis et negotiis mercatores, et qui in iisdem applicati sunt, fere omnes illico, et iuribus etiam quaesitis spoliati dimissi sunt; quin immo de infidelitate in nationem rumenam, de irredentismo, et de actionibus contra rempublicam iniuste accusati, in tus vocati, atque in carceribus horrendis detendi sunt. Facta eiusmodi, quae animum fortem quoque gravissime commovent, sacerdotes latini in universa dioecesi, ipse vero Exc. mus D. Episcopus noster ab a. 1936 in paroecia Claudiopolitana inter privatas collocutiones, et in sede confessionali, saepe experti sunt. A nostris enim sacerdotibus miserrimi hi, etiam qui publicas verrunt vias, ab officiis suis ob religionem suam alienigenam dimissi, consilium, vel potius quaestum victumque exspectaverunt. Frustra tamen, proh dolor! Nostra enim, cum et status oeconomicus difficillimus iis temporibus esset, atque communitas hungarorum ipsa in summo discrimine constituta occupationem quaestumque suis praebere non valeret, opem illis ferre exspectatam haud potuerunt. Id unum praestare voluimus ut per praesicationes sacras, libros scriptaque, ac per missiones populares ubique institutas populum nostrum inter tentationes Fidei has pericolossimas servaremus. Et mirum quanta fideles nostri constantia et fidelitate, gratia divina adiuvante, ad Fidem sanctam et ad ritum avitum his etiam temporibus adhaeserunt. Fuerunt sane non nulli, qui deficerent, quique cum religione et ritum nationalitatem quoque suam denegarent, sed hi pauciores prae fortibus et constantibus fuere, atque apostatae et renegantes communiter habiti sunt. Numerum horum nominaque statuere haud possibile

foret, cum sors illorum, qui ad vias ferreas, et ad postam servientes, in antiquo Rumeniae regno dispersi ubique erant, vel qui ibidem quaestum victumque quaesiere, nos plerumque lateat.

Porro inter gravissimas has nostras difficultates graeco-catholici rumeni non modo subsidium fraternum, quod bene potuerunt et etiam speravimus, nullum nobis praebuerunt, sed ipsi etiam ritum fidelesque nostros vehementer aggressi sunt. Ipsi enim sacerdotes graeco-rumeni complures fidelibus nostris immutationem ritus latini ad rumenum persuaderunt, immo etiam eam minis territionibusque extorquere conati sunt. Accedit quod graeco-rumeni eos, qui ritum suum iure tantum civili, legibus canonicis neglectis, immutaverunt, inter fideles suos adnumerare consueverunt, eosdem in libris paroecialibus matrculisque rumenis inscripserunt, atque Sacramenta baptismi et confirmationis administrando, iuvenes in scholis catechisando, mortuosque sepeliendo uti suos fideles pastoraverunt. Nos vero frustra his casibus intercessiones apud Ordinarios rumenos interposuimus, frustra etiam canonea C. I. C. et decreta Sedis Apostolicae, immo etiam Nuntii Apostolici subsidium patrociniumque invocavimus; sacerdotes enim graeco-rumeni fideles istos latinos iure pleno etiam ecclesiastico ad ritum rumenum pertinere palam aperteque affirmaverunt.

His igitur temporibus a fratrum quoque subsidio destituti, impugnationes studii nationalis vehementissimas ac feritatem crudelissimam sustinuimus. Cuis feritatis pauca ex plurimis exempla hic adferre iuvabit. Ita medicus quidam rumenus in nosocomio publico civitatis Szászrégen mulieres hungaricas, morbo quocumque laborantes, atque rei plane inscias, steriles efficere assuevit, abortum vero pro hungaris gratis omnino procuravit, palam dictitans e natione rumena esse ut proles hungarorum occidantur vel, quominus nascantur, impediatur. Item et medicus circularis in districtu Okländ, in comitatu Udvarhely, eadem perpetrare consuevit, qui nec veritas est scelera haec conlegis medicis in congressu medicorum rumenorum pro sequendo proponere, qui ob tanta scelera ephemeridis rumenae, cui nomen „Universul" laudes publicas promeruit. Factum etiam notum est medicum quendam iudaeum a parocho nostro loci Ditró ob scelera eadem patrata in iudicium vocatum fuisse, a iudice tamen rumeno, quamvis argumenta certa et convincentia prolata fuissent, immunem impunemque dimissum esse. Mirum igitur non est si facinora haec in nostros perpetrata a rumenis merita medicis imputari communiter creditum sit.

Gravia sane detrimenta dioecesis latina nostra ita ceperat, at graviora adhuc mala iure meritoque timuit. Ex lege enim illa, atque ex vehementi in sacro quoque religionis negotio agitatione nationali consecuturum necessario fore putavimus ut in animis hominum, simplicium praesertim et imbecillium, sensus religiosus omnis debilitetur, atque animorum ad regimen reipublicae accomodatio obsequiosa, seu mimicrysmus quidam religiosus percrebrescat. Quam pessiam perniciosamque consequelam non nobis solum comminari

timuimus, sed magis etiam rumenis ipsis. Quod facta hodierna Iuculenter sane comprobant.

III

De ritus immutationibus post imperium rumenum

Iam ad nostra transeamus tempora. Potissium enim de difficultatibus in negotio immutationis ritus hodiernis agendum nobis est.

Numerum eorum, qui a ritu graeco-catholico ad latinum transeunt in Transylvania, quae per arbitrium Viennense diei 30 Augusti a. 1940 reversa est, auctum esse, et magis etiam aucturum fore, certum est. Cuius causam rumeni, ut et antea assueverunt, hungarorum iniustitiam et violentiam affirmant, atque sacerdotes latinos actiones has adiuvare, immo etiam in iisdem participare accusant.

Negare nolumus tempore, quo exercitus hungaricus in Transylvaniam Septentrionalem ingressus est, eandemque cum Regno Hungariae readunavit, facta quaedam accidisse, quae nemo non reprobet doleatque. Quae tamen ut recte iusteque aestimentur, temporum quoque circumstantiae bene consirare necesse est. Imperii enim rumeni in Transylvania duritia et iniustitia, atque conscientiarum in sacro religionis negotio, quam supra exposuimus, oppressio, animos hominum valde exacerbaverant, et ad vindictam, quae hodie retorsio audit, inflammaverant. primis igitur temporibus, quamvis exercitus hungaricus celerius quam exapectatum est processit, violentiae quaedam et atrocitates dolendae contingere potuerunt. Quae tamen minime a sensu religioso perverso, sed ab animorum exacerbatione nimia manaverunt, et ex sensu nationali duos et viginti annos violentissime oppresso eruperunt.

Templa aliqua rumenica diruta hoc tempore fuisse asseritur. Attendendum tamen est templa haec fuisse eadem, quae in territoriis ab hungaris raptis, sumptibus porro ab iisdem nostris extortis, et plerumque etiam ex materia ab iisdem ablava, ac labore nostrorum a rumenis coacto aedificata fuerunt. Dolemus sane, quod templa haec diruta sunt; ast observamus: haec dum stabant ad populi nostri ludibrium exstitisse, atque tormentorum aerumnarumque quasi monumenta fuisse. Addendum est facinus hoc minime a catholicis, sed a protestantibus patratum fuisse. Unum fortasse vitio nostris verti potest, scilicet quod non ubique et semper illud impediebant. sed num furori tali resistere feliciter potuerunt? An non, quod in civitate Csikszereda factum est, odio et suspicionibus non seipsos tantum, sed Ecclesiam Catholicam quoque exposuissent?

Infertur etiam non nullos a potestate militari vel civili ad religionem ritumve rumenum deserendum fuisse coactos. Facta quidem eiusmodi, quae enumerantur, vix bene probata, et certe exaggerata putamus, ast evenisse talia ultro concedimus. Nihilo minus quae sequuntur considerationes attendendae omnio sunt. Et primo quidem maior eorum, qui religionem ritumve suum

immutant, pars constituitur ex iis, qui sub imperio transacto ad religionem et ritum rumenum iuxta leges civiles tantum transierant. Hi igitur non nisi religionem vel ritum pristinum, facti paenitentes, pariter iuxta civiles tantum leges, reassumunt. Alteram porro partem constituunt illi, pauciores sane, qui originitus ad ritum byzantinum pertinentes, tempore imperii rumeni a dioecesi sua Hajdudoroghensi ad dioceses graeco-rumenas invitissimi adnexi fuerant. Qui se a ritu rumeno peroso, quippe qui ipsos invitos rumenos effecisset, celerrime liberare volunt. Nec iidem a firma hac sua voluntate, spe etiam ad dioecesim pristinam hungaricam mox redeundi ostensa, removert possunt, nam fiductam in ritum orientalem omnem, tristi edocti experientia, amiserunt. Ni igitur his catholicis licentia ritum latinum assumendi detur, ad haereses Calvini, vel Unitarianismi, miserabiliter deflectent. Tertiam denique partem efficiunt rumeni, qui mutatis rerum in Transylvania conditionibus, iam ad imperium exsistens in religione quoque se accomodare apud animum suum statuerunt. Quae eorundem voluntas fortasse non ex animi persuasione religiosa, sed ex causis vitiosis gignitur, firma tamen et immutabilis esse solet. Aliquos enim illorum, et haud paucos, lex illa rumenorum perversa de cultuum regimine ad mimicrysmum religiosum corruperat; itaque hi iam in exordio imperii denuo hungarici nomina sua ad etymologiam hungaricam adaptare, atque cum vitae consuetudinibus simul et religionem aliquam, quam aiunt hungaricam, assumere properaverunt. Qui religioni facillima methodo mutandae consueti, utilitatis emolumentorumque, quae sperant, gratia prompti ad omnia paratique sunt.

Porro haud pauci sunt schismaticorum aeque et unitorum rumenorum, quos pastores proprii effugientes ab omni cura spirituali destitutos reliquerunt, quique sacerdotes suos spernentes, religionem suam, vel saltem ritum, mutare volunt. Hi nimirum sacerdotes rument, paucis omnio iis, qui pro bono publico perniciosi convicti sunt, exceptis, non a potestate publica expulsi sunt, sed factorum suorum sequelas timentes ultro et citissime in Rumeniam discesserunt. Horum enim alii erant officiales public, quibus nomen „perfect", „primpretor" et similia, qui munera talia publica annis praesertim 1920–1930 susceperant, atque res publicas et politicas inter hungaros gerentes, memoria apud illos haud favorabili tenentur. Alii eorundem bona a hungaris expropriata titulis diversis et fictitiis acquisierunt, vel aliis mediis iniustis atque immoralibus divitias sibi permagnas coacerbaverunt, itaque ne iam ad rationem reddendam vocentur timuerunt. Nec pauci sacerdotum horum schismaticorum, atque etiam unitorum, fideles nostros, immo et sacerdotes latinos, de crimine irredentismi apud iudices accusaverunt, et famosae custodum securitatis publicae feritatati tradiderunt. Alii denique, et vix non omnes, erant factionum politicarum propugnatores, qui inter electiones politicas, quae cum terroribus gravissimis et cum atrocitatibus coniunctae semper erant, iniuriarum harum auctores factoresque communi aestimatione putabantur. Iidem porro sacerdotes, et non numquam etiam Episcopi, in sollemnitatibus nationalinus,

et in conventibus qui anti-revisionalismum propagaverunt, inter oratores odia et populorum inimicitias incitantes prae ceteris eminebant. Hi igitur ut seipsos liberarent, oves suas dereliquerunt, atque, antequam exercitus hungaricus Transylvaniam occuparet, e Transylvania hungarica effugere maluerunt. Merito igitur eidem in ephemeride rumenica, cui nomen Tribunal Ardealului, gravibus verbis reprehenduntur, nec mirum est, si fideles ita a pastoribus suis derelicti alios sibi pastores melioresque quaerunt.

Permulti denique rumenorum, qui hodie religionem vel ritum immutare desiderant, a protestantibus ad haereses seducuntur. Calvini enim asseclae, et qui Arii sectatores vocantur Unitarii, causas quas supra enumeravimus, ad suum finem convertunt, atque nova etiam callida media, quibus multum iuvantur, adhibent. Et imprimis sensum appellant nationalismi, qui nationalismus hominum animos hodie maxime commovere solet, atque seipsos, utpote qui ab exterorum auctoritate et influxu omni independentes sint, solos veri nominis hungaros iactant. Deinde ex difficultatibus et ex tarditate molesta, quibuscum ritus immutatio canonica coniungitur, arguunt plaribusque persuadent Ecclesiam Catholicam rituu rumeno, atque etiam nationi rumenae prae nostra hungarica favere. Quae protestantium agitatio perniciosa quam maxime in Fidem sanctam est. Etenim non de actione aliqua in casu accidentali hic agitur, sed de agitationibus perbene praevisis et praeparatis, quae e centro communi ubique locorum diffunduntur, atque agitatores multos, ministros scilicet sectarum, et laicos protestantes, rei bene peritos et versatissimos adhibent, itaque iam universam Transylvaniam imbuunt.

Iam circumstantiis rerum, factorumque his consideratis, violentiae et atrocitates, de quibus rumeni conqueruntur, haud tam magnae, et certe motivis suis non carere videntur. Eos vero, qui a potestate militari vel civili ad ritum suum rumenum relinquendum coacti affirmantur, pauciores sane esse, cum plurimi eorum sua sponte, etsi ex causis non ingenuis, voluntate tamen firma et constanti immutationem ritus sui rument apud animum suum statuerent.

Falsissimum vero est, quod rumeni in nos invehunt, sacerdotes nostros latinos actiones magistratuum militumque violentas adiumvasse, vel etiam eos in iisdem participasse. Quae eiusmodi facta a Rev. mis Ordinariis rumenis affirmata et nobiscum communicata sunt, severissima diligentissimaque inquisitione examinanda curavimus, quin ullam in iisdem sacerdotum nostrorum culpam detegere valuissemus. Ad rerum igitur veritatem ommino convenienter affirmo nos omnia fectisse ut negotia immutationis ritus haec ad iuris rigorem et decretis S. Sedis fideliter servatis agerentur. Quae enim nos nostrique in hoc negotio antea experti sumus, atque dolor, quem de fratrum rumenorum ageni ratione percepimus, nimis vivida in animo nostro exsistunt, quam ut eadem peccare, eodemque dolore fratres nostros afficere possemus. idem et sacerdotes nostri, quos scimus omnes sentiunt et agunt. Vicariatus enim noster in Transylvania Generalis in tempore instructiones legibus canonicis et decretis S. Sedis plane conformes edidit, eisque ad

amussim servandis diligentissime invigilavit, nec dubium est quin eaedem a sacerdotibus dioecesis huius sancte serventur.

Atque in difficilioribus quoque, qui eveniunt, casibus, in quibus ritus rument favor non numquam haud cum Fidei sanctae rationibus coniungi videtur, quod et sacerdotes nostri saepius apud nos conqueruntur, nihil absque Ordinarii rumeni competentis scitu et consensu agimus, nec praesumere sacerdotibus nostris permittimus. proh dolor tamen, ordinarius rumenus saepius nec respondere assolet. Fateri igitur debemus, nos plurimum animo angeri ne exinde, atque praesertim ex forma immutandi ritum canonica nimis arta. Fides catholica iacturas, quae sarciri non poterunt, inter circumstantias vigentes capiat. Iudicium tamen nostrum, atque de consequelis responsabilitatem, qua par est observantia, S. Sedi subiicimus.

Iam restat ut, quae exposuimus paucis bsolvamus, simulque in quaestione hac tanti momenti sensum nostrum, qua par est humilitate, aperiamus. Itaque quae persuasa in animo habemus in his, quae sequuntur, dicemus.

1. Fidelium ritus orientalis in Transylvania ad ritum latinum transeundi voluntas constans, et hodie praesertim, firma omnio est. Et maxime quidem fideles nationis hungaricae, qui ob causas diversas ad ritum byzantinum, etiam ad graeco-rumenum, pertinent, ritum suum immutare firmiter apud animum suum statuerunt, sed etiam rumenorum haud pauci idem in animo habent.

2. Huius rei causae diversae sunt, et partim ex ipso ritu orientali, partim ex rerum temporumque vicissitudinibus, partim etiam ex indole hominum per leges civiles, per studium factionum politicarum, et per nationalismum hodiernum exaggeratum perverse emanant.

Quaecumque tamen sint causae huismodi, easdem minime a nobis dependere certum est. Studium igitur ritum immutandi aicuti non nobis incohantibus, neque adiuvantibus, initium cepit et evolutum est, ita etiam per nos nec temperari, multoque minus abrogari poterit.

Nec dubium est, fors ut studium hoc proximo tempore augeatur quoad paritas, quae origini incolarum nationali, et imperii publici respondeat, inter ritus diversos approximata saltem est.

3. Ob protestantium actiones, qui difficultates in transitu ad ritum latinum obvenientes, atque tardidatem molestam, in propagandis haersibus suis in rem suam convertunt, preiculum Fidei catholicae certe imminet.

4. Quod periculum imminens ut efficaciter avertatur, necesse est forma canonica immutationis ritus temporum exigentiis iustis adaptetur. Tempore etenim hoc nostor, et in his Europae regionibus, fluctuatio quaedam inter ritus catholicos inevitabilis est, quae si formarum difficultatibus aggravatur, via ad apostasias miserabiles panditur. Forma igitur, qua Sedes Apostolica veniam a ritu baptismi ad alium praeelectum concedere solet, temporum exigentiis magis conveniens, et expeditior esse debet.

Praescripta enim, et praxis, quae hodie vigent, multa et difficilia ad veniam Sedis Apostolicae obtinendam exigunt. Et primo quidem ut, qui ritum alium

appetunt, singuli libellum suum supplicem S. Congregationi pro Ecclesia orientali substernant. Quod fidelibus, et maxime rudioribus, difficillimum esse patet. Qui si a sacerdote latino aliquo in scribendi negotio sibi inusitato adiuvari petunt, illum de inductione vetita suspectum reddunt. Porro ut negotium expeditius currat, libello supplici alio Ordinarii a quo consensus quoque expetendus est, atque precibus his testimonta de baptismo collato, fortasse etiam de matrimonio contracto, et si quae sunt similia, adiungantur necesse est. Quae testimonia non numquam vix, vel ne vix quidem comparari hodie possunt. Etenim taxae pro illis praestandae postulantur, quas taxas nemo est qui libenter solvat, permultique neque si velint, praesertim cum pro liberis quoque testimonia eiusmodi diversa comparanda sunt, solvere valent. Quid vero si parochus rumenus, quod hodie saepius inter Siculos nostros contingit, inveniri nullo modo potest? Nec pauci fidelium conquesti apud sunt, a parochis rumenis gravibus verbis obiurgatos hac occasione fuisse, quin etiam testimonia illa necessaria denegata sibi esse. Tandem si quis documenta haec omnia, longa et difficillima via, et haud paucis cum sumptibus, feliciter comparaverat, quin etiam Ordinarii a quo consensum obtinuerat, longum accedit temporis intervallum, quo libellus supplex per tardissimam et nunc temporis incertam postam ad S. Congregationem perveniat, ab eadem S. Congregatione, opportunis etiam informationibus perquisitis, ad trutinam revocetur, atque venia petita demum obtineatur. Homines tamen huius temporis celeritati omnes student, atque morarum impatientes communiter sunt. Demum pro obtenta venia Apostolica taxae etiam exiguntur.

Facillime igitur, praesertim qui in rebus religionis inculti sunt, a protestantibus seducuntur eo, quod in haeresi expeditissime voluntati suae a religione rumena discedendi satisfit.

Quibus ita iuxta conscientiae meae dictamen humiliter expositis, id unum intendo et desidero ut animarum salus et Dei gloria maior recte promoveantur.=

86. Mosolygó József tokaji parókus, zempléni főesperes jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről

Tokaj, 1942. január 23.

GKPL I–1–a 443/1942. Tisztázat.

83/942

Nagyméltóságu és Főtisztelendő
Püspök Ur!
Kegyelmes Uram és Atyám!

Egyházmegyénk integritásának helyre állitása iránt folyó népi mozgalom megfigyelésem és jelentésekből befutó benyomásaim szerint lényegesen

megváltozott utolsó felterjesztésem óta. Nyilvánosságra kerültek az erdélyi vallásváltoztatások, melyek kifejezetten a magyar gör kat. hívek sorait ritkitja még pedig első sorban a protestáns felekezetek javára. Ezeknek az eseményeknek hatása alatt ma már elkeseredésről beszélhetek, mert hiveink hitvallásos és hazafias érzéseikben érzik magukat megtámadva. Felelősé teszik emiatt a lelkészkedő papságot, kiknek nehéz munkáját ez az egyébbként igazságtalan beállitás erősen befolyásolja, de a legmélyebb fiui hódolattal bár elő kell terjesztenem, hogy Nagyméltóságod magas személyét is belevonják a vitába.

Bár egyenlőre bizonyitékom nincs rá, de az a benyomásom, hogy szervezett agitáció folyik ebben a kérdésben. A kerületi esperesek részéről bekért jelentések is ugyanezt állapitják meg. Az a benyomásom, hogy Miskolcról intézik az agitációt. Talán az „Erdélyi Bizottság", de az sincs kizárva, hogy a miskolci görög keleti esperes, kinek Tokaj is filiái közé tartozik. Ez az ember két három évenként szokott egyszer ide kijönni, most azonban sokszor látom itt a városban lézengeni.

Szentelő Jobbjának csókolása mellett vagyok

Tokaj 1942 január 23.

Nagyméltóságodnak engedelmes fia: Mosolygó József z. főesperes

87. Mosolygó József tokaji parókus, zempléni főesperes jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről

Tokaj, 1942. február 3.

GKPL I–1–a 443/1942. Tisztázat.

98/942 szám.

Nagyméltóság és Főtisztelendő Püspök Úr!
Kegyelmes Uram és Atyám!

Február hó 2- ikán a Gyertyaszentelő Ünnepén Tokajban tények szerint is agitátor járt, ki röplapokat osztogatott hiveink között. Két példányt behoztak hozzám s azokat legmélyebb hódolattal felterjesztem Nagyméltóságod magas szine elé. Most jelentem egyébbként, hogy volt turterebesi hiveim, kiknek 1908-tól 1917-ig papjuk voltam most már harmadizben keresnek fel soraikkal és engem kérnek, hogy részükre magyar papküldéséről gondoskodjam. Körlevelet intéztem a kerületi esperesekhez, hogy tapasztalataikról, vajon területükön is folynak e hasonló agitációk jelentést tegyenek.

Szentelő Jobbjának csókolása mellett vagyok

Tokaj 1942 február 3.

Nagyméltóságodnak engedelmes fia: Mosolygó József Zempléni főesperes

87a. Mosolygó főesperes jelentésének mellékletei: a Tokajban terjesztett röplapok

Felhivás a gör. kat. magyarsághoz!

Döntés előtt áll a hajdudorogi egyházmegye egységének helyreállitására irányuló nagy munka. Bizunk az egyetemes katolikumban és az abból szétáradó igazságban. Hogy azonban a mult hibái elő ne forduljanak előre leszegezzük mindazon követeléseinket, melyekből sem most, sem soha nem fogunk engedni.

1. A legerélyesebben előre tiltakozunk az ellen, hogy bárki is lelkiismereti szabadságunkat, hitvallásos életünket ismét a változó napi politika játékszerévé aljasitsa. Ezért tiltakozunk Tisserant biboros mentalitása ellen, ki a románoknak a mi kárunkra nemzeti ajándékot kiván juttatni. Tiltakozunk a román püspöki karnak tudatos rosszhiszemüsége ellen, kik politikai elgondolásból minden magyarhoni gör. kat. hivőt románnak minősitenek és nevelnek.

2. Követeljük, hogy minden gör. kat. magyar hivő a hajdudorogi egyházmegye joghatósága alá kerüljön.

3. Ezzel szemben kijelentjük, hogy egy románt sem kivánunk magunk között látni és ha jó sorsa közénk vetné is, akkor is maradjanak román egyházi közigazgatásuk alatt. Ezért Isten, ember és saját lelkiismeretünk előtt vállaljuk a felelősséget.

4. Vigyázzatok, mert ordasok kerülgetnek beneteket, hogy katolikus hitetekben megingassanak. Senkinek fel ne üljetek és várjátok további intézkedéseinket.

Hittestvéri üdvözlettel:
a zempléni bizottság.

Testvérek!

20.000 székely hitestvérünk hitvallásos élete forog veszélyben. Már sokan elhagyták ősi szertartásunkat és szétszóródtak a sokféle erdélyi felekezetek között, mert nem akarnak oláhok lenni. Ezekről és a többi erdélyi hittestvéreink közül egyetlenegyről sem mondunk le soha. A multban a bécsi kamarilla akadályozta apáinkat az isteni és emberi törvények szerint jogos kivánalmaink teljes elérésében, most pedig egy francia biboros a román francia állitólagos fajrokonság gőzétől megszéditve igyekszik elgáncsolni jogos igényeiket és szerzett jogainkat egyaránt. Ássátok ki apáitoknak harci bárdját és vegyétek kezeitekbe sorsotoknak további intézését! A követendő utat, ha szükség lesz rá mi megmutatjuk nektek.

Hittestvéri üdvözlettel: zempléni bizottság.

88. Szárazberki görögkatolikus hívek felterjesztése Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz az egyházközségüknek a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában

Szárazberek, 1942. február 8.

GKPL I–1–a 443/1942. Tisztázat.

Főtisztelendő és Nagyméltóságu Magyar Gör. Kath. Püspök Úr
Kegyelmes Atyánk!
Hajdudorog.

Alulirottak mint a szárazbereki magyar gör. kath Egyház hivei és képviselői azon alázatos kérésünkkel fordulunk Kegyelmes Atyánkhoz, hogy alábbi panaszunkat és kérő szavainkat meghallgatni, ügyünket Atyai pártfogásába venni és teljesiteni Kegyeskedjék.

Gör. Kath. Egyházunk az oláh megszállás utántól kezdve a nagybányai gör. kath. Püspökséghez lett csatolva. A megszállás alatt, sőt még a jelenben is ezen püspökségtől kaptuk lelkészeinket, kik között sajnos voltak olyanok is, akik kisegyházunkat nemhogy épitették volna, hanem romlásba hozták. Romlásba hozták pediglen azért, mert felekezeti iskolánkat akaratunk és beleegyezésünk ellenére a román állam kezére állami iskola cimen játcották át. Ennek folytán most a jelenben se iskolánk, se kántorunk nincs, mivel az állami iskolához a Magyarállam női tanerőket nevezett ki. A megszállás előtti időkben Egyházunkhoz, mint fiók egyházak voltak csatolva a méhteleki, garbolci, nagyhodosi és kishodosi Gör. kath. Egyházak, miknek folytán a mi Egyházunk egy erős gör. kath. Egyház volt. Az elcsatolás után ezen négy község hivei Egyházunktól elmaradtak, minek következtében a paróchiális lelkész jövedelme is nagyban csökkent. A felszabadulás után a nagybányai Püspökségtől Egyházunk élére Pallay József lelkész Ur neveztetett ki, aki rövid 10 hónapi müködés után, az illetmény csekélysége miatt Csedreg községbe költözött át. Most a jelenben mint halljuk Ulicsák Sándor lelkész Ur van kinevezve, azonban az állását vonakodik elfoglalni. Mi ennek részben örülünk is, mert minden álmunk és vágyunk az, hogy mi csatoltassunk vissza a hajdudorogi Magyar Gör. Kath. Püspökséghez, mert mi csak innen várjuk és reméljük egyházi sorsunk jobbrafordulását, vagyis azt, hogy felekezeti iskolánkat visszakapjuk és Egyházunk élélre olyan lelkészt kapunk, akinél a lelki javak az anyagi javaknál elébe van helyezve. Éppen ezért mély tisztelettel kérjük Kegyelmes Atyánkat, hogy kérelmünk alapján sürgősen intézkedni Kegyeskedjék az irányba, hogy Egyházközségünk a hajdudorogi Püspökséghez csatoltasség, onnan részünkre lelkész adassék, és felekezeti iskolánk, ami a jelenben államis iskola cimen müködik, részünkre visszaadassék. Ezen kis egyháznak a hivei egytől-egyig magyarok, a hozzá tartozó filiával együtt és mi nemhogy románul érezni, hanem még beszélni sem tudunk, mivel minden ősünk, valamint mi is magyarok vagyunk. Egyházunk helyzete a mostani

helyzetében csak a szétzülésnek és a romlásnak van kitéve. Lelkiéletünkkel nincsen aki törődjön, mert kérő szavaink süket fülekre találnak. És ma oda jutottunk, hogy a szárazbereki Gör. Kath. Egyháznál a katholikus élet egyik védőbástyájánál se lelkész se tanitó nincsen, ahol régebbi időben amig a hajdudorogi Püspökséghez tartoztunk, elismerésre méltó hazafias és egyházi élet folyt. Mély tisztelettel kérjük azért ismételten összes alulirott hivei Kegyelmes Atyánkat, hogy kérésünkre a legsürgősebben Nagybecsü befolyásával intézkedni, vagy intézketettni Kegyeskedjék és ne Méltóztassék engedni sülyedő hajónkat a tenger mélységébe sülyedni és Egyházunkat teljesen szétzülenni. Alázatos kérésünket Kegyelmes Atyánk atyai pártfogásába ajánlva vagyunk;

Szárazberek, 1942. február 8.
Legallázatosabb hivei:
Marozsán János kurátor
Kira János
Nagy Antal
Száraz Ferencz
Tallér László
Kádár László

89. Turzán József esperes, ópályi parókus Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről

Ópályi, 1942. február 16.

GKPL I–1–a 443/1942. Tisztázat.

49/1942. szám.

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Ur,
Kegyelmes Uram és Atyám!

A „suprema lex salvus animarum” elve birt rá, hogy egy félelmetes dolgot jelentsek Nagyméltóságodnak.

Hushagyó vasárnap az utolsó itéleti evangeliummal kapcsolatban a fájdalmas magyar-görögkatholikus kérdéssel foglalkoztam, s a már hónapok óta lázongó hiveimet igyekeztem a szószék tekintélyével megnyugtatni, hogy az örök Róma mint Krisztus letéteményese épen a mai időben elmondhatja: „most van az ítélet a világ fejedelme felett” – mert kell, hogy a nemzetek ezerévenként megismétlődő világképet változtató mozgalmában a döntő szó őt illese. Ebben a döntésben semmi kétségünk, hogy a Szentséges Atyánk, szent István birodalmának személyes és kifejezetten jóindulatu, meggyőződéses ismerője „elválasztja a juhokat a bakoktól” s így magyar görögkatholikus

véreink rövidesen megpihenhetnek a hosszu küzdelem után az anyai kebelen, a hajdudorogi egyházmegyében.

Most következik a megdöbbentő esemény: szentmise után hiveim szokatlan felhevült készültséggel vettek körül, s szinte követelték, hogy tényekről beszéljek. Ujságolvasó, értelmes emberek, s egyre-másra olvassák, hogy minden egyházmegye visszakapta elszakitott területét, csak mi nem. Alig pár falu választja el vérrokonaiktól, s azok még mindig román papok agitációját kénytelenek türni, mert a kormány minket magyar görögkatholikusokat ki akar irtani, kálvinistává tenni, s – bocsánat vakmerőségemért, de ha büntet, akkor is jelentenem kell – hogy Nagyméltóságod csak a püspökségét félti, s nem tesz, de nem is akar tenni semmit az ősi görögkatholikus magyarság érdekében. S ami még nem történt eddig, kirobbant a szó, hogy találnak püspököt, ha nem is katholikus, de görögszertartásu és magyar.

A vértanuságnál is nagyobb félelemérzet uralkodik rajtam, mert nem az életem, de hiveim katholikus hite van végveszélyben. De nemcsak az én községemben, hanem a reám bizott kerületben is, miértis legyen szabad kivánságomnak kifejezést adni, hogy a rettenetes felelősséget magamon enyhittethessem az esperessegtől való kegyes felmentés által.

Kegyelmes Uram! „Segits rajtunk, mert elveszünk!"

Szentelő Jobbját csókolva vagyok Ópályiban, 1942. február hó 16-án engedelmes fia: Turzán József ker. esperes.

90. Összefoglalás a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetsége igazgatósági üléséről

Kispest, 1942. február 26.

GKPL I–1–a 443/1942. fol. 255–269. Másolat.

A MAGOSZ az erdélyi magyar görögkatolikusságért.

A Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetsége február hónapban tartotta igazgatósági ülését az erdélyi kérdésbe a tagok lelkes és odaadó részvétele mellett. – Az ülésen dr. dorogi Farkas Ákos szfőv. tanácsnok elnökölt. Szeretetteljes szavakkal üdvözölte a megjelent igazgatósági tagokat, különösen azokhoz szólott, akik hivatali nagy elfoglaltságuk mellett is önzetlenül végzik fáradságos munkájukat a szentistváni magyar lelkiség kialakitásáért és ezen keresztül a magyar görögkatolikusság elismeréséért.

Megemlékezett az erdélyi és székelyföldi hittestvéreinkről, akik 22 évi idegen uralom után megpróbáltatásokat, kisértéseket szenvedve, de magyar nemzeti érzésükben a tüzpróbát kiállva, ujból visszatértek Szent István birodalmába. A MAGOSZ feladata megmenteni, megtalálni ezeket az alapokat, amelyekre velük együtt épithetjük a nemzet egyenrangu munkásiként a magyar görögkatolikusság szebb jövőjét!

Utána dr. Grigássy Béla, ügyv. igazgató tartotta beszámolóját, melynek leglényegesebb része az erdélyi kérdésre és a Görögkatolikus Szemlére vonatkozott.

Legutóbbi igazgatósági ülésünk óta eltelt idő – mondotta – igen örvendetes volt hazánk és Szövetségünk életében. Ismét elpattant Trianon területi és lelki bilincseiből egy láncszem és nagy várakozásunk egy része ismét valóra vált, amikor visszatért Szent István koronájának csillogó éke, Erdély és leomlottak a határok közöttünk és mi hitünket valló erdélyi és különösképen székely testvéreink között! Hálát adunk a Mindenhatónak, hogy ezt az örömünnepet érnünk megengedte, de nem nyugodhatunk bele, hogy erdélyi magyar hittestvéreink, – a magyarság keleti bástyája, – amikor 22 éves rabság után visszatértek Szent István palástja alá, ma is az idegen uralom alatt reájuk kényszeritett román nyelven imádják az Istent. A lelkiismereti és vallási szabadság nevében, továbbá azon a cimen, hogy hazánkban minden nemzetiség szabadon használja anyanyelvét nem nyugodhatunk bele, hogy éppen az erdélyi görögkatolikusok vannak megfosztva a magyar hazában a magyarságuktól. Éppen azért minden lehetőt meg kell tennünk az erdélyi magyar görögkatolikusságnak magyar egyházi kormányzat alá való visszacsatolása érdekében. Itt adódik az egyik nagy probléma. A másik pedig az, hogy bennünket görögkatolikusokat sokan nem tartanak egészen katolikusnak, nem tartanak egészen magyarnak. Igy erdélyi görögkatolikus véreinket is mindenki idegennek tartotta, a románok fajtájuk miatt, a kellően fel nem világositott magyarok vallásuk miatt, annak ellenére, hogy a magyar görögkatolikusság minden időben közel ezeréven át, hősies kitartással ragaszkodott görögkatolikus szertartásához és magyar fajtájához.

Felhozhatná valaki, hogy a MAGOSZ mint szövetség, miért nem foglalt állást ebben az égetően sürgős és halaszthatatlan kérdésben, bátor vagyok felemliteni, hogy a legutóbbi igazgatósági ülés, illetve közgyülés óta általános gyülés tilalom volt. Most, hogy a tilalom az egyesületi élet szokásos üléseire feloldást nyert, pótoljuk a hibánkon kívül mulasztottakat. Függetlenül a hivatalos egyesületi megnyilatkozásoktól, a Görögkatolikus Szemlében tág teret engedtünk az erdélyi kérdésnek, az erdélyi mozgalomnak és a sulyos problémát felszinen tartottuk.

Ezzel kapcsolatban örömmel jelenti, hogy a Szemle 942. február elejétől kezdve hetilapra alakult át és a jövőben Nyiregyházán fog megjelenni. A változás még az, hogy a Szemlének uj csekkszámlát nyittattunk és annak pénzkezelését a MAGOSZ-ától külön választottuk. – Különös büszkeséggel tölt el bennünket az, hogy Szemlénk immár XIV. évfolyamába lépett és ezzel megdöntött minden időtartamot, amelyen át valaha is görögkatolikus sajtóorgánum élt! A Szemle hü és ékesszavu regisztrálója volt a magyar görögkatolikusság eseményeinek, soha nem jutott hely hasábjain másnak, mint a gör. kat. közérdeknek. Igyekeztünk tárgyilagosak maradni és a Szemle

nyilvánosságán át előkésziteni a lelkeket a magyar gör. kat. élet átfogóbb reformjára.

Őszintén bevalljuk, hogy a magunk elé tüzött célokat nem tudtuk teljes egészében megvalósitani részben a feltorlódott események miatt, részben anyagiak hiányában, pedig sok szeretettel, megértéssel dolgoztunk, sok-sok jóakaratot öltünk bele a munkába, hogy terveink valóra váljanak. Energiánkat nagyrészt felmorzsolta a Szemlének fenntartása lassan, mint főcél lebegett szemeink előtt, hiszen a néhányszáz előfizetővel és egy-két önzetlen munkatárssal kimerült az a támogatás, amellyel rendelkezésünkre állottak. Ezen nehézségek ellenére is büszkék vagyunk azon kevesekre, akik lehetővé tették, hogy egy társadalmi egyesület teljesen a maga erejéből lapot tudott 14 éven át fenntartani, ami az egyesületi élet keretében hazánkban egyedülálló.

A pénztárnoki jelentés és a közgyülés előkészitése után sor került az igazgatósági ülés tulajdonképeni tárgyára, az „erdélyi kérdésre". A sulyos problémához számosan és nagy szeretettel, hozzáértéssel szólottak hozzá.

Dr. Sztankay András szerint az erdélyi kérdés novitiuma az, hogy a mai magyar közvélemény még mindig ott tart, hogy a gör. szertartásu magyar magyarságában nem hisz, egyszerüen azért, mert görögkatolikus. A gör. kat. magyarság pedig nehéz-nehéz harcot viv, hogy magyarságát elismerjék, hiszen fajtájában, nyelvében, sőt nevében is magyar. Történelmi tények bizonyitják a gör. kat. magyarság kereszténységének és szertartásának középkori eredetét olyannyira, hogy az egész magyarság katolikus hite nem kis részben görög eredetü. Ma már tagadhatatlan tény a Gyula vezér-féle hittérités, Saroltának, Szent István anyjának gör. szertartás szerint való megkersztelkedése, a veszprémvölgyi, visegrádi, tihanyi stb. zárdák térito tevékenysége és még sok-sok más példa, amikből kétséget kizáróan bizonyitható a keleti szertartás elsőbbsége, mondhatni ősisége, – vagyis közvetve az „óhitű" magyarok magyar származása.

Közel 100.000 magyarról van szó, akik visszatértek ugyan az ősi hazába, de szabad magyar földön ma is román püspök joghatósága alatt kénytelenek élni: az Ur igéjét magyarul nem hallgathatják, templomaikban magyarul nem énekelhetnek, ősi magyar földön ma is az elnyomás alatt reájuk kényszeritett idegen nyelven imádják az Istent! A kegyetlen sors szembeállitotta bennük nemzeti érzésüket és őseik hitét: vagy ezeréves istenhitüket áldozzák fel magyarságukért, vagy magyarságukat tagadhatják meg görög szertartásukért. Ez a lelki kényszer odavezethet, hogy az erdélyi magyar görögkatolikusság egy része elvész a magyarság számára. Ehhez járul még az a történelmi elfogultság is, hogy aki gör. kat. az nem lehet magyar, vagy csak másodrendü magyar. És méltán hivatkozhatnak erre a helyiek, mert a liturgikus nyelv román! Az erdélyi gör. kat. magyarság megmentése a legteljesebb nemzeti érdek, mert nem vagyunk olyan sokan magyarok, hogy azokat, akik a magyarsághoz tartozónak vallják magukat és akik történelmi multjuknál fogva oda is tartoznak, a magyarság kirekessze soraiból!

Javasolja, hogy a baj orvoslása érdekében a MAGOSZ forduljon emlékirattal a m. kir. kormányhoz; a veszélyeztetett részeken, ott is, ahol csak gk. szórványok vannak, alakitsa meg helyi fiókjait és igy kényszeritse[63] támogatásban a vigasz nélkül maradt magyar hittestvéreinket; az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga az ő utján felajánlt helyiséget. Szervezze be a nőket is, akár a MAGOSZ-ba, akár a MAGOSZ ujraélesztésével, hiszen anyáink vészterhes időkben óriási nemzetnevelő munkát végeztek a multban és végeznek ma is; alakitson állandó bizottságot az erdélyi kérdés felszinentartására; kérje a fontos nemzeti érdekre való tekintettel a kormány anyagi támogatását oly formában, hogy a moziengedélyek részjövedelmét juttassa a MAGOSZ-nak a fentiek elérésére.

Dr. Krajnyák Gábor felszólalásában előadja, hogy ő, aki nem régen végigutazta Erdélyt és az erdélyi kérdést kellő sulyában tanulmányozta, nagy megdöbbenéssel és mélységes fájdalommal tapasztalta, hogy sokkal mélyebb az ottani gör. kat. magyarság és egyház válsága, mint ahogy azt sejteni lehetett. Erélyes, megmentő intézkedés nélkül lassan irmagja sem marad az erdélyi magyar görögkatolikusságnak. Az egyik kilépett a fajtájával és nemzeti érzésével ellenkező és a közvélemény szerint megbélyegző „román ritusból" a másik a románság látszata miatt elhagyta hitét, hogy megtarthassa magyarságát, a harmadik lemondóan vállalja a románság látszatát, hogy megtarthassa ősei hitét…

Konkrét esteket sorol fel, többek között elmondja, hogy Kolozsvárott a Magyar Görögkatolikus Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Vasvári Pál Köre nevében névre szóló meghivóval hivta össze a gör. kat. hallgatókat, hogy a V.P.K. ottani fiókszervezetét megalakitsák, de egyetlen egy sem jelentkezett, sőt mégcsak nem is válaszolt, mert görögkatolikus; nem mert jelentkezni a szervezet megalakitása céljából, hogy az ottani elfogult közvélemény meg ne hurcolja őket. Keményszivü katona könnyezve kérte közbenjárását, mert a templomot, melyet apáink filléreikből épitettek fel, lerombolják a románság látszata miatt. Ismét más nem tudja megkereszteltetni gyermekét, mert román egyházban kell azt megtenni. De a hatás Budapesten is érzehető, egy főorvos bejelentette nála ritusváltoztatását, mert Erdélybe megy állásba és ott mint görögkatolikusnak állandóan bizonygatni kell magyarságát. Áldatlan állapot ez: a magyar nemzeti érzés és az ősi vallás állandó ütközése!

Javasolja, hogy a MAGOSZ szálljon ki Erdély nagyobb városaiba, tartson ott kulturdélutánokat, nyugtassa meg a gör. kat. lelkeket, világositsa fel az elfogult magyar közvéleményt. Javasolja, folyamodjon a MAGOSZ kihallgatásáért a főméltóságu Kormányzó Urhoz is, mert végveszélyről van szó, mert harcolnunk kel saját fajtánk ellen a magyar görögkatolikusság magyarságának elismerését és mert ujra kell épiteni magyar egyházmegyénket is!

---

63 Minden bizonnyal elírás, helyesen: részesítse

Dr. Sztankay István[64] hozzászólása szerit a kérdés sulypontja egyházi. Elsősorban az egyházi főméltóságoktól függ a megnyugtató megoldás és csak másodsorban tartozik a politikusokra, a kormányra, mert nem arról van szó, hogy a magyar görögktolikusságon keresztül a magyar liturgikus nyelvet nemzeti, világi cél eszközéül használjuk fel, hanem minden politkum kizárásával csak arról, hogy erdélyi magyar görögkatolikusság keleti szertartása ne váljék az elrománosodás eszközévé. Javasolja, hogy a MAGOSZ a Hercegprimás Urhoz is forduljon emlékirattal; továbbá küldje meg az emlékiratot az összes országgyülési képviselőknek; eszközölje ki a kormánynál, hogy az áthelyezés folytán Erdélybe került tisztviselők az előitélet megváltoztatásának munkájában résztvehessenek anélkül, hogy ebből hátrányuk származna.

Dr. Szaplonczay Ödön szavai szerint a nagy nyilvánosságot a sajtó utján kell felvilágositanunk. Meg kell találnunk az utat a magyar nemzeti sajtóhoz, meg kell értetnünk vele, hogy a gör. kat. magyarság kétségbeejtő helyzete nemzeti ügy! Nemzetpolitikai szempontból óriási jelentősége van. Minden eszközt meg kell ragadnunk igazságunk érdekében és, ha a javasolt utakon sikert nem érnénk el, menjünk küldöttségileg XII. Pius pápa Őszentségéhez, hiszen őseink 1000 tagu küldöttséggel jelentkeztek Rómában!

Dávidházi Medvigy István megállapitása szerint gyenge oldala a gör. kat. magyarságnak, hogy nincs elismert magyar oltárnyelve! Az erdélyi kérdéssel összefügg, éppen azért küzdjünk a magyar oltárnyelvért a legmagasabb egyházi fórumok előtt, mert bennünket éppen ugy megillet a magyar liturgikus nyelv, mint a románt a román, a ruthént az ószláv liturgia. Kérjük a Római Szentszéket, hogy magyar jogon helyeztessünk teljes liturgikus jogainkba!

Dr. Schirilla Achill szerint az egyházi nehézségek, a még nem konszolidált politikai és a nem végleges területi viszonyok mellett a legnagyobb nehézség az, hogy a magyar görögkatolikusságnak éppen a magyarsággal szemben kell bizonygatnia azt, hogy ő magyar! Hogyan érvényesülhessen a mi és az erdélyi görögkatolikusságnak az a kivánsága, hogy magyar egyházmegyébe vétessen fel, hogy magyarnyelvü szertartással dicsőitse az Istent, ha éppen a magyarság vonja kétségbe az ő magyarságát. Sok és fáradságos munkára van szükség, hogy magyarságunkat az itteni, de különösen az erdélyi társadalom elismerje!

Dr. Gróh István véleménye szerint nehéz helyzetben vannak erdélyi hittestvéreink, amikor magyarságukat állandóan bizonyitgatniok kell. A társadalom előitéletét máról-holnapra megváltoztatni nem lehet, viszont a felvilágositó munkát halasztani sem lehet, mert időközben az ottani magyar görögkatolikusság a már emlitett okok következtében felszivódik. Kéri a MAGOSZ-t, hogy készittessen sok ezer példányban és juttassa el a veszélyeztetett részeken élő hittestvéreinkhez, hogy (röplapot) a napi sajtónak is.-

64 Helyesen: András

Dr. Juhász István szükségesnek tartja az emlékirat eljuttatását az Ap. Nunciaturahoz is, mert, ha annakidején a bécsi Ap. Nuncius a román püspök kérésére a hajdudorogi magyar egyházmegyéből egyházközségeket helyezett hetek alatt román püspöki joghatóság alá azzal az indokkal, hogy a demarkaciós vonal következtében eddigi püspökükkel érintkezni nem tudnak, annál inkább áll ez az erdélyi visszacsatolt részekre, mert itt az érintkezésnek semmi akadálya nincs.

Orosz István szóváteszi, hogy addig is amig a magyar görögkatolikussság igazi vallásszabadságát magyar püspökség, magyar liturgia, magyar pap és templom biztosithatja, mentsük meg az erdélyi magyar törzset misszió utján! Lesznek áldozatkész papjaink, akik a segitő munkát hittel vállalják. Meg kell keresnünk minden egyes görögkatolikust lelki vigasz nyujtsa céljából, hogy ősi hite meg ne rendüljön! – Igazságunkat tudományos alapon alátámasztani és ennek előmozditására kéri dr. Bonkáló Sándor egyet. tanár, igazgatósági tagot, hogy állitsa össze a magyar görögkatolikusság bibliográfiáját, mire ő készségesen vállalkozik.

A felszólalások után dr. dorogi Farkas Ákos összefoglalja a teendőket: 1./ Emlékirat szerkesztendő! Az összeállitásra egyhangu bizalom alapján dr. Bonkáló Sándor, dr. Krajnyák Gábor és dr. Sztankay András urak kéretnek fel; 2./kihallgatás kérendő alkalmas időben a főméltóságu Kormányzó Urnál; 3./ az emlékirat átnyujtandó az m. kir. kormánynál (Min. Elnökség, B. M., K. M) eljuttatandó az Ap. Szentszékhez, a Ap. Nunciaturához, Magyarország Hercegprimásához, hajdudorogi püspök Urunkhoz, megküldendő az országgyülés tagjainak és végül a magyar sajtónak; 4./ röplap, tájékoztató nyomtatvány adandó ki. 5./ Kulturdélutánok rendezendők, 6./ Összeállitandó a gör. kat. magyarság bibliográfiája nemzeti törekvéseinkről, 7./ Az akció sikeréhez szükséges anyagiak előteremtendők és végül 8./ ha nincs más mód, a kérdés elintézésére küldöttség szervezendő XII. Pius pápa Őszentségéhez.-

Az elnök a vita befejezéseként hozzáfüzi még, hogy a MAGOSZ, mint a magyar görögkatolikusok egyetlen hivatalos társadalmi szerve, azért nem foglalt állást az erdélyi kérdésben, mert bizott a kormány intézkedésében. A kormány szorgalmazta a kérdés megoldását, de mindez sikerre még nem vezetett. A mi feladatunk, a kormány és megyés főpásztorunk megmozdulását akciónkkal alátámasztani, hogy az eddigi sikertelenségek ellenére is folytassák a küzdelmet a görögkatolikus magyarság szebb jövőjéért!

Kispest 942- febr. 26.

dr. Kardkovács Tivadar s.k.

A másolatot átnéztem

…….

942. III. 10.

91. Az Erdélyi Bizottság felterjesztése Kállay Miklós miniszterelnökhöz az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában

Budapest, 1942. március 9.

GKPL I–1–a–443. 3652/1942. Másolat.

Nagyméltóságu Miniszterelnök Ur!

A második bécsi döntés alapján a román impérium alól felszabadult magyar görögkatolikusságnak a magyarság számára való megmentése és az erdélyi magyar görögkatolikusok lelkiismereti szabadságának biztositása érdekében megalakult Erdélyi Bizottság nevében azzal a tiszteletteljes kérelemmel bátorkodunk Nagyméltóságodhoz fordulni, hogy az Apostoli Szentszékkel való tárgyalások lefolytatása és kielégitő megegyezés létrehozása, valamint megfelelő kormányrendeletek kiadása utján biztositani kegyeskedjék a román impérium alól felszabadult görögkatolikus magyarságnak a – nemzeti szempontból rendkivül nagy hatással biró – magyar görögkatolikus egyház részére való megtartását.

A magyar görögkatolikus egyház nemzeti hivatását a következőkben foglaljuk össze:

1. Őrzője kell, hogy legyen annak a több mint másfélezeréves tradiciónak, nemzeti büszkeségünknek, hogy a magyarság a legtöbb európai népet megelőzően, a VI. század első felében részesévé vált a keresztény kulturának, éspedig a görög szertartásu keresztény kulturának s azóta is elválaszthatatlan kapcsolat van a magyarság és a bizánci kereszténység között.

2. A magyar liturgikus nyelvnek rövid idő mulva törvényes jogszokássá váló használata révén élő nyelveknek alig kijutó dekórumot fog biztositani a magyarságnak a katolikus egyház keretén belül.

3. Erdélyi vonatkozásban élő cáfolata kell, hogy legyen annak az ellenségeink által ravasz céltudatossággal terjesztett s a magyarság számára már eddig is rendkivül sulyos károkat okozó és a széles tömegek elnemzetietlenitésének további veszélyét jelentő propaganda-tételnek, hogy „aki görögkatolikus, az román."

4. Ugyancsak erdélyi vonatkozásban rendkivül fontos hivatása a görögkatolikus magyarságnak, hogy a magyar liturgikus nyelv használata révén jóvátegye azt a kimondhatatlan kárt, amit a román egyház a román liturgikus nyelv használata révén okozott a magyarságnak óriási tömegek elrománositása folytán. Ezt a román liturgikus nyelv által elrománositott hatalmas tömeget csakis a magyar liturgikus nyelv segitségével lehet visszamagyarositani s erre a feladatra egyes egyedül a magyar görögkatolikus egyház alkalmas, mivel a visszamagyarositandó tömegek is görögkatolikusok és ezért sem a római katolikus, sem a protestáns egyházak nem tölthetik be azt a hasonlithatatlanul fontos nemzeti missziót.

Hosszu századok bünös mulasztása által a magyarság rovására elkövetett kimondhatatlan károk jóvátételének igérete és záloga az erdélyi magyar görögkatolikus egyház s azért parancsoló és halasztást nem türő, történelmi fontosságu nemzeti feladat annak megmentése.

(Az előadottak kifejtésére, illusztrálására és bizonyitására szolgáljon a mély tisztelettel idezárt melléklet.)

A fentiek előrebocsátása után a következőkben van szerencsénk előterjeszteni tiszteletteljes kérelmünket:

1. Kegyeskedjék az Apostoli Szentszéknél a jog és igazság nevében minél sürgősebben kieszközölni a Christifideles Graeci kezdetü pápai bullában foglalt rendelkezések ismételt érvényrejuttatását s az Apostoli Szentszék által 1912-ben a hajdudorogi egyházmegyéhez csatolt mindama paróchiáknak visszacsatolását, melyek az impérium-változásra való tekintettel időközben román egyházi joghatóság alá helyeztettek.

2. Rendeleti uton kegyeskedjék biztositani a magyar görögkatolikus egyház kebelébe való tartozást mindazok számára, akik a második bécsi döntés folytán felszabadult területen a román kultusztörvények előirásai szerint hagyták el a román görögkatolikus egyházat, s csak azért léptek át más felekezet kötelékébe, mert a magyar görögkatolikus egyházba nem léphettek be, a román görögkatolikus egyházban viszont nem maradhattak a románsághoz való tartozásnak elviselhetetlenül rájuk nehezedő látszata miatt.

Tiszteletteljes kérelmünk indoklásául a következőkre vagyunk bátrak hivatkozni:

Az első pontban előadott kérelem a legelemibb emberi jogon nyugszik, mely mindenki részére biztositja nemzeti hovatartozásának szabad megvallását és érvényesitését. Amikor a magyar állam minden nemzetiség részére biztositja ezt a szabadságot, – elviselhetetlen gondolat, hogy faji, származási, nyelvi és érzelmi szempontból száz-százalékos magyarok arra kényszerittessenek, hogy magukat tüntetően románoknak nevező egyházi szervezetek hiveiként éljenek, kizárólag csak román hitoktatásban, román igehirdetésben részesüljenek, román nyelvü egyházi ténykedéseken való részvételre utaltassanak, holott a magyar görögkatolikussághoz való tartozásukat az Apostoli Szentszék is elismerte s a Christifideles Graeci kezdetü bullában ünnepélyesen biztositotta. Szabad magyar hazában senki sem vitathatja el erdélyi görögkatolikus magyar testvéreinktől a jogot, hogy vallási téren is magyarokként éljenek. Ennek a jognak érvényesitését kérjük Nagyméltóságodtól.

A második pontban előadott kérelem a lelkiismereti szabadság elvén nyugszik. Azok az erdélyi görögkatolikus magyarok, kiknek ősei a X. század közepe óta, Gyula vezérnek Konstantinápolyban való megkeresztelkedése óta, Szent István anyjának, a görög szertartást követő Sarolta fejedelemasszonynak téritése óta, Hierotheos püspöknek Konstantinápolyból való behozatala s papjaink téritő buzgalma óta – századok viharának ellentállva – megtartották magyarságukat és görögkatolikus hitüket, – azok az erdélyi görögkatolikus

magyarok, akik a román uralom elnyomása ellenére is minden magyar számára példát adó imponáló bátorsággal tettek hitvallást magyarságuk és görögkatolikus hitük elválaszthatatlansága mellett, miként arról maga a román statisztika is ragyogó bizonyitékot szolgáltat (a függelékben bővebben), – azok a görögkatolikus magyarok, 1940 szeptemberétől is csak azért változtattak vallást – akárhányszor külső erőszakolás, jogtalan befolyásolás, sulyos fenyegetés hatása alatt – hogy a románsághoz való tartozás látszatától szabadulhassanak. De mert a románságnak a vallást is politikai célra kihasználó sovinizmusa megakadályozta s még ma is megakadályozza, hogy magyar görögkatolikusok lehessenek, tehát lettek akármilyen felekezetüvé, csak ne mondhassák őket többé „román vallásuaknak".

Az anyakönyvvezető előtt való egyszeri kijelentkezéssel nem váltak ők jobb magyarokká, – ez a tömeges vallásváltoztatás azonban a magyarság számára kettős veszedelmet jelent:

Először is azt, hogy aki nemzeti és vallási hovatartozásának szörnyü konfliktusában görögkatolikus hitének megőrzését választja s vállalja a román egyházi joghatóság révén a románsághoz való tartozás látszatát, legalábbis utódaiban elvész a magyarság számára s elrománosodik. Voltaképen tehát a magyarság folytatja az elrománositásnak a románok által megkezdett munkáját.

Másodszor pedig azt a veszedelmet jelentik a tömeges vallásváltoztatások, hogy ha az áttért egyének meg is maradnak magyaroknak, elvész a magyarságnak – kulturföldrajzi szempontból – legkeletibb védőbástyája: az erdélyi magyar görögkatolikus egyház. Amelynek pedig felmérhetetlen jelentőségü nemzeti hivatása: visszamagyarositani azokat az óriási tömegeket, melyeket épen a román egyház révén románositottak el.

Ha elvész az elnéptelenedés következtében az erdélyi magyar görögkatolikus egyház, akkor valóban román lesz ott mindenki, aki görögkatolikus, és nem lesz aki folytassa azt a nemzeti missziót, amit a magyar görögkatolikusság is csak 1912-ben kezdhetett volna el, ha közbe nem jön a világháboru s az országcsonkitás. Mert ezt a feladatot senki más el nem végezheti s az erdélyi magyar görögkatolikus egyház megszünésével elveszne a reménysége és a lehetősége is annak, hogy az elmult századok bünös könnyelmüsége következtében elrománosodott tömegek valaha visszavezettessenek a magyar népközösségbe.

Tiszteletteljes kérelmünk megismétlése mellett maradtunk Excellenciádnak alázatos tisztelői

Budapest, 1942. március hó 9-én

1942

443 ltsz.

91a. Az Erdélyi Bizottság felterjesztésének melléklete: Papp György kánonjogász egyezménytervezete

Dr. Papp György:

A magyar és a román görögkatolikus egyház között fennálló vitás kérdések megoldására irányuló s az Apostoli Szentszék és a m. kir. Kormány között megkötendő egyezmény tervezete.

1. §. A m. kir. Kormány rendeletet ad ki, melyben megállapitja, hogy a hajdudorogi egyházmegyének román impérium alá került területén a második bécsi döntés után történt minden olyan vallásváltoztatás érvénytelen, mely a görögkatolikus egyház hátrányára történt, – azzal az indoklással, hogy az ezen a területen létező görögkatolikus egyház magyar görögkatolikus egyház (ecclesia hungaro-graeca), szemben a román és a ruthén görögkatolikus egyházzal, a román kultusz-törvények azonban jogtalanul tagadásba vették a „magyar görögkatolikus egyház" létezését s a szóbanforgó területen létező egyházakat jogtalanul románoknak minősitették, aminek eredménye lett aztán a második bécsi döntés után a magukat magyaroknak valló hiveknek az állitólagos román egyházból valamely magyar egyházba való való átlépése; mivel azonban ők az azon a területen nem létező, csupán a román kultusz-törvények jogtalan fikciója által látszatra keltett román görögkatolikus egyházból léptek ki, s nem az ott ténylegesen létező magyar görögkatolikus egyházból, – érvénytelen a szóbanforgó kilépés, következőleg érvénytelen az annak alapján valamely más vallás kebelébe való belépés is. Amennyiben valaki nem csupán a román, hanem a magyar görögkatolikus egyházból is ki kivánna lépni, a 2. §-ban foglaltak figyelembevétele mellett az 1868. évi LIII. tc. által előirt módon térhet át más vallásfelekezet kötelékébe, vagy válhatik felekezetnélkülivé. Bár a fentiek értelmében a multban történt vallás-változtatások érvénytelenittetnek, az azokkal kapcsolatos egyházi és iskolai adók, valamint az egyházi alkalmazottakkal szemben fennálló tartozások ügyei a szóbanforgó rendelet kiadásáig akként biráltatnak el, mintha a vallásváltoztatások érvényesek volnának.

2. §. A m. kir. Kormány az 1. §-ban tárgyalt rendelkezés kiadásával egyidejüleg életbelépteti a román impérium alól felszabadult területen a vallásváltoztatás terén a magyar jogszabályokat.

3. §. Az Apostoli Szentszék a terület szerint illetékes latin szertartásu ordináriusok által a helyi viszonyokkal ismerős 3 latin szertartásu papból álló bizottság utján szavaztatja meg a hajdudorogi egyházmegye román impérium alá jutott s a második bécsi döntés folytán felszabadult paróchiái területén lakó mindkét nemü, nagykoru gör. kath. hivőket (ide számitva azokat is, akik az 1. §. értelmében érvénytelenül változtattak vallást), hogy melyik (magyar vagy román) egyházmegyéhez kivánnak tartozni s a többség óhajának megfelelően – szavazategyenlőség esetén a földrajzi és célszerüségi szempontok

figyelembevételével – módositja a magyar és román egyházmegyék területi beosztását.

4. §. Az Apostoli Szentszék és a m. kir. Kormány a magyar és román egyházmegyék uj területi beosztása után is biztositja és elismeri bármely gör. kath. hivőnek azt a jogát, hogy a hajdudorogi egyházmegye területén is román görögkatolikusnak, vagy a román egyházmegyék területén is magyar görögkatolikusnak vallja magát s amennyiben ezt az hely szerint illetékes latin szertartásu lelkész előtt kijelenti s az a kijelentésről jegyzőkönyvet vesz fel, akkor a hajdudorogi egyházmegye területén lakó román görögkatolikus hivő megszünik a hajdudorogi püspök joghatósága alatt lenni, s a román püspökségek területén lakó magyar görögkatolikus hivő megszünik a román püspök joghatósága alatt lenni s valamennyien a hely szerint illetékes laton szertartásu ordinárius joghatósága alá kerülnek. A jegyzőkönyvbe foglalt kijelentés megtörténtéről a latin szertartásu lelkész értesiteni köteles a kijelentést tevő hivő eddigi (görögkatolikus) lelkészét s az 5-ik §-ban tárgyalt görög szertartásu püspöki helynökséget.

5. §. A 4-ik §-ban tárgyalt módon latin szertartásu ordináriusok joghatósága alá került magyar és román görögkatolikus hivek lelki gondozásáról az illetékes ordináriusok az általuk a 366-371. kánonoknak megfelelő joghatósággal felruházott vicarius generalis ritualis (v.ö. a 366-ik kánon 3-ik §-át), valamint az annak irányitása alá helyezett görög szertartásu papság, valamint a hely szerint latin szertartásu lelkészek utján gondoskodnak.

6. §. Az 5-ik §-ban emlitett vicarius generalis ritualis-t az érdekelt egri, erdélyi, nagyváradi, szatmári, kassai, csanádi és váci ordináriusok véleményének kikérése után Magyarország hercegprimása jelöli ki valamely görögkatolikus pap személyében, ha ehhez a kijelölendő pap ordináriusa előzőleg hozzájárult és ellene a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter kifogást nem emelt, s az ily módon kijelölt görögkatolikus pap részére a felsorolt ordináriusok mindegyike megadja a hivatkozott kánonokban meghatározott joghatóságot, a saját egyházmegyéje területén tartózkodó s neki alárendelt gör. kath. hivek lelki gondozására. Amennyiben valamelyik érdekelt ordinárius a hercegprimás által kijelölt személynek nem akarná megadni a fenti joghatóságot, vagy azt időközben tőle megvonná, abban az esetben ugyancsak gör. kath. pap személyében külön vicarius generalis ritualis-t köteles állitani s annak, valamint az alája rendelt papságnak javadalmazásáról saját maga köteles gondoskodni.

7. §. A vicarius generalis ritualis a gondozására bizott hivek lélekszámának megfelelően körzetekre osztja a gondozása alatt álló területet s azokat a hivek nemzetiségi megoszlásának megfelelően magyar és román görögkatolikus papok, mint körzeti lelkészek vezetése alá helyezi, akiknek feladat lesz, hogy a magyar és román hiveket saját szertartásuknak és nyelvüknek megfelelő gondozásban részesitsék a hely szerint illetékes latin szertartásu lelkészek közreműködése mellett. (A körzeti lelkészek és a latin szertartásu lelkészek jogai és kötelességei részletesen szabályozandók.)

8. §. A vicarius generalis ritualis s a körzeti lelkészek javadalmazását a m. kir. Kormány vállalja, a vicarius részére az V. fizetési osztály I. fokozatának megfeleő fizetés és lakbér, valamint megfelelő irodaátalány, a körzeti lelkészek számára pedig 100%-os kongrua, korpótlék és családipótlék folyósításával, 2000 lélekre egy-egy körzeti lelkészt számitva, s mind a vicarius, mind pedig a körzeti lelkészek számára megfelelő utiátalány biztositásával.

9. §. A 4-ik §. értelmében latin szertartási ordináriusok joghatósága alatt álló magyar vagy román görög szertartásu hivek külön egyházközséget alkothatnak, melynek elnöke az illetékes latin szertartásu lelkész; ha külön egyházközséget nem alkotnak, akkor a latin szertartásu egyházközséghez tartoznak. Ha külön egyházközséget alkotnak, maguk határozzák meg egyházi és iskolai adójuk mérvét, ha a latin szertartásu egyházközséghez tartoznak, annak tagjaival azonos mérvü egyházi és iskolai adót fizetnek; a befizetett egyházi és iskolai adók azonban minden esetben megfeleztetnek s azok egyik fele a latin szertartásu egyházközséget, másik fele pedig a körzeti lelkészetet illeti a körzeti lelkész kiszállásaival kapcsolatos dologi kiadások fedezésére, valamint a hivek kulturális szempontból való ellátásának biztositása céljából.

10. §. A körzeti lelkészek székhelyén görögkatolikus kántori oklevéllel rendelkezők állami tanitók alkalmazandók, akik az egyes egyházközségek által fedezendő készkiadások s a m. kir. Kormány által fizetendő kisebb tiszteletdij ellenében vasárnapokon és ünnepnapokon elköteleztetnek a körzet területén végzendő istentiszteleteken való közremüködésre.

Indoklás

ad 1. §. Magyarországi vonatkozásban szokatlanul hangzik annak megállapitása, hogy a magyar görögkatolikusság, a román görögkatolikusság és a ruthén görögkatolikusság egymástól különböző s egymástól független ritust, egyházat alkot. A magyarság sohasem élezte ki a nemzetiségi elválasztó vonalakat s különösen egyházi téren nem látta helyénvalónak a nemzetiségi velleitások érvényesülését s csupán a római katolikus, a görögkatolikus és az örmény katolikus egyház különállását vette tudomásul. Ezzel szemben a század elejétől mind erősebben nyilvánult meg a nemzetiségeink részéről, különösen a románság részéről az a törekvés, hogy egyházi téren is érvényesitsék a nemzetiségi különbözőségeket. Ennek a törekvésnek bizonyos mértékig engedett az Apostoli Szentszék s igy megszületett a „ritus rumenus", „ecclesia rumena", „ritus ruthenus", „ecclesia ruthena" fogalma s a fogalom mellett a román és ruthén ritus és egyház különállósága. Ha a magyarság hozzá is szokott az egyházi kérdéseknek magasabb szempontból való szemléletéhez, tudomásul kell vennünk, hogy az Apostoli Szentszék – nyilván román és ruthén (ukrén) sovinizmus felé tett kényszerü engedményeképen, elismerte és szentesitette a román és ruthén ritus és egyház különállását, s le kell vonnunk abból a magunkat illető következtetéseket.

A legujabb kanonisták a keleti szertartásu egyházat 5 rituscsoportra s ezeken belül több ritusra osztják fel. A szertartásközi jogviszony egyik legkiválóbb ismerője H. Dausend (Das interrituelle Recht im CJC. Paderborn, 1939.) a következőképen sorolja fel a különböző ritusokat:

1. Der griechisch-byzantinische Ritus mit a, dem griechischen, b, dem italo- griechischen oder albanesischen, c, dem ruthenischen, d, dem bulgarischen, e, dem jugoslawischen, f, dem russischen, g, dem rumänischen, h, dem griechisch-ungarischen, i, dem melchitischen Ritus.
2. Der armenische Ritus.
3. Der alexandrinische oder koptische Ritus mit a, dem koptischen, b, dem abessinischen Ritus.
4. Der antiochenische Ritus mit a, dem maronitischen, b, dem syrischen und c, dem malankarischen Ritus.
5. Der syrisch-chaldäischen mit a, dem chaldäischen, b, dem malabarischen Ritus.

Dausend felsorolásával nagyjából egyezően sorolják fel a többi kanonisták is a keleti ritusokat. E. Herman (De „ritu" in jure canonico, Roma, 1933) különválasztja az albániai és az itáliai görögöket, s emliti még az orosz és georgiai ritust s aethiópoknak nevezi az abesszineket. Wernz-Vidal (De personis p. 21), Chelodi (Ius de personis p.264), Claeys-Bouuaert-Simenon (Manuale Juris Canonici p.82), Petrani (De relatione juridica inter diversos ritus, Roma, 1930, p.2) (cit a Herman) nagyjából hasonlóan sorolják fel, egyesek azonban nem emlitik a georgiai ritust, a ruthénekkel együvé számitják az akkori jugoszláviai (ma horvátországi és délmagyarországi) keleti szertartásuakat és az oroszokat, s a ritus graecus purushoz sorolják az italogrekusokat s a magyarokat. Dausend felsorolását kell a legalaposabbnak tartanunk, mert a Congregatio pro Ecclesia Orientali 1934. ápr. 3-án kiadott dekretumára (mely a különböző ritusuak számára a jubileumi bucsu-imákat közli (továbbá az ugyancsak a Congr. pro Eccl. Orientali által kiadott „Statistica della Gerarchia di Rito Orientale" c. hivatalos kiadvány adataira támaszkodik. Meg kell jegyeznünk, hogy Dausend nem az öt főcsoportot tartja külön ritusnak, hanem ezeket ritus-csoportoknak minősitve (die ich lieber Rituskreise nennen möchte) az alattuk felsorolt 17 ritust tartja különálló s egymástól mindenben független ritusnak, – köztük a magyar-görög, a román és a ruthén ritust. Hasonlóképpen hangsulyozza a másik kimagasló tekintély, a Pontificium Institutum Studiorum Orientalium tudó rektora, E. Herman, hogy nemcsak az 5 főcsoport, hanem a főcsoportok alatt felsorolt kisebb csoportok képeznek különálló ritusokat: „stabiliemus ritus sensu juris canonici pleno et perfecto non esse quinque illas species superiores ritus supra notatas, sed species inferiores sub illis contentas, i.e. non ritus byzantinus, syrus etc. sed ritus ruthenus, ritus rumenus, ritus syrus purus, ritus malabaricus etc. S példának egyenesen a román, ruthén és italogrékus ritus közötti különbséget hozza fel: „Clerici et fideles rumaeni ubique terrarum non solum ritum byzantinum, sed ipsum ritum rumaenum retinent, nec licet

eis observare leges et consuetudines ruthenorum vel italoalbanensium sub praetextu nullam ibi diversitatem ritus intervenire."

Ugyanezt mondja a jogászi megfontolás is. Michiels találó meghatározása szerint u.i. a ritus ebben az értelemben: Ecclesia determinata, quatenus peculiaribus regitur legibus et usibus, non solummodo ad universam liturgiae formam quod attinet, sed etiamvero quod spectat ad hierarchicam constitutionem, regimen atque disciplinem. (Principia generalia de Personis. p. 260.) Ha mármost nem volna külön ruthén, román és magyar-görög ritus, akkor mi azonos ritust képeznénk a melchitákkal (a bizánci ritust) s következőleg ugyanazokkal a liturgikus és fegyelmi törvényekkel és jogszokásokkal élnénk, mint azok. Hogy pedig ez liturgikus és jogi abszurdum, arról meggyőz bennünket egy melchita pap miséjének végigszemlélése, vagy a Qarqaféh-ben (1806), Ain-Traz-ban (1835) és Jeruzsálemben (1849) tartott melchita zsinatok határozataiba való röpke bepillantás. De lényeges különbségeket találunk pl. a románok 1873-ben, 1882-ben és 1890-ben tartott tartományi zsinatai, s a ruthének 1720 évi zamoszci és 1890 évi lembergi zsinatjainak határozatai között is.

E. Herman rámutat arra is, hogy idők folyamán egy ritus kettéválhatik s két különböző ritust hoz létre: „Syri et Maronitae propter diversas historicas vicissitudines, ex quibus postea aliae differentiae evolverunt, ita disjunctae sunt, ut hodie duo omnio ritus constituant, – s hozzáteszi, hogy ezt a szétválást igen megkönnyitik az ethnikai és történelmi differenciák.

De nem csak a kanonisták müveiben, hanem az Apostoli Szentszék aktáiban is megtaláljuk ennek a magyar fül számára kissé még szokatlan állitásnak bizonyitékát, hogy „görögkatolikus ritus" voltaképen nincs, hanem az csak gyüjtőneve a görög, magyar-görög, román, ruthén, melchita stb. ritusokna, ellenben van román ritus, ruthén ritus stb.

A régebbi időkben még „görög szertartásuaknak" nevezte a Szentszék a magyarokat, románokat, ruthéneket egyaránt. VIII. Sándor pápa 1689-ben De Camellis Józsefet „pro Graecis" nevezi ki ap. vikáriussá. Ugyancsak „graeci ritus episcopus"-nak nevezi őt XI. Kelemen pápa 1707-ben. Ugyancsak XI. Kelemen pápának 1705-ben kelt ap. levele a románokat mondja görög szertartásuaknak. Hasonlóképen XIII. Ince 1721-ben kelt Rationi congruit kezdetü konstituciója.

Később azonban mind gyakrabban fordul elő a „görög szertartásu románok", majd „görög-román szertartásu" s végül a „román-szertartású" kifejezés, és vele párhuzamosan a „görög szertartásu ruthén", majd a „görög-ruthén szertartásu" s végül a „ruthén szertartásu" kifejezés.

IX. Pius 1853. nov. 26-án kiadptt „Ad Apostolicam Sedem" kezdetü konstituciója pl. a görög szertartásu románokról szól, de X. Pius 1914. márc. 31-én kiadott „Universi Episcopatus Rumeni" kezdetü konstituciója már „ritus graeco-rumneus"-ról beszél, majd a „proprius ritus et propria ecclesiastica provincia Rumenorum" kifejezés fordul elő benne. A Congr. de Prop. Fide

1916. okt. 16-án 37.482 szám alatt megjelent döntvénye az utolsó kenet kiszolgáltatásáról szól „per i cattolici di rito greco-rumeno". A század elejétől kezdve azonban a Szentszék általános nyelvhasználata már egyenesen „ritus rumenus"-ról beszél. Hivatkozhatunk pl. a Congr. de Prop. Fide 1903. ápr. 27-én 15921. sz. a. kelt döntvényére, „quoad petitionem transeundi e. gr. rumeno ad latinum ritum". Ugyancsak a Congr. de Prop. Fide 1907. jul. 5-én 22.868 sz. a. kiadott felhivása ajánlja a Gyulafehérvár-fogarasi érsek figyelmébe „i bisogni dei fedeli di rito rumeno dimoranti in America". A Congr. de Prop. Fide 1907. okt. 1-én 23109. sz. a. kiadott rendelet ismételten szól a „ritus rumenus"-ról (catholici rumeni, catholici rumeni ritus (X. Pius 1912. jun. 8-án kiadott Christifideles Graeci kezdetü bullája is emliti a „rumenus ritust"-t s a „dioeceses rumenae"-t. A Congr. pro Eccl. Orient. 1921. máj. 3-án kiadott 5514. sz. rendelete is emliti „il rito rumeno". Ugyancsak a Congr. pro Eccl. Orient. 1924. ápr. 14-iki 3921. sz. rendelete emliti „paroecias rumeni ritus".

Hasonlóképen van a ruthéneknél. XIII. Kelemen 1771. szept. 19-án kelt „Eximia regalium" kezdetü bullája még „graeci ritus Rutheni"-ről beszél. A Congr. de Prop. Fide 1784. jun. 19-én kelt s VI. Piusnak jul. 13-án kiadott „Cum certum sit" konstituciójával megerősitett dekretuma már „graeco-ruthenus ritus"-ról beszél. Ugyancsak a Congr. de Prop. Fide által a délamerikai ruthének lelki gondozása tárgyában 1916. márc. 27-én kiadott „Cum sat numerosiores" kezdetü dekretum hasonlóképen „sacerdos graeco ruthenus"-ról szól és szembeállitja egymással a „graeco-ruthenus ritus"-t a „latin ritus"-sal. A Congr. pro Eccl. Orient. által az északamerikai ruthének lelki ellátásának biztositása tárgyában 1929. márc. 1-én kiadott „Cum data fuerit" kezdetü dekretum ismételten szól a „ritus graeco-ruthenus"-ról. Ugyancsak a Congr. pro Eccl. Orient. által 1930. máj. 24-én kiadott s a Kanadában élő ruthének lelki ellátását tárgyaló „Graeci-rutheni ritus" kezdetü dekretum cimében is tartalmazza s ismételten is emliti a „ritus graeco-ruthenus" kifejezést.

XI. Pius pápának 1930. jun. 5-én kiadott „Sollemni conventione" kezdetü bullájában is előfordul a „Christifideles graeci-rutheni" kifejezés.

Emellett gyakran találkozunk a „ritus ruthenus" kifejezéssel is. VII. Sándor pápa 1655. jun. 8-án kelt brévéje Parthén Péter munkácsi püspököt „Ruthenum catholicum"-nak mondja. VII. Pius 1807-ben kiadott „In universalis Ecclesiae regimine" kezdetü konstituciója „ruthenus ritus"-ról beszél. XVI. Gergely 1841. jul. 17-én kelt „Perlatum ad Nos" konstituciója egymással szembeállitja a ruthén és a latin katholikust: „Rutheni catholici a Latinis distinguntur". A Congr. de Prop. Fide 1897. máj. 1-én kelt „Romana Ecclesia" kezdetü dekrétuma s 1907. okt. 1-én kiadott 23109 számu döntvénye, a Congr. pro Eccl. Orient. 1924. ápr. 14-én 3921. szám alatt kelt rendelete következetesen „ritus ruthenus"-ról szól. A Congr. pro Eccl. Orient. által 1930. máj. 24-én kiadott, fentebb emlitett dekretuma a „ritus graeco-ruthenus"-sal váltakozva használja a „ritus ruthenus" kifejezést.

(Az AAS köteteinek átlapozásával fokozható a felhozott példák száma: ezeket saját jegyzeteim alapján gyüjtöttem össze. P.)

A fentiekben vázolt szóhasználat nem csupán ötletszerüen beszél román és ruthén ritusról, hanem akárhányszor egymással szembehelyezi őket. A Congr. de Prop. Fide 1907. okt. 1-én 23109. sz.a. kiadott döntvénye pl. élesen szembeállitja egymással a román és a ruthén ritust s határozottan leszögezi, hogy két különböző egyházról van szó. A Congr. pro Eccl. Orient. 1924. ápr. 14-én kelt 3921. sz. rendelete is szembeállitja egymással a „ritus rumenus"-t és a „ritus ruthenus"-t.

A román és a ruthén ritusok különbözőségét bizonyitja az a tény is, hogy a délamerikai, északamerikai és kanadai ruthének lelki gondozása tárgyában kiadott s fent emlitett dekretumok csak a ruthén (görög-ruthén) ritusuakra terjesztik ki a ruthén püspökök joghatóságát, a román ritusu hiveket pedig a latin püspökök joghatósága alatt hagyják. Ugyancsak a román és a ruthén ritus különbözőségét bizonyitja az a tény is, hogy a román imperium alá került ruthén szertartásu paróchiákból a Szentszék 1922. márc. 7-én külön Apostoli Administraturát létesitett s azt a bukovinai Siret-ben székelő Zlepkó Kelemen ap. administrátor alá rendelte. A vonatkozó dekrétum „graeci-rutheni ritus fideles"-ről beszél s Zlepkó Kelement „praefati ritus sacerdos"-nak nevezi. 1930. jun. 5-től a máramarosi püspökség alá tartoznak ugyan a ruthének (38 paróchiával) de külön vicarius generalis ritualis (M. Simovye) kormányzása alatt.

A román és a ruthén ritus, következőleg a román és ruthén egyház „ens juridicum"-ként való fennállását és különállását minden vitán felül állónak kell tekintenünk. (E. Herman is megállapitja, hogy „ritus tamquam ordo juris ecclesiastici, cum natura sua sit ens juridicum…"). Viszont ugyancsak vitán felül álló tény, hogy a magyar görögkatolikusok sem a román, sem a ruthén ritushoz nem tartoznak, hanem mindkettőtől függetlenek. Legfeljebb a tekintetben lehet vitának helye, hogy a magyar görögkatolikusok külön ritust képeznek-e vagy „ritus purus graecus"-hoz tartoznak.

Az előadottak alapján ugyan az utóbbi nézet is alig tartható. A magyar görögkatolikus egyház templomaiban nem épen ugy miséznek, mint a görögországi, itáliai, vagy albániai görög templomokban s egyetlen közös jogszabályunk sincs azokkal (eltekintve a mindenkivel közös jogszabályoktól). Sohasem is voltunk azokkal közös kormányzat alatt. Michiels meghatározása alapján tehát semmi fundamentuma sincs annak a véleménynek, mely amazokkal akarna bennünket egy ritus alá fogni. Ha a Poenitentiaria Apostolica 1931. jan. 31-iki dekretuma különbséget tesz pl. a ruthén és az orosz ritus között, ha az összes hivatalos dokumentumok és szerzők különbséget tesznek a kőrösi és a munkácsi egyházmegye hiveinek ritusa között, mennyivel inkább különálló ritust alkotunk i, magyar görögkatolikusok. Ez a kérdés azonban ezuttal nem időszerü. Bennünket most csak az érdekel, hogy a magyar görögkatolikus egyház és ritus különbözik a román és a ruthén egyháztól és ritustól.

Elismerte ezt az Apostoli Szentszék is akkor, amikor 1912. jun. 8-án a Christifideles Graeci bullával felállitotta a hajdudorogi egyházmegyét. A hivatkozott bulla annak előrebocsátása után, hogy a Szentszék „peculiaris suae voluntatis ac paternae sollicitudinis testimonium catholicis Rumenis tribueret, antiquis Rumeni ritus dioecesibus novas … addidit" felállitja „dioecesim Graeci ritus catholici Hajdu-Dorogensem." Majd a „mensae episcopales rumeni ritus" jogainak sérthetetlenségét hangsulyozza a hajdudorogi egyházmegyével szemben.

De elismerte a Szentszék a magyar és a román görögkatolikus egyház különállását azzal is, hogy a hajdudorogi egyházmegye felállitását követő időkben is fenntartotta a Congr. de Prop. Fide 1907. okt. 1-én 23109. száma alatt kiadott döntvényének érvényességét. A szóbanforgó döntvény akként született meg, hogy a románok kifogást emeltek az esztergomi érsek joghatósága alatt megszervezett budapesti gör. kath. paróchia hivei közé történt besoroltatásuk ellen. A Szentszék „ut relatio Rumenorum ad parochiam graeci ritus Budapestinensem ordinetur" az előterjesztett dubiumokra:

1. An jurisdictioni parochiae graeci ritus Budapestini erectae subiiciantur etiam catholici Rumeni ibidem commorantes,

2. An concedi possit catholicis rumeni ritus, ut existente parochia graeci ritus, more latinorum sacramentis utantur, et catecheses a latinis sacerdotibus traditas frequentent, a következő választ adta:

Ratio dubitandi in hoc sita est, quod nempe in decreto erectionis parochiae nulla distinctio fiat inter ruthenos et rumenos, sed sermo sit generatim de fidelibus catholicis graeci ritus. Attamen Em. Tua (Aeppus Strigoniensis) animadvertit erectionem parochiae postulatam fuisse unice a catholicis rutheni ritus: et revera ex actis huius S. Congregationis constat tunc temporis agitatam fuisse quaestionem „de erigenda parochia pro fidelibus ruthenis" et dubium propositum utrum fideles rutheni Budapestinenses pertinerent ad jurisdictionem Ordinarii Strigoniensis, an potius Ordinarii Rutheni Munkacsiensis. Cum itaque de fidelibus ruthenis sermo fuerit, in hoc sensu profecto intelligenda sunt verba quae leguntur in litteris Secretariae Status, quibus Em. Tuae tribuebatur iurisdictio super fideles catholicos graeci ritus. Hinc fideles Rumeni, utpote alterius ritus non subiiciuntur jurisdictioni parochi Rutheni Ecclesiae Graecae Budapestinensis. Patet itaque ex hoc etiam responsio ad 2m dubium, quod nimirum, nisi adsit alius presbyter rumenus ab. Em. Tua deputatus ad parochialia pro rumenis, tenentur catholici huius ritus sacramenta recipere in ritu latino, in Ecclesiis latinorum, ac catecheses traditas a latinis parochis, in quorum districtu habitant, frequentare.

Bár a budapestiek görög szertartásuaknak nevezték magukat, a Congr. de Prop. – a hajdudorogi egyházmegye alapitása előtt 5 évvel – ruthéneknek deklarálta őket s a budapesti gör. kath. paróchus joghatósága alól kivette a románokat, s a latin plébánosok joghatósága alá helyezte, mint „fideles alterius ritus".

A román ritusu hivőknek a budapesti gör. kath. paróchia joghatósága alól való exemptségét nem szüntette meg a Szentszék a hajdudorogi magyar görögkatolikus egyházmegye felállitását követően sem, s az 1907-ben megállapitott exemptséggel élnek ma is a budapesti románok. (Ennek illusztrálására bekérendők dr. Krajnyáktól a vonatkozó adatok)

A magyar görögkatolikus ritus, és következőleg a magyar görögkatolikus egyház fennállását s a román egyháztól való függetlenségét elismerte a magyar közjog is, amikor a magyar kormány és az Apostoli Szentszék között létrejött kétoldalu szerződés alapján kiadott Christifideles Graeci bulla által létrehozott hajdudorogi egyházmegye megalapitását törvénybe iktatta (1912. évi tc)

Ennek a jogi elvnek gyakorlati alkalmazásával azért nem találkozunk a későbbiek során, mert a nemsokára kitört világháboru után bekövetkezett országcsonkitás elszakitotta az országtól a román és a ruthén egyház területét s a csonka hazában csupán a magyar görögkatolikus egyház létezett.

Az egyházjog és a magyar közjog értelmében vitathatatlanul fennálló s teljes jogi különállással biró magyar görögkatolikus egyház birtokállományát a Christifideles Graeci bulla állapitotta meg az ott felsorolt anyaegyházakban, az azokhoz tartozó leányegyházakban s az azok területén lakó hivőkben. A Szabolcs, Szatmár, Bihar, Zemplén, Borsod, Hadu, Csanád vármegyék s a Székelyföldön lévő, valamint a Budapesten lakó nem román szertartásu görögkatolikus hivek képezik a magyar görögkatolikus ritust és egyházat.

Ennek a magyar görögkatolikus egyháznak létezését vette tagadásba a román impérium alá került hajdudorogi egyházmegyei paróchiákon a román kultusz-törvények összesége, a szatmári, bihari és székelyföldi magyar görögkatolikus egyházakat minden jogalap nélkül románoknak deklarálta. Igaz ugyan, hogy Valfré di Bonzo bécsi nuncius 1919. május 10-én a szatmári és bihari magyar görögkatolikus paróchiák a nagyváradi román szertartásu püspök, mint apostoli delegátus joghatósága alá, 1919. junius 29-én pedig a székelyföldi magyar görögkatolikus paróchiákat a Gyualfehérvár-fogarasi román érsek, mint apostoli delegátus joghatósága alá helyezte, – az 1930. jun. 5-én megjelent Sollemni conventione kezdetü bulla pedig azokat a román egyház megyékbe incorporálta, – a szóbanforgó dekretumok, illetőleg bulla azonban egyetlen szóval sem tesznek emlitést arról, mintha meg akarnák szüntetni ezeknek az egyházközségeknek s az azok területén lakó hiveknek magyar-görög szertartását. Sőt kifejezetten az uj országhatárok következtében előállott egyházkormányzati nehézségekre, illetőleg a földrajzi elhelyezkedés szempontjaira hivatkoznak, mint az elcsatolások előidéző okaira. Arra pedig bőséges példát találunk a keleti szertartások történetében, hogy idegen szertartásu ordináriusok joghatósága alá kerülnek más szertartásu hivek, anélkül azonban, hogy ezzel megváltoznék szertartási hovatartozásuk. (L. a 4-ik §-hoz füzött jegyzeteket)

A román törvényhozásnak ama eljárása tehát, hogy a román görögkatolikus és a ruthén görögkatolikus egyház létezésének elismerése mellett egyszerüen

tagadásba vette a magyar görögkatolikus egyház létezését, – minden jogalap nélkül való.

(Idézendők a vonatkozó román kultusz-törvények és rendeletek, a román konkordátummal együtt)

(Pótlólag beszurandó az 1. §-hoz szóló jegyzet 16-ik oldalának első sora után: Omnes vero christifideles graeci-rutheni huic dioecesi (Maramuresensi) aggregati sub jurisdictione manebubnt Vicarii Generalis eiusdem ritus, ab Episcopo Maramuresensi eligendi ac constituendi" – mondja a Sollemi conventine kezdetü bulla.)

ad 5. § A „vicarius generalis ritualis" intézménye egyáltalán nem ismeretlen az egyházjogtörténetben. Legelőször az 1215-ben tartott 4-ik (második egyetemes) lateráni zsinat emliti a 9-ik kánonban: Quoniam in plerisque partibus intra eandem civitatem atque dioecesim permixti sunt populi diversarum linguarum, habentes sub una fide varios ritus et more, districte praecipimus, ut pontifices huismodi civitatum sive dioecesi um provideant viros idoneos, qui secundum diversitates rituum et lingua rum divina illis officia celebrent et ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter et exemplo … si propter dictas causas urgens necessitas postulaverit, pontifex loci catholicum praesulem nationibus illis conformem provida deliberatione constituat sibi vicarium in praedictos, qui ei per omnia sit obediens et subjectus." Hogy ez a kános nem csupán jogtörténeti kuriózum, hanem ma is érvényben lévő jogszabály, arról meggyőz bennünket a S. Congr. de Prop. Fide 1634. julius 4-én kelt döntvénye, mely a fent idézett zsinati határozatról megállapitja, hogy „est de jure positivo" s hozzáteszi, hogy az alól a pápa felmentést adhat. (Cod. Can. Orient. Fonti t. XI. n. 229. p. 279). Hasonlóképen a S. Congr. Consist. 1748. julius 12-én kelt döntvénye, mely konkrét esetben vikárius kijelölését tartja szükségesnek „ad formam canonis IX. Concilii Lateranensis IV. seu Capituli „Quoniam" de Officii Judicis Ordinarii" (Ib. t. X. n. 60. p. 479.) Erről a döntvényről s annak kapcsán a „vicarius ritualis" intézményéről megemlékezik a keleti szertartás és egyházjog nagy ismerője, XIV. Benedek pápa is „De synodo dioecesana" cimen megirt hires munkájában is (lib. II. cap. 12. n. 15.) A 4-ik lateráni zsinat 9-ik kánonjának érvényességét bizonyitja a S. Congr. de Prop. Fide 1887. jul. 25-én kelt döntvénye is, mely arra a kérdésre: „A tes propriae dioeceseos versentur" a következő választ adta: „Circa dubium quoad dependentiam ab Episcopo Latino standum decreto Concilii Lateranensis (Ib. t. XI. n. 488. p 624.) Az idézett kánonnak, mint jogforrásnak tekintélyét bizonyitja az a körülmény is, hogy a Collectiones Decretalium Antiquae negyedik compilatiója nyomán (Melynek állitólagos szerzője III. Ince pápa volt (Pennaforti Raymund IX. Gergely decretalisai közé bevette s ilyen módon a latin Corpus Juris Canonici-be is bekerült.

A negyedik lateráni zsinat 9-ik kánonjának rendelkezését meg is valósitotta pl. IX. Gergely pápának IV. Béla magyar királyhoz 1234-ben intézett „In Cumanorum Episcopatu" kezdetü konstituciója, elkötelezvén a latin

szertartásu kun püspököt, hogy a görög szertartásu oláhok részére közülük való vikáriust (éspedig felszentelt püspököt) rendeljen, nehogy a szertartásbeli különbözőség miatt a Schizmára menjenek át. (Ne igitur ex diversitate rituum pericula proveniant animarum, nos volentes huiusmodi periculis obviare, ne praefati Walathi materiam habeant pro defectu sacramentorum ad schismaticos Episcopos accedendi, eidem Episcopo (Cumanorum) nostris damus litteris in mandatis, ut catholicum eis Episcopum illi nationi conformem provida deliberatione constituat sibi iuxta generalis statuta concilii Vicarium in praedictis, qui ei per omnia sit obediens et subjectus" Cod: Can. Orient. Fonti t.X.n.1219.p.867.)

Ilyen „vicarius generalis ritualis" kijelölését látta szükségesnek a S. Congr. Consist. 1748. jul. 12-én kelt intézkedése – hogy csupán csak a magyarországi példáknál maradjunk – a nagyváradi latin szertartásu egyházmegyéhez tartozó görög szertartásu románok számára Kovács Meletius személyében (Ib. t. X. n. 680.p.479.) s XIV. Benedek pápa 1748. aug. 30-án „Etsi ipsa" kezdetü konstituciójában meg is bizta őt, mint Forgách Pál István nagyváradi latin szert. püspök vikáriusát a görög szertartásu hivek gondozásával. (Ib. T. II. p.221. et t. X. n.1221.p.869.) Ezt a Kovács Meletiust, mint a nagyváradi latin szert. püspök görög szertartásu vikáriusát emliti XIV. Benedek pápa idézett müve is (lib. II. cap. 12. n. 5.)

A legujabb időkben ilyen „vicarius generalis ritualis" kijelölését irta elő XI. Pius pápa a „Sollemni conventione" kezdetü bullában (1930. junius 5-én), kimondván, hogy a máramarosi román szertartásu püspök az egyházmegyéje területén lakó ruthén szertartásuak részére ruthén szertartásu vikáriust köteles tartani: „Omnes vero christifideles graeci-rutheni huic dioeceso aggregati sub iurisdictione manebunt peculiaris Vicarii Generalis eiusdem ritus, ab Episcopo Maramuresensi eligendi ac constituendi." (Acta Ap. Sedis v. 22. p. 385.)

A „vicarius generalis ritualis" kinevezésének lehetőségét különben biztositja a CJC. is; a 366-ik kánon 3-ik §-a u.i. a következőképen szól: „Unus tantum (vicarius generalis) constituatur, nisi vel titulum diversitas, vel amplitudo aliud exigat…"

92. A Budapest Rózsák terei görögkatolikus parókia felterjesztése Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában

Budapest, 1942. március 22.

GKPL I–1–a–443 965/1942. Tisztázat.

A Budapesti Gör. Kat. Magyar Egyházközség
Budapest, VII. Rózsák-tere 9-10.

183/1942. szám.
Nagyméltóságu és Főtisztelendő
Dr. Dudás Miklós
hajdudorogi püspök urnak
Nyiregyháza

A budapesti Rózsák-terei görögkatolikus magyar egyházközség tanácsa és képviselőtestülete mai napon megtartott együttes ülésében a következő határozatot hozta:

A budapesti Rózsák-terei görögkatolikus magyar egyházközség tanácsa és képviselőtestülete 14 ezer hivő képviseletében megdöbbenéssel állapitja meg, hogy román megszállás alól visszakerült ősi magyar föld görögkatolikus magyarsága kálváriát kénytelen járni magyarsága és ősi görögkatolikus hitvallása miatt.

Elhatározza, hogy csatlakozik az Erdélyi Bizottság és a Magyar Görökatolikus Országos Szövetségének ez ügyben inditott mozgalmához és felhivja a nagy magyar és katolikus társadalom közvéleményét ezen égbekiáltó igazságtalanságok megszüntetése, továbbá a hajdudorogi egyházmegye integritásának helyreállitása érdekében és mindent elkövet, hogy hittestvéreit magyarságukban és vallásuk gyakorlásában senki ne merje bántani. Ugyszintén elhatározza, hogy kérelemmel fordul az Apostoli Szentszékhez és a magyar kir. kormányhoz ezen áldatlan állapotok megszüntetése tárgyában és kifejezést ad azon szilárd meggyőződésének, hogy ezen, országotépitő és magyarságot mentő, munkájában egyetlen igaz magyarnak a támogatását sem fogja nélkülözni.

Az együttes ülés megbizza az elnökséget, hogy ezen határozatnak egy példányát elsősorban a megyéspüspök Ur Őexcellenciájának, egy példányát az Erdélyi Bizottságnak és egy példányát a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetségének küldje meg. Egyben kimondja ebben a kérdésben a permanenciát.

Budapest, 1942. március hó 22.-én.
dr. Krajnyák Gábor egyházi elnök
Grigássy Béla jegyző
dr. Schirilla Achill világi elnök.

93. Mosolygó József tokaji parókus, zempléni főesperes jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről

Tokaj, 1942. április 9.

GKPL I–1–a–443 3654/1942. Tisztázat.

208/ 942 szám.
Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Ur!

Kegyelmes Uram és Atyám!

Husvét második napján megjelent Tokajban egy egyetemi hallgató és népgyülés tartására kért tőlem engedélyt abból a célból, hogy hiveinket tájékoztassa az erdélyi kérdés mikéntjéről és azzal kapcsolatos állásfoglalásról. Ilyen gyülés megtartását egyházi teremben nem engedtem, de a Nemzeti Munkaközpont helyiségeiben, melynek elnöke gör. kat. hivő, mégis megtartották ezt a gyülést.

Határozati javaslatot fogadtak itt el, mely szerint követelik

1. Hogy az ország területén lakó minden magyar gör. kat. hivő egy püspökségben egyesittessenek.

2. Hogy egyházmegyénk kebelébe egyetlen egy román hivőt sem kivánnak felvenni és még ha Debrecenben lakik is gör. kat. hivő az is tartozzon illetékes román püspök joghatósága alá.

3. Tisseránt biboros Ur őeminentiája, ha nem tud felemelkedni a hibásan értelmezett faji gondolat utvesztőiből és a románoknak nemzeti ajándékot kiván juttatni, ugy Ő ajándékozzon a magáéból, de tékozló kezekkel ne nyuljon a mi ezer éves örökségünkhöz.

Ebben az értelemben folyik Zemplén és Borsod megyékben az agitáció, mely szinte lehetetlen helyzetbe hozta a lelkészkedő papságot, hiszen az agitáció anyagának igazságát nem tudjuk cáfolni és hiveink rossz néven veszik tőlünk, hogy nyiltan nem állunk melléjük ebben a küzdelemben.

Egyben megbizonyosodtam, hogy nem a görög keleti pap intézi ezt a kérdést, hanem erre a célra alakult és csak világi gör. kat. hivőkből álló bizottság dolgozik, melynek székhelye Miskolcon van. A görög keleti pap csak ugrásra készen áll, hogy az állandó bőszületben tartott hivek közül minél többet elkaphasson közülünk. Ez annál nagyobb veszedelmet jelent ránk nézve, mert a gyülés folyamán tényleg felvetődött ennek a kérdésnek megvitatása is.

Szentelő Jobbjának csókolása mellett vagyok
Tokaj 1942 április 9.
Nagyméltóságodnak engedelmes fia: Mosolygó József zempléni főesperes

94. Czirják János vasúti tisztviselő levele Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről

Zilah, 1942. április 11.

GKPL I–1–a–443 3654/1942. Tisztázat.

Nagyméltóságu Püspök Ur!
Kegyelmes Uram!

Mély tisztelettel alulirott volt nyiregyházi lakos Zilahra történt áthelyezésem alkalmával egy és fél évi tapasztalataim eredményét a következőkben tárom fel Nagyméltóságod elé.

Mi ugynevezett anyaországi görögkatolikus tisztviselők még a mult év juniusában közös kérelmet nyujtottunk be a nagyváradi görögkatolikus püspökséghez azirránt, hogy nekünk vasárnap-és ünnepnaponként 1-1 magyar nyelvü görögkatolikus szentmise megtartását engedélyezni, illetőleg a helybeli görögkatolikus esperes részére elrendelni méltóztassék. A kérelmet Szilágy vármegye főispánja utján terjesztettük fel. Választ azonban mind a mai napig nem kaptunk. Zilahon van görögkatolikus és van görögkeleti templom. A görögkatolikus templomban a nagypénteki szertartást voltunk meghallgatni, ahol 4 férfi és egy cselédleány vett részt rajtunk kívül a délutáni temetési szertartáson A szertartást egy nagyváradi kirendelt kanonok román nyelven végezte. Ugyanis a helybeli esperes valami politikai magatartása miatt le van tartóztatva.

Zilahon sok görögkatolikus tisztviselő család van nemcsak az idejöttek között, hanem a román uralom alól ittmaradtottak között, valamint a honvédség között is, mindezek a görögkatolikusok a római katolikus templomba járnak szentmisét hallgatni, mert nem akarnak a román nyelvü istentiszteleten részt venni.

A római katolikus esperes már engem is kéretett magához arra hivatkozva, hogy betegsége miatt nem jöhet hozzám, igy én menjek el ő hozzá, fontos mondani valója van. Kérésére elmentem, és fontos mondani-valója az volt, hogy változtasssak szertartást, és legyek római katolikus mert már eddig 35-en jelentkeztek nála görögkatolikusok avégből, hogy a római katolikus egyház kebelébe vegye át őket, mert nem akarják a román szertartást hallgatni. Én tiltakoztam ez ellen, és tudomására hoztam, hogy mi görögkatolikusok már kértük a magyar nyelvü görögkatolikus szentmise megtartásának engedélyezését. Ő pedig ez ellen tiltakozott arra hivatkozással, hogy össze fogunk keveredni a románokkal, és elrománosodunk.

Nagy örömet keltett egy ilyen kis városban az általam meginditott akció még a protestáns vallásuak között is. Sajnos, mert eddig eredménnyel nem járt, már a folyó évben is 8 görögkatolikus tért át a református vallásra. A román megszállás idejéből ittmaradt tisztviselők és iparosok szintén vágynak a magyar nyelvü görögkatolikus szentmise után. Éppen ők inditványozták most a húsvéti ünnepek alatt, hogy létesitsünk magyar görögkatolikus egyházat, és kérjük a görögkeleti templomnak részünkre való átengedését, mivel ott szertartás egyáltalán nincs, mert csak 4-5 román tisztviselő család részére épittette azt a román állam, azok pedig természetesen elmentek csapataink bevonulása előtt. Még arról is értesültem, hogy a templom és annak telke telekkönyvileg nincs is a volt görögkeleti egyház tulajdonában. Ezen templom megszerzése ügyében már az Ágostai Evangélikusok is tettek lépéseket. Mi azonban arra több jogot formálunk.

A görögkeleti templomot és lelkészi lakást a román állam az idei helyezett 4-5 román tisztviselő család részére épitette románositás szempontjából. Éppen ezért kivánatos volna a magyar görögkatolikus egyház létesitése

magyar nemzeti szempontból, és a magyar államnak is érdeke volna a magyar görögkatolikus egyházat támogatni, mert a román görögkatolikusság között nagyon hasznos szerepet töltenénk be.

A fentiek ismertetése után Nagyméltóságod kegyes tanácsát kérem arra nézve, hogy mi volna a tenni valónk e kritikus helyzetben, mivel most is 3 görögkatolikus nőtlen tisztviselőt neveztek ide ki Zilahra. Közös kérelmet nyujtsunk-e be Nagyméltóságodhoz, avagy mit tegyünk? Szerény nézetem szerint a római katolikus esperesnél jelentkezett 35 görögkatolikus is örömmel csatlakozna hozzánk, ha egy szervező pap rendeltetnék ki. Kérésemre kegyes választ kérve vagyok Nagyméltóságodnak

Zilah, 1942. április.11.-én.

hódolatteljes szolgája és hüséges hive

Czirják János vm. irodaigazgató.

95. Ivánka Endre professzor levele Papp György hajdúdorogi püspöki titkárnak tervezett erdélyi körútjuk tárgyában

Kolozsvár, 1942. április 13.

GKPL I–1–a 443/1942 fol. 271–272. Tisztázat.

Kedves Főtisztelendő Úr!

Az Erdélyi Tudományos Intézet megbízásából küldöm a mellékelt „salva guardia" -t. A „Tudományos munkatársam" Főtisztelendő Úr!

Az Erdélyi Tud. In. elgondolása az, hogy mi ketten tegyük meg a székelyföldi körutat; a költségeket (kettőnk számára) az Erd. Tud. Int. fedezi. Csak az az óhajuk, hogy mind gyorsabban fogjunk hozzá. A nyilatkozat elküldött példányát majd én – a Főtisztelendő Úr által választott inkognitó figyelembevételével – záradékolom, kijelentve, hogy az említett munkatárs Főtisztelendő Úr: A számomra szükséges szabadságot az Erd. Tud. Int. a fakultástól kijárja. Igy csak Főtisztelendő Úr érkezését várom, hogy mikor induljunk.

A tervezett körlevél ügyében az Erd. Tud. Int. közvetlen a Püspök Úrhoz intézett egy kérést, melyben a tárgyakat, amelyekre a körlevél vonatkozna, pontosabban körülírja. A Gör. Kat. Szemlében közlendő cikket, mely azoknak a tárgyköröknek a fontosságát ismerteti, pár napon belül jön.

Egyidejűleg küldök egy nehány különlenyomatot, köztük azt, mely a román fatemplomok ikonográfiájáról szól.

Köszönetet mondva a Nyíregyházán élvezett szíves vendéglátásért és a mielőbbi viszontlátás reményében szívélyesen üdvözli

Ivánka Endre

96. Tamás Lajos, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatójának átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz a magyar nyelvű liturgikus kéziratok felkutatása tárgyában

Kolozsvár, 1942. április 13.

GKPL I–1–a–443. 1104/1942 Tisztázat.

Erdélyi Tudományos Intézet
Institutum Scientiarum Transsilvanicum
Kolozsvár. Hungaria. Erzsébet út 21.
231/ 1942 sz.
Kolozsvár, 1942. április 13.

Főtisztelendő és Nagyméltóságú Dudás Miklós Urnak hajdudorogi görög-katholikus püspök
Nyiregyháza

Nagyméltóságú Püspök Ur!

A Dr. Ivánka Endre egyet. ny. r. tanár úr és a Dr. Papp György püspöki titkár ur között folyó hó 11.-én lefolyt szóbeli megbeszélésre hivatkozva mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy főpásztorkodása alá tartozó plébániáktól a Nagyméltóságodtól választott módon, esetleg püspöki körlevél formájában, a dr. Ivánka Endre egyet. tanár ur vezetése mellett folyó tudományos munka előmozditására az alább részletezendő adatokat egybegyüjtetni kegyeskedjék:

1., Mivel tudomásunk szerint az egyes plébániákon előfordult, hogy a liturgiát részben, vagy egészen magyar nyelven végezték, a magyar nyelvü, vagy magyar nyelvü befejezéseket tartalmazó liturgikus könyvek (nyomtatványok és kéziratok) jegyzéke, illetve ismertetése érdekelné az Erdélyi Tudományos Intézetet.

2., Az egyes községek egészbeni, vagy részbeni magyarságának bizonyithatósága céljából az Intézet tervbe vette a plébániák anyanyelveinek, különösképen a magyar nyelvüeknek, illetve a magyar bejegyzéseket, neveket tartalmazóknak a feldolgozását. Kérünk adatokat arranézve, hogy az egyes plébániák mióta vezetek anyakönyveket, milyen nyelveken vezetik azokat, illetve vezették a különböző időkben; melyek azok az anyakönyvek, amelyekben tulnyomó a magyar névanyag s amelyek következésképen a községnek a multba visszanyuló magyarságát bizonyitják.

Az Erdélyi Tudományos Intézet ezirányu tudományos munkáját nagyban elősegitené, ha a befutó adatok minél részletesebbek lennének. Intézetünket a kérdés-komplexum már azért is érdekli, mert a Felső-Tiszavidék görög-katholikusainak ősi magyarsága, amennyiben ez közelebbről tudományos módszerekkel mutatható ki, fényt vet az erdélyi görög-katholikusok multjára is.

Kérem a Nagyméltóságu Püspök urat, fogadja mély tiszteletem és előlegezett hálás köszönetem nyilvánitását.

dr. Tamás Lajos egyet. ny. r. tanár igazgató

97. A Nyíri Esperesi Kerület papaságának nyilatkozata az erdélyi magyar görögkatolikus helyzetéről

Nyírcsászári, 1942. április 15.

GKPL I–1–a–443/1942 fol. 471r. Tisztázat.

A Nyiri Esperesi Kerület Papságától
A Nyicsászári-i Görögkatholikus Lelkésztől
123. szám Telefon: Nyirbátor 104.
1942

Jegyzőkönyv
Készült Nyircsászáriban 1942 április 15.-én az esperesi látogatás alkalmával.

Jelen vannak alulirottak.
Tárgysorozat:
I. Állásfoglalás az „Erdélyi Bizottság" vállalkozásával kapcsolatban.

Vizitelő esperes ismerteti az erdélyi állapotokat. Élénk szinekkel festi azokat a szenvedéseket, megpróbáltatásokat, melyeket a magyar görögkatolikus hiveknek el kell szenvedni a hatóságoktól gör. kat. vallásuk miatt.

A mellőzésen kívül a legnagyobb szenvedést az erdélyi görögkatolikusok részére az a megalázó közfelfogás jelenti, hogy minden hivatali tényező oláhoknak tartja őket. Ezt a megalázó közfelfogást indokoltnak mutatja, illetve alátámasztja az a tény, hogy az erdélyi gör. kat. hivek még most is az oláh püspökök fennhatósága alá tartoznak és templomaikban az oláh liturgikus nyelvet használják, amit nem értenek és gyermekeik is románul kénytelenek a hittant tanulni. Ezt a nyelvet nem is értik, nagy nehézséget jelent nekik a hittan ilyen módon való tanulása és tudatlanok maradnak. Legtöbben azonban elhagyják ősi szép szertartásukat és vagy latin ritusra térnek, vagy aposztáziába keresnek menedéket az oláh megbélyegzés elől.

A testvéri szeretet, a lelkekért való aggódás és édes hazánk s nemzetünk szeretete késztet bennünket arra, hogy felemeljük szavunkat sokat szenvedett erdélyi testvéreink érdekében és ezért az Erdélyi Bizottság mozgalmához csatlakozva, az egész magyar görögkatolikusság egyeteméve arra kérjük az illetékeseket, ugy az egyháziakat, mint a világiakat, tegyék lehetővé, hogy az erdélyi magyar görögkatolikusság a hajdudorogi magyar püspökséghez

csatoltassék vissza és ott magyar nyelven imádkozva hitében megerősödve dolgozhasson tovább a boldogabb magyar jövőért.

Turzán József nyiri ker. esperes
Dr. Fodor Antal ker. jegyző
Korpos Andor parókus

98. Fodor Antal nyírcsaholyi paróchus felterjesztése Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről

Nyírcsaholy, 1942. április 23.

GKPL I–1–a 443/1942. fol. 325. Tisztázat.

A Nyírcsaholyi Gör. Kat. Egyház lelkészétől.
72/1942.

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Úr!
Kegyelmes Atyám!

Kétségbeesett helyzetemben bizalommal fordulok Nagyméltóságod oltalmáért. Mint már az elmult évben több ízben jelentettem, hogy forrong az egész Nagykároly és Szatmár vidéki grékusság, mert nem csatolják őket a mi egyházmegyénkhez. Nyíltan gyalázzák Nagyméltóságodat, mint aki nem törődik bajaikkal. De bennünket is papokat román érzelemmel vádolnak. Híveim között is mozgolódás van. A rokoni kapcsolat révén ők is fel vannak bujtva. Nyíltan hangoztatják, hogy ők ebbe az állapotba nem nyugosznak bele és képesek inkább mindent megtenni. Hiába mondunk mi papok bármit, nem hallgatnak reánk. Azt mondják eláruljuk őket az egyházmegyei vezetőséggel egyetemben. Elszakadási szándékot hangoztatnak nyíltan. A tulzó jobboldaliak és a nyilasok ellenünk használják fel a népnek ezen elkeseredett hangulatát, hangoztatva hogy mostan tűnik ki a papság nemzetközisége, mert senkinek sem fáj az, hogy a felszabadult Erdélyben ezrek és ezrek román liturgiára vannak kényszerítve, csak katolikusok legyenek.

Azt mondják már szervezkednek és központjaik vannak ahonnan agitátoraik kiindulnak járni a környéket. Mindenesetre híveim rettenetes lelkiállapotban vannak. Jelentettem már az ügyet Turzán József kerületi esperesnek is. Állítólag röpiratokat osztogatnak, amelyben a katolikus egyháztól való elszakadásra szólítják fel a népet. Én még ilyen röpiratot nem láttam, de híveim közül egy pár nagyhangu egyén már nekem is szemembe vágta a sizmát. Jelenleg még fékezni tudom őket, de Nagyméltóságod sürgős segítségéért esedezem.

Szentelő jobbját csókolva vagyok:
Nyírcsaholy 1942 ápr. 23.
Nagyméltóságodnak engedelmes fia
dr. Fodor Antal paróchus

99. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök felhívás-fogalmazványa az egyházmegye papságához a magyar görögkatolikus múltra vonatkozó emlékek beküldésére

Nyíregyháza, 1942. május 5.

GKPL I–1–a 443/1942. Fogalmazvány.

A magyar görögkatolikusság multjával kapcsolatos emlékek nyilvántartása céljából felhivom egyházmegyém valamennyi ntdő lelkészét, hogy alaposan kutassák át a lelkészi irattárat és a használatonkivüli templomi könyvek megőrzésére szolgáló helyeket s a megtalálható magyar nyelvü liturgikus kéziratokról, a hajdudorogi kiadásokat megelőző nyomtatott liturgikus könyvekről, és végül a más nyelvü, de magyar bejegyzéseket tartalmazó liturgikus könyvekről ide részletes jelentést tegyenek. Felhivom továbbá a ntdő lelkész urakat, hogy jelentsék ide: mely időponttól kezdődnek az egyházközség legrégibb anyakönyvei, az u.n. protokollumok, részletesen sorolják fel, hogy mely időkben milyen nyelveken vezették azokat s végül irják ki s jelentésük kapcsán terjesszék ide be a meglévő anyakönyvek alapján a legkorábbi négy esztendő során előforduló összes család-neveket (szülők, keresztszülők, házasultak, elhunytak), kivéve azokét, akik a bejegyzésekből megállapithatóan nem görögkatolikusok voltak. Mindkét jelentést (az elsőt nemleges esetben is) junius hó 15-ig terjesszék be.

Nyiregyháza, 1942. május 5.

100. Turzán József esperes, ópályi paróchus felirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről

Ópályi, 1942. május 29.

GKPL I–1–a–443. 3654/1942. Tisztázat.

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Ur, Kegyelmes Uram és Atyám!

F.é. február hó 16-án több napi gyötrelem után keletkezett elhatározásom eredményeképen 49. szám alatt hivatalos jelentést bátorkodtam tenni Nagyméltóságodnak, hogy hiveimet felháboritja a magyar görögkatholikusság rettenetes elnyomatása ugy egyházi, mint állami téren, s bizonyos – Nagyméltóságodnak minden valószinüség szerint fájdalmas csalódást okozó személyes konzekvenciát vontam le.

Jajkiáltásomra semmi megnyugtatást, vagy választ nem kaptam. Fiui voltom nem latolgathatja Nagyméltóságod elzárkózottságának okát, de legyen szabad ezuttal nem hivatalosan, fiu az Atyával szemben, egy érzelmi jelentést tennem.

Vőm azon a Szatmárnémetin hitoktató, amely évszázadokon keresztül magyar parochiát tartott fenn, s amely jelenleg a nagybányai püspökség

alá tartozik magyar papjával és magyar hiveivel. A parochus ott a magyar parochián nászom. Rokoni látogatást tettem náluk, de sajnos nincs kivánságom többé megismételni. – Az elnyomás alatt sinylődő hivek becsületet sértő kifejezésekkel illettek minket, ugynevezett anyaországbeli magyar papokat, hanem – ismételten bocsánatos kérek a kötelesnek vélt őszinteségért – Nagyméltóságodat, sőt az „oláhbarát" pápát is. Az ottani magyar papok elforditják fejöket, ha látnak, mert tunyáknak tartanak minket.

Kegyelmes Uram! – Ismét az apostoli félelem vesz erőt rajtam: Elveszünk! – Nincs püspökünk, nincs magyar kormányunk, mert nem tart minket magyaroknak, nincs pápánk, nincs Egyetemes Katholikus Egyházunk, mert – rettenetes kimondani – nem lesznek hiveink! Máris ugy sodródnak a megoldatlan kérdés miatt a Schisma felé, mint az 1910-es szomoru emlékü években a Bobrinszkyak vezetése alatt. – Nálunk is vannak bujtogatók, de nincs hová fordulni velök szemben, hiveinkre nem számithatunk, mert gyermeki bizalmuk Róma felé ellanyhult.

Szentelő Jobbjának csókolásával vagyok

Ópályiban, 1942. május hó 29-én engedelmes fia: Turzán József esperes-lelkész.

101. Tamás Lajos, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatójának átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz a magyar nyelvű liturgikus kéziratok felkutatása tárgyában

Kolozsvár, 1942. június 12.

GKPL I–1–a–443. 1762/1942 Tisztázat.

Erdélyi Tudományos Intézet
Institutum Scientiarum Transsilvanicum
Kolozsvár, IV., Erzsébet-út 21.

Főtisztelendő és Nagyméltóságu
Dudás Miklós urnak, hajdudorogi gör. kat. püspök,
Nyiregyháza

Hiv.sz. 1352/1942.

Nagyméltóságu Püspök Ur!

Öszinte örömmel töltött el Nagyméltóságodnak lekötelező készsége, mellyel Intézetünknek a magyar görög-katolikusság multjára vonatkozó kutatásait hathatós támogatásban részesiteni méltóztatott.

Hálásan köszönöm az erre vonatkozó intézkedést és Nagyméltóságod azon igéretét, hogy a begyüjtendő adatokat Intézetünk rendelkezésére méltóztatik bocsátani.

Munkánkhoz Nagyméltóságod további jóakaratu pártfogását kérve, kérem fogadja őszinte mély tiszteletem és hálás köszönetem nyilvánitását.

Kolozsvár, 1942. junius 12.

dr. Tamás Lajos egyet. ny. r. tanár igazgató

102. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirat-fogalmazványa Tamás Lajos, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatójához a magyar nyelvű liturgikus kéziratok felkutatása tárgyában

Nyíregyháza, 1942. június 16.

GKPL I–1–a–443. 1104/1942 Fogalmazvány.

A Hajdudorgi Püspöktől
1762/ 1942

Méltóságos Uram!

Folyó évi 231. szám alatt kelt nb. megkeresése kapcsán van szerencsém Méltóságodnak tisztelettel megküldeni mindazokat a jelentéseket, melyeket egyházmegyém papjai a 1352/1942. számu körlevéli rendelkezésem alapján ide beterjesztettek.

A jelentésekben foglalt nyers anyag feldolgozásával kapcsolatban továbbra is a legteljesebb készséggel állok Méltóságodnak s az Erdélyi Tudományos Intézetnek rendelkezésére.

Fogadja Méltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását.

Nyiregyháza, 1942. junius hó 16-án
hajdudorogi püspök.
Méltóságos
Dr. Tamás Lajos egyetemi ny. r. tanár Urnak
Kolozsvár.

103. A Keleti Egyház Kongregációjának instrukciója Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátornak

Róma, 1942. június 19.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 697r–705r. Fogalmazvány.

Somm. n. I
Prot. 507/41.
4357/42

Istruzioni[65] della S. Cong. Orientale[66] per il Visitatore Apostolico in Transilvania (Ungheria).

Fino alla data dell'Arbitrato di Vienna (30 agosto 1940) la situazione religiosa delle cinque diocesi romene di rito bizantino in Romania era tranquilla. Le relazione tra la S. Sede e la Romania erano regolate da un Concordato, lealmente osservato.

La situazione politica di questi ultimi anni ha avuto un forte contraccolpo anche sulla situazione religiosa delle 5 diocesi romene. L'avanzata bolscevica tolse alla Romania la Bessarabia e la Bucovina: mentre Bessarabia c'erano poche parrocchie latine appartenenti alla diocesi di Jasi, nella Bucovina andarono perdute varie[67] parrocchie rutene dipendenti dal Vicariato Ruteno sottoposto alla giurisdizione del Vescovo romeno del Maramures. L'accordo di Craiova retrocedeva alla Bulgaria gran parte della Dobrugia, con una parrocchia latina e una di rito bizantino in formazione. Venne poi l'Arbitrato di Vienna del 30 agosto 1940 che incideva profondamente su tutta la Chiesa Romena.

Delle cinque diocesi romene soltanto una non veniva toccata, quella di Lugoj, che restava intieramente alla Romania; passavano quasi completamente alla Ungheria le tre diocesi di Gran Varadino,[68] di Claudiopoli-Armenopoli,[69] del Maramures,[70] lasciando le prime due un reliquato in Romania, e la terza un reliquato in Bucovina (sotto la U.R.S.S.) come sopra si è detto. L'Archidiocesi Metropolitana di Fagaras e Alba Giulia restava quasi tutta in Romania, lasciando però all'Ungheria tutta la zona del cosidetto Vicariato Siculo. Allo stesso modo veniva divisa l'Amministrazione Apostolica degli Armeni, con tre parrocchie e la sede dell'Amministratore (Armenopoli-Szamosiuvar-Gherla) all'Ungheria e tre parrocchie alla Romania. L'Ordine Basiliano romeno veniva smembrato con tre Monasteri (compreso Bixad, sede del Provinciale) all'Ungheria e due alla Romania.

La Congregazione delle Suore della Madre del Signore lasciava tre Case in Ungheria e le restanti 12 alla Romania.

Subito dopo l'Arbitrato di Vienna cominciarono a venire alla S. Sede dei memoriali da ambedue le parti: i Romeni denunciavano continuamente dei soprusi subiti e pregavano la S. Sede di intervenire a proteggere i loro interessi,

65 Kézírással a lap sarkában: *„definitive"*
66 *„della S. Cong. Orientale"* kézírással beszúrva
67 Eredetileg: *„molte"*
68 Lábjegyzet a dokumentumban: Gran Varadino, in 1. ungherese Nagy-Várad, in 1. romena Oradea Mare.
69 Lábjegyzet a dokumentumban: Claudiopoli-Armenopoli, in 1. ungherese Kolozsvár-Szamosuivar, in 1. romena Cluj-Gherla
70 Lábjegyzet a dokumentumban: Maramures è in 1. romena, in 1. ungherese si dice Maramaros, La sede è a Nagy-Bánya (1. ungherese), Baia Mare (1. romena).

mentre gli Ungheresi desideravano che venisse ristabilito lo „status quo" esistente prima del 1919.

Già fino d'allora si era affacciata l'idea di mandare sul posto un Visitatore Apostolico che informasse serenamente la S. Sede. Nel febbraio del 1941 si radunò una Plenaria Mista dei Cardinali componenti le tre Congregazioni Concistoriale, Orientale e degli AA. EE. SS. per esaminare le questioni sorte e un memoriale presentato dal Governo Ungherese. Decisioni radicali non vennero prese, ma si raccomandò di rimanere sull'attesa e di prendere soltanto dei provvedimenti di carattere provvisorio. L'unica decisione di carattere permanente è stata la separazione delle due diocesi latine di Nagy-Várad e Szatmar, che il Concordato romeno aveva unito. Parimenti le tre Case dei Basiliani romeni restate in Ungheria furono incorporate nella provincia ungherese, ma con una specie di autonomia.

Questi due provvedimenti non hanno incontrato il favore dei Romeni.

I Vescovi, non potendo comunicare coi reliquati diocesani oltre al nuova frontiera, nominarono rispettivi Vicari con speciali facoltà. Nei primi mesi dell'occupazione ungherese si dovettero lamentare molti incidenti uccisioni, distruzioni, espulsioni di sacerdoti e intellettuali, imprigionamenti, processi, espropriazioni, soppressioni…..).

La S. Sede ha cercato di alleviare le condizioni di inferiorità in cui era stata posta la Chiesa romena, ma con scarso risultato.

Particolarmente acuta è stata ed è la questione delle parrocchie che appartennero dal 1912 al 1919 alla diocesi ungherese di Hajdudorog e che dal 1919 furono amministrate nuovamente dai Vescovi romeni. Il Governo Ungherese, il Vescovo di Haidudorog e la Nunziatura Apostolica di Ungheria hanno fatto presente più volte alla S. Sede l'opportunità di restituire queste parrocchie alla diocesi di Hajdudorog, per evitare defezioni in massa al Calvinismo. I fedeli di queste parrocchie, dicendosi ungheresi di lingua e di razza, non vogliono sottostare ai Vescovi e ai sacerdoti romeni, per non comparire infedeli allo Stato e vogliono essere incorporati alla diocesi di Haidudorog. Ma da parte romena si contesta vivamente l'appartenenza alla razza ungherese di questi fedeli, che sarebbero invece dei romeni o dei ruteni magiarizzati col tempo. I Romeni temono che poco alla volta altre parrocchie vengano magiarizzate con grave danno della Chiesa e delle anime.

Parimenti delicata è la questione dei passaggi[71] di molti[72] fedeli orientali al rito latino. Si ha fondato motivo di credere che ciò sia avvenuto a avvenga per la considerazione che, diventando latini, i fedeli di rito orientale più facilmente potranno essere giudicati ungheresi e perciò lasciati nel tranquillo possesso dei loro uffici e dei loro beni. Perciò la S. Sede ha riservato a se stessa la concessione dei regolari passaggi al rito latino.

71 *„passaggi"* után áthúzve: *„in massa"*
72 *„molti"* utólag beszúrva

Il Visitatore Apostolico, recandosi sul posto, dovrà esaminare le seguenti questioni di carattere generale e particolare, tenendo presente che la sua Visita è soltanto ad referendum e che la S. Sede no intende prendere decisioni definitive prima dei Trattati di pace.

A) – Questioni generali –

I. Situazione attuale delle 67 parrocchie che una volta appartennero alla diocesi di Hajdudorog, sia nel Vicariato Siculo, come ai margini delle diocesi di Gran Varadino e di Maramaros. Sono giunte alla S. Sede molte lettere firmate con cui si chiede il ripristino della giurisdizione di Hajdudorog. Sono spontanee queste richieste? Non è stata fatta propaganda? Come sono assistiti spiritualmente i fedeli? In quante di queste parrocchie manca il sacerdote? Come si potrebbe provvedere, in modo provvisorio, ad una soluzione?

2. E' stato affermato che 20.000[73] fedeli di rito orientale sono passati al protestantesimo. Quanto c'è di vero in questa affermazione? Quali sono state le cause? Che cosa si potrebbe fare e come procedere per facilitare il ritorno degli apostati?

3. Altri[74] fedeli orientali si dicono passati civilmente[75] al rito latino. Si è verificato questo in molti casi? Quali le cause? I sacerdoti latini non vi hanno cooperato? Come si potrebbe rimediare alla situazione canonica di questi fedeli?

4. Circa la lingua ungherese nella liturgia. Questa lingua è espressamente vietata dalla S. Sede per la Liturgia. Nella Bolla di istituzione della diocesi di Hajdudorog (1912) era prescritta la lingua greca.

Nelle chiese delle diocesi romene è stato imposto forse di funzionare in lingua ungherese? Dove e da chi? Come viene osservata tale disposizione e quali sono le reazioni dei romeni? Che cosa si potrebbe concedere su questo punto?

5. Per le scuole confessionali romene si fa opera di ostruzionismo. Verificare come esse funzionino e quali siano le difficoltà da sormontare perchè la minoranza romena abbia la possibilità di possedere scuole della sua lingua in numero sufficiente.

6. Situazione materiale dei[76] Vescovi, Canonici, Professori, Sacerdoti, insegnanti. Hanno essi uno stipendio decoroso che basti alle loro necessità?

Come ottenere un miglioramento?

73 *„20.000"* helyett eredetileg: *„molti"*
74 Eredetileg: *„Molti altri"*
75 *„civilmente"* kézírással utólag beszúrva
76 *„dei"* helyett eredetileg: *„del clero"*

7. Situazione dei beni delle Chiese, delle Mense Episcopali e delle Istituzioni cattoliche. Ci sono stati degli inconvenienti, come spogliazioni…? Quali le ragioni addotte a giustificazione? Come esigere una riparazione?

8. Compilare una lista completa di tutti i sacerdoti espulsi, imprigionati, o che ebbero da soffrire. Si può ottenere soddisfazione o rimpatrio?

9. Quante e quali sono le parrocchie romene rimaste prive del sacerdote e di qualsiasi assistenza?

10. Ottenere spiegazioni circa gli ostacoli che si mettono alla venuta, al ritorno, al transito di alunni romeni dall'Ungheria, dalla Romania al Pont. Collegio Pio Romeno di Roma, e viceversa. Come facilitare il reclutamento degli alunni e la loro venuta?[77]

11. Come funzionano i Tribunali di appello stabiliti per le tre diocesi romene?

12. Si è potuto ottenere di conservare distinte dai latini la Opere della Propagazione della Fide, e dell'Unione Missionaria del Clero?

13. Quali sono le relazioni dei Vescovi latini con i tre Vescovi Romeni?

14. Si insiste ancora nel pretendere che i Vescovi Romeni assistano alla Conferenze Episcopali Ungheresi, adducendo[78] i diritti primaziali di Strigonia? In che cosa consistono precisamente questi diritti?

15. Sono stati inviati nelle Scuole di Transilvania dei sacerdoti catechisti provenienti dalla diocesi di Hajdudorog e quali conseguenze ne sono derivate?

16. L'inno politico ungherese è realmente stato imposto anche nelle Chiese romene e quali reazioni ci sono state? Come ovviare a tali inconvenienti?

17. C'é stato qualche caso di distruzione di Chiese? Dove? da chi? Oppure qualche danneggiamento agli edifici del culto, alle case parrochiali, agli Istituti cattolici?

18. Come è giusitificata la soppressione della stampa cattolica romena? e quali passi sarebbero da farsi per ottenere libertà di stampa, almeno[79] per i Bollettini diocesani?

19. Gli Eccellenttissimi Vescovi sono impediti di visitare i reliquati dioecesani oltre la nuova frontiera: non si potrebbe ottenere per essi il permesso scambievole di passare la frontiera quando sia necessario?

B) – Questioni particolari per la Diocesi di Claudiopoli-Armenopoli –

20. La residenza del Vescovo era prima ad Armenopoli. Ma il Concordato romeno la trasferi a Claudiopoli, città importante. I Conventuali di rito latino cedettero una loro Chiesa, che diventò la Cattedrale romena, col monastero annesso, ora casa parrocchiale.

77 Ez a kérdés kézírással utólag beszúrva
78 Innentől a bekezdés végéig kézírással utólag beszúrva.
79 Innentől a bekezdés végéig kézírással utólag beszúrva.

Il Visitatore Apostolico verificherà se sia intenzione del Governo Ungherese confinare nuovamente il Vescovo nel piccolo centro di Armenopoli, ciò che deve impedirsi. Come pure se i Conventuali stiano ancora facendo pratiche per riavere la loro Chiesa e monastero, che erano stati ceduti alla S. Sede e da questa al Vescovo romeno. I Conventuali vanno dissuasi dal procedere.

21. Il Vescovo ha avuto qualche difficoltà per il pacifico possesso del suo Palazzo Vescovile, da lui ingrandito e attrezzato. Sussistono ancora delle difficoltà in proposito? e come potrebbero essere eliminate?

22. La diocesi possiede ad Armenopoli due Scuole Normali, una maschile e l'altra femminile, molto fiorenti una volta e che contribuiscono assai la rifiorimento della vita cattolica. Prima dell'Arbitrato di Vienna si stavano facendo pratiche per il trasferimento della Scuola Normale Maschile a Nassaud, in un magnifico fabbricato. Poi tutto rimase sospeso. Non si potrebbe riprendere la pratica per condurla a buon fine?

23. Verificare gli incidenti che si dicono occorsi nella Chiesa „Bob" di Claudiopoli, concessa dal Vescovo per le funzioni in lingua ungherese dei soldati cattolici di rito orientale. Si insiste ancora per ottenere, anche nella Cattedrale, funzioni in lingua ungherese?

24. Visitare il Seminario diocesano e riferire su eventuali difficoltà che esso incontri.

C) – Questioni particolari per la Diocesi di Gran Varadino.

25. Attese le difficoltà che il Governo Ungherese faceva al Vescovo Mgr. Frentiu, la S. Sede lo ha nominato Amministratore Apostolico dell'Archidiocesi Metropolitana di Fagaras e Alba Giulia in Romania. Egli conserva il titolo di Vescovo di Gran Varadino, ma l'amministrazione della diocesi, che si trova, nella quasi totalità, in Ungheria, è stata affidata al Vescovo di Claudiopoli – Armenopoli.

Il Visitatore Apostolico esaminerà se Mgr. Hossu, Amministratore Apost., abbia la possibilità di interessarsi fattivamente dell'andamento della diocesi, dato che è assorbito dalla vasta diocesi di Claudiopoli-Armenopoli, e se incontra difficoltà nell'esercizio del suo ministero.

26. A Gran Varadino risiede anche un Vescovo Ausiliare, Mgr. Suciu. Il Governo Ungherese desiderava che la S. Sede le rimuovesse, perchè lo accusava di aver preso parte a una manifestazione politica poco pirma dell'Arbitrato e perchè non sa la lingua ungherese. Al presente sono cesse le difficoltà circa la sua persona e attività?

27. La diocesi possiede un Seminario e una importante Scuola Normale Maschile a Gran Varadino. Visitare i due Istituti e riferire sul loro andamento e sulle loro difficoltà. L Scuola Normale o l'Internato di essa sembrava fosse stata occupata dai soldati ungheresi. Hanno ora lasciati liberi i locali?

28. La maggior parte dei beni diocesani sono rimasti in Romania. La S. Congregazione aveva proposto a Mgr. Frentiu e a Mgr. Hossu un'equa divisione dei proventi per il mantenimento delle due parti diocesane in Romania e in Ungheria. E' stata fatta questa ripartizione? e come? in qual modo i proventi dalla Romania entrano in Ungheria? Bastano, al funzionamento della parte diocesana restata in Ungheria, le rendite che le spettano?

29. Raccogliere informazioni discrete e riservate sul conto 1) del can. Georgescu, 2) del Sac. Stan, Rettore del Seminario. Indagare prudentemente se il Prof. Chirvaiu, del Seminario, si è finalmente acquetato: egli aveva scritto molte volte, in termini violenti, contro il Vescovo Mgr. Frentiu.

D) – Questioni particolari per la diocesi di Maramaros (Nagy-Bánya)

30. La diocesi di Maramaros, con sede a Nagy-Bánya, è sorta nel 1930, dopo il Concordato romeno. E' assai vasta e manca ancora del Seminario e delle Scuole diocesane, che invece possiedono le altre diocesi. Il Vescovo Mgr. Rusu è molto zelante e attivo. Contro questa diocesi si sono rivolte particolarmente le ostilità del Governo Ungherese, che la voleva prima soppressa e poi unita aeque-principaliter a Gran Varadino. Ma la S. Sede l'ha sempre difesa e la difenderà.

Sussistono ancora queste ostilità? Come si potrebbe ovviare?

31. Il Vescovo dovrebbe essere Senatore di diritto, come tutti gli altri Vescovi in Ungheria, ma siccome l'esistenza giuridica della diocesi non è riconosciuta, anche al Vescovo si nega il titolo di Senatore. Non ci sarebbe modo di regolare questo punto? tanto più che il Vescovo sembrava persona grata al Governo stesso.

32. Il Vescovo è stato disturbato per il possesso del suo Palazzo Vescovile. A che punto stanno ora le cose?

E) – Altre questioni particolari

33. Visitare il Monastero Basiliano di Bixad e riferire sulla attuale situazione dei monaci romeni nel quadro della Provincia Monastica d'Ungheria. Hanno dei lamenti da esporre alla S. Sede?

34. Visitare le due case che le Suore della Madre del Signore possiedono a Claudiopoli e a Alsozsuk (quella di Sovata non presenta interesse) e riferire sulla situazione delle Religiose e se esse possono beneficiare delle disposizioni prese recentemente dalla S. Sede per tutta quella Congregazione in Romani (nomina di Un Padre Gesuita come Superiore Ecclesiastico con facoltà speciali).

35. In seguito ai trattati di pace del 1919 e alla stabilizzazione dei confini tra l'Ungheria e la Romania (fino cioè all'Arbitrato di Vienna) rimasero in

Ungheria alcune parrocchie con fedeli[80] romeni (14,[81] più Bedo e Battonia), le quali furono affidate alla giurisdizione del Vescovo di Hajdudorogh, a condizione che nominasse un Vicario speciale per esse. Questa nomina non è stata mai fatta. Il Visitatore Apost. esaminerà la situazione attuale di dette parrocchie[82] per vedere se i fedeli romeni[83] siano stati magiarizzati.

36. Entro i confini della fu Cecoslovacchia erano rimaste sei[84] parrocchie romene[85] che vennero affidate all'amministrazione del Vescovo ruteno di Munkacs. Dopo l'Arbitrato di Vienna Mgr. Stojka propose di cedere ai Vescovi romeni queste parrocchie, in cambio delle parrocchie rutene che avrebbe dovuto ricevere da loro.

Il Visitatore Apost. prenderà in esame la situazione di queste poche parrocchie romene.

37. Visitare l'Amministratore Apostolico degli armeni a Szamosuivar-Gherla, per avere una relazione sull' andamento del suo Ordinariato.[86]

F) – Istruzioni particolari per Mgr. Visitatore Apostolico.

38. Il Visitatore Apost., nello svolgimento della sua missione religiosa, sarà completamente libero di recarsi dove vuole, parlare con chi desidera, fissare la sua residenza dove meglio ritiene. Egli non avrà alcun accompagno ufficiale.

Si lascia alla sua prudenza di far visita a tutti i Vescovi cattolici dei territori che visiterà.

39. Il viaggio sarà della durata di due o tre mesi, e la visita è soltanto ad referendum. La stampa dovrà tacere sulla visita.

40. Il Visitatore Apostolico ha facoltà di proporre, se lo riterrà opportuno, alla S. Sede il proprio parere anche su altre questioni.

Roma, dal Palazzo della Sacra Congregazione Orientale, il 19 Giugno 1942.[87]

---

80 *„con fedeli"* utólag kézírással beszúrva
81 *„14"* kézírással utólag beszúrva, eredetileg: *„16"*
82 Ez után áthúzva: *„(che dovrebbero essere romene)"*
83 *„i fedeli romeni"* utólag kézírással beszúrva
84 Eredetileg: *„alcune"*
85 Ez után áthúzva: *„(cinque e sei)"*
86 Az egész bekezdés utólag kézírással beszúrva.
87 Dátumozás kézírással.

104. Mosolygó József tokaji parókus, zempléni főesperes jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről

Tokaj, 1942. június 27.

GKPL I–1–a–443 3654/1942. Tisztázat.

147/ 942 szám.
Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Úr!
Kegyelmes Uram és Atyám!

A székelyföldi brutális beavatkozás egyházi ügyeinkbe lassanként köztudomásuvá lesz a hiveink között. Ahogy az innen származó hirek szájról-szájra járnak szineződnek, nagyobbodnak és valóságosan mérgezik a lelket annyival inkább, mert olyan vad hirek is keringenek, hogy egyházmegyénk más elszakitott részeit sem kapjuk vissza teljes egészében. Ha ez valóba megtörténne a következmények ránk nézve nem csak lealázóak, hanem veszedelmesek is lennének.

Sárospatakon a ref. teológusok évek óta estékint házakhoz járnak belmisszió tartására ezt a tevékenységüket kiterjesztették a környező falvakra is. Most azon mesterkednek, hogy hiveinket bevonják ezekbe az esti biblia magyarázatokra ügyesen felhasználva az állandó nyugtalanságukat. Sőt a Jehova tanui is megjelentek egyes helyeken, a mellékelt három darab irómány tőlük került hiveink kezébe.

A papság nem tudja megnyugtatni a lelkeket. Helyi szervezetek alakultak, melyek egyházi irányitás nélkül feltétlenül elhajolnak magától, az egyháztól is. Popov görög keleti püspök neve gyakran szerepel beszélgetésükben, de a protestantizmussal is nyiltan kacérkodnak. Az a sejtésem, hogy ránk nézve kedvezőtlen döntés esetén ebben a kettős irányban keresnek kibontakozást. A papság tekintélye, miután nem tart velük csökkenőben van, sőt olyan hangok is hallatszanak, hogy a papság elárulta a hiveket.

Tokajban már az 1800-as évek első tizedében kezdődött a magyar élet és megcsinálták Grigássy Mihály elődömmel, hogy az 1886-ik év husvét első napjára a parókhia összes ablakait beverték, mert az éjféli isteni tiszteletet ószláv nyelven végezte most is nagyon komoly a hangulat és ha a döntés ellenünk történne akkor a helyzetem megrendülne Tokajban.

Szentelő Jobbjának csókolása mellett vagyok
Tokaj 1942 junius 27.
Nagyméltóságodnak engedelmes fia: Mosolygó József zempléni főesperes
3634/1942
Tokaj

105. Papp János hajdúdorogi parókus jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a helyi hívek körében az erdélyi helyzet miatt tapasztalható elégedetlenségről

Hajdúdorog, 1942. június 28.

GKPL I–1–a–443 3654/1942. Tisztázat.

Hajdudorogi Gör. Kat. Lelkészi Hivataltól
1713/1942. szám

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Ur!
Kegyelmes Uram és Atyám!

Jól tudom, hogy Nagyméltóságod minden lehetőt megtett az erdélyi parochiák ügyében, mégis ujabb beadványban kell számot adnom a történtekről. A mai napon várakozáson felül jelentek meg hiveim a nagymisén. Örvendező lélekkel álltam az oltárhoz, akkor még nem tudtam, hogy az ördög műve volt az egész. Amint ugyanis felhangzott a könyörgés a római pápáért, a nép abba hagyta az éneklést, s a szokásos „Uram irgalmazz-t" csak a kántor felelte rá a nép gunyos krákogása és köhécselése között.

Kegyelmes Uram! Itt föltétlenül megszervezett társasággal állunk szemben, akik ellen nem is vehetjük fel a küzdelmet eredményesen. Mi több, főesperességem valamennyi egyházközségéből hasonló botrányokról értesültem. Az eredményes küzdelemre annál kevésbé van kilátás, mert az elkeseredésen felül még szent érzelem is füti őket: Hazánknak, s magyar véreinknek szeretete. Ütött a tizenkettedik óra, ha most sem nyer kielégülést hiveim jogos óhaja, én, mint kerületem főesperese és egyházközségem vezetője elháritok magamtól mindennemü felelősséget. Feleljenek érte azok, kik oktalanul nem félnek felidézni a schizma veszélyét.

Nagyméltóságodnak szentelő Jobbját csókolva vagyok Hajdudorogon 1942 junius 29-én

Nagyméltóságodnak Krisztusban engedelmes fia
Papp János tb. kanonok, főesperes, parochus

106. Jakab Ferenc joghalgató jelentése Papp György kanonoknak a székelyföldi magyar görögkatolikus parókiákról

Székelyudvarhely, 1942. július 5.

GKPL I–1–a–443 273r–275r. Tisztázat.

Sz.udvarhely 1942. VII. 5.

Méltóságos Professzor Ur!

Dr. Ivánka Endre professzor ur, valamint dr. Gerencsér István tanár ur részéről azt a megbizatást kaptam, hogy a professzor ur által megjelölt és legtipikusabbnak mondható székelyföldi községeket (Maros- és Udvarhely vm-ből) ahol gör. kat. hívek élnek felkeressem és ott megfelelő propagandát fejtsek ki az ismert cél elérése érdekében.

Kolozsvárról f. hó 3-án reggel indultam utnak, feladatom teljesítése végett. Első állomáshelyem Székelyudvarhely volt.

Székelyudvarhelyen dr. Filó Ferenc polgármester urral folytattam megbeszélést az ügyre vonatkozóan, akit a legilletékesebbnek véltem, a részletes és pozitív adatok nyújtását illetőleg.

Szudvarhelyről a következőket jelenthetem:

Elsősorban is a professzor ur által közölt statisztikai adatok, t.i. hogy 1930-tól 1941-ig 282-ről 157-re csökkent a gör. kat. hívek száma, melyből 149 magyar, nem felel meg a valóságnak. U.i. az oláh megszállás előtti időket véve lapul, Szudvarhely esperesi kerület volt, de kizárólag a Szudvarhelyi g.k. hívők száma nem volt több, mint: 8-10 lélek. Ellenben az lehetséges, hogy az esperesi kerülethez tartozó g.k. hívők száma elérte a professzor úr által közölt statisztikai számot. Az esperesi kerülethez tartozott pl. Máréfalva, Abásfalva és a Homoród vidéki községek, ahonnan a hívők legtöbbje, Székelyudvarhelyre járt vallási kötelezettségeinek eleget tenni.

Közvetlen az oláh megszállás előtti, valamint az oláh megszállás alatti időben egészen 1925-26-ig Gergely János esperes-plebános állott az egyházkerület élén. Ami a szertartást illeti, azt nevezett esperes csakis magyarul végezte, egészen 1925-26-ig, tekintve, hogy a gör. kat. hívők addig kizárólag magyarok voltak. Akkor azonban a mind nagyobb mértékben bevándorolt g.kat. román tisztviselők számára való tekintettel, a románok kényszerítették az esperest, hogy a szertartást románul végezze. Az esperes akkor kénytelen volt megtanulni – amennyire tehette – románul, hogy a kényszer követelésnek eleget tehessen.

A környéki falvakból ettől az időponttól kezdődőleg aztán a gör. kat. magyar hívek többé nem jártak istentiszteletre, mert nem tartották magukat románoknak, s nem is akartak azok lenni. Ki-ki a saját községében levő r. kat. templomba járt és r. katolikusnak vallotta magát. A románok azonban tűzzel-vassal igyekeztek megtartani a gör. kat. híveket, (sőt róm. kat. magyar híveket is csendőrszuronnyal kényszerítettek a gör. kat. vallásra való áttérésre), mert felfogásuk szerint aki gör. kat. vagy gör. kel. az román.

A románizálásnak méltó eszközét látták ebben, melyet Cionea Macedon oklándi fszbíró és egy Mărcus nevezetű járásbíró – aki jelenleg Naszódon szintén járásbíró – nagy előszeretettel használtak.

Jellemző példa erre – ami egyszer s mindenkor fényt vetít a románok elrománosító törekvéseire – Bartos József lövétei r. kat. plebánossal történt eset, akit törvénytelen térítéssel vádolva bíróság elé állítottak. (A románok vádja: hogy a r. kat. plebános a gör. kat. hívőktől egyházi járandóságot szed. Ezzel szemben a tényleges állapot az volt, hogy az egyháztanács nemhogy

kötelezte volna kepe fizetésre a gör. kat. híveket, hanem éppen ellenkezőleg, az azok részéről önként felajánlott járandóságot nem fogadta el, dacára annak, hogy a gör. kat. hívek kijelentették, hogy ők továbbra is magyarok és rom. kat. vallásúak akarnak lenni.)

A peres eljárást – mely alatt kiderült, – éppen a gör. kat. hívek tanúvallomásai szerint – hogy a róm. kat. plebános nemhogy nem volt erőszakos térítő, hanem éppen a román hatósági közegek a gör. kat. híveket csendőrszuronnyal kényszerítették arra, hogy gör. kat. románok legyenek, – annak idején a jelenlegi polgármester Ur – akkori országgyűlési képviselő – felterjesztésére a kisebbségi miniszter ur is megbotránkozással fogadta, de semmi intézkedést nem tett.

A peres eljárás hiteles adatai a Székelyudvarhelyi M. Kir. Törvényszéknél vannak 2115/1939. sz. alatt megtalálhatók. Kívánatos volna, hogy erről a professzor ur hiteles másolatot kérjen. Ezt ugyan én itt már ki akartam venni, azonban a végett még két napot kellett volna várnom, melyre az anyagi fedezeteim már nem lettek volna elegendők.

Az udvarhelyi gör. kat. templom és egyház eredetére vonatkozólag a polgármester ur szerint csak a volt gör. kat. esperes: Gergely János tudna részletes felvilágosítást adni, aki jelenleg gyergyóvárhegyi esperes (Csík vm.) A polgármester ur megnyugtatott arról, hogy nevezett esperes jó magyar ember, akihez felvilágosításért teljes bizalommal lehet fordulni.

Jelenleg a gör. kat templom – amelynek hívei, mivel majdnem mind román tisztviselők voltak és akik a visszacsatolás után eltávoztak Szudvarhelyről – látogatatlanul, pap nélkül, bezárva áll. Gondnoka: Nistor Joachim, nyug. román tisztviselő (felesége magyar nő), akihez azonban ily értelemben felvilágosításért fordulni egyáltalán nem tudtam.

A gör. kat. egyház visszaállítására vonatkozólag, ajánlatos volna azt valamelyes formában vagy teljesen megszüntetni, vagy róm. katolikussá átszervezni. Az átszervezés két okból indokolt:

– jelenleg Szudvarhelyen gör. kat. nem csak magyar, de román is csak néhány család van. Kb. 20 lélek, akik részére gör. kat. egyházat fenntartani nem célszerű.

– A környéki magyar gör. kat hívek pedig, a román megszállás alatt mikor gör. kat lenni románt jelentett, fajiságuk megőrzése végett annyira beolvadtak és együvé tartozóknak érezték magukat a róm. kat. magyarokkal, hogy a mostani gör. kat. való ébresztésük és elválasztásuk esetleges faji differenciálódáshoz vezethetne, ami falat támaszthat magyar és magyar közé.

Ezek volnának Szudvarhelyen szerzett adataim, melyek az Erdélyi Bizottságnak ténypontul szolgálhatnak.

Székelyudvarhelyről vissza fogok utazni a Nyárad vidékére, hogy ott is az egyes közösségeket feldolgozzam, amennyiben az anyagiakról való utólagos gondoskodás már megtörtént.

Székelyudvarhely, 1942. VII. 5.

Hazafias tisztelettel: Jakab Ferenc joghallgató.

107. A MAGOSZ körlevele az erdélyi magyar görögkatolikus papsághoz Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátor látogatása tárgyában

Budapest, 1942. július 27.

GKPL I–1–a 443/1942. fol. 251–254v. Másolat.

Főtisztelendő Plébános Ur!

A legközelebbi napokban meglátogatja Főtisztelendő Plébános Ur községét Richter[88] c. érsek. apostoli vizitátor úr, hogy megállapitsa a helybeli gör. kat. egyházközség hiveinek nemzetiségi hovatartozását, hogy t.i. magyarok-e vagy románok. A román papok természetesen mindenütt ott vannak s mindazokat a bizonyitékokat, melyek a románság javára bizonyitanak, akárcsak látszólag is, bizonyára fel fogják sorakoztatni a vizitátor ur előtt. Mi azonban, magyar görögkatolikusok, egyelőre még el vagyunk zárva annak lehetőségétől is, hogy a mi javunkra szóló bizonyitékokat felvonultassunk. Attól kell tartanunk, hogy a román papok majd csak a román hívek óhaját fogják tolmácsolni.

Mély tisztelettel kérjük azért Főtisztelendő Urat, hogy az objektív igazság megállapításában a vizitátor ur segitségére méltóztassék sietni a őt a való helyzetnek megfelelően informálni kegyeskedjék. Méltóztassék alkalmas formában biztositani azt, hogy a vizitátor úr előtt ne csak a román hivek, hanem a magyarok is teljes számban felvonuljanak, hogy a vizitátor ur helyes képet kapjon a görögkatolikusok nemzetiségi megoszlásáról. Méltóztassék a családi nevek nyomán rámutatni a gör. kat. lakosság eredetére.

Különösen arra kérjük Főtisztelendőségedet, hogy – ha községében lettek volna vallás- vagy szertartásváltoztatások – azoknak inditó okára méltóztassék rámutatni s egyben arra is kegyeskedjék felhivni a vizitátor ur figyelmét, hogy ha ezek az egyházközségek magyar püspök joghatósága alá helyeztetnének, a hitehagyottak is visszatérnének.

Ügyünket a Főtisztelendő Plébános Ur szives jóindulatába ajánlva előre is hálás köszönettel maradtam:

Budapesten, 1942. julius hó 27-én

108. Antonino Arata, a Keleti Kongregáció asszesszorának utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciushoz a Hajdúdorogi Egyházmegye székhelyének tárgyában

Vatikánváros, 1942. július 29.

ACO Rutheni – Hajdudorog 167/41. fol. 12r. Fogalmazvány

88 Helyesen: Ritter

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
29 luglio 1942
Num. di Prot. 167/41
Mons. Rotta
Nunzio in Ungheria

Questo Sacro Dicastero prega Vostra Eccellenza Reverendissima di volere cortesemente chiedere all'Eccellentissimo Mons. Nicola Dudas, vescovo di Hajdudorogh, quale sia attualmente lo stato preciso della questione relativa al trasferimento canonico della sede episcopale in Nyiregyhaza: se cioè si sia determinata, di fronte a simile eventualità, una certa distensione per parte del gruppo che in Hajdudorogh vi è decisamente ostile, e se il Governo Ungherese abbia precisato il contributo che intende concedere per la erezione dei vari edifici diocesani nella città di Nyiregyhaza.

109. Szentiványi Róbert római katolikus plébános jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátor kolozsvári látogatásáról

Kolozsvár, 1942. augusztus 6.

GKPL I–1–a 443/1942. fol. 251–254v. Tisztázat.

L.J.C.

Kegyelmes Uram!

Engedje meg, hogy germanikus bizalommal tájékoztassam Silvio[89] Ritter c. érsek, pápai delegátus és Giuseppe Setti, vicenzai theológiai tanár, delegátusi titkár itteni tárgyalásairól.

A hercegprimás őeminenciája- és Kállay miniszterelnök úrnál tett látogatás után a két olasz úr a magyar külügyminisztérium gépkocsiján érkezett Kolozsvárra. Szállásuk Hossu püspöknél vagyon.

A román görögkatolikusok tömegesen keresik fel őket és keserűen vádaskodnak a magyar uralom ellen.

Első vádpontjuk az, hogy román templomokat romboltunk le, második, hogy román papokat vertünk meg és üldöztünk ki, harmadik, hogy a románokat vallás- vagy legalább ritusváltoztatásra kényszerítették a magyar hatóságok. Hossu azt állította, hogy 20.000 románnak kellet hitét megtagadva reformátussá lennie. A vádak mellett Hossu püspök, a magyar felsőház tagja arról is gondoskodott, hogy Dragomir stb. német és francia, 1940 és 41-ben megjelent irredenta füzetét is a delegatusok kezébe nyomja. De felvilágosították a jámbor olaszokta afelől is, hogy a székelyek tulajdonképen elmagyarosodott románok.

89 Helyesen: Saverio

A mieink rövid rendelkezésre álló idő alatt iparkodtak az üvegházban lakó románoknak vádjait élőszóval és írásban megcáfolni. Különös hatást váltott ki az érsekből a világiak küldöttsége, amely megmondotta, hogy az olasz egyházi férfiak szemmel láthatóan kedveznek a románoknak s ezzel bennünket a hazai protestánsok szemében szerfölött kedvezőtlen helyzetbe hoznak.

A román argumentatio, úgy látszik, meggyőzte a pápai delegatust arról, hogy a hajdúdorogi egyházmegye joghatóságának felélesztése az erdélyi területen nem célszerű. Előttünk folyton azt hangoztatják az olaszok, hogy a Székelyföld nagyon messze esik Nyíregyházától. E közlekedéstechnikai nehézségre azonban tudomásunk szerint az 1912. évi szervező pápai bulla figyelemmel volt.

Az olasz egyházi férfiak innen Marosvásárhelyre kocsiznak, ahonnan jövő szerdán térnek vissza. Két napi újabb kolozsvári tartózkodás után a miniszterelnök úr vendéglátását élvezik. Majd együtt a Sz. István-napi körmenetre mennek fel, de a fővárosból Szatmárra és Máramarosszigetre rándulnak ki. Azt hiszem, a helyzet megítélését elősegíti, ha Pop József érseki delegatus, marosvásárhelyi, görögkatolikus román plebános bizalmasan megszerzett memorandumát másolatban közlöm: „Il problema della diocesi di Hajdudorogh, che 30 anni fa scosse si profondamente la Chiesa cattolica di rito romeno della Transsilvania, causando gravi ferite con ripercussioni sfavorevoli per il progresso del cattolicismo sull ambiente ortodosso romeno, e che solo riconosciuti gli errori e curate le ferite per mezzo della sapiente disposizione della Santa Sede ridando le parrocchie alle rispettive diocesi romene, si mise l'inizio della pace, diviene nuovamente attuale.

Desiderando che questi errori non si ripetano, ho creduto utile, per la formazione di un giudizio netto, di presentare in fretta e coi pochi documenti avuti, una situazione delle parrocchie romene nella regione sicula, che prima, dietro una disposizione arbitraria, appartevano alla diocesi di Hajdudorogh.

Cio che ho scritto é a base di statistiche ecclesiastiche e rapporti confermate da diversi parti.

Mando questa documentazione affinché il Delegato del Santo Padre possa avere una orientazione su ció che dovrá verificare nel suo viaggio nella regione sicula, bene sapendo che le autoritá ungheresi difenderanno il loro punto di vista.

E poi oltre queste orientazioni, noi non dobbiamo un altro mezzo di difesa, se non la veritá.

Per chiarire questo punto, premetto ciò che segue:

Dopo la cessione di questa parte della Transsilvania, i romeni di questa regione, specialmente quelli che coabitano con gli ungheresi, furono sottomessi ad un vero terrore contro la vita e contro i loro beni.

Non faccio investigazione sulle cause e ne anche voglio spiegare cio ma constato questi falli: Chiese incendiate e distrutte fino alle fondamenta, altre profanate, oggetti chi culto spezzati e profanati, tradizioni nazionali beffate,

l'uso della lingua materna proibito, sacerdoti battuti ed espulsati; minaccie e cavilli contro i preti, i fedeli; coscienze forzate a negare la fede o a cambiare il rito, in somma: per bulla la linea, c'è un solo fine: maghiarizare altrimenti perdono i diritti civili, i mezzi di esistenza: togliendo ai commercianti il diritto di practicare il loro mestiere, agli impiegati il loro uffizio sono mobilitati e disportati nei campi di concentramento: disprezzo generale contro tutto cio, che é romeno.

Poi non si deve dimenticare, allora quando si fará l'investigazione per verificare i fatti, che, il povero popolo, in cio che riguarda l'alimentazione ed i vestire, sta nella sorte delle autorità. Di modo che il coraggio di manifestare quando hanno l'occasione.

Conseguentemente non deve meravigliare il fatto, se nei casi, il popolo non oserá manifestare e confessare tutto il dolore e la miseria nella quale si trova, – dato il terrore ed i cavilli.

Devo poi dire una cosa molto dolorosa: i preti latini ebbero un'attitudine molto piú avversaria che i pastori eretici.

Non so come potrei spiegare questo fatto si triste: trovare un attitudine piú conciliante dagli eretici che dai propri correligionari.

Questo fatto non sfuggì ai nostri fedeli intellettuali e perció devo tirare l'attenzione che se si ripeterá il passato intendo dire colla diocesi di Hajdudorogh-allora solo un miracola divino potrá determinare questi a rimanere nella loro fede.

Questa lo dico, come dovere sacro di coscienza, per potere salvare il nostro cattolicismo in queste contrade.

I propagandisti di Hajdudorogh, sono andati nei villaggi distribuendo libri nei quali si sostiene la tesi ungherese, mentri noi, non abbiamo nessuna possibilitá di informare ed instruire sulla veritá della situazione, i nostri fedeli, perché saremmo trattati come istigatori contro l'ordine pubblico.

É vero che la situazione della chiesa cattolica di rito romeno della regione sicula e disastrosa, peró non siamo noi i colpevoli, má colloro che lanno applicato il trattamento sopramentovato.

La saggezza della Santa Sede capirá la situazione e giudicherá giustamente

sac. Giuseppe Pop delegato arcivescovile.

Mures, li 15 luglio 1942

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úr fölszentelt kezeit csókolja

Kolozsvár, 1942. aug. 6-án (Magyar u. 38.)

Krisztusban szolgája

Szentiványi Róbert

110. Kozma János püspöki tanácsos jelentése Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátornak az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről

Miskolc, 1942. augusztus 10.

GKPL I–1–a–443. 2393/1942. Másolat.

Eccellenza

Quando Voi Eccellenza per la paterna benevolenza del Santo Padre Vi siete degnato venire in Ungheria, per raccogliere sul proprio terreno le informazioni necessarie alla definitiva reintegrazione territoriale della diocesi di Hajdudorog di rito orientale, colgo l'occasione di accostarmi a Voi con somma umiltà a baciare la Vostre mani ed a salutare in voi con tutta la sincerità del mio spirito il difensore dei Cattolici Orientali esistenti mille anni or sono in Ungheria, ed a far giungere per mezzo di Voi a Sua Santità l'umile espressione della nostra sincera e figliale divozione verso il Vicario di Cristo.

Nel 21. agosto 1912. ho tenuto la prima mia conferenza sulla questione dell'unione delle chiese orientali, e da quel tempo non mi son cessato mai di lavorara per la santa causa dell'Unione, ed ora in qualità di secretario dell'„Associazione Ungherese di S. Nicola per l'Unione", nonché in quella del redattore della rivista scientifica „Keleti Egyház" (Chiesa Orientale, pubblicazione ufficiale della detta associazione), dovevo spesso occuparmi dei Cattolici Orientali della Transilvania e dell'Ungheria Orientale; anzi, per molti anni ero parrocco in una parrocchia, che – pur essendo ungherese, – tutt'ora sta sotto la giurisdizione del vescovo rumeno, e nella chiesa di essa le funzioni sacre vengono celebrate in lingua rumena, che il popolazione non capisce; ed in qualche modo ho fatto ricerche scientifiche sopra quel tema, ed osservazioni personali, ed in base di tutto ciò mi prendo la libertà ed il coraggio di richiamare l'alta attenzione di Vostra Eccellenza a delle circostanze nella causa, concernente gli ungheresi di rito orientale, prive sinora di degna considerazione da parte delle stesse autorità ungheresi, così ecclesiastiche, come secolari, che però, nella presente questione, potranno avere significazione decisiva se miriamo seriamente a realizzare la „pace celeste" tra i fedeli, ed assicurare lo sviluppo lento e pacifico della chiesa orientale, e così rafforzare la santa causa dell'Unione, ed aprire nuovi orizzonti di progresso.

Per mettere in più gran rilievo le costatazioni da dire ho pensato di porger-Vi le mie unili proposte per mezzo della „Associazione Ungherese di S. Nicola per l'Unione', ma non avendo preso notizie dell'arrivo di Vostra Eccellenza in Ungheria che nei primi giorni d'agosto, e sapendo, che Voi Eccellenza non vi si soffermerà che a breve tempo, non c'era tempo ad ottenere il consenso della direzione dell'Associazione, sono profondamente persuaso però che Vostra Eccellenza degno rapresentatore della suprema autorità della Chiesa, difensore della verità, accoglierà benevolmente le mie osservazioni, e quel che vi si troverà degno di considerazione, farà giungere al cospetto supremo della S. Sede.

I.

A Voi Eccellenza son é sconosciuto il fatto, del resto abbastanza strano, che in Transilvania ed in Ungheria Orientale i cattolici orientali vengono chiamati russi – orosz – o romeni – román – ed il simplice popolo si chiama lo stesso, benché esso in molti casi non conosca affatto il romeno o il russo. Da questo puo venir fuori facilmente la falsa conclusione entrata del resto nella legislazione romena e diventata lapis angularis della politica romenizzante della Romania, che gli ungheresi di rito orientale – ungheresi greco-cattolici – nella Transilvania ed in Ungheria Orientale non sono ungheresi ma romeni diventati ungheresi.

Eccellenza! Vi scongiuro: non Vi lasciate ingannare in base a questa falsa apparenza! La verità é in parte opposta, ciò é molti di questi cattolici orientali, che in conseguenza dell'abitudine e dell'ideologia straniera, nonché della lingua liturgica romena, imposta loro con forza, si sono lasciati chiamare romeni e tutt'ora si chiamano così, in gran parte, non solo di origine, ma di lingua, di nome e di carattere etnografico, sono ungheresi e si chiamano romeni per non lasciarsi vedere Calvinisti!

Oggi infatti é una verità storica universalmente accettata anche da parte dei non cattolici, che la denominazione, secondo la quale nell'Ungheria Orientale e nella Transilvania i cattolici orientali vengono chiamati romeni, i cattolici latini vero tedeschi o sassonni, e soltanto ai calvinisti viene applicato il nome „ungherese", proviene dal sec. XVII., e fu la parola di propaganda del calvinismo, che al tempo del principe di Transilvania, I. Giorgio de Rákóczi (1630–1648) stava spandendosi, parola, con la quale il principe mirava a separare gli ungheresi dalla regia dinastia cattolica, ed ottenere la loro simpatia per se stesso. Lo stesso faceva il suo successore, il principe Giorgio Rákóczi II. (1648–1660). Siccome il principe stesso aveva promolgato la sentenza: chi é ungherese, deve abbracciare la fede di Calvino, e non essendo in quel tempo dannoso di non ritenersi ungherese, gli ungheresi di rito orientale, sempre attaccati fortemente alla loro fedo ed al rito, invece di cambiare la loro fede, preferiono chiamarsi romeni, ed accetarono la lingua liturgica romena non avendo altro a scegliere, che tra la lingua liturgica romena e la fede di Calvino.

L'attacamento ai romeni però a quel tempo non aveva che carattere puramente religioso e non nazionale, tanto più, che la lingua liturgica usata dagli stessi romeni di quest'epoca, non fu altra, che quella paleo-slava, e soltanto nei tempi di Giorgio Rákóczi II., che si comminciavano a leggere le pericope di S. Scrittura in romeno con iscopo d'introdurre lentamente l'uso esclusivo del romeno nella liturgia, e così tirar con se gli ungheresi viventi tra di essi, prima, nello scima – non avendo sacerdoti cattolici – poi al romanesimo. Gli abitanti cattolici di rito orientale dei comitati di Csík, Háromszék, Udvarhely e Maros-Torda, nonché la parte occidentale dei comitati Szatmár, Szilágy e Bihar si considerano così romeni, essendo ivi in conseguenze alle vicende storiche e specialmente alla politica tendeziosa dei romeni di dopo la I. guerra mondiale

universalmente ammesso l'assioma: ritenersi ungherese significa rinnegare practicamente la fede cattolica.

Il semplice popolo guidato con iscopo assai tendenzioso da parte dei sacerdoti e maestri dei scuola elementare romeni preferiva d'imparare il romeno e pur non riuscendo ad impadronirsene, si riteneva romeno affincché, così non debba rinnegare la propria fede e per non essere considerato come traditore della propria religione, perché gli avanguardisti secreti della politica nazionale romena lo hanno tenuto in tensione nervosa per molti secoli, dicendo che gli ungheresi avessero intenzione di privarlo della sua fede.

Questo popolo di origine, di nome, di carattere etnografico, di sentimento, ungherese, in forma di una propaganda maliziosa e sotteranea vive tutt'ora in quella falsissima concezione, che considerandosi romeno egli difende la propria fede cattolica mentre si difende contro il calvinismo attacandosi al romanesimo. E purtroppo, bisogna ammettere, non senza ragione. Perché nei primi mesi della rioccupazione di alcune parti dell' Ungheria Orientale e della Transilvania – all'insaputa del Governo ungherese e delle autorità militari, e contro la loro proibizione – vi furono alcuni tra le autorità amministrative locali, che colsero l'occasione dal cambiamento di stato per far dei proseliti tra i Cattolici Orientali in pro del protestentismo. Inoltre non possiamo passare in silenzio la condotta biasimevole del clero romeno, che – salve alcune eccezioni degne di lode – durante gli ultimi 22 anni se ne servì anche del pulpito della chiesa per agitare contro gli ungheresi, cosicché dopo l'arbitrato di Vienna molti cattolici orientali ungheresi annoiati dalla condotta del clero romeno, hanno lasciato in gran massa la chiesa „romena" e si sono diventati in molti casi protestanti, essendo il cambiamento del rito orientale in quello latino molto difficile.

Grande sarà la responsabilità davanti al tribunale del giudice Iddio di quei vescovi romeni e del clero, che con il suo nazionalismo accessivo arrivato fino a cancellare lo stesso nome „cattolico di rito orientale" – greco-cattolico – e a sostituirvi semplicemente il nome: „unito romeno", come lo provano lo scematismo ed altre publicazioni ufficiali del vescovado di Nagyvárad (Magno-Varadium, Oradea Mare), cagiona una grande crisi spirituale tra i fedeli.

Videant consules! I cattolici orientali ungheresi destinati forza della macchinazione e della forza romena a snazionalizzarsi, saranno perduti per la Chiesa Cattolica, appena si saranno accorti della machinazione della propaganda romena, ed avranno ottenute la coscienza d'appartenere alla nazione ungherese, se noi adesso con opportuna prevenienza, per mezzo della riannessione di queste parrocchie alla diocesi di Hajdudorog, non li ridurremo alla nazione ungherese, dove essi senza offendere la loro fede ed il rito potranno ritenersi ungheresi.

II

I cattolici greci (i.e. di rito orientali) in molti villaggi vengono considerati dalla statistica ungherese stessa dell'avanti guerra come romeni, benché essi

a casa, in famiglia, nella vita pubblica per lo più abbiano parlato e parlino tutt'ora l'ungherese, non ostante lo sforzo fatto dal regime romeno durante gli ultimi 22 anni a far imbevere la seconda generazione di sentimenti romeno.

Ciò trova la sua piena spiegazione nel fatto, che prima della guerra mondiale molti sacerdoti e maestri di scuole elementari hanno fatto propaganda nazionale romena.

É fatto certissimo, che nell'autunno 1918, quando si trattò dell'annessione della Transilvania e della Ungheria Orientale alla Romania, anticipatamente decisa dalle potenze dell'Entente Cordiale, furono proprio quattro vescovi: due ortodossi e due cattolici (quello della diocesi di Nagyvárad e quello di Szamosújvár), che hanno chiesto o meglio essi hanno formato la delegazione, che offriva le dette parti dal regno al re di Romania. Quindi proprio quei vescovi furono prevalentemente di sentimento romeno, la cui diocesi fu formata in gran parte degli ungheresi, allorquando, in base della bulla „Christifideles Graeci", tutte le parrocchie interamente ungheresi vennero attacate alla diocesi di Hajdudorog. É troppo evidente, che questi vescovi condottieri dell'irredentismo romeni in Ungheria, anche nella loro attivitá pastorele anteriore hanno lavorato con iscopo di proselitismo nazionale, mettendo proprio ai posti ungheresissimi i sacerdoti e maestri di scuola elementare di piu forte sentimento romeno. Questa maniera d' agire cagionó multi difficoltá, e creó delle situazioni veremente critiche, e grazie alla perseveranza nella fede ed all' amore senza esemplare del rito, che vive nollo spirito del nostro popolo di rito orientale, che questo popolo é rimasto nel semo della Chiesa Cattolica.

In conseguenza di questa fedelte alla fede e dal rito fu pure, che nel censimenti della popolazione, specie in quelli del 1900 e 1910, molti dei cattolici ungheresi di rito orientale vennero annumerati tra i rumeni.

L'attaccamento degli ungheresi di rito orientale al romanesimo, di cui sopra, significava inoltre l'abbassarsi del nivello vulturale dei medesimi. Prova ne sia patrimonio culturale molto piu inferiore, che non quello in Ungheria.

In censimento della popolazione, che si suole fare ogni 10 anni in Ungheria, nei vilaggi venne eseguito del per mezzo dei maestri di scuola elementare. – In Ungheria Orientale ed in Transilvania questi „impiegati" furono i maestri greco-cattolici romeni, per lo piu agenti della propaganda nazionale romena. Questi maestri pii hanno alle volte registrato la famiglie greco-cattolici ungheresi come romene senza farlo sapere agli interessati. In altri luoghi, come ho molte volte udito, dopo il censimento del 1910, nel comitato di Szatmár, questi maestri hanno astutamente presentato al popolo ignorante la definizione del concetto „madre-lingua", come se ella non fosse altra, che lingua usata dalla Chiesa nelle funzioni sacre. (Anya-nyelv=madre-lingua, Anya-szentegyház=Madre-Chiesa.) Poiché i vescovi romeni non permettevano mai o rarissime volte l'uso dell" ungherese magari nelle prediche, non vi é da meravigliarsi se queste popolo realmente sempre ungherese, apparisse romeno secondo la lettere morta della statistica.

III.

Di nascita sono pur io dall' Ungheria Orientale, dalla provincia di Szatmár, di classe del popolo, ed ho avuto relazioni frequenti con questa classe anche prima di essere il loro sacerdoto. Dai mie rapporti avuti col popolo ho potuto conoscere perché la maggior parte del popolo greco-cattolico in Transilvania e di Ungheria Orientale non aveva avuto corraggio di manifestare publicamente il suo sentimento magiaro, e perché aveva avuto paura dall'essere annesso alla diocesi di Hajdudorog.

Per spiegare moglio questo fatto, permettetemi V. Eccellenza di raccontar-Vi soltano un caso realmente avvenuto. Nel 1914 fui l'archivista nelle cancellaria del vescovado di Hajdudorog. Una volta venne dal nostro compianto Vescovo, Sua Ecc. Steph. Miklóssy una delegazione consistente di 4 o 5 membri da un villaggio del comitato di Szatmár in un certo affare parrocchiale. Nella delegazione participava anche qualcuno della mia parentala, un semplice contadino. Quando questo mi riconobbe, colse l'occasione di chiedere informazioni e schiarimenti su alcuni punti dubbi. Tra l'altro mi proponeva, in presenza degli altri, questa domanda: Che cosa sará con la loro chiesa la quale solo la due anni, che venne splendidamente arricchita di un nuovo altare e di un nuovo „iconostasion." Prima volta io non ho capito la domanda. Essi vedendo, ch'io non intendo affato, quel che dicevanno loro, mi raccontavanno, che spesso é venuto nel loro villaggio un certo avvocato romeno (poi durante l'era romana divento prefetto di comitato), – il quale voleva convincere il popolo, che non valeva la pena di spendere tanto denaro per la chiesa e per la sua decorazione, perché adesso tutto deve diventare ungherese, ció é calvinista. La croce sará tolta via dalla torre della chiesa, la altare gettato via, ed i quadri magnifici verrano distrutti.

Stentavo a calmarli spiegando loro, che l'appartenanza alla diocesi di Hajdudorog non significa mica la distruzzione del loro rito, ma solo che nelle loro, chiese si potrá cantare anche in ungherese, che mai é stato permesso dai vescovi romeni, come si é giá notato supra.

Nel 1916, quando gli ungheresi greco-cattolici cambiavano il Calendario Giuliano con quello Gregoriano, e comminciavano ad osservare le feste secondo il nuovo Calendario, gli stessi avanguardisti rumeni si studiarono a convincere il popolo, che dopo il cambiamento del Calendario verrá cambiato anche tutta la loro religione. Difatti nel 1918 ridomandavano il Calendario Giuliano per smetterlo di nuovo nel 1924, e sostituirlo con quello Gregoriano. (Non capisco peró come hanno potuto spiegare al popolo, che se i rumeni cambiano il calendario, non c'é nessun pericolo di distruggere la religione lo é invece se lo fanno gli ungheresi!)

Questi ed altri sforzi rumeni avevano come scopo principale di snazionalizzare gli ungheresi greco-cattolici, perché i circoli competenti romeni sapevano benissimo, che questa gente ama molto il proprio rito, ed

é pronto a perdere magari la sua nazionalitá piuttosto che non perdere il suo rito.

IV

Ora, che sto scrivendo le mie proposte é venuto a trovarmi un mio conosciuto: un clerico di rito latino – della Transilvania. Egli durante le vacanze ha visitato alcuni villaggi della cosi detta „terra dei siculi." Questo giovane levita di Cristo, spinto dall ardore flagrante per la Santa Unione, visitava i sacerdoti greco-cattolici e voleva conoscere l'intimo sentimento del popolo. Egli mi raccontava le sue esperienze. I sacerdoti romeni in questa parte della Transilvania – diceva – sono piuttosto agenti politici che non sacerdoti. Cosi parla lui. (Lo personalmente non ne conosco preti della detta regione, che due i quali si sentono ungheresi.)

La gente – diceva – é ungherese nella sua lingua e nel suo sentimento, ma ha paura di dirlo apertamente davanti allo straniero. Difatti la visita di Vostra Eccellenza é stata giá preparata dal clero rumeno. I sacerdoti rumeni infatti diffondevano notizie, che dopo la guerra attuale tutta la Transilvania sará nuovamente rumena, ed allora guai a quelli greco-cattolici, che si ritenevano ungheresi. Tutti i beni di tali saranno confiscati, essi stessi verrano cacciati via. Hanno minaccisto la gente non l'abominatione divina, anzi, c'era uno, che voleva far credere il popolo, che il Santo Padre stesso scommunicherebbe tutti, quelli che si ritenerá ungherese, perché cosi rinnegherá la sua fede.

Noi non possiamo andare a illuminare questa gente. Noi non possiamo andare a mostrar loro, che pure noi siamo buoni cattolici e conserviamo la purezza del nostro rito, almeno cosi bene come i romeni; noi non abbiamo altro a fare che piangere e pregare per loro.

Che cosa diventerá di questa gente una volta, che sará cosciente della sua nazionalitá ungherese? Certo, che essa si rivolterá con odio la chiesa, che la ha snazionalizzata, benché in realtá siano stati i pastori, che, non sapendo conciliare le loro ideo strette di particolarismo nazionale colla grande e quanto magnifica idea dell' universalitá della Chiesa, la hanno impedita nell' unirsi colla propria nazione.

Eccellenzia! Come sacerdote, nell'interesse della salvezza di tante anime ad in nome delle generazioni future, Vi scongiuro di voler accogliere le mie preghiere e cercare in maniera possibile di far si, che questa gente si liberi dalla snazionalizzazione impostale con forza o macchinatione degli stranieri attaccata alla madre diocesi possa essere popolo fedele e divoto verso la Santa Sede.

Io sono profondamente persuaso, che Voi Eccellenza fará tutto il possible per venir incontro ai nostri voti e realizzare i nostri desideri.

In tale speranza colgo l'occasione propizia di pregar-Vi di voler accogliere l'omaggio dei miei sentimenti profondamente devoti, con cui sono:

Miskolc, li 10. agosto 1942.

di V. Eccellentissima reverendissima
obbl. mo dev. mo
Kozma János s.k.
Giovanne Kozma
consiliarius Episcopalis dioeceseos Hajdudoroghensis et administraturae apostolicae Miskolciensis, catecheta ed secretario dell'Associazione di s. Nicola per l'Unione.

111. Farkas Gyula görögkatolikus tábori lelkész jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátorral folytatott beszélgetéséről

Kolozsvár, 1942. augusztus 11.

GKPL I–1–a–443 3653/1942. Tisztázat.

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Ur!

Kegyelmes Atyám!

Igéretemhez hiven, az alábbiakban számolok be Ritter érsek urral folytatott beszélgetésemről.

Rövid összefoglalásban – s irásban – előadtam történetünket és a jelenlegi erdélyi helyzetet. A történelmi áttekintés olaszra van forditva, s két darab térkép mellékelve hozzá; az első rész bemutatja az 1919-ben elcsatolt paróchiák és leányegyházak, valamint azoknak a községeknek a térképet, amelyekre nekünk magyar görög katolikusoknak jogunk van és lehet az 1930-as román népszámlálás alapján, a másik térkép pedig feltünteti járások szerint, számadatokkal, a magyar görög katolikusokat, akik 1930-ban annak vallották magukat. Ezek száma a román statisztika alapján kereken 4900, mennyi lehet az elsikkasztottak száma, ezt majd a magyar népszámlálás adatai fogják kimutatni; ez azonban sajnos még nem állt rendelkezésemre.

Tehát magam részéről mindent elkövettem és megmozgattam, hogy ügyünket szerény erőmmel elöbbre vigyem. Nem szerénytelenségből irhatom, ha eredmény lesz, abban nekem is van részem! Eredmény pedig, ahogy itt látjuk a dolgok állását, a lehető legjobb lesz.

Bátor volnék egy propozicióval előállni. Jó volna Ivánka professzor urat hazahivni, ill. Nyiregyházára kéretni Gyergyóremetéről, – itt nyaral – s ő is tájékoztatná Ritter érsek urat Papp kanonok urral együtt, a történelmi hivatásunkról és szenvedéseinkről. Kegyelmes Atyám belátására bizom ez inditvány elvetését, vagy teljesitését.

Kulisszatitkok közül azt irhatom, hogy Hosszuék mindent elkövettek az érsek ur kényelmével kapcsolatban; pl. szemeskávéért egész Kolozsvárt összejárták, de kaptak. – Az általános benyomás az, hogy az érsek ur inkább mifelénk hajlik és a mi problémáinkat akarja megoldani. – Az eddigi

jóbenyomásainak a megkoronázása Kegyelmes Uréknál lesz, adja a jó Isten, hogy minden tekintetben a mi kivánságainknak legyen a Szentatyánál a szószólója.

Kegyelmes Atyám szentelő jobbját csókolva, maradtam legkisebb fia: Farkas Gyula gör. kat. táb. lelk.

Kolozsvár. 1942. VIII.11.

112. Tamás Lajos, az Erdélyi Tudományos Intézet igazgatójának átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz a magyar nyelvű liturgikus kéziratok felkutatása tárgyában

Kolozsvár, 1942. augusztus 14.

GKPL I–1–a–443. 2305/1942 Tisztázat.

Erdélyi Tudományos Intézet
Institutum Scientiarum Transsilvanicum
Kolozsvár, IV., Erzsébet-út 21.

553-1942 sz.

Főtisztelendő és Nagyméltóságu Püspök Ur!

Őszinte köszönettel vettem Nagyméltóságod 1762/1942 számu, aug. 1.-én kelt, de csak a mai postával kikézbesitett levelét, s annak mellékleteként a hajdudorogi egyházmegye lelkészeinek jelentését az egyházközségek régi anyakönyveiről, szertartáskönyveiről és régi nemzetiségi viszonyairól.

Biztos reményem szerint e megküldött anyag, amelynek feldolgozása felől minél előbb intézkedni fogok, nagy mértékben tovább visz a magyar görögkatolikusság történetének megismerésében.

Őszinte örömömre szolgál, hogy Nagyméltóságod kitüntető segitségére a jövőben is számithat Intézetünk.

Kérem Nagyméltóságodat, fogadja megtisztelő és eredményes támogatásáért hálás köszönetemet és mély tiszteletem nyilvánitását.

Kolozsvár, 1942. aug. 14.

dr. Tamás Lajos egyet. ny. r. tanár, igazgató.

Főtisztelendő és Nagyméltóságu Dr. Dudás Miklós Urnak, hajdudorogi megyéspüspök

Nyiregyháza.

113. Kozma János püspöki tanácsos jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek az erdélyi magyar görögkatolikusok helyzetéről

Miskolc, 1942. szeptember 12.

GKPL I–1–a 443/1942. Másolat.

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úr!
Kegyelmes Uram!

Pataki István c. esperes, sajópetri lelkész alázattal ide mellékelt nyomtatványt juttatta hozzám.

Székelyföldi papok már tettek előttem említést egy bizalmas intézkedéséről a kolozsvári püspöki helytartóságnak, mely a szertartásváltoztatási törvény kijátszását célozza. Én tagadtam, hogy ilyesmi létezzék. Gergely Viktor gyímesbükki esperes-lelkész levélben panaszolta, Moldován György balavásári gör. kat. lelkész személyesen beszélt róla nekem. Nem akartam elhinni s valami félreértésnek igyekeztem a dolgot feltüntetni.

Itt a magatartásomat illető kézzelfogható cáfolat. Talán Excellentiád találhat rá módot, hogy a püspöki konferencián megfelelő ellenrendszabályt hozasson, vagy a kongregáció útján odahasson, hogy ilyen alattomos módon ne támadhassanak a görögkatholikusságra.

Az erdélyi magyar görögkatolikusságot nem letagadni és felszívni kell, hanem erősíteni nemzet- és szertartáshűségében: ez a helyes nemzeti politika!

Erős kísértésem volt, hogy a K.E-ban megemlítem s kissé megrostálom a dolgot, de félek, hogy rossz szolgálatot tennék vele az unió ügyének. Valamiképen mégsem ártana a nyilvánosság előtt megszellőztetni.

Szentelő jobbját csókolva vagyok a legmélyebb alázattal Miskolcon, 1942. szept. 12-én,

Excellentiádnak engedelmes fia

113a. Kozma püspöki tanácsos jelentésének melléklete

Másolat. – Kézirat gyanánt! Bizalmas. Egyházjogi irányelvek az oláh kérdésben. 1. Az Egyház (miként a magyar állam is) a latin és görög szertartást elméletben teljesen egyenrangúnak ismeri el. A kettő közötti közegek is így járnak el. 2. Mindazonáltal nem kell figyelmen kívül hagyni, hogy Erdélyben (és Magyarországon) a latin szertartás már szent István óta szervezettel és kizárólagos joghatósággal birt. 3. Ezzel szemben a görög szertartású egyházakat a szent korona területén csak a XVII. és XVIII. században szervezték a nemzetiségek (rutén és oláh) számára, személyhez kötött joghatósági alapon. 4. Az erdélyi görög kath. egyházszervezetet XIII. Ince pápa állította fel 1721. május 18-án kelt „Rationi Congruit” kezdetű

bullájában, mely kánonilag létesíti a fogarasi (akkor egész Erdélyre kiterjedő) gör. kath. püspökséget, annak csak a görögök, ruthének, oláhok és rácok fölött ad joghatóságot („in omnes et singulos graecos, Ruthenos, Valachos et Rascianos"). Ugyanilyen megszorítással létesült Erdélyen kívül 1777-ben a nagyváradi gör. kath. püspökség. 5. IX. Pius 1853. nov. 26-án kelt „Ecclesiam Christi ex omni lingua" kezdetű bullájában véglegesen megszervezte a gör. kath. román egyházat a szent korona egész területén, felállítván a gyulafehárvár fogarasi egyháztartományt (áll a hasonnevű érsekségből, a lugosi, nagyváradi és szamosújvári püspökségekből), melynek joghatóságát kizárólag az oláh anyanyelvűekre korlátozta „…ecclesiasticam provinciam graeco-catholicam unitam linguae Romenicae instituimus." 6. Az idők multán sok latin szertartású gyermeket vittek keresztelni az oláh görögkatholikusokhoz, mert ezeknek sokkal több volt a papjuk. Ezek a papok nem írták be az anyakönyvbe, hogy az illetők jog szerint latin szertartásúak, hanem értehető okokból görög szertartásúaknak jegyezték be és nem ritkán még neveiket is elolláhosították. Igy lettek Erdélyben és Kelet-Magyarországon görögkatholikus magyarok. 7. Ujabban a magyarok nem akarván tovább oláhosítani engedni magukat, ritusváltoztatási engedélyt kérnek, hogy átjőjjenek a latin szertartásra. Erre az engedélyre azonban nincs szükség, mert az illetők az egyházi jog szerint úgy is latin szertartásúak, mint ez a fent idézett pápai oklevelekből következik, melyek a görög szertartású egyházat csakis az oláhok számára létesítették.

Eljárás. 8. Mivel nem a szertartás változtatásáról van szó, hanem annak hivatalos megállapításáról, hogy az illetők az egyházjog szerint latin szertartásúak, tehát puszta ténykérdést kell elintézni. Az anyakönyveket most már az állam vezeti és ezért az illető fél menjen el az áll. anyakönyvi hivatalhoz és ott hivatkozva a fent idézett pápai okmányokra (melyek csak az oláhokat rendelik a 4 megnevezett gör. kat. egyházmegye alá) valamint hivatkozva saját magyar voltára, kérje hibás anyakönyvi kivonatának hivatalból való kijavítását. Ezt az anyakönyvvezető csak akkor tagadhatná meg, ha be lehetne bizonyítani, hogy az illető tényleg oláh. Ezt pedig az ő saját bemondása ellen nem lehet bebizonyítani. 9. Miután így ki van javítva az anyakönyvi kivonata, jelentkezzék a latin szertartású lelkészi hivatalnál, mely a keresztlevelet szintén kijavítja, rávezetvén, hogy az illető tévesen volt görög kath-nak anyakönyvelve, de ezt a tévedést az áll. anyakönyvi hatóság most ilyen és ilyen szám alatt kiigazította. 10. Se a görög szertartású, sem a latin szertartású püspöki hivatal nem értesítendő, mert nincs szertartásváltoztatásról szó, tehát semmiféle engedélyt se kell kérni. A gör. szert. kath. oláh lelkészi hivatal sem értesítendő, mert nem áttérés az egész dolog, és egyházjogilag úgy se volt köze az elkeresztelt hívőhöz. 11. Minthogy a gör. kath. oláh egyházmegyék csak személyhez kötött joghatósági alapon vannak szervezve, a latin szertartású papok minden általuk megkeresztelt gyermeket latin szertartásúnak anyakönyveljék, és gondoskodjanak, hogy az állami anyakönyvbe is mint ilyenek írassanak be. Ekként az egyházjogi elveket szem előtt tartva, meg lehet akadályozni a

további elolláhosodást. * A lelkészkedő papság igyekezzék jó lábon állani az állami anyakönyvvezetőkkel. Világosítsa fel őket, hogy az egyházjogi álláspont a jelen esetben teljesen azonos a magyar nemzeti érdekkel és hogy ezt ki lehet használni a nemzet javának előmozdítására. – Szent Bonaventura Könyvnyomda

Kolozsvár.

Másolta s az eredetivel való szószerinti egyezését igazolja: Kozma János püspöki tanácsos, a SZEMISZ főtitkára. –

Miskolc, 1942. szeptember 12.

114. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirat-fogalmazványa Kállay Miklós miniszterelnökhöz Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátor erdélyi útjáról

Nyíregyháza, 1942. szeptember 19.

GKPL I–1–a–443 3653/1942. Fogalmazvány.

2563/ 1942.
Nagyméltóságu
Dr. Kállay Miklós
m. kir. miniszterelnök és külügyminiszter Urnak
Budapest.

Nagyméltóságu Miniszterelnök Ur!

Salesio[90] Ritter apostoli vizitátor ur itteni látogatása alkalmával érdeklődött a magyar görögkatolikusság eredetének problémája iránt, tekintettel arra a román részről terjesztett állitásra, hogy magyar görögkatolikusnak vallják magukat, azok csupán elmagyarasodott románok és ruthének.

Az ap. vizitátor ur Őnagyméltóságát a kérdést illetőn e történelmi igazságnak megfelelően tájékoztattam s egyben megigértem, hogy az e problémával kapcsolatos történeti kutatások eredményeinek összefoglalását rendelkezésre fogom bocsátani.

Erre a célra alkalmasak látszik kanonok-titkáromnak már korábban megjelent „A magyarság és a bizánci kereszténység kapcsolatának kezdetei" c. munkája, melyhez egy olasz nyelvű „indicatore"-t készitettünk, hogy a mü hivatkozásai és idézetei alapján olaszul olvasók is megérthessék annak fejtegetéseit.

Alkalmasnak látszik továbbá ugyancsak titkáromnak egyenesen erre az alkalomra készitett „Voci romene contro la dioce di Hajdudorog" c. munkája, mely a történelmi kérdések megvilágositásán tul a románok által a hajdudorogi

90 Helyesen: Saverio

egyházmegyével kapcsolatban terjesztett valótlan állítások és tendenciózus beállítások cáfolatát tartalmazza.

Alkalmasnak látszik végül az a lexikoni közleményszerü összefoglalás, melyet „L'orgine dei greco-cattolici ungheresi" cimen állittattam össze.

Szerettem volna ezeket a nyomtatványokat az ap. vizitátor urnak személyesen átnyujtani, azonban a cenzura késedelme miatt ez lehetetlen volt.

Tekintettel az ap. vizitátor ur s az illetékes római tényezők helyes informáltságához füződő fontos érdekekre s tekintettel az ügy sürgősségére (az ap. vizitátor ur még szeptember hó folyamán szándékozik a pápa Őszentségének referálni magyarországi küldetése folyamán szerzett tapasztalatairól) – mély tisztelettel van szerencsém Excellenciádat arra kérni, hogy a felsorolt nyomtatványokból a csatolt 7-7 darabot a diplomáciai futár utján méltóztassék megküldeni vatikáni követségünknek azzal, hogy azoknak 1-1 példánya sürgősen juttattassék el S. Ritter c érsek, ap. vizitátor urnak, valamint a biboros államtitkár ur Őeminenciájának, E. Tisserant biboros ur Őeminenciájának, mgr. Sette vizitátori titkár urnak, mgr. Ferrero és mgr. Mayoli urnak, a Congregatio Orientalis tisztviselőinek és mgr. Barbetta urnak, a vatikáni államtitkárság tisztviselőjének.

Kegyeskedjék továbbá a vatikáni követ ur Őexcellenciájához kérdést intézni, hogy a felsorolt nyomtatványok megküldését kiknek a részére tartaná még ajánlatosnak, tekintettel arra, hogy a románok „La diocesi magiara de Hajdu-Dorogh" c. propaganda-füzetüket (ennek megcáfolására irta titkárom emlitett olasz nyelvü munkáját) Rómában igen széles körben terjesztették. A követ ur Őexcellenciája által meghatározandó példány-számban gondoskodni fogok az emlitett nyomtatványok rendelkezésre bocsátásáról.

A rendes postai uton való megküldést- legalább is innen Magyarországról- e jelenlegi körülmények között nem tartom célravezetőnek, mert az legalábbis erős késedelmet jelentene.[91]

Fogadja Excellenciád kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását.

Nyiregyháza, 1942. szeptember hó 19-én

hajdudorogi püspök.

115. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a Christifideles graeci bulla érvénytelenítése tárgyában

Róma, 1942. október 7.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 92A. fol. 38r–41r. Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Eccelsia Orientali"

91 Ez a bekezdés áthúzva.

Roma, 7 Ottobre 1942

Prot. N. 415/41

A Sua Eminenza Reverendissima il Signor Cardinale

Luigi Maglione

Segretario di Stato di S. S.

Città del Vaticano

(con copia di lettera)

Eccellentissimo e Reverendissimo Signor mio Osserv.mo,

Ritengo utile inviare all'Eminenza Vostra Reverendissima copia di una lettera ricevuta recentemente dal Comm. Carada (Teodosiano Carada, senatore cattolico) e riguardante eventuali cambiamenti nella Transilvania.

BaciandoLe umilissimamente le Mani e con sensi di profonda venerazione godo dell'occasione per confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima umilissimo e devotissimo servitor vero

Eugenio Card. Tisserant

Segr.

8184/42

115a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Mariu Theodorian Carada román szenátor levele a bíboroshoz a Christifideles graeci bulla érvénytelenítése tárgyában

Bukarest, 1942. szeptember 5.

Copia

Bucarest, le 5 septembre 1942

76 Boulev. Maria

Eminence,

Depuis mon entrèe en ville, j'ai entendu parler – dans certains cercles schismatiques – que le Vatican préparait un second Haydu-Dorog. Comme je savais la mel qu'avait produit en 1912 ce malheureux diocèse, j'ai considèrè que ce n'était qu'une intrigue schismatique, destinée à affaiblir les sympathies unionistes de tant de Roumains. Car l'Union de tous les Roumains aurait probablement eu lieu en 1918 sans ce malheureux Haydu-Dorog, et même après celui-ci, si on avait eu l'habileté d'annuler au moins la création de ce diocèse, comme anticanonique et contraire aux privilèges incontestables des églises orientales. Je soupçonais que ce n'était que des manoeuvres destinées à ressusciter la légende d'après le Vatican se fait instrument de la magyarisation des nations, temporairement soumises au gouvernement de la Hongrie. L'envoi d'un visitateur qui pourrait se laisser de nouveau induire en erreur, ma fait frémir.

Comme Pie XI me permetait de lui écrire directement, j'ai pensé que c'était de mon devoir, d'user envers son successeur aussi de cette faveur. Mais puisque pour le Pape Regnant je ne suis qu'un inconnu, je préfère m'adresser toujours à vous.

Dès 1910 je savais que les Hongrois demandaient au Pape un évêché greco-catholique de la langue hongrois. Forsque je parlai au Cardinal Rampolla du danger que présentait cette prétention magyare, le cardinal ma répondit textuellement: „Je connais cette question. C'est une pure folie hongroise, que jamais Rome ne prendra en consideration. Soyez-en absolument sûr". En 1912 Mgr. Netzhammer écrivait au Cardinal, en le priant d'assurer le Pape „que les Hongrois trompent le Saint-Père" – et ils réussirent, malheureusement. L'histoire saura un jour de quelle manière…. Il suffit, pour le moment, de dire que le résultat immédiat fut le suivant: Quelques mois après, Pie X disait aux évêques roumains qu'on l'avait trompé (miei figlioli, mi hanno ingannato), et il les autorisait à déclarer qu'il reviendra sur ce qu'il avait fait. C'est seulement la mort, qui l'a empêché de tenir sa promesse.

En 1919 Benoit XV revint sur presque tout, c'est dommage, de n'avoir pas compris que la meilleure solution c'eut été de faire annuler par le Tribunal de la Rote la bulla, comme contraire au droit canonique oriental et aux privilèges de l'église orientale. En tout cas, en 1913, il fut très sérieusement question pour les Roumains unis de déclarer les sceaux, c'est – à – dire de revenir sur l'union faite per le Métropolite Athanasie Anghel.

Pour faire echouer un pareil project, dont on parlait alors très sérieusement, je me suis donné la peine de justifier, tant bien que mal, cette malheureuse disposition. Grâce à Dieu, mon intervention, toute aussi gauche qu'elle fut en réalité, a de beaucoup contribué à empêcher un nouveau schisme. Ce qui surtout avait servi à cela, se fut en premier lieu la promesse de Pie X de revenir sur ce qu'il avait accordé au Gouvernement hongrois, la crise synodame de Bucarest et pour beaucoup la guerre de 1914.

Pour que Rome soit à jamais à l'abri des intrigues hongroises, il serait peut-être bon qu'on demande au Tribunal de la Rote d'annuler cette malheureuse bulle.

Ce n'est qu'ainsi que l'on pourrait donner le démenti à l'affirmation, que Rome le jeu de la magyarisation des nations tombées sous le gouvernement de la Hongrie. C'est cette légende qui a été toujours la principale cause du schisme roumain (debeaucoup plus que la peur du latinisme).

C'est pourquoi la moindre concession faite aux Hongrois, non seulement créerait un nouvel abîme entre le Vatican et les Roumains, mais il serait bien possible que ses conséquences soient incalculables et même tragiques.

Pour empêcher un pareil désastre je suis prêt à faire tout ce qui dépend de moi; bien que fatigué par une forte névralgie, je crois de mon devoir de donner l'alarme.

Usez de ces lignes comme vous voudrais; je serais désolé de voir s'écrouler mon idéal, précisément à l'instant où, après tant d'efforts, j'avais l'impression qu'il devait enfin se réaliser.

Veuillez agréer, Eminence, l'expression de ma trés haute considération et de mon dévouement le plus profond

(signé) Carada

116. A Rendkívüli Egyházi Ügyek, a Keleti Egyház és a Konzisztoriális Kongregáció közös tanácskozása Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátor jelentése tárgyában. Nyomtatott összefoglaló és mellékletek

Vatikánváros, 1942. december 19.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 301r–317r. Nyomtatvány.

(Sub secreto S. Officii)
Adunanza Mista delle Sacre Congregazioni Concistoriale per la Chiesa Orientale e degli Affari Ecclesiastici Straordinari Ungheria
Visita Apostolica in Transilvania di Sua Ecc. Mons. Saverio Ritter
Arcivescovo titolare di Egina Nunzio Apostolico

Relazione

Dicembre, 1942

Eminenze Reverendissime,

Come gli Eminentissimi Padri ricorderanno, nell'Adunanza mista delle Sacre Congregazioni Concistoriale, per la Chiesa Orientale e degli Affari Ecclesiastici Straordinari che ebbe luogo il 6 febbraio 1941, fu presa in esame la situazione religiosa delle popolazioni cattoliche della Romania passate, in seguito all'Accordo di Vienna del 30 agosto 1940, sotto il dominio ungherese.

Le conclusioni di detta Adunanza, sottoposte ed approvate dal S. Padre il 9 febbraio seguente, possono riassumersi in queste due norme pratiche:

1º la Santa Sede si asterrà dal prendere provvedimenti definitivi finchè la situazione politica non sia stata fissata dai trattati di pace;

2º la S. Sede provvederà alle necessità spirituali dei fedeli interessati con provvedimenti di carattere transitorio, emanati volta per volta, a seconda delle circostanze.

A queste due norme si è, nel frattempo, conformata l'azione della Santa Sede: sicchè il vasto riordinamento delle circoscrizioni ecclesiastiche corrispondenti ai nuovi incrementi territoriali, richiesto con istanza dal Governo ungherese col Pro-memoria del 30 ottobre 1940 (e sottoposto

all'esame degli Eminentissimi Padri nell'Adunanza anzidetta) non è stato, per ora, attuato. Una sola eccezione, se eccezione si può chiamare, si è avuta con la separazione, avvenuta nel frattempo, delle due diocesi latine di Szatmar e Gran Varadino, unite aeque principaliter col Concordato tra la S. Sede e il Governo rumeno del 1927.[92]

Nella detta Adunanza mista fu discussa anche l'idea d'inviare in Transilvania un Visitatore Apostolica, idea che la S. Congregazione Orientale aveva già prospettato al S. Padre subito dopo l'Accordo di Vienna, ma che non fu attuata perchè Sua Santità si riserbò di prendere, in seguito, una decisione.

Gli Eminentissimi Padri si dichiararono quasi tutti favorevoli all'invio del Visitatore il quale si sarebbe reso personalmente conto dello scompiglio portato nelle circoscrizioni ecclesiastiche, soprattutto di rito bizantino-rumeno, dalla nuova linea dei confini politici; del modo di rimediarvi; e avrebbe raccolto e vagliato i reclami, spesso contradditori, delle due parti interessate, che non cessavano, nel frattempo, di giungere alla S. Sede. Per i particolari della Visita, cioè la scelta della persona, il tempo più opportuno, la forma della Visita stessa, ecc. gli Eminentissimi Padri si rimettevano a ciò che avrebbero deciso la S. Congregazione per la Chiesa Orientale e la Segreteria di Stato.

In modo particolare la Visita Apostolica pareva resa urgente dal manifestarsi del doloroso fenomeno del passaggio in massa dei cattolici di rito bizantino

92 Jegyzet a dokumentumban: (1) *Ecco come si sono svolte le cose: fu fatta presente alla Santa Sede la necessità urgente di provvedere alla vacanza delle Sedi episcopali di Szatmar-Gran Varadino, vacanti da oltre due anni, per le dimissioni di S. E. Monsignor Fiedler. L'urgenza era resa più attuale dal fatto che all'Amministratore Apostolico delle dette Sedi, S. E. Mons. Marton, Vescovo di Alba Julia in Romania, non veniva concesso dal Governo rumeno il passaporto per recarsi in Ungheria. Il Governo ungherese in vista della nomina del nuovo Vescovo di Szatmar-Gran Varadino, tornò ad insistere presso la S. Sede perchè le due diocesi fossero ripostate a vita autonoma, come l erano sempre state prima del 1927, e fece sperare che, qualora ciò gli fosse concesso, avrebbe considerato con maggior benevolenza le numerose e gravi questioni concernenti la Chiesa di rito bizantino-romeno, e in particolare avrebbe riconosciuto la diocesi di Maramures, sorta, come si sa, sotto il regime romeno e fino allora ignorata, almeno ufficialmente, dal Governo ungherese. La Segreteria di Stato, dopo aver sentito il parere del Nunzio Apostolico, S. E. Mons. Rotta, considerando:*
1º che tutto il territorio delle due diocesi (salvo 9 parrocchie di Gran Varadino) era ritornato all'Ungheria;
2º che tale ritorno era stato ratificato dalle due Parti con un atto giuridico di valore internazionale:
3º che tutti i fedeli delle dette diocesi erano di rito latino e di nazionalità ungherese e desideravano ardentemente l'autonomia;
4º che era necessario trattare col governo ungherese per la nomina del Vescovo;
5º che non si trattava di un „nuovo" provvedimento, in opposizione al principio stabilito nell'Adunanza del 6 febbraio 1941, ma piuttosto di una restitutio in integrum, stimò opportuno di accedere alle istanze del Governo ungherese. Prima, però, di accingersi al provvedimento, volle sentire il parere della S. Congregazione Concistoriale la quale dichiarò da parte sua non avere alcuna difficoltà da opporre. Suggeri solamente che fosse nominato dapprima il solo Vescovo di Szatmar, affidandogli nel contempo l'Amministrazione Apostolica di Gran Varadino, affinchè potesse preparare gradatamente anche questa diocesi all'autonomia: e che, per quel riguarda la suffraganeità, le due diocesi venissero costituite immediatamente soggette alla S. Sede, donec, aliter provideatur.

e lingua ungherese al rito latino, e, peggio ancora, dalle defezioni di parecchi fedeli dal cattolicismo all'eresia calvinista. Il Governo ungherese (per i suoi scopi politici), il Nunzio Apostolico Mons. Rotta e più ancora, S. E. Mons. Dudas, Vescovo di Hajdudorog per gl'interessi delle anime, supplicavano ripetutamente la S. Sede di voler ordinare di urgenza il ritorno alla diocesi ungherese di rito orientale di Hajdudorog delle parrocchie ad essa sottratte ed attribuite ai Vescovi romeni nel 1919. Quei fedeli, – asserivano essi – sentendosi ungheresi di stirpe e di lingua, non sopportavano più di essere governati da Vescovi romeni e di professare la loro fede cattolica in una lingua che, nell'attuale esaltazione nazionalistica, li avrebbe fatti apparire agli occhi delle Autorità ungheresi meno fervidi assertori dell'ideale magiaro, e li avrebbe esposti a vessazioni, con pregiudizio della loro posizione sociale. Per sfuggire a questi inconvenienti erano spinti a chiedere in massa il passaggio al rito latino e non potendolo ottenere dalle legittime Autorità religiose[93] si rivolgevano alle Autorità governative per compire il cosiddetto passaggio „civile" di rito;[94] oppure offrendosi loro una via più spiccia e più promettente, passavano addirittura al calvinismo, apostatando miseramente dalla fede cattolica.

Tali informazioni erano corroborate con l'esposizione di fatti e di cifre che non lasciavano alcun dubbio sull'entità e sulla vastità del fenomeno. È vero che da parte romena si contestava essere i fedeli in parola di stirpe ungherese, ma, al contrario, essere degli autentici rumeni o ruteni magiarizzati col tempo; e si spiegavano i passaggi di rito e le defezioni dalla fede come un effetto transitorio della violenza materiale e morale esercitata sui medesimi dalle Autorità governative e dell'abile propaganda calvinista; tuttavia il fatto, purtroppo, con le sue dolorose conseguenze non rimaneva per questo meno reale e preoccupante.

Nel giugno del 1941 il Presidente del Consiglio ungherese sig. Bardossy venne a Roma e si recò a render omaggio al S. Padre. Nel colloquio che in tale circostanza l'Eminentissimo Signor Cardinale Segretario di Stato ebbe col detto Presidente del Consiglio gli fece presente che era intenzione della S. Sede d'inviare un Visitatore Apostolico in Transilvania.

Dopo questa comunicazione sembrò che il Governo ungherese intendesse dare alla Visita una certa pubblicità: si fecero pressioni sulla Nunziatura Apostolica e sulla Segreteria di Stato, affinchè si affrettasse l'invio del Visitatore: il barone Tierry, funzionario del Ministero degli Esteri, ricevette l'incarico di

93 Jegyzet a dokumentumban: (1) I*n data 25 novembre 1940 la S. Congegazione per la Chiesa Orientale con notificazione riservata comunicava ai Rappresentanti Pontifici che la facoltà concessa ai Nunzi e ai Delegati Apostolici col Decreto Nemini licere del 6 dicembre 1928 per i passaggi di rito era revocata e le istanze relative dovevano d'ora innanzi essere esclusivamente riservate a quel S. Dicastero. (A tal proposito 4. Somm. p. 135)*

94 Jegyzet a dokumentumban: (2) *La legge romena per i culti stabilisce che un cittadino, per cambiar rito o religione, basta che si presenti con due testimoni all'impiegato di Stato civile e dichiari la sua volontà (art. 45).*

accompagnare il Visitatore Apostolico: furono poste precise domande per sapere se il Visitatore sarebbe stato ospite del Governo ungherese: se avrebbe alloggiato in un albergo o presso Vescovi: se c'era bisogno d'interpreti ecc.

Questo atteggiamento particolare del Governo ungherese, che pareva dare alla Visita Apostolica un aspetto politico che essa non doveva avere e lasciava perplessi sull'indispensabile libertà necessaria al Visitatore Apostolico per compiere con frutto la sua missione, persuase la Segreteria di Stato che il tempo propizio non era ancora giunto e che quindi conveniva attendere. Tale parere fu pienamente condiviso dalla S. Congregazione Orientale.

Intanto sopravveniva l'inverno 1941, periodo nel quale lo stesso Governo ungherese sconsigliava la Visita per le difficoltà delle comunicazioni in Transilvania.

Nell'aprile seguente il sig. Apor, Ministro di Ungheria, ricordo all'Eminentissimo Card. Segretario di Stato quanto si voleva fare l'anno innanzi e insistè sull' opportunità di portarlo ad effetto, perdurando le stesse circostanze che avevano determinato la S. Sede ad inviare un Visitatore. Infatti, anche alla Segreteria di Stato risultava che, sopratutto nel Vicariato Siculo, il fenomeno dei passaggi di rito e delle apostasie si era fatto più acuto e urgeva un rimedio.

D'altra parte sembrava ormai chiaro che il Governo ungherese, vista la fermezza della S. Sede, si fosse adattato a riconoscere il carattere puramente ecclesiastico della Visita e intendesse rispettarlo.

Sentito il parere della S. Congregazione Orientale, questa in data 18 aprile u. s. rispondeva che riteneva „utile l'invio del Visitatore" il quale „naturalmente deve esser lasciato completamente libero di compiere la sua missione secondo le istruzioni della S. Sede", e indicava come adatto al delicato incarico S. E. Mons. Saverio Ritter, Arcivescovo tit. di Egina, Nunzio Apostolico.

Nel maggio il Ministro Apor rinnovò le sue premure. L'Eminentissimo Card. Segretario si Stato allora gli spiegò ampiamente che la S. Sede era disposta ad inviare un Visitatore Apostolico in Transilvania per studiare le varie questioni ecclesiastiche sul luogo e per riferirne, senza prender alcun provvedimento, cioè unicamente ad referendum; che tuttavia prima di far ciò la S. Sede desiderava avere le necessarie garanzie circa la completa libertà del Visitatore: che poichè trattavasi di un atto puramente ecclesiastico e senza alcun carattere ufficiale il Governo ungherese si sarebbe astenuto da qualsiasi cerimonia esteriore (come ricevimenti, visite, ecc.) ed anzi avrebbe provveduto a che la stampa osservasse in proposito il massimo riserbo. Avendo S. Eminenza ricevute le richieste garanzie, la Segreteria di Stato provvide ad avvertire del provvedimento gli Eccellensittisimi Nunzi Apostolici di Ungheria e di Romania e con lettera del 17 giugno scorso comunicò a Mons. Ritter che il S. Padre lo incaricava della Visita Apostolica in Transilvania e che la S. Congregazione per la Chiesa Orientale stava preparando a tal uopo le relative Istruzioni (Sommario n, I).

In quei giorni l'Eminentissimo Card. Segretario di Stato aveva occasione di mettere al corrente della Visita e del suo carattere il sig. Incaricato di Affari di Romania, il quale non sollevò in proposito alcuna difficoltà. Avendo poi il Governo romeno fatto pervenire alla S. Sede un grosso volume circa il trattamento subìto dalle popolazioni rumene di Transilvania dagli ungheresi, Mons. Ritter potè esaminarlo a suo agio com'era desiderio del detto Governo, prima di partire.

Il 20 luglio scorso, S. E. Mons. Ritter, accompagnato dal Reverendissimo Mons. Giuseppe Sette, iniziò la Visita Apostolica in Transilvania, che si svolse tranquillamente, in piena libertà, sino alla fine di settembre.

Terminata la quale Mons. Ritter, prima di fare una relazione completa e rispondere ai numerosi quesiti propostigli dalla Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale, ha chiesto alla S. Sede ed ottenuto il permesso di fare innanzi tutto una relazione sul punto particolare dei passaggi di rito e delle apostasie, punto che, a suo parere, esige degli urgenti ed adeguati provvedimenti.

È appunto questa Relazione di Mons. Ritter, con i numerosi allegati, che forma l'oggetto della presente Ponenza e su la quale gli Eminentissimi Padri sono invitati a portare la loro altissima considerazione.

Ecco ora riportata qui per intero la Relazione che Mons. Ritter di ritorno a Roma ha inviato all'Eminentissimo Cardinale Segretario di Stato in data 1o ottbore 1942:

„Nell'ossequioso mio Rapporto da Budapest in data 23 agosto u.s. mi permettevo di esporre all'Eminenza Vostra Reverendissima la mia intenzione di far precedere alla relazione generale sulla Visita Apostolica in Transilvania una relazione particolare circa la questione dei passaggi di rito e delle apostasie verificatesi nei territori, che ritornavano dalla Romania all'Ungheria in seguito all'arbitrato di Vienna del 30 agosto 1940; questione particolarmente grave e che, a giudizio comune, richiede una urgente soluzione. L'Eminenza Vostra degnavasi approvare tale mio divisamento col venerato Dispaccio n. 6159/42 in data 9 settembre p.p.

Pertanto, tornato ora in patria, mi affretto di mettere in esecuzione quanto a suo tempo mi proponevo. E poichè nel progresso della Visita mi son dovuto sempre più persuadere che la questione dei passaggi di rito e delle apostasie è in grandissima parte intimamente connessa con l'altra questione della diocesi di Hajdudorog, mi vedo costretto a pregare l'Eminenza Vostra di poterLe qui riferire unitamente dell'una e dell'altra. Farò del mio meglio per chiarire e semplificare le cose: ma queste sono, almeno secondo il mio povero parere, quanto mai complicate e imbrogliate: per cui già in antecedenza domando scusa all'Eminenza Vostra se il mio esposto non sarà nè sempre nè subito facilmente comprensibile.

Come all'Eminenza Vostra è ben noto, al diocesi di rito greco ungherese di Hajdudorog fu eretta nel 1912 dalla s. m. di Papa Pio X con la Bolla Christifideles

graeci ritus allo scopo di riunire sotto una sola e speciale giurisdizione tutti i fedeli di rito bizantino che usavano nella vita quotidiana la lingua ungherese.

L'erezione di tale diocesi suscitò la più viva reazione da parte dei romeni, che videro in essa uno strumento politico di magiarizzazione, lamentando sopra tutto che alla nuova diocesi ungherese fossero attribuite parrocchie prettamente romene. Ad ogni modo il criterio che era alla base della costituzione della nuova diocesi: raggruppare in essa tutti gli ungheresi di rito greco, fece sì che la configurazione territoriale della diocesi stessa riuscisse molto irregolare, in molti punti discontinua, discontinua sopratutto in rapporto al territorio dei così detti „Siculi", anch'essi, in parte, di rito greco-ungherese, ma abitanti agli estremi limiliti della Transilvania del nord, a parecchie centinuaia di chilomteri dal restante territorio sottoposto a Hajdudorog, e da questo separato dal territorio di altre diocesi.

Venne poi la guerra 1914-18; e alla fine di essa, truppe romene occuparono parte dell'antica Ungheria: in questa parte erano compresi anche dei territori della diocesi di Hajdudorog, i quali, prima ancora dei trattati di pace per un decreto del Nunzio Apostolico di Vienna in data 20 maggio 1919 venivano subito provvisoriamente sottomessi alla giurisdizione dell'Ordinario romeno di Gran Varadino.

In seguito poi al Trattato del Trianon, la nuova frontiera fissata tra la Romania e l'Ungheria separava politicamente da Hajdudorog tutto il territorio dei Siculi (35 parrocchie); e parte del territorio che, in opposizione a quello deli „Siculi" collinoso e montuoso, vorrei chiamare „del piano" e che sta più o meno attorno ei grossi centri di Gran Varadino e Szatmar (secondo la terminologia amministrativa ungherese, fa parte dei Comitati di Bihar e Szatmar): in tutto, 42 parrocchie.[95]

Tutte queste parrocchie ex-Hajdudorog rimasero in una situazione provvisoria fino a che il Concordato, concluso nel 1930 tra la S. Sede e la Romania, fu portato a completa esecuzione: ciò che avvenne nel 1934, quando le parrocchie dei Siculi (35) passarono di diritto sotto la giurisdizione dell'Ordinario di Fagaras e Alba Julia (Blaj); e delle parrocchie, che ho chiamato „del piano", 22 passarono a Gran Varadino (Oradea Mare), 20 alla nuova diocesi di Maramures (Baia Mare)

Me erano passati appena sei anni, ed ecco il Lodo di Vienna del 30 agosto 1940, che riportava entro i confini politici dell'Ungheria tutto l'antico territorio della diocesi di Hajdudorog.

Il Vescovo di Hajdudorog chiese allora alla Santa Sede che, analogamente a quanto era stato fatto nel 1919 – quando, appena occupato il territorio ungherese dai romeni, le parrocchie già di Hajdudorog furono subito sottomesse a un Ordinario romeno – ora che il territorio di tali parrocchie

95 Jegyzet a dokumentumban: (1) *La configurazione territoriale della diocesi di Hajdudorog, avanti e dopo il 1919, apparisce chiaramente dalla* carta geografica *annessa alla Ponenza.*

era ridiventato ungherese, anche le medesime parrocchie venissero restituite, sia pure in via provvisoria, all'Ordinario di Hajdudorog. Tanto il Governo Ungherese che la Nunziatura di Budapest appoggiarono tale richiesta; ma la Santa Sede non credette opportuno di prendere nessun provvedimento; e fino al giorno d'oggi nulla fu mutato nel riguardo della giurisdizione di Hajdudorog.

E al giorno d'oggi, per comprendere, ed eventualmente risolvere il complicato e delicato problema della diocesi di Hajdudorog, crederei sia indispensabile prendere innanzi tutto in esame separatamente le tre parti in cui la diocesi fu divisa in seguito all'esecuzione del Concordato romeno del 1930:

a) la parte che sempre rimase in Ungheria;

b) la parte che fu attribuita alle diocesi di Oradea Mare e Baja Mare (Gran Varadino e Maramures).

c) la parte che fu attribuita alla archidiocesi di Blaj (territorio dei Siculi).

a) La parte sempre rimasta in Ungheria, con la sede dell'Ordinario a Nyiregyháza, è certo la più importante per estensione e per numero di fedeli (180.000).

Credo certo che in questa parte c'è tuttora un vivissimo desiderio che la diocesi di Hajdudorog sia completamente reintegrata come era al momento della sua erezione; che quindi vengano ad essa restituite tutte le 77 parrocchie attualmente sottoposte a diversi altri Ordinari. Perciò credo anche che le numerose domande fatte pervenire da queste parrocchie alla Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale per mezzo della Nunziatura Apost. di Budapest siano fondamentalmente sincere. Che il Governo o agenti governativi abbiano pur essi influito, può darsi: per questa influenza il movimento avrà preso maggior forza e sviluppo: ma esso era, in origine, e rimane spontaneo. Quello poi che all'inizio era un desiderio vivissimo, pare che al presente – devo dirlo per scarico di coscienza – vada sempre più cambiandosi in impazienza, anzi in un senso abbastanza marcato di malcontento verso la Santa Sede. È quanto Monsignor Dudas, Vescovo di Hajdudorog, mi diceva, e che ripete nel suo esposto (Somm., n. II). Ed è quello che mai pare di aver dovuto io stesso constatare ricevendo qualche deputazione o parlando con laici, pur cattolici, del luogo. Anche da questi laici mi sono sentito ripetere l'interrogazione tante volte udita un po' dappertutto: „Perchè la Santa Sede nel 1919, prima ancora che fossero stabilite le frontiere politiche ha preso subito un provvedimento nei riguardi delle nostre parrocchie passate ai romeni: ed ora invece dopo due anni che le parrocchie sono ritornate in Ungheria, non si è preso ancora nessun provvedimento?". È dietro l'interrogazione si vedeva il loro sentimento, che a me, evidentemente, non osavano esprimere: la S. Sede è tutta e sempre per i Romeni trascura invece gli ungheresi. ….

Naturalmente in risposta a tutto ciò non mi fu troppo difficile portare dei buoni argomenti; pregai anche ripetutamento Mons. Dudas che cercasse in ogni modo di chiarire la cosa si suoi fedeli, ai suoi sacerdoti e di tenerli tutti calmi; e sono che lo farà. Ma crederei che non bisogna dimenticare il temperamento ungherese, e tener inoltre presente l'avvenuto e costante lavorio protestante. Nyiregyháza, la residenza del Vescovo di Hajdudorog, è chiamata la Roma dei luterani. E se i luterani sono forse – almeno a quanto mi è sembrato – meno attivi dei calvinisti, questi tuttavia non mancano nè a Nyiregyháza nè nella zona circostante: e come avrò più volte occasione di ripetere, la propaganda calvinistra è al presente più che mai attiva, specialmente là dove fra i cattolici serpeggia qualche malcontento o si manifesta qualche incertezza o smarrimento. Propaganda fatta nell'atmosfera nazionalista: „il calvinismo – proclamano, è la vera religione ungherese – un vero ungherese non può essere che calvinista….".

Considerando tali circostanze di fatto, sembra che davvero non si possa negare il pericolo di possibili dolorose sorprese.

b) La parte della ex-diocesi di Hajdudorog passata sotto la giurisdizione degli Ordinari romeni di Oradea Mare (Gran Varadino) e di Baja Mare: si tratta, secondo gli esposti di Mons. Dudas, di 42 parrochie. Di queste parrocchie, alcune sono puramente ungheresi o puramente romene: altre miste, con fedeli ungheresi e romeni.

Per quanto riguarda i fedeli ungheresi, credo non ci possa esser dubbio che essi abbiano il vivissimo desiderio di essere rimessi sotto la giurisdizione di Hajdudorog. E credo che parlando di fedeli ungheresi, convenga attenersi allo stato attuale delle cose: e cioè al fatto che questi fedeli, oggi, si dicono e vogliono essere ungheresi: parlano e vivono come gli ungheresi; prescindendo quindi dalla questione della loro eventuale vera razza originaria, di una più o meno lontana e più o meno forzata magiarizzazione. E analogo criterio credo quindi si debba seguire quando si tratti di fedeli romeni. Le discussioni circa la magiarizzazione dei romeni e la romenizzazione dei magiari potranno essere più meno fondate, più o meno complicate, dotte e interessanti; saranno sopratutto interminabili, perchè ciascuno dei contendenti proverà sempre che si appoggia a solidi e scientifici argomenti: ma intanto, mentre si sta a far questione sulla vera appartenenza di questi a di quelli all'una o all'altra razza; questi e quelli, indipendentemente dalla loro vera origine etnica, e fondandosi su quello che al presente si sentono di essere, possono prendere delle decisioni che li conducono anche alla perdita della salute eterna (Somm., n. III, p. 25).

Credo dunque che il desiderio dei fedeli ungheresi, dipendenti ora da Ordinari romeni, di ritornare sotto la giurisdizione di Hajdudorog sia spontaneo; dal loro punto di vista, lo si può trovare anche naturale; e corrisponde al desiderio dei fedeli di Hajdudorog sempre rimasti sotto l'Ungheria, di vedere riformata l'antica unità territoriale della diocesi. „Eravamo tutti uniti, – dicono gli interessati –, le parrocchie ora appartenenti a Gran Varadino e Baja Mare

erano proprio contigue al nostro territorio: la divisione territoriale è avvenuta unicamente in forza di un confine politico: questo confine politico non esiste più: non sarebbe stato ragionevole, cosa automatica quasi, un ritorno immediato allo statu quo, sia pure via provvisoria?".

Che poi il Governo ungherese e le differenti autorità locali esercitino la loro influenza perchè il desiderio di tali fedeli non solo non si spenga, ma diventi caso mai sempre più vivo; se non fosse certo, lo si dovrebbe sempre supporre. E credo non ci sia da dubitare che l'influenza del Governo e delle altre autorità è più marcata nelle parrocchie miste, dove convivono cioè fedeli ungheresi e romeni; e sopratutto nelle parrocchie puramente romene dove l'influenza divenuta pressione, più che pressione (v. Sommario, n. IV).

Ma poi anche in questo territorio, e certo più che nella parte di territorio della diocesi di Hajdudorog sempre rimasta in Ungheria, si esercita una attivissima propaganda protestante. Si tratta di una regione nelle vicinanze – almeno relativamente – di Debrecen, la vera rocca forte dei calvinisti di Ungheria. Dei calvinisti, che, come ho detto più sopra, pretendono di essere, appunto perchè tali, i veri ungheresi, che si fanno forti della comunanza di fede con lo stesso Reggente; che dispongono di larghi mezzi e possono promettere buoni e lucrosi collocamenti. ….

E la propaganda calvinista trova, nel territorio di queste parrocchie ex-Hajdudorog, dal 1919 in poi soggette a Ordinari romeni, uno speciale alleato nel fatto che durante il regime romeno i fedeli ungheresi ebbero a soffrire non poco anche nel campo religioso: donde – mi è stato affermato da ogni parte – una smania in molti fedeli ungheresi di non aver più nulla a che fare con quanto è romeno.

E per non aver più nulla a che fare con quanto è romeno, ritornare sotto la giurisdizione di Hajdudorog. E se questo non è possibile – continuo sempre a citare quanto da molti mi è stato detto – due uscite si parano dinanzi: cambiare rito, oppure cambiare addirittura confessione. Ed è qui che intervengono, pare non molto efficacia, i calvinisti; i quali facendo sfoggio anche di scienza canonica, dimostrano, a chi li vuol sentire, che cambiar rito è una cosa difficile, complicata, lunga, costosa; mentre il passaggio al calvinismo è cosa subito fatta; presenta maggiori vantaggi che il cambiamento di rito; soprattutto il grande vantaggio – come accennavo più sopra – di dimostrarsi proprio veri ungheresi, perchè solo i calvinisti sono proprio veri ungheresi.

Ed è così che già in questo territorio si è avuto un numero rilevante di cambiamenti di riti e di apostasie: effetto di movimento spontaneo, di propaganda protestante – credo anche di influenze e pressioni esterne. E ciò tra i fedeli ungheresi. Per quanto riguardasse fedeli romeni, che avessero abbandonato il loro rito e la loro religione, crederei si debba dare l'assoluta preponderanza a intimidazioni e pressioni. Da parte romena anzi, a questo proposito, si rimprovera assai vivamente anche al clero latino una indebita

ingerenza: ma, come risulta anche dalle attestazioni dei relativi Ordinari latini[96] sembrerebbe invece che il clero latino, almeno in generale e salvo forse qualche molto rara eccezione, si sia comportato come doveva.

Al momento attuale, non è possibile avere statistiche complete ed esatte; ed è ancora molto meno facile avere statistiche dettagliate circa la precisa nazionalità di coloro che hanno cambiato rito o religione. Ad ogni modo, stando ai dati fornitimi dai rispettivi Ordinari, nell diocesi di Baja Mare (alla quale appartengono 20 parrocchie ex-Hajdudorog) ci sarebbero stati 2382 passaggi al rito latino e 1234 apostasie al calvinismo: nella diocesi di Gran Varadino (alla quale sono state annesse 22 parrocchie ex-Hajdudorog) ci sarebbero stati 767 passaggi al rito latino e 837 Secondo le statistiche di Mons. Scheffler, Vescovo di Szatmar e Amministratore Apostolico per la diocesi di Gran Varadino dei latini – e quindi Ordinario latino per i territori in questione –, i passaggi dal rito greco al latino dal 1o settembre 1940 al 30 giugno 1942 sarebbero stati 1332 per la diocesi di Gran Varadino: mentre nella diocesi di Szatmar, calcolando soltanto i dati dei cinque maggiori centri della diocesi, si raggiungerebbe già la cifra di 2450. Si arriverebbe pertanto per questa ragione a un totale di 3782 passaggi di rito e 2071 apostasie. E credo di aver sentito dire dappertutto che il movimento non si è ancora completamente arrestato e potrebbe facilissimamente riprendere sotto un pretesto qualsiasi.

c) C'è ora da considerare le parrocchie del territorio dei siculi, dove la situazione nei riguardi di Hajdudorog ha preso una piega molto diversa.

I siculi – checchè sia delle diverse opinioni degli storici e degli etnografi – si reputano come i rappresentanti genuini della razza ungherese, come gli ungheresi per essenza. Ricordo un incidente, minimo in sè, ma, mi pare, abbastanza significativo. Uno dei primi giorni che ci trovavamo a Kolozsvár, Mons. Sette domandò innocentemente a un professore del Seminario teologico latino, che si diceva siculo, – come siculi sono la maggior parte dei sacerdoti di quella città a regione: „Ma…. i siculi sono ungheresi?". Quello lo squadrò con due occhi non saprei se più attoniti o inviperiti: „Sarebbe – rispose – come domandare a un fiorentino se è italiano".

Ora, secondo ripetute attestazioni, nei siculi forse più che altrove il regime romeno avrebbe fatto sentire il suo peso per arrivare alla „re-romenizzazione" del territorio: – nei riguardi dei siculi di rito greco ungherese fu forse specialmente accentuato il principio che chiunque appartiene a un rito bizantino, è per ciò stesso romeno: tutto ciò costituiva per i siculi un'intima, esacerbante ferita del loro sentimento ungherese, come dissi or ora, profondo e sincero. Partiti i romeni, questi siculi non vollero aver più niente di comune nè coi romeni nè con quanto potesse in qualche modo ricordare i romeni: e ciò non solo in linea generale, ma particolarmente, si direbbe, non vollero aver più nulla di comune con quello che, secondo quanto i romeni avevano forse

96 Jegyzet a dokumentumban: (1) *Vedere p. es. Sommario pp. 52, 63, 122, 129.*

voluto inculcare loro, rappresentava una prova sicura della loro appartenenza alla razza romena: il rito orientale. E passarono quindi si può ben dire, in massa al rito latino, senza pensare più a Hajdudorog – per loro, del resto, tanto lontana: in certi casi anzi, escludendo positivamente un ritorno sotto la giurisdizione di Hajdudorog.

Ebbi la prima volta la percezione di questa realtà parlando col parroco latino di Szovata, che appunto mi informava del gran numero di passaggi di rito verificatisi nel detto comune. Nel corso della conversazione, quasi incidentalmente, lasciai cadere la domanda: Che ne è di un eventuale ristabilimento della giurisdizione di Hajdudorog? – „Di ciò, mi rispose, nessuno parla" -. Ma un altro parroco della regione dei siculi, sempre a proposito di rimanere nel rito greco, o ritornarvi, mi riferiva che un padre di famiglia del suo paese gli avrebbe detto: „In casa mia non entrerà mai più un sacerdote di rito greco: piuttosto mi faccio protestante".

E qui ritorna il grave fatto della propaganda protestante, particolarmente intensa in questo territorio: propaganda non solo calvinista, ma anche unitaria: fatta con larghezza di mezzi e numeroso personale allo scopo di impiantare metodicamente una stabile organizzazione: propaganda che ha tanto maggior probabilità di successo quanto maggiore è la misera e l'ignoranza degli abitanti di questi territori.

Pure nei riguardi dei passaggi di rito e delle apostasie nel territorio dei siculi, credo certa l'influenza e la pressione, se non proprio direttamente del Governo centrale, di qualche autorità periferica; la pressione fu certamente più forte, fin forse a diventare talvolta violenta, nel periodo della occupazione militare immediatamente seguita al lodo di Vienna. Ma credo non meno certo che ci furono e ci sono dei passaggi di rito spontanei e volontari. Ho incontrato a Kolozsvár un sacerdote lazzarista, reduce da una missione a Lisznyó dove molti siculi erano passati al rito latino ed avevano chiesto, essi stessi, un missionario che il istruisse. Il Padre rimase sul luogo quattro settimane, con due suore che lo coadiuvavano per i catechismi e le diverse istruzioni. Per tutte le quattro settimane, quei fedeli, poveri quant'altri mai, in questi tempi di particolari miserie e difficoltà, avevano voluto provvedere essi stessi al mantenimento del missionario e delle suore; ed essi stessi avevano pensato a portare tutto quanto fosse necessario per le sacre funzioni. Mi pare difficile trovare una prova più lampante di volontà libera e riflessa.

Secondo le statistiche approssimative di Mons. Giuseppe Pop, Vicario Generale dell'Arcivescovo di rito romeno unito di Blaj per la parte di quella archidiocesi attualmente in Ungheria, nel territorio dei siculi, sottomesso alla sua giurisdizione, passarono al rito latino circa 13.000 fedeli: la apostasie sarebbero state circa 3.300. In queste cifre sono inclusi anche i passaggi di rito e le apostasie di fedeli di nazionalità romena; per questi credo non si possa dubitare che in gran numero siano conseguenza almeno di pressione.

Come dicevo al principio di questo mio Rapporto, il fatto dei passaggi di rito e delle apostasie è in grandissima parte connesso con la questione di Hajdudorog. Ma passaggi di rito e apostasie si sono certo verificate anche indipendentemente da tale questione. Così nella città di Kolozsvár – che con la diocesi di Hajdudorog non ha mai avuto a che fare – secondo l'arciprete latino della Collegiata di S. Michele si sono avuti, dal 1o settembre 1940 a tutto il 1941, 269 passaggi dal rito greco cattolico al rito latino: e 425 apostasie. Secondo invece l'arciprete romeno i passaggi di rito sarebbero 293 e le apostasie 1481. Per spiegare la diversità dei dati, occorre avvertire che la statistica dell'arciprete romeno arriva fino al 10 agosto 1942, e abbraccia, probabilmente, non solo la città, ma ttte le parrocchie (30) dell'arcidiaconato. Comunque, il lavorio dei protestanti anche nella regione di Kolozsvár si manifesta assai vivo, e che i romeni non siano dimenticati Io dimostra, se ce ne fosse bisogno, il piccolo catechismo di propaganda calvinista in lingua romena che mi fu segnalato appunto a Kolozsvár.

Sommando pertanto le statistiche fin qui riportate, si avrebbe, per i passaggi di rito un totale di 17.075: per le apostasie, 6852.

Il Card. Serédy riferiva a suo tempo alla Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale che si parlava di circa 20.000 apostasie. Tale numero è ripetuto dal Rev. P. Napholz (v. Somm., p. 26). Le cifre su esposte sarebbero, grazie a Dio, molto inferiori. Ma sta il fatto che le suddette cifre rimangono molto approssimative, perchè una statistica completa, metodica e precisa non è stata fatta, e, date le circostanze, forse neppure avrebbe potuto esser fatta. D'altra parte è certo che il Cardinale Serédy attinge le sue informazioni nelle alte sfere governative, dove si devono pure avere dei dati abbastanza esatti; e che il Rev. P. Napholz conosco molto bene il paese, ed ha modo di avere notizie rispondenti a realtà. Tenendo pertanto conto di tutto, mi sembrerebbe che non sarebbe imprudente di arrotondare – salvo ulteriori precisazioni – le cifre su esposte, fino a 20.000 circa per i passaggi di rito e a 8-10.000 per le apostasie.

Come provvedere a tale situazione?

Per quanto riguarda i passaggi di rito occorre innanzi tutto fare una classe speciale di quelli che Mons. Hossu chiama, mi pare con termine appropriato, i „fluttuanti": quelli cioè che cambiano rito – o anche religione – ad ogni mutare di regime, per qualche pressione che loro venga fatta; in genere per non perdere il posto, o guadagnarsene uno migliore; per non compromettere la situazione economica della propria famiglia, ecc. Sotto il regime romeno ci fu un certo numero di questi passaggi dal rito latino al rito greco o alla scisma; ritornato il regime ungherese, una buona parte ripassarono al rito di origine.

Tanto in un senso che nell'altro il passaggio fu effetuato solo dinanzi alle Autirotà civili: e pertanto senza alcun valore dal punto di vista ecclesiastico. E i „fluttuanti" nonostante tutti i loro movimenti, giuridicamente rimasero e rimangono fissi al loro punto di partenza.

Ma la grandissima maggioranza non è certo costituita dai „fluttuanti", e in riguardo di tale maggioranza ho trovato negli ambienti ecclesiastici di rito latino la più perfetta uniformità di giudizio, come l'Eminenza Vostra potrà constatare dai diversi esposti allegati. Tutti sono d'avviso che sia urgente facilitare la sistemazione di tali passaggi.

Da parte romena invece, c'è qualche diversità di parere. Mons. Hossu, Vescovo di Claudiopoli (Kolozsvár) e Amministatore Apostolico di Gran Varadino, mi diceva per suo conto: „Ma sì, quelli che veramente vogliono, cambino pure di rito: la Chiesa romeno-unita non avrà nulla da patire per qualche migliaio di fedeli che passano al rito latino: ed anche gli ortodossi non potranno fare colpa di ciò alla Chiesa unita" (Somm., n. V, p. 43).

Altri invece preferirebbe una posizione di aspettativa; che per il momento si toccasse il meno possibile alla situazione attuale: che ad ogni modo si seguisse una rigorosa selezione. …. È la tesi sopratutto di Mons. Pop, Vicario generale di rito bizantino romeno per il Vicariato Siculo, il quale, se ben capivo quello che diceva parlando con me, partirebbe dal punto di vista che, fino a prova contraria, tutti i passaggi di rito sono stati forzati; – e per questo, se non erro, non avrebbe mai dato corso a nessuna delle domande rivoltegli in proposito, particolarmente dal Vicario generale latino di Kolozsvár -; punto di vista appoggiantesi all'altro presupposto: che tutti i cambiamenti di rito riguardano dei fedeli romeni o romeni magiarizzati. …..

Ora, credo si debba ritenere per certo, come già ho detto sopra, che dei fedeli romeni abbiano subìto delle pressioni: che per questi la domanda di passaggio di rito non sia stata fatta liberamente: che per questi sia doveroso aspettare fin che la situazione possa esser chiarita. Per il momento, i romeni, pare, sono talmente intimiditi e anche terrorizzati, che non oserebbero esprimere i loro veri sentimenti.

Ma credo anche che sia certo – come pure ho già detto più sopra – che molte domande di passaggio di rito sono libere e spontanee; e queste provengono dal da fedeli che sinceramente credono e affermano di essere ungheresi. Per il territorio dei siculi, lo stesso Mons. Pop, osserva che dei „16.400 passati al rito latino oppure al protestantesimo, parlano l'ungherese 11.500, mentre il romeno lo parlano circa 3.900". Non sistemare urgentemente a situazione di questi fedeli – e riporto qui il giudizio degli eclesiastici ungheresi di rito latino, che quindi conoscono certamente bene la psicologia dell'ambiente – non sistemare urgentemente la situazione di questi fedeli, significa non soltanto lasciare questi fedeli in una posizione giuridicamente falsa per quanto riguarda la loro vita religiosa con tutte le dannose conseguenze che ne possono derivare; – ma significa sopratutto lasciarli in pericolo prossimo di cadere vittime della intensificata propaganda protestante, la quale, come pure ho già accennato, e più attiva che mai specialmente nel territorio dei siculi; e nei riguardi di quanti hanno fatto domanda di cambiamento di rito si serve appunto – e pare con successo – dell'argomento già più sopra riportato: la Chiesa latina

non può ricevervi; per passare al rito latino, ci sono queste e queste formalità da adempiere, lunghe, complicate, costose. …. Da noi potete passare subito, non c'è alcuna difficoltà, troverete tanto maggior vantaggio, e sopratutto, – (il solito ritornello, ma che particolarmente nelle attuali circostanze fa grandissima impressione a chi se lo sente ripetere) –, vi mostrerete veramente ungheresi, perchè la vera religione ungherese è la religione calvinista. ….

Perciò l'Eccellentissimo Mons. Scheffler, Vescovo di Szatmar, dopo aver sottolineato che: „Status iuridicus horum graecorum urgenter solvendus est: alioquin ipsi sine lege et pastore vagantes aut dispergentur aut pastorem protestanti cum quaerent", propone come unica soluzione di fatto possibile: „Sanare omnes transitus a die 1o septembris a. 1940 usque ad certum terminum (ex gr. ad finem a. 1942) civiliter iam factos, nisi partes scripto vel oretenus, mutationem ritus retractent. Haec solutio minus quidem congruit positivae legislationi ecclesiasticae et sensibilitatem byzantinorum laedere potest. Sed lex divina salvandi etiam has animas praevalet legibus mere ecclesiasticis et praevalere debet etiam sensibilitati hominum, qui vere catholici esse volunt" (Somm., n. VI, p. 56). E similmente Mons. Sandor, Vicario generale di Kolozsvár: „Ad situationem hanc sanandam remedium unicum esse puto ut modus ritum mutandi facilior et via brevissima reddatur…. quod ni fiat, certum est fore ut res catholica et fides sancta detrimentum irreparabile patiatur" (Somm., n. VII, p. 63). Analoghe sono le conclusioni di tutti gli altri esposti in merito (Sommario, nn. VIII, IX, X).

Per quanto riguarda la questione delle apostasie, la soluzione si presenta certo più difficile e delicata. Non sembra però che sia nè in tutto nè in massima parte disperata. Poi chè è certo che molti passarono alla apostasia perchè non trovarono modo di passare al rito latino, si dovrebbe pensare che, facilitando il transito di rito, molti ritornino alla Chiesa. Anche a questo proposito mi pare che l'Eccellentissimo Mons. Scheffler prospetti in breve e completamente tutta la questione: „Apostatae in duos classes dividi possunt. Alii potius ob levitatem in fide defecerunt. Hi vix remorsum conscientiae sentient et ideo difficilius persuaderi poterunt, ut in sinum matris Ecclesiae revertantur. Alii autem potius ob difficultates in ritu mutando elegerunt apostasiam. Hi vel iam sentiunt, vel certo sentient remorsum conscientiae et expectant benevolam manum boni pastoris a quo reditus eorum ad Ecclesiam facilitetur. Si libertas transeundi ad ritum latinum, sine ulla formalitate offeretur, certo multi cum gaudio redibunt ad Matrem derelictam. Zelosi pastores animarum hoc medio usi multas animas adhuc Christo restituere poterunt" (Somm., p. 56).

E, per grazia di Dio, credo di aver potuto constatare che „zelosi pastores animarum" non mancano, specialmente nel territorio dei siculi, dove clero locale ed altri elementi del clero sia secolare che religioso, in gran parte inviati o procurati dal Vicario generale di Kolozsvár, lavorano strenuamente in modo particolare contro il pericolo calvinista.

Alla soluzione di questo grave problema della apostasia e dei passaggi di rito, dovrà poi portare il suo contirbuto il Governo ungherese, che di questa situazione ha pure una non piccola responsabilità

Il Governo deve fare in modo che i fedeli possano esprimere liberamente la propria volontà: e questo vale specialmente nei confronti della popolazione romena, che per parte mia ho trovato estremamente buona e pia; ma anche, mi pare, oltremodo timida e impressionabile. Ragione di più perchè cessino tutte le pressioni e gli spauracchi. Il Governo asserisce che tutto ciò è opera delle autorità periferiche o di elementi locali: al Governo non manca certo modo di arrivare sia alle autorità periferiche che agli elementi locali.

Il Governo ha lasciato mano libera alla propaganda protestante, fors'anche favorendola. Come governo di Ungheria – regno di S. Stefano – veda di arginare, di limitare tale propaganda; impedirla anche in quanto gli sia possibile.

Il Governo potrebbe forse anche restituire in certo modo lo statu quo. Tutte le mutazioni di rito, tutte le apostasie nei territori tornati all'Ungheria furono fatte attenendosi alla legge romena dei culti che vigeva in quei territori al tempo del regime romeno, e che dal Governo ungherese non fu abrogata. In forza di tale legge basta che un cittadino si presenti con due testimoni all'impiegato di stato civile, e dichiari che vuol cambiare rito o religione, e la cosa è fatta. …. Perchè non riporatre invece in vigore l'antica legge ungherese, che rimetteva il passaggio di rito alla competente autorità religiosa, e dire a tutti costoro, che hanno cambiato o vogliono cambiare rito o religione per dimostrarsi veri ungheresi: appunto perchè volete dimostrarvi buoni ungheresi, compite questo passo secondo le prescrizioni della antica, autentica legge ungherese?

Ma la questione del passaggio di rito e delle apostasie è in gran parte connessa – come avevo l'onore di far rilevare al principio e come oserei credere sia risultato anche nel corso di questo mio Rapporto – con la questione di Hajdudorog. Sembrerebbe pertanto che per risolvere pienamente quella, tanto nei riguardi del presente come anche dell'avvenire, occorra provvedere in qualche modo anche a questa.

Al termine della mia missione, ho lasciato i Reverendissimi Ordinari interessati nelle seguenti disposizioni.

S. E. Mons. Dudas, Ordinario di Hajdudorog, primo e principale interessato in causa, pur mantenendo in via di principio le sue rivendicazioni per tutte le 77 parrocchie a suo tempo smembrate dal territorio della diocesi, si era persuaso a non fare per il momento questione delle parrocchie (35) del territorio dei siculi. Dico „si era persuaso", perchè egli dapprima pensava che anche nelle parrocchie del territorio dei siculi, come nelle altre parrocchie di rito greco ungherese attualmente sottomesse alla giurisdizione dei Vescovi romeni di Gran Varadino e Baja Mare, fervesse il desiderio di ritornare sotto la giurisdizione di Hajdudorog. Quando si convinse che la realtà era quale io gliela esponevo, e che cioè in gran parte i siculi ungheresi di rito greco erano

passati al rito latino, e che pare non vogliano più saperne di rito greco, nè romeno nè ungherese si mostrò sollevato d'animo: „Per me personalmente, disse, quella era la parte della diocesi che mi dava più pensiero, anche perchè così lontana e al di là di territori di altre diocesi…"[97]

Riguardo alle parrocchie attualmente sottomesse alla giurisdizione dei vescovi romeni di Gran Varadino e Baja Mare, il pensiero di Mons. Dudas è che vengano tutte restituite all'Ordinario di Hajdudorog (Somm., p. 22). Credo tuttavia che egli non sia alieno dal trattare una revisione anche circa tali parrocchie: e ciò pare di poterlo dedurre dal fatto che il Segretario di Mons. Dudas mi ha presentato uno studio, compilato evidentemente per incarico del medesimo Mons. Dudas, in cui vien prospettata la tesi che i fedeli di nazionalità romena, in Ungheria, dovunque essi si trovino, siano sottoposti alla giurisdizione di Ordinari romeni; e viceversa: i fedeli di rito greco ungherese, dovunque si trovino in Ungheria, siano sottoposti alla giurisdizione del Vescovo di Hajdudorog (Somm., n. XI). Ora non mi sento in grado di giuridicare quanto possa valere la tesi in sé: ma essa mi pare un segno certo e evidente che l'Ordinario di Hajdudorog pensi a una eventuale possibile retrocessione a Ordinari romeni delle parrocchie romene che si trovassero fra quelle che egli ora ridomanda per sè.

S. E. Mons. Rusu, Ordinario di Baja Mare, mi ha dichiarato che egli preferisce non aver corpi estranei nell'organismo della sua diocesi. Egli sarebbe quindi disposto a rilasciare a Hajdudorog le 10 parrocchie rutene – divenute ora 7 – che egli pure ammette si possano dire oggigiorno ungheresi; e a Munkács le altre 11 parrocchie, pure rutene, che furono incorporate a Baja Mare con la Bolla Solemni Conventione del 1930, e che venivano a costituire, unitamente alle altre parrocchie rutene della Bucovina, il Vicariato ruteno della diocesi di Baja Mare. Naturalmente chiederebbe a Munkács di cedere in cambio a Baja Mare le 6 parrocchie rumene, già appartenenti a Gherla, che, trovandosi sulla destra della Tisa, erano rimaste nel 1919 in Cecoslovacchia, e in seguito erano state incorporate alla diocesi di Munkács. Per quanto invece riguarda le 10 parrocchie – divenute 16 sotto el regime romeno – provenienti da Hajdudorog, alla quale diocesi erano state assegnate nel 1912 dalla Bolla Christifideles, egli è d'avviso che non si debba cambiare nulla, almeno fino al termine della guerra: sono parrocchie che si possono dire completamente romene, salvo forse qualche piccola minoranza, qua e là (Somm., n. XIII). Tuttavia Mons.

97 Jegyzet a dokumentumban: (1) *Secondo le statistiche ungheresi del 1910, i fedeli ungheresi di rito greco nel territorio di siculi ammontavano a 14.482. Secondo il Rapporto di Mons. Pop (Somm., n. XII), nel territorio dei siculi sarebbero ora passati al rito latino oppure al protestantesimo circa 11.500 ungheresi e sarebbero rimasti greco cattolici circa 45.000. Il che vorrebbe appunto dire che almeno due terzi dei fedeli già dipendenti da Hajdudorog avrebbero già dato segni di non aver più intenzione di ritornare sotto l'antica giurisdizione.*

Rusu crede necessaria, per evitare guai maggiori – e il suo pensiero mi pare venga qui a coincidere con quello espresso nello studio del segretario di Mons. Dudas, ricordato poco sopra – una conterritorialità diocesana per i diversi riti orientali, anche se molto simili tra loro, in modo che nei centri misti, nè i fedeli romeni siano sottomessi a un Ordinario ungherese (Hajdudorog), nè i fedeli ruteni-magiarizzati (di rito greco ungherese) siano sottomessi a un Ordinario romeno. Naturalmente occorrerà fissare delle norme precise perchè i vicendevoli diritti siano salvaguardati (Sommario, n. XIV).

Un punto poi a cui mi sembra che Mons. Rusu – relativamente al prospettato scambio di parrochie – tenesse moltissimo, – me lo ha infatti richiamato parecchie volte nei colloqui avuti con lui –, è rappresentato da quanto egli scrive a p. 2 del suo esposto: „Provisoirement on pourrait arriver dès maintenant à un arrangement, fondé sur des cessions librement consenties par moi et par l'Ordinaire d'Oradea, arrangement qui serait ensuite approuvé par le Saint-Siège et par le Gouvernement hongrois, et qui éliminerait la tension existante par rapport à ces paroisses, et les mettrait, par le soin de l'Evêché auquel elles avaient appartenues, en conditions de pastoration plus avantageuses".

Mons. Hossu, Amministratore Apostolico per la diocesi di Gran Varadino dei Romeni, nel suo esposto (Sommario, p. 34) manifesta nei riguardi della questione di Hajdudorog un punto di vista molto intransigente. Tale esposto fu però steso prima delle ultime riunioni che abbiamo avuto, Mons. Rusu, ed io, a Baja Mare. Al termine di quelle riunioni, e precisamente il 3 settembre sera, egli mi ha formalmente autorizzato a far rilevare che quanto egli scrisse nel suo esposto rappresenta il suo punto di vista anteriormente alle conversazioni di Baja Mare, e che pertanto, se le circostanze suggerissero nella questione di Hajdudorog qualche particolare provvedimento nel senso indicato da Mons. Rusu – e credo che Monsignor Hossu, dicendo così, pensasse alle 10 parrocchie da lui elencate a p. 2 del suo esposto, e che egli stesso ammette siano oggi magiarizzate – egli non solo non si opporrà alle vedute della Santa Sede, ma ben volentieri le faciliterà.

A questo punto mi pare opportuno ricordare che Monsignor Hossu, ancora nei nostri colloqui di Kolozsvár, e quindi molti giorni prima delle ultime conversazioni di Baja Mare, mi manifestava la sua soddisfazione per a piega che prendevano le cose nei rignardi del territorio dei siculi. Mi ripeteva che, dal punto di vista dei romeni e della Chiesa Unita, è di grande importanza che il territorio dei siculi non venga riattaccato alla diocesi greco ungherese di Hajdudorog: ciò sarebbe ritenuto un nuovo attentato politico di magiarizzazione e un pericolo per i romeni e per la Chiesa romena. Che i siculi di rito orientale passino invece al rito latino – è il pensiero di Mons. Hossu, che ho già riportato sopra, trattando dei cambiamenti di rito – è cosa più comprensibile, e anche gli Ortodossi del regno di Romania ammetteranno facilmente che non possono far colpa di ciò ai romeni uniti.

Stando così le cose, mi sembra che i Vescovi romeni dovrebbero apprezzare molto il fatto che l'Ordinario di Hajdudorog si dichiara da parte sua disposto a rimettere ad altri, tempi la soluzione nei riguardi del territorio dei siculi; e potrebbero mostrarsi da parte loro concilianti quanto sia possibile nei riguardi degli altri territori in questione.

L'Eminenza Vostra nell'alta e illuminata Sua saggezza giudicherà assai meglio di me se in quanto ho riferito circa lo stato d'animo e le idee dei tre Reverendissimi Ordinari direttamente interessati nella questione di Hajdudorog si possa intravedere una base per una eventuale soluzione.

Per parte mia, se non è troppo osare, vorrei riconfermare all'Eminenza Vostra che ritengo corrispondente a realtà quanto Mons. Dudas scrive nel suo promemoria, che cioè, considerata bene la situazione attuale c'e da temere una ulteriore perturbazione degli animi se la Santa Sede non prende sollecitamente qualche provvedimento nei riguardi di questa questione (Somm., p. 21).

La stessa cosa conferma Mons. Scheffler, e poichè in questa questione della ricostituzione dei confini di Hajdudorog o di un eventuale scambio di parrochie, egli non è parte interessata, il suo giudizio può avere un carattere di maggiore oggetività e imparzialità: „Solutio quaestionis urget, maxime ob periculum apostasiarum…. Has paroecias ulterius quoque sub regimine episcoporum ritus Rumeni constituere, idem est ac fideles aximo periculo apostasiae exponere" (Somm., p. 54).

Come l'Eminenza Vostra ben sa, un provvedimento della Santa Sede in merito alla diocesi di Hajdudorog è sempre stato ed è tuttora nei desideri del Governo ungherese. Riterrei che una soluzione della questione nel senso prospettato dai rispettivi Ordinari, e che ho poco sopra riferito, gli tornerebbe gradita. In vista di ciò però il Governo stesso dovrebbe sentirsi in dovere di astenersi da parte sua dal fomentare qualsiasi specie di agitazione nei territori ex Hajdudorog, per la ricostituzione degli antichi confini della diocesi; di non favorire – come già dicevo a suo luogo – e, per quanto gli è possibile, impedire la propaganda calvinista; di dare efficaci disposizioni perchè i fedeli romeni non siano lesi nei loro diritti religiosi e civili, e possano, questi diritti, esercitarli in un regime di calma e di eguaglianza.

Nel corso del presente Rapporto ho già avuto occasione di citare quasi tutti i documenti allegati. Tuttavia, prima di terminare crederei non inutile riepilogare tutti gli allegati in un elenco per una completa specifica e numerare anche quei pochi, che non avessi avuto occasione di richiamare partitamente e che pure mi sembra bene non abbiano a mancare.

E credo di dover qui sottolineare il fatto che i romeni si sentono attualmente in una condizione di inferiorità in confronto dell'elemento ungherese: può darsi anche che non abbiamo avuto il coraggio di manifestare apertamente per qualche vago timore, tutti i loro sentimenti. Dal canto mio ho fatto di

tutto perchè potessero avvicinarsi fiduciosamente e aprirmi in piena libertà l'animo loro, preoccupato come ero che il solo bene delle anime dovesse avere la prevalenza su qualsiasi altra questione, specialmente di carattere nazionale.

Allegato I. – Carta geografica dell'Ungheria con i confini della diocesi di Hajdudorog quali erano alla sua costituzione nel 1912, e quali risultarono dopo l'esecuzione del Concordato romeno del 1930.

Allegato II. – Un esposto di S. E. Mons. Giovanni Scheffler, Vescovo di Szatmar e Amministratore Apostolico per Gran Varadino dei latini.

Allegato III. a. – Esposto del Reverendissimo Mons. Emerico Sandor, Vicario generale a Kolozsvár per la parte della diocesi latina di Allba Julia ritornata in Ungheria dopo il lodo di Vienna. Seguono in All. III, b e c – Due altri esposti „De immutatione ritus in Transylvania"; e „De causis mutationis ritus et apostasiarum", pure consegnatimi dal Vicariato generale di Kolozsvár.

Tutti i documenti succitati mi sembra possano servire a informare un po'su tutta la situazione. Sono però informazioni di fonte ungherese, e quindi da prendere con le riserve del caso. Devo peraltro aggiungere che tanto S. E. Mons. Scheffler che Mons. Sandor mi hanno sempre dato l'impressione di pensare veramente e innanzi tutto al bene delle anime.

In Allegato III d – Un esemplare del catechismo di propaganda calvinista, diffuso fra i rumeni della regione di Kolozsvár.

Allegato IV, a – Pro-memoria di S. E. Mons. Nicolò Dudas, Vescovo di Hajdudorog; Allegato IV b – Studio del Rev. dott. Giorgio Papp, segretario del suddetto Vescovo, inteso a trovare un modo di pacificare ungheresi e romeni nela questione della giurisdizione diocesana.

Allegato V. – Esposto di S. E. Mons. Giulio Hossu, Vescovo di Claudiopoli-Armenopoli e Amministratore Apostolico di Gran Varadino dei Latini.

Allegato VI. – Esposto di S. E. Mons. Alessandro Rusu, Vescovo di Baja Mare.

Allegato VII, a, b, c e d. – Quattro esposti di S. E. Mons. Giovanni Suciu, Vescovo Ausiliare di Gran Varadino dei Romeni.

Allegato VIII, a e b. – Esposto del Reverendissimo Monsignor Schriffert, Vicario Generale di Gran Varadino dei Latini.

Allegato IX. – Riflessioni sulle questioni riguardanti il Vicariato Siculo, del Reverendissimo Mons. Giuseppe Pop, Vicario generale per la parte

della archidiocesi di Blaj tornata in Ungheria, e Arciprete di Targu Mures (Marosvásárhely) capitale del territorio dei Siculi.

Allegato X. – Esposto del Reverendissimo Mons. Adalberto Jaross, Arciprete latino di Targu Mures (Marosvásárhely).

Allegato XI. – „Notae de statu ecclesiastico in Transylvania" del Reverendissimo P. Paolo Napholz, S. I., Provinciale di Ungheria.

Allegato XII, a. – Un esposto del R. P. Ministro Provinciale O. F. M. di Marosvásárhely. – Allegato XXI, b e c – Pro-memoria del Rev. P. Vitale Sandor, O. F. M. già Provinciale di Kolozsvár e del Rev. P. Mansueto Lukács, O. F. M. missionario per le regioni dei Siculi.

Allegato XIII. – Rapporto del Reverendissimo P. Janisch Michele, Provinciale dei Lazzaristi, ai quali fu recentemente affidata la missione nella diaspora transilvana.[98]

Infine, per quel qualcunque interesse che potessero eventualmente avere per comprendere più pienamente tutto l'ambiente, aggiungo alcuni esposti provenienti del laicato cattolico, e cioè: dal „Curatorium" (Consiglio d'amministrazione) della parrocchie di S. Michele; dalla presidente della Federazione delle donne cattoliche; da un professore di Università, tutti di Kolozsvár (Allegato XIV, a, b, c).

Da quanto son venuto esponendo e dai documenti allegati, confido che l'Eminenza Vostra possa ricavare elementi sufficienti per formulare un giudizio conforme a realtà. Mi tengo però sempre pronto per tutte quelle altre informazioni e per tutti gli schiarimenti che l'Eminenza Vostra volesse degnarsi di chiedermi e che io fossi in grado di darle.

Sarà poi mia premura di preparare nel più breve tempo possibile l'ulteriore relazione riferentesi a tutte le altre questioni delle quali dovevo interessarmi in conformità alle istruzioni impartitemi dalla Sacra Congregazione Orientale: e intanto, chinato, ecc.".

Fin qui S. E. Mons. Ritter.

Nel frattempo, per augusta disposizione del Santo Padre, la Segreteria di Stato comunicava alla S. Congregazione per la Chiesa Orientale che fosse data in nuovo a Mons. Ritter, Nunzio Apostolico in Ungheria la facoltà

98 Jegyzet a dokumentumban: (1) *Gli allegati alla Relazione di Mons. Ritter sono stati quasi tutti riportati nel Sommario. Sono stati solamente tralasciati quelli che, anche a parere del detto Prelato, non recavano alla Ponenza alcun nuovo elemento.*

di concedere il passaggio di rito, dispensando anche, ove fosse necessario, parzialmente od interamente, dalle relative tasse.

Posto ciò, gli Eminentissimi PP. sono inviati a rispondere nella loro alta sapienza al seguente

DUBBIO

1º Se e in qual modo si debba ulteriormente provvedere alla sistemazione dei passaggi di rito in Ungheria;
2º cosa si possa fare per impedire, nuove defezioni dalla Fede e per favorire il ritorno di quelli che disgraziatamente apostatarono;
3º se e in qual modo convenga sistemare, nell'attuale situazione politica, le parrocchie già appartenenti alla diocesi di Hajdudorog.

117. Saverio Ritter érsek, apostoli vizitátor 1942. október 1-jei jelentésének mellékletei[99]

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 432r–634r.

117a. Várady Imre, egyetemi tanár állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról

Kolozsvár, 1942. augusztus 27.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 432r–437r.
Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania
Rapporto 1 ottobre 1942
Allegato XIV. c/[100]

Eccellenza,

su richiesta di Vostra Eccellenza ho il pregio di riassumere come segue la materia delle nostre conversazioni avute a Kolozsvár.

Secondo l'opinione degli ungheresi della Transilvania il Vaticano ha sempre sopravvalutato la fedeltà e l'attaccamento dei cattolici rumeni di rito greco alla religione in generale e al cattolicesimo in ispecie. I rapporti tra le due chiese rumene, la cattolica di rito greco e l'ortodossa, sono molto più stretti che non quelli tra i cattolici romani e i cattolici di rito greco. Le ragioni di questo sono in parte religiose in parte politiche. Tra le chiese cattolica di rito greco e ortodossa appena vi sono delle differenze per quanto riguarda la disciplina, la liturgia e la struttura della vita ecclesiastica. Anche la frequente

99 A mellékletek sorrendjét nem változtattuk meg.
100 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

concelebrazione lo dimostra. Secondo quanto è stato esposto nel 1928 da un professore di teologia greco-cattolica di Balazs falva, il popolo riesce appena a distinguere tra le due chiese, perchè forma i propri giudizi in base alle esteriorità, laddove le discussioni sul „filioque" e „l'alleluja" non l'interessano anzi tali differenze dogmatiche gli restano sconosciute. Un'altra ragione della stretta parentela spirituale tra le due chiese rumene deriva dall'identità delle loro finalità politiche. Ambedue le chiese poggiano si basi nazionali rumene e sono a servizio di mire nazionali. Nella lotta tenace per la realizzazione delle loro aspirazioni nazionali gli ortodossi si appoggiano al modo slavo, i cattolici di rito greco cercano di appoggiarsi al Vaticano.

L'unione d'un piccolo frammento del popolo rumeno con il cattolicesimo non ha cambiato l'antico orientamento orientale dei rumeni. La chiesa cattolica rumena di rito greco non ha fatto che corroborare le mire espansionistiche dei rumeni verso l'Occidente; è generalmente noto che nel corso dell'ultimo ventennio il clero cattolico di rito greco aveva assunto un atteggiamento molto più intransigente e più estremamente nazionale che non il clero ortodosso. Ciò deriva indubbiamente dalla cultura relativamente maggiore del clero greco cattolico di fronte al clero ortodosso. É anche generalmente noto che uno dei problemi principali della vita sociale rumena è appunto la formazione di una classe media colta, alla creazione della quale convergevano negli ultimi decenni tutti gli sforzi, senza distinzione di mezzi, dello stato rumeno. Il grosso di questa classe relativamente colta era rappresentato per un lungo tempo quasi esclusivamente dal clero, che nella direzione politica delle masse incolte ha conservato fino ad oggi la sua parte preponderante. A tale compito direttivo il clero cattolico di rito greco adempie con uno zelo e con un'unilateralità maggiori di quelli che si trovano presso il clero ortodosso. Nella cernita di quanti si dedicano alla carriera ecclesiastica, la chiesa greco-cattolica non è per niente più delicata ed esigente di quella ortodossa. É sintomatico al riguardo il quadro offerto dagli alunni del seminario vescovile greco-cattolico di Kolozsvár, ove appena si trovano seminaristi più giovani di 25-30 anni, ma ve ne sono anche taluni tra i 35 e i 40 anni. I più si sono dedicati alla carriera ecclesiastica non per vocazione ma per necessità di sistemazione e con lo scopo di servire gli ideali del nazionalismo rumeno. Nel seminario di Kolozsvár si trovano infatti riuniti gli elementi più disparati per quanto riguarda la loro educazione, cultura, professione e ideologia. Più d'uno di essi è conosciuto dalle autorità ungheresi come famigerata guardia di ferro. Non dissimile da questa, probabilmente, deve essere la situazione negli altri seminari greco-cattolici.

Dal punto di vista religioso ci si offre un orizzonte assai coperto, se consideriamo le difficoltà sempre crescenti della chiesa cattolica nell'assicurare la succrescenza del clero, laddove i greco-cattolici sono in grado di mantenere dei seminari tre o quattro volte più popolati, offrendo nello stesso tempo quasi una specie di asilo ai naufraghi della vita politica; e ciò perchè nell'ultimo

ventennio la chiesa rumena greco-cattolica si è arricchita a danno dei cattolici ungheresi e può pertanto offrire un sostentamento molto migliore al proprio clero il quale si dedica tanto più facilmente alla decorosa carriera in quanto non è legato nemmeno dal celibato. In base ad una ventennale ad amara esperienza gli ungheresi della Transilvania sono convinti che i loro nemici più inclementi, più astuti e più pericolosi erano sempre i rumeni di religione greco-cattolica e sopratutto loro. La popolazione di Kolozsvár vede nel seminario di Kolozsvár tuttora il centro dell'agitazione politica antimagiara e della propaganda segreta.

Si spiega pertanto il dolore degli ungheresi di Kolozsvár e della Transilvania nel sapere che il convento e la chiesa dei minoriti ungheresi dovevano essere consegnati ai rumeni per disposizione del Vaticano, diventando scuola e baluardo della propaganda antimagiara del rumeni. Gli ungheresi deplorano tale stato di cose sia dal punto di vista ungherese sia da quello cattolico e sollecitano la restituzione della chiesa e del convento ai minoriti.

L'espansionismo vorace della chiesa greco-cattolica ha fatto sì che sotto il dominio rumeno sono state dovute consegnare ai cattolici di rito greco oltre alla chiesa dei minoriti anche la chiesa degli scolopi e chiesa del Calvario di Monostor. Il possesso di queste chiese era per i greco-cattolici di Kolozsvár non già una necessità religiosa, ma una questione di prestigio, sebbene nei riguardi del Vaticano, essi argomentassero certamente col grande numero dei fedeli. Una tale argomentazione, debole già15-20 anni fa, è oggi del tutto fuori luogo, poichè i rumeni infiltratisi sotto il dominio rumeno nella città di Kolozsvár, l'hanno di nuovo, nella stragrande maggioranza, lasciata; i greco-cattolici possono quindi benissimo fare a meno delle chiese suddette, laddove i cattolici romani hanno un urgente bisogno dell'uso esclusivo sia della chiesa degli scolopi che della chiesa del Calvario di Monostor, anche perchè col ritorno degli uffici, delle autorità, delle forze armate e dell'università ungheresi il numero della popolazione ungherese ha ottenuto un fortissimo incremento.

La chiesa greco-cattolica ha compiuto ai tempi del dominio rumeno vivi sforzi per indurre i cattolici romani al cambiamento del rito. Tale tendenza era favorita in buona fede anche dal Vaticano in quanto il passaggio dal rito latino al rito greco era gratuito e non richiedeva che pratiche brevi e semplici.

Dal punto di vista strettamente religioso del Vaticano è completamente indifferente se qualcuno appartenga al rito greco o al rito latino. Ma l'esperienza transilvana sta per dimostrare che essere cattolici di rito greco sotto direzione rumena significa un allontanamento dalla civilità occidentale e un avvicinamento spirituale alla civiltà orientale. Dal punto di vista ungherese significa inoltre il primo passo verso la snazionalizzazione dei cattolici ungheresi; il primo passo che viene poi seguito dalla tenace e sistematica campagna della chiesa cattolica di rito greco diretta a diminuire il numero dei fedeli ungheresi a favore di quelli rumeni. Sotto questo rigurado la chiesa greco-cattolica andava fedelmente a braccetto con il potere statale, appoggiandolo efficacemente nell'ultimo ventennio nella sua politica di rumenizzazione forzata.

Gli ungheresi della Transilvania vedono ora profondamente addolorati che volendo riconvertirsi numerosi cattolici ungheresi al rito dei loro avi – e che ai tempi rumeni erano stati tratti in inganno o territorizzati – il ritorno al rito latino è stato reso assai difficile. Ciò che era gratuito, costa ora circa 15 pengő, ed appartenuto già alla competenza della nunziatura, è stato ora deferito alla competente Congregazione romana.

Le conseguenze dannose di tale stato di cose è sono incommensurabili. I cattolici ungheresi impediti nel loro intento di ritornare nella chiesa romana di rito latino preferiscono diventare calvinisti anzichè restare nella chiesa di rito greco ungarofoba, e diretta da sacerdoti rumeni. Dal 1941 ad oggi circa il 60% degli ungheresi già greco-cattolici sono diventati calvinisti e soltanto il 40% è ritornato cattolico di rito latino.

Un analogo pericolo di apostasia minaccia anche nelle parrocchie ungheresi di rito greco incuneate nella popolazione rumena che sarebbe un errore fatale mantenere sotto autorità ecclesiastica rumena sia dal punto di vista cattolico che da quello ungherese.

La sistemazione più giusta di questo problema sarebbe, secondo la opinione della società cattolica della Transilvania, se le parrochie greco-cattoliche ungheresi non assoggettabili alla diocesi di Hajdudorog fossero provvisoriamente sottomesse alla giurisdizione della diocesi cattolica più vicina. É generalmente noto che il Vaticano ha già più volte ordinato disposizioni del genere. Così per esempio al tempo della stipulazione del concordato con la Rumenia i greco-cattolici ruteni, forti di circa 30,000 anime, non hanno ottenuto un'amministratura apostolica a parte, ma sono stati assoggettati al vescovato rumeno di rito greco di Nagybánya di nuova costituzione, in seno al quale, è vero, è stato formato pure un vicariato ruteno, ma, com'è noto, vi si svolgeva un'attività di rumenizzazione assai viva. In previsione di ciò i cattolici ruteni di rito gerco avevano chiesto al conte Majláth, vescovo di Gyulafehérvár (Alba Giulia), di essere sottomessi alla diocesi cattolica di lui perchè da parte sua non temevano tendenze snazionalizzatrici. A Roma tuttavia la richiesta dei ruteni non è stada esaudita.

Un'altra soluzione del problema potrebbe essere, nel caso delle diaspore dei cattolici ungheresi di rito greco della Transilvania, analogo a quanto fu fatto per i cattolici di rito armeno al tempo della stipulazione del concordato con la Rumenia. Allora, i cattolici di rito armeno, appartenenti da 200 anni alla diocesi di Gyulafehérvár, ottennero il diritto di cambiare rito a piacimento. Il risultato fu questo che per esempio a Marosvásárhely su 51 famiglie armeno-cattoliche 50 si convertirono al rito latino e soltanto 1 al rito greco-rumeno. Si otterrebbe un risultato analogo qualora i cattolici ungheresi di rito greco delle diaspora avessero il diritto di cambiare rito.

Il nazionalismo rude, primitivo ed inattuale dei rumeni – che aveva sempre i suoi più zelanti apostoli nel clero greco-cattolico ed ortodosso, – minacciava nel corso dell'ultimo ventennio assai seriamente gli ungheresi che nel campo

religioso sono assai divisi. É più che naturale quindi se il clero cattolico ungherese e i pastori delle varie confessioni collaborassero l'uno con gli altri contro il nemico comune e seguendone l'esempio. Tale fatto poteva essere salutato con simpatia dal punto di vista nazionale ungherese, ma esso condusse altresì ad un certo rilassamento della coscienza e della devozione cattoliche. Né ciò sarà diversamente nell'avvenire se la società cattolica ungherese non potrà appoggiarsi con piena fiducia e tranquillità al Vaticano perchè questo la difenda di fronte allo spirito orientale che sotto la maschera della religione greco-cattolica svolge un'attività politica contro gli interessi ungheresi e cattolici romani.

I calvinisti, gli unitari e i luterani ungheresi della Transilvania, come già nel passato, collaboreranno anche nell'avvenire e con piacere cogli ungheresi cattolici di fronte a ogni azione antimagiara, laddove guarderanno con sospetto ed anzi colmeranno di accuse una politica ecclesiastica vaticana che tratti da figliastri gli ungheresi, che da un millennio sono figli fedeli di Roma, e ciò per favorire i cattolici rumeni di rito greco che non avevano né mai avranno un'intima comunione spirituale con Roma come lo hanno gli ungheresi.

Sebbene il clero cattolico ungherese, a difesa della propria nazione e obbedendo al suo cuore magiaro, era costretto a difendersi contro il potere statale rumeno a contro le chiese rumene, ancelle fedeli di esso, in collaborazione con i protestanti ungheresi, tuttavia questo clero non svolgeva mai una propaganda politica attiva, non eccitava all'odio, non seminava guerra e violenza. Con questo suo atteggiamento, il clero ungherese difendendo la propria nazionalità difendeva nello stesso tempo gli ideali morali cattolici. Nell'altro campo invece la stampa ufficiale considera oggi la menzogna a servizio della politica come un mezzo ammesso, non soltanto, ma proclama la violenza quale mezzo principale della politica rumena dell'avvenire festeggiando le chiese rumene quali più fidati e più forti appoggi di tale politica statale.

Non fa quindi meraviglia se i cattolici romani e i protestanti della Transilvania si sentono assai più vicini gli uni agli altri, che non i cattolici di rito latino e i cattolici di rito greco. Va preso in considerazione a questo riguardo lo spirito fortemente nazionale dei protestanti ungheresi. In Ungheria il protestantesimo aveva guadagnato terreno in un'epoca quando protestare contro i dogmi cattolici significava nello stesso tempo protestare contro il despotismo oppressore e snazionalizzatore degli Asburgo cattolici. Ogniqualvolta l'Ungheria era minacciata da un pericolo esterno, cattolici e protestanti ungheresi si sono sempre avvicinati gli uni agli altri. Il loro antagonismo si accrebbe invece subito non appena una potenza esterna cattolica cominciava ad esercitare un influsso contro gli interessi ungheresi.

Una delle maggiori attrattive del protestantesimo ungherese è l'opinione diffusa anche tra i cattolici meno consapevoli, secondo la quale i protestanti sono patriotti migliori dei cattolici. Ogni disposizione quindi che sotto

il pretesto di difendere il cattolicesimo favorisce in realtà o in apparenza i maggiori nemici dell'Ungheria: i rumeni, indebolisce nello stesso tempo la posizione del cattolicesimo in Ungheria.

Raccomando quanto venuto fin qui esponendo alla benevola attenzione di Vostra Eccellenza e mi firmo con profondo ossequio.

Kolozsvár, 27 agosto 1942

Prof. Emerico Várady

Ordinario di lett. italiana nella R. Università di Kolozsvár

117b. Dávid László teológiai tanár állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról

Kolozsvár, 1942. augusztus 12.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 439r–444r. Tisztázat.

Riflessioni
sulle vere cause delle apostasie e cambiamenti di rito in Transilvania dopo la decisione di Vienna.

La condizione dei cattolici ungheresi sotto la dominazione Rumena.

Era stabilito come principio fundamentale: l'ortodossia e la religione greco cattolica sono religioni „nazionali". Un greco cattolico non puo essere che rumeno. Basandosi su questo principio lo stato Rumeno intendeva aumentare i numero degli ortodossi e greco cattolici con ogni mezzo. La popolazione cattolica, ungherese di circa 400.000 della diocesi di Alba-Julia (già Transsylvania) era sotto perseverante vessazione per la sua religione antichissima. – I mezzi di questa nazionalizzazione per la via delle „conversioni" erano diversi.

1. Costrizioni materiali. Operai semplici, ufficiali non potevano rimanere al loro posto, se non erano pronti di fare la „conversione" ad una delle religioni nazionali.

2. Abuso di potere ufficiale. Notai, ufficiali dello stato civile facevano sottoscrivere i dichiarazioni per il cambiamento di religione, all'insaputa dei clienti, abusando della occasione di altri atti civili. – La religione dei neonati hanno stabilito arbitrariamente contra la volontà dei parenti e degli prescrizioni di legge. – Sotto diversi pretesti hanno fatto „rettificazioni" nei libri delle nascite. I fedeli nostri osservavano spesso per caso, che sono diventati ortodossi o greco cattolici. – E guai per quello, che voleva protestare in questi casi! (Protestando per tali abusi presso l'ufficiale dello stato civile di Kolozsvár, mi disse l'ufficiale: voi sapete la legge, noi abbiamo l'istruzioni segrete!)

3. Violenza aperta o nascosta. Gendarmi, esattori e altri ufficiali di coercizione minacciavano i semplici paesani, commercianti, industriali con

diverse pene ingiuste. Fra tempo pero anno fatto sapere che possono liberarsi se fanno la „conversione" ad una delle religioni nazionali!

Casi di tal genere erano cotidiani massimamente nelle regioni, dove sono stati gli ungheresi in maggioranza: tra i siculi, nelle grande città. La raggione era: fare disparire ad ogni costo la maggioranza delle nazionalità non rumene.

Cooperazione della chiesa greco-rumena.

Per raggiungere la scopo dello stato civile 11 chiesa greco rumena ed il clero ha dato sua attiva cooperazione. Si deve studiare un poco l'elencho delle nuove parocchie fatte in questi ultimi tempi. Che scopo avesse una parocchia nuova in un villaggio, nel quale secondo la coscrizione (il censimenti), fatta dai rumeni nel 1930 il numero dei fedeli era 30 o 40! E tali parocchie sono state costruite non solo nelle regioni ungheresi protestanti e unitarii, ma anche nei villaggi colla popolazione tutto cattolica. p.e. Ditró, Lövéte, Csikszentgyörgy, Csikszentkirály ecc. – Il parroco senza fedeli, ma in condizione materiali migliori, tendeva di procurare fedeli ad ogni modo. Dava l'aiuto alle macchinazioni dei ufficiali dello stato, egli stesso usava dei mezzi somiglianti, faceva capire, che saranno condizioni materiali ed economiche migliori per quelli, quali diventano rumeni. Per raggiungere lo scopo procurava difficoltà per il parroco cattolico del villaggio per denunziazioni[101] ecc.

Era un caso speciale, se di qualunque causa ci erano differenze tra i fedeli ed il suo pastore: subito era li il sacerdote rumeno colle sue promesse! Spesso procuravano loro stessi tali differenze per diverse calunnie! – E questi erano sacerdoti cattolici del rito greco rumeno!

Come si portavano i cattolici ungheresi.

Nonostante di tutte queste persecuzioni da parte dello stato civile, enumerate sopra, i nostri fedeli sono rimasti fedeli. Negli ultimi 10 anni, tra 1928-1938 nella parrocchie della diocesi di Transilvania sono fatte in somma 1657 apostasie alla ortodossia. La legge rumena di 1928 facilitava la „conversione" al „culto" greco rumeno cattolico. Quel cambiamento di rito almeno non era l'apostasia. Il clero greco-rumeno accetava senza scrupolo i nuovi fedeli. Loro stesso procuravano tali „conversioni" con ogni mezzo, come si dimostrava sopra. Il numero di questi era impossibile di tenere in evidenza.

Dopo la decisione di Vienna.

Non si puo meravigliarsi, se subito dopo la liberazione, dopo la decisione di Vienna tutti questi poveri ungheresi, fatti greco cattolici o ortodossi per

101 Ceruzával a lap szélén: *„Ditró denunziato 22 volte"*

forza, facevano le dichiarazioni per il cambiamento di rito o per la conversione, volendo rettificare cosi la loro defezione. Essendo loro appartenenza al rito orientale illegale e contrario al Diritto Canonico i sacerdoti cattolici davano spesso la informazione in tal senso.

Deve essere sottolineato però, che il grande numero delle cosi dette apostasie e cambiamenti di rito, dopo la decisione di Vienna si da in maggioranza di questi poveri, fatti orientali per forza, spesso contro la loro volontà!

II.

Un gruppo speciale di quelli, che vogliono cambiare il rito dopo la decisione di Vienna, é dato dai cattolici greco orientali ungheresi, i quali prima di 1918 appartenevano alla diocesi di Hajdudorog. Durante la dominazione rumena questi fedeli rimasti senza protettore, dovevano tolerare vessazioni irragionevoli da parte dei vescovi greco rumeni di Kolozsvár e di Balázsfalva, i quali dovevano essere loro pastori.

Si capisce questo facilmente se si considera, che questi greco cattolici ungheresi erano una contradizione di fatto al principio tanto usitato, che tutti i cattolici di rito orientali sono rumeni. Essi erano greco cattolici – e ungheresi! Per nascondere questo, mandavano ai questi poveri fedeli sacerdoti rumeni, i quali non parlavano ungherese come p.e. a Szováta. Tutti i sacerdoti di queste parrocchie orientali ma ungheresi sono stati obligati di servire in lingua rumena. Negli atti ufficiali, in cancelleria parrocchiale, ma anche in catechesi dei scolari e dei piccoli, spesso anche in predica sacra si usava la lingua rumena. E i poveri fedeli 31 lagnavano in vano che non comprendono. Avevano il sacerdote ed erano senza pastore!

Una grave conseguenza del principio sopradetto era, che i piccoli greco cattolici non potevano essere iscritti se non nelle scuole di stato, dove l'istruzzione dei scolari era in rumeno. I piccoli non comprendevano la lingua rumena e rimasero così quasi senza istruzioni.

Essi erano ungheresi. Si vede questo dalla statistica ufficiale fatta dai rumeni. Contro le minaccie e le vessazioni da parte dei ufficiali, il maggiore numero di essi si confessava di lingua materna ungherese.

In anno 1918, subito dopo l'occupazione rumena, ancora prima dei trattati di pace di Trianon, la Nunziatura Apostolica di Vienna sospendeva la giurisdizione della diocesi di Hajdudorog. Queste parrocchie erano sottoposte alla giurisdizione delle diocesi rumene. La riparazione di questa dispozione, di conseguenze funeste, fin'oggi non e fatta. Queste parrocchie anno ancora il loro parroco rumeno e sono rimaste senza sacerdote perche il sacerdote rumeno di questi fedeli pensava meglio prender via prima della venuta dell'esercito ungherese.

Da tutto questo si capisce bene, che questi fedeli non vedono altro rifugio, che il cambiamento di rito. Sperano, che nella chiesa cattolica occidentale latina non sarà in pericolo loro nazionalità ungherese e la loro pastorazione

sarà in lingua materna ungherese. Questo loro proposito era però impedito per un avvenimento strano.

In Febraio di 1941 la S. Congregazione dei Riti Orientali ha publicato un decreto. Per questo si sospende la facoltà dei Nunzii Apostolici data in 1928 ed esige in ogni caso il consenso della Sede Santa per il cambiamento di rito. Si prescrivono tasse grave, prima 100. – pengő, dopo pengő 15. – anche questo somma considerabile nella nostra regione.

Questa dispozione della S. Congregazione, dopo qualche settimane della decisione di Vienna faceva scandalizzare i nostri fedeli. Era l'apparenza, che la Santa Sede vuole sanzionare le ingiustizie della dominazione rumena, durante la quale si davano tali permessi facilmente e senza tasse. Quest'apparenza si conformava per il fatto, che i rumeni si vantavano nei loro giornali: che, essi hanno ancora la protezione della Santa Sede. – Non ne mancava la propaganda dei protestanti, i quali in Transilvania sono in grande numero – più di 50 p.c. tra gli ungheresi. Essi divulgavano e spaventavano gli ungheresi greco cattolici, che per la diffesa della sua nazionalità non c'é altro mezzo, che l'eresia protestante. La Santa Sede difende gli interesi rumeni.

Non l'abbiamo una coscrizione completa per tutta la Transilvania. Ma si puo vedere il pericolo delle apostasie dai fatti particolari. Nei ultimi 4 mesi dell'anno 1940, dopo la decisione di Vienna, sono fatti protestanti nella parrocchia di Kolozsvár 294 greco cattolici e 118 ortodossi. – Secondo una altra coscrizione, in una parte della regione dei Siculi, in 22 villaggi, di 1561 cattolici di rito greco e 810 ortodossi sono passati al rito latino 608, al protestantesimo 482, al unitarismo (religione più diffusa in quelli villaggi) 1281.

I sacerdoti latini vedendo il grave pericolo delle anime, fanno tutto possibile secondo il Diritto Canonico, per salvare questi fedeli nella fede santa cattolica. Questo loro studio è però ostacolato non solo dalla propaganda protestante, ma pure dal parte della chiesa greco cattolica rumena la quale si difende coll'autorità della Santa Sede! ….

III.

C'e ancora un caso speciale per quale si spiegano un certo numero delle domande per il cambiamento di rito.

Nelle regioni di Transilvania di Nord, miste dal punto di vista nazionale e religioso, le parrocchie cattoliche latine sono molto rare. Stiano qui le statistiche:

In distretto Kolozs parrocchie latine 14 (da queste 4 in Kolozsvár.) – Il numero delle communità (villaggi): 154.

In distretto Beszterce-Naszód parrocchie latine 4 (104 villaggi)

In distretto Szolnok-Doboka parrocchie latine 14 (263)

Prima della riforma in queste regioni erano parrocchie cattoliche numerose, fiorenti, come si puo vedere dal Regesto decimarum sexennalium, fatte sotto

il pontificato di Giovanne XXIII. nel anno 1332-1336. (Monumenta Vaticana, T.I. pag. 90-114. Budapest, 1884.) Dopo la riformazione sono rimaste soltanto alcune famiglie nobili nella religione cattolica, ritornata alla chiesa nei secoli passati. Queste famiglie volevano aumentare il numero dei cattolici per conversioni, per le colonizazione sistematiche. Per lavoro apostolico di queste famiglie aumentava il numero dei cattolici in queste regioni. Per mancanza dei sacerdoti il clero cattolico esortava questi fedeli di visitare le chiese greco cattoliche, le quali sorgevano in queste regioni per le immigrazioni dei rumeni durante i secoli passati. Negli ultimi decennii si faceva la triste considerazione, che i fratelli greco cattolici, disprezzando ogni prescrizione del Diritto Canonico, i fedeli latini immatricolavano come orientali. Battesimi, matrimonii non raportavano al parroco competente latino, procurando cosi l'assorbimento dei pochi cattolici ungheresi anche nelle communità rumene.

Un esempio di data recente é il caso di Csákiújfalu, una colonizazione fatta nel 1838 dalla famiglia Conte Csáki. Il parroco greco rumeno vicino, nel villaggio Kásapatak non rapportava nessun battesimo, nessun matrimonio al paroco competente, contra il mandato chiaro del vescovo latino. Suo predecessore intendeva con promesse materiali allettare i fedeli al suo rito. Quando i fedeli si lagnavano per questo al vescovo di Gyulafehérvár, il parroco, per vendetta, non voleva ascoltare la sue confessioni. – Abbiamo la coscrizione completa delle anime di Csákiújfalu. Adesso vivono li 452 fedeli. Negli ultimi tempi sono fatti 316 battesimi e 55 matrimonii, dei quali nessuno é rapportato al parroco competente latino, dai parroci greco rumeni di Kásapatak ed Almásnyires (Villaggi vicini).

Senza grande fatiche abbiamo costato fatti somiglianti nei villagi: Váralmás, Nádaspapfalva, Kolozskorpád, Szamosújvárnémeti, Bujdos, Dengeleg. E quanti sono ancora i villaggi dove questi abusi ancora non sono svelati!

Per la stessa raggione si spieg il grande numero dei greco cattolici ungheresi nelle regione monte (alpino) dei Siculi: Csügés, Kostelek, Gyergyóbékás, Tölgyes, Bélbor ecc. ecc. Il parroco latino visse nei villaggi, il sacerdote greco cattolico era vicino, nelle montagne: per questi abusi centinaia dei fedeli sono diventati greco cattolico e considerati come rumeni.

Si comprende cosi, che tra questi fedeli ingiustamente conquistati si trovano in grande numero tali, che domandano il cambiamento di rito, vedendo specialmente durante la dominazione rumena, che la pastorazione fatta dai sacerdoti greco cattollici, significa non solo cura delle anime, ma anche snazionalizzazione.

Deve esser rilevato, che il procedimento del clero greco rumeno, così contrario al Diritto Canonico, al servizio delle aspirazioni nazionali dei Rumeni in danno degli Ungheresi,) è un'arma di piú contro la chiesa cattolica tra gli ungheresi protestanti ed anticlericali nei nostri tempi del nazionalismo esagerato!

Kolozsvár, il 12 Agosto, 1942.

Sac. Dott. Ladislao Dávid
professore di teologia.

117c. Papp György, hajdúdorogi püspöki titkár állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe az erdélyi rítusváltoztatásokról

Nyíregyháza, 1942. augusztus 17.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 504r–512r.
Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania
Rapporto 1 ottobre 1942
Allegato IV. b/[102]

Excellentissime ac Reverendissime Domine Domine Archiepiscope,

Humillimus servus Excellentiae Vestrae subscriptus – cui ab Episcopo nostro concreditum est officium difficillimum ac ingratissimum: sedare ac mitigare motum et acerbitatem fidelium dioeceseos Hajdudorogensis, qui inde ab anno 1940 amaritudine cotidie crescente et jam superabundante exspectant, quod Sedes Apostolica vellet dioecesi Hajdudorogensi reddere fratres nostros hungaro-graecos – Excellentiae Vestrae humillime audeo sequentia proponere.

Rumenos inter et hungaros nunc tanta est oppositio ac contrarietas spiritualis – causam non quaero, factum tantum statuo – ut plane inane esset tranquillitatem animarum sperare, si unus tantum rumenorum esset sub jurisdictione Epscopi Hajdudorogensis, vel unus tantum hungarograecorum esset sub jurisdictione Episcoporum rumenorum.

Inde a mense Martii a.c. in multis paroeciis nostris temptavi compescere quasi-seditionem fidelium, ex mandato Episcopi mei; fideles unanimiter petebant ac constantissime postulabant: „nullum rumenum, sed omnes hungaro-graecos – nessuno rumeno, ma tutti ungheresi"!

Haec est justitia suprema distributiva, hoc est jus summum: reddere suum cuique. Nos nec unum rumenorum optamus discindere ab ecclesia ac natione sua, sed nec unum fratrum nostrorum hungaro-graecorum amitti patimur. Quando Apostolica Sedes (per decretum S. Congr. de Prop. Fide pro negotiis ritus Orientalis de die 1-a Oct. 1907 sub n. 23109) rumenos habitantes in Budapest eximebat a jurisdictione paroeciae nostrae (nec nunc pertinent rumeni Budapestinenses ad dioecesim hajdudorogensem!) – hanc ordinationem plena ac absoluta animi tranquillitate, immo grato animo ac gaudio accipiebamus, – sed eundem principium eandemque regulam applicare postulant fideles dioeceseos nostrae etiam erga hungaro-graecos adhuc sub

102 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

jurisdictione Episcoporum rumenorum viventes, – quia quod uni justum, alteri aequum.

Perfectissima hujus causae solutio esset: omnes rumenos – ubicunque in Hungaria habitantes – sub Episcoporum rumenorum (fortasse Episcopi Magno-Varadinensis) jurisdictionem ponere, habitantes ergo etiam in Nyiregyháza et Hajdudorog etc., omnes vero hungaro-graecos – ubicunque in Hungaria habitantes – sub Episcopi Hajdudorogensis jurisdictionem ponere, habitantes ergo etiam in Kolozsvár, Nagybánya, Szamosujvár etc.

I.

Quaeritur autem primo, an adsit hujus solutionis fundamentum sufficiens juridicum necne?

Fundamentum juridicum hujus solutionis existit in diversitate ritus rumeni (ad quem pertinent dioeceses Magno-Varadinensis, Szamosujvariensis ac Maramuresensis, necnon archidioecesis Fogarasiensis) – ac ritus hungaro-graeci – vel si magis placet: ritus graeci puri – (quem sequimur nos in dioecesi Hajdudorogensi).

Tum constitutiones Apostolicae, tum quoque decreta S. Congregationum, tum vero jurisperiti unanimiter tenent ac docent diversitatem illam rituum.

Canonistae novissimi (Wernz-Vidal: De personis, p. 21; Chelodi: Ius de personis, p. 264; Cappello: Summa Juris Canonici, tom. I. p. 190; Michiels: De personis in Ecclesia, p. 264; Claeys-Bouuaert-Simenon: Manuale Juris Canonici, p. 82; citantur in Orientalia Christiana tom. XXXII. p. 110) sequentes ritus enumerare solent:

Ritus byzantinos qui continent ritum graecum purum, ritum melchiticum, ritum bulgarum, ritum rumaenum, ritum ruthenum.

Ritum armenum.

Ritus syros; qui continent ritum syrum purum, ritum maroniticum, ritum chaldaeum, ritum malabaricum.

Ritus coptos: qui continent ritum coptum (proprie dictum) et ritum aethiopicum. (Orientalia Christiana loco citato)

A. Petrani in opere: De relatione juridica inter diversos ritus in Ecclesia Catholica (Taurini-Romae, 1930.) enumerat sequentes ritus: Ritus armenus – coptus, abyssinus – syrus – chaldaicus, malabaricus – maroniticus – graecus purus, italo-graecus, graeco-melchiticus, rumenus, ruthenus, bulgarus, serbicus, russiacus. (Op. cit. p. 2)

S. Congregazione Orientale in Statisticae in cenni storici della Gerarchia e dei Fedeli di Rito Orientale (Roma, 1932) enumerat: Copti, Etiopi – Malankaresi, Maroniti, Siri – Armeni – Albanesi, Bulgari, Graeci, Italo-Albanesi, Jugoslavi, Melkiti, Rumeni, Ruteni, Ungheresi – Caldei, Malabaresi.

E. Herman in suo opere: De ritu in Jure Canonico enumerat:

Ritus Byzantinos: ritus graecus, melchiticus, bulgarus, rumaenus, ruthenus, georgianus, byzantinoslavus (russicus?)

Ritum armenum.

Ritus syros: ritus syrus, maroniticus, malankarensis.

Ritus alexandrinos: ritus coptus, aethiopicus.

Ritus chaldaeos: ritus chaldaeus, malabarensis. (p. 114)

H. Dausend in opere suo: Das interrituelle Recht im Codex Juris Canonici (Paderborn, 1939) enumerat simili modo:

Der griechisch-byzantinische Ritus mit a) dem griechischen, b) dem italo-griechischen, oder albanesischen, c) dem ruthenischen, d) dem bulgarischen, e) dem jugoslavischen, f) dem russischen, g) dem rumänischen, h) dem griechisch-ungarischen, i) dem melchitischen Ritus.

Der armenische Ritus.

Der alexandrinische oder koptische Ritus mit a) dem koptischen, b) dem abessinischen Ritus.

Der antiochenische Ritus mit a) dem maronitischen, b) dem syrischen und c) dem malankaresischen Ritus.

Der syrisch-chaldäische mit a) dem chaldäischen, b) dem malabarischen Ritus. (op. cit. p. 66)

A. Coussa in „Epitome praelectionum de Jure Eccl. Orientali" in cap. „De ritibus principalibus et derivatis" tractat sequentia:

Ritus Byzantinus (Albanenses et Italo-Albanenses, Bulgari, Graeci, Hungari, Melkitae, Rumeni, Rutheni, Jugoslavi)

Ritus Alexandrinus (Copti, Aethiopes)

Ritus Antiochenus (Syri, Maronitae, Syro-Malankarenses)

Ritus Chaldäus (Chaldaei, Malabarici)

Ritus Armenus. (p. 9-45.)

Notandum est, quod non tantum byzantini, alexandrini, antiocheni etc. constituunt ritus distinctos, sed rumeni, rutheni, graeci etc. Dausend e.gr. enumerationem incipit:„ …gewinnen wir nun von den Ritenkreisen oder Ritengruppen und den ihnen angehörigen einzelnen Riten folgenden allgemeinen Aufrisz:„ (l. c. p. 66.) Simili modo etiam E. Herman: „Malankarenses non ad eumden ritum pertinent atque Malabarenses…" (l. c. p. 112.) A Coussa quoque ritus distinctos, sed derivatos tantum nuncupat ritum rumenum, ruthenum et graecum etc. E. Herman clare id explicat: „… stabiliemus ritus sensu juris canonici pleno et perfecto non esse quinque illas species superiores ritus supra notatas sed species inferiores sub illis contentas, i.e. non ritus byzantinus, syrus etc. sed. ritus ruthenus, ritus rumaenus, ritus syrus purus, ritus malabaricus etc." (l.c. 113.) Directe rumenos profert clarissimus ille auctor: „Clerici et fideles rumaeni ubique terrarum non solum ritum byzantinum, sed ipsum ritum rumaenum retinent, nec licet eis observare leges et consuetudines ruthenorum vel italo-albanensium sub praetextu nullam ibi diversitatem ritus intervenire." (l.c.p. 113.) F.M. Cappello quoque docet: „…non duae vel tres aut quatuor sunt particulares Ecclesiae orientales, sed duodecim: unaquaeque suo peculiari regitur jure suamque refert diversam

disciplinam. (Ius Latinum cum Orientali comparatum; in „Gregorianum", a. 1926.p.490.) E. Herman id quoque docet, quod duae communitates, licet initio eundem originem, eundem cultum liturgicum haberent, ut Syri et Maronitae, propter diversas historicas vicissitudines, ex quibus postae aliae differentiae evolverunt, ita disjunctae sunt ut hodie duos omnino ritus constituant. (op. cit. p. 112.)

+

Constitutiones ac decreta Ap. Sedis olim in Hungaria de catholicis "graeci ritus" loquebantur. E.gr. Papa Alexander VIII Josephum De Camellis nominat vicarium Apostolicum „pro Graecis". Eundem „graeci ritus" episcopum nuncupat Papa Clemens XI. Idem Papa rumenos etiam „graeci ritus" catholicos dicit a. 1705. Papa Innocentius XIII in bulla „Rationi congruit" – erigendo dioecesim Fogarasiensem – eosdem rumenos profert tanquam „graeci ritus" catholicos.

Decursu temporum saepe ac saepissime legitur etiam talis expressio: „graeci ritus rumeni" – „graeci ritus rutheni" – deinde etiam tales expressiones: „graeco-rutheni ritus catholici" – „graeco-rumeni ritus catholici" tandem vero novissime: „rumenus ritus" – „ruthenus ritus".

Pius Papa IX. in bulla „Ad Apostolicam Sedem" (de die 26 Nov. 1853) de rumenis „graeci ritus" adhuc disponit, sed Pius X. in const. „Universi Episcopatus Rumeni" (de die 31 Mart. 1914) „ritus graeco-rumeni" mentionem facit, immo „proprius ritu et propria ecclesiastica provincia Rumenorum" ibidem memoratur. Decretum S. Congr. de Prop. Fide pro negotiis Ritus Orientalis de sacramento unctionis extremae praescriptiones dedit „per i cattolici di rito graeco-rumeno".

Ab initio autem saeculi currentis generatim agitur in actis Sedis Apostolicae simpliciter „de ritu rumeno" E. gr. decretum S. Congr. de Prop. Fide pro neg. Rit. Orient (de die 27 Apr. 1903) sub nr. 15921 dispositiones statuit „quoad petitionem transeundi e.gr. rumeno ad latinum ritum." Decretum ejusdem Congregationis sub. nr. 22.868 de die 5-a Jul. a. 1907 ad Archiepiscopum Fogarasiensem tractat „i bisogni dei fedeli di rito rumeno dimoranti in America". Decretum supradicti Congregationis sub nr. 23109 de die 1-a 1907 profert tales expressiones: „ritus rumenus" – „catholici rumeni" – „catholici rumeni ritus" etc. Etiam bulla erectionis dioeceseos Hajdudorogensis mentionem facit „rumeni ritus". Decretum S. Congregationis pro Eccl. Orient sub nr. 3921 de die 14-a Apr. 1924 disponit de paroeciis „rumeni ritus". Decretum ejusdem Congregationis sub nr. 5514 de die 3-a Maji 1921 memorat „il rito rumeno".

Simili modo agitur in actis Sedis Apostolicae de ritu rutheno. (E.gr. breve Alexandri Papae VII de denominatione Episcopi Petri Parthenii de die 8-a Jun. 1655; const. „In universalis Ecclesiae regimine" Pii Papae VII a. 1807; const. Gregorii Papae XVI de die 17-a Jul. a. 1841 clarissime dicit: „Rutheni catholici a Latinis distinguuntur"; De ritu rutheno tractat etiam decretum S.

Congr. de Prop. Fide „Romana Ecclesia" de die 1-a Maji a. 1897; decretum ejusdem Congregationis sub nr. 3921 de die 14-a Apr. 1924, necnon decretum sub nr. 23109 de die 1-a Oct. a. 1907. Decretum S. Congr. pro Eccl. Orient. aliquando de ritu graeco-rutheno, aliquando vero de ritu rutheno tractat.

Decretum S. Congregationis de Prop. Fide pro negotiis Ritus Orient. sub nr. 23109 de die 1-a Oct. 1907 distinctionem et diversitatem clarissime statuit ritus rumeni ac ritus rutheni, ecclesiae rumenae et ecclesiae ruthenae. Simili modo etiam decretum S. Congr. pro Eccl. Orient. sub nr. 3921 de die 14-a Apr. a. 1924.

Supra autem omne dubium est: fideles dioeceseos Hajdudorogensis nec ad ritum rumenum, nec ad ritum ruthenum pertineri, sed ritum juridice distinctum, ac a supradictis plane diversum constituere.

Sic vero rebus stantibus non tantum possunt, sed etiam debent omnes rumeni sub jurisdictionem Episcoporum Rumenorum, omnes vero hungaro-graeci sub jurisdictionem Episcopi Hajdudorogensis poni, ubicunque illi habitent.

II.

Haec solutio possibilem reddit etiam reductionem ad Ecclesiam apostatarum maxime optandam ab omnibus salutem animarum sitientibus. Si enim fideles paroeciarum in bulla „Christifideles Graeci" enumeratarum non sunt „fideles ritus rumeni", sed sunt fideles ritus hungaro-graeci (vel si magis placet: ritus graeci puri), consequenter non pertinent, neque ab anno 1912 pertinebant ad ecclesiam rumeni ritus, tunc possibile redditur gubernio hungarico in decreto statuere, quod in territorio dioeceseos Hajdudorogensis omnes mutationes religionis nullae ac invigorosae sint habendae, quia fideles deserebant ecclesiam rumeni ritus, ad quam non pertinebant; non potuerunt ergo nec aliam religionem eligere, sed etiam nunc pertinent ad ecclesiam hungaro-graecam. Status enim rumenus contra canonicas praescriptiones religionem distinctam declaravit ecclesiam rumeni ritus, latini ritus, armeni ritus, graeco-rutheni ritus, sed negavit etiam existentiam ecclesiae hungaro-graecae, cujus constitutionem ab ecclesia rumena et ruthena independentem et distinctam bulla Pii Papae X. „Christi fideles Graeci" statuit, nec aliae constitutiones Sedis Apostolicae in dubium vocaverunt.

Lec rumenorum de religionibus (Legae Cultelor) enim in art. 21 sequentia enunciat:

Pe langa Biserica ortodoxa, a carei organizare este stabilita prin lege lege speciala, in Statul roman mai exista urma toarele culte istorice:

a) Cultul roman gr.-catolic (unit);
b) Cultul catolic (de rit latin, grec-rutean si armean);
c) Cultul reformat (calvin)
d) Cultul evangelic-luteran;
e) Cultul unitarian;

f) Cultul armeno-gregorian;
g) Cultul mozaic (cu diferitele sale rituri);
h) Cultul mohamedan.

Nec mentio ergo facitur ritus hungaro-graeci, ecclesiae hungaro-graecorum.

Si ergo Sedes Apostolica declarat existentiam ecclesiae ritus hungaro-graeci, ad eandemque pertinere declaret, vel rectius ad eam reddit paroecias ad Regnum Hungariae novissime reannectas etiam dioecesi Hajdudorogensi, consequenter ansam etiam et titulum praebet gubernio hungarico annullandi omnes mutationes religionis.

Ex dictis autem necessarie sequitur, ut salus animarum urgentissime poscit totius territorii olim ad dioecesim nostram pertinentis restaurationem dioecesi Hajdudorogensi: annullatio enim illa respiceret ex natura rei territorium tantum redditum.

Omnibus autem rumenis post restaurationem illam libera facultas jam nunc praestanda esset eligendi jurisdictionem Episcoporum rumenorum etiam in territorio hoc, sicut etiam hungaro-graecis libera facultas reddatur eligendi jurisdictionem Episcopi Hajdudorogensis in territorio nunquam ad dioecesim Hajdudorogensem pertinenti.

III.

Quaeritur tandem, ut quomodo tueretur ac confirmetur libertas facultatis eligendi jurisdictionem episcoporum rumenorum vel episcopi Hajdudorogensis.

Per sacerdotes latini ritus.

Praesumptio juris certat in territorio dioeceseos Hajdudorogensis – etiam restaurato – omnes fideles esse hungaro-graecos, in territorio autem dioecesium rumenorum, omnes fideles rumenos esse. Possint tamen fideles in hoc territorio enunciare, quod magis vellent pertinere ad dioeceses rumenas et in illo territorio, quod vellent pertinere ad dioecesim Hajdudorogensem. Haec enunciatio fieri deberet coram parocho loci latini ritus. Episcopi latini ritus praeciperent parochis suis, ut justitiam plenam distributivam, animarumque salutem tantum servent in acceptatione hujus enunciationis, abhorreantque etiam ab idea, religionem utendi vel magis abutendi ad promovendum nationalismum extremum.

Lites dirimerent Episcopi latini ritus, supremo gradu archiepiscopus Strigoniensis, qua primas Regni.

Me felicissimum esse gloriari possim, si quidquid minimum pro bono Ecclesiae S. et saluti animarum praestare valui.

Servus in Christo humillimus Excellentiae Vestrae
Nyiregyháza, die 17-a Augusti a. 1942.
Georgius Papp
segretario del vescovo di Hajdudorog.

117d. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe

Nyíregyháza, 1942. szeptember 1.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 513r–518r. Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania
Rapporto 1 ottobre 1942
Allegato IV. a/[103]

Pro Memoria
Nicolai Dudás Episcopi Hajdudorogensis.

Brevis expositio status paroeciarum in Bulla „Christifideles Graeci" Dioecesi Hajdudorogensi adscriptarum, quae post bellum I. mundiale – ob speciales tunc temporis circumstancias – ab illas dismembratae sunt. Exponuntur etiam argumenta, quae reannexionem harum paroeciarum – mutatis conditionibus dismembrationi causam praebentibus – postulant ac urgent.

Paroeciae, quae post infelicem belli exitum primo Decreto Nuntiaturae Apostolicae Vindobonensis, deinde vero Constitutione Apostolica „Solemni Conventione" Dioecesibus Rumenis incardinatae sunt, quodad situm in duas partes distribui possunt:

I. In terra Siculorum 35 paroeciae olim Hajdudorogenses exsistunt. Ex his decisione arbitrorum Vindobonensium 3 tantum sub imperio Rumenorum remanserunt, 32 vero ethnographice Hungaricae regno Hungariae restitutae sunt, nempe: Csikszentdomokos, Csikszentgyörgy, Gyergyóalfalu, Gyergyószentmiklós, Gyimesbükk, Lázárfalva, Nagykászon, Szépviz, Vasláb, Árkos, Gelence, Kézdiszentkereszt, Lemhény, Lisznyó, Nagyborosnyó, Torja, Abásfalva, Szárazajta, Illyefalva, Székelyudvarhely, Szováta, Harasztkerék, Kebeleszentivány, Kisszentlőrinc, Kisteremi, Marosvásárhely, Nyárádandrásfalva, Bözödujfalu, Nyárádkarácson, Szentháromság, Székelysárd, Nyárádbálintfalva. Pro tempore omnes hae paroeciae sub jurisdictione Archiepiscopi Fogarasiensis (Blaj) exstant.

II. In territorio vero Dioecesi Hajdudorogensi proxime vicino 41 paroeciae sunt, quae nunc omnes iterum ad Regnum Hungariae pertinent: Amac, Csomaköz, Kismajtény, Érdengeleg, Portelek, Érkörtvélyes, Piskolt, Szatmárzsadány, Domahida, Reszege, Érendréd, Vezend, Értarcsa, Vasad, Érselénd, Nagykároly I., Gencs, Szaniszló, Mezőterem, Éradony, Gálospetri, Érkenéz, adhuc ad Dioecesim Magnovaradiensem Rumenam pertinent; – sequentes vero: Batizvasvári, Szatmárudvari, Nagykolcs, Pete, Kökényesd,

103 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

Szárazberek, Csedreg, Óvári, Szatmárnémeti I., Szatmárnémeti II., Józsefháza, Csengerbagos, Szamosdob, Nagypeleske, Turterebes, Nagykároly II., Vetés, Sárközújlak, Nagyváradolaszi ad Dioecesim Maramuresensem.

Conditio spiritualis plusquam deplorabilis fidelium harum paroeciarum detestabilesque apostasiae tot millium animarum immortalium ad id me compellunt, ut causam harum paroeciarum ima cum veneratione ac humilitate, sed simul omni cum animi sinceritate iterum atque iterum exponam Sanctae Sedi Apostolicae ostendendo restitutionem harum paroeciarum Dioecesi Hajdudorogensi unicum esse remedium, in quo homines illi infelices pacem animarum suarum invenire ac periculum aeternae salutis evitare possint.

Abstrahendo pro nunc a paroeciis in terra Siculorum exsistentibus in primis expono rationes, quae restitutionem reliquarum 41 paroeciarum postulare videntur.

A./ Argumentum ethnographicum. Paroeciae hae in comitatibus (distrcitus) Ugocsa, Szatmár, Bihar sitae Dioecesi Hajdudorogensi non tantum vicinissimae sunt, sed cum illa omnino cohaerent et unum territorium compactum constituunt.

Verum quidem est, quod in quattuor vel quinque paroeciis vivunt etiam fideles labii Rumeni inter Hungaros dispersi. Paroeciae tamen omnes sine ulla exceptione ac supra omne dubium in territorio ethnographice mere ac pure Hungarico inveniuntur. Incolae hujus territorii juxta conscriptionem tam Rumenam, quam Hungaricam in ingenti majoritate Hungari sunt.

In his paroeciis – alias nationes negligendo – proportio Hungarorum et Rumenorum haec est:

a.) secundum conscriptionem Rumenam (anno 1930)
Hungari 186.718 id est 72.328 %
Rumeni 71.434 id est 27.671 %
b.) juxta conscriptionem Hungaricam (anno 1941)
Hungari 273.857 id est 91.418 %
Rumeni 25.708 id est 8.582 %

Discrimen inter duas conscriptiones non unice ex praeoccupatione quadam conscribentium provenit, sed magis adhuc exinde, quod permulti officiales ac milites Rumeni per viginti annos huc immigrati imperio mutato in Rumeniam aufugerunt.

B./ Argumentum ex manifestatione voluntatis Fidelium.

Fideles harum paroeciarum se Hungaros non tantum profitentur, uti supra vidimus, sed juxta clarissima documenta historiae descendentes sunt illorum primorum Hungarorum, qui jam saeculo X. fidem catholicam amplexerunt etquidem Constantinopoli juxta ritum orientalem.

Per longa saecula pace inturbata profitebantur se graeco-catholicos simul atque Hungaros. Saeculo vero proxime elapso, quando populus Rumenus in regionibus vicinis vivens erroneam illam opinionem spargere coepit, quod si

quis ibi fidem suam juxta ritum orientalem profitetur ipso facto pro Rumeno habendus est, graeco-catholici Hungari harum paroeciarum tamquam unus homo confugerunt ad Sanctam Sedem Apostolicam supplicando, ut pro illis nova Dioecesis Hungarica erigeretur, in qua religionem suam graeco-catholicam sine suspicione alienae nationalitatis exercere valerent. Proposito nacto anno 1912 summo gaudio invenerunt quietem suam spiritualem in Dioecesi Hajdudorogensi.

Quando duobus abhinc annis post 22 annos calamitatum sub alieno imperio perpessarum patriae suae redditi sunt naturali propensione desiderabant fratribus suis in Dioecesi Hajdudorogensi viventibus quamprimum uniri. Statim post reditum in patriam plurimi litteris supplicantibus, alii per delegationes ad me missas, nonnulli vero occasione visitationis canonicae in vicinitate peractae proposuerunt mihi petitionem nomine omnium fidelium, ut quamprimum in Dioecesim Hajdudorogensem assumerentur et sic una cum fratribus in religione nostra graeco-catholica sine contumelia nationalitatis suae vivere possint.

Rationes suas quasi unanimiter hoc modo mihi exposuerunt: Ex origine Hungari sumus, tamen propter ritum nostrum orientalem ac propter jurisdictionem Episcoporum Rumenorum, cui adhuc subjicimur, pro Rumenis nos habent. Nos religionem ac ritum nostrum ex toto corde retinere cupimus, sed insinuationem vel suspicionem alienae nationalitatis nullo modo ulterius tolerare possumus.

Praevidendo periculum gravissimum, quod ex tali animarum conflictu interno fidelibus minabatur, statim libellum supplicem misi ad Sanctam Sedem, petendo, ut hae paroeciae Dioecesi Hajdudorogensi restituantur, ne homines hi bonae voluntatis in fide sua percilitarentur.

Fideles vero ipsos quietos reddere studui dicendo, rem jam Sanctae Sedi propositam esse, cujus decisio omni patientia est expectanda, quia illa alia, quam justa esse nequit.

Maxima pars fidelium initio patienter expectabat decretum S. Sedis. Mora tamen haud parva intercedente ex frequentia, qua decisionem urgebant, magnam animarum inquietudinem observare debui. Ne apostasiae, quas jam in prima mea petitione timendas judicavi, revera evenient in persona adivi Sanctam Sedem Apostolicam petendo ordinationem harum paroeciarum. Decisione tamen hac in causa ulterius dilata fideles illi infelices patientiam omnino amiserunt ac semper in majori numero ritum suum relinquendo ad latinam transierunt, vel – quod tantopere deplorandum est – ab ipsa fide defecerunt et protestantismo sese adscripseunt. Tales apostasiae – proh dolor – non tantum passim evenerunt, sed fere in omnibus paroeciis, in quibus fideles Hungari sub jurisdictione Episcoporum Rumenorum vivunt, centeni fidelium religionem catholicam reliquerunt, imo in nonnullis plura millia.

Ego immenso animi dolore deploro tot millium animarum perniciem, sed in illa non tam debilitatem fidei illorum hominum miserorum video, quam

magis tristissimam manifestationem voluntatis eorum: quoquo modo liberari in patria propria a suspicione alienae nationalitatis.

Non a religione patrum voluerunt ipsi deficere, sed tantum a juridsictione Episcoporum Rumenorum liberari. Cum tamen id illis via legitima, redeundo nempe ad Dioecesim suam Hajdudorogensem, hucusque non sucessit, hoc modo nunquam satis detestabili id evincere ausi sunt.

C./ Argumentum ex periculo ulteriarum apostasiarum.

In conscientia mea coactum me sentio Sanctae Sedi tristissimo corde referre, quod post diuturnam expectationem reliqui quoque fideles hujus territorii, qui hucusque non obstantibus magnis internis difficultatibus laudabili constantia in fide sua perseveraverunt, nunc jam magnopere inquietes ac inpatientes videntur. Et illis valde difficile est ulterius supportare immensum illud discrimen, in quod animae eorum propter confusionem religionis graeco-catholicae cum nationalitate Rumena devenerunt. Periculum ulteriarum apostasiarum non est adhuc eliminatum, imo in praesenti adhuc magis imminens videtur. Fideles enim isti de itinere Excellentissimi Domini Visitatoris Apostolici notitiam habent ideoque fortiter sperant, se post moram duorum annorum tandem aliquando Dioecesi Hajdudorogensi incorporaturos. Timendum mihi videtur, ne in spe sua falliti etiam fiduciam erga Sanctam Sedem ammittant, imo ipsam Sanctam Matrem Ecclesiam derelinquant.

D./ Argumentum ex periculo schismatis inter fideles meos.

Fideles mei, plusquam 180.000, qui semper ad Dioecesim Hajdudorogensem pertinebant ac magna ex parte vicini, multi vero cognati cum illis, qui post bellum I. a nobis divulsi fuerunt, videndo desiderium illorum usque ad hodiernum diem non adimpletum esse, ipsi quoque agare coeperunt. In unam organisationem civilem adunati cum subscriptione plurium millium fidelium ac in nomine omnium paroeciarum adierunt Excellentissimum Dominum Nuntium Apostolicum Budapestinensem, praesidentem gubernii Hungariae, ministrum cultus et meam exiguitatem petendo ac postulando, ut fideles graeco-catholici Hungari ex imperio Rumeno ad patriam suam reversi quamprimum Dioecesi Hajdudorogensi redderentur. Ab omnibus promissionem acceperunt, quod petitionem illorum apud Sanctam Sedem pro viribus libenter adjuvabimus.

Cum tamen redintegratio Dioeceseos hucusque nondum evenerit, inter fideles meos haud parva inquietudo observari potest. Ex nonnullis regionibus nuntium accepi, fideles in fiducia erga Sanctam Sedem, imo et in ipso fide periclitari. Homines enim illi animo exacerbati Sanctam Sedem de speciali favore erga Rumenos accusant, mihi vero objiciunt, quod unice positionem et dignitatem meam tueri ac retinere satago ideoque restitutionem paroeciarum et fidelium a Dioecesi nostra disjunctorum fortius non postulo.

Ex mea parte omni modo aptiori conatus sum animos sedare, fidem illorum, spem bonam fiduciam erga Sanctam Sedem sustinere et confortare. Timendum tamen est, ne – si post visitationem quoque Apostolicam redintegratio Dioeceseos ulterius moram pateretur – magna animarum exacerbatio exoritura illos ad passum valde detestabilem, ad schisma compellat.

Haec omnia argumenta a me juxta veritatem conscientiose exposita id omnino evincere ac exigere videntur, ut ad salvandas animas in haeresim prolapsas evitandumque periculum ulteriarum apostasiarum unicum medium est, reddere illas 41 paroecias Dioecesi Hdjdudorogensi, quae illae in Bulla „Christifideles Graeci" adscriptae fuerunt et in territorio ethnographice Hungarico sitae a fidelibus Hungaris inhabitatae sunt. Hoc eoque magis urgens esse videtur, ne ulteriores apostasiae sequantur ac infelices apostatae in haeresi inveterati ac obstinati non jam amplius ad fidem veram converti possint.

Sub fine fas sit mihi iteratim cum accentu fateri, me hac in re minime vanitatem mundanam vel utilitatem quandam temporalem prae oculis habere, redintegratio enim Dioeceseos nullum mihi emolumentum aut gloriam afferret, sed majorem tantum curam ac plus laboris. Me unice aeterna tot millium animarum salus ac Sanctae Matris Ecclesiae bonum urgent. Ex praesenti statu enim unice animae fidelium et Eccleisa damnum gravissimum habent. Hic enim rerum status (quando paroeciae Hungaricae sub jurisdictione Episcoporum Rumenorum manent) nihil prodest Dioecesibus Rumenis, illae enim fideles hos permutationem ritus vel religionis etiam nunc amittunt, nihil nocet conatibus nationalibus Hungaricis, illi enim fideles accurate per religionis mutationem evadunt Hungari supra omnem suspicionem. Maximum et unicum damnum habent animae fidelium, quae per apostasias difficultatibus status praesentis causata aeternam suam salutem periclitant et S. Ecclesia, quae tot millia fideles suos amittit, qui ceteroquin in Dioecesi Hajdudorogensi inter fratres suos filii ejus fidelissimi remansissent ac remanerent.

Ex hac suprema lege, quas salus animarum est et hanc unice prae oculis habent iterum atque iterum ima cum humilitate supplicor Sanctae Sedi Apostolicae, velit has 41 paroecias nobis vicinissimas fratribusque nostris Hungaris inhabitatas Dioecesi nostrae Hajdudorogensi quamprimum incorporari, ut tot millia fideles alioquin optimae voluntatis a summo animi discrimine liberati aeternam suam salutem in navi Sanctae Ecclesiae, una cum ceteris fratribus Dioeceseos nostrae operare valeant et ne ulterius quoque summo periculo apostasiae expositi maneant.

Omnia argumenta supra exposita a pari imo a fortiori exigunt etiam id, ut paroeciae in terra Siculorum exsistentes Dioecesi Hajdudorogensi restituerentur. Fideles enim ibi viventes non tantum quod ad nationalitatem sunt Hungari quasi primogeniti, sed ipsi omnino primi sunt ex tota gente Hungarica, qui fidem Christianam juxta ritum graecum amplexerunt. Illi

enim descendentes sunt ducis Hungarici Transsylvaniae, de nomine Gylas (Gyula), cujus filia erat mater Sancti Stephani primi regis Hungarorum, qui medio X. saeculi baptismum suscepit missionariosque ex Oriente in gentem Hungaricam adduxit.

Hi igitur inde a primordiis historiae regni Hungariae Hungari sunt aeque ac graeco-catholici, naturale ergo est, si illi maxima ex parte omni animi desiderio ad fratres suos in Dioecesim Hajdudorogensem redire anhelant.

Videndo tamen speciales illas difficultates, quae ex magna a Dioecesi nostra distancia aliisque circumstantiis proveniunt, bene intelligo, si Sancta Sedes Apostolica in causa eorum adhuc majori circum spectione procedere desiderat. Ideoque hanc partem quaestionis pro praesentis temporis momento accuratiori Sedis Apostolicae deliberationi relinquimus in firmissima illa spe, quod Deus Optimus Maximus in tempore proxime futuro tales reddet rerum circumstantias, ut et illi ad Dioecesim Hajdudorogensem redire poterunt.

Totam hanc causam nostram omni cum filiali fiducia substernimus prudentissimae ac benignissimae decisioni Sanctae Sedis Apostolicae.

Nyiregyháza, die 1. Septembris anni 1942.

+ Nicolaus Dudás.

Episcopus Hajdudorogensis.

117e. Josif Pop marosvásárhelyi helynök és főesperes állásfoglalása a székelyföldi görögkatolikus parókiákról

Marosvásárhely, 1942. augusztus 25.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 531r–545r.
Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania
Rapporto 1 ottobre 1942
Allegato IX[104]

Riflessioni alle questioni riguardanti il Vicariato Siculo

A Sua Eccellenza Reverendissima Saverio Ritter
Arcivescovo, Nunzio Apost. Visitatore Apostolico nella Transilvania.

Eccellenza Reverendissima,

Con filiale sottomissione presento a Vostra Eccellenza il memoriale che riguarda la situazione dei nostri sacerdoti e dei nostri fedeli del Vicariato di Tărgu-Mureş, nell'ordine mi è stato proposto.

I. Statisticae.

104 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

Essendo il Vicariato di recente erezione – dopo al divisione della Transilvania – non possiede un archivio nel quale potrei trovare delle date statistiche anteriori, mentre quelle nuove non ho la possibilita di acquistarle. Le autorità non ci communicherebbero le date, anche sè queste fossero stacciate attraverso il loro setaccio, d'altra parte non ne ho dei sacerdoti che possano inviarmi codeste date. Ciò nonostante, sono in misura di dare, con una certa approssimazione, e per quanto riguarda i nostri, con sufficiente precisione, le seguenti date. Nel momento dell'arbitrato di Vienna, nelle quattro provincie che costituiscono il Vicariato, il numero delle anime era di circa 640 mila. Tra questi

126.000 erano greco-cattolici
62.000 ortodossi (dissidenti)
236.000 cattolici di rito latino
200.000 protestanti
15.000 ebrei

Vi erano nello stesso tempo 134 sacerdoti greco-cattolici per un insieme di 159 parrocchie.

Dopo la cessione della Transilvania si è cambiato e cambia continuamente, tanto il numero delle anime, quanto anche le relazioni tra le confessioni. Da una parte sono i passaggi dei romeni di qua in Romania, come anche degli ungheresi dalla Romania nella Transilvania ceduta; d'altra parte i cambiamenti di religione fatti nella maggior parte dei casi, in seguito a dei dileggi terrorizzazioni, minaccie, e timori.

Considerando anche le statistiche del 1941 credo che il numero delle anime nel Vicariato sia di 700 mila, e considerato secondo le confessioni avremo

94.000 greco cattolici rimasti
13.000 passati dal rito bizantino romeno al rito latino.
3.300 passati al protestantesimo
46.000 ortodossi (dissidenti)
280.000 cattolici di rito latino
246.000 protestanti
15.000 ebrei
700.000

Il numero dei sacerdoti greco cattolici è di 86.

I fedeli greco cattolici, secondo la nostra convinzione, una volta appartennero tutti alla nazione romena. Come prova ne abbiamo le antiche chiese e croci con iscrizioni romene, le matricole ed i nomi di famiglia, ossia i cognomi dei fedeli.

Del resto, noi nel territorio dei Siculi non potevamo affatto snazionalizzare i maggiari come essi asseriscono.

Infatti la snazionalizzazione si fa;

1. O in modo naturale, nel senso che grandi masse di uomini di una nazione, assimilano i conviventi che sono meno numerosi; ma di ciò non si può parlare

in questo caso, poichè le date statistiche dimostrano con quanto il numero dei nostri era più piccolo di quello dei Siculi.

2. O forzatamente; ma neanche di forza si può parlare, giacchè i romeni sono stati dominati dall'Impero maggiaro che teneva nelle mani tutta la forza (salvo i 22 anni di dominazione romena). Quindi non siamo stati noi in grado di provocare snazionalizzazioni forzate.

Conseguentemente, per quanto riguarda i greco cattolici dalla regione dei siculi, si potrebbe domandare non tanto; quanti appartengono alla nazione romena e quanti a quella ungherese, ma piuttosto quanti, in mezzo a questa popolazione, parlano il romeno e quanti l'ungherese? Io considero che il numero dei greco-cattolici e di circa 12.000. Tra questi però (eccettuando 4-5000) tutti sono passati ad altre confessioni. Tra coloro che parlano il romeno, sono passati ad altre confessioni circa 4400.

In agosto 1940 furono circa 114.000 greco-cattolici che parlavano il romeno, e 12.000 che parlavano l'ungherese. (Molti hanno incominciato di ritornare alla lingua dei loro avi).

Ora, tra quei 94.000 greco cattolici rimasti come tali, parlano l'ungherese circa 4-5000, il resto parla il romeno. Tra quei 16.400 passati al rito latino oppure al protestantesimo, parlano l'ungherese circa 11.500, mentre il romeno lo parlano circa 3900.

II. Parochiae olim Hajdudorogenses.

Le parrocchie e le quasi parrocchie che appartennero alla diocesi di Hajdudorog, sono quasi interamente disorganizzate. I sacerdoti di queste parrocchie sono andati via, sia perchè hanno preveduto quel che li aspettava in caso che sarebbero rimasti, sia perchè sono stati malmenati ed espusli; cosichè in queste parrocchie sono rimasti solo 7 sacerdoti. I fedeli rimasti senza pastori, in seguito alla fortissima pressione delle autorita, inorriditi dalle percosse e dalle bastonate, dai saccheggi delle case, rotture delle finestre, dai mezzi di espulsione, dalle distruzioni e demolizioni delle nostre chiese, come anche dall'odio che si vedeva a riguardo di tutto ciò che ricordava di romeni, sono passati con molta angoscia alla confessione che nei diversi villaggi dominava.

Che non sono passati ben volentieri ad altre confessioni, apparisce dal fatto che quasi in tutti i luoghi ove i sacerdoti sono rimasti sul posto; o che i fedeli non sono passati affatto, oppure anche se sotto la pressione della forza, sono passati nonostante ciò, restano attaccatissimi al loro antico sacerdote, alle loro funzioni, ai loro servici divini, anche se le sacre funzioni, eccetto la predica, si fanno esclusivamente in romeno. Tra i fedeli rimasti senza parroci, alcuni appena che hanno sentito dell'erezione di un vicariato a Târgu-Mureş, si sono indirizzati a questo sia in iscritto sia personalmente, chiedendo sacerdoti e consigli, lagnandosi nello stesso tempo delle violenze che si fanno alle loro coscienze.

Non ho parlato quasi di sorta con essi riguardo alla questione di Hajdudorog; la loro opinione su questo punto la conosco meglio da quelli dell'Arcipresbiterato di Târgu-Mures.

E caratteristico in questo senso il fatto che a Şardul Nirajului (Székeysard), pochi giorni fa, un membro del consiglio comunale, è stato mandato dal notaio con una domanda piena di sfrontate falsità, fatta dalle autorita civili. Si domandava all'Ordinario di Hajdudorog di accettare nuovamente nella sua diocesi ei fedeli della parrocchia. La domanda era sottoscritta da quattro donne e tre uomini dei quali uno ha ritirato subitola sua firma. Noto che la parrocchia conta 200 anime, delle quali circa 10% quasi che non sanno il romeno dunque di quelli che sono stati più maggiarizzati. Nel territorio che ha appartenuto a Hajdudorog, ora ci sono approssimativamente più di 7000 fedeli, rimasti greco-cattolici, dei quali un migliaio circa parlano l'ungherese, e gli altri sei mila il romeno. Vi sono circa 12.000 passati al rito latino (però non canonicamente e circa tre mila passati dai protestanti. Il numero dei cattolici di rito latino e di circa 230.000.

La lingua liturgica è rimasta quella romena, nonostante che le autorità civili, ma sopratutto quelle militari, hanno fatto delle pressioni sopra i nostri sacerdoti affinchè celebrino i divini misteri in ungherese.

III. Sequelae decisionis Vindobonensis.

I fedeli delle parrocchie romene compatte, dal punto di vista della fede, sono rimasti quasi intatti. Fanno eccezione i fedeli della parrocchia Bolintineni (Nyárádbálintfalva) sita tra i villaggi dei Siculi, che per salvarsi la vita ed i beni, davanti alle minaccie, alle schioppettate e continue incursioni degli ungheresi dei dintorni, alcuni sono passati dai prottestanti mentre una buona parte degli uomini anno cambiato rito passando al rito latino. Le donne però sono rimaste con costanza nel loro rito orientale.

Abbiamo qui il caso curioso colla maggior parte delle famiglie divise, la donna con le fanciulle rimaste greco-cattoliche mentre l'uomo con i bambini minori passati al rito latino.

I fedeli, dalle parocchie miste (romeni e ungheresi) hanno da soffrire molto. Vedendosi continuamente malmenati, senza parrocco (che e andato via oppure espulso) con le chiese profanate o distrutte, con le case saccheggiate e sotto l'impetto della violenza delle autorità, sono passati a quella confessione che in quel villaggio era la dominante.

Anche i sacerdoti furono oggetto di dileggi e di percosse. Sono stati percossi dalle autortià 7 sacerdoti. Uno è stato schiaffeggiato da parte di un giovanotto, mentre altri 9 sono stati, chi più chi meno tempo detenuti. Dal punto di vista della cura animarum 85 parrochi hanno un parrocco locale (uno di essi è quasi da una anno incarcerato) a Budapest,) 39 parrocchie sono amministrate abbastanza regolarmente. In quattro parrocchie si celebra la S. Messa poche volte all'anno; di queste 4 però, tre sono amministrate da sacerdoti di rito

latino. In 31 parrocchie la S. Liturgia non si celebra affatto. Tra queste in 22 parrocchie sono sacerdoti di rito latino, tre sono frequentate da sacerdoti di rito latino, mentre altre sei, dove i fedeli sono stati costretti di passare al prottestantesimo, non hanno cura spirituale. Queste sono le seguenti;

1. Aldea (Abásfalva). In questa parrocchia molti sono passati al socinianismo.
2. Mărtinoş (Homorodszentmárton), Qui sono passati tutti al protestantesimo.
3. Ocland (Okländ), tutti passati ai socinianismo.
4. Borosineul Mare (Nagyborosnyo) tutti passati al calvinismo
5. Lisneu (Lisznyo), qui non so sè i sacerdoti di rito latino hanno cura di coloro che sono passati la rito latino.
6. Roteni (Harasztkerek), anche in questa parrocchia sono passati tutti al protestantessimo

IV. Ecclesiae et sacerdotes.

Sono state demolite 7 chiese greco-cattoliche nuove:

1. Aldea (Abasfalva)
2. Meresti (Homordálmas)
3. Mărtinis (Homorodszentmárton)
4. Crăciunel (Homorodkarocsonfalva)
5. Ocländ (Okländ)
6. Ditrău (Ditró)
7. Pănet (Mezöpanet)

Le prime cinque (insieme ad altre 4 chiese ortodosse dei medesimi dintorni) sono state demolite nei primi giorni della venuta degli ungheresi, da parte dei cittadini, sotto gli occhi delle autorità civili e militari. La chiesa di Ditrău è stata demolita nel Febbraio 1941 dalle autorita civili con il pretesto che fù gravemente danneggiata dal terremoto del ottobre 1940, senza nemmeno avisare qualche autorita ecclesiastica competente.

La Chiesa di Pănet e stata demolita nel Giugno 1941 dai concittadini ungheresi in tre notti successive.

Mi preme assai di notare che Ditrău e un villaggio puramente cattolico. Qui si vendette in pubblica licitazione gli oggetti sacri, il calice, l'altare il pergamo ecc…

Sono state danneggiate e profanate le chiese di Bezidul Nou (Ujbözöd), Troiţa, (Szentháromság), Pănet (Mezöpanet), l'antica chiesa, Tulghes (Gyergyotölgyes), Curteni (Udvarfalva), Nicolesti (Kaposztásszentmiklós). Tutte queste dai concittadini.

Il motivo delle demolizioni e delle profanazioni, non è stato certo l'amore cristiano ne l'intesa dei cittadini, bensì l'odio contro la nazione e contro la nostra chiesa. Il motivo invocato e pubblicamente diffuso dagli ungheresi e per sino da prelati cattolici che occupano posti molto alti nella chiesa di Dio,

e il seguente: „queste chiese sono state fabbricate con lo sfruttamento del sangue e del sudore degli ungheresi. Come si presenta il problema?

La maggior parte di coteste chiese furono nelle parocchie di cui i fedeli, conformemente alle iscrizioni, matricole, ed ai nomi, sono di origine romena. Codesti, trovatisi in mezzo ad una grande massa di ungheresi, hanno perduto la loro lingua; essi però si sono sempre considerati romeni; „valacchi" gli chiamavano anche i concittadini ungheresi; ed è curioso che persino oggi dopo che hanno abbandonato la loro religione gli si dice „valacchi" cioè romeni. Sotto l'antica dominazione ungherese, questi fedeli non erano in grado, tanto più che non ricevevano sussidi, di fabbricare delle chiese che siano dimore degne di Gesù che vive tra di noi. Sono rimasti dunque con le loro chiese piccole fabbricate con legname, deboli ed in molti posti quasi ridotti alle rovine. In questo tempo le altre confessioni hanno fabbricato delle chisse monumentali, certamente non senza l'aiuto dei comuni politici, dello stato nonchè dei fondi delle grandi foreste dalla Regione dei Siculi. Dopo che si sono trováti sotto la dominazione romena, lo stato romeno naturalmente, non poteva continuare la politica di ridurli sempre più alla povertà ma li hanno dato dei sussidi per rifarsi anche per quanto riguarda la posizione personale mai piuttosto per quanto riguarda la posizione sociale e gli affari di un comune interesse. In questo senzo lo stato ha contribuito, affinchè le chiese, che fin'allora erano nascoste alle estremità dei villaggi siano portate al centro del villaggio ed in mezzo ai suoi fedeli. Si sono ricevuti dei sussidi dal Ministero, dalla provincia, dai diversi communi (questi in misura più piccola) e dalle comunita forestali. Insigni sono state le somme date dal Pontefice di S. M. Pio XI, come anche i sussidi personali dati dal compianto Metropolita Basilio Suciu.

I concittadini ungheresi hanno impedito queste opere dovunque e per quanto gli è stato possibile. Si arrabiavano terribilmente allorquando si espropriavano i terreni adatti per le chiese (anche se vi è stato sempre e dovunque e vige ancora l'uso di espropriare terreni per l'utilita pubblica. Ora quale istituzione può essere di maggior utilita pubblica oltre la chiesa? Non volevano dare nessuna mano di aiuto, a fare qualche trasporto di materiale con i loro mezzi come si suo fare tra i concittandi. Mentre sotto la dominazione romena nel villaggio Nyárádtö, 60 calvinisti hanno fabbricato una chiesa. A questa però hanno contribuito benevolente i romeni, effettuando quasi tutti i trasporti del materiale con i loro propri mezzi. Secondo quel che confessa il prelato Iaross di Tg. Mureş (Marosvásárhely) allorquando fù fatta la chiesa cattolica di rito latino sempre di Nyárádtö, ancora sotto la vecchia dominazione ungherese, i romeni sono stati coloro, agli aiuti e alla contribuzione (in natura o in danaro) dei quali si deve in buona parte la fabbrica della detta chiesa. E quando venne la dominazione romena, non si è mai pensato di profanare questa chiesa. Quando le autorità videro che i cittadini ungheresi impediscono i lavori e denegano qualunque aiuto, in molti posti si sono ordinati trasporti di materiali forzati.

Riguardo poi al fatto che hanno ricevuto dei sussidi anche dai fondi delle foreste, non è da dimenticarsi che anche i nostri greco-cattolici sono stati membri in queste communità, e molto probabilmente che fin a quel momento non hanno beneficiato di questi averi ai quali erano partecipi.

Le più importanti somme però le avevano dal Ministero e dalle autorità ecclesiastiche.

Posso dare delle date precise in quel che riguarda la chiesa di Pănet, poichè tutta la contabilità di questa chiesa è passata per le mie mani. La chiesa distrutta ha costato 350.000 lei. Di questa somma 30.000 lei li ha avuto dalla communità forestale „Mureş" alla quale anche i romeni sono partecipi; 50.000 lei gli hanno avuto dal comune e il resto l'hanno acquistato i fedeli mettendo il loro proprio denaro ossia mettendo in vendita i terreni che la chiesa possedeva.

Gli ungheresi non poterono però dimenticare che anch'essi prestarono un certo aiuto al trasporto del materiale e che anche le nostre chiese ricevettero dei sussidi dalle comunità forestali e dal comune, perciò in dai primi giorni della cessione della Trassilvania si gettarono con indomabile furia sulle nostre chiese, che in realtà non avevano nessun torto, e le hanno distrutte e demolite. E ciò con l'approvazione almeno tacita delle autorità.

Sentirono forse che coteste istituzioni pian piano avrebbero riparato quel che ci è stato fatto: la maggiarizzazione di molte diecine di miliaia di romeni.

Queste inclinazioni impetuose di inimiciazia e di odio, fecero si, che la nostra mirabile chiesa di Ditrău (Ditró), villaggio puramente cattolico, sia demolita dalle autorità cattoliche, sotto prestesti addirittura ridicoli.

Dal territorio del Vicariato partirono in totale 57 sacerdoti, dei quali 26 per motivi piuttosto familiari, 12 partirono in seguito alla paura in simili circostanze, assai giustificata, avendo le parrochie nelle regioni abitate dai siculi. Tra i sacerdoti rimasti qui, furono espulsi dalle autorità 13; 3 furono percossi e battuti, mentre altri tre furono talmente malmenati e perseguitati, che gli fù impossibile di rimanere sul posto.

Tra le parrocchie che furono amministrate dai sacerdoti che andarono via, 23 anno state già completate con altri sacerdoti; 21 parrocchie sono amministrate dai sacerdoti delle vicinanze.

In 12 parrocchie i fedeli, cambiando il rito orientale con il rito latino sono curati nelle loro necessità spirituali, dai sacerdoti di rito latino locali oppure dei dintorni; in tre parrocchie i fedeli sono passati al prottestantesimo non essendo cola cattolici di rito latino. Oltre queste 3 parrocchie come ricordavo anche prima, vi sono altre tre parrocchie, nelle quali non esiste nessuna cura delle anime, giacche i fedeli sono passati in massa e quasi tutti al protestantesimo; di piu, nelle ricordate parrocchie non vissono ne sacerdoti ne fedeli cattolici di rito latino.

In questo modo sono state all'inizio del regime ungherese e così si trovano anche oggi.

V. Transitus ad protestantismum

Nelle parrocchie del vicariato sono passati al protestantesimo circa 3300 fedeli. Alcuni di essi sono passati di propria iniziativa e volentieri, avendo contratto matrimonio con gente protestante, costoro anche fin'ora erano cattolici solo di nome. Nemmeno i loro parroci sapevano che essi sarebbero cattolici. Altri sono passati per potersi mantenere in qualche posto ossia per trovare qualche impiego. I cambiamenti di religione però, in massa si sono fatti sotto la pressione dei fattori ai quali ho già accennato nel mio rapporto.

In pastori calvinisti e sociniani istigavano e spingevano la nostra gente sia palesemente sia di nascosto e per mezzo degli altri di passare da essi. E di fatti riuscirono nelle regioni dove essi dominavano, come per esempio nei dintorni di Odorheiu (Udvarhely) ed una parte della regione chiamata Niraş. Cambiamanti di religione di data recente si sono verificati si, però non molti. Passano piutostto a cagione dei loro impiegi e qualcuno quà e là che non sono passati all'inizio, in occasione dei cambiamenti fattisi in massa.

Incitamenti per questi cambiamenti di religione ricevono dagli ufficiali di stato protestanti, che in quelle regioni sono molto più numerosi dei cattolici. Un'azione speciale in questo senso da parte dei pastori e dei loro missionari non ho osservato, e ne anche mi si è fatto sapere fin'ora.

Vie di ritorno, dall'apostasia, senza l'intervento dello stato, difficilmente si possono immaginare, giacchè nei comuni, dove si sono verificati i cambiamenti di religione, le autorità civili sono quasi esclusivamente prottestanti; Esse, avendo in mano la distribuzione della farina, delle calzature, i mezzi di requisizione potrebbero amaramente vendicarsi a riguardo di coloro che oserebbero ritornare. L'unica via sarebbe di nominare ufficiali di stato cattolici, che potrebbero garantire, che coloro che ritornerebbero non avrebbero niente da soffrire. In oltre, la cura delle anime da parte dei sacerdoti cattolici di rito latino, credo che potrebbe apportare un miglioramento della situazione, sino alla fine della guerra, quando i cittadini sarebbero più independenti a riguardo delle autorità. Al timone però, i protestanti sono abbastanza potenti affinche questo desiderato si realizzi.

VI. Transitus ad ritum latinum.

Il numero di coloro che passarono al rito latino è di circa 13.000; cambiamenti di rito isolati si sono verificati anche in piena libertà, per motivi familiari, acagione degli impieghi oppure per non esere considerati romeni. I cambiamenti però in massa si sono fatti sotto la pressione fortissima delle autorità militari e civili, e qualche volta anche coll'aiuto, palese o nascosto, delle autorità ecclesiastiche.

Nella provincia di Ciuc, dove si sono verificati i più numerosi cambiamenti di rito appena le truppe ungheresi sono entrate, uno dei comandanti militari, in una seduta delle diverse autorità, ha imposto che sotto la durata del regime

militare, sia liquidata la chiesa greco-cattolica indifferentemente dalle leggi e dalle ordinanze in vigore, che garantiscono la libertà religiosa.

In seguito, i notai, i podestà, i gendarmi si sono messi al lavoro, e con tutti i mezzi sopra descritti, hanno esseguito quasi interamente l'ordine del comandante. E ciò con lo scopo ben determinato che alla partenza dell'amministrazione militare la scomparsa dei greco-cattolici sia un fatto compiuto.

Contro di quelli che sono rimasti costanti, le pressioni si sono continuate con delle minaccie, con la coscrizione dei beni (poichè saranno espulsi o portati nell'interno del paesi) con dei cavilli cotidiani, con dei dilleggi, cosichè dopo ogni corrente di pressione segui una corrente di cambiamenti di rito. Simili casi si sono verificati recentemente a Ghimes Făget (Gyimesbükk), dove il nostro sacerdote ha fatto una lagnanza al Ministero, in seguito alla quale si iniziò un'inchiesta, la quale però fù fatta in maniera, che il nostro parroccho esca vinto e compromesso.

Dopo il terrore di due anni ormai passati, le autorità possono provare qualunque cosa vogliono.

È dolorosa la condotta di alcuni sacerdoti cattolici di rito latino, a riguardo di codesti cambiamenti. Non generalizziamo, poichè ci sono stati dei sacerdoti i quali vedendo come si sono fatti questi cambiamenti di rito, non vollero ricevere coloro che passarono, ma li mandarono al sacerdote greco-cattolico. Anzi, uno di essi ha anche protestato volendo lui stesso dinunicare questi fatti al Ministero ma fù calmato dalle autorità civili, che probabilmente l'hanno accusato di mancanza di patriotismo. La grande maggioranza però dei nostri confratelli di rito latino, hanno ricevuto con le baraccia apperte tutti coloro che sono passati, anche se conoscevano i metodi coi quali i fedeli furono costretti. Quando il sacerdote greco-cattolico andava di celebrare i divini misteri per questi fedeli che in realtà erano passati solo davanti al foro civile, quindi non canonicamente, hanno fatto intervenzioni alle autorità civili affinchè i nostri sacerdoti siano impediti mentre essi andavano a fare le funzioni ai nostri fedeli. E qui mi preme assai di notare che i fedeli avevano il loro sacerdote greco-cattolico. All'inizio entrarono nelle nostre chiese senza chiedere la permissione; l'hanno chiesta solo più tardi. Comparirono così nei villaggi dove i fedeli di rito latino erano talmente pochi, che durante l'antica dominazione ungherese non erano mai ricercati: era il nostro parroco al quale gli si affidava la cura di questi.

Ora, sentendo che c'è possibilità di incettare nuovi fedeli, corsero subito ad essi, anche se in queste regioni non era nessun pericolo di defezioni al protestantesimo, essendo colà inesistente. Nelle parrocchie dove qualche volta amministravano anche i nostri sacerdoti, hanno permesso che i nostri fedeli passati solo sulla carta al rito latino, mentre coll'animo rimanevano attaccati al loro rito, siano intimiditi per mezzo dei giendarmi oppure di altra gente che

continuamente passeggiava davanti alla nostra chiesa per vedere e ritenere bene chi sono coloro che vanno alla liturgia del sacerdote romeno.

Facevano tutto, affinchè, quando era il turno al nostro sacerdote di celebrare, siano essi presenti per intimidire e far pressione sopra i nostri fedeli perchè non vadino alla nostra chiesa e alla nostra liturgia. Si poteva vedere subito che tutto era calcolato per fare del proselitismo.

Capisco bene che si siano occupati dei nostri fedeli che sono passati e nei luoghi dove noi non avevano sacerdote; per questa buona opera fatta alla nostra S. Chiesa cattolica, abbiamo ringraziato, anzi, abbiamo pregato, anche l'autorità ecclesiastica superiore di rito latino, affinchè preghi i suoi sacerdoti di avere un po di cura anche dei nostri fedeli, sia passati come anche non passati. E cio con lo scopo di diffendere il cattolicismo in queste regioni, fintantochè noi potremo disporre altrimenti per il bene e per la cura di codeste anime.

E doloroso però vedere che qualche volta ci fanno concorrenza proprio quando siamo al posto del nostro dovere, che ci impediscono, affinchè non possiamo avere relazioni coi nostri fedeli, con le autorità delle scuole e amministrative. Desidererebbero ben volentieri di vederci allontanati da quei posti per poter pescare nel torbido.

Non informano sempre fedelmente la supriorità della situazione reale. Mostrano come spontanei i movimenti fatti per violenza. Chiarisco con un esempio; ricevetti alcune domande di cambiamento di rito, nelle quali certi fedeli del villaggio Imper (Kászonimper), aventi intenzione di sposare, chiedono l'approvazione dell cambiamento di rito poichè essi vogliono ad ogni costo che i loro matrimoni siano benedetti esclusivamente nella chiesa di rito latino. Altrimenti rimangono concubinari. A pochi giorni di distanza, ricevo dal nostro sacerdote di Imper, appena nominato, domande per approvare i contratti di matrimonio a quei fedeli, poichè essi ben volentieri desiderano che il loro matrimonio sia benedetto secondo il loro „antico" rito, cioè il romeno.

Il sacerdote latino di Ditrău (Ditró) per quanto io sappia non ha lavorato effetivamente, o almeno non ha fatto nulla per impedire la demolizione della nostra chiesa di quella località. Del resto è stato lui che ha scritto al nostro sacerdote Giovanni Gergeli, che è del principio „din non credere" al greco „tanto tempo quanto è ancora caldo (cioè vivo)", mentre il sacerdote di Gyergyotölgyes ha sparato colpi di fucile sui nostri fedeli, che nella notte di Pasqua, andavano alla chiesa per assistere all'ufficio della Risurrezione che da noi si canta di notte.

In relazione coll'insegnamento della religione nelle scuole, noto che nei luoghi dove i cambiamenti di rito si sono fatti, palesemente, colla forza, i maestri costringono e obbligano i ragazzi – di quei genitori che forzatamente sono passati – di frequentare lo studio della religione dai cattolici di rito latino. E ciò contro l'espresso volere dei genitori che chiedono che i loro figli frequentino dai greco-cattolici; in questo senso i genitori a cui alludo hanno cercato di ritornare, ma i notai sotto diversi pretesti li rifiutano.

Dimenticano troppo facilmente che dinanzi alla chiesa questi cambiamenti di rito sono illeciti, fintantichè non sono approvate dalla Santa Sede.

In simili casi, credo che i sacerdoti latini non dovrebbero fare l'istruzione a questi ragazzi, ma piuttosto mandarli dal parroco greco cattolico specialmente nei luoghi dove questo è presente.

Ho esposto più diffusamente la questione del cambiamento dei riti, che la questione del cambiamento di religione dal cattolicismo al protestantesimo non per il motivo che crederei quella più grave di questa, ma semplicemente perchè queste si potrebbero risanare.

Dipende solo dalla buona volontà della Superiorità della Chiesa Cattolica. Perciò i nostri dolori debbono essere conosciuti.

Proprio durante la visita a Tărgu-Mureş di Sua Eccellenza l'Arcivescovo Saverio Ritter, i sacerdoti latini hanno avuto l'ordine di invitare tutti coloro che fin adesso hanno il cambiamento di rito solo davanti al foro civile, di indirizzare delle domande la Vescovado latino per essere ammessi anche canonicamente nel rito latino. In queste questioni però si immischiano anche le autorità civili. Ho davanti una citazione del notaio di Joseni (Gyergyóalfalu), nell quale cita i nostri exfedeli di presentarsi da lui nell' interesse della questione del cambiamento di rito. Qui debbono dichiarare se sono o no passati liberamente. Pochi saranno coloro che oserebbero dire la verità cioè che sono stati costretti. Non molto tempo fà mi hanno insistentemente pregato di mandare tra di loro, almeno qualche volta qualcuno dei nostri sacerdoti.

In un villaggio dalle vicinanze di Tărgu-Mures (Maros Vasarhely) all'invito del sacerdote di rito latino di presentare domande nel senso che dicevo anche prima, hanno presentato appena qualcuno. Questi però sono andati nelle case degli altri per incitarli con insistenza di fare le domande. Correva anche la voce delle espulsioni. Con grande difficoltà hanno trovato ancora degli altri, una parte però non voleva affatto fare la domanda. Debbo notare che in questa parrochia sono stato pregato da molti e ripetutamente di non dare il mio assentimento in caso che essi saranno costretti di fare la domanda al Vescovado latino, poichè essi non passano di buona e libera volontà Del resto e molto singnificativo il fatto che alla Liturgia, che qualche settimane fà ho celebrato in questa parrocchia ho avuto più di 90 fedeli dei quali 36 si sono confessati e communicati, nonostante che anche il confratello di rito latino è venuto per far la Santa Messa, o meglio dire per dividerli. Secondo quel che ho sentito, alla sua Messa avrebbero assistito tre uomini e due donne. Ma il fatto rimane che anche qui si faranno delle domande al Vescovado. Si potrà però vedere di quel che ho detto poco prima con quanta spontaneità tutto questo.

Ramento ancora il caso di Sovata (Szovátá), dove il sacerdote secondo quel che ho sentito anche da lui stesso, ha invitato dal pergamo i nostri fedeli che ancora l'anno scorso hanno fatto il cambiamento di rito, di andare all'ufficio parrocchiale per fare anche la domanda per poter passare canonicamente, poichè ormai anche i beni della Chiesa greco-cattolica, passeranno alla

Chiesa cattolica latina. Mi diceva il sacerdote di aver sentito questa cosa proprio da Sua Eccellenza Mons. Saverio Ritter a Cluj. Orbene, questa e una pressione fortissima su coloro che vorebbero rimanere greco-cattolici poichè significherebbe di rimanere senza chiesa, senza case parrocchiale e senza beni.

Allora come avranno speranza di avere sacerdoti e funzioni sacre?

Era per me doveroso di segnalare queste manovre, affinche la Santa Sede sia pienamente informata che la massima parte delle domande fatte ruguardo al cambiamento del rito, si effettuano sotto la pressione delle autorità di tutte le categorie, che hanno tra le mani l'esistenza e il sostentamento degli uomini. Ed è per questo motivo che i fedeli non possono manifestare apertamente i loro sentimenti. Perciò sono del parere del rinviare la soluzione di tutte le domande fatte sue questo punto.

VII. Bona Ecclesiastica.

Subito dopo la cessione della Transilvania, a tutte le nostre chiese a tutti i nostri sacerdoti furono tolte le terre aquistate in seguito alla riforma agraria. Sono state messe sotto sequestro persino le cereali di quell'annata che si trovavano ancora sui campi. Questa misura è stata presa solo a riguardo dei romeni.

Ai sacerdoti romeni non gli fù data l'integrazione congruale dal primo ottobre 1940 fino al 1 marzo 1941. D'allora in poi fino al primo agosto 1941 ricevettero solo degli anticipi di salari e dal 1 agosto anche l'integrazione congurale.

Con la data di 1 dicembre 1941, tutti i salariati dello stato hanno ricevuto degli aumenti importanti, specialmente per i membri delle famiglie. Solo i sacerdoti romeni non hanno avuto degli aumenti. Siccome però i prezzi aumentano sempre più e specialemente in questi ultimi 2 anni, le cose anche dal punto di vista economico andarono molto male, quindi i sacerdoti romeni lottano con le più grandi miserie.

Anche le chiese lottano con gravi difficoltà specialmente dopo la confisca delle terre provvenienti dalla riforma agraria.

VIII. Scholae.

Riguardo alle scuole, dal punto di vista religioso, accenno a quanto segue:

1. Non ci si è data nessuna scuola confessionale elementare, anche se questa è la più ideale tra le scuole, sottoposto al continuo controllo della Chiesa.

2. In pochissimi posti si tiene conto che nei villaggi greco-cattolici siano nominati se non più, almeno un maestro di religione greco-cattolica.

3. In diversi luoghi si osserva l'avversione deo maestri protestanti a riguardo della Croce e delle nostre pratiche spirituali.

4. Lo studio della religione deve essere nella lingua materna dei ragazzi. nei villaggi, in questo senso quasi che non abbiamo avuto delle difficoltà. Fanno

eccezioni i pochi luoghi. Nelle città si fanno dei sbagli nel costatare la lingua materna di qualcuno.

5. In certi luoghi si osserva una condotta fredda e arrogante dei maestri a riguardo del sacerdote. Spesso sono da essi sospettati e qualche volta assistono alle lezioni proprio per questo motivo di suspicione. Ma tanto tempo che noi facciamo il nostro dovere, questa suspicione e diffidenza più ci duole, che ci impedisce la cura religiosa dei bambini.

6. I maestri rarissimamente accompagnano i bambini di scuola alla Chiesa.

7. Non sono stati ne chiamati, ne utilizzati professori di religione dal vescovado di Hajdudorogh.

Ora, Eccellenza Reverendissima, conoscendo le perturbazioni sorte nel 1912 in seguito all'erezione della diocesi di Hajdudorogh di cui le consequenze le vedo ancora oggi nelle anime dei fedeli (specialmente dei nostri intelletuali), e vedendo anche le agitazioni e l'anzia con le quali si attende la decisione della Santa Sede in quel che riguarda la domanda degli ungheresi di far risorgere questa diocesi allo stato di prima: prevvendono poi, – per quanto un uomo può prevedere – le conseuquenze che porterebbe una decisione favorevole della Santa Sede, tanto qui, quanto al di la dei confini, credo che nella filiale perhiera che con tutta la sottomissione rivolgo a coloro che sono stato inviati per fare l'inchiesta, di lasciar sepolto anche il pensiero di far ritornare questa diocesi allo stato di prima, non faccio altro, se non il mio più elementare dovere. E ciò solamente per non rinnovare una perturbazione ed una agitazione le cui consequenze non sarebbe affatto la tranquillità. bensì, la disperazione nelle anime.

In quel che riguarda i nostri fedeli passati al rito latino non so come potrei insistere di più nel dire che la grande maggioranza non è passata per la ragione che nel rito latino si sentono meglio, ma per causa dell'indicibile terrore scatenato senza nessun riguardo; in questo terrore sono stati fin ad oggi, e in questo terrore vivono ancora. Uno sconosciuto che non ha mai visto le circostanze nelle quali si trovano i nostri sacerdoti ed i nostri fedeli della regione dei siculi, non puo immaginarsi quanto è difficile la loro condizione!

Nostri Sacerdoti, di sentimenti nazionali molto moderati, talmente che prima sono stati persino qualche volta accusati di non aver sentimenti patriotici, scrivono, su quel che accade nella regione dei Siculi, in una maniera commovente, sì, che non avrei mai creduto.

Ora, se la Santa Sede accatterebbe le domande di coloro che chiedono il cambiamento di rito senza nessun altra formalità che la semplice domanda, fatta molto probabilmente sotto la violenza, significherebbe in qualche modo sanzionare tutta una serie di manovre, dalle quali rimane lontano ogni spirito cristiano e che sono stati dei veri attentati contro la libertà della coscienza.

Propongo pertanto che is rimanga in espettativa, tanto più, che quel che raccomanderò non è in danno delle anime.

1. Nei luoghi dove abbiamo dei sacerdoti di rito romeno e latino, che i sacerdoti latini non ricevino coloro che hanno cambiato il rito, ma li mandino dal sacerdote greco-cattolico per tutti i loro bisogni spirituali; istruzione religiosa, dei ragazzi, benedizioni delle case ecc.

2. Nei luoghi dove non abbiamo sacerdote greco-cattolico, vi è invece sacerdote di rito latino, questo provveda ai loro bisogni spirituali senza però considerarli passati al rito latino

3. Nei luoghi dove non vi è, nè sacerdote greco-cattolico ne latino, e i fedeli sono provveduti dai sacerdoti di altri centri, questi cerchino di non fare concorrenza tra di loro, ma compiano il Ministero Sacro in buona intesa. Noto che nei luoghi dove ne ho conoscenza che i cambiamenti di rito si sono fatti senza uno speciale terrore, darò inviazioni al nostro sacerdote di lasciare i fedeli di andare per i loro bisogni spirituali al rito che preferiscono. Come noi non vogliamo essere costretti, cosi ne anche io voglio costringere gli altri.

E come un assai buon conoscitore della situazione, credo che potrò trovare il modo di pacificare gli animi.

Là dove i nostri fedeli sono passati ai protestanti, non posso raccomandare altro, se non che le defezioni siano dichiarate non avvenute, e la loro cura spirituale sia a carico dei sacerdoti di rito latino dei dintorni, in caso che noi non potessimo amministrare quelle parrocchie (si tratta di circa sei parrocchie).

I beni ecclesiastici però, non siano ceduti in nessuna parte e per nessun motivo.

Ed ora, Eccellenza Reverendissima, dopo di aver tutto esposto, sicuro che la nostra giusta causa trovera in Vostra Eccellenza la più larga comprensione nonchè il più potente e giusto appoggio, prego l'Eccellenza Vostra di gradire l'espressione della mia piu profonda e filiale venerazione.

Tărgu-Mureş, 25 agosto 1942.

Di Vostra Eccellenza Reverendissima umil.mo e ubb.mo

Giuseppe Pap

vicario e arciprete di Tg. Mureş

117f. Ioan Suciu nagyváradi segédpüspök állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe

Nagyvárad, 1942. augusztus 4.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 552r–555r. Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania

Rapporto 1 ottobre 1942

Allegato VII c[105]

7292/42

Riflessioni sull'azione delle autorità ungheresi nelle parrocchie gia appartenenti a Hajdudorog.

Eccellenza Reverendissima,

Mi permetto appoggiare la convinzione che visitare le parrocchie sarebbe meno che utile – anzi dannoso, senza aver nemmanco la speranza di conoscere la realta della situazione e la verita dei cuori, – sui sequenti fatti:

I – Le Autorita ungheresi giá dall'anno scorso prepararono certe parrocchia per questa visita sulla qualle poggiavano grandissime speranze politiche.

2 – Quest'anno poi hanno fatto una vera mobilizzazione di tutte le Autortià per preparare a loro favore – dico a loro favore, giacchè non si tratta più di una questione di giurisdizione spirituale, di ordine puramente religioso, ma di un vero „colpo politico", equivalente a quello del 1912, che culmino colla bolla „Christi fideles".

Essendo nelle visitazioni canoniche giunsi pure nelle parrocchie gia appartenenti a Hajdudorog, perció posso riferire i sequenti casi.

A Nagykároly, benche ne rimasi solamente un'ora e mezzo, un gruppo di donne entrando nella chiesa per la recita del s. rosario, seppero della mia presenza e vennero piangendo e mi pregarono di non abbandonare le loro anime. Correva voce che i magiari sono decisi di strappare dagli uffici sacri la lingua romena, esse pero, dicevano, preferiscono la morte a questo dolore più intollerabile di tutti, all'abbandono della loro consolazione concessali da secoli da parte dei s. Pontefici….

A Szaniszlo e a Kismajtény i fedeli udirono che sta venire una Commissione per rendere le loro parrocchie a Hajdudorog. Correva la voce chè tutto e gia deciso. E mi fu di particolare emozione il fatto chè vecchi e giovani, uomini e donne mi dissero con le lagrime agli occhi: „Conosciamo le carceri da 30 anni fa, ma la morte sola potrà stapparci dal nostro attaccamento alla chiesa cattolica romena".

Mentre mi trovavo a Ervasad, durante la s. Messa pontificale, alla qualle si communicarono oltre milla fedeli, – li 29 Giugno a.c. – gli emissari di Hajdudorog hanno distribuito dei foglietti contenenti delle minaccie se non vorrebbero il ritorno a Hajdudorog.

3 – Il sac. Zékány Gabriele, parroco della chiesa rutena di Nagykároly, sotto nostra giurisdizione, ricevette una lettera confidenziale, da un suo amico di Hajdudorog, chiedendoli l'aiuto per l'opera. Li partecipa che sono stati inviati nelle parocchie per tastare la situazione e a scopo di preparare a loro

105 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

favore le anime, 20 agenti, che sotto diversi pretesti si mettono in relazione coi nostri fedeli.

Poco tempo dopo, il detto sacerdote ricevette un'altra lettera dall'amico, che il communica il risultato sconsolante dell'azione dei 20 emissari.

Essendo queste delle lettere confidenziali e su di un soggetto su di cui tanto si divampa, ne ha timore di consegnarcele.

4 – Il 31 Luglio, da Nagykároly ci partecipo il nostro vicario foraneo che i parroci romano-cattolici del distretto hanno ricevuto delle lettere confidenziali con delle raccomandanzioni di assecondare il movimento per il ritorno a Hajdudorog (Cf. Allegato Nr. I).

5 – Questa asserzioni si verificano dal caso avvenuto nella nostra parrocchia Erkeniz. Il 31 Luglio si sposto nella detta parrocchia la Comissione italo-tedesca per accettarsi sulle reclamazioni ripetute del popolo romeno che si sente opresso dalla parte delle Autorita ungherese. Fu una vera sorpresa per la Autorità locali che piutosto aspettarono una Commissione riguardante il litigio sul ritorno delle parrocchie a Hajdudorog, e non seppero come orientarsi. Questa e la confessione del Notario. Partita la Comissione ministeriale, parrecchi dei nostri fedeli romeni furono bastonnati, secondo la secolare usanza, ed oltre 50, assiema al nostro amministratore parrocchiale, Giovanni Pintea, furono interrogati dai carabinieri a proposito. E si pensi che e in gioco la parola d'onore del Sig. Presidente Kállaj, che i Romeni non avranno da soffrire in sequito all'investigazione della ministeriale Commissione italo-tedesca. Non sarebbe fores lecito formolare un argomento a pari riguardo all'aspettata Comissione religiosa per la questione Hajdudorog? (Cf. Allegato Nr. 2).

Con sensi di distinto ossequio.

+ Giovanni Suciu

vescovo ausiliare di Granvaradino

Granvaradino li 4 Agosto 1942

117g. Ioan Suciu nagyváradi segédpüspök állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe

Nagyvárad, 1942. július 30.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 556r–561r. Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania

Rapporto 1 ottobre 1942

Allegato VII, d/[106]

7292/42

106 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

Riflessioni sulle domande inviate al Beatissimo Padre da parte della Confederazione Regnicolare dei greco-cattolici Magiari, per ottenere il ritorno a Hajdudorog delle 77 parrocchie già appartenenti.
(cfr. Rapp. Nunziatura di Budapest N 7435/42, 15 maggio 1942 con annesso)[107]

Eccellenza Reverendissima,

La domanda rivolta al Beatissimo Padre dalla parte della Confederazione Regnicolare dei fedeli ungheresi di rito greco, per il ritorno delle 77 parrocchie sotto la giurisdizione del Ordinario di Hajdudorog, allega in appoggio le preci dei fedeli delle lette parrocchie, come pure le suppliche dei loro confratelli magiari di rito greco.

Mi permetto osservare, riguardo al dossiere presente, che fra le 41 parrocchie che rivolsero la domanda in iscritto, per il ritono delle 77 parrocchie sotto la giurisditzione dell'Ordinario di Hajdudorog, una sola fa parte di quelle che presentemente sono sotto la giurisdizione dei Vescovi Romeni. E pure questa non o che la domanda di uno solo, appartenente alla parrocchia Domahida della diocesi di Granvaradino. (Cf. Allegato Nr. I).

Inoltre si può osservare che ci sono pure dei fedeli romano-cattolici fra i petenti (esempio una delle suppliche di Budapest).

Il modo di operare per ottenere queste domande e iscrizioni pare – secondo i documenti del presente – sia stato il sequente.

A Miskolcz, parrocchia anticamente appartenente a Eperies, presentemente appartenente a Hajdudorog si e istituita una „Commissione Transilvania", di cui animatrice pare sia la Signora Dr. Magyarsoky Ferencne, segretaria della sudetta Comissione.

Questa Comissione ha inviato delle informazioni ai giornali. Essa stessa aveva a sua disposizione la pubblicazione „La rassegna cattolica" della diocesi di Hajdudorog, per mezzo della qualle manteneva viva l'idea del movimento.

Dinanzi ai fedeli Magiari di rito orientale, questa Comissione, come esprime nella domanda al Beatissimo Padre, sostiene il pericolo di apostasia delle intere masse di fedeli Ungheresi, per sfugire così alla giurisdizione dei Vescovi Romeni. Questo è il secondo e apparentemente il più forte argomento della domanda.

Fortunatamente questa affermazione non è esatta.

Prima di tutto non esistono delle defezioni dei fedeli allo scisma, specialmente dei cosi detti magiari di rito orientale. Quelle che furono – del tutto sporadiche –, sotto l'impero Romeno, hanno carattere di particolarità e non si distinguono dalle altre defezioni cagionate esclusivamente da motivi materiali. Ma ciò chè pare un assurdo è il defezionare allo scisma per sfugire all'infedelta

107 Ritter kézírásával

verso la nazione Ungherese, poichè lo scisma appariva in Romania come culto nazionale e dominante, quasi religione dello Stato. Abbraciare lo scisma, per un Ungherese, equivaleva ad un'infedelta verso la nazione Ungherese piuttosto che sfugire a questa infedelta. E come tali furono considerati questi fedeli, e lo sono presentemente, dalle Autorità ungheresi.

Inquanto riguarda poi le defezioni alla altre eresie, specie al Calvinismo, Protestantismo, Unitarianismo, l'asserzione è del tutto gratuita. Durante i 22 anni di impero romeno non si sono verificata tali defezioni. Queste, se avvenivano pubblicamente, cioè secondo le leggi allora in vigore, dovevano essere registrate nei registri civili e nella matricole delle parocchie. Purtroppo queste testimoniano il contrario. Al riguardo si possono controllare i moduli delle relazioni periodiche inviati alla Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale. Se vero avvenivano segretamente-cio che pare impossibile per un numero tanto grande di fedeli-dovevano saperne almeno i loro parroci, poichè ogni parrocchia aveva un registro per l'evidenza delle conversioni e delle defezioni. Ma non ne hanno notizia di ciò.

Per un'altra cagione, questa affermazione pare una vera fantasia. Tutti questi fedeli chiamati „Magiari greco-cattolici" avevano il pastore in mezzo a loro e non li hanno mai intimata la difficolta di seguire le prattiche del culto in lingua romena, per il semplice motivo che erano Romeni, e se magiarizzati, conservavano la sensibilità e la coscienza di appartenere alla nazionalità romena, mentre il pastore si accomodava a loro spiegando la dottrina cristiana e predicando in ungherese, ove questo occoreva.

Mai durante i 22 anni Vescovi Romeni con dei fedeli appartenenti gia alla diocesi di Hajdudorog, ebbero difficolta di natura nazionale, poichè erano connazionali.

Pero il contrario avvenne: cioè in moltissime parrocchie i fedeli preferirono le carceri e le persecuzioni le più obbrobriose, all'accettazione della loro apparteneza al Vescovado di Hajdudorog. La storia di questo Vescovato ne è testimone.

Giacchè nella detta domanda si asserisce chè un numero di dieci milla fedeli hanno defezionato e settanta milla sono in periccolo imminente di abbandonare la fede cattolica, bisogna intendere che questo sia un fatto che è avvenuto e sta avvenire da due anni in qua, cioè dall'abitraggio di Viena.

Ma è reale questo numero? Fortunatamente no. Certo è chè durante il periodo dell'amministrazione militare si sono fatte la più numerose apostasie, se potessimo chiamarle cosi, formalmente. Nella diocesi di Granvaradino sono state registrate finora 837 defezioni. Ciò chè riguarda le altre diocesi, Vostra Eccellenza avra dei reso conti dai qualli apparira come nel vicariato siculo da un giorno all'altro, con mezzi terroristici hanno fatto cambiare religione una parrocchia intera.

Chi sono gli apostati? Questi non sono Magiari greco-cattolici, bensi gente diversissima che viveva, ovvero proveniva da matrimonii misti. Vi sono di

quelli che durante il regime romeno abbraciarono il culto del la Chiesa romena unita per diversi motivi; gente che fù obbligata a questa azione per non morire di fame, per conservare l'ufficio e il brevetto. Le piu volte questa e gente che non frequentava mai la chiesa, la di cui esistenza non si aveva notizia se non nei registri.

È reale il motivo della defezione? Questo poi è un errore destra mente asserito come verità. Basta quest'esempio per chiarire la nostra asserzione: a Granvaradino dal 6 Settembre 1940 al Giugno 1942 hanno abbradato il rito latino: 430 persone, e hanno defezionato ai culti protestanti aprossimativamente 335 persone. Dunque non l'eresia è l'allogio, o meglio il ricovero dei greco-cattolici Magiari per schivarsi all'accusa di essere infedeli alla nazione Magiara, bensi l'abbraccio di uno dei culti nazionali magiari. Inoltre si sono verificati dei casi quando greco-cattolici cosi detti Magiari, venuti recentemente dalla „Patria madre", per non condividere la sorte sfavorevole dei Romeni, cambiarono il rito.

Cosi arriviamo al vero motivo dell'apostasia, e cioè: chi era greco-cattolico, o ortodosso (scismatico), veniva considerato Romeno. E chi era Romeno, era dichiarato fuori legge, senza diritto ad alcun mestiere, ufficio o professione libera mercantile. Cosi si spiega che le defezione dallo scisma alle 'religioni magiare" sono più numerose, e cioè apr. 1340, si intende, solamente a Granvaradino.

Quanto vero ai mezzi addoperati dalle Autorita civili per effettuare queste defezioni si possono annoverare tra le operazioni di polizia, e direi di carestia bene organizata.

Il documento annuisce pure all'imminente pericolo di defezione di circa settanta milla fedeli greco-cattolici magiari. Qui è necessario svelare il metodo di azione delle Autorità civili. (Credo si tratti delle parrocchie dei paesi siculi).

La prima fase di questa metodica operazione fa lo sgombero della regione, ovvero della parrocchia, come avvenne a Erkortvelyes, di intellettuali e sacerdoti Romeni. A questo scopo serviva l'espulsione, le minacie, i maltrattamenti, ecc.

I fedeli imbarazzati ed intimoriti erano costretti a mezzo di violenze di ogni sorta, di astuzie di ogni genio di dichiararsi Magiari, (poiche quelli che vivono in Ungheria sono Ungheresi, o quelli che sonna parlare l'ungherese sono considerati come tali, ovvero perche il loro nome e ungherese, ecc.). Spessissimo le Autorità non abbisognavano nemanco di questa dichiarazione.

Nella terza fase dell'operazione si interdice al sacerdote Romeno di entrare nel villaggio per il motivo che non vi sono dei Romeni, e se mai osasse entrarvi vien deferito dinanzi al tribunale sotto accusa di „nemico della nazione Ungherese".

E nell'ultima fase, i fedeli isolati completamente dal loro pastore, vengono sottomessi ad un processo di assimilazione dai culti ivi presenti, latini ovvero eretici calvinisti, ecc. Cosi s'incorona con una sciagura tremenda il loro più tremendo peccato.

Ecco, Eccellenza Reverendissima, in poche parole le mie riflessioni, che mi paiono mitissime in paragone alla politica menata dalla presente Autorità ungherese, riguardo alla snazionalizzazione dei Romeni per mezzo della Chiesa, riflessioni stimolate dalla lettura del documento rivolto al Beatissimo Padre da parte della detta Confederazione, per ottenere il ritorno a Hajdudorog delle 77 parrocchie gia appartenenti.

Gradisca, Eccellenza Reverendissima, l'espressione del mio ben distinto ossequio col qualle ho il piacere di raffermarmi

devotissimo in Iesu Christo
+ Giovanni Suciu
Vescovo ausiliare Granvaradino
Granvaradino, 30. VII. 1942.

117h. Napholcz Pál jezsuita provinciális állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról

Budapest, 1942. szeptember 12.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 595r–597r. Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania
Rapporto 1 ottbore 1942
Allegato XI[108]
7292/42

Notae de statu ecclesiastico in Transylvania

Generalia:

1. Ad intelligendas quaestiones omnino ratio est habenda adiunctorum territorii. Tres nationes (hungari, rumaeni, germani), tres religiones Christianae (catholici, graeco orientales schismatici et diversi protestantes), immo in eadem religione catholica tres ritus (latinus, graeco orientalis unitus, armenus) in Transylvania et partibus adiacentibus numerantur. Spectata natura lapsa hominis moraliter impossibile est omnes hostilitates et controversias evitare.

Accedit exaggeratus temporum nostrorum nationalismus, unde fit ut pro rerum politicarum conditione natio dominans seipsam confortare et alias minuere conetur. Quando territorium ad Rumaeniam pertinebat, Gubernium diversis modis (reforma agraria, supressio scholarum, nationalisatio industriae, analysis nominum etc.) hungari vexabat ad suprematiam rumaenorum promovendam. Non est mirandum, si nunc similes tendentiae apparent in

108 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

parte ad Hungariam reversa et difficultates in incommodum Rumaenorum exortae sunt. Etsi non probentur, intelligi tamen possunt.

2. Diversae religiones vel ritus in hoc territorio simul diversas nationes designant. Hungari sunt catholici latini vel calviniani, Rumaeni sunt graeco orientales schismatici vel uniti, Germani vero lutherani (saxones) vel rom. catholici (suabi). Hinc proselytismus pro natione semper respexit religionem vel ritum et illius quoque mutationem desideravit. Romano catholici vel Calviniani nunquam veri rumaeni habebantur, – et hoc de facto rerum veritati respondit, adeo ut licet multos ante sept. 1940 Status Rumaenus ad se allexit ex illis vel etiam moraliter ad orthodoxiam coegit aut ad ritum unitorum, postea nihilominus eos rumaenos non reputavit. Sic etiam invaluit consuetudo hominem graeco orientalem schismaticum vel unitum non posse esse natione hungarum: etiam hoc in genere veritati respondere videtur quoad schismaticos, minime autem quoad unitos. Inter unitos enim bene multi iam a generationibus vel etiam ab immemorato tempore hungari sunt et tales se sentiunt; pro his fundata erat specialis diocesis Hajdudorogensis. Ex his illi, qui post 1918 ad Rumaeniam pertinebant coacti sunt, ut linquam rumaenicam in liturgia adhiberent, illis non parum reluctantibus. Post mutationem anni 1940 circa hos praesertim et circa lapsos quaestio agitata est. Voluerunt enim veri hungari considerari; cum tamen ritus eorum – iuxta consuetudinem quae invaluit – eos rumaenos proderet, omnino illum relinquere voluerunt. Obstante autem vetito Sanctae Sedis potius Calviniani facti sunt, modo hungari esse et considerari possint.

Sicut tempore Magnae Rumaeniae homines non tantum nominetenus sed vere catholici sub pressione non schismatici, sed graeco catholici uniti coram Statu facti sunt; sic nunc uniti vere religiosi – posito casu – ad ritum latinum transire cupiunt et tantum in extremo casu ad Calvinianismum deflectunt.

3. Mutatio religionis et ritus maiori in numero in Rumaenia a „Lege Cultuum" initium sumpsit, cuius finis clare manifestatus fuit proselytismus rumaenus. Sic voluerunt sibi acquirere non solum Hungaros et Germanos, sed etiam fideles unitos quos tantum 2-i ordinis Rumaenos consideraverunt: hoc illo tempore ipsi Episcopi uniti palam professi sunt. Mutatione facta, nunc Hungari eodem medio i.e. Lege Cultuum usi sunt, ut lapsi vere poenitantes redire valeant, immo – et hoc certe improbandum est – ut alios quoque acquirant. Sic verificatur axioma: Per quod quis peccat, per idem punitur et idem.

4. Quaestiones non videntur iam solvi posse rationibus mere historicis. Nec sic fit in limitibus regnorum restituendis, nec in aliis rebus prudenter idem postulari potest. Insuper historia quaestionum, quae hic agitantur, non ita clara est. Potius sumenda videtur rerum conditio prout nunc est et sic fideles e periculo fidei eripiendi sunt.

5. Ritus latinus utpote proprius Ecclesiae latinae aliquo favore gaudet non solum iuridice, sed etiam in aestimatione populorum Transylvaniae. Hungari

vel Germani difficillime vel nunquam ad Sacrum ritus graeci pergunt, e contra facile id praestant fideles uniti apud latinos. Plurimi frequentant nostras ecclesias, ad confessiones fere omnes intellectuales eorum ad nos veniunt, populus quoque ad nos venit ad s. communionem diebus ferialibus etc. De facto aliquid altius in nostro ritu vident et relationes populi rumaeni cum Occidente mutationem ritus ex graeco in latinum maxime facilitant praesertim apud cultiores, dum econtra sensu inverso rarissime fit vere spontanae. Inter orthodoxos multi exoptant conversionem non ad ritum graeco orientalem unitum, sed more nationum romanarum ad ritum latinum simpliciter.

Igitur ex natura rei facilius intelligitur, cur maior sit forte nunc numerus ritum mutare volentium quam tempore propagandae rumaenicae ante 1940.

His praemissis respondetur ad quaestiones speciales:

Ad I. Quaestiones historae dioeceseos de Hajdudorog minus bene novi, quare vix prudenter opinionem de hac re manifestare possum.

Ad II. Transitus de ritu et apostasiae. Numerus exactus non est mihi notus. De hac re Vicariatus Claudiopolitanus relationem dare potest, illo enim tempore ab omnibus parochis petiit, ut de his referrent. Scio autem Claudiopoli anno 1940 et 1941 multos fuisse qui ritum mutare vellent. Ex his maxima pars tempore Rumaeniae facti sunt in foro civili graeco catholici et nunc mutationem in eodem foro fecerunt, nec licentia ecclesiastica ad id egerunt, mutatio enim ritus absque facultate Nunciaturae Apostolicae valorem non habuit. Aliqui fuerunt, qui vi can. 98 §.4. eo mutaverunt ritum, quod maritum latinum habuerint. Magnus tandem fuit numerus etiam illorum qui in foro civili ritum mutaverunt, in foro ecclesiastico tamen nullum acceperunt responsum, ac proinde sub diversi respectu simul fuerunt graeco catholici et latini. Visa difficultate protestantes occasionem propagandae ex eo sumpserunt et de facto multi ab Ecclesia catholica simpliciter defecerunt. Numerus eorum ab aliquibus 20.000 reputatur.

Causae: variae. Mutato „regime" mutati sunt sensus: voluerunt esse et apparere hungari et hoc facto voluerunt ostendere suam fidelitatem ad nationem. – Ex interesse, d'intèrêt. Viderunt tempore rumaeno ritu rumaenos facilius accepisse munera et officia, facile inde erat concludere idem – sed sensu inverso – nunc futurum esse. – Mutationes huiusmodi favorisatae sunt a Gubernio Hung. eo quod Legem Cultuum Rumaenicum in valore manere decrevit. Ex parte potestatis civilis, praesertim initio tempore regiminis militaris aliquando de facto aliqua pressio quoque locum habuit.

Sacerdotes ritus latini vi can. 98 §. 2. prohibebantur, quominus fideles ad alium ritum assumendum inducerent. Vetitum hoc stricte urgebat Vicariatus Claudiopolitanus atque iterata vice de hac re instructionem dedit. In genere recte quoque procedebant prout praescriptum erat, de uno alterove tantum loco audivi parochum ibi non correcto modo processisse. Loci autem erant

illi ipsi, in quibus antea plurimum toleranda habuerunt sacerdotes et fideles a Rumaenis.

Ad 3. Sacerdotes rumaeni uniti. – Formatio valde diversa. Fuerunt qui post bellum ex ludimagistris vel aliis occupationibus post cursum mensium ordinati erant. Postea 4-5 anni introducti sunt in Seminariis pro studiis. Seniores ex maxime excultis in Universitate Budapestini studia perfecerunt, iuniores Romae in Collegio de Propaganda Fide. Ultimis temporibus iam optimos habuerunt professores in Seminariis tum quoad doctrinam cum quod spiritum attinet. Numerus caelibum in dies crescebat et hi nexum cum clero latino quoque quaerebant. – Cultura sacerdotum in pagis valde exigua. Saepissime agriculturae se debebant et curis familiae suae occupati erant omisso sacro diebus ferialibus fere diebus dominicis tantum fidelibus praesto fuerunt. Aliqui vino et aquae vivae indulgebant. – Actio pastoralis apud aliquos praesertim caelibes exemplaris fuit sacerdotes romano catholicos imitans, apud alios bene multos praeter celebrationem Sacri et distributionem Sacramentorum vix aliquid pro populo factum est.

Multum autem se occupabant re politica, nec sub hoc respectu unierant, sed ad diversas factiones deflexerunt. In genere inter eos notum erat hunc esse liberalem, illum autem „gardistam" etc. Ex sacerdotibus plures adeo se politicis functionibus tradidernt, ut vitae sacerdotali plane valedicerent, vel relicto veste talari semel tantum in anno Sacrum dicerent.

Naturale est putare conversionem orthodoxorum ope unitorum facillime fieri. De facto tamen expectatio multos iam in hac re fefellit. Per 22 annos simul fuerunt, potestatem in parlamento habuerant, conversiones tamen vix ostendere valent, immo ex ipsis sacerdotibus aliqui ad schisma deflexerunt, filias suas schismaticis in matrimonium dederunt. Aliqui non pauci factis ostenderunt se primo Rumaenos esse et dein tantum Catholicos; cum orthodoxis fraternisabant, sed in favorem confratrum catholicorum et religionis nihil fecerunt, quando id ipsis possibile immo facile erat praestare apud officiales rumaenos.

Populus rumaenus est vere bonus, quasi ex natura sua pius, derelictus tamen et superstitiosus. Pars orthodoxa facillime via auctoritativa – si ei imperaretur – ad Ecclesiam catholicam venisset tempore Magnae Rumaeniae, Episcopi tamen eorum erant rationalistae, clerus politicam faciens. Episcopi uniti fuerunt quidem boni, sed politica abdicare nec ipsi poterant; sacerdotes eorum non satis exculti et adhuc magis politicae dediti. Maiora desideria vix apparent, ostenditur maximo defectu vocationum religiosarum. Unionem fieri aliquo praecepto capitis Status vix iam sperari potest, alia autem via lenta est nec praerequisita adesse videntur. Cum res ita se habeant et donec ita se habeant conversio orthodoxorum vix fiet ope sacerdotum unitorum, sed magis invalescet mos, sicut in antiquae Rumaeniae urbibus fit, ut singuli paulatim se convertant et quidem – saltem homines exculti – non ad unitos, sed ad Ecclesiam catholicam ritus latini qui maiore honore ac alter prosequitur. Haec

quidem nunc situatio esse videtur, gratia tamen divina potest habere suas vias et sua tempora nobis adhuc ignota.

Rebus coram Domino consideratis haec indicanda iudicavi.

Budapestini, die 12 sept. 1942.

Paulus Napholcz S. I.

Praep. Prov. Hung.

117i. Iuliu Hossu szamosújvári megyéspüspök állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe, a rítusváltoztatásokról és a hitelhagyásokról

Kolozsvár, 1942. augusztus 12.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 598r–608r.
Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania
Rapporto 1 ottobre 1941
Allegato V
Esposto di S. E. Mons. Giulio Hossu
Vescovo di Claudiopoli-Armenopoli
Amm. Ap. di Gran Varadino dei Rumeni.[109]

A Sua Eccellenza Reverendissima Saverio Ritter
Arcivescovo tit. d'Egina, Nunzio Apostolico,
Visitatore Apostolico nella Transilvania.
7292/42

Eccellenza Reverendissima,

Ai quesiti posti, ho l'onore di riferire brevemente quanto segue.
Parrocchie ex Hajdudorog.
Stato attuale.

Parrocchie già appartenenti alla diocesi di Hajdudorog.

Tra le 44 parrocchie che per mezzo della Bolla „Christifideles" del 1912 furono strappate alla diocesi romena di Oradea ed aggiunte a quella novella di Hajdudorog, 15 ancor oggi appartengono alla menzionata diocesi di Hajdudorog, alle quali bisogna aggiungere quella di Bedeu (Bedö), che sebbene nel 1912 fu lasciata alla diocesi di Oradea, in seguito ai nuovi confini fissati dopo la guerra restando in Ungheria, fù soggetta all'Ordinario di Hajdudorog. La sorte delle altre fu la seguente:

109 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

Dalle 28 ritornare ad Oradea, con l'erezione della diocesi di Maramureş nel 1930, sei parrocchie di queste furono attribuite a questa diocesi. Queste sono:

1. Cuciul Mare (Nagykolcs), 2. Boghiş (Csengerbagos), 3. Oar (Ovári), 4. Petea (Pete), 5. Doba (Szamosdob), e 6. Vetiş (Vátés).

Le altre 22 rimasero alla diocesi di Oradea e queste sono:

1. Amaţi (Ámácz),
2. Sătmărel (Szatmárzsadány),
3. Ciumesti (Csomaköz),
4. Domăneşti (Domahida),
5. Ghenciu (Gencs),
6. Moftinul mic (Kismajtény),
7. Carei (Nagykároly),
8. Resighea (Reszege),
9. Sanislău (Szániszló),
10. Andrid (Érendröd),
11. Dindesti (Érdegenleg),
12. Tiream (Mezöterem),
13. Vezend (Vezend),
14. Portiţa (Portelek),
15. Eriuadon (Eradony),
16. Curtuiuşeni (Erkörtvélyes),
17. Tarcea (Értarcsa),
18. Galospetreu (Galospetri),
19. Piscolţ (Piskolc),
20. Vaşad (Vasad),
21. Cheniz (Érkenéz),
22. Silindru (Érseländ).

Queste parrocchie con il decreto della Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale, pubblicato nell'Acta Apostolicae Sedis No. 10 del 1934 furono „definitive et in perpetuum" restituite alla diocesi romena unita di Oradea, alla quale appartengono ancor oggi. Con decreto della Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali" no. 108 del 5 dicembre 1938, furono restituite alla diocesi di Oradea le parrocchie rutene di Carei (Nagykároly), Oradea (Nagyvárad). La prima di queste, prima ancora dell'erezione della diocesi di Hajdudorogh apparteneva alla diocesi rutena di Munkács, mentre la seconda a questa romena unita di Oradea.

Le seguenti filiali dipendenti prima dalle parrocchie che fecero parte della diocesi di Hajdudorog dal 1912 in poi, ultimamente, e cioè sotto la dominazione romena divennero parrocchie: 1. Căpleni (Kaplony), 2. Ciocaia (Csokaly), 3. Moftinul Mare (Nagymajtény), 4. Carei II (Nagykároly II), 5. Carei III (Nagykároly III), Sanislău II (Szaniszló II), 7. Săcueni (Székelyhid), 8. Simian (Érsemjén), 9. Valea lui Mihai (Érmihályfalva), 10. Vaşad II (Vasad II), e 11. Diosig (Diószeg). Dunque, tutta la diocesi unita di Oradea oggi ha 33 parrocchie romene e due rutene che nel 1912 dovettero far parte della novella diocesi di Hajdudorog come parrocchie o come filiali.

I fedeli delle due parrocchie rutene di Carei e di Oradea oggi sono maggiarizzati, come pure maggiarizzati sembrano i fedeli delle parrocchie romene Adoni (Éradony), Silindru (Érseländ), Curtuiuşeni (Érkörtvélyes), Genciu (Gencs), Domahida (Domahida), Ciocaia (Csokaly), Simina (Érsemjén) e Căpleni (Kaplony), che però di origine sono romeni o ruteni che amano la lingua liturgica e la conoscono, eccetto forse quelli di Silindru (Érseländ) e Curtuiuşeni (Érkörtvélyes) che sono disturbati da elementi estranei che vogliono indurli ad andare nuovamente alla diocesi di Hajdudorog. Le altre 25 parrocchie invece non hanno manifestato mai un altro desiderio di quello

di restare con la loro vecchia lingua liturgica romena, che è quella dei loro antenati, essendo anche loro romeni di pura origine, tanto nella lingua che nei loro costumi, e come tali si dimostrano di fronte a tutte le macchinazioni moderne quando resistono attaccati alla loro lingua e nella loro fede. Resistono in un modo degno d'ammirazione in tutte le persecuzioni che sono mosse contro di loro, sopportano le varie umiliazioni, ma restano attaccati alle loro usanze nella fede e lingua liturgica. Tutti i tentativi ed inganni per farli un'altra volta dipendenti di quella diocesi di usanze straniere, che si dimostrò vero mezzo di maggiarizzazione, non produce che un orrore, le minaccie di terrore, specialmente in questi giorni di guerra con le restrizioni di circostanza, sono persecuzioni religiose aperte e sostenute dall'autorità amministrativa e dagli organi del Governo. Per avere forse una cognizione più particolare di ciascuna delle dette parrocchie si aggiungono delle schede contenenti tali notizie. (Cfr. allegato No. I.)

Quid faciendum?

Sebbene anche noi abbiamo nella diocesi di Hajdudorogh dei fedeli ossia delle parrocchie con dei fedeli romeni uniti (Bedö, Pocsaj, Nagyléta, Nyrádony, Nyrábrány) tenendo conto della situazione difficile dei nostri giorni, noi abbiamo creduto sempre che non siano le circostanze tali da dover agitare gli animi di più, toccando queste sensibilità, nè per la parte che riguarda le parrocchie romene nella diocesi di Hajdudorogh, né per l'altra delle parrocchie nostre con dei fedeli in parte maggiarizzati, e neanche per la parte delle parrocchie rutene, due di numero. Qualunque minima lesione e tocco della questione, che nella fondazione della diocesi di Hajdudorogh ha cagionato tanti gravi dolori in tutta la nostra chiesa, con delle gravi ripercussioni al di lá dei limiti dei fedeli uniti, minacciando gravemente gli interessi maggiori della Chiesa Cattolica, oggi apprirebbe subito le gravi ferite di una volta, ripostando i pericoli di allora, tanto qui quanto anche in Romania, dove si trova la sede metropolitana con appena la terza parte della Chiesa romena unita di fronte ad una massa di più di 12 millioni di ortodossi.

Davvero la ferita era così grande e profondamente dolorosa che anche oggi nell'anniversario di 3 anni dall'erezione non é complettamente cicatrizzata benchè da tanti anni s'é fatta la riparazione. L'argomento degli ortodossi é sempre vivo, diretto contro la Santa Sede, in un momento difficilissimo per i fedeli cattolici romeni della Transilvania é stata eretta la detta diocesi come espresso strumento di magiarizzazione.

Perchè la situazione per noi era veramente gravissima. Dopo la legge scolare Apponyi, molte centinaia di scuole confessionali romene sono state chiuse, infieriva sempre più la maggiarizzazione con tutti i mezzi e su tutta la linea. Proprio in quel momento hanno ottenuto la diocesi greco cattolica ungherese come srtumento istituzionale di maggiarizzazione. Così l'hanno qualificato loro. Questo era uno dei momenti piu critici nella storia della Chiesa romena

unita con Roma. Pareva scossa nel fondamento. Si chiedeva apertamente in Transilvania e in Romania la defezione sentendosi abbandonati dalla Santa Sede in balia dei oppressori. Era veramente un momento di gravissimo pericolo, superato però, felicemente dalla fede convinta del clero romeno unito, a capo con il loro episcopato.

Questa vittoria della nostra fede è un titolo di gloria per la nostra Chiesa.

Resta però un punto delicatissimo e di grande sensibilità la ferita che non poteva perfettamente guarirsi, così grande é stata la prova. Dopo trent'anni il solo nome di Hajdudorogh ridesta tutti i dolori, apre la grande ferita. Perchè Hajdudorogh, di infelice memoria, che non é menzionato da nessun romeno sensa il „quod Deus advertat" ha strappato più di 70 parrocchie puramente romene e delle più coscienti e fiorenti ha imprigionato sacerdoti, ha portato i giandarmi nelle chiese, catturati, imprigionati e sparsi i fedeli, ha introdotto la lingua liturgica ungherese, ha sottoposto i buoni fedeli a tutte le umiliazioni e persecuzioni.

Lo stesso pontefice Papa Pio X, di santa memoria, ha confessato al nostro predecessore, vescovo Basilio Hossu, il quale Li esponeva la situazione deplorevole della Chiesa nostra; „figlio mio mi hanno inganato", perchè non é stato informato in modo fedele. Cosichè la Santa Sede stava nel punto della revisione della questione di Hajdudorogh quando é avvenuto il cambiamento del Regime, il quale ha portato la riparazione senza poter però cancellare la tristissima reminiscenza e senza struggere l'argomento da parte dell'ortodossia. Quante volte abbiamo sentito questo nome Hajdudorogh in mezzo alle nostre discussioni per l'affermazione dei diritti della Chiesa e durante la glorificazione della Chiesa cattolica come porto di salvezza per tutti i romeni che sono dalla culla „fide et sanguine romani".

Non esiste nome più odioso di questo Hajdudorogh. Lui esprime la grande prova con tutte le umiliazioni e tutti i dolori, lui desta le tetre reminiscenze, questo nome fa presente tutti i pericoli. Fresco anch'oggi come prima di trent'anni, fa paura ad ogni anima fedele romena unita.

La situazione d'oggi. La provincia metropolitana spezzata in due. La metropolia con un suffraganeo ed una terza parte della Chiesa in Romania, tre diocesi e più, con due terzi della Chiesa in Ungheria, in grave sofferenza nell'anima e nel corpo, senza la libertà come Chiesa e come nazione, umiliate nel suo clero ed i suoi fedeli, pauperizati spiritualmente e materialmente, considerato nullo l'intervallo da 1918 a 1940 nella vita della Chiesa cominciando con la diocesi di Maramureş, eretta dalla Santa Sede, senza le scuole confessionali che le hanno tutte le confessioni del Regno senza soldo di suvvenazione per le scuole normale esistente prima de'1918, con fedeli perseguitati in ogni forma ecc. Una situazione di dolore e di guai come ho esposto ampiamente in modo orale a Vostra Eccellenza Reverendissima. Sofferenze accresciute per l'azione barbara di maggiarizzazione, specialmente per le pressioni per l'apostasia e per il cambimaneto di rito.

In questo piano entra l'azione per l'integrazione della diocesi di Hajdudorogh. Per questo poi le pressioni sempre più accentuate per la fabbricazione delle domande per il ritorno a Hajdudorogh e per impressionare le minaccie d'apostasia.

In vista di ciò che ho creduto brevemente esporre riguardo alla questione diocesi di Hajdudorogh sento il mio santo dovere di coscienza di pregare ardentemente la Santa Sede per il bene degli interessi superiori della Chiesa Cattolica in genere nel seno del popolo romeno d'ogni parte, ed in speciale della Chiesa romena unita oggi d'Ungheria di non toccare affatto la questione di Hajdudorogh. I nostri fedeli sono molto allarmati dagli emissari della diocesi di Hajdudorogh e proprio dalle autorità amministrative e terrorizzati che saranno rianessi alla detta diocesi. Molti hanno confessato piangendo che vogliono meglio la morte. Con un colpo s'apre la fonte deo dolori e si provocano i grandi pericoli nelle ripercussioni incalcolabili che potrebbe avere un ripristinamento anche nella menoma parte.

Prima di trentuanni, abbiamo superato la prova, perchè la provincia era intiera, era tempo di pace, libertá religiosa e politica, avevamo le nostre istituzioni religiose, scolari e culturali. Oggi tutto questo non esiste. In piena guerra mondiale, quando nessuno sa quale sarà la faccia del mondo di domani, in piena persecuzione, non possiamo chiamare altrimenti l'azione delle autorità locali, nonostante tutte le dichiarazioni del Reggio Governo nella stampa e nella radio in tutte le lingue, nelle molteplici sofferenze dell'anima e del corpo dei poveri e sempre più impovertiti nostri fedeli, messi di nuovo ad una simile prova, é dovere santo di coscienza di confessarlo, sarebbe buttarli in un pericolo, loro e tutta la loro Chiesa, che supera le loro forze. Siamo certi che il Signore che ci ama e conseguentemente ci ha punito, non ci lascerà in una tentazione che superi le nostre forze. Abbiamo la piena fiducia nella protezione della Santa Sede quale restiamo in ogni circostanza attaccatissimi, con fede incrollabile.

Siamo cattolici di convinzione, siamo stati fermi nella fede cattolica, l'abbiamo difesa in ogni circostanza, la difenderemo anche nell'avvenire. Perciò preghiamo umilmente d'accordarci il potente aiuto. Abbiamo una grande missione nel seno della nostra nazione, desideriamo di aver assicurate le condizioni necessarie. Siamo fermamente convinti che le avremo sempre da parte della Santa Sede, la Madre nostra. Il suscitamento di Hajdudorog sarebbe una fonte di perturbazioni anche per la Chiesa latina la quale oltre al combattimento che ha da sostenere di fronte al Calvinismo, avrà da affrontare la penetrazione nelle parrocchie divisate per mezzo dei proseliti strappati dalla Chiesa romena unita di un'altra chiesa ungherese, che ha la lingua liturgica maggiara, con ripercussioni non previste.

Percio; „caeterum censeo; quieta non movere". (V. nota a tergo)

Apostasie.

Poichè le cose in se, in quel che riguarda le parrocchie che appartenevano una volta anche a Hajdudorog come abbiamo detto sopra, sarebbero quiete, se non fosse la continua perturbazione provocata dai menzionati emissari ai quali si associano i pastori calvinisti e, proh dolor! tante volte anche i preti di rito latino e talvolta ancora di più per determinarli, anzi pressionarli alla apostasia, rispettivamente al passaggio di rito per maggiarizzarli. Perchè questi contano le apostasie ed i passaggi di rito; Non esiste la menoma convinzione.

Il fenomeno è triste e doloroso, fino ad un certo punto spiegabile, considerata la debolezza del povero uomo messo nell'alternativa di vivere o morir di fame con tutta la famiglia. Ma dove esiste in qualche misura la convinzione religiosa cambia rito e passa al rito latino. Il quale poi vuol essere migliore ungherese, ovvero e in comune misto con calvinisti apostata della fede. Questi sono i deboli fluttuanti. Cosi è stato in casi individuali nel passato, cosi e oggi. Col cambiamento del regime sono ritornati alla loro religione quasi tutti che hanno cambiato religione per opportunismo. Altri poi sono passati per salvare il posto che occupavano, per avere il pane per la famiglia, altri per guadagnare un posto, un mestiere ecc. Tanto più che quasi tutti i romeni, con pochissime eccezioni sono messi fuori dei posti e sono convinto che nessuno riceve la nomina oggi prima di apostatare o almeno cambiare il rito. Questa e la prima conditio sine qua nom. Solo dei maestri sono nominati qualcuni quà e là. Con diversi mezzi pressionati per la loro debolezza, ma specialmente dal di fuori ne abbiamo avuto un gran numero di defezioni. Cosi entro un'anno di dominazione ungherese, seguendo i dati ricevuti dalle parrocchie, abbiamo avuto nella diocesi di Oradea 837 casi di apostasia, passaggio al protestantesimo. Numerosi nel primo anno anche nella diocesi di Cluj-Gherla sempre meno in seguito, rimanendo tuttavia costante la pressione più accentuata o meno secondo i zelanti organi amministrativi appoggiati dai pastori calvinisti, ed i maestri di scuola calvinitsi ecc.

Ultimamente s'e accentuata l'azione nel seno dell'esercito, ove e organizzata una sezione „nemzetvédelmi osztály" che difende la nazione e cerca di riguadagnare i cosi detti ungheresi che sono stati romenizzati. In primo luogo quelli che portano nome ungherese o sembrano avere nome ungherese sono dichiarati ungheresi romenizzati. Dunque il peccato diviene fonte di diritto. A suo tempo questi nomi sono stati maggiarizzati forzatamente dagli organi dello Stato ungherese o dalle circostanze d'allora che li hanno costretto a cambiare il nome perchè certamente questi romeni non hanno preso il nome ungherese sotto la dominazione romena. Questi nomi ungheresi d'altra parte non essendo recenti sono della terza o quarta e più generazione degli antenati. Non e verosimile che sotto la dominazione ungherese sono stati romenizzati. Sono semplicemente col nome maggiarizzato del passato sia come nobili sia come semplicemente maggiarizzati dai patroni della terra perchè erano la misera plebs adstricta glebae, sia dei maestri delle scuole, sia con ordinanze

generali delle quali esistevano come quella del 1848. No, di certo non sono ungheresi ne di origine ungherese, i romeni che hanno il nome ungherese.

Tuttavia sono richiamati per questa ragione sono pressionati di apostatare o cambiare il rito. Pare che basti che siano 12 famiglie di questi calvinisti nelle parrocchie romene, affinchè si vantino che avranno la parrocchia organizzata e tutto l'appoggio dello Stato per rifare ciò che e stato perduto. Queste sono le diaspora per le quali si assicurano tutti i favori e privilegi.

Per guadagnare delle anime sono presenti tutte le tentazioni. Per questa azione di maggiarizzazione forzata si turba la vita interna della Chiesa, si impedisce il libero ministero delle anime, si sospetta tutto e si impedisce la libera attivita delle associazioni religiose per poter operare liberamenete quelli che vogliono strappare le anime dalla nostra Chiesa. Perciò hanno tutta la libertà i settari religiosi di riunirsi di giorni e di notte, de fare delle processioni e battesimi spettacolosi, mentre le nostre organizzazioni parrocchiali, o non possono riunirsi, ovvero debbono farlo con asistenza delle autorita locali e giandarmi in molte parti.

In queste circostanze e difficile l'assistenza paterna del parrocco che e sospettato ad ogni passo. Ci sono dunque degli apostati opportunisti, o pressionati, intimiditi specialmente da parte militare che saranno mandati al fronte se non passano al calvinismo o almeno al rito latino. Tutte le tribolazioni di questo genere sono esposte in alcuni rapporti che ho allegato in copia al mio Pro memoria che ho presentato a Vostra Eccellenza Reverendissima.

E un frantume delle miserie che soffrono i fedeli.

Certo, non dobbiamo generalizzare, ma l'azione e costante e dove si presenta l'occasione diventa manifesta. Credo che tutto vada secondo un piano ben definito.

Le pressioni per determinare all'apostasia ed al cambiamento di rito in massa sono state fatte con tutta la brutalità.

Nel Vicariato siculo come certamente esporrà il Reverendissimo Vicario G. Pop e come ho esposto nei miei rapporti anteriori. Queste apostasie non avvengono per mancanza di buona e vigile cura delle anime da parte del nostro clero, o perchè non sono inglobati nella diocesi di Hajdudorog, ma per l'azione di maggiarizzazione ad ogni costo, tra i nostri fedeli come ho esposto più sopra, appoggiata in tutto dalle autortià locali.

Passaggi di rito.

Sempre per i motivi di sopra, in un'anno di dominazione ungherese in tutta la diocesi di Oradea Mare, sono passati al rito latino 767 fedeli, adempiendo pero solo le formalità dinanzi all' impiegato dello stato civile. Qui non sono compresi i fedeli della parrocchia Adoni e della filiale Ilişua, che furono costretti a fare il cambiamento in massa, tutti insieme. (vedi nota a tergo)[110]

110 A lap hátoldalán Ritter érsek kézírásával:

Purtroppo, una buona parte dei cambiamenti sono stati fatti con l'intervento di sacerdoti latini, che contro le disposizioni di diritto non solo li hanno attratti con delle promesse e dei favori di questo mondo, ma hanno fatto ed hanno moltiplicato dei formulari di domanda per il cambiamento del rito, anzi vi sono dei casi quando si sono lasciati figurare come testimoni sulle dichiarazioni fatte dinanzi all'ufficio dello stato civile del Governo. Certo che in seguito alla sapiente disposizione di riservare alla Santa Sede il permesso di cambiamento di rito, non potevano andare più oltre. Ultimamente si ricorre ad un nuovo sistema di cambiare rito o religione come abbiamo già accennato; si chiede questo agli arruolati nell' esercito per avere in seguito dei permessi o delle esenzioni dal servizio militare. Se invece ci si resiste, si manda sul fronte.

I passaggi di rito entrano dunque anche questi nell'ordine delle tribolazioni per l'esistenza nelle date circostanze e nel piano generale di maggiarizzazione forzata ed accellerata per mezzo della Chiesa. Anche qui non si tratta di convinzione ne da parte dei poveri fedeli, ne da parte degli „apostoli" di tali conversioni. Questi potrei dire in totalità fanno questo deplorevole proselitismo coscientemente ed apertamente per giovare al la maggiarizzazione. Abbiamo casi concreti quando tanto il pastore calvinista, come il prete latino francescano conducevano a mano i nostri fedeli romeni-uniti nella caserma, perchè dichiarino davanti all'ufficiale l'apostasia o il passaggio di rito. Questi caso sono di Gherla esposti nel rapporto del nostro Vicario foraneo, allegato al Promemoria. Nella caserma di Gherla, era una stanza ove persuadeva un'ufficiale i fedeli a questo scopo. Si diceva che lui confessa! E vero che all'intervenzione di una commissione mista l'ufficiale superiore è stato trasferito. Ma, che si farà di quelli che hanno apostatato o hanno cambiato il rito. Ma, che si farà di quelli che non sono stati verificati da parte di quella commissione perchè questo caso il trasferimento è forse eccezionale. Cosi si fanno le apostasie e cosi i cambiamenti di rito ultimamente.

L'assalto si da alla Chiesa perchè nel resto questa popolazione è priva di qualunque organizzazione, di qualunque altra assistenza. Sono state sorprese conversazioni tra intellattuali ungheresi i quali si vantavano che hanno ridotto a nulla gli intelletuali romeni in tutti i compartimenti della vita dello stato e

---

Adoni/Éradony
Secondo il censimento rumeno del 1930 la parrocchia comprese le filiali.

contava	1941 ungherese
di nazionalità 2983 ungheresi,	3013 ungheresi,
179 rumeni	8 rumeni
di religione 347 greco cattolici,	50 greco cattolici,
13 ortodossi	6 ortodossi

Secondo l'attestazione autentici del parrocco di Eradony sono passati fino al 30/VI/42
dal rito greco al latino 73
dal rito greco al protest. 12
S. R.

della società, tutte le loro organizzazioni su tutti i terreni inesistenti, è restata solo la Chiesa. Qui è più difficile, il clero è reclutato dalle masse del popolo e così questo è molto attaccato ai preti. Questo dice tutto. I sforzi si fanno per disorganizzare il clero distaccare il popolo dal clero. Per ora di isolarli, di impedire il libero contatto coi fedeli anche nella vita interna della parrocchia per poter agire liberamente.

Che fare, che soluzione per la questione dolorosissima della apostasia e dei passaggi forzati di rito?!

Che il Governo dichiari nulli i cambiamenti di religione e di rito fatti sotto pressione. E evidente che quelli fatti in massa sono stati forzati. La Santa Sede ha provveduto saggiamente che si facciano i cambiamenti individualmente con domanda per mezzo dell'Ordinario ad quem, mandato all'Ordinario a quo, per l'avviso, riservatasi l'approvazione.

Da parte nostra non faremo nessuna difficoltà, che passino liberamente al rito latino e cosi salvare le anime per non perdersi nell'apostasia. Abbiamo pero il dovere di vigilare che non patiscano pressioni per abbandonare la loro religione ed il loro rito.

Che sia libero ciascuno nella professione della sua religione.

Con questa piena libertà si farà un grande servizio alla Chiesa Cattolica in generale. Saremo liberati da continue tribolazioni ed inquietudini da una parte, mentre dall'altra parte la Chiesa Cattolica latina potra liberamente ed in tutta tranquillità di coscienza ricevere nel suo seno tutti quelli che nelle date circostanze giudicano liberamente di cambiare il rito, salvandoli cosi dall'Apostasia.

Tutti i preti latini temperino poi lo zelo proselitistico, ben sapendo che rimanendo nel seno della nostra Chiesa quei fedeli restano sempre dei buoni cattolici benchè romeni. Mentre averli solamente col nome e col numero non giova niente per la Chiesa, non giova nulla per le povere anime che restano turbate nella loro coscienza.

Abbiamo tanti casi che hanno fatto il passaggio per non andare al fronte o soffrire altre tribolazioni, e continuano a frequentare la nostra chiesa e considerarsi greco-cattolici romeni.

Questo poi porta alla demoralizzazione dei fedeli. Si deve ristabilire l'ordine della carità cristiana nella Chiesa e l'ordine canonico.

In questa tranquillita dell'ordine, che è la pace del Signore, la nostra Chiesa potrà compiere la sua alta missione nel seno del popolo, ricevuta dal Signore, mentre la Chiesa latina potrà tranquillamente assorbire tutti quelli che liberamente cambieranno il rito per le diverse ragioni, potendo cosi sostenere senza altre preoccupazioni la lotta accanita che gl'è imposta da parte del calvinismo. Ciò che non sarà, nel caso quando farà un'aspra emulazione con Hajdudorog, e in azione proselitica verso la nostra Chiesa.

Finalmente devo notare che proprio in questi giorni si sente una nuova recrudescenza dell'azione proselitistica per i passaggi di rito. Ho l'informazione

che l'autorità ecclesiastica ha invitato che si facciano di nuovo domande per il cambiamento di rito, perché adesso la Santa Sede le approverà. Nello stesso tempo dei nostri fedeli ricevevano delle citazioni dalle autorità civili affinchè si presentino nell'ufficio nell'interesse della questione del loro passagio ad altro rito. Una tale citazione e acclusa qui, col No, II.a.

Dall'allegato No. II.b (certi verbali per il passaggio dei nostri fedeli), apparisce il modo come si fanno questi passaggi. I testimoni sono ufficiali in riserva, nell'esercito.

A tutta questa azione si dovrà mettere fine, e da parte della Chiesa latina deve cessare ogni collaborazione a tale azione. Siamo fermamente convinti che la Santa Sede non ratifichera tali passaggi e non approvera l'azione di dismembramento della nostra Chiesa, per uno scopo tutt'altro che spirituale, e nettamente opposto alla salvezza delle anime.[111]

117j. Sándor Imre, a Gyulafehérvári Egyházmegye általános helynökének állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról

Kolozsvár, 1942. augusztus 12.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 609r–615r. Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania
Rapporto 1 Ottobre 1942.
Allegato III. a/[112]

Excellentissimo ac Reverendissimo Domino
Domino Xaverio Ritter
Archiepiscopo tit. Aeginensi, Nuntio et Visitatori Apostolico
7292/42

Excellentissime ac Reverendissime Domine,

In paterna, qua consolare nos favisti, visitatione quaestione quasdam, quae sequuntur, Excellentia Vestra mihi ponere dignata est. Et quidem:

1. Num ex ultimis mutationibus politicis clerus et populus latini ritus aliqua incommoda pati debuerunt?

Adestne nunc clerus sufficiens et bene instructus? Quid dicendum de possibilitate communicandi cum Excellentissimo Ordinario?

2. Quid verum de notitiis de vexationibus, de expulsionibus cleri ritus orientalis; in notitiis de destructione vel damnificatione ecclesiarum ritus orientalis; quomodo se gessit clerus latinus in his adiunctis?

111 Kézírással a lapra felvezetve: *„(continua poi la relazione sulle altre questioni interessanti la diocesi di Oradea Mare e Cluj-Gherla) la relazione porta la data Claudiopoli 12 agosto 1942."*

112 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

3. Circa fideles ritus orientalis, qui ad ritum transierunt coram magistratu civili: fueruntne multi; quae causae huius mutationis? An sacerdotes latini ritus aliquam cooperationem dederint? Quid agendum ad sanandam istam situationem?

4. Circa fideles orientalis ritus, qui ad religionem reformatam transierunt: quid dicitur de numero istarum apostasiarum; quae causae; quid agendum ut possibilis et facilior reddatur reditus istorum apostatarum ad Ecclesiam?

5. Vellet Reverendissimus D. Vicarius exprimere opinionem suam circa reditum territorii Siculi ad iurisdictionem Episcopi Hajdudorogensis: desideraturne iste reditus a multis; propter quas causas? Videturne iste reditus opportunus, necessarius? Et interea quae solutio provisoria videretur melior pro salute animarum, praesertim cum plures paroeciae videantur nunc sine pastore esse?

Ad quae interrogata singula quae seqquntur humiliter respondere et quae sentiam sincere proponere audeo.

Ad 1-um. Exinde quo in imperium et ditionem antiquam regni Hungariae redire nobis fas erat, nec clerus, neque populus noster, qui sub rumenorum imperio saevissimas atrocitates perpessi sunt, iniuriam ullam vel incommoda aliqua ex parte potestatis publicae, quantum scimus, patiuntur. Verum quidem est officiales publicos protestantes haud semper res nostras et studia catholica intellegere ac promovere; quae tamen ex hos difficultates locales quandoque ortae sunt, via ac methodo urbanis ac pacificis componi potuerunt.

Labores cleri nostri multiplices gravioresque in novis adiunctis facti sunt. Cum etenim regnum Hungariae decenniis elapsis permultum in rebus vitae catholicae aeque ac culturae popularis ac socialis profecerit, clero nostro ut populum Transylvaniensem ad progessus similes iuvare et elevare possit, novus felicissimusque agendi campus restat. Cuius negotii gravitas labores continuos, graviores et indefessos a nostris postulat, quos nullus cleri nostri est qui non libenter et, ut felix eventus docet, ad emolumentum fidelium spirituale ferre paratus sit. Atque ut in dies magis magisque sacerdotes nostri in nova curae pastoralis methodo instruantur, Ordinariatui nostro optimos cleri Hungariae viris ad conferentias spirituales et pastorales atque ad exercitia sacra adhibendo curae est.

Clerus noster a potestate publica in actionibus prosperitatis populi multiplicibus socius adsciscitur; consociationes nostrae religiosae, culturales et oeconomicae libere agere ac laborare valent; iuventus noster sexus utriusque in pagis optimo cum effectu in consociationes catholicas, quae necessitatibus et studiis huius temporis accomodatae sunt, (quae „Kalot" et „Kaláka" audiunt) coadunatur; discipulorum in scholis mediis numerus valde auctus plures iam sacerdotes nostros pro doctrina christiana docenda postulat. Accedit quod tum militiae hungaricae, tum custodiae securitatis publicae et duces tribunique, et milites custodesque curam spiritualem intensiorem, conferentias religiosas,

exercitia sacra a nostris postulant, atque etiam officiales publici, et docentes magistrique scholarum status publicarum, saepius ad sacramenta accedendo labores sacerdotum exigunt. Quod vero fructus felicissimos spondet, fas iam est, quod ante a rumeno imperio vetitum omnino erat, fideles nostros inter schismaticos et haereticos dispersos colligere et necessitatibus eorundem spiritualibus providere. Quae omnia cleri copiosioris certe operam postulant, nihilo minus expositurаs seu curatias novas octo hucusque erigendo, cleri regularis adiutorium magis adhibendo, novosque ordines religiosos in has regiones adducendo necessitatibus omnibus satisfacere studuimus, atque speramus fore ut novi etiam ordines religiosi in hac ditione missionum labores apostolicos suscipiant, ita ut clerus noster etsi non abundans, sufficiens tamen videatur. Speramus etiam fore, idque optimo iure, ut vocationes sacerdotales, quae annis praeteritis ob rigorem nimium et iniuste exaggeratum examinis baccalaureatus rumeni imminuta est, inter Siculos nostros, qui filios suos a Deo vocatos libenter semper miserunt, feliciter augeatur.

Excellentissimus Pater et Ordinarius noster, Episcopus Aaron Márton, novissime diebus 6-8 Decembris a. 1940 Claudiopolim venire potuit. Ex quo tempore cum ipso communicare vel per litteras non nisi difficillime, rarissime, et opportunitate aliqua speciali data possumus. Quod omnes, clerus populusque Transylvaniae hungaricae catholicus vehementer dolemus, atque ut malum damnumque haud exiguum pro cleri disciplina et pro dioecesis recto regimine, immo et pro universa re catholica timemus.[113]

Ad 2-um. Quae adtinent ad vexationes et expulsiones cleri orientalis, quae dicuntur, verum est facta quaedam, quae dolemus, mutationibus politicis incipientibus accidisse. Certum tamen ex altera parte est vexationes has nec tantas nec tales fuisse, quas et quales initio imperii rumeni clerus noster latinus, ipseque piissimus et beatae memoriae Episcopus Gustavus Carolus de Mailáth passi sunt. Quas vero annis imperii rumeni viginti et duobus iniurias, vexationes ignominiaque iniustissima nostri pertulerant, enumerare hic non possumus, cum librum intergum copiosumque scribere debuimus. Nec silentio praetereundae sunt insectationes et vexationes acerrimae, quas Episcopus noster et clerus Transylvaniensis in Rumenia nunc temporis patiuntur.

Verum etiam omnino est ipsum clerum rumenum vexationibus istis causas et ansas dedisse. Sacerdotes enim rumeni, catholici aeque ac schismatici, paucis certe exceptis, populi nostri venerationem vita et agendi ratione sua haud meruerunt. Saepius etenim concelebrationis catholicorum cum schismaticis testes fuimus; plures eorum munera civilia suscepere, atque potestate qua pollebant publica in fidelium nostrorum dertimentum et persecutionem abusi sunt; haud pauci ipsorum, ii quoque qui curam pastoralem exercebant,

113 Kézírással a lap szélén: *„Monsignor Sandor mi ha confermato che Monsignor Marton ha ricevuto il permesso di venire in Ungheria. Budapest, 24/VIII/42”*

opes sibi familiisque suis ac bona opima per defraudationes et repetundas collegerunt; vix non omnes ex studiis nationalismi exaggerati odio in nostros, eoque palam et publice professo, arserunt; atque haud pauci eorum nostros publica status reipublicae vi et violentia iuvante denationalisare, quod aiunt, conati sunt. Quorum nonnulli ex male actorum conscientia, alii ut familiis suis providerent, antequam exercitus hungaricus ingressus est aufugerunt. Quos ephemeris rumena, cui nome Tribună, iam anno 1940 vehementissimis verbis et obiurgationibus aggressus est, quippe qui pastores infideles greges suos deseruerunt. Aliqui tanem pauciores a militibus ditionem hanc ingredientibus ob facinora perpetrata brevi via expulsi, vel ad expulsiones a rumenis factas retorquendas e regno hoc exclusi sunt. Duos tantummodo casus certos novi, in quibus sacerdotes rumeni ritus praeter suam culpam vexati sunt. Unum nempe cum sacerdotes rumenus optimus Claudiopolitanus initio mensis Septembris 1940, turbulentissimas inter circumstantias, in Seminario rumeni ritus a vulgo effrenato vi et contumeliis affectus est; quem custodes hungari securitatis publicae tuebantur et in paroeciam nostram adducebant. Alterum vero cum parochus rumenus loci Gyimesbükk, cui iuvenilis locumtenens quidam expulsionem minitatus est, iniuste vexabatur. Eiusdem patrocinium Archidiaconus noster districtus Csik-Superioris protinus et ultro suscepit; pro eisdem causa etiam Ordinariatus noster Praesidem ministerii appellavit, ita ut parochus ille pacifice iam et a nemine turbatus pro suis fidelibus laborare valeat.

Quod demum ad ecclesias orientales destructas vel damnificatas adtinet, facta quae sunt vehementer dolemus quidem, sed motiva popularis huius iudicii psychologica quoque consideranda censemus. Constat etenim tempore imperii rumeni ecclesias rumenas plus 200 aedificatas fuisse, schismaticas et catholicas orientales, inter quas populus hungaricus differentiam nullam invenerit, cum omnes non ad populi fidelis aedificationem, sed potius ad studia nationalistica et politica, ad nostros a fide et natione deflectendos servirent. Sumptus ad ecclesias has aedificandas et instruendas passim a nostris vi et minis collecti, vel a statu reipublicae ex vectigalibus, quae nostri iniuste exaggerata solvere debuerunt, praestiti sunt. Haud raro accidit etiam, quod ex his sumptibus sacerdotes rumeni domos proprias suas simul aedificare curaverunt. Porro in ecclesias ita constructas filii nostri scholares, omnesque etiam officiales hungari in festis nationalibus coacti sunt. Quare mirum non est quod ecclesiae istae a populo nostro monumenta nationalistica potius quam domus Dei et orationis considerebantur, atque quod illae animos nostrorum ad malorum tolerantorum memoriam constanter revocaverunt.

Ceterum inter casus qui enumerantur unum solummodo inter fideles nostros accidisse scimus, ceteri omnes in regionibus protestanticis, in quibus sacerdotes nostri nulli, fidelesque catholici latini pauci tantum inter haereticos dispersi inveniuntur, evenerunt. Dolemus sane casus hos, ast eosdem uti popularis iudicii acta sacerdotes nostri impedire minime potuerunt.

Ad 3-um. Fideles orientales plures ritum suum iuxta leges civiles rumenas, quae ritum orientalem catholicum et illum latinum religiones diversas esse statuerunt, quaeque religionis mutationem facillimam reddiderunt, coram magistratu civili mutasse constat. Inter quos sunt praeprimis illi, qui antea ad mutationem ritus coacti ad ritum orientalem absque effectu canonico transire. Alii sunt hungari ritus byzantini, qui quondam ad dioecesim Hajdudorogensem pertinebant, nunc vero ut notam nationalitatis rumenae odiosam deflecterent, latinum ritum sequi maluerunt. Sunt denique et aliqui rumeni, qui seipsos ad imperium vigens accomodare desiderantes, et emolumenta politica et oeconomica sperantes, ritum suum mutaverunt.

Iam sacerdotes nostri eos quidem, qui antea ad ritum suum nativum deserendum seducti sunt, omni caritate pastorali reducere voluerunt. Eos vero hungaros, qui ritum suum byzantinum retinere noluerunt, ne ad haeresim deflecterent, pastorandos susceperunt, ita tamen ut iuxta ordinationes et instructiones Ordinariatus nostri eorundem ritus byzantinus in libris paroecialibus certo constet et caveatur. Neque tamen hos, multoque minus rumenos, quisquam sacerdotum nostrorum ad ritum latinum suscipiendum allicere vel persuadere ausus est, idque vel ex eo, quod et ipsi et fideles nostri ut rumeni mores suos et vitia consueta in communitates nostras inferant timent.

Concedendum tamen videtur casus etiam accidisse, in quibus rumeni a militibus hungaris vel ab officialibus publicis ad ritum suum deserendum inducti sunt. Qui casus certe non frequentes fuerunt, atque qui ita inducti sunt ad sectas haereticas potius quam ad ritum latinum transierunt. Numerum eorum assignare haud valeo, sacerdotes enim nostri in curae pastoralis laboribus occupati dinumerationem talem facere minime potuerunt.

Ad situationem hanc sanandam remedium unicum esse puto ut modus ritum mutandi facilior et via brevissima reddatur. Qui enim ritum suum quacumque ex ratione, etsi non canonica, deserere apud animum suum statuerunt, per difficultates quae nunc vigent canonicas certissime non ad ritum suum retinendum moventur, se ad apostasiam adiuguntur. Inter rerum humanarum fluctuationes, quae hodie ubique vigent, vix in negotio rituum quoque constantia desiderari potest, certe non in his regionibus, in quibus tam diversi ritus sunt, fidelesque rituum diversorum commixtim vivunt. Quod ni fiat, certum est fore ut res catholica et fides sancta detrimentum irreparabile patiatur.

Ad 4-um. Rumenorum schismaticorum praesertim, sed et catholicorum nonnulli ad religionem reformatam, quam dicunt, seu Calvinianam transierunt. Numerus horum nos latet quidem, sed etsi notabilis non tantus hucusque esse videtur, quem Calviniani iactant. Timendum tamen est ut numerus apostasiarum magis magisque augeatur.

Apostasiarum harum tristium causa potissima est mutationis ritus nimius rigor. Illi enim, qui ritum suum relinquere apud animum suum statuerunt,

difficultates nimias atque moras mutationis ritus experientes facillime ab haereticis Calvini seducuntur. Qui quidem haeretici se commendant eo, quod inter ipsos, qui hungari omnes sunt et religionem suam hungaricam laudant, facillime a nota nationis rumenae odiosa liberari valent, quicumque velint. Arguunt etiam Ecclesiam catholicam ritus mutationem non permittere, atque S. Sedem rumenis favere. Quod multos sane seducit, qui difficultates nimias mutationis ritus canonicae experiuntur. Quae quidem difficultates augentur per Reverendissimi Vicarii Generalis Ordinarii Blaj-ensis agendi rationem, qui consensum suum dare constanter et ex principiis recusare solet. (v. a tergo)

Ad apostatas hos in sinum Ecclesiae reducendos via unica esse videtur, ut ritus mutatio pro ipsis facillima reddatur. Qui enim levissima via haeresim susceperunt, ad praescripta canonica servanda adduci minime possunt. Scripta exarare, quod rudiores semper abhorrent, extractus e libris paroecialibus rumenis pecunia comparare, consensum Ordinarii a quo acquireer, licentiam S. Sedis exspectare, atque quod maxime odiosum est taxam pro ritus mutatione solvere nemo horum velit.

Ad 5-um. In quaestione reditus territorii Siculi ad iurisdictionem Episcopi Hajdudorogensis puto reditum hunc maxime a dioecesi Hajdudorogensi ex rationibus historicis, quae venerabiles quidem sunt, sed haud omnino probatae videntur, desiderari. Sunt etiam inter Siculos aliqui pauciores, inter ceteros territorii dioecesis huius incolas plures, praesertim in hac urbe Kolozsvár, ritus byzantini fideles hungaros, qui ritui quidem suo nativo adhaerere desiderent, ast linguam liturgicam rumenam audire, puerosque suos ad doctrinam religionis in lingua rumenica instituere abhorrent. Qui sane ad dioecesim pristinam Hajdudorogensem redire contendunt. Maxima tamen fidelium ritus byzantini hungarorum pars in territorio Siculorum inter latinos dispersa vivet, plurimique eorum etiam antea a sacerdotibus latinis provisi fuerunt, qui omnes ritum latinum sequi malunt.

Mea iam opinione iurisdictionem Episcopi Hajdudorogensis in territorium nostrum extendere nec necessarium, nec opportunum est. Fidelium enim istorum, etsi in ritu byzantino manere velint, necessitatibus et exigentiis spiritualibus Ordinariatus latinus satisfacere postest; inopportunum vero videtur ut nova adhuc iurisdictio inducatur.

Opportunum vero puto ut fidelibus hungaris rits byzantini, quicumque ad ritum latinum transire velint licentia haec facillime et via brevissima concedatur. Illi vero paucissimi, qui ritum suum retinere volunt, a iurisdictione Ordinariorum orientalium rumenorum liberentur, atque sicuti Armeni catholici in Archidioecesi Colocensi sub iurisdictione Episcopi latini Transylvaniensis sint. Ordinarius vero latinus Transylvaniensis curae pastorali hungarorum ritus byzantini per sacerdotes ritus byzantini hungaros, ex dioecesi Hajdudorogensi mutuatos providebit. Quae solutio si non definitiva, provisoris certe optima esse mihi videtur.

Quae ad interrogata responsa mea ex animo aperto et sincero referens, perfectae meae observantiae sensus Excellentiae Vestrae depromere ac s. anulum deosculari gaudeo.

Excellentiae Vestrae Reverendissimae
Claudiopoli, die 12 Augusti a. 1942
humillimus in Christo famulus
Emericus Sándor
Episcopi Albae Iuliensis in Transylvania Hungarica Vicarius Generalis

117k. Scheffler János szatmári megyéspüspök, nagyváradi apostoli kormányzó állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról

Szatmárnémet, 1942. augusztus 30.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 617r–626r.
Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania
Rapporto 1 Ottobre 1942.
Allegato II.[114]

7292/42

Quaestiones interrituales in partibus orientalibus Hungariae
I. Facta.

1. Quaestio dioeceseos Hajdudorogh[115]

Anno 1912. per Ap. Constitutionem „Christifideles Graeci" S. Sedes novam dioecesim ritus Byzantini erexit pro fidelibus orientalibus linguae et nationis Hungaricae. Tamen inter has paroecias novae dioecesi adiudicatas existebant aliqueae nationis et linguae Rumenicae. Ob quam causam statim ab initio querelae, agitationes et etiam turbae quaedam Rumenorum ortae sunt. In paroeciis Hungaricis iam ante 1919. adhibebatur lingua liturgica Hungarica, quae per consuetudinem immemorabilem est introducta et in recentissima Statistica Sacrae Congregationis Orientalis publicata, iam inter diversas ramificationes ritus Byzantini, ultimo in loco, enumeratur. Usum linguae Hungaricae in S. Liturgia prohibere nunc iam esset impossibile; neque esset aequum id facere, quando ceteri orientales plerumque suum idioma vivum adhibent in S. Liturgia.

Post finem primi belli universalis, anno 1919., illae paroeciae dioeceseos H., quae per pacem Trianonicam iam Rumeniae adiudicabantur, traditae

114 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve
115 Lábjegyzet az eredeti iratban: *„In sequentibus abbreviatur: H."*

sunt primum Episcopo Rumeno Magnovaradinensi, Demetrio Radu in administrationem, postea vero, anno 1923., facta nova circumscriptione dioecesium ritus Byzantini in Magna Rumenia, adiungebantur partim dioecesi Magnovaradinensi Rumenorum, partim neoerectae dioecesi Máramarosensi, Transsylvanienses vero, in terra Siculorum archidioecesi Blasiensi.

Hae paroeciae per decisionem Vindobonensem 1940. fere omnes redditae sunt Hungariae, sed hucusque subsunt omnes Ordinariis Rumenis. Unde multae querelae tum fidelium, tum magistratuum, imo etiam deplorabiles a fide defectiones.

Fatendum est inter has paroecias exsistere paucas Rumenicas (Szatmárzsadány, Kismajtény, Szaniszló, Vasad), quae, ex iusta ratione, nullo modo volunt iterum dioecesi H. adiungi; nec bono Ecclesiae cederet eas nolentes iterum subiicere iurisdictioni Episcopi Hajdudoroghensis.

Sed maxima pars etiam hodie, post dominium Rumenicum 22 annorum, habet characterem pure aut praevalenter Hungaricum. Ipse testis ocularis aderam, quando anno 1919. episcopus Rumenus Demetrius Radu, novus Administrator Apostolicus, paroeciae s. d. „Rumenicae" in Szatmárnémeti, possessionem coepit: debuit fideles suos Hungarice alloqui, ut intelligatur.

Hae paroeciae Hungarici characteris per 22 annos acerbe sentire debuerunt generalem tendentiam rumenizantem, tum ex parte Status Rumeni, cuius legislatio et magistratus non agnoscebant graecocatholicum Hungaricae Nationis, tum ab Episcopis et sacerdotalibus Rumenis, principiis nationalismi nimis addictis. Ideo facile intelligitur, quod fideles harum paroeciarum non-Rumenicarum impatienter exoptant liberationem ab Ordinariis Rumeni ritus et iterum adiungi volunt dioecesi suae H. Item liberationem ab episcopo Mármarosensi et unionem cum sua dioecesi avita desiderant paroeciae Ruthenicae, olim ad dioecesim Munkácsiensem pertinentes, anno 1929. autem dioecesi ritus Rumenici Máramarosensi adiudicatae.

Quod desiderium fidelium Hungarorum dioecesis H. omnino aequum et iustum est. Etenim:

1. Hi fideles sunt et volunt esse Hungari. Generatim quidem asseri solet a Rumenis fideles byzantinos Hungarice loquentes esse „hungarizatos" e natione Rumenica vel Ruthenica. Haec explicatio potest esse vera pro aliquibus. Sed nullo modo valet tamquam regula generalis. Etenim hodie iam generatim admittunt historici in Hungaria, primas conversiones iam ante S. Stephanum factas esse a certo missionario graeco Hierotheo et sociis eius. Certum quoque est in Hungaria iam his temporibus exstitisse monasteria graeci ritus. Etiam „pallium coronationis" S. Stephani, quo reges occasione coronationis utuntur, est paramentum byzantinum a monialibus graecis in Valle Veszprimiensi confectum. Graeco-catholici Hungarici hodie generatim convicti sunt se esse descendentes horum primorum catholicorum. Sed quomodocunque res historice se habeat, unum certum est: se Hungaros esse sentiunt et nullo modo volunt remanere sub „iugo Episcoporum Rumenorum".

2. Iam pertaesi sunt longae exspectationis. Conquerentur contra S. Sedem, quod „temporibus imperii Rumenici semper Rumenis favebat, quod etiam nun continuatur". Exprobant S. Sedi, quod Rumenis oppressoribus ecclesias Latinas (in Kolozsvár ecclesiam minoritarum cum multis bonis…), multam pecuniam dederit (Blasii diversa aedificia; Collegium Rumenicum, etc.), fideles vero Hungaros non curet. Impatientes deficiunt a suo ritu vel etiam a catholicismo, ut in sequentibus paginis, numeris etiam tristibus, ostendetur. Aliae eaequae lamentabiles defectiones timentur, si quaestio dioeceseos H. cito non solvetur.

2. Ecclesiae destructae et sacerdotes expulsi.

In Transsylvania plures ecclesiae orthodoxae vel graeco-catholicae sunt destructae. Tales saevitiae non possunt quidem excusari, sed habent suam psychologicam explicationem. Etenim hic fere in omnibus communitatibus, etiam pure hungaricis, exstructae sunt ecclesiae graeci ritus, vel orthodoxae, fere ubique in terreno communitatis incolarum Hungaricorum, vi expropriato, sumptibus ab iisdem incolis vi expressis, certe non in gloriam Dei, sed in vanam gloriam et exaltationem Rumeniae Magnae. Non est mirum, si temperamentum fervens, sed candidum Siculorum haec aedificia, tamquam monumenta superbiae nationalis et non ut loca Deo sacra, consideravit et tractavit.

In nostra dioecesi unicus casus est notus. In pago Nagymajtény, in immediata vicinitate ecclesiae pulcherrimae Latini ritus, in terreno communitatis per vim expropriato, expensis nostrorum fidelium catholicorum vi extortis est aedificata ecclesia graeci ritus. Fideles nostri difficulter capiunt, quomodo cum contemptu VII. praecepti Decalogi aedificari possit ecclesia – Deo sacra! Et ideo iuvenes in primo fervore liberationis a iugo 22 annorum aliquantum laeserunt huius ecclesiae nondum terminatae et nondum benedictae tectum. Tales violentae aedificationes fere in omnibus civitatibus factae sunt. Sic etiam in nostra civitate episcopali Szatmár, e horto episcopatus expropriatum est terrenum unius iugeri cadastralis pro aedificanda secunda ecclesia orthodoxa; quod territorium dein expensis Leonum 450.000 redimi potuit, sed hortus episcopatus tandem, cum ingenti damno, vendi debuit, ut a continuo periculo expropriationis liber evadat. Ecclesia haec orthodoxa, utique sine ullis fidelibus, adhuc superbit in loco principali civitatis et laudat patientiam incolarum omnibus mediis humiliatorum sub imperio Rumenico.

Sacerdotes expulsos e nostris dioecesibus duos novi:

Unus est latinus: Josephus Pop, canonicus Magnovaradinensis Latinorum et abbas S. Dexterae S. Stephani (Szent Jobb). Natus a parentibus ritus Rumeni, iuvenis ritum suum in Latinum mutavit et se Hungarice scribebat „Papp" cum praedicto nobilitatis: „Nagysomkuti". Assumptus in archidiocesim Agriensem, excultus in universitate Budapestinensi, secretarius Archiepiscopi Agriensis factus est. Tempore invasionis exercitus Rumeni, anno 1919. Agriae

minus aedificantem amicitiam cum officialibus exercitus Rumeni fovebat, postea una cum exercitu Rumeno suum locum et patriam reliquit et iterum se Rumenum iactabat et scribebat. Postea in dioecesi Magnovaradinensi Latinorum incardinatus est, ubi primum abbatiam realem a S. Dextera, beneficium pingue obtinuit, post aliquod temporis hoc suum beneficium cum canonicatu Varadinensi cumulavit eo motivo – certe subreptio – quod primum beneficium pingue non sufficiat ad congruam sui sustentationem. Tempore imperii Rumenici Hungariam saepe contumeliis afficiebat. Post conventionem Vindobonensem iterum bonum Hungarum se ostendebat et se denuo „Papp" nominabat. Homo charactere debilis ac versipellis vere non merebatur, ut in Hungaria ulterius „duas mammillas sugat", ut de ipso dicebatur.

Alter est graeco-rumenus: canonicus Tămaian, iuvenis rector Seminarii graeco-catholici; sacerdos vere pius, cultus et supranationalis, qui bonam relationem com nostro Seminario fovebat. Huius expulsio mihi et confratribus meis Latinis valde displicuit et si de ipsa scivissemus, libenter de huius sacerdotis recta mente testimonium dedissemus. Alioquin vero Ratio horum et similium expulsionum non erat odium, sed erat simplex retorsio, aliquod ius talionis erga Rumeniam, quae post decisionem Vindobonensem multa millia Hungarorum e Rumenia ejecit, quae mentalitas hac tantum agendi ratione aliquantulum cohiberi potuit.

3. Transitus fidelium ad ritum Latinum.

In nostris regionibus, ubi fideles Orientales et Latini simul vivunt, iam pridem frequens erat tendentia graecorum, praesertim cultiorum, transeundi ad ritum Latinum, – et quidem ex causis omnino naturalibus:

a) Ritus Latinus magis convenit ingenio nostrorum hominum cultiorum, in cultura Latina et occidentali excultorum, quam orientalis.

b) Educatio intellectualis cleri Latini multum superat clerum orientalem uxoratum. Sacerdotes graeci plerumque uxorati sunt. Juvenes levitae ultimis annis commorationis sui in Seminario de eligenda sponsa occupantur. Post matrimonium ordinantur et tunc aut honeste vivunt in matrimonio, et habent numerosas proles, sed tunc „divisi sunt" et curis vitae quotidianae impediuntur in cultura sui tum intellectuali, tum spirituali; aut paucas (vel nullam) proles habent, et tunc, ob suspicatos abusus in matrimonio, non gaudent auctoritate morali. Ideo fideles graeci libentius audiunt conciones Latinorum, confessiones apud Latinos peragunt, libentius more Latinorum accedunt ad ss. Eucharistiam, generatim libenter vivunt iuxta ritum Latinum.

c) Accedit, quod in nostris regionibus Latini plures scholas et collegia habent, ubi etiam multi alumni et alumnae graeci ritus educantur et sic magis cognoscunt et assuescunt ritum nostrum!

d) Praeterea in multis paroeciis Latinis graeci minoritatem formant, proprii ritus parochum non habent et sic ad nostras ecclesias accedunt et a nostris

parochis recipiunt tum sacramenta, tum institutionem catecheticam, etiam instructionem pro prima communione, etc.

Nihil mirum, si ex his causis multi fideles orientales iam ante annum 1919. petierunt veniam mutandi suum ritum in Latinum.

Tempore autem imperii Rumenici motivis aliae causae politicae et psychologicae accedebant et numerum transituum valde augebant.

Etenim hoc tempore (1919-1940) magistratus publici non agnoscebant existere posse graecum-catholicum nationis Hungaricae Graeco-catholicus iuxta eorum conceptionem officialem idem sonabat ac Rumenus (ad summum Ruthenos admittebant, sed cum evidenti tendentia ipsos quoque rumenizare). Ideo nullo modo admittebant fideles graeci ritus, etsi Hungaricos in scholas catholicas nostras, sed vi adigebant ipsos in scholas Rumenicas Status. Iam imperio mutato, elementari vi erupit e cordibus sic oppressorum reactio sic concludens: Si omnis graeco-catholicus officiose est Rumenus, ego argumentis evidentibus volo probare, me non esse Rumenum, – ergo mutabo ritum meum in ritum Latinum, vel transeo ad „religionem Hungaricam", – sicut Calvinismus se ipsum iactat. Quia vero primum suas difficultates canonicas habebat, superficialiores in fide – proh dolor – alterum saepe eligebant.

Alia ex parte ad munera publica in Rumenia, praesertim ab annis 1930. et sequentibus, nemo admittebatur vel tolerabatur, quin etiam religione vel ritu suo probaret se esse Rumenum. Iam vero iuxta Rumenicam Constitutionem duae „religiones Rumenicae" sunt: cultus orthodoxus et „Rumenus-unitus" (sic in artic. 23. Const. I.) –

„Lex cultuum" Regni Rumeni valde facilitabat transitum a ritu Latino ad Rumenum (et viceversa): sufficit unica declaratio coram magistratu civili. Tali modo ultimis annis imperii Rumeni multi Latini transierunt ad ritum Rumenum vel defecerunt ad religionem orthodoxam, ut munera publica acquirant vel possessa retinere possint. Hoc eodem modo saepe etiam protestantes et Hebraei fecerunt. Nunc multi eadem via redeunt in ecclesiam Latinam et adhuc plures relinquunt suum ritum graecum et civiliter transeunt ad Latinum.

Accedit etiam, quod multi pastores graeco-Rumeni tempore imperii Rumeni statum suum sacerdotalem deseruerunt et munia publica susceperunt: facti sunt professores, deputati, praefecti, directores bancales, imo etiam praesides agrorum expropriandorum (utique etiam pro seipsis); hi semper veste civili utebantur et nunquam celebrabant. Alii nationalismo exaggerato iusto plus indulgentes, non sunt ausi remanere sub imperio Hungarico. Sic oves suas post mutationem imperii deseruerunt. Hae oves desertae alium pastorem quaesierunt, – Latinum et saepe protestanticum.

Notandum est: tempore Rumenico nullus Ordinarius et parochus Rumenus hos transitus a latino ad suum ritum illegitimos et ss. Canonibus contrarios esse sciebat, – sed fideles tali modo ad suas paroecias accedentes sine ullo scrupulo tamquam proprios considerabant et administrabant.

De his omnibus fusius disserui in articulo: „Mutationes ritus in Transsylvania, publ. in periodico Magyar Szemle, a. 1942. pag. 7-12.

Accluduntur data statistica, e maioribus civitatibus dioecesium tum Szatmariensis tum Magnovaradinensis. In quibusdam locis magnus est numerus ritum mutantium et dolende magnus graecorum, qui ad Calvinismum defecerunt. Hic processus adhuc durat et, ut coniicere licet, durabit, donec hae quaestiones ex aequo et iusto a S. Sede solventur.

Transitus ad ritum Latinum omnino sponte fiunt et ex dictis psychologice faciliter explicatur. Temporibus Rumenis vere adfuit coactio, tamen numerus decem annorum simul non attingit numerum duorum annorum sub imperio Hungarico.

Accusantur quidem aliqui parochi Latini, quasi agitassent in favorem mutationis ritus, sic Patres Franciscani in Szatmár et parochus Desiderius Árvay in Lázári. Amborum iustificatio (sat mala latinitate confecta) adiacet. Fidem merentur. Revera vix, ex dictis, agitatio necessaria erat. Nos excellentissimis Episcopis Rumenis saepius sincere declaravimus, nos non gudere de tali agendi ratione fidelium suorum. Tamen hoc vi impedire non possumus.

Nos fideles graecos, ritum suum civiliter mutantes, iuridice non consideramus tamquam nostros fideles. In quantum ss. canones promiscuitatem ritum permittunt, ipsis quoque administramus bona spiritualia Ecclesiae, sed tributum ecclesiasticum ipsis non imponimus et ipsis iura activa et passiva in communitate paroeciali regenda non attribuimus. Sic hi fideles extra legem vagantur et, nisi paterne et amicaliter a nobis tractarentur, nos eorum plenam defectionem ad Ecclesia causare possemus.

Aliqui parochi graeci, alioquin pii, valde exasperantur de hoc transitu, et in sua exasperatione minus apte de hac re conquesti sunt. Alicui imputatur dictum: „Potius ad protestantes ite, quam ad latinos". Quod quidem non credo. Sed talia dicta divulgantur et abalienationem a proprio pastore adhuc augent.

Status iuridicus horum graecorum urgenter solvendus est: alioquin ipsi sine lege et pastore vagantes aut dispergentur aut pastorem protestanticum quaerent. Etiam parochi Latini multas collisiones ob ipsos habent: etenim fideles hi sacramenta et alia servitia spiritualia a pastore graeci ritus petere nolunt, parochi autem Latini in multis functionibus, praesertim stricte paroecialibus, revera non sunt competentes.

4. Tristes apostasiae.

Ut ex tabellis statisticis apparet, magnus numerus catholicorum graeci ritus his ultimis duobus annis a fide sua defecit ad protestantismum, plerumque ad Calvinismum, qui apud nos – omnino false quidem – se religionem Hungaricam esse iactat.

Causae huius tristis defectionis:

Partim sunt communes cum causis mutationis ritus, nempe exacerbatio animorum erga exosum imperium Rumenicum et illam religionem, quae cum spiritu Rumeno identificabatur. Fideles qui hanc oppressionem perpessi sunt, praesertim qui tempore imperii Rumeni coacti sunt ad suscipiendam religionem „Rumenicam", ab hac religione omnino liberari volebant.

Causae autem speciales, cur tam magna pars fidelium potius ad protestantismum, quam ad ritum Latinum transierit, potissimum haec sunt:

a) Nomen bene sonans „Religionis Hungaricae", quod Calvinistae sibi assumunt, alliciebat indoctiores et in fine debiliores, praesertim in regionibus, ubi protestantes praepotentiam numericam et moralem adhuc habent et sentire faciunt, ut e. gr. in civitate Szatmár, ubi tempore erectae novae dioecesis Szatmariensis (anno 1804) vix 7-800 catholici existebant et adhuc minoritatem formant (Hodie numerus catholicorum inter 3 paroecias divisorum est cc. 8000).

b) Difficultates libere transeundi ad ritum Latinum.

Etenim parochi nostri in sensu ss. canonum sincere monebant fideles graeci ritus, mutationem „civilem" ritus non valere sine speciali permissione S. Sedis. Multi ex his noluerunt expectare, et elegerunt aliam solutionem: protestanticam, ubi sine ullis formalitatibus canonicis statim admittebantur. Habemus libellos supplices pro ritus mutatione cum comminatione apostasiae nisi preces celeriter expediantur. (vide „specimen"….)

Hanc difficultatem et fidelium exasperationem augebant Episcopi uniti Rumeni, qui aliquo modo obdurati, iusto plus pro perseverantia in ritu originali, quam in religione catholica insistebant et suum consensum generatim denegebant. Curia dioecesana Szatmariensis primis temporibus post mutatum imperium 206 libellos supplices ad episcopos ritus Rumeni transmisit ad obtinendum consensum eorum pro legitima mutatione ritus. Solummodo pro 24 consensus datus est. Episcopus Máramarosensis preces 49 repudiavit, in 47 casibus documenta petivit, sed partes non amplius comparuerunt. – Episcopus Magnovaradinensis Rumenorum in 52 casibus nullum responsum dedit; ceteri casus adhuc „pendent". Ex his satis apparet viam legitimam pro mutatione ritus nullam spem praebuisse. Ideo homines rerum canonicarum ignari viam radicalem elegerunt, et exasperati ad protestantismum transire praeferebant.

c) Accedit etiam agitatio protestantium, dicentium: Si ecclesia catholica tam difficilis est in vobis recipiendis et formalitatibus canonicis adhaeret, venite potius ad nos „ad religionem Hungaricam". – Exprobrant, ut iam superius dictum est, S. Sedi, quod semper Rumenis favebat, etc.

Numerositas huius defectionis, in aliquibus civitatibus plane enormis, apparet ex tabellis statisticis adiectis. Et haec defectio adhuc durat. Etim ultimis his diebus 2-3 graeco-catholici defecerunt.

Tales apostatae saepe evadunt infensissimi inimici religionis catholicae, partim ob suam exacerbationem, partim ut se bonos Hungaros ostendent.

Huic processui finem facere et oves perdita sin sinum s. Ecclesiae reducere non erit facile, quia saepe agitur de fidelibus qui a sacerdotibus uxoratis neglecti sunt et parvam fidem habent. Tamen meliorum reductio per zelum bonorum pastorum sperari potest, si his ipsis concedetur libertas redeundi ad ritum Latinum.

II. Votum.

1. Quaestio dioeceseos Hajdudorogh

Solutio quaestionis urget, maxime ob periculum apostasiarum. Iuxta tabellas statisticas longe maior est numerus apostatarum in paroeciis Hungaricis nunc ab episcopis Rumenis gubernatis (e.g. Szatmár etc.), quam alibi. Quod clare ostendit animarum exasperationem. Has paroecias ulterius quoque sub regimine episcoporum ritus Rumeni constituere – idem est, ac fideles maximo periculo apostasiae exponere.

Alia tamen solutio suadetur pro paroeciis septemtrionalibus, nunc iuridice ad episcopos Máramarosensem et Magnovaradinensem pertinentibus, alia pro territorio Siculorum.

Pro paroeciis septemtrionalibus unica solutio sana est:

quantocius subiicere illas – saltem provisorie – iurisdictioni episcopi Hajdudoroghensis, tamquam Administratoris Apostolici, qui postea una cum episcopis Rumenis praeparabit definitivam (post bellum) limitationem finium inter suas dioeceses et curabit ut paroeciae pure vel in maioritate Rumenae adiungantur dioecesibus ritus Rumeni. Si hoc celeriter non fit, turbae, illegitimi transitus ad Latinum ritum, apostasiae a fide et multae incertitudines circa iurisdictionem fidelium diversi ritus byzantini – cum magno damno animarum – durabit.

Rumeni, praesertim orthodoxi, forsitan conquerentur et clamabunt contra S. Sedem. Sed suprema lex – salus animarum hanc solutionem postulat; ex parte autem orthodoxorum nihil perditur, eorum enim unio cum Ecclesiae catholica serio sperari actualiter non potest.

Quoad paroecias in Territorio Siculo existentes alia solutio suadetur. Etenim illae valde distant a sede episcopali H. et ob difficultates communicationis ab episcopo H. cum fructu vix regi possunt, ut iam ante 1919. probatum est. Alia ex parte harum paroeciarum fideles in magna, imo maxima parte iam ad ritum Latinum transierunt; alii autem – fere sine ulla exceptione – ritum Latinum optant. Etiam sub ipso imperio Rumeno in magno numero ad ritum Latinum vel venerunt vel saltem venire volerunt. Pro exiguo numero remanentium byzantinorum Hungarorum specialem administrationem ecclesiasticam erigere poenam non meretur; Optimum esset transitum illorum, qui iam ritum Latinum elegerunt sanare, ceteris libertatem eligendi ritum Latinum concedere – et sic omnes sine ulla difficultate evadent Latini et regentur ad Ordinario Latino. Tali modo catholicismus confirmabitur in Transsylvania

praepotenter protestantica; fideles hanc solutionem cum gaudio acceptabunt et multae antiquae rixae paulisper cessabunt.

2. Transitus ad ritum Latinum.

Diversas solutiones theoretice possibiles perpendendo, unica remanet realizabilis et de facto possibilis: sanare omnes transitus a die 1. Septembris a. 1940. usque ad certum terminum (e. gr. ad finem a. 1942.) civiliter iam factos, nisi partes scripto vel oretenus mutationem ritus retractent. Haec solutio minus quidem congruit positivae legislationi ecclesiasticae et sensibilitatem byzantinorum laedere potest. Sed lex divina salvandi etiam has animas praevalet legibus mere ecclesiasticis et praevalere debet etiam sensibilitati hominum, qui vere catholici esse volunt.

Pro futuro detur maior facilitas mutandi ritum, si ex iustis causis petitur. Non enim est iustum, nec Ecclesiae proficuum homines cogere, ut in suo ritu permaneant, si in alio ritu maiorem profectum spiritualem, cum fundamento, sperant. Amandus et quaerendus est magis profectus spiritualis fidelium, quam quaedam forma cultus et ritus.

Ordinandi sunt etiam mutationes ritus tempore Rumenico, inter annos 1928-1940. civiliter tantum factae. Hae enim sunt generatim vi extortae, ideo moraliter et canonice nullae.

Mutationi ritus „via civili" iam finis est ponenda. Ad hunc finem gubernium Hungaricum rogetur, ut „legem cultuum" Rumenicam totaliter abroget et in toto territorio Hungariae iterum vigeat legislatio Hungarica, quae in quaestionibus rituum legibus canonicis omnino consonat.

3. Reductio apostatarum.

Apostatae in duas classes dividi possunt. Alii potius ob levitatem in fide defecerunt. Hi vix remorsum conscientiae sentient et ideo difficilius persuadi poterunt, ut in sinum matris Ecclesiae revertantur. Alii autem potius ob difficultates in ritu mutando elegerunt apostasiam. Hi vel iam sentiunt, vel certo sentient remorsum conscientiae et exspectant benevolam manum boni pastoris, a quo reditus eorum ad Ecclesiam facilitetur.

Si his libertas transeudni ad ritum Latinum, sine ulla formalitate offeretur, certo multi cum gaudio redibunt ad Matrem derelictam. Zelosi pastores animarum hoc medio usi multas animas adhuc Christo restituere poterunt.

Solutiones propositae forsitan in quibusdam punctis audaciores apparent. Sed suprema lex, salus animarum eas suadet.

Szatmár, die 30. Augusti 1942.

Joannes Scheffler
episcopus Szatmáriensis,
admin. apost. Magnovaradinensis Latinorum.

117l. Ioan Suciu nagyváradi segédpüspök állásfoglalása az erdélyi görögkatolikus parókiák visszasorolásáról a Hajdúdorogi Egyházmegyébe

H.n., d.n.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 627r–630r.
Tisztázat.

Visita Apostolica in Transylvania
Rapporto 1 ottobre 1942
Allegato VII b/[116]

Riflessioni sulle domande delle nostre parrocchie per ritornare a Hajdudorog.

(V. Rapporto Nunziatura di Budapest No 7435/42, 15 maggio 1942 con annessa.)

Eccellenza Reverendissima,

Per poter apprezzare il giuso valore delle domande rivolte al Beatissimo Padre da parte delle parrocchie già appartenenti a Hajdudorog, per il loro ritorno al detto Vescovato e per sapere come si dovrebbero pesare e tenere conto diloro, mi permetto riferire cio che segue:

I- Immediatamente dopo l'occupazione dei territorii ceduti all'Ungheria si sono addoperati tutti i mezzi per effettuare il ritorno delle 77 parrocchie a Hajdudorog. Non hanno esitato a ricorrere alle Autorità militari per raggiungere lo scopo. La rassegna „Görög Katolikus Élet" „Vita Greco-cattolica", ha inviato alle dette Autorità una lettera per pregarle di favorire il movimento che non ha solamente una portata religiosa bensi nazionale. <(Cf. Allegato Nr. I)>

2- Nei giorni di 5-7 Settembre 1940 il sac. di Hajdudorog, Timaffy Endre, parroco di Almosd, si fecce presente, assieme ai soldati, nelle nostre parrocchie di Erselind e Csiokaia, entro nelle chiese mentre il nostro parroco ne era assente, tenne predica ai fedeli parlando sul loro imminente ritorno a Hajdudorog. Tutta questa esortazione aveva un carattere politico e nazionale ed un'accentuata antipatia verso i Romeni che erano biasimati dal sacro pulpito. <(Cf. Allegato Nr. 2).>

Nello stesso tempo il sac. di Hajdudorog, Bodnar Sandor, parroco di Penészlek visitò la nostra parrocchia Erkörtvelyes ove ripetè la stessa azione. Grazie a queste loro azioni di carattere istigatorio, presentemente non abbiamo delle difficoltà coi fedeli, e solamente qui. Per mantenere vivo lo

116 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

spirito di questo movimento fù inviato nella parrocchia un maestro di scuola per essere il cantore della chiesa, e come lui non sa che l'ungherese, attizza il popolo, meglio detto un frupo di 10-20 fedeli più interessati, e assecondati dalle autorità civili prohibiscono al sacerdote di entrare e prevvedere ai bisogni spirituali dei fedeli ecc.

3- Le autorità civili sistematicamente cooperano a quest'azione di importanza nazionale tanto apprezzata. E tipico il sequente caso: nella parrocchia Erszentkiraly i fedeli furono costretti a sottoscrivere una domanda che essi stessi portarono a Hajdudorog per chiedere un sacerdote magiaro poiché quello rumeno se ne e partito. Uno dei fedeli era primo consigliere dell'amministrazione dei beni della nostra parrocchia e tenne ad avvertire l'arciprete sull'accaduto, prima della partenza sua, per avvertire noi e poter in questo modo controbilanciare la loro azione imposta. (Cf. Allegato Nr. 3).

4- Nella stazione di Szilagyszomlio vi sono ancora degli impiegati romeni, nostri fedeli, che ripetutamente furono minacciati di essere messi in disponibilità se non dichiariranno che sono magiari e che vogliono nella parrocchia s. Messa e predica in lingua ungherese. L'impiegato Ignat Ambrosie rifiuto di sottoscrivere, ciò che attirò la minaccia del capo-stazione: „Non temi che questo rifiuto avra delle consequenze? Oggi, che i suoi compagni che sottoscrissero la domanda sono stati confermati nell'ufficio, lui e mantenuto funzionario provisorio.

Tanti altri – che si vergognano di confessare i loro atti – sono stati indotti a sottoscrivere simile domande.

5- La radio Budapest parlo a lungo e con entusiasmo dell'adesione dei fedeli di Nagykároly al Vescovato di Hajdudorog. Come avvenne il fatto? Fu sparsa la notizia che si terrà un'adunanza dei fedeli greco-cattolici per manifestare in favore di Hajdudorog. Il nostro secondo parroco, Giovanni Lobontiu, prese parte per essere testimone di ciò che succederà. Furono pocchissimi i fedeli che in quel di-10 Novembre-parteciparono all'adunanza. Perciò collocarono in capo della lista e del processo verbale il nostro parrocco, che nemmeno penso a dare il suo consenso a questo movimento.

Sui fogli emessi per sottoscrizione i più sottoscrissero forzatamente, altri senza sapere di che si tratta, ecc. Certo e che a Nagykároly presentemente i fedeli sono contenti.

Ecco, Eccellenza Reverendissima, il modo di esoperare le domande per il ritorno a Hajdudorog. Noi siamo in situazione sfavorevolissima, sto per sicuro che potremmo, se occore, mostrare ad ogni domanda, la maniera sconveniente che li dette origine, per non asserire che domande dei fedeli per rimanere adetti alla Nostra giurisdizione, potremmo presentare pure noi, benchè con grandissimo rischio, a cagione della polizia ungherese che giornalmente maltratta i nostri fedeli.

Di Vostra Eccellenza divotissimo

+Giovanni Suciu

vescovo ausiliare

117m. Ioan Suciu nagyváradi segédpüspök állásfoglalása az erdélyi rítusváltoztatásokról

Nagyvárad, 1942. augusztus 4.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 109. fol. 631r–634r. Tisztázat.

Visita Apostolica in Transilvania
Rapporto 1 ottobre 1942.
Allegato VII a/[117]

Riflessioni sulle domande dei fedeli greco-cattolici romeni per abbracciare il rito latino. –

Eccellenza Reverendissima,

Per favorire un giudizio quanto più reale sul valore religioso delle domande dei fedeli di abbracciare il rito latino, Le infilo i seguenti fatti.

I – Nel di 31 Ottobre 1940, il nostro parroco di Eriadoni ci avverti che i suoi fedeli, al numero aprossimativo di 190, furono costretti ad abbracciare il rito latino, poichè, ripettono le autorità civili, in quella parrocchia non possono esistere che due culti: Romano-cattolici e riformati. I mezzi adoperati a quest'uopo furono le pubbliche minaccie di ogni sorta e specialmente l'avviso di essere espulsi dagli uffici e di rimanere senza pane – dato che la più gran parte dei fedeli sono povera, gente che vive dal lavoro giornaliero. (Nella parrocchia vi sono 200 fedeli romano-cattolici e 600 protestanti).

2 – Nella nostra parrocchia Récse, a mezzanotte i più notevoli dei fedeli romeni furono invitati al municipio per decidersi tra l'espulsione e il cambiamento di rito. (Cf. Allegato Nr. I).

3 – A Ilosva, filiale della nostra parrocchia Badacson, il parroco stesso, romano-cattolico, ha fatto delle promesse ai nostri fedeli, nominando fra di loro impiegati negli uffici della sua chiesa, per facilitare cosi la loro decisione suggerita dalle autorità civili.

4 – Abbiamo molti casi quando la Comissioni per il reclutamento militare avvia i giovani al cambiamento di rito.

5 – A Granvaradino, la moglie de sarto Traiano Caraian, appartenente al rito latino, ma i di cui figli seguono il rito del padre, e cioè quello orientale, essendo in penuria andò dal suo antico direttore di scuola, l'attuale canonico del capitolo latino di Granvaradino, il Rev. Dott. Lestyán Endre, per chiederne una carità. Il detto canonico l'ha rifiutata sgarbatamente, lasciandolgli pero

117 Eddig Ritter érsek kézírásával a lap tetejére felvezetve

a poter scegliere fra questo aiuto di cui abbisogna e il non rinunciare al cambiamento di rito. La povera donna, benchè costretta dalla miseria, disse di non poter obbligare il marito ed i figli ad abbracciare il rito latino, poiche essa pure fu lasciata libera a vivere lav fede nel suo rito latino.

6 – Spesse volte i parroci stessi girano da testimoni al atto civile che si compie al momento delle formalita del cambiamento di rito.

7 – Un giorno la Signora Pinter, nostra fedele, ci comunica che il venne intimato di abbracciare il rito latino, se vuole che suo marito, fedele romano-cattolico, venga iscritto nel sindicato degli ingegneri. E dovette acconsentira a questa „suggestione".

8 – Visitando un giorno di inverno i miei fedeli piu poveri, imbattei in una stanzetta ove giaceva sofferente una vecchia di oltre 80 anni cieca e sola. Essa mi raccontava come gli agenti dell'organizzazione: „Croce verde", per l'aiuto dei poveri, li chiesero di abbracciare il rito latino se desidera averna ancora quel misero aiuto di 5 Pengö al mese. La buona vecchi erela rifiuto e rimase senza l'aiuto.

Credo non esagerare se affermo che oltre 95% dei cambiamenti di rito provengono da simili motivi come i sopra allegati. Come si fa che a Granvaradino, durante i 22 anni di governo romeno si sono registrati, co aprossimazione 139 casi di conversione alla chiesa cattolica di rito romeno, tra cui 38 persone di fede ortodossa (schismatiche), 6 isreliti e solo il resto appartenenti al rito latino ed alle religioni riformate, culti nazionali ungheresi? Invece in meno di due anni, a Granvaradino si sono registrata ….0 cambiamenti di rito e 335 defezioni alle eresie.

La stessa storia: magiarizare per mezzo della scuola in collaborazione stretta con la chiesa cattolica latina e riformata.

Che farne? Intimare aspramente ai sacerdoti latini di non assecondare le pressioni che fanno a questo scopo le autorità civili.

Credo non sia niente da fare per adesso riguardo a questi fedeli – fra cui molti non capiscono niente al rito latino –, per il motivo che la loro asistenza spirituale non viene meno se, fino a tempi migliori rimaranno cosi; poi per non incorraggiare questo cambiamento per semplici motivi di ordine materiale ed interesse temporaneo; finalmente, per non suscitare l'accusa che la chiesa cattolica lavora in questa maniera alla magiarizzazione dei fedeli romeni.

Ad ogni modo, quando si tratta del dilemma di lasciar andare i fedeli dai riformati ovvero avviargli verso il rito latino, sempre abbiamo sciolto il caso in favore del rito latino.

Riguardo alle defezioni all'eresia i fatti sono altrettanto chiari, quanto ai motivi determinati. Bisognava scegliere fra il morire di fame e l'apostasia. I fedeli meno forti si lasciarono sedurre, gli altri passarono in Romania. Questa pure e una causa del scarso numero di fedeli romeni che rimasero qui. Ma su cio non volevo estendarmi.

Credo, Eccellenza Reverendissima, che questi pocchissimi casi che riferisco senza sfogliare la storia della nostra vita da due anni in qua, bastano per un giudizio reale sul valore religioso dei casi di cambimento di rito romeno in rito latino.

OssequiandoLa distintamente, mi confermo di Vostra Eccellenca Reverendissima divotissimo in Gesu Cristo

+Giovanni Suciu
vescovo ausiliare a Granvaradino
Granvaradino li 4 Agosto 1942

118. Aloisiu Ludovicu Tautu, a szentszéki román követség egyházi tanácsosának szóbeli jegyzéke és Domenico Tardini érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának válasza az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában

Róma, 1942. december 22.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 109. fol. 259r.–262r.
Másolat és fogalmazvány.

A Sua Eminenza
21-XII-42

Mons. Tautu – in un appunto madatomi – ha mancato di misura e di rispetto verso la S. Sede. Mi parebbe bene rimettere un pó a posto questo… bollente consigliere ecclesisastico. Perció ho preparato una mia lettera personale. Se l'Eminentissimo crede, la spediró, se no, no…..

22-XII-42 S. Eminentissimo dice che il memorandum è insolente e che faccio bene a restituirlo.

D. T.[118]

Segreteria di Stato di S. S.
Mandato a mano a M. Tautu il 22-XII-42[119]
21. XII. 1942
9259/42

Carissimo Tautu,

Mi perdonerà se le restituisco la comunicazione verbale da lei mandatami per iscritto. Essa non corrisponde a ciò che lei mi disse, perchè, se nella conversazione che lei ebbe con me, avesse assunto (come sulla carta) un tono

118 Az elejétől eddig Tardini kézírásos feljegyzése.
119 A lap szélén kézírással.

quasi di rimprovero, di giudizio e di suggerimenti alla S. Sede, io le avrei fatto rilevare (con l'antica confidenza di suo professore) che non è conveniente per un consigliere ecclesiastico parlare in tal guisa. Perciò la prego di riveder bene l'appunto e di rimandarmelo corretto. Lei sa bene con quanto favore la S. Sede abbia sempre considerato e consideri tutto ciò che si riferisce alla Chiesa romena unita, la quale proprio nel conservarsi intimamente e filialmente unita alla S. Sede, troverà quella piena comprensione e quel materno aiuto, che può consolarla e farla sempre più vigorosa e florida.

Con i più cordiali saluti suo in Christo

F.to Domenico Tardini

118a. Tardini titkár átiratának mellékelete: Tautu tanácsos szóbeli jegyzéke

Copia del Memorandum restituito a Ms. Tautu

Legation Royale de Roumanie pres le Saint Siege

21-XII-1942

Comunicazione verbale fatta del consultore ecclesiastico della regia legazione di Romania presso la Santa Sede a Sua Eccellenza Monsignor Domenico Tardini, Segretario della Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari il giorno 19 dicembre 1942.

Il Consultore Ecclesiastico della Regia Legazione di Romania si permette di portare alla conoscenza di Sua Eccellenza Monsignor Domenico Tardini la grande diversità di vedute che esiste e continua a delinearsi sempre più, tra il Regio Governo Romeno, la Chiesa Romana Unita da una parte, e tra la Santa Sede dall'altra, nella questione della Diocesi magiara di Hajdudorogh. In fatti:

1) Mentre il Governo Romeno e la Chiesa Romana unita, nei vari memorandum presentati alla Santa Sede in questa materia, hanno chiaramente esposto che nel problema della diocesi magiara di Hajdudorogh loro vedono una grave questione che intacca principii di rito, di diritto canonico e di questioni storiche, la quale richiede studio approfondito e soluzione radicale e base di tali principii, la Santa Sede pare di scorgere in essa solo una questione amministrativa, solubile per semplici misure amministrative.

2) Il Governo Romeno e la Chiesa Romena Unita nell'esistenza e specialmente nel abusivo funzionamento della Diocesi di Hajdudorogh vedono un grave pericolo per l'avvenire della Chiesa cattolica di rito romeno, nonchè un grave pregiudizio all'integrità e all'esistenza stessa di questa Chiesa, alla quale periodicamente vengono e verranno sottratte e strappate numerose parrocchie per via di assimilazione, proprio in seguito a tale abusivo funzionamento della detta Diocesi, la Santa Sede sembra di non condividere questo punto di vista su tutta la gravità e pericolo che detta Diocesi rappresenta per la Chiesa Romena Unita; tanto più che il Regio Governo alla sua Nota, per

la quale fece conoscere alla Santa Sede tutta la gravità di questo problema, non ha avuto ancora nessuna risposta.

3) Mentre per il Governo Romeno e la Chiesa Romana Unita la Diocesi di Hajdudorogh funziona abusivamente, in contraddizione con le disposizioni categoriche del SS. Uffizio e della Bolla „Christifideles graeci", la Santa Sede non solo tollera tacitamente un tale funzionamento, ma dalla parte in flagrante violazione delle disposizioni pontificie, accetta reclamazioni e nuove pretenzioni, essendo quasi in procinto a venire incontro a diverse sue richieste.

Secondo l'avviso del Governo e della Chiesa Romena Unita, un tale procedimento è contrario non solo alle solenni dichiarazioni di vari Romani Pontefici, fatte in tutela e rispetto dei vari riti e Chiese Orientali, contrario agli impegni solenni presi dalla Santa Sede in occasione dell'unione della Chiesa Romena Unita del 1700, per la conservazione del rito e dell'autonomia di questa Chiesa, ma anche alle categoriche disposizioni dei già citati documenti pontifici.

4) Per le gravi aggressioni, violenze e pressioni fatte sui fedeli e sacerdoti della Chiesa romana unita, da parte della parte opposta, la Chiesa Romana Unita si considera parte aggredita, alla quale, prima di qualunque accettazione delle reclamazioni della parte opposta, si dovrebbe concedere l'exceptio spolii e la restitutio in integrum, la Santa Sede per il fatto stesso dell'accettazione di tali reclamazioni e per il Suo intento di venire incontro a queste, sembra di considerare tali atti di ingiustizia e violenze privi di serio fondamento od almeno di non attribuire loro sufficiente importanza, benchè essi siano rigorosamente esatti e controllabili da chiunque ed in qualunque tempo.

In seguito, Monsignor Consultore Ecclesiastico prega Monsignor Segretario della Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari, di ben volere esaminare questa notevole diversità di vedute tra la Santa Sede, il Governo Romeno e la Chiesa Romana Unita, nella detta questione di Hajdudorogh, e di fare così, che i punti di vista tanto in contrasto, siano raccordati od almeno avvicinati nell'interesse di tutte e due le parti, fra le quali esiste un Concordato e rapporti di cordiale intesa e benevolenza.

Prega inoltre che se la Santa Sede, per motivi che è libera di apprezzare, è costretta a procedere a qualche misura, anche di carattere provvisorio, in questo grave problema, di non prendere veruna, senza il previo consenso degli Eccellentissimi Vescovi Romeni interessati, i quali, in questo scopo, sarebbe necessario chiamarli a Roma, per trovare insieme con loro una soluzione concordata.

Se però un tale soluzione concordata tra le parti interessate non fosse possibile di raggiungere, Mons. Consultore crede opportuno di suggerire, per adesso in forma ufficiosa, alla Santa Sede un'altro procedimento, atto a soddisfare le preoccupazioni comuni del Governo a della Chiesa Romena Unita, cioè di deferire tutto il complesso problema di Hajdudorogh ad una Commissione giudiziaria speciale, davanti alla quale le parti interessate

possano comparire e difendere la loro causa con presentazione completa dei loro argomenti storici, giuridici e canonici, e davanti la quale, prendendo conoscenza anche degli argomenti della parte opposta, possano rispondere in pieno. In questo modo si toglierebbe di medio la permanente lagnanza dei Romeni che in questo arduo e grave problema loro non è stata mai concessa l'occasione di esporre tutto il loro punto di vista.

Questa comunicazione verbale, a richiesta di S.E. Mons. Tardini, è stata presentata anche per iscritto.

119. Dănilă Papp tábornok, Románia szentszéki nagykövetének átirata Lugi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában

Róma, 1942. december 22.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 109. fol. 258r.
Tisztázat.

Rome, le 22 décembre 1942

A Son Eminence Révérendissime Monsieur le Cardinal Luigi Maglione
Secrétaire d'Etat de Sa Sainteté la Pape Pie XII
Palais Apostolique
9260/42

Eminence,

Quelques mois sont passés depuis le retour du Monseigneur Ritter et le Saint Siège doit se trouver probablement à la veille d'une décision au sujet de la controverse entre l'Eglise Roumaine Unie et le Diocése de Hajdudorogh.

Votre Eminence connait la situation actuelle de l'Eglise catholique roumaine de rite byzantin, qui vit actuellement dans un climat hostile et oppressant, une existence douloureuse. Les circonstances présentes la redent particulièrement vulnérable et certains changements pourraient provoquer de graves troubles parmi ses fidèles et émouvoir l'opinion publique de mon pays.

Afin d'éviter ces inconvénients et dans le but d'obtenir une réelle pacification des esprits, l'adhésion préalable des evêques roumains intéressés aux mesures qui éventuellement seraient prises, pourrait largement faciliter une solution satisfaisante du litige présent.

Veulliez agréer, Eminence, les assurances de ma très haute considération.

Général Papp

120. Luigi Maglione bíboros-államtitkár utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak (Tisserant bíboros megjegyzésével) az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása tárgyában

Vatikánváros, 1943. január 11.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 109. fol. 253r–255r.
Fogalmazvány.
AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 76r–79r.
Másolat.[120]

S. E. Rev. Mons. A. Rotta
N. Apost.
Budapest
8-I-43 sentire l'Eminentissimo Tisserant[121]
approvata il 11-I-1943
2 Copie
144/43

Progetto:

La Relazione della Visita Apostolica in Transilvania presentata da S. E. Rev. Ms. Saverio Ritter, Arciv. tit. di Egina e N. Apos., alla Segreteria di Stato, è stata sottoposta lo scorso 20 dicembre ad un'Adunanza plenaria mista delle S. Congr. Concistoriale, „per Ecc. Orientale" e degli AA. EE. SS.

Gli Eminentissimi PP. dopo un approfondito esame della Relazione e un'ampia discussione dei singoli punti, sono giunti alle seguenti conclusioni che il S. Padre si è degnato di approvare.

La S. Sede in armonia con la sua prassi costante,[122] riafferma il proposito di non prendere[123] provvedimenti definitivi[124] di carattere ecclesiastico, prima della fine dell'attuale guerra; cioè, fino a quando i trattati di pace non abbiano sanzionato le variazioni verificatesi dopo lo scoppio del conflitto, nei confini politici degli Stati interessati.

Gli Eminentissimi PP. si sono, peró, soffermati su quelle questioni particolari che esigono una soluzione sollecita in vista del bene delle anime.

Tali: le questioni dei passaggi di rito, delle apostasie, e, infine la sistemazione delle parrocchie già appartenenti alla diocesi ungherese di rito bizantino di Hajdudorog.

---

120 A dokumentumot a szöveg szerkesztését bemutató fogalmazvány alapján közöljük.
121 Tisserant bíboros megjegyzése a fogalmazvány után!
122 *„in armonia con la sua prassi costante"* utólag beszúrva
123 „il proposito di non prendere" helyett eredetileg: *„il principio che non intende prendere"*
124 *„definitivi"* utólag beszúrva

Circa la prima questione gli Eminentissimi PP. hanno rilevato che l'Eccellenza V. Reverendissima ha opportunamente ricevuto a suo tempo[125] dalla Sacra Congregazione per la Ch. Orientale le necessarie facoltà per permettere i passaggi di rito, quando si verifichino le cause canoniche, a ciò, se occorre, anche con la dispensa parziale o totale dalle tasse.

Per quel che riguarda il gran numero di passaggi di rito già avvenuti irregolarmente davanti all'autorità civile, gli Eminentissimi PP., mentre si sono dichiarati contrari ad una specie di sanazione in massa (secondo quanto propone p. es. Mons. Scheffler, Vescovo latino di Szatmar), hanno manifestato il parere[126] che una revisione dei singoli passaggi, condotta con criteri di benevola larghezza e allo scopo di quietare e rasserenare gli spiriti, sia più confacente alla circostanze e permetta di scoprire, se mai fossero qua e là avvenute, (come non sembra potersi dubitare) pressioni indebite,[127] coazioni, o comunque irregolaritá.

Gli Eminentissimi PP. poi nutrono la più sicura fiducia che l'Episcopato Ungherese non tralascerà alcuna industria suggerita dal suo ben noto zelo pastorale, (come per missioni, catechismo, conferenze propaganda di stampa ecc.), per illuminare e rinvigorire i fedeli delle regioni in questione[128] vacillanti nella fede, e per invitare[129] con carità e pazienza, quelli che disgraziatamente fecero defezione, a ritornare all'ovile abbandonato.

Per ciò che si riferisse, in fine, alla diocesi di Hajdudorog, gli Eminentissimi PP. hanno[130] rilevato che tre quarti dei fedeli di detta diocesi compresi nel Vicariato Siculo, sono passati al rito latino e che[131] l'Ordinario[132] Mons. Dudas, ha dichiarato che non desidera il ritorno di detti fedeli ad Hajdudorog: il che sembra facilitare di molto la soluzione della spinosa questione.

Per i fedeli del Vic. Siculo[133] rimasti nel rito bizantino, come pure per la sistemazione delle parrocchie già di Hajdudorog, sono attualmente sottomesse alla giurisdizione dei Vescovi romeni di Oradea Mare e di Baja Mare, gli Eminentissimi PP. hanno espresso l'avviso che gli Ordinari[134] interessati, i quali si sono mostrati al Visitatore Apostolico animati da sentimenti di fraterna intesa e di mutua comprensione[135] siano invitati a riunirsi e a studiare insieme

125 *„a suo tempo"* utólag beszúrva
126 *„hanno manifestato il parere"* helyett eredetileg: *„sono del parere"*
127 *„pressioni indebite"* helyett eredetileg: *„pressure, inviti"*
128 *„delle regioni in questione"* utólag beszúrva
129 *„invitare"* helyett eredetileg: *„richiamare"*
130 *„hanno"* helyett eredetileg: *„hanno riconfermato il principio che la restituzione „in integrum" della medesima, sia rimessa alla fine della guerra. Hanno poi"*
131 *„che"* helyett eredetileg: *„anche"*
132 *„l'Ordinario"* utólag beszúrva
133 *„del Vic. Siculo"* utólag beszúrva
134 *„gli Ordinari"* helyett eredetileg: *„i Vescovi"*
135 *„i quali si sono mostrati al Visitatore Apostolico animati da sentimenti di fraterna intesa e di mutua comprensione"* utólag beszúrva

quelle proposte di sistemazione provisoria che poi saranno sottoposte alla S. Sede per l'approvazione.

L'Ecc. V. é incaricata di adoperarsi affinché le risoluzioni sopra descritte vengano attuate da cotesto Episcopato con la più diligente premura e con l'unico intento di giovare alle anime.[136] Se é il caso, Ella farà gli opportuni passi presso il Governo Ungherese a ció, specialmente nelle delicate questioni del passaggio di rito e delle apostasie, si astenga da ogni azione politica[137] che potrebbe pregiudicare l'azione puramente religiosa demandata[138] all'Episcopato.[139]

Profitto //

9. I. 43

L'Eminentissimo Card. Maglione fa giungere a Vostra Eccellenza Reverendissima il progetto di minuta, qui unito, con preghiera di far sono sure per lunedì prossimo, 11 corr. le Sue eventuali osservazioni, correzioni, modificazioni o aggiunte.[140]

Delle[141] mie raccomandazioni sulla maniera di registrare i cambiamenti di rito non si vuol tener conto… Deo gratias!

Ho liberato la mia coscienza e declino ogni responsabilità per gli inconvenienti che potranno risultare dell'omissione di certe precauzioni.

Tisserant

121. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása és a rítusváltások tárgyában

Budapest, 1943. január 16.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 62rv.
Tisztázat.

N. 8459/43
N. Pr. 712
Budapest 16 Gennaio 1943
Oggetto: Situazione religiosa in Transilvania

136 „anime" után törölve: *„che la S. Sede unicamente si é prefissa"*
137 *„politica"* utólag beszúrva
138 *„l'azione puramente religiosa demandata"* helyett eredetileg: *„l'azione dell'Episcopato"*
139 *„con l'unico...all'Episcopato"* utólag beszúrva
140 Utána olvashatatlan aláírás
141 Innentől a végéig Tisserant bíboros kézírásával.

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
(con inserto)
987/43

Eminenza Reverendissima,

Mi è stato inviato l'opusculo del Dott. Giorgio Papp „Voci romene la diocesi di Hajdudorog", che qui accludo. L'autore è un greco-cattolico di lingua ungherese.

E' probabile che per altra via l'opusculo sia giunto anche costà: l'averlo stampato in italiano deve avere una ragione. Non entro nella questione polemica ivi agitata. Per quanto l'Eccellentissimo Visitatore Apostolico, Mons. Ritter, avrà senza dubbio dato notizie dirette sul rilevante numero delle apostasie avvenute in Transilvania, nondimeno credo utile rimettere „ad abundantiam" l'opuscolo suddetto, trattandosi di una questione assai grave. Degne di speciale rilievo sono le pagine 36-40, dove si danno notizie particolareggiate sulle numerose apostasie verificatesi.

Dio voglia che la visita di Mons. Ritter abbia a portare, e presto, frutti pratici per arginare il male e, in quanto è possibile, rimediare a quello già avvenuto.

Chinato al bacio della Sacra Porpora mi confermo con sensi di profondissimo ossequio dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissimo ed obbedientissimo in JC.
+Angelo Rotta arc.
Nunzio Apostolico

122. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása és a rítusváltások tárgyában

Budapest, 1943. január 23.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 72r–73r.
Tisztázat.

N. 8497/43.
N. pr. 715.
Budapest 23 gennaio 1943
Oggetto: Provvedimenti per la Transilvania
A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità

693/43

Eminenza Reverendissima,

Ho ricevuto il venerato Dispaccio[142] dell'Eminenza Vostra Reverendissima N. 144/43 in data 15 corrente circa le risoluzioni della Congregazione degli Eminentissimi Padri riguardanti la Visita Apostolica di Sua Eccellenza Monsignore Ritter in Transilvania.

Da mia parte ho procurato di compiere l'incarico affidatomi da Vostra Eminenza Reverendissima. Ho scritto ai tre Vescovi interessati nella questione, cioè alle LL. EE. Mons. Hossu, Mons. Rusu e Mons. Dudás notificando loro la volontà della Santa Sede ed incaricando Mons. Hossu, come il più anziano dei tre di convocare gli altri due per studiare i mezzi pratici da sottoporsi poi all'approvazione della medesima Santa Sede per una sistemazione provvisoria delle parrocchie, un tempo appartenenti alla diocesi di Hajdudorog, e per provvedere convenientemente alla cura pastorale dei fedeli che non sono sufficientemente assistiti. Nello stesso tempo ho scritto pure in nome di Vostra Eminenza all'Illustrissimo e Reverendissimo Mons. Emerico Sándor, Vicario Generale di Alba Julia, residente a Kolozsvár, che è l'Ordinario latino nel territorio dei Siculi, ed anche a S. E. Mons. Scheffler, Vescovo di Szatmár ed Amministratore Apostolico di Gran Varadino, per esortarli a fare opera per richiamare in seno alla Chiesa – in quanto è possibile – i numerosi fedeli passati al Protestantesimo e per prevenire altre defezioni, ricorrendo specialmente ai mezzi suggeriti dall'Eminenza Vostra Reverendissima nel Suo venerato Dispaccio sopra indicato.

Ho avuto poi occasione di abboccarmi con Mons. Dudás venuto da me l'altro giorno per un altro affare, e, naturalmente ho parlato con lui anche della presente questione. Egli mi ha assicurato che prenderà parte ben volentieri al convegno a che per suo conto farà il possibile per trovare una soluzione soddisfacente. Mi ha poi aggiunto che egli, putroppo, non ritiene facile in ritorno di coloro che si son fatti protestanti.

Sulla questione dei passaggi di rito avvenuti in forma non canonica e sulla mancata sanatoria generale mi è sembrato più conveniente di non farne in questo momento parola con i Vescovi. Ciò nel timore che si complicherebbero maggiormente le cose e forse si offrirebbe ai protestanti un pretesto per intensificare la loro campagna. Perciò una revisione dei singoli casi di mutamento di rito sarebbe da rimettersi ad altro tempo, quando l'atmosfera sarà più tranquilla.

Chinato al bacio della Sacra Porpora mi confermo con sensi di profondissimo ossequio dell'Eminenza Vostra Reverendissima umilisso ed obbedientissimo in JC.

+Angelo Rotta arc.

142 Lásd: 120. számú dokumentum.

Nunzio Apostolico

123. A Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának feljegyzései Rotta nuncius jelentésével kapcsolatban

1943. február 1. és 4.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 67r–69r.
Fogalmazvány.

Circa provvedimenti per la Transilvania.

Mons. Rotta non ha ritenuto prudente per ora parlare ai Vescovi della convalida dei passaggi di rito già avvenuti, – cosi egli dire – per due ragioni:

1) per non complicare le cose

2) per non offrire argomento alla propaganda protestante.

Pare che il Nunzio Apostolico avrebbe dovuto dichiarare un po' più per disteso il suo pensiero.

Infatti non si capisse bene come si complichino le cose facendo una servizione dei passaggi „con criteri di benevola larghezza e allo scopo di rasserenare gli spiriti" come gli è stato scritto. Lo stesso Mons. Scheffler nel proporre la famosa sanatoria generale avverte che si debba effetuare: „nisi partes scripto vel oretenus mutationem ritus retractent" e Mons. Sandor (altro Prelato ungherese, quindi non sospetto) scrive „concedendum tamen videtur casus etiam accidisse in quibus rumeni a militibus hungaris vel ab officialibus publicis ad ritum suum deterendum inducti sunt." (pag. 63 del Somm.)

Non si capisce come queste 2 osservazioni possano tradursi in pratica senza una revisione dei passaggi. Non si comprende poi neppure bene come la propaganda protestante si possa avantaggiare dalle direttive data al Nunzio dalla S. Sede: mentre non è fatto alcun divieto o limitazione ai passaggi di rito, anzi lo stesso N. può concederla (ciò che non era prima). Sembra che dopo aver messo al corrente la S. Cong. Orientale dei timori del Nunzio si debba scrivere a Mons. Rotta perchè dichiari ma po' meglio il suo pensiero.

1-II-1943

Barbetta

- Transilvania –
Passaggi di rito e titubanze di Mons. Rotta

Mons. Arata, per usare la sua espressione, „é caduto dalle nuvole" a sentire che Mons. Rotta per ora non crede di dover comunicare ai Vescovi quanto la S. Sede ha deciso circa i passaggi di rito già avenuti.

Egli ha osservato che nessuno ha detto al Nunzio di fare pubblicità; ma astenersi addirittura dal dirlo perfino ai Vescovi, è un po'troppo e due motivi

dell'astensione non sono chiari e converrebbe fossero spiegate. Conviene pienamente con la Segreteria di Stato circa un sollecito invio al No. di spiegarsi.

Pertanto si potrebbe fare un cifrato a Mons. Rotta concepito, più o meno, così.

„Ricevuto Rapp. n. 8497/43.[143] Voglia Ecc. V. inviare sollecitamente chiarimenti circa penultimo e ultimo alinea detto Rapporto."

Card. Maglione

4-II-1943

Barbetta

124. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi magyar görögkatolikus parókiáknak a Hajdúdorogi Egyházmegyébe történő átsorolása és a rítusváltások tárgyában

Budapest, 1943. február 5.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 55r–59v.
Tisztázat.

N. 8567/43

N. Pr. 726

Budapest 5 Febbraio 1943

Oggetto

Convalidazione dei cambiamenti di rito

A Sua Eminenza Reverendissima Il Signor Cardinale Luigi Maglione

Segretario di Stato di Sua Santità

(con 2 inserti)

1160/43

Eminenza Reverensissima,

Ho ricevuto il venerato Dispaccio N. 416/43 in data 25 Gennaio, esplicativo e completivo del Dispaccio N. 144/43 in data 13 Gennaio.

Mi son dato premura di dare esecuzione agli ordini comunicatimi dall'Eminenza Vostra Reverendissima, procurando nella misura del possibile di evitare quegli inconvenienti da me temuti ed a cui ho accennato nel mio Rapporto Num/8497/43 in data 23 Gennaio p.p.

Nell'eseguire il mandato conferitomi mi sono ispirato al principio „Salus animarum suprema lex" e che se i „Sacramenta propter homines", molto più i riti. Ho procurato anche di non mettere troppo in vista la Santa Sede, perchè trattandosi di cosa delicata e odiosa, critiche e recriminazioni non mancheranno, ed è preferibile che cadano sulla Nunziatura.

143 Lásd: 122. számú dokumentum.

Perchè l'Eminenza Vostra possa meglio vedere come mi sia regolato, invio copia delle lettere spedite agli Ordinari interessati, sia di rito latino che greco.

In esse, come Vostra Eminenza potrà rilevare, non ho fatto cenno al Rescritto o carta d'identità da rilasciarsi ai singoli fedeli, lasciando la cosa in sospeso per poter frattanto sottoporre al giudizio dell'Eminenza Vostra il mio umile parere al rigurado. Ritengo infatti che tale Rescritto o carta d'identità sia perfettamente inutile. Quando i due Ordinariati sanno del cambiamento avvenuto, ciò è più che sufficiente, tanto più che nel caso concreto i fedeli in questione figurano già come di rito latino nei registri civili. Senza poi dire che la cosa importerebbe per la Nunziatura un enorme aggravio di lavoro, perchè se è vero quanto viene riferito nel Dispaccio Num. 144/43, che la maggior parte dei Siculi son passati al rito latino, si tratterebbe di parecchie migliaia di persone, e il personale di questa Nunziatura, sarebbe assolutamente impari ad un lavoro, che d'altra parte non avrebbe nemmeno uno scopo pratico.

Quanto ai temuti cambiamenti di nome e di cognome, la nosa non è per nulla facile in Ungheria, stante il rigore delle leggi in tale materia.

Speriamo che si possa riuscire allo scopo desiderato il che sarà di grande vantaggio spirituale per i fedeli e di vero sollievo per il clero in cura di anime, che spesso di trova perplesso dinanzi ai casi pratici.

Chinato al bacio della Sacra Porpora mi confermo con sensi di profondissimo ossequoi dell'Eminenza Vostra Reverendissima umilissimo ed obbedientissimo in Iesu Christo.

+Angelo Rotta Arc.
Nunzio Apostolico

P. S. – Nel momento di chiudere il plico mi giunge il telegramma Num. 38. I pericoli cui alludevo nel mio Rapporto Num. 8497/43[144] erano che una revisione dei cambiamenti di rito, quale mi pareva fosse richiesta dal Dispaccio Num. 144/43 in data 13 Gennaio, avrebbe offerto ai protestanti occasione perdire alle masse: guardate che non è una cosa facile entrare nella Chiesa latina; e di far quindi credere che la Chiesa Cattolica, frapponendo difficoltà e ostacoli al passaggio al rito latino, si mostra contraria al loro desiderio di sottrarsi alle autorità romene e dichiararsi veri ungheresi.

Siccome Dispaccio Num. 416/43 del 25/I, accettando il fatto compiuto dei cambiamenti di rito irregolarmente avvenuti, dava più che altro norme sul modo di regolarizzare tali cambiamenti, mi è sembrato possibile procedere all'esecuzione istruzioni impartitemi senza che si dovessero soverchiamente temere i pericoli da me accennati nel precedente Rapporto. Dico soverchiamente, perchè, secondo il mio debole parere, sarebbe stato più sicuro non rimestare più le acque: solo che nel comunicare ai fedeli la loro ammissione nella Chiesa latina, i paroci li avrebbero invitati a dare le loro

144 Lásd: 122. számú dokumentum.

generalità per essere regolarmente iscritti nei registri parrocchiali. Comprendo però che tale modo di procedere non sarebbe giuridicamente inattaccabile.

+Angelo Rotta Arc.
Nunzio Apostolico

124a. Rotta nuncius jelentésének melléklete: a nuncius átirata Alexandru Rusu máramarosi és Iuliu Hossu szamosújvári megyéspüspököknek

Budapest, 1943. február 5.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 56rv.
Másolat.

Ad Num. 8567/43 Nunziatura di Budapest
8565/943.
die 5 Februarii 1943.
Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Domino Alexandro Rusu
Episcopo Maramarosensis in Nagybánya.
et Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Julio Hossu
Episcopo Claudiopolitano
1160/43

Excellentissime ac Reverendissime Domine,

Ad anxietates conscientiarum tollendas in fidelibus, qui ob bene notas causas in ista regione a byzantino ritu ad latinum irregulariter transierunt, et ad perplexitates auferendas in clero curae animarum addicto, Sancta Sedes, unice bonum animarum prae oculis habens, huic dolorosae et damnosae rerum conditioni remedium afferre voluit. Porro post longam interjectam temporis moram, quae ad hoc utilis fuit ut, decrescente animorum commotione, supradicti fideles, re melius considerata, pristinum ritum reassumere valerent, nunc mihi facultates extraordinarias tribuit ut, revisione peracta prout circumstantiae sinunt, casuum quae occurerunt praesertim ad stabiliendam liberam voluntatem permanendi in novo ritu, ea omnia praestare valeam ut regularis status juridicus illorum fidelium statuatur.

Haec revisio ab Ordinariis latini ritus per personas ad id delegatas erit peragenda. Delegati, onerata eorum conscientia debebunt fideliter suum munus gerere et ab omni influxu abstinere qui fideles retinere posset a reditu ad pristinum ritum.

Conveniens duxi rem ad cognitionem Excellentiae Tuae ferre, Sed quia totum negotium sine strepitu et quo discretius erit gerendum, hanc notitiam notae prudentiae committo.

Meum erit suo tempore significare quinam fideles istius dioeceseos, in suo proposito perseverantes, ritui latino adscripti legitime permanserint.

Eo quo par est obsequio permanere gaudeo Excellentiae Tuae Reverendissimae addictissimus in Christo

(S) Angelus Rotta

Arciep. Thebar., Nuntius Apostolicus.

124b. Rotta nuncius jelentésének melléklete: a nuncius átirata Scheffler János szatmári megyéspüspöknek és nagyváradi kormányzónak, valamint Sándor Imre gyulafehérvári általános helynöknek

Budapest, 1943. február 5.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 57r–58r. Másolat.

ad N. 8567 Nunziatura di Budapest.

8564/943.

die 5 Februarii 1943.

Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Domino Joanni Scheffler

Episcopo Szatmariensi, Administr. Apotsolico Magno Varadinensi in Szatmárnémeti

et Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Domino Emerico Sándor

Vicario Gen. dioecesis Alba-Juliensi

1160/43

Excellentissime ac Reverendissime Domine,

Ad anxietates conscientiarum tollendas in fidelibus qui ob bene notas causas in ista regione a byzantino ritu ad latinum irregulariter transierunt, et ad perplexitates auferendas in clero curae animarum addicto, Sancta Sedes, unice bonum animarum prae oculis habens, huic dolorosae et damnosae rerum conditioni remedium afferre voluit. Porro post longam interjectam temporis moram, quae ad hoc utilis fuit ut, decrescente animorum commotione supradicti fideles, re melius considerata pristinum ritum reassumere valerent, nunc mihi facultates extraordinarias tribuit ut, revisione peracta prout circumstantiae sinunt, casuum qui occurrerunt praesertim ad stabiliendam liberam voluntatem permanendi in novo ritu, ea omnia praestare valeam ut regularis status juridicus illorum fidelium statuatur.

Rogo ergo Excellentiam Tuam Reverendissimam ut mihi suum validum ac necessarium auxilium ad hunc finem praestare dignetur. Ad praeviam casuum revisionem qui occurrerunt in ista dioecesi Excellentiam Tuam Reverendissimam delego. Sed quia impossibile esset hoc munus personaliter explere, ideo Excellentia Tua uti poterit parochorum opera aliorumque sive saecularium sive regularium sacerdotum qui prudentia sint praediti. En quomodo procedendum erit:

Parochus vel alius sacerdos personaliter interrogabit singulos qui hunc transitum irregulariter perfece-runt et ab eis quaeret utrum in ritu latino libere permanere velint an potius pristinum ritum reassumere. Quod si dicant se velle in latino ritu manere, elenchi conficiantur ubi eorum nomina, cum datis personalibus (scilicet nomen et cognomen, nomina patris et matris, locus et annus nativitatis) scribantur. Pro militibus et operariis ratione laboris absentibus, qui non possent facile interrogari, si certo constet ex propinquorum testimonio de eorum voluntate ritum latinum sequendi, poterunt et ipsi in elencho inscribi, etsi non fuerint personaliter interpellati. Haec folia a parocho vel alio delegato subscripta erunt ad Cancellariam episcopalem mittenda.

Horum foliorum tria exemplaria conficientur, ubi nomina clare scripta sint, melius si per machinam. In capite uniuscuiusque folii indicentur nomina dioecesis latinae ad quam pertinet paroecia et dioecesis byzantinae in eodem territorio jurisdictionem habentis. Poterunt in eodem folio plures paroeciae inscribi, dummodo unus idemque sit Ordinarius byzantinus in earum territorio jurisdictionem habens. Omnia folia ab Excellentia Tua authenticata erunt mittenda ad hanc Nuntiaturam. Horum exemplarium unum manebit in Archivo huius Nun-tiaturae, alterum remittetur ad Excellentiam Tuam cum mea subscriptione ac simul cum autorizatione nomine Sanctae Sedis, ad ritus mutationem pro fidelibus in ipsis inscriptis, tertium denique ad Excellentissimum Ordinarium ritus byzantini respectivum.

Nulla taxa est imponenda.

Ut est evidens talis procedendi modus, omnino extraordinarius, solum valet pro iis qui irregulariter transitum ad ritum latinum iam perfecerunt. Pro illis vero qui sectis protestantium infeliciter nomina dederunt, poterit haec esse bona occasio ad eos in sinum Ecclesiae reducendos.

Negotium hoc non est cum strepitu et magna publicitate gerendum, sed quo reservatiori modo, eo melius.

Ab Excellentia Tua parochis aut aliis ecclesiasticis viris ad id delegatis, iniungendum erit ut, onerata eorum conscientia, fideliter munus gerant et omnino abstineant a quolibet influxu exercendo per quem libertas fidelium minuatur et iidem retineantur a reditu ad pristinum ritum.

Agitur sine dubio de oneroso munere, sed cum agatur de bono spirituali tot fidelium, certus sum Excellentiam Tuam in suo fervido zelo libenter suam operam praestituram ad finem tanti momenti plene ac sollicite obtinendum.

Eo quo par est obsequio permanere gaudeo Excellentiae Tuae Reverendissimae addictissimus in Christo

Angelo Rotta manu pr.

Archiepp. Thebarum, Nuntius Apostolicus.

125. A Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának feljegyzései Rotta nuncius jelentésével kapcsolatban

Vatikánváros, 1943. február 15.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 52r. Fogalmazvány.

Passaggi di rito in Transilvania

Evidentemente Mons. Rotta ha cambiato pensiero ed ha praticamente corretto quel che scriveva in fine del Rapp. 8497/43.[145] Ha proceduto secondo le istruzioni ricevute: cioè a) ha fatto agire i Vescovi b) ha raccomandato la discrezione c) ed ha …[146] riconosciuto (con qualche reticenza, sia pure!) che una sanazione in massa sic et simpliciter „non sarebbe stata giuridicamente inattaccabile."

Le lettere inviate ai Vescovi interessati mi paiono ben fatte ed aderenti alle istruzioni.

Dissente sul …[147] tesseramento di coloro che hanno cambiato rito: però, pare che i suoi rilevi in proposito siano giusti.

Si potrebbe dar notizia generica alla S. Congr. Orientale di cio che il Nunzio ha fatto senza inviare copia dei testi.

15-II-1943

Barbetta

126. Luigi Maglione bíboros-államtitkár átirat-fogalmazványa Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Egyház Kongregációja titkárának az erdélyi rítusváltások tárgyában

Vatikánváros, 1943. február 27.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 51r. Fogalmazvány.

N. 1160/43
S. Eminenza Reverendissima
Card. Eugenio Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione Orientale
27-II-1943
(con due allegati)

145 Lásd: 122. számú dokumentum.
146 Kihagyás az eredetiben.
147 Kihagyás az eredetiben.

Con suo recenti Rapporto S. E. Mons. A. Rotta, N. Apost. in Ungheria mi informa di aver dato esecuzione agli ordini ricevuti, circa la revisione dei passaggi di rito avenuti irregolarmente dinanzi alla sola autorità civile.

Il modo di prudenza tenuto dal detto N. Ap. nella delicata questione, é espresso nelle lettere[148] da lui dirette agli Ordinari interessati, delle quali accludo qui copia per conoscenza dell'Eminenza V. Reverendissima

Profitto

127. A Vallás- és közoktatásügyi minisztérium átirata Serédi Jusztinián hercegprímáshoz Saverio Ritter érsek erdélyi apostoli vizitációja tárgyában

Budapest, 1943. április 30.

EPL D/c Serédi 3951/1943. Tisztázat.

Szigoruan bizalmas!
Tárgy: Mgr. Ritter hivatalos közlései.
Melléklet száma: 1. drb.
20.760/1943. szám.
I. főosztály.

Főmagasságu és Főtisztelendő
dr. Serédi Jusztinián urnak, biboros
hercegprimás, esztergomi érsek, m. kir. titkos tanácsos
Esztergom.

Főmagasságu és Főtisztelendő Biboros, Hercegprimás Érsek Ur!

A m. kir. külügyminiszternek mgr. Ritter apostoli nuncius közléseivel kapcsolatosan 2.884/Pol. 1943. szám alatt hozzám intézett átiratát, hiteles másolatban, van szerencsém Főmagasságodnak bizalmasan megküldeni.

Fogadja Főmagasságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását.

Budapest, 1943. évi április hó 30-án.

A miniszter rendeletéből:
miniszteri tanácsos.[149]

127a. Az átirat melléklete: Wettstein János berni követ jelentése a külügyminisztériumnak a Ritter érsekkel folytatott beszélgetésről

A m. kir. külügyminiszter 2.804/Pol.-1948. számu s a m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszterhez intézett átiratának másolata:

148 Lásd: 124a-b. számú dokumentumok.
149 Olvashatatlan aláírás

Mgr. Ritter volt prágai apostoli nuncius, akivel ottani közös szolgálatunk óta szivélyes baráti viszonyban vagyok, üdülés céljából gyakran jár Svájcba, mely alkalmakkor mindig felkeres.

Amint Nagyméltóságod bizonyára emlékezni méltóztatik, nevezett multév nyarán hivatalos küldetésben hosszabb időt töltött Magyarországon az északerdélyi egyházi viszonyok tanulmányozása céljából. – Azóta most járt először Svájcban és a napokban vendégem volt. Ez alkalommal hosszasan és nagyon őszintén beszélt Magyarországon nyert benyomásairól, melyeket az alábbiakban vagyok bátor rekapitulálni.

Mindenekelőtt nagy hálával emlékezett meg arról a rendkivül szivélyes fogadtatásról, melyben ugy a magyar egyházi, mint a polgári hatóságok részesitették. – Különösen nagy rokonszenvvel nyilatkozott Nagyméltóságodról és hálával beszélt arról a meleg vendégszeretetről, melyben Nagyméltóságod vidéki otthonában része volt.

Az erdélyi viszonyokról nyert benyomásai igen rosszak. Sajnálattal állapitotta meg, hogy a magyar-román nemzeti ellentétek egyházi téren is – sőt ott talán a leginkább – mennyire élesek. – Ennek okairól igyekezett magának objektiv itéletet alkotni és arra a meggyőződésre jutott, hogy az emlitett sajnálatos helyzetért a románokat terheli a felelősség. Magyar részről is történtek ugyan bizonyos hibák, de ezek emberileg teljesen érthetők. Miután a kedélyek kellőkép lehiggadtak, magyar egyházi férfiak részéről igen messzemenő tárgyilagosságot és megértést tapasztalt, különösen a kolozsvári püspöki helynöknél és a szatmári püspöknél.

Az erdélyi görögkatolikus egyházi körök részéről megnyilvánuló nagy nemzeti türelmetlenséget főkép a román orthodox egyházzal való versengésre vezeti vissza. Utóbbi teljesen nemzeti jellegü lévén, a görögkatolikusok attól tartanak, hogy ha ezen a téren kevésbbé intranzigenseknek mutatkoznának, akkor hiveik nemzeti meggondolások alapján átpártolnának az orthodox-egyházhoz, melynek szinte lényege a sovinizmus.

Ennek tulajdonitható az is, hogy a magyar nemzetiségü görögkatolikusokat egyházi szempontból teljesen elnyomják azáltal, hogy a görög ritushoz való tartozást azonosnak veszik a román nemzetiséggel.

Teljesen érthető, hogy a görögkatolikus egyházi vezetőknek ez a magatartása erős visszahatást kelt magyar nemzetiségü hiveiknél, aminek egyik megnyilvánulása, hogy a magyar görög-katholikusoknál mozgalom indult meg a rituscserére. Ez egyházi szempontból nem volna aggályos, de sajnos ennek görögkatholikus részről annyi akadályt görditenek utjába, hogy a magyar hivek ezt megunva, igen jelentős számban csatlakoznak a református és unitárius egyházhoz, melyeknek strukturája kizárólag magyar. Eddig kb. 10.000-re becsüli azoknak számát, akik ilymódon elszakadtak az egyháztól.

Mgr. Ritter megemlitette még, hogy helyzete milyen nehéz volt, mert természetszerüleg el akarta kerülni, hogy bármelyik fél is egyoldalusággal

vádolhassa. De amint nevetve jegyezte meg – ennek sajnos ép az ellenkezőjét érte el. Magyar részről ugyanis rossznéven vették, hogy Kolozsvárt Hossu Vasul[150] görögkatholikus püspök házába szállt meg, mig a román görögkatholikus egyházi vezetők ismételten szemrehányással illették, hogy tulságosan elfogult a magyarokkal szemben.

Végül még egy igen jellemző epizódot mondott el. – Az egyik északerdélyi basiliánus öreg főnöke sajnálkozásának adott kifejezést, hogy a magyar-román viszony egyházi téren is ennyire elfajult. Az elmult háború előtt – mondá – egész más volt a viszony, mert akkor sokkal nagyobb békességben megférték egymással, dehát a régi magyarok türelmesebbek voltak, mint a mostaniak. – Mgr. Ritternek arra a következtetésére, hogyha igy volt, akkor miért igyekeztek annyira ettől a türelmes magyar uralomtól megszabadulni, a házfőnök zavarba jött és nem tudott válaszolni.

Wettstein s.k. m. kir. követ.

A hivatalos másolat hiteléül:
Budapest, 1943. évi április hó 30-án.
Jeszenői Károly miniszteri iroda s. tiszt.

128. László Gyula tanító levele Kozma János miskolci parókushoz a zilahi és a szilágysági magyar görögkatolikusok helyzetéről

Miskolc, 1943. június 26.

GKPL I–1–a–443/1942. fol. 453–454. Másolat.

Másolat.

Főtisztelendő Lelkész Ur!
Kedves Barátom!

Igéretemhez képest a zilahi, illetve a szilágysági tapasztalataimról az alábbi összefoglaló ismertetést közlöm.

1941. évi március hóban foglaltam el a zilahi áll. népiskola igazgatóságát. Ebben az időben minden görögkatolikus tanulót a román görögkatolikus lelkész tanitotta hittanra. Tudomásomra jutott, hogy több van közöttük olyan, ki magyar. E tanévet már nem akartam megbolygatni. Azonban az 1941/42 tanévi beiratás alkalmával tantestületem tagjainak figyelmét felhivtam arra, hogy a magyar görögkatolikus növendékeket külön jegyzékbe foglalják. Ennek alapján a 63 görögkatolikus növendék két csoportra oszlott. Húsznál több volt a magyar és a többi román. Tanév kezdetén a magyar görögkatolikus tanulókat, mivel magyar görögkatolikus lelkész nem volt, utasitottam, hogy

150 Helyesen: Iuliu

a róm. Kat. Hittanórákat látogassák. Ez ellen Trufás Liviusz román, gör. kat esperes tiltakozott indoknak felhozva azt, hogy ő minden görögkatolikus gyermeknek lelkésze. Ezt nem láttam helyesnek és megemlitettem, hogy a multnak is Erdélyben egy nagy hibája volt az, hogy minden görögkatolikust románnak tartottak. Ha neki kötelessége a görögkatolikus érdekeket védeni, nekem meg a magyar érdekek a fontosak. Én nem engedem meg, hogy a magyar gyermek román paphoz járjon hittanórára. A megyét járva a görögkatolikus falvak lakosainak több mint a fele magyar nevű. (Szabó, Deák, Csiki, Erdős stb.) Ezek mind elrománosodott magyarok.

Ragaszkodnak román voltukhoz, mert féltik a vallásukat. Ha magyar görögkatolikus lelkészeket kaphatnának ez volna a legtökéletesebb és leggyorsabb visszamagyarosítás. Sőt állitom, hogy a román görögkatolikus lelkészek jórésze is magyar származású. Csak félti a kenyerét. Ha ő más helységben, mint magyar görögkatolikus lelkész lehetne, a helyzet náluk is más lenne. Ismerek olyan román görögkatolikus lelkészt, kit Keresztesi Gyulának, a másikat Erdős Györgynek hivják.

Kedves Főtisztelendő Uram! Ez ügyben a magyarországi magyar görögkatolikus egyháznak lépéseket kell tenni, ez nem csak görögkatolikus, hanem szent magyar érdek is. Ha az erdélyi helytelen közfelfogást sikerül megváltoztatni, hogy nem mind román az, aki görögkatolikus, nyert ügyünk van és ez minden más magyarositást messze felülmul.

A zsibói román görögkatolikus lelkész felismerve a helyzetet, engedélyt kért arra, hogy a magyar görögkatolikus hittankönyvből tanithassa a magyar görögkatolikusokat. Ez ügyben meghallgatott engem is a kir. tanfelügyelő. Véleményem az volt, hogy nem a könyv a fontos, hanem az, hogy ki tanit. Nézetem az, hogy magyar gyermeket ne engedjük román paphoz hittanórára.

Ha esetleg még valamiben kételyeid vagy kérdéseid volnának, szivesen állok rendelkezésedre. Örülnék, ha e pár sorommal a magyar érdekeknek hasznára lehetnék.

Miskolc, 1943. évi junius hó 26-án.

Baráti szeretettel köszönt:

László Gyula s.k.

129. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi rítusváltások tárgyában

Budapest, 1943. augusztus 4.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 48r–49v.
Tisztázat.

N. 9362/43
N. pr. 840.
Budapest

4 Agosto 1943
Oggetto: Convalidazione dei cambiamenti di rito in Transilvania
A Sua Eminenza Reverendissima il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano

Eminenza Reverendissima,

Con mio Rapporto N. 8567/43 in data 5 Febbraio (ed Allegati)[151] indicavo quale il metodo da me scelto per venire ad una pratica soluzione della questione scottante dei passaggi di rito illegalmente avvenuti in Transilvania dopo il ritorno di una parte di essa all'Ungheria.

Ora il lavoro preparatorio è compiuto. Con molta diligenza e serietà gli Ordinari di rito latino hanno compiuta la missione affidata. Parrocchia per parrocchia, sono stati raccolti i nomi di coloro che interpellati hanno mostrato la volontà di perseverare nel rito latino. Secondo il prescritto, si sono fatte tre copie delle liste e per ciascuna parrocchia fu indicato il nome dell'Ordinario greco relativo.

Complessivamente si tratta di cicra 16000 passaggi. Ora manca l'ultimo atto, e questo da parte della Nunziatura, cioè la ratifica dei passaggi avvenuti. Ma prima di procedere a tale atto definitivo crederei opportuno lasciare correre un breve lasso di tempo, dando però subito, sia pure in via provvisoria un assetto giuridico allo stato dei fedeli per togliere ansietà e dubbi, come dirò più sotto. Ciò farei anche per dare una piccola soddisfazione agli Ordinari di rito orientale.

Che la via da me prescelta dovesse godere della loro approvazione io l'escludevo a priori. Difatti essi non mancarono di farmi sapere che almeno ci dovesse essere presente all'interpellazione dei singoli anche un rapp-resentante del Vescovo a quo „per essere sicuri che non si facessero pressioni per ottenere un risultato fa-vorevole al rito latino; che del resto si doveva lasciar la questione in sospeso fin dopo la fine della guerra e lasciar correre le acque come correvano. Anche a me in un primo momento mi si presentò quasi spontanea-mente l'idea di un rappresentante anche dell'Ordinariato greco rispettivo, ma, ma senz'altro l'esclusi; non tanto perchè non in tutti i luoghi vi è ora un prete rumeno e, dove c'è, è generalement poco accetto alla popolazione di stirpe ungherese resasi latina, ma perchè se si voleva far fallire l'opera non vi era mezzo migliori che di domandare il concorso del clero rumeno. Io conosco un poco gli Orientali. Sono molto abili, e, quando una cosa loro non va, sanno maneggiare l'arma dell'ostruzionismo in modo perfetto. Nel nostro caso non dei mesi ma degli anni sarebbero occorsi per venire ad una conclusione, se pur ci si arrivava, mentre urge dare un as-setto giuridico per togliere dubbi ed ansietà.

151 Lásd: 124. òs 124a-b.számú dokumentumok.

Esempio pratico come essi sanno trascinare le questioni ci vienne offerto dal modo di diportarsi degli Eccellentissimi Ordinari di rito orientale riguardo all'invito loro rivolto dalla Santa Sede (Dispaccio N. 144/43 in data 13 Gennaio). Io ne scrissi subito agli Ordinari interessati, non una volta ritornai poi sull'argomento, provocando una risposta concreta; sono passati circa sei mesi e niente di combinato. Nel caso dei passaggi di rito bisognava mobilizzare almeno un centinaia di persone: quale ne sarebbe stato il risultato pratico?

Un piccolo rinvio dela ratificazione dei passaggi ad ogni modo potrebbe essere un piccolo contentino per I Vescovi Rumeni. Non si tratta di rimandarla alle calende greche, ma di lasciare ancora un pò di tempo per un eventuale ritorno al rito primitivo una specie di noviziato. –

Mi proporrei perciò, se la Santa Sede non ha nulla in contrario, di scrivere agli Ordinari latini presso a poco in questi termini. Dopo averli ringraziati dell'opera da loro prestata con tanta diligenza, direi loro che per assicura-re sempre meglio la libertà dei fedeli ritengo conveniente che ancora un certo breve spazio di tempo interceda fino alla definitiva ratificazione dei passaggi; però in questo periodo intermedio i fedeli iscritti nelle liste – in virtù delle speciali Facoltà concessemi dalla Santa Sede, – debbono di fatto considerarsi come sotto la giurisdi-zione degli Ordinari latini, con tutte le conseguenze del caso per ciò che riguarda battesimi, sepolture, tasse ecclesiastiche matrimonii, istruzione catechetica nelle scuole etc. pur restando ad essi la facoltà di ritornare al rito primitivo, facoltà invece che cesserà, quando sarà giuridicamente sanzionato il loro passaggio al rito latino.

Una risposta bisogna pur darla ed al più presto per togliere i gravi inconvenienti della mancanza di uno stato giuridico; quale via scegliere, l'immediata ratifica od una ratifica dilazionata nel senso sopra esposto? Prego Vostra Eminenza a volersi degnare di farmi avere con cortese sollecitudine istruzioni in merito.

Quanto al ritorno di protestanti alla Chiesa cattolica, Mons. Sceffler mi scrive che poco si è ottenuto, ma che ha dato ulteriori istruzioni – in via privata – ai parroci perchè s'interessino con zelo a questo apostolato; invece Mons. Sandor mi dà notizie più consolanti. Ecco quanto mi scrive in data 28 Luglio: „In districtu Sepsi-Miklósvár, ubi multi fideles bizantini ad sectas protestanticas defecerunt, praedilectum oratorem R. P. Mansuetum Lukács OFM. et alios missionarios misi qua delegatos (a raccogliere i nomi per le liste) qui per plures dies conciones ad populum habuerunt sicque maximam horum apostatarum partem in sinum S. Matris Ecclesiae reduxerunt."

Forse anche a questo scopo può tornare utile di non chiudere definitivamente la questione dei passagi di rito, lasciando ancora aperta la porta per rendere più facile un eventuale ritorno di tanti traviati in seno alla Chiesa.

In attesa delle venerate Istruzioni dell'Eminenza Vostra Reverendissima, chinato al bacio della Sacra Porpora coi sensi della più profonda venerazione ho l'onore di raffermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissimo ed obbedientissimo in JC
+Angelo Rotta arc.
Nunzio Apostolico

130. Serédi Jusztinián bíboros, esztergomi érsek átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában

Esztergom, 1943. augusztus 10.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 119. fol. 34rv.
Tisztázat.

Strigonia, 10 Agosto 1943.
Eccellentissimo e Reverendissimo
5266/43 Signor Luigi Card. Maglione,
Segretario di Stato di Sua Santità. –
Città del Vaticano

Eccellentissimo e Reverendissimo Signor Mio Ossmo,

Il Regio Governo Ungherese ai 31 Luglio 1943 per tramite della Nunziatura Ap. di Budapest suggerì alla Santa Sede che si degnasse restituire alla sede episcopale di Munkács dei Rutheni S. E. Mons. Antonio Papp, Arcivescovo tit. di Cizico, Esarca Ap. di Miskolc, il quale dall'anno 1912 fino all'anno 1924 era Vescovo di Munkács, ma poi – nonostante le pratiche diplomatiche della Santa Sede – ne fu cacciata dal Governo Cecoslovacco, ed accolto fraternamente dal Reg. Governo Ungherese.

E' vero che Mons. Papp ha già quasi 76 anni di età però sarebbe un gesto nobile della Santa Sede, se alla prima occasione della vacanza della Sede di Munkács venisse riparato il torto fatto dal suddetto Governo ad un Successore degli Apostoli ed alla Santa Chiesa. Mons. Papp assieme coll'Episcopato di Munkács potrebbe conservare anche l'ufficio dell'Esarca Ap. di Miskolc, ed ottenere subito un Coadiutore cum futura successione, il quale la Santa Sede possibilmente sceglierebbe tra le persone ecclesiastiche riverentemente suggerite all'iscopo dal Reg. Governo Ungherese.

Mentre mi permetto di raccomandare tale soluzione alla benevolenza dell'Eminenza Vostra Reverendissima, baciandoLe umilissimamente le mani, con profondissima venerazione mi onoro di confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissimo devotissimo servitore vero
Giustiniano Card. Serédi
Principe Primate di Ungheria,
Arcivescovo di Strigonia.

131. Luigi Maglione bíboros-államtitkár átirat-fogalmazványa Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Egyház Kongregációja titkárának az erdélyi rítusváltások tárgyában

Vatikánváros, 1943. augusztus 18.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 46r.
Fogalmazvány.

N. 5081/43

A Sua Reverendissima Card. Eugenio Tisserant Segretario della Sacra Congregazione Orientale

18 VIII 1943

Con allegato da restituirsi

Conforme al desiderio espresso dall'Eminenza V. Reverendissima col suo venerato Ufficio n. 507/41 del 3 marzo scorso, mi pregio di inviarLe, con preghiera di restituzione, l'accluso Rapporto[152] n. 9362/43 di S. E. Ang. Rotta, N. Apost. di Ungheria circa la convalida dei cambiamenti di rito in Transilvania.

Sarò grato all'Eminenza Vostra, se, appena potrà, mi farà conoscere il suo autorevolissimo parere su quanto espone il sudetto Nunzio Apostolico, ed ed in tanto profitto.

5081/43

132. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Egyház Kongregációja titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak az erdélyi rítusváltások tárgyában

Vatikánváros, 1943. augusztus 19.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 18rv.
Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Roma, 19 Agosto 1943.
Via della Consiliazione, 128
22-8-43[153]
Prot. N. 507/41.

A Sua Eminenza Reverendissima Il Sig. Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Vaticano
5219/43

152 Lásd: 129. számú dokumentum.
153 Dátum kézírással az iratra felvezetve.

Eccellentissimo e Reverendissimo Signor Mio Oss.mo,

Riconoscente all'Eminenza Vostra Reverendissima per il Suo venerato officio[154] del 18 corr. No. 5081/43, mi pregio farLe conoscere il pensiero di questa S. Congregazione in merito ai passaggi di rito in Transilvania, di cui fa parola il Rapporto[155] dell'Eccellentissimo Mons. Rotta in data 4 corrente n. 9362/43, che restituisco, qui unito, dopo di averne tratto copia.

La proposta di differire di qualche tempo la ratifica dei circa sedicimila passaggi incontra il gradimento della S. Congregazione: non solo tale dilazione darà soddisfazione agli Eccellentissimi Vescovi Romeni, ma essa è più che giustificata dalla incerta situazione internazionale.

Meglio dunque non ratificare definitivamente tali passaggi e accontentarsi – per ora – di una dichiarazione del Nunzio ai Vescovi interessati, secondo la quale i richiedenti, che figurano nelle liste, sono da considerarsi praticamente sotto la giurisdizione degli Ordinari latini, restando però integra – fino a dopo la fine della guerra – la facoltà dei medesimi di ritornare al rito originario. Questo, inoltre, sembra che sia nell' interesse degli stessi richiedenti.

L'aver escluso qualsiasi previa interpellazione dell'Ordinario orientale nella compilazione delle liste differisce dalla prassi sempre usata dalla Santa Sede nei passaggi di rito: infatti sempre si esige il parere dell'Ordinario a quo e dell'Ordinario ad quem. Naturalmente la S. Sede è libera di concedere la grazia anche se il parere di uno degli Ordinari è negativo. Confermo che se qualche inconveniente si sarebbe avuto nell'interrogare anche l'Ordinario orientale, altrettanto si deve dire nel limitare l'indagine presso il solo Ordinario latino.

E' dispiaciuto a questa S. Congregazione trovare nel Rapporto dell'Eccellentissimo Nunzio a Budapest insinuazioni poco benevole a riguardo dei fedeli di rito bizantino, qualificati con evidente disprezzo come „Orientali".

Una sommaria conoscenza delle questioni etnografiche avrebbe fatto riflettere l'Eccellentissimo Nunzio sul fatto che gli Ungheresi di stirpe uralo-altaïca si meriterebbero di più la qualifica di „Orientali" che non gli elementi rumeni, Daci se si vuole, ma, anche in parte di sangue latino. Il tono usato nel Rapporto manifesta abbastanza chiaramente come, in tutto l'affare dei cambiamenti di rito, l'Eccellentissimo Mons. Rotta ha parteggiato, lasciandosi visibilmente influire dal Governo Ungherese.

La S. Congregazione è lieta di esprimere la sua soddisfazione per il ritorno alla Chiesa Cattolica di una parte dei fedeli che avevano defezionato al Protestantesimo ed approva, a tale riguardo, la proposta del Nunzio Mons. Rotta, diretta a facilitare il ritorno dei traviati.

154 Lásd: 131. számú dokumentum.
155 Lásd: 129. számú dokumentum.

Profitto volentieri dell'occasione per rinnovarLe i sensi della mia profonda venerazione, con la quale Le bacio umilissimamente le mani e mi confermo di Vostra Eminenza Reverendissima umilissimo e devotissimo servitor vero

Eugenio Card. Tisserant

segr.

133. Giulio Barbetta prelátus, a Rendkívüli egyházi Ügyek Kongregációja munkatársának feljegyzése az erdélyi rítusváltások tárgyában

Vatikánváros, 1943. augusztus 18.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 19r.
Fogalmazvány.

Circa la convalida dei passaggi di rito in Transilvania.

Ho fatto notare alla S. Congregazione Orientale che se colla frase „fino alla fine della guerra" s'intendeva che il Nunzio non potesse procedere alla ratifica degli passaggi già avvenuti ed ora in via di sistemazione si sarebbe creata a Mons. Rotta una situazione ben difficile e in contrasto con l'ordine da noi dato e dalla detta s. Cong. Approvato di procedere oltre. (nn. 144/43 e 416)[156]

La Sacra Congregazione ne ha convenuto ed ha spiegato la frase nel senso che vedrebbe volentieri che il Nunzio rimandasse la ratifica il più possibile, giacché é probabile[157] che la Transilvania sia dagli Alleati restituita alla Romania, il che rimetterebbe in ballo la questione dei passaggi dei riti.

Ho pertanto preparato l'acclusa minuta la quale se l'Eccellentissimo Superiore lo permette; potrebbe essere, prima della spedizione, fatta vedere alla S. Congregazione suddetta.

24 agosto 1943

Barbetta.[158]

134. Luigi Maglione bíboros-államtitkár utasítás-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak az erdélyi rítusváltások tárgyában

Vatikánváros, 1943. augusztus 26.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 114. fol. 45rv.
Fogalmazvány.

156 Lásd: 120. számú dokumentum.

157 *„probabile"* kézírással beszúrva, eredetileg: *„possibile"*

158 A lap alján kézírással az alábbi szövegtöredék: *„Se vuole, faccia pure Mons. Barbetta vedere la minuta alla S.C. Orientale. A me sembra che si possa lasciar cadere l'accenno alla situazione internazionale. Ad ogni modo, io debbo andare ri-"*

Dal Vaticano, 26 Agosto 1943.

No 5219/43.

A Sua Eccellenza Reverendissima Monsignor Angelo Rotta

Nunzio Apostolico

Budapest

Eccellenza Reverendissima,

Mi è regolarmente pervenuto il pregiato Rapporto[159] dell'Eccellenza Vostra Reverendissima n. 9362/43 del 4 corr. circa la convalidazione dei cambiamenti di rito in Transilvania.

Prima di dare all'Eccellenza Vostra una risposta in merito ho creduto bene di sentire il parere della S. Congregazione Orientale.

Detta S. Congregazione ha trovato molto opportuna la dilazione della ratifica dei passaggi di rito non solo perchè dà soddisfazione agli Eccellentissimi Vescovi Romeni ma anche perchè è nell'interesse degli stessi richiedenti; sembra poi che l'incerta situazione attuale la consigli. In altri termini la S. Congregazione Orientale sarebbe del parere che per ora il Nunzio Apostolico facesse una dichiarazione ai Vescovi interessati, secondo la quale i richiedenti che figurano nelle liste, sono da considerarsi praticamente sotto la giurisdizione degli Ordinari latini; il resto sarebbe dopo con calma.[160]

Profitto dell'occasione per confermarmi con sensi di sincera e distinta stima di Vostra Eccellenza Reverendissima Servitore

135. A Vallás- és közoktatásügyi minisztérium átirata Serédi Jusztinián hercegprímáshoz Saverio Ritter érsek erdélyi apostoli vizitációja tárgyában

Budapest, 1943. szeptember 29.

EPL D/c Serédi 8144/1943. Tisztázat.

23.146/1943. szám

I. ügyosztály

Tárgy: Ritter erdélyi küldetése.

Hiv. szám:

Melléklet száma: 1 drb.

159 Lásd: 129. számú dokumentum.

160 *„il resto sarebbe dopo con calma."* utólag kézírással beszúrva, helyette eredetileg: *„prendesse invece tempo per quel che riguarda la ratifica dei passaggi avvenuti."*
Utána egy teljes bekezdés áthúzva:
„A me, pare non ci sia alcun dubbio che l'Eccellenza Vostra, di cui mi è ben nota la prudenza, nel valutare gli elementi che possono concorrere ad affrettare o a ritardare la ratifica, terrà nel dovuto conto quelli che potrebbero essere offerti dalle vicende della situazione politica di cotesta Nazione."

Főmagasságu és Főméltóságu Dr. Serédi Jusztinián urnak, bibornok, hercegprimás, esztergomi érsek, m. kir. titkos tanácsos

Esztergom

Főmagasságu és Főméltóságu, Bibornok, Hercegprimás, Érsek Ur!

A vatikáni magyar királyi követ fenti tárgyu jelentésének másolatát nagybecsü szives tudomásul van szerencsém tisztelettel megküldeni.

Fogadja Főmagasságod kiváló tiszteletem őszinte megnyilvánitását.

Budapest, 1943. szeptember hó 29.-én.

A miniszter rendeletéből:

miniszteri tanácsos[161]

135a. Az átirat melléklete: Perczel Tamás követségi titkár jelentése Kállay Miklós külügyminiszternek a Mons. Sette pápai kamarással folytatott beszélgetésről

Másolat.

M. Kir. Külügyminiszterium 5754/pol.-1943. Budapest, 1943. július 17.

M. Kir. Követség Vatikán 48/pol. -1943. Vatikán, 1943. július 4.

Nagyméltóságú Kállay Miklós úrnak,

m. kir. külügyminiszter

Budapest.

Tárgy: Ritter érsek apostoli vizitátor erdélyi küldetése.

Hiv. szám: 55/Pol.-1942.

Sette pápai kamarás, vicenzai theologiai tanár, ki Ritter érseket keletmagyarországi és erdélyi apostoli vizitaciós útjára elkisérte, minap Rómában járt és felkereste Lutter kánonjogi tanácsost.

Monsignor Sette ismételten nagy elragadtatással beszélt magyarországi tapasztalatairól, arról a mély szakadékról, amely az erdélyi magyar és román kulturát egymástól elválasztja, a magyar hatóságok diszkréciójáról, a magyar egyházi férfiak – különösen Scheffler és Dudás püspökök –, magas lelki kulturájáról s áradozva emlegette a nagyszerű fogadtatást, melyben az Apostoli Vizitatornak és neki ugy Budapesten, mint vidéken Nagyméltóságod részéről részük volt.

A beszélgetés során Sette kamarás elszólásként emlitette, hogy római tartózkodásának egyik főoka a keleti kongregáció; meghivása volt, hogy egyes a vizitációval összeföggő kérdésekben információkkal szolgáljon. Luttor kánonjogi tanácsos erre lemondást szinlelve megjegyezte, hogy a jelek szerint az egész ügyet elaltatták, illetve egy olyan mellékvágányra terelték, mely a hajdúdorogi püspököt és a magyar hatóságokat egyáltalán nem elégitheti ki, hiszen csupán a magyarajkú hivek kisegitő lelkipásztori ellátását rendelték

161 Olvashatatlan aláírás.

el, de nem intézkedtek a joghatósági kérdésekben. Sette erre megjegyezte, hogy a tárgyalás menetét nem ismertetheti, mert a legszigorúbb titoktartásba burkolták, épen az ügy érdekében, a részletek feletti döntés előkészitését, de biztositotta kánonjogi tanácsosunkat arról, hogy tapasztalásai szerint jó irányban haladnak a tárgyalások, melyek most már – ha valami politikai momentum nem akadályozza a végrehajtást –, hamarosan döntés stádiumába kerülhetnek.

Perczel Tamás s.k. követségi titkár, i. ügyvivő.

A hivatalos másolat hiteléül:

Jeszenői Károly miniszteri iroda s. tiszt.

136. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában

Róma, 1943. szeptember 30.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 119. fol. 26rv.
Tisztázat.

Roma, 30 Settembre 1943

Prot. N. 275/43

A Sua Eminenza Reverendissima

il Signor Cardinale Luigi Maglione

Segretario di Stato di Sua Santità

Città del Vaticano

Eccellentissimo e Reverendissimo Signor mio Osserv.mo,

mi onoro rifermarmi al venerato Officio (N. 5266/43) che l'Eminenza Vostra Reverendissima mi ha diretto il 31 dello scorso agosto per comunicarmi il pensiero dell'Eccellentissimo Cardinale Serédi in merito alla provvista della diocesi rutena di Munkacs.

E credo opportuno dichiararLe che questo S. Dicastero nulla avrebbe da opporre alla proposta di restituire alla Sede di Munkacs S. E. Reverendissima Mons. Antonio Papp, Arcivescovo tit. di Cizico, il quale la resse già dal 1912 al 1924 e che l'abbondonò quando egli, ungherese di sentimenti, non sembrò gradito al Governo della Repubblica Cecoslovacca, nel cui territorio era venuta a trovarsi quella diocesi, a seguito della Prima Guerra Mondiale. Dato, peraltro, che la promozione di Mons. Papp ad Arcivescovo tit. di Cizico e la sua nomina ad Amministratore Apostolico di Miskolc, furono atti di Sua Santità Pio XI preparati da codesta Segretaria di Stato, e questo S. Dicastero ne ebbe soltanto notizia da una comunicazione della stessa Segreteria di Stato

del 4 giugno 1924 (N. 31163)[162], non mi è possibile, nell'ignoranza dei vari elementi che suggerirono quegli atti, dire se la proposta del Card. Seredi sia oggi opportuna ad ogni effetto, tanto più se si tiene conto della situazione instabile del territorio della diocesi di Munkacs, ove fervono acri dissensi tra i magiorofili e gli ucrainofili.

Se Vostra Eminenza avrà la bontà di farmi avere più precisi ragguagli su quelle che furono le diverse circostanze dell'allontanamento di Mons. Papp, nel 1924, dalla Sede di Munkacs, forse potrò manifestarLe meglio il mio pensiero al riguardo della provvista di quella diocesi rutena.

Con sensi di profonda venerazione e baciandoLe umilissimamente le Mani, godo dell'incontro per confermarmi dell'Eminenza Vostra Reverendissima u.mo e dev.mo servitor vero

Eugenio Card. Tisserant.

Segr.

137. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárhoz a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában

Róma, 1943. október 16.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I. 1939-1948, Ungheria, pos. 119. fol. 26rv. Tisztázat

16 Ottobre 1943.
275/43.
A Sua Eminenza Reverendissima
il Signor Card. Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Vaticano.

Eminentissimo e Reverendissimo Signor Mio Oss.mo,

Mi onoro fare seguito all'officio[163] che ho diretto alla Eminenza Vostra Reverendissima, in data 30 u.s., su la eventuale provvista della diocesi di Munkacs. E mi affretto ad informarLa che nuove ricerche effettuate in Archivio dalla Segreteria di questo S. Dicastero hanno permesso di trovare i precedenti della comunicazione che il 4 giugno 1924 (prot. N. 31163)[164] l'allora Segretario di Stato Card. Pietro Gasparri fece al Segretario di questo S. Dicastero, Card. Giovanni Tacci, in merito al trasferimento di Mons. Antonio Papp dalla Sede Residenziale di Munkacs alla Amministrazione Apostolica di Miskolc, con la conseguente promozione di lui ad Arcivescovo tit. di Cizico.

162 Lásd: Források II/4/4. kötet, 314. számú dokumentum.
163 Lásd: 136. számú dokumentum.
164 Lásd: Források II/4/4. kötet, 314. számú dokumentum.

Lieto che mi sia stato dato tempestivamente il modo di evitare alla Eminenza Vostra il disturbo della comunicazione di elementi già di fatto in possesso di questa S. Congregazione, credo utile rilevare come nella lettera scritta dal Card. Tacci al Card. Gasparri il 14 marzo 1923 (prot. 9912/23)[165], si osservasse come „la remozione di Mgr. Papp dalla diocesi di Munkacs si imponeva perché, da relazioni che si avevano anche indipendentemente da Mgr. Nunzio, oltre l'opposizione dichiarata del Governo, quel Vescovo era avversato dalla grande maggioranza dei fedeli dei quali non conosceva neanche la lingua".

In base a tale osservazione, di notevole importanza, sono in dubbio su la convenienza di provvedere alla diocesi di Munkacs con Mons. Papp: perché dal 1923 sino al 1938 la diocesi di Munkacs rimase sempre più chiusa all'influenza ungherese, e quindi non si può pensare che la lingua di quei fedeli abbia potuto, durante quel tempo, avvicinarsi alla lingua magiara, parlata da Mons. Papp; dal 1938 ad oggi il periodo è stato troppo breve perché si possa immaginare un decisivo orientamento dei fedeli di Munkacs verso la lingua magiara, sebbene la diocesi sia passata a fare parte del territorio ungherese, tanto più se si pensa all'accentuata propaganda svolta da varie parti in quella zona per affermarne prevalente il carattere, etnico e linguistico, slavo.

Vorrei, quindi, pregare l'Eminenza Vostra di chiedere all'Eccellentissimo Nunzio Apostolico in Ungheria se, attinte da altre fonti le debite informazioni, oltre quelle dell'Eminentissimo Arcivescovo di Strigonia, già pronunciatosi, egli creda che quel rilievo sia tuttora degno di attenzione, nel quale caso mi sembra che converrebbe non aderire alla proposta del Card. Seredi. Che se invece quel rilivo oggi dovesse risultare ingiustificato o almeno superato dagli eventi successivi, questo S. Dicastero sarebbe lieto di considerare ancora la proposta stessa.

In attesa, La ringrazio fin da ora, mentre con sensi di profondo ossequio e baciandoLe umilissimamente le mani, mi professo

della Eminenza Vostra Reverendissima
u.mo e dev.mo servitor vero
Eugenio Card. Tisserant.
Segr.

138. Luigi Maglione bíboros-államtitkár utasításfogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában

Budapest, 1943. október 21.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 119. fol. 25r. Tisztázat.

165 Lásd: Források II/4/4. kötet, 235. számú dokumentum.

N. 6310/43
S. E. Reverendissima Mons. Rotta Angelo
Nunzio Apostolico
Budapest
21 ottobre 1943

L'Eccellentissimo Card. Primate ha fatto presente alla Santa Sede la convenienza di provvedere alla vacanza della diocesi di Munkacs dei Ruteni con la nomina a tale Sede di S. E. Reverendissima Mons. Antonio Papp, attualmente Arcivescovo Titolare di Cizico ed Esarca Apostolico di Miskolc, il quale dall'anno 1912 fino all'anno 1924 governò spiritualmente quei fedeli.

Interrogata la Sacra Congregazione Orientale competente in materia, essa ha osservato che „la rimozione di Mons. Papp che ebbe luogo nel 1924, fu imposta oltre che dall'opposizione dichiarata del Governo, dal fatto che quel Vescovo era avversato dalla maggior parte dei fedeli dei quali non conosceva neanche la lingua". In base a tale osservazione il detto S. Dicastero é rimasto dubbio o sulla convenienza di provvedere alla diocesi di Munkacs con Mons. Papp perché teme che nel breve periodo dal 1938 ad oggi i fedeli di Munkacs non abbiano sufficientemente appresa la lingua ungherese e quindi il Prelato non possa con frutto esplicare la sua missione.

Prego pertanto l'Eccellentissimo Vostra Reverendissima di attingere da altre fonti le debite informazioni in proposito, oltre quelle dell'Eccellentissimo Arcivescovo di Strigonia già pronunciatosi, per accertarsi se il rilievo sopra fatto abbia anche oggi valore o no.

Profitto

139. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában

Budapest, 1943. november 11.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 119. fol. 21rv.
Tisztázat.

N 9859/1943
N. Pr. 877
Budapest 11 Novembre 1943

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità

Circa Mons. Papp

Eminenza Reverendissima,

Ho ricevuto il venerato Dispaccio[166] dell'Eminenza Vostra Reverendissima N. 6310/1943 in data 21 Ottobre corrente circa un eventuale ritorno di S. E. Mons. Papp alla sede di Munkács.

Quanto vi si dice, specialmente quel che riguarda la sua poca conoscenza della lingua rutena, mi ha grandemente sorpresso. Non avevo mai udito alcun che di simile! Ho interrogato in merito alcune persone di qui, e la cosa è riuscita pure ad essi affatto nuova. Mons. Papp è nato in una parrocchia (Nagykálló) dove si sono sì molti latini, molti protestanti ed ebrei, ma i cattolici orientali ivi viventi sono tutti di rito ruteno, e la loro parrocchia appartiene alla diocesi di Munkács. Ad ogni modo sto facendo un'inchiesta in merito ed il risultato di essa lo comunicherò per telegramma.

Il secondo punto, e cioè che egli non fosse amato dal popolo, non sembra che abbia maggior fondamento del primo. Un Governo ostile può facilmente creare movimenti pro o contro una persona, sopratutto in mezzo ad un popolo poco istruito. Da quanto ho saputo Mons. Papp era amato dal Clero. Del resto anche su questo punto sto facendo una piccola indagine.

Per parte mia la vera difficoltà per il ritorno di Mons. Papp alla sede di Munkács sta nella sua età avanzata (ha ora compiuto i 76 anni) e nella sua malferma salute. Su questa difficoltà scrissi già qualche cosa nel mio Rapporto Num. 9513/43 in data 7 Settembre u.s. (con questo stesso corriere ne invio un duplicato, temendo che il primo non sia arrivato); ma per ogni buon conto sto ora raccogliendo nuove informazioni, che spero di comunicare al più presto.

Chinato al bacio della Sacra Porpora mi confermo con sensi di profondissimo ossequio dell'Eminenza Vostra Reverendissima

umilissimo ed obbedientissimo in Cristo
+ Angelo Rotta arc.
Nunzio Apostolico

140. Angelo Rotta budapesti nuncius jelentése Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában

Budapest, 1943. november 20.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 119. fol. 19rv.
Tisztázat.

N 9927/43
N. Pr. 884
Budapest 20 Novembre 1943

A Sua Eminenza Reverendissima

166 Lásd: 138. számú dokumentum.

Il Signor Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità

Oggetto: Provvista della sede vescovile di Munkács

Eminenza Reverendissima,

Faccio seguito al mio Rapporto[167] N. 9859/43 in data 11 Novembre corrente. Credo utile scrivere anzicchè telegrafare per poter esporre meglio il risultato della piccola inchiesta da me promossa per assicurarmi delle vere condizioni di salute di Mons. Papp e della sua conoscenza della lingua rutena.

Ho mandato sul luogo un bravo sacerdote perchè, senza dar ad intendere lo scopo della sua visita, parlasse con lo stesso Mons. Papp e con altre persone che lo avvicinano. L'ho mandato pure in Subcarpazia per raccogliere qualche impressione sullo stato d'animo di quelle popolazioni nei riguardi della futura nomina del loro Vescovo.

Quanto a Mons. Papp mi ha riferito che conosce si il ruteno, ma non lo parla bene, tanto che il predicare in ruteno era da lui considerato come una vera penitenza. Quanto alla sua salute, notizie buone per quanto riguarda l'intelligenza, che si mantiene ancora fresca. Fisicamente però è abbastanza invecchiato: è più passivo che attivo. Ora poi si muove con difficoltà e non puó salire le scale, perchè per un disgraziato incidente mesi or sono ebbe una distorsione al malleolo di un piede e difficilmente guarisce. Nella diocesi di Munkács quasi nessuno si'pensa al suo ritorno, credendolo impossibile a causa dell'età.

In Subcarpazia vi è, come è noto, una doppia corrente, che da anni divide gli animi di quelle popolazioni. Una più vivamente nazionalistica, ucrainizzante; e un'altra più conciliante e abbastanza favorevole all'Ungheria. Tra gli esponenti principali della prima vi è Mons. Chira, mentre Mons. Ilnyszky e Mons. Marina sono gli esponenti della seconda. Monsignor Chira è certo la persona che per formazione intelletuale e per spirito ecclesiastico sarebbe il miglior candidato per Munkács; ma anche i suoi amici comprendono che la sua nomina per ragioni politiche non è possibile.

Fra i nomi che corrono pare che il P. Liki è colui che in via di fatto viene considerato come il candidato che ha maggiori probabilità di riuscita. Di Mons. Dudas non si parla motlo perchè non si crede che lasci la sede di Hajdudorog, che ha una mensa molto migliore e nella quale diocesi è molto amato dal clero vi sono meno noie e dove egli ha iniziato parecchie importanti costruzioni ed opere.

Tanto ho creduto mio dovere di riferire all'Eminenza Vostra mentre chinato al bacio della S. Porpora mi confermo con sensi di profondissimo ossequio dell'Eminenza Vostra Reverendissima

167 Lásd: 139. számú dokumentum.

umilissimo ed obbedientissimo in Cristo
+ Angelo Rotta arc. Nunzio Apostolico

141. A Keleti Kongregáció átirata Luigi Maglione bíboros-államtitkárnak a munkácsi püspöki szék betöltése tárgyában

Vatikánváros, 1943. december 15.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 119. fol. 17r.
Tisztázat.

Roma, 15 Dicembre 1943.
Via della Conciliazione, 128
Prot. N. 275/43.
A Sua Eminenza Reverendissima
Il Sig. Cardinale Luigi Maglione
Segretario di Stato di Sua Santità
Vaticano

Eccellentissimo e Reverendissimo Signor Mio Oss.mo,

Vivamente grato a Vostra Eminenza Reverendissima per i Suoi venerati offici dell'8 (n. 7057/43) e del 9 (n. 7125) dicembre, mi onoro significarLe che, atteso quanto risultava dalle informazioni del Nunzio Apostolico in Ungheria circa l'eventuale trasferimento di S. E. Mons. Papp, e in vista della particolare situazione attuale, ho creduto opportuno di proporre al Santo Padre, nell'Udienza di sabato 11 corr., la nomina di S. E. Mons. Nicola Dudas, Vescovo di Hajdudorogh, ad Amministratore Apostolico, ad nutum Sanctae Sedis, della diocesi di Munkacs. Sua Santità Si è degnato accogliere la mia proposta ed ha nominato Mons. Dudas, il quale continuerà ad essere Vescovo di Hajdudorogh Amministratore Apostolico, ad nutum Sanctae Sedis, di Munkacs.

Mentre reco a conoscenza di Vostra Eminenza tale decisione Pontificia, mi permetto chiederLe di volere cortesemente ed autorevolmente disporre che i competenti uffici di cotesta Segreteria di Stato e la Nunziatura Apostolica in Ungheria svolgano le opportune pratiche per informare della nomina suaccennata, prima che essa compaia o debba simultaneamente essere pubblicata sull'Osservatore Romano, il R. Governo Ungherese.

Resto in attesa di qualche Sua comunicazione al riguardo ed intanto profitto volentieri dell'opportunità per rinnovarLe i sensi della mia profonda venerazione, con la quale, baciandoLe umilissimamente le mani, mi confermo di Vostra Eminenza Reverendissima umilissimo e devotissimo servitor vero

perl'Eminentissimo Cardinal Segretario
Antonio Arata assessore

142. Luigi Maglione bíboros-államtitkár távirata Rotta nunciusnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspök munkácsi apostoli kormányzóvá való kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1943. december 20.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 119. fol. 23. Távirat-fogalmazvány

Segreteria di Stato di Sua Santità
Ufficio Ciffra
Telegramma per Budapest
Spedito il 20 Dicembre 1943

No. 190

Santo Padre nomina Monsignor Dudas, Vescovo di Hajdudorogh, Amministratore Apostolico „ad nutum Sanctae Sedis" di Munkacs. Vostra Eccellenza Reverendissima si adoperi affinché detto Prelato accetti il nuovo incarico, informi poi il Governo del provvedimento in parola

Cardinale Maglione

143. A Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetsége kolozsvári tagozatának kérelme Serédi Jusztinián hercegprímáshoz a Hajdúdorogi Egyházmegye reintegrációja tárgyában

Kolozsvár, 1944. január 2.

EPL D/c. Serédi 1329/1944. Tisztázat.

Főmagasságu Biboros-Hercegprimás Ur!

Kolozsváron és a felszabadult Erdély-i részeken élő és mind a román megszállás előtt és alatt, mind a román megszállás megszünte után, továbbá a visszacsatolással a trianoni Csonkaországból Erdély felszabadult részeire költözött és magukat, valamint családtagjaikat magyarnak valló görögkatolikusok lelki életének zavartalan biztositása érdekében, az 1944. évi január hó 2-án, a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetsége (MAGOSz) budapesti csoportja kolozsvári tagozatának alakuló diszgyülése a következő „Határozati javaslatot" hozta.

Magyar állami érdek, hogy minden görögkatolikus vallásu magyar állampolgár, aki magát – akár Erdély szülötte, akár a trianoni Csonkaország más részéből való is –, minden körülmények között magyarnak vallja, az a magyar nemzeti államnak ép oly megbecsült tagja legyen, vagyis: magyarnak számitsák, mint ahogy magyarnak számit az a tót, az a sváb származásu róm. katolikus, az a csak románul tudó református, az a szász eredetü lutheránus is, ha magát magyarnak érzi és vallja.

És ez – hitközségi és egyházi hatóságai révén, – minden más vallásu, de nem magyar nemzetiségü magyar állampolgárnak biztositva van. Csak egyedül a legősibb keresztény – a magyar „ó-hitü – hitet követő magyar görögkatolikusoktól tagadják meg ezt!; s az átkos Trianonból adódott és ma is érvényben lévő egyházmegyei szervezet révén, itt Erdély felszabadult részein még most is a román görögkatolikus püspök joghatósága alá kényszeritik!.

Ez a most előadott helyzet lehetetlen!

Amint a román görögkatolikus hivő nem fogadná el a hajdudorogi magyar görögkatolikus megyés püspököt legfőbb lelki atyjának, ép igy adassék meg nekünk, magyar görögkatolikusoknak is, hogy tiltakozzunk az ellen, hogy mi a kolozsvár-szamosujvári román görögkatolikus püspök joghatósága alá tartozzunk!

Őseink magyarok voltak; azok kellettek, hogy legyenek, mert akkor mi, – az ő utódaik – sem lennénk magyarok. Már pedig mi magyarok vagyunk, magyarok leszünk, – ezt vallja 550 kolozsvári magyar görögkatolikus, – de azok lesznek leszármazóink is! Igy tehát nem lehetünk arra kényszerithetők, hogy magyar Hazánkban – a görögkatolikus egyházmegyék rendezetlensége miatt – ősi hitünket elhagyjuk, magyar szertartásunk szerinti lelki életet ne éljünk, fiaink és leányaink házasságát más vallás papjával áldassuk meg, ujszülötteinket más szertartás papjával kereszteltessük meg és románul anyakönyveztessük, halottainkat, avagy majd mi magunkat ne magyar görögkatolikus pap temesse, illetve temessen el, lelki megbékélést pedig, mint türt idegenek a katolikus Egyház más szertartásu papjától kapjunk…

E sajgó sebeink okozta jajkiáltásunk hatoljon el az ország minden zugába, jusson el a hajdudorogi magyar görögkatolikus és a kolozsvár-szamosujvári román görögkatolikus püspökségek aulájába. A hajdudorogi magyar görögkatolikus megyés püspökünk álljon mellénk, védje meg magyar hittestvéreit, hiveit és szerezze meg számunkra a teljes lelki megnyugvást. A kolozsvár-szamosujvári román görögkatolikus püspök pedig engedjen el minket kényszerült joghatósága alól, mert reánk magyarokra nincs és nem is lehet szüksége, hisz ugy sem tesszük lábunkat az ő templomaiba, mert mi, akik 1944. év január hó 2-án a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetségébe beléptünk, románok nem voltunk, románok nem vagyunk, románok nem leszünk! De románok nem is lehetünk, mert magyarnak születtünk, magyarok vagyunk, s magyarok leszünk minden ivadékunkkal együtt! Mint magyarok akarunk és fogunk Istennek és magyar Hazánknak élni és halni!

Mi reánk tehát a hajdudorogi magyar görögkatolikus püspökünknek van szüksége, mig a kolozsvár-szamosujvári román görögkatolikus püspöknél – ebben a hitben vagyunk – szükségtelenné és feleslegessé váltunk.

Ebből folyóan:

a/ a kolozsvár-szamosujvári román görögkatolikus egyházmegyéből bocsássanak el minket magyar görögkatolikusokat és adjanak át, illetve

vegyenek át bennünket a hajdudorogi magyar görögkatolikus egyházmegyébe, hogy Kolozsváron is létrejöhessen a magyar görögkatolikus egyházközség;

b, gyermekeinknek pedig – már addig is, mig a fenti kérésünk érdemileg elintéződik – a legsürgősebben biztosittassék a magyar nyelvü görögkatolikus hitoktatás magyar görögkatolikus hitoktató-lelkész által, mert a román görögkatolikus pap, ha magyarul is fogja tanitani gyermekeinket, akkor is román szellemben neveli őket.

c, s végül különböztessenek meg bennünket nevünkben is a többi „román", „rutén" és „szerb" görögkatolikusoktól, legyen a mi törvényileg kimondott nevünk: „magyar görögkatolikus"!

Mert kérésünk kölcsönös intézkedéssel megoldható.

Ugyanis, ha két püspökség az 1907 körüli években meg tudta oldani a Nagykároly-i magyar görögkatolikus egyházközségi kérdést és a hivek sürgető kérésére, a nagyváradi román görögkatolikus megyés püspök át tudta engedni a munkácsi görögkatolikus megyés püspöknek, – s ez később a hajdudorogi magyar görögkatolikus megyés püspöknek, – a fent nevezett egyházközséget éppen magyarsága miatt, és a püspökök közt létrejött ezen megállapodást a Római Szentszék tudomásul vette, akkor ép ily simán, a lelkek mielőbbi megnyugtatására, rendezhető a Kolozsvár-i magyar görögkatolikusság s a többi erdélyi magyar görögkatolikus hovatartozásának kérdése is.

Amennyiben pedig ügyünk elsőranguan magyar nemzeti ügy: a legmélyebb alattvalói hódolattal kérjük Kormányzó Urunk Őfőméltóságát, hogy kormányát mielőbb eredményes intézkedés megtételére utasitani kegyeskedjék;

a Miniszterelnök Ő Ő Ő

Chinato al bacio della S. Porpora mi confermo con sensi di profondissimo ossequio dell'Eminenza Vostra Reverendissima
umilissimo ed obbedientissimo servitore
+Angelo Rotta
Nunzio Apostolico

145. Észak-Erdélyi magyar görögkatolikusok kérelme Serédi Jusztinián hercegprímáshoz és a katolikus püspöki karhoz a Hajdúdorogi Egyházmegye reintegrációja tárgyában

Szatmárnémeti, 1944. február 28.

EPL D/c. Serédi 1329/1944. Tisztázat.

Főmagasságu és Főtisztelendő Biboros Hercegprimás Ur!
Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspöki Kar!

Észak-Erdély felszabadulása után a magyarajku görög katolikusok abban a szent meggyőződésben voltunk, hogy a felszabadult területen lakó magyar nemzetiségü görög katólikusok lelkileg is felszabadulunk, és a trianoni béke előtti „Hajdudorogi" régi egyházmegyénkhez való visszacsatolásunk is természetszerüleg megtörténik.-

Amikor 1942 évben a Szentséges Atya képviseletében Ritter Kegyelmes Ur városunkban járt a „Hajdudorogi" egyházmegyéhez való visszacsatolásunk tárgyában, a magyar gör. kat. egyházközségek kiküldötteiként bennünket fogadni kegyes volt. – Ő megértette, hogy a magyarajku gör. kat egyházközségeknek a „Hajdudorogi" egyházmegyéhez való visszacsatolása lelki szükséglet és visszacsatolásunkat kilátásba helyezte, de – sajnos – a mai napi ebben semmi nem történt, – ami semmiképpen sem szolgálja lelki megbékélésünket és lelki életünknek ebben a bizonytalanságban való továbbmaradása tarthatatlan. –

A latinszertartásu hivek sorsa, helyzete a hivek teljes megnyugvására lett rendezve. Mindegyike megkapta természetes egyházmegyei beosztását. Csak a román püspökségek alá rendelt magyarajku görög katolikusokról nem történt gondoskodás. –

Lelki nyugalmunk, üdvünk munkálásának már csaknem félelmetes utszakaszán vagyunk. –

A román görög katólikus püspökségek joghatósága alá rendelt magyarajku gör. katólikusság nevében mély tisztelettel kérjük a Főmagasságu és Főtisztelendő Biboros Hercegprimás Urat és a Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspöki Kart, hogy az egyetemes katólikusság érdekében jelen tavaszi gyülésen a román püspökségek alá helyezett magyarajku görög katólikus hivek lelki gyötrelmeit, nyugtalanságát megbeszélés tárgyává tenni és helyzetünk teljes rendezéséig ideiglenesen az eredetileg a „Hajdudorogi" egyházmegyéhe tartozó görög katólikus egyházközségeknek az „Esztergomi

Érsekség" joghatósága alá való helyezését kieszközölni, illetőleg elősegiteni méltóztassék.

A Főmagasságu és Főtisztelendő Biboros Hercegprimás Urat és a Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspöki Kar kegyeiben ajánlottan vagyunk Szatmárnémetiben, 1944. évi február hó 28-án mély tisztelettel:
Jánosfy Gyula törvényszéki tanácselnök
Dr. Gönczy Miklós tb. városi tanácsnok, árvaszéki ülnök
Dr. Murvai László
Dr. Somlyay Elemér
Somlyay Gyula egyházmegyei elnök
Vitéz Garancsy Gyula pénzügyi számvevőségi főtanácsos számvevőségi főnök
Tatorján István okleveles építészmérnök
Duli László sztb. iskolafelügyelő
Dr. Bánk Dezső pü. titkár
Dr. Thököly Tibor pü titkár

146. Sándor Imre kolozsvár általános helynök átiratak Gigler Károly esztergomi irodaigazgatóhoz az erdélyi magyar görögkatolikusok kérvénye tárgyában

Kolozsvár, 1944. március 9.

EPL D/c. Serédi 1329/1944. Tisztázat.

Nagyontisztelendő
Dr. Gigler Károly úrnak
hercegprimási irodaigazgató
Esztergom

Kedves Kancellarius Ur!

Ide mellékelten két feljegyzést küldök azzal a kéréssel, hogy szíveskedjék Őeminenciájának bemutatni és ezzel kapcsolatban alábbi tiszteletteljes megjegyzéseimet, illetve kérésemet jelenteni.

A kolozsvári diákzavargások nagyon kellemetlen ügyét azért tartom kötelességemnek jelenteni, hogy ha illetékes részről panasz tárgyává tétetnék, Őeminenciája előzetesen tájékozva legyen. A feljegyzés nem az én fogalmazásom és nem mindenben egyezik nézetemmel, de jól tájékozott részről készült.

A görög katolikus magyarság kérdésében szükségesnek tartanám, hogy a hajdudorogi püspök úr Őnagymáltóságával egységes állásponton legyünk. Semmikép nem kívánatos, hogy a mi belső ügyeinket illetéktelen és avatatlan egyének tárgyalják az Egyház kárára. Mivel a kérdésben a szatmári püspök úr is érdekelt és tájékozott, helyesnek látszanék Őnagyméltósága véleményének

meghallgatása is. Ugy vélem, igen előnyös lenne, ha módját lehetne ejteni, hogy hárman Őeminenciája jelenlétében egységes álláspontra jussunk. A konferencia elé az itteni más oldalról érdekeltek miatt a kérdést nem vinném.

Ha Kancellárius úr jelentése után Őeminenciája úgy döntene, hogy fenti egyik kérdéssel sem kell foglalkozni, ezen magam részéről megnyugszom; ha további felvilágosítást kellene adnom, tisztelettel jelzem, hogy vasárnap estétől kezdve a Császárfürdőben leszek.

A viszontlátásra szívesen üdvözli

Kolozsvár, 1944 március 9-én

Sándor Imre püspöki ált. helytartó[169]

146a. Sándor helynök átiratának melléklete: feljegyzés az erdélyi magyar görögkatolikusok ügyéről

H.n., d.n.

Az erdélyi magyar anyanyelvű görög katolikusok kérdése.

Az országgyűlés felsőházának 1943 karácsonya előtti ülésein két szónok is foglalkozott a kérdéssel.

Biró István ref vallású birtokos kiemelte, hogy „nagyon fontosnak tartjuk a magyar görög keleti és görög katolikus egyházak megszervezését Erdélyben. Ma ugyanis az a helyzet Erdélyben, hogy a magyar görög katolikusok még ma is tartoznak román görög katolikus püspök fennhatósága alá. A görög keletiekre is van feltevésünk."

Medvigy Ferenc nagyváradi gör. kat. gyógyszerész általánosságban bizonyította, hogy nem minden görög szertartású katolikus idegen nemzetiségű, hanem vannak „magyar görög katolikusok, vagy görög szertartású katolikus magyarok."

A keleti részek kérdésével foglalkozva panasz tárgyává teszi, hogy 3 héttel trianon után 42, újabb két hét múlva 34 magyar egyházközséget csatolt a bécsi nunciatura a balázsfalvi és nagyváradi román egyházmegyékhez. A visszacsatolás viszont ma sincs elintézve.

„Az 1930-ik évi román népszámlálás alkalmából egyetlen magyar görög katolikus nem akadt Erdélyben és a keleti megszállt területeken, aki ne vallotta volna magát magyarnak (?)."

Kifogásolja, hogy a Székelyföldön lévő gör. kat. székely nép nem tudta, mitévő legyen és vallásváltoztatáskor tekintélyes rész a latin szertartású katolikus vallást választotta a maga számára… Igy nem volt kiépíthető a keleti pillére azon hídnak, melyen visszatérhetnének azok, akik az elrománosodás folytán tőlünk elszakadtak."

169 Az irat hátoldalán kézírással: *„Levél jött Dudás pktől, az összes gkat. magyar plébániák külön ap. adminisztratort kapjanak."*

Panaszolta, hogy ma, négy év múlva még mindig román papok tanítják a gyermekeiket hittanra. Balázsfalvának még mindig nagyobb befolyása van a magyar görög katolikusokra, mint Esztergomnak.-

A kérdés parlamenti nyilvánosságra hozásának Erdélyben a következő előzményei vannak. Erdély felszabadulása után egyetemi hallgatók, de állítólag papok is fölkeresték a valamikor Hajdudoroghoz tartozott plébániákat és a híveket arra buzdították, hogy kérjék visszacsatolásukat a hajdudorogi egyházmegyéhez. Ilyen tendenciával „Görög szertartású magyarság" címen egy füzetet is kiadtak. Főként képviselte az ügyet Farkas Gyula görög katolikus tábori főlelkész, aki a Ritter érsek úr Őnagyméltósága itteni látogatása alkalmával igyekezett álláspontja bizonyítására adatokat szolgáltatni. Egyébként is felhasznált minden alkalmat arra, hogy álláspontját érvényesítse az érdeklődő katonai körök és társadalmi szervezetek felhasználásával is.

Farkas a katonákon kívül a világi magyar nyelvű gör. katolikus hívekkel is foglalkozott, akikre állítólag a hajdudorogi püspök úr Őnagyméltóságától kapott volna joghatóságot.

Ilyen előzmények után a közelmúltban megalakították a kolozsvári magyar görög katolikusok egyházközségét és istentiszteleteik számára a levente otthonban kaptak helyet. Az alakulás hírét közlő napilapok szerint kifakadások hangzottak el a Szentszék ellen is, mely helyzetüket nem rendezi. Sajnos, nem tudom azt állítani, hogy ebben Farkas mérséklőleg hatott volna.

A kérdés megoldására nézve szükségesnek tartom a következő 3 pont figyelembe vételét.

1. Kétségtelenül vannak olyan világi katolikus hívek, akik görög szertartásúak, de mégsem tartozhatnak a magát kifejezetten románnak nevező görög katolikus Ordinarius egyikének joghatósága alá sem, mert ezek nemcsak szertartási nyelvükben használják a román nyelvet, hanem a predikációban és a hitoktatásban is és a román nemzeti öntudatot beviszik egész egyházi életükbe is.

2. Nagy tévedés azt állítani, hogy mindazok a plébániák, melyek valamikor Hajdudoroghoz tartoztak, ma is magyarok. Fájdalom, ezek jó része fölött nem haladt el nyomtalanul az utóbbi idők román nemzeti agitációja.

3. Főként a Székelyföldön, de Erdély területén máshol is, közel 10.000 hívő tért át latin ritusra, akiknek lelkigondozása Ritter érsek úr missziója után átmeneti elrendezést nyert. Ezek közül kb. 8.500 hívő lakik a SZékelyföldön. Ezeknek szertartás-változtatása nemcsak visszahatás a volt románosítási törekvések ellen, hanem végleges beilleszkedés abba az egyházi környezetbe, amelybe eddigi vallási életük is folyt. ezek nyugtalanítása sem egyházi, sem magyar nemzeti szempontból nem volna kívánatos.

4. A hivatkozott felsőházi beszéd és annak előzményeképen lefolyt mozgalmak érvelése sok szempontból kíván helyes megvilágítást.

146b. Sándor helynök átiratának melléklete: Dávid László jogász jelentése az erdélyi magyar görögkatolikusok ügyéről

Kolozsvár, 1943. május 29.

Másolat.

Jelentés az erdélyi, különösen székelyföldi magyar görög katolikusok ügyében.

1. Az elmult, 1942. év nyarán egyetemi hallgatók keresték fel azokat a községeket, ahol magyar görög katolikusok voltak. Ott a hiveket buzditották, hogy kérjék a Hajdudorogi püspököt, hogy küldjön számukra magyar görög katolikus papot. Több községben, ahol már ismert okok miatt ezen görög szertartású magyarok szertartásváltoztatással véglegesen megoldották a velük kapcsolatos problémákat, ezeket a hiveket elhatározásukban megingatták, lelki békéjüket megzavarták. Ezt annál is inkább tehették, mert görög katolikus papoknak mondották magukat. Ilyen értelemben jött például jelentés a gyergyóbékási plébánostól.

Amennyiben módomban volt utánajárni a dolgoknak, a mozgalmat Kolozsvárról irányitották azok, akik a „Görög szertartású magyarság" c. füzetet kiadták. Ezek gondoskodtak az akcióban résztvevő fiuk szükséges pénzösszeggel való ellátásáról is.

2. Az EMKE elnöki osztályán szereztem tudomást arról, hogy Farkas Gyula tábori főlelkész a közeli napokban székelyföldi körútra indul. Tekintettel arra, hogy a magyar görög katolikusok ügye az elmult év óta megoldást nyert, kötelességemnek tartottam felhivni barátom figyelmét arra, nehogy a mult évhez hasonlóan újból megzavarjuk a hiveket. Ez magyar szempontból sem lenne kivánatos és egyházi szempontból is igen rossz hatással lenne. Farkas Gyula ezen beszélgetés alkalmával többek között, Szathmári Lajos EMKE ügyvezető alelnöke és az elnöki osztály teljes tisztviselőkara előtt a következő kijelentést tette:

1. Mint katona, nem avatkozik polgári ügyekbe. Székelyföldi útja feletteseinek megbizásából történik, a katonaság gondozására. Ami a székelyföldi polgári görög katolikusok ügyét illeti, azt majd polgári vonalon elintézik mások.

2. Mint magyar görög katolikus pap kijelenti, hogy a magyar görög katolikusok ügyét nem hagyhatja szó nélkül és 200 paptársa nevében kijelentheti, hogy ha Róma ebben az ügyben a magyar görög katolikusokra nézve sérelmes intézkedést hozna, úgy schizmába mennek.

Kolozsvár, 1943. május 29.

Dr. Dávid László s.k.

147. Beresztóczy Miklós, a Vallás- és közoktatásügyi Minisztérium tanácsosának átirata Serédi Jusztinián hercegprímáshoz a kolozsvári magyar görögkatolikusok kérvénye tárgyában

Budapest, 1944. június 15.

EPL D/c. Serédi 12359/1944. Tisztázat.

Főmagasságu és Főméltóságu dr. Serédi Jusztinián úrnak,
biboros hercegprimás, esztergomi érsek, m. kir. titkos tanácsos
Esztergom.

19.196/1944 szám
I. ügyosztály.
Tárgy: A kolozsvári magyar gör. katolikusoknak
a hajdudorogi egyházmegyéhez való átvétele.
Melléklet száma : 3 drb.

Főmagasságu és Főméltóságu Bibornok, Hercegprimás, Érsek Ur!

A Magyar Görög Katolikusok Országos Szövetsége budapesti csoportja kolozsvári tagozata elnökségének a Kormányzó Ur Ő Főméltóságához intézett kérelmét és az ez ügyben meghallgatott hajdudorogi gör. kath. püspöknek 1235/1944. sz. a. hozzám intézett válasziratát azzal a felkéréssel van szerencsém Főméltóságodnak tisztelettel megküldeni, hogy a szóbanlevő ügyet bölgy mérlegelés tárgyává tenni és amennyiben a kérdés érdemleges tárgyalását a mai körülmények között időszerünek méltóztatik találni, úgy a Szentszék budapesti képviseleténél érdeklődni méltóztassék, vajjon a szóbanlevő kérdés a hajdudorogi gör. kath. püspök elgondolása szerint nem volna-e megoldható.

Van szerencsém tisztelettel felkérni Főmagasságodat, hogy nagybecsü állásfoglalásáról a kabinetiroda főnökének megfelelő tájékoztatása végett, az iratok visszajuttatása mellett, engem értesiteni méltóztassék.

Fogadja Főméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását.

Budapest, 1944. évi junius hó 15-én.

A miniszter rendeletéből:

Beresztóczy Miklós miniszteri tanácsos.

147a. Beresztóczy tanácsos átiratának melléklete: A MAGOSZ kolozsvári tagozatának kérvénye Horthy Miklós kormányzóhoz

Kolozsvár, 1944. január 2.[170]

147b. Beresztóczy tanácsos átiratának melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Antal István igazságügyi és megbízott vallás- és közoktatásügyi miniszternek

Nyíregyháza, 1944. május 22.

A hajdudorogi püspöktől.
1235/1944. szám.
Nagyméltóságu Dr. Antal István m. kir. miniszter urnak Budapest.

Tárgy: A kolozsvári magyar görögkatolikusoknak
a hajdudorogi egyházmegyéhez való visszacsatolása.

Nagyméltóságu Miniszter Ur!

Nagyméltóságodnak 17.522/1944-I. szám alatt kelt nagybecsü átirata kapcsán mély tisztelettel van szerencsém közölni, hogy a kolozsvári magyar görögkatolikus hivek kérelmét a magam részéről is indokoltnak tartom. A többi erdélyi, valamint a szatmári és bihari gör. kath. magyarok visszacsatolása ügyében négy év óta fáradozunk ugy egyházi vonalon, mint a kormánynál. Ugy látszik, mintha az Apostoli Szentszék a háboru utáni időre óhajtaná halasztani a végleges döntést a magyar és román egyházmegyék határainak megjelölésében. Nézetem szerint addig is kivánatos lenne, hogy a magyar nemzetiségü görögkatolikusok a hajdudorogi magyar egyházmegye püspökének joghatósága alá tartozzanak, ha csak átmenetileg mint Apostoli Adminisztrátor joghatósága alá is.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását.
Nyiregyháza, 1944. május hó 22-én
Dr. Dudás Miklós hajdudorogi püspök.

147c. Beresztóczy tanácsos átiratának melléklete: Ambrózy Gyula, a kormányzói kabinetiroda vezetőjének átirata Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatási miniszternek

Budapest, 1944. február 25.

1459/1944.
Nagyméltóságu dr. Szinyei Merse Jenő
magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak

170 A kérvény szövege megegyezik a hercegprímásnak írt kérvény szövegével: Lásd: 143. számú dokumentum.

Budapest

Nagyméltóságu Miniszter Ur!

A Kormányzó Ur Ő Főméltóságához a Magyar Görög Katolikusok Országos Szövetsége budapesti csoportja kolozsvári tagozatának elnöksége által előterjesztett határozati javaslatot, melyben a kolozsvári magyar görög katolikusoknak a kolozsvár-szamosujvári román görög katolikus egyházmegyéből elbocsátását és a hajdudorogi magyar görög katolikus egyházmegyéhez átvételét, továbbá gyermekeik részére magyar nyelvü görög katolikus hitoktatás biztositását és elnevezésükben is az idegen nyelvü görög katolikustól való megkülönböztetésüket kérik, van szerencsém visszakérőleg idezártan azzal a felkéréssel megküldeni, hogy a határozati javaslatban foglaltak tekintetében nagybecsü álláspontjáról jelentéstétel végett lehetőleg mielőbb tájékoztatni méltóztassék.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem nyilvánitását.
Budapest, 1944. évi hó 25. napján.[171]

148. Angelo Rotta budapesti nuncius számjeltávirata az Államtitkárságnak Chira Sándor segédpüspöki kinevezése és felszentelése tárgyában

Budapest, 1944. augusztus 6.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 123. fol. 16r.
Számjeltávirat.

Portata copia all'Or. scriveranno oggi stesso 7-8-44[172]

Segreteria di Stato di Sua Santità
Ufficio cifra
Telegramma da Budapest 5 ore 21.00
Ricevuto il 6 Agosto 1944 ore 13.00
No 246

Stante pericolo invasione russa in Russia Carpatica credo opportuno per ogni evenienza che Santo Padre autorizzasse questa Nunziatura Apostolica a permettere se necessario consacrazione episcopale di Monsignor Chirsa od altro degno Sacerdote ruteno quale Vescovo Ausiliare.

E' infatti presumibile(?)[173] che Amministratore Apostolico Monsignor Dudas non possa rimanere Russia Carpatica per cui non resterebbe(?) colà alcun

171 Az iratra kézzel felvezetve: *1. Dudáshoz, hogy lássa; 2. ...* (olvashatatlan) *értesíteni.*
172 Kézírással a lap tetején
173 A kérdőjelek az eredetiben a számjeltávirat értelmezési nehézségeit jelzik.

Vescovo Cattolico: sarebbe necessario anche per ogni evenienza autorizzare consacrazione episcopale… …da far ciò da unico Vescovo con assistenza due sacerdoti. Per informazioni su Monsignor Chira et altro vedere(?)… miei Rapporti 9513 et 9926 anno passato.

Prego darmi istruzioni anche circa attitudine Nunziatura Apostolica fronte sovietico (di fronte Sovietici?) in caso occupazione Ungheria.

Rotta
prot. 5298/44

149. Angelo Rotta budapesti nuncius számjeltávirata az Államtitkárságnak Romzsa Tódor segédpüspöki kinevezése és felszentelése tárgyában

Budapest, 1944. szeptember 4.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 123. fol. 11r.
Számjeltávirat.

Segreteria di Stato di Sua Santità
Ufficio cifra
Telegramma da Budapest 3 ore 19
Ricevuto il 4 Settembre 1944 ore 11
No 260

Ricevuto cifrato N. 284.

Sua Eccellenza Reverendissima Monsignor Dudas pregato dare giudizio mi ha scritto che riconosce urgenza questione, ma crederebbe più adatto come Vescovo Ausiliare Sacerdote Teodoro Romzsa, anni 34, già alunno Collegio germanico et russo in Roma, attualmente Direttore Spirituale Seminario Munkacs di ottimo spirito, condotta irreprensibile, pietà profonda, zelante, di mentalità ucraina, ma più prudente di Monsignor Chira; sua nomina meno sgradevole questo Governo et più gradito al clero per sua equanimità senza preferenze od avversioni. Giudizio Sua Eccellenza Monsignor Dudas merita considerazione.

Rotta

150. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Romzsa Tódor segédpüspöki kinevezése és felszentelése tárgyában

Róma, 1944. szeptember 6.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 123. fol. 9rv.
Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Roma, 6 settembre 1944
Via della Conciliazione, 34
Prot. N. 275/43

A Sua Eccellenza Reverendissima Mons. Domenico Tardini
Segretario della Sacra Congregazione per gli AA. EE. SS.
Vaticano
6122/44

Eccellenza Reverendissima,

In riferimento al Foglio N. 5625/44 che V. Eccellenza Reverendissima mi ha diretto in data odierna, mi affretto a significare all'Eccellenza V. che, atteso quanto ha comunicato l'Eccellentissimo Nunzio a Budapest Mons. Rotta e tenuto conto di quanto risulta a questo S. Dicastero circa la persona proposta per la nomina ad Ausilia-re dell'Amministratore Apostolico di Munkacs, ritengo che occorra urgentemente telegrafare allo stesso Mgr. Rotta invitandolo a promuovere immediatamente la consacrazione alla sede titolare episcopale di Appia del Reverendissimo Mgr. Teodoro Giorgio Romza, Direttore Spirituale della diocesi di Munkacs. La consacrazione episcopale di Mgr. Romza dovrebbe essere autorizzata – come era stato scritto a V. Eccellenza il 7 dello scorso mese per l'eventuale consacrazione episcopale di Mgr. Chira – anche con un solo vescovo consacrante, di rito bizantino o di rito latino, e senza la lettura delle Bolle di nomina: e ciò, s'intende, per sovrana dispensa del S. Padre, Cui l'Eccellenza V. vorrà subito riferire questa mia lettera e Cui mi permetto appunto proporra la elevazione di Mgr. Teodoro Romza alla sede titolare vescovile di Appia, la di lui nomina ad Ausiliare dell'Amministratore Apostolico di Munkacs e la sua consacrazione episcopale con le modalità qui suggerite.

Allo stesso S. Padre l'Eccellenza V. avrà la bontà di dire che, durante i corsi svolti prima nel Pont. Collegio Germano-Ungarico e poi nel Pont. Collegio Russo, Mgr. Teodoro Romza ha dato prova di altissime qualità spirituali, morali ed intellettuali, manifestandosi fornito delle doti più necessario per il governo delle anime e facendosi giudicare, oltre che pio, prudente ed obbediente, anche di carattere fermo ed energico. Nè va trascurato il fatto che Mgr. Romza, il quale conosce le lingue tedesca, ceca, francese ed italiana, ha come sua lingua d'origine proprio il russo e che, all'inizio della sua formazione ecclesiastica, dichiarò che intendeva dedicarsi all'apostolato fra i russi: in vista di tale futuro apostolato era passato dal Collegio Germanico al Collegio Russo e il defunto Vescovo di Munkacs Mgr. Stojka gli aveva promesso di consentirgli l'apostolato in Russia non appena le circostanze lo avessero reso possibile. Di fronte, perciò, alla probabilità che la diocesi di Munkacs venga ora occupata dai Russi e debba magari restare anche in avvenire sotto la loro influenza

politica, l'avere in quella sede un vescovo preparato alla situazione nuova è garanzia di bene per la difesa del cattolicesimo nella diocesi di Munkacs.

Con sensi di distinto ossequio mi confermo della Eccellenza V. Reverendissima devotissimo per servirLa

Eugenio Card. Tisserant
segr.

151. Domenico Tardini érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának távirat-fogalmazványa Angelo Rotta budapesti nunciusnak Romzsa Tódor segédpüspöki kinevezése és felszentelése tárgyában

Vatikánváros, 1944. szeptember 8.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939–1948, pos. 123. fol. 6r.
Fogalmazvány.

Segreteria di Stato di Sua Santità
Ufficio cifra
Telegramma per Budapest
Spedito il 8 Settembre 1944.
No 300

Ricevuto Cifrato N. 260.

Tenuto conto parere autorevole Mons. Dudas condiviso Congregazione Orientale, Vostra Eccellenza Reverendissima – dopo essersi assicurata accettazione candidato – è autorizzata comunicare interessati che Santo Padre nomina Ausiliare per Munkacs Teodoro Romza, Direttore Spirituale Seminario, promuovendolo alla Sede Vescovile Titolare di Appia.

Congregazione Orientale atteso grave momento desidera immediata consacrazione Mons. Romza, che potrà essere fatta anche se Bolle non giunte ma con assistenza di almeno un Vescovo conconsacrante di rito bizantino o, in sua assenza, di rito latino.

Tardini

152. Véghseő Dániel kanonok, hajdúböszörményi parókus visszaemlékezése a város szovjet megszállásának hétköznapjairól

Hajdúböszörmény, 1944 október

Kézirat. Magántulajdonban.

...a háború már a csúfos vég felé közeledett. Amikor az oroszok bevonultak Hajdúböszörménybe 1944. október 22-n vasárnap reggel, a légiriadók miatt rendeletileg szabályozták az istentiszteletek időpontját. D. e. 9 óra után nem volt

szabad misézni, a harangozás pedig teljesen tiltott volt. Mindenki elmenekült. A káplánom Pávay István volt, aki nem menekült el, de megkért, hogy mint tanító szerepeljen a megszállók előtt. Így minden papi munka rám maradt. A „kismise" alatt kezdték az oroszok a bevonulást. A nagymise idejére azt kértem a feleségemtől, mivel a gyermekeink nem voltak otthon és csak ketten voltunk, hogy az oltár előtt térdepeljen, amíg én misézek, hogyha támadás érné a templomot, vagy bomba-találat, együtt haljunk meg. Az oroszok azonnal a toronyba mentek és ott megfigyelő állást létesítettek. A németek pedig a polgári úton voltak. Megkezdtem a nagymisét. A hívek szép számban vettek részt azon. Az evangélium olvasásakor megkezdődött az ágyúzás. Az átváltoztatás alatt újabb lövés. Hatalmába kerített egy megnevezhetetlen érzés: Lám a harangok nem szólhatnak, szól az ágyú – most lett a kenyér Jézus Krisztus testévé. A szentmise minden baj nélkül ért véget. A hívek haza mentek, mi a feleségemmel megálltunk a lakás ajtaja előtt, álltunk elgondolkodva: kilenc gyermekünk közül egy sincs itthon! Vajon mi lesz? De nincs idő sokáig gondolkodni. Jön a kántor megijedve és mondja: egy orosz tiszt akar felmenni a toronyba, de már jött az orosz is. Én kezetnyújtok. Ő rámnéz és ő is nyújtja a kezét. Kis idő múlva jön egy másik orosz is, bemutatkozik és mondja, hogy ő inzsellér. Ő is fölment a toronyba. Egy pár perc múlva jön egy özvegyasszony és zokogva panaszolja, hogy az apját agyonlőtték, mert a lányát nem adta ki az oroszoknak. Mondom ezt az orosz tisztnek, mire ő: „Hja bátyuska a vojna vojna!" Egyébként kellemes embernek mutatkozott. Megígérte, hogy vigyáz ránk. Másnap délután eljött hozzánk Litteráty ny. törvényszéki bíró, bekötött fejjel és panaszolja, hogy tegnap este egy orosz katona bement hozzájuk és a nagyobbik lányát le akarta fogni, ő védte a lányát és az orosz katona ezért a falhoz csapta. Szerencsére az ablak nyitva volt és egy arra járó tiszt észrevette a dulakodást, bement és a katonát elkergette. Kért, hogy fogadjam be őket. Közben jön az orosz mérnök tiszt és Litteráty mosolyogva köszönti. Ő volt az, aki a segítségére sietett. Egyik nap jön két orosz tiszt. Az egyik kapitány elegáns, kezén fehér kesztyű. Köszön, a feleségemnek kezet csókol. Az apja herceg volt. „Én már kommunista vagyok – mondja – de azért a Szentírást olvasom." Amíg így beszélgetünk jön Gáll orvos a feleségével és egy román kapitány és egy hadnagy. A kapitány katonásan köszön: „Görög katolikus vallású tanítóképzői tanár vagyok. Kötelességemnek tartottam levizitelni a görög katolikus papnál." Az oroszra rá se nézett. Mondom neki, hogy köszöntse már az orosz kapitányt is, nagyon rendes ember. „Ilyen is akad közöttük" – mondta és köszönt az orosznak is. Közben szaporodtak a védenceim. Létszámuk hamarosan negyvennégy lett. Tele voltak a szobák, a konyha, a pince. Igen nyers volt a helyzet. Városi Tanács néven alakult egy, a város ügyeit intéző testület. A vezetését egy igen baloldali érzelmű ügyvéd vette át. Engem is bevettek a testületbe. Minden utcába őrséget állítottunk. Fehér karszalagot kaptunk „Policáj" felirattal. Engem is beosztottak. Amikor a kapitány az én karomon is meglátta a karszalagot, dühösen mondta: „Bátyuska

nem policáj!" Felszaladt a városházára. Ott azt hitték, hogy helyesli, hogy a pap is rendőri szolgálatra van beosztva. De ő egyre csak ezt ordította: „Bátyuska nem policáj! Bátyuska templomban imádkozik!" Az egyik oroszul értő mondja aztán a többieknek: „Te, vigyázzunk, ez azért kiabál, mert nem tetszik neki, hogy a pap is rendőrködik." Rögtön ki is adták a parancsot, hogy engem nem szabad rendőri szolgálatra beosztani. Megérkezett az első városparancsnok. Az üdvözlések után a városi lelkészeknek ezt mondta: „Nyugtassák meg a népet, hogy ne zárkózzanak be, járkáljanak az utcán és nyugodtan menjenek a templomba!" Én erre azt válaszoltam: „Jönnének is a templomba, de hogyan, ha vasárnaponként fogatokkal, gyalogosan munkarobotra vannak rendelve!" „Intézkedni fogok – válaszolta – hogy vasárnap ne rendeljék ki az embereket munkára!" Minden vasárnap, azok akik egészen december 17-ig nálam találtak menedéket és így bántódásuk nem esett, összejöttek nálam. Volt olyan is, akit személyesen nem is ismertem, de a közbenjárásomra megszabadult. Az ilyen is eljött, hogy ezt megköszönje. Egy alkalommal jön a hír, hogy Papp Sándor állatorvost elvitték és a rendőrségi fogdában van. Megyek a Rendőrkapitányságra, közbenjárásomra elengedték a doktort. Máskor meg azért szaladtak, hogy Lefter igazgatót elvitték és már a polgári úton járnak vele. Sietek az utcájukba és ott látom Iván kapitányt. Mondom neki, hogy miről van szó. Iván megnyugtat: „Hagyjuk csak, robotra viszik, biztosan visszajön a direktor!" Később újra megkérdeztem Ivánt, amikor már asztal mellett ültünk: „Iván, biztosan visszajön a direktor?" „Igen" – mondja egy kissé bizonytalanul. Ekkor gyanút fogtam: „Iván, te nem mondtál nekem igazat! – mondtam – Tedd a szívedre a kezed és úgy mondjad!" Rám nézett Iván és szomorúan mondta: „Nem jön vissza!"

Eljött az első május elsejének a megünneplése is. (1945. május 1). Major polgármester eljött hozzám és megkért, hogy az ünnepségen vegyek részt. Hosszasan kapacitált, végül ráálltam: „Vállalom, azzal a feltétellel – mondtam – ha a gyűlésen nem lesz semmi kirohanás az Egyház ellen!" Ezt megígérte a polgármester. Az ünnepségen a képviselő olvasta a beszédet, igen hosszú volt. Egyszer csak látom, hogy több oldalt átlapoz és azután folytatja a felolvasást. Az a gyanúm, hogy ez a kihagyott rész volt az egyházellenes szöveg, mert az egész beszédben egyszer sem említette az Egyházat. Ugyanígy eljött az orosz bevonulás egy éves évfordulója is. Egy hadnagy jött hozzám egy közlegény tolmáccsal. Rutén fiú volt, tudott magyarul. Arra kér a parancsnokság – fordította a hadnagy szavait – hogy az ünnepségen az emlékmű előtt mondjak egy „szlusbát" az elhunyt hős katonákért. „Pannachidát?" – kérdem. „Da, da" – válaszolta. „Jó, elmegyek!" – mondtam. A pannachida után egy nő beszélt a felszabadító testvérekről. Arról nem szólt, hogy a nőket százával rontották meg, úgy hogy a bevonulás után mihelyst a helyzet engedte stráfszekerekkel szállították a debreceni klinikára a megfertőzött nőket. Az ünnepség utáni ebéden a parancsnoknak mondtam: „Úgy lenne igazságos, ha te is eljönnél a templomba!" Elérzékenyülten szorongatta a kezemet: „Bátyuska, bátyuska!

Isten, Isten! De mit mond a filozófia?" Bizony én annyira nem tudtam oroszul, hogy filozofálni kezdjek vele, így hát csak ezt kérdeztem: „Filozófia? A szíved mit mond?" Az orosz ezt válaszolta: „Az én szívem azt mondja, hogy van Isten!"

A törvényes rend helyreálltával nagyobb probléma nem volt.

153. Bohdan Volosin, munkácsi egyházmegyés pap, Romzsa Tódor püspök megbízottjának jelentése a Vörös Hadsereg által megszállt Kárpátalja vallási helyzetéről

Róma, 1945. július 29.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 143r–153r. Tisztázat.

Copia
5887/45

Relazione

Il sottoscritto sac. Bohdan Vološin, addetto della aula vescovile di Mukačevo, e mandato dal Eccel. Teodoro Romža, administratore Apostolico della diocesi di Mukačevo, per riferire sulla situazione ecclesiastica della sopradetta diocesi dal momento dell'occupazione sovietica in poi (27. X. 1944-12. VII. 1945). riferisce come segue:

Eccel. Teodoro Romza nominato vescovo ausiliare dell'Eccellentissimo Nicolao Dudaš era stato consecrato dall'Eccellentissimo N. Dudaš con l'assistenza dei vescovi di rito romano Eccel. Schefler di Satu-mare e da Eccel. Madarasz di Casovia il 24 settembre ad Užhorod. L'inaspettata nominazione d'un vescovo, che s' era preparato far missionario in Russia, poco conosciuto nell'ambiente ufficiale ungherese ha prodotto una certa ammirazione fra quello, ma il clero ed i fedeli della diocesi hanno inteso, che ci si trova dinanzi a delle grandi difficoltà. Ed infatti non è passato molto più di in mese (27.X) e già ha occupato il territorio della diocesi di Mukačevo l'armata rossa.

Gli ufficiali sovietici e la radio dichiaravano che liberano la parte orientale della Cecoslovacchia alleata. L'atteggiamento dell'avanguardia d'armata rossa verso le chiese e la religione era indifferente, anzi si può dire buona e non sono state notate crudeltà o rapine ad eccezione 2-3 casi, quando sono stati portati via dalle chiese le larti rosse degli ornamenti e paramenti delle chiese.

La linea di combattimento si è fissata nelle vicinanze immediate di Užhorod, si temeva che potesse venire la rioccupazione tedesca e cosi si stava cinque settimane. Dopo la prima settimana della occupazione sovietica il presidio della città di Užhorod, presieduto dai sovietici, ha organizzato una serata di ringraziamento all'armata rossa a per la felice liberazione di Užhorod. Anche il vescovo con capitolo ed il clero erano stati invitati a prendervi parte. Il

vescovo accompagnato da tre canonici ed un aulista era venuto per prendervi parte. Già parlava qualcuno, quando un ufficiale è venuto ad invitare il vescovo perché dica qualche parola. Non si poteva rifiutare ed il vescovo è andato verso il podio. Prima però veniva a lui un altro ufficiale e gli ha detto, che cosa doveva dire additando i punti tra quali era, che è desiderio del popolo di riunirsi con la Ucraina Sovietica. Facendo salire il vescovo al podio gli ha detto: „Sono persuaso che non direte niente che possa essere nocivo a voi ed al vostro popolo". E' chiaro che il vescovo senza nessuna perdita da parte dei civili, con poche frasi generali ha invocato il popolo alla gratitudine verso l'armata rossa e Stalin, non facendo menzione di cose, che gli ha suggerito l'ufficiale. Il vescovo era poi trattenuto sul podio a presiedere con gli altri allocutori ed eletto nella commissione, la quale il giorno seguente doveva portare un telegramma al gen. Petrov, commandante del IV fronte ucraino per passarlo a Stalin.

Pochi giorni dopo la stampa locale portò la ristampa dei giornali centrali sovietici l'allocuzione del vescovo Teodoro Romža. Con stupore di tutti i quali hanno sentito parlare il vescovo, si è constatato che le parole del vescovo erano in pieno dissacordo con la relazione della stampa di Mosca, la quale affermava, che il vescovo abbia detto che il popolo desiderava d'essere unito all'Ucraina Sovietica, mentre il prelato non ne ha fatto neanche una sillaba. Quando ad un redattore del giornale locale abbiamo detto come potevano scrivere cose che non sono state proferite, disse: „E' verso il vescovo è contrario che Ucraina Carpatica sia unita alla sua madre-patria?" e non si poteva far niente.

Nei primi giorni si sono formati i comitati popolari locali per i paesi e le città. Si come dovunque i comunisti avevano appoggio dei militari i comitati erano quasi esclusivamente composti dei comunisti ed erano strumenti nelle mani dei comandanti militari. Questi comitati hanno arrestato nei primi giorni circa una decima dei nostri Sacerdoti per varie ragioni. Soltanto dopo lunghe intervenzioni si poteva liberarli uno per uno. Ma uno di quelli di nome Pietro Demianovič, settantenne parroco di Rachovo, è stato fucilato e due altri sono finora trattenuti (Ilnyzkyj e Čižmar).

Nella seconda metà del novembre i comitati popolari hanno inviati loro delegati a Mucačevo per il grande comizio ed ivi hanno deciso sempre sotto la guida di ufficiali politici sovietici (col. Tulponov, Weis) che vogliono unirsi all'Ucraina sovietica ed hanno fatto una proclamazione, così detto „Manifest". Questo manifest era poi stampato sui fogli e doveva essere firmato da tutti i cittadini. E forse ridicolo, ma hanno fatto firmare i bimbi di prima classe elementare in scuola, impiegati, professori. Lo facevano portare per le strade, da casa in casa, da milizia armata. E guai a tutti che non volessero firmarlo, erano nominati fascisti, nemici del popolo e minacciati con la perdita del lavoro e con la deportazione in Siberia.

Con questo metodo democratico hanno raccolto circa cinquecentomila firme, ma non erano rari i casi quando un tale doveva firmare dieci o quindici volte.

Nello stesso tempo la radio alleata e la delegazione del governo Cecoslovacco a Chust ci assicuravano, che la Cecoslovacchia verrà ricostruita nei confini del 1938 e che non è possibile che qualunque parte ve ne sia staccata. Basti su questo e vedendo il bolscevismo in pratica, il terrore, la loro vita, ed atteggiamento verso la religione, il vescovo e gran parte dei sacerdoti non volevano firmare il „manifest".

Contemporaneamente varii corrispondenti dei giornali sovietici in divisa militare tentavano di avvicinare il vescovo ed averne le dichiarazioni che in Russia non c'è persecuzione religiosa, sul terrore tedesco ed ungherese, che tutta la popolazione è molto contenta dei sovieti e che unico loro desiderio è di unirsi con Ucraina sovietica. Quando il vescovo non voleva fare tali dichiarazioni che non corrispondevano alla verità, lo hanno accusato di fascismo e nemico dei soviet. Dopo ciò il vescovo non riceveva i corrispondenti se non erano di carattere esclusivamente religiosa, ma anche queste precauzioni hanno dato causa a molti articoli contro la Chiesa Unita ed il Clero.

Indirettamente hanno fatto capire al vescovo che lui si astiene dal contatto coll'armata rossa e dall'amministrazione civile e che deve fare la visita al gen. Petrov. Il vescovo ha risposto, che l'ha fatta ed allora gli hanno fatto spare che quel generale non era Petrov, ma Žuravlev. E' da notarsi, che il vescovo ha fatto molte visite, delle quali nessuna fu contracambiata. Anzi Eccellentissimo ha ordinato di fare collette in tutte le chiese parrocchiali della diocesi a pro dei feriti dell'armata rossa, ma nessun giornale ne fece il minimo cenno. Il vescovo insieme con prelato A. Chira e suo segretario A. Punko hanno trovato il gen. Petrov con cui era il gen. Mechlis-Politruk, il quale inconminciò con l'attacco che il clero ucraino cattolico si oppone alla unione dell'Ucraina Carpatica all'Unione Sovietica. I prelati sono riusciti a spiegare che la chiesa cattolica non si oppone a qualsiasi forma ed unione statale, ma non può essere strumento delle agitazioni politiche. Mechlis inoltre si è interessato in che consiste la differenza tra i cattolici orientali ed ortodossi (scismatici). E dichirò che in uno stato deve essere una religione e sarebbe molto meglio di non dipendere dal Vaticano, non menzionare il Papa, il quale sempre appoggiava il fascismo. Il gen. Petrov si mostrava ben disposto di andare incontro alle difficoltà che gravavano sulla chiesa e a tutte le ingiustizie che si commettono contro la Chiesa Unita, promise porra il fine. Ma anche questa visita non fu controcambiata da lui.

L'occupazione delle chiese e della parrocchie di nostro rito s' era incominciata prima con quelli in cui a causa del piccolo numero dei fedeli non erano i nostri sacerdoti. Gli scismatici, senza alcuna autorizzazione da parte delle autorità, il possesso delle nostre chiese hanno preso. Dopo venivano i paesi dove i cattolici ucraini erano in una minoranza e la tensione tra gli scismatici e i

cattolici era acuta, anche se non ne avevano bisogno. Gli scismatici facevano bere i ufficiali sovietici e la faccenda della occupazione delle chiese da parte dei scismatici si svolgeva senza impedimento. Per queste due ragioni abbiamo perso circa quindici parrocchie o filiali. Il protesto contro l'occupazione delle chiese era stato fatto presso il governo civile e militare (col. Tulpanov fanatico nemico della chiesa orientale cattolica).

Ambe due hanno assicurato di voler prendere i casi in considerazione e di decidere in merito, ma nessuna chiesa ci fu restituita.

La situazione si era peggiorata di molto quando gli oggetti riferentisi al culto furono affidati al prof. Lintur, ateo ed in vero senso comunista. Lui ha dichiarato che ai cattolici uniti andava bene sotto gli ungheresi ed adesso deve andar bene agli scismatici. Lui semplicemente dava gli ordini ai comitati provinciali perché prendessero con milizia in possesso delle chiese e parrocchie e le cedessero agli ortodossi (scismatici). Lintur ha fatto emanare una legge seconda la quale ognuno poteva passare allo scisma con semplice atto di dichiarazione. Quella legge venne pubblicata con le grandi farsi circa la libertà della coscienza; perché ognuno può abbandonare la chiese cattolici. Ma, grazie a Dio, non era riuscito, anzi molti gli ortodossi, vedendo il terrore e la ingiustizia degli scismatici e comunisti si sono presentati agli uffici per ritornare in vero gregie di Christo. Dopo ha fatto emanare un'altra legge (marzo 1945) secondo la quale là dove il numero dei cattolici constituiva meno di un terzo, si doveva cedere tutto il bene mobile ed immobile agli scismatici. Dove invece i fedeli cattolici costituivano più di un terzo, i beni si dovevano dividere secondo la proporzione dei fedeli. Tutto ciò si applicava in danno dei cattolici. In realtà non si faceva distribuzione proporzionale, la dove potevano espropriavano la chiesa ed i suoi possedimenti. La legge non poteva essere applicata, dove gli erano in minoranza.

Più delle volte il Sig. Lintur con ufficiali sovietici e con la milizia andava a fare il miting (comizio) ed invitava il popolo di lasciare la Chiesa Cattolica assucandola di nefande calunnie. Così fino al 12 luglio 1945 abbiamo perso 56 chiese parrocchiali o filiali. In qualunque luogo il sacerdote cattolico orientale poteva rimanere, ma più volte dovette andarsene e non poteva neanche nelle domeniche celebrare la S. Messa. Insieme impedivano ai fedeli di recarsi in paesi cattolici vicini per compiere i doveri religiosi, minacciandoli con la deportazione in Siberia.

Inoltre il Sig. Lintur a ognuno dei nostri sacerdoti i quali andavano da lui per trovare la giustizia e soddisfazione contro gli abusi degli scismatici proponeva di passare allo scisma, perché così potesse rimanere nel servizio del culto. Ai molti ha proposto la carriera vescovile se passassero allo scisma. Non solo ai sacerdoti, ma anche al vescovo, perché il vescovo più volte era andato con le delegazioni dei fedeli a protestare contro l'occupazione dell chiesa, ha detto che farebbe meglio se si intedesse con gli scismatici o passasse allo scisma

e potrebbe diventare metropolita. Grazie a Dio nessun sacerdote fin ora ha ceduto alle promesse.

Vedendo che non poteva andare avanti con gli sacerdoti, il Sig. Lintur ha cominciato una nuova azione con i fedeli. Vuole preparare un „sinodo" in cui dovrebbero prender parte i fedeli ed i sacerdoti e dichiararsi per acclamazione che voglion esser scismatici. Il vescovo ha fatto tutto per impedire la presenza dei suoi fedeli in simile „sinodo".

Inoltre il sig. Lintur mandava al vescovo ed lanciava tra i fedeli le nuove false e minacce per se.: che in qualche regione hanno arrestato molti sacerdoti, che hanno trovato le armi nelle nostre chiese, che occuperanno la chiesa cattedrale ed il palazzo vescovile e simili. Ultima du quelle fu che la Chiesa Cat. Orientale deve essere liguidata dentro settembre 1945.

Ultima legge contro i beni della Chiesa era stata emanata in magio del 1945 e prescriveva a passare allo Stato tutti i beni mobile ed immobili delle scuole ecclesiastiche (Le scuole sono state expropriate nel dicembre 1944). Qui si tratta anche dei fondi i quali usufruiva il maestro della scuola parrocchiale (ecclesiastiche) perché faceva cantore ecclesiastico (diak). Sta il pericolo che ci saranno presi i fondi del cantore (diak).

Insegnamento del catechismo nelle scuole è abolito ed era permesso solo un'ora settimanale non obbligatoria. Nell'anno prossimo deve essere abolita anche questa unica ora.

Nella stampa si trova sempre qualche articolo contro la fede, Vaticano, Papa, Chiesa Unita o contro qualche sacerdote; specialmente nei numeri domenicali. Nello stesso tempo vengono lodati gli scismatici come perseguitati dai precedenti regimi, benché ciò non corrisponde alla verità, essendo loro stati favoriti da Praga e Budapest. Si deve notare che molti sacerdoti scismatici sono iscritti nel partito comunista e tutti gli altri hanno espresso il desiderio d'essere accettati qual membri del partito comunista.

Le prediche sempre ed ovunque vengono controllate dagli agenti del NKVD e molte hanno notato perché si predica che la Chiesa di Christo non sarà mai vinta, e perché si portano gli esempi dei martiri. Esigevano invece che dal pulpito si parli della buona vita nella Russia, che la Chiesa invitasse il popolo ad entrare nella Armata Rossa e simili cose.

Il seminario diocesano non si poteva aprire perché era stato di tutto spogliato. In marzo del 1945 però sono stati chiamati il quarto e quinto anno si teologia ed hanno felicemente terminato il corso abbreviato. Gli anni inferiori non si potevano far venire, perché non c'era niente da dare a mangiare. C' era poi il grande pericolo, che i poveri candidati al sacerdozio non corressero il pericolo d'essere reclutati in Armata Rossa.

Mons. Chira Alessandro, prelato pontificio, unico consigliere ed appoggio del vescovo, in questi difficili tempi, più volte fu chiamato dagli ufficiali organi di sicurezza per interrogatori, in occasione dei quali si interessavavano degli affari della chiesa e sempre finivano con delle persecuzioni se non proprio

minaccie d'abbracciare lo scisma. Ultima volta all'inizio del luglio fu chiamato dai due colonelli del NKVD e gli avevano proposto di farlo fescovo; perché il vescovo attuale non è propenso a collaborare con i sovieti. Quando Mons. Chira ha risposto che anche lui è legato dalle stesse leggi e obbligazioni come il Vescovo e che la vera fede gli è più cara della vita e degli onori può dare infine che il Papa non può nominare un vescovo lá dove c'è un altro gli hanno proposto che lo farebbero nominare dal Vaticano tramite terzo stato. Mons. Chira ha decisamente rifiutato questa e simili proposte, ma però teme che i Soviet non facciano qualche trucco presso la S. Sede per farlo passare come rivale dell'attuale vescovo. Simili pressioni e proposte facevano anche ai PP. Basiliani in Mukacevo.

Lo stato generale del clero fino al 12 luglio 1945 sotto l'aspetto ecclesiastico è buono. Tutti i pastori d'anime adempivano i loro doveri con maggior sollecitudine ed hanno constatato ovunque maggior frequenza dei fedeli alla S. Liturgia, S. Confessione e Comunione. Offerte ai sacerdoti, dall'entrata dei Soviet non hanno avuto nessun appoggio da parte dello Stato, si sono aumentate ed i sacerdoti finore non sono mancati del pane quotidiano.

Più difficile è con i sacerdoti i quali sono stati cacciati dalle parrocchie. Non tutti potevano avere subito un'altra parrocchia, o non potevano trasferirsi per mancanza dei mezzi e denari e perciò in luoghi vicini hanno assunto uffici civili ìer avere di che vivere. Tutti però con consenso del vescovo di numero cinque.

Molte chiese filiali hanno proposto al vescovo di voler accettare un sacerdote cacciato e di sostenerlo ed il vescovo se nè valso e così ha potuto sistemare nuove parrocchie.

Il clero si teneva fin alla ufficiale proclamazione dell'unione dell'Ucraina Carpatica con quella Sovietica sempre sperando che questa unione non verrà effettuata, ma adesso anche questa speranza va sparendo, perché il clero conosce il fine ed i metodi di Soviet e non ha nessun fondamento di farsi delle illusioni, è molto difficile dire quale atteggiamento assumerà quando definitivamente verrà attuata l'unione.

E' certo che tutti coloro che hanno il loro domicilio in Slovacchia, e saranno una cinquantina, preferiranno abbandonare il Soviet ed il vescovo si è espresso che non porrà ostacoli. Gli altri dovranno restare ma quanto tempo potranno resistere solo Iddio può sapere. Con ammirazione si eve notare che i PP. Redentoristi in maggio di quest'anno hanno fondata una casa a Chust per lavorare sotto i Soviet.

I fedeli si mantengono bene, sono attaccati alla Chiesa, ma il duro trattamento, le manacce che saranno deportati in Siberia fanno molti tacere. La gioventù in massa esce dall'Ucraina Carpatica cercando rifugio in Occidente.

Le scuole ecclesiastiche e parrochiali sono già prese in possesso dello Stato e si dice che i sacerdoti no potranno dare più i professori ne le mogli dei sacerdoti fare le maestre e così la situazione materiale si aggrava sempre di più.

La Cecoslovacchia ha sagrificato l'Ucraina Carpatica per assicurarsi il buon trattamento dei Sovieti, e non c'è nessuno che avrebbe interesse di questa bella terra ai piedi dei Carpazzi e di una diocesi dei fedeli cattolici di rito bizantino-slavo. Stiamo alla vigilia del 300-mo anniversario dell'Unione con la Chiesa Cattolica fatta ad Uzhorod nel 1646 e con timore ed ansia stiamo pregando Dio che non sia quest'anno l'ultimo della gloriosa diocesi, come lo vorrebbero fare i nostri nemici. Forse i figli della diocesi, i quali stanno in Alerica ed i quali anche nell'anno 1919 hanno felicemente scelti un appoggio per loro madre-patria in Cecoslovacchia, potranno anche adesso fre qualche cose per salvarla dei più grandi nemici di Dio, della fede e della civilizzazione.

Tutto questo ho riferito a mandato del mio vescovo per fare sapere alla S. Sede la lotta dura ed accanita che fa la diocesi di Mukacevo in capo col suo giovane vescovo Eccellentissimo Teodoro Romza, il clero ed i fedeli aspettando le preghiere e l'aiuto del mondo cattolico e che conosca la verità e non le fanse comunicazioni dei nostri nemici.

A Roma, il 29 luglio 1945
sac. Bohdan Volosin
archivario della Dioc. di Mukacevo

154. Domenico Tardini érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirat-fogalmazványa Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának

Vatikánváros, 1945. szeptember 28.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 207. fol. 10rv. Fogalmazvány.

N. 6139/45
Emo Card. Eugenio Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione Orientale
28. IX. 45[174]

Il Reverendissimo Mons. Raffaele Forni, Incaricato d'Affari della Santa Sede a Praga, ha qui telegrafato quanto segue:

„Monsignor Romza, unico Vescovo subcarpatico, versando in grave pericolo di deportazione, implora facoltà straordinarie per consacrare da solo sotto segreto due Vescovi per territorio russo-subcarpatico"

Nel dare di ciò comunicazione all'Em. V. Reverendissima, mi reco a dovere di significarLe che il Santo Padre esita molto dinanzi a tale richiesta, che esula dalle consuetudini della Santa Sede, trattandosi di sacerdoti dei quali neppure si sa il nome.

174 Kézírással, alatta: *„Va bene"*

Sua Santità desidera, però, conoscere in proposito il pensiero dell'Eminenza Vostra su tale delicata questione.[175]

Da parte sua, questo ufficio sará grato all'Eminenza Vostra se vorrà far avere tutte quelle osservazioni e suggerimenti che, nella Sua alta sapienza, riterrà utili al caso.[176]

Profitto...

155. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának

Vatikánváros, 1945. október 8.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 207. fol. 8r–9r. Tisztázat.

8-X-45
Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Roma, 5 Ottobre 1945.
Prot. N. 275/43.
A Sua Eccellenza Reverendissima Mons. Domenico Tardini
Segretario della Sacra Congregazione per gli AA. EE. SS.
Vaticano
6675/45

Eccellenza Reverendissima,

In risposta al venerato ufficio di Vostra Eccellenza Reverendissima in data 28 settembre u.s. n. 6139/45 circa la domanda avanzata dall'Eccellentissimo Mons. Romža, Vescovo Ausiliare di Munkacs per ottenere dal Santo Padre la facoltà di procedere sub secreto alla consacrazione di due Vescovi per il territorio subcarpatico, mi pregio far tenere a Vostra Eccellenza le seguenti osservazioni e suggerimenti di questa S. Congregazione:

I. Mons. Romža è l'unico Vescovo ruteno che sia rimasto ancora al posto nell'intiera Subcarpazia e Galizia: gli altri 5 Vescovi delle diocesi rutene della parte della Galizia incorporata alla Repubblica ucraina sono stati arrestati e deportati dai Russi;

2. l'idea di far consacrare Vescovi per la Galizia era già stata sottoposta alla S. Congregazione, affinchè l'incaricato di coordinare la difesa contro i dissidenti avesse più autorità e i diaconi, che non poterono essere ordinati

175 A *„su tale delicata questione"* mondatrész utólag kézírással beszúrva és az egész mondat áthúzva.

176 Eredetileg, de áthúzva: *„Ritengo superfluo aggiungere che questa Segreteria sarà grata all'Em. V. se vorrà farle avere anche tutti quei suggerimenti"*

sacerdoti per l'arresto simultaneo dei cinque Vescovi ruteni della Galizia, avessero la possibilità di ricevere la sacra ordinazione sacerdotale;

3. la facoltà che viene chiesta per Mons. Romža è veramente straordinaria, ma è davvero straordinariamente grave anche la situazione della Galizia e Subcarpazia ove più di milioni di fedeli cattolici sono senza possibilità di comunicazione con Roma;

4. se il Santo Padre credesse opportuno accordare la facoltà così come viene richiesta, si dovrebbe imporre ai Vescovi consacrati da Mons. Romža per la Subcarpazia, e possibilmente anche per la Galizia, che prima della consacrazione, promettano con giuramento che, – ristabilite le comunicazioni con Roma – o liberati i Vescovi deportati – si asterrano da ogni atto espicopale fino alla conferma della loro nomina da parte della Santa Sede;

5. tale facoltà straordinaria era già stata concessa dal Santo Padre Pio X di v.m. per la Russia al Metropolita Mons. Szeptyckyj che se ne è servito in un caso;

6. se poi il Santo Padre non ritenesse opportuno concedere la facoltà di consacrare Vescovi senza conoscere i nominativi in antecedenza, la S. Congregazione si permette di richiamarsi alla sua lettera in data 7 agosto 1944. n. 275/43, con cui si era prospettata la nomina e la consacrazione di Mons. Alessandro Chira, come Vescovo Ausiliare di Munkacs, nomina che non venne effettuata perché l'Amministratore Apostolico Mons. Dudas preferì Mons. Teodoro Romža. Secondo il giudizio di questa S. Congregazione la persona di Mons. Chira avrebbe le qualità richieste per essere consacrato Vescovo e perciò si potrebbe autorizzare Mons. Romža a procedere alla sua consacrazione sub secreto. La consacrazione di Mons. Chira sarebbe già un grande vantaggio per la Chiesa Rutena della Subcarpazia.

In attesa di conoscere quanto piacerà stabilire al Santo Padre, profitto volentieri dell'occasione per ringraziarLa in anticipo e con sensi di profondo ossequio confermarmi della Eccellenza Vostra Reverendissima devotissimo per servirLa

Eugenio Card. Tisserant
Segr.

Ex Audientia Sanctissimi 10 X. 45.[177]

Il Santo Padre si è degnato di dare l'augusta sua approvazione soltanto alla proposta di cui al cc. 6 del presente ufficio, non intendendo nominare vescovi persone sulle quali non ha precedentemente ricevute le veritire informazioni e se ne ignora persino il nome.

Egli nomina vescovo titolare di .....[178] il Rev. Mons. Alessandro Chira.

177 Innentől a végéig a dokumentumra kézírással felvezetve

178 A címzetes püspöki szék nevének kihagyva.

Mons. Romza è autorizzato a conferire sub secreto la consecrazione episcopale a Mons. Chira con l'assistenza, se è possibili di almeno[179] un vescovo sia pure di rito latino e senza attendere le bolle.

156. Domenico Tardini érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirat-fogalmazványa Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának

Vatikánváros, 1945. október 17.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 207. fol. 5r. Fogalmazvány.

6675/45[180]
Eminentissimo Eugenio Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione Orientale

Ho avuto l'onore di ricevere il venerato Foglio dell'Em. V. Reverendissima No 275/43 del 5 corrente circa la domanda avanzata dall'Eccellentissimo Monsignor Romza, Vescovo Ausiliare di Munkacs intesa ad ottenere da Sua Santità la facoltà di procedere sub secreto alla consacrazione di due Vescovi per il territorio subcarpatico.

Mi reco, ora, a dovere di significarLe che il Santo Padre dopo di.. avere presso in attento esame quanto l'Eminenza Vostra scriveva al riguardo, Si è degnato autorizzare la consacrazione del Reverendissimo Mons. Alessandro Chira, che all'uopo ha nominato Vescovo titolare di Ippo. Non ha, per altro, la medesima Santità Sua ritenuto opportuno autorizzare anche la consacrazione di un secondo Vescovo, mancando ogni notizia sulla persona che si intendeva insignire del carattere vescovile.

Nel dare in proposito communicazione alla Nunziatura Apostolica di Praga, perchè a sua volta informasse l'Eccellentissimo Mons. Romza, questa Segreteria, ha fatto presente che la consacrazione dovrà avvenire sotto segreto e con l'assistenza, se possibile, di un Vescovo, sia pure di rito latino; e che per l'eventuale consacrazione di un altro Vescovo occorrerà conoscere in precedenza il nome ed avere le necessarie informazioni.

S. E. Mg. Romza é solo autorizzata a procedere alla conssecrazione del nuovo Vescovo senza attendere l'arrivo delle Bolle. Poichè la richiesta del titolo alla S. Congregazione Concistoriale, attesa l'urgenza, è stata fatta telefonicamente, non fa possibile spiegare a chi il titolo stesso dovesse esser conferito. Questa Segreteria sarà pertanto grata all' Em. V. se, nell'informare

179 „almeno" áthúzva
180 A lap szélén kézírással. További lapszéli feljegyzések: 14 (áthúzva) 17 X 45. Bélyegzővel: Firma Monsignor Segretario

in merito quel S. Dicastero, vorrà ad esso significare anche che la nomina di cui trattasi, deve rimanere strettamente segreta.

Sarà mia premura tenere l'Em. V. al corrente di eventuali ulteriori notizie che al riguardo fossero per giungere a questo Ufficio. / Profitto...

157. Mindszenty József hercegprímás átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a zsidók üldözésekor tanúsított magatartásról és az egyházmegye háborús kárairól, üldözött papjairól

Esztergom, 1945. november 3.

GKPL I-1-a 1715/1945. Tisztázat.

3480/1945
Főtisztelendő Egyházmegyei Hatóság
Nyíregyháza

Szükségesnek mutatkozik mielőbb megjelentetni a kül- és belföld helyes látása érdekében a legutóbbi 10 év ismertetését tények alapján, de újságírói stílusban magyar, latin, angol és francia nyelven a mellékelt vázlatterv szerint.

Ennek indoka az, hogy idegennyelvű támadás jelent meg az Egyház ellen, mivel nem tett volna semmit a zsidóságért. A magyar protestánsok apológiaája Bereczky Albert államtitkár, ref. lelkész tollából A magyar protestantizmus a zsidóüldözés ellen címmel már meg is jelent 44 nyomtatott oldalon.

Szívesen felvétetek újabb fejezetet is a könyvbe. Az összeállítást az a pap végezhetné, aki a zsidóügyben egyidejüleg dolgozott.

Kérem a legsűrgősebben a vonatkozó adatokat.

1. Mit tett a főpásztor, papsága, hívei, a katolikus egyesületek, katolikus sajtó vonatkozólag. Megnyilatkozások abból az időből.
2. Minő volt ott a hangulat a zsidóság üldözése terén?
3. Itéltek-e el papot, hívőt zsidóholmi megőrzéséért?
4. Papi és világi foglyok névsora a nyilas időkben.
5. Hány plébánosból hány hagyta el helyét az orosz invázió idején?
6. A papi helyttállás áldozatainak névsora ugyanakkor.
7. A teljesen elpusztult templomok, rk. iskolák, plébánia-lakok, férfi és női zárdák, kulturházak, temetők névsora.
8. Ua. az erősen megrongáltakról
9. a belülről kifosztott templomok, kápolnák száma
10. Az új világ papi foglyai. Név, állás, lakóhely, a fogda helye, minősége, tartama szerint.
11. A világi foglyok megközelítő száma az egyházmegye területén.
12. A kiáltóbb nyomor helye és leírása.

Esztergom, 1945. november 3.

Mindszenty József
herecegprímás, esztergomi érsek

A válasz megadatik[181]
nov. 25.
+ Miklós püspök

Dr. Papp György kanonok személyesen vitte[182]

158. Papp Antal c. érsek jelentése Mindszenty József hercegprímásnak a zsidók üldözésekor tanúsított magatartásról és a kormányzóság háborús kárairól, üldözött papjairól

Miskolc, 1945. november 15.
EPL Cat. D/c. 5835/1946. Tisztázat.

599/1945
Föméltóságu és Főtisztelendő
Mindszenty József urnak Magyarország hercegprímása, esztergomi érsek
Esztergom.

Főméltóságu és Főtisztelendő Hercegprimás, Érsek Ur !

Főméltóságodnak 3480/1945 sz. felhívására[183] teljes tisztelettel jelentem:

A zsidó-kérdést papságom velem együtt b.e. volt Hercegprímásunk világos és helyes álláspontja szerint fogta fel. Papjaimtól kapott hivatalos jelentés szerint az 1944. júliusában kiadott körlevélnek, a hozzá irott soraim kapcsán történt felolvasása igen nagy hatást váltott ki hiveim között s az általános együttérzés abban is megnyilvánult, hogy hiveim még a zsidó vagyon elárverezésében sem vettek részt, nemhogy a zsidó vagyonból gyarapodtak volna, sőt egyes helyeken megőrzés végett át is vettek ilyeneket. Borsod megyében egy parochiámon pl. (Szuhakálló) egyik hívemet és családját egy keresztténnyé lett zsidó értékeinek megőrzéséért súlyosan bántalmazták. A hangulat képe tehát az általános részvét volt.

Már a háború előző éveiben igyekeztem vegyes vallásu területen széjjelszórt hiveimet a megértő szeretetre hangolni. Az eucharisztikus világkongresszus előkészítése folyamán irodámban lázas munka folyt amelyet én anyagiakban is állandóan támogattam. A keleti szakosztály elnöke ugyanis vicariusom: dr. Szántay-Szémán István pápai prelátus volt, aki a keleti egyházfejedelmekkel állandó levelezésben volt és uniós kiadványokkal készítette elő Kelet és

181 Innentől Dudás Miklós püspök kézírásával.
182 Más kézírással.
183 Lásd: 157. számú dokumentum.

Nyugat kölcsönös megismerését. Az uniós ügyet és a „Keleti Egyház" c. tud. folyóiratot is állandóan anyagi segítségben is részesítettem.

Az 1943. évi I. körlevelemben a világiak apostolkodását és a rendszeres A.C. munkát szorgalmaztam. A III. sz. körlevelemben a Pápa őszentsége kívánsága szerint elrendeltem a békéért az imahadjárat megszervezését, a X. sz. körlevélben a Szeplőtelen fogantatás ünnepével kapcsolatos könyörgéseket rendeltem el az „igazi békéért". Az 1944. évi III. sz, körlevelemben a májusi imahadjáratot, a X. sz. körlevelemben pedig Krisztus Király ünnepére „menekülésre kényszerült magyar testvéreink" részére. XI. sz. körlevelemben az egyszerűség és vezeklés gyakorlását szorgalmaztam papjaimnál és híveimnél, hogy Isten segítségét országunkra és mindnyájunkra leesdjük. XII. sz. körlevelemben a „Magyarok Nagyasszonya" tiszteletére elrendelt ájtatosság kapcsán elsősorban a bünbánatot, az engesztelést, és az Istenben való bizalmat hangsúlyoztam.

A zsidóság üldözése kezdetén, amikor a munkaszolgálatra vitt megkeresztelt és meg nem keresztelt zsidókat még, – a vitézségi érmeseket is, tisztirangjuktól megfosztották, vicariusom tudtommal felkereste a hadtestparancsnokságot s nagyon kirívó esetekben próbálta segíteni, amiért megfenyegették, hogy reverendája bajba kerül, ha pártfogolni merészkedik. Megfélemlítésül egy zsidó üzlet ajtajában le is fényképezték.

Ugyanő a miskolci lelkészek élén (csak egy plébános nem akart résztvenni) megjelent a főispán-kormánybiztosnál és a gettózás visszaélései ügyében kértek intézkedést s a megkeresztelt zsidók érdekében pedig olyan elhelyezést kértek, hogy lelkipásztoraik akadálytalanul gondozhassák őket. Végül vicariusom ugyancsak tudtommal dr. Enyedy Andor ref. püspökkel eljártak a nyilas polgármesternél és a német parancsnokságnál, hogy a város elrendelt kiürítését vonják vissza és a német parancsnokság mondjon le a középületeknek tervbevett borzalmas felrobbantásáról, mert ezzel az egész város lakosságát teljesen tönkreteszik. A középületek felrobbantása elmaradt, ellenben a városon átfolyó Szinva hídjainak felrobbantásával óriási kár érte a lakosságot, köztük az én otthonomat is. Újabban résztvettünk a deportáltak hazahozatalára irányuló gyűjtés támogatásában is. Vikáriusom nevemben is kijelentette, hogy a kiürítési parancsra sem távozunk a városból. Ez a lakosságra igen bátorító hatással volt.

Teljes tisztelettel jelentem, hogy zsidó holmi őrzéséért egyetlen papomat sem ítélték el.

Papjaim és híveim közül a nyilas időben egy sem szenvedett fogságot.

55 lelkészem közül csak kettő hagyta el helyét az orosz invázió idején, mivel községeik tüzvonalba kerültek.

A papi helytállásnak halálos áldozatai nem voltak. Ellenben súlyos anyagi és személyi nehézségen minden lelkészem átesett.

Külön megemlítem az Apostoli Kormányzósághoz tartozó, az uj határ által azonban jelenleg elszakított, s Kárpátaljához csatolt ciróka-völgyi esperesi kerületet, amelyen 6 lelkész közül csak 1 maradhatott a helyén, a többieket híveikkel együtt kitelepítették a harctér miatt. A templomok és paróchiák majdnem mind teljesen tönkrementek.

Teljesen egyetlen templomom és iskolám sem pusztult el, ellenben sok igen erősen megrongálódott: Bőlzse község temploma és plébániája majdnem földig elpusztult, a hívek is hajléktalanokká lettek. Ugyancsak igen súlyosan megrongálódott Homrogd községem temploma és paplaka. A templomot sikerült szalmafedéssel ideiglenesen megmenteni.

Több templomot találatok és belövések értek (Mucsony, Szuhakalló, Csobád). A csobádi paplak majdnem teljesen elpusztult, de részben már helyre lett állítva. Általában a kisebb rongálások és a teljes vagy részleges üvegkár, egy templomot kivéve, mindegyiket érte.

Belülről is sok kár érte a templomokat. Igy a szikszói iskola-kápolnát teljesen kirabolták, az ereklye is elveszett, sőt az oltárt is beronditották. A legtöbb templomban az egyházi ruhákat vagy legalább bélésanyagukat vagdalták ki. A gyertyákat mindenünnen elvitték.

Az újvilágnak lelkészeim közül papi foglyaink nincsenek, világi is csak kettő. A népbiróság az abaujszántói kántort 3 évi fogházra ítélte s jelenleg a miskolci ügyészségi fogházban van. Le volt még tartóztatva a felsővadászi tanitó is.

Elszakított területemen valóban kiáltó a nyomor, de az imperium-változás miatt ottani híveimmel foglalkoznunk nem lehet. Más területen híveim szerény, megélhetése ezidőszerint még megvan.

Fogadja Főméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását

Miskolc, 1945 november hó 15.-én

Papp Antal

c. érsek, pápai trónálló, apostoli

159. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök jelentése Mindszenty József hercegprímásnak a zsidók üldözésekor tanúsított magatartásról és az egyházmegye háborús kárairól, üldözött papjairól

Nyíregyháza, 1945. november 25.

EPL Cat. D/c. 5835/1946. Tisztázat.
GKPL I-1-a 1715/1945. Fogalmazvány.

Főméltóságú és főtisztelendő
Mindszenty József
Hercegprímás
Esztergom

Főméltóságú Hercegprímás Úr!

Szekeren végzett tíznapos főpásztori körutamról (visitatio canonica) hazatérve csak most van alkalmam Főméltóságú Uram megkeresésére[184] válaszomat elküldeni.

Nálunk a zsidók gettóba gyűjtése és elszállítása olyan váratlanul történt, hogy szinte, nem is volt idő a nagy nyilvánosság előtt való komolyabb kiállásra. Mindazonáltal úgy én a főpásztor, mint papságom és híveim megtettünk mindent, amit a keresztény szeretet megkövetelt és az akkori lehetőségek megengedtek.

1./ Felvidéken kezdődött a zsidók gettóba gyűjtése. Ungváron, ahol apostoli adminisztrátori minőségemben tartózkodtam, ismételten tárgyaltan Vincze András altábornagy, kormányzói biztossal és Megay László polgármesterrel, hogy az igazságtalan rendelet kikényszerített végrehajtásánál biztosítsanak emberséges elhelyezést és bánásmódot az érintett szerencsétlenek számára.

A nyírségi gettózás idején Dr. Bernstein Béla nyíregyházai főrabbival folytatott ismételt megbeszélés alapján nemcsak a helyi hatóságoknál léptem közbe, hanem Dr. Korompay Károly dezignált szabolcsi főispán által a belügyminisztériumnál is, követeltem az embertelen bánásmód, a szörnyű összezsúfolás mellőzését és Török Dezső apát-plébánossal, valamint Turóczy Zoltán evangélikus superintendenssel együtt közösen kértünk emberséges bánásmódot az üldözöttek részére. A dezignált főispán teljesítve kérésemet nevemben is közbelépett a belügyminisztériumban, aminek az lett az eredménye, hogy kinevezése dacára is elejtették és más főispánt küldtek.

Frigyes Sándor zsidó származású kikeresztelt mérnököt írásbeli kérelmemre kiengedték a nyíregyházai gettóból, Budapestre szállították, aki ezáltal megmenekült a külföldre szállítástól és ma is él családjával Budapesten.

Egyházmegyém egyik intézményében engedélyemmel hét család (22 személy) rejtőzött el és várta be a vörös hadsereg bevonulását.

A bazilissza nővéreknél is megmenekült az elhurcoltatástól egy kikeresztelkedett zsidó leány.

A püspöki széklakban velem együtt lakó udvari papjaimnál több értékes rituális holmit, gyertyatartókat, stb., őriztek meg és szolgáltattak vissza a hazatérő zsidóknak.

Két egyházmegyém lelkészei a katekumenátusba való felvétel és kellő oktatás utáni megkeresztelés által igyekeztek a megszentelő kegyelem lelki megerősítése mellett földi viszonylatban is menedéket nyújtani az üldözötteknek. Így közel ezer személy nyert lelki megerősödést és földi támogatást.

2./ A zsidóság üldözésekor papjaim és hívein szinte egyöntetűen a keresztény szeretetből fakadó részvétnek és segíteni akarásnak adták tanújelét. Szinte mindenütt sírva kísérték az elhurcoltakat, sok helyen pedig a tilalom ellenére is élelmet csempésztek be a gettóba. Ezt papok is megtették, s ezért szidalmazásban volt részük.

184 Lásd: 157. számú dokumentum.

3./ Egyházmegyémben papot nem ítéltek el zsidó holmi rejtegetéséért, három nyírcsászári laikus hívemet azonban rövidebb időre bebörtönöztek ezen a címen.

4./ A nyilas időben egyedül Kriskó Elek kállósemjéni paróchusom ellen folyt eljárás zsidó-bújtatás címén, többre nem is kerülhetett sor, mert egyházmegyém nagy része, sőt az egész Tiszántúl igen rövid ideig volt nyilas uralom alatt, mert ide már októberben bevonult a vörös hadsereg.

5./ 100 lelkészem közül 23 hagyta el helyét az orosz invázió idején, nagyrészt főképen a Tisza-parton hatósági nyomásra.

6./ Az isteni gondviselés lelkészeinket megőrizte, papi halálos áldozatunk nincs.

7./ Teljesen elpusztult: 4 templom: Balsa, Gáva, Mezőzombor, Vencsellő; 1 plébánia-lak: Oros.

8./ Erősen megrongálódtak: 8 templom, Budapest II., Kállósemjén, Nagykálló, Napkor, Sajópetri, Sárospatak, Timár, Végardó; 5 gör. kat. iskola: Kállósemjén, Nagykálló, Nyíracsád, Pocsaj, Sátoraljaújhely; 6 plébánia-lak: Debrecen, Kállósemjén, Kenézlő, Mezőzombor, Nagykálló, Sátoraljaújhely.

9./ Belülről részben kifosztották a következő templomokat: Budapest II, Biri, Kisléta, Máriapócs, Nyírpazony, Napkor.

10./ Az új világ papi foglyai: Oláh Kornél segédlelkész, Makó, internálva Mezőhegyesen 6 hónapra; Árkossy István, hitoktató, Nyírbátor ügyészségi fogház, Nyíregyháza, előzetes letartóztatás, 2 hónap után a minisztérium az eljárást beszüntette, szabadlábra helyezte; Szuvák József paróchus Bököny, ügyészségi fogház Nyíregyháza, előzetes letartóztatás 3 hét után szabadlábra helyezve.

11. Világi foglyok az egyházmegye területéről 100-200, nagyrészük polgári elhurcolt.

12. Egyházmegyém egyébként is az ország legszegényebb területe, melyen békében is elég nagy az ínség, melyet most a háborús idők még erősen fokoztak. Az általánosnál kiáltóbb, különösebb nyomor, vagy baj nincsen.

Fogadja Főméltóságú Uram kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását, mellyel vagyok

Nyíregyházán, 1945. november 25.

Krisztusban alázatos testvére és suffraganeusa:

+ Dr. Dudás Miklós

hajdúdorogi megyéspüspök

160. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Romzsa Tódor munkácsi apostoli adminisztrátori kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1946. február 14.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 119. fol. 8r–9r. Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Roma, 14 febbraio 1946
Prot. N. 275/1943
A Sua Eccellenza Reverendissima Mons. Domenico Tardini
Segretario della Sacra Congregazione degli AA. EE. SS.
Vaticano

Eccellenza Reverendissima,

come l'Eccellenza Vostra Reverendissima bene conosce, il Santo Padre in data 11 dicembre 1943 si degnava nominare Amministratore Apostolico di Munkacs l'Eccellentissimo Mons. Dudas, Vescovo di Hajdudorog Ungheria, il quale conservava insieme questa Sede.

L'8 settembre 1944[185] Sua Santità, accogliendo benevolmente la richiesta di Mons. Dudas, nominava Mons. Romža Vescovo Ausiliare per Munkacs.

Nell'ottobre scorso l'Augusto Pontefice accordava a Mons. Romža la facoltà di consacrare Vescovo Mons. Alessandro Chira, trovandosi egli in pericolo di essere deportato.

Le circostanze politiche attuali rendono impossibile e pericoloso per Mons. Dudas di attendere al suo ufficio di Amministratore Apostolico di Munkacs, la cui sede é stata annessa alla Ucraina sovietica, mentre Hajdudorog si trova in Ungheria. Non risulta a questa S. Congregazione se Mons. Dudas abbia delegato le facoltà ordinarie a Mons. Romža.

Allo scopo di chiarificare la situazione giuridica dei tre Eccellentissimi Vescovi di cui sopra, la S. Congregazione, in data 9 corrente, ha sottoposto al Santo Padre in Udienza le seguenti misure:

1) dispensare Mons. Dudas dall'incarico di Amministratore Apostolico di Munkacs;

2) nominare Mons. Romža alla carica di Amministratore Apostolico di Munkacs;

3) affidare a Mons. Chira l'ufficio di Vescovo Ausiliare dell'Eccellentissimo Mons. Romža.

185 Lásd: 151. számú dokumentum.

L'Augusto Pontefice si é degnato approvare le tre proposte come sopra, autorizzando la S. Congregazione a procedere senza pubblicità, facendo le comunicazioni agli interessati con la massima prudenza.

Sarei grato alla Eccellenza Vostra Reverendissima se volesse gentilmente portare quanto sopra a conoscenza del Reverendissimo Mons. Forni in Praga incaricandolo di significare le decisioni nella Rutenia Subcarpatica col mezzo più sicuro e riservato che sarà possibile, evitando che la notizia possa cadere in mani estranee.

Per maggiore prudenza si potrebbe omettere, nel documento da mandare al Reverendissimo Mons. Forni, il nome di Chira, essendo la situazione a lui ben nota, usando inoltre di qualche perifrasi, come „il prelato consacrato il 30 dicembre u.s.".

Per la comunicazione da farsi a Mons. Dudas questa S. Congregazione interesserà l'Eccellentissimo Primate in Ungheria, presente in Roma per il Concistoro…

Mi valgo dell'incontro per confermarmi con sensi di ben distinto ossequio dell'Eccellenza Vostra Reverendissima devotissimo nel Signore

Eugenio Card. Tisserant
Segr.

161. Luigi Maglione bíboros-államtitkár utasítás-fogalmazványa R. Fornihoz, a prágai nunciatúra ügyvivőjéhez Romzsa Tódor munkácsi püspökké történt kinevezéséről

Vatikánváros, 1946. március 11.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 119. fol. 7r.
Fogalmazvány.

1823/46
Reverendissimo Mons. R. Forni
Inc. Aff./Praga

Come alla S. V. Reverendissima sarà già noto, nel dicembre 1943 il Santo Padre Si degnava nominare Amministratore Apostolico della Diocesi di Munkacs S. E. Reverendissima Mons. Nicola Dudas, Vescovo di Hajdudorog (Ungheria), il quale, per altro, conservava questa sua Sede.

Nel settembre dell'anno successivo, accogliendo benevolmente la domanda dell'Eccellentissimo Mons. Dudas, la Santità Sua nominava Vescovo Ausiliare per la Diocesi di Munkacs S. E. Reverendissima Mons. Teodoro Giorgio Romža.

In considerazione delle attuali circostanze, che rendono assai difficile il governo della Diocesi di Munkacs da parte di Mons. Dudas, su proposta della S. Congregazione per la Chiesa Orientale, l'Augusto Pontefice Si è degnato di

a) dispensare l'Eccellentissimo Mons. Dudas dall'incarico di Amministratore Apostolico della Diocesi di Munkacs;

b) nominare Amministratore Apostolico della medesima Diocesi di Munkacs l'Eccellentissimo Mons. Romža;

c) affidare l'ufficio di Ausiliare dell'Eccellentissimo Mons. Romza al Prelato che fu consacrato il 30 dicembre u.s.

In pari tempo Sua Santità ha autorizzato il S. Dicastero anzidetto a dar corso a tali provvedimenti senza alcuna pubblicità.

La S. Congregazione Orientale, mentre provvede direttamente ad informare l'Eccellentissimo Mons. Dudas, prega la S. V. di voler portare quanto precede a conosdenza degli interessati nella Rutenia Subcarpatica col mezzo più sicuro e riservato che Le sarà possibile, e prendendo ogni precauzione per evitare che la notizia possa cadere in mano di terzi.

Profitto...

162. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirat-fogalmazványa Keresztúri Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszterhez Regős Dénes bazilita szerzetes internálása tárgyában

Nyíregyháza, 1946. június 17.

GKPL I-1-a 858/1946. Fogalmazvány.

Dr Keresztúri Dezső
vallás-és közoktatásügyi
miniszter urnak.
Budapest.

Vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr!

Tisztelettel kérem, hogy a berettyóújfalui vármegyei rendőrfőkapitányság által Berettyóújfaluba internált P. Regős Dénes Szent Bazil-rendi missziós-atya kiszabadítása ügyében a Belügyminiszter úrhoz átírni méltóztassék.

P. Regős Dénes Szt. Bazil-rendi atya 1946. április 6-14-ig terjedő időben népmisszióot tartott Nagyléta (Bihar vm.) község gör. kat. hívei részére. A népmisszió után április l5-én a rendőrség egyik missziós beszédének bizonyos részei miatt őrizetbe vette és Berettyóújfaluban internálta.

Én magam sem a vádat ugyan, sem az ítélet indoklását nem ismerem, de ismerem jól a missziós atyát és tudom, hogy nem reakciós, még kevésbbé reakciós uszító. Nem tartom lehetetlennek, hogy a beszéd hevében egyik-másik katolikus követelést, vagy sérelmet talán kevésbbé megfontolt formában tette szóvá, de biztos vagyok abban, hogy nem lázitási, vagy zavarkeltési szándékkal.

A szabadlábra helyezést, akár felülvizsgálati, akár pedig kegyelmi uton főképen azért kérem, mert a szerzetesrendnek nem sok fölszentelt papja

van, igy egy fiatal munkaerő hosszabb időre való kikapcsolása akadályozza a rendet, hogy görögkatolikus népünk érdekében kifejtendő vallás-erkölcsi feladatait teljesíthesse. Az internálás szerzetesnek is elég jó iskola az esetleges botlásából való megjavulásra, a szerzetesrend pedig és magam is mint püspök erélyesen fogok vigyázni arra, hogy a nevezett P. Regős Dénes kizárólag csak hitéleti és vallás-erkölcsi sikon munkálkodjék a lelkek üdvén.

Fogadja miniszter ur kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását. Nyíregyháza,1946. junius 17.

hajdudorogi püspök.

163. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Papp Antal érsek halála tárgyában

Vatikánváros, 1946. szeptember 26.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 2–2/1. Fogalmazvány.
AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 133. 7rv. Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
26 sett. 1946
Num. di Prot. 452/1946
(Indirizzo) Mons. Tardini
Segret. degli AA. EE. SS.
Vaticano

Nell' „Osservatore Romano" del 22 agosto n. s. è stata pubblicata la morte dell'Eccellentissimo Mons. Antonio Papp, Arcivescovo Tit. di Cizico, Esarca Apostolico di Miskolc in Ungheria. –

Il comunicato recava anche una grave inesattezza in quanto dava Mons. Papp per „Amministratore Ap. della Diocesi di Munkàcs". La Sacra Congregazione è rimasta fino ad oggi in attesa di ricevere qualche notizia ufficiale della morte di Mons. Papp o da cotesta Segreteria di Stato o da qualche altre fonte ma finora nulla è arrivato. Sarei grato pertanto a Vostra Eccellenza Reverendissima se volesse farmi conoscere tutto quanto è a conoscenza di cotesta Segreteria di Stato al riguardo e come e da chi è stata comunicata all"'Osservatore Romano" la notizia della morte di Mons. Papp.

I. Sacra Congregazione si preoccupa anche della successione nell'Amministrazione Apostolica di Miskolc, cui oc come provvedere quanto prima. –

Siccome le pratiche per la nomina di un nuovo Esarca Apostolico penderanno qualche tempo, sembra a E. S. C. che – approvandolo il S. Padre – si potrebbe per intanto affidare a Mons. Dudas Vescovo di Hajdudorog, l'amministrazione di Miskolc, tanto più che tra Miskolc e Nyiregyhàza

(residenza di Mons. Dudas) ci sono appena 60 Km. da linea d'aria. Nello stesso tempo si potrebbe – sempre approvandolo il S. Padre – interrogare l'Eminentissimo Card. Arcivescovo di Strigonia e l'Eccellentissimo Vescovo di Hajdudorog (in mancanza di un Eccellentissimo Nunzio Ap. in Ungheria) per chiedere loro se sia opportuno provvedere alla nomina di un proprio prelato per le poche parrocchie ch'erano prima amministrate dal defunto Mons. Papp, se hanno dei candidati idonei da propone.

Ringraziandola

Com'è che abbiamo dovuto leggere sull'Osservatore la morte di Sua Eccellenza Mons. Papp, senza aver ricevuto una qualsiasi notizia dalla Segreteria di Stato?

Com'è che hanno dato Sua Eccellenza Mons. Papp come Amministratore di Munkacs?

L'informazione deve esser prevenuta a mezzi di qualche informatore ungherese.

Interrogare la Segreteria di Stato. Intanto bisognerebbe provvedere all'Amministrazione di Miskolcz, fare deputando Sua Eccellenza Mons. Dudas. In linea d'aria ci sono appena 60 chilometri fra Miszkolcz e Nyiregyhaza, ove abita Mons. Dudas

163a. A Szentszék sajtóközleménye Papp Antal érsek halála tárgyában

Vatikánváros, 1946. augusztus 21.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 1. Nyomtatvány.

Servizio Stampa
Tel. 466 – 495 – 52.357 Città del Vaticano, 21 agosto 1946.-
Bollettino No 195 – Anno IX

Lutto nell'episcopato

E' giunta soltanto ora la notizia della morte di Mons. Antonio Papp, Arcivescovo Titolare di Cizico, Amministratore Apostolico della Diocesi di Munkacs, avvenuta il 25 dicembre dell'anno scorso.

Il venerato presule, quasi ottantenne, era nato a Nagykallò, diocesi di Munkacs il 7 novembre 1867, ed era stato promosso alla sede arcivescovile di Cizico il 1 luglio 1924.

Ultimamente, oltre che Amministratore Apostolico della sua diocesi di origine, era Esarca Apostolico di Miszkolcz, dove aveva pure fissato la sua residenza.

164. Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Papp Antal érsek halála tárgyában

Vatikánváros, 1946. október 11.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 3rv. Tisztázat.
AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 133. 5rv. Fogalmazvány

Sacra Congregazione degli Affari ecclesiastici straordinari
Num. di Protocollo 7438/46
Vaticano, li 11 ottobre 1946
A Sua Eminenza Reverendissima
il Sig. Cardinale Eugenio Tisserant
Segretario della S. Congregazione per la Chiesa Orientale

Eminenza Reverendissima,

La Segreteria di Stato ha ricevuto regolarmente il pregiato Ufficio[186] n. 452/46 dell'Eminenza Vostra Reverendissima, circa la notizia apparsa sull'Osservatore Romano il 22 agosto scorso della morte di S. E. Reverendissima Mons. Antonio Papp, Arcivescovo tit. di Cizico ed Esarca Apostolico di Miskolc in Ungheria.

Quest'Ufficio si è dato subito premura di far diligenti ricerche per sapere chi avesse comunicato la notizia, attribuendo al Prelato la qualifica di Amministratore Apostolico di Munkacs che, come l'Eminenza Vostra giustamente osserva, non gli competeva.

Purtroppo, anche a motivo del notevole tempo ormai trascorso, le ricerche non hanno avuto un esito positivo. E' certo che questa I.a Sezione non ha comunicato nulla in proposito all'"Osservatore Romano". Probabilmente la notizia – che si assicura essere stata divulgata a suo tempo dalla Radio di Budapest – è giunta all'"Osservatore" per il tramite di qualche Prelato ungherese residente in Roma.

La Segreteria non ha mancato di sottoporre al Santo Padre, com'era desiderio dell'Eminenza Vostra, il piano di affidare, nel frattempo, l'Amministrazione di Miskolcs a S. E. Reverendissima Mons. Dudas, Vescovo di Hajdudorog, e Sua Santità Si è degnata di approvarlo con la riserva, naturalmente, che risulti fondata la notizia della morte di Mons. Papp.

Da quanto ha dichiarato in Segreteria il Reverendissimo Mons. Prof. Magyary, sembrerebbe che l'Eminentissimo Cardinale Arcivescovo di Strigonia già avesse provveduto, per mezzo di un suo Vicario, all'amministrazione delle parrocchie dell'Esarchia.

Chino al bacio della S. Porpora, con profonda venerazione mi professo
di Vostra Eminenza Reverendissima

186 Lásd: 163. számú dokumentum.

Umil.mo Dev.mo Obb.mo Servitore
Domenico Tardini

165. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Papp Antal érsek halála és utódlása tárgyában

Vatikánváros, 1946. október 16.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 4r. Fogalmazvány.
AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 133. 4r. Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
16 ott. 1946
Num. di Prot. 452/1946
Mons. Tardini
Segr. degli AA. EE. SS.
Vaticano

in riferimento al foglio[187] dell'Eccellenza Vostra R. in data 11 corr. n. 7438/46, riguardante la morte di Mons. Papp, Esarca Apostolico di Miskolc, ed eventuali provvedimenti per la successione, prego Vostra Eccellenza di voler inoltrare l'acclusa lettera di Eminenza Sua Reverendissima all'Eminentissimo Card. Arcivescovo di Strigonia. –

165a. Tisserarant bíboros átiratának melléklete: a bíboros levele Mindszenty József hercegprímáshoz Papp Antal érsek halála és utódlása tárgyában

Vatikánváros, 1946. október 16.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 5r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Prot. N. 452/46
Roma, die 16 Octobris 1946
Pro minuta
Eminentissimo ac Reverendissimo Domino
Domino Josepho Card. Mindszenty
Archiepiscopo Strigoniensi
Eminentissime ac Reverendissime Domine,

In ephemeride vulgo „L'Osservatore Romano" die 22 augusti p. e. divulgata est notitia mortis Exc.mi ac Rev.mi Antonii Papp, Archiepiscopi tit. Cyzicens. ac Exarchi Apostolici Miskolcensis.

187 Lásd: 164. számú dokumentum.

Sacrae huic Congregationi ullum nuntius pervenerit de morbo, obitu, funere Exc.mi Viri, ac de consequenti gubernatione Exarchatus; enixe tamen rogo Eminentiam Tuam Reverendissimam ut Exc.mum Nicolaum Dudas, Episcopum Hajdudorogensem certiorem reddas Sanctissimum Patrem illi tribuisse administrationem Exarchatus Miskolcensis, cum omnibus facultatibus huic muneri adnexis, donec a S. Sede aliter provisum fuerit.

Quodsi Eminentia Tua opportunum duxerit eidem Exarchatui praeficiendum esse Administratorem proprium, episcopali charactere ditandum, velit mihi nomina dare trium candidatorum, cum omnibus informationibus quae eos respiciunt; idem faciat Exc.mus Dudas, qui – hoc in casu – usque ad nominationem novi Administratoris curam pastoralem in Exarchatu retinebit.

Interim manus Eminentiae Tuae Reverendissimae devote deosculans, sum et permanere gaudeo

Eminentiae Tuae Reverendissimae

addictissimus uti frater

166. Mindszenty József hercegprímás átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Papp Antal érsek halála és utódlása tárgyában

Vatikánváros, 1947. január 21.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 6rv. Tisztázat.

Nr. 6997/1946
Eminentissimo ac Reverendissimo Domino
Eugenio Card. Tisserant
episcopo, segretario S. Congr. pro Eccl. Orientali.
Roma.
Via della Conciliazioni 34-

Eminentissime Domine,

Die 11 Novembris a. c. accepi litteras[188] de ista Sacra Congregatione „Pro Ecclesia Orientali" ddto 16 Octobris 1946 sub Nr. 452/46 ad gubernium Exarchaus Miskolciensis spectantes.

Excmus ac Revmus Antonius Papp, Archiepiscopus tit. Cyzicens. ac Exarcha Apostolicus Miskolciensis morte ereptus est die 24 Decembris a. 1945.

Coetus consultorum dioecesanorum Miskolciensium secundum praescripta S. Canonum imprimis c. 427., die 27 Decembris convenit, et Stephanum Szántay-Szémán SS. praelatum, consultorem ad vicarii capitularis munus elegit. Hanc electionem Josephus Grősz Archiepiscopus Colocensis die 7 Januarii a.

188 Lásd: 165a. számú dokumentum.

1946 sub Nr. 118/1946 vigore facultatum extraordinarum ei a Sanca Sede pro tempore belli specialiter tributarum, confirmavit, largiendo supranominato vicario capitulari pro tempore muneris facultates administratoris apostolici permanenter constituti.

Qua istius Exarchatus Metropolita iam antea, die 5 Januarii sub Nr. 44/1946, proposui archiepiscopo Colocensi nominationem Nicolai Dudás episcopi Hajdudorogensis in administratorem Apostolicum Exarchatus Miskolciensis. Nihilominus Archiepiscopus Colocensis quaestionem solverat uti supra.

Litterae e Secretariatu Status die 24 Augusti 1946 sub Nr. 139584 emanatae ratum habuere electionem et confirmationem Illmi ac Revmi Stephani Szántay, nihilominus executioni mandavi decretum istius S. Dicasterii supramemoratum.

Propositum quod attinet, gors opportunum esse eidem Exarchatui praeficiendum Administratorem proprium, secundum meam humillimam opinionem in circumstantias vigentes melius esset maturiora tempora exspectare.

Pro qua gratia Deum Omnipotentem precibus exorare non desistam ut Sanctitatem Vestram[189] diu adhuc servet sanam et incolumem.

Pedes Sanctitatis Vestrae deosculans

Datum, Strigonii, die 11. Januarii 1947.

Sanctitatis Vestrae

humillimus ac devotissimus servus obsequentissimus

+ Joseph Card. Mindszenty

Princeps Primas Hungariae, Archiepiscopus Strigon.

167. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Papp Antal érsek halála és Dudás Miklós hajdúdorogi püspök apostoli kormányzói kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1947. január 22.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 7rv. Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
22 genn. 1947
Num. di Prot. 452/1946
Mons. Tardini
Segr. d. AA. EE. SS.
Vaticano

Come l'Eccellenza Vostra Reverendissima bene conosce, E. S. C. – in conformità delle disposizioni prese dal S. Padre e comunicatemi da Vostra

189 A *„Sanctitatem Vestram"* mellett a lapszélen kék ceruzával két kérdőjel.

Eccellenza un foglio[190] n. 7438/46 dell'11 ott. n. s. – scrisse all'Eminentissimo Card. Arcivescovo di Strigonia in data 16 ott. n. s. chiedendo notizie circa il governo dell'Amministrazione Apost. di Miskolc, in seguito alla morte di Mons. Papp, e incaricandolo di significare a Mons. Dudas, Vescovo di Hajdudorog, che la S. Sede gli affidava l'amministrazione di Miskolc „donec aliter provisum fuerit".-

L'Eminentissimo Card. Mindszenty risponde ora con la lettera qui acclusa in copia. Sarò vivamente grato a Vostra Eccellenza se vorrà farmi conoscere il testo delle facoltà speciali concesse dalla S. Sede all'Arcivescovo di Colocza e possibilmente darmi copia della lettera di cotesta Segretaria di Stato N. 139584 del 24 agosto n. s.

167a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Mindszenty József hercegprímás levele XII. Piusz pápához Papp Antal érsek halála és Szántay-Szémán István káptalani helynök megválasztása tárgyában

Esztergom, 1946. április 26.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 8/2r. Másolat.

Copia
Nr. 4599/1945.
Beatissime Pater!

Liceat mihi dolenti animo ad altissimam notitiam Sanctitatis Vestrae ferre mortem Antonii Papp Archiepiscopi tit. Cyziceni, Administratoris Apostolic. dioec. Munkacsiensis gr. r., die 25. XII. 1945 anno aetatis suae 80. consecutam.

Ad dioecesim administrandam electus est qua vicarius capitularis Dr. Stephanus Szantay Széman praelatus dom., cui Ecc.mus ac Rev.mus D.nus Joseph Grösz archiepiscopus Colocensis fretus specialissimis suis facultatibus iura administratoris apostolici contulit.

Qui in reliquis Pedes Sanctitatis Tuae deosculans me profiteor Sanctitatis Tuae humillimum et devotissimum servum et filium oboedientissimum minimum.

Strigonii, die 26. Aprilis 1946.
So/ + Joseph Card. Mindszenty
Princeps Primas Hungariae, Archiepiscopus Strigonien.

168. Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Papp Antal érsek utódlása tárgyában

Vatikánváros, 1947. február 10.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 7rv. Tisztázat.

190 Lásd: 164. számú dokumentum.

Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari
Num. di Protocollo 923/47
Vaticano, li 10 Febbraio 1947

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Signor Cardinale Eugenio Tisserant
Segretario della S. Congregazione Orientale
con 3 inserti

Eminenza Reverendissima,

In merito al Venerato Foglio n. 452/46 dell'Eminenza Vostra Reverendissima la Segreteria di Stato si onora d'inviarLe copia della lettera con la quale S. E. Reverendissima Monsignor Rotta, Nunzio Apostolico in Ungheria, sul punto di lasciare quella Nazione dopo l'occupazione russa, secondo le istruzioni precedentemente ricevute dalla Santa Sede, delegava a S. E. Reverendissima Monsignor Giuseppe Grösz, Arcivescovo di Kalocsa e decano degli Ordinari ungheresi, le facoltà specialissime di cui era stato munito a suo tempo dal Santo Padre (Cfr. Ufficio della Segreteria di Stato a cotesto S. Dicastero n. 8457/44 del 19 dicembre 1944).

Questo Ufficio, in seguito alle indicazioni fornite dall'Eminenza Vostra, è venuto ora a conoscenza del Dispaccio N. 139.584. inviato all'Eminentissimo Card. Mindszenty dalla 2.a Sezione della Segreteria di Stato. Si unisce qui copia del documento come pure della missiva dell'Eminentissimo Cardinale Primate.

Chino al bacio della S. Porpora, mi onoro professarmi, con i sensi del più profondo ossequio,

di Vostra Eminenza Reverendissima
Umil.mo Dev.mo Obb.mo Servitore
Domenico Tardini

168a. Tardini érsek átiratának melléklete: Angelo Rotta nuncius átirata Grősz József kalocsai érsekhez

Budapest, 1945. április 5.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 8/1r. Másolat.

Copia
5 Aprilis 1945
Exc.me ac Rev.me Domine,

Post mortem lacrimati Eminentissimi Cardinalis Primatis Excellentiae Tuae Reverendissimae, utpote seniori Archiepiscopo Hungariae, facultates specialissimas delego quas mihi Sancta Sedes concessit pro istius temporis difficultatibus, et quas jam delegaveram Eminentissimo Cardinali Primati.

Hae facultates respiciunt concessionem omnium et singularium gratiarum quas Sancta Sedes solet concedere. Exclusae tamen manent A) facultas

dispensandi sacerdotes a lege coelibatus, B) facultas dispensandi super matrimonio rato et non consummato, C) facultas dispensandi ab impedimento affinitatis in primo gradu lineae rectae consummato matrimonio. Manet quoque exclusa faultas nominandi veros et proprios Episcopos. Dioecesibus vacantibus provideri poterit, si Vicarius Capitularis eligi non possit, aut non expèdiat ut ei administratio dioecesis committatur, per nominationem administratorum Apostolicorum ad nutum Sanctae Sedis. Tam Vicariis Capitularibus quam Administratoribus Apostolicis poterunt conferri facultates propriae Episcopi residentialis. Beneficia Sanctae Sedi reservata poterunt conferri, quoties eorum provisio differri non possit sine gravi damno, ex Ordinarii propositione et congrua oblatione Sanctae Sedi remittenda. In concessione gratiarum, quantum est possibile, usus Curiae Romanae erit sequendus quoad modalitates caytelas et conditiones apponendas et in concessione erit expessio facienda de extraordinaria facultate a Sancta Sede facta.

Rogo Excellentiam Tuam ut velit omnibus Ordinariis Hungariae notum facere quod perducantibus actualibus circumstantiis ad Excellentiam Tuam recurrant pro omnibus casibus in quibus deberent ad Sanctam Sede recurrere, et quod hoc sensus est intelligendus canon 81 C. J. C.

Evidenter usus talium facultatum cessabit quando possibile erit epistolare commercium cum Sancta Sede. Quod si Excellentia Tua nolit aut non possit hoc munus gerere, easdem facultates transmittendae erunt meo nomine Exc. mo Archiepiscopo Agriensi.

Prudentiae et sollertiae mihi bene notae Excellentiae Tuae hoc grave et delicatum munus committo, dum eo quo par est obsequio me subscribo

Excellentiae Tuae Reverendissima
addictissimum in Christo
S./ +A. Rotta
Exc. mo ac Reverendissimo Domino
Domino Josepho Grösz
Archiepiscopo Colocensi

168b. Tardini érsek átiratának melléklete: Montini érsek átirata Mindszenty hercegprímásnak Papp Antal érsek utódlása tárgyában

Vatikánváros, 1946. augusztus 24.

ACO Rutheni – Miskolc 452/46. fol. 8/3r. Másolat.

Segreteria di Stato di Sua Santità
N. 139584
Ex Aedibus Vaticanis, die 24 Augusti 1946.
Eminentissimo ac Reverendissimo Domino
Domino Card. Josepho Mindszenty
Archiepiscopo Strigoniensi

E.me ac Rev.me Domine,

Augustus Pontifex e litteris Eminentiae tuae moesto animo novit obitum desideratissimi Antonii Papp, Archiepiscopi tit. Cyziceni, Administratori Apostolici dioecesis Munkacsiensis.

Sanctitas Sua enia prece Deum rogat, ut, concessa supernae felicitatis luce ipsius virtutes et merita coronet. Ill.mo autem et Reverendissimo Stephano Szantay, novo Dioecesis illius Vicario Capitulari, coelestis gratiae munera cupiens, ut commissa sibi munia actuose et salutariter expleat, Apostolicam Benedictionem amanter impertit.

Sacram Purpuram tuam humillime deosculatus, summa qua par est veneratione, me profiteor

Eminentiae tuae addictissimum
S./ G. B. Montini

169. A szórványokban élő gör. kat. hívek Országos Bizottságánaak felterjesztése a Magyar Katolikus Püspöki Karhoz a szórvány egyházjogi helyzetének rendezése tárgyában

Budapest, 1947. február 17.

EPL Cat. D/c Mindszenty 1324/947. Tisztázat.

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspöki Kar!

A magyar görög katolikus hiveknek tekintélyes része (több, mint 14000 lélek) a hajdudorogi Egyházmegye, illetvőleg a miskolci Ap. administratura határain kivül él.

Mi szórvány görög katolikusok – legnagyobb részben ipari és bányamunkások – főként Budapest környékén s az ipari centrumokban és bányavidéken, teljes lelkielhagyatottságban élünk. Gör. kat. papjainktól, templomainktól a fizikai távolság választ el bennünket, ha papot kérünk a hajdudorogi püspökségtől, azt a választ kapjuk, hogy a latin szertartásu püspökök és plébánosok joghatósága alá tartozunk. A latin szert, templomokban pedig vendégnek érezzük magunkat. Nem érezzük, hogy a latin szer. plébánosok törődnének velünk. Vérző szivvel látjuk, hogy a szórvány gör. kat. hittestvéreink egy része az azonos szertartás miatt átmegy a görög keletiekhez, másrészük a magyar templomi végzések miatt protestáns templomba jár, nagyon sokan a szektákhoz csatlakoznak, legujabban, főként a mariavitákhoz és ókatolikusokhoz. Kétségbeesett lélekkel látjuk, hogy sorainkban van a legnagyobb aratása a hitehagyásoknak s mivel idegenek között élünk, igy nagyon sok köztünk a vegyes házasság azt saját templomunkba nem köthetjük, veszendőben mennek egyházunk számára a gyermekeink. A vallástalanság és a hitközöny szabad prédája ez a 14000 lélek.

Tizenöt évvel ezelőtt mozgalmat inditottunk, hogy legalább a népesebb szórványaink csatoltassanak a hajdudorogi püspökséghez. Kérvényünket több

ezer aláírással fel is terjesztettük a hajdudorogi püspökséghez, de mindmáig nem teljesittetett az.

Legujabban dr. Papp György kanonoknak „A magyar görögkatolikus szórványok egyházjogi helyzete" c. munkájából (melyet ő eredetileg az erdélyi magyar gör. kat. szórványok ügyének megoldása érdekében irt, de amely a mi ügyünk megoldására is alkalmazható) megértettük: egyszerübben is megoldható ez a mi régi problémánk, ha nem akarunk holt ág maradni az Anyaszentegyház fáján. (A mély tisztelettel ide mellékelt könyvben aláhuzással jelöltök meg a vonatkozó részeket)

Mély tisztelettel, gyermeki ragaszkodással és bizalommal kérjük tehát hogy:

1, A II. lateráni egyetemes zsinat 9. kánonja az azt megismétlő temérdek pápai dekrétum s kongregációi döntvény (1. mindezeket u.m. 7–11, 13–17, 24–33, 50–52 oldalain) a Romana Ecclesia kezdetü dekrétum (i.m. 52 1) s a Codex Juris Canonici 366-ik kánonjának 3 paragrafusa értelmében az egész görög katolikus szorványoknak szertartási szempontból való gondozására méltóztassék kijelölni egy vicarius ritualis-t. (Természetesen örömmel vennénk ha megyés főpásztor külön vikáriust jelölne ki, ez azonban nehezen volna megvalósitható s a Romana Ecclesia decretum lehetővé teszi az egyszerübb megoldást) Ez a vicárius ritualis minden egyes latin szert. főpásztortól külön-külön kapjon felhatalmazást, hogy az egyházmegyéjük területén élő görög katolikus szórványok szert. igényeit a szükséghez képest rendszeresitendő szórvány-lelkészek (Pest környékén a budapesti hitoktatók és hittanárok) bevonásával ellássa, anélkül azonban, hogy az egyházi közigazgatásba, a plébánosok lelkipásztori munkájába beavatkozhatna. Munkájuk tehát kizárólag arra korlátozódnék, hogy az illetékes latin. szert. főpásztor által jóváhagyott keretek között a népesebb szórványokat s ezek közül is főként a vallásellenes propagandának kitett, a görög keletiek, a szekták, a mariaviták és ókatolikuosk által veszélyeztetett szórványokat időnként felkeresse, a latin szert. plebános közremüködése mellett részükre a plebániatemplomban szt. misét végezze, őket sz. beszéd keretében felvilágositsa arról, hogy görög szertartásu mivoltuk sértetlenül hagyása mellett a latin szert. püspökök és plébániák joghatósága alá tartoznak (amit a latin szert. plebánosnak talán el sem hinnének) s bennük a közös édesanya, az Anyaszentegyház által kijelölt lelkipásztorokat lássák s tőlük a szentségeket épen olyan lélekkel vegyék, mint saját szert. lelkipásztoruktól. Sokkal szivesebben fognak ezek a szórványbeliek templomba járni s az egyház életébe bekapcsolódni, ha azt látják, hogy a latin szert. főpásztor görög szert. papot küld számukra s ez foga elevenné tenni számukra a két szertartás egy egyház tudatát s ez fogja megszüntetni kitaszitottságuk érzetét.

2, Méltóztassék a vallás és közoktatásügyi minisztériumnál eljárni, hogy a szórványok gondozására hivatott lelkészek megfelelő kongruában részesüljenek, egyelőre akár segély formájában is.

3, Méltóztassék végül elrendelni, hogy az egyházközségek önkormányzati szabályai szerint már a multban is biztositott lehetőség felhasználásával a

népesebb gör. kat szórványok a latin szert. plébánia keretében s s latin szert. főpásztor felügyelete alatt külön egyházközséget alakitsanak. A fentiekben vázolt megoldás teljes mértékben megóvná a latin szert. főpásztorok (és plébánosok) joghatóságát és a szertartásbeli gondoskodás mértékét és kereteit is tőlük tenné függővé teljes egészükben s ez mindenkor kizárólag az ő elhatározásuktól ill. hozzájáruláuktól függően, az ő nevükben és meghatalmazásuk alapján történnék.

Mindez nem csupán arra jó, hogy a latin szert. főpásztorok joghatósága alatt élő gör. kat. hivek is lássák, hogy nem másodrendü tagjai az Egyháznak nem mostoha gyermekei a közös Édesanyának, hogy plebánosaik és főpásztoraik elsősorban és mindenekfelett katolikusok, aki latin szert. hiveikről a latin szertartás szerint, görög katolikus hiveikről pedig – a lehetőségek keretei között – a görög szertartás szerint gondoskodnak, s minden lehetőt megtesznek annak érdekében, hogy az őket fenyegető hitehagyás és elközönyösödés veszedelmétől megóvják hiveiket – hanem arra is kiválóan alkalmas volna, hogy a szorványokban élő görögkatolikusok számára is megkönnyitse és lehetővé tegye az Egyházba való vissztérésüket.

Nem kivánjuk a legcsekélyebb mértékben sem csorbitani latin szert. főpásztoraink joghatóságát – ellenkezőleg, azt kivánjuk, hogy minden szórvány görögkatolikus hivő érezze főpásztori részről szertartási sikon is az atyai gondoskodást s annál őszintébb érzéssel ragaszkodjék plebánosához és főpásztorához.

Tiszteletteljes kérelmünket azzal a meggyőződéssel terjesszük a n.m. és főt. Püspöki Kar elé, hogy annak teljesitésével a lelkek ezreit sulyosan fenyegető hitközönyösség és hitehagyás veszélyét méltóztatik elháritani s a Krisztusi szőlőtőke eme holt venyigéjébe a kegyelmi élet áramlását méltóztatik lehetővé tenni.

A szórványokban élő gör. kat. hivek Országos Bizottsága nevében
Budapest 1947 február hó 17.
Diószegi András főmův.
Beisay Emil ny. máv. tisztv.

169a. A felterjesztés melléklete: statisztikai adatok

A magyarországi gör. kat. szórványok statisztikája az 1930 évi népszámlálás adatai alapján.

	Gör. kat.	Gör. kel.
Baranya vm. ebből Pécs	332 159	1.591 154
Fejér vm. ebből Szfvár	459 125	574 108

Győr vm.	198	123
ebből Győr	101	74
Komárom és Esztergom v.	533	175
ebből:		
Felsőgalla	127	38
Tatabánya	78	13
Komárom	59	2
Esztergom	55	11
Bánhida	55	13
Somogy m.	408	178
ebből Kaposvár	87	37
Sopron vm.	125	47
e. Sopron	82	29
Tolna vm.	249	366
Vas vm.	248	140
e. Szombathely	62	27
Veszprém vm.	312	126
e. Veszprém	58	18
Zala vm.	216	106
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm:	6.442	4.213
e. Pestkörny.	4.068	1.432
és pedig:		
P. Erzsébet	725	254
Kispest	681	162
Ujpest	653	238
P. szt. lőrinc	397	139
Rákospalota	342	86
Csepel	149	94
Pestujhely	144	35
R.szt. Mihály	136	82
Budafok	130	34
Rákoscsaba	81	30
Rákoskeresztur	76	14
Békásmegyer	70	22
Pesthidegkut	62	10
Nagytétény	59	29
Cinkota	58	65
Rákosliget	26	11
Rákoshegy	46	26
Budatétény	12	2
Albertfalva	38	38

Továbbá:		
Kecskemét	209	100
Vác	115	36
Cegléd	103	61
Vecsés	96	16
Gyömrő	76	21
Gödöllő	74	7
Monor	57	21
Soroksár	66	17
Dunaharaszti	52	16
Szentendre	35	250
Jász-Nagykun-Szolnok	778	327
ebből:		
Szolnok	115	70
Jászberény	102	27
Törökszentmiklós	63	23
Karcag	51	22
Heves vmegye:	720	104
ebből: Eger	172	37
Gyöngyös	122	16
Hatvan	56	9
Nógrád és Hont vm.	419	297
ebből: Salgótarján	87	13
B.Gyarmat	63	18
Bács-Bodrog vm.	123	514
Békés vármegye	1.006	6.984
ebből: Békéscsaba	198	315
Gyula	106	2.704
Orosháza	96	143
Békés	61	342
Vésztő	53	74
Füzesgyarmat	52	94
Bihar vármegye	958	9.489
ebből: Derecske	97	10
Biharkeresztes	92	221
Berettyóujfalu	89	176
Kismarja	72	35
Csanád-Arad-Torontál	619	5.100
ebből: Mezőhegyes	124	205
Nagybánhegyes	66	22
Kiszombor	54	36
Magyarcsanád	51	1.306
Csongrád vármegye	434	763
ebből: Hmvásárhely	146	375
Szentes	75	227
Összesen: 14.201		

Megjegyzés: 1. Ezek a statisztikai adatok lényegesen alatta vannak a valóságnak. Az 1934-ben készített összeírás alkalmával pl. Kispesten több mint 1.000 személy jelentkezett 681 helyett. Ugyanez a helyzet minden pestkörnyéki városban.

2. A most lefolytatott telepitések során igen nagy számban mentek g. kat. hivek a Dunántulra. E két szempont és a természetes szaporulat alapján kb. 25.000-re kell tennünk a szórvány görögkatolikusokat.[191]

169b. A felterjesztés melléklete: kísérőlevél Mindszenty József hercegprímáshoz

Magyarország Biboros Hercegprimása

Főmagasságu és Főtisztelendő Biboros Hercegprimás Ur!

Mély tisztelettel kérjük, hogy a nm. és ft. Püspöki Karhoz intézett, tisztelettel idemellékelt kérelmünket, tekintettel annak rendkivüli fontosságára, a tavaszi püspöki-kari konferencia napirendjére tüzni kegyeskedjék.

Hogy az érsek és püspök urak kérelmünket illetően megfelelően tájékozódva legyenek, kérvényünket s mellékleteit hozzájuk is megküldöttük.

Eminenciádat alázattal arra kérjük, hogy a püspökkari konferencián magas befolyását kegyeskedjék latba vetni, hogy kérelmünk, mely a hitehagyások és hitközönyösség katasztrofális arányu elhatalmasodását kivánja megakadályozni, – minél sürgősebben kedvező megoldást nyerjen.

A szórvány görögkatolikus országos bizottsága nevében:

Budapest 1947. február 17-én

Diószegi András főmův.

Beisay Emil ny. máv. tisztv.

170. Papp György kanonok kérvénye Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához az észak-amerikai magyar görögkatolikusok lelkipásztori ellátása tárgyában

Róma, 1947. december 14.

ACO Rutheni – Ungheresi Hajdudorog 719/48. fol. 9r. Másolat.

494/34 – Hajdudorog

+alleg. 3

Eminentissime Princeps,

Humillime subscriptus maxima cum reverentia rogo atque obsecror Eminentiam Vestram, clementissime dignemini me mittere in servitium pastorale suscipiendum in dioecesi Ruthenorum ex Hungaria emigratorum

191 Az irat hátoldalán: *„Ad acta”*

Americae Septemtrionalis, ubi multi fideles inveniuntur linguam Hungaricam callentes, pauci vero presbyteri propter coelibatum vi constitutionis „Ea semper” obligatorium.

Hungariam propter causas politicas relinquere coactus sum, uti humillime exponitur in adjuncto curriculo vitae, nec illuc reverti possum.

Excellentissimus Dominus Episcopus Nicolaus Dudás et Eminentissimus Dominus Cardinalis Josephus Mindszenty clementissime me miserunt ex Hungaria „studiorum causa” Romam, sed litteras dimissoriales ab illis non possum petere, quia editis his litteris, et ipsi participes, secundum gubernium in Hungaria „complices” essent in mea emigratione, timendumque esset, ne aliqua inde retorsio eis oriatur.

Libentissime susciperem qualecunque servitium pastorale etiam tanquam cappellanus, vicarius coadjutor etc., relinquendo in Hungaria canonicatum.

Hucusque in Urbe investigationes feci scientificas in Archivo Vaticano, uti patet ex adjuncta copia, sed post hunc laborem brevi ad finem perducendum in cura animarum optarem servire Deo et Ecclesiae.

Memorandum puto me jam accepisse acta itineraria passaporto dicta a societate „Crucis Rubrae”.

S. Purpuream Eminentiae Vestrae humillime deosculans, permaneo

Romae, die 14-a Decembris a. 1947

maximo cum obsequio

Georgius Papp

170a. Papp György kanonok kérvényének melléklete: a kanonok önéletrajza hitelesítő aláírásokkal

Róma, 1947. december 14.

ACO Rutheni – Ungheresi Hajdudorog 719/48. fol. 9/1-2r. Tisztázat.

Curriculum vitae.

Natus sum die 8-a Januarii 1909 in Nyiregelse /Hungaria/ patre Georgio Papp et matre Maria Mosolygó. Studia theologica et canonica absolvi annis 1926-1936 in seminario Strigoniensi, in universitate Budapestinensi, necnon Romae in facultate utriusque juris universitatis Lateranensis ac in facultate orientali universitatis Gregoriani, Instituti Orientalis.

Opera literaria

Hucusque 15 opera publicavi. Facultas theologica universitatis Budapestinensis mandatum mihi dedit praelegendi theologiam orientalem, in facultate vero juridica ejusdem universitatis nunc tractatur habilitatio mea ad docendum jus canonicum.

Fundavi ephemerides mensiles „Görög Katolikus Élet” /Vita Graeco-Catholica/, ac redegi alia folia hebdomadaria „Görög Katolikus Szemle” / Rivista Graeco-Catholica/. Praeterea membrum fui commissionis redigentis

folia mensilia „Keleti Egyház" /Ecclesia Orientalis/ac „Szabolcsi Szemle" / Rivista Szabolcsensis/.

Functiones Ecclesiasticae

Post ordinationem nominatus sum concipista in curia episcopali, deinde notarius consistorialis, et die consecrationis Episcopi Nicolai Dudás nominabar secretarius episcopalis, deinde vero canonicus cathedralis, sed postea etiam fungens munere secretarii, usque ad invasionem Russorum.

Facta Tempore Belli. cur rebus politicis immixtus sim?

Ante invasionem Russorum, sub regimine faascistica, 19 personas origine Judaeas, sed revera Christianas, tunc autem persecutioni subjectas, in aedes habitationis meae recepi ibique abscondi per tres menses. Inviolati omnes superabant regimen fascisticum, unusque eorum /J. Erőss/ in regimine democratico minister factus est. Ipse me vocavit, consentiente Episcopo Nicolao Dudás, in activitatem politicam, ea ratione, ut per liberationem istarum 19 personarum „merita vere democratica" acquisierim, quae etiam communistae agnoscere ac respectare coacti sunt. Tunc folia diurnalia fundavi „Magyar Nép" /Populus Hungarus/, sed ea Russi statim post editum primum numerum interdicto extinxerunt. Deinde alia folia diurnalia reorganisavi, tamquam editor et redactor, cum titulo „Szabolcsi Kis Ujság" /Diurnalia Parva in Szabolcs/, quae a ministro rerum internarum communisticae factioni adhaerente quater interdicto subjecta sunt, ad tempus longius vel brevius. Interdicta ista partim vexationes ex parte praefecturae politiae, partim aestimationem in populo independentiam postulante mihi comparaverunt.

Deputatus parlamentaris.

- Sic accidit, ut in prima electione parlamentaria /anno 1945/ cum consensu episcopi deputatus parlamentarius electus sim. Hoc munere fungens in gremio legifero nonnullas orationes habui: prima occasione explicans et defendens disciplinam ecclesiasticam quoad matrimonium, – secunda occasione refutans oppugnationem marxistarum contra scholas publicas Ecclesiae, tertia vero occasione protestatus sum contra modum gubernationis vi edictuum factae, sed hac occasione privatus sum a praeside legiferorum dicendi facultate. In electione parlamentaria secunda jam non subivi candidationem.

Causa persecutionis

Mense Januarii anni currentis e civitate, Sabaria /Szombathely/ in locum ignotum rapiebantur nonnulli viri munere fungentes factionis politicae „Proprietariorum parvorum independentium" /cujus factionis politicae et ego deputatus parlamentarius fui/. Nuntius iste publicabatur in diurnali a me quidem redacto, sed me absente. Quia vero lex „de ordine democratico defendendo" nunc in Hungaria vigens puniendum decernit etiam verum nuntium, si ex eo „damnum redundat" ordini democratico, ideo actor publicus tres ex meis sociis ad „tribunal populare" citabat ex redactione, in accusatione eis 2-5 annorum poenam carceris postulans, me autem non accusavit, partim

propter absentiam, partim propter immunitatem deputatis parlamentariis debitam.

Ut socios meos veros et egregios, democratiae vere Christianae propugnatores a poena carceris liberare possim coram testibus enuntiationem feci scripto mandatam, illum nuntium diurnum meo praecepto esse publicatum, propterea totam publicationem mihi imputandam esse etiam coram tribunalibus, eo magis, quia ego redactor sum. Post hanc enuntiationem coram testibus subscriptam statim Hungariam relinquere debebam, Romamque veni „studiorum causa". Paulo post socii mei a tribunali populari absoluti sunt, decernendo, crimen mihi imputandum esse.

Propter facta in Hungariam quidem reverti jam non possum, emigrationem tamen rebus sic stantibus libenter suscepi, liberans tali modo socios a carceris poena.

Georgius Papp

Hic relata vera esse testamur:

P. Vincentius Tomek Praepositus Gen. Scholarum Piarum
Mons. Prof. Adv. Julius Magyary
D. P. Stephanus Gerencsér S.P.
D. P. Blasius Fűz S. O. Cist.
P. Franciscus Monay penitenziarius Basil. vatic.
P. Tiburzio Gallus SJ.
Professore dell'Univ. Gregoriana

170b. Papp György kanonok kérvényének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi püspök ajánlólevele

Nyíregyháza, 1947. július 16.

ACO Rutheni – Ungheresi Hajdudorog 719/48. fol. 9/3r. Tisztázat.

alleg. 2 al no. 9

Dr. Nicolaus Dudás

Divina Providentia Episcopus Graeci Ritus Hajdúdorogensis.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, praesentium exhibitorem Reverendissimum ac Clarissimum Dominum Doctorem Georgium Papp de Turcz anno Domini 1909-i in Hungaria, pago Nyirgelse natum, ad ordinem sacri presbyteratus secundum ritum Graecum a. D. 1933-i legitime promotum Graeci ritus Catholicae cum Sacra Romana Ecclesia unitatem foventis Dioecesis in Hungaria sitae Hajdúdorogensis presbyterum esse.

Quum nominatus presbyter decursu 14 annorum, quod tempus qua secretarius episcopalis, novissime qua canonicus praebendatus praebendatus Reverendissimi Capituli Cathedralis Dioecesis Hajdúdorogensis adimpleverit, bonis moribus zeloque curae animarum semet distinxerit, eundem ex licentia

Nostra sacris studiis ecclesiasticis in Urbe incumbentem in benevolentiam et patrocinium omnibus Sanctae Romanae Ecclesiae Excellentissimis ac Reverendissimis Praesulibus necnon Parochis enixe commendamus.

In quorum majorem fidem firmiusque robur hasce propria Nostra manu subscriptas et officioso sigillo Nostro munitas extradamus testimoniales et commendatitias litteras.

Datum in Nyiregyháza, in Residentia Nostra Episcopali die 16-a Julii anni 1947-i

+ Nicolaus Dudás
Episcopus Hajdúdorogensis.
Ad mandatum gratiosum:
Stephanus Rojkovich
Consiliarius episcopalis,
secretarius.

170c. Papp György kanonok kérvényének melléklete: Mindszenty József hercegprímás ajánlólevele

Esztergom, 1947. október 25.

ACO Rutheni – Ungheresi Hajdudorog 719/48. fol. 9/1-2r. Tisztázat.

Nr. 6998/1947.

Hisce litteris Nostris testificamur memoriaeque commendamus omnibus quibus interest universis R. ac Cl.mum Dr. Georgium Papp e permissione Nostra studiorum specialiorum historicorum perquisitionumque Archivariorum causa in Urbe commorasse. Eiusque opera in omnium curam protectionemque commendamus.

Strigonii, die 25. Octobris 1947.
+ Joseph Card. Mindszenty
Princeps Primas Hungariae,
Archiepiscopus Strigonien.

171. Mindszenty József hercegprímás levele XII. Piusz pápához Romzsa Tódor munkácsi püspök utódlásának tárgyában

Esztergom, 1947. november 18.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 49r. Másolat.

Copia
Beatissime Pater!

Transsumptum partis litterarum episcopi Hajdudorogensis graec. ad me directarum humillime subterno Sanctitati Vestrae.

Si licet adiungere: nescio propositionem facere de successore eius, pars etenim illa Hungariae nunc penitus avulsa est a nobis.

Humaniter praesumo rogare ut successor benigne nominandus ne sit alienus a Hungaria et – respectu habito ad populationem Hungaricam istius territorii – calleat lingua Hungarica.

Pedes Sanctitatis Vestrae deosculatus profiteor me
Strigonii, die 18 Novembri 1947.
humillimum ac devotissimum servum verum
Joseph Card. Mindszenty
Princeps Primas Hungariae
Archiepiscopus Strigon.

171a. Mindszenty bíboros levelének melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Romzsa püspök meggyilkolásáról

h.n., é.n.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 50r. Másolat.

Copia[192]
Magyarország herczegprimasa
Eminentissime ac Reverendissime
Domine Cardinalis Princeps primas Aeppe!

De valde tragico casu volo rationem reddere Eminentiae Tuae Reverendissimae et hac via etiam Sedi Apostolicae, quo fideles numero plus quam dimidium millionis utriusque ritus tristitia afficiuntur profunda.

Teodorus Romzsa episcopus auxiliaris et administrator Aplicus tragica morte e vivis ereptus est. Nuntium privatum quidem de hac re accepi, sed per tres differentes et fide dignos testes de eventu confirmatus sum.

Dominus Episcopus die quidem ignoto attamen certe nuper, curru ad equis vecto abiit ad ecclesiam ruralem consecrandam, in societate quattuor seminaristarum et cuiusdam parochi, qui pater est (graeci ritus) quattuor liberorum. In vicinitate Munkács currus irruebatur a quodam curru magno automobilistico.

Episcopus et socii eius in nosocomium Munkacsiense transportabantur ubi medicus Dr. Fedinec, qui mihi est bene notus chirurgus bonae reputationis illos curare coepit. Iam optima spes emerserat de sanatione Episcopi, quando Dr. Fedenec vetabatur a curatione eius ulteriori, et una noctium medicus Russicus et adiutrix eius intrabant ad Episcopum, qui mane insequenti mortuus inveniebatur. – Magistratus Russici istius loci „officialiter" nuntiabant

192 Az iratra kézírással felvezetve: *„Trasmessa dalla S.C. Oriental con 323/44 del 15. XII. 44"*

Episcopum et socios eius ab illegali „Bender" – bandae (partizani) curru automibilistico contritos esse. In hoc omnes tre mei nuntii concordant.

Praeterea alium quoque habeo nuntium sub praetextu loquens quod de tribus magnis sepulturis Ungvariensibus loquitur et in his sermo est etiam de sepultura Episcopi, de nuntius verbalis non est clarus in illo, agitur – ne de tribus sepulturis vel in persona Episcopi indiceturne sepultura terna. – Alter, nempe nuntius me certiorem reddit de facto, quod magistratus Russici impedivere solemnem sepulturam, sed adhuc plus quam 20.000 hominum funeralibus Episcopi astitere. Idem fons narrat socios Episcopi in nosocomio in statu valde pericoloso iacere.

Sic non videtur verosimile funus ternum, siquidem non agatur de sepultura duarum aliarum personarum. Hoc momentanee non possum clare decidere, sed usque ad proximum congentum notrum studebo adhuc clarius certior fieri de hoc valde tristi et tragico eventu. Hoc Eminentiae Reverendissimae ad altam notitiam ferre ideo satago ut Apostolicae Sedi quo prius communicet quia rem magni momenti et urgenti facio.

In toto territorio Subcarpathiae ille fuit unicus Episcopus consecratus et uti ab Episcopo Joanne Scheffler certior factus sum, etiam pro fidelibus Latini ritus Dominus Episcopus Romsa acceperat mandatum ad ordinandos sacerdotes Latini ritus quoque.

172. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Amleto Cicognani washingtoni apostoli delegátushoz Papp György kanonok észak-amerikai dispozíciója tárgyában

Vatikánváros, 1948. január 29.

ACO Rutheni – Ungheresi Hajdudorog 719/48. fol. 10rv. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
29 genn. 1948
Num. di Prot. 494/1934
Allegati N.
Mons. Cicognani
Del. Ap.
Washington

Trova si presentemente in Roma col consenso del suo Vescovo di Hajdudorog e la commendatizia dell'Eminentissimo Card. Primate di Ungheria, il Sac. celibe Giorgio Papp, nato nel 1909, il quale ha studiato a Budapest e a Roma, ha pubblicato diverse opere di carattere storico e giuridico, già segretario del Vescovo e tuttora Canonico della cattedrale di Hajdudorog.-

Egli ha dovuto abbandonare l'Ungheria per salvarsi dalle rappressaglie dei comunisti, giacchè ha diretto vari giornali ed è stato Deputato dopo la „liberazione", parlando anche alla Camera da favore dei Diritti ecclesiastici.

Le informazioni che vi hanno sul di sui conti sono lume.

Il Rev. Papp risiede all'Accademia di Ungheria in Via Giulia N. 1, Roma, e si occupa di approfondire i suoi studi.

Tuttavia egli sarebbe assai contento di venire in America a mettersi alla completa dipendenza dell'Eccellentissimo Mons. Ivancho, Esarca Apost. dei Ruteni Subc. in U.S.A., che ha tra i suoi fedeli molti ungheresi di rito bizantino e scarseggia di clero.-

Ecco le sue parole: „libertissime susciperem qualecumque scuisima pastorale etiam tamquam cappellanus, vicarius coadiutor etc.".

Possiede un „passaporto" della Croce Rossa. Sarei grato alla Eccellenza Vostra Reverendissima se volesse segnalare il caso all'Eccellentissimo Mons. Ivancho, il quale potrebbe utilmente disponere di quel buon sacerdote per tutto quel tempo che una volta potrà ritornare in Ungheria.-

La Sacra Congregazione confida in una soluzione favorevole della cosa, nel qual caso sarà cosa di Mons. Ivancho mandare al Papp l'affidavit e i documenti necessari al viaggio.

RingraziandoLa…[193]

173. Saverio Ritter, prágai nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának Romzsa Tódor püspök haláláról és Chira Sándor püspöki kinevezése tárgyában

Prága, 1948. február 7.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 32r. Másolat.

Copia[194]
Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia
No 5450
Praha, 7 Febbraio 1948.
A Sua Eminenza Reverendissima
il Sig. Card. Eugenio Tisserant
Segretario della S. Congregazione per la Chiesa Orientale
(con annessi)

Eminenza Reverendissima,

193 a lap szélén: *Conosce il Papp la lingua ucraina o soltanto l'ungherese?* Tiss.
194 A lap tetején: *„Allegato ai N. 323/44 della S. Congregazione per la Chiesa Orientale, del 15/IV/'48."*

mi pervenne lo scorso dicembre la comunicazione telegrafica con la quale mi si notificava, a mezzo della Segreteria di Stato, che codesta S. Congregazione aveva in animo di nominare il Reverendissimo Mons. Alessandro Chira Amministratore Apostolico della diocesi di Munkacs e mi si chiedeva di procurare notizie sulla situazione religiosa di quella regione e in particolare se il detto Prelato fosse sempre in libertà e come si fosse interinalmente provveduto al governo della diocesi.

Inutile dire che mi diedi premura di fare gli opportuni passi per vedere di ottenere le informazioni desiderate. Ma fino a oggi non mi è stato possibile, putroppo, sapere nulla. Non perdo però di vista la cosa ed ove mi riuscisse avere qualche notizia, sarà mio dovere comunicarla immediatamente a Vostra Eminenza Reverendissima.

Intanto Le trasmetto, qui unita, una lettera in cui è narrata con abbondanza di particolari la morte del compianto Mons. Teodoro Romza. Essa fu scritta da una Suora basiliana rutena di nome Teofila Manjilo, che poté avere notizie autentiche dalle consorelle che assistono gli ammalati nell'ospedale dove morì Mons. Romza, e fu trasmessa per mezzo di un ferroviere ruteno che la consegnò a un ferroviere cecoslovacco, il quale a sua volta la portò al P. Szabo, Provinciale dei Basiliani nella Slovacchia. Questi la copiò ad litteram (con tutti gli sbagli) dall'originale, scritto su due strisce di carta, e l'ha poi fatta pervenire a questa Nunziatura.

Le copie della lettera sono destinate alla Casa generalizia dei Basiliani di Roma (alla quale si prega di far pervenire pure la lettera indirizzata al P. Myskiv) o anche alle case d'America.

Invio pure altre notizie sullo stesso argomento della morte di Mons. Romza datemi dal Reverendissimo P. Silhan, Prov. dei Gesuiti, ed un esemplare del Bollettino „Apostolat", dove è riprodotta una fotografia del medesimo Vescovo.

Tutte le persone sopra nominate si raccomandano di mantere assolutamente segreto il loro nome.

Pregando Vostra Eminenza di voler far avere una copia della lettera (o la sua traduzione) alla Segreteria si Stato, mi chino al bacio della Sacra Porpora e con sensi di profondissimo ossequio mi confermo dell'Eminenza Vostra Reverendissima devotissimo, umilissmo, obb.mo servo

+Saverio Ritter

Arcivescovo tit. Egina, Nunzio Intern. Apostolico

173a. Ritter nuncius jelentésének melléklete: Manajló Teofíla szerzetesnővér beszámolója Romzsa Tódor püspök haláláról

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 33r. Másolat.

Copia[195]

….Secondo le notizie degnissime di fede il poveretto Mons. Dr. Teodoro Romza, è deceduto non il 25. X. 1947, ma il 1. XI. 1947. E ciò precisamente fu così: Nel giorni del 26. X. egli consacrava la chiesa a Lavky presso Mu-kacevo, (quel giorno il paese fu circondato da tutti i lati dagli automobili – dunque tutto fu preparato per elimi-nare uomo incomodo! Il 27. X. sig. Vescovo con 2 sacerdoti e 2 studenti di teologia tornava nella carrozza a Uzhorod e allora da dietro è sopraggiunto addosso un autocarro. La carrozza è stata frantumata, i cavalli uccisi sul luogo ma agli uomini non è successo niente tranne qualche piccola lesione a causa della loro caduta nella fossa. Però quando i nemici hanno visto che tutti quanti vivono sono balzati fuori della macchina e si misero con le stanghe di ferro percuotere tutti quanti. Insanguinati e mezzo morti sono stati lasciati sulla strada e ques-ti si hanno messi in una altra macchina e se ne sono andati via. La sera di stesso giorno tutti i cinque gravemen-te feriti venivano trasportati all'ospedale di Mukacevo. Pian piano essi si ristabilivano. Sig. Vescovo ha avuto nei due punti la mascella rotta e tutti i denti scavati. Lo nutrivano artificialmente. Difficilmente – gravosamente ormai cominciava a parlare. Il 31. X. si confessò ma non poté ricevere la comunione e perciò soltanto ha fatto l'adorazione del Santissimo. Egli si sentiva assai bene e i rimanenti feriti pure si ristabilivano pian piano. Ma la sera di quel giorno le Sorelline sanitarie furono allontanate dal reparto chirurgico, soltanto fu rimasto il direttore – ebreo e una sospetta signorina sanitaria.

Quando alle ore 12,30 le Sorelline hanno potuto tornare al reparto, sig. Vescovo già agonizzava. Dunque fu avvelenato coll'iniezione o col liquido. Egli è morto il 1. XI. 1947 breve dopo le 12,30.

173b. Ritter nuncius jelentésének melléklete: František Šilhan jezsuita provinciális beszámolója Romzsa Tódor püspök haláláról

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 34r–36r. Másolat.

Copia[196]

Eccellenze!

Voi avete ormai certamente appreso in più grossi tratti la triste notizia che tocca la orfanezza di nostra Eparchia. Però l'onore del nostro caro Martire esige che Voi state esattamente informati sulla morte di lui.

Il fatto è: il 27. X. Kyr Teodoro, il Sacerdote Bacynskij, il sac. segretario Bereznaj e chierici Buhir e Maslej tornavano dal paese Lechovo a cui filiale (a

195 A lap tetején: *„Allegato ai N. 323/44 della S. Congregazione per la Chiesa Orientale, del 15/IV/'48."*

196 A lap tetején: *Allegato ai N. 323/44 della S. Congregazione per la Chiesa Orientale, del 15/IV/'48.*

Lavky) il giorno precedente consacravano la chiesa. Per la strada tra Cereivtsi e Ivanovtsi da dietro è sopravvenuto d'addosso un autocarro con intenzione di uccidere il Vescovo e gli aderenti di lui. Sembra che i nemici avessero creduto che tale mezzo sarebbe il più opportuno. Se fosse a loro riuscito di mettere perfettamente in opera le sue intenzioni, essi potrebbero pubblicare a tutto il modo che il Vescovo è stato una vittima del carambolo occasionale.

Ma la Provvidenza divina ha la forza di superare anche le più oscure furberie del nemico malizioso. Sul luogo d'assalto furono istantaneamente invece degli uomini i cavalli la preda della morte. La carrozza è andata in frantumi e i nostri martiri sono rimasti vivi. Per non lasciarli dalle mani dei nemici ostinati hanno adempito con le stanghe di ferro ciò che il carambolo non n'ha fatto. Essi hanno eccessivamente battuto le teste di tutti quanti e poi si hanno messo in una altra macchina e se ne sono tranquillamente andati via. A tale scopo hanno avuto a disposizione 10-12 macchine. Il paese ormai dal giorno antecedente fu circondato da ogni lato da 2-3 macchine.

Sua Eccellenza mentre il carambolo lo ha trovato diceva il rosario.

Sul luogo della vittima i nostri cari martiri vennero trasportati a Mukacevo all'ospedale dello Stato. Qua fu constatato che a Sua Eccellenza veniva rotta nei due punti la mascella inferiore. Oltre di ciò quasi tutti i denti furono sradicati, le mani, le gambe e in genere il corpo fu percosso fino a lividore.

Ancor peggio fu ferito i sacerdote Bacynskij, probabilmente per errore lo credevano di essere il Vescovo, ma, grazie a Dio, egli vive e ormai sta meglio. I chierici furono troppo feriti ma anche essi si sentono meglio. Soltanto il sacrificio olocausto fu colui sul quale in particolar modo hanno messo l'occhio cioè il nostro caro Vescovo.

Di sua, tra i dolori orribili, straordinaria pazienza e di sua mite condotta non si può scrivere con tutti i dettagli. Di ciò si potrà una volta, se il buon Dio lo permetterà, scrivere la storia intera...

Finora mi accontenterò che n'attirò l'attenzione sul Suo sacrificio eroico e tutte le sofferenze per la Chiesa, per i fedeli, per l'Eparchia. E anche per quelli che volevano disfarsi di lui.

L'ambiente dell'ospedale nel quale egli ha vissuto una intera settimana crede che essa fosse la settimana piena di grazia. Tutti quanti che non ogni carità lo assistevano dicono chiaramente che i giorni della Sua presenza tra loro furono i giorni del rinnovamento spirituale, i giorni del solido noviziato.

Purtroppo questi felici giorni sono passati troppo presto. Nella vita dell'Eparchia di Mukacevo è venuto il venerdì, un angoscioso venerdì santo, dopo del quale del tutto normalmente è seguito il sabato santo. Le autorità d'ospedale ormai il 29. X. hanno accettato all'ospedale una molto sospetta ragazza in qualità di sanitaria. Ella fu proprio destinata al reparto chirurgico dove giacevono i nostri gravemente feriti.

Per ciò la neodestinata ormai dal primo momento fu sospetta, le Suore con tutte le loro forze cercavano di tenerla lontana dalla camera dei nostri

malati. E ciò a loro riusciva dal mercoledì al venerdì sera. In questo tempo il nostro Caro Padre si sentiva molto meglio. Sebbene non poteva ricevere il nutrimento a un altro modo che a mezzo del tubetto di vetro che attraverso le rotaie di metallo gli fu messo nella bocca egli continuamente si ristabiliva e si sentiva bene. Coll'allegria consueta egli ha passato il venerdì.

La mattina egli si confessò ma non potendo, con il grande suo rincrescimento, ricevere la s. comunione, ha invitato da se un sacerdote con il Santissimo per fare almeno la breve adorazione. La forma d'adorazione fu commovente fino alle calde lacrime. Quanto desiderio, quanta sete e quanto amore generoso possiamo, noi deboli uomini, imaginarci, tutto c'era là. Oltre di ciò le sofferenze furono le gioie a nostro Caro Padre. In questo giorno, siccome presentisse qualche cosa, sebbene nessuno neanche con una parola gli dicesse qualche cosa d'esterna tensione, egli parlava per tutto il tempo sulle grandezze del primo sabato – sabato sacerdotale, sulla necessità della preghiera e del sacrificio per il buono sacerdozio. Egli glorificava la Madre di Dio.

E poi, in breve tempo, egli stesso è divenuto il sacrificio… Come un molto lieve soffio della bellezza divina la sua anima angelica nei primi istanti di quel grande sabato volò al luogo d'eterno riposo. La vità è divenuta il sacrificio…. Il sacrificio olocausto per il sacerdozio, per i buoni fedeli, e per la missione alla quale da tanti anni si preparava così con tutto zelo… Factum est! Il desiderio del nostro altro S. Giosafat ancora prima di levar del sole si compì. Egli non poté più bello cominciare la sua missione. Questo modo trascinò e incoraggiò migliaia e migliaia di entusiasmi per amore d'anime di continuare la incominciata missione. Non dicendo ormai di noi, le folle degli orientali si stringevano al feretro per deporre il bacio sulla bara e per toccare con i loro piccoli oggetti (in modo preponderante immaginette) la salma del Caro Sacerdote Martire. Ciò che noi abbiamo vissuto, subito nei primi giorni dopo la sua morte, furono le meraviglie delle meraviglie, miracoli, dei quali così-così non si può scrivere. Quelli giorni erano i giorni di trasformazione delle anime.

Dunque il nostro caro Vescovo è morto il 1. XI. alle ore 12,30 dopo la mezzanotte. Fu avvelenato tra le ore 11,30-12 prima di mezzanotte – probabilmente con il gas. Questo che non è riuscito prima di cinque giorni a maggior quantità di gente – veri carnefici, ciò con il successo ha eseguito proprio quella sopradetta sospetta ragazza. Si intende che ella era appoggiata dal favore delle autorità d'ospedale e questo è a lei riuscito solo con appoggio del direttore (ebreo). In questo tempo tutto il personale fu di là allontanato dal direttore.

Mentre agonizzava c'era presente la gente in più. Il bello, sorridente volto quasi tradiva il mistero della morte da martire. I presenti non potevano ormai ricevere dal moribondo la voce umana, ma gli occhi, lo splendore celeste del volto parlavano, tanto…tanto…: Per la fede…., per la Chiesa…la morte non è terribile! E se le sofferenze per questa idea furono dolci, sopra di tutto la più dolce è la morte!

Questo atto fu un colpo terribile per noi – orfani, ma lo ripeto, esso fu contemporaneamente la fonte della grazia. Noi che siamo rimasti gli orfani nei tempi i più critici sentiamo e ne siamo sicuri che dal momento della morte del nostro caro Padre lo abbiamo il sicuro protettore nel cielo, che non soltanto ci liberarà dal gioco ma ci aiuterà di smontare, nobilitare e accomodare lo stesso gioco per il servizio del Creatore – del Re delle anime.

La ragazza che quì con successo ha eseguito il suo compito se ne è andata verso la Slovacchia e ciò sappiamo dalle fonti sicure. Noi sappiamo pure che alle fu provvista dei documenti di orgine di Kapusany e doveva partire ufficialmente in qualità di opzione. Diò ciò siamo venuti a conoscenza nella scorsa settimana completamente per il caso. Chi lo sa se ella non andrebbe là per continuare il suo scuro lavoro. Ci è venuto in testa e questo ci ha incoraggiato di scrivere a Voi questa audace lettera. Sebbene ella fosse partita là non con tale intenzione affinché, incoraggiata dal duplice successo (probabilmente pure da ella fu spedito il Metropolita Szeptyckyj in altro modo), lo stesso là eseguire, ella potrebbe potrebbe procurarsi le notizie sul Vostro stato di animo e sulla Vostra reazione per occasione della morte del nostro Vescovo, informatevi su alcune cose che potrebbero essere in minus per il nostro clero e poi ritornare con tutta la serie delle prove contro di noi e continuare trionfalmente la sua mietitura.

La ragazza dall'aspetto è: di statura media, snella, bionda con faccia tonda con gli occhi grigi. I capelli gialli e le treccie di solito composte alla forma di corona. L'aspetto attraente-piacevole. Il parlare affettuoso e acquirente. Parla bene ucraino nel dialetto galiziano. Qua ella sembrò alla famiglia basiliana come bene conosciuta di famiglia galiziana. Là potrebbe sfruttare dei nomi indigeni e potrebbe dolorosamente comunicare varie notizie solo per acquistarsi la fiducia e poi anche apririsi la strada da Voi. Con insistenza Vi pregiamo di dare questa notizia ai Fratelli e alle Suore.

A Voi da orfani baci delle mani, a tutti a saluti e la domanda per le sante preghiere mandano gli orfani di Sub-carpazia.

L'opinione di alcuni nostri è che sarebbe bene catturarla mediante le autorità favorevoli a noi. Le reliquie del nostro caro Sac. Martire ne manderò altra volta.

(Trascritto ad verbum et ad litteram, con tutti gli errori, con tutti i punti fermi e abbraviazioni dall'originale scritto sulla due cartelle strette, scritte a mano con minuscolo a modo di stampa. La parola „derevysce" significa la bara. Il paese Lechovo e Lavsky è presso Mukacevo).

174. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök jelentés-fogalmazványa Mindszenty József hercegprímásnak a fogságot szenvedett görögkatolikus papokról

Nyíregyháza, 1948. március 2.

GKPL I-1-a 831/1948. Fogalmazvány.

Főmagasságú és Főtisztelendő Bíboros,

Hercegprímás, Érsek Úr!

Mély tisztelettél közlöm a németek kivonulása után fogságot, szenvedett papok és szerzeteseit névsorát:

A./ Már kiszabadultak:

1./ Oláh Kornél internálva volt Mezőhegyesen 6 hónapig.

2./ Árkosy István debreceni lelkész előzetes letartóztatásban volt Nyiregyházán 2 hónapig.

3./ Szuvák József bökönyi lelkész előzetes letartóztatásban volt Nyíregyházán 3 hétig.

4./ P. Regős Dénes Szent Bazil Rendi szerzetes internálva volt 6 hónapig.

Nyíregyháza, 1948. március hó 2.

Fogadja Eminenciád kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását, mellyel vagyok felszentelt Bíborának csókolásával

alázatos testvére az Úrban és suffraganeusa

175. A Vatikáni Államtitkárság feljegyzése Romzsa Tódor munkácsi püspök haláláról

Vatikánváros, 1948. május 20.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 30r. Fogalmazvány.

20 Maggio 1948[197]

Notizie sulla morte di Mons. Romza

La Sacra Congregazione Orientale, a più riprese, ha fornito notizie sulla prematura morte del compianto Mons. Romza, ed ha anche domandato se era il caso di pubblicarle.

A suo tempo, non sembrò il caso di pubblicarle, perchè non erano abbastanza concordanti.

Le ultime notizie fornite – provenienti da due fonti diverse, e che sembrano rappresentare la versione corrente in Slovacchia – dicono – che il Prelato fu investito di proposito da un autocatto, ma non morì; che gli assalitori cercarono

197 A lap tetején kézírással: 2*In audientia Sanctissimi. 22-V-48 Si può fare come si propone.* „

di finirlo a colpi di una spranga di ferro, e lo abbandonarono semivivo; che, infine, portato all'Ospedale sopravvisse vari giorni, migliorando, ma, improvvisamente, la direzione dell'Ospedale allontanò le Suore che curavano il Vescovo, e le sostitui con una ragazza sospetta: poche ore dopo Mons. Romza era agonizzante e spirava.

Poichè queste notizie concordano con altre, giunte precedentemente per altra via, si può ritenere che sotanzialmente siano esatte.

Penserei quindi che non sarebbe male che anche la stampa cattolica ne parli. All'uopo si potrebbe dare l'unito appunto al Dott. Alessandrini.

<Nello scorso febbraio, per altro, la Sacra Congregazione Orientale ci domandò se fosse il caso di pubblicare le precedenti notizie. Rispondemmo di no, perchè non ancora si aveva un complesso di notizie concordati. Oggi nessuna nuova domanda in tal senso ci è stata rivolta dalla Sacra Congregazione Orientale. Sembrerebbe, per tanto, meglio limitarsi a far pubblicare le nozie dalla stampa italiana, piuttosto che dall'Osservatore Romano o dal Servizio Informazioni della Congregazione Orientale (S. I. C. O.).>[198]

Meno opportuna sarebbe forse una pubblicazione sull'Osservatore Romano ovvero da parte del Servizio Informazioni della Congregazione Orientale (SICO). D'altra parte la medesima S. Congregazione non ha più accennato al desiderio di pubblicare queste notizie.

176. Legeza Ödön nyíradonyi parókus jelentése Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a községben 1948. június 5-én lezajlott egyházellenes atrocitásról

Nyíradony, 1948. június 9.

GKPL I-1-a 1744/1948. Tisztázat.

Nagyméltóságú Püspök Úr!

Kegyelmes Atyám!

Mély tisztelettel jelentem e hó 5-én Nyíradonyban történt eseményeket.

Csütörtökön, 3-án szülői értekezletet dobszó útján hívtak össze a kultúrházba, zsufolva volt a terem, szerepelt rajta a helybeli mkp. titkár, volt tanítónk, stb. egyszóval népem előtt nem sympatikus egyének, ezek akarták ismertetni az iskolák államosításának előnyeit, persze az egész gyűlés egy nagy tiltakozásba fult. Ezen a gyűlésen a szónokok próbáltak az egyház és a papok ellen beszélni.

Másnap, elsőpéntek lévén, egészen csendben telt el, de szombaton már 9-10 óra tájban kezdtek gyülekezni a nők a piacon, mert valami gyűlést is emlegettek, és az a hír támadt, hogy a papokat akarják elvinni; hogy honnan eredt ez a hír, nem tudom.

198 Ez a bekezdés tollal áthúzva.

Ebéd után átjött hozzám a rendőrfőhadnagy, hogy szóljak az asszonyoknak, hogy távozzanak. Az asszonyok, ahogy látták hozzám jönni a főhadnagyot, rögtön a parochia elé vonultak. Kimentem hozzájuk és kértem, távozzanak, mire azt a kijelentést tették, majd ha a rendőr elmegy tőlem. A főhadnagy eltávozott, de a hiszterikus tömeg csak maradt. Én nyugodtan ledőltem, gondolva azt, az eső is zuhog és majd estefelé a kondahajtáshoz hazamegy mindenki.

Nemsokára rendőröket vezényeltek ki, akik Nyíregyházáról érkeztek. Ekkor a tömeg zajongani kezdett és nem távozott a fegyverek csöve elől. Én kimentem a kapu elé, de a hiszteriás tömeggel már beszélni nem lehetett. Akkor mondtam, ha maguk nem mennek, akkor én fogok elmenni. Bemenvén a szobába vettem a kalapom és a kabátom és elmentem a templom udvarán kifelé, de mikor a tömegből észrevettek, utánam rohanva lefogtak és majd megfojtva nem engedtek tovább. Erre csak azt kértem, hogy engedjenek be a templomba egyedül. Ezt megtették és reám zárták az ajtót.

Hogy kint mi történt, nem tudom, de jó idő múlva a harangokat meghúzták. Nemsokára ezután megjöttek a rendfentartó közegek, ezek szétverték a tömeget. Én a templomból kijövet mindjárt őrizetbe lettem véve, és elkisértek a rendőrség laktanyájába.

Itt mindjárt elsősorban megvertek és összerugdostak és kézemelve a falhoz állítottak. Mikor a debreceni államvédelmi kijött, kihallgatott. Beszámoltam az utolsó két hét történetéről: körlevél fölolvasás, utána megkérdeztem, van-e, aki az államosítást akarja, nem felelt senki. Arra a kérdésre, hogy ezt miért tettem, válaszom az volt, hogy magam is tudni szerettem volna, van-e valaki, aki ezt akarja.

Szerencse, hogy az utolsó két hétben sehol sem jártam a faluban az egy szabómat kivéve, aki nem messze lakik. Este 10 óra tájban elengedtek azzal, hogy ha bármiféle tömegmozgalom felüti a fejét, engem fognak elővenni.

Nem az ütések fájnak, de az a rettenetes istenkáromlások, amit szó nélkül kellett végighallgatnom.

Feleségemet is megverték a templom ajtaja előtt, azután, hogy megmondta, hogy a lelkész felesége.

Az ütlegelés után engem megkérdezett az, aki ütött, hogy úgye nem bántott senki, persze hogy azt feleltem: nem.

Lelkileg összetörve jöttem ide Pallagpusztára lányomhoz, itt már elmúlt óriási fejfájásom és már írni is tudok, ha nem is egészen olvashatóan, de rövid jelentésemet mégis megteszem.

Bacsóka nem volt itthon, akkor már mire előjött a papok helyzete tisztázódott. A plébános is hallom hasonlóan szenvedett.

Szentelő jobbját csókolva maradtam

Debrecen Pallagpuszta, 1948. június 8-án

engedelmes fia

Legeza Ödön

parochus

A nyiradonyi rendőrközegek nagyon tisztességesen és figyelmesen bántak velem.[199]

177. Legeza Ödön nyíradonyi parókus feleségének magánlevele gyermekeinek a községben 1948. június 5-én lezajlott egyházellenes atrocitásról

Nyíradony, 1948. június 9.

Magántulajdonban.

Drága Kislányom! Édes Gyermekeim!

Nehezen veszem kezembe a tollat, hogy azokat a szörnyűségeket leírjam, melyek velünk történtek. Itt vagyunk jelenleg apuval Ilikénél, és az ő jóságuk révén igyekszünk a borzalmas órákat valahogyan emlékezetünkben elhomályosítani, és idegeinket mielőtt talán végleg felmondanák a szolgálatot, valahogyan helyreállítani.

Nem is tudom, hol is kezdjem el.

Múlt héten, csütörtökön, a Kultúrházban a községi előjáróság, kik időközben teljesen ki lettek cserélve, szülői értekezletet hívtak össze, az iskolák államosítása végett. Rengeteg nép, az egész falu összejött. Ott a szónokokat nem hagyták beszélni. Szóval csődöt mondott minden igyekezet. Erre egy valaki, a kommunista titkár azt vetette a szemükre, hogy maguk a papok által vannak fellázítva. (Értsd: Tempfli, Legeza, Bacsóka). Az értekezlet eredménytelenül ért véget. Mindenki haza ment. De valami volt a levegőben.

Szombaton nagy eső volt, arra leszünk figyelmesek, hogy 11 óra felé, ebben a rossz időben is a ház előtt rengeteg asszony gyülekezik, a piac is tele van. Zsong a nép. De csak asszonyok. Jön a konyhába két-három asszony. Igaz, hogy a föurat viszik?

Mi nem tudtunk semmit. De ők látták az autót az államvédelmitől, Debrecenből. És ebből és a gyűlésen elhangzott kijelentésekből ezt vélték hinni. Valaki köztudatba dobta, hogy viszik Legeza főurat. És ekkor ez a rengeteg asszony az utcán állt, és a szakadó esőben várt. Két óra után Sárosy feljött, hogy Ödön bátyám, oszlasd szét az asszonyokat, akik már hangosan kiabálták: a papunkat nem engedjük. Velünk volt a bajban, köztünk volt az oroszok alatt,

199 Az irat külzetén Dudás püspök kézírásával: *„Részvéttel vettem tudomásul, biztosan tudom, hogy az ártatlanul elszenvedett bántalmaknak mennyei jutalma az igazságos Isten részéről nem marad el. Addig legyen jutalma a boldog tudat, melyet az apostolok éreztek. Jún. 9. +M”*

ő sem hagyott el minket, mi sem hagyjuk el öt. Erre Sárosy azt mondja: ez a tömeg fel van izgatva általatok. Baksa államvédelmi megbízott is azt mondja, hogy te a gyűlés előtt egyik házból a másikba mentél stb. stb., apu tiltakozott e vád ellen, de kiment, és kérte az asszonyokat, hogy menjenek haza. Erre ők azt felelték, ha a rendőr főhadnagy elmegy haza, akkor mi is hazamegyünk. Sárosy kiment, és ahelyett, hogy megnyugtatta volna őket, azt mondotta. Ha papjukat a toronyba viszik fei, ha akarjuk, akkor is előkerül. Ez aztán olaj. volt a tűzre. Ekkor odaérkezett civilben az államvédelmitől a rendőrtiszt az adonyi rendőrökkel és mondta az asszonyoknak, menjenek haza. De ezek annál inkább kiabáltak, a hit, a vallás kell, a papunkat nem engedjük. Neki mentek, a köpenyt lehúzták róla, a szemüvegét összetörték stb. Szóval neki mentek. Hát bizony ezt elhagyhatták volna, hogy így elragadtatták magukat, de már . nem lehetett tenni semmit. Nem hallgattak senkire, én is előtte rimánkodtam nekik, menjenek haza, nincsen itt semmi baj, nem ért ez semmit. Hogy megtörtént a dolog a rendőrtiszttel, kivezényelte az adonyi rendőrséget, és lövetni akart az asszonyok közé, de azok ezt megtagadták és nem lőttek. Erre ő 17 autó rendőrért telefonált, és akik Pócspetriben voltak, pestiek, Nyíregyházáról kb. 150-200 rendőr, azok érkeztek meg Adonyba. Közben apuka még a rendőrincidens előtt kiment és azt mondta az asszonyoknak, nézzék, én felmegyek a lányom lakására, maguk menjenek szépen a családjukhoz haza. Nem ért semmit. Az iskola előtt aput az asszonyok felemelték: Nem engedjük elvinni a föurat, itt vannak érte, láttuk stb. – felkiáltásokkal, inkább meghalunk, a papunkat, hitünket, vallásunkat nem hagyjuk. Bevitték aput a templomba, és kívül rázárták az ajtót.

Megérkezett a rengeteg rendőr Pócspetriből. Elképzelhetitek, hogy puskatussal, korbáccsal verték szét a nőket, vannak, akik még ma is fekszenek. Sokan puskacső elé állva kiabálták, lőjél meg, Jézusért, a hitért halok meg. Szóval szörnyűség volt.

Én is a sok rendőr láttán kirohantam apura gondolva, észrevették, mert nem szaladtam, agyba-föbe vertek, de az a tudat, hogy apu bent van, erőt adott. Ki maga, kérdezte egy a sok közül. Én a pap felesége vagyok, feleltem. Erre ő azt mondta, ha ártatlan az ura, kijön a templomból. Szóval a rendőr, vagy nevezzük másnak, így folytatta, ha nem ártatlan, akkor majd elbánunk vele, de ha kijön, garantálom, egy haja szála sem görbül meg. Közben ordították a trágárabbnál trágárabb kifejezésekei a papokra.

Én aztán mentem a templom ajtóhoz, hogy kinyitom, de a kulcs nem volt benne, az asszonyok a szörnyű zűrzavarban, minden géppisztoly nekik volt szegezve, a kulcsot eldobták. Apu kopogott, én erre a két beteg karommal neki feszültem és a két térdemet az ajtónak, és engedett az ajtó. Akkor engem félrelöktek és kérdezték aputól, ki maga? A helybeli lelkész, válaszolta.

Szörnyű pillanatok. Trágárabbnál trágárabb szavak. Nyolc rendőr körülfogta, a többi két oldalt szuronyszegezve elkísérték a rendőrségre. Ott kihallgatták, jól összeverték, tele volt vérrel mindene, de hallgatást parancsoltak neki.

Egyelőre elengedjük, mondták, de amint a legkisebb tömegmegmozdulást észleljük, elvisszük, volt a határozat. Éjjel hazaengedték. Most asszonyokat hallgatnak ki, nyomoznak, kettőt elinternáltak. Tempflit, a római papot is felvitték, öt pofont kapott ő is.

Ilike vasárnap este elhozta aput, én tegnap jöttem. Idegileg tönkretéve a szörnyű események miatt...

Pallag, 1948. június 9.

178. Dudás Bertalan bazilita provinciális jelentése a Szentszéknek a magyarországi helyzetről

Róma, 1948. július 15.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1939-1948, pos. 139. fol. 148–154. Tisztázat.

27. VII. 48

Resoconto della situazione della Chiesa Cattolica (rito latino e greco) in Ungheria.

Con questo resoconto voglio soddisfare al più lato incarico. Le mie cognizioni ho preso dalla propria esperienza o dalle fonti immediate. In qualità di Provinciale dell'Ordine di San Basilio Magno in Ungheria e Segretario dell'Azione Cattolica della diocesi di Hajdudorog, ho avuto l'occasione di prender parte alle adunanze dei direttori e dei segretari dell'Azione Cattolica dell'Ungheria. Ho avuto l'occasione d'incontrarmi più volte l'anno col clero della diocesi di Hajdudorog, come pure incontrai spesso i sacerdoti delle altre diocesi. Ho visitato personalmente quasi tutte le parrocchie della diocesi di Hajdudorog. In base a queste mie informazioni posso presentare la relazione in quanto concerne: I. La situazione generale del clero ungherese di rito latino e di rito geco. II. La mentalità dei fedeli. III. Manovre del governo per intimidare il clero, distruggere le istituzioni cattoliche e terrorizzare i cattolici. IV. Protestanti e schismatici. Conclusione.

I.

La situazione generale del clero ungh. di rito latino e greco.

Riferendomi alle esperienze sopra indicate, posso sinceramente affermareche il clero ungherese quasi cento per cento segue gli ordini dei vescovi e sostiene eroicamente l'attitudine coraggiosa da essi assunta. Dappertutto ho esperimentato che tanto il clero quanto i fedeli in massima parte sanno bene che non c'è possibilità di intendersi colla mentalità bolsevica materialista, è impossibile fare compromessi. Per questo manifestano entusiasticamente per ogni manifestazione di non compromesso del Cardinale Mindszenty. Tanto il clero, quanto i fedeli si sono già resi conto della tattica

mensogniera del sistema odierno che cerca di ingannare gli uomini di buona volontà. Per questa ragione clero e fedeli si uniscono coi sacerdoti e vescovi che non vogliono compromesso. Personalmente mi sono persuaso che i fedeli condannano molto severamente questi sacerdoti o prelati che tattizzando cercano di collaborare colla politica anti-popolare del governo. E' sintomatico per la mentalità dei fedeli – anche di quelli iscritti nel partito counista – che essi idolatrano, per modo di dire, questi sacerdoti che dal pulpito apertamente condannano e sigillano le decisioni del sistema violento odierno che urtano le leggi divine o naturali come pure gli eccessi degli uomini del partito. All'occasione di malmenamenti o di arresti di questi sacerdoti, centinaia o migliaia di fedeli gli difendevano. (L'arresto del prevosto di Kispest Varga Remig, Faddy Ottmár, Gyárfás Győző francescani. P. Regös basiliano, i sacerdoti di Pócspteri, Nyiradony, Oros,….casi a me personalmente noti.)

I fedeli manifestavano il loro più grande eloggio a quei sacerdoti che hanno letto dal pulpito le più dure lettere pastorali con un corraggio eroico. C'è da notare che la polizia personalmente ha minacciato alcuni sacerdoti I timidi erano pocchissimi, o concialitivi per raggioni materiali che hanno modofocato le parti più acute della lettera, o hanno omesso alcune parti, o adiritura hanno omesso di leggere tutta la lettera pastorale. Nella diocesi di Hajdudorog corrì notozia di due tali sacerdoti, i quali, chiamati alla responsibilità, hanno negato o cercavano giustificare il loro atteggiamento. Il numero di questi timidi o addiritura cospiranti sacerdoti coi nemici della Chiesa è molto basso, forse due o tre per cento. E' motlo probabile che da parte del nemico si difondevano notizie sulla apostasia dei sacerdoti. Venendo a Roma, mi sono informato a proposito presso l'Amministrazione dell'Arcivescovado, dove mi hanno risposto che durante gli ultimi 3 anni il numero dei sacerdoti apostati nel territorio dell'Ungheria non ha superato 30. E'triste che is sacerdoti di Giuda rimangono sistematicamente sul posto della loro azione dove vivono la loro vita scandalosa e servono i nemici della Chiesa.

I sacerdoti ed i vescovi ricevevano i loro salari mensili, ovvero la congrua integrativa dei proventi locali. Ma quasi settimanalmente contavano colla cessazione di questi salari. Sono preparati a questo, anzi tengono naturale se saranno privati dai salari ecclesiatici finora lasciati. Nemmeno i nostri sacerdoti greco-cattolici colla loro numerosa famiglia, sono disposti al compromesso per vantaggi materiali.

Nella diocesi di Hajdudorog la condotta del clero e dei fedeli è irreprensibile. Questo mi ha detto personalmente un ministro di tendenza marxista, Giuseppe Darvas, il quale fù da noi a Máriapócs. Egli ha detto che loro hanno la più grande difficoltà coi greco-cattolici. Questa sua dichiarazione è del 12 giugno. Cessata la guerra, il vescovo ha visitato tutte le parrocchie. Egli si è incontrato più volte l'anno coi sacerdoti suoi. Gli ordini di carattere confidenziale ha comunicato personalmente ai sacerdoti alle adunanze dei decani. Non c'è nessun apostata nella diocesi. I sacerdoti, eccetti due, sono sicuri e fedeli alla

Chiesa, vivono secondo gli ordini del vescovo. Malgrado il rischio per la loro grande famiglia, loro hanno letto dal pulpito le lettere pastorali le più critiche. Spesso furono minacciati dall'arresto. La vita religiosa sul territorio della diocesi è esemplare.

II.

La mentalità dei fedeli.

I fedeli dappertutto hanno già molto sofferto. Hanno subito non soltanto danni materiali, ma anche bastonate e prigione. Sono rimasti nella grandissima maggioranza devoti. Gli operai delle fabbriche, tutti, sono entrati nel partito comunista. Altrimenti perderebbero il pane. Nelle ultime settimane quasi tutti gli impiegati, giudici e professionisti privati dovevano entrare nel partito.

Questi membri forzati sono i più grandi nemici del partito comunista e di tutto il sistema. Fino a questo tempo, gli operai nella grandissima maggioranza ostentativamente hanno manifestato che malgrado il libretto d'iscrizione al partito, loro sono buoni cristiani e cattolici. Adesso, a causa del aumentato terrore, non osano paertamente manifestare, ma tanto più fedelmente adempiono il loro dovere religioso, protestando con questo per la loro persuasione religiosa.

Furono proprio gli operai che sostenevano la più dura lotta contro il progetto di legge che tendeva di laicizzare le scuole religiose. Gli abitanti dei vilaggi e delle città, non curando la rapresaglia annunciata, firmarono a migliaia la protesta contro la laicizzazione delle scuole cattoliche. Quando vedevano che la loro protesta rimane inefficace, gli fedeli delle città e dei vilaggi spesso hanno occupato il munocopio e esigevano le revisioni delle estorte decisioni per la laicizzazione.

III.

Manovre del governo per intimidare il clero

Al momento del mio viaggio a Roma 29, giugno, dappertutto si sentiva un grande terrore. All'occasione della laicisazzione delle scuole, si temevano le insurrezioni. Sapendo però la grande autorità di cui godono i sacerdoti, il ministro degli interni ha ordinato ai capi della polizia di visitare personalmente i sacerdoti, afinchè questi tranquillizzino i fedeli. Hanno comunicato loro, che il clero è respondabile per ogni movimento o protesta sul territorio della parrocchia. In questo modo il governo può a qualsiasi momento arrestare il sacerdote. Questa decisione, cominciando dal ministro, fù data oralmente, telefonicamente, mai per iscritto.

Le autorità locali hanno comunicato al clero in tutta Ungheria che è vietata qualsiasi riunione cattolica fuori della chiesa. Anche la pie associazioni, tale la Congregazione Mariana, Guardia del Sacco Cuore ed altre simili non possono fare riunioni. In più, sono proibiti i pellegrinaggi e le processioni intorno la chiesa. Naturalmente, anche questa proibizione, cominciando dal ministro

degli interni fino all'ultimo ufficio, fù comunicata soltanto oralmente. Si vede che non danno on iscritto, afin d'evitare un'eventuale accusa che il gonverno abbia violato la libertà religiosa garantita nel trattato di pace. In alcuni luoghi bisognava sospendere perfino i ritiri spirituali. La casa di esercizi spirituali Manresa a Budapest, quando viaggiavo io, funzionava ancora. Ma la casa di esercizi spirituali per le signore di Pécel era già chiusa. Non so, però, se questa interruzione degli esercizi spirituali fù ordinata dalle autorità, oppure spontanea.

A Máriapócs hanno proibito il proggettato ritiro per le maestre e anche i pellegrinaggi. La polizia ha desiderato, afinché i superiori del santuario comunichino ai vilaggi e alle città che i pellegrinaggi non avranno luogo. Nello stesso tempo hanno consigliato, anzi insistito, afinchè i superiori del santuario domandino permesso dal ministro degli interni di poter tenere i pellegrinaggi. Noi però abbiamo rifiutato di fare una tale domanda, per il semplice motivo che la polizia non è autorizzata di proibire i pellegrinaggi, i quali sono garantiti dalla legge. Un'altra ragione del nostro rifiuto fù per evitare che il ministro degli interni rigetti la nostra domanda e che noi siamo responsabili se malgrado questo rifiuto i fedeli verrano al pellegrinaggio di Máriapócs.

Al momento della apparazione di questa proibizione, il 13 giugno, a Budapest i fedeli, come ogni 13 giorno del mese, all'occasione dell'apparizione della Madonna di Fatima, sono andati alla chiesa dei Padri Paolini di Buda. Erano circa 100.000 Hanno fatto sapere che non faranno a processione, ma unicamente la propiziatrice Ora Santa. Malgrado tutto la polizia coi carri armati è andata contro i fedeli, i quali, lasciando molti gravi feriti, furono dispersi. Furono operati anche molti arresti.

Ci sono adesso in Ungheria soltanto 2 giornali cattolici settimanali. Le autorità non sono disposte autorizzare alrti giornali cattolici. Ma nemmeno questi due giornali cattolici esistenti possono pienamente lavorare. Senza ricorrere alla minima propaganda, questi due giornali cattolici potrebbero oltrepassare la tiratura di 100.000 copie. Sono autorizzate 8 pagine, ma manca la carta. In questa situazione, non può aumentare il numero delle copie e al posto di 8 pagine, il giornale esce su 2 o 4 pagine. Prima della nazionalizzazione delle fabbriche, si aiutava colle carta comprata al mercato nero. Ma anche questa possibilità cesso colla nazionalizzazione delle fabbriche il 26 marzo 1948. La stampa esistente non può scrivere liberamente, perchè la censura può confiscare il giornale, anzi, per rappresaglia, può interdire il giornale per un tempo prolungato. Questo è già successo in molti casi. Anche i tipografi diretti dal sindacato, possono, „spontaneamente" rifiutare la composizione degli articoli che loro dispiacerebbero. Bisogna essere dunque molto prudenti, altrimenti mancherà anche questa difesa e nitiziario del cattolissimo.

La campagna contro l'Azione Cattolica fù lanciata il 23 giugno. La sede centrale fù occupata dalla polizia, la quale fece una generale, minuziosa perquisizione. Fratempo hanno fermato tutti i dirigenti e Mons. Zsigmond

Mihalovics, direttore dell'Azione Cattolica per tutta l'Ungheria, fù subito sottomesso all'interogazione, la quale, come ne sono informato, durava da mezzogiorno fino a mezzanotte, senza interuzzione. P. Lénárt Ödön, Piarista, segretario della Società dei Genitori Cattolici per tutta l'Ungheria, fù arrestato proprio al momento quando stava trascrivendo a ciclostile una circolare confidenziale. Secondo la mia informazione, i dirigenti laici furono rilasciati. Anche Mons. Mihalovics, pronotario-canonico, fu rilasciato, ma confidenzialmente gli fù annunciato da un colonnello della sezione per la difesa dello Stato che deve immediatamente scomparire, altrimenti sarà arrestato. Per momento si nasconde in patria. Non vuole fuggire all'estero, per non far impressione che le accuse lanciate contro di lui sono vere. Si tiene nascosto, per evitare di dover rilevare segreti durante l'interrogazione di cui i metodi sono ben conosciuti. Questi segreti e le accuse che lui eventualmente riconoscerebbe, sarebbero adoperati per diffamare il cardinale Mindszenty, contro il quale si concentra tutto l'attacco. Inoltre cercano proibite „manovre di valuta" e vorrebbero provare che Mons. Mihalovics abbia informato l'Estero e accusarlo in questo caso di tradimento. Umanamente è impossibile reistere al interrogatorio. E' impossibile non rilevare i segreti e non riconoscere anche cose non esistenti. Giuseppe Révai, l'uno dei capi del comunismo e del marxismo ungherese, il noto publicista, nel suo discorso tenuto a Szeged nei primi giorni di giugno, ha apertamente riconosciuto, che quello che fa il Card. Mindszenty ha già da molto oltrepassato l'azione della Chiesa, è direttamente una attività illegale politica. Anche nel caso se non riuscissero di arrestare Mons. Mihalovics, anche in questo caso in grande parte già ottengono lo scopo: hanno intimidato l'Azione Cattolica ed alontanato le pesone che dirigevano tutte le questioni importanti. L'organismo rimane senza cuore e ci vuole tempo per trovare nuove vie per il lavoro.

Sottolineo che le spie sono moltissime. Così pure i delatori. Mons. Mihalovics mi si è lamentato che entro brevissimo tempo sono informati sulle cose completamente confidenziali. Spesso era quasi incredibile che ad esempio gli argomenti completamente confidenziali di cui trattò la conferenza dei vescovi, i giornali comunisti hanno publicato lo stesso giorno. Lavorano con molto danaro. Gli uomini sono pagati o terrorizzati per rendere il servizio richiesto.

Ho saputo dalla centrale dell'Azione Cattolica che l'orientamento comunista vuole rendere impossibile il servizio della "Caritas cattolica". L'Azione Cattolica manteneva dai soccorsi esteri le persone che furono licenziate senza la loro colpa dagli uffici o dal lavoro. L'opinione del governo odierno sostiene che questi individui licenziati non hanno diritto alla vita e per questa ragione gli tolgono ogni aiuto e possibilità di vita. Il governo esige che anche i soccorsi dei cattolici passano tramite del governo, il quale curerebbe la loro distribuzione. Nessuno puù accettare un lavoro di manovale o servo senza il sindacato comunista. Il quale esclude dal lavoro le persone per loro

indesiderabili. Anche il fatto di accettare un lavoratore per un sol giorno viene severamente punito. I delatori lavorano bene.

La vita delle associazioni è resa impossibile. A parte della proibizione sopranominata, non tenedo conto nemmeno del fatto che non possono fare nessuna riunione, ogni lavoro organizzato è proibito. Esistono due organizzazioni della gioventù: l'una per la gioventù operaia, l'altra per la gioventù contadinesca. Tutte le due organizzazioni servono soltanto l'approfondimento dell'ideologia marxista. Fino a questo tempo non sono riusciti di prendere la gioventù contadinesca. Adesso esperimentano altri mezzi. I maestri e le maestre delle laicizzate scuole cattoliche sono incaricati di guidare le nuove organizzazione. Queste persone lavoravano nel passato nelle organizzazioni cattoliche. Se non accettano, o lavorano senza successo, perdono il posto ed il pane. Se accettano, vengono in opposizione colla propria coscienza. Cercano di scegliere la via media: accettano, ma cercano di sabottare lo spirito della organizzazione. Il pericolo, però, persiste in ogni caso.

Sono eccellenti propagandisti. Oppongono continuamente l'apparente spirito concialitivo della Chiesa Cattolica in Cecoslovacchia alla posizione rigida dell'alto clero ungherese. Tentano di far credere che i dirigenti ecclesiastici ungheresi agiscono non nello spirito della Chiesa Cattolica, ma secondo il desiderio della reazione.

L'affare di valuta dell'Ordine di San Basilio a Bikszád è trattato dalla radio di Budapest e dalla stampa quotidiana in una forma inesatta: „Il Vaticano così aiuta la reazione in Romania. (2 luglio).

IV.
I Protestanti e gli Schismatici.

Nella Chiesa Protestante la simpatia dei fedeli e del basso clero è molto grande verso il cattolicesimo. Questo si spiega col fatto che si vergognano per l'atteggiamento di negoziazione dei loro capi. Le conversioni effettive sono però sporadiche. Nel caso di un rapido mutamento politico forse si potrebbe contare con una più numerosa conversione. Per momento non si può. L'aspettata persecuzione della Chiesa in forma più violanta, o i vantaggi materiali possono far deviare molti dalla verità.

Gli Schismatici si muovono pure. L'anno scorso il patriarca di Mosca ha consacrato vescovo il sacerdote schismatico Giovanni Varju. Si dice che questo è un aventuriero e che fù maestro di scuole elemntari di religione romano-cattolica. Nelle settimane scorse il vescovo di Munkács Nisztor, schismatico, è venuto a Budapest per trattare col governo ungherese per incarico del patriarca di Mosca. Si tratta del consolidamento della chiesa schismatica ungeherese. Il vescovo Giovanni Varju fino a questi ultimi tempi usava il messale della diocesi di Hajdudorog. Più volte al mese la radio ungherese trasmetteva i suoi servizi divini. Non aveva però i propri fedeli. Fino a questo ultimo momento non si vedeva nessun tentativo di far apostatare i fedeli. Ma temiamo che

presto entreranno in azione i seguaci di Varju. Non hanno però terreno fra i fedeli, ma non possimo sapere con quali metodi lavoreranno: col danaro, inganno o colla violenza.

Conclusione.

L'atteggiamento del clero e dei fedeli ci ricorda l'esempio dei primi cristiani. C'è da temere, però, che nel caso se le circostanze attuali perdurino lungamente, è verosimile che gli nemici della Chiesa riescano causare nell'organismo del clero e dei fedeli danni irreparabili.

Per evitare questo, sembra necessario che tanto l'Azione Cattolica, quanto gli altri organi cattolici provino mantenere l'unità dei fedeli lavorando coi mezzi ancora non conosciuti dal nemico. Lo scopo si potrebbe forse ottenere appogiandosi sugli apostoli laici. La Società del Cuore di Gesù ed il Giornale Cuore, sotto la direzione dei Padri dalla Compagnia di Gesù, fanno già tentativi in questo senso.

In quanto sopra, ha osato presentare la mia relazione, la quale metto alla disposizione della Sacra Congregazione Orientale.

Roma, 15 luglio 1948.

P. Bartolomeo Dudás O. S. B. M.

Provinciale dei Padri Basiliani di San Giosafat in Ungheria

Residenza: Máriapócs, Ungheria, Szabolcs;

179. A magyar külügyminisztérium feljegyzése a görögkatolikus egyház felszámolásáról és a felállítandó magyar ortodox egyházba olvasztásáról

Budapest, 1948. augusztus 27.

MNL OL XIX-J-1-j 170. tétel, 34, doboz, 600/pol (0710/pol)-1948

Zágor György min. titkár

Az önálló magyar görögkeleti egyház ügyéhez.

1948 augusztus 27.

A vatikáni hatás politikai síkon nemcsak a róm.kat., hanem természetszerűleg a görögkat. egyházon keresztül is megnyilatkozik.

Amennyiben Magyarországon egy életképes magyar görögkeleti egyház létesülne, ez faltörő kos szerepét töltheti be a görögkat. egyházzal szemben és lehetővé tenné annak felvetését, hogy a görögkat. egyház visszatérjen az óhitü (keleti) egyház kebelébe, vagyis az Unió a róm. kat. egyházzal felbontassék. Precedenst képez erre az 1946 március 8.-l0.-ig megtartott lembergi gör. kat. egyházzsinat, amely elhatározta, hogy a gör. kat. egyházat elszakítja a róm.kat. egyháztól és egyesiti az orosz görögkeleti egyházzal. Hasonló célú egyházi

kampány folyik Lengyelországban és a jelenleg Szovjetunió részét képező Kárpátukrajnán. Ilyen távolabbi célok rejlenek a legutóbbi idők romániai egyházpolitikai lépések mögött (lásd 518/pol-res aktát). A kormánynak feltétlenül támogatnia kell a külföldi (ellenséges) irányitás alatt álló egyházakkal szemben azokat az egyházakat, amelyeknek egyházi főhatóságai az országon belül, illetve a baráti Szovjetunióban vannak.

A magyar keleti egyházzal kapcsolatos ügy, illetve a Varjú János ügy előzményéből kitűnik, hogy a moszkvai pátriárkának elvi kifogása nincs, éppen ellenkezőleg, a szerb patriarka, illetőleg Zubkovics püspök közbelépése nélkül a magyar egyházmegye és Varjú dr. püspöksége már megvalósult volna (lásd 758/pol-48 jelentést). Alexej pátriárka legújabb állásfoglalása, hogy Varju tárgyaljon közvetlenül a szerb patriarkával, csak arra vezethető vissza, hogy nem akar egy ilyen csekély lélekszámot jelentő egyház miatt összeveszni a szerb patriarkával, ami a jugoszláv keleti egyház erejét véve tekintetbe érthető.

A jelenleg Jugoszláviával fennálló viszony lehetővé teszi számunkra, hogy onnan jövő ellenvetéseket ne vegyünk figyelembe. Amennyiben a VKM szakértői igazolják dr. Varjú azon állítását, hogy kánonjogilag mindegy, hogy melyik püspök nevezi őt ki, illetve adja meg a jurisdictiot az alakuló önálló egyháznak, és amennyiben ő, illetve az ilymódon megalakult magyar keleti egyház magát a moszkvai pátriárka fennhatósága alá fogja helyezni úgy nem látszik aggályosnak az amerikai vonalnak a cél érdekében történő felhasználása. Nyitva marad még Varjú fölszentelésének kérdése, mert ezt kinevezés nem pótolja. Erre nézve szintén a VKM szakértője adhat csak felvilágositást. Summa summarum a belpolitikai és a nemzetközi helyzet megérett arra, hogy ezt a majd egy éve húzódó ügyet a megoldáshoz vigyük.

180. Gennaro Verolino prágai nuncius jelentése Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának a Munkácsi Egyházmegye helyzetéről

Prága, 1948. október 18.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 25rv.
Tisztázat.

Nunziatura Apostolica in Cecoslovacchia
Praha, II Vorsilská 8. 18 Ottobre 1948
No. 6499
Oggetto: situazione religiosa nella Russia Subcarpatica
A S. E. Reverendissima Mons. Domenico Tardini
Segretario della Sacra Congregazione degli AA. EE. SS.
6643/48

Eccellenza Reverendissima,

Un sacerdote ruteno di nome Sabat, venuto poco fa dalla Russia Subcarpatica, ha recato le seguenti notizie, che sono poi state comunicate a questa Internunziatura da S. E. Mons. Hopko, Vescovo Ausiliare di Prešov:

Mons. Muranyi governa la diocesi di Mukačevo in qualità di Vicario Capitolare. Mons. Chira era finora vicario generale. Non pare che il compianto Mons. Romža abbia consacrato alcun vescovo. Lo si arguisce dal fatto che 12 chierici pur avendo terminato i loro studi non possono essere ordinati. La polizia russa peraltro è molto sospettosa e fa indagini per scoprire se qualche sacerdote, e chi, sia stato elevato alla dignità vescovile.

La campagna di calunnie contro il clero è assai forte: si usa incolpare i sacerdoti di gravi delitti e perfino di assassinii. Poco fa un sacerdote di nome Miskolci fu arrestato e sparì. I sacerdoti sono spesso esaminati dalla polizia. Dai preti „ortodossi" poi si domandano anche cose ascoltate in confessione. Perciò la gente non ha nessuna fiducia in loro. Si dice che son tutti funzionari dell „Bezpeka" (Pubblica Sicurezza), mentre i vescovi hanno il grado di colonnello o sottocolonello. E siccome i parroci „ortodossi" usano denunziare agli uffici quelli che portano i figli al battesimo, i fedeli „ortodossi" fanno spesso battezzare i bambini dai parroci greco-cattolici. I funzionari di Stato poi e i maestri non possono frequentare le chiese.

Si fa ascendere a 32 il numero dei sacerdoti cattolici imprigionati dai Russi. 90 chiese anno state trasformate in centri di cultura, mentre le cappelle son diventate „angoli (focolari) rossi". Grazie a Dio nessun sacerdote ha apostatato.

Tempo fa una Suora che recava notizie dalla Russia Subcarpatica fu scoperta dalla polizia ed arrestata. Insieme con le fu arrestato pure un ferroviere che l'aiutava.

Uguale Rapporto ho mandato anche alla Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale.

Profitto dell'occasione per rinnovare a Vostra Eccellenza i sensi della più distinta considerazione e confermar-mi dell'Eccellenza Vostra Reverendissima dev.mo e obbl.mo

G. Verolino

181. Pálfy Ernő, Szabolcs vármegye főispánjának átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz Legeza Ödön és Fodor István parókusok áthelyezése tárgyában

Nyíregyháza, 1948. december 30.

GKPL I-1-a 4472/1948. Tisztázat.

Szabolcs vármegye főispánja.
3573/1948. Fi.
Dudás Miklós
gör. kath. püspök Urnak,

Helyben

Hosszabb idő óta panasszal élt Nyiradony község lakossága Legeza Ödön gör. kath. lelkész magatartása miatt. Nevezett idegenül és ellenségesen szembeállt a község politikai törekvésével. Nyilvánossággal való érintkezését arra használja fel, hogy demokrácia ellenes állásfoglalást gyakoroljon ilyen módon a hivő emberek előtt ellentétet mutasson az állam és az egyház között.

A köznyugalom és közrend megóvása érdekében az állam és egyház közötti békés megoldásként kínálkozna Legeza Ödön áthelyezése más egyházközséghez.

Amennyiben ez nem volna keresztülvihető, úgy valószinűnek látszik Legeza Ödön ellen rövidesen bekövetkező vizsgálat meginditása, eddigi magatartása, politikai állásfoglalása és antidemokratikus közszereplése miatt.

Ugyanez a helyzet Fodor István gör. kath. lelkésszel is, aki Nyirgelse községben tevékenykedik.

Fodor István karácsonyi beszéde nyilt gyanúsítás volt a demokratákkal szemben, hogy azok Isten ellen vannak, és azzal szembehelyezkedtek.

Beszédében a demokratikus vezetést úgy tüntette fel, mint amelyik üldözi a vallást és az egyházat.

Számítva a Püspök Ur ígéretére, amelyet a legutóbbi találkozásunk alkalmával volt szíves kilátásba helyezni, hogy békésen oldjuk meg a felmerült kérdéseket, kérem, hogy az állam és az egyház közötti békés kapcsolat érdekében ne várjuk meg, míg fent nevezett lelkészek ellen büntető eljárás indul meg, hanem áthelyezéssel szüntessük meg az ellentéteket. Kérem a fentiekre vonatkozó szives válaszát.-

Ennek elvártában vagyok őszinte nagyrabecsüléssel.

Nyíregyháza, 1948. évi december hó 30.

Pálfy Ernő s.k, főispán[200]

182. A Belügyminisztérium sajtóközleménye Dudás Miklós megyéspüspök kihallgatásáról

Budapest, 1949. január 9.

Szabad Nép, 1949. január 9. 2. o.

200 Az iratra felvezetve Dudás Miklós püspök kézírásával: *„Panasza kapcsán hajlandó vagyok a békés megoldás lehetséges módjait választani és ennek szellemében tenni meg a szükséges intézkedéseket. Tekintettel azonban a zord téli idő miatt fennálló szinte leküzdhetetelen akadályra kívánatos volna az átköltözéssel megvárni az enyhébb tavaszi időt. Addig a magam részéről komoly utasítást adnék a nevezetteknek magatartásukat illetőleg. Szeretném, ha a kérdést személyesen is megbeszélhetnénk. dec. 31."*

Mindszenty-ügyben kihallgatták Dudás hajdúdorogi püspököt

A belügyminisztérium sajtóosztálya közli: Dudás Miklós hajdúdorogi püspököt a Mindszenty-üggyel kapcsolatban a belügyminisztérium államvédelmi hatósága kihallgatta.

183. Valerio Valeri, a Keleti Kongregáció asszesszorának átirata Domenico Tardini érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Marina Gyula munkácsi egyházmegyés pap jelentése tárgyában

Vatikánváros, 1949. február 5.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 15r. Tisztázat.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Roma, Via della Conciliazione, 34, 5 Febbraio 1949
Prot. N. 736/48

A Sua Eccellenza Reverendissima Mons. Domenico Tardini
Segretario della S. Congregazione degli AA. EE. SS.
Vaticano
(Con 2 allegati)
1126/49

Eccellenza Reverendissima,

Per incarico dell'Eminentissimo mio Superiore, ritenendo di fare cosa gradita a cotesta Segreteria di Stato, invio all'Eccellenza Vostra Reverendissima copia di una Relazione compilata dal Can. Giulio Marina di Munkacs sulla situazione religiosa in Subcarpazia annessa alla Russia.

Aggiungo copia di una breve Relazione del medesimo Sacerdote sulla situazione religiosa della Diocesi di Hajdudorog in Ungheria. (a) che viene oggi passato a Mons. Barbetta

Con sensi di particolare ossequio ho intanto il piacere di raffermarmi dell'Eccellenza Vostra Reverendissima devotissimo servitore

+ ValerioValeri

Ass.

183a. Marina Gyula munkácsi egyházmegyés pap jelentése egyházmegyéje helyzetéről

Róma, 1949. február 5.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 16r.–19r Tisztázat.

Relazione del Sac. Julius Marina, della diocesi di Munkacs dei Ruteni.

Il sottoscritto, membro del Capitolo della Cattedrale della diocesi rutena di rito antico slavo cattolico di Munkacs, della Russia Subcarpatica, dopo quattro anni di persecuzione e di latitanza, sono arrivato il 2 Gennaio 1949 nella Città Eterna. Approfittando della mia presenza, desiderio presentare una relazione breve a coscienzosa di tutte le cose che possono avere qualche interesse e utilità per questa Sacra Congregazione.

Quanto ai miei dati personali, sono nato il 26 Maggio 1901 nel comune di Lonka, in quel tempo appartenente al territorio della Sacra Corona di Ungheria. Durante il tempo dei miei studi medi e superiori potevo constatare che il popolo ruteno – circa 700.000 anime – aveva potuto conservare ed esercitare la sua fede e il suo rito greco-cattolico, alla quale é profondamente attaccato, cosi come la sua lingua e le sue caratteristiche etniche.

Dopo la prima guerra mondiale questo territorio fin aggiunto alla Cecoslovacchia. I nuovi dominatori, benché in fatto di religione i loro rappresentanti nella Russia subcarpatica erano o miscredenti o indifferenti, non hanno potuto non notare la profonda fede cattolica dei ruteni e l'assoluto attaccamento ai propri sacerdoti; tuttavia siccome questo stato di animo non era favorevole ai loro scopi di assimilare il popolo ruteno, cercarono di eliminare questi sacerdoti, anzitutto come elementi poco fidi all'ideale cecoslovacco.

Il Ministro Benes elaboró allora un piano secondo il quale il primo passo verso l'assimilazione dei ruteni doveva essere la loro separazione dalla Chiesa Cattolica e il passaggio allo scisma. Si incominciò una propaganda fortis-sima, con larghi mezzi materiali e con pressioni di ogni genere. Il risutato di questa propaganda fu che nell'anno 1924 circa 76.000 ruteni sono passati al rito greco scismatico.

So che tutti questi fatti in quel tempo erano piu o meno noti davanti all'opinione mondiale, di piu anche i dirigenti della Chiesa Cattolica della Russia subcarpatica non mancarono di tenere a corrente questa S. Congregazione: tuttavia voglio riepilogare questi fatti poiché qui si trovano quelle cause remote che spiegano la situazione attuale.

Durante questo periodo di tempo, mentre s'infierivano i tentativi di scissione da parte dello Stato cecoslovacco, io stavo facendo i miei sutid teologici. Per perfezionarmi in questi studi, vennia Roma, e come alunno del Collegio Germanico-Ungarico feci la laurea in dogmatica alla Pontificia Universitá Gregoriana, nel 1929. Dopo il mio ritorno, fino al 1939 – anno in cui la Provincia Subcarpatica fu riannessa all'Ungheria – insegnavo Teologia nel Seminario diocesano. Nel 1939 venni nominato canonico nella Cattedrale di Munkacs, e col permesso del mio Vescovo, mi occupavo degli affari di educazione e di cultura della mia provincia, come consigliere ministeriale. Il 14 ottobre 1944, dietro esortazione del mio Vescovo, fuggii davanti all'esercito russo.

Nel 1939, quando i tedeschi avevano fatto il patto con i russi per la spartizione della Polonia, la Russia divenne vicina di frontiera della Provincia Subcarpatica. Le conseguenze paurose di questa vicinanza si sentivano ben presto. Per effetto della fortissima propaganda russa, centinaia e centinaia di giovani studenti, di giovani maestri e maestre di scuola – nella maggioranza scismatici – lasciarono le scuole per andare in Russia, allettati dai sogni di una Ucraina indipendente.

Nessuno di questi fuorusciti é piu tornato in patria; quelli che erano disposti ad accettare le dottrine comuniste ed atee, furono usati come adescamento dai bolscevichi: con lusinghe e minacce cercavano di attirare la gioventu piu sana e assennata. Io ritenevo mio dovere di impedire questa filtrazione della gioventu verso la Russia bolscevica con ogni mezzo che era nel mio potere: posso dire che con risultato soddisfacente. Per questo motivo dovetti salvarmi all'entrata dei bolscevichi i quali mi tenevano in conto e sarei stato immediatamente liquidato da loro.

Tenni sempre precisamente informato il mio Vescovo di tutti questi movimenti: grazie al clero e all'Azione Cattolica fiorente, la collaborazione della Chiesa scismatica con i bolscevichi non ha potuto sortire che magro effetto.

L'esercito bolscevico al suo entrare nella Provincia subcarpatica, nell'anno 1944, poté riprendere apertamente il lavoro fatto in segreto in precedenza dalla propaganda subdola. Lo sterminio della Chiesa cattolica é stata intrapresa con violenze e metodi terroristici di grado supremo. Puntato sull' aspirazione dei popoli slavi all'unione, il bolscevismo fa apparire la Chiesa cattolica greca come un tradiemento, e i cattolici come nemici della razza slava: e quelli che non sono ancora maturi per l'ateismo – scopo supremo tuttavia – vengono costretti con violenza e con soprusi di ogni genere ad abbracciare lo scisma, introdotto in questi paesi come il cavallo di Troia, i cui direttori spesso non hanno nessuna mentalità ecclesiastica o religiosa, bensi sono mezzi ciechi del bolscevismo nella russificazione e bolscevizzazione dei paesi annessi alla Russia.

Cosi sono riusciti, parte con propaganda, parte con terrore, a piegare molti del clero greco-cattolico della Galizia. Si puó peró asserire che anche qui hanno ottenuto successi soltanto in apparenza: benché il cosidetto Comitato di preparazione – formato intorno ai 8-12 Marzo 1946 con a capo Dr. Gabriel Kostelnik sacerdote e professore di università di Lemberg – abbia spiegato una grandissima attività, peró il documento di adesione allo scisma non fu firmato che da 210 sacerdoti. Quantunque questi 210 sacerdoti rispettivamente a 1200 sacerdoti e 5.000.000 fedeli della Galizia non sono che una debole minoranza, tuttavia la Chiesa greco-cattolica della Galizia ufficialmente non esiste piu.

Avvenuta la liquidazione della Chiesa Cattolica di rito greco nella Galizia, il peso della manovra si é versato sopra i ruteni della Provincia Subcarpatica. Il sopradetto Dr. Kostelnik assunse l'incarico di convincere per-sonalmente il

vescovo di Munkacs, Mons. Romzsa Theodor. Ben tre volte visitó Kostelnik il Vescovo Mons. Romzsa, ma sempre inutilmente, perché il Vescovo, educato a Roma e fedele alla S. Sede, rimase incrollabile nel suo attegiamento. Cosi mentre Kostelnik venne punito dai suoi mandati – uno del servizio segreto lo liquido a costo della propria vita – Mons. Romzsa fu vittima e martire della sua perseveranza: i russi lo uccisero nel modo che é giá noto. Tuttavia il popolo ruteno cattolico insieme col suo Clero, allenati ormai a simili persecuzioni fin dall'era cecoslovacca, stanno fermi nella Chiesa Cattolica, in modo che nella Russia Subcarpatica finora i bolscevichi non sono riusciti neanche pro forma a liquidare la Chiesa cattolica, e, secondo informazioni del tutto sicure, neppur uno dei sacerdoti ha apostatato aderendo allo scisma. Anzi, quelle masse che durante l'era cecoslovacca, confusi dalla propaganda, aderirono allo scisma, ora tornano sempre piu numerosi alla Chiesa cattolica. Tuttavia il numero dei cattolici é in continua decrescenza, per via della deportazione spietata versi la Russia asiatica.

Questo piccolo, ma onesto popolo, i cui figli si puó dire quasi senza eccezione rimangono fedeli al loro ideale religioso in mezzo al terrore e alle sofferenze, purtroppo secondo le intenzioni dei bolscevichi é condannato a scomparire. Non vi é nessuna possibilità per ora di impedire tale sterminio.

Ma a questo punto ritengo mio dovere di coscienza di sottolineare un fatto. Negli Stati Uniti dell'America del Nord vive un numero uguale di ruteni quanti sono gli abitanti della Russia Subcarpatica. Questi ruteni americani dimostravano un grandissimo interesse verso la loro antica patria, dopo la prima guerra mondiale: invece ora sono quasi totalmente indifferenti verso i loro fratelli sofferenti. E' inspiegabile tale atteggiamento: poiché se pure i tempi dopo al guerra 1914-18 erano difficoltosi, ma il pericolo non era nulla a paragone del periodo attuale, che potrá significare lo sterminio e la scomparsa definitiva di questo popolo degno di miglior sorte.

Roma, li 2 Febbraio 1949.

D. Julius Marina

183b. Marina Gyula munkácsi egyházmegyés pap jelentése a Hajdúdorogi Egyházmegye helyzetéről

Róma, 1949. február 5.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Cecoslovacchia, Anno 1939-1948, pos. 204. fol. 20r. Tisztázat.

(allegato all'officio n. 236/48 del 5 febb '49 ind… dall'Eccellentissimo Assessore della Sacra Congregazione Orientale)

Relazione sulla situazione della Diocesi di Hajdudorog (Ungheria).

L'organizzazione, sia religiosa che sociale, di questa diocesi appare solida. Il Clero che comprende circa 150 sacerdoti secolari, alcuni religiosi e poche religiose, sono fedeli alla Chiesa cattolica e alla disciplina ecclesiastica. Fino agli ultimi tempi il clero – per la maggior parte con famiglia – godeva di una stima generale e di un benessere materiale che non esisteva nelle altre parti dell'Ungheria da diversi anni. La sottomissione del Clero al Vescovo é esemplare. Pure i fedeli, a parte poche eccezioni, sono perseveranti nell'attaccamento alla Chiesa. – Tuttavia i membri del Capitolo del vescovo sono divisi fra loro per diverse questioni di carattere piuttosto personale, sicché si puó temere, che essi non saranno di grande aiuto al vescovo durant i tempi difficilissimi che stanno per venire.

Il Vescovo, incrollabilmente fedele alle direttive di S. E. il Card. Mindszenty. Appunto per questo, e per il fatto che dappertutto il bolscevichi insistono specialmente presso i Cattolici di rito greco per distaccarli da Roma, la situazione di questa diocesi sta divenendo particolarmente grave, piu che nelle altre diocesi dell'Ungheria.

Tuttavia fino alla fine del 1948 né il Vescovo né alcuno del Clero sono stati toccati dalla polizia politica: situazione peró che il questo momento potrá essere del tutto cambiata.

Roma, li 2 Febbraio 1949.

D. Julius Marina

184. „Egy kispap" aláírással névtelen levél Rákosi Mátyás pártfőtitkárnak a Katolikus Papok Országos Békebizottságának alakuló gyűlésén való részvétel tárgyában

Nyíregyháza, 1950. július 30.

MNL OL M-KS-276-65/366. Tisztázat.

Nyíregyháza, 1950. VII.30.

M.D.P Főtitkárságának!

Tisztelettel a párt tudomására hozom, hogy a holnapi papi értekezletre külön minden ny.házi pap külön-külön értesítést kapott, hogy ne merjen az értekezletre felutazni Pestre.

Ft. Dudás és Ft Mihalovics a görög egyház részéről adta ezt ki.

Tisztelettel,

Egy kispap

185. Bába Miklós, nyíradonyi parókus visszaemlékezése az országos békepapi mozgalom megalakulásának körülményeiről

Nyíradony, 1950 nyár

Kézirat magántulajdonban.

[...] Előttem nagyobb árulás nem lebegett, mint a rám hallgató, bennem bízó, hozzám ragaszkodó hívek megbotránkoztatása. Erre figyelmeztetett Jézus is, főleg a kisdedek megbotránkoztatójának a malomkövet ajánlja, de ugyanez vonatkozik a kisded-lelkületű népre is, mint a nyíradonyi volt. Papi működésem legsúlyosabb megpróbáltatásokkal terhes és mégis a legboldogabb időszaka volt, mert a hátam mögött tömeget éreztem, amely velem érzett, velem gondolkozott, s mellettem mindig bátran kiállt, vértanúi elszántsággal.

Sikerült hamar a szívükbe férkőznöm. 1950. március 15-re készült a község. A tanácsházán együtt voltak képviselők, rendőrök, vállalatok, TSz. A piacon volt egy emelvény, amelyen helyet foglalt a falu vezetősége, a többi között a papság is, görög katolikus, római katolikus, református. Tempfli Gyula római katolikus esperes ezt nehézményezte, hogy félreértésekre adott okot stb. De az elnök, a Pártbizottság feje, Plangár János elengedte a füle mellett. Én a kijárati ajtóhoz ültem, hogy mihamarabb elléphessek, ha bomlik a gyülekezet.

Nem sikerült! Felállt Plangár és azt mondja: „Felkérem Bába esperes urat, hogy a Bizottságban helyet foglalni szíveskedjék." Most már csak én egyedül? Ez most akar engem a híveim előtt lekáderezni. Jézus szava! – megadatik nektek, mit feleljetek. így kezdtem feszült figyelem közepette:

„Kérem, én ott helyet nem foglalok – (síri csend) – megmondom, miért? Én azt mondom a híveim több ezres tömegének a templomban úgy, mint a piac közepén, hogy Isten van, akit követni kell és hallgatnak rám. A párt azt mondja: nincs, csak a természet uralkodik és az ő híveik őket követik. Akkor mi helyünk lehet nekünk egymás mellett? Hogy mindkettőnket kiröhögjenek? Kinek van ebből haszna? Ha azt kívánják, hogy népünk gazdasági jólétén együtt dolgozzunk, ott leszünk, s ha valamit vállalunk, azt becsületesen meg is tesszük. Efelől mindig nyugodtak lehetnek."

Néma csendben oszlott el a gyülekezet. Halkan mondták: „Ez a szeg fejére ütött." így az első összecsapás az egyház, a hit, a hívek győzelmével végződött és soha többé semmiféle politikai gyűlésre nem hívtak.

De megjelentek az ávósok, akik a békemozgalomba akartak bevonni, ami akkor Horváth Richárd és társai békemozgalmával függött össze. Pesten figyeltek és tudakolták, ott vagyok-e? Nem mentem semmi megfélemlítésre sem. Minden kérdésre a legőszintébb választ adtam, bármilyen rázós is volt az. Mikor az első nagy békemozgalmi papi összejövetelt tartották, Pesten reám különösen számítottak, hogy ott leszek-e. Egy Hegedűs nevű Ávós őrnagy és egy másik civil-ruhás valaki volt.

Kérdezgették, hogy ott leszek-e? Mondtam, majd ha a püspöktől megkapjuk az intézkedést. Nálunk kánoni rend van. Példa előttünk a nagy francia forradalom úgy nevezett alkotmányos papjainak esete, akik esküjükkel hittagadásba estek.

Végül is nem mentem fel a gyűlésre.

186. Véghseő Dániel kanonok visszaemlékezése az országos békepapi mozgalom megalakulásának körülményeiről

Hajdúböszörmény, 1950 nyár

Kézirat magántulajdonban.

[...] Elérkezett a papi békemozgalom alakuló gyűlésének az ideje is. Debrecenből egy egyetemi tanár és a kerületi főtanfelügyelő látogatott meg. Rá akartak beszélni, hogy menjek fel Pestre a Katolikus Papok alakuló Békegyűlésére. Kereken megtagadtam a kérésüket. Hosszas vita után távoztak. Felhívtak aztán a Rendőrségre valamilyen ügyben. Ott az őrnagy csak úgy mellékesen megemlíti: „Rossz híreket hallottam!" „Ugyan miket?" – kérdeztem. „Azokat a derék embereket – mondta – akik a békegyűlésre hívták, durván elutasította!" Visszakérdeztem: „Kérdem én az őrnagy úrtól, ha a Kommunista Pártból egyeseket kizárnának és azok valami egyesületet akarnának alakítani és arra Önt is meghívnák, elmenne-e?" „Nem igen!" – válaszolta. „Látja őrnagy úr, én sem mehetek el kiközösített, kicsapott papok által összehívott gyűlésre!"

187. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszternek a nyíregyházi papnevelő intézet és hittudományi főiskola megalapítása tárgyában

Nyíregyháza, 1950. szeptember 6.

GKPL I-1-a. 2715/1950. Másolat.

A Hajdúdorogi Püspöktől

2715/1950.
Darvas József úrnak
vallás- és közoktatásügyi miniszter
Budapest.

A hajdúdorogi egyházmegye papnövendékei ezideig a budapesti Tudományegyetem theológiai fakultásán nyerték kiképzésüket. A fakultás megszűnésével és egyéb anyagi nehézségek miatt szükségessé vált a

papnevelőintézetnek az egyházmegye székhelyén, Nyíregyházán való felállítása.

Szíves tudomsulvétel végett tisztelettel bejelentem, hogy papnövendékeink nagyobb részére Nyíregyházán folyó hó végén megnyitom az egyházmegyei papnevelő intézetet (szeminárium) és a theológiai főiskolát I. és II. évfolyammal.

A magasabb évfolyamok (III-IV-V.) növendékei tanulmányaikat a budapesti Róm.Kat. Hittudományi Akadémián folytatják.

Bejelentésem szíves tudomásulvételét kérve, kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítása mellett maradok

Nyíregyházán, 1950. szeptember 6-án.
+ Dudás Miklós sk.
hajdúdorogi püspök

188. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök körlevélben jelenti be a nyíregyházi papnevelő intézet és hittudományi főiskola megalapítását

Nyíregyháza, 1950. szeptember 15.

A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei, VIII/1950. Nyomtatvány.

2784/1950. sz. Egyházmegyei papnevelőintézet megnyitása.

Nagyontisztelendő Oltártestvérek!
Kedves Híveim!

Boldog örömmel közlöm mindnyájatokkal, hogy szeptember végén Nyíregyházán püspöki széklakomban Isten segítségével megnyitjuk az egyházmegyei papnevelő intézetet és hittudományi főiskolát.

Régi óhaj válik valóra ezzel. Az Ur szolgálatára kiválasztott papnövendékeink neveltetése eddig is a legnagyobb gonddal történt. Jónevü intézetekben szivták magukba a szent tudományokat és a jámborság szellemét, s azokból az intézetekből az Ur eme szőllőskertjének, egyházmegyénknek buzgó munkásai s ősi szertartásunknak hűséges papjai kerültek ki. Bizonyos fokig azonban nélkülözte egyházmegyénk azt a jótékony hatást, melyet, az egyes egyházmegyékre saját szemináriumaik, mint gyertyatartóra helyezett gyertyák sugározni szoktak.

Éppen ezért most, amikor az egyházmegyei központban szerény keretek között – az I. és II. évfolyammal – megnyitjuk saját szemináriumunkat, alázattal imádkozom az Úrhoz s ehhez kérem a ti buzgó imáitokat is: intézetünk megnyitása valóban legyen fáklyagyujtás egyházmegyénk számára. Legyen ez a papnevelőintézet magyar földön a görög szertartásnak tűzhelye. És legyen kohó, mely még bensőségesebben egybeolvasztja a püspök atyának s papjainak, kispapjainak és hivőinek lelkét a hitben, szeretetben és egyházhűségben. Dáviddal, ki a jeruzsálemi templom építését előkészítette, mondhatom: „A

munka nagy, mert nem embernek, hanem Istennek készittetik lakóhely." (Krón. I. 29,1.) Őhozzá esedezzünk hát, testvérek, Salamonnal: „Istenem, legyenek nyitva szemeid e házra éjjel-nappal, e házra, melyről mondottad: Ott lesz az én nevem." (Kir. III, 8,29.) Imádkozzatok velem együtt, hogy a kis mustármag földünkben meggyökerezzék, fává fejlődjék s meghozza áldásának gyümölcseit, amikor Jézus Szentséges Szivének szándéka szerinti népünket ismerő és érte dolgozó papokat nevel a magyar görögkatolikus népnek.

Tekintsétek hát, Kedves Hiveim, mindnyájan magatokénak papnevelőintézetünket, már most, annak megalapításánál is. Nehéz időben, egészen saját anyagi erőnkre hagyatva, a kezdet sok-sok nehézsége sulyosodik vállunkra. Atyai szeretettel kérlek benneteket: buzgó imáitokon kivül áldozatkész segitségtekkel is tegyétek lehetővé alapvető fontosságú intézményünk elindulását és fenntartását. Ennek módjára nézve lelkipásztoraitok fognak adni utbaigazitást.

Biztosak lehettek, amig szemináriumunk fenn fog állni, nem szűnik meg a mindennapi könyörgés „ezen szent hajléknak boldog és örökemlékű alapítóiért és jótevőiért."

Főpásztari áldásomat adom mindnyájatokra s vagyok Nyíregyházán, 1950. szeptember hó 15-én

Krisztusban szíves atyátok: MIKLÓS püspök

189. A Vallás- és közoktatásügyi Minisztérium átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a nyíregyházi papnevelő intézet és hittudományi főiskola megalapítása tárgyában

Budapest, 1950. szeptember 21.

GKPL I-1-a. 2715/1950. Másolat.

Vallás- és közoktatásügyi Minisztérium
Budapest, V. Szalay u. 10.
Telefon: 313-572

Hajdúdorogi Gör. kat. Egyházmegyei Hivatal
Nyíregyháza

Tárgy: Szeminárium létesítés tudomásulvétele
Hiv. szám: 2715/1950.

1120-19-1/1950
Vallási Osztály

Fenti szám alatt beterjeszett közlését, amely szerint a Hajdúdorogi Egyházmegye Nyíregyházán, a papnevelés céljait szolgáló, teológiát és szemináriumot létesít, tudomásulveszem.

Budapest, 1950. évi szeptember hó 21. napján.

Tátray János sk.
főelőadó

190. A Keleti Kongregáció feljegyzése Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök letartóztatásának híréről

Vatikánváros, 1951. január 27.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 19r. Fogalmazvány.

Mi ha telefonato la Curia Generalizia dei Basiliani che è giunta notizia che l'Eccellentissimo Mgr. Dudas in Ungheria è stato arrestato. Il Reverendissimo P. Generale scriverà una lettera in proposito a Vostra Eminenza.

27 gennaio 1951
D. Perico

Era l'ultimo dei nostri Vescovi ad essere libero, fuori della Bulgaria.[201]
Tisserant

191. A Népszava tudósítása A Hajdú-Bihar megyei papi békebizottság megalakulásáról

Budapest, 1951. március 9.

79. évfolyam, 57. szám, 4. oldal

A katolikus papoknak szent kötelességük résztvenni a békeharcban

A Hajdú-Bihar megyei katolikus papok értekezlete

Hajdú-Bihar megye katolikus papjai kedden értekezletet tartottak Debrecenben. Az értekezleten Horváth Richárd, a Katolikus Papok Országos Békebizottságának titkára mondott beszédet, majd Bartha János, a megyei tanács elnökhelyettese üdvözölte az értekezletet. Ezután számos felszólalás hangzott el, amelyekre Balogh István, az Országos Béketanács tagja válaszolt. Hangsúlyozta, hogy a békeharcban résztvenni a katolikus papoknak szent kötelességük. Az értekezlet részvevői egyhangú lelkesedéssel megválasztották a hajdúbihar megyei papi békebizottságot. Elnökké Magyar János nádudvari római katolikus plébánost és Verdon János nyiradonyi[202] görögkatolikus

201 Innentől Tisserant bíboros kézírásával
202 Helyesen: nyíracsádi

esperesplébánost, titkárrá Vattamány Imre hajdúdorogi görögkatolikus és Dévényi Tihamér újirázi római katolikus plébánost választották meg.

Az értekezlet részvevői egyhangú lelkesedéssel határozati javaslatot fogadtak el. A határozat hangsúlyozza hogy az evangélium tanítása és a haza iránti hűség egyaránt kötelességükké teszi a papoknak, hogy minden erejükkel tevékenyen részt vegyenek a békebizottságok munkájában és lelkipásztori tevékenységükkel is segítsék a Béke Világtanács berlini határozatainak megismertetését és megvalósítását.

192. Véghseő Dániel kanonok visszaemlékezése a Hajdú-Bihar megyei békepapi mozgalom megalakulásának körülményeiről

1951 márciusa

Kézirat magántulajdonban.

...felkeresett Májkut béketitkár. Beszélt sok mindenről, amíg végül kibökte, hogy ideje lenne már Hajdú-Bihar megyében is megszervezni a Katolikus Papok Békebizottságát. Én nem feleltem rá semmit. Ő elment, de még az ajtóban megkérdezte, hogy elmegyek-e az alakuló gyűlésre. „Nem tudom." – válaszoltam. Szombaton délelőtt az alispántól egy hivatalos levél érkezett a címemre, amelyben az állt, hogy hétfőn délelőtt 10 órára jelenjek meg a Megyeháza kis tanácstermében fontos ügyben. Semmi több. Én sejtettem, hogy miről van szó. Mit tehettem. Azonnal vonatra ültem és elmentem Nyíregyházára a Püspök Úrhoz. Megmutattam a Meghívót és mondtam, hogy alighanem a Megyei Papok Békebizottságának megalakulásáról van szó. A Püspök Úr csak ennyit mondott: „Nem tudok tanácsot adni, de a belépés nem marad megtorlás nélkül!" Ennyivel jöttem haza. Később Májkuttal találkoztam az utcán Debrecenben. Számonkérte tőlem, amiért nem mentem el a gyűlésre. Addig beszélt, hogy végül kitörtem: „Értse meg, én csak olyan papok gyűlésére mehetek, ami a Püspök tudtával és beleegyezésével történik!" „De nekünk célunk van a kanonok úrral! – mondta – Elnöknek akarjuk megválasztani!" „Így meg éppenséggel nem megyek!" – válaszoltam. „Autót küldök a kanonok úrért" – mondta ő. Ezt válaszoltam: „Ávós is legyen benne, mert másképpen nem tudnak behozni!" Nem is mentem.

Nemsokára egy papnövendék jött hozzám a rektor által küldött levéllel. A levél közli a Püspök úr üzenetét, hogy most már azonnal lépjek be a Békepapok Bizottságába. Ennek hatására aláírtam a belépési nyilatkozatot, de azt nem fogadták el. Két pap nyomására a legmagasabb helyről érkezett követelés a Püspökségre, hogy engem Böszörményből egy kisebb helyre helyezzenek át azonnal. Rövidesen jött a Püspök Úrtól a kikényszerített dispozició: „Szeretettel értesítem Főtisztelendőségedet, hogy az egyház és saját érdekében a hajdúböszörményi parochusi állásától fölmentem és nyírcsászári parochussá nevezem ki."

Amikor ezt a böszörményi hívek megtudták Májkut béketitkár hivatalában tiltakoztak. De ott letartoztatással és bebörtönzéssel fenyegették meg őket. A Püspökségre is elmentek. Ott az irodaigazgató, amikor megtudta, hogy miért jöttek, ingerülten rájuk ordított: „Takarodjanak innen azonnal, mert szólok az ávósnak és lefogatom magukat!" Én megadóan és tiszta lelkiismerettel elbúcsúztam híveimtől...

193. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök Vattamány Imrét helynökké, Nagy Bélát irodaigazgatóvá nevezi ki

Nyíregyháza, 1951. augusztus 30.

Hajdúdorog Egyházmegyei Körlevelek, XIII/1951. Nyomtatvány.

Vattamány Imre hajdúdorogi lelkészt általános püspöki helynökké, dr. Nagy Béla nyírlugosi lelkészt pedig egyházmegyei iroda igazgatóvá neveztem ki. Működésükre Isten áldását kérem.

194. Kossa István, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz Bubnó Andor és Bubnó László terményrejtegetési ügyének tárgyában

Budapest, 1951. november 6.

MNL OL XIX-A-21-a 331/1951/Eln. Fogalmazvány

Dr. Dudás Miklós Püspök Urnak,
Nyíregyháza

Püspök Úr!

Dr. Bubnó Andor esperes és Bubnó László lelkész terményrejtegetési ügyében lefolytatott egyházfegyelmi tárgyalás jegyzőkönyvét a mellékelt felterjeszttési irattal együtt megkaptam.

Az üggyel kapcsolatosan a következő megjegyzéseimet ajánlom püspök Ur szives figyelmébe.

Még a f. év elején jelent megaz Élelmezési Miniszter Ur rendelete, melyben szigorúan letiltotta a kenyérgabonának vagy bármely más terményféleségnek a rendelettől eltérő célra történő felhasználását.

Véleményem szerint elsősorban a Püspök Urnak kellett volna körlevél utján felhívni a papság figyelmét eme jelentős rendelkezésre, különös tekintettel arra, hogy előző években hasonló esetek már előfordultak. Valószínűnek tartom, hogy ilyen intézkedés csökkentette volna az állam[203] elkövetett szabálytalanság lehetőségét.

---

203 Helyesen: *állam ellen*

Egyébként a lelkészkedő papok tudomásom szerint a megjelenő – különösen őket is érintő rendeleteket – ismerik, és különben is a rendelet nem ismerése nem mentesíti a törvény megszegőjét a büntetéstől.

A csobádi és homorogdi esetben a közellátás érdekeit sértő vétség történt. Amikor a hatóság a beszolgáltatott gabonát „C" vételi jegyre számoltatta el, helyesen és teljesen jogszerűen cselekedett, mert az adóhátralék kiegyenlítését szabálytalanul összegyűjtött gabonából nem lehet teljesíteni.

A jegyzőkönyv több helyen hivatkozik a község jó begyűjtési teljesítésére. Ezzel szemben Csobád kukorica előirányzatát mindössze 56 %-ban teljesítette és Homorogd sem érte el ugyanezen terményféleség 90 %-át.

A begyűjtésben történt lemaradásra – azt hiszem kétséget kizáróan – a fenti ügy hatással volt.

Ezért helyeslem a fegyelmi bizottságnak Bubnó Andor esperesi funkciójától való leváltását, illetve az erre vonatkozó javaslatot. Bubnó László esetében pedig szigorú püspöki megrovással értenék egyet, mely figyelmeztetésül szolgálna a jövő lelkészkedő tevékenységére nézve.

Végül helyesnek látnám, ha Püspök Ur a legközelebbi körlevelében, a fenti eseteket ismertetné az egyházmegye papságával és nevezettek tevékenységét, mint elriasztó példát mutatná be.

Budapest, 1951. november 6.-án.

Kossa István

az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke*

195. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Kossa István, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez Bubnó Andor és Bubnó László terményrejtegetési ügyének tárgyában

Nyíregyháza, 1951. november 26.

MNL OL XIX-A-21-a 331/1951/Eln. Tisztázat.

Elnök Ur!

Hálásan köszönöm, hogy dr. Bubnó Andor és dr. Bubnó László ügyében előterjesztett kérésemet megértéssel fogadta és teljesíteni szíveskedett.

Az ügyet Elnök Ur kívánsága szerint intéztem el. Dr. Bubnó Andort Mankovits József ur, az Állami Egyházügyi Hivatal képviselője jelenlétében szigorúan megdorgáltam, esperesi tisztsége alól fölmentettem és súlyos mulasztását a saját és többi papjaim okulására körlevélben is megbélyegeztem. Úgy őt, mint dr. Bubnó Lászlót külön hivatalos leiratban is szigorúan megdorgáltam. Bizton remélem, hogy a foganatosított intézkedések üdvös hatással lesznek egyházmegyém papjainak jövőbeni magatartására.

Fogadja Elnök Ur kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Nyiregyháza, 1951. november 26.

Dr. Dudás Miklós

hajdúdorogi püspök

196. Az Államvédelmi Hatóság operatív terve Dudás Bertalan bazilita szerzetes megfigyelésére

Budapest, 1952. január 22.

ÁBTL 3.1.2. 0-9261. Tisztázat.

Kiadva: Kahler Frigyes: III/III-as történelmi olvasókönyv. 3. Budapest, 2005. 193.

Operatív terv

1. Dudás Bertalan páter született 1909. december 5-én Máriapócso, Apja Mihály, anyja: Weinberger Anna, iskola végzettsége: papi teológia. Lakik: Anarcs községben.

Nevezettről 1950-ben személyi dosszié lett felfektetve. A személyi dosszié azért lett felfektetve, mert nevezett ebben az időben a Máriapócsi Szent Bazil Rendtartomány főnöke volt és mint ilyen több kispapnak a fölérendeltje volt, akiknek utasításokat adott ki. Nevezett ebben az időben nyíltan demokrácia ellenes magatartást tanúsított és ezért vált szükségessé a személyi dossziéjának felfektetése.

Nevezett ameddig a Bazil tartomány főnöke volt kapcsolatban állt a pápával, akivel többször személyesen is találkozott. Ezenkívül szoros kapcsolatban áll testvérével, aki a Hajdúdorogi gör. kat. Egyház püspöke.

Nevezett 1950 decemberében Anarcs községbe került, mivel a szerzetesrend fel lett oszlatva. Anarcs községben mint plébános pap működik.

2. Nevezett eddig hálózati megfigyelés alatt nem volt, így személyi dossziéját felülvizsgálom és amennyiben a jelenben is ellenséges tevékenységet fejt ki, illetve fejtene ki, így a februári hónapban ügynöki beépülést fogok végrehajtani, annak érdekében, hogy nevezettnek ellenséges tevékenységéről a Hatóság állandóan tájékoztatva legyen.

Nyíregyháza, 1952. január 22.

Baksa Lajos áv. fhdgy.

I. alo. vez.

Láttam:

Pallag Sándor áv. Szds.

osztályvezető

197. Véghseő Dániel kanonok visszaemlékezése fia, Véghseő Sándor Miklós, hajdúböszörményi segédlelkész elhurcolásáról és fogvatartásáról

1952 március

Kézirat magántulajdonban.

[...] 1952. március hónapban kaptuk a megrendítő hírt, hogy Miklós-Sándor fiamat, aki Hajdúböszörményben volt segéd-lelkész, az ávósok elvitték. Hogy miért és hová vitték, nem tudtuk. Hiába kutattunk utána, nem leltük a nyomát. Iszonyú napjaink voltak. Megbíztam egy nyíregyházi fiatal, agilis ügyvédet, hogy kutassa és ügyét képviselje. Így teltek a hónapok. Június 26-án késő este, 10 óra körül kopogtatnak az ablakon. „Ki az?" – kérdeztem. „Én vagyok, Sanyi!" – szólt a kopogtató. Rohantam ajtót nyitni. Megrémülök: az ajtón belép egy teljesen lesoványodott, beteg ember! Öleljük, csókoljuk! „Feküdj le fiam" – mondtam. „Reggel megyek haza a családomhoz!" „Magadban nem engedlek" – mondtam. Eszembe jutott, hogy van egy vonatunk Debrecen felé, amely hajnali három órakor érkezik Debrecenbe. Onnan taxival megyünk Böszörménybe, a reggeli vonattal visszaindulunk és 9 órakor már Császáriban vagyunk. És akkor nem mulasztom el az aznapi szentmisét. Így is történt! A taxival nem hajttattunk be az utcába, nehogy a kocsi zúgása jelezze jöttünket. Az utcai ajtó nyitva. Sanyi fiam bemegy a folyosóra, én pedig az ablakon kopogtatok. Sietnek ajtót nyitni. Az ajtóban ott áll Sanyi! Kimondhatatlan meghatottság részese voltam! Senki nem képes szólani, sírunk mindnyájan. Sietve mondom, hogy azonnal indulnunk kell vissza. Sanyi felesége is jön a három gyerekkel. Én sietek fiákert fogadni és megyünk az állomásra.

Fiam elmondta szabadulása előzményeit. Június 25-én késő este az őt fogva tartó ávósok kocsiba ültették és átvitték a törvényszéki fogdába. Reggel orvosi vizsgálat alá vették és az orvos a tüdején észlelt valami elváltozást. Az orvosi vizsgálat után vitték az ügyészhez, az ügyész megkérdezte: „Kéri-e szabadlábra helyezését?" A fiam azt felelte: „Nem!" Az ügyész meglepetten néz rá és mintha érezné, hogy ez az ember fél az újabb lefogatástól, ezért újra kérdezi: „Értse meg! Ha lehetséges, kéri-e a szabadon bocsátását?" Erre már „Igen"-nel válaszolt.

Megkapta az elbocsátót és kiengedték. Remegve lép ki az utcára s fél, hogy az utcán ismét elfogják. A püspöki palota felé indul. A félelemtől és a gyengeségtől teljesen leizzadva érkezik meg. Lemosakszik és még a délutáni vonattal eljöhetett volna Császáriba, de nem mert elindulni. A késő esti vonathoz a püspöki titkár (Dr. Rojkovich István) kíséri ki és a kupéban egészen a vonat indulásáig vele marad. Amikor elfogták 100 Ft volt nála, most egy fillér nélkül engedték el, az útiköltséget is a titkár fizette. A vonat megérkezésekor a túloldalon száll le, félve a letartóztatástól. Pár nap múlva jelentkeztünk a Püspök Atyánál. Arra kértem őt, hogy adjon fiamnak egy pár hónap szabadságot és a szabadság leteltével helyezze el Hajdúböszörményből.

A kérést teljesítve a betegszabadság letelte után Nagykállóba helyezte segéd-lelkésznek.

198. Ivan Kopolovics protoijerej jelentése az Orosz Orthodox Egyházat felügyelő Kormánytanácsnak a magyarországi görög katolikus egyházról (fordítás)

Munkács, 1952. szeptember 25.

Kiadva az Oroszországi Föderáció Állami Levéltárából: Власть и церковь в Восточной Европе, 1944-1953. 2. kötet, 278. sz. dokumentum 984-986.[204]

I. M. Kopolovics protoijerej jelentése az Orosz Orthodox Egyházat felügyelő Kormánytanácsnak a magyarországi görög katolikus egyházról és az orthodox egyházzal való egyesítésének feltételeiről

Munkács
1952. szeptember 25.

Feljegyzés a magyarországi unitusokról

A Magyar Népköztársaság területén 250 000 unitust tartanak nyilván, akik főleg Magyarország észak-keleti vidékén élnek. A magyar unitusok egy egyházmegyébe vannak megszervezve. Jelenleg Dudás Miklós az unitus püspök, aki Nyíregyháza városában él. Nyíregyházán létezik unitus teológiai szeminárium.

Az unitusok az istentiszteleteket magyar nyelven végzik. Nemzetiségi tekintetében az unitusok magyarnak tartják magukat, de kis számban vannak közöttük románok is.

A magyar unitusok ősei a XVII. századig orthodoxok voltak. A XVII. század elején erőszakkal vitték őket be a Rómával való unióba. Kezdetben a munkácsi unitus egyházmegyéhez tartoztak. Az unió rájuk kényszerítése után a katolikus papság és a Habsburg dinasztia, később pedig a Horthy-rezsim államapparátusa mindent megtettek azért, hogy kioltsák a nép lelkében az orthodox hit minden szikráját és hogy az unió eszméje a népi tudat legbelsőbb mélységeibe is behatoljon. Sőt, bár az unitusokat hivatalosan görög-katolikusoknak nevezik, azt az eszmét sugallják nekik, hogy ők valódi katolikusok, csak azzal a különbséggel, hogy keleti (görög) rítusuk van. Dudás unitus püspök így is ír alá: görög rítusú katolikus püspök. Jelenleg aligha lehet

204 A dokumentum fordítását Komoróczy Miklós készítette.

közöttük bárkit is találni, aki emlékezne arra, hogy őseik valaha orthodoxok voltak. Szláv eredetükről szintén elfelejtkeztek

Magyarországon az unitusok teljes mértékben alá vannak rendelve a katolikus felsőpapságnak és függnek tőlük. Ilyen szoros kapcsolat az unitusok és a katolikusok között nem volt sem a mi nyugati területeinken, sem Romániában, sem Csehszlovákiában. Ez többek között azzal a körülménnyel is magyarázható, hogy mind a katolikusok, mint az unitusok Magyarországon nemzetiségük szerint – magyarok, és közös nemzeti és politikai érdekekkel rendelkeznek. E téren nincs közöttük eltérés. Vallási tekintetben a magyarok közötti uralkodó vallás pedig a katolicizmus. Mindez közelíti őket egymáshoz.

Ami a magyar unitusoknak az orthodox egyházzal való újraegyesítése illeti, e kérdésben a következőket jelenthetem: az unitusok hangulatát illető eddigi megfigyeléseim alapján elmondhatom, hogy nem különösen érdeklődnek az orthodoxia iránt. Az unitusok újraegyesítése a mi nyugati területeinken, valamint Romániában és Csehszlovákiában a magyar unitusokat óvatossá tette. Azonban van bizonyos alap azt feltételezni, hogy az unituok között lehetnek olyan emberek, akik elégedetlenek a katolikusok felettük való uralmával, és akikben felmerülhet az orthodoxiába való áttérés vágya. De az ilyen emberek (itt elsősorban a papságra gondolok) nagyon óvatosan viselkednek, és eddig nem merték felfedni magukat. Ennek oka először is az unitus egyházon belüli vasfegyelem és az unitus püspök részéről megnyilvánuló repressziótól való félelem, másodszor pedig az, hogy az orthodox egyház Magyarországon, véleményük szerint, nem rendelkezik szilárd alapokkal: nincs orthodox püspök Magyarországon, a kisszámú orthodoxok megosztottak három joghatóság között stb.

Ily módon a magyar unitusoknak az orthodoxiába való átvitelének kérdése – rendkívül összetett kérdés. Az újraegyesítéshez komolyan fel kell készülni. Ahhoz, hogy hozzá lehessen kezdeni az újraegyesítés ügyéhez, véleményem szerint a következő feltételek elengedhetetlenek:

1) Magyarországon orthodox püspökre van szükség;

2) Hasznos lenne megállapodni a Román Patriarchátussal a magyarországi orthodox románokról;

3) Tekintetbe véve, hogy még nem teljesen világos, milyen álláspontot foglalna el az unitusok újraegyesítésével kapcsolatban a magyar kormány, szükség van arra, hogy a kormány e kérdésben határozott állást foglaljon az orthodox egyház mellett és hogy minden lehetséges segítséget megadjon az újraegyesítési folyamathoz. Ez különösen azért lenne elengedhetetlen, hogy megvédjék az újraegyesülőket az unitus püspök és a katolikusok részéről történő mindenféle üldöztetésektől és provokációktól.

4) Ki kell dolgozni az újraegyesítés részletes munkatervét és ezt a tervet egyelőre szigorúan titkosan kell kezelni.

De figyelmeztetnem kell, hogy még az újraegyesítés legalaposabb kidolgozása esetén sem zárható ki az a lehetőség, hogy az unitusok jelentős része áttérhet a katolicizmusba.

Nagyonis lehetséges, hogy az unitusoknak a katolikusoktól való elszakítása után ezt a körülményt megpróbálhatják kihasználni a protestánsok, akik elnyerhetik bizonyos kormánykörök támogatását.

Ez az unitusok helyzete Magyarországon. Nagyon kemény diónak látszanak. Hogy ez a dió feltörhető legyen, komolyan és alaposan fel kell rá készülni.

Munkács, 1952. szeptember 25.

I. M. Kopolovics protoijerej

Az iratra felvezetve: „Rogacsev elvtársnak. Kopolovics feljegyzése kimerítően világosítja meg az unitusok helyzetét Magyarországon. Az elkövetkező években semmiféle perspektívája nem létezik az orthodoxiába való áttérésüknek. Nézzék meg e kérdésben a Külügyminisztérium feljegyzéseit 1952-ből és 1951-ből. A magyarországi unitusok – olyan „alagút", amelyen keresztül a Vatikán működhet a szomszédos országokban (Csehszl és Románia határaihoz. Ebben van a veszélyességük. Magyarországon, természetesen, senki nem fog hozzájuk nyúlni, ez veszélyes lenne, mivel az ország katolikus. Következésképpen, ezért nem erről az oldalról kell megfogni őket, hanem a békeharcba való bevonás útján, de olvassák el a Lakatossal és Horváttal folytatott beszélgetést. Ha megismerkedtek vele, átgondoljuk a Kormánytanács elnökének küldendő jelentést. '52 XII/22. V. Karpovics".

199. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Angelo Dell'Aquahoz, az Államtitkárság szubsztitutusához Dudás Miklós hajdúdorogi püspök levele tárgyában

Vatikánváros, 1956. március 17.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 20r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Num. di Prot. 720/48
17 marzo 1956
Oggetto: omaggio al S. Padre
1 lettera
Mons. Angelo Dell'Acqua
Sostituto della Segreteria di Stato
Vaticano

prego vivamente l'Eccellenaza Vostra Reverendissima a voler consegnare nelle Auguste Mani del S. Padre l'unita lettera, qui pervenuta da Hajdudorog, nella quale l'Eccellentissimo Mons. Dudas esprime a Sua Santità sentimenti di filiale devozione ed attaccamento.

Sarei grato a Eccellenaza Vostra, se volesse ottenere a conforto dell'ottimo Presule una particolare Benedizione.

199a. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához a XII. Piusz pápához írt levele tárgyában

Nyíregyháza, 1956. március 2.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 21r. Tisztázat.

Eminentissimo ac Reverendissimo Domino Domino
Eugenio Cardinali Tisserant
Sacrae Congregationis Pro Ecclesia Orientali a segretis
Città del Vaticano
Eminentissime ac Reverendissime Domine Cardinalis,
Patrone mi Colendissime!

Enixe rogo Eminentiam Vestram Reverendissimam, ut Litteras allegatas ad Sanctissimum Dominum Nostrum Pium PP. XII. filiali devotione scriptas Sanctitati Suae nomine meo praesentare dignetur. – Pro paterna illa bonitate, quam erga indignam personam meam Dioecesimque nostrum semper manifestare dignatus est Eminentia Vestra imo ex corde gratias ago precesque ferridas fundere nunquam praetermitto.-

Sacram Purpuram Eminentiae Vestrae Reverendissimae humiliter osculans omni qua par est reverentio emorior.

Nyiregyházini, die 2. Martii, a. 1956.
Eminentiae Vestrae Reverendissimae
servus in Xto humillimus
Nicolaus Dudás
Episcopus Hajdudorogensis
Administrator Apostolicus Miskolciensis

200. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardininek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának pro-titkárának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök egészségi állapota és Vattamány Imre helynök ügyében

Vatikánváros, 1956. július 7.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 38/3rv. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"

7 luglio 1956
Num. di Prot. 720/48
Mons. Domenico Tardini
Pro-Segretario di Stato AA. EE. Str.
Vaticano
Oggetto: Mons. Dudas

stimo opportuno portare a conoscenza dell'Eccellenza Vostra Reverendissima unita lettera, in cui il Reverendissimo Giorgio Papp dà notizia della grave malattia del nostro Vescovo di Hajdudorog, Sua Eccellenza Mons. Dudas, che finora godeva di ottima salute.

Secondo quanto afferma il Papp l'attuale Vicario Generale di quella diocesi, Emerico Vattamany, sarebbe iscritto al Partito Comunista.

La Sacra Congregazione non è in grado di poter controllare la esattezza di così grave accusa.

Il Rev. Giorgio Papp è un ottimo sacerdote, nato nel 1909; ha studiato a Budapest e a Roma ed ha pubblicato vari studi di carattere storico e giuridico. Fu già segretario del Vescovo di Hajdudorog e Canonico di quella Cattedrale. Dovette abbandonare l'Ungheria, col consenso del Suo Vescovo e dell'Eminentissimo Card. Primate, per salvarsi dalle rappresaglie comuniste, avendo egli diretto alcuni periodici cattolici ed essendo stato anche Deputato al Parlamento.

200a. Papp György kanonoknak, a kanadai magyar görögkatolikusok lelkipásztorának jelentése Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök egészségi állapotáról, valamint Vattamány Imre és Nagy Béla ügyéről

Hamilton, 1956. június 21.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 38/1–2. Tisztázat.

James St. N. Hamilton, Ont. Canada
Excellentissime ac Reverendissime Domine,
Clarissime Professore,

Liceat mihi humillime notum facere, quod nuncium accepi ex Hungaria de morbo gravi Exc-mi ac Rev-mi Episcopi Nicolai Dudás, qui nunc commoratur in clinica universitatis Debreceniensis et conflictatur morbo nervorum, morbo saccharum, morbo pulmonis (habet 4 cavernas) et antiquo morbo cordis.

Ego obtuli ei medicinas necessarias.

Situatio quoad vicarium „democraticum" est sequens:

Vicarius est in dioecesi Hajdudorogensi Emericus Vatamány (natus a. 1908, ord. a. 1934) et cancellarius Adalbertus Nagy (natus a. 1908, ord. a. 1931).

Uterque sunt uxorati, non possunt impugnari ex parte sexti. Sed uterque sunt membra Partis Comunistarum.

E. Vatamány antea fuit vicarius cooperator parochi Hajdudorogensis et – durante bello – fuit secretarius localis organizationis – P. Eugenius Kerkay S. J. – ut leniat miseriam multitudinis quaestus inopis, acquirebat ab exercitu Germanorum negotia et ordinationes erga caligis ex stramento faciendis. Vatamány labores organizavit, sed emolumentum haud exigum sibi retinebat. Agros et casas emit partim sibi partim fratri suo. In anno 1944 Episcopus Dudás postulavit ab eo restitutionem erga KALOT, sed ipse cum variis recusationibus prolatavit excecutionem restitutionis usque ad adventum exercitus Communistarum. Omnia immobilia tunc confiscabantur et Vatamány – ut evitare possit consequentias – statim intravit in Partem Communistarum. Parochus eius, deinde vero etiam Episcopus Dudás saepissime postulaverunt abdicationem eius in a. 1945-47, sed Vatamány iterum cum variis recusationibus id prolatavit.

A. Nagy non fecit quidem actiones honestatem offendentes, sed partem habuit in organizatione juventutis „Levente" (organizatio haec habet similitudinem cum organizatione balillarum). Consequentias timens intravit in Partem Communistarum. Abdicationem eius Episcopus noster saepissime postulavit sed etiam ipse cum variis recusationibus id prolatavit.

In Exarchatu Miskolciensi vicarius generalis est etiam nunc, sicut antea, Mons. Stephanus Szántay-Szemán. Ipse accepit benevolentiam Communistarum per exarationem grammaticae et vocabularii Hungaro-Russi statim post adventum exercitus Communistarum.

Humillime deosculans Dexteram Excellentiae Vestrae permaneo in Hamilton, die 21-a Junii a. 1956

alumnus humillimus:

Georgius Sac. Papp

201. Papp György kanonoknak, a kanadai magyar görögkatolikusok lelkipásztorának jelentése Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök egészségi állapotáról

Hamilton, 1956. augusztus 16.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 23/1r. Tisztázat.

Excellentissimo ac Reverendissimo
Acacio Coussa
Assessori Congregationis Orientalis
Roma
Excellentissime ac Reverendissime Domine!

Liceat mihi humillime notum facere, quod litteras accepi ab Excmo ac Revmo Episcopo Nicolao Dudás, in quibus annunciavit mihi reditum suum a clinica universitatis Debreceniensis ad sedem suam episcopalem in Nyiregyháza.

Ex litteris patet, quod Sua Excellentia fuit in sectione clinicae pro aegrotis propter morbum pulmonis, non vero pro aegrotis propter morbum nervorum.

Etiam tenor et etiam modus scribendi litterarum illustrat valetudinem recuperatam, quamquam Sua Excellentia scribit: „sanatio in hoc morbo etiam cum commoratione continua in lecto – quod ego facio – tantum post multos menses sperari potest, si omnino sperari possit".

Humillime deosculans Dexteram Excellentiae Vestrae permaneo
in Hamilton, die 16-a Augusti a. 1956
alumnus minimus
Georgius Papp

202. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Papp György kanonoknak, a kanadai magyar görögkatolikusok lelkipásztorának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök egészségi állapota tárgyában

Vatikánváros, 1956. augusztus 23.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 23r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
23 agosto 1956
Num. di Prot. 720/48
Oggetto: notizie su Mons. Dudas
Can. Giorgio Papp
213 James St. N
Hamilton, Ont.

La Sacra Congregazione ha preso conoscenza delle nuove informazioni inviate dalla SVR. ma con la lettera del 16 corr. sulle migliorate condizioni di salute di SE Mons. Dudas.

La Sacra Congregazione che ha seguito con ansia il corso della malattia dell'ottimo Presule, procurando anche che gli fossero inviati appositi medicinali, gode di sentire che egli ha lasciato la clinica e si augura che egli possa ristabilirsi perfettamente.

Mentre La ringrazio per la cortese comunicazione…

203. Csáti József, az Állami Egyházügyi Hivatal előadójának jelentése a máriapócsi búcsúról

Nyíregyháza, 1956. szeptember 12.

MNL OL XIX-A-21-a-61/21/1956. Tisztázat.

Kiadva: SZÁNTÓ KONRÁD: *Az Egyházügyi Hivatal titkai.* Budapest, 1990. 79–93.

Jelentés

A római és gör. kat. egyházak által szokásosan megrendezett máriapócsi Kisasszony napi búcsú szeptember 8-9-én zajlott le. Ezzel kapcsolatban a következőket jelentjük: Egyetemes értékelésben elmondhatjuk, hogy a régi, vagy pár évvel ezelőtti 80-100 000-res tömegeket megmozgató búcsúknak ez már csak az unokája volt. Mind a tömegek száma, a tömegek viselkedése azt mutatja, hogy 10 éves nevelő munkánk, agitációnk, atheista propagandánk nem múlt el nyomtalanul a tömegek életében.

Keservesen csalódtak azok az elemek, akik a politikai helyzetben bekövetkezett változások, illetve normalizálódások alapján olyan következtetéseket vontak le, hogy az a tényező megkétszerezi a máriapócsi búcsún részt vevők számát. Ilyen naiv hiszékenységgel táplálta magát a gör. kat. papság nagyrésze. De nem voltak kivételek ez alól a latinos papok sem ugyancsak a hozzájuk tartozó kispolgári mentalitású egyénekkel egyetemben.

A szeptemberi búcsú előkészítését augusztus hónap elején kezdtük meg. A Megyei Pártbizottság agit. prog. osztályával, illetve a BM. Főosztály ezen témával foglalkozó munkatársaival beszéltük meg a feladatokat, azok mértékét, a megoldásnak helyes módszerét s nem utolsósorban azt, hogy mely tömegszervezeteket, egyéneket vonunk, illetve vonhatunk be a munka sikeres elvégzéséhez.

Az elvonó munkák közül csak olyanokat választottunk, amelyek a mindennapos élet folyamatosságába bele-illik. Így Nyírbátorban, vidámvásárt, illetve „Nyírbátori napot", Nagykállón, Baktalórántházán mezőgazdasági kiállítást kul-turális seregszemlével egybekötve, Nyíregyházán megyei if-júsági találkozót rendeztünk. A Megyei Tanács oktatási osz-tálya az általános és középiskolások részére kirándulásokkal és különböző kulturális rendezvényekkel biztosította a szórakozást, illetve a búcsútól való távoltartást. Ezen kívül a MOKÉP Megyei Igazgatósága is közreműködött, olyan fé-leképpen, hogy a bigottabb, vallásosabb községekbe olyan filmeket irányzott elő a jelzett időpontban és azokból több előadást engedélyeztek, amelyek köztetszésnek örvendtek és a szombatesti látogatottságuk is igen népes volt.

Helyesen közreműködött a Megyei Tanács vb. népművelési osztálya is, a kulturális rendezvények létrehozásában. Egészséges formában mozgósították a helyi erőket és ezen kívül a Debreceni Csokonai Színházat is szerepeltették Nyírbátorban, illetve Nagykállóban. A mezőgazdasági kiállítások szervezésében

sok segítséget adott a Hazafias Nép-front is. A rendezvények közül különösen jól sikerült a nyírbátori, a nagykállói és a baktalórántházi műsor. Nem tudta teljesen betölteni funkcióját a nyíregyházi ifjúsági találkozó. Elmondhatjuk róla, hogy kissé vérszegény volt, mert a szervezésben helyenként erősebbek voltak az egyházi személyek, így Vencsellőről több mint 300 kerékpáros ifjú vonult Máriapócsra.

A Nyírbátori rendezvényen a jelentések szerint több mint 8000 ember vett részt, tehát többen mint amennyien a járás területéről a búcsún részt vettek. Hasonló kép alakul ki a baktalórántházi, illetve a nagykállói járásról is. A szabolcsmegyei előkészítő munkákat összegezve szervezett, hatásos és eredményes volt. Tanulságként a jövőre vonatkozólag azt hozhatjuk föl, hogy a kulturális rendezvények súlypontját, tömegelvonó erejét nem a vasárnap déli órákra kell összpontosítanunk, hanem a megelőző szombat délutánra, illetve estére.

Nem mondhatjuk el ezeket a dolgokat a Hajdú-Bihar, illetve Borsod-Abaúj-Zemplén megye területére. A valóság az, hogy annak ellenére, hogy a Röszler elvtárssal még betegsége előtt beszélgettünk az előkészületi munkák helyes módszerezéséről és ő ezt fel is vetette az illetékesek előtt, semmilyen megmozdulás nem történt a vallásos tömegek megengedő keretben történő lekötésére.

Ugyancsak az a tapasztalatom mindkét megye területén, hogy az atheista propaganda nagyon-nagyon gyerek cipőbe jár. A falvakban sőt még járási székhelyeken is egyáltalán nem, vagy alig találjuk nyomát ilyen irányú törekvéseknek. Ebből aztán természetszerűleg következett az, hogy Nyíracsád, Nyíradony vidékéről, Hajdúdorog vidékéről méhraj- szerűen özönlöttek az emberek és a szekérkaravánok Máriapócs felé.

Ezeket a problémákat, illetve ezen hibák kijavításának módját és lehetőségét megfogom tárgyalni az illetékes megyék pártbizottságával.

Az előkészítő munkához tartozik a szónokok kijelölésének problémája is. Az augusztusi búcsún a domináns elem az volt, hogy olyan lelkészeket is szerepeltessünk, akik azelőtt vagy közömbösségben, vagy egészen háttérbe húzódva szürke névtelenül éltek a többi között. Előadódott azonban az a hiba, hogy az ünnepi szónok és a szombat délutáni egyik prédikátor latinos volt. Tudvalevőleg a máriapócsi búcsú görög jellegű és így az előző tény visszatetszést szült az aulában. Ennek kiegyenlítésére, valamint a teológiai tanárok megbecsülésének kifejezése helyesebben a feléjük nyújtott bizalom felkeltének a látszata azt követelte, hogy ezen a búcsún a prédikátori kar teljes egészében az egyházmegyei főhatóságon dolgozó kanonokok, illetve a teológiai tanárok közül kerüljön ki. Így került a szónokok közé Liky Imre a főiskola rektora, dr. Bacsóka Béla teológiai tanár, dr. Rojkovics István kanonok püspöki titkár, és Nagy Béla irodaigazgató.

A zárszót, ugyanúgy, mint az előző búcsún is Wattamány Imre püspöki helynök végezte. A prédikálásra kijelölt, illetve meghívott lelkészekkel idejekorán elbeszélgettem, amelynek meg is lett az eredménye.

A teológia rektorának szereplését, valamint Bacsóka bevonását a prédikátori körben szükségesnek tartottam azért, hogy ezzel is közelebb hozzuk magunkhoz őket és ezt a kapcsolatot helyesen ki tudjuk majd használni a teológia nevelési módszerének és szellemének megváltoztatásánál. Dr. Liky szerepeltetésére szükség volt még azért is, mert a püspök féltékeny Likyre, és ilyen formában, ha azt látja, hogy Liky bizonyos területeken jobban fut, mint az előző időkben, ez a tény segít abban, hogy egyes kérdéseket a közös platformon talán helyesebben és könnyebben tudunk megoldani.

Az úgynevezett óvintézkedések megtétele és azok végre-hajtása (tűzrendészet, egészségügyi kérdések) idejében megtörtént, s amint azt a búcsú lefolyása is igazolja, hibátlan volt.

A búcsún a tömeg megjelenése és viselkedése a következő képet adja:

Az előző papi beszélgetésekből az derül ki, hogy erre a búcsúra közel százezer embert vártak, mert hiszen olyan tényezők segítették az ő szekerüket, amelyek az előző évben nem voltak. Ilyen egyik tényező: a búcsú napja, amely ünnep a katolikusoknál, mindkét részben szombatra esett, s így a vasárnappal egybe esve kettes ünnepet jelentett, sőt ehhez hozzávették még a pénteken délutánt is. Annak ellenére, hogy az érvényben lévő rendelkezésnek –, amely kimondja, hogy proseciok, illetve búcsús tömegek csak a munkaidő lejártával, azaz szombaton délután 2 órakor indulhatnak – igyekeztünk érvényt szerezni. A proseciók nagyobb része ezt be is tartotta, azonban akadtak olyanok, mint pl.: Orosz Pál érpataki lelkész, dr. Legeza Pál[205] hajdúdorogi lelkész, Papp János nyíregyházi lelkész, stb., akik semmibe vették a tanácstól és az Egyházügyi Hivatal részéről felállított követelményeket. A megengedett időpontnál korábban bevonuló tömeg nagy százalékát a szekeres tábor adja. Ugyanis pénteken éjjel és szombaton kora reggel már valósággal ellepték a szekérkaravánok a műutakat, de a dűllőutakat is.

Az odautazásnál talán még azt kell megjegyezni, hogy az előzőhöz képest sokkal több személyszállító teherautó és autóbusz volt beállítva, illetve igénybevéve. Sok volt a kerékpáros proseszió, ami feltételezi az előző szervezést.

A nyíregyházi útvonalon történt egy gázolás is, amely élet- veszélyes sérülést okozott az egyik kerékpáros egyénnél. Ezt a tényt megfelelő formában az aulában felvetettem, hogy ez bizonyos lelkiismeretlenséget is mutat, mert hiszen a megszervezett kerékpáros prosesziókat a lelkészek nem oktatták ki a KRESZ szabályainak megfelelően.

A búcsún megállapításuk szerint 30-35 000 ember jelent meg. Ez kb. megfelel a múltévi szeptemberi búcsún résztvevők létszámának. Az

205 Helyesen: István

azt megelőző búcsúk létszámához viszonyítva ez a szám javulást mutat. Javulásnak kell vennünk azért is, mert az általános szárazság, amely az őszi vetések megkezdését még nagyban gátolják, s ugyancsak más őszi munkák későbbi időkre való kitolódása azt eredményezte, hogy több embernek volt ráérő ideje elmenni a búcsúra. Létszám emelkedés ennek ellenére nem mutatkozott. A búcsúi létszám megállapításánál egyházi személyek részéről ismét voltak halucinációk. Beszéltek 80 000-res tömegről is egyes lelkészek, de ezt a számot alátámasztani konkrétan nem tudták. Én a legegészségesebb létszámmegállapítási módszernek a következőt tartottam: már előzőleg kimértem a fák és a kerítés között három helyen 100 m2-es területet. Ezeken a területeken az emberek számát megállapítottam, megolvastam, majd vettem a háromterületnek a közép-arányosát. Ezután fölmentem a templomtorony legfelső kilátójához és madártávlatból megtudta az ember kb.- ra állapítani az összterület sűrűségét. Majd az összterületet felmérve egyszerű szorzással megkaphattam a végösszeget, amely 27 000 főt mutatott. Ehhez 6-8000 rét hozzászámí-tottunk az esetleges másfele csellengő, vagy elfoglalt egyének létszámaként. A felmérést reálisnak tartom. Az egyházi személyek létszámmegállapításánál látok bizonyos tendenciát. Az az érzésem, hogy tudatában vannak annak, hogy az ő tömegbefolyásuk minél nagyobb mértékre való emelése azt jelenti, hogy az állam szemében, mint politikai tényező, talán erősebben jöhetnek számításba, illetve komolyabban foglalkoznak vele az illetékes szervek.

A megjelent tömeg nemre való megoszlása szerint a kö-vetkező:

60% nő, 40% férfi

A kort figyelembe véve a következő képet kapjuk:

Ifjúság 40%, középkorúak 40%, idősebbek, öregek 20%.

A megjelentek döntő többsége középparasztok, kisebb százalékban lehetett megállapítani a kisparasztok és terme-lőszövetkezeti tagok létszámát, kb. 10%. A tömeg között egyenruhát csak nagyon elvétve lehetett látni. Egy-két vasutas, szabadságon lévő katona, stb. A tömeg viselkedése jó-képet mutatott az egész búcsú lefolyása alatt, semmilyen rendzavaró momentum nem adódott. A tömeg fegyelmezett volt. A szombat esti látványok azonban az atyákat megbotránkoztatták. Az est beálltával nagy számra emelkedett a párok félrevonulása és különféle cselekedete. Bodnár Sándor esperes véleménye még a „kispapi udvarban belülről is hempergett négy pár, mi lehetett akkor a külső területen, a fás részeken." A tömeg vallásosságára jellemző az előző búcsúval kapcsolatos jelentésemben megállapított tény. A gyónást, áldozást formálisan elvégezte az egyén, de már a miséken avagy a különböző vecsernyéken már nem vett részt, hanem kint kereste a szórakozást, a ringlispir, valamint a különböző játékokat áruló sátrak között. Jellemzően mutatja ezt az, hogy a nagymise alatt a főoltár előtti térségen, különösen a jobboldali részen csak igen ritkán álltak az emberek. Ugyanannyira, hogy a gépkocsi megállás nélkül a tömeg között bemehetett a parókia udvarára. Míg a mondások szerint az előző búcsúkon a

gyalogos egyén sem tudta magát áttörni a főtéren lévő sűrű embertömegen. A vidámvásár jelleg ezen a búcsún még jobban kidomborodott. Az árusoknak a száma jóval nagyobb volt. Bizonyos százalékban a szocialista szektorok is részt vettek, mintegy ellensúlyozva a maszek árusoknak a harácsolását. A múlt búcsúval ellentétben hűsítő italokat kisebb mértékben, szeszesitalt is árult az egyik nemzeti vállalat, amit a tömeg igénybe is vett. Az egyik paraszt bácsinak az volt a véleménye, hogy egészségesedik a helyzet itt is, mert nem érzik az emberek azt a nyomást, ami megmutatkozott az előző alkalmakkor a hűsítő italok és a különböző élelmiszerek kiszolgáltatásának korlátozásában. A tömeg közt járva a beszélgetést figyelve egyre több helyen volt érezhető a persejezés és a különböző gyűjtésekkel szembeni ellentét. Az egyik néni azt mondta, hogy meg sem mozdulhat az ember, hogy elébe ne tartsák a persejt vagy ne kelljen fizetni valamilyen célra pár Ft-ot. Még azoktól is 1 Ft-ot szedtek, akik a toronyba akartak fölmenni, hogy kilátást nyerjenek a fölső ablakokból. Pozitívan szóltak néhányan a mai életről, a termelőszövetkezetről is. Negatív véleménnyel nem találkoztam.

A tömeg között észrevettünk egy asszonyt, aki magas-hangon hozzá fogott prédikálni a következő témáról: egy esetben megjelent neki a Mária, megelevenedett a Jézus is az oltáron, hatalmas rózsák nyíltak körülötte, majd lelépett az oltárról, és a következőket mondta neki: hirdesse az igét, térítse az embereket, mondja nekik, hogy térni, térni, mert nem messze van a számonkérés, a kénköves tűzesső, amely háború alakjában, öldöklés alakjában fog jelentkezni. Beszélt arról, hogy meg van írva a bibliában, hogy el kellett jönnie annak a korszaknak, hogy olyan közösséggé lesz a hatalom, amelyek felosztják a földet, de a vezetőjük istentelenek lesznek. A múlt nagy földbirtokosai is azért vesztették el a hatalmat, mert istentelenek voltak. Ezután hirtelen átcsapott az állam területére és azt mondta, hogy a törvényeket meg kell tartani, mert azok a nép ügyét szolgálják.

Megállapításom szerint egy tudat hasadt, halucináló asszonnyal álltunk szemben, aki bizonyos szekta jelleggel mindenféle zagyvaságot összehordott logikai rendszerezettség és valószínűség figyelembe vétele nélkül. A tömegből az illetőt kiemelni nem lehetett. A főosztály munkatársai (Diósi elvtárs a nyírbátori járásból) végig hallgatták a beszédet és elkísérték bizonyos távolságban a lakásáig, hogy megállapítsák kilétét, hova való tartozását. Amennyiben szükséges esetleges intézkedéseket is foganatosítsanak. Többet a dologról nem tudok.

A parókián szóltam az esetről az atyáknak, ketten mindjárt el is indultak, hogy a nénit elhallgattassák.

Súlyos politikai negatívumként, vagy provokatív tényként kell jelentenem, hogy a nyírszőlőssi ifjúság Kalot-zászló alatt vonult Máriapócsra. Ezt a fasiszta szervezetet ál-lamrendszerünk már réges rég etiltotta. A kivizsgálás szerint ezt a zászlót a nyírszőlőssi katolikus templom harangozója tartotta magánál, ládában elzárva és most átadta az if-júságnak. Az ottani róm. kat.

káplán – mondása szerint – a zászló vitelét ellenezte, de ennek ellenére csak elvitték. Ezért az esetért teljes egészében felelős Csurilla kótaji róm. kat. parókus és segédlelkésze, aki pillanatnyilag Nyírszőllősön működik. A zászlót a demecseri vezető esperesen keresztül bekérjük a hivatalba és azt átadjuk a BM. főosztályának.

A búcsún a papok megjelenése nagyobb volt, mint az előző augusztusi búcsún. Az augusztusi 47 fővel szemben most 81 pap jelent meg. Tehát majdnem az előzőnek a kétszerese. Prosesziót vezetett 46 lelkész. Prosetszió nélkül jött 35 fő. Más megyékből jött 13 pap, ebből 9 hozott pro- setsziót, 4 prosetszió nélkül jött. Hangulatuk kellemetlenkedő és elégedetlenkedő volt, mert a gazda szerepet betöltő Bodnár sem bort, semmiféle italt nem adott részükre. A tömeg nagyságával s főleg annak esti viselkedésével nem voltak megelégedve. A papok között járva igyekeztem valamennyivel elbeszélgetni a jelenlegi problémákról. Sokat beszéltek arról, hogy szépen javul a kapcsolat a tanácsokkal. Helyesen kapcsolódnak bele a község előtt álló feladatok megoldásába. Elmondták, hogy milyen formában segítik az egyes községekben a tagosítás sikeres végrehajtását, a begyűjtés, a termelőszövetkezetek fejlesztését, stb. Ilyen irányú hangulatokat megfelelőnek találtam, s az a megállapításom, hogy nagyon nagyon jólesően könyvelik azt el a lelkészek, hogy a községi tanácselnökök részéről egyre kevesebb a durva hang és a baloldali elhajlás.

A papok személyével kapcsolatban a miserend összeállí-tásánál egy régi, tavalyi politikai pofont kellett helyrehozni. Az elmondások szerint a múlt évi búcsún Karosi Ferenc nyíregyházi kanonok nem fogadta el a celebrálást, Wattamány Imre püspöki helynök mellett állítólag azzal a gondolattal, hogy ő kommunista helyettes püspökkel nem misézik. Ezért a hivatal a kongruáját megvonta, később azonban különböző manipulációkkal a papírokat összeszedve igazolta a hivatal előtt, hogy nem ő volt beosztva és ő egyáltalán nem érezte ebbe a dologba ludasnak magát, s rágalom az egész. A papság körében azonban elég sűrűn esett erről szó, és mint lázadó tettet emlegették. Itt szükségesnek láttam, hogy Karosit ez alkalommal osszák be Wattamány mellé misézni, mert ha ludas volt a dologba akkor a pofont visszakapja, ha esetlegesen nem volt úgy viszont eloszlatjuk a helytelen kételyeket a többi papok között. Megfelelő előkészítéssel, beszélgetéssel a terv sikerült is. Az előző tények mellett az is pozitívum még benne, hogy hozzájárult ez is Wattamány tekintélyének az emeléséhez.

A búcsú egészét értékelve a megjelenés, a viselkedés, az erkölcsi megnyilvánulások szemüvegen keresztül, azt álla-píthatjuk meg, hogy bár csökkenő tendenciát mutat, bizonyos mértékben az egyházak, illetve a papság befolyása ennek ellenére mégis nagymértékű és hatalmas tömegeket tudnak megmozgatni. Az atheista propagandával az állampolgárok természettudományos világnézetének kialakításával nagyon-nagyon el vagyunk maradva. Szabolcs-Szatmár- ba valahogy ballag ez a munka, bár eddig egészében még nem tudtuk végrehajtani a Megyei Pártbizottság erre

a területre vonatkozó határozatát, de lényeg az, hogy ha kapkodva is kissé, de megyen. Hajdú- és Borsod megyében azonban egyhelyben topog. Így azután nem következhet más, mint állandóan tűzoltó munkát végezni újabb és újabb variációkat adni a különböző rendezvényekkel éppen a búcsús tömeg elvonására, papi szervezések ellensúlyozására. Látnunk kell azt, hogy mindennek előtt az atheista nevelés kell, hogy a középpontban álljon. Szabolcs-Szatmárban meggyorsítani, kiszélesíteni, Hajdúban és Borsodban pedig életre kelteni és tovább folytatni. A hajdúi és borsodi Megyei Pártbizottságokkal ezeket a kérdéseket a közeljövőben megtárgyalom.

A búcsú nevelő értékét a szónokok munkájának az analí-zisét dióhéjban a következőkben látom: rendszerellenes kijelentés, elbújtatott célzás, kétértelmű szavakkal, vagy szinonimákkal való sejtetés a beszédekben nem volt. A szónokok valamennyien gondos fölkészültséget mutattak, s a megadott, illetve helyesebben a megbeszélt tematika alapján a vallásos keretbe ágyazva helyesen fejtették ki monda-nivalójukat. Sem baloldali, sem jobboldali elhajlást beszédükben nem tapasztaltam.

A beszédekben a Mária-tisztelet, illetve Mária születésének, nevelkedésének gondolata volt a fővonal, s ezekhez lehetett azután társítani egy-egy termékenyen ható eszmét, amelynek hiánya itt-ott bizony mutatkozik társadalmi életünkben. A szónokok közül talán dr. Liky prédikációja volt pozitívumokban a legszegényebb. Megtaláltuk ugyan benne a helytállást, az egyetemes béke, a családi harmónia gondolatát, de nem plasztikusan, sokat mondóan, hanem kissé elfolyva, elsikkadva. Annál eredményesebben szolgálta dr. Bacsóka Béla szépstílusú, egyszerűen közérthető, eszmeileg gazdag prédikációja a tömegek nevelését. A vallásos kerettel gazdagon adta vissza a cselekvő, aktív hazafiság, a hazaszeretetre való buzdítás kérdését. Szépen, érzelmileg is alátámasztva, meghatóan beszélt a világbéke és a háború kérdéséről. Az emberekre nagy hatással volt. A szülői szeretet és a közösség tisztelet gondolata szintén komoly helyet foglalt el prédikációjában. Dr. Rojkovics István este 9 órakor prédikált a temetőben. Nem egy szentimentális, érzelgős, siránkozás volt a beszéde, hanem temetői prédikáció jellege ellenére optimista, az életkedvet építő, szép emberségre nevelő beszéd volt. Az élet értelmének középpontjába a helytállást és az alkotást állította. Egyik legnagyobb pozitívuma, ami a tömegekre igen jó hatással volt, áldást kért az egyházi és világi vezetőkre. A vasárnapi ünnepi szónok dr. Nagy Béla volt. Igen helyesen felépített a retorika szabályainak megfelelő szerkezetű szónoklatát talán kissé túl filozófiai síkra vitte át. A Mária-tisztelet és Mária születés gondolatával, Jézus neveltetésének hosszú párhuzamában a vallásos nevelést rövidebb, majd a munkára való nevelést hosszú szakaszon fejtegette előadásában. Igen szépen a munka erkölcsi, teremtői értékét, a munka szükségességét hangoztatta. Példáit a mai életből vette, beszéde élő volt és hatásos. Eltekintve egyes magasabb filozófiai gondolat vezetésétől – amelyet a tömeg egésze talán nem tudott megérteni – értékes, nevelő erejű prédikáció volt. A záró szót Wattamány Imre adta,

a közösségi érzést, életet, a közösség iránti felelősség gondolatát fejtegette. Ugyancsak helyesen az újnak, a haladó gondolatnak adott kifejezést.

A búcsú szervezésében miserend összeállításában, ma-gatartásában, összmunkájában bizonyos változás tapasztalható volt Bodnár Sándor esperesnél. Az előző búcsúknál hiányos öltözetben, többször ittas állapotban szaladgált a tömeg között. A papokkal durván, magaslóról beszélt, utasítgatta, szinte zavarta őket a gyóntatószékhez, de nemcsak a lelkészeket, hanem Wattamányt, Nagy Bélát, de a többi kanonokot is. Ez a viselkedése kétségtelenül lejáratása volt a békepap elnevezés erkölcsi értékének. A búcsú előtt ezekről a kérdésekről elbeszélgettem vele, rávilágítottam hibáira a megfelelő hangnemben, azt el is fogadta, úgyhogy némi javulás ezeken a területen tapasztalható volt. Azt azonban meg kell említeni, hogy a mi politikánkat támogató, egyes bizalmas kérdések megbeszélésének az anyagát az előző időkben tanúsított, magatartásával szemben elfecsegi, modorosan durva viccek keretébe szőve kifecsegi azokat, nem illetékeseknek is. A szónokok munkáját, beszédüknek nevelő értékét igyekezett demoralizálni, egyszóval a haladó pap eszmei értékének pillanatnyilag nem lehetett benne megtalálni a csíráját sem.

A későbbiek folyamán személyével kapcsolatos problémák megtárgyalására vissza fogunk térni.

A búcsúval kapcsolatos munkák elvégzéséhez ellentétbe az augusztusi búcsúval a Megyei Tanácstól, illetve a Megyei Pártbizottságtól minden segítséget megkaptunk. A Wattamány-vonal tekintélyének emelése és támogatására helyes volt az, hogy a Megyei Tanács által számunkra kiadott gépkocsival Wattamányt Dorogról levittük Pócsra és ugyancsak néhány tekintélyesebb kanonokot, akik kifejezték, hogy ezt az előzékenységet és megtiszteltetést nem tudják és nem fogják elfelejteni. Kifejezésre juttatták azt is, hogy az állam és az egyház közötti politika normalizálódásának, javulásának egyik megnyilvánulása ez a cselekedet is.

Mi úgy gondoljuk, hogy a későbbi idő feladatainak megoldásához az ilyen apróbb tényekkel, cselekedetekkel is lehet aktivizálni az egyházi személyeket. Ez a kérdés bizonyos mértékben „Etesd a juhot, hogy nyírni lehessen" jellegű.

A szervezés kérdésében a tömegelvonó rendezvényekkel kapcsolatban le kell vonnunk a tanulságot. Ezek a rendezvények sikerültek voltak, csak ott mutatkozott a baj, hogy a súlypontjuk, a tömegvonzásuk, a vasárnap déli órákra tevődött át. A jövőre vonatkozólag ezt a pontot át kell helyezni szombat délutánra, mert hiszen a tömeg vonzó erőnek a kibontakozása itt kell, hogy a legnagyobb erejű legyen.

Az előző búcsún szereplő peres gondolat a Grősz kérdés volt. Grősz érsek valószínűleg a meghívás elmaradása miatt nem jelent meg a szeptemberi búcsún sem. Ezzel kapcsolatban annyit, hogy a tömegek a Grősz kérdésről valószínűleg tudatva voltak, a lelkészeken keresztül, mert amikor a fekete kocsi a tömegek között a főtéren vonult keresztül, nemcsak suttogva, hanem

egyesek hangosan is mondták, hogy itt van a Grősz, megjött Grősz. Ebből azt tudjuk megállapítani, hogy a Grősz kérdés, tehát annak ellenére, hogy a tömegek tudatában volt, nem csodatevő jellegű, nem volt meg az előző időkben annyit emlegetett tömeg vonzó ereje, mert hisz, amint az eredmények mutatják elmaradt. Így, ha még itt lett volna Grősz, akkor sem lett volna ennek következtében óriási tömegdemonstráció.

A búcsún megjelenő 35 000 főnyi tömeg azonban arra figyelmeztet, hogy az elkövetkezendő időkben a nevelő munkát nekünk sokkal fokozottabb mértékben kell gyakorolnunk. A felsőbb szervektől azt várom, hogy munkánkat bírálják, adjanak több segítséget mint eddig, mert hiszen a kezdeti időszak nehézségeit a gyakorlottabb Elvtársak segítségnyújtásával sokkal hamarább ki tudom küszöbölni.

Nyíregyháza, 1956. évi szeptember hó 12. napján.

Csáthi József

A.E.H. megbízott

204. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának a püspök egészségi állapota tárgyában

1956. szeptember 21. előtt

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 28r. Tisztázat.

Eminentissime ac Reverendissime Domine

Domine Cardinalis!

Alta sollicitudine Eminentiae Vestrae Reverendissimae, de valetudine mea benigne manifestata profundissime commotus gratas persolvere studeo pro bonitate erga me tam prodigaliter attestata. In conscientia indignitatis meae Deum deprecor omnium bonorum remuneratorem, ut, gratiis suis uberrimis Eminentiam Vestram Reverendissimam locupletat.

Morbus omnino improvise me invasit, initia nec mediens, quoque stabiliter sanitati meae invigilans detexit. Nunc iam valde inveteratus est et cava plura (caverne), deprehenduntur. Prima huius morbi signa post festum Resurrectionis in quarti hebdomada vernalis visitationis canonicae se manifestaverunt et post quattuor menses curae (constanter lecto affixus) melioratio certa nondum oservari potest.

Fac sit Deus, ut morbum et ulterius christiana patientiae tolerare valeam, nec unquam mihi vires deficiant ad fidem et fidelitatem erga Deum Sanctamque Matrem Ecclesiam et eius Caput inconcusse servandam.

Sacram Purpuram humiliter deosculans

permaneo servus oboedientissimus

Nicolaus Dudás

205. Papp György kanonoknak, a kanadai magyar görögkatolikusok lelkipásztorának jelentése Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök egészségi állapota tárgyában

Hamilton, 1956. október 2.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 22r. Tisztázat.

Eminentissime Princeps,

Clementissimum responsum Eminentiae Vestrae de die 23-a Augusti a. 1956 est maximum honoris pro persona mea humillima, et est consolatio et confirmatio spiritualis maxima pro Exc-mo ac Rev-mo Episcopo Nicolao Dudás. Litteras enim Eminentiae Vestrae communicavi Suae Excellentiae, et – sicut edoctus sum ab iis qui a latere eius sunt – honorificatio et aestimatio contenta in litteris Eminentiae Vestrae accipiebatur a Praesule cum gaudio vero, solamine sincero, corroboratione spirituali optima et cum gratia maxima erga Eminentiam Vestram.

Proh dolor, simul cum illo nuntio cognovi quod Excellentia Sua portabatur in unum nosocomiorum Budapestinensium.

Humillime deosculans Sanctam Purpuram Eminentiae Vestrae permaneo

in Hamilton, die 2-a Octobris a. 1956

serbus humillimus:

Georgius Sac. Papp

206. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz egészségi állapota tárgyában

Vatikánváros, 1956. október 24.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 24rv. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali”

Num. di Prot. 720/48

24 ottobre 1956

litterae consolatoriae[206]

Mons. Dudas

Vescovo di Hajdudorog

206 Az oldal bal felén, ferdén írva Tisserant kézírásával: *„Va bene – ma non sarebbe stato il caso di domandargli, se devi dare un Ausiliare o un Coadiutore?* Alatta ceruzával más (Rizzi?) kézírással: *aggiunto*

magnifici et generosi animi sensus, quos in litteris[207] modo ad me missis, expresseras, dum in malis versaris, commotionem mihi non parvam attulerunt.

Vehementer doleo, quod firmam, qua fruebaris, valetudinam, tam acerbe amiseris, necdum, post diuturnam curationem, ex integro recuperaveris, ita út curas, quas antea impensas adsiduasque Tuo gregi conferebas, nondum instaurare potueris.

Sed patientia et summum quod praebes Divinae voluntati obsequium non obscuro exemplo nec exiguae utilitati clero et populo Tibi commisso fore confido.

Quod si, forte, auxiliarem vel coadiutorem desideres, cura ut significes num et quis tale munus promoveri possit.[208]

Quod autem erga Caput Ecclesiae Tuam fidelitatem rursus testari voluisti, scito litteras Tuas, oficii affectusque plenas, quas recurrente Illius octogesimo aetatis anno misisti, recte delatas fuisse ad Supremum Pastorem, Cuius quidem Benedictionem, caelestium gratiarum auspicem et peculiaris erga Te benevolentiae testem, Tibi, pro Tui animi solacio, trasmittere gaudeo.

Omnia bona Tibi adprecans, libenter me T. E. R. profiteor…

207. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Acacio Coussa-hoz, a Keleti Kongregáció asszesszorához egészségi állapota tárgyában

Nyíregyháza, 1957. február 20.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 29r. Tisztázat.

Reverendissimo Padre Assessore!

In questi giorni ho ricevuto i medicamenti a me benignamente spediti. Da cuore ringrazio a Paternità Vostra Reverendissima di questa squisita bontà. La miglioramento della mia salute fa qualche progresso, ma conforme alla natura della tubercolosi a passo lento. Nondimeno di giorno in giorno sento qualche miglioramento. Oggi, cio e in stato presente – se i medici non celano la verita – non minaccia pericolo della vita. – Prego voler riferire al Eminentissimo il mio profundo ossequio e la rispettosissima gratitudine.

Mi raccomando alle pie preghieri e gentile benevolenza di Paternità Vostra Reverendissima come umile fratello in Xto

Nicolao Dudás

Nyiregyháza, 1957. februar 20.

207 Lásd: 204. számú dokumentum.

208 A mondat kézírással betoldva a gépelt szövegbe.

208. Hajdúdorogi hívek kérelme XII. Piusz pápához Vattamány Imre parókus védelmében

Hajdúdorog, 1957. március 10.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 37/1–37/4. Tisztázat és olasz nyelvű fordítás

Szentséges Atyánk!

Alulirottak, hajdudorogi görög katolikusok, az egyházközség Képviselőtestületével egyetemben, tízezer lélek, alázattal és hódolattal teljes tisztelettel borulunk Szentséges Atyánk lábai elé és a legmélyebb tisztelettel esedezünk és kérjük kegyeskedjék súlyos panaszunk meghallgatni és roppant fájdalommal és bánattal terhelt sérelmünket orvosolni.

A Szentszék Congregatiojának decretuma szerint lelkipásztorunkat, Vattamány Imre paróchusunkat alkalmatlannak tartja számunkra lelkésznek, annak idején történt vikáriusi kinevezéséért és eltávozásra kötelezi.-

Szentséges Atyánk!

Nekünk sokat szenvedett, sok sérelmet hordozó hajdudorogi hiveknek egyetlen kérésünk, könyörgésünk, óhajunk és akaratunk, hogy Vattamány Imre lelkipásztorunk továbbra is itt maradjon és mint paróchusunk lelkigondozásunkat munkálja.-

Egyetlen kérelmünket alázattal a következő tényekre és indokokra építjük és alapozzuk:

1. Vattamány Imre 16 évig volt segédlelkészünk. Közöttünk véghez vitt hüséges és kifogástalan lelkipásztori munkájával, értünk a legnehezebb időkben vivott küzdelmeivel kiérdemelte, hogy volt paróchusunk halála után, 1950-ben Vattamány Imrét Hajdudorog népe a község képviselőtestülete, mint az egyházközség kegyura a választandó papok közül egyöntetüen, egybehangzóan paróchusának megválassza. Igy 16 évi segédlelkészség után most már hat éve lelkipásztorunk, paróchusunk. Immár 23 éve szolgál, vezet, irányit, tanit és nevel minket. Nekünk lelkipásztorunk, atyánk és mindenünk.

Kinevezésekor még semmi néven nevezendő olyan állami szerv nem müködött, amely a választását és kinevezését bármiben is befolyásolta volna. A nép szabad akaratából és Főpásztora teljes jogu kinevezésével, az értünk végzett hüséges és fáradhatatlan, önzetlenül a lelkünkért küzdött munkájáért nyerte el a hajdudorogi paróchiát. Ebben a vonatkozásban a Congregatio őt vagy félreismeri, vagy téves informátio alapján tartja számunkra alkalmatlannak és a leghüségesebb, legáldozatosabb lelkipásztori munkájáért büntetésben kénytelen részesülni a decretum intézkedésével.-

2. Mi ugy gondoljuk és érezzük, hogy a Congr. decretuma azokat akarja sujtani, fenyiteni és terhelni, akik jogtalanul, szabálytalanul, külső segítséggel jutottak nagyobb egyházi funkciókhoz, előnyösebb javadalmakhoz és városi plébániákhoz, nem kifejezetten egyházi szolgálataikért. Ez Vattamány Imre paróchusunknál nem áll fenn. Tehát nem egyeztethető össze a decretum

szellemével, hogy olyan valakit terheljen, aki arra nem szolgált rá. Sőt végzetesség válhat mind a hivekre, mind a lelkipásztorra, mert a legnagyobb és legbiztosabb igazság forrásától, a Szentszéktől kapják. – Vattamány Imre négy gyermekes, családos lelkipásztor semmiképen sem méltó a fenyitékre, tizezer lélek a tanuja, hogy neki a vikáriusi kinevezésre semmi szüksége nem volt, hanem éppugy szenvedő részese volt a külső beavatkozásnak, mint a Püspök Atya. – Mindkettőjüket ugyanaz a lelkület, ugyanaz az akarat vezette a kinevezést illetően.-

Mi a vikáriusi kinevezésben nem látjuk vétkeseknek paróchusunkat.-

3. Alázattal emlitjuk, hogy a hajdudorogi székesegyház csak jogilag és cimében az, de ténylegesen nem. A főpásztorunk legnagyobb fájdalmunkra sohasem székelt Hajdudorogon és nem is akar itt lakni. Hajdudorog nem gócpont, nem központ, nem város, hanem község a főutvonaltól kieső helyen. – Ezért lehetséges, hogy a határozat szorosan véve nem is vonatkozik a paróchusunkra.

4. Köztudomásu, hogy lelkipásztorunk sem egyházi sem állampolgári, hazafiui kötelezettségeiben vétséget semmiben el nem követett. Ellene kifogást emelni nem tudunk, ezért hálátlanság, lelkiismeretlenség, igazságtalanság, a legnagyobb foku szeretetlenség lenne részünkről, sőt a legnagyobb becstelenség, hogy jóságáért, hüséges szolgálatáért cserben hagynák, neki rosszakarattal fizetnénk, különösen akkor, mikor látjuk és tudjuk, hogy érdemtelenül kell elviselnie a rá és miránk szabott terheket.-

Osztatlan közmegbecsülésnek és közszeretetnek örvend. Erről tanuskodik a helybeli római katolikus szertartásu egyházközség vezetősége hiveivel és a református felekezet hivei vezetőségével egyetemben. De nemcsak mi igazoljuk lelkipásztorunk kifogástalan magatartását, hanem a fővárosból idetelepitett 600 család is eleven tanuja, hogy a legnehezebb időkben a legnehezebb körülmények között miként lett azoknak is testi-lelki gondoskodásával igazi atyjuk.-

5. Nem utolsó sorban ugy érezzük, hogy a decretum nem is paróchusunkat sujtja, hanem valójában minket, mert az elhelyezése nem számára káros és veszteség, hanem kifejezetten nekünk a hiveknek. Ő engedelmes, szót fogad, kész elmenni. Szivünk-lelkünk mélyéig érint bennünket lelkipásztorunk eltávolítása, mert hithüségünkért ebben az időkben, mikor minden inkább hitünk megfogyatkozására, mint gyarapodására szolgál, hitünk és bizalmunk megsemmisítésével felérő csapást jelent.

Paróchusunk kész engedelmeskedni, de lelkipásztorunk eltávolitása évtizedekre kiható botrányt, lelkizavart és kárt okozna. Melegágya lenne a közömbösségnek és a hittől való elfordulásnak, nem is emlitve, hogy mennyire alkalmas lehet ez az eljárás a legmesszebb menő visszaéléseknek, borzalom még gondolni is, talán még a szakadárságnak is, mert bizonyos körök szivesen halásznának a zavarosban az egyház kárára.-

A püspöki székhely kérdésénél elszenvedett lelkikárokat még most sem hevertük ki. A csalódás, hogy Püspök Atyánk nem jött ide lakni, csak a nevünket viseli, oly nagy volt, hogy apáink és nagyapáink közül sokan évtizedekig nem gyóntak és áldoztak. Mi lesz, ha most a nép által választott és annyira szeretett és hozzá elszakithatatlanul ragaszkodó néptől lelkipásztorát elveszik? Elgondolható, hogy a lelkikár kiszámithatatlan és felmérhetetlen lesz.- Az áldozások számának növekedése mutatja, mennyit emelkedett a legnehezebb időben a valláserkölcsi színvonal, amikor máshelyen csökkent, itt az ellenkezőjetörtént paróchusunk lelkiirányitása alatt. És ha valaha szükség volt a hivek összetartására, akkor ma igazán szükség van erre.-

6. Végül a legnagyobb alázattal emlitjük meg, hogy a terheket mi viseljük, az egyházat mi tartjük fenn, ezért kétszeresen kivánságunk, közóhajunk, tizezer ember egyetlen egyetemes akarata alapján – és kegyuri választói jogunk alapján kegyeskedjék Szentséges Atyánk megengedni nekünk, hogy lelkipásztorunk közöttünk maradhasson.-

Eddig nem történt meg velünk, hogy megválasztott paróchusunkat mégha kifogás volt is ellene, mégha nem is szerettük, mert volt ilyen is, de haláláig eltürtük, el nem küldtük és el nem engedtük. – Milyen fájdalom lenne az nekünk, hogy most akit szeretünk, magunktól elengedjük.-

Még nem könyörgött annyi ragaszkodással és szeretettel lelkipásztoráért nép, mint ahogyan mi könyörgünk most SSzentséges Atyánkhoz!

Ez a szegény hajdudorogi magyar görögkatolikusság a papjáért, a lelkipásztoráért könyörög és eseng akkor, amikor mások erre már nem is gondolnak, nemhogy áldozatokat vállalnának és hoznának érte.-

Mi minden terhet, minden áldozatot vállalunk, fosztassék meg paróchusunk minden rangjától, magasabb kinevezésétől és kitüntetéseitől, csak egyetlen kivánságunk teljesítését kérjük és várjuk Szentséges Atyánktól.-

Fájdalmában és szomoruságában, mint a megbántott gyermek könyörög tizezer lélek jóságos Atyjához Szentséges Atyánkhoz, hogy a határozat alól lelkipásztorunkat mentesiteni és nekünk meghagyni kegyeskedjék.

Alázatos kérelmünk teljesitésének bizakodó reményében vagyunk mindannyian, a hajdudorogi görögkatolikus egyházközség Képviselőtestületének tagjai és vele együtt az egyházközség összes hívei, lábai elé borultan

Szentséges Atyánknak
Hajdudorogon, 1957. március hó 10.-én
alázatos gyermekei és szolgái

Santissimo Padre!

Noi sottoscritti greco-cattolici di Hajdudorog, con la Giunta Parrocchiale, in tutto diecimila persone, prostrati umilmente e devotamente ai piedi di Vostra Santità, con il più profondo rispetto supplichiamo e preghiamo d'ascoltare

la nostra grave lagnanza e di rimediare ad un affronto che ci è stato fatto, aggravato d'enorme dolore ed afflizione.

La Santa Sede, seconto il decreto della Congregazione, considera inadatto per essere nostro curato Imre Vattamány nostro parroco e l'obbliga all'allontanamento dal posto.-

Santissimo Padre!

Noi fedeli di Hajdudorog che abbiamo molto sofferto e ricevuto molto affronti, presentiamo l'unica domanda, supplica, desiderio e volontà che il nostro curato Imre Vattamány rimanga qui anche nell'avvenire e in qualità di nostro parroco abbia la nostra cura spirituale.-

Noi costruiamo e fondiamo la nostra unica umile domanda sui seguenti fatti ed argomenti:

1. Imre Vattamány per 16 anni era nostro vice-parroco. Egli ha meritato col suo lavoro fedele ed ineccepibile e colle sue lotte in nostro favore nei tempi i più difficili, che alla morte del nostro d'allora parroco, nel 1950, il popolo di Hajdudorog, la Giunta del villaggio in qualità di patrono della parrocchia, tra i sacerdoti eligendi, uniformemente, ed unanimemente l'ha eletto suo parroco. Così, egli dopo esser stato per 16 anni viceparroco, da sei anni è nostro curato, parroco. Già da 23 anni egli ci serve, guida, dirige, istruisce ed educa. E' nostro sacerdote, padre e tutto.

Alla sua nomina non funzionava ancora alcun organo stabile che abbia potuto in qualche modo influire sulla sua elezione e nomina. Egli ha ottenuto la parrocchia di Hajdudorog dalla libera elezione (volontà) del popolo e dalla nomina (sanzione) interamente legale del suo Ordinario, in seguito al suo lavoro fedele ed instancabile, disinteressato per noi e le nostre anime. In tali circostanze la Congregazione o lo disconosce o, in seguito ad informazione sbagliata, lo stima non idoneo per noi ed egli, in seguito alla disposizione del decreto, deve essere punito nonostante il suo fedelissimo e sacrificatissimo lavoro pastorale.

2. Noi così pensiamo e sentiamo che il decreto della Congregazione vuole colpire, castigare ed imputare quelli che per i loro servizi non strettamente ecclesiastici, illegalmente, irregolarmente coll'aiuto esterno, hanno ottenuto più grandi funzioni ecclesiastiche benefizi più vantaggiosi o parrocchie cittadine. Questo non è il caso del nostro parroco Imre Vattamany. Non è dunque rispondente allo spirito del decreto l'imputazione di chi non è colpevole. Anzi, può essere fatale tanto per i fedeli quanto per il sacerdote, nel ricevere (questo castigo) dalla Santa Sede ch'è la più grande e la più sicura fonte della giustizia. Il sacerdote Imre Vattamány, padre di quattro bambini, in nessun modo deve essere soggetto al castigo. Diecimila anime testimoniano che lui non aveva alcun bisogno della nomina a vicario, ma, come il Padre Vescovo, fu costretto con sofferenza a subire l'ingerenza esterna. Entrambi furono presi dallo stesso spirito e dalla stessa volontà.

3. Ricordiamo umilmente che la cattedrale di Hajdudorog è soltanto tale giuridicamente e nominalmente, ma non effettivamente. Il nostro Ordinario, con nostro più grande dolore, mai risieduto a Hajdudorog e non vuole neppure abitarvi. Hajdudorog non è un centro, una città, ma un villaggio distante dalla via principale. Per questo può darsi che la decisione strettamente presa non sia nemmeno applicabile al nostro parroco.

4. E' noto a tutti che il nostro parroco non ha gatto la minima mancanza nei suoi doveri ecclesiastici, cittadini o patriottici. Noi non possiamo sollevare contro di lui alcuna disapprovazione. Sarebbe dunque da parte nostra una ingratitudine, una mancanza di coscienza, una ingiustizia, il più alto grado di disamoratezza, anzi la più grande disonesta d'abbandonarlo per la sua bontà ed onesto servizio e ripagarlo colla cattiva volontà, principalmente adesso quando vediamo e sappiamo ch'immeritamente deve sopportare i fardelli messi sopra di lui e sopra di noi.

Egli gode di una stima ed affetto indivisi e comuni. La direzione ed i fedeli della locale parrocchia romano-cattolica ed i membri e la direzione della confessione dei riformati testimoniano insieme a noi di quanto detto sopra. Non soltanto noi testimoniamo la condotta incensurata de nostro curato, ma anche le 600 famiglie profughe dalla capitale sono testimoni vivi del fatto ch'egli, durante i più difficili tempi e nelle più difficili circostanze, curano i loro bisogni temporali e spirituali, era divenuto loro vero padre.-

5. Non in ultimo ordine sentiamo che il decreto colpisce non tanto il nostro parroco, quanto in verità noi stessi, perché il suo trasloco non sarà nocivo e una perdita per lui, ma espressamente a noi suoi fedeli. Egli è obbediente ed obbedisce, è disposto di partire. La partenza del nostro curato ci tocca nell'intimo del nostro cuore e della nostra anima, è un colpo equivalente all'annientamento della nostra fede e nostra fiducia e questo in ricambio per la nostra fedeltà in questi tempi quando tutto serve piuttosto alla diminuzione e non all'aumento della nostra fede.

Il nostro parroco è pronto ad obbedire, ma il suo allontanamento causerebbe per decenni scandalo, disturbo e danno spirituale. Esso sarebbe il fomito dell'indifferenza e ai più lontani abusi e, terribile anche da pensare, forse anche allo scisma, perché certi circoli pescherebbero volentieri nel torbido ai danni della Chiesa.

Non ci siamo ancora riavuti dai danni spirituali inerenti alla questione della residenza vescovile. Il fatto che il nostro Padre Vescovo non è venuto ad abitare qui, ma porta solo il nostro nome, ha causato una si grande delusione che molti dei nostri padri e nonni per decenni non si sono confessati e comunicati. Cosa succederà se adesso toglieranno dal popolo il sacerdote eletto dal popolo e da lui tanto amato ed a lui indissolubilmente attaccato? Si può immaginare che il danno spirituale sarà incalcolabile ed incommensurabile. – L'aumento del numero delle comunioni dimostra quanto s'è alzato il livello religioso-morale nei tempi più difficili; quando esso altrove è diminuito, qui, grazie alla

direzione spirituale del nostro parroco, è successo il contrario. Se la concordia tra i fedeli fu necessaria nel passato, essa oggi veramente è necessaria.-

6. Finalmente ricordiamo colla più grande umiltà che noi sopportiamo gli oneri e che noi manteniamo la chiesa, e perciò è nostro desiderio raddoppiato, la nostra richiesta generale, seguendo la volontà unanime ed unica dei diecimila uomini- e seguendo il nostro diritto patronale-elettorale, -- degna la Vostra Santità di permetterci che il nostro sacerdote rimanga tra di noi.

Cosa simile mai è successa con noi. Noi non abbiamo mandato via o non abbiamo lasciato partire il nostro parroco eletto, anche se c'era contro di lui qualche disapprovazione, o anche quando non l'abbiamo amato, perché c'era anche tale, ma l'abbiamo sopportato fino alla morte. Quale dolore sarebbe per noi di lasciar partire adesso quello che amiamo.-

Mai alcun popolo ha supplicato il Santissimo Padre con tanto attaccamento e tanto amore per il suo sacerdote come noi lo faciamo. Questo povero popolo greco-cattolico di Hajdudorog supplica, implora per il suo prete, per il suo curato quando gli altri non ci pensano nemmeno e non che accettino o sopportino sacrifici per lui.-

Noi accettiamo ogni gravame, ogni sacrificio: privino il nostro parroco da ogni grande da ogni nomina o distinzione superiore, noi domandiamo ed aspettiamo dal Santissimo Padre soltanto l'unico nostro desiderio.

Diecimila anime, pieni di dolore e di tristezza come il bambino offeso, supplicano l'Ottimo Padre, il Santissimo Padre, che si degni d'esimere il nostro curato dalla decisione e lasciarlo tra di noi.

Sperando nell'adempimento della nostra umile domanda, rimaniamo, membri della Giunta Parrocchiale Greco-Cattolica di Hajdudorog e con loro tutti i fedeli della parrocchia,

prostrati ai Piedi della Santità Vostra

Hajdudorog, li 10 marzo 1957

umili figli e servi:

209. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Acacio Coussa-hoz, a Keleti Kongregáció asszesszorához külföldi gyógykezelése tárgyában

Nyíregyháza, 1957. március 14.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 34rv. Tisztázat.

14 mar. '57[209]

Reverendissimo Padre Assessore!

Per mia guariggione il medico professore Dr. Emerico Haynal ritiene necessaria una cura alpina circa per sei mesi, e raccomanda farla in qualunque sanatorio per i tuberculotici nei Alpi in Italia o in Svizzera. Secondo le

209 A lap tetején Coussa kézírásával: *Tutto favorevole, scrivergli subito.*

informazione ufficiale oggi senza speciali difficoltà e abastanza presto potrei ricevere passaporto per Italia o Svizzera, e dopo la cura per il ritorno in Ungheria. Ma ostacoli pongono gli generali difficoltà valutarie. – Per me una tale cura alpina soltanto in quel caso attuabile, se non esigerebbe da me valute esterne, ma potrei farla per esempio „erga sacra".

Però con summo rispetto prego la Paternita Vostra Reverendissima, abbia la gentilezza presentare a Sua Eminenza Reverendissima questa mia umile supplica, afinche la Sacra Congregazione communicasse con me in una brevissima lettera: – se tale cura alpina potrebbe essere possibile per me senza valute, cio è „erga sacra"? Quale è il indirizzo accurato di tale sanatorio o instituto di beneficenza, quale potrebbe ammettere me a tale condizioni? Soltanto in possesso di tale rescritto potro inoltrare la domanda del passaporto. Molto gioverebbe a rapida concessione del visto italiano, se la Sacra Congregazione sarebbe in grado di raccommandare la mia domanda al ministero dei esteri.

Reverendissimo Padre

Acacio Coussa, Assessore

Roma.

210. A Keleti Kongregáció feljegyzése Dudás Miklós hajdúdorogi püspök gyógykezelése tárgyában

Vatikánváros, 1957. március 16.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 30r. Tisztázat.

Pro Memoria

Ieri il sottoscritto insieme con il P. Myskiw dei Basiliani di S. Giosafat è stato alla Procura delle Suore della Santa Croce per il ricovero di S. E. Mons. Dudas in una clinica di dette Suore in Svizzera.

La M. Procuratrice ha assicurato che scriverà alla M. Generale a Ingenbohl, perché faccia rilasciare dal Direttore di una loro clinica la dichiarazione di ricovero gratuito per Mons. Dudas, dichiarazione che sarà spedita direttamente (legalizzata) all'Eccellentissimo infermo.

Bene

AC

16 marzo 1957

D. Rizzi

211. Csáti József miniszteri biztosi kinevezése a Hajdúdorogi Egyházmegyei Hatóság mellé

Budapest, 1957. március 16.

MNL OL XIX-A-21-a-33-4/1959/eln. Tisztázat.

Állami Egyházügyi Hivatal Elnök
66-4/1957. Eln.

Megbízólevél

Csáti József elvtársat a művelődésügyi miniszter rendeletéből a hajdúdorogi görögkatolikus egyházmegyei hatóság mellé miniszteri biztosnak kinevezem.

Megbizatása visszavonásig érvényes.

Budapest, 1957. március 16.

Horváth János

212. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök távirata a Keleti Kongregációnak svájci gyógykezelése tárgyában

Nyíregyháza, 1957. április 4.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 32r. Távirat.

HN146/3 Nyiregyhaza 32 3 1210-
Sacra Congregazione Orientale Roma
Via della Conciliazione –
883

Passaporto pronto prevedibilmente circa undici aprile
Partiro per Vienna verso Arosa in Svizzera stop humilmente prego facolta
consacrare oleo sacro cioe myro –
Nicola Dudas Vescovo +

213. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök jelentése XII. Piusz pápához a svájci Arosából a magyar görögkatolikus egyház helyzetéről

Arosa, 1957. május 6.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1937–1959, pos. 76. fasc. 56. fol. 53r. Tisztázat.

Eminentissime ac Reverendissime Domine
Domine Cardinalis,

praeprimis imo ex corde gratias ago Eminentiae Vestrae Reverendissimae pro benignissimo illo efficacique adiutorio, quo mihi possibile redditum est fines Hungariae transgredi, ut amissam sanitatem in Helvetia restituere conarem. Paternam hanc bonitatem nunquam satis aestimare potero. Revera permagnae gratiae particeps factus sum, quam per totum vitae meae decursum semper grato animo in memoria retinebo tamquam debitum, quod praecibus meis indignis solvere nunquam obliviscar.

Medici hucusque nihil mihi de statu morbi mei dixerunt. Ego tamen praesertim in primis hebdomadis levamen quoddam sentiebam. Nunc vero

temperatura huius regionis mihi plane insolita nervos meos nondum adhuc sedatos magnopere deprimit et somnum quoque disturbat. Spero tamen, me in futuro huic climati magis assimilaturum, et tunc convalidatio sanitatis magis quiete progredi poterit.

Liceat mihi humillime rogare Eminentiam Vestram Reverendissimam, ut miseram hanc relationem de statu Ecclesiae catholicae in Hungaria hisce litteris adnexam Sanctissimo Domino Nostro benigne praesentare dignetur. Relatio haec non solum non adaequata, sed valde imperfecta et permultis defectibus laborat. Tamen in praesenti statu valetudinis meae desunt mihi vires ad meliorem conficiendam. Spero enim me hac occasione etiam Romam venturum et tunc oraliter accuratius referre potero.

Sincerrimam gratitudinem meam omni qua par est reverentia iteratim exprimendo sacramque purpuram filiali devotione deosculando permaneo

Arosae in Helvetia, die 6. Maii a. 1957.

Eminentiae Vestrae Reverendissimae humillimus in Christo servus
Nicolaus Dudas

213a. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök jelentése XII. Piusz pápához

Arosa, 1957. május 6.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 36r–39r. Tisztázat.
AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1937–1959, pos. 76. fasc. 56. fol. 47r–52r. Tisztázat

Beatissime Pater,

ex infinita Dei bonitate successit mihi diebus nuperrimis fines Hungariae modo legali (con passaporto) transgredi, ut sanitatem misere amissam in montibus Helvetiae recuperare tentarem. Hac occasione nacta primum mihi incumbere officium sentio, ut ad pedes beatos ima cum filiali veneratione dehumiliatus totius hierarchiae, cleri populique Hungariae nomine profundissimum homagium Sanctitati Vestrae offeram, attestando simul sincerrimam nostram fidelitatem erga Sanctam Ecclesiam, oboedientiamque nostram semper expeditam Supremo gregis Christi Pastori dilectissimoque Patri totius familiae Christianae.

Favorabili hac occasione frui desiderans breviter referre conabor de statu praesenti eparchiae Hajdudorogensis et exarchatus Miskolcensis. Dimisso vicario generali vi mihi imposito Stephanum Rojkovich nominavi vicarium generalem, qui per 14 annos secretarius meus fuit.

1. Paroeciae antiquiores Deo sospitante hodie quoque omnes integrae supersunt, imo cum superno adiutorio divino successit mihi 25 novas paroecias vel curatias erigere, in quibus pastores animarum stabiliter residentes curae animarum incumbunt.

2. Sacerdotes nostri vocationi missionique suae divinae maxima ex parte fideles remanserunt. Unus tantum a sacerdotio defecit, relinquendo uxorem

suam cum sorore illius in nefando adulterio vivit. Reperti sunt tamen, proh dolor, etiam tales, qui vel minis intimorati vel falsis allectamentis capti organisationi „sacerdotum pacis" nomen dederunt ac in quibusdam rebus minoris momenti proposita illorum adiuvabant. Pauci tantum inventi sunt tales, qui erroneis communismi principiis inficiati instrumenta promta facti sunt in manibus communistarum. Attamen nec illi quoque ex vera animi persuasione hoc faciebant, sed magis sub pressione quadam vires eorum excedente, quod ipsi occasione data signis quoque externis patefacere conabantur. Solummodo paucissimi tales fuerunt, qui coelestem suam missionem obliti impia communistarum mandata oboedienter exequebantur. Attamen neque hi maiora damna causare potuerunt, alii enim sacerdotes et ipse populus fidelis bene distinguendo optime intelligebant, quid isti sub praessione coacti fecerunt, quid vero ex divina sua missione peragebant. Maxima tamen cleri pars in omnibus fidelis remansit non tantum fidei et Ecclesiae, sed etiam disciplinae ecclesiasticae.

3. Cum apud nos paroeciae omnes agris aliisque bonis temporalibus omnino spoliatae sint, sacerdotes nostri sustentationi suae ex incertis iantum et exiguis subsidiis gubernii ac ex oblationibus fidelium providere debeant. Paupere quidem vivunt, tamen non in egestate, fideles enim nostri fere ubique parati sunt ex ultimis quoque suis substantiis sacerdotes suos adiuvare.

4. Seminarium nostrum eparchiale anno 1950 in ipsa residentia episcopali constitutum est, etquidem ad iteratas preces P. provincialis Ordinis Basiliani, domibus enim Ordinis dissolutis clerici basiliani aliter non potuissent studia sua continuare. Clerus iunior eparchiae Hajdudorogensis in praeterito Budapestini, in seminario centrali educabatur, nunc vero tum aeducationem suam sacerdotalem tum instructionem scientificam ante oculis episcopi obtinent, etquidem in spiritu et profundiori cognitione ritus nostri byzantini. Ex hoc nostro seminario hucusque 15 alumni sacerdotes ordinati sunt, hodie vero numerus alumnorum est 24.

5. Fideles graeci ritus catholici fortiter et inconcusse fidei sanctae adhaerent, laudabili zelo ecclesias frequentant, atque animose religiosam prolis aeducationem exigunt. Constantiam eorum in fide ac largitatem erga ecclesias sua siam id unum clare demonstrat, quod in sola eparchia Hajdudorogensi in ultimis tribus annis multo plures ecclesiae renovatae atque operibus artis noviter decoratae sunt, quam antea in quindecim annis episcopatus mei. Attamen, proh dolor, semper plures inveniuntur et tales, qui vel propter respectun humanum vel ob timorem, ne sustentetionem vitae suae ammittant, procul ab ecclesia remanent, vel tantum in loco distanti illam adire audent.

Patres Basilianos domibus illorum suppressis in cura animarum adhibui, exceptis duobus iuvenioribus, illi enim extra quotam a gubernio permissam fuerunt. Hucusque omnes optime se gerunt, item Sorores Ordinis Basiliani, quae etiam in laboribus asperis laudabili pietate ac vitae castimonia excellent.

Ex eparchia nostra nullus sacerdos in carcere detinetur.

Nunc vero restat adhuc mihi aliquid scribendum in genere de statu Ecclesiae catholicae in Hungaria. In mirabili populi hungarici insurrectione ad eventos prominentiores pertinebant: liberatio Emmi Dni Card. Mindszenty, Josephi Peteri episcopi Vaciensis, Vendelini Endredi abbatis Cisterciensium, aliorumque sacerdotum ex utroque clero; porro dissolutio „Offici Status pro negotiis ecclesiasticis" atque revocatio commissariorum hiusdem; deinde dimissio vicariorum et directorum cancellariae quondam vi eparchiis impositorum, denique permissio liberae instructionis cathechismi in scholis. Hi tamen effectus – proh dolor – non diu perdurabant. Insurrectione violenter suppressa potestateque sua recuperata gubernium Joh. Kadar Officium suum Ecclesiasticum iterum reorganisavit, ac illud pristinam suam activitatem resumere minime haesitavit. Episcopum Vaciensem subito in locum pristinum relegaverunt. Ibidem voluerunt detinere et Emericum Szabo episcopum auxiliarem strigoniensem, cui tamen post efficacem interventum archiepiscopi Colocensis Budapestini remanere permissum est, sed in munere tantum paroci, officio autem vicarii generalis in urbe Budapest renuntiare coactus est. Iterum in carcerem reducti sunt abbas Endredi, Andreas Zachar quondam secretarius Card. Mindszenty pluresque alii sacerdotes et religiosi tempore insurrectionis liberati, imo et alii noviter incarcerati sunt.

Ceteri episcopi omnes adhuc liberi sunt quidem, sed in gubernio dioecesium magnopere impediti atque coarctati. Laici enim commissarii gubernii vix revocati denuo in omnes cancellarias episcopales immissi sunt, et ius sibi vindicant, ut omnia acta illis praesentarentur, litterae vero praesertim ab exteris advenientes in eorum tantum praesentia aperiri fas est. Sine illorum consensu nulla dispositio vel ordinatio alicuius momenti exequi potest. Ultimis vero temporibus vehementes impetus dirigebant contra episcopos Albaregalensem et Veszpremiensem. Episcopum coadiutorem Albaregalensem iterum in pristinam suam paroeciam relegaverunt, secretarium vero episcopi Veszpremiensis directoremque eius cancellarii, nuper nominatos incarceraverunt sub praetextu participationis in insurrectione, quod juxta affirmationem episcopi minime veritati correspondet.

Vicarios generales directoresque cancellariarum episcopalium ordinariis vi impositos unusquisque episcopus iam ante decretum S. Congregationis Concilii ex officiis removit, quod tamen gubernium nullo modo acceptare voluit. Causam illorum cum unoquoque episcopi separatim pertractare tentabat. Quod tamen episcopi omnes renuerunt. Acceptis vero decretis supra memoratis episcopi illa omnibus sacerdotibus nominatis recensitis modo convenienti intimaverunt, illique se ad oboediendum paratos esse affirmaverunt. Ideoque omnes ordinarii removerunt illos ex officiis et beneficiis etiam paroecialibus interimales iis substituendo administratores. Gubernium etsi nunquam quidem dixerit, se executionem decretorum impedire velle, attamen executionem ipsam omni modo procrastinare studebat.

Omnes concessiones in favorem liberae cathechisationis factas post aliquot dies annihilaverunt, ergo libera doctrinae christianae instructio in scholis neque initium habere potuit. Nunc omnes pristinae restrictiones et coarctationes iterum in vigore sunt.

Aliquid adhuc dicendum habeo de sic dicta pertractatione inter episcopatum et gubernium. Gubernium omni modo tractatus generales habere voluit cum coetu episcoporum, etquidem de omnibus causis mixti fori. Attamen coetus episcoporum hoc sine ulla haesitatione renuit, dicendo, se ad tale quid nullo modo competentem esse, tales enim tractatus unice Sanctae Sedi Apostolicae reservati sunt. Archiepiscopus vero Colocensis, qui de intentionibus gubernii aliquid rescivit, ad maiora adhuc mala vitanda hoc coetui episcoporum proposuit, ut non quidem tractatus regulares, sed solummodo disceptationes fierent, etquidem tantum de iniuriis Ecclesiae catholicae illitatis ac de earum eliminatione. Tamquam praecipuae iniuriae enumeratae fuerunt: coarctationes in libera dioecesium gubernatione, intrusio laicorum in cancellarias dioecesanas, restrictio liberae communicationis cum Sancta Sede Apostolica, cassatio plurium seminariorum dioecesanorum, suppressio Ordinum religiosorum, impedimenta cathechisationis in scholis liberaeque aeditionis librorum ac foliorum religiosorum… Tamquam reprae sentantes a coetu episcoporum designati sunt Jusephus Grösz archiepiscopus Colocensis, Colomanus Papp episcopus Jaurinensis et Franciscus Rogacs episcopus coadiutor Quinqueeclesiensis cum iure futurae successionis. Gubernium statim prima vice id postulavit, ut episcopi in causa vicariorum et cancellaristarum decretis S. Congregationis Concilii remotorum collective in scriptis informarent Sanctam Sedem retractionemque horum decretorum expeterent. Hoc episcopi simpliciter renuerunt. Gubernium altera occasione id saltem ab episcopis obtinere conabatur, ut octo ex personis in decreto nominatis in officiis suis relinquerentur, obtento scilicet praevio Sedis Apostolicae consensu. Episcopi neque hoc acceptaverunt. Gubernium vero saltem prima specie ab hoc quoque postulatu suo recessit, exigendo tamen, ut ordinarii novam dispositionem horum sacerdotum decretis remotorum in consensu cum Officio Status determinare studeant. Episcopi ad maiora mala vitanda hoc acceptaverunt, necnon et illud gubernii desiderium, ut episcopi certam declarationem a gubernio sibi propositam in efemeridibus tamquam suam publicari iubeant. Hoc deinde die 10. Aprilis revera evenit.

Omnia nunc resumendo mihi videtur spem populi nostri nullo modo infundatam esse, quod certi quidam fructus insurrectionis ulterius quoque remanebunt. Etenim una ex parte etiam gubernio communistico manifestum factum est, fidem catholicam, fidelitatem erga Ecclesiam Sanctam virtutemque religionis tam profunde in anima populi hungarici irradicatas esse, ut illae nulla machinatione impia nullaque oppressione violenti, imo nec crudeli persecutione extirpari possint. Alia vero ex parte clerus et populus noster clare cognoverunt debilitatem communistarum, qui hucusque tantopere

timendi videbantur, item inconvenientiam omnis cooperationis cum gubernio, tristemque finem illorum sacerdotum et laicorum, qui regimen impium cooperatione sua volenter nolenter adiuvabant. Ideoque boni in spiritu suo non parum corroborati adhuc fotiores magisque intrepidi facti sunt, titubantes vero et fallaciis communistarum capti videndi heroicos totius nationis conatus miseramque oppressorum debilitatem ac ignaviam resipiscerunt et iudicio meo in futuro nec illi quidem cervicem in novum iugum inclinare parati erunt.

Restat adhuc, ut aliquid scribam de statu eparchiae Mukacevensis pastore suo orbatae, quae nunc tempore Unioni Sovieticae adnexa est. Ea tantum referre studebo, quae certa probataque reperta sunt.

Iuxta notitias omnino certas anno elapso plures sacerdotes graeci ritus catholici in eparchiam Mukacevensem reversi sunt, qui ad id tempus in Siberia vel in alio concentrationis campo detenti fuerunt. Inter alios reversus est Monsignor Chyra Alexander praelatus Suae Sanctitatis et canonicus ecclesiae cathedralis, necnon Nicolaus Muranyi quondam secretarius episcopalis in Uzhorod. Imo Nicolaus Muranyi sub fine anni praeteriti per aliquam personam mihi plane ignotam brevissimam epistolam misit ad me, quam manu propria sic signavit: Nicolaus Muranyi vicarius capitulari. Consilium a me accipere desideravit, quomodo cum Ecclesia reconciliari possint sacerdote silli, qui a Sacra Unione defecerunt, deinde tamen resipiscentes reconciliari desiderant. Respondere tamen non iam potui, Insurrectione enim populi hungarici suppressa omnis communicatio cum territorio subcarpatico plane impossibilis evasit.

Nunc vero initio anni currentis Soror quaedam Monialium Ordinis Basiliani ex Hungaria terram subcarpaticam adivit, et matrem suam visitando aliquot dies in Uzhorod et Mukacevo commoravit. Domum reversa tristissimas nobis attulit notitias.

Nullo sacerdoti graeci ritus catholico permissum est ibi functiones sacras exercere. Ecclesiae omnes in possessione dissidentium exstant. Ideo tum sacerdotes ibi iam antiquius latitantes tum novissime ex Sibiria reversi clam tantum et in aedibus solum privatis missam celebrare, confessiones fidelium audire aliaque sacramenta ministrare possunt, etquidem nocturno tantum tempore. Quod occasione data facere minime ommittunt. Hoc faciebant etiam Alexander Chyra et Nicolaus Muranyi, denique detecti fuerunt et ex iussu politiae secretae iterum in Russiam redire coacti sunt.

Fideles nostri graeci ritus catholici, iuxta observationes praedictae sororis, maxima in aegestate vivere coacti sunt. Ecclesias dissidentium non multi adeunt, plurimi in missae sacrificio aliisque sacris functionibus tunc tantum partes habere possunt, si aliquis sacerdotum latitantium illos visitat, sacramenta quoque tunc tantum recipere possunt, sed tunc quoque non sine periculo. Ubi adsunt ecclesiae ritus latini, ibi fideles nostri illas adeunt ac ibi sacramenta recipiunt. Talis est vita fidelium nostrorum in regione civitatum Uzhorod et Mukacevo, de aliis regionibus Soror nihil rescire potuit.

Hisce igitur profundissimo cum venerationis cultu breviter relatis atque benedictionem Apostolicam de genuis supplicando in devoto pedum beatorum osculo emorior

Arosae in Helvetia die 6. Maii a. 1957.

Sanctitatis Vestrae

servus humillimus

Nicolaus Dudás

episcopus Hajdudorogensis

214. Domenico Tardini, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának pro-titkárának átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának a magyarországi egyházmegyékben kánonjogellenesen kinevezett helynökök ügyében

Vatikánváros, 1957. május 25.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 39/1rv. Tisztázat.

Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari

Prot. N. 3770/57

Vaticano, li 25 Maggio 1957

A Sua Eminenza Reverendissima

il Sig. Card. Eugenio Tisserant

Segretario della Sacra Congregazione

per la Chiesa Orientale

Roma

(con N. 3 Allegati)

Eminenza Reverendissima,

In data 21 gennaio c.a. la Sacra Congregazione del Concilio, „de speciali mandato Sanctissimi", e d'intessa con questa Segretaria di Stato, emetteva due Decreti contro alcuni ecclesiastici di Ungheria che erano stati nominati ad importanti uffici per imposizione di quel Governo. Il primo di detti provvedimenti è pubblicato in A.A.S., 1957, pag. 38, mentre il secondo è qui unito in copia (Allegato A).

Sono ora pervenute a quella Sacra Congregazione suppliche degli Eccellentissimi Vescovi delle Diocesi di Albareale, Csanad, Giavarino, del „Delegato Speciale" per l'Arcidiocesi di Strigonia e del Vicario Generale dell'Eparchia di Hajdudorog, con le quali si chiede il permesso della Santa Sede – richiesto dai due Decreti – perché a sette degli ecclesiastici in parola possano esser conferiti determinati uffici o benefici. Poiché la questione è strettamente connessa con la situazione politica del Paese, la Sacra Congregazione del Concilio ha rimesso la pratica all'esame di questo Ufficio.

Siccome una delle suppliche interessa due sacerdoti di rito orientale della Eparchia di Hajdudorog, il cui Eccellentissimo Ordinario, come è noto all'Eminenza Vostra Reverendissima, trovasi temporaneamente in Svizzera, questa Segreteria di Stato ha subito dato incarico all'Eccellentissimo Nunzio Apostolico a Berna di sentire riservatamente in proposito quell'Eccellentissimo Prelato.

Mentre mi affretto a partecipare quanto precede all'Eminenza Vostra, sono a pregarLa di volermi cortesemente significare se da parte di cotesto Sacro Dicastero sussistano difficoltà all'eventuale concessione dell'implorata grazia. A tal fine unisco copie della supplica del Vicario Generale di Hajdudorog (Allegato B) e di uno scritto con cui l'Eccellentissimo Mons. Giuseppe Grösz, Arcivescovo di Colocza, raccomanda, a nome dell'Episcopato ungherese, tutte le domande di cui sopra (Allegato C).

Profitto dell'occasione per confermarmi con i sensi del più profondo ossequio

di Vostra Eminenza Reverendissima

Umilissimo Devotissimo Obbligatissimo

Domenico Tardini

214a. Tardini pro-titkár átiratának melléklete: a Zsinati Kongregáció dekrétuma, mely elmozdítja a magyarországi egyházmegyékben egyházjogellenesen kinevezett helynököket

Vatikánváros, 1957. január 21.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 19rv. Másolat.

A Allegato al N. 3770/57 della S. Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari.

Prot. 20504 bis/D

Sacra Congregatio Concilii

Decretum

Ad officium Vicarii vel Pro-Vicarii Generalis, in Hungaria, anteactis annis, nominati sunt in archidioecesi Strigoniensi Nicolaus Beresztóczy et Andreas Babocsa, in dioecesi Jaurinensi Franciscus Gergyesy et Ladislaus Pejtényi, in dioecesi Hajdudoroghensi Emericus Vattamány, in dioecesi Sabariensi Dionysius Farkas, in dioecesi Vaciensi Gaspar Csömöz, in dioecesi Veszprimiensi Joannes Máté, in archidioecesi Agriensi Joseph Patócs, in dioecesi Csanadiensi Antonius Szécsi; – ad officium autem Cancellarii dioecesani, in archidioecesi Strigoniensi Georgius Vitányi, in dioecesi Alba Regalensi Stephanus Tökölyi et Paulus Mórász, in dioecesi Quinque-Ecclesiensi Joseph Vaskuti, in dioecesi Jaurinensi Franciscus Brenner et Joannes Nedesovszky, in dioecesi Hajdudoroghensi Adalbertus Nagy, in dioecesi Sabariensi Andreas Bartányi, in dioecesi Veszprimiensi Joseph Szabó, in archidioecesi Coloczensi Paulus Kis, in dioecesi Csanadiensi Leopoldus Langmár.

Cum vero nominationes ad praedicta officia dispositionibus iuris canonici haud conformes repertae sint, nec rite eorundem officiorum exercitium processerit, SACRA CONGREGATIO CONCILII, de speciali mandato SS.MI DOMINI NOSTRI PII PAPAE XII, praefatos sacerdotes, saeculares vel religiosos, ab officiis et beneficiis, quae adhuc detineant, removet, atque ad officia curiae dioecesanae, ad canonicatus, ad munera quaelibet in cathedralibus ecclesiis et in seminariis, ad officium vicarii foranei, necnon ad munus parochi in urbe Budapestinensi et in urbibus et oppidis ubi sedes episcopatus vel vicariatus foranei invenitur, inhabiles declarat; quae, proinde, officia, beneficia et munera ipsis nullo modo conferri poterunt inconsulta Sede Apostolica;

simulque praecipit ut iidem stent legitimae Auctoritatis Ecclesiasticae mandatis, sub poena excommunicationis speciali modo Sanctae Sedi reservatae ipso fato incurrenda, si – quod Deus avertat – restiterint.

Quibusvis, etiam speciali mentione dignis, non obstantibus.

Datum Romae, die 21 Ianuarii 1957.

214b. Tardini pro-titkár átiratának melléklete: Rojkovich István hajdúdorogi általános helynök kérelme XII. Piusz pápához Vattamány Imre hajdúdorogi és Nagy Béla budapesti parókus ügyében

Nyíregyháza, 1957. április 30.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 39/4. Tisztázat.

Ab Ordinariatu Eparchiae Hajdudoroghensis.

Nr.: 1093/1957.

B Allegato Al N. 3770/57 della S. Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari.

Beatissime Pater!

Humillima cum veneratione ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus, Episcopo nostro sanitatem curandi causa absente, expono Beatitudini Vestrae haes quae infra sequuntur:

Decretum[210] Sacrae Congregationis Concilii die 21-a Januarii a. 1957. sub Prot. N. 20504 bis /D datum in dioecesi Hajdudoroghensi Emericum Vattamány et Adalbertum Nagy ab officiis et beneficiis adhuc detentis removens, illos ad nonnulla officia ecclesiastica – inter quae munera quaelibet in ecclesiis cathedralibus, item officium parochi in urbe Budapestinensi memorantur – inhabiles declarat.

Maxima cum humilitate supplicor Beatitudinem Vestram, ut sacerdotes supranominatos ab inhabilitate in Decreto enuntiata clementissime dispensare dignetur eo modo, quod Emericus Vattamány officium et beneficium parochiale ecclesiae cathedralis Hajdudoroghensis, Adalbertus Nagy vero munus parochi

210 Lásd: 214a. számú dokumentum.

Budapestinensis, quae vi Decreti amiserunt, inquantum possibile sit, retinere seu possessionem officii et beneficii parochialis recuperare possint.

Preces meas humillimas circumstantiae sequentes suadent:

Emericus Vattamány anno 1934 tamquam vir uxoratus suscepit in dioecesi Hajdudoroghensi ordinem presbyteratus et in praesenti quattuor puellas habet. Postquam ille per 16 annos fungebat in civitate Hajdudorogh tamquam vicarius cooperator, die 24-a m. Januarii a. 1951. in officium paroeciale de iure et de facto vacans ecclesiae cathedralis Hajdudoroghensis institutus est, praehabita praesentatione ex parte Consilii civitatis Hajdudoroghensis tamquam patroni.

Die 14-a Augusti a. 1951. vero munus parochi Hajdudoroghensis retinens Vicarius generalis constitutus est in eparchia nostra nominatus est. Episcopus noster residentialis potestatem Vicarii generalis ab Emerico Vattamány die 28-a mensis Decembris anni 1956. revocavit, munus paroeciale autem ille usque ad intimationem Decreti exercuit.

Decreto S. Congregationis Concili irite accepto paratum se ostensit illi semetipsum subjicere et hanc voluntatem suam in scriptis quoque manifestavit. Remotus sic ab officiis et beneficiis suis usque ad ulteriora mandata una cum familia sua in domo paroeciali Hajdudoroghensi ad tempus praesens remensit.

Remotione eius a parochia Hajdudoroghensi inquietudo exorta est in civitate ista, cum notabilis pars fidelium adhaereat personae Emerici Vattamány, qui ceterum obligationibus suis pastoralibus satisfecerit.

Liceat mihi humillime referre factum istud quoque, quod etsi ecclesia paroecialis Hajdudoroghensis Bulla fundationis dioeceseos ad cathedralis gradum evecta fuerit, de facto tamen Episcopus noster et Capitulum cathedrale non in oppido Hajdudorogh, sed in urbe Nyiregyháza resideant.

Adalbertus Nagy anno 1931 ordinatus est in presbyterum in eparchia Hajdudoroghensi. Mense Augusto anni 1951 parochiam Nyirlugos ab illo tunc possessam retinens Cancellarius Curiae dioecesanae constitutus est, in eodem anno archidiaconus cathedralis nominatus est. Postquam parochus Budapestinensis de Rózsák tere pensionarius evaserit, Adalbertus Nagy die 1-a Maii a. 1952. in Budapest Rózsák tere ad munus parochi translatus est, permanens simul in officio Cancellarii dioecesani; in hoc anno titulum canonici ad honorem quoque adeptus est.

Die 28-a m. Decembris a. 1956. Episcopus noster mandatum directoris Curiae dioecesanae ab Adalberto Nagy revocavit, qui postea munus parochi in Budapest implevit usque ad notificationem Decreti Adalbertus Nagy obligationibus pastoris animarum satisfecit, sub hoc respectu contra illum querela posita non fuit.

De Decreto officialiter certior factus illi seipsum in scriptis quoque submisit. Remotus ab officio et beneficio usque ad ulteriora mandata simul cum uxore et tribus filiabus suis in domo paroeciali Budapestinensi ad tempus praesens remansit.

Cum sacerdotes supramemorati vi Decreti ab officiis et beneficiis suis paroecialibus remoti fuerint, rationem habens voliti auctoritatis civilis reipublicae, humillime supplicor Beatitudinem Vestram, ut reditum Emerici Vattamány ad munus parochi ecclesiae cathedralis Hajdudoroghensis, item Adalberti Nagy ad officium et beneficium parochi in Budapest Rózsák tere clementissime possibilem reddere et concedere dignetur.

Ima filiali reverentia pedes beatos Sanctitatis Vestrae deosculans permaneo
Nyiregyházae, die 30-a mensis Aprilis anni 1957.
Sanctitatis Vestrae
servus in Christo humillimus et obedientissimus:
Dr. Stephanus Rojkovich
Vicarius generalis
Episcopi Hajdudoroghensis.

214c. Tardini pro-titkár átiratának melléklete: Grősz József kalocsai érsek kérelme XII. Piusz pápához a magyarországi egyházmegyékben egyházjogellenesen kinevezett helynökök ügyében

Kalocsa, 1957. május 11.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 39/5. Tisztázat.

Ab Archiepiscopo Colocensi
C Allegato al N. 3770/57 della S. Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari.
Nr. Pr. 57/1957.
Beatissime Pater!

Ad pedes Sanctitatis Vestrae humillime provolutus substernere praesumo libellos supplices Ordinariorum Albaregalensis, Csanádiensis, Jaurinensis, Strigoniensis et Hajdudorogensis.

Ordinarius Albaregalensis petit, ut Paulum Mórász vicarium generalem Dioecesis suae constituere possit,

idem petit Ordinarius Csanádensis pro Antonio Szécsi,

Ordinarius Jaurinensis petit, ut Ladislaum Pajtényi canonicum C.E. Jaurinensis nominare et vicarium generalem Dioecesis suae constituere possit,

Ordinarius Strigoniensis petit, ut Alanum Láng et Adalbertum Mag parochos in Budapest nominare possit,

demum Ordinarius Hajdudorogensis petit, ut Emericum Vattamány in Hajdudorog et Adalbertum Nagy in Budapest parochos constituere possit.

Praedicti sacerdotes per Decreta[211] S. Congregationis Concilii die 21. Jan. 1957 sub Nris 20504-D et 20504 bis/D ab officiis et beneficiis remoti et ad munera, uti supra, inhabiles declarati sunt et ideo ad illa applicari non possunt inconsulta Sede Apostolica.

211 Lásd: 214a. számú dokumentum.

Decretis Sacrae Congregationis Concilii, prout etiam ceteri illis attacti, laudabiliter se subjecerunt. Nunc vero potestas civilis postulat, ut ad officium et beneficium, ad quae inhabiles declarati sunt, per benignitatem Sanctitatis Vestrae reassumantur. Unde propter bonum pacis Episcopatus Hungariae humillime supplicat Sanctitati Vestrae, ut petitionem supradictorum Ordinariorum benignissime admittere dignetur. Speramus fore, ut Sanctitatis Vestrae gratia plurimum conferat ad meliorationem relationum inter Ecclesiam et Statum in patria nostra.

Interim non desinemus Omnipotentem rogare pro Sanctitatis Vestrae incolumitate felicique regimine.

In osculo beatorum pedum emorior Sanctitatis Vestrae
Colocae, (Kalocsa in Hungaria) die 11 Maii 1957.
Servus in Christo obsequentissimus
Josephus Grősz
Archiepiscopus Colocensis

215. Domenico Tardini, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja vezetőjének átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1957. május 18.

ACO Rutheni – Hajdudorog 720/48. fol. 2r. Tisztázat.

720/48
Sacra Congregzione degli Affari Ecclesiastici Straordinari
Vaticano, li 18 Maggio 1957
Prot. N. 3625/57
A Sua Eminenza Reverendissima il Sig. Card. Eugenio Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale
Roma

Eminenza Reverendissima,

Secondo notizie qui pervenute, le condizioni di salute dell'Eccellentissimo Mons. Nicola Dudas, Vescovo di Hajdudorog, desterebbero serie apprensioni, per cui si renderebbe opportuna la nomina di un Coadiutore o di un Ausiliare.

Sono purtroppo da prevedersi difficoltá da parte delle autoritá civili ungheresi. Non sembra tuttavia da escludersi che si possa giungere alla nomina in questione.

Poichè, come all'Eminenza Vostra Reverendissima è certamente noto, Mons. Dudas si trova da qualche settimana presso il „Florentinum" ad Arosa/Graubünden, in Svizzera, a scopo di cura, per un soggiorno piuttosto lungo,

non dovrebbe riuscire difficile avere da lui le necessarie informazioni sui candidati.

Trattandosi di materia di competenza di codesta Sacra Congregazione, mi affretto a segnalare quanto precede all'Eminenza Vostra.

Profitto dell'occasione per confermarmi con i sensi del più profondo ossequio di Vostra Eminenza Reverendissima Umilissimo Devotissimo Obbligatissimo

Domenico Tardini

216. Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja vezetőjéhez egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1957. május 24.

ACO Rutheni – Hajdudorog 720/48. fol. 3r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „pro Ecclesia Orientali"
24 maggio 1957
Num. id Prot. 720/48
(Indirizzo) Mons. Tardini
Pro Segretario di Stato, Vaticano
Oggetto: Coadiutore per Hajdudorog

in ossequio alla lettera[212] di Vostra Eccellenza Reverendissima in data 18 corrente, n. 3625/57, la Sacra Congregazione ha provveduto a richiedere all'Eccellentissimo Mons. Dudas le opportune informazioni ai fini di procedere alla nomina di un Coadiutore o di un Ausiliare per Hajdudorog.

Desidero render noto all'Eccellenza Vostra che già nell'ottobre scorso, quando si ebbe notizia delle gravi condizioni di salute di Mons. Dudas, questa Sacra Congregazione si affrettò ad interpellarlo sulla nomina di un Coadiutore a di un Ausiliare, ma la lettera di questa Sacra Congregazione in data 24 ottobre scorso non ebbe risposta.

Non appena l'Eccellentissimo Mons. Dudas avrà fatto conoscere il suo pensiero, questo Sacro Dicastero avrà cura di informare Vostra Eccellenza sullo esito della pratica.

Intanto vivamente La ringrazio per la gentile segnalazione..

212 Lásd: 215. számú dokumentum.

217. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós püspökhöz egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1957. május 24.

ACO Rutheni – Hajdudorog 720/48. fol. 6rv. Fogalmazvány.

Sub secreto S. Officii
Sacra Congregazione „pro Ecclesia Orientali"
24 maggio 1957
Num. di Prot. 720/48

Mons. Dudas Sanatorio „Florentinum"
Arosa
Oggetto: Coad. od Aus. per Hajdudorog

È stata[213] segnalata a questa Sacra Congregazione che si renderebbe opportuna nello stato attuale delle cose, la nomina di un Coadiutore o di un Ausiliare per l'Eccellenza Vostra Reverendissima.

Sono purtroppo da preve-dersi difficoltà da parte delle autorità civili ungheresi in proposito, ma non sembra da escludersi che si possa giungere alla nomina in questione.

Sono pertanto a chiedere all'Eccellenza Vostra di voler cortesemente comunicare a questa S. D. i nomi dei candidati che Ella giudica adatti a tale importante carica, con tutte le informazioni del caso.

Già con lettera[214] pari numero del 24 ottobre scorso, chiedevo la stessa cosa a Vostra Eccellenza, ma non so se essa sia mai giunta. Spero che le condizioni di salute dell'Eccellenza Vostra, grazie alle cure intraprese, siano già migliorate e che Le consentano di potere, senza aggravio, eseguire quanto Le viene richiesto. Ad ogni buon effetto, Ella potrà servirsi, se necessario, dell'aiuto e dei buoni uffici del Reverendissimo P. Kinach O. S. B. M. „imposito tamen Secreto S. Officii".

Mi è gradita l'occasione per rivolgere all'Eccellenza Vostra a nome di tutta la Sacra Congregazione i più vivi auguri di un perfetto ristabilimento della Sua preziosa salute, assicurandoLe a tal fine le nostre preghiere….

213 Az *„É stata segnalata"* helyett eredetileg: *„L'Eccellentissimo Domenico Tardini, Pro-segretario di Stato di Sua Santità ha segnalata"*. Az áthúzott szöveg mellett kézírással: *„Per ora meglio non dire la fonte: vediamo cosa risponde."*

214 Lásd: 206. számú dokumentum.

218. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában

Arosa, 1957. június 13.

ACO Rutheni – Hajdudorog 720/48. fol. 7rv. Tisztázat.

720/48
Arosa, 13. Junii 1957.

Eminentissimus ac Reverendissimus Dominus
Dominus Eugenius Tisserant
S. R. E. Cardinalis, S. Congregationis pro Ecclesia Orientali a secr.
Città del Vaticano.

Eminentissime ac Reverendissime Domine
Domine Cardinalis,

altissimo desiderio debita oboedientia satisfacere volens ima cum veneratione adnecto informationem a me postulatam. Gratias quam maximas ago Eminentiae Vestrae Reverendissimae pro paterna hac cura et fiducia, qua supra merita me honoratum sentio. Humillime peto benignam condonationem defectum huius informationis, quae forse non undequaque completa est, nec satis resuluta. In re enim tanti momenti non ausus sum fidem dare proprio iudicio. Enixe ergo rogo Supremum animarum Pastorem, ut defectus insufficientiae meae superna sua gratia suppleat hancque causam ad effectum bonum perducat.

Restitutio sanitatis meae secundum medicos bene procedit, illi pro certo habent me plenam valetudinem recuperaturum.

Ego ipse multo melius me sentio et maiori cum spe me curationi praescriptae subiicio.

In precibus meis quotidianis gratissimo animo recolo memoriam Eminentiae Vestrae Reverendissimae, cuis magnanima liberalitas tam excellentem occasionem ac possibilitatem praebuit ad sanitatem meam restaurandam. Sacram Purpuram summa cum veneratione deosculando permaneo Eminentiae Vestrae Reverendissimae servus in Christo addictissimus

Nicolaus Dudás
episcopus Hajdudorogensis.

218a. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában

Arosa, 1957. június 12.

ACO Rutheni – Hajdudorog 720/48. fol. 8rv. Tisztázat.

Arosa, 12. Junii 1957
Eminentissimo ac Reverendissimo Domino
Domino Eugenio Tisserant S. R. E. Cardinali,
S. Congregationis pro Ecclesia Orientali a secr.
Roma.

Eminentissime ac Reverendissime Domine
Domine Cardinalis,

cum sincerrimo animi affectu grates rependo pro benevolentissimis litteris die 24. Maii 1957 sub Prot. N. 720/48[215] ad me datis, in causa nominationis Episcopi Auxiliaris vel Coadiutoris in Eparchiam nostram.

Item recepi veneratissimas litteras Eminentiae Vestrae Reverendissimae de die 24. Octobris 1956, etquidem in ultimis anni diebus. Illo tamen tempore et in adiunctis tunc vigentibus omnino impossibile mihi erat ad quaestium in merito respondere. Imo nec postea opportunum mihi videbatur, ut tale responsum tabellario publico committam, alia vero via minime patuit. Sic ergo nunc tantum copia mihi praebetur, ut altissimo desiderio Eminentiae Vestrae Reverendissimae summa cum veneratione satisfaciam.

Laetum illud nuntium, quod Sancta Sedes Apostolica mihi Auxiliarem vel Coadiutorem dare in proposito habet, cum sincerrima cordis gratitudine accepi tamquam certam manifestationem adorandae voluntatis divinae. Eo gravior apparet mihi obligatio illa, ut nomina sacerdotum ad talem dignitatem idoneorum praesentem una cum informatione de vita et persona illorum. In praesentibus enim adiunctis Eparchiae nostrae solito magis sentio immanem responsabilitatem huiusmodi informatoris.

Tantum superno lumine deprecato Deique auxilio fidens audeo huic desiderio Eminentiae Vestrae Reverendissimae satisfacere.

Inter Patres Ordinis Basiliani S. Josaphat plures inveniuntur, qui idonei atque apti sunt, ut ad dignitatem episcopatus promoverentur. Si tamen infinita Dei misericordia et Sanctae Sedis Apostolicae gratia me per aliquod adhuc tempus in regimine Eparchiae Hajdudorogensis retinere vellet, tunc secundum iudicium meum non esset undequaque conveniens, ut etiam Auxiliarius ex eodem Ordine assumeretur. Si tamen Sanctae Sedi Apostolicae aliter visum fuerit, etiam tunc melius mihi videtur, ut praevia informatio de personis earumque idoneitate a Reverendissimo P. Proto-Archimandrita Ordinis, vel a Reverendissimo P. H. Kinach peteretur, qui ambo optime cognoscunt Patres in Hungaria viventes. Illi enim etiam decursu ultimi decennii manifesta signa dederunt solidae virtutis inconcussaeque fidelitatis erga Sanctam Ecclesiam, et sic in dispersione quoque optima aestimatione gaudent tam apud clerum quam apud populum fidelem.

215 Lásd: 217. számú dokumentum.

E sacerdotibus vero saecularibus duorum nomina audeo proponere, qui mihi apti idoneique videntur, ut ad talem dignitatem promoveri possint, Stephani Rojkovich et Johannis Hollós.

Stephanus Rojkovich, SS. Theologiae Doctor, canonicus ecclesiae cathedralis, Vicarius Generalis Eparchiae nostrae. Natus anno 1917, studia in Universitate Budapestiensi peregit, ordinatus anno 1942. Per annum Romae quoque studiis biblicis operam navavit in Pontificio Instituto Biblico. Anno tamen 1943 eventibus bellicis coactus domum reversus est et protocollista nominatus in curia episcopali, ab anno vero 1944 secretarii episcopalis munere fungebatur usque ad mensem Aprilis a. c., quando eum Vicarium Generalem nominavi. Simul professor erat SS. Scripturarum in seminario eparchiali.

Vir boni ingenii suavisque indolis, zelosus ac etiam in rebus administrationis bene versatus. Homo sobrius este et nullam passionem periculosam in eo detegi, nec contra vitam eius sacerdotalem quaerelae fundatae ad me delatae fuerunt.

Etsi ex debilitate humana pressioni externae cedens aliqualem contactum habuit cum sic dictis „sacerdotibus pacis", fidelis tamen remansit divinae suae vocationi et hodie quoque bonus sacerdos est ac a ceteris quoque pro tali habetur. Nullo tamen modo silentio praeterire possum factum illud, quod ipse originem habens ex familia sacerdotali valde extensa multos consanguineos, affines et aliis vinculis familiaribus sibi coniunctos habet intra sacerdotes Eparchiae Hajdudorogensis, quod multa incommoda difficultatesque non parvas ei creare poterit. Forsitan magis idoneus foret in Administratorem Apostolicam Exarchatus Miskolcensis, nam uti talis liber esset a hoc onere et periculo, ibi enim nullos consanguineos habet.

Johannes Hollós, SS. Theologiae Doctor, secretarius episcopi Hajdudorogensis et professor iuris canonici in seminario eparchiali. Data eius personalia sine catalogo eparchiali non iam accurate recordor, id tamen satis certum mihi videtur, quod aetatem canonicam iam assecutus est, imo et superavit. Studia sua theologica in Universitate Budapestiensi summa cum laude persolvit. Vir optimi ingenii, pietate vitaeque integritate ac sanctimonia excellens. Post ordinationem suam per tres annos vicarius cooperator et professor religionis erat, in quo munere praeclarum perhibuit testimonium de non communi zelo animarum aliisque virtutibus boni sacerdotis. Per ultimum vero decennium in cancellaria episcopali laborabat, prius uti actuarius dein secretarius episcopalis. Sacerdos est optime instructus, pius, zelosus et in rebus quoque gubernii bene versatus.

Nominationi tamen eius impedimentum obversatur, a quo prius dispensari debuisset. Ex matrimonio enim mixto natus est, quod, si non fallor, tantum post nativitatem eius convalidatum fuit. Mater eius helveticae confessionis erat et tantum occasione ordinationis filii sui reversa est ad Ecclesiam catholicam et nunc vitam ducit piam ac laudabilem. Impedimentum hoc, in quantum ego scio, non est in Eparchia largius cognitum et divulgatum.

His igitur omnibus coram Domino religiose perpensis atque iuxta optimum conscientiae iudicium relatis totam hanc maximi momenti causam fidenter depono in manus paternas Eminentiae Vestrae Reverendissimae. In humillimis supplicationibus meis enixe rogabo Spiritum Sanctum, ut omnipotenti gratia sua et ulterius protegat et conservet dilectissimam Eparchiam nostram, veneratissimis vero nostris Superioribus ea semper suggeret, quae Dei gloriam augent nostramque salutem promovent.

Sacram Purpuram Eminentiae Vestrae devotissime deosculans omni qua par est filiali veneratione permaneo servus in Christo addictissimus

Nicolaus Dudás
episcopus Hajdudorogensis

219. A Keleti Kongregáció belső feljegyzése Hollós János segédpüspöki kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1957. június 15.

ACO Rutheni – Hajdudorog 720/48. fol. 9r. Feljegyzés

Ruteni-Hajdudorog: Sac. Giovanni Hollos.

Dai documenti del nostro Archivio risulta che il Sac. Giovanni Hollo proposto da S. E. Mons. Dudas come candidate ad Ausiliare, è nato il 15 marzo 1924 (ha quindi soli 33 anni) da padre cattolico e madre acattolico, calvinista sposatisi „coram ministro acatholico". Il matrimonio dei genitori fu convalidato l'11 giugno 1931.

Rz. 15-VI-57

220. Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós püspökhöz egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1957. július 4.

ACO Rutheni – Hajdudorog 720/48. fol. 10r. Fogalmazvány

Sub secreto S. Officii
Sacra Congreazione „pro Ecclesia Orientali"
4 luglio 1957
Num. di Prot. 720/48
Mons. Nicola Dudas
Florentinum
Arosa-Svizzera
Oggetto: candidati per Hajdudorog

Con pregiata lettera[216] del 13 giugno scorso, l'Eccellenza Vostra Reverendissima si compiaceva di trasmettere a questo Sacro Dicastero le informazioni che Le erano state chieste in vista della nomina di un Coadiutore o di un Ausiliare per Hajdudorogh.

La Sacra Congregazione ha preso attenta conoscenza e nota dei nomi segnalati da Vostra Eccellenza, scelti di proposito dal clero secolare al difuori dell'Ordine Basiliano, attesa l'appartenenza di Vostra Eccellenza stessa a detto Ordine.

La Sacra Congregazione, pur apprezzando – com'è giusto – la delicatezza di Vostra Eccellenza, al fine di allargere la cerchia dei candidati e le possibilità di scelta, è venuta nella decisione di chiedere all'Eccellenza Vostra di voler segnalare anche uno o due nomi di sacerdoti basiliani che siano degni – a Suo giudizio – di essere eletti alla dignità di Coadiutori od Ausiliari.

Nell'attesa….

221. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában

Arosa, 1957. július 9.

ACO Rutheni – Hajdudorog 720/48. fol. 11rv. Tisztázat.

Arosa, 9. Julii a. 1957.
Eminentissimus ac Reverendissimus Dominus
Dominus Eugenius Tisserant
S. R. E. Cardinalis, Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali a secretis
Città del Vaticano

Eminentissime ac Reverendissime Domine
Domine Cardinalis,

Acceptis veneratis litteris[217] ad me sub No. 720/48 datis sine mora satisfacere festino alto desiderio Eminentiae Vestrae Reverendissimae, ut nomina aliquorum sacerdotum Ordinis Basiliani significem, qui iuxta humile iudicium meum idonei essent, ut ad dignitatem Episcopi Coadiutoris vel Auxiliaris promoveri possent. Re coram Domino religiose perpensa attentisque praesentibus circumstanciis sequentes mihi ad tale dignitatem idonei apparent:

R. P. Johannes Emericus Liki, nunc tempore rector seminarii maioris in Nyiregyhaza, et etiam

R. P. Matthaeus Michael Jöcsak, in cura animarum in pago Alsoregmec.

216 Lásd: 218a. számú dokumentum.
217 Lásd: 220. számú dokumentum.

Data illorum personalia certo non iam recordor, sed illa facile inveniri possunt in Catalogo Ordinis Basiliani Sancti Josaphat.

Sacram Purpuram Eminentiae Vestrae Reverendissimae devota cum veneratione deosculans promptissima animi subiectione expecto altissimam Sanctae Sedis Apostolicae decisionem et permaneo

Eminentiae Vestrae Reverendissimae servus in Domino addictissimus
Nicolaus Dudás

222. A Vatikáni Államtitkárság feljegyzése a Dudás Miklós hajdúdorogi püspök által írt jelentésről

Vatikánváros, 1957. július 10.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1937–1959, pos. 76. fasc. 56. fol. 58rv. Fogalmazvány.

10 luglio 1957
Ungheria
Notizie sul Vescovo e sull'Eparchia di Hajdudorog

L'Eccellentissimo Mons. Dudas, Vescovo di Hajdudorog, recatosi in Svizzera per curarsi i polmoni (tbc), ha umiliato al Santo Padre una relazione[218] sullo stato della sua Eparchia, sulla situazione religiosa in Ungheria e sull'Eparchia di Mukacevo nella Subcarpazia (Unione Sovietica).

In appunti separati si riassumono le parti concernenti la situazione religiosa dell'Ungheria e dell'Eparchia di Mukacevo.

Vescovo ed Eparchia di Hajdudorog

Mons. Dudas ha potuto uscire con regolare passaporto. E' grato all'Eminentissimo Tisserant dell'aiuto prestatogli per render possibile questo soggiorno all'estero. Spera che le cure in Svizzera gli giovino. Sarebbe stato suo desiderio venire subito a Roma per prostrarsi ai piedi del Successore di S. Pietro e confermarGli la fedeltà della Gerarchia, del clero e dei fedeli di Ungheria, ma le sue condizioni di salute non glielo hanno permesso.

Le parrocchie dell'Eparchia sono provviste di pastori. Mons. Dudas è riuscito a costituire 25 nuove parrocchie o curazie.

I sacerdoti rimasero in generale fedeli alla loro missione. Un solo caso di apostasia. Alcuni si sono lasciati impigliare nell'organizzazione dei „Preti cattolici per la pace", ma senza impegnarvisi. Solo pochi vi si sono compomessi più gravemente.

Il clero vive in povertà, ma non in miseria, perchè il popolo soccorre.

218 Lásd: 213a. számú dokumentum.

In questi ultimi anni Mons. Dudas ha potuto anche istituire il Seminario Eparchiale. Lo ha fatto anche per accogliere gli alunni del disperso Ordine Basiliano. E' contento dei frutti.

I fedeli in genere sono fervorosi. In questi ultimi anni sono state rinnovate o decorate assai più chiese che non nei precedenti quindici anni del suo Episcopato.

I Basiliani sono quasi tutti accolti nella cura delle anime.

Nessun sacerdote dell'Eparchia è in carcere.

Si uniscono progetti di risposta
a) per il Reverendissimo P. Coussa;
b) per l'Eccellentissimo Mons. Dudas.

Nota. Negli scorsi anni Mons. Dudas sembra essere stato un po' troppo debole nei riguardi del Governo, pur non essendosi compromesso come il defunto Mons. Czapik. Egli, per altro, era in una posizione particolarmente difficile, sia a causa del rito orientale, sia perchè il Governo lo ricattava per una questione valutaria, che lo rendeva passibile di processo (che però non è stato fatto)

Nel redigere il progetto di risposta per Mons. Dudas ho pensato che, tutto considerato, si potesse usare un tono benevolo.

223. Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Pavlo Myskiw protoarchimandritához, a bazilita rend generálisához egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1957. július 18.

ACO Rutheni – Hajdudorog 720/48. fol. 12r. Fogalmazvány

Sub secr. S. C.
(proposti per l'Episcopato)
Sacra Congregazione „pro Ecclesia Orientali"
18 luglio 1957
Num. di Prot. 289/57
Reverendissimo P. Paolo Myskiw
Protoarchimandrita OSBM
Roma
Oggetto: Candidati per Hajdudorog
Allegati N. far copia per 290/57

prego vivamente la P. V. R. di voler fornire a questo Sacro Dicastero tutte le informazioni in Suo possesso sul conto dei Rev. P. Giovanni Emerico Liki,

Rettore del Seminario di Hajdudorog e del Rev. P. Matteo Michele Jocsak, parroco ad Alsoregmec entrambi membri di codesto benemerito Ordine.

224. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök gratuláló levele Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához püspökké szentelésének 20. évfordulója alkalmából

Arosa, 1957. július 19.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 43/1–2. Tisztázat.

Arosa, 19. Iulii a. 1957.
Eminentissimus ac Reverendissimus dominus
Dominus Eugenius Tisserant
Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinalis,
Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali a secretis
Citta del Vaticano.

Eminentissime ac Reverendissime Domine Domine Cardinalis,
Patrone mi Colendissime.

Solemnissima sane exultantique animo salutata est nobis dies illa ter benedicta, quando cum summo cordis iubilo celebramus vigesimum anniversarium memorabilis consecrationis episcopalis Eminentiae Vestrae Reverendissimae. Caritas filialis urget nos hodie, ut cum ceteris Ecclesiae Orientalis fidelibus nos Hungari item cum sincerrimo cordis effusione deponamus homagium profundissimae nostrae venerationis et gratitudinis ad altare festivum Eminentiae Vestrae Reverendissimae, qui nobilissimam vitam Suam, rarissimis divitiis animae et spiritus abundantissimam totaliter dilectae Ecclesiae nostrae Orientali consecravit.

Dignum itaque et iustum est, si his in diebus tota Ecclesia Orientalis modo solemnissimo agit gratias Eminentiae Vestrae Reverendissimae pro magnanima hac oblatione vitae in toto orbe terrarum summopere aestimatae praeclarisque laborum apostolicorum fructibus uberrimae. In grandioso hoc choro, in honorem Eminentiae Vestrae Reverendissimae ex toto orbe resonanti, intra ceteros sacrorum Antistites Orientis et ego minimus quoque vocem meam attollere audeo et interpretem me faciens totius Eparchiae Hajdudorogensis profundissima cum devotione exprimere festino solemnissimas nostras felicitationes sincerrimaque vota omnium bonorum faustorumque. In humillimis precibus meis incessanter Deum deprecabor, ut in sua infinita bonitate abundantissime retribuet Eminentiae Vestrae Reverendissimae pro paterna bonitate preciosissimisque laboribus in bonum totius Ecclesiae Orientalis per tot annos tantaque prodigalitate exantlatos.

Facsit Deus Optimus Maximus, ut Eminentia Vestra Reverendissima gratiis eius superabundanter condonatus per plurimos adhuc felicissimosque

annos in pace et plena valetudine Ecclesiam nostram Orientalem probata Sua prudentia solitaque cura paterna gubernare valeat excellentesque divitias pernobilis animae Suae in toto mundo spargere possit, ut Deo favente quamprimum adimpleatur fervidissimum desiderium omnium nostrorum, per exaltationem scilicet S. Ecclesiae Orientalis ex saeculari schismatis letargia gloriose resurrecturae.

Sincerrimas felicitationes optimaque vota nostra iterum atque iterum renovando ima cum veneratione et filiali devotione deosculo sacram Purpuram et in professione semper promptae oboedientiae permaneo

Eminentiae Vestrae Reverendissimae
servus in Christo humillimus
Nicolaus Dudás
episcopus Hajdudorogensis

225. Domenico Tardini pro-államtitkár átirata Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a pápához írt jelentése tárgyában

Vatikánváros, 1957. július 20.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 41/1r. Tisztázat.

Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari
Prot. N. 5060/57
Vaticano, li 20 Luglio 1957
Reverendissimo Padre
P. Acacio Coussa
Assessore della S. Congregazione per la Chiesa Orientale

Reverendissimo Padre,

Mi è pervenuto lo stimato Officio della Paternità Vostra Reverendissima N. 720/48 in data 29 maggio u. s., con cui Ella mi inviava la relazione diretta al Santo Padre dall'Eccellentissimo Mons. Nicola Dudas, Vescovo di Hajdudorog.

Non ho mancato di sottoporre tali scritti all'Augusto Pontefice.

Nel ringraziare della cortese trasmissione, mi pregio rimettere, qui acclusa,[219] alla P. V., la lettera con cui, per venerato incarico del Santo Padre, ho provveduto a dar riscontro alla missiva di Mons. Dudas.

Sarò grato alla P. V. se vorrà curarne l'inoltro all'Eccellentissimo Destinatario.

Profitto della circostanza per professarmi con sensi di religioso ossequio
della Paternità Vostra Reverendissima
dev.mo nel Signore
Tardini

219 nincs mellette, de a másolata megvan az államtitkárság levéltárában

225a. Tardini pro-államtitkár átiratának melléklete: a pro-államtitkár átirat-fogalmazványa Dudás Miklós püspöknek

Vatikánváros, 1957. július 20.

AA.EE.SS. Pio XII, Parte I, Ungheria, Anno 1937–1959, pos. 76. fasc. 56. fol. 57rv. Fogalmazvány.

5059/57
Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Domino Nicolao Dudas
Episcopo Hajdudoroghensi
Arosa

Excellentissime ac Reverendissime Domine,

Per Sacrum Congregationem pro Ecclesia Orientali ad Beatissimum Patrem pervenerunt litterae abs Te Ipsi die VI mensis Maii huius anni datae.

Augustus Pontifex, qui de infirma tua valetudine deque tua isto in loco mansione iam edoctus erat, nunc novos ad te spectantes trasmissos nuntios libenter accepit.

Sanctitas Sua singulari cum animi attentione ea novit quae de statu et condicione Eparchiae de Hajdudorog retulisti; inde praeter alia scivit, quamvis adversa sint adiuncta rerum, clerum et fideles generatim Ecclesiae Catholicae firmo et sincero obsequio inhaerere. Memoratu dignum est et felici conatu et exitu paroeciarum numerum adauxisse et eparchialem Sacrum Seminarium instituisse, ac te suasore, christifideles istos complures sacras aedes restauravisse et novo ornatu pulchriores reddidisse. Proh dolor, ut animadvertis, haud desunt etiam causae moeroris: aliqui ecclesiastici viri in insanas opiniones deflexerunt et nonnulli laici, damna terrestrium bonorum metuentes, sacra frequentare omittunt.

Nec minore cura Augustus Pontifex comperit de religiosa condicione Hungariae et Eparchiae de Mukacevo. Haec omnia confirmant nuntios, tristes quidem moestosque, qui Apostolicae Sedi iam pridem hisce super eventibus allati sunt.

Christi Vicarius huiusmodi relatione, quam licet aegrotus Ipsi redegisti et misisti, grate affectus, plurimum optat, ut quam primum convalescas atque, coelestium munerum pignus, tibi gregique moderamini tuo comisso Apostolicam Benedictionem peramanter impertit.

Interea qua par est observantia me profiteor tibi addictissimum

226. Acacio Coussa, a Keleti Kongregáció asszesszorának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a pápának írt jelentése tárgyában

Vatikánváros, 1957. július 23.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 40r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
23 luglio 1957
Num. di Prot. 720/48
trasmissione di lettera
Allegati N.
1 lettera
Mons. Dudas
Vescovo di Hajdudorog
Florentium Arosa (Svizzera)

sono lieto di poter trasmettere all'Eccellenza Vostra Reverendissima la lettera, qui unita,[220] nella quale l'Eccellentissimo Pro-Segretario di Stato di Sua Santità, riferisce il Sovrano gradimento del S. Padre per la relazione sullo stato religioso dell'Eparchia di Hajdudorog e Mukacevo e dell'Ungheria in genere, che Vostra Eccellenza ebbe ad indirizzarGli nel maggio scorso.

Sono certo che tale documento sarà di sommo conforto per Vostra Eccellenza ed amo pensare che l'augurio e la Benedizione del S. Padre abbiano ad affrettare la Sua guarigione.

227. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini pro-államtitkárnak Vattamány Imre hajdúdorogi parókus ügyében

Vatikánváros, 1957. július 24.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 41r. Fogalmazvány

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
24 luglio 1957
Num. di Prot. 192/57
Mons. Domenico Tardini
Pro Segretario di Stato
Vaticano
Oggetto: Sac. Vattamani
Allegati N.
1 lettera (ftc.)

220 Lásd: 225a. számú dokumentum.

il Reverendissimo P. Palo Myskiw, Superiore Generale dell'Ordine Basiliano di S. Giosafat, ha qui trasmesso una lettera a lui indirizzata dal Rev. P. Emerico Liki, Rettore del Seminario Eparchiale di Hajdudorog, a proposito del Rev. EMERICO VATTAMANI, colpito dai noti provvedimenti, per aver ricoperto l'ufficio di Vicario Generale di detta Epparchia per imposizione del Governo.

Siccome la posizione di detto sacerdote è stata, insieme con quella del Rev. ADALBERTO NAGY, oggetto dell'Officio di Vostra Eccellenza Reverendissima n. 3770/57, in data 25 maggio scorso, mi reco a dovere di inviare all'Eccellenza Vostra copia di detta lettera.

227a. Tisserant bíboros átiratának melléklete: Liki Imre, a nyíregyházi Papnevelő Intézet rektorának levele Pavlo Myskiw protoarchimandritához, a bazilita rend generálisához Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Nyíregyháza, 1957. július 12.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 41/1r. Tisztázat.

Protocollum Protoarchimandritae
Arriv. 19.VII.1957
No. 215
Class. Dioc. Hajdudorog.

Illustrissime ac Reverendissime
Pater Protoarchimandrita!

Certissime scit Reverentia Illustrissima de suspensionibus in Hungaria factis. Haec suspensio duos nostros sacerdotes graviter attigit: Emericum Vatamány parochum Hajdudorogensem et Dr. Adalbertum Nagy parochum in Budapest. Nolo illustrare res propius. Suppono enim notitiam authenticam acceptam esse his de rebus ab Illustrissima Reverentia. Inter alios et hi sacerdotes recursum fecerent ad Sanctam Sedem sperando absolutionem a suspensione et ab inhabilitate. Sancta Sedes autem alte tacet et ipsi conantur applicaare ad hunc casum principium: Qui tacet consentire videtur. Certe applicatio huius principii in hoc casu non valet. Emericus Vatamány me smper instigat, ut scribam in favorem eius ad personas, quae possint fructuose intercedere pro eo. Emericus Vatamány tempore critico anno 1950, quando monasteria nostra liquidationi mandata sunt, erga nos bene se gessit. Ideo non mihi convenit excusare me ab onere scribendi vel directe abiicere petitionem eius. Ecce cur scribo in causa eius ad Illustrissimum Patrem Protoarchimandritam. Quid faciendum? Prout ego valeo diiudicare res et circumstantias, sequentia audeo proponere: Verum est Emericus Vatamány verbo et scripto se subiiecisse decreto Sacrae Congregationis, exsecutio autem non erat peracta propter

recursum ad Sacram Sedem. Nunc vero iam adeo mutatae sunt circumstantiae, ut – et si vellet – non iam posset exsecutionem perficere. Statum praesentem autem propter magnum malum fidelium et Ecclesiae nostrae iterum non possumus sustinere. Certe Emericus Vatamány debet stare praescriptionibus Ecclesiae. Acceptare debet salutarem paenitentiam et renovare professionem fidei Tridentinae et professionem obaedientiae erga episcopum proprium et quidem sollemniter et tantum post haec facta relinquatur ex gratia Ecclesiae in sua paroecia. Tali modo puto tranquillitatem et pacem fidelium fore reversam in communitate Hajdudorogensi et in Dioecesi nostra.

Rogo humiliter Illustrissimam Reverentiam faveat has litteras saltem verbaliter referre Congregationi Sacrae, praesertim Excellentiae Coussa et si potest vel videtur melius conferre ad rem, Eminentissimo Domino quoque.

Maneo osculo manus Reverentiae Illustrissimae semper servus fidelis in Christo

Nyiregyháza die 12 Julii 1957
Dr. Emericus Liki
rector seminarii

228. Pavlo Myskiw protoarchimandrita, a bazilita rend generálisának átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Róma, 1957. július 25.

ACO Rutheni – Hajdudorog 289/57 fol. 13r. Tisztázat.

Protoarchimandrita-Superior Generalis Ordinis Basiliani Sti Josaphat
Roma 25 luglio 1957.
N. ad 289/57
A Sua Eminenza Reverendissima Il Signor Eugenio Card. Tisserant,
Segretario della S. Congregazione Or., ecc.
Roma

Eminenza Reverendissima,

in ossequio alla pregiata lettera[221] del 18. VII. 57. No 289/57., riguardante le informazioni circa RR. PP. G. E. Liki e M. M. Jocsak, ambedue basiliani proposti per l'Episcopato, mi pregio di comunicare:

1º – R. P. Liki è nato 2. I. 1904, ordinato sacerdote il 24. VIII. 1930. Si è laureato in filosofia e S. Teologia in Roma alla Gregoriana con ottimo esito. Per diversi anni era professore della dogmatica in Galizia, Subcarpazia ed attualmente in Ungheria. In nostro archivio non c'è alcuna accusa sul suo conto, ma risulta che fu amato dai suoi confratelli religiosi per la sua modestia,

221 Lásd: 223. számú dokumentum.

semplicità e pietà. Dai confratelli ungheresi ho sentito dire, che suo sistema nervoso era sempre un po scosso.

2º – R. P. Jocsak è nato 1. IX. 1898, ordinato sacerdote il 8. IX. 1927. Ha studiato la S. Teologia alla Gregoriana senza ottenere la Laurea per le sue modeste capacità. Nella sua provincia religiosa è stato per diversi anni Superiore locale, una volta pure Provinciale, godendo sempre di fama di „un uomo prudente". Non ci sono in nostro archivio accuse a suo carico.

3º – In questa occasione mi permetto di chiedere a Vostra Eminenza affinchè voglia prendere in benevola considerazione i candidati per l'Episcopato dal clero secolare. E questo per la ragione che l'attuale Vescovo Mons. Dudas è nostro basiliano, e poi egli stesso – durante il nostro ultimo incontro in Isvizzera – si è espresso, che suo attuale Cancelliere sarebbe un ottimo candidato per l'Episcopato.

Inchinandomi al bacio della S. Porpora mi professo con sensi della filiale venerazione dell'Eminenza Reverendissima devotissimo nel Signore

P. Paolo Myskiw
Protoarchimandrita OSBM

229. A Florentinum szanatórium vezetőjének távirata a Keleti Kongregációnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspök esetleges római látogatása tárgyában

Arosa, 1957. július 26.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 45/1r. Távirat.

720/48
Stato della città del Vaticano
Telegramma
Ricevuto il 26/7/1957, Ore 16, Circuito 4
N. d'ordine 195 – Arosa 21 21 26 1010

Nostro Eccellentissimo Paziente domanda se Sua Eminenza resta ancora a Roma et per quanto tempo – sanatorium florentinum –

230. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Arosa, 1957. július 27.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 45r–46v. Tisztázat.

Arosa, die 27. Julii 1957
Eminentissimus ac Reverendissimus Dominus

Dominus Eugenius Tisserant
S.R.E. Cardinalis, S. Congregationis pro Ecclesia Orientali a secretis
Citta del Vaticano.

Eminentissime ac Reverendissime Domine Domine Cardinalis,

Fas sit mihi causam, quae gravis videtur et in consequentiis suis periculosa evadere potest, alto prudentique iudicio Eminentiae Vestrae Reverendissimae summa cum veneratione plenaque fiducia supponere.

His in diebus a Vicario Generali Eparchiae Hajdudorogensis hunc nuntium telegraphicum recepi: „Reverenter refero, quod Officium Status pro negotiis ecclesiasticis consensum suum ad munus Vicarii Generalis exercendum mihi antea concessum nunc revocavit, quia sacerdotem Emericum Vattamany (quem tam Episcopus Hajdudorogensis quam Decreta S. Cong. Concilii ab officio parochi Hajdudorogensis removerunt) in eandem paroeciam restituere non potui, neque in qualitate administratoris vel rectoris ecclesiae. Sic munere Vicarii Generalis ulterius fungi nequeo, reverenter peto ulteriorem ordinationem. Stephanus Rojkovich."

Tristi hoc nuntio undequaque serio examinato in tali passu gubernii duae intentiones mihi possibiles videntur:

a/ Vel omni pretio assequi conatur restitutionem Emerici Vattamany in paroeciam Hajdudorogensem, saltem tamquam administratorem vel rectorem ecclesiae, quod meo iudicio restitutioni integrae aequivaleret;

b/ vel pressionem tantum exercere volunt in nos, tali modo tentando eundem finem suum assequi. Si vero tales conatus gubernii inefficaces remanebunt, possibile est, quod volenter nolenter acceptabit factum completum.

Post diuturam et seriam deliberationem hoc modo respondendum esse puto: Casu tuo mature pnderato non video possibilitatem, ut nominationem tuam suo tempore acceptatam nunc ex longinquo immutem."

In hoc tamen casu et si gubernium in tristi sua decisione primo loco mentionatam intentionem habuit, consequentiae valde infelices et summopere periculosae sequi possunt. Vicario nempe Generali totaliter impossibile reddere possunt exercitium sui muneris, forse etiam per incarcerationem eius, vel – quod Deus avertat – per violentam schismatis introductionem omnino supprimendo Eparchiam nostram. Si vero gubernium in retractione consensus sui in secundo loco memoratam intentionem habuit, tunc responsum a me superius propositum bonum effectum sortiri potest.

In re tamen tanti momenti et in possibilibus consequentiis suis tam periculosa sine benigna instructione Eminentiae Vestrae Reverendissimae nullo modo audeo decidere. Ideoque humillime exoro Eminentiam Vestram Reverendissimam, ut in praesentibus augustiis mihi prudens consilium opportunasque instructiones dare non dedignetur. His in brevi tempore indigerem, ut Vicario Generali sine maiori mora respondere possim, ne

gubernium suspicionem capiat, me etiam Sanctam Sedem Apostolicam consultasse.

His in horis accepi epistolam fratris mei Bartholomaei Dudas, in qua haec mihi refert: „Stephanus (Vicarius meus Generalis) nuper accepi rescriptum gubernii, quod mutatis mutandis omnes Ordinarii cum eodem tenor acceperunt. In hoc gubernium in nostra Eparchia a Johanne Hollos et Alexandro Bodnar parocho Mariapocsensi retraxit licentiam functiones sacerdotales exercendi. Motivum: Insufficiens solutio causae Emerici Vattamany quondam Vicarii Generalis et Adalberti Nagy exdirectoris cancellarii eppalis (ambo sub vi et metu nominati fuerunt). Secundum famam in Archidioecesi Agriensi alios duos sacerdotes excluderunt…"

Relator tristissimi huius nuntii Bartholomaeus Dudas est sacerdot, Provincialis PP. Basilianorum, sacerdotes vero silentiati: Johannes Hollos secretarius meus, unicus collaborator Vicarii Gen. in cancellaria episcopali, alter vero Alexander Bodnar parochus administrator in Basilica Mariapocsensi.

Haec notitia recentissime communicata illam suppositionem confirmare videtur, quod gubernium omni pretio assequi conatur, ut Emericus Vattamany in paroecia Hajdudorogensi remaneat, Adalbertus vero Nagy in paroecia Budapestiensi.

Responsum benignasque instructiones humillima cum subiectione expectans ac sacram Purpuram filiali devotione deosculans permaneo
Eminentiae Vestrae Reverendissimae
servus in Xo addictissimus
Nicolaus Dudás
episcopus Hajdudorogensis

231. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Arosa, 1957. július 28.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 44/1r. Tisztázat.

Arosa, die 28. Julii a. 1957
Excellentissimus ac Reverendissimus Dominus
A. Coussa, Sacrae congregationis pro Ecclesia Orientali assessor
Roma.

Excellentissime ac Reverendissime Domine Assessor,

In epistola adnexa in re gravioris momenti ac urgenti peto instructiones benignas. Omni qua par est reverentia rogo Excellentiam Vestram Reverendissimam, ut in bonitate sua toties experta huic quoque humillimae petitioni meae satisfacere dignetur.

Sincerrima cum veneratione et gratias quam maximas agendo permaneo
Excellentiae Vestrae Reverendissimae
frater in Xo addictissimus
Nicolaus Dudás
episcopus Hajdudorogensis

232. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Acacio Coussának, a Keleti Kongregáció asszesszorának Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Arosa, 1957. július 29.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 42r–43r. Tisztázat.

Arosa, die 29 Julii 1957
Excellentissimus ac Reverendissimus Dominus
Dominus A. Coussa
Sae Congregationis pro Ecclesia Orientalis assessor
Roma.- Via della Conciliazione 34.
Italia

Excellentissime, ac Reverendissime Domine
Domine Assessor,

Hoc in momento epistolam a Vicario meo Generali „express" missam accepi illiusque tenorem in fidelissima versione communicare non retardor.

Prouti in nuntio telegraphico iam communicavi Officium Status pro negotiis ecclesiasticis revocavit consensum suum ad exercitium muneris Vicarii Generalis mihi datum, propter causam iam ibi adumbratam. Fideles Hajdudorogenses iam quattuor vicibus in deputatione ad me venerunt, bis vero ad „Officium Status" in Budapest profecti sunt (vetendo, ut Emericus Vatamány in Hajdudorog manere quoat, saltem ut administrator, vel rector ecclesiae). Die 23. VII. 1957 etiam cum Archiepiscopo Colocensi, Josepho Grősz locuti sunt. = Ego constanter hoc unum eis dedi responsum, me non habere potestatem Emericum Vatamány contra dispositionem decreti S. Congregationis Concilii in paroeciam Hajdudorogensem restituendi. Nunc tantum expertus sum dominum Archiepiscopum in causa 7 sacerdotum remotorum iam accepisse e Roma responsum negativum. Nunc ergo adhuc magis impossibile mihi fuit desiderium illorum adimplere. Illi enim sacerdotes in ecclesia cathedrali ad omne, quodcumque munus inhabiles declarati sunt. Hoc negativum responsum Romae magnopere statum exacerbavit.

Praeses „Offici Stat." aperte declaravit, ulterius nullo modo permittent mihi munere Vic. Gen. fungi, quia ego – heic verbis decreti usus est – ad hoc munus inhabilis evasi, erronee enim retineo, ecclesiam Hajdudorogensem

cathedralem ecclesiam esse. „Officium St." propositionem faciet capitulo Eparchiae nostrae, sit regimen Eparchiae alicui alio committat. Ego dixi: unice episcopum posse me, ab iurisdictione Vic.i Gen.is privare, et tantum post meam remotionem ad electionem vicarii capitularis procedere possumus. Ipse vero iteratim et cum accentu acuto enunciavit, mihi secundum decretum eorum (quod vim legis habet) exercitium muneris Vic. Gen. ulterius nullo modo permissum est, ideoque debeo sine mora omnia referre Domino Episcopo, ac ulteriores ordinationes Gubernii a responso episcopi dependent.

Ante aliquot dies retraxerunt consensum suum, ut Dr. Johannes Hollós (secretarius eppalis) et Alexander Bodnár (parochus-administrator Basilicae Máriapócsensis) functiones sacerdotales exercere queant. Similes repressiones adhibuerunt in aliis quoque Eparchiis. = Stephanus Legeza, (qui Emericus Vattamány remoto parochiam Hajdudorogensem administravit) munus administratoris iam a sex hebdomadis relinquere coactus est. Haec de rebus maioris momenti referre potui…"=

Hae notitiae novae statum rerum in hodiernis litteris a me iam delineatum non videntur mutare, attamen clare ostendunt responsum a me daturum omnino urgentum esse. Sit mihi ergo venia, si propter causae urgentiam non iam potui epistolam hanc machina transscribere.

In causa hac, me magnopere inquietante, animo prompto responsum opportunasque instructiones expectando omni qua par est reverentia permaneo

Excellentiae Vestrae Reverendissimae
frater in Xo addictissimus
Nicolaus Dudás
episcopus Hajdudorogensis

233. A Keleti Kongregáció feljegyzése Dudás Miklós hajdúdorogi püspök esetleges római látogatása tárgyában

Vatikánváros, 1957. augusztus 1.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 45r. Fogalmazvány.

1 agosto 1957
720/48
Nota per Sua Eminenza

Il Padre Generale dei Basiliani parte sabato prossimo per Arosa, e domattina verrà ad ossequiare Vostra Eminenza, sia presentare gli auguri, sia per eventuali istruzioni da comunicare a Mons. Dudas. L'assessore, prima di partire, ha espresso il parere che Mons. Dudas, qualunque cosa succeda, resti ad Arosa fino a cura ultimata.[222]

222 A margón Mario Rizzi kézírásával: „*Bene*"

Rizzi.

Si è detto più volte che ho il sinodo diocesano i giorni 2. 3. 4 agosto e perciò non sarò in Sacra Congregazione né a Roma fino a lunedì 5[223]

Detto Padre Generale non è venuto in Congregazione.
D. Rizzi – 3-VIII-57[224]

234. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini pro-államtitkárnak Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Vatikánváros, 1957. augusztus 1.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 44r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
Num. di Prot. 192/57
1 Agosto 1957
Mons. Domenico Tardini
Pro Segretario di Stato
Vaticano
Oggetto: Complicazioni ad Hajdudorog
Allegati N. due lettere in copia

S.E. Mons. Dudas, con lettere[225] di cui si unisce copia, ha qui riferito intorno alle difficoltà nelle quali versa attualmente il Vicario Generale dell'Eparchia di Hajdudorog per le pressioni esercitate dalle autorità civili a favore del Sac. Emerico Vattamany.

Come Vostra Eccellenza Reverendissima potrà rilevare da dette lettere, Mons. Dudas chiede istruzioni sul da farsi.

Sarei vivamente grato all'E.V., qualora si compiacesse farmi conoscere il Suo pensiero in merito, al fine di poter dare all'Eccellentissimo Interpellante opportuna risposta.

223 Tisserant kézírásával
224 Rizzi kézírásával
225 Lásd: 230., 231. és 232. számú dokumentumok.

235. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Vatikánváros, 1957. augusztus 1.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 47r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
1 agosto 1957
Num. di Prot. 192/57
Mons. Nicola Dudas
Florentinum
Arosa (Svizzera)
Oggetto
complicazioni ad Hajdudorog
Allegati N.
far copia per 750/48
(Testo)

Con lettere[226] in data 27 e 29 luglio scorso, l'Eccellenza Vostra Reverendissima mi informava sulla triste situazione in cui versa attualmente il Vicario Generale, da Lei nominato ad Hajdudorog, di fronte alle minacce ed alle pressioni esercitate dalle autorità civili, e chiedeva istruzioni sul da farsi.

Poiché la cosa è strettamente connessa con la situazione politica del Paese, questa Sacra Congregazione si è data premura di tutto sottoporre alla Segreteria di Stato di Sua Santità, al fine di poter dare a Vostra Eccellenza la conveniente risposta.

Quanto alla mia permanenza in Roma, mi pregio comunicarLe che io rimango in questa Alma Città fino al 3 settembre p. v. e dopo breve assenza vi farò ritorno alla fine del mese stesso.

Prego tuttavia l'E.V. di non incomodarsi e di aversi ogni riguardo per non compromettere i risultati della cura intrapresa. Con il rinnovato augurio che Ella si ristabilisca perfettamente…

236. Nicholas T. Elko, pittsburgh-i apostoli exarcha átirata Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Pittsburgh, 1957. augusztus 1.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 14rv. Tisztázat.

Bishop's Chancery Pittsburgh Ordinariate of the Byzantine-Slavonic Rite
54 Riverview Avenue

226 Lásd: 231. és 232. számú dokumentumok.

Pittsburgh 14, Penna.
Allegheny 1-3636
August 1, 1957

His Eminence Eugene Cardinal Tisserant
Via Giovanni Prati, 4
Roma, Italia

Your Eminence:

In pursuance, and with reference, to the request of Your Eminence, made of me on the occasion of my visit to Rome while on duty with the United States Army and Air Force in January 1957, that possible candidates of Hungarian descent be presented for consideration for the episcopacy in the Diocese of Hajdudorog, Hungary, I wish to offer the following names of priests of our Exarchate:

1. Reverend Alexander Bobak, S.T.D.
Pastor, Saint John's (Hungarian) Church, Cleveland, Ohio
2. Very Reverend Julius Marina, J.U.D.
Pastor, Transfiguration (Hungarian) Church, McKeesport, Pa.
3. Reverend Valentine Orosz
Pastor, Saint Elias (Hungarian) Church, Homestead, Pa.

In order to supply sufficient information conercning the background oh these three priests, I wish to present the „curriculum vitae" of each:

ad 1) The Reverend Alexander Bobak, S.T.D., was born of the Reverend John Bobak and Theodora Chanath on September 5, 1916 in Viszlo near Miskolcz in Hungary. After completing his preparatory education in the Catholic gymnazium in Mezokovesd, Hungary, he was sent to Rome to pursue studies for the Priesthood at the Pontifical Seminary of Saint Josaphat. Upon completion of his philosophical and theological courses, he was ordained to the priesthood on May 13, 1940. Following Ordination, he remained in Rome for three additional years taking postgraduate studies in Sacred Theology, Canon Law and Oriental Sciences at the Universities of Propaganda Fide, Gregorianum and Institutum Orientale. In 1943 he returned to Hungary where he was appointed Superintendent of the Catholic Elementary Schools of the Exarchate of Miskolcz, as well as Professor at the catholic University of Budapest (University of Cardinal Peter Pazmany). In 1948 he was sent to the United States by His Excellency, the Ordinary of Miskolcz, where he was accepted into the Exarchate of Pittsburgh and assigned as Assistant Pastor of Saints Peter and Paul Church in Beaver Meadows, Pennsylvania, from March through September 1948. Since that time, he was served as Assistant Pastor of Saint John's (Hungarian) Church in Detroit, Michigan (September 1948 through December 1949): Pastor of Saint John's (Hungarian) Church

in Detroit, Michigan (December 1949 to September 1950); Pastor of Saint Michael's (Hungarian) Church, Cleveland, Ohio (September 1950 to September 1952); and Pastor of Saint John's (Hungarian) Church, Cleveland, Ohio, from September 1952 to the present time. Here he has erected a new church, a new parochial school and has established the pilgrimage grounds to Our Lady of Mariapocs.

ad 2) The Very Reverend Julius Marina, J.U.D., was born of John Marina and Mary Uhlmann on May 26, 1901 in Budapest, Hungary. He completed his elementary and secondary education in Maramarossziget under the tutelage of the Piarist Fathers. He pursued his theological training in the Užhorod Seminary where he was ordained by the Most Reverend Peter Gebe on December 19, 1926, following which he was appointed Vice-Rector of the Seminary. In 1927, he was sent to Rome to undertake special studies, where he attended the Pontificia Universitas Gregoriana and earned his Doctorate of Canon Law in 1929. Upon return to his diocese, he served from 1929 to 1939 as Professor of Canon Law and History at the Užhorod Seminary (Theological Academy) as well as being Vice-Rector of the same institution. During this period, he joined and in a very short time headed the Christian Authonomic Party. From November 1938 until July 1939, he was Governor of Carpatho-Ruthenia, which was then under the Hungarian Government. During this time he also served as Canonicus Theologus Capituli Cathedralis in Dioecesi Munkacsiensi, being the only member of this body to survive the persecution of the Communists. From July 1939 until October 1944, he was the Section Chief of the Royal Hungarian Foreign Service. In January 1949 he arrived in Rome whence he was sent to the United States and assigned as Pastor of Holy Trinity (Hungarian) Church, Chicago, Illinois. From November 1952 until July 1957, he served as Pastor of Saint Mary's Church in Manville, New Jersey. At the present time he is the Pastor of Transfiguration (Hungarian) Church, McKeesport, Pennsylvania.

He is an American citizen since April 10, 1955.

ad 3) The Reverend Valentine Orosz was born of the Reverend Julius Orosz and Mary Balogh on September 27, 1901 in Vajnag, Marmaros County, Hungary. As an infant, he was brought to the United States by his parents where he began his elemntary education. Upon return to Hungary he completed his grammar school education in Kallosemlyen, Szabolcs County, and his secondary school education in Marmarossziegt under the tutelage of the Piarist Fathers. He undertook his Seminary training in Esztergom, and was ordained a priest on June 29, 1929 in Nyiregyhaza. He was appointed Assistant Pastor in Debrecen where he served for three years. In February of 1931, His Excellency, the Late Bishop Basil Takach invited him to the United States where in our Exarchate he was assigned to the pastorate of Saint Michael's (Hungarian) Church in Toledo, Ohio. From 1944 until the

present time, he has been the pastor of Saint Elias (Hungarian) Church in Homestead, Pennsylvania.

Trusting that Your Eminence will find this information sufficient to initiate any proceedings that might eventually prove necessary, and with sentiments of deepest esteem, I remain

Your obedient servant in Christ,
+ Nicholas T. Elko
Most. Rev. Nicholas T. Elko, D.D.
Apostolic Exarch of Pittsburgh.

237. Gustavo Testa berni nuncius jelentése Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Dudás Miklós hajdúdorogi püspök esetleges római látogatása tárgyában

Bern, 1957. augusztus 3.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 46/1r. Tisztázat.

Nonciature Apostolique en Suisse
n. 4.629
Berna, 3 agosto 1957.
Sua Eminenza Reverendissima
il sig. Cardinale Eugenio Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione Orientale
Citta del Vaticano

Eminenza Reverendissima,

ho ricevuto oggi la vista dell'Eccellentissimo Monsignor Nicola Dudas, Vescovo di Hajdudorog, il quale, com'è noto all'Eminenza Vostra Reverendissima, si trova in Svizzera per motivi di salute, con regolare passaporto rilasciatogli dall'attuale governo ungherese il 27 marzo u.s.

Egli desidererebbe poter conferire personalmente coll'Eminenza Vostra, ma, prima di chiedere il „visto" italiano, amerebbe sapere se la stessa Eminenza Vostra non ha nulla da obbiettare al suo viaggio e, nel caso, se potrebbe riceverlo a partir da giovedì prossimo, 8 agosto corrente.

Sarò, pertanto, grato all'Eminenza Vostra se vorrà cortesemente disporre che una eventuale risposta affermativa – quanto alla opportunità del viaggio ed al giorno dell'udienza – mi sia comunicata telegraficamente, con semplice riferimento alla „persona di cui" in questo rispettoso foglio.

Profitto dell'incontro per rinnovarLe i sensi della mia profonda venerazione, coi quali, chino al bacio della Sacra Porpora, ho l'onore di professarmi

dell'Eminenza Vostra Reverendissima
umilmo obbmo devmo nel Signore
Testa

238. Antonio Samoré érsek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Vatikánváros, 1957. augusztus 7.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 50/1rv. Tisztázat.

Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari
Vaticano, li 7 Agosto 1957
Prot. N. 5537/57

A Sua Eminenza Reverendissima
Il Sig. Card. Eugenio Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione
per la Chiesa Orientale
Roma

Eminenza Reverendissima,

Sono pervenuti a questo Ufficio i venerati Fogli N. 192/57, in data 24 luglio e 1 agosto[227] c.a., con i quali l'Eminenza Vostra Reverendissima inviava alcune lettere in merito al Sac. Emerico Vattamany: una scritta dal Rev.do P. Emerico Liki, le altre due dall'Eccellentissimo Mons. Nicola Dudas. Ella esprimeva il desiderio di conoscere al riguardo il parere di questa Segreteria.

Come l'Eminenza Vostra ha rilevato, l'istanza diretta ad ottenere parziale reintegrazione del menzionato sacerdote fu già oggetto di studio lo scorso maggio, insieme ad analoghe suppliche in favore di altri ecclesiastici.

Il Santo Padre, al Quale fu allora sottoposta la delicata questione, tutto considerato non ritenne conveniente di acconsentire alle istanze.

E' stata ora mia premura di portare gli scritti su accennati a conoscenza di Sua Santità, Cui non ho mancato di fornire in proposito tutti gli elementi. L'Augusto Pontefice si è degnato di esprimere la Sua Mente nel senso che si debba rimanere in decisis.

Tanto mi reco a dovere di riferire all'Eminenza Vostra, mentre profitto volentieri dell'occasione per baciarLe umilmente la Sacra Porpora e confermarmi con sensi di profonda venerazione

di Vostra Eminenza Reverendissima
Umil.mo Dev.mo Obb.mo Servitore
+ Antonio Samorè

227 Lásd: 234. számú dokumentum.

239. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek az esetleges római látogatása tárgyában

Vatikánváros, 1957. augusztus 8.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 53/4r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
8 agosto 1957
Num. di Prot. 720/48
venuta a Roma
Mons. Nicola Dudas
Florentinum
Arosa

La Nunziatura Apostolica di Berna ha chiesto,[228] a nome di Vostra Eccellenza Reverendissima, se esistano obiezioni da parte di questo Sacro Dicastero ad una sua venuta in questa Alma Città per conferire di persona sui problemi dell'Eparchia.

Mi affretto a comunicare all'Eccellenza Vostra che, non solo in considerazione della salute di Vostra Eccellenza, ma anche in vista dalle complicazioni e sospetti che una Sua venuta a Roma in questo momento potrebbe sollevare, questo Sacro Dicastero consiglia all'Eccellenza Vostra di non muoversi per ora dalla Svizzera, servendosi per comunicare dei mezzi a Sua disposizione ed, eventualmente, anche tramite il Reverendissimo P. Myskiw, che mi risulta partito in questi giorni alla volta di codesta residenza.

Le rinnovo la viva raccomandazione di aversi ogni riguardo per la Sua salute e di non muoversi di costà fino a completa guarigione.

240. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Gustavo Testa berni nunciusnak Dudás Miklós hajdúdorogi püspök esetleges római látogatása tárgyában

Vatikánváros, 1957. augusztus 8.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 46r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
8 agosto 1957
Num. di Prot. 720/48
Oggetto: Mons. Dudas
Mons. Gustavo Testa
Nunzio Apostolico
Berna

228 Lásd: 237. számú dokumentum.

Con stimato Foglio[229] n. 4.629 in data 3 corrente, l'Eccellenza Vostra Reverendissima si compiaceva comunicarmi che l'Eccellentissimo Mons. Dudas Le aveva manifestato il desiderio di venire in questa Alma città, qualora nulla ostasse da parte di questo Sacro Dicastero

Mi pregio notificare all'Eccellenza Vostra che ho scritto oggi stesso in proposito all'Ottimo Prelato, significandogli che la Sacra Congregazione, sia in considerazione della sua salute, sia in vista di possibili complicazioni politiche, ritiene opportuno che gli non si muova per ora dal suo luogo di cura.

Mentre vivamente La ringrazio per la cortese comunicazione…

241. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Vatikánváros, 1957. augusztus 8.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 48r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
8 agosto 1957
Num. di Prot. 192/57

Mons. Nicola Dudas
Florentinum
Arosa
Rev. Vattamany

a seguito della lettera[230] stesso numero in data 1 corrente, mi pregio comunicare all'Eccellenza Vostra Reverendissima la risposta della Segreteria di Stato circa il caso del Rev. Vattamany, e cioè che: „L'istanza diretta ad ottenere parziale reintegrazione del menzionato sacerdote fu già oggetto di studio lo scorso maggio insieme ad analoghe suppliche in favore di altri ecclesiastici. Il Santo Padre, al Quale fu allora sottoposta la delicata questione, tutto considerato, non ritenne conveniente di acconsentire alle istanze."

Portati a conoscenza di Sua Santità le lettere[231] di Vostra Eccellenza in data 27 e 29 luglio scorso e lo scritto[232] del Reverendissimo P. Emerico Liki, „l'Augusto Pontefice Si è degnato di esprimere la Sua Mente nel senso che si debba rimanere in decisis".

229 Lásd: 237. számú dokumentum.
230 Lásd: 232. számú dokumentum.
231 Lásd: 231. és 232. számú dokumentumok.
232 Lásd: 227a. számú dokumentum.

Tanto mi reco a dovere di riferire a Vostra Eccellenza per opportuna conoscenza e norma.

242. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Nicholas T. Elko, pittsburgh-i apostoli exarchához egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1957. augusztus 9.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 14br. Fogalmazvány.

Riservata
Sacra Congregazione „pro Ecclesia Orientali"
9 agosto 1957
Num di Prot. 316/57
Mons. Nicola Elko, Esarca Apostolico, Pittsburgh

Oggetto: terna per Hajdudorog

Con stimato Officio[233] in data 1o corrente, l'Eccellenza Vostra Reverendissima deferendo ad un invito rivoltoLe a suo tempo, si compiaceva di segnalarmi, con opportune informazioni, una terna di candidati per l'Eparchia di Hajdudorog.

Mi pregio assicurare l'Eccellenza Vostra che questa S. D. non ha mancato di prendere buona nota di quanto è stato qui comunicato. Mentre vivamente La ringrazio per la cortese segnalazione...

243. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Antonio Samoré érseknek, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Vatikánváros, 1957. augusztus 8.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 48r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
14 agosto 1957
Num. di Prot. 192/57
Mons. Antonio Samorè
Segretario della Sacra Congregazione AA. EE. SS.
Vaticano

233 Lásd: 236. számú dokumentum.

Rev. Vattamany

Con stimato Foglio[234] n. 5537/57, in data 7 corrente, l'Eccellenza Vostra Reverendissima si compiaceva di notificare a questo Sacro Dicastero l'Augusta decisione del Santo Padre circa il caso del Rev. Emerico Vattamany sacerdote dell'Eparchia di Hajdudorog.

Mentre vivamente La ringrazio per la cortese sollecita comunicazione, mi pregio assicurare l'Eccellenza Vostra che questo Sacro Dicastero si è dato premura di darne notizia all'Eccellentissimo Mons. Dudas, perché si regoli di conseguenza.

244. Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus kérvénye Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához a Zsinati Kongregáció 1957. január 21-i határozatának felülvizsgálata tárgyában

Hajdúdorog, 1957. augusztus 12.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 50/6r–7v. Tisztázat és olasz fordítás.

A Congregatio pro Ecclesia Orientali
Nagyméltóságu és Főtisztelendő Praefectusának,
Roma.

Kegyelmes Uram!

Alulirott, Vattamány Imre görög katolikus lelkész, volt hajdudorogi paróchus a legmélyebb alázattal és tisztelettel kérem Nagyméltóságodat kegyeskedjék személy szerinti ügyemet egy pártatlan bizottsággal kivizsgáltatni és a vizsgálat eredménye szerinti eljárással és intézkedéssel orvoslásban részesíteni.

Igen alázatos kérelmem indoklását megelőzően mély tisztelettel és hódolattal elnézést kérek magyar nyelvü kérelmemért, de tettem ezt azért, mert őszinte, igaz benső érzésvilágomat, lelkiismeretem szerinti megnyilvánulásimat a legbiztosabban a saját anyanyelvemen tudom kifejezésre juttatni.

Továbbá a legalázatosabb tisztelettel bátorkodom még előterjeszteni, hogy megyésfőpásztorom feltételezetten kegyes engedélyével tárom fel ügyemet, a Vele szemben tanusitandó engedelmességem, tiszteletem, hódolatom és alázattal, készséggel teljes szolgálatom, nemkülönben hüségem egész érintetlenségének a megőrzésével. Főpásztorom, Ordináriusom kegyes Személye magas intézkedése és rendelkezése mindenekelőtt áll előttem. Alázatos gyermeki tiszteletem, hüségem, szolgálatom Vele szemben soha meg nem tagadtam, és nem fogom a jövőben sem.-

Főpásztorom személyén keresztül hithü szolgálatom és alázatos gyermeki engedelmességem, Egyházunk iránti törhetetlen ragaszkodásom teljes

234 Lásd: 238. számú dokumentum.

fenntartásával és megőrzésével a legalázatosabban kérem Nagyméltóságodat kegyeskedjék az ügyemben, bármilyen oldalról, vagy forrásból, bárki részéről támadt személyem ellen kifogás, egy pártatlan bizottsággal a legszigorubb vizsgálatot elrendelni.

Minden kétséget kizáró szilárd hűségem, ragaszkodásom és engedelmességem Püspököm és Róma iránti igazolásomra a mély tisztelettel idezárt annak idején letartóztatásomat közlő ujságcikkel is bizonyitom.-

Alázatosan jelentem, hogy ugy érzem engem a S. Congregatio Concilii folyó évi január hó 21-én kelt Prot. 20504 bis/D. számu Decretuma[235] igen keményen sujtott, mert soha eddig canoni vétséget, egyházellenes eljárást, komolyan vett szabálytalanságot el nem követtem, egyháziatlan magatartást semmiben nem tanusitottam. Egyházam hüséges szolgálatában éltem a legnehezebb időkben és abban szeretnék élni a jövőben is. Segédlelkésze és paróchusa voltam a hajdudorogi gör. kat. egyházmegye egyik legnagyobb egyházközségének 23 éven át. Engedelmességem igazolására szolgál a 16 évi segédlelkészi szolgálat a legnehezebb helyen. Paróchusi kinevezésem teljes canonszerüen történt Főpásztorom szabályszerü kinevezésével.-

Vikáriusi kinevezésem nem kértem, de nem is akartam. Hiszen ilyen kinevezést természeténél fogva sem lehet személy szerint kiszorgalmazni sem. Igaz, tisztelettel kell jelentenem azt is, hogy vikáriusi kinevezésem ügyében Ordináriusomat sem terhelheti semmi, mert szándékától távol állott a szabálynak meg nem felelő intézkedést és rendelkezést foganatositani. Magas és tiszteletreméltó Személyét ebben a dologban semmi nem érintheti és terhelheti.

Alázattal kérem is Kegyelmes Uramtól kegyeskedjék Ordináriusom magas Személyét a vikáriusi kinevezésben és minden idevágó ügyben illetően kikapcsolni, mert Főpásztorom intézkedését semmi szabálytalanság vagy felelősség nem terhelheti és nem érintheti. Magas és bölcs intézkedését mindenben és mindenkor alázattal ismerem és fogadom el.

Bátorkodom még továbbá az alázat alapján és a tisztelet hangján megemlíteni, hogy a Decretum engem érintő része tisztázatlannak látszik előttem azért, mert Hajdudorog nem város és nem püspöki székhely. Hajdudorog csak nagyközség, a temploma pedig jogilag és névlegesen ugyan székesegyház, de a valóságban, ténylegesen nem az, mert soha nem volt püspöki székhely és előre láthatólag nem is lesz soha.-

Mély tisztelettel szeretném még megemliteni, hogy Főpásztorom a vikáriusi kinevezésem még 1956. december 28-án visszavonta. A Decretum pedig csak utána 1957. január 21-én jött létre, akkor, amikor ténylegesen már nem is voltam vikárius.-

Szivem és lelkem alázatával jelentem, hogy hivatásom tudatában továbbra is lelkipásztor szeretnék lenni és halálomig hüségesen lelkipásztori munkát

235 Lásd: 214a. számú dokumentum

folytatni. A község szegényei, nincstelenjei proletárjai felettébb szeretnek és ragaszkodnak hozzám, mert mindenben támogatom őket. Igy a szegénység megmozdult mellettem, amire az állami hatóság is felfigyelt és mindent elkövetnek értem, hogy helyemet el ne hagyhassam. Ki vagyok téve annak, hogy nem hagyhatom el a helyemet és nem tudok elmozdulni a helyemről.

Egyesek azzal vádolnak, hogy az egész csak az én machinációm, én nem akarok Hajdudorogról elmenni. Mesterségesen lázítom a tömeget magam mellett. Hát lehet ma egy község népét magam mellé állítani, ha nem szeretnének? Hát baj és bűn az, ha a tömeg szereti a papját? Biztosan nem 23 év rosszaságáért szeretnek.

Tisztelettel bátorkodom megemliteni, hogy én tiszta lelkiismerettel állok az Isten előtt. Sokkal inkább félek a Mindenhatótól semmint papi hivatásom rosszra használjam fel. Éppen ezért a legmélyebb tisztelettel kérem a Kegyelmes Urat kegyeskedjék ügyemet kivizsgáltatni minden szempontból, ha ellenem bármilyen oldalról merült fel kifogás. Kegyeskedjék megengedni, hogy magam teszem ezt a felterjesztést, hiszen most mindenki mossa a kezét és egy bajban jutott szegény embert senki sem vesz pártfogásába, sőt mindenki elhuzódik és kitér a segély nyujtás elől.

Olyan alázattal fordulok és annyi bizalommal Nagyméltóságodhoz, mint a 38 év óta betegségben szenvedő evangéliumi emberi: „Uram nincs emberem" – Remélem a továbbélő Krisztus, az Egyház és annak Feje ugy fog fogadni, mint Krisztus azt a beteget. Ha valóban hibáztam és Róma kirója a poenitenciát alázattal elfogadom. Krisztusom, Egyházam hüséges, szótfogadó, engedelmes szolgája voltam és akarok maradni mindig.-

Görögkatolikus Egyházmegyénk egyetlen palló, egyetlen összekötő szál Keleteurópában a keleti és latin szertartásu testvérek között, aminek fenntartására, erősitésére és biztositására hüséges engedelmességgel és alázatos fenntartásnélküli szolgálatommal igyekszem eleget tenni.

Mélységes tisztelettel ismétlem mindenben fenntartva megyés Főpásztorom iránt érzett és tanusitott tiszteletem, hüséges ragaszkodásom és engedelmességem, Rajta keresztül pedig Egyházam iránt.

Szilárd hithüségem, alázatos engedelmességem és szolgálatom mind Főpásztorom, mind Egyházunk iránti teljesítésének a tudatában tártam fel Nagyméltóságod kegyes szine előtt lelkiismeretem sulyosan nyugtalanitó és bántó ügyemet.

Egyházmegyénk, Főpásztorunk, nemkülönben lelkipásztori munkálkodásom támogatására és védelmére törekvő alázatos szándékom Nagyméltóságod kegyes jóindulatába ajánlottan ismételten a legmélyebb alázattal kérem kegyeskedjék személyi ügyemet kivizsgáltatni és annak eredményeként részemre az orvoslást, vagy ha ugy érdemlem a büntetést megadni.-

Szentelő Jobbját csókolva, kegyes döntését alázattal várva, vagyok a legmélyebb tisztelettel és hódolattalteljes alázattal

Hajdudorogon, 1957. augusztus hó 12-én.
Nagyméltóságodnak
legkisebb szolgája:
Vattamány Imre
Gör. Kat. lelkész

192/57
All'Eccellentissimo e Reverendissimo Prefetto
della „Congregatio pro Ecclesia Orientali"
Roma.

Eccellentissimo Signore!

Io sottoscritto Imre /Emerico/ Vattamány, sacerdote greco-cattolico, già parroco di Hajdudorog, con la più grande umiltà e con il più grande rispetto prego la Vostra Eccellenza di degnare far' esaminare il mio caso personale da una commissione imparziale e, in seguito, disporre il suo rimedio.

In premessa alla motivazione della mia umilissima domanda, con grande rispetto e devozione prego scusarmi d'aver scritto in ungherese la mia domanda: l'ho fatto perché nella mia lingua materna posso il più sicuramente esprimere il mio vero interno sentimento e le manifestazioni della mia coscienza.

Oso, inoltre, antecipare con il più umile rispetto che presento il mio caso col supposto benigno permesso del mio Ordinario e col mantenimento verso di Lui della mia ubbidienza, rispetto, devozione ed umiltà; della piena prontezza del mio servizio, nonché l'integrità della mia fedeltà. La Persona clemente del mio Vescovo, Ordinario, la Sua alta disposizione m'importano più di tutt'altra cosa. Non ho mai negato e non negherò nemmeno nell'avvenire verso di Lui il mio umile e filiale rispetto, fedeltà e servizio.-

Mantenendo e conservando il mio incrollabile attacamento alla nostra Chiesa col mio fedele servizio ed umile filiale ubbidienza verso la persona del mio Ordinario, prego umilissimamente la Vostra Eccellenza di degnare ordinare, tramite una commissione imparziale, il più severo esame del mio caso, se da qualunche parte, fonte o da chiunque fosse venuto un biasimo contro la mia persona.

Provo la mia solida ed ogni dubio escludente fedeltà, attacamento ed ubbidienza verso il mio Vescovo e verso Roma anche con rispettosamente qui aggiunto articolo di giornale attente il mio d'allora arresto.

Faccio presente umilmente che sento / secondo la mia persuasione / che il Decreto[236] della Sacra Congregazione del Concilio del 21 gennaio dell'anno corrente / Prot. 20504 bis/D / mi ha colpito molto duramente, poiché mai finora ho commesso alcun reato canonico, procedimento anti-ecclesiastico o una seria irregolarità; non ho in niente manifestato una attitudine anti-

236 Lásd: 214a. számú dokumentum

ecclesiastica. Ho vissuto al fedele servizio della mia Chiesa nei più difficili tempi e vorrei vivere anche nell'avvenire. Fungevo durante 23 anni sia come vice-parroco, sia come parroco d'una delle più grandi parrocchie della diocesi greco-cattolica di Hajdudorog. Io mio servizio di vice-parroco, durato 16 anni, al più difficile posto testimonia la mia ubbidienza. La mia nomina a parroco fu fatta in piena regola canonica, con regolare nomina del mio Vescovo.

Io non ho chiesto la mia nomina a vicario, ma non la volevo nemmeno. Del resto, non si può nemmeno personalmente sollecitare una tale nomina. Per dire la verità, devo dichiarare rispettosamente che quanto concerne la mia nomina a vicario, nemmeno sul mio Vescovo può gravare nulla, poiché stava lontano dalla sua intenzione d'eseguire una disposizione irregolare. Nulla può toccare o gravare sulla Sua alta e rispettabile Persona.

Umilmente prego Vostra Eccellenza, degna sganciare l'alta Persona del mio Vescovo da ogni responsabilità quanto riguarda la mia nomina a vicario ed ogni questione ivi connessa, poiché nessuna irregolarità o responsabilità può gravare o toccare la decisione del mio Vescovo. Io riconosco ed accetto umilmente in tutto e sempre la sua alta e sapiente disposizione.

Oso ancora umilmente e rispettosamente accennare che la parte me concernente del Decreto mi pare poco chiara / discutibile/, poiché Hajdudorog è soltanto un grosso villaggio, la sua chiesa, sebbene giuridicamente e nominalmente sia cattedrale, realmente ed effettivamente non la è, poiché mai era residenza vescovile e prevedibilmente non la sarà mai.-

Con profondo rispetto vorrei ancora ricordare che il mio Vescovo, ancora in data del 28 dicembre 1956, ha ritirato la mia nomina a vicario. Il Decreto è venuto alla luce soltanto dopo e cioè il 21 gennaio 1957, quando io effettivamente non ero nemmeno più vicario.-

Dichiaro coll'umiltà del mio cuore e del mio animo che, in consapevolezza della mia vocazione, vorrei rimanere sacerdote anche nell'avvenire e continuare fedelmente fino alla mia morte il lavoro pastorale. I poveri, i proletarii nullatenenti del villaggio mi amano oltremodo e si affezionano a me, poiché io li aiuto in tutto. Così la povertà /povera gente/ si è mossa in mio favore e questo fu osservato anche dal potere civile e fanno tutto per me perché io non lasci il mio posto. Io rischio di non poter lasciare il mio posto e non posso muovermi dal mio posto.

Alcuni mi accusano che tutto ciò è soltanto la mia macchinazione, poiché io non voglio lasciare Hajdudorog. Io eccito artificiosamente la folla in mio favore. Ma è possibile oggidi mettere il popolo d'un villaggio in mio favore, se questo non m'amasse? E' un peccato se la massa ama il suo sacerdote? Mi amano certamente non per la cattiveria di 23 anni.

Accenno con rispetto che io mi trovo davanti Dio colla coscienza pulita. Io temo molto di più l'Onnipotente per far cattivo uso della mia vocazione sacerdotale. Appunto per questo con più profondo rispetto prego Vostra Eccellenza di degnare far' esaminare il mio caso da tutti gli aspetti se da qualche

parte fosse stato sollevato contro di me alcun biasimo. Degna permettere che io stesso inoltra questa proposta, poiché adesso tutti si lavano le mani e nessuno prende sotto la sua protezione un pover'uomo che si trova nei guaii, anzi, tutti si ritirano e si liberano dal prestar aiuto.

Mi rivolgo alla Vostra Eccellenza con tale umiltà e con tanta fiducia come da 38 anni sofferente uomo del Vangelo: „Signore, non ho l'uomo". Spero che la Chiesa che non è che il Cristo sopravivente e il Suo Capo mi riceveranno come Cristo ha ricevuto il malato. Se veramente ho fatto mancanza e Roma mi dà la penitenza, l'accetto umilmente. Sono stato e rimango sempre un fedele, sottomesso ed obbediente servitore di Cristo e della Chiesa.

La nostra diocesi Greco-Cattolica è l'unica asse /tavola/, l'unico filo d'unione nell'Europa Orientale tra i fratelli del rito orientale e latino ed io desidero contribuire alla sua conservazione, consolidamento e sicurezza con la mia fedele ubbidienza ed il mio umile ed incondizionato servizio.

Ripeto con grandissimo rispetto che in tutto mantengo verso il mio Vescovo e tramite Suo verso la Chiesa il mio sentito e provato rispetto, fedele attacamento ed ubbidienza.

Nella consapevolezza dell'adempimento della mia ferma fedeltà, umile ubbidienza e servizio verso il mio Vescovo e la nostra Chiesa ho svelato davanti la Vostra Eccellenza il mio caso che gravamente turba ed affligge la mia coscienza.

Ripetutamente raccomandando alla clemente benevolenza della Vostra Eccellenza il mio umile intento tendente all'appoggio ed alla difesa della nostra Diocesi, del nostro Vescovo, nodimeno della mia attività pastorale – colla più profonda umiltà prego Vostra Eccellenza di degnare far' esaminare il mio caso personale e in conseguenza applicarmi il rimedio o, se lo merito, la punizione.

il minimo servitore:
Imre /Emerico/ Vattamány
sacerdote greco-cattolico
A Hajdudorog, li 12 agosto 1957.
Tradusse:
Sac. Nicola Ladomecszky
(Pont. Ateneo di Prop. Fide)

244a. Vattamány Imre paróchus kérvényének melléklete: újságcikk 1946-ból

Letartóztatták Papp János hajdúdorogi főesperest

Hajdúdorogról jelentik: Az elmult napokban a községben megjelent két rendőrségi személy, akik saját bemondásuk szerint a vidéki főkapitányság politikai osztályánál mint hadnagy, illetve alhadnagy teljesítenek szolgálatot. Az illetők előállították Papp János 75 éves görögkatolikus főesperest és

Vattamány Imre segédlelkészt. A két rendőri személy rövid kihallgatás után letartóztatta az agg főpapot és segédlelkészét, majd hétfőn, kora reggel teherautón elszállították a községből állítólag Budapestre.

Az eset nemcsak Hajdúdorogon, hanem a környék görögkatolikussága között is meglepetést keltett annál is inkább, mert nem tudtak olyan okokról, amelyek főpapjuk letartóztatását vonta volna maga után. A hozzátartozók érdeklődésére a dorogi rendőrségen azt a felvilágosítást adták, hogy a letartóztatás oka valószínűleg az, hogy a főesperes és lelkésze a templomban felolvasták Mindszenty hercegprímás legújabb pásztorlevelét és ezen túlmenőleg az iskolaszéki gyűlésen azt magyarázták.

A Debrecenben székelő vármegyei rendőrségen nem adtak felvilágosítást az eset felől, miután a letartóztatást nem ide tartozó rendőri személyek eszközölték.

245. A Keleti Kongregáció feljegyzése Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Vatikánváros, 1957. szeptember 4.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 50r. Tisztázat.

192/52
4 settembre 1957
Nota per Sua Eminenza
Circa il ricorso del Rev. Vattamany.

Per non lasciare del tutto senza risposta il ricorso[237] del Rev. Vattamany, sarei del subordinato avviso, di incaricare Mons. Ladomerzsky – al quale il Vattamany ha scritto due lettere perché si interessi al suo caso – che, rispondendo, dica che il ricorso è giunto e che, tutto considerato, non è parso conveniente – come per gli altri casi analoghi – aderire alla sua istanza. Lo inviti pertanto alla sottomissione nei termini della obbedienza che gli è stata imposta.

Rizzi

La soluzione è semplice, ma è veramente equa?[238]
Come giudica la intenzione l'Eminentissimo Ordinario?

237 Lásd: 244. számú dokumentum
238 Innentől Tisserant bíboros kézírásával

246. A Keleti Kongregáció feljegyzése Vattamány Imre hajdúdorogi paróchus ügyében

Vatikánváros, 1957. szeptember 9.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 50r. Tisztázat.

Dopo la Mente espressa in merito dal S. Padre (lettera di Mons. Samorè del 7 agosto 1957 N. 5537/57)[239] non rimane al Vattamany che di ubbidire. Mons. Dudas è già informato di tale Mente. D'altra parte Mons. Ladomerszky – venuto proprio oggi in Congregazione – dice pericoloso per lui corrispondere con il Vattamany, e stima meglio lasciare tutto senza risposta.

Rizzi 9 sett. 1957

247. A nyíregyházi papnevelő intézet elöljáróinak és növendékeinek üdvözlő levele Eugenio Tisserant bíborosnak papi jubileuma alkalmából

Nyíregyháza, 1957. október 15.

ACO Rutheni – Hajdudorog 192/57. fol. 47/2. Tisztázat.

Eminentissime Princeps!

Professores et Alumni Seminarii Graeci Ritus Catholici in Nyíregyháza residentis Dioeceseos Hajdudoroghensis laeto animo adnumerari optantes coronae illustri celebrantium decem lustra impleta sacerdotii Eminentiae Reverendissimae, reverentia quam humili nostra auguria quoquae simplicia utique, sed sincera et ferventia in manifestum extollere conamur. Preces nostras Domino Sacerdoti Maximo porrigimus, ut benedicat Eminentiam Reverendissimam laboribus quam fructuosissimis in bonum Ecclesiae Catholicae Uniersae et praesertim huius rami de novo virescentis, Ecclesiae Orientalis.

Maxima cum humili reverentia deosculantes Purpuram Sacram Eminentissimi Principis in Christo servi addictissimi.

S. Missae: 77 S. Communiones: 73
S. Rosaria: 68 S. Officium: 75
Sanctissimi visitationes: 237
Hora Sacra: 37
Alia opera bona: 106
Nyíregyháza 15 octobris 1957.
Professores:
Dr. Stephanus Rojkovich
vicarius generalis

239 Lásd: 238. számú dokumentum

Dr. Liki Emericus rector
Dr. Stephanus Cselényi
Dr. Adalbertus Bacsóka
Dr. Michael Timkó
Dr. Georgius Korcsinszky
Dr. Paulus Bacsóka

Alumni:
Tóth Elek
Beregi István
Füzesdi Mihály
Feczkó Mihály
Orosz Árpád
Orosz Lajos
Sárga József
Tahóczki Miklós
Szalka Béla
Szántai Miklós
Véghseő Dániel
Bodnár István
Keresztes Gábor
Seszták Miklós
Sivadó János
Sója Csaba
Vatamány Albert
Vereczki András
Sebődi Miklós
Szabolcs Sándor
Szavicskó János
Terdik Mihály

248. Eugenio Tisserant bíboros köszönőlevél-fogalmazványa a nyíregyházi papnevelő intézet elöljáróinak és növendékeinek

Vatikánváros, 1957. november 12.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 47rv. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
12 nov. 1957
Num. di Prot. 720/48
Auguri del Seminario di Hajdudorog
Allegati
per posta italiana

Dr. Imre Liki
Reverendissimo D.no Emerico Liki
Rectori Seminarii Eparchialis Hajdudorogensis
Nyiregyhaza

inter tot nuntios et signa undique ad me, gratulationis causa, missa, anno vertente quinquagesimo, ex quo, primum, presbyterali dignitate auctus, divina Hostia litavi, nihil fere tam iucundum mihi pervenit quam album, quod – symbolo eucharistico paleochristiano („ad catacumbas") naviter ornatum – Moderatores atque alumni istius Seminarii Eparchialis nominatim subscripserunt ac mihi mittendum curarunt.

Etenim, dum dena sacerdotalia lustra fideli memoria recolo, tanta erga Deum obligatione tantaque gratia afficior, ut desiderium sentiam, immo necessitatem multos habendi in partem laetitiae meae qui mecum Deum orent et adprecentur. Deo gratia, quod vos, quos a me gratulando impeditos[240] timebam, feliciter e contra gaudio meo non defuistis, ita „ut gaudium meum esset plenum".[241]

„Deus utique qui consolatur humiles, consolatus est me in adventu" gratulationis vestrae.

Equidem grato animo adsiduas ad Deum preces porrigo ut sacrorum alumni qui in spem Ecclesiae in isto Seminario instituuntur fideliter in vocatione sancta perseverent, ut et ipsi olim Sacri Presbyteratus fastigium et gaudium feliciter attingant.

Dum haec Tibi ingenti animi commotione significo, oro ut Vicarium Generalem, Professores, Superiores alumnosque omnes salutes, meque profiteor

Tibi in D.no addictissimum

249. A Keleti Kongregáció feljegyzése egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1957. november 15.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 15rv. Fogalmazvány.

15 novembre 1957
720/48
Bizantini-Hajdudorog: Nomina di un Ausiliare per Mons. Dudas.

240 utána *„nequitia temporanea"* áthúzva
241 A margón: *„Se va per posta semplice converrebbe levare la allusione alla nequitia temponarea"*

Il 21 sett. 1956 giunse alla Sacra Congregazione una lettera[242] dell'Eccellentissimo Mons. Dudas con la notizia delle sue gravi condizioni di salute.

Il 24 ottobre successivo la Sacra Congregazione, rispondendo,[243] gli chiedeva: "quod si forte Auxiliarem vel Coadiutorem desideres, cura ut significes num et quis ad tale munus promoveri possit". Mons. Dudas, per misura di prudenza, non rispose (come ebbe a scrivere nella lett. nel 12 giugno 1957).

Il 18 maggio 1957, S. E. Mons. Tardini, faceva rilevare l'opportunità – attesa la presenza di Mons. Dudas in Svizzera – di sentirlo al riguardo della nomina di un Ausiliare o Coad. Il che si fece in data 18 maggio.

Il 13 giugno successivo Mons. Dudas segnalava i nomi di due candidati del clero secolare, astenendosi di proposito dal segnalare candidati del Suo Ordine.[244]

I. Il Can. Stefano Rojkovich, S. Th. D., attuale Vicario Generale.

Ha 40 anni. Fu ordinato nel 1942. Ha frequentato il P. Ist. Biblico l'anno 1942-43 (rientrando poi a causa della guerra).

Mons. Dudas lo dice di bell'ingegno e d'indole mite e buon amministratore. Ha in contrario solo il fatto che ha avuto qualche contatto con i sacerdoti part. della pace e che ha una caterva di parenti sacerdoti. Mons. Dudas lo preferirebbe Amministratore. Ap. di Miskolc.

II. Il Sac. Giovanni Hollos, S. TH. D., segretario del Vescovo e Prof. di Diritto Can. ha 33 anni. Mons. Dudas lo dice: di molto ingegno, pio, integro, zelante. Ha un solo ostacolo, non certo lieve:[245] l'illegittimità dei natali (ill. qualificata): il padre celebrò il matrimonio „coram ministro acatholico", matrimonio che fu regolarizzato solo in occasione della ordinazione sacerdotale del figlio[246] nel 1931. La madre (calvinista) allora si convertì ed ora pia e buona. Il Vescovo ritiene che questo particolare non sia troppo divulhato nell'Eparchia.

Il 4 luglio scorso, la Sacra Congregazione chiese a Mons. Dudas di segnalare candidati basiliani, ed egli segnalò:

I. P. Emerico Liki, Rettore del Seminario, che era già nella terna da cui usci eletto nel 1939 lo stesso Mons. Dudas. Figurava allora come persona poco nota ai sacerdoti di rito biz. „però tutti affermano che è colto in teologia, gode di buona fama ed è monaco modestissimo". Il Sup. Gen. dei Basiliani dice che risulta laureato in Fil. e Teol. alla Gergoriana con ottimo esito. E' stato professore di dogmatica in Galizia ed in Subcarpazia e finalmente in Ungheria. „Amato dai confratelli per la sua modesita, semplicità e pietà. Aggiunge però

242 Lásd: 204. számú dokumentum.
243 Lásd: 206. számú dokumentum.
244 Kézírással beszúrva: *„astenendosi di proposito dal segnalare candidati del Suo Ordine."*
245 *„non certo lieve"* ceruzával áthúzva
246 *„solo in occasione della ordinazione sacerdotale del figlio"* tollal áthúzva

che dai confratelli ungheresi ha sentito dire che ha il sistema nervoso un pò scosso".[247]

II. P. Matteo Michele Jocsak: di lui sappiamo dal Superiore Generale anzidetto che ha 59 anni. Ordinato nel 1927. Ha studiato alla Gregoriana senza però conseguire la Laurea per le sua modeste capacità intellettuali. Nella carica di Superiore locale e, per una volta, di Superiore Provinciale si è rivelato „uomo prudente".

Tanto Mons. Dudas che il Superiore Generale dei Basiliani di S. Giosafat, suggeriscono di scegliere un candidato dal clero secolare, dato che il Vescovo attuale è basiliano.

Le loro preferenze sarebbero per il Rev. Hollos.

Ma come passar sopra al fatto che detto candidato è nato da madre calvinista, convertitasi appena per l'ordinazione sacerdotale del figlio[248] e che suo padre contrasse con essa matrimonio 'coram ministro dissidenti'?

E poi ha soli 33 anni.

Il Can. Rojkovich, d'altra parte, ha un ostacolo non meno grave.

Dice infatti Mons. Dudas: „Etsi ex debilitate humana pressioni externae cedens aliqualem contactum habuit cum sic dictis „sacerdotibus pacis", fidelis tamen remansit divinae suae vocationi et hodie quoque est bonus sacerdos ac a ceteris pro tali habetur".

(Veramente nella carica di Vicario Generale oggi si è un po' riscattato, resistendo alle pressioni governative per la riabilitazione del Sac. Vattamany, suo predecessore nella carica).

Sembrerebbe quindi più sicuro scegliere tra i candidati basiliani sul conto dei quali non si hanno obiezioni, salvo quella – secondaria – che essi appartengono al medesimo Ordine di Mons. Dudas.

Tra i due candidati basiliani, la scelta cade spontaneamente su P. Liki, già proposto nella terna con Mons. Dudas, fatto che potrebbe dispensare da ulteriori informazioni, se non ci fosse la riserva sulla salute: „Dai confratelli ungheresi ho sentito dire che suo sistema nersovo era sempre un pò scosso". (P. Myskiw). –

Il sottoscritto ha chiesto a Don Kada della Segretaria di Stato – venuto più volte in Congregazione da parte di sacerdoti di Hajdudorog – il suo giudizio sui predetti sacerdoti.

Don Kada è stato compagno di studi di Hollos fino al 1946. Ne ha un ottimo concetto: sono rimasti amici e si scrivono spesso.

Non conosce personalmente P. Liki, ma è in corrispondenza epistolare con lui e ne ha una grandissima stima.

Non conosce gli altri, salvo Rojkovich, ma indirettamente.

247 kékkel aláhúzva: *„ha il sistema nervoso un pò scosso"*
248 ceruzával áthúzva: *„convertitasi appena per l'ordinazione sacerdotale del figlio"*

Si potrebbe intanto riferire a Mons. Tardini lo stato delle nostre ricerche, se mai la Segreteria di Stato volesse e potesse fare altre indagini.

Rizzi.

Allo[249] stato attuale delle cose, tutto ben ponderato, sarei per il P. Liki, come il meno rischioso, in quanto ha contro se che il sistema nervoso è alquanto scosso,[250] come riferisce il P. Generale di aver sentito dire ciò.[251] Per il resto, darebbe affidamento. Ora, il giudizio definitivo circa lo stato dei nervi del P. Liki e il miglioramento o peggioramento di esso si può lasciare tranquillamente a S. E. Mons. Dudas, che ha gli elementi per poterlo (il giudizio) formare. –

Salvo… Al 18/11/57

Posso[252] accordare. Ma per Hollos potrei citare un precedente. Anche Mons. Ruch[253] era figlio di padre protestante (luterano) e fu un grande vescovo, v.g. a 33 anni e vescovo a 39. Interrogare il Vescovo sulla salute del Liki.[254]

250. Eugenio Tisserant bíborosnak, a Keleti Kongregáció titkárának átirata Dudás Miklós püspökhöz egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1957. november 20.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 15br. Fogalmazvány.

Sub Secreto S.O.
Sacra Congrezione „pro Ecclesia Orientali"
20 novembre 1957
Num. di Prot. 720/48
Oggetto: P. Liki
Mons. Nicola Dudas
Sanatorio „Florentinum"
Arosa

sul conto del Rev. P. Giovanni Emerico Liki, proposto, come è ben noto a Vostra Eccellenza quale candidato alla dignità vescovile, è pervenuta a questo Sacro Dicastero un'informazione, secondo la quale, detto religioso avrebbe il sistema nervoso un pò scosso.

Prego pertanto l'Eccellenza Vostra di volermi comunicare, con una certa premura, quale fondamento abbia tale notizia e, in caso affermativo, quale sia

249 Innentől a dokumentum végéig kézírással.
250 *„alquanto scosso"* aláhúzva
251 *„aver sentito dire ciò"* aláhúzva
252 Innentől más kézírással
253 Charles-Joseph-Eugène Ruch (1873–1945) Strasbourg-i megyéspüspök
254 A szöveg végén olvashatatlan szignó.

l'entità di tale disturbo, e, se, a Suo pruedente giudizio, sia tale da scondigliare la sua candidatura.

251. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában

Arosa, 1957. november 29.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 16rv. Tisztázat.

Arosa, 29. XI. 1957.
Sub secreto S. Officii
A Sua Eminenza Reverendissima
Eugenio Cardinale Tisserant Decano del Sacro Collegio,
Segretario della S. Congregazione per la Chiesa Orientale
Città del Vaticano

Eminentissimo e Reverendissimo Signore S. Cardinale,

il venerato rescritto[255] da 20. XI. 57. ho soltanto a 28. XI. ricevuto. Mi affretto quanto primo soddisfare al'alto desiderio di Vostra Eminenza Reverendissima.

La notizia di disturbi nervosi del Padre Liki, pervenuta a questa Sacra Congregazione, purtroppo non è infondata. Non vorrei forse affermare, che il detto Padre avrebbe il sistema nervoso „scosso", ma nondomeno è cosa innegabile, che talvolta si presentano a lui qualche disturbi nervosi. Anche medici hanno gia della invasione Russa osservati, che il Padre qualche volte al'improviso è stato preso da paura pienamente infondata. Egli non è sempre conseguente, talora inatteso cambia il suo parere, pronuncia e fortemente diffende opinioni un po strane (ma non in theologia) e non si lascia da convincere.

Sommando le cose: Il P. Liki è presbytero di vita integra, di indole da maggior parte affabile, dotto, buono professore. Dunque mi sembra essere degno alla dignità vescovile. Ma quanto concerno la idoneità, due preoccupazini mi appaiono abbastanza fondate: 1. P. Liki c'era e anche finora è rimasto amico piu intime del sac. Emerico Vattamany (destituto Vicario Generale dell'Eparchia nostra), sebbene bene conosce la erronea convinzione di questo; 2. P. Liki verso ai tutti vuole apparirsi buono e pero spesso non è abbastanza risoluto e fermo non ha il coraggio di dire „no".

La cosa avanti a Dio seriamente considerate e ponderata nelle circosstanze presenti non posso dare il parere, che il Rev. Padre Liki sia abile al governo della Eparchia.

255 Lásd: 250. számú dokumentum.

Con la più sincera venerazione bacciando la Sua Sacra Purpura mi confermo di Vostra Eminenza Reverendissima

obbediente servo in Christo
Nicola Dudás

252. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában

Arosa, 1957. november 30.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 49r. Tisztázat.

Arosa, 30. XI. 1957.
Sua Eminenza Reverendissima
Cardinale Eugenio Tisserant
Segretario della S. Congr. Orientale

Eminentissimo e Reverendissimo
Signore Cardinale,

doppo la spedizione della ufficiale risposta al Suo veneratissimo rescritto sia mi benignamente permesso esporre una deferente domanda. Secondo il mio umile parere potrebbe molto contribuire alla migliore soluzione della questione del mio Ausiliare o Coadiutore un colloquio personale almeno con uno incaricato di Vostra Eminenza Reverendissima Discutendo le cose e rispondendo alle questione più particularizate diventerebbe la cosa più chiara ed il parere mio più sicura. Se questa mia umile domanda si presenta anche alla Sua Eminenza Reverendissima ragionevole, con somma fiducia prego far' mi possibile un tale colloquio.-

In baccio filiale della Sua Sacra Purpura con somma devozione rimango
di Vostra Eminenza Reverendissima
servo ossequiosissimo
Nicola Dudás

253. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában

Arosa, 1957. december 10.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 50r. Tisztázat.

Arosa, 10. Dicembre, 1957.
Eminenza Reverendissima,

dopo una lunga riflessione ho deciso spedire la lettera rispettuosamente aclusa, come lettera privata. Deferentemente rilascio tutta la causa al prudente giudizio di Vostra Eminenza Reverendissima.

Lo stato della malattia mia è molto migliorato, ma nondimeno ce ancora un centro tuberculotico, seppure fortemente regredito, ma non ancora pienamente rinchiuso. In questo stadio gli medici ritengono per più vantagioso un cambiamento del clima a fare una cura supplementare di 3-4 mesi a sud delle Alpi. Ho già chiesto il visto Italiano e spero, che entro qualque giorni ricevero. In Milano penzo consultare un medico specialista e secondo la raccomandazione di questo scegliero il luogo della cura supplementare. Il risultato subito comunichero al'Eminenza Vostra Reverendissima.

Deferentemente prego Vostra Eminenza Reverendissima, voglia benignamente perdonare tanti disturbi dalla parte mia.

Nel baccio, della Sua Sacra Purpura presento il mio più devoto ossequio, resto

di Vostra Eminenza Reverendissima
servo nel Signore ossequiosissimo
Nicola Dudás
Vescovo di Hajdudorog.

254. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges római látogatása tárgyában

Locarno-Muralto, 1957. december 20.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 53rv. Tisztázat.

Clinica S. Agnese, Locarno-Muralto, 20. XII. 57.
Sua Eminenza Reverendissima
S. Cardinale Eugenio Tisserant
Decano del S. Collegio, Segretario della S. Congregazione Orientale
Città del Vaticano

Eminentissimo e Reverendissimo Signor Cardinale,

Ritengo per il mio gratissimo dovere con somma riverenza communicare, che nel presente si trova a Locarno-Muralto, in Clinica Sant'Agnese (anche proprietà delle Sorelle dalla S. Croce di Ingenbohl). Rimanero forse per due settimane. Il cambiamento era necessario per i motivi di salute, prescritto da medico stesso. I medici ritengono, che per la guariggione sarebbe molto vantaggioso transferiosi a sud delle Alpi a Merano o Bressanone. Mi pare, che il soggiorno nelle Alpi Italiane non dovrebbe essere pericoloso e causa di malcontento o sospetto dalla parte del governo ungherese. Se hanno la intenzione di farmi rinprovero o rappressaglie, faranno anche senza la dimora

in Italia, a causa di contatti altrimente anche sospettati. Nondimeno se Vostra Eminenza Reverendissima ritiene indicato non lasciare la Svizzera, prego far mi sapere, ed io con deferente obbidienza restaro qui in Svizzera e in primavera ritornero alla mia Eparchia.

Rinnovatamente ringrazio a Vostra Eminenza Reverendissima per la Sua paterna bontà tantevolte sentita e per tutti gli benefizii ricevuti.

Nel baccio della Sua Sacra Porpora resto con devotissimi affetti del mio più sincero e deferente omaggio

di Vostra Eminenza Reverendissima
servo ossequiosissimo nel Signore
Nicola Dudás
vescovo di Hajdudorog

255. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspökhöz a püspök esetleges római látogatása tárgyában

Vatikánváros, 1958. január 2.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 53. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
2 gennaio 1958
Num. di Prot. 720/48
venuta in Italia
Mons. Nicola Dudas
Muralto Clinica S. Agnese
Locarno

Con lettera[256] in data 20 dicembre scorso da codesto nuovo luogo di cura, l'Eccellenza Vostra Reverendissima si faceva premura di informarmi che, a giudizio dei medici, sarebbe molto vantaggioso un Suo soggiorno a sud delle Alpi, a Merano o a Bressanone, e chiedeva istruzioni sul da farsi.

Come già ebbi a scriverLe nell'agosto scorso, non mi sento di consigliare a Vostra Eccellenza un tal viaggio in Italia per timore di complicazioni presso le autorità civili al Suo ritorno in patria.

Se però, a prudente giudizio di Vosra E., tale venuta non avrà le conseguenze che si paventano, venga pure in Italia, ma con piena responsabilità personale.

In attesa di conoscere le Sue decisioni, Le ricambio di tutto cuore gli auguri natalizi con la preghiera che il Divin Redentore Le conceda un perfetto ristabilimento in salute.

256 Lásd: 254. számú dokumentum.

256. A Miskolci Apostoli Kormányzóság papi békegyűlésének határozata

Miskolc, 1958. január 14.

MNL OL XIX-A-21-a-0-24-5/1958. Tisztázat.

Miskolci Apostoli Adminisztratúra
Határozat

A Miskolci Gör. Szert. Katolikus Apostoli Adminisztratúra lelkészkedő papságának f.é. január hó 14-én Miskolcon tartott egyházmegyei papi békegyűlésén résztvevők egyhangulag az alábbi határozatot hozták, melyet az egyházi hatóság az Opus Pacis elnökséghez terjeszt fel.

1. A Miskolci Gör. Szert. Katolikus Apostoli Adminisztratúra minden lelkésze teljes mértékben magáévá teszi az Opus Pacis célkitűzéseit és a békemozgalomban annak az irányítása alatt kíván működni.

2. Papságunk csatlakozik a moszkvai Békekiáltványhoz és kívánja, hogy a népek felelő vezetői tárgyalások útján oldják meg a nemzetközi kérdéseket, s ezzel elhárítsák a háborús veszélyt.

3. Tiltakozunk az atom és hidrogén tömegpusztító fegyverek gyártása, vele való kísérletezés és felhasználásuk ellen. Tudatában vagyunk annak, hogy a nukleáris háború az egész emberiség létét fenyegeti és az emberi kultúra és civilizáció teljes pusztulását vonná maga után.

4. Gyakorlati szempontból a falusi lelkipásztorkodásban a békés együttélést fogja szorgalmazni a különböző világnézetű és vallású lakosság körében és a szociális építés javára gyümölcsöző együttműködést óhajt a hatóságokkal.

5. Hazánk és népünk felemelkedése érdekében igyekszünk elmélyíteni ifjuságunk erkölcsi nevelését, s ugyanezért minden erőnkkel szorgalmazni fogjuk a társadalmi tulajdon védelmét.

Miskolc, 1958. január 14.

A Miskolci Gör. Szert. Katolikus Apostoli Adminisztratúra egyházi hatósága és papsága nevében:

Dr. Szántay-Szémán István
p. prelátus, archipresbyter
általános helynök

257. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges római látogatása tárgyában

Arosa, 1958. január 15.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 17r. Tisztázat.

Sonvico, 15. Gennaio 1958.

A Sua Eminenza Reverendissima Signor Cardinale
Eugenio Tisserant
Decano del Sacro Collegio,
Segretario della S. Congregazione per la Chiesa Orientale
Città del Vaticano

Eminentissimo e Reverendissimo Signor Cardinale,

con devotissima riverenza ringrazio per il venerato rescritto[257] di Vostra Eminenza Reverendissima. La Sua paterna instruzione prendo come precetto e rinunziando a viaggio in Italia il resto della cura prescritta saro qui in Svizzeta. Ma dopo il rigido clima delle alte montagne in Arosa vorrei trovare un luogo più mite più basso, ma nondimeno conveniente per la cura. Adesso sto in Sonvico presso Lugano aspettando il consiglio dei medici e del Eccellentissimo Vescovo di Lugano.

Con devotissimi sensi di sincera gratitudine baciando la Sacra Purpura di Eminenza Vostra Reverendissima con vero figliale affetto presento il mio deferentissimo omaggio

di Vostra Eminenza Reverendissima
ossequiosissimo servitore
Nicola Dudás
Vescovo di Hajdudorog

258. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Angelo Dell'Acquához, az Államtitkárság szubsztitútusához Dudás Miklós hajdúdorogi püspök esetleges római látogatása tárgyában

Vatikánváros, 1958. január 16.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 55. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali"
16 gennaio 1958
Num. di Prot. 720/48
nulla osta a Mons. Dudas
Mons. Angelo Dell'Acqua
Sostituto della Segreteria di Stato
Vaticano

nel dar riscontro al biglietto n. 416216 del 10 corr. con cui l'Eccellenza Vostra Reverendissima chiedeva se nulla osti da parte di questa Sacra Congregazione

257 Lásd: 255. számú dokumentum.

allo ingresso in Italia di S. E. Mons. Dudas, Vescovo dell'Eparchia di Hajdudorog, desdidero far presente all'Eccellenza Vostra Reverendissima che da tempo il detto Presule aveva manifestato il desiderio di venire in questa Alma Città, ma che la Sacra Congregazione ne lo ha sempre dissuaso, sia per non compromettere la cura cui si è sottoposto, sia per non destare sospetti con conseguenti eventuali complicazioni al momento del suo ritorno in patria.

Ora però, a detta del medesimo Eccellentissimo Mons. Dudas sono i medici stessi a consigliargli un trasferimento al sud delle Alpi come assai vataggioso per la sua salute, non ancora ristabilita dopo tante cure in Svizzera.

Di fronte a questo motivo di salute, la Sacra Congregazione, in data 2 corr, ha scritto[258] a Mons. Dudas che se a suo prudente giudizio la sua venuta in Italia non avrà le conseguenze politiche che si paventano, venga pure „ma con sua piena responsabilità personale".

Dovrà comunque esser ben chiaro che egli non viene in Italia per trattare affari presso questa Sacra Congregazione ma unicamente per motivi di salute.

Con tali precisazioni la Sacra Congregazione ritiene di poter concedere il richiesto nulla osta.

259. A Keleti Kongregáció feljegyzése egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1958. január 21.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 18a.r. Feljegyzés.

Pro Memoria per S. E. Mons. Villa.
Bizantini-Hajdudorog: Nomina di un Ausiliare o Coadiutore
per Mons. Dudas
720/48

1. Sentire[259] come sta di salute S. E. Mons. Dudas (al 15 corr. in Sonvico, presso Lugano); quali sono le previsioni sul risultato delle cure e quando presume di poter tornare in diocesi.

Questo perchè possiamo regolarci circa l'urgenza di procedere alla nomina e per poter comunicargli l'eventuale decisione del Santo Padre prima del suo rientro in Ungheria.

2. Sentire le ulteriori informazioni che egli desidera dare sui nomi del candidati.

258 Lásd: 255. számú dokumentum.
259 Lásd: 257. számú dokumentum.

In particolare sentire il suo definitivo parere sul Rev. Giovanni Hollos ed informazioni più dettagliate sul conto del P. Matteo Michele Jocsak basiliano da lui segnalato ma su cui abbiamo troppo scarse notizie.

Rizzi
21 gennaio 1958

Nominato[260] il Coadiutore S. E. Mons. Dudas potrebbe eventualmente rientrare in Ungheria per consacrarlo e poi ritornare per terminare la cura.

21 gennaio 1958

In data 20 novembre 1957[261] si è chiesto a Mons. Dudas informazioni precise sullo stato di salute di P. Liki con riguardo ai disturbi nervosi da cui è affetto.

Mons. Dudas ha risposto subito in data 29 novembre.[262]

„Non vorrei forse affermare che il detto Padre avrebbe il sistema nervoso „scosso", ma nondimeno è cosa innegabile che talvolta si presentano in lui disturbi nervosi. Anche i medici hanno osservato – già prima dell'invasione russa – che il Padre qualche volta all'improvviso è stato preso da paura pienamente infondata. Non è sempre conseguente, ...cambia parere, pronuncia e fortemente difende opinioni un po' strane (ma non in teologia) e non si lascia convincere.

…E' sacerdote di vita integra, indole affabile, dotto, buon professore. Mi sembra degno alla dignità vescovile. Ma per quanto concerne l'idoneità, due preoccupazioni mi appaiono abbastanza fondate:

1. P. Liki era ed ancora è rimasto (l') amico più intimo del Sac. Emerico Vattamany (Vicario Gen. destituito dell'Eparchia), pur conoscendo bene l'erronea posizione di questo.

2. P. Liki vuol apparire buono verso tutti, e pertanto non è abbastanza risoluto e fermo e non ha il coraggio di dire di no.

Non posso dare il parere che P. Liki sia abile al governo dell'Eparchia."

Dopo tale precisazione, scartando il P. Liki, rimane praticamente il solo tretatreenne Rev. Giovanni Hollos, Segretario e Cancelliere di Mons. Dudas.

Dico praticamente, perchè il quarto candidato P. Matteo Michele Jocsak, basiliano, rimane quasi sconosciuto.

Converrebbe pertanto risentire Mons. Dudas circa il Rev. Hollos e, in via subordinata, sul P. Jocsak.

260 Innentől a bekzdés végéig kézírással.
261 Lásd: 250. számú dokumentum.
262 Lásd: 251. számú dokumentum.

Siccome Mons. Dudas ha manifestato il desiderio di conferire a voce su tutta la questione con un Incaricato della Sacra Congregazione, sarebbe bene affidare la cosa a S. E. Mons. Villa, che parte proprio domani per la Svizzera.

Sarebbe recare un vero conforto a Mons. Dudas, che si sente solo e che ha or ora rinunciato alla sospirata sua venuta in Iltalia.

A S.E. Mons. Villa, come d'accordo. Al[263]

Rizzi

720/48

Osservazioni/

Tanto Mons. Dudas che il Superiore Generale dei Basiliani suggeriscono di scegliere il candidato dal clero secolare, atteso che il Vescovo attuale è basiliano.

Le loro preferenze sarebbero per Hollos. Ma come passar sopra al fatto che è nato da madre calvinista convertita,[264] e che suo padre si sposò 'coram ministro acatholico'?

E poi ha soli 33 anni.

Il Can. Rajkovich d'altra parte ha un ostacolo non meno grave. Dice Mons. Dudas „Etsi ex debilitate humana pressioni externae cedens aliqualem contactum habuit cum sic dictis 'sacerdotibus pacis', fidelis tamen remansit divinae suae vocationi et hodie quoque bonus sacerdos est ac a ceteris quoque pro tali habetur"

Si[265] può aggiungere che oggi nella carica di Vicario Generale si è mostrato di petto robusto, resistendo alle pressioni del Governo per rimettere in parrocchia il Sac. Vattamani.

Parrebbe così più sicuro scegliere tra i candidati del clero regolare contro i quali non c'è obiezioni, salvo quella, secondaria ed esterna, che si avrebbe il Vescovo Ausiliare dello stesso Ordine che il Vescovo Residenziale.

Tra i due candidati basiliani, la scelta non potrebbe cadere che sul primo: il P. Liki, già proposto nella terna con. Mons. Dudas, fatto che potrebbe dispensare da ulteriori informazioni, se,[266] come dice P. Myskiw, non avesse oggi un pó i nervi scossi. –

Forse prima di riferire a Mons. Tardini sullo stato delle nostre ricerche, si potrebbe sentire D. Kada ungherese, della Segretaria di Stato, che è venuto qualche volta in Congregazione per incarichi avuti da sacerdoti di Hajdudorog e che conosce bene il Can. Rojkovich ed altri.

263 Ez a mondat kézírással a gépelt szövegbe beszúrva

264 *„convertita"* kézírással beszúrva az alábbi törölt mondatrész fölé: *„convertitasi appena al momento dell'ordinazione del figlio"*

265 Innentől a bekezdés végéig kézírással

266 Innentől a bekezdés végéig kézírással

18 novembre 1957[267]

Sono stato questa mattina in Segreteria di Stato per avere informazioni da D. Kada, senza averne tuttavia di qualche rilievo. D. Kada è stato compagno di studi di Hollos fino al 1946. Ne ha un ottimo concetto. Gli è molto amico ed è in corrispondenza con lui. Non conosce personalmente P. Liki, ma è in corrispondenza con lui e ne ha una stima superiore.

D. Rizzi

260. Összefoglaló Pietro Villa, ostiai segédpüspök látogatásáról Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspöknél

Vatikánváros, 1958. január 28.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 18brv. Feljegyzés.

28/1/58
720/48

Dal resconto della visita fatta
a Sua Eccellenza Mons. Dudas
il 23 gennaio 1958
da Sua Eccellenza Mons. Pietro Villa, per incarico della Sacra Congregazione

Partito da Milano in auto alle 10 del 23/1/58 insieme all'amico Comm. Brusati, che mi favorì mettendosi a disposizione con la sua macchina, arrivai a Lugano poco prima di mezzogiorno appena in tempo per effettuare alla Banca del Gottardo l'operazione di cui ero stato incaricato. Dalla banca telefonai in Episcopio per avere notizie di Sua Eccellenza Mons. Dudas anche perchè non avendo il suo indirizzo non avrei saputo dove ritrovarlo. Seppi così che Sua Eccellenza Mons. Jelmini era ammalato; il suo segretario mi indicò che avrei trovato Mons. Dudas a Sonvico presso la Casa del Riposo.

Dopo colazione mi recai infatti a Sonvico che dista circa 10 Kilometri da Lugano: però alla Casa del Riposo mi dissero che Monsignore era sceso a Lugano perchè era in cerca di un'altra casa di Cura; sembra che non sia troppo soddisfatto di quella di Sonvico. Per fortuna telefonando in città potei sapere che Mons. doveva recarsi alla Casa S. Anna alle 15. Mi vi recai subito e finalmente ci incontrammo.

Ho subito notato che il suo aspetto era abbastanza buono e infatti egli mi assicurò che si sentiva abbastanza meglio tanto che sperava di poter ritornare

267 Innentől a bekezdés végéig kézírással

in sede prima di Pasqua. I Medici hanno riscontrato un buon miglioramento ma dicono che c'è ancora un piccolo focolare da cicatrizzare.

Al primo quesito postomi nel foglio unito si può dunque rispondere che la salute di Sua Eccellenza Mons. Dudas è molto migliorata. 2º Si prevede il suo ritorno in sede in tempo non lontano – 3º Non giudica urgente procedere alla nomina del Coadiutore prima del suo rientro in Ungheria; anzi egli preferirebbe attendere dopo il suo ritorno.

Circa i nomi proposti e le relative informazioni, egli ha confermato le notizie già in nostro possesso ed ha aggiunto queste sue considerazioni

1º il P. Hollos avrebbe tutte le buone qualità, ma è molto giovane e troppo inviso alla Polizia segreta, la quale l'ha escluso dal Seminario per essersi rifiutato di fornire informazioni richieste, forse compromettenti. E' sua impressione che, se anche venisse eletto (senza diritto di successione) non sarebbe riconosciuto dal Governo e non potrebbe esercitare nessun ministero.

Il P. Rojkovich secondo Sua Eccellenza ha troppi parenti nel clero e per quanto dotato di ottime qualità sarebbe impedito da questi legami. Non da troppo peso all'accusa di essere conciliante con i sacerdoti partigiani della pace.

Il P. Liki, secondo Sua Eccellenza sarebbe preferibile a tutti: quanto al fatto di una sua famigliarità col precedente Vicario Generale P. Vatamani, Sua Eccellenza lo causa dicendo che forse non potrebbe allontanarlo del tutto per evitare reazioni della Polizia.

Di P. Jocsak Sua Eccellenza non ha dato altra indicazione oltre quanto è già conosciuto ma lo avrebbe escluso.

Sua Eccellenza ha poi aggiunto che forse sarebbe conveniente attendere il suo ritorno in Ungheria, dove, dietro indicazione di questa Sacra Congregazione, egli potrebbe trattare col Governo per assicurare il riconoscimento dell'eventuale candidato.

Sua Eccellenza mi ha incaricato di presentare i più devoti ossequi a Sua Eminenza e all'Eccellentissimo Assessore, ringraziando per quanto si sta facendo per lui e per la sua Diocesi.

28/1/58
P. Villa

261. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz a püspök hazatérése tárgyában

Vatikánváros, 1958. február 26.

ACO Rutheni – Hajdudorog 1342/65. fol. 58. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientale"
26 febbraio 1958

Num. di Prot. 720/48
Rientro in Ungheria
Mons. Dudas
Sonvico
Lugano

ho preso conoscenza della decisione di Vostra Eccellenza Reverendissima, risoluta a rientrare in sede allo scadere del permesso di soggiorno all'estero fissato per il 13 marzo prossimo.

Mentre apprezzo vivamente la nobile risoluzione di Vostra Eccellenza e La ringrazio per le gentili espressioni di riconoscenza che ha voluto indirizzarmi, non posso nasconderLe la pena di questo distacco, aggravato dal pensiero di saperLa non ancora ben ristabilita.

Desidero rinnovarLe in questo momento gli auguri miei, dello Eccellentissimo Assessore e di tutti i componenti di questo Sacro Dicastero per la salute di Vostra Eccellenza e per un felice ritorno in patria. Quanto al denaro che Le rimane dalle spese di cura, Vostra Eccellenza potrà ben impiegarlo in abiti o altro che Le occorra, e, se altro Le abbisogna, non ha che a comunicarmelo.

Le sacre reliquie per la confezione degli antimensi Le saranno inviate al più presto in plico a parte.

Quanto alla data del Suo rientro in Ungheria, sarà bene che Vostra Eccellenza aspetti di partire all'ultimo giorno, nell'eventualità che nel frattempo il Santo Padre Si degnasse prendere qualche decisione in merito alla questione a Lei nota.

Intanto…

262. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja vezetőjéhez egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1958. február 17.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 19rv. Fogalmazvány

Sacra Congregazione „pro Ecclesia Orientali"
17 febbraio 1958
Num. di Prot. 316/57
Mons. Domenico Tardini
Pro Segretario di Stato
Vaticano
Sub Secreto S. Officii

Oggetto: Ausiliare per Hajdudorog
Allegati N. allegato in tre parti (da (foto)copiare)

soltanto ora sono in grado di riferire a Vostra Eccellenza Reverendissima i risultati dei passi svolti da questo Sacro Dicastero in ossequio al Foglio[268] della Eccellenza Vostra in data 18 maggio scorso n. 3625/57 per la nomina di un Coadiutore od Ausiliare per l'Eparchia di Hajdudorog, in considerazione delle precarie condizioni di salute dell'Eccellentissimo Mons. Dudas.

Le informazioni raccolte sono dovute quasi per intero alla sola testimonianza del detto Eccellentissimo Mons. Dudas. Trasmetto all'Eccellenza Vostra tutta la documentazione in possesso di questo Sacro Dicastero divisa in tre allegati.

Nel primo sono segnalati i nomi di due candidati scelti dal clero secolare, ossia: 1. il Can. Stefano Rojkovich, attuale Vicario Generale e 2. il Sac. Giovanni Hollos, attuale Cancelliere dell'Eparchia.

Nel secondo allegato figurano i nomi di due candidati scelti tra i religiosi dell'Ordine Basiliano di S. Giosafat, ossia: P. Emerico Liki, attuale Rettore del Seminario e P. Matteo Jocsak. Come Vostra Eccellenza avrà modo di rilevare, Mons. Dudas, dopo molte esitazioni e riserve, propenderebbe per la candidatura del P. Emerico Liki, che giudica „degno" della dignità episcopale, pur asserendo che il momento attuale richiederebbe una persona più capace; Tale sarebbe in vigore delle informazioni il Rev. Giov. Hollos, inviso però al Governo.

Purtroppo questo Sacro Dicastero non ha modo di assumere, come sarebbe auspicabile, ulteriori informazioni da altre persone e sul posto, così da poter dare un giudizio sicuro. Nel caso che ci si dovesse limitare alle sole informazioni ora in nostro possesso, alla Sacra Congregazione non rimarrebbe che accedere al parere dell'Eccellentissimo Mons. Dudas in favore della elezione del P. Emerico Liki, se[269] effettivamente il Governo Ungherese avesse ad opporsi alla nomina del Rev. Giov. Hollos. altrimenti, questi qualora potesse ottenere il gradimento del Governo, sarebbe da preferirsi, come risulta dall'incarto.

Tutto sottoponendo al giudizio di codesta S.C. per gli AAEESS

263. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja vezetőjéhez egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1958. február 26.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 20r. Fogalmazvány

268 Lásd: 215. számú dokumentum.
269 Innentől a dokumentum végéig kézírással

Sacra Congregazione „pro Ecclesia Orientale"
26 febbraio 1958
Num. di Prot. 720/48
Copia per 316/57
Mons. Domenico Tardini
Pro Segretario di Stato
Vaticano
Oggetto: Hajdudorog

con riferimento al Foglio[270] di questo Sacro Dicastero in data 17 corr. N. 316/57 in merito alla progettata nomina di un Ausiliare o Coadiutore per l'Eparchia di Hajdudorog, mi preme far noto per ogni buon fine all'Eccellenza Vostra Reverendissima che l'Eccellentissimo Mons. Dudas ha qui comunicato di aver deciso di rientrare in sede, benchè non ancora ristabilito in salute, qualche giorno prima dello scadere del permesso di soggiorno all'estero rilasciatogli dal Governo Ungherese con termine al 13 marzo prossimo.

Ho scritto oggi stesso all'Eccellensittimo Presule di rimandare la partenza agli ultimi giorni, affinchè, se una decisione verrà presa nel frattempo, gli possa essere comunicata avanti che rientri.

Intanto….

264. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában

Lugano-Sorengo, 1958. március 9.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 21rv. Tisztázat.

Lugano-Sorengo, die 9. Martii a. 1958.
Eminentissimus ac Reverendissimus
Dominus Cardinalis Eugenius Tisserant
Sacrae R. E. Cardinalis,
Sacri Collegii Decanus et
S. Congregationis pro Ecclesia Orientali a secretis
Citta del Vaticano

Eminentissime ac Reverendissime Domine Domine Cardinalis,

Responso officiali per S. Nuntiaturam dato, vellem adhuc plena cum filiali fiducia aperire animam meam, etquidem non ante Supremum nostrum Superiorem, sed Patrem amatissimum.

270 Lásd: 262. számú dokumentum.

Perdifficile enim mihi foret onus illius persuasionis supportare, quod R. P. Liki et R. D. Rojkovich unice propter informationes meas impossibiles judicati sunt ad tremendam episcopatus dignitatem evehendos. Multum ad animam meam quietandam adferret, si Eminentia Vestra Reverendissima ab aliis quoque personis idoneis informationes petere digneretur.

Dotes enim amborum mihi tales esse videntur, qui illos ab sublime munus episcopi adimplendum idoneos dignosque reddere possunt. Defectus quoque eorum a me conscientiose detecti magis temporum cirumstantiis adscribendi videntur et non pravo quodam animo. Spero neutrum illorum in fide vel fidelitate erga Sanctam Sedem Apostolicam titulaturum, vel maiores concessiones erga gubernium facturum, sicuti alii quoque Excellentissimi Ordinarii nuperrime coacti fecerunt.

Porro ne id quoque nunc mihi compertum est, quomodo R. D. Hollos in praesentibus se gerat. Tales enim retorsiones, quas ille passus est, saepe eo fine adhibentur, ut resistentia illius fracta facilius eum in servitium gubernii cogant. Et R. D. Hollos, etsi optimae intentionis sit optimusque sacerdos, adhuc valde iuvenis et in talibus difficillimis adiunctis nondum sufficienter versatus. Si RR. DD. Canonici et Rojkovich quoque se postpositos sentientes non toto animo eum adiuvabunt, difficulter exigentiis hodiernis par esse poterit.

Ideoque felicissima videtur mihi illa Eminentiae Vestrae Reverendissimae decisio, quod causa haec tantum post meum reditum definitive dirimetur. Sic enim forsitan praesenti rerum statu cognito humile meum iudicium communicare potero. Modus poterit esse hic. Domum reversus iterum gratias agam Eminentiae Vestrae Reverendissimae ac sub fine epistulae addam: Fas sit mihi etiam profundissimum homagium collaboratorum meorum offere RR. nempe DD…… et illos tantum nominabo, qui modesti meo iudicio idoneos ac aptos se ostenderunt, et etiam spem habere possunt acceptationis ex parte gubernii. Si nihil tale addam, signum erit, gubernium neutrum dignorum acceptare velle.

Unum adhuc me dubium cruciat. Possimne de nominatione eventuali aperte cum potestatibus competentibus pertractare, e. gr. dicendo, propter debilitatem meam vellem Auxiliarem petere a Sancta Sede Apostolica, vel tantum sub alio aliquo praetextu mentem potestatum investigare debeam? Pregratum mihi foret, mentem ac preceptum Eminentiae Vestrae Reverendissimae hac in re adhuc ante redditum meum cognoscere. In Wien a 19. Martii ad diem 26. Martii commorari intendo et die 26. iter arripere in patriam.

Sic anima mea coram Patre amante plane aperta corde magis paccato Altissimam Decisionem expecto, illam toto corde amplexaturus.

Sacram Purpuram Eminentiae Vestrae Reverendissimae plena cum filiali devotione ac sincera dilectione deosculans offero profundissimum homagium meum et paternam Suam benedictionem supplicando permaneo Eminentiae Vestrae Reverendissimae humillimus et obsequiosissimus servus

Nicolaus Dudás

Episcopus Hajdudorogensis

265. Gustavo Testa berni nuncius átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Bern, 1958. március 11.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 22r. Tisztázat.

N. 5003
Berne, 11 marzo 1958
Sua Eminenza Reverendissima il Sig. Card. Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione Orientale
Città del Vaticano
- con due allegati -

Eminenza Reverendissima,

appena in possesso della comunicazione che codesta Sacra Congregazione mi faceva pervenire in data 5 corrente per mezzo della Segreteria di Stato, mi diedi premura di participarla riservatamente a Mons. Nicola Dudas.

Il Prelato risponde con i due documenti, che mi affretto a trasmettere qui acclusi all'Eminenza Vostra Reverendissima.

Chino al bacio della Sacra Porpora, mi onoro confermarmi con i sensi del più devoto ossequio e della più profonda venerazione dell'Eminenza Vostra Reverendissima devotissimo, umilissimo ed obbedientissimo Servitore

265a. Testa nuncius átiratának melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában

Lugano-Sorengo, 1958. március 9.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 22rv. Tisztázat.

Nunziatura Apostolica in Svizzera
Lugano-Sorengo, die 9. Martii a. 1958.
Allegato n 1 al Rapporto n 5003 del 11.3.58
Eminentissimus ac Reverendissimus
Dominus Cardinalis Eugenius Tisserant
Sacri Collegii Decanus
ac Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali a secretis
Citta del Vaticano

Eminentissime ac Reverendissime Domine Domine Cardinalis,

Altam communicationem per S. Nuntiaturam Bernensem mihi benigne intimatam rite accepi, bene intellexi plenaque animi subiectione accepto.

Post reditum meum modo opportuno rescire studebo, utrum eius nominatio nunc vel in proximo futuro a gubernio accepterеturne vel non. Modo aliquo convenienti Eminentiae Vestrae Reverendissimae referre conabor.

Sacram Purpuram filiali cum devotione deosculans cum profundissimo venerationis cultu permaneo

Eminentiae Vestrae Reverendissimae servus humillimus et obsequiosissimus

Nicolaus Dudás

Episcopus Hajdudorogensis /

265b. Testa nuncius átiratának melléklete: Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Eugenio Tisserant bíboroshoz, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges segédpüspök kinevezése tárgyában

Lugano-Sorengo, 1958. március 10.

Nunziatura Apostolica in Svizzera
Allegato n 2 al Rapporto n 5003 del 11.3.58

Eminentissime ac Reverendissime Domine Cardinalis,

Humillime veniam peto ac benignam condonationem quia in responso die 8. Martii dato novos candidatos nominare oblitus sum, etsi perlonge causam ponderaverim.

Nunc quoque perdifficile mihi est huic desiderio Eminentiae Vestrae Reverendissimae satisfacere, praesens enim rerum status in Eparchia sacerdotumque nostrorum modus se gerendi omnino ignotus est. Angores meos adhuc maiores reddiderunt communicationes P. Provincialis Basilianorum in Hungaria per postam nuperrime mihi factae: „Domi (i.e. in Eparchia) multas res magna cum festinatione perficere conantur. Forse et succedet iis. Melius pro te, pauciores enim causae tibi remanent decidendae, vel forse adhuc peius, plures habebis curas ac moerores. Qui lo sa?" Hodie vero haec percepi ab eo: „Non dabas sibi curam facere, quid nobis ut domum afferas, tantum tu ipse quam citius domum redeas." Timeo enim, hoc perturbationes quasdam Eparchiae imminentes significare. – Nescio. –

Tamquam candidatos possibiles nunc sequentes tantum enumarare possum: Rev. B. Ladislaus Korpos, parochus in Vencsellő, qui tamen etiam longius phtisi laborabat, et hodie quoque caute vivere coactus est. Sacerdos optimus, sed persona gubernio non grata. Rev. D. Franciscus Karosi, canonicus cathedralis, sacerdos bonus, sed valde-valde simplex et non satis versatus. – Ex religiosis illi tantum possibiles mihi videntur, quos iam una cum humili meo iudicio praesentavi. – Quod ad dotes et experientiam neque P. Provincialis

neptus foret, sed ille certissime impossibilis est propter alias causas bene notas et gubernio quoque est persona maxime ingrata.

Si Deus O. M. mihi possibilem reddet, curam habebo, ut modo in litteris meis ultimis adumbrato ex Eparchia propositiones, quae mihi possibiles apparebunt, Eminentiae Vestrae Reverendissimae humiliter praesentare satagam.

Sacram Purpuram filiali cum devotione deosculans ac cum profundissimo venerationis cultu permaneo Eminentiae Vestrae Reverendissimae humillimus, addictissimus, obsequiosissimus servus

Nicolaus Dudás

Episcopus Hajdudorogensis

Sit venia mihi, non habeo aliam chartam.

266. Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárának átirat-fogalmazványa Domenico Tardini, pro-államtitkárhoz egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1958. március 28.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 24r. Fogalmazvány.

Sacra Congregazione „pro Ecclesia Orientali"
28 marzo 1958

Num. di Prot. 316/57

Mons. Domenico Tardini

Pro Segretario di Stato

Vaticano

Oggetto: Mons. Dudas

Allegati N. 2 documenti fotocopiati

l'Eccellentissimo Nunzio Apostolico a Berna con lettera[271] n. 5003 in data 11 corrente, ma giunta soltanto il 22 scorso, ha qui fatto pervenire la risposta di S. E. R. Mons. Dudas alla nota comunicazione del 5 corr.

In precedenza era giunta direttamente alla Sacra Congregazione una lettera del medesimo Prelato sullo stesso argomento.

Di tutto invio ora, qui unita, copia fotostatica per conoscenza di cotesta Sacra Congregazione

271 Lásd: 265. számú dokumentum.

267. Domenico Tardini, pro-államtitkár átirata Eugenio Tisserant bíboros, a Keleti Kongregáció titkárához egy esetleges hajdúdorogi segédpüspök kinevezése tárgyában

Vatikánváros, 1958. április 12.

ACO Rutheni – Hajdudorog 316/57 fol. 25r. Tisztázat.

Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari
Vaticano, li 12 Aprile 1958
Prot. N. 2923/58
A Sua Eminenza Reverendissima il Sig. Card. Eugenio Tisserant
Segretario della Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale
Roma

Eminenza Reverendissima,

Con il venerato Foglio[272] N. 316/57 in data 28 marzo u.s., l'Eminenza Vostra Reverendissima si compiaceva farmi avere le copie fotostatiche di alcuni scritti dell'Eccellentissimo Mons. Nicola Dudas, Vescovo di Hajdudorog, concernenti l'eventuale nomina di un Ausiliare o Coadiutore.

Nell'assicurare che di tali documenti questa Segreteria ha preso conoscenza con la dovuta attenzione, porgo all'Eminenza Vostra sentiti ringraziamenti per il cortese invio.

Profitto dell'occasione per confermarmi con i sensi del più profondo ossequio di Vostra Eminenza Reverendissima Umilissimo Devotissimo Obbligatissimo

Domenico Tardini

268. Csala László, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának átirata Dudás Miklós püspöknek egyes görögkatolikus papok kongruájának megvonása tárgyában

Budapest, 1959. április 22.

MNL OL XIX-A-21-a 22-4/1959. Tisztázat.

22-4/1959. Eln.

Dr. Dudás Miklós
püspök úrnak
Nyíregyháza

Püspök Úr!

272 Lásd: 266. számú dokumentum.

Ezúton értesítem, hogy Antalóczy Kornél kanonok (Nyíregyháza), Árvai József esperes (Mezőzombor), dr. Békés Géza lelkész (Nyírszőlős), Donka János lelkész (Csegöld), Galamb György lelkész (Tiszaeszlár), Timafi Endre lelkész (Penészlek), Seszták László lelkész (Nyírpilis), dr. Dudás Bertalan lelkész (Anarcs), Korpos László lelkész (Vencsellő), továbbá Korpos Andor lelkész (Ajak) egyes, de nem ritka megnyilvánulásai, illetve általános tevékenységének bizonyos vonatkozásai nem egyeztethetőek össze az állam és a katolikus egyház között kötött megállapodásban foglaltakkal. Ezt a megállapítást részben saját tapasztalataink, részben a dolgozó nép köréből kapott információink táámasztják alá. Ennek alapján beszüntetjük a nevezettek kongruájának folyósítását.

A vonatkozó esetek külön-külön való újra megvizsgálása folyamatban van és az esetleges enyhítő, vagy sulyosbító intézkedéseket ezek eredményétől függően fogjuk megtenni.

Budapest, 1959. április 22-én
Tisztelettel
Csala László
főelőadó

269. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök végrendelete

Nyíregyháza, 1959. április 26.

Kiadva: Török István Izsák (szerk.): Egyházamért kész vagyok meghalni. P. Dr. Dudás Miklós szerzetes-püpök emlékére. H.n. , 50-51.

Végakaratom
A Szentháromságban egy Istennek, az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében.

Bűnös lelkemet gyermeki bűnbánattal és bizalommal ajánlom az irgalmas Isten atyai kezébe.

Az igazságos Isten rettenetes ítélőszéke elé készülve is kénytelen vagyok világosan és határozottan kijelenteni, hogy a mostani helyzetet nem meggondolatlan szeszély, elhamarkodott döntés vagy csökönyös makacsság váltotta ki, hanem az Isten előtti felelősség biztos tudata és lelkiismeretem határozott és alaposan indokolt feltétlen tiltó szava. Alapjában azt kívánták tőlem, hogy nyilvános cselekedettel juttassam kifejezésre, hogy semmisnek tekintem az Apostoli Szentszéknek a Szentséges Atya által jóváhagyott nagy fontosságú rendelkezését és világosan helyezkedjem szembe azzal, vagyis tegyek meg valamit kifejezetten „in contemptum religionis et auctoritatis ecclesiasticae" – Ha én a pápának felmondom az engedelmességet, már nem is vagyok többé katolikus. Már pedig én feltétlenül a katolikus szent hitben és katolikus Anyaszentegyházban akarok élni és vágyok meghalni.

Ami az előadódott helyzetből hátrány következnék papjainkra vagy híveinkre, azért Isten előtt is úgy érzem, hogy én nem vagyok és nem lehetek felelős. Most lelkiismeretemet nem áldozhatom fel és az Egyház fejével nem szegülhetek szembe semmi áron sem. Ez elárulása volna Istennek és az Egyháznak.

Ezt pedig szeretném hinni, hogy egyházmegyénkben senki sem kívánja tőlem.

Mindenkitől, papjaimtól és híveinktől alázatos lélekkel bocsánatot kérek. A magam részéről mindenkinek szívből megbocsátok.

Istentől magam számára irgalmat és könyörületet kérek, papjaim és híveim számára pedig a végső állhatatosság nagy kegyelmét, hogy mindhalálig hűek maradjanak a szent hitben és az Anyaszentegyházhoz. Közbenjárásra kérem a könnyező pócsi Szűz Anyát, egyházmegyénk védőszentjét, Szt. István első vértanút és szt. alapítóját X. Szt. Piusz pápát.

Ha a jó Isten megkönyörül rajtam és magához veszi bűnbánó lelkemet, nagyon kérem, hogy temetésemen, Anyaszentegyházunk előirt imáin túl semmiféle gyászbeszéd vagy búcsúztató ne legyen, hiszen ez különben is idegen az Egyház szellemétől.

Könyörülj Istenem az én bűnös lelkemen. Egy-egy fohászt kérek lelki üdvösségemért.

Nyíregyháza, 1959. április 26-án

Dudás Miklós hajdúdorogi püspök

270. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Csala László főelőadóhoz (Állami Egyházügyi Hivatal) Csáti József miniszteri biztos jogkörének tárgyában

Nyíregyháza, 1959. május 22.

MNL OL XIX-A-21-a 22-5/1959. Tisztázat.

A Hajdúdorogi Püspöktől
1/1959. Eln.

Főelőadó Úr!

Folyó évi április 22-én kelt 22-4/1959.Eln. számu intézkedése kapcsán egy hónapi várakozás után kénytelen vagyok hivatalosan közölni az alábbiakat:

A Hivatal itteni képviselője Csáti József ur 1959. április 21-én délelőtt felkeresett és a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Hivatala megbizására hivatkozva közölte:

1. „Proletár lelkiismeretünkből kifolyólag Dudás Bertalan anarcsi lelkésztől megvonjuk a működési engedélyt, tehát semmilyen lelkészi ténykedést nem fejthet ki.[273]

2. Ha a püspök ur el akarná hagyni a várost, előzetesen jelentse nekem, mikor és hova."[274]

3. Ettől kezdve Csáti József ur minden nekünk szóló levelet felbontott és elolvasott, még a nem hivatalos, hanem nevemre szóló világosan magánleveleket is, amit pedig tudomásom szerint a magyar Népköztársaság törvényei csak törvényesen elítéltekkel és őrizetben tartottakkal szemben foganatosítanak.[275]

Eltekintve attól, hogy mindmáig lényeges eltérés áll fenn a Csáti József ur első pontbeli közlése és a fent hivatolt rendelkezése között – mind a ahárom pontban említett intézkedés olyan fontos és súlyos, hogy a dolog természete szerint nem alapulhat pusztán négyszemközti szóbeli közlésre. Ezért kérem, hogy a fenti három pontban említett rendelkezéseket szíveskedjenek a hajdúdorogi egyházmegye főhatóságával hivatalos iratban is közölni.

Nyíregyháza, 1959. május 22-én.

Dr. Dudás Miklós
hajdúdorogi püspök[276]

271. Csáti József egyházügyi főelőadó javaslata az Állami Egyházügyi Hivatalnak egyes görögkatolikus papok kongruájának elvonására

Nyíregyháza, 1959. július 30.

MNL OL XIX-A-21-a 22-4/a/1959. Tisztázat.

Szabolcs-Szatmár megyei Tanács VB. Egyházügyi Főelőadójától
Szám: 6/2/1959
Tárgy: Görögkatolikus lelkészek kongruaelvonásának indoklása
Állam és (!) Egyházügyi Hivatal
Budapest
Szalai u. 10-14.

Csala Elvtárssal történt „K" vonalon való állami beszélgetés alapján a görögkatolikus lelkészek kongruája elvonása indokolásául a következőket jelentem a Hivatalnak:

A 10 kongrua elvonása Dudás püspök magatartása következményeként jött létre abból a célból, hogy a püspököt a családos papok szemrehányó

273 A bekezdés mellett kézírással kérdőjel.
274 A bekezdés mellett kézírással kérdőjel.
275 A bekezdés mellett kézírással kérdőjel.
276 Az irat alján, bal sarokban kézírással: *Csala elv. Nem értem Csáti elv-t. Beszélje meg. V.28. Miklós.* Jobb sarokban: *Érdemi intézkedés a 22-6/1959. Eln. számú ügyirat alapján fog megtörténni. 1959. VIII/25. K: Csala László osztályvezető*

véleménye alapján esetleg jobb belátásra birjuk. Ez az egész tény Horváth Elvtárssal történt megállapodás után hajtódott végre olyan papi személyeknél, akik az állam részéről néhány szempontból különben is elmarasztalás alá estek. Az egyes személyeknél a kongrua elvonásának okai a következők:

1./ Dr. Békés Géza Nyírszőlős

Szélsőségesén jobboldali beállitottságu egyén, a békemozgalomban egyáltalán nem vett részt. Gyűlésektől távoltartotta magát, annak ellenére, hogy a községben a békebizottságba beválasztották, ezen a területen produktív munkát nem végzett. A haladó papok ellen uszított, sulyosan vétett az állami törvények ellen, amikor éngedély nélkül a Dózsaszőlőben megkezdte egy templom épitését, amelyet az állami szervek állítottak le s ma is félbamaradottan áll. A templombajárás, a hitoktatásra való jelentkezés és a vegyesvallásu családok rendezését sok esetben erős lelki terorral igyekszik végrehajtani, mellyel erősen zavarja a község nyugalmát, s ez kihat a termelésre is.

2./ Seszták László Nyirpilis

A püspök egyik legbizalmasabb embere, minden haladó mozgalomtól és mozzanattól távoltartja magát annak ellenére, hogy gyermekei és felesége is szemrehányással illették túlzott jobboldali magatartása miatt, álláspontját nem változtatja meg. Ellenőrzésem során 13 gyermekkel találtam többet a hittanóráján. Ezek nem voltak beiratva. Az ottani nevelők véleménye szerint a be nem íratott gyermekeket figyelmeztetés ellenére is az utcáról – néha karjuknál fogva – vonszolta be a tanterembe. Egyes gyermekek elmondása alapján testi fenyítést is alkalmazott.

3./ Dr. Dudás Bertalan

Volt szerzetes rendfőnök, a püspök öccse. A püspök jobboldali eltolódásában nagy szerepe van. A parókiaépitési engedélyre kápolnát épitett, a községben az egyházi adó beszedésén túl minden engedély nélkül gyűjtést rendezett, a tavasz folyamán két hónapnál tovább tartó filmvetítést rendezett az ifjúság számára a kápolnában, mint volt bazilita rendfőnök a szerzeteseket maga köré gyűjtötte több esetben. Jelenleg fel van függesztve, a mezőzombori Állami Gazdaságban dolgozik.

4./ Korpos László, Vencsellő

Szélsőséges jobboldali beállitottságu, minden haladástól elzárkózó egyén. A püspök bizalmas embere, a békepapok munkájáról állandó tájékoztatást adott a püspöknek. A be nem iratkozott gyermekeket nem küldte ki a hittanóráról. Provokációszerűen levélben hívta meg egyes párttagokat lelkigyakorlatra, köztük a vb. elnökhelyettest is.

5./ Korpos Andor, Ajak

Az ifjúság részére filmvetitést rendezett a templomban. Nem küldte ki a hittanóráról a be nem iratkozott gyermekeket. Békegyülésekre nem járt el. A legreakciósabb, legfasisztább papi klikkbe tartozik. Kongruája elvonása után Bihari Bertalan irodaigazgatót néhányan felkeresték az ajaki hivek közül és azt

kérték tőle, hogy helyezzék el Ajakról Korpos Andort, mert nekik csak olyan pap kell akit az állam fizet.

6./ Antalóczi Kornél kanonok, Nyíregyháza

A klerikális reakció megtestesítője, körmönfont, ravasz egyén. Az iskolák államosítása és a békekölcsönök idején uszított. Békemozgalmaktól távol tartja magát. Agitál a békepapok ellen, az ellenforradalom idején követelte a haladó lelkészek jobb parókiákról való eltávolítását. A haladó papokat egészében karrieristáknak nevezi. Papi és polgári baráti köre a legellenségesebb elemekből tevődik össze. Szükebb baráti körben a nyugatot és a nyugati politikát dicsőiti, amellett agitál. A Belügyminisztérium illetékes szerveivel közösen megállapítottuk, hogy nem érdemel állami támogatást és Nyíregyházáról való eltávolítása nagyon tanácsos lenne.

7./ Timafi Endre Penészlek

Egyházadón túli nagyméretű gyűjtést rendezett s erőszakkal követelte, hogy adjanak a hivek a templomkerités építéséhez nagyobb összegeket. Nem küldte ki a be nem iratkozott gyermekeket az hittanóráról, a helybeli termelőszövetkezettel a háztáji földből adódóan nézeteltérése támadt s igyekezett ezen keresztül a hivek hangulatát a termelőszövetkezettel szembe állitani.

8./ Árvai József esperes Mezőzombor

Megcsontosodott nyugati politikát dicsőitő s általában a népi demokráció (!) és a Szovjetunió eredményeit becslő egyén. Egyik máriapócsi pelikációjában (!) kirohant az ifjúság ellen s olyan ize volt e pelikációinak (!), hogy ebben a társadalmi rendszerben minden pusztul. A legutóbbi időben némi javulás tapasztalható nála.

9./ Donka János Csegöld

Rapszódikus, kiegyensúlyozatlan, idegbeteg egyén. Hol egyik időszakban a békepapok vonalát követte, a másik időszakban a haladó lelkészeket támadta és uszított a népi demokrácia ellen. Az egyházadón kivül több esetben rendezett gyűjtést a hivek között minden engedély nélkül. A legutóbbi vasárnapi pelikációjával (!) kapcsolatban olyan híreket kaptunk, hogy lázitó és uszitó volt. A francia forradalomban szereplő munkásságot csőcseléknek nevezte, majd ezt vonatkoztatta a későbbi korokra is. A társadalmi szervekkel való kapcsolatát az utóbbi időben igyekezett megjavítani és az a bizonyos erkölcsi bírósági tárgyalás után némi szolgálatkészséget is mutat.

10./ Galamb György Tiszaeszlár

Nyugtalan természetű egyén. Állandóan utazik a környező köségekben. Virányosra kápolnaépitést tervezett s a környező községekben gyűjtést végzett házról-házra járva. Van benne bizonyos örökös ellenzékiség, szemben áll a haladó papokkal de szemben áll a püspökkel is.

Amennyiben a hivatalnak az a terve, hogy a kongruák visszaadásán keresztül próbáljuk Dudás püspökkel a viszonyt kijavítani illetve normalizálni, úgy a visszaadást a következő sorrendben javaslom:

Három hónap elteltével visszaadható lenne:
1./ Galamb György
2./ Árvai József
3./ Donka János
Hat hónap elteltével visszadható lenne:
1./ Timafi Endre
2./ Seszták László
A többieknek: Korpos Andor, Korpos László, Antalóczi Kornél, Dr. Békés Géza csak hosszabb idő, legalább egy vagy két év után javaslom a kongruavisszaadást, ha magatartásukban némi javulás mutatkozik.
Nyíregyháza, 1959. július 30-án
Csáti József
főelőadó[277]

272. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirat-fogalmazványa Miklós Imrének, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettesének aktuális kérdésekről

Nyíregyháza, 1959. augusztus 14.

GKPL I-1-a 1820/1959. Fogalmazvány.

A Hajdúdorogi Püspöktől
Miklós Imre úrnak
elnökhelyettes
Állami Egyházügyi Hivatal
Budapest

1838/1959. szám.
Elnökhelyettes Ur!
Folyó hó 12-én kelt 22-6/1959. Eln. számu iratára közlöm, hogy a következő kérdéseket óhajtanám megbeszélni:
1. A Hivatal itteni megbizottjának jogköre és annak gyakorlása.
2. A Hittudományi Főiskola működésének lehetősége.
3. A megyéspüspök kormányzati kötelességeinek teljesítési lehetősége.
4. A dispozícióknál az egyházi szempontok és az állami kívánalmak összeegyeztetése.
5. Az 1957. évi 22. sz. tvr.--ben. nem érintett állomások betöltése.
6. A kongrua megvonások ügye.
Nyíregyháza, 1959. augusztus 14.
Tisztelettel:

277 Az iratra kézírással felvezetve: *Egyenlőre további intézkedést nem igényel. 1959. VIII/25-én. Csala László osztályvezető*

273. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirat-fogalmazványa Olt Károlynak, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének Anarcs és Téglás lelkészségek fennmaradása tárgyában

Nyíregyháza, 1959. augusztus 31.

GKPL I-1-a 1820/1959. Fogalmazvány.

A Hajdúdorogi Püspöktől

3-1959. Eln. sz.
Olt Károly urnak
az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke,
Budapest.

Elnök Ur!
Csáti József főelőadó ur f. h. 22-én délután szóbelileg közölte velem, hogy az általam felvetett és az elnökhelyettes Ur által kilátásba helyezett személyes tárgyalás későbbre halasztódik. Valamint azt, hogy a hivatal az anarcsi és a téglási önálló plébániák visszafejlesztését kivánja.
A közlés meglepett, egyenesen megdöbbentett. Én az elvi kérdések letárgyalását éppen a felmerült nehézségek elhárítása és a megoldási lehetőségek keresése érdekében vetettem fel és kértem arra időpont kijelölését.
A feszültség fokozódásának elkerülésére megtettem a legszükségesebb intézkedéseket. Nyugállományba helyeztem azokat, akik azt kérték, megüresedő plébániájukra pályázatot hirdettem. Ezek betöltése, megygyőződésem szerint a tárgyalások után, vagy azok folyamán nagyobb nehézségek nélkül lehetővé válhat.
Lehetetlen azonban a tárgyalások előtt változásokat eszközölni a hittudományi főiskola tanári karában és az egyházmegyei irodában. S még inkább lehetetlen számomra a lelkipásztori fejlődésben visszafejlesztést foganatosítani, különösen éppen Anarcson, vagy Tégláson.
Ezek egyik sem önálló „plébánia", hanem mind a kettő lelkészség. Egyik sem „titkos", vagy „zug"-szervezés, mint a főelőadó ur szavai sejttetni engedték, hanem mindkettő szabályosan, nyíltan létesült, az Állami Egyházügyi Hivatal kifejezett hozzájárulásával.
ANARCSRA 1950. december 1-én lett disponálva az egyik egyházmegyei lelkész. Bejelentettük szabályosan a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak. Az tudomásul vette és a kongruát rendszeresen oda utalta. Ugyanezt tette folytatólagosan a jogutód Állami Egyházügyi Hivatal.
Az 1951-ben végzett kongruás-hely revideáláskor s a kongruák számának csökkentésekor Anarcs ismét tárgyalásra került s szabályosan megmaradt, mint lelkészség.
1954-ben szabályos engedélyt adott az Á.E.H. budapesti központja lelkészi lak és kápolna építésére, amit a hivatal akkori helybeli képviselője, Barát

Gusztáv előttem személyesen közölt az illetékes kisvárdai helyi hatóságokkal, melyre azok ki is adták a szabályszerű építési engedélyt.

A hívek évek folyamán, fokozatosan, több, mint 100.00 forintos áldozattal tették lehetővé, hogy az ott és az oda tartozó szórványban (Gyulaháza, Szabolcsbáka) élő, több mint ezer katolikus kielégíthesse hitének és vallásának az alkotmányban biztosított gyakorlását. A régi küzdelmes, vándorcselédsorból ott megtelepedett katolikus családok azért hozták meg ezt a számukra nagyon is jelentős áldozatot, hogy földi jólétük és életszínvonaluk emelése mellett lelki igényeiket is kívánságuknak megfelelően kielégíthessék.

Egészen hasonló Tégláson is az eset.

A kihelyezett lelkészség az AEH egyházmegyei megbízottjának tudtával és hozzájárulásával létesült. Ennek birtokában a hívek nem csekély áldozatkészség árán vették meg azt a házacskát, amelyben a kápolna és a lelkészi lakás van. Ezt maga az akkori általános helynök, Vattamány Imre áldotta meg ünnepélyesen és adta át használatra.

Az ÁEH központja a jelenlegi lelkész kinevezésekor sem emelt semmi kifogást, hanem minden nehézség nélkül folyósította számára a lelkészi kongruát, mint téglási lelkésznek.

Az egyházmegyei főhatüóság mindkét esetben a hívek lelki szükségletének kielégítése végett kérte s nem kis utánjárással szerezte meg annakidején az ÁEH hozzájárulását. A lelki szükség ma is fennáll. Az általános fejlődés csak még indokoltabbá teszi a két lelkészség fennmaradását. A hívek nagy áldozatai pedig egyenesen lehetetlenné teszik az egyházi főhatóság számára a visszafejlesztést, ami egészen biztosan igen nagy elkeseredést váltana ki a híveknél és az egész lakosságban. Ezért semmiképpen se vállalhatom a felelősséget.

Mindkét lelkészség további fennmaradását népünk vallási életének és lelki igényeinek kielégítése érdekében feltétlenül szükségesnek tartom.

Kérem tehát a kérdés jóakaratú mérlegelését és a szabályosan, az ÁEH hozzájárulásával létesült lelkészségek zavartalan továbbműködésének a biztosítását.

Nyíregyháza, 1959. augusztus 31.

Tisztelettel

hajdúdorogi püspök

274. Csala László, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának átirata Dudás Miklós püspöknek egyes görögkatolikus papok kongruájának megvonása tárgyában

Budapest, 1959. november 3.

MNL OL XIX-A-21-a 22-4/1959. Tisztázat.

dr. Dudás Miklós püspök Urnak

Nyíregyháza

Püspök Úr!

Néhány hónappal ezelőtt, többek kőzött Seszták László nyírpilisi, Korpos László vencsellői, Korpos Andor ajaki és Timafi Endre penészleki gör. kath. lelkészek kongruájának folyósítását is beszüntettük, az illetékes helyi állami szervek vezetőinek információi alapján. Ezek több vonatkozásban kifogásolták az illetők tevékenységét. Az ügyek felülvizsgálása és a nevezettekkel való személyes beszélgetéseim során megállapítottam, hogy a kifogásolt dolgok valóban megtörténtek és igaz az is, hogy ezek egyáltalán nem erősítették, hanem zavarták az állam és az egyház között kialakult jóviszonyt. Éppen ezért indokolt volt kongruájuk átmeneti időre való beszüntetése. Mindenesetre felhívtam a figyelmüket elkövetett hibáikra és ők megígérték, hogy a jövőben tartózkodni fognak az ilyen és hasonló kifogásolható tevékenységtől.

Ezek után megtettem az intézkedéseket arra nézve, hogy a nevezettek 1959. november 1-től kezdődően újra rendszeresen megkapják kongruájukat. Ezzel ezeket az ügyeket részünkről lezártnak tekintjük. – dr. Békés Géza, dr. Dudás Bertalan, és Antalóczi Kornél ügyében a vizsgálat még folyamatban van.

Budapest, 1959. november 3.

Nyíregyháza

Tisztelettel

Csala László/

275. Buhalla István miniszteri biztosi megbízatása a Hajdúdorogi Egyházmegyei hatóság mellé

Budapest, 1959. december 18.

MNL OL XIX-A-21-a M-33-3/1959/eln. Tisztázat.

Megbízólevél

Buhalla István elvtársat a hajdúdorogi gör. kat. egyházmegyei hatóság mellé miniszteri biztosnak kinevezem.

Megbizatása visszavonásig érvényes.

Budapest, 1959. december 18.

Olt Károly

276. Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettesének átirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspökhöz Liki Imre János tanári működési engedélyének megvonása tárgyában

Budapest, 1960. október 14.

MNL OL XIX-A-21-a-N-22-2/1960/eln. Tisztázat.

Dudás Miklós püspök úrnak
Nyíregyháza

Püspök Úr!

A korábbi tárgyalások alapján értesítem, hogy dr. Liki Imre görögkatolikus teológiai tanár tanári működése ellen kifogást emelek és tanári működési jogát az 1957. évi 22. sz. tvr. alapján 1960. október 20-i hatállyal megvonom.

Kérem Püspök Úr szíves intézkedését.

Budapest, 1960. október 14.

Teljes tisztelettel

Miklós Imre

277. Szántay István, az Actio Catholica főtitkárának átirata Madai Andrásnak, az Állami Egyházügyi Hivatal csoportvezetőjének a borsodi görögkatolikus békepapok Dudás püspökhöz írt levele tárgyában

Miskolc, 1961. január 11.

MNL OL XIX-A-21-a-N22-1. Tisztázat.

M.T.
Madai András úrnak
csoportvezető
Budapest

Tegnap betekintés végett kérni méltóztatott tőlem annak a névtelen levélnek a másolatát, mely borsodi békepapok aláírással Dr. Dudás Miklós Püspök úrhoz érkezett eredetiben, másolatban pedig hozzánk irattári megőrzésre.

Ennek alapján a kért másolatot mély tisztelettel megküldöm.

Miskolcon, 1961. január 11-én

Dr. Szántay István

277a. Szántay főtitkár átiratának mellékelete: borsodi békepapok névtelen levele Dudás Miklós püspökhöz

MÁSOLAT

Főtisztelendő Püspök Úr! Kegyelmes Atyánk!

Mi borsodi békemozgalmi gk. lelkészek megdöbbenéssel értesültünk arról, hogy Kegyelmes Atyánk rosszallását fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy Szántay Szémán István apostoli kormányzói helynök ur részt vett és felszólalt a katolikus papok országos ünnepi békenagygyűlésén.

Fájó szivvel vettük tudomásul, hogy amikor a Püspök Úr a gyűlés után Miskolcra jött, szinte szóba sem akart állni szeretett helynökünkkel.

Fájdalmunkat csak növelte az a tény, hogy Püspök Atyánk a Nyíregyházán számvevőségi ügyben megjelent miskolci paptestvéreink előtt nem egészen atyai módon nyilatkozott meg Szántay helynök úrral kapcsolatban.

Szükségesnek tartjuk kijelenteni, hogy papi lelkiismeretünkkel a legteljesebb mértékben megegyezik mindaz, amit a helynök ur ezen a gyűlésen elmondott. Vagy talán Püspök Atya nem ért egyet azzal, hogy egy harmadik, minden eddiginél pusztitóbb világháború elkerüléséhez a magunk módján hozzájáruljunk? Kivánja talán Püspök Atyánk, hogy a nagaszaki és hirosimai tragédia megismétlődjön? Fáj talán Püspök Atyának, hogy a felszabadult magyar nép egy szebb, boldogabb jövő felépitésén fáradozik? Nos, a helynök ur mondanivalója csupán e gondolatok köré csoportosult, ebben viszont nem látunk semmi eretnekséget.

Bennünket mélységesen aggaszt az a magatartás, amelyet Püspök Atyánk ilyen kérdésekben tanúsít, mert sajnos tapasztalatból tudjuk, hogy végső fokon mindezeknek mi, egyszerű papok valljuk kárát. Nem egy példa volt már arra, hogy állami megtorló intézkedések éppen a Püspök Atya magatartása miatt egyszerű becsületes papokat érintettek.

Távol áll tőlünk, hogy Püspök Atyánkat kioktassuk, de kötelességünknek tartjuk kijelenteni, hogy a püspökök egyenkint nem csalatkozhatatlanok. Ez alól Püspök Atyánk sem lehet kivétel. A Szentséges Atya is csak akkor csalatkozhatatlan, ha „ex cathedra" szól. Ebből kiindulva mi távolról sem azonosítjuk magunkat Püspök Atyánk politikai felfogásával.

Ha Püspök atya mindenképen mártír sorsra akar jutni, ám legyen, ebben nem kivánjuk visszatartani, mi azonban ebből nem kérünk.

Szükség esetén a jövőben még többször fogjuk hallatni szavunkat és a nyilvánosság előtt is fel fogunk lépni.

Fiui tisztelettel:

„borsodi gk. békepapok".

278. Madai András, az Állami Egyházügyi Hivatal csoportvezetőjének feljegyzése Dudás Miklós püspök és a Miskolci Apostoli Kormányzóság papjai közti konfliktusról

Budapest, 1961. január 30.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1961 (24. doboz). Tisztázat.

Feljegyzés
Olt elvtárs részére

A miskolci görögkatolikus adminisztratura megüresedésével kapcsolatosan aktuálissá vált oda helynök kinevezése.

Dudás püspök Olt elvtársat ezért akarja felkeresni I. 31-én. Az előzetes információk szerint Dudás püspök politikai okoknál fogva nem kiván

kinevezni helynököt, hanem a miskolci adminisztraturát is ő akarja közvetlenül irányítani. Többek között arra hivatkozik, hogy ő nem is nevezhetne oda ki helynököt. Értesülésem szerint a püspök teljes joggal van kinevezve a miskolci adminisztraturára, tehát jogában állna oda helynököt is kinevezni. Csizmadia elvtárs feljegyzésében vázoltakon kívül figyelembe kell venni azt is, hogy a miskolci adminisztráturához tartozó papok eltérően a hajdudorogi szokásoktól, liturgiájukat és szertartásukat szláv nyelven végzik. Tudomásom van arról is, hogy Rómában van megfelelő képviseletük is Ladomérszky nevű pap személyében. Ha valami probléma felmerül, őt szokták felkérni ügyeik intézésére.

Dudás püspök többek között azért is maga kivánja kormányozni az adminisztraturát, mert idáig politikai szempontból sok nehézséget okozott, más beállítottságúak azok a papok és ellenszenves nekik Dudás püspök személye. Ez bizonyos mértékig mindig szakadékot idézett elő a hajdudorogi egyházmegye és az adminisztratura között.

Az információink szerint az adminisztratúrához tartozó papok hallani sem akarnak arról, hogy közvetlen Dudás püspökhöz tartozzanak, ha a püspök ezt mégis végre akarná hajtani, abban az esetben Rómához akarnak folyamodni, állitólag a levéltervezet meg is van szövegezve, amely bizonyos fenyegetést is tartalmaz, azt, hogy amennyiben mégis a hajdudorogi egyházmegyéhez kellene tartózniok, ők el fognak szakadni Rómától.[278]

Ahogy az események mutatják, ha esetleg Dudás püspök mégsem volna hajlandó kinevezni általunk megfelelőnek tartott helyököt, úgy ebben az esetben az állam érvényesíthetné a 90 nap türelmi idő foganatosítását, mely szerint ki nevezhetnénk megfelelő papot e tisztségre. Az állam ezen intézkedése pozitív támogatásra találna az adminisztratura papjai részéről is, és ez egyben a meglévő szakadék további mélyítését is elősegítené.

Buhalla elvtárs véleménye a megyei illetékesekkel egybehangzóan az, hogy helyesnek tartják pozitív helynök kinevezését az adminisztraturára.

Lobkovitz elvtárs korábbi véleménye az volt, hogy nem kell az adminisztraturát fenntartani, de amikor a körülményeket vele ismertettem, ő is egyetértett abban, hogy helyes továbbra is az adminisztratura fenntartása.

Véleményem szerint a miskolci adminisztratura ügyének lezárása nem olyan sürgős, mint ahogy azt Dudás püspök Olt elvtárshoz írt levelében jelezte, minél tovább húzódik az ügy, annál tovább mélyül az ellentét Dudás püspök és a papok között.[279]

Budapest, 1961. január 30.

Madai

278 Ide Olt elnök egy nagy kérdőjelet rajzolt.

279 A bekezdés mellett Olt elnök megjegyzése: *Túl soká húzni sem jó!*

279. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Olt Károlyhoz, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez Juhász Dénes helynöki kinevezése és a kormányzóság miskolci irodájának tárgyában

Nyíregyháza, 1961. február 4.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1961 (24. doboz). Tisztázat.

A Hajdúdorogi Püspöktől, mint a Miskolci Exarchátus Apostoli Kományzójától

286/1961. szám.

Olt Károly Urnak,
az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke
Budapest

Elnök Úr!

Személyes tárgyalásunk alapján ezúton is megemlítem, hogy a Miskolci Exarchátus mindkét részről helyeselt különálló igazgatásához feltétlenül szükséges egy központi iroda-helyiség Miskolcon, ahol a papok és hivek személyesen intézhetnék el ügyeiket. – Ehhez most is kérem a Hivatal kilátásba helyezett segítségét. Enélkül ugyanis alig oldható meg a helyiség kérdése.

Az Exarchátus ügyeinek közvetlenebb intézése érdekében továbbra is kívánatos adminisztrátori helynök kinevezése. Az egyházi törvénykönyv követelményeinek Juhász Dénes konzultor, ózdi parochus felel meg, ezért az ő kinevezéséhez kérem az 1957. évi 22. sz. tvr-ben megkívánt előzetes hozzájárulást.

Az Adminisztratura titkárává dr. Bubnó László lelkészt óhajtom kinevezni, ehhez is kérem a Hivatal hozzájárulását.

Teljes tisztelettel
Dr. Dudás Miklós
hajdúdorogi püspök,
a Miskolci Exarchátus apostoli kormányzója

280. Madai András, az Állami Egyházügyi Hivatal csoportvezetőjének jelentése Olk Károly elnöknek Juhász Dénes helynöki kinevezése tárgyában

Budapest, 1961. március 15.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1961 (24. doboz). Tisztázat.

Jelentés
Az 1961. március 13-1 Ózdi kiszállásról.

A kiszállás alkalmával a célom az volt, hogy a helyi párt- és tanács szervekkel beszélgetést folytassak Juhász J. Dénes görögkatolikus plébános magatartásával kapcsolatosan.

Az elvtársak általános tapasztalata az, hogy a nevezettel szemben különösebb probléma nem merült fel, pozitívnak tartják az Ózdi működését. A járási párttitkár elvtárs elmondta, hogy ő résztvett az egyik népfront értekezleten, ahol Juhász Dénes felszólalt és ő nagyon pozitívnak értékelte az elmondottakat. Továbbá elmondották az elvtársak, hogy hajlik a jószóra, ha szükséges mindig megtalálták a módját az együttműködésnek.

Juhász J. Dénessel való beszélgetésünk arra irányult, hogy az ő véleményéről tájékozódjunk. Ennek alapján meggyőződtünk arról, hogy hajlandóságot mutatott pozitív együttműködésre, többekközött tett olyan kijelentést, hogy a ma papjának legalább úgy kell szolgálni az állam érdekeit, mint az egyházét. Az a benyomás is kialakult róla, hogy elég nyílt magatartásu, van bátorsága felvetni a kényes kérdéseket is. Többekközött megkérdezte tőlünk: igaz-e az, hogy az Állami Egyházügyi Hivatalnak az a célja, hogy a Miskolci Adminisztraturát hozzácsatolja a Szovjet Pravoszláv Egyházhoz. Hozzáfűzte, hogy ezt azért kérdezi meg, mert úgy a görögkatolikus papok, mint a latin szertartásuak között ez beszédtéma. Kijelentette, hogy ők ezt nem tudnák vállalni. (Rómától való elszakadást.)[280] Megnyugtattuk Juhász Dénest, hogy erről szó sincs, ez koholmány. Mire ő kijelentette, hogy ez megnyugtató számára.

Juhász J. Dénes kinevezésével kapcsolatosan az a véleményem, hogy a kinevezéshez hozzájárulhatunk. Úgy a megyei szerveknek, mint a helyieknek ez ellen nincs kifogásuk. A görögkatolikus békepapok is ajánlják (Bihari Bertalan, Bacsóka Béla és Fodor máriapócsi plébános.)

Az a véleményem, hogyha megfelelően tudunk Juhász J. Dénessel állami vonalon foglalkozni, nekünk megfelelőnek tudjuk nevelni. Bár nagyon vallásos, viszont meg van benne a hajlandóság az állammal való együttműködésre. Ezt teszi azért, hogy az egyház jól felfogott érdeke is ezt kívánja. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy nincs nagy választékunk, mert ő az egyedüli a Miskolci Adminisztratura területén, aki nőtlen és ennek megfelelően helynöknek kinevezhető.

Budapest, 1961. március 15.

Madai András[281]

280 A bekezdés mellé Olt elnök kézzel kérdőjelet és felkiáltójelet írt.

281 A jelentés végére Olt elnök kézírásával felvezetve: *Jobb híján elfogadom, Az alaptalan kijelentéseket az adminisztratúra jövőjét illetően mindenütt vissza kell verni. 61.III.27. Olt Károly*

281. Madai András, az Állami Egyházügyi Hivatal csoportvezetőjének feljegyzése Dudás Miklós püspök és a Miskolci Apostoli Kormányzóság papjai közti konfliktusról

Budapest, 1961. szeptember 4.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1961 (24. doboz). Tisztázat.

Feljegyzés
Olt elvtárs részére[282]

Augusztus 30-án felkeresett Juhász J. Dénes (Miskolci Adminisztratura helynöke) Beszámolt a legutóbbi találkozásunk óta történtekről.

Többek között elmodta, hogy nagy port vert fel a Dudás püspök felé az a három névtelen levél, amelyet a Miskolci Adminisztratura területéről papok írtak. A levelek tartalma a Szántai Szemán Istvánnal kapcsolatosak. A levelekben különösen a másodikban durva módon elmarasztalják Dudás püspököt.

A püspök nagyon feldühödött a leveleken és julius hónapban Sátoraljaújhelyre összehivatta az Adminisztratura papjait és elmarasztalta őket. Kijelentette, amig ilyen és hasonló esetek előfordulnak addig az Adminisztratura területén semmilyen kinevezést nem eszközöl. (Konzultorok, szentszéki biró, stb.) Kijelentette a püspök, ha szükséges akkor alkalom szerűen bizottságokat hoz létre az ügyek intézésére.

Amikor a harmadik névtelen levél is napvilágot látott és kézről-kézre adogatták az Adminisztratura papjai, ismételten összehívtak egy értekezletet. Itt nagyobb vita alakult ki. (A püspök ezen nem vett részt) Főleg azt vitatták, ki vagy kik írhatták a névtelen leveleket. Hallgatólagosan azonban egyetértettek a levélírókkal. Ott az értekezleten az is kiderült, hogy a harmadik levelet Bubnó László irta. (Ő a helynöki titkár.) Többeknek megküldte azzal, hogy a másik két levélben őket is belekeverték és a saját maguk mentségére irta ezt. Mivel Dudás püspök vádolta az Adminisztratura belieket, ezért elhatározták, hogy hűségnyilatkozatot írnak alá.

Elmondta Juhász J. Dénes még azt is, hogy ezen az értekezleten többek között anyagi természetű dolgokat is felvetettek. Méltánytalannak tartják azt, hogy a Dudás püspök idáig hátrányos helyzetbe hozta őket a kongrua utalásoknál. Szó esett még arról is, hogy elérkezett az ideje annak, hogy ne legyenek hátrányos helyzetben a római katolikus papokkal szemben. A kongrua méltánytalansággal kapcsolatosan kértem a helynököt, hogy mérje fel a helyzetet és hátha valami módot tudunk találni arra, hogy a méltánytalanságot megszüntessük.

282 Az iratra kézírással felvezetve: *Úgy látszik, nélkülünk is mozog a föld: ostromolni kll nekünk is a püspököt címeket, rangokat osztogasson az adminisztratúra területén. Kérek javaslatokat, hogy kiknél kell anyagi segítséget nyujtanunk. A „hűségnyilatkozat" helytelen. 61.IX. 5. Olt*

Az értekezleten elhatározták azt is, hogy az Adminisztratura területén rendszeresen megtartják a koronákat.[283] Többen agályoskodtak, hogy idáig a püspök ezt nem csinálta, nem fog-e megharagudni, és mi történik akkor ha hajdudorogiak is akarják és rájuk fognak hivatkozni.

Panaszkodott még Juhász J. Dénes hogy amit fölterjeszt Dudás püspöknek válasz nélkül hagyja, így kénytelen az ő hozzájárulása nélkül intézkedni ügyekben.[284] Hozzátette még, hogy neki ezzel kapcsolatosan nincs különösebb lelkifurdalása mert a legjobb belátása szerint intézkedik.

(A három levél másolatát meg fogja küldeni a Hivatalnak.)

Budapest, 1961. szeptember 4.

Madai András

281a. Madai feljegyzésének melléklete: a Miskolci Apostoli Exarchátus papjai körében köröztetett névtelen levél Dudás püspök ellen

Tisztelendő Oltártestvér!

Sorsotok iránti aggódás késztetett e sorok megírására.

Nincs szándékomban lázítani, gyűlölködést kelteni senki és semmi iránt, de igazságérzetem arra kényszerít, hogy egy-két dologra felhívjam szíves figyelmed.

Ti akik a legszebb, legmagszasztosabb hivatáést választottátok, akik szép reményekkel, elképzelésekkel hagyztátok el a szeminárium falait, most meg vagytok fosztva a legfontosabbtól, a működési lehetőségektől, pedig soha nem volt még nagyobb szükség rátok, mint éppen most.

Elindultatok az életbe, élettársat választottatok magatoknak, gyermekeitek lesznek és a létminimum sincs számotokra biztosítva.

Paptestvérem! Gondolkoztál-e már azon, hogy miért van mindez? Azért, mert püspökünk képtelen felmérni a reális helyzetet, fontosabbnak tartja saját kicsinyes, vélt érdekeit, mint a Ti sorsotokat. Neki könnyű, nincsenek megélhetési gondjai, de mi lesz veletek, akik semmi nélkül most kezditek az életet?

Hihetetlen, hogy egy püspök ne rendelkezzen annyi ítélőképességgel, hogy el tudja bírálni tevékenységének kihatásait. Nehéz lenne kimutatni, hogy oktalan makacsságának, szeszélyeskedésének hányan estek már áldozatul. Sajnos, én is saját példámon tanultam és nem másokén. Volt idő, amikor vakon hittem, hogy mindaz, amit püspökünk csinál, teljes egészében helyes. Mikor aztán megvonták kongruámat, elvették hitoktatási engedélyemet, püspököm viszont kisujját se mozdította érdekemben, gondolkozni kezdtem és rájöttem, hogy oktalanság sorsomat egy ilyen szeszélyes emberéhez kötni.

283 Ezt a mondatot Olt elnök aláhúzta és mellé ezt írta: *Ez helyes, támogatni kell!*

284 A második mondatrészt Olt elnök aláhúzta és mellé ezt írta: *ez is helyes*

Most Ti vagytok az áldozatok, de holnap mások következhetnek. Sajnos, püspökünk akkor érzi jól magát, ha mártírokkal van övezve. Szomorú dolog, hogy 1961-ben egy püspök így gondolkozik, de ez az igazság, amit akkor is meg kell mondani, ha fájdalommal jár.

Ne várjatok segitséget, mert nincs, aki törődjön veletek. A püspök úrnak nem sürgős a dispozíció. Saját magatoknak kell cselekedni. Találjatok módot arra, hogy főpásztorunk megismerje nehéz helyzeteteket. Forduljatok azokhoz, akiknek van némi befolyásuk az aulában. Ott van pl. Mihalovich kanonok úr, ő talán tehetne valamit érdeketekben.

Ezt a levelet kezeljétek bizalmasan, emberek sorsa függ tőle!

Oltártestvéri köszöntéssel

N.N.

281b. Madai feljegyzésének melléklete: borsodi görögkatolikus békepapok névtelen levele Dudás püspökhöz

MÁSOLAT.

Főtisztelendő Püspök Ur!

Első levelünkben tett ígéretünknek megfelelően ismét jelentkezünk. Engedje meg, hogy szíves figyelmét ismételten fölhívjuk egy-két dologra.

Mindenekelőtt mélyen elítéljük azt a csúnya magatartást, amit boldogult emlékezetű Szántay helynök ur temetésén tanúsított. Ugy gondolta talán, hogy „máriapócsi" Dudás Miklós számára méltóságon aluli lett volna, hogy leereszkedik egy Brezanóczy vagy éppen Beresztóczy szintjére?

Sokkal jobban tette volna, ha magába száll és megvizsgálja főpásztori lelkiismeretét – ha ugyan van – s akkor rájött volna arra, hogy az a kíméletlen hajsza, amit a helynök Ur ellen indított a kormánytól kapott kitüntetés után, nem kis mértékben járult hozzá a tragikus halál bekövetkeztéhez.

Első levelünkben értésére adtuk, hogy az állammal szembeni konokságának, mi egyszerű papok valljuk kárát. Íme itt a konkrét bizonyiték. Gondolkodott-e már azon, hogy a kongruacsökkentés miért sújtotta ilyen nagy százalékban éppen a Hajdudorogi Gör. Kat. Egyházmegye papságát? Ha magától erre nem jönne rá, segíthetünk: Pontosan az ön dicstelen viselkedése miatt. Azt hiszi, hogy a központi járulékok fölemelésével megoldódott ez a kérdés? Ne ringassa magát ilyen illúziókban. A gör. kat papság körében egyre nő az elkeseredés, s ha az egyszer kirobban, ugyanúgy el fogja söpörni önt mint Truillót, Dominika diktátorát.

Úgy látszik, ön is sejti, hogy nincs itt minden rendben. Ezt bizonyítja a március 21-i rekollekció is. Talán a sizmától fél? Megnyugtatjuk, pillanatnyilag nem célunk a Vatikántól való eszakadás. Egyelőre megelégszünk azzal is, ha öntől megszabadít bennünket a Jóságos Isten.

Gondolkozzon, amig nem késő! Magára vessen, ha a jövőben keményebb eszközöket leszünk kénytelenek ellene igénybe venni.

A jövőben leveleink egy példányát megküldjük a ÁEH-nak is.
Tisztelettel: „Borsodi gk. békepapok."[285]

282. Lobkovitz László miskolci egyházügyi főelőadó jelentése az Állami Egyházügyi Hivatal budapesti központjának Dudás Miklós püspök Sajószögeden elmondott pédikációjáról

Miskolc, 1961. szeptember 11.

MNL OL XIX-A-21-a-E-27-24. Tisztázat.

Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Tanács VB. Egyházügyi Főelőadójától
Miskolc, Tanácsháztér 1.
Tárgy: Dudás püspök sajószögedi beszédéről jelentés

Állami Egyházügyi Hivatal.
Madai András elvtárs.

Kedves Madai Elvtárs!

„K"-telefonon történt megbeszélésünk szerint röviden leirom Dudás Miklós gör. kat. püspök szeptember 10-én Sajószögeden mondott beszédének lényegesebb részét.

Dudás kb. 30-évvel ezelőtt mint parochus lelkész szolgált Sajószögeden és a beszédjét is azzal kezdte, hogy most „eljött megnézni, hogy a régen elvetett tiszta búza között mennyi a konkoly"

De – ahogy folytatta – úgy látszik, hogy nem gazosodott el a vetés ilyen sok idő múltán sem. Ezt bizonyltja a megjelentek szép száma és áhitatos tekintete. (kb. 350-400-an lehettek, de nagyobbrészt kíváncsiságból.) Tovább idézem Dudást: most ebben a vérzivataros bizonytalan sötétségben is őrizzétek meg a tiszta magot a konkolytól. Ne hallgassatok az ördög, a kárhozat szavára bármivel is igyekszik kisérteni benneteket. Nézzetek szembe a ténnyel, hogy ki adott többet nektek... Bizonytalan életetek minden területéről csak csak a boldogságos szüzmária oltalma alá menekülhettek. Csak ott lehettek biztonságban mert ott minden világi hivságnál többet jelentő „örök életet" nyeritek el. Az úristen az én pásztorbotom alá rendelte ezt a nyájat is és nekem felelnem kell, hogy hányan tévedtetek el.

Felelőtlen ígérgetésekre csábításokra ne hallgassatok, mert hosszú idő bizonyítja, hogy az csak megnyomorit benneteket és senki nem válalja a felelőséget értetek. Ha az egyháztól eltévelyedtek ki fog vigyázó szeretettel őrködni tiszta családi boldogságtokra mely most ezernyi veszélynek van kitéve...

285 Az irat alján felvezetve: *Nb. Feladva Szerencsen 1961. junius kb. 6-9. között a hajdudorogi püspök címére.*

Nos, hát az egész prédikációjának ez volt a hangja. Burkolt gyalázkodás államrendünket illetően, és megfélemlítés az emberek felé a bizonytalanság látszatának vázolásával – ha elhagyják az „urat".

Elvtársi üdvözlettel,
Miskolc, 1961. szeptember 11-én.

283. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Madai András, az Állami Egyházügyi Hivatal főosztályvezető-helyetteséhez a II. Vatikáni Zsinaton való részvétele tárgyában

Nyíregyháza, 1962. július 7.

MNL OL XIX-A-21-a-V-37-3/1962. Tisztázat.

A Hajdúdorogi Püspöktől
1567/1962

Madai András urnak
az Állami Egyházügyi Hivatal
főosztályvezető-helyettese
Budapest

Igen tisztelt Főosztályvezető-helyettes Ur!

A napokban vettem kézhez a Római Pápa Őszentségének meghívását a II. Vatikáni Zsinatra. Ebben kifejezésre juttatja „akaratát és parancsát, hogy az egyetemes Zsinaton a világ minden részéből legyenek ott a bíborosok, pátriárkák, érsekek, püspökök, stb..."

A Szentséges Atya akaratának és parancsának engedelmeskedve kötelességszerűen én is részt szeretnék venni az Egyetemes Zsinaton.

A részvételhez valuta igénylésre nem volna szükségem, mert a Központi Előkészítő Bizottság „a Szentatya nevében felajánlja nekem és esetleg két kísérőnek a teljes vendégüllátást a Zsinat tartamára".

Mielőtt rövid pihenőre távoznék, tisztelettel kérem Főosztályvezetőhelyettes Urat, szíveskedjék közölni velem, van-e lehetőség arra, hogy folyó év október első napjaiban kiutazhassak az október 11-én megnyíló Egyetemes Zsinatra, s ha igen, mi az eljárás az útlevél megszerzésénél.

Nyiregyháza, 1962. julius 7.
Dr. Dudás Miklós
hajdúdorogi püspök

284. Timkó Imre professzor, a Római Katolikus Hittudományi Akadémia tanárának jelentése a Keleti Kongregációnak a magyar görögkatolikus egyház helyzetéről

Róma, 1962. november 8.

MNL OL XIX-A-21-C-131/4. Másolat.

ÍRÁSBA FOGLALT FELELETEK
AZ ORIENTALIS KONGREGÁCIÓ REFERENSÉNEK,
MGR. RIZZINEK SZÓBAN FELTETT KÉRDÉSEIRE

1. A szóbeli megbeszélés és az „Írásbeli referátum" létrejötte.
2. A magyarországi byzanci szertartású magyar katolikus püspökség
   a. rövid, történeti visszapillantásban
   b. mai létében, ahogyan
   c. statisztikai adataiban bemutatható
3. A püspökség joghatósági területe
   a. Ahogyan a „Christifideles graeci" meghatározta,
   b. Ahogyan a szórványban, és ahogyan
   c. sajátos, budapesti helyzetében van.
4. Az egyházmegye belső élete
   a. A szeminárium és a papi utánpótlás
   b. A püspöki aula
   c. A byzanci szertartású magyar liturgia
   d. Az „uniós kérdések"
   e. Az un „schisma-veszély"
5. A byzanci szertartású szerzetesek, a baziliták mai helyzete
6. Érdeklődés a byzanci szertartás és a keleti kereszténység kultúrája iránt.
7. Dr. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök személye
8. Az egyházmegye külső élete
   a. A helyzete a latin rítusúak körében
   b. Vonatkozásai az orthodoxiához
   c. Vonatkozások az államhatalomhoz
9. A püspöki utódlás kérdése
   a. Általában Magyarországon
   b. A hajdúdorogi egyházmegyében
10. A magyarországi örmény katolikusok
11. A középamerikai (észak-amerikai) és canadai magyar görög- katolikusság.

1.

1962. október 14-én, Mgr. Mester István közölte velem, hogy a Keleti Kongregáció magyar kérdésekben referense: Mgr. E. Rizzi 1962. október 16-án délelőtt 10 órára beszélgetésre invitál a Keleti Kongregáció épületében.

A megtisztelő meghívást elfogadtam és a szívélyesen fogadó Mgr. Rizzivel beszélgetésünk kezdetén a következőket közöltem:

Mikor Dr. Hamvas Endre püspök ur közölte velem, hogy a Zsinatra jövő ordináriusok kíséretében Rómába jövök, leutaztam Nyíregyházára, hogy megyéspüspököm engedélyét ehhez megnyerjem, hogyha szükségesnek tartja instrukcióit meghallgassam és elfogadjam, végül, hogy áldásával indulhassak útnak. Megyéspüspököm, Dr. Dudás Miklós mindezen kérésemet atyai jóindulattal meghallgatta, majd közölte velem, hogy mivel Ő nem jöhet a Zsinatra, mert ehhez számára a szükséges állami engedélyt megtagadták, Őt személye szerint senki sem képviselheti. Mivel nem akar jogellenes gyakorlatot kezdeményezni, ezért senkinek, tehát nekem sem ad sem megbízatást, sem instrukciót. A zsinati atyák kíséretében elmehetek mint magánember, de sem Őt személy szerint, sem az egyházmegyét, sem a rítus kérdéseit nem képviselhetem. Ha jónak látom, saját lelkiismeretem szerint azt mondhatok, ott és annak, akinek és ahol jónak látom, ezek a közlések azonban magánjellegűek, amelyekért magamnak kell a felelősséget viselnem. Egyebekben atyai jóindulatáról biztosított és áldásával bocsátott el utamra.

Kötelességemnek tartottam mindezt elsősorban és elöljáróban Mgr. Rizzivel szóban is közölni, és – miután Ő ennek ellenére beszélgetésünk végén felszólított, hogy feltett kérdéseire adott válaszaimat írásba is foglaljam – ezen írásbafoglalás előtt még egyszer és ismételten írásban is hangsúlyozni.

Mivel Mgr. Rizzi kifejezetten közölte, hogy azon körülmény, hogy hosszú idő óta velem beszélhet személyesen a magyar görögkatolikus ügyekről, továbbá, mivel a Budapesti Hittudományi Akadémián a keleti egyházak kérdéseinek tanára vagyok, alkalmassá teszi személyemet arra, hogy kérdéseket intézzen hozzám és én ezekre a kérdésekre feleljek; – most lelkiismeretem szerint Összefoglalom mindazokat, amiket akkor szóban elmondottam. Mindazoknak, amiket szóban mondottam akkor és most írásba is foglalok, magam sem akarok nagyobb jelentőséget tulajdonítani, mint egy ember meglátásának, egy ember véleményének. Még ha Megyéspüspököm erre a felhatalmazást megadta volna, akkor sem tartom magam egyházmegyénk ügyeiben kompetensnek. Nem voltam soha aulista, Nyíregyházán ugyan hosszú éveken át gyakran meg-fordultam, mint bejáró és kisegítő tanár a Szemináriumban, bár hosszú időn keresztül bizonyos titkári-kisegítő szolgálatot is teljesítettem Püspököm mellett, de ezen 17 esztendő alatt tudatosan nem foglalkoztam az egyházmegye szorosan vett ügyeivel. Mivel most, elutazásom előtt semmi instrukciót, sem vonatkozó adatot nem kaptam, tehát úgy és annyiban tudok a kérdésekre megfelelni, ahogyan és amennyiben emlékezetemben élnek, hallottam róluk, vagy körünkben köztudomásúak. Budapesten bár pasztorációs beosztást is kértem – Kispesten és a Rózsák-terei plébániánkon misézem és prédikálok – tanári elfoglaltságom miatt részletesen soha nem foglalkoztam egyházmegyénk ügyeivel.

a.) A tudományos történetkutatás – különösen az utóbbi fél évszázadban – sokat foglalkozott a magyarországi byzanci szertartású katolikusok eredetével. Az eredmények kétségtelenül mutatják, hogy Magyarország területén még a magyar honfoglalás előtt volt byzanci rítusú kereszténység, mégpedig nem jelentéktelen képviseletben, továbbá azt is, hogy mai ország területére érkező magyarság még őshazájában érintkezésbe került a kereszténységgel: ez a kereszténység pedig byzanci szertartású volt. A vitatott kérdés az, hogy a mai Magyarország területén élő keleti szertartású kereszténység megszakítás nélküli folytatása-e az ősinek és eredetinek, vagy sem, ha pedig nem, melyek azok a nemzetiségek, amelyek elmagyarosodott utódai voltak a byzanci szertartású kereszténység rítushagyományainak továbbfolytatói.

Világviszonylatban olyan tudósok, mint az Institutum Orientale neves professzorai közül is Josef Olsr, vagy Michael Lackó, továbbá a prágai egyetem tanára Pankov azt vallják, hogy a magyarországi u.n. „görögkatolikusság" teljes egészében szláv eredetű (1)[286]. A világhírű magyar egyetemi tanár, aki messze áll katolikus érdekek képviseletétől, már a huszas években megjelent munkáiban (2)[287] tudományosan bizonyította, hogy bár a török és a tatár alatt megszakadt a magyarországi görög szertartásúak magyar jellegű folytatása, – tehát önálló hierarchikus szervezetben ki nem mutatható – mégis legalább annyi volt a „hellen"-ből, vagyis görög nemzetiségűekből kialakult absorptio a déli- és északkeleti magyar részeken, mint a szerbből délen, a románból délnyugaton és a ruténból – Korjatovics Tódor podoliai fejedelem és népének bejövetele után északkeleten. Ezeket a kérdéseket Magyarországon számos tanulmányában bőségesen fejtette ki dr. Papp György kanonok, a ma Kanadában élő magyar görögkatolikusok lelkipásztora. (3)[288] Miskolcon, Balassagyarmaton és Budapesten is a görögkeleti templomok elnevezése ma is viseli a „hellén" jelzőt.

b) A kérdés tudományos vitája a Christifideles graeci c. X. Szent Pius által kiadott, magyarajkú, magyar rítusú egyházmegyét erigáló enciklikája előtt annyira kiélesedett, hogy az 1914. február 23-án, az első hajdúdorogi püspök szobájában felrobbant bomba fényénél éles kontúrokkal rajzolódott ki minden soviniszta-nacionalista tendencia tarthatatlansága egy olyan szent

286 Végjegyzet az eredetiben: Josef Olsr: A szláv kereszténység története. Előadások az Inst. Orientále-n. Michael Lackó: Die Uzhoroder Union Ostkirchliche Studien, VIII. 1. 1959.

287 Végjegyzet az eredetiben: Moravcsik Gyula: Az árpádkori byzanci emlékek 1920.

288 Végjegyzet az eredetiben: Papp György: A mohácsi Miatyánk, Nyíregyháza, 1936. Papp György: A magyarság és a byzanci kereszténység kapcsolatának kezdetei. Nyíregyháza, 1938. Papp György: A debreceni bomba. Nyíregyháza, 1937. Papp György: Voci romene contro la diocesi di Hajdúdorog Budapest, 1942 Moravcsik-Hajnóczy : A kecskeméti görögség története, ICTOPIA TOY E HNICMOY TOY KECSKEMÉT, Budapest, 1939.

ügy képviseletében, mint a byzanci szertartás megőrzése a nép kegyeletes hagyományai alapján.

Ma ezek a viták elcsitultak már és ilyen, vagy olyan származás nem bontja meg azt az egységet, amelynek immár hagyományos, egy generáció idejét átfogó ténye jelent a magyarországi görög szertartású magyarság számára. Sőt inkább már azok a szempontok kezdenek feledésbe menni, amelyet minden élő közösségnek tudatosan kell tiszteletben tartania, mint szerves tovább folytatódásának gyökerét és erőforrását.

Ma már nincs közvetlen kapcsolatunk sem szláv, sem román ajkú testvéreinkkel. A magyarországi byzanci szertartású magyar katolikusok csak a nagytömegű latin szertartás hívei közé rendeződnek az elenyészően kislétszámú orthodoxiával még érintkezési felületei sincsenek. A régi problémák valóban a múlté már. Ma két figyelemreméltó szempont van csak, ami a byzanci szertartású magyarság rítus-hivatása szempontjából figyelemreméltó, Az egyik a latinizálódás folyamata. Ez részben a nagyobb tömegű latinság természetes hatásából és fentebb a szórványoknál vázolt tényekből ered, részben pedig abból a helytelen félelemből és előítéletből, hogyha nem látszunk eléggé latinnak, Róma nem bízik igaz hitünkben sem. Ezt a félelemet közöttünk hivatalosan is hangsúlyozzák. – A másik az ősi források teljes elvetése, majdnem megtagadása. Hogy igaz magyarnak számíthasson valaki, a görög szertartásban, szinte illik megtagadni valamikori szláv származását, de nem illik azt sem említeni, hogy rítusunk ősi görög eredetijének közvetítője hazánkban – különösen ami liturgikus könyveinket, szokásainkat illeti – a szláv, nevezetesen a kievi-galiciai liturgiák voltak.

Nem sok idő szükséges már ahhoz, hogy papságunk sorában senki se értse már az egyházi szlávot és hogy igen kevesen értsenek valójában a görőghöz. A másik veszedelem tehát a „magyarkodás" liturgikus alapon nevelt, elszigetelő sovinizmusa.

c.) A magyarhoni byzanci szertartású katolikus hívek a hajdúdorogi egyházmegye illetve annak püspöke, a miskolci apostoli kormányzóság joghatósága alatt élnek. Hozzávetőleges és emlékezetből rekapitulált adatok szerint (támpontokat az 1947. évi egyházmegyei névtárból emlékezetben és körülbelül megőrzött adataim nyújtják) a statisztikai adatok a következők:

HAJDÚDOROGI EGYHÁZMEGYE

Dr. Dudás Miklós megyéspüspök, székhelye Nyíregyháza, Zsdanov u. 5. Plébániák (+ szervezett lelkészségek) száma: 130-140. Lelkészkedő papság 150 körül. Nyugállományban: 5 Aulai és teológiai tanári szolgálatban: 10

MISKOLCI APOSTOLI ADMINISZTRATURA

Dr. Dudás Miklós apostoli adminisztrátor. Helynök Juhász József, Plébániák szervezett lelkészségek száma: 30 körül.

A lelkészkedő papság 35-40 között.

Sem a hajdúdorogi egyházmegye, sem a miskolci apostoli adminisztratura – a közös papnevelő intézeten kívül – sem intézmény sem bármiféle birtok fölött nem rendelkezik.

Az egyházmegye központi területétől legmesszebb eső szórványa, de egyben legnagyobb létszámú hívő közössége is BUDAPEST, az ország fővárosa. Két plébánia és működő négy kápolna látja el a byzanci szertartású hívek lelki gondozását.

1. A Budapest jobb-parti (Budai) plébánia paróchusa

Dr. Sztankay Andor szentszéki tanácsos, II. Fő u.79. I.

Helyettese Tótin Pál c. esperes. Beosztott lelkészek száma 1+5 nyugdíjas. A hívek létszáma – szórvánnyal együtt kb. 7-9 ezer. Miseközpont: XI. Krusper u. Vezetője: Dr. Kiss Andor hitoktatási felügyelő.

2. A Budapest bal-parti (Pesti) plébánia plébánosa

Dr. Bihari Bertalan c. esperes, VII. Rózsák tere 9-10. Káplán Mosonyi László. Beosztott lelkészek: 1+ 6 nyugdíjas. Hívek száma a szórvánnyal együtt 12-14 ezer. Mise-központjai: Kispest (Dr. Timkó Imre, dr. Király Ernő) Kőbánya (Tárkányi Béla) Gát utca (Bodnár Sándor) Vasárnaponként 1-3 szentmise látogatottság sz.

3.

a.) A hajdúdorogi, byzanci szertartású római katolikus magyar egyházmegye joghatósági területét a boldog emlékű X. Szent Pius pápa által kiadott, az egyházmegyét alapító, éppen 50 esztendővel ezelőtt érvénybe lépő Christifideles graeci enciklika határozta meg és irta körül.

Ez a terület nagyjában és egészében a tiszántúli, kelet-magyarországi országrész, ahol a byzanci szertartású katolikus magyarság nagy tömegekben lakik. Egyházmegyei közigazgatási (joghatósági) terület szerint nagyrészt az egri érsekség és a hozzá tartozó szatmári- és nagyváradi püspökségek politikailag Magyarországhoz határolt részterületeivel esik egybe. Állami közigazgatás szerint Bihar, Szabolcs és Szatmár vármegyék területén működik. A nevezett bulla pontosan meghatározza ezt a területet és az azokhoz tartozó egyházközségeket.

Meghatározza továbbra dél-magyarországi részen a szegedi és a makói plébániák hatáskörét is, melyek közül az utóbbihoz Hódmezővásárhely is tartozik.

A Bulla rendelkezik továbbá azon joghatóságról is, amely az ország fővárosa, Budapest területére érvényes, kifejezetten a „város terjedésre" vonatkozóan is. Így a kezdetben már méglévő (1904 óta) rózsák terei plébániához 1936-ban

a budai paróchia is hozzá kapcsolódott, mint a Bulla biztosította hajdúdorogi joghatóság további erigálása.

b.) Ezek az elvileg meghatározott szempontok azonban gyakorlatilag sok problémát jelentenek. A nehézségek, amelyek a hajdúdorogi püspök joghatóságának gyakorlását illetik, különösen ezekben a szórványokban jelentkeznek, amelyek közül is a legkifejezettebben a fővárosban, Budapesten mutatkoznak.

Ma a szórványok nem nemzetiségi kérdésekkel küzdenek, mint 30-50 évvel ezelőtt, amelyek történelmi dokumentációjával éppen a már említett Papp kanonok foglalkozott behatóan (1). A szórványok ma, a Kelet-Magyarországról munkavállalási célból Budapestre, vagy Magyarország nyugati részeibe kirajzó, nagyszámú byzanci szertartású magyar katolikus lemorzsolódásának, a rítus számára való elvesztésének és a nagyobb tömegek törvénye szerinti felszívódásnak tényével állanak szemben. Azok a családok, amelyek azokból a városokból és községekből költöztek el, amelyekben byzanci szertartású plébániák voltak, és hitéletüket a rítus szerint gyakorolják, most olyan helyeken élnek, ahol vagy nincs a rítusnak egyáltalán képviselete, vagy ha van, a területek illetékes ordináriusai ezt a jogot nem ismerik el és az egyházmegyei papság részben nem támogatja a rítus gyakorlatot, részben a lehetőséget is akadályozza. Ehhez a jogalapot a keleti egyházak számára megjelent canonokból, illetve a Christifideles graeci előírásának és joghatósági terület megállapításnak el nem ismeréséből veszik.

Hogy ezt a megállapítást gyakorlatilag illusztrálhassuk egy konkrét esetben mutatjuk be a szórványok jogi helyzetét először az ország déli részében, majd magában Budapestnek területi joghatósági egyházmegyék közötti viszonyában.

Mint fentebb említettük a délmagyarországi Makó filiája a hosszan délre nyúló váci püspökség területéhez tartozó Hódmezővásárhely, 1957-ben, mikor Dudás püspök ur (Arosa) városában, betegen tartózkodott és a kormányzati teendőket dr. Rojkovich István általános püspöki helynök, látta el, Hódmezővásárhelyen egy nyíregyházi születésű, ottani lakos, görög szertartású férfi egy odavalósi görög szertartású leányt akart feleségül venni. A paróchus közölte a jegyesekkel, hogy házasságkötésük, amelyet byzanci rítusban óhajtottak csak latin szertartás szerint lehetséges, mert ez váci egyházmegye területe, amely területen a váci püspökön kívül senkinek sincsen joghatósága. Mivel a férfi nyíregyházi volt, és a püspöki helynök személyesen ismerte, hogy a házasság érvényes legyen, elbocsájtót küldött Hódmezővásárhelyre arra az esetre, ha a latin parócus mindenképpen ragaszkodna a latin szertartáshoz, de felhívta figyelmét arra is, hogy Makó 1800-as évek végéről keltezett anyakönyvek szerint is Hódmezővásárhelyen, mint filiáján ellátta a hívek lelki gondozását, továbbá, hogy a bulla körvonalazott joghatósági körébe is tartozik. A plébános nem válaszolt a helynöknek, hanem a váci püspökséget értesítette az ügyről. Az

apostoli kormányzó püspök kemény és elutasító hangú levélben világosította fel a hajdúdorogi helynököt, hogy a váci egyházmegye területén semmiféle joghatóságnak helye nincsen. Így leszűkítve Szeged és Makó városokra – ahol plébánia működik – a szórványra, legyen az néhány kilométer távolságra csak, amely helyt a byzanci szertartású lelkész könnyen elérheti – a rítus joghatósága a szentségek ellátásában sem terjedhet ki a szórványra.

c.) Ugyanilyen értelemben, de sokkal sarkítottabban és a rítus szempontjából lemorzsolódásra ítélve áll a gyakorlati helyzet Budapesten, az ország fővárosában. Az a terület, amelyről a Christifideles graeci bulla úgy határozott, a hogy a „fővárosra fejlődési kiterjedés szerint" a bulla megjelenése idején 10 kerületet jelentett. A mai további 12 kerület az akkori pestkörnyék pesti része a váci püspökséghez, a budai része északon esztergomi főegyházmegyéhez, déli része pedig a székesfehérvári püspökséghez tartozik, Pest déli része különösen ipartelepi vidék. Ide húzódtak az első és a második világháború után byzanci szertartású szórványok, mint ipari munkavállalók. Az az igény, hogy rítusukban történjék a lelki ellátás, a hívők köréből indult ki. Akadályai a megvalósításnak nemcsak az akkori váci püspök ellenőrzésében, de a pestoldali görög paróchia ellenkezésében is keresendők, aki területe megosztását aggódta a kezdeményezésben. Végre a második világháború utáni években, az akkori váci püspök megértő jóindulata, részben a rítus-ellátás égető szükséggé vált, lehetőség nyílott ezeken a szórványterületeken az un. „miseközpontok" megnyitására. Egyszerre alakultak meg Rákospalotán és Angyalföldön, Zuglóban és Kőbányán, a Ferencvárosban és Lágymányoson.

A kezdet igen furcsa és szomorú képet mutatott. Byzanci szertartású szülők gyermekei latin szertartásra keresztelve, idősebbek még emlékezve valahogy a szertartásra, de a fiatalok már teljesen elfeledve és elszakadva a hagyományoktól. Ma ezek közül a központok közül négy működik és bár kisszámú, de buzgó hívek többszázát látja el lelkipásztorkodásával.

A probléma újra a joghatóság. Olyan kirívó és nem gyakori eset, hogy latin szertartású pap személyesen vagy szószékről a híveknek azt hirdeti, hogy a byzanci szertartású szentmise nem érvényes, vagy a szertartás papját a latin szertartású templomban végzendő szentségkiszolgáltatástól (görög szertartású felek esketése) azzal tartja távol, hogy „félzsidó és haeresis gyanús elemeket nem enged a latin szertartású templomba, hogy azt megfertőzzék" bár megtörtént tény, de egyre ritkábban előforduló eset. A joghatóság azonban – bár villamoson egy vonaljeggyel elérhető a terület, mivel a váci püspökség nem ismeri el a hajdúdorogi jurisdictiot Kispesten, mégis a latin szertartásé. Magam és káplánom számára úgy kértem váci joghatóságot, hogy megyéspüspökömet nem terheltem ezzel a kérdéssel, mert nem szeretnék ottani működésűnkből segítés helyett bonyodalmakat okozni, de ez a jurisdictio csak a szentmise bemutatására a kápolnában és a gyóntatásra vonatkozik. Temetni és esketni nincs jogunk, mert arra csak a latin plébános illetékes, aki úgy tűr meg

bennünket, hogy ezt a joghatóságát a szertartás végzése és az anyakönyvezés szempontjából is gyakorlatilag elismerjük.

A probléma, amellyel küzdünk nem elsősorban a joghatóság gyakorlatáé, hanem azé a fenyegető szemponté, hogy szórványunk a nagyobb tömegek törvénye szerint a rítus számára elvész. Ez nem sovinizmus a részünkről, hanem annak a szándéknak és kívánságnak megvalósítani törekvése, amelyet a római Szentszék részéről a rítusok integritása és tisztasága megőrzése szempontjából hálásan ismerünk és annak lehetőségeivel élni is szeretnénk. Ha fontos – mert mi úgy érezzük, hogy fontos – minden versengés és kisebbségi érzékenykedés nélkül rítusunk megőrzése, akkor úgy érezzük, hogy közös édesanyánk, a Római Egyház megtalálja helyét a módját, hogy azokat a jogokat, amelyeket ő biztosított nekünk megmaradásunk és élni akarásunk érdekében, meg is tarthatjuk.

Püspök urunknak alkalomadtán referálunk ezen nehézségeinkről.

Ő azonban úgy vélekedik, hogy a latin püspökökkel ezen kérdésekben vitába szállni nem opportunus, mert helyzetünkön csak nehezítenénk. így azok az újabb jogi rendelkezések, amelyek intenciója szempontjából meggyőződésünk szerint a rítusok érdekeit óhajtotta szolgálni, a szórványokban ellenünk fordultak, mert a kizárólagos jogot nemcsak a joghatóságon kívüli területeken, hanem az un. szórványban, ahol a joghatóságnak még törvényes érvénye lenne, annak elismerése megtagadásával megtagadja. (1.)[289]

Hogy mennyire a tételes tények ismeretének hiánya sokszor ennek oka, mutatta pl. személyes tapasztalatomban az a néhány előadás, amelyet a budapesti érseki helynök felkérésére budapesti papoknak tartottam az elmúlt néhány évben. Ezek a lelkipásztorok értesülve a Crebrae allatae motu proprio előírásairól és arról, hogy a rítus felé lojalitást gyakorolhatnak nem sértve saját rítus érdekeiket, többen meghívtak templomaikba misézni, a hívekkel ismertetni a byzanci szertartású liturgiát, többen hívtak görög szertartású papot templomaikba azonos szertartású hívek esketésére, a stóla és a joghatóság sérelme nélkül. Ahogy nehézségeink vannak, sok jószándékú. megértésben is van részünk, különösen a fiatalabb papi generáció soraiban.

Ezen kérdéseknek orvoslása nem a mi hatáskörünkbe tartozik. Püspök urunk úgy vélekedett, hogy mikor a papság azt kérte, hogy a bulla értelmében adott jogok sérelmének orvoslásával a Keleti Kongregációhoz forduljon, hogy ennek nincs itt az alkalmas ideje. Így a kérdésekre felelve, magam bátorkodtam ezt a problémát, mint szórványban működő lelkész, aki megyéspüspököm kegyéből a tanári munka ellátása mellett a pasztorációban is részt kaphatok, mint a kispesti kápolna templomigazgatója, mély tisztelettel felvetni abban a

289 Végjegyzet az eredetiben: *Váci és székesfehérvári egyházmegyei körlevelek foglalkoztak a „Canones de disciplina sacramenti matrimonii pro Ecclesia Orientali" c. megjelent Miskolcon 1949-ben megjelent füzettel, amely a „Crebrae allatae" c. XII. Pius pápától megjelent motu proprio kánonait ismertette (10. old-hoz)*

reményben, hogy nem válok illetéktelenné, sem püspököm neheztelését nem vonom magamra. Az ezzel kapcsolatos, a megoldás reményében élő óhaj nem ismert és érvényesített érdekek „ellen" hanem rítusunk és híveink érdekeiért nyert kifejezést.

4.

A hajdúdorogi byzanci szertartású, katolikus magyar egyházmegye belső életének, létének, fejlődésének és megmaradásának fő forrása, reményeinek és szeretetének tárgya:

a.) A nyíregyházi egyházmegyei szeminárium. A gondviselés különös segítségét látja abban a tényben pap és hívő egyaránt, hogy míg a régmúlt esztendők lehetőségei nem valósíthatták meg a saját szeminárium létrehozását, a nehéz és a háború utáni gazdaságilag és politikailag is problematikus évek hozták meg a megvalósulást.

A szeminárium megindulásához – 1950-ben – az a helyiség állt rendelkezésre, amelyet a püspök ur saját lakosztályából és a hivatalos helyiségeiből átadott a püspöki palotából. Anyagilag a plébániák hozzájárulása után felmerülő hiányokat állami segély és adományok pótolják. Mai fenntartásához az un. plébániai gyűjtések minden hónap első vasárnapi u.n. „seminaristicum" perselypénze adja az alapot.

A megindulás tanári kara – Dr. Liki Imre, azóta elhunyt bazilita atya rektorságával – elsősorban azokból a teológiai grádusokkal rendelkező lelkészkedő papokból került ki, akik vagy Nyíregyházán, vagy a megközelíthető környéken teljesítettek szolgálatot. Voltunk egy páran – mivel nem volt az összes tárgyak ellátására elegendő kongrua – (állami fizetés), – akik évekig kisegítőként lejártunk Nyíregyházára, a hiányzó helyeket ellátni.

A tanári kar összetétele az évek során többször cserélődött, de vannak olyanok is, akik fennállása óta folyamatosan tanítanak. Így Hollós János tanár-praefektus, Palatitz Jenő tanár-spirituális, Rohály Ferenc tanár-spirituális személyük körül keletkezett politikai nehézségek miatt jelenleg vidéki pásztorációban nyertek lehelyezést.

Ma a szeminárium rektora Dr. Bacsóka Béla, a morális tanára.

A Bölcseletet Dr. Cselényi István, a dogmatikát Dr. Keresztes Szilárd, az egyházi ének és a rítus tanára, aki egyben a székesegyház karnagya is, a biblikumot Dr. Rojkovich István (aki püspöki helynök, az iroda vezetője és a káptalan képviseletében a székesegyház paróchusa is) a pasztorális tárgyakat és jogot Dr. Bacsóka Pál (aki egyben püspöki titkár és levéltáros is) az egyháztörténelmet és patrológiát felváltva egymás között elosztva tanítják. A spirituális ebben az évben Dr. Bacsóka Pál.

A szeminárium létszáma 20-25 növendék között váltakozik.

A létszám fedezi az elhalálozások és a nyugdíjazások számát.

A tananyag és annak 5 évre szóló elosztása (10 szemeszter az absolutoriumig) a római előírásokat követi. A tanárok nagyrésze fiatal, jólképzett és hivatása

magaslatán álló. Rítus szempontjából is – a lehetőségek szerint – azt képviselik, ami hivatásának, küldetésének és az egyház intencióinak megfelel.

A szemináriumi felvételek kérdésében – továbbtanulásban, megmaradásban – az állam semmi igényt nem érvényesített és tudtommal senkit sem távolítottak el politikai szempontok miatt.

A szemináriumban, mint mindenhol, un. önképzőkör is működik, amely a kispapság irodalmi, kulturális és művészeti fejlődését van hivatva támogatni. Ennek a körnek Damaskusi Szt. János a védőszentje.

b.) A püspöki aula igen kisszámú. A 6 kanonoki hely közül kettő nincs betöltve, egy kanonok: Karosi Ferenc vidéki parókián működik. Gyakorlatilag Dr. Rojkovich István kanonok, püspöki általános helynök látja el a káptalan feladatait. Dr. Mihalovics Sándor kanonok idős és beteges.

Antalóczy Kornél agyvérzéses, halálos beteg. Az iroda vezetése is a helynökre hárul akinek segítsége Dr. Bacsóka Pál titkár, teológiai tanár és spiritualis. A szentszék! bíróság tagjai sorában a teológiai tanárokon kívül Vaszkun György segédlelkész működik.

c.) Ebben az évben volt 50 esztendeje éppen, hogy boldogemlékű X. Szent Pius pápa, a Christifideles graeci kezdetű bullával nemcsak megalapította az egyházmegyét, hanem az egyházmegye papságának és híveinek biztosította a magyar nyelvű liturgia jogát is. Az az usus tehát, amely gyakorlatilag már egy évszázadra tekintett vissza (l)[290] 1912-ben pápai megerősítést és apostoli engedélyezést nyert. Ezen nagy kincsével örömmel és büszkén él a byzanci szertartású magyar görög katolikus egyház, s ma abban a világviszonylatban is különleges helyzetben van, hogy semmilyen más nyelvterület hívei ezt tőle nem akarják elvitatni, vagy ebbeli jogának gyakorlatában nem gátolják, mint valamikor 50 évvel ezelőtt a románok vonatkozásában történt, vagy ahogyan pl. az Egyesült Államokban, vagy Kanadában ma is van.

Ha ez a magyar liturgia valóban azt a célt fogja továbbra is szolgálni, amilyen célból annakidején a Szentszék kegye megengedte és használatát biztosította hasznára is lesz a magyarajkú görög katolikusságnak, nem lenne azonban helyes célra fordítva, ha részben nemzeti sovinizmus, más keleti szertartású testvérektől való elszigetelődés, eredetünk és ősiségünk teljes figyelmen kívül hagyása, sőt megszégyenlő elvetése magatartásához vezetne. Ma már az a helyzet, hogy a fiatalabb generáció (50 éves kortól lefelé) egyáltalán nem ismeri az egyházi szlávot, továbbá nem nagyon foglalkozott a kötelező biblikus ismereteken kívül az egyházi görröggel,

Ha idő múlva pl. felmerül a magyar szöveg időszerű átdolgozása, a fejlődő és élő magyar nyelvhez való adaptálása, nem akad senki, aki szakszerűen és

290 Végjegyzet az eredetiben: *Kricsfalusy-Roskovics féle kézirat Krucsay Mihály munkácsi kanonok (1793) eredeti kéziratával Összehasonlítva 1804 októberében kelt. (13 old-hoz)*

az eredeti szövegeknek megfelelő filológiai tájékozottsággal nyúlhat hozzá a szent szövegekhez.

Éppen a magyar nyelvű liturgia esetleges sovén kezelése azt a veszedelmet is rejti magában, hogy a szlávval szembeni rezignáció bizonyos megkülönböztetést is kialakit és a lenézésnek, lekezelésnek, szégyenülésnek egy bizonyos lelkületét alakítja ki a papságban és a hívekben. Ma még vidéken használatos „orosz pap" elnevezés visszautasító szégyenkezéssel találkozik és a papság és a hívek körében a származás szláv voltát illik röstelkedve megtagadni. Ezért az ilyen felfogás inkább a „latinizálásnak" enged helyet a liturgiában, külső megjelenésben igyekszik a latin testvérekhez hasonulni, nehogy a szlávsággal még a távoli rokonság is feltételezhető legyen.

Egyházi könyveink részben kifogytak, részben átdolgozásra szorulnak. Misekönyvünk Aranyszáju szt. János miséje része uj kiadásban megjelent ugyan, a teljes azonban nem. Szerkönyveink, apostol és evangéliumos könyvünk fogyóban van.

Az elmúlt évek folyamán viszont többezres példányszámban látott napvilágot két alkalommal is a liturgikus imakönyv és két alkalommal az iskolások számára kiadott szertartáskönyv. Ehhez csupán a nemrég elhunyt Dr. Szántay-Szémán praelátusnak egy kis mariológiai füzete járult.

d.) Ami a görög szertartású katolikus egyházak – minden más egyesült egyházakkal közös – uniós kötelezettségét illeti, az adott lehetőségek mellett a magyarországi byzanci szertartású egyház a következőket teszi és teheti:

Nem teheti, hogy a bresti unió hatáskörébe tartozó, a szomszédos területek byzanci szertartású egyházainak adminisztratív úton előidézett helyzetén változtasson. Nem áll módjában, hogy akár az ország területén élő, akár a környező területek orthodox testvérei felé a megértő szeretet és az egyházba való visszahívást megnyilatkozásaival is gyakorolja.

Módjában áll azonban, hogy saját rítusát és az egyházhoz való hűségét, a katolicitását megőrizze, amint lehet, a nagyobb tömegű latin testvérek között a kisebbséggel járó, nem a lényegbe vágó esetleges, vagy annak látszó sérelmeket jó lélekkel és alázatosan elviselje. De módja nyílik arra is, hogy jószándékú és megértő latin szertartású papok hívására nemcsak a fővárosban, nemcsak a sűrűbben göröglakta területeken, hanem az ország olyan részeiken is bemutathassa a szent Liturgiát, szóljon a keleti szertartások ősiségéről, szerepéről és fontosságáról a visszaváró szeretethez szükséges megismerés munkálásával, ahol nem ismerik a keleti szertartásokat, mint pl. a Dunántúlon. Magam 17 esztendeje járom az országot. Szinte nincs olyan egyetemi vagy püspöki város, ahol un. „keleti nap" tartásának céljából meg ne fordultam volna. Ilyen alkalmakkor a helyi ordináriusok és a lelkészkedő papság megértését és támogatását élvezhettem és a hívek nagy érdeklődésére számíthattam. Ezek a hívek gyakran ezen szentmisék és szentbeszédek során ismerkedtek meg nemcsak az egyesült keleti kereszténységgel, de az universalis Egyház távoli

keresztény testvéreket hazahívó és hazaváró szeretetének szándékaival is. Ilyen alkalmak sokban lehetővé teszik a nemtudás eloszlatásán kívül a még súlyosabb és veszélyesebb helytelen vélemények, felfogások és információk eloszlatását is, mint pl. hogy a keletiek szentelése nem érvényes, szentségeik nem szentségek, stb.

A keleti kérdésekről való tájékoztatásnak nem jelentéktelen lehetősége a Hittudományi Akadémián rendszeresített lektorátus – a Szemináriumok és Teológiai Tanulmányok Kongregációjának. előírása szerint – amelynek előadásait minden akadémiai hallgató kötelezően felveszi, továbbá az a tény, hogy ez a lektorátus ma az ókeresztény egyház irodalom és dogmatörténeti tanszékével történt összekapcsolása révén több, és tágabb alkalom kínálkozik a keleti kereszténység tudományos ismertetésére a teológiai tanulmányok keretén belül. Mint tanszék vezetőjének módomban áll a lehetőségek szerint a Vigíliában és az Új Emberben a keleti egyház tárgyalható kérdéseinek publikálására, általánosabb ismertetésére.

Ha a magyarajkú, byzanci szertartású katolikus papságunk és híveink valóban szolgálni akarják az universalis egyhát általános uniós, a II. Egyetemes Vatikáni Zsinat által is célzott és Szentatyánk által is többször pontosan meghatározott ügyét, akkor katolicitásukat nem a rítust módosító latinizálásukkal igyekeznek Róma felé dokumentálni, sem nem élezik ki a hozzánk geográfiailag mégis csak legközelebb álló keleti testvérektől való lenéző és lekezelő elhatárolódást, hanem valójában úgy élik meg ősi szertartásuk szeretetét;, ahogyan az egységért imádkozó Krisztus végrendelete ezt tőlünk megkívánja.

e.) Az a több mint egy évtizede tartó aggodalom és félelem, amelyet összefoglaló néven „schisma-veszélynek" szoktak nevezni, meglévő valóság a hívek és a papság körében egyaránt. A veszély fennállt és fennállhat ma is. Sokszor és is okán keresték annak okát, hogy a magyarországi byzanci szertartású magyar egyház miért nem esett ugyanazon elbírálás alá, mint a többiek? A találgatható okok sorából egy bizonyos: a magyarországi keleti katolikusoknak részben a nagyobb tömegű latin kereszténység közötti elhelyezkedése, részben a többi keleti keresztényektől való nyelvi elkülönülése különleges helyzetet biztosított. Az is tény, hogy azok a hatalmak, amelyeknek módjában állt volna a magyar görögkatolikusságot a környezőkkel egy elbírálás alávetni, ezt sem nem tették meg eddig, sem semmi jelét nem adták, hogy szándékukban van megtenni.

Egy tény még bizonyosra vehető: ha a hajdúdorogi egyházmegye ordináriusa és papsága, valamint az állami hatalom között nem éleződik ki a helyzet valamilyen oknál fogva, a nagyobb tömegű latin szertartású katolikusok, bár nehézségekben nem szűkölködő, mégis a fennmaradást biztositó helyzetének részesei lehetünk az azonos elbírálás alá vonás eddigi gyakorlata szerint.

Arra vonatkozólag azonban, hogy egy kiélezett helyzetben politikai esetben, vagy – ne adja Isten – a püspök úr halála esetén az utódlás kérdésében beálló feszültségek esetében milyen elbírálás alá esik létünk és fennmaradásunk, erre vonatkozólag csak alaptalan jóslásokba lehetne bocsátkozni.

A tényékhez és a nehézségek feltárásához az is hozzátartozik, hogy papságunknak van egy rétege, amely 17 esztendő óta állandóan jelzi -suttogva, vagy hangosan a „schizmaveszélyt". Ezek a püspök urat is olyan helyzetbe sodorták már, hogy teljes ornátusban hirdette meg a végső veszedelem elközeledtét és végső kitartásra szólította fel a papságot. A következőleg terjesztett titkos körlevéllel együtt ez olyan helyzetet teremtett, ami a lelkipásztorkodó papság kárán mutatkozott és valóban következőleg majdnem korrigálhatatlan bajt okozott. Néhány hónap után a kongruákat visszaadták és a nehézségek elcsitultak. Ennek ellenére többek ma is próbálkozást tesznek ilyen pánikszerű zavar keltésére.

Ebből az állandóan félelmet előidéző magatartásból származik a „Rómától való félelem" is. Azok a tendenciák, amelyek szívesen vesznek és maguk is megragadnak minden „latinizálási törekvést" azt a gondolatot igyekeznek elplántálni a lelkekben, hogy Róma akkor fog bízni a magyar görögkatolikusság katolicitásában, csak ha külső megjelenésben, liturgikus szokásaiban (akathistos helyett rózsafüzér ájtatosság, mint közösségi, liturgikus, templomi megnyilatkozás, stb.) egyre inkább szakit keleti örökségével és egyre inkább felveszi a latin liturgia vonásait. Ugyanez a félelem és igyekezet párosul azzal, hogy „nehogy keletinek látszunk", tehát mindent, ami szláv, vagy görög, vagy román eredetből származik, hagyjunk el. Ezzel a magatartással ha van – mert hisszük, hogy van, a magyar görögkatolikusságnak is küldetésszerű szerepe, ha lehet mondani „híd-szerepe" – akkor vagy a hidat magát semmisítjük meg vagy azt a pillért romboljuk le, amely bennünket, mint megszentelt hagyományú szertartást éppen a keletiekhez való hasonlatosságunk miatt tesz megtartandóan és megőrzendően életszerűvé. Ahogyan latin testvéreinkhez minket szorosan fűző hitegységünk, mint ezen hid első pillére nem gyengíthető és nem rombolható le, úgy ezen második pillér a célszerűség és a megmaradásban megőrzés kötelességének tárgya.

Ahogyan nagy szükségünk lenne arra, hogy a legilletékesebb helyről kapnánk biztató bizonyságát annak, hogy katolicitásunk külső ismérve nem a „latinizálódás" és hogy Róma hitegységéhez való tartozásának nem a külső formák módosítása a garanciája, éppen úgy szükség lenne arra a gondviselésben a hívő és megnyugvó bizalomra, hogy az eddig megőrző Isten ezután is megőriz bennünket, a nehézségek elviseléséhez pedig elegendő kegyelmet ajándékoz.

5.

Ami byzanci szertartású szerzetességünket, a Nagy Szent Bazil Rendet és tisztelendő tagjait illeti, életükbe és helyzetükbe részletesebb betekintést nem nyertem és így részletesen róluk beszámolni nem tudok.

A szerzetesrendek adminisztratív feloszlatása után – emlékezetem szerint – a püspök ur úgy rendelkezett, hogy az öregebb rendtagok a pasztorációban nyertek elhelyezést. A fiatalabbak közül Regős Dénes és Volosinovszky Máté – miután Kispesten az 1947-ben alapított un. „miseközpontot" látták el helyettem két évig – gyári munkát vállaltak és ma is azt végzik. A többiek: A tartományfőnök: Dudás Bertalan, továbbá P. Jöjcsák, P. Hegedűs, Kiss Leontin és a többiek ma is pásztorainak.

6.

Amint fentebb is jeleztem, az un. „keleti napokat" általában nagy érdeklődés kíséri. A Hittudományi Akadémia növendékei sorában 15 évi tanárságom idején igen nagy és őszinte érdeklődést tapasztaltam rítusunk és a keleti kereszténység kérdései iránt. Nem egy volt, aki a 12 szemeszterre szétosztott anyagot végig hallgatta annak ellenére, hogy egy félév csak a hallgatási kötelezettség az absolutorium megszerzéséhez. Volt olyan latin szertartású kispap, aki megtanulta a ministrációt, szolgált miséimnél, olyan is volt, aki doktori disszertációját keleti keresztény témából, sok olyan, aki a keleti egyházatyák tanításából választotta.

Ami a szélesebb társadalmat illeti keresztény vonatkozásban, vidéki konferencia-beszédek, papi lelkigyakorlatok eredményei azt mutatták, hogy papjainkban és híveinkben az ismeretek bővülésével nemcsak az érdeklődés, de a megértés és a szeretet is növekszik a keleti kereszténység irányában. Az a lehetőség, hogy polgári irodalmunkban is egyre több olyan könyv és cikk jelenik meg, ami a keleti kultúrákkal foglalkozik: pl. Görögország, Szíria, Palesztina, Egyiptom, Oroszország, felkelti az érdeklődést nemcsak ezen területek, de az ott élő népek, tehát azok keresztény csoportjai iránt is.

A keleti ikonográfia, építőművészet, archeológia kedvenc területe értelmiségünk és az egyszerűbb emberek érdeklődésének is.

Ennek egyik dokumentumát, a műemlékek sorozatában megjelent Somogyi Árpád Az esztergomi byzanci sztaurothéka c. munkáját szabad tisztelettel felajánlanom.

7.

Visszatérve a szorosan vett egyházmegyei kérdésekre, Dr. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök ur személyi hogylétéről és egészségi állapotáról a következőkben számolhatok be:

Megyéspüspökünk múlt hónap 27-én töltötte be 60. életévét.

A háború utáni évek sok nehézsége, a kormányzati gondok és a főpásztori felelősség terhei megrongálták egészségét. Háziorvosa későn figyelt fel lázaira, szervezeti romlására.

Mire kivizsgálásra került 1956. márciusában, a debreceni klinikán mindkét kulcscsont alatt kaverna-csoportokat diagnosztizált. Az eredménytelen kezelés után Budapestre vittük, ahol az akkori Haynal-klinikán idegalapú diabetest is felfedeztek, így az operatív beavatkozástól (lobektomia) el kellett tekinteni. A – most már kétirányú – belgyógyászati kezelés sem vezetett eredményre. Ekkor ajánlották Svájcot, ahová kiutazni az államtól is engedélyt kapott. Így töltött egy teljes esztendőt Árosában. Távollétében dr. Rojkovich István kanonok, általános püspöki helynök látta el az ordináriusi teendőket.

Püspök urunk 1958. márciusában tért vissza Magyarországra. Állapota annyiban változott, ahogy a betegség folyamata nem terjed tovább. A fennálló diabetes miatt a cavernák nem meszesedettek, de megnyugodtak. Fekvő és légkurák, valamint diéták betartása egészségi állapotát kielégítően egyensúlyban tartják. Isten segítségével hosszú éveket megérhet, de a csak elnyugvó és tovább nem terjedő folyamat bármely pillanatban tragikus fordulatot is vehet. Ehhez járulnak még megviselt idegrendszere miatti rossz hangulatai, egy kezdődő meszesedéssel (sklerosis) járó kellemetlen érzései.

Visszaérkezése óta a kormányzást helynöke támogatásával ellátja, vidéki vizitációkra megy, a püspökkari konferenciákon – hacsak fontosabb akadályoztatása nincs a nagy távolság miatt – általában részt vesz. Élénken kiséri figyelemmel az egyházmegye minden papjának működését, az ügyeket általában maga intézi, hiány esetén a szemináriumban előad, rekollekciókat tart.

Viszonya az államhatalommal sok nehézséget és feszültséget involvál. Hirtelen robbanó megnyilatkozásai következményeit papjai illő fiúi engedelmességgel és alázattal, de gyakran nehezen viselik. Sokszor mondja saját magáról, hogy olyan természete van, aki nem tud elismerni és szeretetet mutatni. Ezt a papjai iránti őszinteséget nagyra becsülik, de az itt-ott megnyilatkozó szeretetet ennek ellenére is óhajtanák. Sokan szeretnének legalább annyi bizalmat és megbecsülő elismerést kapni, amennyi a bazilita atyáknak juthat osztályrészül.

Magam 1945. óta állok személyi szolgálatában, ha Budapestre jön, vagy betegsége idején segítségére lehetek, továbbá, ha kéréseit teljesíthetem. 17 esztendő alatt nem állíthatom, hogy atyai szeretetét ki tudtam volna érdemelni. Nehéz kérdéseinkben, amelyekben mégis megbeszélésre méltatott, bizalmát elnyerni mégsem tudtam. Puritán életének, rideg zárkózottságának, nagyszerű intellektuális adottságainak, szónoki készségének, fölényes teológiai tudásának mindig csodálója voltam. Nehézségeiben és problémáiban a mindenki felé irányuló bizalmatlansága miatt minden jószándékom ellenére sem tudtam segítségére lenni. Utolsó találkozásunk – Rómába utazásunk előtt is – ennek jegyében zajlott le.

Az államhatalom felé gyakorolt magatartása saját személyével és az egyházmegyével kapcsolatban állandó feszültséget tart fenn. Az nem igaz, amit a múlt évben az olasz újságírók imputálltak, hogy le volt tartóztatva.

Hogy egészségileg, idegileg hogyan fogja bírni a továbbiakban, nem tudható. Helyzete és helyzetünk nem könnyebbé, de egyre inkább nehezebbé válik.

8.

Az egyházmegye külső életének egy-két vonatkozását már a belső élet taglalása közepette érintettem, mégis a leglényegesebb momentumokat a következő három csoportban foglalhatom össze:

a.) Ahogyan nagyon sok előnyt és talán megmaradásunkát is jelenti a latin szertartású testvérek számunkat sokszorosan meghaladó tömegében való életünk, úgy a „nagyobb tömegek törvénye" szerinti morzsolódásunkban és nem előnyös formálódásunkban is szerepet játszik ez a tény. A kirajzásból származó „szórványok" lemorzsolódásának tényét már említettem. A nagyobb tömeg a kisebbséget szorítja is.

Hagyományos köreinkben tehát a kisebbségre jellemző sértődékenység, az elmarasztalódottság kényszer-érzete és az alacsonyabbrendűség kialakuló lelkülete. Néha ezeknek konkrét alapjuk és okuk is van pl. olyan határozott kijelentésben, hogy egy bizonyos latin templomban a templom-igazgató kifogásolta a görög szentmisét azzal a megokolással, hogy „római érzése nem tűrhet meg a latin liturgia előkelő magasztosságával össze nem egyeztethető és azt sértő görög szertartást" templomában.

A „graeca fides nulla fides" félig tréfás, vagy komolyan értett megjegyzése ha nem is napirenden, de gyakran hallható. Diákkoromban volt olyan – különben nagyhírű professzorom – aki a jelenlévő 20 byzanci szertartású hallgató jelenlétében tekintélye súlyával, jelentette ki, hogy az első századokban élő és író keleti egyházatyák nem voltak „teológusok", mert érzelmes meséknél nem adtak többet.

Ugyanekkor viszont, nagyon sokszor – különösen a fiatalabb papok részéről – sok megértésben, szeretetben és segítségben részesülünk. Az a tény, hogy a Hittudományi Akadémia görög szertartású magántanárt habilitált, hogy a magyar püspöki kar ugyanezt a magántanárt – annak ellenére, hogy nem latin szertartású egyenértékűnek vett akkor, amikor katedrára jelölését elfogadta, praecedens nélküli tanújelét adta a rítus megbecsülésének is. Ma már a Központi Szemináriumban a byzanci szertartású kispapok sem nem kuriózumok, sem nem tréfálkozás és lekezelés tárgyai pl. a keleti szertartású papok nősülése miatt, hanem egyenrangú és megbecsült tagjai a közösségnek. A görög papság körében egyre több a teológiai doktorok száma (majdnem minden második), amely tény tekintélyüket is növeli a régi, tudományosság hiányában szenvedett lekezeltetésükkel és lenézettségükkel szemben. Ma már nem ütközik meg senki azon, hogy mint pl. az egri főegyházmegye, byzanci szertartású papot hív meg az egyházmegyés papjainak lelkigyakorlat tartására.

Ebből a kisebbségi érzésünkből folyik – a már fentebb említett „latinizálási" törekvés, amely addig, amig teológiai képzettségben, tudományokat is művelő erényekben valósul meg, addig dicséretes és helytálló. De abban az esetben

– mint ahogy ez sajnos általános – a rítus és a hagyományok elhagyása, vagy azok szégyenlése formájában jelentkezik, ártalmas.

b.) A magyarországi és szomszédos területeken élő ortodoxiához való viszonyunk szinte semmi. Nem feltételezhetünk semmi rosszindulatot azokról, akik sohasem ártottak nekünk, sem az ország határain kívül, sem azon belül. Tudjuk pl. hogy Vujicic Dusan püspöki helynök, szerb paróchus nem szeret bennünket, de ezt a tőlünk teljesen elzárkózó, velünk nem érezteti. Tudjuk, viszont azt, hogy a Petőfi-téri magyar orthodox proto-jerej: Dr. Berki Feriz, akivel a háború alatt mint katona együtt szolgáltam, jóindulatú velünk szemben és pl. a Hittudományi Akadémia nyilvános ünnepségeire szívesen eljön, a megtiszteltetést hon- és külföldön egyaránt hangoztatta. Néhány héttel elutazásunk előtt – Kyprosban járva – Makarios érsek megbecsülő üdvözletét hozta, akinek elmondotta, hogy a magyar katolikusok vele szemben nem ellenségesek, hanem mindig testvéri szeretettel vannak irányában.

A magyar görögkatolikusság vonatkozása az államhatalomhoz, a politikai és társadalmi rendszerhez, azokhoz a normákhoz alkalmazkodik, amelyet a magyar püspöki kar jelöl meg. A helyzet csak azokban az esetekben speciális, amikor a fentebb vázolt „schizma-veszély" éltúlzásából állanak elő csak minket érintő feszültségek, vagy ha egyházi kormányzatunk a püspöki kar többi tagjától eltérően bizonyos, és más megítélés alá eső helyzetet teremt. A helyzetünk sajátságos voltát az is aláhúzza, hogy papságunk több, mint 80%-a nős, családonként 3, 7, nem egyszer 10-12 gyermekkel, akiknek kongruája nemcsak személyük, de családjuk létkérdése is. Hogy nős papságunk a 17 esztendő alatt becsülettel állta még a helyét, az történelmi tény, akkor is, amikor az 50-es években gyermekeik számára az iskolai továbbtanulás majdnem illuzórikussá vált. Felelősségteljes küzdelmüket családjuk fenntartásáért, gyermekeik neveltetéséért, ugyanakkor papi kötelességük teljesítésében is becsületes helytállásukért még a társadalomtól is elismerő tiszteletet kapnak.

9.

Annak a kérdésnek, hogy a püspöki utódlás kérdése hogyan áll egyházmegyénk vonatkozásában, két része van: egy általános, minden egyházmegye vonatkozásában, és egy speciális, a hajdúdorogi püspöki szék esetében.

a.) A latin szertartása, püspökségek utódlási kérdésének első és mindenekfelett tiszteletben tartott princípiuma és fóruma a Római Szentszék választása és kinevezése. Ugyanez vonatkozik a görög szertartású püspökségre is. Az államhatalom részéről a problémát az 1957. évi 22 §. törvényerejű rendelet veti fel. Ugyanígy áll a helyzet a hajdúdorogi püspökség vonatkozásában.

b.) Ami a byzanci szertartású püspökség betöltése esetében speciális, az a kánon által megkívánt feltételek közé tartozó nőtlenség. Arra a kérdésre tehát, hogy adott esetben ki bírhatná a Római Szentszék bizalmát és ugyanakkor ki lenne az, aki ezen nőtlenek közül az államhatalom ellenkezésével sem találkozna, csak azok tudnak megfelelni, akiknek erre vonatkozólag – mindkét részt illetőleg felhatalmazásuk és kellő ismeretük van. Személyemben egyikkel sem rendelkezem. Módomban áll azonban a feltett kérdéssel kapcsolatban felsorolni azoknak a papi személyeknek nevét, akik nőtlenek:

Az idősebb generációból – mint fentebb említettem – a két kanonok nevét: Dr. Mihalovics Sándor és Antalóczy Kornél igen idősek, betegesek, különösen Antalóczy kanonok szinte magával tehetetlen. Karosi Ferenc kanonok igen határozott, pasztorációban buzgólkodó személy, magasabb képzettség híján, jelenleg sajnálatosképpen politikai, szempontból nehezebb helyzetben

A bazilita atyák sorából Dr. P. Liki Imrét sajnos ezévben eltemettük. Hosszan ölő rák vetett véget igen értékes szerzetesi, papi és teológiai tanári életének, működésének. P. Dr. Jöjcsák bazilita atyát személyesen nem ismerem teológiai doktorátusát püspök úrral és Liki páterrel Rómában szerezte. Dudás Bertalan bazilita tartományfőnök úgy tudom a Bazilita Rend generálisának volt osztálytársa. Pasztorális buzgóságában, a nehézségek közepette példamutató, munkás magatartásában tiszteletreméltó személy. Talán ő az, aki püspök atyánk bizalmát teljes egészében bírja. – P. Hegedűs bazilita atya a pasztorációban buzgólkodik, Néhány találkozásunk csak üdvözlésre szorítkozott.

P. Volosinovszky Máté korban még nem idős, nehéz természetű, súlyos idegbeteg. Regős Dénes nagyszerű szónok, jó adottságú, a munkás életben becsületesen helytálló szerzetes-pap. Sajnos nincs magasabb teológiai képesítése. P. Zsatkovics Dénes igen öreg, nem tudom él-e még, régen nem hallottam róla.

Az idősebb celebs papság soraiból a két Korpos-testvért: Korpos Lászlót és Korpos Andort kell megemlíteni, akikről és működésükről püspök atyánk mindig elismerően nyilatkozott. – Tótin Pál, budai plébános-helyettes 50 év körüli, rendkívül jámbor és buzgó pap. Sajnos tanulmányait nem fejezte be, a bakkalaureátus után titkár lett Nyíregyházán és további tanulmányai elmaradtak.

A 40-45-50 évesek közötti korúak közül leginkább Dr. Rojkovich István helynököt ismerem. Jólképzett, – Rómában egy évet végzett az Apolinare-n is – jótehetségű, segíteni kész elöljárónak ismeri mindenki. Példás papi élete 20 éves aulai szolgálata mindenki elismerő szeretetére tette érdemessé. Egy évi helynöki kormányzása mindenki elismerésére számot tarthatott.

A 30-40 évesek között igen jó tehetségű a valamikori spirituális és teológiai tanár: Dr. Palatitz Jenő, Budapesten az egyetemen szerezte doktorátusát. Azonnal bekerült a nyíregyházi szemináriumba tanárnak. Hasonló értékű, igen jó pap és jólképzett teológus: Dr. Hollós János. Mindkettő tanítványom volt Budapesten.

A 30 év körüliek közül Dr. Bacsóka Pál püspöki titkár, spirituális és teológiai tanár egyike volt legjobb növendékeinknek. Egyenes, becsületes, mindenki szolgálatéira készen álló igaz papi lelkiségű személy. Ugyanígy kell értékelni Dr. Keresztes Szilárdot, aki befejezve nyíregyházi tanulmányait Budapestre kerülve egy esztendő alatt kitüntetéssel tett le három szigorlatot.

Hosszú évek óta ilyen sokrétűen tehetséges, ugyanakkor szerény és igaz lelkű tanítványom nem volt. Nagyszerű zeneértő és kiváló karnagy is. Három éven át volt káplánom Kispesten és a hívek osztatlan megbecsülésének és szeretetének örvendett. – Dr. Király Ernő zárja be a 30 éves celebs papok sorát, aki most teljesít kápláni szolgálatot mellettem. Lélektanból doktorált, elmélyedő tudós tipus. Buzgó lelkipásztor, példásan szolid életű, papi egyéniség.

Püspök urunk személyes elbeszéléséből tudjuk, hogy betegségekor a Római Szentszék segédpüspök kinevezését ajánlotta számára. Abban a reményében, hogy teljesen meggyógyul és az egyház kormányzatát maradéktalanul fogja ellátni, ezt az ajánlatot nem fogadta el. Feltételezhető, hogy a kormányzást ma is maga akarja ellátni elégnek tartva aulája segítségét. Ha bármi is történne, sok minden nehézséget és problémát megoldana a már meglévő felszentelt személy ténye, akinek kinevezése és elfogadása még az ő életében megtörténne.

1947-ben Mindszenty hercegprímás úr megbízott, hogy a budapesti örmény katolikus lelkész segítségére legyek. P. Kádár Dániel mechitarista atya P. Punguz halála után jött a bécsi rendházból. Személy szerint az erdélyi Désről származik, édesanyja volt örmény. Korán árva maradt és jótevői a bécsi mechitaristákhoz juttatták nevelkedni. Itt szerzetbe is lépett. Sajnos az idők folyamán magyarul is elfelejtett és igy a pasztorációban nehézségei voltak. Ezért küldött engem Őeminenciája kisegíteni. Egészen 1960-ig havonként egyszer miséztem az V. ker. Semmelweis u. 91. alatti kápolnában, prédikáltam, tartottam biblia órákat, évi lelkigyakorlatot és a nagy ünnepek (Világosító Szt. Gergely, Szt. Vardan, Sahag és Mesrop) társadalmi megrendezésében segítettem.

A hívek száma ebben az időben két nagy részre volt osztható, egyik részük a Szamosújvárról Budapestre került már latinná vált örménység, akik a szegényebb réteget képviselték, ezeket magyarörményeknek is szokták nevezni. Korántsem egységes hívő csoport. A másik részük, akik majdnem a fontosabb részét alkották a budapesti örményeknek, a gregorián-ortodox örmények 15-20 családja. Míg a katolikus örmények létszáma 3-400-ra volt tehető, ezek mintegy 100 főnyi csoportja teremtette meg a kápolna fenntartásának anyagi feltételeit.

Miért nem unionizáltak ezek, a kápolnát és istentiszteletet, olyan buzgón látogató, a katolikus kápolnát (plébániát) szinte fenntartó örmények? Többekkel – különösen családfőkkel való beszélgetésem a következő megdöbbentő eredményekre és felvilágosításuk során tények megismerésére vezetett:

Azok a „monophysita" gregorián orthodoxok, akik büszkén vallották magukat annak, nem voltak monophysiták a szó legszorosabb értelmében. Többje azt sem tudta mi az. Hittel és meggyőződéssel vallották a Krisztusban lévő valóságos isteni és emberi természetet. A latin egyházzal szemben azonban engesztelhetetlen sérelmük volt Világosító szent Gergely liturgiájának módosítása, mint ők mondották „meghamisítása". Otthon az ő ősi liturgiájukat végezték, ez a mechitarista-katolikus rítus számukra sérelmesen idegen maradt. Jöttek ugyan a templomba a nemzeti összetartozás érzésének hatására, de megbocsáthatatlannak tartották rítusuk szent hagyományainak megváltoztatását azok, akik a III. századból eredeztetik egész népüknek vérrel megszentelt kereszténységét. Azt állították, hogy azokban, akik ezen hagyományaikat nem tartották tiszteletben, nem lehet keresztény szeretet. A sok jószándékú ember felé tett uniós lépések, a liturgia miatt szenvedtek kudarcot.

Ami P. Kádár Dániel személyét illeti: sokszor könyörögve kértem, foglalkozzon saját képzési hiányainak pótlásával, gyakorolja a nyelvet, mélyedben el az örmény egyháztörténelem tanulmányozásában, hogy készségeslelkű híveinek lelki-szellemi javakat nyújthasson. Szegény inkább arra törekedett, hogy bécsi rendháza révén anyagi segítséghez jutva csodálatosan szép miseruhákat, diakónus öltözeteket készíttessen.

A honban és Bécs felé eszközölt valutáris tranzakciói végül is az államhatalommal való összeütközésre vezettek. Eltiltást kapott az egyházközség vezetésétől. Helyette most P. Petul Márton, október 7-én aranymisés idős lelkész teljesít szolgálatot, aki eddig, mint latin szertartású hitoktató működött, Eredetileg örmény szertartású világi pap, aki mivel annakidején nem volt számára örmény munkaterület, ezt a Hivatást választotta.

A katolikus örménység létszáma papíron nem haladja meg az 1000 lelket. Gyakorlatilag 150-200 hívő látogatja a szentmiséket, Az orthodox hívek létszáma is megcsappant, nem tehető többre 50-100 léleknél.

11.

Néhány nappal Rómába érkezésünk után levelet kaptam Dr. Papp György volt hajdúdorogi egyházmegyés kanonoktól, a kanadai byzanci szertartású magyarok lelkipásztorától.

Papp György kanonok – aki később megküldte 1959/47 keltezésű relációját is, amelyben a Keleti Kongregációhoz fordult a kanadai magyarok ügyének orvoslásáért – levelében arra kért, ha módom lenne rá, kérve kérjem a Szent Kongregáció illetékes személyeit, hogy vegyék figyelembe a hazájuktól távolra szakadt magyar testvéreink kérését. Lehessenek ők is nyelvükben olyan megbecsülésnek részesei, mint ahogyan külön az ukránok, rutének, vagy szlovákok. Feltételezhető, hogy így önérzetükben támogatva, lélekben megnyugodva nagyobb szeretettel tudnak beleilleszkedni azok sorába, akik néhány plébániás püspökségek megtisztelő helyzetében a magyar kisebbséget

nemcsak hogy nem nézik egyenrangú testvéreknek, hanem azokat a szláv nyelviségbe beolvasztani törekednek már most is megtagadva tőlük a „magyar nyelviség" elidegeníthetetlen jogát a „ruthén" gyűjtőnév alá igyekezve besorolni őket.

Kérem, a kérdésben nem illetéktelenségem tekintsék, hanem annak a testvéri szeretetnek kérésben támogató megnyilatkozását, amely honi vonatkozások régi történeti hagyományaiból ismeri a nemzetiségi harcok rítusok közötti áldatlan voltát.

Amikor ismételten hálás köszönetét mondok a Keleti Kongregáció referensének Mons. E. Rizzinek azért, hogy kérdéseire és feleleteim meghallgatására méltatott, azzal a jó lelkiismerettel adom át kezéhez feleleteim írásos összegzését, hogy az univerzális Egyház Szent atyáik és a II. egyetemes vatikáni zsinat által megszabott célkitűzéseit szolgálom akkor mikor magyarhoni byzanci szertartású egyházmegyénk, annak mélyen tisztelt püspöke, papjai és hívei létét, problémáit ismertetem.

Biztona remélem, hogy amint eddig is, Krisztus nyájának ez a számszerűleg kicsi, mégis talán ma igen jelentős csoportja Isten gondviseléséből és a Római Szentszék kegyéből hivatásának továbbra is megfelelhet.

Magam az igen tisztelendő Monsignore szíves jóindulatába és buzgó imáiba ajánlottan maradok

1962. október[291] 8-án Mihály és Gábor főangyalok ünnepén

285. Az Állami Egyházügyi Hivatal feljegyzése a hivatal képviselői és Dudás Miklós hajdúdorogi püspök közötti beszélgetésről

Budapest, 1963. július 2.

MNL OL XIX-A-31-1/4/1963

Feljegyzés
Dudás püspökkel való beszélgetésről

Június 28-án Szeifert és Buhalla elvtársakkal Dudás püspököt meglátogattuk beszélgetés céljából. Itt a főhangsuly azon volt, hogy megtudjuk mi volt az oka annak, hogy a püspök nem vett részt a pápa halálával kapcsolatos recviemen (!), amelyet Budapesten, a bazilikában tartottak.

A beszélgetés mindvégig barátságos légkörben tartott. Dudás püspök feltűnően sokat beszélt, ebből arra a következtetésre jutottunk, hogy valószínű Schwoy püspök őt tájékoztatta arról, hogy a hivatalból őt is felkeresték és elmarasztalták. Dudás püspök ezért meg akart bennünket előzni, hogy ne legyen alkalmunk negatívumokat felsorolni; ő mindjárt János pápa dicséretével kezdte a beszélgetést.

291 Helyesen: november. Elírás az eredetiben

Ez az eszmecsere, amely közöttünk kialakult, végeredményben lehetőséget nyújtott arra, hogy megismerjük Dudás püspök véleményét XXIII. János pápával kapcsolatosan, valamint VI. Pál pápa személyét illetően.

A máriaremetei beszédjéért és a pápa halálával kapcsolatosan kiadott körleveléért elismeréssel szóltam, utaltam arra, hogy ez némi fejlődést mutat és ennek ellenére nem tudjuk elképzelni, mi lehet az; oka annak, hogy a recviemen, ahol a kormány is képviseltette magát, Schwoy püspökkel együtt, távolmaradtak. A válasza a következő volt: Nincs semmi különösen politikai jelentősége a távolmaradásának, csupán az, hogy nem hivták meg az absolutióban való részvételre, holott még Legányi Norbert is résztvett a szertartáson. Ezt sérelmesnek tartotta. A továbbiakban megjegyezte, hogy a pápa koronázására nem kapott meghívót, talán azért, mert a korábbi meghívásra sem ment el, kijelentette, hogyha a koronázásra meghívást kapna és a szertartáson nem vehetne részt, ugy ez esetben sem utazna fel Pestre, hanem ottthon végezne szertartást, mert ez neki kötelező.

XXIII. János pápával kapcsolatosan a véleményét az alábbiakban lehet megfogalmazni: János pápa egy melegszívű, jó pap volt, aki származásánál fogva és emberi humanizmusából fakadóan népszerűvé vált az egész világon, kormányfők és az egyszerű dolgozók előtt. Ezért üdvözölték őt meleghangon Hruscsov mininszeterelnöktől a Jappán (!) császárig minden nevesebb államfő. Közbevetőleg megjegyeztem, hogy nem hinném, hogy csupán az általa elmondott jó tulajdonságok lennének azok, melyek János pápát kiemelkedő személyiséggé tették, hanem véleményem szerint az, hogy az emberiség érdekeit érintő alapvető kérdésekben elődjeitől eltérően állsáfoglalt és irányt mutatott.

Többek között a béke megvédése, a leszerelés kérdése, békés egymásmellett élés problémája, vitás kérdések, tárgyalások utján való megoldása, stb. Ezek olyan problémák, amelyeket ugy kommunisták, mint valllásos emberek egyaránt magukévá tesznek és aki a fentiek érdekében hajlandó lépéseket tenni, az támogatásra is talál. Alapjában véve párosulva emberi jó tulajdonságokkal, János pápát ez tette kiemelkedő személyiséggé.

VI. Pál pápával kapcsolatosan a következőket mondta el:

Véleménye szerint az uj pápa XXIII. János nyomdokain fog haladni. Megjegyezte, hogy ez nagyobb tudásu, mint elődje volt és hogy alkotásai is jelentősebbek lesznek. VI. Pál diplomatikusabb és taktikusabb lesz. (Ennél a gondolatnál János pápa naivitását érzékelhettük megjegyzéséből).

A beszédjéből kiérződött még az is, hogy az uj pápa ugyan XXIII. Jánosra hivatkozik, de azért cselekedetei sok vonatkozásban eltérnek attól. Lassitani fogja a kibontakozás menetét. Nem hamarkodja el a dolgokat. Hozzáfűzte még, hogy ő személyesen is ismeri VI. Pál pápát, a 40-es években beszélgetett is vele. Nagyon jó benyomásokat szerzett.

A beszélgetés kb. 45 percig tartott.

Budapest, 1963. július 2.

Madai András

286. Prantner József, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének átirat-fogalmazványa Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspökhöz a miniszteri biztos visszahívása tárgyában

Budapest, 1964. március 19.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1961 (24. doboz). Fogalmazvány.

Dr. Dudás Miklós úrnak
püspök
Nyíregyháza

Püspök Úr!

Tekintettel az állam és a katolikus egyház között javuló viszonyra, a hadúdorogi görögkatolikus egyházmegyében a miniszteri biztos működését a mai nappal megszüntetem.

Kérem, hogy a jövőben egyházmegyéjében az állam és az egyház kapcsolatát érintő kérdésekben forduljon a Megyei Tanácsnál működő egyházügyi főelőadóhoz vagy akár közvetlenül hivatalomhoz.

Remélem, hogy ez az intézkedésem a jövőben kedvezően fogja befolyásolni az állam és az egyház kapcsolatát és kérem Püspök Urat, hogy e viszony további javításához a saját egyházmegyéjében ás azon túl is járuljon hozzá.

Budapest, 1964. március 19.

Prantner József

287. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Prantner József, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének a miniszteri biztos visszahívása tárgyában

Nyíregyháza, 1964. március 20.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1961 (24. doboz). Fogalmazvány.

A Hajdúdorogi Püspöktől
658/1964. szám

Prantner József úrnak
Állami Egyházügyi Hivatal elnöke
Budapest

Elnök Úr!

Köszönettel vettem szíves értesítését, hogy a hajdúdorogi egyházmegyében megszüntette a miniszteri biztos működést.

A magam részéről szintén remélem, hogy ez is elő fogja segíteni a kedvezőbb légkör kialakulását a jövőben felmerülő problémák megoldásához, ami sokban hozzájárulhat a kölcsönös viszony javulásához.

Fogadja, Elnök Úr, őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Nyíregyháza, 1964. március 20-án.

Dr. Dudás Miklós
hajdúdorogi püspök

288. Az Állami Egyházügyi Hivatal feljegyzése a Dudás Miklós püspök 25. éves jubileuma alkalmából rendezett ünnepségről

Budapest, 1964. május 15.

MNL OL XIX-A-21-N-22-2/1964. Tisztázat.

Feljegyzés
Dudás püspök 25 éves jubileuma alkalmából rendezett ünnepségekről

Folyó hó I4-én csütörökön Dudás Miklós püspökké szentelésének 25 éves jubileumi ünnepségén képviseltük a Hivatalt.

Az ünnepségről az alábbi lényeges jelenteni valót közlöm:

Az Ünnepség két részből állott:

1./ templomi ünnepségekből,

2./ a püspöki palotába rendezett ünnepségből (diszebéd)

ad/1. Templomi ünnepségek:

a./ A templomi szertartáson a Magyar Püspöki Kar többsége vett részt.

Hamvas Endre, Kovács Sándor, Shvoy Lajos, Kisberk Imre, Brezanóczi Pál, Cserháti Imre[292], Klempa Sándor, Legányi Norbert, továbbá a budapesti Hittudományi Akadémia képviseletében Timkó professzor, Potyondi rektor, a katolikus sajtó képviseletében Jámbor Dezső.

Az ünnepségen mint egy 140 görög katolikus pap vett rész (a görögkatolikus papság 85 %-a)

b./ A templomi szertartás alatt három lényeges beszéd hangzott el:

Hamvas Endre beszéde, melyben a püspöki hivatással foglalkozott részletesen, abban megemlékezett püspökről mint tanitóról, mint egyházkormányzóról, mint papról.

A témában felvetett kérdések általános elvi síkon hangzottak el. Dudást nem emelte ki külön. Beszéde a mi szempontunkból megfelelő és hasznos volt.

292 Helyesen: József

Rojkovics helynök üdvözlő beszéde, melyben Dudás érdemeit méltatta, különös tekintettel az egyházépítési ténykedésére.

A beszédében említést tett az állami segítségről és az állammal való együttműködésről.

Számunkra tartalmilag elfogadható volt, amit mondott. Dudás válaszolt, hivatkozott az egyház szerepének fontosságára, a görögkatolikus papok „elhivatott voltára".

Dudás válaszát VI. Pál pápa táviratának felolvasása követte.

A távirat szövegét latinul és magyarul csatolom.

A távirat szövegét pozitívnak tartom a mi szempontunkból.

Ezt követte Dudás pásztor-levelének felolvasása, melyet ő maga olvasott fel.

Ebben említést tett arról, hogy tiszteletben kívánja tartani az állam törvényeit, és az állam vezetőit.

A pásztorlevél többi része a görögkatolikus papság „elhivatottságával foglalkozott".

A szertartás rendkívül hosszas volt, véleményem szerint egyik célja lehetett, hogy a latin szertartásuak előtt beigazolja a görög szertartás modernségét és azt a tényt, hogy a hivők a papokkal együtt saját anya-nyelvükön végzik el a misét. Ezzel bizonyítani akarták az uj liturgia igazát.

ad/2. Palotában rendezett ünnepségek (ebéd)

a./ Templomi szertartás után a palota különböző termeiben diszebédet rendeztek.

A középső szárnyban a püspöki kar tagjai ordináriusok és egyházügyi hivatal képviselői voltak jelen.

b./ Dudás püspököt a beszéd előtt néhány perccel két munkatársam jelenlétében üdvözöltem és átadtam az Elnök elvtárs üdvözletét. Dudás rendkívül szívélyes volt megtisztelve érezte magát azzal, hogy az ünnepségen a hivatal képviseltette magát.

Megkérdezte, felkivánok-e szólalni, közöltem vele, hogy ezt attól teszem függővé, hogy az ebédnél kibeszélapüspöki kar részéről. Miután közölte, hogy Shvoy püspök, így bejelentettem igényemet, a felszólalásra.

Említésre méltó az ültetési rend:

Dudás püspök jobbján édesapja, baloldalán Shvoy püspök, Dudással szemben Hamvas Endre, mellette én ültem.

b./ Elsőnek egy Karosi nevü kanonok köszöntötte, ezt követve Shvoy felszólalása. Shvoyt szemmel láthatóan zavarta a Hivatal képviselőjének jelenléte, hosszasan, nehézkesen beszélt. Tartalmilag nem mondott mást mint püspökké szentelés latin szövegét, melynek lényege, hogy milyennek kell lenni a jó püspöknek.

Ezt követően két mondatban Dudás egyházépitő érdemeiről beszélt.

Különösebb vizhangot (!) ez nem váltott ki. Shvoy felszólalásának eredeti szándéka más volt.

Shvoy után szólaltam fel. Felszólalásomban elmondottam, hogy a magunk részéről készek vagyunk az együttműködésre, várjuk a jubiláló püspöktől az együttműködést bizonyító gesszíókat (!).

Hivatkoztam a pápa táviratára, melyben a Róma is megvilágítást és ezt követő döntéseket vár a jubiláló püspöktől.

Dudás reflektált a felszólalásokra és a pohárköszöntőjének végén felém fordulva mondotta:

„Úgy látszik az urak félreismernek. Nem én vagyok az ország legreakciósabb püspöke, ezt megfogják látni én nem változtam, hisz évekkel ezelőtt is együttműködtem. Talán az urak engem félre ismertek az utóbbi időben".

Dudás pohárköszöntője után nem sokkal később asztalbontás következett.

Az asztalbontás után Dudás odajött hozzám megköszönte a jelenlétünket és biztosított arról, hogy tanácsunkat megfogadja, látni fogjuk majd a jövőben. Közölte, hogy meleg üdvözletét tolmácsolja az Elnök Ur felé.

Az ünnepségen való jelenlét szükséges volt és úgy vélem, hogy jó irányba terelte a hangulatot.

Két lehetőséget tudtam kihasználni:

Egyrészt a pápai körlevél értékelését a mi szempontunkbólt

Másrészt nyíltan megmondtuk a püspöki kar döntő többségének jelenléte előtt, hogy készek vagyunk együttműködésre, de ezzel szemben tőlük is lojalitást várunk.

Budapest, 1964. május 15-én.

Nagy László

289. Madai András és Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadóinak jelentés-fogalmazványa a miskolci kiszállásukról

Budapest, 1964. május 23.

MNL OL XIX-A-21-a 31-1/4/1964. Fogalmazvány.

Kiszállási jelentés.

I.

Május 21-én és 22-én Madai elvtárssal együtt Miskolcra szálltunk ki. A kiszállás célja a következő volt:

1./ Megismerkedni a helyi görögkatolikus békemozgalmi papokkal, elsősorban tájékozódás szempontjából. Azt igyekeztünk megállapítani, hogy az Adminisztratura és a Hajdudorogi Egyházmegye közötti ellentétek mennyire éleződtek az utóbbi időben, stb.

2./ Dudás püspök jubileumával kapcsolatban tárgyaltunk Juhász Dénes helynökkel. Ezenkívül az Adminisztraturát érintő kérdéseket is megtárgyaltuk.

Kiszállás tapasztalatai a következők:

A Miskolci Görögkatolikus Apostoli Adminisztratura területén jelentős erőt képviselő együttműködésre vállalkozó pap működik. A Hajdudorogi Egyházmegye papságához viszonyítva jobb az egyházpolitikai helyzet. Az Adminisztratura vezetése dr. Bubnó Andor főesperessel, és a hozzá tartozó 3 esperessel együtt pozitívnak mondható. Élesen szembenállnak Dudás püspökkel, és a lagymatag, sok tekintetben határozatlan Juhász Dénes helynökkel. Bírálják, kritizálják, sőt esetenként szabotálják Dudás püspök intézkedéseit. Világosan látják, hogy Dudás be akarja olvasztani az Adminisztraturát a Hajdudorogi Egyházmegyébe. A nyílt ellentmondásig még nem jutottak el, de esetenként közel kerülnek hozzá.

Dudás püspök is mindent megtesz, hogy saját helyzetét, befolyását erősítse. Egyrészt Juhász helynök és az esperesek intézkedési jogát a minimálisra csökkentette, másrészt hozzá hű papokat – volt szerzeteseket – helyez az Adminisztratura területére, kihasználva, hogy végeredményben ő az Adminisztratura kormányzója. Az elmúlt hónapokban is néhány igen fontos, az Adminisztratura önállóságát csökkentő intézkedést hajtott végre. Pld.

1./ Dudás püspök nem engedte újraválasztani az Adminisztratura egyházi bíróságát, mely 1924. óta működött, de a mandátuma lejárt. Tagjai elsősorban pozitív gondolkodású lelkészek voltak. Dudás úgy intézkedett, hogy ezentúl a Hajdudorogi bíróság illetékes az Adminisztratura területén is. Kijelentette, hogy nincsenek megfelelő papok, akiket a bíróságba be lehetne választani. Ezzel rendkívül megsértette a korábbi bírósági tagokat, de általában az Adminisztratura papságának többségét.

2./ Juhász helynök és az esperesek felett átnyúlva önállóan intézkedik, diszpozíciós és egyéb ügyekben. Véleményüket figyelembe sem veszi. Így pld. legutóbb Czurkó Sándor baskói görögkatolikus lelkészt cserével, Filkeházára akarta áthelyezni. A filkeházi lelkész ugyanis az ő embere és előnybe akarta részesíteni.

A helyiek ezzel az intézkedéssel nem értettek egyet, és erkölcsi támogatást nyújtottak Czurkó Sándornak, Dudás ellen. Jelenleg olyan helyzet alakult ki, hogy Czurkó nyíltan megtagadta Dudás püspök utasítását. Érvei jogosak. (A felesége beteg, több gyereke van. stb.) Dudás most már Juhász Dénes helynök segítségével szeretné megoldani a problémát.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy az ellentétek egyre inkább éleződnek, véleményünk szerint azonban kár lenne túlzottan értékelni.

Az Adminisztratura papságának jelentős része hátamögött szidja ugyan Dudást, de egyszersmint fél is tőle. Egyházjogilag sincs lehetőségük az egyöntetű nyílt fellépésre.

Pillanatnyi céljuk – melyet elsősorban dr. Bubnó főesperes, 3 esperes és számos hívük képvisel – abban merül ki, hogy a Vatikánnál elérjék: nevezzen ki a Vatikán a Miskolci Apostoli Adminisztratura területére önálló kormányzót és ezzel függetlenítse Hajdudorogtól. Távolabbi céljuk, hogy az egész országra

kiterjedő jurisdikciót is az Adminisztratura kapja meg. Híveket és befolyást szeretnének szerezni maguknak olyan személyekből, akik a Zsinatra kimennek, és a Vatikánban képviselnék az ügyet. Erre elsősorban dr. Timkó professzort látják alkalmasnak és számítanak rá, hogy Timkó el is intézi. (Többször tárgyaltak már vele.)

Olyan vélemények is elhangzottak, hogy nekik mindegy ki lesz az uj kormányzó, csak Dudástól megszabaduljanak. Még dr. Rojkovics helynököt is vállalnák kormányzónak.

Véleményünk szerint elképzelések eléggé irreálisak, de máris mozgásba hozták a Dudás ellenes lelkészeket az Adminisztratura területén. Komoly szervező munka folyik a jelenlegi helyzet megváltoztatására. Ennek tudható be, hogy már akadt egy lelkész, aki nyíltan is meg merte tagadni Dudás intézkedését.

Javaslom, hogy ebben az ügyben a jelenlegi stádiumában ne avatkozzunk be, de azzal feltétlenül erősíthetjük a Dudás ellenes erőket, hogy az Adminisztratura ügyeit következetesen a főesperesen, illetve a helynökön keresztül intézzük és így önállóságukat fokozzuk.

Borsodmegyében a Miskolci Görögkatolikus Adminisztraturán kívül még 3 Hajdudorogi Görögkatolikus Egyházmegye[293] van. Ezekben az egyházmegyékben is főleg az esperesek elégedetlenek Dudással.

Az elmúlt hónapok diszpozíciós tárgyalásai eredményeként, ezen a területen 1 főesperesi, és 2 esperesi kinevezés történt, számunkra előnyös formában. Különösen a főesperes dr. Bodnár Béla személyében hasznos. Mindhárom személy a kinevezés után letette az állami esküt, Dudás azonban még nem eskette meg őket. Az esketés t.i. a görögöknél egyenlő a beiktatással. Így bár a kinevezés megtörtént, az uj esperesek hónapok óta nem gyakorolhatják a hivatalukat. Többször kérték Dudást a beiktatás elvégzésére, de még időpontot sem volt hajlandó kitűzni.

Javaslom, hogy a legközelebbi tárgyaláson Dudásnak vessük fel, ezt a kérdést,

II.

A kiszállás alkalmával tanulmányoztuk az alulról jövő ökumenié (!) kérdését is. Megállapítottuk, hogy Borsodmegyében római és görög-katolikus, református és evangélikus papokból álló csoport működik, mely az egység keresésével és lehetőségével foglalkozik.

A csoport elnevezése „Fraternitás" (azaz testvéri találkozás).

Kb. minden hónapban összejövetelt tartanak más-más plébánián, parókián. Tanulmányokat készítenek, vitákat rendeznek, az egységgel kapcsolatos anyagot dolgoznak fel, stb. Valamiféle alapokmányt is készitettek, mellyel elláták a tagokat. (csatolva) Összesen l0-18 rendes és l0-15 érdeklődő taguk

293 Helyesen: esperesi kerület

van. Katolikus részről dr. Szénási Sándor encsi plébános a legaktívabb, elismert teológus és nyelvész. Rendszeresen ő tartja az összejöveteleken a tájékoztatót. Protestáns részről Pintér nevű diósgyőri evangélikus lelkész a szervező.

A „Fraternitásunk célja" c. 5 oldalas tanulmányból kiderül, hogy az egységtörekvésekkel politikai és teológiai vonatkozásban is foglalkoznak. Rendszeresen megtárgyalják a legújabb vatikáni vagy más világszervezet (EVT. LVSZ.) egységgel kapcsolatos álláspontját és saját külön álláspontot alakítanak ki. Külön álláspontjuk elvet minden eddigi álláspontot, mely az egységről eddig kialakult. Elvetik a Vatikánt, az Egyházak Világtanácsát, elvetik azt az álláspontot, mely szerint az egység már megvalósult és hazai viszonylatban elvetik a békemozgalom és a Hazafias Népfronton belüli egységet is. Ez utóbbit egy lapra helyezik a nyugati antikommunista egységkereséssel.

Az ilyen és ehhez hasonló csoportok üldözése egyházpolitikai szempontból kedvezőtlen. Az egységkeresés elsősorban nyugati reakciós érdek az egyházaknál. Mivel nálunk az egyházi vezetés úgy a katolikus, mint a protestáns vonatkozásban elutasította ezt a gondolatot, alulról szerveződött. Az egységtörekvés együtt jár az egyház megújulását célzó szándékkal is, melyet a Fraternitás is képvisel. Céljaik összefoglalásában az elsőként szerepel az „egyéni megújulás" és az „egyházi megújulás" címszó, mely bizonyos missziós, vagy evangélizációs szándékkal jár együtt.

A csoport személyi összetételét még nem tudtuk megállapítani, javasoljuk, hogy továbbra is kisérjük figyelemmel és hívjuk fel rá az illetékesek figyelmét. Elképzelhető, hogy az egyházi vezetés – úgy a protestáns, mint a rk. katolikus – sem nézi jó szemmel a hátamögött kialakult csoportot.

Bp. 1964. május 23.

Madai András Lóránt Vilmos

290. Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának kiszállási jelentése

Budapest, 1964. június 9.

MNL OL XIX-A-21-a 31-1/4/1964. Tisztázat.

Kiszállási jelentés[294]

Május 4-5-én Nyíregyházán voltam kiszálláson, melynek célja volt: 1./ Rövid beszélgetés Dudás püspökkel.(üzenet átadás)2. Buhalla elvtársat tájékoztattam aktuális kérdésekről, a főosztály értekezleten elhangzottak alapján.

3./ Megbeszéltük továbbá az elmúlt negyedévi munkák, határidők, és még végrehajtandó feladatokat rögzítését, mellyel Buhalla elvtárs el volt maradva.

294 Csak a jelentés görögkatolikus vonatkozású első részét közöljük.

4./ Beszélgetés megyei lelkészekkel. (Rojkovics helynök, Csépány kanonok, Bacsóka Pál titkár, Holczer esperes, stb.)

Tapasztalataim a következők:

I.

1./ Dudás püspökkel 5-én délelőtt beszéltünk. Nagy elvtárs üzenetét, melyben a Dudástól kapott levelet köszöni, átadtuk, ezenkívül közöltem Nagy elvtárs kilátásba helyezett nyíregyházi látogatását, valamint a Dudás részére szóló meghívást. Dudás püspök az elmondottakat tudomásul vette. A beszélgetés alatt véleményem szerint eléggé ideges volt, és bizalmatlannak látszott. Szavaiból azt vettem ki – habár konkrétan nem mondta ki – hogy szívesen jön a hivatalunkba, decsak akkor, ha számíthat – biztosan számíthat – Nagy elvtárs látogatására. Kérte, hogy a látogatás időpontját levélben pontosan közöljük.

A beszélgetés további részében rendkívül bőbeszédüen és hiuan arról áradozott, hogy őt mennyire szeretik a papjai és hivei. Példákat sorolt fel a jubileumára kapott levelekből, stb.

Más lényegesebb kérdésről nem volt szó.

Papokkal folytatott beszélgetés után tisztáztuk Dudás nyugtalanságának valószínű okát. Az elmúlt hetekben történt néhány olyan esemény, mely valóban megzavarhatta a nyugalmát. Először is említésre méltó, hogy a jubileum után a Hajdúdorogi Egyházmegye több papja névtelen levelet kapott, (mellékelve)[295].

A névtelen levélben Dudást elmarasztalják maradisága, modora, hiúsága és vezetési módszerei miatt. Valószínű, hogy igen sokan kaptak a levélből, mert papi körökben nagyon elterjedt. Megjegyzendő, hogy főleg a pozitív gondolkodású, Dudás vezetési módszereit amúgyis kritizáló papok kaptak elsősorban. A levélről már Dudás is tud. Környezete lázasan nyomoz az ismeretlen levélíró, vagy levélírók után. Fokozza a hatást az a körülmény, hogy a papok közül magát a levél szövegét sokan nem ismerik és mivel a névtelen levél állandó beszédtémát képez, a legképtelenebb dolgokat terjesztik a tartalmáról. (mindenki a maga sérelmét feltételezi a levél tartalmában.)

Dudás püspök és a Miskolci Apostoli Adminisztratura helynöke (Juhász) között is kiújultak az ellentétek. A helynök ugyanis nem értett egyet a jubileum alkalmával kiosztott kitüntetések egyrészével, melyek az Adminisztraturára vonatkoznak. Miután Dudás a kitüntetéseket továbbításra Juhász helynöknek továbbította, Juhász helynök egyrészüket visszatartva protestált Dudásnál. Részletes levélben közölte, hogy egyes papok kitüntetésével miért nem ért egyet. Mivel elsősorban a tiltakozás Dudás püspök Miskolci Adminisztraturában található híveit érintette, Dudás rendkívül megsértődött és Juhász levelét személyes sértésnek vette. Eléggé gorombán utasította Juhászt intézkedése végrehajtására. Korábbi kiszállási jelentésemben foglalkoztam Czurkó Sándor baskói lelkész ügyével, aki Dudás püspök áthelyező intézkedését megtagadta.

295 Lásd: 281a. számú dokumentum.

Ez igen kellemetlen, preztizs kérdést jelentett Dudás számára és olyan mélyen érintette, hogy május első napjaiban személyesen utazott Miskolcra, hogy az ügyet rendezze. Miskolcon tárgyalt az Adminisztratura espereseivel. Bubnó főesperes és társai szintén szembehelyezkedtek a püspökkel és közölték sérelmeiket. Dudás meghátrált és ami még eddig nem fordult elő, visszavonta az intézkedését. Közösen kompromisszumos megállapodásra jutottak. Czurkót neki megfelelő jobb helyre helyezte és az Adminisztratura vezetőinek megfelelően oldotta meg az ügyet. Ez alkalommal felkereste Polonkai elvtársat is, hogy az intézkedéshez kikérje a véleményét (ilyen gesztusra sem volt még példa az utóbbi időben.) Úgy látszik Dudás is tájékozódott az Adminisztratura papjainak hangulatáról és nem akarja a viszonyt kiélezni velük.

Budapest, 1964. június 9.

Lóránt Vilmos

291. Lóránt Vilmos az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának jelentése a Debrecenben végzett kiszállásról

Budapest, 1964. június 12.

MNL OL XIX-A-21-a 31-1/4/1964. Tisztázat.

Kiszállási jelentés

Junius 11-én Debrecenben voltam kiszálláson. A kiszállás célja a következő volt:

1./ A Hajdúmegyei papi békemozgalom helyzetének tanulmányozása.

2./ Kenderesi elvtárs tájékoztatása aktuális kérdésekről, a főosztály értekezleten elhangzottak szerint.

Tapasztalataim a következőek:

I.

A hajdumegyei papi békemozgalom napjainkban elég sok belső ellentéttől problémától terhes. Balogh Imre debreceni plébános jelenlegi titkár nem tud – de úgy látszik nem is akar – a helyzet magaslatára emelkedni, hogy a jelenlegi kedvezőtlen állapotokat rendezze.

Az elmúlt években mint titkár elszakadt a helyi mozgalom gerincét képező régi pozitiv erőktől. (Regős Gyula kanonok, Dévényi apát és Vattamány Imre kanonok). Helyettük elsősorban dr. Kiss László igazgató és a köréje csoportosuló személyekre támaszkodik. A békemozgalmi munkát is elhanyagolja és mivel az úgynevezett „öregek" nem támogatják, a mozgalom inkább csak reprezentál.

Balogh Imre titkár a lehetőségekhez képest minden erővel támogatja dr. Kiss Lászlót. Pld. az elmúlt hónapokban Beresztóczy Miklós lentjárt Debrecenben előadást tartani a békemozgalmi papok számára. Ezt az előadást – és utána a vendéglátást – a Svetits Intézetben tartották dr. Kiss Lászlónál.

Ezzel azt a látszatot keltették, hogy dr. Kiss László közismert ügye rendben van, megszűnt a veszély, nincs probléma körülötte. Szinte rehabilitálva lett. Tájékozódásunk szerint Balogh Imre titkár azt várja dr. Kiss Lászlótól, hogy Hamvas püspök felé támogassa. (A jelenleginél is anyagi szempontból jobb helyre szeretne kerülni.)

Dr. Kiss László elhelyezése a Svetits Intézet igazgatói tisztségéből a jelenlegi helyzetben azért is nehézkes, mert a megosztott intrika hadjárattal lekötött helyi békemozgalom vezetősége sem támogatja.

A mozgalom régi gárdája minden módon igyekszik Balogh Imrét lejáratni. Reakciósnak, ellenforradalmárnak nevezi. Konkrétumokra hivatkozva hangoztatják, hogy Balogh Imre közismert reakciósokat hiv meg lelki gyakorlatot tartani, akik Balogh templomában megjegyzéseket tesznek a mozgalomra. Rendkívül nehezményezik egy bizonyos Lőrincz nevű jezsuitával – jelenleg plébános -fenntartottt baráti kapcsolatát. Az is elterjedt Baloghról papi körökben, hogy Hamvas püspök besúgója, stb.

Összegezve az a tapasztalat, hogy a megyei papság többsége nem szereti Balogh Imrét, de ugyanakkor Regős, és Dévényiék felé is tapasztalható bizalmatlanság. Mindkét csoport alapos munkát végzett egymás lejáratásában. A jelenlegi helyzeten rendkívül diferenciáltan, de feltétlenül változtatni kell. Meg kell teremteni a feltételeket, hogy az egyházi reakció elleni harcban a mozgalom helyi szerve egységes és hatékony legyen. Meg kell akadályozni, hogy dr. Kiss László és néhány társa rendelkezzen befolyással a mozgalmon belül, de ugyanakkor óvakodni kell attól is, hogy az úgynevezett „régiek" teljesen magukhoz ragadják a vezetést.

Megoldásként javaslom, hogy Balogh Imrét a titkári beosztásból érdemei elismerésével, és vezetőségi tagságának meghagyásával minél előbb váltsák le. Olyan titkárra van szükség, aki megfelelően bírja a papság többségének bizalmát, egyaránt be tudja kapcsolni a régieket és az utóbbi időben felzárkózott papokat a mozgalomba.

Erre alkalmasnak látszik dr. Korcsinszky György c. esperes, jelenleg kisvárdai görögkatolikus plébános. Napjainkban még Szabolcs megyéhez tartozik, de Debrecenbe helyezése tervbe lett véve és folyamatban van. dr. Korcsinszky megbízható, eléggé agilis, rátermett arra, hogy titkár legyen, és ami fontos „uj" Debrecenben. Az intrika hadjáratban se pro, sem kontra nem vett részt. Segitségünkkkel a jelenlegi helyzeten változtatni tud.

II.

A kiszállás alkalmával sikerült néhány hajdudorogi egyházmegyét érintő tapasztalatot is szerezni. Ezek a következők:

Dudás püspök – tájékozott tanácsadói szerint – minden áron szeretne kimenni a Vatikáni Zsinat harmadik ülésszakára. Erősen bizik, hogy sikerül elérnie a kiutazást. Ezért tapasztalható nála a közeledő szándék az állam felé. A Hajdudorogi Egyházmegye pozitív papjainak (Vattamány kanonok, dr. Bacsóka dékán) véleménye szerint ha kimegy, katasztrófát fog okozni.

Meggondolatlan, mélységesen ellenséges, és mivel rendszerint a beszédeinél rögtönöz, a legszélsőségesebb megnyilatkozások várhatók tőle. Állítólag Dudás püspöknek olyan elképzelései is vannak, hogy érsek lesz belőle. Hivatkoznak a jugoszláviai érseki kinevezésre, ahol a Vatikán görögkatolikus püspököt léptetett elő.

Egyoldalú adatok szerint Dudás bizik benne, hogy az állam és a Vatikán közötti tárgyalások eredményeként néhány szerzetes rendet, illetve rendházat visszaállítanak. Számit rá, hogy a Bazilita Rend is kap némi lehetőséget és már úgy intézkedik, hogy Hajdudorog vagy Máriapócs megürüljön és volt szerzetest tudjon odahelyezni.

A jelenleg üresen álló debreceni parókiára Vattamány Imrét (Hajdudorogról) vagy Fodor máriapócsi plébánost szeretné áthelyezni.

Azt hiszi, hogy az ÁEH. részéről ez a megoldás elfogadható. Valóban mindkét lelkész-bármelyiket is helyezné Debrecenbe, jobban járna, de Hajdudorog és Máriapócs görögkatolikus szempontból kulcskérdést jelent, (mindkét helyen volt rendház korábban) Tudomásunk szerint Dudás az öccsét Dudás Bertalant szeretné a két hely közül valamelyiken látni, hogy alkalomadtán megszervezhesse a rendet. Természetesen ehhez nem lehet hozzájárulni.

Budapest, 1964. június 12.

Lóránt Vilmos

292. Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának jelentése a Nyíregyházán végzett kiszállásról

Budapest, 1964. augusztus 1.

MNL OL XIX-A-21-a 31-1/4/1964. Tisztázat.

Kiszállási jelentés[296]

Július hó 30-án Nyíregyházán a következőket végeztem el, illetve állapítottam meg:

4./ Tapasztalataink szerint Dudás püspök továbbra is igyekszik bizonyos mértékig közeledni felénk. Ezt újabb intézkedései is bizonyítják. Péld. legutóbbi körlevele melyben meghirdette a debreceni parókiát, és felszólította a papjait az államesküt letételére.

Számíthatunk rá, hogy a Hivatalunkba is eljön, Rojkovics helynök előtt tett célzásokat, hogy Nagy elvtársat a közel jövőben felkeresi. Időpontot még nem tudunk.

296 Csak a görögkatolikus vonatkozású részeket közöljük.

Megbeszéltem Buhalla elvtársal, hogy augusztus 3-án tárgyaljon Rojkovics helynökkel (Rojkovics kérte a beszélgetést) és ez alkalommal térjen ki a betöltetlen három kanonoki állás kérdésére. Közölje, hogy Hivatalunk részéről hasznosnak tartanánk, ha ez a régóta húzódó probléma azzal oldódna meg, hogy rövid időn belül közmegelégedésre megtörténének a kinevezések. Elképzelhető ugyanis, hogy Dudás püspök a Zsinat előtt hajlandó lesz mindhárom kanonoki állást számunkra megfelelő személyekkel betölteni.[297]

Budapest, 1964. augusztus 1-én.

Lóránt Vilmos

293. Madai András és Lóránt Vilmos az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadóinak jelentése a Debrecenben végzett kiszállásról

Budapest, 1964. augusztus 1.

MNL OL XIX-A-21-a 31-1/4/1964. Tisztázat.

Kiszállási jelentés[298]

Vattamány Imre kanonok közölte, hogy a Nyíregyházi Görögkatolikus Püspökségből kiszivárgott hirek szerint Dudás püspök rendkívül bizik benne, hogy kimegy a Zsinat III. ülésszakára. Környezete állandóan bátorítja, biztatja ilyen irányban. Állítólag a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Vatikán között folyó tárgyalásoktól is komoly eredményeket várnak. Általában a hallottak megegyeznek a korábbi kiszállási jelentésekben részletezett tapasztalatokkal. Vattamány Imre több esetben kijelentette, hogy semmi esetre sem engedjük ki Dudás püspököt a Zsinatra, mert szerinte jóvátehetetlen károkat okozhat, felelőtlenségével és ellenséges beállítottságával. Az integrista erők Dudást, Rómában jól felhasználhatják.

Fodor máriapócsi plébánostól hallottam – aki most elég jó viszonyban van Dudás püspökkel – hogy Dudás püspök még mindig foglalkozik az érsekség gondolatával. Állítólag tett olyan kijelentést, hogy az eddigi politikai magatartását hibásnak tartja. Arra gondolt ugyanis, hogy a Vatikán a Shvoyhoz hasonló mentalitást fogja méltányolni és ez a számítása egyenlőre nem vált be.

A meghirdetett debreceni parókusi állást kb. 20-an pályázták meg. Nagy harcra van kilátás. Dudás püspök dr. Fodor Antal nyircsaholyi parókust szeretné Debrecenbe diszponálni, újabban. Ezután Vattamány Imre Dr. Fodor Antalról igen sok rosszat mondott el. (Reakciós, a papi békemozgalom ellensége stb.)

297 A bekezdés mellett Madai kézírásával: *Erre tavaly is történt kísérlet nekünk nem hiszem, hogy sürgős volna? Madai*

298 Csak a görögkatolikus vonatkozású részeket közöljük.

Budapest, 1964. augusztus 14.
Madai András
Lóránt Vilmos

294. Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának jelentése a Nyíregyházán és Máriapócson végzett kiszállásról

Budapest, 1964. szeptember 8.

MNL OL XIX-A-21-a 31-1/4/1964. Tisztázat.

Kiszállási jelentés[299]

Szeptember 5-6-án Nyiregyházán és Máriapócson voltam kiszálláson. A máriapócsi búcsú alkalmával. Kiszállás tapasztalatait a következőkben lehet összefoglalni:

1./ Az évenkénti 12 máriapócsi búcsú alkalom közül a szeptember 8-i (ez évben 6-án tartották) rendszeresen a legnagyobb. A fő prédikációt Dudás püspök tartotta, de ezenkívül még 4 pap prédikált.

A helyiek tapasztalata szer int a szeptember 6-i búcsún résztvevők száma az elmúlt évek arányához mérten a legolacsonyabb volt. Kb. 20-25.000-en vettek részt. Maga a búcsú rendkívül primitív körülmények között zajlott le. Rendellenesség nem volt, szombat-vasárnapra általános szesztilalmat vezettek be. A résztvevők a legelmaradottabb csoportok tagjaiból adódtak. Több ezer cigány jött össze a környékbeli megyékből. Számtalan koldus kéregetett a templom körül. Mindenütt por-szemét antihigénikus körülmények.

Néhány száz Szlovákiából jött görögkatolikus is részt vett a búcsún.

A prédikációkat általában a papi békemozgalom tagjai tartották. Politikai szempontból jók voltak. Dudás püspök vasárnap 1/2 l0 órákkor prédikált, beszédét meghallgattuk.

A kb. 23 perces beszéd egyházias jellegű volt – nagyobb részt saját magát dicsérte, eléggé ízléstelenül – de pozitív motívumai is voltak. – Péld. Szokásától eltérően megemlítette, hogy a görögkatollkusok mindig törvény tisztelőek voltak és felszálltotta a híveket, hogy legyenek továbbra is törvénytisztelők.

Beszéde után felkerestük a plébánián, igen rövid beszélgetésben köszöntöttük és kifejezésre juttattuk, hogy a prédikációja jó volt, és különösen örülünk, hogy a híveket törvények tiszteletére is felszólította.

Dudás is kijelentette, hogy hasonló alkalomkor mindig sokkal többen szoktak lenni és ilyen kis létszámú – viszonylag kislétszámu – tömeg előtt máriapócson még nem prédikált. A beszélgetés után még a papokkal sem beszélt, azonnal vissza ment Nyíregyházára.

299 Csak a görögkatolikus vonatkozású részeket közöljük.

A hajdudorogi egyházmegyében különösebb probléma nincs jelenleg. Rojkovics helynökkel Bacsóka Béla rektorral és még néhány pappal sikerült beszélnünk. A helynök és a rektor véleménye szerint Dudás még mindig bízik, hogy kijut a zsinatra. Szerintük valakitól komoly biztatást kaphatott. Az utóbbi napokban azonban már kissé pesszmisztikusan nyilatkozott erről a kérdésről. A püspökkari konferencián Hamvassal is beszélt, aki tovább biztatta mondván: „Mindent megtettünk és megteszünk..." hogy kimenjen a zsinatra. Ebben hisz azonban a legkevésbbé.

2./ Papi körökben elterjedt, hogy a Magyar Népköztársaság és a Vatikán között folyó tárgyalások megszakadtak. Magyar hivatalos személyek augusztus 20-án várták a vatikáni küldötteket, ezek azonban nem érkeztek meg. E-helyett, illetve helyettük a vatikáni és a bécsi rádió félhivatalos kommentárokat közöltek, melyekben újabb vatikáni követeléseket soroltak fel.

Pl. a Mindszenty ügyet csak úgy lehet rendezni ha visszahelyezik méltóságába. Hasonlóan Badalik és Péteri püspököket is vissza kell helyezni, stb. Állítólag Schwoy-tól erednek a fentiek. Egy nyíregyházi nyugdíjas pap járt a székesfehérvári papi otthonban és ott hallotta Kiss István egri egyházmegyés jelenleg a Szociális otthonban tartózkodó paptól. Kiss István pedig arra hivatkozott, hogy az értesüléseit Shvoy püspök titkárától hallotta.

Budapest, 1964. szeptember 8.
Lóránt Vilmos

295. Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadójának jelentése a Nyíregyházán és Máriapócson végzett kiszállásról

Budapest, 1964. szeptember 25.

MNL OL XIX-A-21-a 31-1/4/1964. Tisztázat.

Kiszállási jelentés[300]

A papság hangulatáról lényeges tapasztalatokat nem sikerült szerezni. Buhalla elvtárs jelentett erről a napokban.

Dudás püspök a debreceni görögkatolikus lelkészi állás ügyében az elmúlt héten kérte az általa jelölt Fodor Antal nyircsaholyi lelkész kinevezéséhez hozzájárulásunkat. Mivel Fodor Antal semmiképpen sem felel meg Nyíregyházán és Dudás püspök nem tartotta be olyan irányú ígéretét, hogy több személyt javasol hivatalunk felé – felkerestem és beszéltem vele ez ügyben.

Szívélyesen fogadott, bár a látogatás részemről váratlan volt.

300 Csak a görögkatolikus vonatkozású részeket közöljük.

A beszélgetés első részében elmondotta, hogy tárgyalt Casaroli-val, de hogy részleteiben miről azt nem említette, csupán annyit jegyzett meg, hogy Casaroli ugyan azt mondta neki is, amit a püspökkari konferencián többeknek elmondott.

Már korábbi kiszállási jelentésemben részleteztem, hogy a miskolci görögkatolikus adminisztratúra területén Czurkó Sándor baskói lelkész több ízben megtagadta Dudás püspök utasításait.

Az elmúlt héten Dudás püspök személyesen leutazott Baskóra, és elmondása szerint sikerült megállapodnia Czurkóval. Kihangsúlyozta, hogy az uj dispoziciós elképzelés – mely már a harmadik – nem tartozik a 22. tvr. alá, de ő ettől függetlenül addig nem rendelkezik mig a hozzájárulásunkat meg nem szerzi. Feltételeztem, hogy ez a dispozició sem végleges, mert tudomásunk szerint Czurkó Sándor mögött az adminisztratura főesperese és titkára (a Bubnó család) áll. Ők biztatják a személyében bátor és nyilt kiállású Czurkót Dudás ellen. Közöltem a püspökkel, hogy ebben az ügyben nem kivánok bele-szólni, intézze ahogy jónak látja. Ismertettem vele, hogy a baskói hívektől leveleket kaptunk, melyben a beavatkozásunkat kérik, de a levélíróknak is azt válaszoltuk, hogy ez az egyház belügye, melybe nem kivánunk beleszólni.

Ezután felvetettem a debreceni betöltendő lelkészi állás ügyét. Közöltem, hogy Fodor Antal személye véleményünk szerint sem egyházi, sem egyházpolitikai szempontból nem megfelelő. Félő, hogy nem fog megfelelni a debreceni követelményeknek és személyére nézve is káros lenne ha oda kerül. Dudás püspök nyugodtan fogadta a közlést és a türelmünket kérte, mert az uj elhatározását szeretné megfontolni. Javasoltam, hogy a korábbi megállapodásunkhoz hiven két-három személyt jelöljön meg, akik közül a hozzájárulás számunkra is könnyebb. Dudás megjegyezte, hogy papi körökben elterjedt: részünkről Korcsinszki kisvárdai esperest fogjuk debrecenbe javasolni, aki szintén megpályázta ezt az állást. Nem adtam konkrét választ, csupán annyit jegyeztem meg, hogy Korcsinszkival az elmúlt években nem volt különösebb probléma, de külön véleményünk még nem alakult ki és ezt a pletykát mi is hallottuk már.

Sajnos ugylátszik, hogy Korcsinszki Debrecenbe helyezésének terve valamilyen módon kiszivárgott, és ez Dudásnál annál is inkább kellemetlen mert könnyen presszis kérdést csinál az ügyből, és alkalmat adhat számára, hogy inkrorektséggel vádoljon bennünket, mondván: a hátamögött intézzük a papok disponálását. Megvizsgáljuk honnan szivárgott ki Korcsinszki áthelyezésének kérdése.

A beszélgetés alkalmával felvetettem Dudás püspöknek hogy helyesebb lenne ha jövőben minden 22 tvr. alá tartozó kérdést előre megtárgyalnánk, és ha szóban megállapodtunk, akkor terjesztené fel a végleges javaslatot, elképzelést. Ily módon sok pletykát, sok beszédet lehetne elkerülni és a közvetlen tárgyalások részletei, menete sem kerülne a közvélemény elé. Dudás püspök örült a javaslatnak, mondván, hogy ez újszerű, mert eddig más volt

a gyakorlat. Közöltem, hogy a kölcsönös bizalom alapján a jövőben ehhez hasonló, sőt még komolyabb problémákat is meglehetne beszélni és oldani.

Dudás püspök emlitette, hogy Nyíregyházán a görögkatolikus templomot bővíteni szeretnék (kb. 10 méterrel kívánják hosszabbítani a templom hátsó részét) A telek saját tulajdonban a rendelkezésükre áll. A pénzügyi fedezetet a Miskolctapolca-i nyaraló és ház eladásából szeretnék biztosítani. Kértem, hogy a Hivatal Elnökéhez adjanak be ilyen irányú kérvényt, melyhez mindjárt csatolják a tervezett változtatás sematikus rajzát, és a költségvetést is.

Dudás püspök erre azt mondta, hogy utasítani fogja Rojkovics helynököt, hogy mint nyíregyházi adminisztrátor írja meg a kérvényt. Megjegyeztem, helyesebbnek tartanám ha Dudás püspök aláírásával jönne a kérvény, mert ez az ügy mindenképpen a püspök hatáskörébe tartozik, lévén Nyíregyháza püspöki székhely.

Budapest, 1964. szeptember 25.

Lóránt Vilmos

296. Madai András és Lóránt Vilmos, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadóinak jelentése a Debrecenben végzett kiszállásról

Budapest, 1964. november 16.

MNL OL XIX-A-21-a 31-1/4/1964. Tisztázat.

Kiszállási jelentés[301]

2./ A görögkatolikusok részéről Juhász helynökkel és Bubnó titkárral beszéltünk. Mindketten elmondták, hogy az adminisztratura területén egyre nagyobb az elégedetlenség Dudás püspökkel szemben. Különösen Juhász helynök kelt ki Dudás ellen. Panaszkodott, hogy bármit felterjeszt a püspökségre, egyszerüen nem kap választ. Pénzügyi kérdésekben is állandó a bizonytalanság. Az adminisztratuta sematizmusa – melynek kiadásához Hivatalunk is hozzájárult – hónapok óta készen áll, csak Dudás hozzájárulása késik. Terveznek az adminisztratura 40 éves fennállásának alkalmából a sematizmus mellé egy rövid ismertetést monográfiát kiadni. Tartalmában ez a füzet megfelelően pozitiv lenne. Dudás még nem nyilatkozott, hogy hozzájárul-e a kiadáshoz.

Jellemző Dudás püspök elszigetelődésére, hogy bizalmi emberei is egyre inkább kritizálják, pld. Rohály volt spirituális, akiről közismert, hogy Dudás egyik fülbesugója. Korábban teológiai tanár volt és reakciós magatartása miatt került el Nyíregyházáról. Politikai mentalitása máig sem változott. Ma is a legszélsőségesebb elemek közé tartozik. Mégis rendszeresen kritizálja Dudás püspököt. Elsősorban azért, mert minden jóképességü papra féltékeny,

301 Csak a görögkatolikus vonatkozású részeket közöljük.

– a jóképességü papok közé sorolja ugyanis sajátmagát. – Nem intézi el az országos joghatóság kérdését és ezzel halálra ítéli a görögkatolikus egyházat. Dudás püspök latinizálja a görögkatolikus egyházat. A nős papokat háttérbe szorítja, stb.

A görögkatolikus hivek szétszóródnak az egész ország területére, mert a hagyományos görögkatolikus területekről elvándorlás folyik.

Az utóbbi időben az elvándorló görögkatolikus hivők száma szerintük meghaladja a 40-50 ezer főt. Anyagilag is tönkremegy az egyház, ha az országos joghatóság hiányában a görögkatolikus papok nem tudnak a hiveik után menni.

Szintén Rohálytól származik – és a görögkatolikus papok hangulatát tükrözi – hogy Dudás püspök szétzülleszti az egyházvezetést. Nem lehet hosszú időn keresztül kikapcsolni az espereseket és fő espereseket az ügyek intézéséből és egyszemélyben a fejük felett átnyúlva irányítani az egyházat. Egyre inkább elterjed, hogy a görögkatolikus egyház legnagyobb ellensége Dudás püspök, (a Hajdudorogi egyházmegyében még nem ilyen a hangulat, a fentiek az adminisztraturára vonatkoznak.)

Dudás püspök november 5-én irt levelében kérte Szabados János abaujszántói kerületi esperes felmentéséhez hozzájárulásunkat, és egyúttal Gyulai Jenő mikóházi lelkész esperesi kinevezésének engedélyezését. Az ügyet kivizsgáltuk és megállapítottuk, hogy a felterjesztéshez hozzá lehet járulni. Szabados esperes magával tehetetlen beteg és Gyulai Jenő mikóházi lelkész minden szempontból megfelelő az esperesi tisztségre. Dudás püspöknek válaszlevelet írunk, melyet személyesen adunk át. Gyulai Jenő esperesi kinevezéséhez történő hozzájárulásunkat megpróbáljuk felhasználni a debreceni paróchusi állás betöltéséhez. (Látszólagos kompromisszumként)

Budapest, 1964. november 16.
Madai András
Lóránt Vilmos

297. Hamvas Endre kalocsai érsek átirata Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspöknek a Szent Péter-bazilikában tartandó magyar görögkatolikus liturgia tárgyában

Kalocsa, 1965. augusztus 23.

GKPL I-1-a-2 2181/1965. Tisztázat.

A Kalocsai Érseki Hatóságtól
2625/1965. szám.
Tárgy: Utazás a Zsinatra

Nagyméltóságu és Főtisztelendő
Dr. Dudás Miklós urnak,

püspök
Nyíregyháza

Van szerencsém közölni Főtisztelendőségeddel, hogy 2459/1965. sz. a. az Állami Egyházügyi Hivatalhoz küldött megkeresésemre, melyről azonos szám alatt Főtisztelendőségedet is értesítettem, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettese 37/1/i/1965. sz. a. hivatalosan közölte, hogy Főtisztelendőségednek a Zsinat negyedik ülésszakára való kiutazásához hozzájárul és a szükséges útlevelek megszerzéséhez a kellő intézkedéseket megteszi, ugyanakkor egyben kéri azt is, hogy az utazáshoz szükséges előkészületeket Főtisztelendőséged is megtenni szíveskedjék. A vízumok megszerzéséhez ez alkalommal is az Actio Catholica Országos Igazgatóságát kérem fel.

Kalocsa, 1965. augusztus 23.
Dr. Hamvas Endre
érsek

298. Hamvas Endre kalocsai érsek átirata Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspöknek a Szent Péter-bazilikában tartandó magyar görögkatolikus liturgia tárgyában

Kalocsa, 1965. augusztus 23.

GKPL I-1-a-2 2182/1965. Tisztázat.

A Kalocsai Érseki Hatóságtól
2643. szám.
Tárgy: Magyar mise a Zsinaton

Nagyméltóságu és Főtisztelendő
Dr. Dudás Miklós urnak,
püspök
Nyíregyháza

Nagyméltóságu és Főtisztelendő Püspök Ur!

Miként értesítettem Excellenciádat, az Állami Egyházügyi Hivatal biztosítja Rómába, a Zsinatra való kiutazását.

Az előzmények alapján azonban tudjuk, hogy annak ellenében bizonyos teljesítményeket vár, első sorban egy magyar nyelvű keleti szertartásu misét a Zsinat egyik napján. (Én november 19-ikét javasolnám.)

Legyen szabad vázlatosan közölnöm, hogy ilyen misék szertartása hogyan szokott lefolyni.

1/ Egy bemondó az ambóról latin nyelven röviden ismerteti az illető szertartás történetét. („Christifideles" előtt Christifideles" után.)

2/ A bemondó a mise alatt a szertartás menetét vezényli. (Surgant Patres! Inclinent se Patres! Sedeant Patres! etc.)

3/ A szentmise menete latin nyelven kinyomandó 2500 példányban, hogy minden zsinati Atya kezébe adható legyen. (Az 1. pont alatt jelzett ismertetés is ezen a lapon történik.)

4/ Gondoskodni kell énekkarról! (Külföldi magyar gör. katolikusok is behivhatók. Latin szertartásu magyarok is az énekkarba bevonhatók! A szentáldozás agörög ritus szerint osztandó! (A zsinati misén résztvevő laikusok ezt már tudják és ahhoz alkalmazkodnak.)

5/ Ajánlom a római magyar követség meghivását erre a misére.

6/ Ugyancsak ajánlom kiutazását Nyíregyházáról a vikáriusnak, esetleg a szemináriumi rektornak.

Amennyiben szerény tapasztalataimmal segithetek, szivesen állok rendelkezésre akár Budapesten, a Széherr-uti kórházban, ahová római utam előtt visszavonulok, és ahol Excellenciád megbízottja felkereshet, akár máshol.

Hiszem, hogy a magyar mise a Szent Péter kupolája alatt a Zsinatot számunkra különösen emlékezetessé fogja tenni.

Fogadja Főtisztelendő Püspök Ur őszinte tiszteletem kifejezését.

Kalocsa, 1965. augusztus 23.

Dr. Hamvas Endre

érsek[302]

299. „Dr. Mátyási Miklós" fedőnevű ügynök jelentése a vatikáni magyar liturgiáról (részletek)

Budapest, 1965. november 24.

ÁBTL 3.1.2. M-32402

Keresztes Szilárd, aki énektanár Nyiregyházán, megérkezésünk után minden nap tartott énekpróbát, bevonták a germanistákat is a karba. Tőlünk, akik vállalták, szintén elmentek a próbákra.

19-én került sor a Dudás-misére a Szent Péter-ben. Mi már 3/4 8-kor megjelentünk ott. Dudás püspök várta a csoportot. Nála volt egy 50 fős belépő. Rajtunk kivül mások is utaztak ki: Pl. Sólya László[303] görögkatolikus lelkész Hodászról és Vaszkun György Nyíregyházáról, meghívásra. Rajtuk kivül jöttek más országokból, főleg Amerikából görögkatolikusok. Közremüködött a misén egy Csocsán nevű görögkatolikus és ott volt Török is. Az amerikások kérdezgették a görögjeinket, mire lenne szükségük? Felajánlottak használt miseruhákat, amin Rojkovich kapott is. Úgy általában

302 Az irat külzetére Dudás püspök kézírásával felvezetve: *„Személyesen kérem az érsek úr részletes tájékoztatását"*

303 Helyesen: Sója Miklós

érdeklődtek a helyzetről, a hazai görögökről. Elismerték, hogy mi magyar görögkatolikusok, liturgikus téren megelőztük őket. Ők viszont anyagiakban állnak jobban. Az volna szerintük a legbölcsebb dolog, ha egymást segítenénk. Mi pártfogolnánk őket Rómánál liturgikus ügyekben. Cim-csere is történt, Rojkovics-nál vannak címek. Velem külön senki nem beszélt közülük. Csak a régi ismerősök, volt évfolyamtársak folytattak egymás között beszélgetést. A hazai helyzetre vonatkozó teljesen naiv, vagy rosszindulatú, ellenséges kérdések nem hangzottak el.

Mivel november 19-e árpádházi Szent Erzsébet ünnepe, a Szentszék úgy határozott, hogy ez magyar nap lesz. Ezért aztán a mise kezdetén Brezanóczy püspök intronizálta az evangéliumot. Ez után következett a tulajdonképpeni görög mise, mely magyar nyelven folyt le. Ez világtörténelmi érdekességü, mert soha liturgia magyar nyelven még nem hangzott el a Szent Péter-ben. A magyar nyelv használata mintegy 250 évre visszavezethető a magyar görögkatolikusoknál, de ez csak hallgatólagosan megtűrt valami volt, hivatalos elismerést eddig nem kapott. A mise szövegét 2000 példányban kinyomtatták latinra forditva a zsinati atyák számára. Énekes főpásztori nagymise volt. Az énekkart a Szent Péter szobor előtt helyezték el, mi hatan az egyik páholyban voltunk, képviseltük a magyarságot. Ott volt Zemplén György a PMI részéről, Vitányi és Ákos a püspökök kíséretéből. A magyar püspökök zsinati helyükön ültek. Eljöttek: Vaszkun, az amerikás magyarok, többen civilek és apácák is. Az egység kihangsulyozására a mise Hiszekegy-jét és Miatyánk-ját latinul mondták el. A jelentős részeket latinul konferálták.

Az Osservatore Romano kedvesen emlékezett meg a miséről. Hasonlóképpen a vatikáni rádió is. Másnap ebédnél visszahallgattuk a közvetítés ismétlését. Semmi bántó hang nem hangzott el.

300. „Kárpáti Lajos" fedőnevű ügynök jelentése a vatikáni magyar liturgiáról

Budapest, 1965. december 10.

ÁBTL 3.1.2. M-39514

Jelentés

Dr Dudás Miklós gör. kat. püspök urnak Rómában, a Szent Péter templomban 1965. november 19-én tartott szentmiséjére Rómába zarándokolt római és görög katolikus papi csoportról a következőket hallottam.

A zarándokcsoport technikai vezetője Dr Szántay István az Actio Catholica főtitkára volt, amelyen Rákosi Elek, Miháczi József, Dr Száva János, Potoczki János, Dr Babocsa Endre, Csépányi Ferenc, Varga Sándor és Holczer Gyula rk lelkészek, Dr. Rojkovich István, Dr Sztankay Andor, Dr Bihari Bertalan, Dr

Korcsinszky György, Dr Keresztes Szilárd és Kun László gk lelkészek vettek részt. +(Kimaradt: Vitányi György neve)

A csoport Bécsen át utazott Rómába. Bécsben az állomáson a Caritas Internationalis egy civil tiszviselője fogadta őket és elirányította őket a rendelkezésükre bocsátott városnéző buszhoz.

A Caritas Iternationalis részéről sem menet, sem pedig jövet nem találkoztak papi személlyel. A Caritas Internationalis egyházi vezetője, Paulay Károly egyik átutazás alkalmával sem tartózkodott Bécsben. Visszajövetel alkalmával állitólag Rómába utazott. A busz vezetője és az idegenvezető németnyelvű volt.

A zarándokokat római megérkezésük alkalmával a Termini pályaudvaron Tomek Vince, a Piarista Rend általános főnöke, valamint a Pápai Magyar Intézet néhány növendéke fogadta és kalauzolta el szálláshelyükre. A fogadtatás kedves és meleghangú volt. Szállásuk nem egyházi épületben, hanem a Vatikáni Muzeum bejárata közelében egy magánpanzióban volt.

A csoport 5 napig tartózkodott Rómában. Idejüket főleg a Dr Dudás Miklós püspök ur miséjével kapcsolatos hivatalos elfoglaltság (ének- és asszisztencia próba) töltötte ki; részben pedig közösen szervezett váro- és műemléknézés volt a programjuk, melynek vezetője Dr Borovy József a Pápai Magyar Intézet növendéke volt.

A misével kapcsolatban az énekkar vezetője Dr Keresztes Szilárd volt, aki már itthon az előkészülettel, majd Rómában – néhány nappal a közös csoport utazása előtt érkezve – igen nagy és komoly munkát végzett és nagy megbecsülést szerzett vele a magyarságnak, mint a zsinati atyák nyilatkozataiból kitűnt. – Az énekkar tagja részben a Collegium Germanico-Hungaricum magyarul tudó jugoszláviai növendékei, részben ugyanennek a kollégiumnak német anyanyelvű osztrák kispapjai voltak, akik a szöveget, mely részükre teljesen ismeretlen volt, megtanulták. Részt vettek továbbá az énekarban a Pápai Magyar Intézet növendékei, valamint a misére kiutazott zarándokcsoport latin szertartásu tagjai. Keresztes Szilárd részére a különböző helyról összejött csoportok összehangolása, valamint a próbák szinte emberfeletti követelményt jelentettek, azonban fáradságot és erőt nem kimélve igyekezett helytállni.

A Szent Péter templomban Dr Dudás Miklós püspök ur által 1965. november 19-én mondott teljesen magyar nyelvű bizánci (görög) szertartásu mise, melyet a zsinati oltárnál végzett, általános érdeklődést váltott ki a jelenlevő kb. 2000 zsinati atya részéről. Előzőleg minden zsinati atya, továbbá a diplomáciai küldöttek, valamint a másvallásuak jelenlevő megfigyelői és az újságírók a miséről a Vatikáni Nyomda által latin nyelven kinyomtatott ismertetőt kaptak, majd a mise folyamán Patacsi Gábor Rómában tartózkodó és ott tanulmányait végző magyar pap latin nyelvű rövid magyarázatot mondott a mikrofonba. – A mise résztvevői az alábbiak voltak: a Püspök ur két társmisézője Dr Rojkovich István és Dr Sztankay Andor volt; a szertartásmesteri tisztet Dr Bihari Bertalan töltötte be: az I. és II. szerpapi teendőket Dr Korcsinszky

György és Kun László látták el. Az asszistencia körül kezdetben, nem tudni miért, bizonyos nehézség volt, mivel Dr Bihari Bertalan kimaradt az eredetileg tervbe vett asszisztenciából. Csak miután ebbeli nehezményezését kinyilvánította, s az ebből származó esetleges bonyodalmakra felhívta a figyelmet, alakult az asszisztencia a fentebb ismertetett módon. -A magyar görög katolikusság szempontjából a zsinat nyilvánossága előtt a zsinati oltárnál a Püspök ur által mondott mise rendkívüli jelentőséggel birt, mivel az 1912-ben X. Piusz pápa által felállított – egyébként magyar nyelvű – Hajdudorogi görög katolikus egyházmegye részére a mise mondása magyar nyelven Róma részéről hivatalosan nem volt engedélyezve. A most elmondott magyar mise által azonban ez szentesítést nyert, mivel a Szent Péter templomban, tehát a pápa templomában, az egyház teljes vezetősége, azaz a zsinati atyák előtt volt teljesen magyar nyelven mondva. – Tisserant kardinális, francia származású kuriális biboros, aki hosszú időn át volt a Keleti Kongregáció titkárja, s mindenkor ellenséges magatartást tanúsított a magyar görög katolikus egyházmegye felállitása és a magyar nyelvű misével szemben, s aki jelenleg a biborosi testület dékánja, közvetlenül a magyar mise előtt – Patacsi Gábor beszámolója szerint – mosolyogva mondotta a mellette álló Dr Laczkó theologiai professzornak: „íme a magyar mise, ami ellen annyit küzdöttünk." – A zsinati atyák és a többi jelenlevők az egész mise alatt feszült figyelmet tanúsítottak, a mise után pedig a legjobban nyilatkoztak annak szépségéről úgy a misét, mint az éneklést illetően,

A zarándokcsoportot a mise délutánján a Magyar Püspöki Kar Rómában tartózkodó tagjai fogadták az olasz Actio Catholica kezelésében „Domus Mariae" elnevezésű hatalmas épületben levő szállásukon. Minden magyar zsinati atya ott volt elszállásolva és ott is lakott, a fogadáson valamennyien résztvettek, amely igen szívélyes és kellemes légkörben folyt le. Először Dr Kovács Sándor szombathelyi püspök ur köszöntötte mindenekelőtt Dr Dudás Miklós püspök urat, mint a nap ünnepeltjét, valamint a többi püspököt és a Rómába zarándokait magyar papi küldöttséget. A köszöntést Dr Dudás Miklós püspök ur meghatódott szavakkal köszönte meg. Ezek után Dr Rojkovich István helynök ur szólott a papi zarándokok örömét fejezve ki a magyarságot ért nagy megtiszteltetés miatt. Ennek végeztével meleg hangú, meghitt és egyénileg beszélgető csoportok alakultak ki a püspökök és a papi zarándokok között. A püpökök, köztük Dr Dudás Miklós püspök ur is örömüket fejezték ki a zsinaton való részvételük miatt és a magyar misével a Vatikán részéről a magyarságot ért megtiszteltetés és megbecsülés miatt.

Szombaton este a Pápai Magyar Intézet igazgatósága, Dr Zemplén György rektor vezetésével és az Intézet magyar növendékei rendez tek fogadást a zarándokcsoport részére, mely kellemes hangulatban folyt le. Bemutatták az egész intézményt megelégedésüket fejezve ki a Magyar kormány áldozatkészsége és figyelmessége felett, amelyben részük van. – Az Intézet egyházi tagjai jó viszonyban vannak az épületben lakó többi

magyarral is, akiknél voltak tisztelgő látogatáson és viszont vendégül is látták őket. Alkalomadtán szoktak találkozni és beszélgetni is velük. – Ellátásukkal a legmesszebbmenően meg vannak elégedve, csak a tankönyvek beszerzése jelent nehézséget nekik, azok túl drága volta miatt, amelyre az első hónapok ösztöndija majdnem teljes egészében rámegy. -Egyébként valamennyien örömüket fejezték ki, hogy úgy az Állam, mint az Egyház lehetőséget nyújtott nekik arra, hogy tanulmányaikat Rómában folytathassák. – Egyébként az Intézet körülményei minden lehetőséget megadnak a komoly és elmélyülő munkára. Maga az épület is nagyon kellemes és szép benyomást kelt, továbbá a különszoba rendszer és az ellátás tökéletes kielégítő volta teljesen megfelel a fokozott munkának.

Ha röviden is, de lehetőség nyilott az Institutum Orientale életébe (a Pápai Keleti Intézet) és munkájába is bepillantást nyerni. Az Intézet Kelet-Ázsia és Afrika múlt és jelen kereszténységével foglalkozik szigorúan tudományos alapon igen nagy apparátussal a keleti szertartásokat vizsgálva.

Közelében van a Collegium Russicum, amelyet eredetileg az orthodox görög keleti vallású Oroszország megtérítésére vállalkozó papok kiképzésére alakult. Manapság teljesen kihalt növendékek hiányában. Éppen most folyik tárgyalás arról, hogy az Amerikában élő ukrán és kisorosz nemzetiségű görög szertartásu katolikus egyházmegyék kapják meg az Intézetet kispapjaik nevelésére, hogy azután ottani kiképzésük után Amerikába térhessenek vissza.

A csoport résztvett november 16-án a Szent Péter templomban tartott általános pápai kihallgatáson. Belépőjegyük közvetlen a pápai oltár közelében biztosított helyet, amely igen nagy megtiszteltetést jelentett a magyar zarándokcsoport részére. – Külön kihallgatásra köztudomásúan senki sem jelentkezett, de nem is jelentkezhetett, mert a magánkihallgatások a zsinat ideje alatt szüneteltek, illetve csak a püspökök, és diplomáciai képviselők részére voltak lehetségesek.

A csoport egyébként semmiféle provokációnak, vagy inzultusnak sem volt kitéve. – A szállásadó – a magánpanzió tulajdonosa – kijelentette, hogy máskor is szokott magyarok részére szobákat kiadni s nagyon meg van elégedve a magyarok korrekt és udvarias magatartásával.

Kinti magyarokkal, főleg civilekkel alig találkoztak a csoport tagjai. – Keresték a Rákos Raymund minorita atyával, a vatikáni magyar gyóntatóval való találkozás lehetőségét, de részben a sűrű program, részben pedig az atya érthető elzárkózottsága miatt ez nem volt lehetséges. Ugyanis a jelen magyar irányzattal szimpatizáló atya magatartását bizonyos vatikáni körök nem vették szívesen, s ezért – nem akarva tovább mérgesíteni amúgy is jelen nehéz helyzetét, – inkább a visszahúzódást választotta. – Mester István és munkatársai abban az időben nem tartózkodtak Rómában.

Az utazás simán folyt le. A vámcédulára a csoport tagjai saját bevallásuk szerint is mindent feljegyeztek, s igy többen is fizettek vámot a behozott dolgok után.

A csoporttal egy időben és egy vonaton utazott Rómába Vaszkun György gk hitoktató és felesége, akik meghivásos alapont mentek ki. Máshol voltak szálláson, s bár jelen volt nevezett hitoktató a magyar misén, de sem ő, sem pedig a szintén Rómában tartózkodó Sója Miklós gk lelkész nem lett bevonva a magyar misével kapcsolatos teendőkbe. A csoport tagjai időnként találkoztak a nevezettekkel de közös programjuk nem volt velük.

Dr Dudás Miklós püspök ur a csoport görög papi tagjait elutazásuk előtti napon reggelin látta vendégül a Domus Mariae-ban levő szállásán. Ez a Püpsök ur igen kedélyes és jókedvű magatartása mellet kellemes hangulatban telt el. A reggelin jelen volt Ijjas József c. csanádi püspök ur is.

1965. december 10.

Kárpáti Lajos

301. Dudás Miklós megyéspüspök körlevele a vatikáni magyar liturgiáról

Nyíregyháza, 1965. december 15.

A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei VII/1965. Nyomtatvány.

Nagyontisztelendő Oltártestvérek, Kedves Híveim!

Amikor lélekben gazdagon hazaérkeztem a szent Zsinatról a rámbizott nyájhoz, atyai szeretettel és főpásztori áldással köszöntelek mindnyájatokat. Lelkemet még mindig egészen elárasztják a Szentlélek Úristen kegyelmi ajándékai, melyek olyan gazdagon sugároztak e szent Zsinat alatt. Szivem tele van a fenséges napok szent élményeivel, főként azzal a túláradó szeretettel és meginditó atyai jósággal, melyet Krisztus földi helytartója, a Szentséges Atya szinte kivételes keggyel mutatott ki irántunk, hazánk, papjaink, hiveink és népünk iránt. A Zsinat igen nagy és szent dolgokat alkotott. Eredményeit valójában csak az utókor tudja majd megfelelő történelmi távlatból felmérni. Többek között bemutatatja a világnak Krisztus 2000 éves egyházának új arculatát. Felújítja az ősegyház bensőséges egységét a megújhodott liturgikus élet szent közösségében. Mintegy isteni ihletésre világosan felvázolta a püspökök, a papok isteni küldetését és a világi apostoloknak „királyi papságából" (1Pét. 2,9) eredő szent feladatait. A szent Zsinaton az Egyház mint mindnyájunk jóságos édesanyja mindenki felé szeretettel nyújtotta ki kezét: a többi keresztények, az ószövetségi választott nép, a nemkeresztények, sőt még azok felé is, akik elzárkóznak előle, vagy szembenállnak vele. Az Anyaszentegyháznak –mint a Szentatya mondotta – lehetnek ellenségei, de az Egyház senkinek sem ellensége, hanem mindenkinek szerető édesanyja. Mindenkivel párbeszédet

akar kezdeni, mindenki számára hozzáférhetővé akarja tenni a Krisztustól kapott nagy és szent letéteményt, az isteni kinyilatkoztatás üdvözítő tanításait. Mindenkivel szót akar érteni a szeretet az emberi testvériség és a világ igazságos békéjének megteremtése és megszilárdítása érdekében.

Számunkra pedig külön is felbecsülhetetlen eredményt hozott a szent Zsinatnak ez a záró ülésszaka. Ezen ért véget a magyar liturgiáért századokon át folytatott munkánk és küzdelmünk kálvária-utja. Most teljesült az, amire őseink századok óta vágyakoztak, most érlelődött be az ő és a mi reményeink legszebb gyümölcse. November 19.-én a Szent Péter bazilikában, az Apostolfejedelem sírja előtt, a világ minden részéből összesereglett több mint 2300 zsinati atya jelenlétében édes magyar anyanyelvünkön mutathattam be a Legszentebb Áldozatot.

Szent liturgiánk népünk ajkán élő dallamai a maguk egyszerű szépségében és méltóságában még a távoli földrészek püspökeinek lelkét is megragadták.

Szívem túlcsorduló hálájával kérlek benneteket és el is rendelem, hogy a II. Vatikáni szent Zsinat határozataiért és az ezeken felül még nekünk jutott felbecsülhetetlen értékű külön ajándékért „egy szájjal és egy szívvel" mondjunk hálát a végtelenül jóságos Istennek, legközelebbi vasárnap ünnepélyes szentmiséjében az ambóni ima után énekeljétek el a Nagy Dicsőítést és a hálandó ekténiát.

302. Trencsényi Sándor rendőr százados, a Szabolcs-Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III-as alosztálya munkatársának jelentése az illegalitásban működő bazilita szerzetesekről

Nyíregyháza, 1966. december 28.

ÁBTL-3.1.5. O 14497/13. Tisztázat.

Szigorúan titkos!
Szabolcs Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság
III/III. Alosztálya.
Tárgy: A bazilita szerzetes rend tevekénységéről

Jelentés.
Nyiregyháza, 1966. december 28.

Jelentem, hogy az 1950-ben feloszlatott bazilita szerzetes randdel kapcsolatban hálózati és más op. eszközök utján olyan adatok jutottak birtokunkba, melyek arra utalnak, hogy a rend illegálisan müködik.

A rend tagjai közül megyénkben 3 férfi és 11 nő tartózkodik. A jelzés jelentőségét növeli, hogy a rend legfőbb férfi, és nő vezető tagjai a megyénkben helyezzkednek el és innen irányítják a rendet. Mivel a rendnek országos

hatásköre van és a központjuk is megyénk területén van, az op. ellenőrzésüket a párhuzamos alosztály irányitásával mi koordináljuk.

Ellenőrzött. adatok bizonyítják, hogy a rend vezetői 1965 évben kapcsolatot létesített a Rómában székelő bazilita központtal. A múlt év nyarán hazánkban járt legálisan Chimi Rev. Jerome, bazilita konzultor. Ezzel kapcsolatban figyelemre méltó magatartást tanúsított Dudás Bertalan anarcsi gk. pap, a rend tartomány főnöke. Király Ernő budapesti nőtlen segéd-lelkészt levélben értesítette Chimi érkezéséről és a támogatását kérte. Közölte vele, hogy a személy canadai szerzetes pap, majd egy másik helyen azt közölte, hogy ukrán. Felszólitotta Királyt a szigorú titoktartásra. Ennek alapján gyanú merült fel, hogy a Chimi neve alatt egy Dunda Ernő nevű ukrán emigráns érkezik hazánkba, aki jelzések szerint hasonló módon már járt Magyarországon.

Az ellenőrzés során megállapitottuk, hogy a személy valóban Chimi volt.

Magyarországon Chimi két hetet tartózkodott. Felvette a kapcsolatot a bazilita rend valamennyi férfi és női tagjával. Dudás Bertalan kiséretében fölkereste és alaposan megszemlélte a volt rendházakat, melyekben állami intézmények vannak. Figyelemre méltó jelenség volt az, hogy Dudás Bertalan az intézmények vezetői előtt, mint jogos tulajdonos lépett fel, kihangsúlyozta, hogy az épületben bazilita szerzetesek éltek. Chimi a magyarországi tartózkodása idején 4 napon keresztül állandóan Dudás Bertalan anarcsi lakásán tartózkodott. Ez alkalommal Dudás püspök több esetben megjelent Anarcson. A körülmények arra utalnak, hogy ekkor értékelték a renddel kapcsolatos tapasztalatokat és megállapodtak a továbbiakat illetően.

A rend római kapcsolatát erősítette Dudás püspök a mult év őszén amikor részt vett a IV. zsinati ülésszakon. Minden jel arra utal, hogy a rend érdekében intézkedett, találkozott a bazilita rend római vezetőivel köztük Chimivel is. Adataink azt igazolják, hogy utasítást kaptak az illegális tevékenység folytatására. Dudás Bertalan pl.: felvette a kapcsolatot a lengyel és cseh szerzetes papokkal.

Anarcs községben egy reprezentatív lakás épült, amely alkalmas gyanús személyek elhelyezésére. Tapasztalható, hogy intenzív kapcsolatot igyekeznek kiépíteni a nőtlen gk. papokkal.

A püspök bizalmasan felszólította a gk. papi teológia egyes papi tanárait, hogy szorgalmazzák a kispapok nőtlenül történő szentelését. A teológiára felvettek két bazilita szerzetes noviciust. Ezzel kapcsolatban Dudás püspök arra hivatkozott, hogy a szerzetesek erőszakolták a felvételt. Ezek a körülmények arra utalnak, hogy a rendben ily módon akarják biztosítani az utánpótlást.

A rend jelentős anyagi alappal rendelkezik. Adataink szerint az egyház községek a központi dij keretében egy bizonyos összeget fizetnek be a püspökségre a szerzetesek fenntartására. A püspökség folyamatosan kap nyugatról anyagi ellátmányt azon a cimen, hogy az arra rászoruló papok között osszák szét. Ezek a rászorulók a szerzetesek. A rend jelentős arany készlettel rendelkezett a feloszlatás idején. Ezt a készletet szétosztották a reakciós papok között, hogy rejtsék el a hatóságok elől.

Értékes jelzéseink vannak a szerzetes nők tevékenységétilletően. Homa Teréz főnöknő bizalmas körben arról beszélt hogy aközpontjukat áthelyezik Debrecenbe.

Erre a célra egy 200.000 Ft. értékű lakást fognak vásárolni. Az a tervük, hogy néhány szerzetes nőt beköltöztetnek a lakásba, melyet azzal legalizálnak, hogy betegek és szükséges, hogy közel legyenek a klinikához. Utalt arra is, hogy ezáltal közelebb kerülnek a Svetits egyházi leány középiskolához, amely korábban utánpótlási bázisuk volt.

Egyoldalú jelzésünk szerint a rend feloszlatása óta 2 személyt szerveztek be a rendbe, akik fogadalmat is tettek. Egyik: Imre Margit nevű tanítónő foglalkozásu, Budapest környéki lakos. A középiskolát a Svetitsben végezte és 1953-ban tett fogadalmat. A másik: adatait egyelőre még nem ismerjük, vele kapcsolatban Homa Teréz annyit mondott, hogy a 60-as évek elején – Liki atya (bazilita rendház főnök volt, 1963-ban meghalt) előtt tett fogadalmat.

Ellenőrzött adataink bizonyítják, hogy a rend női tagjai is felvették a kapcsolatot a római központtal.

Ez év nyarán Suhajda Júlia szerzetes nő turistaként Rómában járt. Több alkalommal járt a bazilita központban és az adataink szerint tekintélyes személyekkel találkozott. Beszámolt a rendről, utasítást hozott Homa Teréz főnöknő részére. A körülmények arra utalnak, hogy ez a tevékenység folytatásával függ össze.

Adataink bizonyítják, hogy a rend férfi és női tagjai között szoros kapcsolat van. A rend a gk. egyház keretén belül Dudás püspök ellenőrzése alatt áll, aki tudomással bír a rend tevékenységéről.

Szükséges a bazilita szerzetes rend operatív ellenőrzését fokozni, fel kell deríteni a tevékenységük célját, módszerét. Részletesen ellenőrizni kell a renddel kapcsolatos adatainkat, bizonyítékokat szerezni a tevékenységüket illetően.

A fenti körülmények ellenséges tevékenységre utalnak. Javaslom a jelzést „IBOLYA" fedőnéven ügyjelzésként nyilvántartásba venni és megkezdeni az ügynöki operativ feldolgozó munkát.

Trencsényi Sándor
r. szds.

Egyetértek:
Farkas Imre r. százados
alosztályvezető h.

Engedélyezem:
Horányi László r. alezredes
osztályvezető

303. A Szabolcs-Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III-as alosztályának intézkedési terve az illegalitásban működő bazilita szerzetesekkel szemben

Nyíregyháza, 1968. január 29.

ÁBTL-3.1.5. O 14497/13. Tisztázat.

Szigorúan titkos!
Szabolcs Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság
III/III. Alosztálya.
Engedélyezem:
Horányi László r. alezredes
Politikai Osztály Vezetője

Tárgy: A bazilita szerzetesrend aktív tagjainak ellenőrzése.

Intézkedési Terv
Nyiregyháza,1968. január 29.

Operatív uton szerzett adataink arra utalnak, hogy az 1950-ben feloszlatott bazilita szerzetesrend illegálisan működik. Jelzéseink szerint a rend egyes tagjai fokozták a tevékenységet. Megteremtették a rend új anyagi alapját. Létrehozták az un. „mini" rendházakat. Intézkedéseket tettek az utánpótlás biztosítására. Terjesztik az ellenséges tartalmú „Ékes virágszál" c. egyházi irodalmat. A külföldön élő bazilita szerzetesekkel gyanús kapcsolatot létesítettek, Várható hogy ezeken a területeken újabb intézkedéseket tesznek.

A fő tevékenységet Dudás László Bertalan tartományfőnök, Hegedüs József Joachim rendházfőnök folytatja. A szerzetesnők között Homa Teréz Anizia rendházfőnöknő és Suhajda Julia Jozafáta szerzetesnő folytat aktív tevékenységet.

Cselekményüket túlsúlyban Szabolcs-Szatmár megye területén követik el. Részfeladatokat Borsod megye területén is hajtanak végre. Adatainkból megállapítható, hogy a cselekmény veszélyes a társadalomra, így a tevékenység félbeszakítása érdekében a rend egyes tagjaival szemben szükséges operatív intézkedéseket végrehajtani.

A fentiekből eredően 1963. február 1.-től junius 30.-ig terjedő időben az alábbi intézkedéseket kívánjuk: végrehajtani:

Célunk, a rend illegális tevékenységének félbeszakítása érdekében a tevékenység felderítése és dokumentálása. Intézkedéseink során felhasználjuk „Janik Imre", „Kalocsai" és „Hargitai" fn. hálózati személyeinket, az operatív technikai lehetőségeinket, és a „K" ellenőrzést. Támaszkodunk a hivatalos és társadalmi kapcsolatokra.

Tekintettel arra, hogy Hegedűs József rendház-főnök Bodrogkeresztúron lakik és a cselekmény egy részét ott követi el, célszerű, hogy a Borsod

megyében történő ellenőrzését a miskolci III/III. alosztályon dolgozó elvtársak szervezzék meg külön intézkedési terv alapján.

TERVEZETT OPERATIV INTÉZKEDÉSEK:

1. Jelzéseink operatív ellenőrzése céljából 1968. február 1.-ig „IBOLYA" fedőnéven előzetes ellenőrző csoport dossziét nyitunk.

2. Dudás László Bertalan ellenőrzése.

- Felderítjük és dokumentáljuk, hogy valóban tartományfőnöke-e a rendnek, vagy csak ő tartja magát annak.
- Tisztázzuk, hogy milyen szerepe és tevékenysége van a rendben, milyen a kapcsolata a rendtagokhoz.
- Az Anarcs községi lakást feltérképezzük és speciális környezettanulmányt készítünk. Célunk, hogy a lakásban házkutatást tartunk.

A házkutatás formáját és módját az ellenőrzés eredményétől tesszük függővé. Jelzésünk szerint a lakásban értékes dokumentumokhoz juthatunk.

- Máriapócson társadalmi kapcsolaton keresztül dokumentáljuk az „Ékes virágszál" c. könyv terjesztésével kapcsolatos tevékenységet.

3. Hegedüs József Joachim ellenőrzése.

- Borsod megye területén véghezvitt tevékenységét illetően külön terv alapján a miskolci elvtársak intézkednek.
- A gk. püspökségen „Janik Imre" és „Hargitai" ügynökök utján ellenőrizzük Hegedűs mozgását és tevékenységét-
- Megszervezzük Suhajda Júlia lakásán Hegedűs technikai uton történő ellenőrzését. E célból a lakás szomszédságában lakó társadalmi kapcsolattal felújítjuk a kapcsolatunkat.
- Ellenőrizzük Hegedűs és a püspök közötti viszonyt. Természetes lehetőség hiányában mesterségesen olyan helyzetet teremtünk, amely Hegedüs és a püspök viszonyát elmérgesiti. Ezzel elkívánjuk érni, hogy a püspök intézkedjen Hegedüssel szemben.

4. Homa Teréz Anizia ellenőrzése.

- Felderitjük, hogy Homa Teréznek a rendben milyen meghatározó szerepe van, és az konkrétan miben nyilvánul meg.
- Dudás püspök elismeri-e az ő vezető szerepét és tud-e az eddig elkövetett tevékenységéről, azt hogyan értékeli.
- Tanulmányozzuk Homa Terézt, hogy egy esetleges kihallgatása alkalmával milyen eredményt várhatunk tőle.

Ezt arra alapozzuk, hogy a jelzéseink szerint fél a felelősségre vonástól.

- Feltérképezzük és speciális környezettanulmányt készítünk a máriapócsi lakásáról. Célunk, hogy a lakásban házkutatást folytassunk. Adataink arra utalnak, hogy a lakásán értékes bizonyítékokhoz juthatunk.

5. Suhajda Júlia Jozafáta ellenőrzése.

- Suhajda lakására technikai uton beépülünk, melyre külön intézkedési tervet készítünk.
- Janik Imre ügynököt bevezetjük mellé, mellyel célunk operatív célból való kompromittáló adatok szerzése és tanulmányozása.
- Felderítjük és dokumentáljuk a rendben betöltött szerepét és tevékenységét.
- A rendi tevékenységétől eltérő adatokat deritünk fel, amelyek alapját képezhetik egy konspirált kihallgatásnak. Ilyen lehetőség mutatkozik gázolajjal történt manipulációs ügyében.

6. A rend anyagi helyzetének felmérése és dokumentálása.

- Ügynökség és társadalmi kapcsolatok utján felderítjük és dokumentáljuk a rend anyagi alapjait és forrásait.
- Dokumentáljuk az anyagi eszközök kezelésének, felhasználásának és bizonylati rendszerének körülményeit és módjait.

7. Utánpótlás felderítése.

- Felderítjük, hogy a szerzetesek közül ki, milyen tevékenységgel van megbízva az utánpótlás biztosítása érdekében.
- Kiket akartak, vagy akarnak bevonni a rendbe. Az ilyen személyek közül céljaink érdekében kiválasztunk és tanulmányozunk megfelelő személyeket.

8. „Ékes virágszál" c. könyv terjesztésének dokumentálása.

- Bizonyítékokat szerzünk a könyv terjesztését illetően. Felderítjük, hogy ki, vagy kik hány db-ot vásároltak a könyvből, mennyiért és kinek a közreműködésével.
- Felderítjük, hogy kinél hány darab van elrejtve

A számitásba jöhető helyeken speciális környezettanulmányt készítünk, házkutatás végrehajtása céljából.

- A raktáron lévő készlettel mi a tervük, azokat milyen módszerrel, hol akarják terjeszteni.
- Az I. kötet sokszorosítását mikor, hol akarják végrehajtani.
- A II. kötet kézirata milyen témát tartalmaz, az hol van elrejtve.
- A könyv esetleges legális kiadása esetén jogi feltételeit. Az impresszum meg van–, nem hiányos-e, ill. hamis
- A könyv szerzőjét tanulmányozzuk. Tisztázzuk az anyagi és egyéb érdekeltségeit. Ennek eredményétől függően kapcsolatot létesitünk vele és felhasználjuk céljaink érdekében.
- A könyvvel kapcsolatos körülményeket szükséges alaposan ellenőrizni és dokumentálni, mert adott esetben a realizálás alapját képezheti.

9. „Mini" rendházak ellenőrzése.

- Felderítjük, hogy az un. „mini" rendházakban milyen tevékenység folyik. Ennek eredményétől függően határozzuk meg a további feladatokat.
- Nyiregyháza, Bethlen Gábor u. 56. sz. alatti lakásban lakó személyeket tanulmányozzuk operatív célból.

Felmérjük, hogy a szerzetesnők lakásában milyen lehetőségek vannak operatív technikai beépülésre.

10. A rend külföldi kapcsolatainak felmérése.
- Az USA-ból beutazó turista személyt, aki illegálisan propaganda anyagot hozott a rend részére, tiltó névjegyzékre vesszük.
- Fokozottabban figyelemmel kísérjük a rendtagokhoz beutazó személyeket, ill. a külföldre utazó szerzeteseket. Adott esetben a határállomásokon ellenőrizzük őket.
- A feldolgozás során keletkezett anyagokat értékeljük éstartalmuktól függően felhasználjuk Dudás püspök állammal szemben tanúsított lojális magatartásának fokozására.

A feladatok végrehajtársáért Trencsényi Sándor r. őrnagy III/III. alosztály beosztottja felelős.

Intézkedéseink végrehajtása sorén beszerzett adatok figyelembe vételével a tervet kiegészítjük, illetve módosítjuk. Egyes feladatok végrehajtására külön tervet készítünk.

Intézkedéseinket összehangoljuk a Borsod megyei III/III. alosztállyal.

A fentiek alapján kérem az intézkedési terv végrehajtásának engedélyezését.
Trencsényi Sándor
r. őrnagy.

Egyetértek:
Serfőző Ernő
r. őrnagy alosztályvezető

304. Maximilien de Fürstenberg bíboros, a Keleti Kongregáció prefektusának átirata Dudás Miklós megyéspüspökhöz a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztése tárgyában

Róma, 1968. augusztus 6.

GKPL I-1-l III/1. Másolat.

Copia.
Sacra Congregatio

„Pro Ecclesia Orientali"
Prot. N. 180/63

Roma, 6 agosto 1968
Via della Conciliazione 34.

Eccellenza Reverendissima,

Mi pregio di comunicare all'Eccellenza Vostra Reverendissima che il Santo Padre Si e degnato di estendere „ad triennium" la giurisdizione dello Ordinario di Hajdudorog su tutti i fedeli di rito bizantino, residenti nel territorio dello Stato di Ungheria.

Come l'Eccellenza Vostra porta rilevare, l'Augusto Pontefice ha avuto la paterna bontà di accogliere la Sua domanda, avendo ritenute valide le ragioni addotte da Vostra Eccellenza.

Il provvedimento, però, ha la durata limitata ad un triennio, in modo da consentire un certo periodo di prova. Trascorso felicemente – come si spera tale tempo, e non sorgendo difficoltà da nessuna parte, si ha fondato motivo di ritenere che la Augusta decisione, presa da Sua Santità, diverrà definitiva.

E' stata pregata, in data di oggi, la Segreteria di Stato di dare notizia di quanto sopra all'Ecc. mo Episcopato magiaro. Questa Sacra Congregatione ritiene nondimeno, opportuno che anche Vostra Eccellenza ne dia comunicazione a tutti gli Ecc.mi Ordinari dell' Ungheria in quei modi, che la Sua prudenza Le suggerirà.

Con i migliori voti augurali per la Sua accresciuta attività religiosa, mi valgo dell' occasione per professarmi con sensi di vivo ossequio
dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
aff.mo come fratello
per l'Emm.mo Card Prefetto

A Sua Eccellenza Rev. ma
Mons. Miklos Dudas
Vescovo
di Hajdudorog.
A.Spina
off.
In fidem copiae
Nyiregyháza, die 23. Novembri a. 1971
Körte Ferenc
vicarius generalis
Hajdudorogi Püspöki Iroda
Nyiregyháza

305. Dudás Miklós megyéspüspök körlevele a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztéséről

Nyíregyháza, 1968. október 1.

GKPL l-1-I III/5. Nyomtatvány.

Nagyontisztelendő Oltártestvérek,

Kedves Hiveim!

A keleti szertartásu katolikus egyház törvénye lelkiismereti kötelességévé teszi ugy az egyházi elöljáróknak, mind a hiveknek, hogy szertartásukat megőrizzék és ápolják azt. (Cleri Sanct., can. 1.ss.) A II. Vatikáni Zsinat pedig még nagyobb nyomatékkal és ünnepélyességgel jelenti ki, hogy „az egész világon gondoskodni kell minden részegyház (ritus) védelméről és fejlődéséről." (Orient. Eccles. c. 4.)

Ezért, mint a magyar görögkatolikusok főpásztora, aggodalommal szemlélem veletek együtt évtizedek óta testvéreink egyre fokozódó kiáramlását az egyházmegye határain tul eső területekre. Az utóbbi évtizedekben ugyanis igen sokan hagyták el szülőfalvaikat és telepedtek le a főváros, vagy más ipari központok körül. Itt jobb megélhetést találtak ugyan, de nem volt módjukban, hogy saját szertartásuk szerint éljék vallásos életüket. Ismételten kértem tehát az Apostoli Szentszéktől a lehetőséget, hogy az ilyen „szórványban élő" testvéreink – a Zsinat szellemében – saját szertartásuk szerint részesülhessenek lelki gondozásban. A Szentatya most kegyesen teljesitette kérésemet és a hajdudorogi püspök joghatóságát három évre kiterjesztette az össze görögkatolikus hivekre, bárhol is élnek hazánk területén.

Meggyőződésem, hogy úgy papjaink, mint hiveink megértik és kellően felmérik, mekkora jelentősége van ennek a legfelsőbb intézkedésnek a magyar görögkatolikusság jövője szempontjából. Hittestvéreink – ha távol is élnek tőlünk – ott is megmaradnak a nagy magyar görögkatolikus család teljes jogú tagjainak és vallásos életükben sem szakadnak el teljesen szertartásunktól. Főpásztoruknak pedig lehetősége nyílik, hogy saját törvényeink és szertartásunk szellemében gondoskodhassék róluk, hogy ők maguk is megőrizzék rítusuk hagyományait és gyermekeiket is annak ismeretében és szeretetében nevelhessék.

Igy tudunk megfelelni a II. Vatikáni Zsinat határozatának, mely a Keleti Egyházak hagyományairól szólva ezeket mondja: „A Szent Zsinat ezt az egyházi és szellemi örökséget nem csupán köteles tisztelettel övezi és jogos dicsérettel illeti, hanem határozottan ugy tekinti azt, mint Krisztus egyetemes egyházának örökségét. Ezért ünnepélyesen kijelenti, hogy Kelet és Nyugat Egyházainak joguk és kötelességük, hogy a maguk sajátos fegyelme szerint kormányoztassanak. Ezt javasolja tiszteletreméltó örökségük, mely jobban megfelel hiveik szokásainak és alkalmasabb a lelkek javának előmozditására. Az összes keletiek legyenek tudatában és tartsák biztosnak, hogy törvényes szertartásaikat és saját fegyelmüket mindig megőrizhetik és kötelesek is azokat megtartani." (Orient. Eccles., c. 5-6.)

Ennek a pápai döntésnek a keresztények egysége szempontjából is komoly jelentősége van. Hiszen mi az egyháznak olyan érdekeit igyekszünk megőrizni és ápolni minden magyar görögkatolikus lelkében, melyek közösek a többi keleti keresztények százmillióival. Ők figyelemmel kisérik életüket és rajtunk mérik le, hogy a keleti szertartásu katolikus hivek hogyan őrizhetik meg ősi hagyományaikat és miként élhetnek aszerint.

Most, Isten iránti mélységes hálával és Szentséges Atyánk felé kifejezett fiui köszönettel adom ezt az örvendetes hirt papjaim és hiveim tudomására. Egyben szeretettel kérlek Mindnyájatokat, hogy mindenki nagy felelősséggel és testvéri összefogással járuljon hozzá a megadott lehetőségek megvalósitásához. A joghatóság kiterjesztése és szórványban élő hiveink megfelelő lelki ellátása ugyanis igen komoly feladatok elé állitanak bennünket, nem csekély dolgi és személyi erőfeszitést kivánva meg tőlünk. Bízunk abban, hogy szeretett papjaink, valamint a kedves hivek, készséggel adják meg támogatásukat ehhez az erőfeszitéshez. Annál is inkább, szükség van mindnyájunk áldozatos összefogására, mert a Szentatya a hajdudorogi püspök joghatóságát egyelőre három évre terjesztette ki. Ezt a próbaidőt jól fel kell használnunk arra, hogy szórványban élő hiveinkkel lelki hasznunkra teremtsük meg a kapcsolatot.

Midőn most latin szertartású Püspök-Testvéreimmel egyetértésben kezdek hozzá a Szentséges Atyánk legfelsőbb döntése gyakorlati megvalósításához, biztosan remélem, hogy ügyünk és fáradozásaink mindenhol a Főtisztelendő Lelkipásztorok megértésével és testvéri támogatásával fognak találkozni.

Végezetül Szent Pál apostol szavaival kérlek Benneteket: „Legyetek tehát állhatatosak, Testvéreink, és ragaszkodjatok a hagyományokhoz… Urunk Jézus Krisztus pedig és Isten, a mi Atyánk aki szeretett minket és kegyelmével állandóan vigasztalást és jó reménységet ajándékozott nekünk, vigasztalja meg sziveteket és adjon nektek erőt minden jó tettre és szóra. A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme legyen mindnyájatokkal." (II. Tesz., 2,15–17., 3,18)

Nyiregyháza, 1968. október 1. Szűz Mária oltalma ünnepén.

Főpásztori áldással Miklós sk.

306. Az Új Ember cikke a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztéséről.

Budapest, 1968. október 27.

Új Ember, 1968. X. 27.

A hajdúdorogi görögkatolikus püspök joghatóságát az egész ország területére kiterjesztette a Szentatya

Dudás Miklós hajdúdorogi görög szertartású katolikus püspök legújabb körlevelében arról tájékoztatta papjait és híveit, hogy a Szentatya a hajdúdorogi püspök joghatóságát az egész országra kiterjesztette.

A körlevél ünnepélyes hangon idézi a vonatkozó egyházi törvényt, amely mind az egyházi elöljáróknak, mind a híveknek lelkiismereti kötelességükké teszi, hogy szertartásukat megőrizzék és ápolják. „Ezért – folytatja a körlevél – mint a magyar görögkatolikusok főpásztora, évtizedek óta veletek együtt aggodalommal szemlélem testvéreink egyre fokozódó kiáramlását az egyházmegye határain túl eső területekre. Az utóbbi évtizedekben ugyanis igen sokan hagyták el szülőfalvaikat és telepedtek le a főváros, vagy más ipari központok körül. Ismételten kértem ezért az Apostoli Szentszéktől a lehetőséget, hogy az ilyen szórványosan élő testvéreink – a Zsinat szellemében – saját szertartásuk szerint részesülhessenek lelki gondozásban. A Szentatya most kegyesen teljesítette kérésemet és a hajdúdorogi püspök joghatóságát „három évre" kiterjesztette az összes görögkatolikus hívekre, bárhol is élnek hazánk területén. Meggyőződésem, hogy úgy papjaink, mint híveink megértik és kellően felmérik, mekkora jelentősége van ennek a legfelsőbb intézkedésnek a magyar görögkatolikusság jövője szempontjából. Hittestvéreink – ha távol is élnek tőlünk – ott is megmaradnak a nagy magyar görögkatolikus család teljes jogú tagjainak és vallásos életükben sem szakadnak el teljesen szertartásunktól. Főpásztoruknak lehetősége nyílik, hogy saját törvényeink és szertartásunk szellemében gondoskodhassék róluk, hogy ők maguk is megőrizzék rítusuk hagyományait és gyermekeiket is annak ismeretében és szeretetében nevelhessék.

Körlevelének második felében a megyéspüspök utalt arra, hogy a Szentatya a hajdúdorogi püspök joghatóságát egyelőre három évre terjesztette ki. „Ezt a próbaidőt jól fel kell használnunk arra, hogy szórványban élő hiveinkkel lelki hasznunkra teremtsük meg a kapcsolatot. Midőn most latin szertartású Püspök-Testvéreimmel egyetértésben kezdek hozzá a Szentséges Atyánk legfelsőbb döntése gyakorlati megvalósításához, biztosan remélem, hogy ügyünk és fáradozásaink mindenhol a Főtisztelendő Lelkipásztorok megértésével és testvéri támogatásával fognak találkozni."

A Szentatya döntése annál örvendetesebb, mert hosszú évtizedek nehéz kérdéseire hozott megoldást. A magyar görögkatolikusok legnagyobb számban Szabolcs-Szatmár megyében élnek. Ez a terület az ország iparilag legelmaradottabb vidéke. Az elvándorlás is a legnagyobb mértékű: negyvenhat százalék. Ugyanakkor a természetes szaporodás ezen a területen a legmagasabb. A szabolcsi lakosság az elmúlt évtizedben majdnem megkétszereződött volna – elvándorlás nélkül. Az elvándoroltak maga százalékban görögkatolikusok. A joghatósági megkötés miatt nem gyakorolhatták vallásukat rítusukban, csak a püspökség területén, és így lassan beolvadtak a római katolikusok közé.

Számos rendezetlen kérdés járult a rítushiányhoz. Házasságkötésnél a görögkatolikus egyházmegye területén kívül külön hozzájárulás, külön

meghívott görögkatolikus pap volt szükséges. Súlyos nehézséget okozott a kereszteléseknél, hogy görögkatolikus szülők gyermekét joghatósági nehézségek miatt latin rítusban keresztelték. Így a hajdúdorogi püspökség még híveinek számát sem tudta pontosan, csak annyit tudott, hogy többen vannak, mint amennyien nyilvántartásukban szerepelnek.

Az új pápai rendelkezés megoldja a visszás kérdéseket, elősegíti a kölcsönös szeretetet, hogy ennek jegyében éljenek együtt a rítusok és támogassák egymást. A pápai döntés az elsők között van, mely a Zsinat Orientalium Ecclesiarum című dekrétumának gyakorlati megvalósítását igazolja.

307. Hamvas Endre kalocsai érsek átirata Dudás Miklós püspöknek a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztése tárgyában

Kalocsa, 1968. november 21.

GKPL I–1–l III/5. Tisztázat.

A Kalocsai Érseki Hatóságtól.
2909/68 szám.
Tárgy: Hajdudorogi püspök joghatóságának kiterjesztése

Nagyméltóságu és
Főtisztelendő
Dr. Dudás Miklós urnak,
püspök
Nyiregyháza

Nagyméltóságu Püspök Ur!

Folyó hó 1-én 2345. sz. a. fenti tárgyban megküldött jogszabály és körlevél-tervezetet köszönettel vettem. Az ügyre vonatkozóan és a tervezeteket illetően az alábbiakban teszem meg észrevételeimet.

1. Az ügy elvi részét nézve az illetékes kongregáció három évre megadott engedélye után már nehéz érdemben hozzászólni. Erre vonatkozóan a kérelem benyujtása előtt lett volna módjukban nyilatkozni a latin szertartásu ordináriusoknak, amennyiben akár Excellenciád, akár a S. Congregatio „Pro Ecclesia Orientali" ez ügyben megkeresi a magyar Püspöki Kart.

A papokhoz szóló körlevél-tervezet utal arra, hogy a hajdudorogi megyéhez tartozó parochiákról ipari központokba történtek kivándorlások. talán ezeket a központokat kellett volna kikutatni, a keleti szertartásuakat számba venni s őket hely szerint csatolni Hajdudoroghoz. Ez az indoklás ugyanis semmiképp sem érvényes az ország más részein esetleg már generációkkal ezelőtt szétszóródott görögkatolikusokra. A diaspórákat mindenkép célszerü lett volna meghagyni az eddigi jogi helyzetben. vannak vidékek is, ahol görögkeleti vallásból térnek vissza a katolikus vallásba.

2. Véleményem szerint a rendelkezéssel gyakorlatilag a miskolci Apostoli Administratura megszünt, legalábbis a 3 évi próbaidőre, mert Excellenciád, mint hajdudorogi püspök kapott joghatóságot az ország összes bizánci szertartásu katolikusai fölött. A külön helynökség ha fenn is marad, most már a hajdudorogi püspök helynöke lesz. Amennyiben az erdélyi (nagyváradi, vagy egyéb) görögkatolikus püspökségek területe átnyulik Magyarország területére, ezek is most Hajdudorog alá kerültek.

3. Érdekes megjelölésként a körlevélben római szertartás szerepel a görög mellett. Eddig hivatalosan ugy jelöltük, hogy latin szertartásu, vagy görög szertartásu római katolikus. A latin nyelvnek fokozatos eltünésével ez a megjelölés illuzóriussá válik, amint hogy már régebben azzá vált a görög szertartásu megjelölés, miután a magyar nyelvet használják. A római reskriptum bizanci ritust emlit. Nem lenne-e célszerübb a magyarban is bizanci szertartásu megjelölést felvenni, ha már a latin szertartásu helyett római szertartásu megjelölés kerül?

4. A jogszabályok 2. b/20 pontjának utolsó bekezdéséből célszerül lenne elhagyni a „sorszám nélkül"-iségre való utalást annál is inkább, mert a nyomtatás alatt álló „Az egyházi anyakönyvezés szabályzata" amelyet a Püspöki kar jóváhagyott, minden esetben ugy rendelkezik (a keresztelésre vonatkozóan a 16. §-ban, házasságkötésnél a 37. §-ban, valamint a halálozás, illetve temetésnél a 45 §-ban), hogy mindig ott kell „rendesen" sorszámmal anyakönyvezni, ahol a funkció végbement.

5. A jogszabály 3. pont a, pont utolsó bekezdéséhez: Fentebbi 3. pontban is közöltek alapján a diasporára vonatkozólag kétségtelenül olyan nehézségek fognak mutatkozni, a bizanci szertartásu pap és parochus távolléte és a latin szertartásu parochus joghatósága alól való kivétel miatt, amiket célszerü lenne megfelelően áthidalni. Ennek egyik folyománya az lesz, hogy a szertartás-változtatási kérelmekkel a jövőben gyakrabban fognak az ordináriusok és a plébánosok találkozni. Kivánatos lenne tehát a szertartás változtatás lehetőségét a C.J.C. 98. kános 3. §-ában megjelölt módtól egyszerüsiteni, vagyis a hajdudorogi püspök és az illetékes latin ordinárius közötti elbirálásra bocsátani. Természetesen a szertartás változtatás mindkét irányban kell, hogy lehető legyen ezzel az indokolt eljárással, vagyis bizanci ritusra is könnyen átmehessen az odakivánkozó hivő, aki pl. tisztára görög szertartásu községbeni parochiára telepedne le, vagy máshol jut kapcsolatba a bizanci szertartással.

6. A körlevél-tervezet utolsó előtti bekezdésében „Megszivlelve a zsinat parancsát…" a parancs szó helyett inkább az „óhaját" szó lenne valósabb. Csak ott és annyiban beszélhetünk parancsról, ahol és amennyiben már kiadatott a végrehajtási utasitás.

7. Mivel az engedély 3 évre szól és a keleti egyházak kongregációjának levele 1968 augusztus 6-án kelt, szükséges rögziteni, hogy a 3 év mikor veszi kezdetét és mikor fejeződik be.

Jelen levelemet másolatban püspökkari Titkár Urnak is megküldöttem. Fogadja Nagyméltóságu püspök Ur őszinte tiszteletem kifejezését.

Kalocsa, 1968. november 21.

Dr. Hamvas Endre
kalocsai érsek

308. Timkó Imre professzor magánlevele Berki Feriz protoierej, a Magyar Ortodox Egyház esperes-adminisztrátorához a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztése tárgyában

Budapest, 1968. november 30.

GKPL I–1–l II/3. Másolat.

Nagytisztelendő
Dr. Berky Feriz Urnak
protojerej,
a Magyar Orthodox Egyház
esperes-adminisztrátora.

Nagytisztelendő Protojerej Atya,
Kedves Testvérem és Barátom!

Szives érdeklődésedre van szerencsém megküldeni a hajdudorogi görögszertartásu katolikus egyház joghatósága kiterjesztését bejelentő püspöki körlevél másolatát.

Nagy öröm lenne számunkra és részetekről a testvéri érzés és megbecsülés jele, ha bölcs szerkesztésedben megjelenő egyházi lapotokban emlités történne erről a jelentős eseményről. Mint jól tudod te is Atyám, 1912 óta – azóta, hogy boldogemlékü X. szt. Pius pápa egyházmegyénket erigálta – milyen problémákat jelentett a magyar görögszertartásuak számára a területi lehatároltság, a szorványokba elszéledtek lemorzsolódása és az a veszedelmesen terhes örökség, mely a keresztény Kelettől akaratunk ellenére elszigetelt bennünket a latinoktól pedig ritusunk különbözősége folytán elválasztott.

A joghatóságot kiterjesztő pápai dekrétummal reményünk és bizalmunk növekedett abban, hogy a Zsinat nem csak a lelkiismereti- és egyház-szabadságnak de az ökumenizmusnak is uj levegőjét árasztva, azt amit szóban elhatározott, tettekre is kivánja váltani. Nem beszélünk titokról, különösen nem egymás közötti párbeszédünk nyiltságában, amikor ugy gondoljuk, hogy az elvek és az azt követő gyakorlat is segitségünkre fog sietni abban, hogy mindazt, ami veletek – orthodox testvéreinkkel együtt – közös örökségünk és kincsünk, azt ujra magunkénak tudhatjuk és annak, mint az univerzális Egyház „patrimonium communé"-járnak érvényt is szerezhetünk a magunk életében. Ehhez az erőfeszitéshez, ti. hogy az egységet félreértő „latinizálási"

törekvések és azok eredményei terheitől megszabadulhassunk, bizonyosan ti, orthodox testvéreink is, szivesen nyujtotok baráti és testvéri segitséget. Biztosan hisszük hogy Benneteket is az „ökumenizmusnak" olyan őszinte és igaz szelleme hat át, mint amilyen kialakitására mi magunk is törekedtünk és törekedni is fogunk.

Mi magyar görögkatolikusok, akiket még egy generációval ezelőtt Veletek együtt, közös néven „óhitüeknek" neveztek, most azon akarunk fáradozni, hogy szórványba került hiveinket egybegyüjtsük, azok előtt feltárjuk hagyományos lelki- és szertartási kincseink gazdaságát. Mindebben nem csak latin testvéreink uj szellemére és a megujuló egyház önmagára ismerésére számitunk hanem arra is, hogy évszázadokon át tudatosan szitott ellentéteink elülésével azokat is testvéreinknek érezhetjük, akiket a sajnálatos történelmi körülmények elkülönitettek tőlünk.

Mikor joghatóságunk kiterjesztésének jó hirét megküldöm, felhasználom az alkalmat, hogy Iránt ad érzett nagyrabecsülésem és hiveid iránti testvéri szeretetem nyilvánitsam.

Budapest, 1968. november 30.

Szt. András apostol ünnepén

309. A Magyar Katolikus Püspöki Kar körleve a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztéséről

Budapest, 1968. december 4.

GKPL I–1–l I/4. Nyomtatvány.

Főtisztelendő Oltártestvérek!

Kedves Hívek!

Krisztus az ő Egyházát egynek, szentnek, katolikusnak és apostolinak alapította. Krisztusnak ebben a megoszthatatlan Egyházában – mint jól tudjátok mindnyájan – az egy hit és a szentségek közössége mellett ősidőktől fogva vannak különböző szertartások. Ezek nem bontják meg az Egyház egységét, sőt, amint a II. Vatikáni Zsinat mondja: „Ez az egész lelki és liturgikus, fegyelmi és hittani örökség a maga változatos hagyományával beletartozik az Egyház teljes katolicitásába és apostoliságába." (Decr. De Oecumenismo 17.) A különböző szertartások az egység sértetlen megőrzése mellett változatossá és színessé teszik a szentségek kiszolgáltatásának és vallásos életünk más nyilvános istentiszteleteinek külső formáit.

Ezért a katolikus Anyaszentegyház a különböző szertartásokat mindig értékes hagyománynak és közös kincsnek tekintette. Törvényeiben mindig féltő gonddal őrködött azon, hogy ezek a szertartások sértetlenül fennmaradjanak és megőrizzék jellegüket és sajátságaikat.

A II. Vatikáni Zsinat pedig egyenesen kötelességévé teszi az Egyház minden tagjának, hogy saját szertartásuk szeretete és gondos megőrzése

mellett tisztelettel és megbecsüléssel vegyék körül a többi szertartásokat is és azokat mint az egyetemes Egyház közös örökségét becsüljék meg. Íme a Szent Zsinat szavai: „A keresztény hagyomány teljességének hűséges megőrzése, valamint a keleti és nyugati keresztények egyesülésének megvalósítása érdekében mindenki tekintse igen nagy jelentőségűnek, hogy megismerjék és tiszteljék, megőrizzék és ápolják a Keletiek rendkívül gazdag liturgikus és lelki örökségét." (Decr. De Oecumenismo 15.)

Mindenki előtt ismeretes, hogy hazánkban a római szertartású hivek mellett nagy számban élnek görög szertartású katolikus testvérek a hajdúdorogi püspök joghatósága alatt.

A püspöki joghatóság az Istentől rendelt főpásztoroknak az a lelki hatalma, mellyel (isteni jogon) kormányozzák, tanítják és megszentelik Isten népét, melyet Szent Péter utóda a római pápa Őszentsége bízott rájuk.

Mivel az utóbbi évtizedekben a görögkatolikusok egyre többen telepedtek le egyházmegyéjük határain kívül eső ipari központok körül, most a Szentséges Atya az ország bármely részén élő minden görögkatolikus hivőre kiterjesztette a hajdúdorogi püspök joghatóságát, egyelőre három évre. Ez annak érdekében történt, hogy a görögkatolikus hiveknek az országban mindenütt módjuk legyen a II. Vatikáni Zsinat szellemében megőrizni, gyakorolni szertartásukat és, hogy saját fegyelmük és hagyományaik szerint élhessék vallásos életüket.

Amikor ezt, görögkatolikus testvéreink örömében osztozva, tudomástokra hozzuk, szeretettel kérjük Nagytisztelendő papjainkat és hiveinket, testvéri egyetértéssel és szeretettel segítsék elő, hogy gyakorlatban megvalósítsuk a Szentséges Atya döntését. Megszívlelve a Zsinat óhaját: „A különböző szertartású katolikusok között szeretet uralkodjék" (Decr. De Act. Miss. Eccl. 15.), készségesen mozdítsuk elő, hogy a hajdúdorogi püspök saját szertartásuk szerint gondoskodhassék köztünk élő hiveinek lelki ellátásáról.

E közös körlevelünket saját egyházmegyénkben mindnyájan kihirdetjük és életbe léptetjük a Görögkatolikus lelkipásztori ellátásra vonatkozó jogszabályokat.

Budapest, 1968. december 4.

Magyar Katolikus Püspöki Kar

Felolvasandó 1969. január 12-én minden hivatalos szentmisén.

309a. A római katolikus egyházmegyékben élő görögkatolikus lelkipásztori ellátásra vonatkozó jogszabályok

1. Az összes magyar görögkatolikus főpásztora (helyi Ordináriusa) kizárólagos joghatósággal a hajdúdorogi püspök. Ezért a görögkatolikus hivek esetében bármilyen főpásztori intézkedést igénylő ügyben csak hozzá, vagy püspöki vikáriusához kell fordulni. (v. ö. a keleti személyi jog: Cleri sanctitati

mp. 22. c. 1. §-át, – továbbá a püspöki vikárius jogköréről: VI. Pál: Ecclesiae sanctae mp. 14. §. 2-t.)

2. Ki tekinthető a görögkatolikus hivek saját paróchusának?

A kérdésre adandó válasz kettős:

a) Azoknak az eddig is meglévő görögkatolikus paróchiáknak lelkészei (Nagybudapest, Szeged, Makó) akik most már rendszeres lelki ellátást adhatnak, – legalább is filiális szinten – a környékünkön élő görögkatolikusoknak, a továbbiakban ezek saját paróchusainak tekintendők, (can. 22. §. 1. Cleri S.) s fölöttük kizárólagos joghatóságot gyakorolnak, míg a róm. kat. Plébánosok iurisdictio-ja megszűnik.

Hasonlóképpen paróchusnak kell tekinteni kizárólagos joghatósággal azokat az áldozópapokat is, akikre körzeti paróchusként (quasi-paróchusként) állandó jelleggel rábízatott meghatározott területen lakó görögkatolikus hivek lelki gondozása. (can. 489. §. 3. n. 1. Cleri S.) Ezek esetében is feltételezzük a rendszeres lelkipásztori ellátást.

b) Ahol a jelenlegi körülmények között egyelőre még nem biztosítható a rendszeres lelkipásztori ellátás görögkatolikus pap által, ott a hajdúdorogi püspök a területileg illetékes róm. kat. Plébánosokat kéri fel és bízza meg a görögkatolikus hivek további lelki gondozásával. (Cleri S. can. 22. §. 2. Diaspora helyzet.)

Ennek alapján rendes (quasi) plébánosi joghatóságot nyernek, mely a jogi előírásoknak megfelelően delegálható.

E paróchiák területe (határa) az illetékes róm. kat. Ordináriusokkal történendő megállapodása alapján lesz kijelölve.

Ezzel kapcsolatban a róm. kat. plébánosok joghatóságát így kell értelmezni:

10 A görögkatolikus hivek fölötti joghatóságuk a továbbiakban a hajdúdorogi püspök megbízásán alalpszik.

20 Nem zárja ki azt, hogy ott a hajdúdorogi püspöktől kiküldött görögkatolikus papok alkalmilag, a hivek létszámától és igényétől függően (diaspora helyzetük miatt) lelkipásztori tevékenységet folytassanak.

Ilyen alkalmakkor a helybeli plébános értesítése mellett kiküldött görögkatolikus pap elsődlegesen igényelheti magának a görögkatolikus hivek körüli összes paróchusi ténykedéseket. (v. ö. can. 503. Cleri S.) Ezeken a szórványterületeken a róm. kat. plébánosokra bízott görögkatolikus hiveknek joguk van kérni a saját ritusuk szerinti ellátást és ezt a lehetőség szerint biztosítani kell. Ilyen igényüket vagy a helybeli róm. kat. plébános útján vagy közvetlenül jelentsék a hajdúdorogi püspöknek, (Nyíregyháza, Bethlen u. 5.) vagy püspöki vikáriusának. (Budapest, VII. Rózsák tere 9.) A hívek jogát saját ritusuk szerinti lelki ellátásra a II. Vatikáni Zsinat leszögezte. (Decr. O. 4. p.) Kérésük a püspöki joghatóság kiterjesztése után indokolt.

A szórványokban végzett ténykedéseket a megbízott róm. kat. plébánosok anyakönyveljék, s év végén a görögkatolikusoknak kiszolgáltatott funkciókról:

keresztelésről, bérmálásról, esketésről, temetésről, a hiteles kimutatást a hajdúdorogi püspök, vagy vikáriusa irodájának küldjék be saját Ordináriusukon keresztül (c. 511. §. 3–4. Cleri S.)

3. Az egyes szentségek, szentelmények kiszolgáltatását érintő jogszabályok:

a) Keresztelésnél különös gondot kell fordítani a szülők ritusának betartására, hogy sem a latin, sem a görög ritus javára ne történjék elírás, ahogy erre a görögkatolikusok is vigyáznak eddigi joghatósági területükön.

Görögkatolikusnak számít: a görögkatolikus apa házasságából származó gyermek, még ha az anya róm. kat. is. (CIC. c. 756. §. 2.)

Úgyszintén a görögkatolikus apa vagy anya és nem katolikus szülő gyermeke is. (CIC. c. 756. §. 3.)

Katolikus hivők ritusváltoztatása nem felel meg a Zsinat óhajának. (Keleti decr. 4. p.) Különleges esetben a görögkatolikus hivő számára az Ordinárius a quo mindig a hajdúdorogi püspök.

b) Bérmálás szentségét róm. kat. plébánosok hiveknek csak a saját ritusukra vonatkozó meghatalmazásuk keretein belül (vagyis halálveszélyben) szolgáltathatják ki. (Decr. Sacra Congregazione pro Eccl. Orien. 1 Mai 1948. – v. o. keleti kat. decr. 14. p. 16. jegyz.)

A görögkatolikus hivek bérmálási igényét a hajdúdorogi püspökhöz kell jelenteni, aki csoportos bérmálásra görögkatolikus papot küld ki.

c) A fenyítékek alóli feloldozásnál a róm. kat. gyóntató, ha rendelkezik saját főpásztora felhatalmazásával, belső szentségi fórumon feloldozhat gör. kat. gyónót is az Ordináriusoknak fenntartott esetek alól. Görögkatolikus hivek külső fórumon való feloldozásához a hajdúdorogi püspöktől kell felhatalmazást kérni.

d) Betegek kenetét róm. kat áldozópapok is mindig feladhatják Viaticummal együtt a görögkatolikusoknak is. (V. ö. CIC. c. 866. §. 3.)

e) Házasság szentsége.

A házassági akadályok fennállása görögkatolikusoknál a keleti jog szerint bírálandó el. (Crebrae all. mp.)

A tiltó akadályok azonosak a CIC-ban foglaltakkal.

A bontó akadályoknál eltérés van:

A valláskülönbség (disparitas cultus) akadálya fennáll bármely keleti keresztény (görögkeleti is) és nem keresztelt házasságkötése esetén. (can. 60. §. 1.)

A lelki rokonság akadálya is fennáll a keresztszülők és keresztgyermeke, illetve annak szülei felé is. (can. 70.)

A vérrokonságot oldalágon mindkét lemenő ágon összeadja a keleti jog, a hatodfokig bezárólag tekinti érvénytelennek a rokonok közti házasságot. (can. 66.) Tehát a latin számítás szerint 2. fok a keleti szerint 4; a tiszta harmadfokú 6. fok; a 2. fokot érintő 3. fokú 5. fok.

Az oldalági sógorság akadálya 4. fokig terjed, számítása hasonló. (c. 67.)

A házasulók közt fennálló tiltó, vagy bontó akadályok alól a hajdúdorogi püspöktől (vagy vikáriusától) kell felmentést kérni, ha:

10 a vőlegény görögkatolikus (can. 32. §. 5.)

20 ha a vőlegény nem katolikus és a menyasszony görögkatolikus.

Ha nincs idő a felmentés megkérésére – rendkívüli esetben – a plébánosokra vonatkozó kánoni előírások szerint járhatnak el, utólagos jelentés kötelezettségével.

A vegyesvallású házasulók közti reverzálist a görögkatolikus fél esetében a görögkatolikus jegyes javára kell megkötni.

A házassági hirdetés kötelezettsége alól sürgős esetben a paróchusok felmentést adhatnak, ha a felek szabadállapota igazolt. Akiknek saját Ordináriusuktól felhatalmazásuk van a kihirdetések alóli felmentésre, ezzel görögkatolikus hivek esetében is élhetnek.

A házasságkötés lényegi formájánál szem előtt tartandó, hogy bármely paróchus csak saját területén belül és csak saját ritusuakat (legalább az egyik legyen vele azonos ritusu) eskethet érvényesen. (can. 86. § 1. n. 2.)

Ha a jegyesek egyike sem latin szertartású, a róm. kat. plébános csak akkor eskethet érvényesen, ha:

10 a hajdúdorogi püspök őt bízta meg a plébánia területén lévő görögkatolikusok lelki gondozásával (szórvány-vidéken),

20 ha erre külön meghatalmazást kapott a görögkatolikus főpásztortól, vagy a területileg illetékes görögkatolikus paróchustól.

Az esketés megengedettségéhez tartozik vegyes szertartású házasulóknál, hogy azok házasságukat a vőlegény paróchusa előtt és ritusa szerint kössék meg. – Eme egyetemes esketési ritustörvény alapján görögkatolikus vőlegény diaspórákban is kérheti, hogy görögkatolikus pap eskesse meg, – görögkatolikus paróchiákon és azok filiáin pedig köteles e törvény szerint esküdni. – E törvény alól súlyos indokból adhat felmentést egyes esetben a hajdúdorogi püspök. (v. ö. a II. Vatikáni Zsinat Christus Dominus decr. 8. p.-át), – akadályoztatásuk esetén pedig területükön belül más ritusu papot is delegálhatnak esketésre a görögkatolikus paróchusok. (S. Congr. Orinet. 1956. jun. 8.)

Görögkatolikus és keleti ritusu nem egyesült (görögkeleti) házassága érvényességéhez elég az esketést végző pap jelenléte. (keleti kat. decr. 18. p) – Az esketés megengedettségéhez betartandók a jog előírásai. (katolikus paróchus, 2 tanú előtti házasságkötés, reverzális.)

Ha róm. kat. pap szolgáltat ki valamilyen szentséget vagy szentelményt (temetés) görögkatolikus híveknek, akkor saját latin szertartását használja és nem a keletit. Az így megkeresztelt, megbérmált, vagy első áldozó gyermek megtartja törvény szerinti keleti szertartását.

4. Egyéb utasítások.

A plébános urakat szeretettel kérem, hogy a görögkatolikus hivek saját ritusuk szerinti ellátására kiszálló görögkatolikus papokat, – akik előre jelzik

érkezésüket, – testvéri szeretettel fogadják és funkcióik elvégzésében testvérien támogassák.

A körzeti paróchiákat és a szórványterületeket, valamint a görögkatolikus misékre átengedendő templomokat és miseidőpontokat véglegesen a hajdúdorogi püspök urral megállapodva fogjuk kijelölni.

Budapest, 1968. december 4.

Magyar Katolikus Püspöki Kar

310. Maximilien de Fürstenberg bíboros, a Keleti Kongregáció prefektusának leirata Dudás Miklós megyéspüspökhöz a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztése tárgyában

Róma, 1968. december 17.

GKPL I–1–l III. cs./4 Másolat.

Copia.
Sacra Congregatio
Pro Ecclesiis Orientalibus
00193 Roma, 17 dicembre 1968
Via della Conciliazione, 34.
Prot. N. 180/63

A Sua Eccellenza Rev. ma
Mons. Miklos Dudas
Vescovo
di Hajdudorog.

Eccellenza Reverendissima,

Mi pregio di comunicare all'Eccellenza Vostra Reverendissima che in benevolo accoglimento della Sua domanda del 16 corrente mese circa la estensione della giurisdizione dell'Ordinario di Hajdudorog su tutti i fedeli di rito bizantino, residenti nel territorio dello Stato di Ungheria, si accorda che il priodo di tre anni, indicato nella lettera di questo Sacro Dicastero del 6 agosto u.s., abbia inizio con la data 12 gennaio 1969.

Mi valgo intanto volentieri dell'occasione per porgerle i sensi del mio distinto ossequio, con cui mi confermo

dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
aff.mo come fratello
Card. di Fürstenberg

311. Dudás Miklós püspök átirat-fogalmazványa Prantner Józsefnek, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének a hajdúdorogi püspök joghatóságának kiterjesztése és a Szórványhelynökség felállítása tárgyában

Nyíregyháza, 1969. január 7.

GKPL I–1–l III. cs./4. Fogalmazvány

A Hajdudorogi Püspöktől
Prantner József urnak,
államtitkár
az Állami Egyházügyi Hivatal Elnöke
Budapest

Tisztelt Elnök Ur!

A hajdudorogi püspök joghatóságának kiterjesztése az ország egész területén lakó gör. kat. hivekre szükségessé teszi, hogy a szétszórtan élő hivek saját szertartásuk szerinti ellátásához segitséget nyerjek.

Ezért ugy határoztam, hogy az egyházmegye központjától távoleső hivek gondozására és a lelkipásztori munka irányitására püspöki helynököt nevezek ki. Erre a tisztségre Dr. Timkó Imre székesegyházi kanonokot, hittud. akadémiai tanárt óhajtom kinevezni, aki Budapestről látná el hivatalát.

Tisztelettel kérem, hogy e kinevezéshez az 1957. évi 22. Tvr. értelmében hozzájárulni sziveskedjék.

Budapest, 1969. január hó 7.-én

Teljes tisztelettel: hajdudorogi püspök

312. Prantner József, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének átirata Dudás Miklós püspöknek a Hajdúdorogi Egyházmegye Szórványhelynökségének felállítása tárgyában

Budapest, 1969. január 14.

GKPL I–1–l III. cs./4. Másolat.

Állami Egyházügyi Hivatal
Elnök
50.044/1969.
Dr. Dudás Miklós urnak
hajdudorogi püspök
Nyiregyháza

Tisztelt Püspök Ur!

Folyó év január 7-i levelére értesitem, hogy az 1957. évi 22. sz. tvr. alapján hozzájárulok dr. Timkó Imre kanonok, akadémiai tanárnak püspöki helynökké való kinevezéséhez.

Budapest, 1969. január 14.

Teljes tisztelettel Prantner József s.k. államtitkár.

313. Dudás Miklós megyéspüspök átirata Timkó Imre kanonoknak püspöki vikáriussá történő kinevezése tárgyában

Nyíregyháza, 1969. február 20.

GKPL I–1–l III/3. Tisztázat.

A Hajdudorogi Püspöktől.
ad 441/1969 szám.

Főtisztelendő Püspöki Vikárius Ur!

A mellékelten megküldött kinevezési okiratban megjelöltem püspöki vikáriusi illetékességének a területét.

Ezeken a szórvány-területeken Főtisztelendőséged az általános helynökkel azonos rendes joghatósággal rendelkezik a hiveink fölött. (VI. Pál, Ecclesiae Sanctae m.p. 14. p. 2. §.)

Olyan ügyekben amelyek intézéséhez a törvény a helynök számára a püspök különleges megbizását (mandatum speciale) kivánja meg, (v.ö. Bánk: Egyházi jog 1958, 124–125. o.) Főtisztelendőséged is kérje meg azt. Esetleges távolléte idején a területén felmerült rendes és sürgős ügyek intézésére dr. Seszták Miklóst bizom meg.

VI. Pál pápa 1963-ban kiadott Pastorale munus m.p.-ban közölt fakultások alapján megbizom Főtisztelendőségedet, hogy

1. a területéhez tartozó helyeken müködő papjainak jogos okból vasár- és ünnepnapokra háromszori, esetleg négyszeri misézési engedélyt adhasson a nap bármely órájára is, ahogy ezt a hivek lelki szüksége megkivánja. (P.M.2.)
2. szükség esetén engedélyt adhasson templomon kivüli, de illő és tisztes helyen való misézésre is. (P.M.7.)
3. a gyóntatóknak esetenkint felhatalmazást adjon az Ordináriusoknak fenntartott fenyitékek alóli feloldozásra. (P.M.14.)
4. felmentést adhat a házasság előtti hirdetések alól. Megfelelő biztositékok (reverzális) alapján felmentést adhat a vegyes vallás tiltó és a valláskülönbség bontó akadálya alól. Ugyancsak felmentést adhat a kisebb bontó akadályok alól. (v.ö. Creb. All. m.p. 31.c. 1.§. P.M.19.p.)
5. Felmentést adhat vegyes szertartásu házasulóknak az esketés egyetemes ritus törvénye alól, hogy a menyasszony szertartása szerint köthessék meg a házasságukat. (Episcopalis potestatis m. p. alapján.)

Egyéb ügyekben (magasabb foku akadályok alóli felmentés, házasságok érvényesítése, áttérés) előterjesztett kéréseket továbbitsa egyházmegyei főhatóságunkhoz.

A szórvány területeken felmerülő szükségletek és igények felől igyekezzék tájékozódni Főtisztelendőséged és ezekről, valamint minden más fontosabb ügyről is tegyen jelentést nekem.

A róm. kat. plébánosoktól beküldött adatok alapján készitsen kimutatást a jelentősebb gör. kat. szórványokról, ahol körzeti paróchiák szervezésére lehetőség nyilhat.

A felmerülő hivatalos ügyekről iktató könyvet és indexet vezessen.

Hivatalos pecsétjéről küldjön tervezetet jóváhagyásra. (pl. Hajdudorogi püspöki helynök a szórványban, vagy: Hajdudorogi egyházmegye szórvány helynöksége.)

Nyiregyháza, 1969. február 20.

Főpásztori áldással: Miklós püspök

313a. Dudás Miklós megyéspüspök megbízólevele Timkó Imre kanonoknak, püspöki vikáriusnak

A Hajdudorogi Püspöktől.

441/1969 szám.

Olvasóknak üdv az Urban!

Szeretettel hozom tudomására mindenkinek akit illet, hogy az Ecclesiae Sanctae m.p. alapján Dr. Timkó Imre székesegyházi kanonok, akadémiai tanár urat püspöki helynökömmé nevezem ki a hajdudorogi egyházmegye határain kívül élő és közvetlen joghatóságom alá rendelt görög szertartásu hiveink saját ritusuk szerinti lelki ellátásának megszervezésére és irányitására.

Püspöki vikáriusi illetékessége alá tartoznak az ország ama területein élő gör. kat. hivek, akikre eddig nem terjedt ki a hajdudorogi püspök, ill. a miskolci apostoli kormányzó joghatósága. Nagy-Budapesten és az egri érsek főhatóságának területén élő hiveink fölött továbbra is közvetlenül a hajdudorogi egyházmegyei főhatóság gyakorolja a joghatóságot.

E kinevezés alapján Főtisztelendőséged lehetőleg mielőbb vegye fel az érintkezést azokkal a latin szertartásu egyházmegyei főhatóságokkal, amelyeknek területén a csatolt kimutatás szerint nagyobb számban élnek hiveink. Kérje, hogy sziveskedjenek az alkalmas központokban kijelölni olyan templomokat, ahol szórvány-lelkészeink időnkint keleti szertartásu szent liturgiát végezhetnek és saját szertartásunk szerint elláthatják a környéken élő hiveket.

E tárgyalások alakján fogjuk kijelölni a görögkatolikus szórvány-lelkészi központokat, és az azokat ellátó papjainkat.

Uj tisztségére és nagy fontosságu tevékenységére szeretettel kérem Isten gazdag áldását.

Nyiregyháza, 1969. február 20.

Főpásztori áldással: dr. Dudás Miklós hajdudorogi püspök.

314. A Szabolcs Szatmár Megyei Rendőrfőkapitányság III/III. Alosztályának határozata a bazilita szerzetes megfigyeléséről

Nyíregyháza, 1969. április 29.

ÁBTL 3.1.5. O -14497/125. Tisztázat.

Szabolcs Szatmár Megyei Rendőrfőkapitányság
III/III. Alosztálya
Szigorúan titkos!
Tárgy: „Ibolya" fn. előzetes ellenőrző csoport dosszié átminősítésére

Határozat
Nyíregyháza, 1969. április 29.

Javaslom a bazilita szerzetesek illegális tevékenységének felderítésére nyitott „IBOLYA" fn. előzetes csoport dosszié csoport-dossziévá történő átminősítését, mert ellenőrzött adataink szerint:

1/ Dudás László Bertalan (Máriapócs, 1909. Weinberger Anna) gk. lelkész, Anarcs, Kossuth u. 3.)

2/ Hegedűs József Joachim (Nyírtass, 1909. Keresztesi Veronika) gk. lelkész, Bodrogkeresztur Fő u. 66.

3/ Homa Teréz Anizia (Ignécz, 1907. Murgen Matild) templomgondozó, Máriapócs, Petri u. 7. és

4/ Suhajda Julianna Jozefát (Nyirszőllős, 1923. Mihályi Julianna) adminisztrátor, Nyíregyháza, Hímes u. 22. szám alatti lakos, bazilita szerzetesek rendüket újjászervezték és azt illegálisan működtetik.

Az újjászervezés folytán a felsorolt vezetők jelentős anyagi bázisra tettek szert és a rendbe uj tagokat szerveztek be. A bazilita szerzetesrend illegális működése dr. Dudás Miklós gk. püspök tudomásával, jóváhagyásával történik. A szerzetesrend bomlasztására intézkedéseket tettünk, amelyeknek pozitív hatása a későbbi időkben fog jelentkezni.

A bomlasztással párhuzamosan szükségesnek tartjuk a feldolgozó munka folytatását, mert újabb adatok merültek fel arra vonatkozóan, hogy a gk. egyház országos joghatóságának kiterjesztésével a bazilita szerzetesek szervező tevékenységüket országos vonatkozásban akarják kiterjeszteni. Az ezzel kapcsolatos anyagi és személyi feltételek, körülmények előttünk nem ismertek.

A csoport-dossziét „Szerzetesek"fedőnéven javasoljuk megnyitni.

315. Dudás Miklós püspök átirat-fogalmazványa Prantner Józsefnek, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének a Szórványhelynökség felállítása tárgyában

Nyíregyháza, 1969. június 26.

GKPL I–1–l I/5. Fogalmazvány.

A Hajdudorogi Püspöktől
1468/1969. szám
Prantner József államtitkár Urnak
az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke
Budapest

Igen tisztelt Elnök Ur!

Mint személyesen már ismételten előadtam, egyházmegyém hivei közül már régebben – de különösen az utóbbi évtizedekben – igen sokan telepedtek át Nagy-Budapest környékére és a Dunántul különböző vidékeire. Ezeknek saját szertartásuk szerinti lelki ellátása a hajdudorogi püspök kötelessége. Ennek érdekében terjesztette ki az Apostoli Szentszék a hajdudorogi püspök joghatóságát az ország bármely részén élő görögkatolikus hivekre. A hivek lelki gondozásának gyakorlati lehetőségeit letárgyaltam az összes illetékes és érintett latin szertartásu püspök urakkal. E tárgyalások eredményeként hat szórvány központ létesitése látszik szükségesnek:

1. A pécsi egyházmegye területén: 1
2. A győri egyházmegyében: 1

A váci egyházmegyében: 2

3. Pest északi rész Csömöri-úti központtal
4. Pest déli része Kispset, vagy Vecsés központtal

A székesfehérvári egyházmegyében: 2

5. Buda déli rész Érd, Érdliget stb.
6. Buda északi rész Budakeszi, Pomáz, Szentendre stb.

Kezdetben csak öt szórvány központban kezdenénk a munkát:

1. pest északi részen
2. Pest déli részen
3. Buda északi részen
4. Buda déli részen
5. egyelőre a győri. pécsi és csanádi egyházmegye területén egyelőre egyesitve Szeged központtal.

A szórvány központok ellátására önkéntes jelentkezés és alkalmassági alapon alábbi papjaimat óhajtom kinevezni:

1. Dr. Bacsóka Pál sajópéteri lelkészt: Buda déli részre
2. Kozma Lajos kálmánházai lelkészt: Buda északi részre
3. Oláh Miklós jánkmajtisi lelkészt: Pest déli részre
4. Makláry János hosszupályi lelkészt: pes északi részre

5. Szántai Miklós szegedi lelkészt: Pécs-Csanádi részre

A pécsi egyházmegyében külön szórvány központot kell majd felállitanunk, ha lesz arra alkalmas papunk.

Tisztelettel kérem Elnök Ur hozzájárulását a hat szórvány központ létesitéséhez és a szórvány lelkészek részére sziveskedjék kongruákat biztositani.

Kérésem kedvező elintézését Elnök Úr jóindulatába ajánlva maradok őszinte tiszteletem nyilvánitásával

Nyiregyháza, 1969. junius 26.
Dr. Dudás Miklós s.k.
hajdudorogi püspök

316. Timkó Imre püspöki vikárius átirat-fogalmazványa Herling Jakabhoz, az Állami Egyházügyi Hivatal Katolikus Főosztályának vezetőjéhez a Hajdúdorogi Egyházmegye Szórványhelynökségének felállítása tárgyában

Budapest, 1969. június 30.

GKPL I–1–l I/5. Fogalmazvány.

T.
Herling Jakab Urnak
az Állami Egyházügyi Hivatal
Katolikus Főosztálya
vezetője
Budapest

Főosztályvezető Ur!

Dr. Dudás Miklós hajdudorogi megyéspüspök ur junius 27.-én, pénteken azzal bizott meg, hogy Prantner József elnök urhoz – a görögkatolikus szórvány megszervezése ügyében – intézett beadványát, a Katolikus Főosztály vezetőjével történt előzetes megbeszélés után juttassam el a hivatalhoz.

A püspök urtól kapott szóbeli meghatalmazásom a következőre vonatkozik:

1. A püspök úr a szórvány kérdéseiről Miklós Imre elnökhelyettes urat eddig is részletesen tájékoztatta.
2. A szórvány ellátására kijelölt személyek jóváhagyása két szempontból is fontos lenne: egyrészt megérkeztek a személygépkocsik, amelyeket a püspök úr megjelölendő személyekre kapott és azok nem vehetők át, míg ezeknek a személyeknek kérdése nem végleges. – Másrészt szükséges lenne, hogy a lelkészek személyében való megállapodás után a tényleges munka megkezdődhessék.
3. A szórványterület megszervezéséről térképvázlatok készültek, amelyek szemléltetni kivánják az előkészités eddigi elgondolásait:

I. Nagy-Budapest és környéke felosztásának vázlata a Buda északi és déli, valamint a Pest északi és déli szórványlelkészségi területeket mutatja. A belső terület, az u.n. Kis-Budapest marad továbbra is a hajdudorogi egyházmegye főpásztorának közvetlen joghatósága alatt. A Nagy-Budapest környezetében megjelölt helységek a szervező lelkészek telepitésének (lakóhelyének) lehetséges helyeit jelölik.

II. A megszervezendő görögkatolikus szórványterületek. A szórványlelkészségek. A térképvázlat azt szemlélteti, hogy a vikariatus egész területe hogyan oszlana meg Buda déli és északi, Pest déli és északi, valamint a dél-magyarországi, később esetlegesen a győri és a pécsi egyházmegyék területein szervezendő szórványlelkészi rész-területekre.

III. A hajdudorogi püspökség és a ritus vikáriatus. Azt tünteti fel, hogy hogyan viszonylik területileg a hajdudorogi püspökség közvetlen joghatóságának területéhez a ritus Vikáriatus. A hajdudorogi püspök közvetlen joghatóságát az egri érsekség egész területén kivánja gyakorolni. A ritus vikáriatus tehát ezekre a részekre nem terjed ki.

IV. A magyarországi latin szertartásu egyházmegyék vázlata szemlélteti, hogy a hajdudorogi egyházmegye és ritus vikáriatusa milyen latin szertartásu egyházmegyék területein müködik.

V. Magyarország vármegyéinek térképe azt akarja szemléltetni, hogy a ritus vikáriatus ill. annak lelkészei majd milyen megyék közigazgatási ill. egyházügyi szerveivel tartanak majd kapcsolatot.

Mikor a beadványhoz mellékelt vázlatokat Önnek átadom, püspök urral együtt annak a kérésemnek adok kifejezést, sziveskedjék alkalmat adni arra, hogy személyesen is elmondhassam eddigi elgondolásainkat.

Kérem, fogadja főosztályvezető Ur, tiszteletem nyilvánitását.

Budapest, 1969. junius 30.

Dr. Timkó Imre

püspöki vikárius

317. Kozma Lajos görögkatolikus szórványlelkész feljegyzése a római katolikus plébánosokkal történt kapcsolatfelvételről

Budapest, 1969. augusztus 21.

GKPL I–1–l I/5. Másolat.

Pest-Észak és Pest-Dél

A görög szertartásu szórvány felmérése

Kozma Lajos gör. kat. lelkész személyes tapasztalatainak összegzése

1969. augusztus 19.

1-

RÁKOSCSABA

Plebános: Ludányi Kálmán kanonok

Káplán: Dr. Turay Alfréd

A plebános felajánlotta a templom használatát. Zsidi Jánosné, Turzán Klára, Peregi u. 121. esetleg lakás is tud szerezni.

A lelkészek becslése szerint 45-50 lehet a görögkatolikus hivek száma, de 5-6-nál többet nem ismernek.

2.

RÁKOSLIGET

Plebános: Pajtényi Sándor esperes

A fogadtatás nagyon barátságtalan volt. A plebános határozottan ellenzi a görög szórvány müködését. Kifejezte, hogy hirdetni sem szándékozik az ügyet a templomban. Az a véleménye a görög papokról, hogy anyagiasak és a házasságkötések esetében a stólából presztizs-kérdést csinálnak.

Augusztus 20

3.

Gödöllő

Plebános: Antal Sándor tanácsos

/Nem találta otthon/

A káplánnal beszélt, aki tudja, hogy több görög család lakik a plebánia területén, de számszerű adatot nem tudott mondani. A templomot – megbeszélés szerinti időben – szivesen rendelkezésére bocsájtják a görögöknek.

Augusztus 21.

4.

ASZÓD

Plebános: Dr. Dancsák Sándor esperes

Számszerint nem tudja, hogy hány görögkatolikus él plébániája területén, de egy uj település van e város szélén, ott bizonyosan többen lehetnek.

A fogadtatás nem volt barátságos. Az a véleménye, hogy az egész szórvány hiábavaló próbálkozás, mert a görögök 100 év mulva ugyis felszivodnak a latin tömegben. A templomot azért rendelkezésre bocsájtja, ha szükséges.

Egy görögkatolikus személyt ismert, Bizonyos Dr. Kozma Pált-t, aki orvos volt és Pestre költözött. Tudtával Dorogról származott Aszódra.

5.

ISASZEG

Plebános:

2-3 görögszertartásu hivőről tud. Lehet, hogy több is van. A kis kápolna, amely rendelkezésre állana, igen rossz állapotban van.

A fogadtatás különben szivélyes volt még a szállást is szivesen felajánlotta.

6.

PÉCEL

Plebános: Halász

Szives fogadtatás. Igen komolyan veszi a görög szórvány ügyét. Kiirja a anyakönyvi bejegyzések alapján a görögkatolikus hivek neveit. A templomot szükség szerint készséggel bocsájtja rendelkezésre.

318. Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettesének átirata Dudás Miklós püspökhöz a Hajdúdorogi Egyházmegye Szórványhelynökségének felállítása tárgyában

Budapest, 1969. szeptember 2.

GKPL I–1–l I/6. Másolat.

Állami Egyházügyi Hivatal
Elnökhelyettes
51.659/1969.

Dr. Dudás Miklós urnak
hajdudorogi püspök
Nyiregyháza

Tisztelt Püspök Ur!

Korábbi személyes megbeszéléseinkre, valamint az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez intézett 1468/1969. számu előterjesztésére hivatkozva közlöm elvi hozzájárulásunkat ahhoz, hogy az ország területén 6 görögkatolikus szórvány központot létesitsenek.

Elvi hozzájárulásunk arra a jóváhagyó tudomásulvételünkre támaszkodik, mely szerint az Apostoli Szentszék a hajdudorogi püspök joghatóságát az ország területén élő görögkatolikus hivekre kiterjesztette és hogy a Püspök Ur a kérdés elvi és gyakorlati összefüggéseit az összes érintett latin szertartásu ordinárius urral volt szives egyeztetni.

Fentiekkel egyidejüleg hozzájárulok ahhoz, hogy Bacsóka Pál sajópetri lelkészt (Buda déli részére) és Kozma Lajos kálmánházi lelkészt (Buda északi részére) szórványlelkésznek kinevezze. Nevezettek kongruájának folyósitása iránt egyidejüleg intézkedtem.

Budapest, 1969. szeptember 2.

Tisztelettel: Miklós Imre s.k.

319. Timkó Imre püspöki helynök felirata Kisberk Imre székesfehérvári apostoli kormányzóhoz a görögkatolikus szórvány megszervezése tárgyában

Budapest, 1969. október 25.

GKPL I–1–l I/6. Másolat.

Őexcellenciája
Kisberk Imre
püspök, apostoli kormányzó
Székesfehérvár
Püspöki Palota

Excellenciás Püspök Ur!

Még elutazásom előtt volt alkalmam Dudás püspök urral személyesen is beszélni, aki akkor érkezett meg hosszu római tartózkodásából. A budafoki templomhasználatra vonatkozó megállapodást igy előbb csak az én előadásomban ismerte meg, majd hazatérve Nyiregyházára, azt jóváhagyásával nekem megküldte. Tegnap jöttem meg magam is külföldi utamról és csak most van alkalmam arra, hogy a közben megérkezett jóváhagyást Excellenciádnak megküldjem.

Tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, sziveskedjék jóváhagyásával a megállapodást nekünk visszaküldeni, hogy Asguty főesperes urral véglegesen megköthessük megállapodásunkat.

Dudás püspök úr külön megkért arra, hogy tolmácsoljam Excellenciádnak köszönetét a megállapodás nagylelkü módositásáért.

Szabadjon arra is megkérnem Excellenciádat, hogy november elejére kegyeskedjék egy napot megjelölni, amikor Dr. Bacsóka Pál c. kanonok, szórványlelkész urat elviszem Székesfehérvárra, hogy bemutassam Nagyméltóságodnak.

Kérem, fogadja Excellenciád ezuton is igaz nagyrabecsülésem és megkülönböztetett tiszteletem nyilvánitását.

Budapest, 1969. október. 25.

Dr. Timkó Imre
kanonok
püspöki vikárius

319a. Megállapodás a budafoki római katolikus kápolna használatáról

Másolat

Megállapodás.

amely létrejött a Budafoki Róm. Kat. Plébániahivatal (Belvárosi) és a Budapesti Görögkatolikus Helynökség között a Budafoki Szt. Péter és Szt. Pálról elnevezett kápolnának a Budapesti Görögkatolikus Helynökség által történő használatbevétele tárgyában, az alábbiak szerint:

1. A Szt. Péter-Pál kápolna a Budafok-Belvárosi Róm. Kat. Főplébánia tulajdonát képezi és azt csak használatra engedi át a Budapesti Görögkatolikus Helynökségnek.

2. Nevezett kápolnát a Budafoki Rk. Egyházközség ingyen, bérfizetés nélkül engedi át.

3. A kápolna állagának fenntartásáról a továbbiakban is a tulajdonos egyházközség gondoskodik.

4. A kápolnában uj berendezési tárgyak elhelyezése, vagy a meglévők esetleges átrendezése, csak a plébános előzetes tudtával és hozzájárulásával történhet.

5. A Budapesti Görögkatolikus Helynökség – a kápolna használata során – köteles gondoskodni a kápolna takaritásáról, az istentisztelethez szükséges anyagok – gyertya stb – beszerzéséről.

Érdekelt felek aláirásukkal megerősitik, hogy a megállapodás szövegében teljesen egyetértenek.

Budapest, 1969. szeptember 11.
dr. Ásguthy Ádám sk.
főesperes-apátplébános.

dr. Timkó Imre sk.
kanonok, budapesti gör. kat. helynök.

A Hajdudorogi Püspöktől.
2132/1969. szám.

A megállapodás messzemenően nagylelkü és azt a magam részéről köszönettel jóváhagyom.

Nyiregyháza, 1969. október 14.-én
dr. Dudás Miklós sk. hajdudorogi püspök.
A Székesfehérvári Egyházmegyei Hatóságtól.
1496/1969.
Megállapodó felek aláirásával a „Megállapodást" érvényesnek nyilvánitom.
Székesfehérvár, 1969. október 17.
Kisberk sk. püspök, apostoli adminisztrátor.

320. Timkó Imre kanonok, püspöki vikárius átirata Bánk József váci megyéspüspökhöz a görögkatolikus szórványhelynökség megszervezése tárgyában

Budapest, 1969. október 25.

GKPL I–1–l I/5. Másolat.

Őexcellenciája
Dr. Bánk József Urnak
váci megyéspüspök
VÁC
Püspöki Palota

Excellenciás Püspöki Ur!

Van szerencsém tisztelettel megküldeni a görögkatolikus szórvány-terület dunáninneni lelkésze beterjesztését, amelyen a már hiveink szempontjából felmért területekre a miseközpontok létesitéséhez a szükséges hozzájárulást kéri.

Beadványával egyidejüleg arra kérem Excellenciádat, sziveskedjék hozzájárulásáról egyházmegyéjének nevezett plébániát értesiteni, hogy együttmüködésünk kétségeket kizáróan zavartalan és hiveink érdekét szolgáló lehessen.

Tisztelettel kérem Excellenciádat arra is, sziveskedjék értesiteni arról, mikor tehetném tiszteletem Vácott. Ezen alkalommal szeretném bemutatni Nagyméltóságodnak Kozma Lajos görögkatolikus lelkészt is, aki Dr. Dudás Miklós megyéspüspök urunk kinevezését és az ÁEH. hozzájárulását elnyerve Nagybudapest külső területein és a Váci Egyházmegye más vidékein élő görögszertartásu hiveket fogja ritusunk szerinti lelkipásztori ellátásban részesiteni.

Abbeli örömünk kifejezésével, hogy Excellenciád egyházmegyéjének papsága nagy megértéssel fogadta szórványlelkészünket és szinte maradék nélkül magáévá tette ritusunk ügyét, kérem, fogadja Nagyméltóságod megkülönböztetett nagyrabecsülésem és igaz tiszteletem nyilvánitását.

Budapest, 1969. október 25.
Dr. Timkó Imre
kanonok
püspöki vikárius

320a. Kozma Lajos szórványlelkész felterjesztése Timkó Imre kanonok, püspöki vikáriushoz a Váci Egyházmegye területén megszervezett görögkatolikus misézőhelyek tárgyában

Budapest, 1969. október 24.-

A Dunáninneni Görögkatolikus Diaspóra Lelkészségtől. Budapest.
Főtisztelendő
Dr. Timkó Imre
kanonok-helynök urnak
Budapest
Villám u.2.

Alulirott Kozma Lajos gör. kat. lelkész a hajdudorogi megyéspüspök ur 1889/1969 sz kegyes kinevezése alapján a dunáninneni gör. kat. szórvány hivek lelki ellátására, – a váci latinszartartásu egyházmegyei főhatóság és a mi főhatóságunk között lefolyt megbeszéléskor született elvi engedély birtokában felkerestem azon főtisztelendő Plébános Urakat, akiknek a területén előzetes felmérésünk alapján is nagyobb számban élnek görögkatolikus hivek és

lehetőséget kértem, hogy templomaikban görögszertartásu szentmisét mutathassak be havonta egy alaklommal. A főtisztelendő Plébános Urak kedvesen, megértő szivélyességgel és jóakarattal fogadtak és módot találtak arra, hogy kérésünk teljesüljön. Megbeszéléseink során a következő miserend alakult ki, melynek tisztelettel kérem jóváhagyását, egyszersmind jóváhagyás végett a váci egyházmegyei főhatóságnak is átiratban sziveskedjék megküldeni, hogy igy mindkét érdekelt főhatóság jóváhagyásával munkánk zavartalanul folyhasson.

A miserend a következő:

Minden hó elsővasárnapján délelőtt 10 órakor a pesterzsébeti volt kármelita kápolnában.

- második vasárnap reggel 1/2 7 óra Rákoscsabán az ó templ.
- d.e. 1/2 12 óra Rákoskeresztur /Pesti ut/
- este 7 óra Pécel
- harmadik vasárnap reggel 1/2 9 óra Rákospalota v. rendi káp.
- d.e. 11 óra Rákosszentmihály csömöri kápolna
- este 6 óra Dunakeszi alagi templom
- negyedik vasárnap reggel 8 óra Pestlőrinc Főplébánia
- d.e. 1/2 11 óra Pestimre
- este 6 óra Vecsés Halmi telepi káp.

Lehetőséget kértem még misézésre elővasárnap estére a dunaharasztii főblébánián. A plébános Úr nem zárkozott el előle, de az időpont meghatározását főhatóságának előzetes véleményétől tette függövé. Soroksáron hiveink szempontjából a plébános ur elégségesnek tartja hacsak Pesterzsébeten van görögmise. Nem zárkozott el azonban attól, hogyha igény mutatkozik, hogy Soroksár területén gondozásuk alatt álló kápolnában görögkatolikus szentmise lehessen.

A mindennapi szentmisézésre mivel lakásomhoz közel esik a rákoskereszturi plébániatemplomban kaptam lehetőséget, ahol szintén igazi testvéri megértésre és szeretetre találtam.

Budapest, 1969. október 24.-én

Jelentésem tudomásul vételét kérve vagyok

őszinte tisztelettel:

diaspóralelkész

321. Szabó Imre püspök, esztergomi apostoli kormányzó átirata Timkó Imre kanonok, püspöki helynökhöz az Esztergomi Főegyházmegye területén megszervezett görögkatolikus misézőhelyek tárgyában

Esztergom, 1969. november 12.

GKPL I–1–l I/7. Másolat.

Az Esztergomi Érseki Főhatóságtól

Esztergom, Berényi Zsigmond u. 2. – Telefon: 1. – Postafiók: 25

3194/1969. szám

Hivatkozási szám:

Mellékletek:

Főtisztelendő

Dr. Timkó Imre úrnak

kanonok, vikárius

Budapest, V. Eötvös L. u. 5-7.

Főtisztelendő Kanonok, Vikárius Ur!

Folyó hó 9-én kelt kérelmére hozzájárulok ahhoz, hogy a budaörsi és a szentendrei latin-szertartásu plébánosokkal történt megegyezés alapján

- BUDAÖRSÖN minden hó III. szombatján, este 6 órakor,
- SZENTENDRÉN pedig minden hó IV. vasárnapján, reggel fél 8 órakor

a görög szertartásu hivek számára, saját ritusukban, szentmisét mondhasson az arra hivatalosan kiküldött és a saját egyházmegyéjében érvényes jurisdictioval rendelkező görög szertartásu áldozópap.

Főtisztelendőséged, valamint dr. Bacsóka Pál c. kanonok, lelkész látogatását bármikor szivesen látom, csak az időpontra nézve előzetes telefon útján történő megbeszélést kérek.

Főtisztelendő Kanonok, Vikárius Ur fogadja őszinte tiszteletem nyilvánitását

Esztergom, 1969. november 12.

Dr. Szabó Imre püspök, apostoli kormányzó

322. A Belügyminisztérium III/III-1-b. alosztályának jelentése bazilita szerzetsnők illegális fogadalomtételéről

Budapest, 1970. július 8.

ÁBTL 3.1.5. O-14497. Tisztázat.

Belügyminisztérium

III/III-1-b. alosztály.

Tárgy: Illegális fogadalomtétel a „Bazilita” női rendben.

Szigorúan titkos!

JELENTÉS

Budapest, 1970. julius 8.

Engedélyezett javaslat alapján operatív beszélgetést folytattam 1970 junius 15-én „Pedagógus" fn. jelölttel, aki az 1950-ben feloszlatott „Bazilita Nővérek" nevű szerzetes renddel kapcsolatban az alábbiakat mondta el:

Tudomással bir arról, hogy a fent nevezett szerzetesrend feloszlatása előtt kb. 5-6 jelöltnővel rendelkezett. Ezek Homa Teréz és Suhajda Julianna rendi vezetők hatására utána is kapcsolatban maradtak a renddel, esetenként meglátogatták volt vezetőiket és beszámoltak életük alakulásáról, a rendhez való viszonyukról, évenként lelkigyakorlaton vettek részt.

A rendszeres kapcsolat során kapott hivatástudat ápolás, erősítés végülis azt eredményezte, hogy 1968 júliusában a rend volt jelöltjei közül:

Imre Margit (Hajdúdorog, 1932. Varga Anna) Budapest, II. Szépvölgyi u. 24 sz. alatti lakos, a Bp. IV. Április 4 tér 6 sz. alatti ált. iskola tanára,

Csokonai Emma (Bükköny, 1927. Lázár Borbála) Bp. II. Ganu u. 5-7 sz. alatti lakos, a Házt.-i és fémtömegcikk KtSz. dolgozója,

Jánosi Irén (Szőlőske, 1922. Hort Anna/ Sátoraljaújhely, Rákóczi u. 1 sz. alatti lakos, a helyi szabó Ktsz. varrónője,

Popik Teréz (Vajdácska, 1927. Karon Teréz) Nyíregyháza, Bethlen u. 7 sz. alatti lakos, sekrestyés, és

Maczkó Etelka (Mikóháza, 1929. III. 5. Emri Mária) Nagyhuta, Petőfi u. 12 sz. alatti lakos, a helyi ált. iskola tanítónője, Nyíregyházán a püspökség kápolnájában titokban fogadalmat tett.

A felsoroltak közül Maczkó Etelka fogadalomtétele 1969-ben történt meg.

A fogadalomtételt kétnapos lelkigyakorlat előzött meg, melyet részükre Dudás Bertalan nyíregyházi lakos, az ugyancsak feloszlatott „Bazilita" férfi fend vezetője vezetett le.

Maga a fogadalomtevés a már említett kápolnában, zárt ajtók mögött történt, melyen a fogadalomtevőkön kivül a rend főnöknője, Homa Teréz, annak helyettese Suhajda Júlianna és Dudás Bertalan vett részt.

A fogadalomtevők ez alkalommal Homa Teréztől u.n. rendi, azaz nővér nevet is kaptak. Így Csokonai Emma a „Borbála", Jánosi Irén a „Klára", Popik Teréz a Katalin, míg Imre Margit az „Ágota" nevet kapta. Ezzel az aktussal a rend tagjaivá váltak, s fogadták, hogy annak szabályait betartják, a jövőben aszerint élnek .

Javaslom a jelentés kódolását. Az anyagot a 11-10725 sz. obj. dossziéba helyezzük el.

Tihanyi László r. alez.

323. Dudás Miklós hajdúdorogi püspök átirata Maximilien de Fürstenberg bíboros, a Keleti Kongregáció prefektusának Rojkovich István helynök haláláról

Nyíregyháza, 1970. augusztus 19.

224/57 Rut.-Hajdud.
AB EPISCOPO HAJDUDOROGENSI.
Nr.: 1749/1970.
Eminentissimo ac Reverendissimo Domino
Domino Maximiliano Cardinali de Furstenberg
Praefecto Sacrae Congregationis Pro Ecclesiis Orientalibus
Romae

Eminentissime ac Reverendissime Domine!

Omni qua par est veneratione ad notitiam Eminentiae Vestrae Reverendissimae profero quae sequuntur:

1. Permagno dolore ac non parva animi perturbatione accepimus tristem notitiam de inexspectata morte Mons. Stephani Rojkovich vicarii mei generalis. Ille propter morbum oculorum /glaucoma/ magnam depressionem nervorum passus est et in statu perplexo animi die 10. Maii suicidium commisit. Novum vicarium generalem in praesentibus adiunctis nostris nondum potui nominare.

2. Die 16. Iunii egomet ipse inopinate gravi morbo cardiali /infarctus/ correptus fui. Sex hebdomadas in nosocomio sub cura medicorum peregi. Tandem Dei misericordia ex morbo sublevatus die 1. Augusti domum reversus sum. In reconvalescentia vires inexspectata velocitate recupero. A medicis iam permissum mihi est Sacram Missam recitare ac in primis diebus Septembris sacros ordines conferre quattuor clericis nostris, qui studia theologica absolverunt. Secundum sententiam eorum infra breve tempus gradatim assumere potero regimen Eparchiae.

Haec officiose Eminentiae Vestrae Reverendissimae nuntiando cum devotissimis venerationis sensibus me profiteor

In Nyiregyháza, die 19. Augusti a. 1970.
Eminentiae Vestrae Reverendissimae addictissimum
+ Nicolaus Dudás
Episcopus Hajdudorogensis.

324. A Szabolcs Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III. alosztályának javaslata a fogadalmat tett bazilita szerzetesnők elleni hatósági fellépésre

Budapest, 1970. szeptember 7.

ÁBTL 3.1.5. O-14497. Tisztázat.

Szabolcs Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III. Alosztály.
Szigorúan titkos!

Baranyai György r. ezredes Főcsoportfőnöknelyettes
Tárgy: A Bazilisza rendi illegáció bomlasztására

Javaslat
Nyíregyháza, l970. szeptember 7.

Operatív uton szerzett adatok alapján 1967 évben feldolgozó munkát kezdeményeztünk a feloszlatott „Bazilisza" női rend ellen, a rend újjászervezése gyanúja alapján. Megállapítást nyert, hogy a rendet volt vezetői Teréz, volt főnöknő, Suhajda Julianna és Karczub Márta volt tanácsosok újjászervezték. A rendi (közösségi) élet megvalósítása érdekében a tagok nagy részét Nyíregyházára tömöritették. A kereső tagok adományaiból, valamint külföldről illegálisan szerzett pénzből anyagi bázist létesítettek, melyet a rendi illegáció céljaira használtak fel.

A rend létszámának növelésére, további fenntartására uj tagokat szerveztek be részben feloszlatás előtti novicáikból, részben azóta felkutatott személyekből.

A rendi illegáció ellen eljárást nem kezdeményeztünk, hanem az állam és egyház közti jó viszony alakulására tekintettel, az AEH-t tájékoztattuk. Az AEH vezetője közölte Dudás Miklóssal a helyileg illetékes püspökkel megállapitásainkat azzal az igénnyel, hogy tegyen intézkedéseket a rendi illegáció tevékenységének megszakítására, visszaszorítására. A várt intézkedések csak részben történtek míg, átmeneti eredménnyel.

A feldolgozó munka során újabb operatív adatokhoz jutottunk, melynek alapján 5 fő titokban örök, illetve egyszerű fogadalmat tett a Bazilisza női rendre. A fogadalmat Dudás püspök római távolléte alatt a nyíregyházi Görögkatolikus Püspökség kápolnájában bonyolították le.

Engedélyezett javaslat alapján az 5 uj titkos fogadalmast meghallgattuk. Valamennyien elismerték a fogadalom tényét. Elmondották, hogy arra volt vezetőik birták rá és készítették fel őket. Feltehető, hogy másokkal is foglalkoznak hasonló célból.

A Bazilisza rendi illegáció társadalomra veszélyes, tevékenységének megszakítása, sorainak bomlasztása érdekében javasoljuk:

1./ Homa Teréz 63 éves, nyugdíjas, a rendi illegáció vezetője, Suhajda Julianna 47 éves, vállalati könyvelő, a rendi illegáció vezetőjének helyettese, valamint Karczub Márta 54 éves, a nyíregyházi gk. püspökség dolgozója, a rendi illegáció pénztárosa meghallgatását, majd rendőrhatósági figyelmeztetésben való részesítésüket.

2./ Az 1968 júniusában titokban fogadalmat tett,
Imre Margit 38 éves, budapesti lakos, tanítónő,
Maczkó Etelka 41 éves, mikóházai lakos, tanítónő

ellen kezdeményezzünk szabálysértési eljárást az 1968. évi 1. törvény 103 §-a alapján, és felettes munka-helyi szervüket tevékenységükről írásban tájékoztassuk.

Jánosi Irén 48 éves, varrónő, sátoraljaújhelyi lakost részesítsük rendőrhatósági figyelmeztetésben és kezdeményezzünk ellene szabálysértési eljárást.

Csokonai Emma 43 éves, KTSZ dolgozó, budapesti lakost, valamint

Popik Teréz 43 éves, harangozó, nyíregyházai lakost részesítsük rendőrhatósági figyelmeztetésben.

3./ Az 1. pontban javasolt meghallgatásokat felhasználjuk ismereteink bővítésére és operatív eszközeink szélesítésére.

4./ A rendi illegáció tevékenységéről ismételten küldjünk írásbeli tájékoztatást az AEH vezetőjének azzal, hogy azt Dudás Miklós gk. püspökkel ismertessék és tőle meghatározott intézkedések megtételét kérjék.

Trencsényi Sándor
r. őrgy. alosztályvezető
osztályvezető

Sálai Emil r. alez.
alosztályvezető

Geréb Sándor r. ezds.
osztályvezető

325. Buhalla István egyházügyi tanácsos jelentése a Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus Papi Szenátusának üléséről

Nyíregyháza, 1971. április 14.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1971. Tisztázat.

Feljegyzés
Szeifert József elvtársnak az EPSZ-ről

A hajdudorogi gk. egyházmegye legutóbbi papi szenátusi gyűlésén az alábbi dolgokról tárgyaltak:

1./ A Caritas Internationalis által ígért, de nem biztos, személyi segély szétosztása a már korábbi években is segélyezett személyek részére mintegy 6,000,- dolláros keretben.

2./ Ugyancsak ekkora mértékű dologi segély szétosztása a paróchiák karbantartására.

3./ Titkos szavazás a máriapócsi lelkészség betöltésével kapcsolatban a következő személyek között: Kovács Gyula, Kovordányl László, dr. Papp János, Takács Miklós, Kozma Lajos Kun László, Beregi István és Jeviczky Miklós[304] pályázók között. A 21 szavazatot dr. Dudás Miklós püspök ur jelenlétében szándékoztak felbontani és összeszámlálni.

4./ Az egyes paróchiák jövedelmének felmérése és tervezet a jövedelem egységesítésére és igazságosabbá tételére a szolgálati évek arányában. – A gyűlés 1971. február 3.-án volt.

I. HAJDUDOROGI EGYHÁZMEGYE:[305]
1./ Székesegyházi főesperesség:
1 Hajdudorogi: Kovács Gyula tb. esp. Érpatak – *50*
2 Nagylétai: Véghseő Dániel lelk. Pocsaj ~ *55*
2./ Szabolcsi főesperesség:
3 Karászi: Dudás Bertalan lelk. Anarcs – *55*
4 Máriapócsi: dr. Hudáki Aladár esp. Nyirbátor ~*55*
5 Nyirbélteki: dr. Papp János tb. esp. Nyiracsád ~ *55 meghalt*
6 Nyíregyházi: Zengő Mihály lelk. Nagykálló + *45*
7 Tiszai: Keresztes Ádám esp. Vencsellő ~ *61*

3./ Szatmári főesperesség:
8 Csengeri: Tóth Elek esp. Rozsály ~ *40*
9 Nyíri: Turzán Dezső lelk. Nyirkáta ~ *55*

4./ Zempléni főesperesség:
10 Hegyaljai: Verdes Miklós tb. esp. Tolcsva + *50*
11 Miskolci: dr. Csoba János tb. esp. Miskolc-Di. + *54*
12 Sátoraljaújhelyi: Papp Zoltán lelk. Vajdácska ~ *46*

Prosynodalis Bíróság:
Hittudományi Főiskola: dr. Cselényi István p. tanácsos + *55*

II. MISKOLCI EXARCHÁTUS:
13 Abaujszántói: Füzesdi Mihály lelk. Pere ? *40*
14 Borsodi: Obbágy Miklós lelk. Edelény ? *42*
15 Csereháti: Kovaliczky György lelk. Selyeb. ? *49*

Kinevezett tagok:

304 Helyesen: Ferenc
305 A névsor kézírással kiegészítésre került. Az utólagos sorszámozást kurzíváltuk. A nevek utáni jelzések magyarázatát az iratra felvezették: *Jelek: + pozitív, - negatív, ~ ingadozó, ? nem ismerem, mert más megyében van.*

1 dr. Bihari Bertalan főesperes Budapest I. + *55*
2 Vajdics János lelk. Nyirgyulaj + *52*
3 Mező Ferenc s.lelk. Hajdudorog ~ *45*
4 Kozma Lajos szervező lelk. Budapest ~ *45*
5 Kun László lelk. Kisvárda + *45*
6 Körte Ferenc kanonok, ált. püspöki helynök + *40*
7 dr. Király Ernő püspöki titkár + *35*
8 Juhász Dénes consultor, ap. korm. helynök Ózd + *56*

A szenátus javaslattevő jogkörével abban az esetben és olyan mértékben él, amikor és ameddig azt Dudás püspök jónak látja. Eddigi működése egyrészt a jurisdictió kiterjesztése folytán előállott helyzettel volt kapcsolatos, hogy hol kik legyenek szervező lelkészek, másrészt az egyházmegye anyagi helyzetének stabillá tétele, hogy mely egyházközség milyen összegű segélyre tarthat számot.

A papi békemozgalom néhány vezetője lebecsüli az EPSZ szerepét, ami elsősorban abból táplálkozik, hogy Dudás mellett úgysem lehet alulról jövő kezdeményezéssel elérni semmit. Szerintem ez a felfogás téves, mert a papság Jó része – a társadalomban mind erősödő demokratizálódási folyamat hatására is – igyekszik az EPSZ jelentőségét növelni, mint egyetlen fórumot a papi békemozgalom mellett, ahol kifejtheti álláspontját.

A statisztikából kiderül, hogy sokkal több a pozitív ember a kinevezettek között, mint a megválasztottak között, s ez különösen figyelmeztet minket és engem is az uj választások idejére, hogy lehetőleg pozitív embereket válasszanak meg, s ne az legyen a döntő, hogy ki tetszik különösen a püspöknek. Nem eltúlozva az EPSZ jelentőségét a papi békemozgalom vezetőinek figyelmét is jobban rá kívánom állítani e fórum felhasználására.

Nyiregyháza, 1971. április 14.
Buhalla István
egyházügyi tanácsos

326. A Szabolcs Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III. alosztályának jelentése a az illegalitásban élő bazilita szerzetesekről

Nyíregyháza, 1971. szeptember 21.

ÁBTL 3.1.5. O-14497. Tisztázat.

Szabolcs Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III. Alosztály.
Szigorúan titkos!
Tárgy: „Szerzetesek” fn. csoport dossziés ügyben összefoglaló

Jelentés
Nyíregyháza, 1971. szeptember 21.

Jelentem, hogy a „Szerzetesek" fn. ügyben 1969-től folytatunk bizalmas nyomozást a volt bazilita szerzetesek ellenséges tevékenységének felderítése, megszakítása érdekében. Az ügyben a bizalmas nyomozást befejeztük, az ellenséges tevékenységet bomlasztással megszakítottuk. A tervezett intézkedéseinket a BM. III/III-l/b. alosztállyal és a Borsod megyei elvtársakkal együttműködve hajtottuk végre.

A volt bazilita szerzetcsrend a Hajdudorogi görög-katolikus Egyházmegye keretén belül működött. A szerzetesek jelentős része ma is egyházi keretben, mint gk. lelkész és kisegítő van alkalmazásban.

A csoport dossziét az alábbi személyekre nyitottuk:

- Dudás Bertalan László (Máriapócs, 1909. Weinberger Anna) volt bazilita szerzetesrend tartományi főnöke, gk. lelkész, Dudás püspök testvére, az egyházmegyei papi szenátus tagja, Anarcs Kossuth ut 34 sz. alatti lakos.
- Hegedűs József Joachim (Nyírtass, 1909, Keresztesi Veronika)volt bazilita szerzetesrend főnöke, gk. lelkész Bodrogkeresztúr, Fő u. 66. sz. alatti lakos
- Homa Teréz Anizia (Ignécz 1907, Murgen Matild) volt bazilita szerzetesrend női ágának vezetője, a máriapócsi gk. egyházközség pénztárosa, Nyiregyháza, Bethlen Gábor u 56 sz. alatti lakos.
- Suhajda Julianna Jozefát (Nyirszőllős, 1923. Mihályi Julianna) a bazilita szerzetesrend árvaházának volt a vezetője, a nyíregyházi tejipari vállalatnál könyvelő csoportvezető beosztásban dolgozik. Nyiregyháza, Himes utca 22 sz. alatti lakos.

Ellenséges tevékenységükről a feldolgozó munka során ügynökséggel, 3/e rendszabály és „K" ellenőrzés alkalmazásával derítettünk fel operatív bizonyitokokat.

Az 1956-os ellenforradalomig aktívabban nem tevékenykedtek, segítették és szánontartották egymást. Rendszerünkről ellenséges megjegyzéseket Dudás Bertalan és Hegedűs József részéről tapasztaltunk.

Az ellenforradalom után, 1958-ban kezdték meg a szerzetesrend illegális újjászervezését. Kezdetben a máriapócsi bucsujáró helyen találkoztak, majd évente 2-3 esetben közös istentiszteleteken és lelkigyakorlatokon vettek reszt. A szerzetesrend illegális működéséhez önkéntes adományokat gyűjtöttek. A Rómában működő bazilita vezetők is nagyobb összegeket küldtek, elsősorban lakások, Tokajban szőlő területek vásárlására, egyes rendtagok segélyezésére.

A szerzetes-rendi élet fenntartása érdekében a rendtagok és világi személyek körében terjesztették az ellenséges tartalmú „Ékes virágszál" című könyvet, amely tartalmazta Máriapócs búcsújáró hely történetét és Mindszenti József máriapócsi szerepléseit, izgató tartalmú beszédeit. a könyv tartalma alkalmas a fennálló társadalmi rend elleni gyülöletkeltésre. Az V. fejezetben pl: a felszabadult országot romlott hazának, a XV. fejezetben pedig az uj országhatárokat II. Trianonnak nevezi.

A XVIII. fejezetben az iskolák államosítása ellen lázit. A XIX. fejezetben többek között szerepel: „Ne tűrjünk meg olyanokat, hogy ócsárolják a

magyarságot és minden esetre vigyázzunk arra is, hogy magyar a magyarnak árulója, befeketítője semmiféle viszonylatban ne legyen".

Az „Ékes virágszál" c. könyv második kötetének a kiadását is tervezték melynek politikai hangvétele megegyezik az első kötetével. A könyv kiadását operatív uton megakadályoztuk.

Az utánpótlás biztosítása érdekében a szerzetesrend vezetői kapcsolatot tartanak a szerzetesjelöltekkel és azokkal a fiatal személyekkel, akik 1950-ig Máriapócson a szerzetesrend kezelésében levő árvaházban nőttek fel. A kiválasztott személyeknek anyagi támogatását a szerzetesrend feloszlatása után is folytatták, s közülök Imre Margit tanítónővel 1968. júniusában örökös rendi fogadalmat tétettek.

1967-tői rendszeresen tartottak évente 3-4- esetben lelkigyakorlatot: Nyíregyházán a Gk. Püspökség épületében és Máriapócson a női szerzetesek tulajdonában lévő lakóházban.

Nő- és férfi jelölteket a lelkigyakorlatokon örökös fogadalom letételére készítették fel. Két férfi 1968 májusában Máriapócsón, öt nő 1968. junius hónapban Nyíregyházán tett fogadalmat. A rendtagoknak és a jelölteknek a figyelmét felhívták a szigorú titoktartásra, Így az illegális rendi tevékenység a papság és a hívek körében rejtve maradt.

Az illegális rendi tevékenységről Dudás püspököt testvére Dudás Bertalan és Homa Teréz részletesen tájékoztatta.

A bazilita szerzetesrend külföldi kapcsolatai:

A szerzetesrend vezetői Rómában Weliky generálissal, Miskyv Pál generális titkárral, Chimi Jeromos bazilita viczerektorral, Patrilló Izidoré vizitátorral, Velia Alghisi Ricca bazilita rend női ágának egyik vezetőjével tartanak kapcsolatot.

Az USA-ban az imitált Máriapócs búcsújáróhelyen élő Skinta Rakacki és Erdei nevezetű bazilita szerzetesekkel, – akik 1956-ban az ellenforradalom alatt disszidáltak- és Sister M. Emilia az imitált máriapócsi rendház női ágának a vezetőjével van kapcsolatuk.

A felsorolt személyekkel levelezés utján, valamint megbízható kiutazó személyek felhasználásával tartanak konspirált kapcsolatot. A szerzetesrend vezetői levélben virágnyelven számolnak be a szerzetesrenddel kapcsolatos eseményekről, a nyugatról beutazó személyek szóbeli utasításokat közvetítenek a szerzetesrend vezetői és a római vezetők között.

A bazilita szerzetesrend anyagi helyzete:

A szerzetesrend vagyoni alapját az 1950-es feloszlatáskor elrejtett aranytárgyak, bútorok stb. képezik. Ezen kívül több házat és szőlőingatlant vásároltak különböző személyek nevére. Jelentős mennyiségű pénzt kapnak Rómából és az USA-ból. A szerzetesrend tagjaitól önkéntes adományokat gyűjtenek, részesednek a máriapócsi bucsujáróhelyen a kegytárgyak eladásából keletkezett nyereségből és a perselypénzből. A befolyt összegből szerzeteseket segélyeznek és különböző rendezvények költségeit fedezik. A női rend

pénztárosa Karcub Magdolna Dudás püspök bizalmasa. A szerzetesrendnek rendezett irattára van, amelyben okmányokat helyeznek el. Az irattárat Dudás László Bertalan kezeli.

A csoport dossziéban szereplő személyek tevékenysége:

Dudás László Bertalan. A volt bazilita szerzetesrend magyarországi tartomány főnöke.

Ő tartja a kapcsolatot a szerzetesrend Rómában működő vezetőivel, névszerint Weliky generálissal, aki egyben a Vatikáni Rádió ukrán szekciójának a vezetője.

Dudás rendszeresen hallgatja ennek a rádiónak az adásait.

Welikyvel Dudás Bertalan 1970 augusztus 25.-én Rómában személyesen találkozott. A találkozás alkalmával beszámolt egyenként a bazilita szerzetesekről. Elmondta, hogy illegálisan működnek, s uj tagokkal is gyarapodtak. Weliky kérésére írásban jellemzést adott a volt rendtagokról. Weliky felkérte Dudást, hogy maradjon kint Rómában, majd javasolta, hogy idehaza titkos választással rendezzék meg a tartományi főnök ujjáválasztását. Dudás válasza a javaslatra az volt, hogy egy választással felhívnák magukra az állami szervek figyelmét és jogilag eljárást indítanának ellenük. Kint nem maradhat, mert abból bátyjának Dudás gk. püspöknek kellemetlenségei lehetnének.

Weliky kérte, hogy akkor maga helyett küldjön egy idősebb rendtagot, aki kellő tekintéllyel rendelkezik a kint élő magyar bazilita szerzetesek összetartására, tevékenységük irányítására.

A generális külön érdeklődött Regős Miklós[306] nevű budapesti lakos bazilita szerzetes felől, aki panasz tárgyává tette, hogy őt Dudásék nem támogatják. Regős panaszának kivizsgálására személyesen utazott Budapestre Patrilló Izidora bazilita vicerektor. Római utazása után Dudás intézkedett Regős segélyezéséről. A szerzetesrend vagyontárgyainak egy részét átadta Hegedűs József rendházfőnöknek. Intézkedést tett a szerzetesrend irattárának rendezésére, az eldugott értékek előkérítésére.

Kéréssel fordult az ÁEH megyei tanácsoshoz, hogy az állami szervek engedélyezzék egy idős bazilita szerzetes USA-ba történő kitelepítését. Kérését azzal indokolja, hogy az USA-ban élő bazilita szerzetesek fiatalok, nincs közöttük tekintélyes egyén, ezért akadozik a rendi élet. Majd kifejezte, hogy ő csak a generális kérését tolmácsolta az állam felé, s a kérésre adott választ – ha az negatív is -Rómába továbbitja.

306 Helyesen: Dénes

Dudás Bertalan illegális szerzetesrendi tevékenységéről tudomással bir bátyja: Dr. Dudás Miklós gk. püspök. A püspöknek rendszeresen beszámol a bazilita szerzetesrend tagjairól, illegális tevékenységükről.

Dudás Bertalan szervezte az Ékes Virágszál c. ellenséges tartalmú könyv terjesztését a máriapócsi búcsúkon. A máriapócsi gk. parókián 80 db-ot helyezett el, amelyeket Homa Teréz főnöknő 30 ft.-os áron értékesített.

Dudás Bertalan bazilita szerzetes tartományi főnök minőségben részt vett 1968. májusában Máriapócson, junius hónapban pedig Nyiregyházán a szerzetesek részére rendezett lelkigyakorlaton 2 férfi és 5 női szerzetesi fogadalom tételénél.

Dudás Bertalan politikai vonatkozásban rendszerünk ellensége. Ellenséges tevékenysége abban jelentkezik, hogy a rendi illegációt igyekszik fenntartani, pártunk politikájáról ellenségesen nyilatkozik.

Hegedűs József Joachim, bodrogkeresztúri gk. lelkész, a bazilita szerzetesrend főnöke. Tevékenysége a férfi szerzetesek irányában merül ki.

Ő szervezi Bodrogkeresztúron a férfi szerzetesek közös rendezvényeit, segélyezi a rászorult rendtagokat. Levelezési kapcsolatot tart a Rómában működő bazilita szerzetesrend vezetőivel. Lényeges kérdésekben utasításokat és anyagi támogatást kér. Fogadalom tételre ő készítette föl Sarkadi György és Szabó Tibor nevezetű személyeket.

Politikailag erősen kompromittált személy, ezért a rend vezetői óvják a látványosabb szerzetesrendi tevékenységtől. Dudás Bertalan tartományi vezetővel hatalmi harcban áll, erőszakos antikomunista magatartásával Rómában nagy tekintélynek örvend.

A szerzetesrendek feloszlatásáig a máriapócsi rendház női ágának volt a vezetője. A feloszlatás után az egyházközségnél maradt mint templom gondozó, később mint pénztáros. A nők körében ő szervezte meg a rendi illegációt. Utasitására a máriapócsi Illés-bucsun a szerzetesnőknek kötelező volt a megjelenés. A találkozás alkalmával közös lelkigyakorlatot tartottak, majd jelentősebb ügyeket beszéltek meg.

Az ő utasítására követték nyomon a máriapócsi árvaházban nevelkedett fiatalok közül a szerzetesrendi életre alkalmasnak látszó fiatalokat.

Tartotta a kapcsolatot Dudás Bertalan, Hegedűs József bazilita szerzetesrerd vezetőivel.

Illegális rendi tevékenységükről postai uton, virágnyelven jelentést küldött Rómában és az USA-ban működő emigráns magyar szerzeteseknek.

Rendelkezett a szerzetesrend női ágának pénze és anyagi eszközei felett.

Rómából Dudás püspökkel küldtek részükre nagyobb összegeket. Máriapócson a kegytárgyak árusításából keletkezett nyereséget saját céljaikra használták fel. A befolyt össszegekből segélyeztek és lakásokat vásároltak. Ezen az uton hozták létre az un. mini rendházakat.

1970-ben Homa Teréz kéréssel fordult az egyik g. főpaphoz, hogy tegyen lépéseket a máriapócsi rendház és a hozzátartozó kb. 2 kh. belterület visszaszerzésére, mert működésüket rövid idő múlva engedélyezni fogják.

Dudás püspöknek részletesen beszámolt a szerzetesnők ellen folytatott rendőrségi intézkedésekről. Megelégedéssel nyugtázták, hogy a rendőrségnek nem sikerült az uj fogadalmasokat teljes egészében felderíteni. Ígéretet tett Dudás püspöknek, hogy a jövőben jobban fognak vigyázni. Majd a püspök kioktatta, hogy a levél ellenőrzést milyen módszerrel kerüljék el.

Suhajda Julianna a bazilita szerzetesrend női ágának 1943 óta egyik vezető tagja. Máriapócson működő árvaháznak volt a vezetője, főleg az ifjúság nevelésével volt megbízva. Igyekezett a kapcsolatát fenntartani azokkal a fiatalokkal, akik utánpótlás szempontjából számításba jöhettek. Ezen az alapon anyagi támogatásban részesítette Imre Margit pedagógust a tanulmányainak ideje alatt.

A szerzetesrend vezetői közül elsősorban Hegedűs József volt rendházfönökkel és Homa Teréz főnöknővel tart szorosabb kapcsolatot.

A Nyíregyházi Tejüzemi Vállalatnál könyvelő csoportvezető beosztásban dolgozik. Vezetői előtt szerzetesrendi tevékenységét eltitkolta. A rendőrhatósági figyelmeztetésén jelen volt a tejüzem vezetője s így illegális szerzetesi tevékenysége a munkahelyén ismertté vált.

A bazilita rend női ága minden évben Karácsony ünnepén összejövetelt tart. Az összejövetelen Suhajda Julianna a jelenlévőknek lelkesítő beszédeket mond, a rendtagokat összetartásra szólítja fel.

Kijelenti, bízik abban, hogy rövidesen legálisan fognak működni. Ilyen eseteknél fellengős, nagy szavakat használ, társait a fogadalom betartására buzdítja.

Illegális rendi fogadalmat tett 1968. májusában Máriapócson:

1. Szabó Tibor Tamás (Felsővadász, 1926. Szabó Mária) gk. lelkész, Dudás püspök személyi titkára, Nyiregyháza Bethlen Gábor u 5. sz. alatti lakos.

Nevezett az ungvári bazilita rendházban volt noviciátus. Középiskolai érettségit Miskolcon a dolgozók esti gimnáziumában tett, majd Bodrogkerésztúron fizikai munkásként dolgozott Hegedűs József gk. plébános rendházfönöknél. 1965-ben felvételt nyert a nyíregyházi gk. szemináriumban és Dudás püspök 1969-ben szentelte pappá. Felszentelése után a gk. püspökségen maradt, mint házgondnok és személyi titkár. Rendkivüli alacsony szellemiképességekkel rendelkezik, egyszerű jámbor egyéniség.

2. Sarkadi György (Nyírvasvári, 1932. Sivák Julianna) gk. lelkész, Kölcse Kossuth ut 46 sz. alatti lakos.

Aszerzetes rendek feloszlatásáig a máriapócsi rendházban volt noviciátus. A feloszlatás után fizikai munkásként dolgozott Miskolcon. A dolgozók esti iskolájában érettségizett. 1965-ben felvételt nyert a szemináriumba (Nyíregyházi gk. szeminárium). Alacsony végzettsége és tanulmányi eredménye ellenére

főduktornak /bizalminak/ nevezték ki. Hegedűsnek beszámolt a hallgatók és a tanárok magatartásáról. Alacsony kvalitású egyén, Kölcse községben egy kislétszámú egyházközség plébánosa, társadalmi veszélyessége minimális.

3. Imre Margit (Hajdúdorog, 1932. Varga Anna (Bp. II. Szépvölgyi u 24 sz. alatti lakos, Bp. IV. Április 4 tér 6. sz. alatti általános iskola tanára. Máriapócson az árvaházban nevelkedett. Támogatója Suhajda Julianna szerzetesnő volt. Az árvaházi nevelés után Suhajda anyagi támogatásával érettségizett, ill. végezte el a tanárképző főiskolát. 1968. junius hónapban Suhajda Julianna rábeszélésére tett örökös rendi fogadalmat. A volt bazilita szerzetesrend elkötelezettjének tartja magát, ezen túl mélyen vallásos egyén. Őszinte magatartásával, vallomásával operatív bizonyítékaink nyílt uton történő felhasználását elősegítette. Az ő vallomása alapján sikerült dokumentálni az illegális rendi fogadalomtételt.

4. Csokonai Emma (Bököny, 1927. Lázár Borbála) Bp. II. Ganu u. 5. sz. alatti lakos, a Háztartási és Fémtömegcikk ktsz. dolgozója. Noviciátus volt 1950-ig, a szerzetesrendek feloszlatásáig. Homa Teréz főnöknő felszólítására utazott Nyiregyházára, vett részt a háromnapos lelkigyakorlaton és tett örökös rendi fogadalmat. Egyszerű munkásnő, aki elhitte Homa Teréz főnöknőnek, hogy az érvényben lövő törvények nem tiltják a szerzetesrendi fogadalom letételét. Kihallgatása során kijelentette, hogy a törvények ismerete esetén, nem tett volna szerzetesi fogadalmat.

5. Jánosi Irén (Szőlőske, 1922. Hort Anna) Sátoraljaújhely, Rákóczi u 1 sz. alatti lakos, a helyi ruházati ktsz dolgozója. Meghallgatása során tagadott, majd a bizonyitékok hatására ő is elmondta, hogy Suhajda Julianna és Homa Teréz kezdeményezésére tett fogadalmat.

6. Popik Teréz (Vajdácska, 1927. Karajz Teréz) sekrestyés és harangozó a nyíregyházi Gk. Egyházközségnél, Nyíregyháza Bercsényi u 7 sz. alatti lakos. Az örökös fogadalomra önként jelentkezett Homa Teréz főnöknőnél. A bazilita szerzetesrendet anyagilag támogatta. Meghallgatása alkalmával csak a bizonyitékok hatására volt hajlandó az illegális szerzetesi életről beszélni.

7. Mackó Etelka (Mikóháza, 1929. Emri Mária) tanitóképzőt végzett Nyiregyházán és mint vallásos római katolikus egyén a ferencesrend harmadrendjében tett egyszerű fogadalmat. Később megismerkedett a bazi1ita szerzetesrend női vezetőjével Homa Terézzel és 1950-ben kérte a rendbe való felvételét. Kérését Homa Teréz elutasította. 1968. junius végén Jánosi Irén értesitésére önként utazott Nyiregyházára és részt vett a bazilisza nővérek lelkigyakorlatán, majd kérésére Homa Teréz főnöknő elfogadta tőle az egyszerű fogadalmat. Hivatali vezetői előtt tagadta a szerzetesrendi fogadalmat, azt a rendőrség provokációjának tüntette fel. Az általa aláirt meghallgatási jegyzőkönyv felmutatása után ismerte be cselekményét.

A volt bazilita szerzetesek illegális tevékenységéről tudomással birt Dr. Dudás Miklós gk. püspök. A püspöknek igen kényelmetlen volt a helyzete, mert a fő szerepet az illegális tevékenységben testvére Dudás Bertalan

vitte. Ezen kivül tevőlegesen is bele-avatkozott a volt szerzetesek anyagi és egyéb ügyeinek az intézésében. Évente egy alkalomkor az egyházmegyéhez tartozó pléábániákon gyűjtést rendezett a szerzetesek megsegítésére. Római utazásai alkalmával a Pápától, vagy a rend vezetőitől nagyobb összeget kapott a szerzetesek támogatására. Ezen kivül ő maga is püspöki kinevezéséig a máriapócsi bazilita szerzetesrend rendházfőnöke volt.

A rendi illegáció ellen eljárást nem kezdeményeztünk az állam és az egyház közötti jó viszony alakulására tekintettel, arról az AEH-t tájékoztattuk. Az AEH vezetője közölte dr. Dudás Miklóssal, a helyileg illetékes püspökkel megállapításainkat azzal az igénnyel, hogy tegyen intézkedéseket a rendi illegáció tevékenységének megszakítására, visszaszorítására. Célunk az volt, hogy ezzel a gesztussal Dudás püspököt az állam felé nagyobb loyalitásra kényszerítsük. Bizonyosak voltunk benne, hogy intézkedéseket tesz a bazilita szerzetesek illegális tevékenységének visszaszorítására.

Dudás püspök állam iránti loyalitása fokozódott azzal, hogy nem akadályozta a püspöki kart a progresszív irányú döntések meghozatalában. A szerzetesrend vezetőit azonban csak azért vonta felelősségre, hogy az illegális szerzetesi tevékenységük az állami szervek előtt ismertté vált. Püspöki szentelésének 30. évfordulóján általánosságban kikelt azok ellen, akik írásban és szóban adatokat szolgáltattak ki az állami szerveknek. Homa Teréz főnöknőt kioktatta, hogy milyen módszerrel levelezzen a római szerzetesrend vezetőivel és az USA-ban működő rendtagokkal. Felhívta figyelmét a levélellenőrzésre, illetve annak elkerülésére tippeket adott. Testvérének Dudás Bertalannak megtiltotta, hogy a püspökségen találkozzék Hegedűs József bodrogkeresztúri gk. lelkész szerzetesrendi vezetővel.

A szerzetesnőknek megtiltotta a közös lelkigyakorlatokat, az egymáshoz történő utazgatásokat. Ennek hatására a Budapesten élő Imre Margit és Csokonai Emma – a Nyíregyházáról Budapesten tartózkodó két szerzetesnőnek – kijelentette, hogy a püspök utasítása szerint nem fogadhatja őket, mert rendőrségi megfigyelés alatt vannak.

Az új fogadalmas nők közül egy személyt ügynöki munkára beszerveztünk.

Intézkedéseink egy időre visszaszorították a szerzetesrend vezetőit a rendi illegáció fenntartásától, az utánpótlás biztosítására tett intézkedésektől. Fanatikusságuk azonban olyan magasfoku, hogy illegális rendi tevékenységüket belátható időn belül felújíthatják, ezért célszerű a szoros ügynöki ellenőrzésük megszervezése.

Dudás Bertalan László, Hegedűs József Joachim és Homa Teréz Aniza szerzetesrendi vezetők tudatosan törekedtek a rendi illegáció fenntartására, az elitképzésre. Terjesztették az Ékes virágszál c. ellenséges tartalmu könyvet, esetenként ellenséges kijelentéseket tettek, ezért külön nyilvántartásba vételüket javaslom.

Suhajda Júlia Jozefát alapnyilvántartásba, Imre Margitot, Csokonai Emmát, Jánosi Irént, Popik Terézt, Mackó Etelkát, Szabó Tibort és Sarkadi Györgyöt – mint fogadalmas személyeket – kutató nyilvántartásba vételre javaslom.

Farkas Imre r. őrnagy
Egyetértek:
Trencsényi Sándor r. őrnagy
osztályvezető

327. A nyíregyházi papnevelő intézet papnövendékeinek levele Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspökhöz

Nyíregyháza, 1971. december 23.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1971. Másolat..

Főtisztelendő Püspök Ur! Kegyelmes Atyánk!

Tisztelettel és mélységes alázattal, de lelkiismeretünk bizonyosságával fordulunk a Főtisztelendő Püspök Atyához, hogy szíveskedjék megtekinteni ezt a kérelmet és leiratot, s a felemlített dolgok tekintetében pedig hasson odáig, hogy ügyünket komolyan vegyék pártfogásba, orvoslást nyújtsanak mindazok, akik ebben illetékesek.

Bár tisztában vagyunk Főtisztelendő Püspök Ur egészségi állapotával, de úgy gondoljuk, hogy az igazságtalansággal való karöltést és a lelkiismeret józan irányítása elvetését tennénk, ha nem hoznánk ezeket Főpásztorunk tudtára – márpedig a biztos lelkiismeret elleni tusakodást az Isten sem bocsátaná meg.

Hadd idézzük a II. VZS-t: „A püspök pedig különös szeretetével, állandó gondolkodásával bátorítsa azokat, akik a szemináriumban munkálkodnak és mutassa meg, maguknak a növendékeknek is, hogy igazi Atyjuk Krisztusban." (Papképzés III.5.)

Mi, akik ebben a szemináriumban élünk, hisszük, hogy Püspök Atyánk igazi Atya akar lenni, aki nemcsak megfedi gyermekét, de segitő kezét nyújtja, megértő támogatását adja gyermekei kéréseihez.

Ezeknek jegyében és hitében bátorkodunk gyermeki tiszta lelkiismerettel előadni mindazt, ami szivünket nyomja, s hőn óhajtjuk ezek megszivlelését és a változtatását. Nem kontesz-tálni akarunk, hanem VI. Pál Pápa által hangoztatott emberi önérzet, felelősségteljes engedelmesség, emberi méltóság tisztelete jegyében tolulnak ajkunkra a következő mondatok:

Sajnos a zsinat figyelmeztetése ellenére is még sokan vannak körünkben, akik összetévesztik a szeretet hatalmát a hatalom szeretetével, akik csak mindig megalázzák a személyi méltóságot, de sohasem emelik újra fel.

Fájdalmas, hogy közösségünket is ilyen emberek irányítják, illetve nem is irányítják. Nem lázadozni akarunk a hierarchikus egyház ellen, hanem csak

fel akarjuk hívni a figyelmet, hogy közösségünk súlyos válságba került. Ez nemcsak abban áll, hogy másat kell tennünk mint amit érzünk, de kétszínűségre nevelnek, mondván: fogadjunk el minden értelmetlen és fonák dolgot, ha kikerülünk úgyis azt csinálhatunk amit akarunk, viszont mi éppen ezt nem akarjuk csinálni.

Milyen igaz a Zsinat mondása: „Az elöljáró pedig és a tanárok érezzék át, hogy mennyire az ő gondolkodás- és cselekvésmódjuktól függ a növendékek képzésének eredményessége, továbbá a rektor vezetése alatt forrjanak egybe lelkületűk és tevékenységük szerint és egymás között, a növendékekkel együtt is valósítsák meg azt a családot, mely az Ur könyörgésének – hogy egyek legyenek – megfelel és a növendékekben hivatásaikon érzett örömüket táplálja." (Papképzés, III.5.)

Éppen ez az együttműködés, a családias együttérzés és a hivatásunk feletti öröm hiányzik. Itt még a teológus van a tanárért és nem fordítva. A lelkiismeret szabadságát inkább elnyomják, eltipornak mindenkit akinek véleménye van. Nem csoda, ha nincs semmi kedvünk tanulni, teljes szellemi nyomor, lelki tespedtség, pesszimizmus lett úrrá rajtunk.

Mindezt elősegíti szemináriumunk elmaradott és nevetséges fegyelmi rendje, amit az elöljárók is elismernek titokban.

A változtatást csak elodázzák, de eljön az idő mikor már szólamokkal, többszöri ígérgetés be nem tartásával elvesztik bizalmukat, s meggondolás tárgyává fogjuk tenni további itt tartózkodásunkat a szemináriumban.

Az előbbiek miatti sajnálkozásunk annál nagyobb, mert a Zsinat is ezt mondja: "A fegyelmi előírásokat pedig a növendékek korához mérten úgy kell rájuk alkalmazni, hogy miközben fokozatosan elsajátítják az önfegyelmet azt is szokják meg, hogy szabadságukat okosan használják, saját kezdeményezésből és megfontolásból tevékenykedjenek és társaikkal meg a világiakkal együtt működjenek." (Papnevelés, IV. 11.)

Szomorú, hogy itt a növendékeknek nincs kora, mindenkit gyermekként kezelnek, infantilis módon bánnak velünk. A szabályok betartása pedig nem önfegyelem. Ahol jogi kényszer lép fel nem szükséges önfegyelmezés. Ahhoz pedig, hogy az életre nevelnének bennünket és a szabadság okos felhasználására, a megfontolásból fakadó tevékenységre, ehhez szabadság kellene.

Hogy szemináriumunk a többihez hasonló nevelési szintre emelkedjék a közösség egyöntetű lépéseket tett a közelmúltban, de ez csak ígérgetést, fenyegetést váltott ki az elöljárók részéről.

Bátorkodunk azt is mondani, hogy a belső forrongásokat a Főtisztelendő Püspök Atya előtt eltitkolták.

Szomorú, de igaz, ha sürgősen nem nyer orvoslást ügyünk többen fogják elhagyni a közösséget. Ha pedig ezen kérelmünk alapján és megtorlásképpen "rendet teremtvén" néhány "bünbak" eltávolításával, úgy nem hisszük, hogy sokan vállalnák a további itt tartózkodást ilyen körülmények között.

A gyermeki nyiltség őszinte jegyében mondtuk el mindezeket Legfőbb Pásztorunknak a Főtisztelendő Püspök Urnak, Atyai pártfogónknak, remélve lelkiismeretes átgondolását az említett dolgoknak.

Főpásztorunk iránti mélységes tisztelettel és szeretettel:

Nyíregyháza, 1971. dec. 23.

a szeminárium kispapsága

328. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök átirata Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez lemondása tárgyában

Nyíregyháza, 1972. január 26.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1/1972. Tisztázat.

A Hajdudorogi Püspöktől

Miklós Imre
államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal
elnöke
Budapest,

Tisztelt Elnök Ur !

Egészségi állapotomra való tekintettel felajánlottam a Szentszéknek lemondásomat úgy a Hajdudorogi Egyházmegyéről, mint a Miskolci Apostoli Exarchátusról.

Ha a Szentséges Atya lemondásomat elfogadja, akkor a Szentszék illetékes szerve bizonnyára érintkezésbe fog lépni Elnök Urékkal,

Úgy érzem, hogy az ügyben nincs más tennivalóm, minthogy tisztelettel értesítsem Elnök Urat a megtörtént lépésről.

Fogadja Elnök Ur őszinte tiszteletem nyilvánítását,

Nyíregyháza, 1972. január 26.

Dr. Dudás Miklós
hajdúdorogi püspök

329. Buhalla István, az Állami Egyházügyi Hivatal tanácsosának feljegyzése Dudás Miklós püspök lemondása tárgyában

Nyíregyháza, 1972. február 4.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1/1972. Tisztázat.

Feljegyzés Dudás Miklós püspök lemondásáról

Dudás püspök január 26-án levelet irt:

a Vatikán Állam-titkárának, a Keleti Kongregációnak és az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének. E levelekben – saját elmondása szerint – kizárólag egészségi állapotára hivatkozva felmentését kérte a püspöki teendők ellátása alól.

Amikor csütörtökön reggel értesültem a püspök lemondásáról – a hivatallal történt megbeszélés alapján – délelőtt 11 órakor felkerestem Dudás püspököt. A kölcsönös üdvözlés után megjegyeztem, hogy milyen jó szinben van, ő erre azt válaszolta, ez csak a látszat, majd elmondta, hogy Brezanóczy érsek ur súlyos beteg. Ezt a hirt nem Egerből kapta, hanem a püspöki kar egy tagjától levélben, melyben arra kéri, hogy imádkozzon ő is az érsekért, mert látogatót nem fogadhat már, sem ügyet nem beszélhetnek meg vele.

Arra a kérdésemre, hogy döntését nem lett volna célszerü előbb megbeszélni az állam illetékeseivel, azt válaszolta: nem tartotta szükségesnek, mert ez kizárólag az ő ügye, bár megjegyezte, hogy a Vatikánba küldött lemondó levelében utalt arra, hogy a Vatikán illetékesei vegyék fel a kapcsolatot a Magyar Állam képviselőivel lemondása ügyében.

Egy másik kérdésre azt válaszolta, kizárólag egészségi állapotára (két infarktus) hivatkozott lemondás indoklásaként, bár levelében van olyan kitétel -(szintén a püspök elmondása szerint), hogy a második infarktusból szerencsésen felgyógyult, de sem egészségének, sem idegrendszerének nem használ a különböző ügyekkel való foglalkozás. Megjegyezte a püspök, hogy vigyázott levele fogalmazásánál arra, nehogy olyan valamit írjon bele – amihez hasonlót tett Swarz Eggenhoffer Artúr apostol kormányzó, ami az állam felé egy oldalvágásnak minősült – ami esetleg árthatna a jó viszonynak. Elmondta, hogy levele véleménye szerint úgy-is elkerül az állam illetékeseihez, mert a tárgyalás folyamán a vatikáni partnerek valószínűleg magukkal hozzák.

A beszélgetés során megemlítettem, hogy amennyiben olyan dolgok játszottak közre a lemondásban, amelyek megoldásában mi segíthetünk, arra készségünket nyilvánítottam. Azt is közöltem vele, ha szükségesnek látja, hivatalunk illetékes vezetője is szívesen meglátogatja, amire egyértelműen azt válaszólta, hogy nem látja szükségesnek a találkozót, mert ügyeket úgysem akar intézni, azt pedig nem kívánja el, hogy valaki Pestről tisztelgő látogatásra jöjjön hozzá. E nyilatkozata egyértelmű volt, ezért nagyon meglepett, hogy a beszélgetés után két órával a püspök elküldte hozzám Körte Ferenc helynököt azzal, hogy a délelőtt nyilvánított határozatát módosítani szeretné és, ha lehetőség van rá, szeretné, ha Balló elnökhelyettes ur meglátogatná.

Említette még, hogy nem a kispapok „lázadása" játszott közre okként a lemondásában, hanem e döntés már hosszú ideje érlelődött benne, amit az is bizonyit, hogy minden anyagi természetű ügyét már rendezett; például 1971. október 17-én befizette az Egyházmegyének a 85o-es Fiat kocsi árát, hogy az teljesen a saját tulajdona maradjon.

Január 29-én délelőtt Balló elvtárssal elmentünk Dudás püspökhöz. Eleinte nagyon ideges volt, – amit a titkár már velünk előre is közölt –, később azonban felengedett, s a tárgyalás őszinte és mondhatni baráti légkörben zajlott le.

E beszélgetés tartalma annyiban különbözött a csütörtökitől, hogy – bár hangoztatta a püspök, hogy egészségi okok játszottak közre lemondásában – de látszott rajta, hogy legfájdalmasabban a kispapok ügye érintette, amit azzal is bizonyított, hogy behozatta azt a levelet, amit a kispapok december 23-án írtak neki, valamint az arra írott válaszát, továbbá a kispapok által írott bocsánatkérő levelet is (a kispapok első levelét mellékelem).

Velem olvastatta fel a kispapok levelét hangosan, valamint az arra írott válaszát és az olvasást rendszeresen megszakitotta megjegyzésekkel, például: hogy nem is írták meg, mit kérnek, mert most már én tudom, hogy akkor írták ezt a levelet, amikor megtudták, hogy Király Ernőt kihelyeztem Tiszaeszlárra, s arra akartak kérni, hogy a kihelyezést vonjam vissza. Amikor viszont Király Ernő tudomást szerzett erről, akkor az ő nevét kihúzatta a levélből.

Említette a püspök azt is, hogy fontolgatja Király Ernő teológiai tanári leváltását is, bár ezt nem most rögtön akarja. Az a véleménye, hogy ő volt a felbujtó. Elmondta, hogy Király Ernő mindenkiről (püspök, helynök, rektor, teológiai tanárok) csak negatívan nyilatkozott, mindenkit kis kaliberű embernek titulált, mindenkit sértegetett, a növendékeket is ő bujtatta fel, egy mellékmondatban azt is megjegyezte: úgy látszik, itt az utódlás kérdése is szóba kerül.

Bár a püspök kispapokhoz írott levele nincs meg, annak tartalma a következő: fájdalommal veszi tudomásul a püspök, hogy pont karácsony előtt határozták el ezt a lépést a hallgatók, és ezért úgy határozott, hogy „nem tölthetjük együtt a szent estét". Az egyébként szokásos téli szünet nem karácsony első napján ebéd után kezdődött, hanem már 23-án mindenki hazamehetett. Balló elvtárs fölvetette, hogy a püspök ur eddig megtett lépései meggondoltak voltak, elismerésre méltó, hogy a hivatal elnökét is ugyanakkor tájékoztatta, amikor a Vatikánba küldte el a levelet, s azt tanácsolta, hogy a későbbiekben is hasonlóan meggondolt legyen, ne siesse el a lépéseket. Felajánlotta, ha az egészsége helyreállítása érdekében célszerű egy külföldi ut, mi szívesen segítünk abban, akármelyik államba elmehet püspök ur, ha azt az orvosok is helyeslik, (Véleményem szerint a püspök ezen lehetőségen erősen elgondolkozott, jól esett neki ez a fölvetés, valószínűleg élni is fog az alkalommal.)

A Király Ernő felmentésére irányuló kérelemre is vonatkoztatta Balló elvtárs a megfontoltság fontosságát.

A püspök említette, hogy még egy-két intézkedés megtételét kérni fogja a Hivataltól is, de arra nem tért ki, hogy konkrétan mikre gondolt. Felvetette: azt is szeretné, ha egy valakit nyugdíjazása esetén személyes szolgálatára beosztanának. Az egyházmegyétől lakást és teljes ellátást kér. Amig nem mentik fel, addig természetesen minden úgy megy, mint eddig.

Véleményem szerint a lemondás okai címszavakban a következők:

1./ Valóban beteg; az orvosa és öccse is tanácsolta neki a lemondást, a Brezanóczyról hallott hir is közrejátszott,

2./ A szeminárium „lázadása" erősen megviselte, ez a nagyobb tekintélyvesztéstől való félelem is sürgette benne ezt az elhatározást,

3./ A Mindszenthy ügy lezárása és a dekrétum feloldása megérlelte benne azt a csődtudatot, ami az ő korábbi politikai magatartásának teljes veresége.

4./ Kijelentette: nem birná ki, ha mellette segéd-püspök lenne.

Az eddigi eredmény véleményem szerint: a papok előtt nőtt a püspök tekintélye e lemondással.[307]

Nyíregyháza, 1972. február 4.

Buhalla István

egyházügyi tanácsos

330. A Miskolci Apostoli Kormányzóság vezető papjainak átirata Ijjas József kalocsai érsekhez, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnökéhez Dudás Miklós püspök, kormányzó utódlása tárgyában

Mucsony, 1972. március 15.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/3/1972. Tisztázat.

Nagyméltóságu és Főtisztelendő érsek Úr!

Kegyelmes Elnök-Urunk!

A Miskolci gör. kat. Apostoli Adminisztratura papsága nevében és képviseletében mély tisztelettel és fiúi hódolattal az alábbi kérésünket terjesztjük Excellentiád elé, mint a Magyar Püspöki Kar elnöke elé.

Nagyméltóságú és Főtisztelendő Dr. Dudás Miklós püspök úr, hajdudorogi megyéspüspök és egyben a mi apostoli adminisztrátor urunk betegeskedik. Betegsége miatt, valamint a Magyarországon lakó összes gör. kat. hivő egész ügyének rendezése érdekében személyi jelölések, kinevezések és egyéb változások vannak kilátásban, sőt várhatók, – értesüléseink szerint.

Amennyiben ezekre tényleg sor kerülne és Nagyméltóságú és Főtdő Dr. Dudás Miklós püspök úr a mi Apostoli Kormányzóságunktól is megválna, – amit mindannyian: Hívők és Papok egyaránt sajnálattal és fájdalmasan vennénk, – ebben az esetben a hajdudorogi püspöktől személyében független és önálló felszentelt vezetőt, ordinariust kérünk az Apostoli Szentszéktől, amint az a Miskolci gör. szert. Apostoli Administratura alapításakor történt b. e. Papp Antal küzikei c. érsek kinevezésével.

307 Az utolsó bekezdés mellett kézzel írt kérdőjel.

Mély tisztelettel előadott kérésünk részletes kifejtésére és megindokolására készséggel állunk Nagyméltóságod rendelkezésére, – Apostoli Administraturánkat érintő további javaslatainkkal és kéréseinkkel.

Jóindulatát és apostoli áldását kérve vagyunk

Mucsony, B.-A.-Z. megye, 1972. március hó 15-én

Nagyméltóságodnak készséges és odaadó hívei:

A szentszéki bíróság részéről:

dr. Gulovics Andor, c. főesperes, bírósági helynök

A liturgikus bizottságtól:

dr. Bubnó László, esperes

Központi Főesperesi Hivatal:

dr. Mincsik Pál főesperes, konzultor

Esperesi kerületek nevében:

Gyulai Jenő, konzultor, az abaújszántói kerület esperese

Csiszárik János, a borsodi kerület esperese

Krenyiczky István, a csereháti kerület esperese

331. Maximilien de Fürstenberg bíboros, a Keleti Kongregáció prefektusának leirata Dudás Miklós hajdúdorogi püspöknek a püspöki joghatósága kiterjesztésének újabb trienniumra szóló meghosszabbítása tárgyában

Róma, 1972. március 20.

GKPL I–1–l 1/5. Másolat.

Sacra Congregatio Pro Ecclesiis Orientalibus
Prot. N. 1342/65
Via della Conciliazione 34
00193 Roma, 20 marzo 1972

A Sua Eccellenza Reverendissim Mons. Nicola Dudas
Vescovo di Hajdudorog
Bethlen u. 5.
Nyiregyháza
Ungheria

Eccellenza Reverendissima,

In riferimento alla Sua pregiata lettera n. 79/1972, in data 8 gennaio u. s., mi pregio comunicare all' Eccellenza Vostra Reverendissima che il Santo Padre Paolo VI. f.r., Si è benignamente degnato rinnovarle „ad aliud triennium" le facoltà concesse con decorrenza 12 gennaio 1969.

In tal modo l' Eccellenza Vostra si vede rinnovata l' estensione della Sua giurisdizione su tutti i fedeli di rito bizantino residenti nel territorio della

Repubblica d' Ungheria, (A mondat folytatása az eredetiben zárójelbe és vastag filccel olvashatatlanná van téve.)

Mi valgo volentieri della circostanza per confermari con sensi di distinto ossequio,

dell' Eccellenza Vostra Reverendissima

dev.mo nel Signore M. Card. de Fürstenberg m.p.

P. S. Ho ricevuto la Sua lettera del 12 marzo u.s.

La ringrazio a le faccio i migliori auguri per la sua salute a per una lieta, santa Pasqua nella gioia di Christo Risorto.

332. Dudás Miklós hajdúdorogi megyéspüspök utolsó körlevele az egyházmegye és az adminisztratúra papságához és híveihez

Nyíregyháza, 1972. június 21.

A Hajdúdorogi Egyházmegye Körlevelei, IV/1972. Nyomtatvány.

1332/1972. szám – Főpásztor szózata

Kedves Paptestvéreim! Kedves Híveim!

Amikor Isten Gondviselése újabb betegségemmel meglátogatott, és az Egyházmegye életében is szokatlan, alig érthető zavarok jelentkeztek, úgy éreztem, hogy a kibontakozás érdekében legjobb lesz, ha mostani megbízásomat felajánljam Szentséges Atyánknak. Ez meg is történt. Őszentsége külön küldöttjével üzente, hogy nem ment fel, és az általa adandó segítővel tovább kormányozzam az Egyházmegyét.

Ez után az alábbi okmányt kaptam a Vatikáni Államtitkárságtól:

„Segreteria di Stato

Il Santo Pasdre ha annoverato tra i Membri della Pontificia Commissione per la revisione del Codice di Diritto Canonico Orientale Sua Eccellenza Monsignor Miklós Dudás, Vescovo di Hajdúdorog.

Tanti si partecipa al medesimo Eccellentissimo Monsignor Dudás, per sua oppurtuna conoscenza e norma.

Dal Vaticano, 10 giugno 1972.

G. Card. Villot"

„Államtitkárság

A Szentséges Atya a Keleti Kánonjog Kódexének Pápai Revíziós Bizottságának tagjai közé sorolta Őexcellenciája Dudás Miklós hajdúdorogi püspök urat. Mindez közöltetik ugyanezen Dudás Őexcellenciájával, kellő tudomásulvétel és miheztartás végett.

Vatikán, 1972. jún. 10-én

G. Villot bíboros"

Midőn egészségi állapotom rosszabbodott, hitemet és hűségemet kifejezve kértem a Szentséges Atya apostoli áldását, amelyre a következő távirat érkezett június 21-én:

„Sua Eccellenza Mons. Miklós Dudás

Bethlen u. 5. Nyíregyháza

Adest Tibi Beatissimus Pater solacio suo et amore graviter aegrotanti atque animi serenitatem a Providentissimo Deo efflagitat per Apostolicam Benedictionem amantissime Tibimet Ipsi impartitam. Cardinalis Villot"

„Dudás Miklós Őexcellenciája, Nyíregyháza, Bethlen G. u. 5.

A Szentséges Atya vigasztalásával és szeretetével súlyos betegségedben Veled van és a gondviselő Istentől a léleknek derűjét esdi le számodra az Apostoli Áldással, amelyet igen nagy szeretettel ad meg neked. Aláírás: Villot bíboros."

Hálásan köszönöm betegségemben értem felajánlott imákat és azokat szenvedéseim felajánlásával viszonzom.

Amennyiben a Jó Isten magához venne, minden papomtól és hívemtől testvéri szeretettel búcsúzom. Bocsánatot kérek mindenért, amivel akarattal vagy akaratomon kívül megbántottam őket. Én is szívemből megbocsátok mindenkinek. „A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, az Atyaisten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal."

Nyíregyháza, 1972. június 21-én

Főpásztori áldással

+Miklós s.k.

püspök

333. Timkó Imre kanonok átirata Miklós Imre államtitkárhoz, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez Dudás Miklós püspök, kormányzó utódlása tárgyában

Budapest, 1972. július 15.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/3/1972. Tisztázat.

Igen tisztelt Államtitkár, Elnök Ur!

Mellékelten megküldöm Dr. Bubnó László expressz levelét, amelyben a Miskolci Apostoli Adminisztratura szenior-konzultorával, Dr. Gulovics Andorral történt megbeszélése alapján – a konzultori testület nevében – megkérdez: Dr. Dudás Miklós püspök, apostoli kormányzó halála esetében megüresedett szék helynöki tisztét elválalnám-e, ha a konzultori testület arra megválasztana?

Bár a levél azonnali választ sürgetett, a válaszadást elhalasztottam a következő okokból:

- a Miskolci Apostoli Adminisztratura papsága évek óta arra törekszik, hogy saját ordináriust kaphasson és élhessen az Adminisztratura alapításával adott önállósági jogával. Dr. Papp Antal c.érsek, apostoli kormányzó halála után ugyanis az Apostoli Szentszék Dr. Dudás Miklós hajdudorogi megyéspüspököt nevezte ki, egy személyben, az Adminisztratura apostoli kormányzójává is. Ez a sajátos egyházjogi helyzet Dr. Dudás Miklós megyéspüspök életében nem látszott megoldhatónak.

- az Apostoli Adminisztratura papsága törekvéseinek többféle módon adott kifejezést. Legutóbb – néhány hónappal ezelőtt -memorandummal fordultak Dr. Ijjas József kalocsai érsek úrhoz, a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnökéhez, hogy támogassa önállóságuk visszanyerését.

- Dr. Dudás Miklós püspök ur halálával ténylegesen megüresedett az apostoli adminisztrátor széke. A konzultori testület jog szerint választóképes és élni is akar jogával.

– az egyházi vezetők megválasztása vagy kinevezése – az Apostoli Szentszék és a Magyar Kormány részleges megállapodásai alapján – az 1957. 22. törv. e. rend. érvénye szerint – állami hozzájárulást igényel.

- szükséges, hogy Dr. Dudás Miklós püspök ur elhunytával a magyar-országi görögszertartású katolikusok ügyét – a mely jelen állapotában a hajdudorogi egyházmegyére (eparchia), a miskolci apostoli kormányzóságra (exarchátus) és a joghatósági területen kivülélők számára szervezett szórványhelynökségre tagolódik – egységes a jövőre tekintő, a jogi tényeket figyelembevevő és sokoldalú tárgyalások során, az Apostoli Szentszék és a Magyar Kormány közötti megállapodás rendezze.

Ezért a mellékelt levélre nem adtam választ.

Kérem Államtitkár, Elnök Urat, hogy a jelenlegi „sedes vacans" helyzetben, a magyar görögkatolikusság ügyével foglalkozva, szíveskedjék meghallgatni a Miskolci Apostoli Adminisztratura konzultori testületét.

Fogadja Államtitkár, Elnök úr ezúton is tiszteletem és nagyrabecsülésem nyilvánítását.

Budapest, 1972. julius 15.

Dr. Timkó Imre

kanonok, szórványhelynök

333a. Timkó Imre kanonok átiratának melléklete: Bubnó László főesperes levele

Homrogd, 1972. július 3.

Kedves Imre!

Hasonló expressz választ kérek Tőled arra vonatkozóan, hogyha az adminisztratúra konzultori testülete Téged választana meg káptalani helynöknek, elfogadod-e ezt a választást, amellyel aztán, mint káptalani helynök tagja lennél a püspöki karnak és távolabbi fórumokon is észrevennék a mi töretlen szándékunkat és tervünket.

Ha ez a jelölésed számodra a jövőben hátrányt nem jelentene, nagy örömünkre szolgálna mindannyiunknak. Gulovics Andorral tegnap este tárgyaltam erről és általam arra kér, hogy kedvező válaszod esetén minden teherben részt veszünk és számodra azt a segítséget megadjuk, amellyel igyekszünk a legkevesebbre csökkenteni széleskörű munkásságod ezirányú nehézségeit.

Nyíregyházán teljes a káosz és a zűrzavar, és számunkra elérkezett az idő, hogy erről a kocsiról leszálljunk s a magunk motorjával haladjunk, de emelkedő tendenciával.

A részletekre nem volt időm, de elvi válaszod mielőbbi megérkezése reményében baráti szeretettel köszöntelek

Laci

334. A hajdúdorogi székeskáptalan bejelenti az Állami Egyházügyi Hivatalnak Timkó Imre kanonok káptalani helynökké választását

Nyíregyháza, 1972. július 18.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1/1972. Tisztázat.

Miklós Imre úrnak

Államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal Elnöke

Igen Tisztelt Elnök Úr!

Dr. Dudás Miklós hajdudorogi megyéspüspök Ur halálával megüresedett a hajdudorogi püspöki szék. A kánoni előírások értelmében az egyházmegyei székeskáptalannak káptalani helynök választásával kell gondoskodni az egyházmegye kormányzásáról.

Tisztelettel jelentem Államtitkár Urnak, hogy a Hajdudorogi Egyházmegyei Székeskáptalan 1972. július 18-án megtartott ülésén dr. Timkó Imre kanonok, akadémiai tanárt választotta meg az egyházmegye káptalani helynökévé.

A megválasztott káptalani helynök működéséhez a Székeskáptalan nevében mély tisztelettel kérem az 1957. évi 22. tvr. értelmében szükséges előzetes hozzájárulást.

Fogadja, Államtitkár Ur, őszinte tiszteletünk nyilvánítását.

Nyíregyháza, 1972. julius 18.

A Székeskáptalan nevében

Karosi Ferenc

senior-kanonok

335. A Miskolci Apostoli Adminisztratúra konzultori testülete bejelenti az Állami Egyházügyi Hivatalnak Timkó Imre kanonok káptalani helynökké választását

Ózd, 1972. július 18.

MNL OL XIX-A-21-a N-22/1/1972. Tisztázat.

A Miskolci Apostoli Adminisztratura
Konzultori Testületétől ÓZD II.
Lomb-m. 2. sz.
4/1972. sz.

Állami Egyházügyi Hivatalnak
Budapest
Lendvay-u. 28. sz.

Tisztelettel jelentjük, hogy a néhai Dr. Dudás Miklós megyéspüspök, apostoli kormányzó 1972. július 15-i elhunytával megüresedett főpásztori tisztségre a konzultori testület CIC 432.1. § kánonjában gyökerező jogánál fogva a mai napon Dr. Timkó Imre professzor, kanonok, budapesti lakost választotta meg káptalani helynökké.

Mély tisztelettel kérjük, hogy a 22/1964. t. e. rendelet értelmében a fennti választást elfogadni és ugyancsak CIC 1406. kánonjában a megválasztott káptalani helynök számára előirt hivatali eskü letételéhez a szükséges állami hozzájárulást megadni sziveskedjék.

Ózd, 1972. julius 18.

Juhász Dénes
a konzultori testület elnöke
Dr. Gulovics Andor
rangidős konzultor
Dr. Mincsik Pál
konzultor-főesperes
Petrásevics Miklós
c. esperes, konzultor.
Gyulai Jenő
esperes – konzultor.

A forráskiadványban szereplő fontosabb személyek életrajzi adatai

Antal István (1896–1975)

politikus, országgyűlési képviselő, 1944 márciusa és augusztusa között igazságügyi és megbízott vallás- és közoktatásügyi miniszter

Arata, Antonino (1883–1948)

szentszéki diplomata, nuncius, 1918–1935 között prágai nunciatúrai titkára, 1925–1927 között ügyvivő, a Keleti Kongregáció asszesszora

Bába Miklós (1893– 1984)

görögkatolikus pap, Piricsén h.lelkész, majd parókus (1923-1939), Hosszúpályiban (1939-1949), Nyíradonyban (1949-1955) és Nyírkarászon (1955-1969) parókus. 1969-től nyugdíjas. Tb. esperes (1939), tanügyi esperes (1942), papi mellkereszttel kitüntetve (1980), tb. kanonok (1983).

Bánk József (1911–2002)

római katolikus püspök, 1966–1969 között győri apostoli kormányzó 1969–1974 és 1978–1987 között váci megyéspüspök, 1974–1978 között egri érsek

Barbetta, Giulio (1890–1976)

Grosseto egyházmegyés római katolikus pap 1915-től, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Szent Kongregációjának munkatársa, a Szent Péter bazilika kanonokja, Faran címzetes püspöke 1962-től.

Bányay Jenő (1865– 1953)

görögkatolikus pap, Beregdubrókán s.lelkész (1888–1889), Rakaszon s.lelkész, majd h.lelkész (1889–1896). Máramarosszigeten főgimnáziumi hittanár (1896–1914). A Hajdúdorogi Egyházmegye főtanfelügyelője (1914–1939). Az egyházmegyei székeskáptalan kanonokja (1914–1953), nagyprépostja (1928–1953), káptalani helynök (1937–1939), általános helynök (1929–1953), pápai prelátus (1929)

Beresztóczy Miklós (1905–1973)

római katolikus pap, országgyűlési képviselő (1953–1973), 1939–1948 között a Vallás- és közoktatásügyi Minisztérium tanácsosa, az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának elnöke (1950–1956), főtitkára (1957–1973)

Berki Feriz (1917–2006)

ortodox pap, protoierej, 1954–2006 között a Magyar Ortodox Egyházmegye esperes-adminisztrátora és Budapesti Nagyboldogasszony Magyar Ortodox Székesegyház parókusa

Bubnó Andor (1894– 1967)

görögkatolikus pap, Tornabarakonyban (1920–1926) és Viszlón h.lelkész (1920–1932). Homrogdon parókus (1932–1967). A Csereháti Esperesi Kerület esperese (1934–1951), bírósági helynök (1948–1967), a Miskolci Apostoli Exarchátus főesperese (1954–1967). Szentszéki tanácsos (1925), pápai káplán (1935).

Bubnó László (1921– 1987)

görögkatolikus pap, Miskolcon a kormányzóság központi lelkésze (1946–1968), majd Homrogdon parókus (1968–1987). Tb. esperes (1969).

Buhalla István (1932–2017)

az Állami Egyházügyi Hivatal munkatársa, a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága, egyházügyi előadó, 1959–1964 között a Hajdúdorogi Egyházmegyéhez rendelt miniszteri biztos, miniszteri biztos

Cassulo, Andrea (1869–1952)

szentszéki diplomata, érsek, 1936–1947 között bukaresti nuncius

Cesarini, Giuseppe (1885–1941)

római katolikus pap, 1933–1941 között a Keleti Kongregáció asszesszora

Chira Sándor (1897–1983)

görögkatolikus pap, titokban felszentelt munkácsi segédpüspök, 1949–1956 és 1957–1962 között kényszermunkatáborban, 1962-től haláláig száműzetésben Karagandában

Cicognani, Amleto (1883–1973)

érsek, 1928–1933 között a Keleti Kongregáció asszesszora, 1933–1958 között washingtoni apostoli delegátus, 1958-tól bíboros, 1969–1961 között a Keleti Kongregáció titkára, 1961–1969 között államtitkár

Coussa, Acacio (1897–1962)

görögkatolikus pap, érsek, 1953–1961 között a Keleti Kongregáció asszesszora, 1961–1962-ben bíboros és a Keleti Kongregáció titkára

Csala László (1900–1978)

1951–1959 között az Állami Egyházügyi Hivatal előadója, főelőadója, 1959–1963 között az Állami Egyházügyi Hivatal Katolikus Főosztályának osztályvezetője, majd főosztályvezetője

Csáti József (1923–)

1956–1959 között a Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács Végrehajtó Bizottság, egyházügyi megbízott, 1957–1959 között a Hajdúdorogi Egyházmegyéhez rendelt miniszteri biztos,

Darvas József (1912–1973)

író, publicista, politikus, 1950–1953 között vallás- és közoktatásügyi miniszter

Dávid László (1907–1992)

római katolikus pap, egyházjogász, 1936–1945 között kolozsvári egyetemi lelkész, 1951–1964 között börtönben és kényszermunkatáborban.

Dell'Acqua, Angelo (1903–1972)

1953–1967 között az Államtitkárság szubsztitútusa, 1967-től bíboros, 1968–1972 között Róma vikáriusa

Dudás Bertalan OSBM (1909–2004)

bazilita szerzetes. Máriapócson s.lelkész (1935–1939), majd Ungváron nyomda- és kiadóvezető (1939–1943), Máriapócson tartományfőnök, parókiavezető (1943–1950). A szétszóratás után Anarcson szervezőlelkész, majd parókus(1950–1989). 1989-től nyugdíjban. Az újjászerveződéskor a bazilita rend magyarországi tartományfőnöke (1989–1992).

Dudás Miklós OSBM (1902– 1972)

bazilita szerzetes. A rend csehszlovákiai tanulmányi házában tanár, és Munkács-Csernekhegyen novíciusmester (1928–1932). Máriapócson házfőnök (1932–1939). A rend magyar ágának főnöke (1933–1939). 1937–1938-ban az Egyesült Államokban népmissziókat tartott. 1939. március 25-én XII. Piusz pápa hajdúdorogi megyéspüspökké nevezte ki. Papp Antal érsek, miskolci apostoli kormányzó 1939. május 14-én Máriapócson szentelte püspökké (társszentelők: Kriston Endre egri, Meszlényi Zoltán esztergomi segédpüspökök). Munkácsi Egyházmegye apostoli kormányzója (1944), Miskolci Apostoli Exarchátus apostoli kormányzója (1946–1972).

Elko, Nicholas T. (1909–1991)

görögkatolikus pap, püspök, címzetes érsek. 1955-től pittsburgh-i apostoli exarcha, 1967-től címzetes érsek és a római kúriában tisztségviselő, 1971-től a Cincinatti római katolikus Egyházmegye segédpüspöke

Farkas Gyula (1914– 1958)

görögkatolikus pap, Nyíradonyban s.lelkész és hitoktató (1937–1941). Tábori főlelkész (1941–1946). Miskolcon hitoktató (1946–1952). 1952-től egyházi szolgálaton kívül.

Frențiu, Traianu (1875–1952)

görögkatolikus pap, 1912–1922 között lugosi, 1922–1941 és 1947-től haláláig nagyváradi megyéspüspök, 1941–1947 között a Fogaras-Gyulafehérvári Főegyházmegye apostoli kormányzója. 1948–1952 között bírósági tárgyalás és ítélet nélkül börtönben. 2019-ben Ferenc pápa boldoggá avatta.

Fodor Antal (1907– 1985)

görögkatolikus pap, Debrecenben s.lelkész (1931–1935), Nyírcsaholyban h.lelkész, majd parókus (1935–1977). A Nyíri Esperesi Kerület esperese (1951–1977).

Fürstenberg, Maximilien de (1904–1988)

szentszéki diplomata, 1952–1967 között nuncius Japánban, Koreában, ausztráliában, Újzélandon és Portugáliában, 1967-től bíboros, 1968–1973 között a Keleti Kongregáció prefektusa

Gergely János (1873–?)

görögkatolikus pap, Kisprázsmári parókus (1906–1911). Szovátai parókusként került a Hajdúdorogi Egyházmegye kötelékébe (Székelyföldi Külhelynökség). Székelyudvarhelyi parókus (1916–1923). A Székelyudvarhelyi Esperesi Kerület esperese (1916–1919). 1919-ben egyházközségével együtt visszakerült a Gyulafehérvár-Fogarasi Főegyházmegyébe. 1923–1925 között kászonimpéri, majd gyergyóvásárhelyi parókus. 1929-ben várvízi, 1932-től gyergyóvárhegyi parókus.

Gergely Viktor (1882– 1967)

görögkatolikus pap, Gyimesbükki s.lelkészként (1911) került a Hajdúdorogi Egyházmegye kötelékébe (Székelyföldi Külhelynökség). 1919-ben egyházközségével együtt visszakerült a Gyulafehérvár-Fogarasi Főegyházmegyébe. 1899-től a Csíki Esperesi Kerület esperese. 1948-ig gyimesbükki parókus.

Grősz József (1887–1961)

római katolikus pap, győri segédpüspök (1928–1939), szombathelyi megyéspüspök (1929–1943), 1943-tól haláláig kalocsai érsek.

Hamvas Endre (1890–1970)

római katolikus pap, 1944–1964 között csanádi püspök, 1964-től haláláig kalocsai érsek.

Herling Jakab (1926–1981)

1952–1957 között az Állami Egyházügyi Hivatal kalocsai, székesfehérvári és esztergomi megbízottja, a hivatal Katolikus Főosztályának csoportvezetője (1960–1966), főosztályvezető-helyettese (1966–1976), személyzeti vezetője (1976–1981)

Hollós János (1924– 2011)

görögkatolikus pap, Újfehértón hitoktató (1948–1950), Debrecenben hitoktató (1950–1951), Nyíregyházán szemináriumi prefektus, püspöki titkár, teológiai tanár (1951–57), Szervezőlelkész, majd parókus Tégláson (1953–2010). Bírósági helynök (1972–2010). A Keleti Katolikus Egyházak Törvénykönyvét készítő Kódex-revíziós Pápai Bizottság tanácsosa (1973–1990). Püspöki tanácsos (1964), tb. kanonok (1980), pápai prelátus (1993), mitra viselésére jogosult (1999), pápai protonotárius (2000).

Hossu, Iuliu (1885–1970)

görögkatolikus pap, szamosújvári megyéspüspök (1917–1970), 1969-től bíboros. 1948-tól élete végéig börtönben és kényszerlakhelyen. 2019-ben Ferenc pápa boldoggá avatta.

Ijjas József (1901–1989)

római katolikus pap, 1969–1987 között kalocsai érsek

Ivánka Endre (1902–1974)

egyetemi tanár, klasszika-filológus, filozófiatörténész, bizantinológus, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

Juhász Dénes (1909– 1979)

görögkatolikus pap, Abaújszántón (1937–1940) és Múcsonyban s.lelkész (1940–1942), Szikszón szervezőlelkész (1943), tábori lelkész (1943–1945). Ózdon szervezőlelkész, majd parókus (1945–1979). A Miskolci Apostoli Exarchátus általános helynöke (1961–1972), majd ökonómusa (1972–1979)

Kánya Kálmán (1869–1945)

diplomata, 1913–1918 között a Monarchia mexikói követe, 1920–1925 között a külügyminiszter állandó helyettese, 1933–1938 között Magyarország külügyminisztere

Kállay Miklós (1887–1967)

politikus, 1932–1935 között földművelésügyi miniszter, 1942–1944 között miniszterelnöke, 1942–1943-ban külügyminiszter is

Keresztury Dezső (1904–1996)

író, költő, irodalomtörténész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 1945–1947 között vallás- és közoktatásügyi miniszter

Kisberk Imre (1906–1982)

római katolikus pap, 1951–1969 között székesfehérvári segédpüspök, 1969–1984 között ugyanott apostoli kormányzó, majd megyéspüspök

Kopolovics, Ivan (1912–1990)

orosz ortodox pap, 1949–1953 között a magyar ortodox egyház esperese, 1972–1987 között Kisinyov és Moldávia metropolitája

Korolevskij, Cyrill (1878–1959)

francia teológus, történész, 1908-tól az Ukrán Görögkatolikus Egyház papja, a Keleti Kongregáció konzultora

Kossa István (1904–1965)

kommunista pártfunkcionárius, 1951–1952-ben az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke

Kozma János (1884–1958)

görögkatolikus pap, Sárospatakon s.lelkész (1915–1917), Petén (1917–1920) és Csegöldön h.lelkész (1920–1921), Nyírcsászáriban lelkész (1921–1933), Miskolcon parókus (1933–1953). A Miskolci Esperesi Kerület Esperese (1945–1949), püspöki tanácsos (1938), tb. esperes, tb. kanonok (1951). Szent Miklós Magyarországi Uniós Szövetség titkára

Kozma Lajos (1921– 2001)

görögkatolikus pap, Miskolcon hitoktató és s.lelkész (1948–1952). Hajdúböszörményben (1952–1954) és Kálmánházán h.lelkész (1955–1969). Budapesten vezető szórványlelkész (1969–1980), Miskolc–Belvárosban másodlelkész (1980), Miskolc-Diósgyőrben parókus (1981–1991). 1991-ben belépett a Szent Bazil-rendbe. Budapest-Kispesten kisegítő lelkész (1994–1996), Máriapócson kisegítő lelkész (1996–2001). A Miskolci Esperesi Kerület esperese (1981–1991).

Legeza Ödön (1886– 1969)

görögkatolikus pap, Csékén h.lelkész (1915–1931), Nyíradonyban parókus (1931–1949). 1949-től nyugdíjas. Püspöki tanácsos (1947)

Liki Imre János OSBM (1904– 1961)

bazilita szerzetes, Krisztinopolban, majd Dobromilben a rendi főiskolákon teológiai tanár (1931–1938). Ungváron internátusi igazgató (1938–1943). Máriapócson lelkész (1943–1945). Hajdúdorogon a Görögkatolikus Líceum és Tanítóképző neveléstan tanára (1945–1948). A szétszóratás után a nyíregyházi Papnevelő Intézet rektora (1950–1959), a Hittudományi Főiskola tanára (1950–1959), ideiglenesen rendelkezési állományban (1960–1961)

Lobkovitz László (1922–1989)

1948–1956 között katonatiszt, 1956–1964 között Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács egyházügyi főelőadója

Lóránt Vilmos (1929–)

az Állami Egyházügyi Hivatal előadója (1961–1972), majd főelőadója (1972–1987)

Madai András (1921–)

az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadója (1958–1961), a Katolikus (1961–1966), majd a Protestán (1966–1967) Főosztály főosztályvezető-helyettese, a Protestáns Főosztály csoportvezetője, főosztályvezetője (1967–1980)

Maglione, Luigi (1877–1944)

szentszéki diplomata, berni (1920–1926) és párizsi (1926–1935) nuncius, 1939–1944 között bíboros-államtitkár

Manajló Mária Teofíla (1920–2007)

bazilta szerzetesnővér, az ungvári kórházban ápoló Romzsa Tódor püspök meggyilkolása ideján

Marina Gyula (1901–1983)

munkácsi egyházmegyés pap, kanonok, Kárpátalja kormánybiztosa (1939–1940), majd a kárpátaljai kormányzóság vallás- és közoktatásügyi osztályvezetője (1940–1944), nevét Madarászra változtava és latin rítusú papként 1944–1948 között magyarországi plébániákon szolgált. 1948-ban Ausztriába, majd az Egyesült Államokba menekült.

Marmaggi, Francesco (1870–1949)

szentszéki diplomata, 1917–1920 között a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának helyettes titkára, 1920–1923 között bukaresti, 1923–1928 között prágai, 1928–1935 között varsói nuncius

Miklós Imre (1927–2003)

az Állami Egyházügyi Hivatal előadója (1951–1953), alosztályvezetője (1953), osztályvezetője (1953–1956), elnökhelyettese (1956–1971), elnöke (1971–1989)

Miklósy István (1857–1937)

görögkatolikus pap, Ungváron a tanítóképző tanára (1884–1888), püspöki titkár (1888–1893). Sátoraljaújhelyen parókus (1894–1913). A Hegyaljai Esperesi kerület esperese (1894–1907). Zempléni főesperes (1907–1913). Ferenc József király 1913. április 21-én a Hajdúdorogi Egyházmegye első püspökévé nevezte ki. Szent X. Piusz pápa kinevezését 1913. június 21-én prekonizálta.)

Mindszenty József (1892–1975)

veszprémi megyéspüspök (1944), majd hercegprímás, esztergomi érsek, bíboros. 1948–1956 között börtönben, 1956-tól 1971-ig az USA budapesti nagykövetségén, 1972-től haláláig Bécsben élt.

Myskiw, Pavlo OSBM (1911–1984)

ukrán bazilita szerzetes, protoarchimandrita, 1953–1963 között a Nagy Szent Bazil Rend generálisa

Montini, Giovanni Battista (1897–1978)

a szentszéki államtitkárság szubsztitútusa (1937–1952), milánói érsek (1955–1963), 1958-tól bíboros, 1968-tól halálág VI. Pál néven a katolikus egyház pápája. Ferenc pápa 2018-ban szentté avatta.

Mosolygó József (1883– 1959)

görögkatolikus pap, Túrterebesen h.lelkész (1908–1917), Tokajban parókus (1917–57). 1957-től nyugdíjas. A Hegyaljai Esperesi Kerület esperese (1936–1939), zempléni főesperes (1939–1957).

Nicolescu, Alexandru (1882–1941)

román görögkatolikus kanonok, az erdélyi román metropólia római ügyvivője, 1922–1936 között lugosi megyéspüspök, 1936–1941 között gyulafehérvár-fogarasi érsek

Nagy Béla (1908– 1969)

görögkatolikus pap, Hajdúdorogon s.lelkész (1931–1941), Nyírlugoson parókus (1941–1951), az egyházmegyei iroda igazgatója

(1951–1952), Budapest-Rózsák terén parókus (1952–1959). 1959-től nyugdíjas. Székesegyházi főesperes (1951–1959), tb. kanonok (1953).

Nyárádi Dénes (1874–1940)

görögkatolikus pap, 1920–1940 között kőrösi megyéspüspök, 1922–1927 között eperjesi 1938–1939-ben munkácsi apostoli kormányzó

Olt Károly (1904–1985)

kommunista pártfunkcionárius, országgyűlési képviselő, miniszter, 1959–1961 között az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke

Pacelli, Eugenio (1876–1958)

bíboros, 1914–től a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjában helyettes titkár, 1917–től Münchenben nuncius, 1939–58–ig XII. Pius pápa néven irányította a katolikus egyházat

Pálfy Ernő (1907–?)

kommunista pártfunkcionárius, 1945–1948 között a nyíregyházi pártszervezet titkára, 1948–1949-ben Szabolcs vármegye főispánja (

Papp Antal (1867–1945)

görögkatolikus pap, munkácsi püspök, érsek. Egyházmegyei irodaigazgató (1901–1912), a Munkácsi egyházmegye püspöke (1912–1924), a Miskolci Apostoli Kormányzóság kormányzója

Papp, Dănilă (1868–1950)

tábornok, Románia szentszéki nagykövete 1941–1944 között

Papp György (1909– 1975)

görögkatolikus pap, püspöki fogalmazó (1934–1939), püspöki titkár (1939–1946). Kutatóúton Rómában (1947–1948), ahonnan Kanadába távozott. A hamiltoni Szent Mihály-templom parókusa (1949–1975). A Torontói Görögkatolikus Egyházmegye magyar esperesi kerületének első esperese (1956–1975). A Hajdúdorogi Egyházmegyében püspöki tanácsos (1939–1951), az egyházmegyei székeskáptalan prebendátus-kanonokja (1942–1950), kancellár-kanonokja (1950–1951). Pápai prelátus (1967).

Papp János (1871– 1950)

görögkatolikus pap, Fábiánházán s.lelkész (1898–1899), Debrecenben szervezőlelkész, hittanár, majd parókus (1899–1913). Hajdúböszörményben (1913–1927), majd Hajdúdorogon (1927–1950) parókus. A Hajdúdorogi Esperesi Kerület esperese (1925–1939), székesegyházi főesperes (1939–1950), tb. kanonok.

Perczel Tamás (?–?)

diplomata, 1943–1945 között a szentszéki magyar követség titkára

Prantner József (1911–1975)

kommunista pártfunkcionárius, az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadója (1951), alosztályvezetője (1951–1955), elnöke (1961–1971)

Rákosi Mátyás (1892–1971)

kommunista politikus, pártfőtitkár, első titkár 1945–1956 között, Magyarország miniszterelnöke 1952–1953-ban

Ritter, Saverio (1884–1951)

szentszéki diplomata, érsek, 1935–1939 között és 1946-ban prágai nuncius, 1942-ben apostoli vizitátor Észak-Erdélyben, 1948–1951 között az államtitkárság tisztviselője

Regős Dénes OSBM (1916– 1985)

nazilita szerzetes, görögkatolikus pap, Ungváron internátusi prefektus (1943–1945), Tiszaeszláron h.lelkész (1945), Máriapócson s.lelkész (1945–1948), Kispesten szórványlelkész (1948–1953). A szétszóratás után, 1953-tól egyházi szolgálaton kívül.s

Rojkovich István (1917– 1970)

görögkatolikus pap. Az egyházmegyei irodában iktató (1943), majd püspöki titkár (1944–1957), általános püspöki helynök (1957–1970), a nyíregyházi Papnevelő Intézet vicerektora, a Hittudományi Főiskola tanára, a nyíregyházi parókia kanonok-adminisztrátora, a Hajdúdorogi Egyházmegye gazdasági hivatalának vezetője. Az egyházmegyei székeskáptalan kanonokja (1951–1970).

Romzsa Tódor (1911–1947)

görögkatolikus pap, 1944–1947 között munkácsi püspök, 1947-ben az NKVD meggyilkolta. Szent II. János Pál pápa 2001-ben Lembergben boldoggá avatta.

Rotta, Angelo (1872–1965)

szentszéki diplomata, érsek, 1930–1945 között budapesti nuncius

Rusu, Alexandru (1884–1963)

görögkatolikus pap, 1931-től máramarosi megyéspüspök. 1948-tól élete végéig börtönben és kényszerlakhelyen. 2019-ben Ferenc pápa boldoggá avatta.

Samoré Antonio (1905–1983)

szentszéki diplomata, érsek, 1967-től bíboros, 1953–1967 között a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkára

Sándor Imre (1893–1956)

gyulafehérvári egyházmegyés római katolikus pap, 1941–1945 között Márton Áron püspök észak-erdélyi általános helynöke, 1951-től élete végéig börtönben

Scheffler János (1887–1952)

római katolikus pap, 1942-től haláláig szatmári megyéspüspök, nagyváradi apostoli kormányzó, 1950-től haláláig kényszerlakhelyen és börtönben, boldoggá avatására 2011-benn került sor a szatmárnémeti székesegyházban

Septickij, Andrij (1865–1944)

lembergi görögkatolikus érsek (1901–1944)

Serédi Jusztinián (1884–1945)

1927–1945 között esztergomi érsek, bíboros, Magyarország hercegprímása

Šilhan, František (1905–1985)

cseh jezsuita pap, 1945–1950 között a cseh provincia vezetője, 1950–1965 között börtönben

Suciu, Ioan (1907–1953)

görögkatolikus pap, 1940-től nagyváradi segédpüspök. 1948-tól élete végéig börtönben. 2019-ben Ferenc pápa boldoggá avatta.

Suciu, Vasile (1873–1935)

görögkatolikus pap, 1920–1935 között gyulafehérvár-fogarasi érsek

Szabó Imre (1901–1976)

római katolikus pap, 1951-től esztergomi segédpüspök, 1958–1962 között internálva, 1969–1971 között esztergomi apostoli kormányzó

Szántay István (1924–1984)

1961-től haláláig az Actio Catholica elnökségének titkára, majd főtitkár

Szántay-Szémán István (1880– 1960)

görögkatolikus pap, az eperjesi katolikus tanítóképző és a királyi katolikus gimnázium tanára (1903–1914). Sósújfaluban, majd Eperjesen s.lelkész (1903–1914). Az első világháború alatt tábori főlelkész. A Nemzetiségi Minisztérium, a Nemzeti Múzeum és a

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium munkatársa (1920–1925). A Miskolci Apostoli Exarchátus általános helynöke (1925–1960), 1945–1946-ban konzultori helynöke. Tb. kanonok (1920), pápai prelátus (1927), benedikált archipresbiter (1939).

Szinyei Merse Jenő (1888–1957)

politikus, 1942–1944 között vallás- és közoktatási miniszter

Szmrecsányi Lajos (1851–1943)

római katolikus pap, 1912–1943 között egri érsek

Sztojka Sándor (1890–1943)

görögkatolikus pap, 1932–1943 között munkácsi püspök

Tamás Lajos (1904–1984)

nyelvész, egyetemi tanár a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1940–1944 között a kolozsvári Erdélyi Tudományos Intézet igazgatója, 1948–1951 között az ELTE Bölcsészettudományi Karának dékánja, 1951–1956 között az ELTE rektora volt, 1966–1973 között az MTA Nyelvtudományi Intézetének igazgatója

Tardini, Domenico (1888–1961)

szentszéki diplomata, érsek, 1937–1952 között a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának titkára, 1952–1958 között a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának pro államtitkára, 1958–1961 között államtitkár

Tautu, Aloisiu Ludovicu (1895–1981)

görögkatolikus pap, történész, kanonok, a szentszéki román követség egyházi tanácsosa

Teleki Pál (1879–1941)

földrajztudós, politikus, 1920-ban Magyarország külügyminisztere, 1920–1921-ben és 1939–1941 között miniszterelnök

Testa, Gustavo (1886–1969)

szentszéki diplomata, 1953–1959 között berni nuncius

Theodorian Carada, Mariu (1868–1949)

jogász, politikus, a román szenátus tagja

Timkó Imre (1920–1988)

görögkatolikus pap, püspök, Budapesten egyetemi és főiskolai lelkész (1946–1948), a budapesti Római Katolikus Hittudományi Akadémia magántanára (1952–59), majd rendes tanára (1969–1975). Székeskáptalani kanonok (1966), a szórványban élő hívek saját rítusuk szerinti lelki ellátásának megszervezésével megbízott püspöki helynök (1969–1972). A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus káptalani helynöke (1972–1975). VI. Pál pápa 1975. január 7-én nevezte ki a Hajdúdorogi Egyházmegye megyéspüspökévé és a Miskolci Apostoli Exarchátus kormányzójává.

Tisserant, Eugène Gabriel Gervais Laurent (1884–1972)

francia kuriális bíboros, 1936–1959 között a Keleti Kongregáció titkára

Trencsényi Sándor (1931–1994)

1951–1953 között az Államvédelmi Hatóság Szabolcs-Szatmár megyei alosztályának operatív tisztje, 1953-1978 között a Szabolcs-Szatmár megyei Rendőrfőkapitányság III/III-as alosztályának tisztje

Turzán József (1895–1953)

görögkatolikus pap, Biriben (1919–1920) h.lelkész, Hodászon (1920–1933), Ópályiban (1933–1951) és Penészleken (1951–1953) parókus. A Nyíri Esperesi Kerület esperese (1938–1947), szatmári főesperes (1948–1951).

Ulicsák Béla (1888–1975)

görögkatolikus pap, Budapesten középiskolai hitoktató (1912–1917), Erkörtvélyesen h.lelkész (1917–1921), Sárközújlakon (1921–1928) és Szatmárnémetiben (1928–1952) parókus.

Valeri, Valerio (1883–1963)

szentszéki diplomata, érsek, bíboros, 1933–1936 között bukaresti, 1936–1944 között párizsi nuncius

Vattamány Imre (1908–1979)

görögkatolikus pap, Nagykállóban kisegítő lelkész (1934–1935), Hajdúdorogon s.lelkész (1935–1950), majd parókus (1950–1979). Püspöki helynök (1951–1956). Tb. kanonok (1966).

Véghseő Dániel (1883–1971)

görögkatolikus pap, Hajdúdorogi s.lelkészként (1908–1914) került a Hajdúdorogi Egyházmegye kötelékébe. Nyírbaktán h.lelkész, majd parókus (1914–1922). Nyírgyulajban (1922–1927), majd Hajdúböszörményben parókus (1927–1951). Nyírcsászáriban parókus (1951–1958). 1958-ban nyugállományba vonult. A Máriapócsi Esperesi Kerület esperese (1922–1927). A Hajdúdorogi Esperesi Kerület esperese (1939–1947). Tb. kanonok (1939).

Verolino, Gennaro (1906–2005)

szentszéki diplomata, érsek, 1944-ben a budapesti nunciatúra munkatársa, 1948-ban prágai nuncius

Villa, Pietro (1889–1960)

1946–1951 között Porto és Santa Rufina segédpüspöke, 1951–1960 között ostiai segédpüspök

Volosin Ágoston (1874–1946)

munkácsi egyházmegyés görögkatolikus pap, politikus, a kárpátaljai Központi Ruszin Nemzeti Tanács egyik alapítója, 1925–1929 között a csehszlovák parlament képviselője, 1939-ben a rövidéletű Kárpátukrajna miniszterelnöke

Volosin, Bohdan (–1992)

munkácsi egyházmegyés pap, a püspöki hivatal levéltárosa, 1949–1979 között a new yorki Szent Miklós ukrán görögkatolikus parókia lelkésze

Wettstein János (1887–1972)

diplomata, 1939–1943 között Magyarország svájci nagykövete

Zlepkó Kelemen (1868–1934)

görögkatolikus pap, 1894–1934 között a bukovinai Siret parókusa, 1923–1930 között a Romániához került rutén rítusú parókiák apostoli kormányzója

Tárgymutató

Ákos Géza 733
Ambrózy Gyula 492
Antalóczy Kornél 673, 677, 678, 681, 701, 709
Antal Sándor 765
Apor Gábor 104, 133, 358
Arata, Antonino 262, 337, 456, 481
Ariesan Jenő 149, 279, 280, 282
Árkossy István 514, 545
Áron Gyula 149
Árvai József 673, 677, 678
Árvay Dezső 439
Ásguthy Ádám 768

Bába Miklós 565
Babocsa Endre 733
Bacsinszky András 174
Bacsinszky Dániel 541, 542
Bacsóka Béla 583, 588, 686, 700, 723, 727
Bacsóka Pál 700, 701, 710, 721, 762, 766, 767, 771
Badalik Bertalan 727
Bájás Gyula 149
Baksa Lajos 573
Balan, Ioan 101, 102, 243
Balogh Imre 722, 723
Balogh István 569
Balogh Pál 123, 124
Bánk Dezső 487
Bánk József 487, 759, 768
Bányay Jenő 53, 54
Baranyai György 774
Barbetta, Giulio 207, 352, 456, 457, 462, 472, 560
Bárdossy László 247, 357
Bartha János 569
Bartos József 335
Beisay Emil 529, 532
Békés Géza 673, 676, 678, 681
IV. Béla 314
XIV. Benedek pápa 177, 314, 315
XV. Benedek pápa 98, 196, 224, 354
Benes, Eduard 561
Beregi István 649, 776

Beresztóczy Miklós 491, 492, 607, 689, 722
Berki Feriz 708, 751
Bernstein Béla 513
Bihari Bertalan 676, 686, 696, 733, 734, 735, 777
Bihon Miklós 59, 61
Biró István 488
Bobák Sándor 634
Bodnár Sándor 443, 585, 587, 589, 629, 631, 696
Boér Artúr 149
Boér György 145, 149, 150
Boér Sándor 150
Bokor András 149
Boldor János 149
Bonkáló Sándor 301
Borda Sándor 149
Borgovan Mihály 150
Borovy József 734
Botei János 149
Breyer István 165
Brezanóczy Pál 689, 715, 733, 788, 790
Bubnó Andor 571, 572, 718, 722
Bubnó László 571, 572, 685, 687, 729, 791, 793, 794
Buhalla István 681, 684, 712, 720, 725, 727, 775, 777, 787, 790
Butean Ágoston 244

Calugar Flaviu 149
Camillis De, János József 309, 388
Campeanu, Ilie 141
Casaroli, Antonio 728
Cassulo, Andrea 100, 101, 170, 171, 207, 210, 211, 212, 219, 220, 243
Cesarini, Giuseppe 66, 67, 68, 83, 86, 87, 88, 89, 93, 94, 133, 199, 217, 260
Chimi, Jerome 739, 779
Chira Sándor 75, 480, 493, 494, 495, 501, 503, 504, 507, 508, 515, 516, 539, 540, 558, 605
Cicognani, Amleto 59, 60, 538
Coussa, Acacio 387, 579, 580, 592, 598, 599, 620, 622, 624, 626, 627, 629, 630
Crecu Emil 279
Czapik Gyula 620
Czirják János 317, 319
Czurkó Sándor 718, 721, 728

Csáky István 96, 133, 209
Csala László 672, 673, 674, 675, 678, 680, 681
Csáti József 582, 590, 599, 600, 674, 675, 678, 679
Cselényi István 649, 700, 776
Csépányi Ferenc 733
Cserháti József 715

Csiszárik János 791
Csoba János 776
Csokonai Emma 772, 775, 783, 784, 785

Dancsák Sándor 765
Danilovics János 174
Darvas József 551, 566
Dávid László 380, 385, 490
Dell'Acqua, Angelo 577, 659
Demjanovics Péter 500
Dévényi Tihamér 570
Diószegi András 529, 532
Dolci, Angelo Maria 66, 67
Donka János 673, 677, 678
Doroghi Farkas Ákos 241, 296, 301
Dudás Bertalan 550, 556, 573, 629, 673, 675, 676, 681, 705, 709, 739, 741, 742, 761, 772, 776, 778, 779, 780, 781, 783, 784
Dudás Miklós 51, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 105, 110, 114, 129, 136, 137, 144, 170, 171, 221, 222, 224, 226, 228, 229, 230, 232, 233, 245, 262, 265, 266, 268, 269, 275, 276, 277, 291, 292, 294, 295, 315, 316, 317, 320, 322, 323, 324, 325, 333, 334, 338, 347, 348, 349, 351, 357, 361, 362, 369, 370, 371, 372, 373, 391, 396, 452, 455, 474, 480, 481, 482, 484, 485, 488, 492, 493, 494, 496, 499, 507, 509, 510, 512, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 522, 523, 524, 533, 534, 535, 536, 537, 545, 546, 548, 558, 559, 560, 564, 566, 567, 568, 569, 571, 572, 575, 577, 578, 579, 580, 581, 590, 591, 592, 598, 599, 600, 601, 606, 611, 612, 613, 614, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 627, 629, 630, 631, 632, 633, 636, 637, 638, 639, 641, 648, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 695, 696, 697, 705, 709, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 737, 739, 740, 742, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 766, 767, 768, 769, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796
Duli László 487
Dunda Ernő 739

Elko, Nicholas T. 633, 636, 640
Endrédy Vendel 603
Erdei József 779

Faddy Ottmár 551
Farkas Gyula 347, 348, 489, 490
id. Farkas Gyula 485
Farkas Imre 740, 785
Farkas József 277

Fedinec Sándor 537
Fényes Elek 124
Ferenc József 193
Fiedler István 100, 356
Filó Ferenc 335
Fodor Antal 275, 276, 322, 725, 727, 728
Fodor István 558, 559
Forgách Pál 315
Forni, Rafaele 505, 516
Francu Sándor 149
Frentiu, Valeriu Traian 101, 102, 103, 131, 199, 208, 212, 215, 216, 217, 219, 242, 243, 330, 331
Frigyes Sándor 513
Fürstenberg de, Maximilien 744, 757, 773, 791, 792
Fűz Balázs 535
Füzesdi Mihály 649, 776

Galamb György 673, 677, 678
Gallus Tibor 535
Garancsy Gyula 487
Gasparri, Pietro 476, 477
Georgescu, Ion 174, 331
Geréb Sándor 775
Gerencsér István 335, 535
VII. Gergely pápa 272
IX. Gergely pápa 314
XVI. Gergely pápa 310
Gergely György 107, 145, 148, 149, 197, 198
Gergely János 107, 149, 150, 249, 251, 335, 336, 405
Gergely Viktor 107, 108, 109, 140, 144, 145, 159, 164, 166, 167, 169, 202, 206, 349
Gerinczy Pál 208
Gherman János 149
Gigler Károly 487
Giuseppe Pap 409
Glattfelder Gyula 100
Gojdics Péter 120
Gönczy Miklós 487
Grigássy Béla 297, 316
Grigássy Mihály 333
Gróh István 300
Grősz József 522, 524, 525, 526, 589, 590, 604, 607, 610, 611, 630
Gulovics Andor 791, 793, 795, 796

Gyárfás Győző 551
György István 107, 109
Gyulai Jenő 730, 791, 796

II. Hadrián pápa 272
Hamvas Endre 693, 715, 716, 723, 730, 731, 732, 749, 751
Haynal Imre 598, 706
Hegedűs Joachim 565, 705, 709, 741, 742, 761, 778, 780, 781, 782, 784
Herling Jakab 763
Holczer Gyula 733
Hollós János 616, 617, 629, 631, 651, 652, 653, 661, 662, 663, 664, 666, 668, 700, 709
Hóman Bálint 103, 137, 188, 208, 209, 215, 260
Homa Terézia 740, 741, 742, 761, 772, 774, 778, 779, 781, 782, 783, 784
Hopko, Bazil 558
Horányi László 740, 741
Horthy Miklós 97, 258, 259, 260, 492, 575
Horváth László 485
Horváth Richárd 565, 569
Hossu, Iuliu 199, 200, 201, 202, 242, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 278, 330, 331, 338, 347, 366, 367, 371, 373, 419, 455, 459, 465, 484
Hossu, Vasile 175
Hudáki Aladár 776
Hunfalvy Pál 123
Huszár Román 149

Ijjas József 737, 790, 794
Ilniczky Sándor 480, 485, 500
Imre Margit 740, 772, 774, 779, 782, 783, 784, 785
XIII. Ince pápa 309, 349
Inczédy-Joksmann Ödön 484
V. István pápa 272
Ivancho, Daniel 539
Iván György 150
Ivánka Endre 319, 320, 335, 347

Jaczkovics Mihály 140, 142, 154, 161, 173
Jakab Ferenc 334, 337
Jámbor Dezső 715
Janisch, Michele 374
VIII. János pápa 272
X. János pápa 272
XIII. János pápa 272
XXIII. János pápa 713
Jánosfy Gyula 487
Jánosi Irén 772, 775, 783, 785
Jaross Béla 374
Jeszenői Károly 465, 475
Jeviczky Ferenc 776
Jorga, Nicolae 174
Jőcsák Máté 65, 84, 618, 621, 626, 627, 652, 661, 664, 666, 705, 709

Juhász Dénes 685, 686, 687, 688, 696, 717, 718, 721, 729, 777, 796
Juhász István 301

Kada Lajos 652, 662, 663
Kádár Dániel 710, 711
Kádár János 603
Kállay Miklós 302, 338, 351, 411, 474
Karczub Dénes 485
Karczub Márta 774
Kardkovács Tivadar 301
Karosi Ferenc 587, 670, 701, 709, 716, 795
Keledy Tibor 484
XI. Kelemen pápa 309
XI. Kelemen pápa 388
XIII. Kelemen pápa 310
Keresztes Ádám 776
Keresztes Szilárd 649, 700, 710, 732, 734
Keresztúri Dezső 517
Kerkay Jenő 580
Kinach, Hlib 613, 615
Király Ernő 696, 710, 739, 777, 789
Kisberk Imre 715, 766, 767, 768
Kiss Andor 696
Kiss István 727
Kiss László 722, 723
Kiss Leontin 705
Klempa Sándor 715
Kopolovics Iván 575, 577
Korcsinszky György 649, 723, 728, 734
Korjatovics Tódor 694
Korolevskij, Cyrill 212
Korompay Károly 513
Korpos Andor 322, 673, 676, 677, 678, 681, 709
Korpos László 670, 673, 676, 678, 681, 709
Kossa István 571, 572
Kostelnik, Gabriel 562, 563
Kovács Gyula 776
Kovács Meletius 315
Kovács Sándor 715, 735
Kovaliczky György 776
Kovordányl László 776
Kozma János 129, 130, 144, 147, 341, 347, 349, 351, 465
Kozma Lajos 762, 764, 766, 769, 776, 777
Kozma Miklós 231
Körte Ferenc 745, 777, 788
Krajnyák Gábor 299, 301, 313, 316

Krenyiczky István 791
Kriskó Elek 514
Kriston Endre 78, 82, 83
Krucsay Mihály 701
Kun László 734, 735, 776, 777

Lacko, Michael 694, 735
László Gyula 150, 465, 466
Legányi Norbert 713, 715
Legeza István 584, 631
Legeza Ödön 546, 547, 548, 558, 559
XIII. Leó pápa 274
Lestyán Endre 445
Liki János 59, 62, 64, 65, 480, 583, 584, 588, 618, 620, 625, 626, 637, 639, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 661, 662, 663, 664, 666, 668, 681, 682, 700, 709, 740
Lindenberger János 100
Lintur, Petro 502, 503
Lobkovitz László 684, 690
Lobontiu, Ioan 444
Lóránt Vilmos 717, 720, 722, 724, 725, 726, 727, 729, 730
Lőrincz József 279, 280, 281, 283
Ludányi Kálmán 765
Lupu Vazul 150
Luttor Ferenc 104, 474

Mackó Etelka 772, 774, 783, 785
Madai András 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 714, 717, 720, 725, 726, 729, 730
Madarász István 100
Maglione, Luigi 66, 67, 70, 71, 93, 95, 100, 102, 104, 109, 130, 132, 133, 147, 164, 170, 198, 207, 210, 215, 216, 219, 220, 221, 229, 242, 246, 268, 279, 352, 353, 450, 451, 453, 454, 457, 462, 466, 467, 469, 470, 472, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 485, 516
Magyar János 569
Magyary Gyula 520, 535
Májkut Tibor 570, 571
Majláth Gusztáv Károly 109, 136, 378, 430
Makláry János 762
Manajló Teofíla 540
Marina Gyula 72, 480, 560, 561, 563, 564, 634, 635
Marmaggi, Francesco 66, 67, 196
Márton Áron 96, 99, 212, 356, 430
Medvigy Ferenc 488
Medvigy István 300
Megay László 513
Melles Géza 59, 61

Mester István 692, 736
Meszlényi Zoltán 78, 82, 83
Mezey György 485
Mező Ferenc 777
Miháczi József 733
Mihalovich Sándor 59, 61, 145, 564, 689, 701, 709
Mihalovich Zsigmond 229, 231, 554
Mihályi/Mihali Viktor 173
Mihálykó János 167
Miklós Imre 678, 681, 682, 763, 766, 787, 793, 795
Miklósy István 8, 58, 62, 68, 154, 224, 226, 232, 236, 239
Mincsik Pál 791, 796
Mindszenty József 509, 510, 512, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 532, 533, 536, 537, 545, 550, 554, 560, 564, 603, 647, 710, 727
Minya Lajos 75
Miskiv, Christoph 91
Moldován Gergely 122
Moldován György 349
Monay Ferenc 535
Montini, Giovanni Battista 68, 94, 526, 527
Mosolygó József 276, 277, 291, 292, 316, 317, 333
Mosonyi László 696
Murányi Miklós 558, 605
Murvai László 487
Myskiv, Pavlo 540, 599, 620, 625, 626, 627, 638, 652, 662, 779

Nagy Béla 571, 579, 583, 588, 589, 607, 608, 609, 610, 625, 629
Nagy János 485
Nagy László 717
Napholz Pál 96, 97, 99, 366, 374, 415, 419
Nicolescu, Alexandru 101, 121, 129, 170, 171, 172, 207, 219, 220, 221, 242
Njaradi, Dionisio 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 76, 79, 81, 84, 209

Obbágy Miklós 776
Oláh Kornél 514, 545
Oláh Miklós 762
Olsr, Jozef 694
Olt Károly 124, 679, 681, 683, 684, 685, 686, 687, 688
Orbán Balázs 122, 123
Orosz Bálint 634, 635
Orosz István 301
Orosz Pál 584

Pacelli, Eugenio 51, 52, 59
Pajtényi Sándor 610, 765
VI. Pál pápa 713, 716, 754, 759, 785, 791

Palatitz Jenő 700, 709
Pálfy Ernő 558, 559
Pallag Sándor 573
Pallay József 294
Páll Gábor 279
Papp Antal 55, 59, 73, 74, 75, 76, 78, 82, 83, 91, 110, 120, 469, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 510, 512, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 526, 527, 790, 794
Papp, Dănilă 450
Papp György 107, 140, 148, 159, 166, 169, 197, 305, 319, 320, 334, 347, 373, 385, 390, 454, 510, 528, 532, 533, 535, 536, 538, 539, 579, 580, 581, 591, 694, 711
Papp János 277, 278, 334, 584, 646, 776
Papp Kálmán 604
Papp László 485
Papp Zoltán 776
Parthén Péter 310
Pastrau Gyula 149
Patacsi Gábor 734, 735
Patrillo, Isidoro 779, 780
Paulay Károly 734
Pávay István 497
Perczel Tamás 474, 475
Pétery József 603, 727
Petrásevics Miklós 796
Petul Márton 711
VI. Piusz pápa 310
VII. Piusz pápa 310
IX. Piusz pápa 154, 274, 309, 350, 388
X. Piusz pápa 66, 136, 175, 180, 193, 195, 196, 218, 226, 235, 237, 238, 239, 241, 277, 309, 310, 354, 359, 388, 422, 507, 674, 694, 696, 701, 735, 751
XI. Piusz pápa 98, 310, 315, 354, 401, 475
XII. Piusz pápa 66, 68, 69, 70, 71, 73, 79, 83, 85, 90, 92, 93, 94, 95, 97, 100, 101, 102, 104, 105, 109, 110, 114, 118, 121, 130, 132, 133, 135, 136, 147, 153, 164, 170, 171, 172, 192, 195, 198, 199, 200, 201, 202, 207, 210, 211, 216, 217, 219, 220, 226, 229, 230, 235, 242, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 253, 254, 257, 259, 260, 262, 268, 269, 270, 300, 301, 325, 352, 355, 375, 380, 385, 391, 396, 409, 411, 415, 419, 428, 434, 443, 445, 447, 450, 451, 453, 454, 456, 457, 459, 460, 462, 466, 469, 470, 472, 475, 476, 477, 478, 479, 481, 482, 485, 493, 494, 496, 499, 505, 506, 508, 515, 516, 518, 520, 521, 524, 536, 537, 539, 540, 541, 545, 550, 557, 560, 563, 578, 593, 600, 601, 608, 610, 619, 623, 699
Plangár János 565
Ploscariu János 150
Pop de Băseşti, Gheorghe 174
Popik Teréz 772, 775, 783, 785
Pop, Josif 134, 135, 169, 250, 251, 254, 339, 340, 365, 367, 370, 373, 396, 425
Popoff Mihály 259, 333
Potoczki János 733

Potyondi Imre 715
Prantner József 714, 758, 759, 762, 763

Radu Demeter 111, 146, 173, 175, 435
Radu Miron 149
Rakacki Bazil 779
Rákosi Elek 733
Rákos Raymund 736
Rampolla, Mariano 173, 354
Ravna György 238, 241, 245
Regős Dénes 517, 518, 545, 551, 705, 709, 780
Regős Gyula 722, 723
Révai József 554
Ritter, Saverio 243, 325, 337, 338, 341, 347, 351, 352, 355, 358, 359, 374, 375, 385, 391, 396, 406, 407, 410, 411, 412, 415, 419, 425, 428, 434, 443, 445, 450, 451, 454, 455, 463, 464, 465, 473, 474, 486, 489, 539, 540, 541
Rizzi, Mario 591, 599, 631, 632, 647, 648, 653, 661, 662, 663, 692, 693, 712
Rogács Ferenc 604
Rohály Ferenc 700, 729, 730
Rojkovich István 536, 574, 583, 588, 601, 608, 610, 616, 628, 648, 651, 652, 662, 664, 666, 668, 697, 700, 701, 706, 709, 716, 719, 721, 724, 725, 727, 729, 732, 733, 734, 735, 773
Romzsa Tódor 494, 495, 496, 499, 500, 505, 506, 507, 508, 515, 516, 517, 536, 537, 539, 540, 541, 545, 546, 558, 563
Rosca Mihály 168, 266
Roskovics Ignác 174, 701
Rotta, Angelo 52, 53, 54, 55, 56, 59, 61, 71, 73, 76, 77, 78, 81, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 97, 102, 104, 105, 106, 109, 110, 118, 131, 132, 133, 135, 136, 147, 164, 166, 199, 200, 212, 215, 221, 222, 224, 226, 228, 229, 230, 233, 234, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 260, 268, 269, 337, 338, 356, 357, 451, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 466, 469, 470, 471, 472, 473, 477, 478, 479, 481, 482, 485, 486, 493, 494, 495, 496, 525, 526
Rusu, Alexandru 150, 209, 248, 331, 370, 371, 373, 455, 459
Rusu, Aureliu 252, 253

Sálai Emil 775
Samoré, Antonio 637, 640
VII. Sándor pápa 310
VIII. Sándor pápa 309
Sándor Imre 105, 133, 134, 135, 136, 204, 231, 278, 279, 280, 281, 283, 368, 373, 428, 430, 434, 455, 456, 460, 468, 487, 488, 490
Sándor János 149
Sarkadi György 781, 782, 785
Scheffler János 364, 368, 372, 373, 434, 442, 452, 455, 456, 460, 468, 474, 499, 538
Schirilla Achill 300, 316
Schwarz-Eggenhoffer Artúr 788

Septickij, Andrij 507, 544
Serédi Jusztinián 59, 90, 95, 96, 97, 100, 103, 105, 131, 132, 147, 164, 165, 229, 269, 270, 278, 366, 463, 469, 473, 474, 475, 476, 477, 482, 484, 486, 487, 491
Sereghy László 59, 61
Serfőző Ernő 744
Seszták László 673, 676, 678, 681
Sette, Giuseppe 359, 364, 474
Shvoy Lajos 712, 713, 715, 716, 717, 725, 727
Šilhan, František 540, 541
Skinta János 779
Sója Miklós 732, 737
Solnay János 150
Somlyay Elemér 487
Somlyay Gyula 487
Somogyi Árpád 705
Stanean, Gheorghe 201, 202
Stepinac, Alojsius 60, 64, 67, 69
Suciu, Ioan 373, 409, 411, 415, 443, 444, 445, 447
Suciu, Vasile 209, 243, 330
Suhajda Julianna 740, 741, 742, 743, 761, 772, 774, 778, 782, 783, 785
Sütő János 149

Szabados János 730
Szabó Imre 603, 770, 771
Szabó Tibor 781, 782, 785
Szakács Márton 149
Szántai Miklós 649, 763
Szántay István 682, 733
Szántay-Szémán 510
Szántay-Szémán István 144, 510, 522, 524, 527, 580, 658, 683, 687, 689, 702
Szaplonczay Ödön 300
Szathmári Lajos 490
Száva János 733
Szénási Sándor 720
Szentiványi Róbert 338, 340
Szinyei Merse Jenő 492
Sztankay András 298, 300, 301, 696, 733, 734
Sztojka Sándor 54, 55, 56, 58, 72, 75, 80, 81, 84, 85, 91, 92, 93, 94, 118, 209, 332, 495
Szuvák József 514, 545

Tacci, Giovanni 476, 477
Takács Bazil 58, 59, 66, 73, 74, 75, 635
Takács Miklós 776
Talnariu János 149
Tamás Lajos 320, 321, 324, 325, 348
Tamás Pompilius 145, 146, 147

Tardini, Domenico 86, 87, 88, 447, 448, 450, 494, 495, 496, 505, 506, 508, 515, 518, 520, 521, 523, 524, 525, 526, 557, 560, 579, 606, 607, 608, 610, 611, 612, 613, 622, 623, 624, 632, 651, 653, 662, 665, 666, 667, 671, 672
Tárkányi Béla 696
Tatorján István 487
Tátray János 569
Tautu, Aloisiu Ludovicu 153, 172, 214, 246, 257, 259, 270, 447, 448
Teleki Pál 84, 103, 105, 131, 165, 166, 208, 209, 215, 223, 232
Tempfli Gyula 550, 565
Testa, Gustavo 636, 638, 669
Theodorian Carada, Mariu 195, 196, 353, 355
Thököly Tibor 487
Tihanyi László 772
Timafi Endre 673, 677, 678, 681
Timkó Imre 649, 692, 696, 715, 719, 751, 758, 759, 760, 763, 764, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 793, 794, 795, 796
Tisserant, Eugenio 51, 52, 54, 55, 66, 67, 69, 70, 71, 73, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 92, 104, 105, 110, 118, 130, 131, 132, 171, 198, 199, 200, 201, 202, 207, 209, 216, 217, 221, 222, 229, 230, 234, 242, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 253, 254, 257, 259, 260, 262, 293, 352, 353, 451, 453, 462, 470, 472, 475, 476, 477, 494, 496, 505, 506, 507, 508, 515, 516, 518, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 532, 538, 539, 569, 577, 578, 581, 590, 591, 606, 611, 612, 613, 614, 615, 617, 618, 619, 620, 621, 624, 625, 626, 628, 632, 633, 634, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 647, 648, 649, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 664, 665, 666, 667, 669, 670, 671, 672, 735
Todorán György 150
Todorán János 150
Tohotán György 146
Tomek Vince 535, 734
Tóth Elek 649, 776
Tóth István 238, 241, 245
Tótin Pál 696, 709
Török Dezső 513
Trencsényi Sándor 738, 740, 744, 775, 785
Turay Alfréd 765
Turóczy Zoltán 513
Turzán Dezső 776
Turzán József 295, 296, 322, 323, 324

Ulicsák Béla 137, 140, 146

Vajdics János 777
Valeri, Valerio 195, 196, 560
Valfré di Bonzo, Teodoro 111, 265, 313
Várady Imre 375, 380
Varga József 165
Varga Remig 551

Varga Sándor 733
Varjú János 555, 556, 557
Vaszary Kolos 175
Vaszkun György 701, 732, 733, 737
Vattamány Imre 570, 571, 578, 579, 580, 584, 587, 588, 589, 593, 594, 596, 607, 608, 609, 610, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 637, 639, 640, 641, 644, 646, 647, 648, 652, 654, 661, 680, 722, 723, 724, 725
Véghseő Dániel 146, 496, 566, 570, 574
Véghseő Dániel, ifj. 776
Véghseő Sándor Miklós 574
Verdes Miklós 776
Verdon János 569
Verolino, Gennaro 557, 558
Veszely Károly 123
Villa, Pietro 663, 664
Villot, Jean-Marie 792, 793
Vincze András 513
Vitányi György 607, 733, 734
Vlád Izidor 150
Volosin Ágoston 74, 209
Vološin, Bohdan 499, 505
Volosinovszky Máté 705, 709

Welikyj, Athanasius 779, 780
Wettstein János 463, 465

Zachar András 603
Zágor György 556
Zemplén György 733, 735
Zengő Mihály 776
Zlepkó Kelemen 311

Zsatkovics Dénes 709
Zsidi Jánosné Turzán Klára 765